LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN
328.4391
no9ion
1906
no.9

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/naplo1906hung

AZ 1906. ÉVI MÁJUS HÓ 19-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA

*

KILENCZEDIK KÖTET

HITELES KIADÁS

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA
1907

328.4391
H891
1906
v.5.9

TARTALOM.

Lap

148. országos ülés. 1907. évi április hó 25-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól s a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságairól szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. — A marokkói sáska irtásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A m. kir. államvasutaknál szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása 3

149. országos ülés. 1907. évi április hó 26-án.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és kérvények bemutatása. — A zárszámadási bizottság előadója benyujtja a bizottság jelentését az 1903. évi zárszámadásokról és az előadónak ezzel kapcsolatos különvéleményét. — A nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól s a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságairól, továbbá a marokkói sáska irtásáról szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A m. kir. államvasutaknál szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása 28

150. országos ülés. 1907. évi április hó 27-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és feliratok bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A m. kir. államvasutaknál szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. — A mesterséges borokról szóló törvény végrehajtása tárgyában kiadott rendelet módositására vonatkozó miniszteri jelentés tárgyalása. — Az orsz. közlekedési tanácsról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A sopron—kőszegi h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Az eger—putnoki, a pétervárad—beocsini, az Erzsébetfalva község belterületére vezetendő és a rózsahegy—korytniczai h. é. vasutakra vonatkozó miniszteri jelentések tárgyalása. — A mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Lengyel Zoltán mentelmi ügyében. — A kérvények 27. sorjegyzékének tárgyalása. — Posgay Miklós interpellácziója a földmivelésügyi miniszterhez a pestmegyei vadvizek lecsapolása tárgyában 51

151. országos ülés. 1907. évi április hó 29-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, feliratok és kérvények bemutatása. — A m. kir. államvasutaknál szükséges beruházások költségeinek fedezéséről, az országos közlekedési tanácsról és a sopron—kőszegi h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A delegáczió által megszavazott, de törvényhozásilag még nem engedélyezett közösügyi kiadások törvénybe iktatásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A kérvények 28. és 29. sorjegyzékének tárgyalása 78

Lap

152. országos ülés. 1907. évi április hó 30-án.

Elnöki előterjesztés és kérvény bemutatása. — A pénzügyi bizottság előadója benyujtja a gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozó bizottsági jelentést. — A delegáczió által megszavazott, de törvényhozásilag még nem engedélyezett közösügyi kiadások törvénybe iktatásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A mai ülés jegyzőkönyvének hitelesitése 97

153. országos ülés. 1907. évi május hó 7-én.

Bizottsági jelentések benyujtása. — A mai ülés jegyzőkönyvének hitelesitése 99

154. országos ülés. 1907. évi május hó 13-án.

Elnöki előterjesztések, ezek során Popovics György képviselő végleges igazolása, Udvary Ferencz képviselő összeférhetlenségi ügyében az összeférhetlenségi állandó bizottság által hozott itélet felolvasása, feliratok és kérvények bemutatása. — A függőben lévő inditványok és interpellácziók jegyzékének felolvasása. — A kereskedelemügyi miniszter benyujtja Fiume város és Susák község vasárnapi munkaszünetéről szóló jelentését, továbbá a fogaras—brassói, a szlavóniai—drávavidéki, a Belisczétől Eszékig és Moslavinától Vörösmajorig tervezett h. é. vasutakról, a vasuti szolgálati rendtartásról és az államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezéséről szóló törvényjavaslatokat. — A kérvényi bizottság előadói benyujtják a bizottság tárgyalta kérvények 30—35. számu sorjegyzékeit. — Határozathozatal a zárszámadásvizsgáló-bizottság jelentésének a bizottsághoz való visszaküldése tárgyában. — A gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása 101

155. országos ülés. 1907. évi május hó 14-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és bejelentések. — A gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása 126

156. országos ülés. 1907. évi május hó 16-án.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során Pildner Ferencz képviselő halálának bejelentése, feliratok és kérvények bemutatása. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása 152

157. országos ülés. 1907. évi május hó 17-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során Hainrikffy Pál és Muzsa Gyula képviselők végleges igazolása, feliratok és kérvények bemutatása. — A vallás- és közoktatásügyi miniszter benyujtja a tanitói és tanári nyugdijalapok és gyámintézetek 1903., 1904. és 1905. évi állapotáról szóló jelentéseket. — A mentelmi bizottság előadója benyujtja a Hódy Gyula, Hajdu Frigyes, Hermán Ferencz, Hodzsa Milán, Kardos Samu, Lovászy Márton, Markos Gyula, Serbán Miklós, Szabó István és Zanella Richárd képviselők mentelmi ügyeire vonatkozó bizottsági jelentéseket. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása 182

158. országos ülés. 1907. évi május hó 23-án.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, kérvények és feliratok bemutatása. — Szabó István képviselő sürgős interpellácziójának bejelentése. — A mentelmi bizottság előadója benyujtja az ifj. Madarász József, Petrovics István és Hodzsa Milán képviselők mentelmi ügyeire vonatkozó bizottsági jelentéseket, valamint a mentelmi ügyekben való megkeresések tárgyában készült bizottsági javaslatot és jelentést. — A kérvényi bizottság előadója benyujtja a bizottság tárgyalta kérvények 36.,

Lap

37. és 38. sorjegyzékét. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. — Szabó István interpellációja a földmivelésügyi miniszterhez a győrmegyei Alsószigetköz határában a belvizek által okozott károk tárgyában. — A miniszternek erre adott válasza 208

159. országos ülés. 1907. évi május hó 24-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, kérvények és feliratok bemutatása. — A kérvényi bizottság előadója benyujtja a bizottság tárgyalta kérvények 39. sorjegyzékét. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása 237

160. országos ülés. 1907. évi május hó 25-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A kérvényi bizottság előadói benyujtják a bizottság tárgyalta kérvények 40., 41., 42. és 43. sorjegyzékét. — A számvizsgáló-bizottság előadója benyujtja a képviselőház számadásairól szóló bizottsági jelentést. — A pénzügyi bizottság előadója benyujtja a bizottság jelentését az államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — A gazda és a gazdasági eseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. — A belügyminiszter válasza Vajda Sándornak a nagysomkuti, szilágycsehi és krassói választásokon elkövetett visszaélések tárgyában és Hodzsa Milánnak a nyitramegyei képviselőválasztási névjegyzékek tárgyában előterjesztett interpelláeziójára. — Rakovszky Béla interpellácziója a miniszterelnökhöz a szerb radikális törekvéseknek összefüggéséről a Brankovies-ügygyel. — Szkiesák Ferenez interpelláeziója a belügyminiszterhez bevándorolt külföldieknek kiutasitása tárgyában. — A miniszternek erre adott válasza 263

161. országos ülés. 1907. évi május hó 27-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, kérvények és feliratok bemutatása. — A miniszterelnök benyujtja a koronázás évfordulójának megörökitése alkalmából alkotandó művekről, az állami vasgyárak beruházási költségeinek fedezéséről, a koronaértékre vonatkozó törvény kiegészitéséről és az Ausztriával kötött érme- és pénzrendszerre vonatkozó pótszerződésről szóló törvényjavaslatokat. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásról szóló törvényjavaslat tárgyalása 299

162. országos ülés. 1907. évi május hó 28-án.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — A gazda és a gazdasági eseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása 331

163. országos ülés. 1907. évi május hó 29-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Kérvények és feliratok bemutatása. — Az inditvány- és interpelláeziós-könyvek felolvasása. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Elnöki előterjesztés az urnapi istentisztelet tárgyában. — Lányi Mór interpelláeziója az igazságügyminiszterhez a báesmegyei kiházasitó szövetkezetek visszaélései tárgyában. — A miniszternek arra adott válasza. — Czobor László interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez a párkánynána—balassagyarmati vonalon a vasuti menetrend megváltoztatása tárgyában. — Lengyel Zoltán interpelláeziója az igazságügyminiszterhez az uzsoraszövetkezetek megszüntetése tárgyában. — A miniszternek erre adott válasza. — Halász Lajos interpelláeziója a pénzügyminiszterhez az 1899. évi XXII. t.-ez. hatályának fentartása tárgyában. — A miniszternek erre adott válasza 361

164. országos ülés. 1907. évi május hó 31-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, feliratok és kérvények bemutatása. — A pénzügyi bizottság előadója benyujtja a koronázás évfordulójának megörökitésére alkotandó művekről, a koronaérték megállapitására vonatkozó törvény

Lap

kiegészitéséről, a magyar és az osztrák kormány közt az érme- és pénzrendszer tárgyában kötött pótszerződésről szóló törvényjavaslatokra, továbbá az országos tanári nyugdijés gyámintézet matematikai mérlegéről szóló miniszteri jelentésre vonatkozó bizottsági jelentéseket. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása 396

165. országos ülés. 1907. évi junius hó 1-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A még el nem intézett inditványok és interpellációk jegyzékének felolvasása. — A közlekedésügyi bizottság előadója benyujtja a bizottság jelentését a vasuti szolgálati rendtartásról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az igazságügyi bizottság előadója benyujtja a bizottság jelentését a vasuti szolgálati rendtartásról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Visontai Soma interpellácziója a belügyminiszterhez az amerikai »Szabadság« czimű lap kitiltása tárgyában. — Sziklay Ottó interpellácziója a honvédelmi miniszterhez a pozsonyi tölténygyár tárgyában. — A miniszter válasza. — Gr. Batthyány Tivadar interpellácziója a miniszterelnökhöz a Brankovics György patriarcha ellen felmerült vádak ügyében 425

166. országos ülés. 1907. évi junius hó 3-án.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — A koronázási évforduló megörökitésére alkotandó művekről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A koronaérték megállapitására vonatkozó törvény kiegészitéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A magyar és az osztrák kormány közt az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötendő pótszerződésről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Elnöki előterjesztés az iránt, hogy a koronázási évforduló alkalmából a ház hódolatának és szerencsekivánatainak adjon kifejezést Ő felsége előtt és hogy az évforduló napján ülést ne tartson. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása 460

167. országos ülés. 1907. évi junius hó 4-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A koronázási évforduló emlékére alkotandó művekről, a koronaértékre vonatkozó törvény kiegészitéséről s a magyar és az osztrák kormány közt az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötendő pótszerződésről szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása 485

AZ 1906—1911 ÉVI

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA

IX KÖTET

148. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 április 25-én, csütörtökön,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól, s a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságairól szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. — A marokkói sáska irtásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A m. kir. államvasutaknál szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Apponyi Albert, Kossuth Ferencz, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja gr. Thorotzkai Miklós jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Hamniersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Raisz Aladár jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét.

Felkérem gr. Thorotzkai Miklós jegyző urat, hogy azt felolvasni sziveskedjék.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa az 1907. évi április hó 24-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki. *(Helyeslés.)*

Bemutatom Debreczen város közönségének feliratát aziránt, hogy a magyar nyelv az elemi iskolákban eredményesen tanittassék;

az árvai ág. ev. esperességnek Hodzsa Milán képviselő utján beadott kérvényét a nem állami tanitókra vonatkozó törvényjavaslat tárgyában.

Javaslom, hogy ezen kérvények tétessenek le a ház asztalára és a mai ülés napirendjére kitűzött hasonló természetű törvényjavaslattal együttesen nyerjenek elintézést. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Bemutatom Debreczen város közönségének kétrendbeli feliratát az önálló vámterület és a nemzeti bank, valamint a vármegyei autonómia megerősitése iránt;

Zólyom vármegye közönségének feliratát a katonaságnak sztrájk esetén aratási munkákra leendő alkalmazása végett;

Arad város közönségének feliratát a vármegyékre, a városokra és a községekre vonatkozó összes törvények átdolgozása érdekében;

Pánczél Károly és társai fogarasi lakosoknak Zakariás János képviselő utján beadott kérvényét Fogaras vármegye jelenlegi főispánjának sürgős felmentése iránt.

Javaslom, hogy mindezen kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságairól szóló törvényjavaslat (Irom. 411, 442) tárgyalása és ezzel kapcsolatosan a részletes tárgyalás befejezése után, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a 7. §-hoz való előterjesztése és az ezen törvényjavaslattal kapcsolatos kérvények tárgyalása. A 23. §. tárgyalásánál szakittatott félbe a tanácskozás a tegnapi ülésben.

Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Vlád Aurél! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván nyilatkozni.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! Ezen szakasz tárgyalásával kapcsolatosan Goldis László t. képviselőtársam a feletti sajnálatának adott kifejezést, hogy az

ezt megelőző szakaszhoz beadott inditványa, mely szerint az állami tanitókra vonatkozó fegyelmi intézkedésekkel párhuzamosan a nemzetiségek elleni izgatást itt is fegyelmi deliktumnak kivánta felvétetni, a ház által mellőztetett. Megvallom, ezt én is sajnálom. Nem a ház és nem az én intenczióm bó l történt ez, hanem csak a szavazásnál — a mi a beadott inditványok sokaságánál nem csoda — beállott zavarok folytán.

Én nyilatkozatomban is elfelejtettem erre az inditványra reflektálni. Pedig szándékom volt kijelenteni, hogy a módositásnak ezen részéhez hozzájárulok. Ezzel most már házszabályaink értelmében ezen törvényjavaslatban nem lehet segiteni, hanem majd a végrehajtási rendeletben mindenesetre — hivatkozva az állami tanitókról szóló törvénynek analógiájára — iparkodom majd ezt a hiányt pótolni. Most méltóztassanak tudomásul venni, hogy ebben a kihagyásban semminemű szándékosság nem rejlik.

Somogyi Aladár: A főrendiházban lehetséges rajta segiteni!

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: A főrendiházban lehetséges módositásokat benyujtani, de a főrendiház bölcseségétől függ, hogy kiván-e a javaslaton módositásokat tenni? Én azonban kezdeményező lépéseket nem fogok tenni, mert nem érzem magamat hivatva arra, hogy a főrendiházban módositásokat kezdeményezzek.

A mi a szóban forgó, most tárgyalás alatt lévő szakaszt illeti, ugyanesak Goldis László t. képviselőtársam ezt a szakaszt törvényszerkezeti szempontból tette kritika tárgyává és egyuttal annak teljes átdolgozását czélzó módositást nyujtott be, mely szerint a 23. és 24. §-ok intézkedései egybefoglaltatnak egy szakaszba.

T. képviselőtársamnak módositása a törvényjavaslat diszpoziczióitól egy érdemleges eltérést tartalmaz; ez az érdemleges eltérés pedig nagy horderejű és igen nagy fontosságu. A törvényjavaslatnak diszpozicziói szerint ugyanis — még pedig nem a 23., hanem a 24. §. diszpozicziói szerint — államellenes deliktumok esetében, ezekre vonatkozó vádnak esetében fenmarad ugyanis a hitfelekezeti iskolafentartóknak az a joga, sőt erkölcsi kötelessége, a melyre a törvény őket figyelmezteti, hogy ezeket is saját fegyelmi intézkedésüknek körébe vonják, azonban a miniszternek fenn van tartva az a jog, hogy, a mikor a törvényben felsorolt állami szempontoknál fogva szükségesnek tartja, be nem várva a hitfelekezeti illetékes hatóságoknak fegyelmi eljárását, kezdeményezését, mindjárt az állami hatóságok elé utasithassa az ügyet; továbbá fenn van tartva a miniszternek az a jog is, hogy ha a hitfelekezeti hatóság részéről a fegyelmi eljárás megindittatott, s a miniszter azt tapasztalja, hogy az a fegyelmi eljárás nem oly módon vezettetik, a mely az állami érdekeknek megóvását biztositja, a fegyelmi eljárás folyamán is áttehesse az ügyet az állami fegyelmi hatóságokhoz.

Ezt a jogát a kormányzatnak t. képviselőtársam módositása meg akarja szüntetni, illetőleg a törvényjavaslatnak diszpozicziójával ellentétben, ezzel a joggal nem akarja felruházni a minisztert, hanem a miniszter fegyelmi jogát csak akkor akarja érvényesülni engedni, ha az illetékes hitfelekezeti hatóságok az ügyet fegyelmileg már letárgyalták, s a letárgyalás után a miniszter arról győződik meg, hogy annak eredménye nem felel meg az állami érdekeknek.

Bocsánatot kérek, t. képviselőtársamnak ehhez a módositásához, annak ezen érdemi részéhez nem járulhatok hozzá. Igen fontos okaim vannak arra, hogy fentartsam magamnak, illetőleg nem is magamnak, hanem a vallás- és közoktatásügyi miniszternek azt, hogy a fegyelmi ügyet mindjárt, be nem várva az illetékes iskolafentartó hatóságoknak eljárását, az állami fórumok elé utalja, mert lehetnek esetek, lehetnek helyi körülmények, a melyeknek folytán a miniszter az illetékes iskolafentartó részéről meginditott eljárástól és annak három hónapi tartamától, a melyet mint maximumot akar megállapitani t. képviselőtársam, nem várhatja az ügynek felderitését, hanem inkább az ügynek összezavarását, a később netán meginditandó állami fegyelmi eljárás eredményének előre való meghiusitását.

Ilyen körülmények igenis fenforoghatnak, előállhatnak és ezekre a körülményekre való tekintettel, én a törvényjavaslat egy kardinális diszpoziciójának tekintem azt, hogy a miniszternek jogában állhasson az ilyen államellenes deliktumokra vonatkozó fegyelmi eljárást az eljárás bármely stádiumában, annak akár kezdetén, akár bármely részleténél átutalni azokhoz a hatóságokhoz, a melyeket a törvényjavaslat 22. §-a megjelöl. *(Helyeslés.)* Én tehát t. képviselőtársam inditványának érdemi részéhez érdemi okokból nem járulhatok hozzá.

Már most a többi csak a t. képviselőtársam felfogása szerint helyesebb logikai szerkezet. Ez — majdnem azt mondanám — izlés dolga. Én a törvényjavaslatnak szerkezetét ugy, a mint az a közoktatásügyi és a pénzügyi bizottságnak munkálatából kikerült, teljesen logikusnak és következetesnek tartom. A 22. §. intézkedik a maga egészében a községi tanitóknak fegyelmi ügyeiről, azokat szabályozza majdnem egészen kongruens módon az állami tanitók fegyelmi ügyeivel, a mint az törvényhozásunk szellemével megegyezik.

A 23. §. megállapitja a hitfelekezeti iskolafentartók fegyelmi jogát, illetőleg azokat a korlátozásokat, a melyeknek ez a fegyelmi jog alá van vetve államsegélyes iskoláknál. A 24. §. azután tartalmazza az állami fegyelmi hatóságok kivételes fegyelmi judikaturáját államellenes deliktumok esetében azokkal a korlátozásokkal, a melyeket épen a hitfelekezeti iskolafentartók autonómiája, hogy ugy mondjam tekintélye, erkölcsi sulya szempontjából az állam az ő javukra megad.

Én tehát t. képviselőtársam inditványának érdemleges részét nem fogadhatom el. Azt a részét

pedig, a mely a törvényjavaslat ökonómiájának, hogy ugy mondjam, más formulázását kivánja, nem tartom szükségesnek. Nem mondom, hogy neki esetleg nincs igaza, de ha ebből a szempontból, ha nem érdemleges elvi eltérések szempontjából, hanem csak azért kezdjük a törvényjavaslatot módositani, mert nekünk ez vagy amaz a szerkezet jobban tetszik, akkor eltérünk attól, a mire egy törvényjavaslat részletes parlamenti tárgyalása rendeltetve van és akkor vége-hossza nem volna a törvényjavaslat tárgyalásának.

A módositásnak ezt a részét tehát nem tartom indokoltnak, a másikat pedig nem tartom elvileg elfogadhatónak és azért kérem a t. házat, méltóztassék a 23. §-t a közoktatásügyi és pénzügyi bizottságok által megállapitott szövegezésben, Nagy Dezső képviselő ur módositásával elfogadni, a melyhez hozzájárulok, mert az csak kiegésziti a törvényjavaslat intencióit. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Elsősorban felteszem a kérdést: méltóztatik-e a 23. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadni a közoktatásügyi és pénzügyi bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház a 23. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadja.

A 3. bekezdéshez két módositás adatott be. Az egyik Goldis László képviselő uré. Kérem Hammersberg László jegyző urat, szíveskedjék azt felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 23. §. 3. bekezdését változatlanul elfogadni, szemben Goldis László képviselő ur most felolvasott módositásával, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy a képviselőház elfogadja a 3. bekezdést változatlanul és igy Goldis László képviselő ur módositása elesett.

Most a 23. §. 3. bekezdéséhez Nagy Dezső képviselő ur a következő toldást nyujtotta be.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a toldást).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Nagy Dezső képviselő urnak most felolvasott toldását a 23. §. 3. bekezdéséhez elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem tehát, hogy Nagy Dezső képviselő urnak toldása a 23. §. 3. bekezdéséhez elfogadtatik.

Goldis László képviselő urnak a negyedik bekezdéshez két-két módositása is van. Kérem először az egyik módositást felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa Goldis László módositását).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 23. §. negyedik bekezdését, szemben Goldis László képviselő urnak most felolvasott módositásával változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség.

Kijelentem tehát, hogy a képviselőház a 23. §. negyedik bekezdését, szemben Goldis László képviselő most felolvasott módositásával változatlanul elfogadja.

Goldis László képviselő urnak ugyancsak a negyedik bekezdéshez van még egy módositása. Kérem azt felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa Goldis László módositását).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Goldis László képviselő urnak most felolvasott toldását a 23. §. negyedik bekezdéséhez elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el Goldis László képviselő ur toldását a 23. §. negyedik bekezdéséhez.

Most a szakasz végére két uj bekezdést hoz javaslatba Goldis László képviselő ur.

Kérem először is az első bekezdést felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa Goldis László inditványát).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Goldis László képviselő urnak a 23. §. végére javaslatba hozott uj bekezdését elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség.

Kijelentem tehát, hogy a képviselőház nem fogadja el Goldis László képviselő urnak a szakasz végére javaslatba hozott uj bekezdését.

Kérem most a másik javaslatba hozott uj bekezdést felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa Goldis László inditványát).*

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Goldis László képviselő urnak most felolvasott uj bekezdésére vonatkozó inditványát elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el Goldis László képviselő urnak ezen javaslatba hozott uj bekezdését.

Következik a 24. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 24. §-t).*

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Verbán Endre előadó: T. képviselőház! A jelen szakasz arról intézkedik, hogy az esetleg államilag nem engedélyezett iskolák tanitóira vonatkozólag is jogositva legyen a miniszter bizonyos esetekben a fegyelmi eljárást elrendelni, esetleg az iskolafentartók által vezetett fegyelmi eljárást a saját hatáskörébe utalni. Mivel minden ilyen intézkedést aggálylyal fogadnak, még pedig a tekintetben, hogy a miniszter, a kinek ez a jog megadatott, azt nem a törvényjavaslatban lefektetett nagy elvek védelmében, hanem esetleg politikai célokra használja fel, azt hiszem, hogy tekintet nélkül arra, hogy alapos-e ez az aggály vagy nem, szükséges és nem árt, ha a törvényjavaslatban határozottan kifejtjük, mily célból adatik meg ez a nagy

jog a miniszternek. *(Helyeslés.)* Szükséges ez azért, mert a törvény célját csak ugy érheti el, ha mindenki által megnyugvással fogadtatik. E megnyugvás keltését, a kellő módon való szövegezés által, törekednünk kell elérni.

Epen ezért tisztelettel kérem a t. házat, hogy az eredeti szöveget olyanformán módositsa, hogy kimondassék, miszerint csakis a 22. §. *a—e)* pontjaiban felsorolt esetekben és az e pontokban megjelölt állami érdekek biztositása céljából van joga a miniszternek az ebben a szakaszban lefektetett jogaival élni. Ennek az intézkedésnek a keresztülvitele az 1., 2. és 3. bekezdésben kiván módositásokat. Ezért e bekezdéseket a következőkben szövegezve ajánlom elfogadásra *(olvassa)*: »Hitfelekezeti, valamint magánosok és társulatok által fentartott elemi népiskolánál alkalmazott tanitó ellen, tekintet nélkül arra, vajjon van-e alapfizetésének vagy korpótlékának kiegészitésére államsegély engedélyezve vagy sem, a vallás- és közoktatásügyi miniszter a jelen törvény 22. §-ában megszabott módon és az ott megállapitott fegyelmi büntetések alkalmazásával foganatositandó fegyelmi eljárást rendel el a jelen törvény 22. §-ának 1. *a—e)* pontjaiban felsorolt esetekben, ha azt az e pontokban megjelölt állami érdekek biztositása szempontjából szükségesnek tartja.

E szakasz intézkedései azonban nem szüntetik meg az iskolafentartók azon jogát és kötelességét, hogy az abban érintett nemzeti szempontok felett saját hatáskörükben is őrködjenek. Fegyelmi jogukat tehát ezekre nézve is érvényesithetik. De ily esetekben itélethozatal után tartoznak az itéletet az összes fegyelmi iratokkal a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjeszteni. A miniszter, ha ezt a jelen §. első bekezdésében megjelölt okból szükségesnek látja, 15 napon belül a jelen törvény 22. §-ában megjelölt hatóságok által és szabályozott módon foganatositandó uj fegyelmi eljárást rendelhet el és ez esetben a más hatóság által hozott fegyelmi itélet az uj eljárás befejezéséig függőben marad. Ha a miniszter a határidő leteltéig uj eljárást el nem rendel, a fentartó hatóság itélete végérvényes.

Egyáltalán a miniszternek jogában áll minden más hatóság által a jelen szakaszban felsorolt fegyelmi vétségek czimén meginditott fegyelmi eljárás bármely szakában az ügyet, ha ezt a jelen §. első bekezdésében megjelölt okból szükségesnek tartja, a 22. §-ban megállapitott fegyelmi eljárásra átterelni, mely esetben ama fegyelmi eljárás megszüntnek tekintendő.«

A további bekezdések változatlanul maradnak. *(Helyeslés.)*

Tóth János: T. képviselőház! A 24. §. szerint a hitfelekezeti, valamint a magánosok és társulatok által fentartott elemi népiskoláknál alkalmazott tanitó ellen az iskolafentartók fegyelmi eljárást indithatnak az államellenes deliktumok esetében. Ez a szakasz tehát nem érinti ezen iskolafentartóknak jogát és kötelességét, a mely szerint államellenes deliktumok esetében a tanitó ellen fegyelmi eljárást indithatnak. E törvényszakasz szerint kötelesek ezen iskolafentartók az itélet meghozatala után az itéletet az összes fegyelmi iratokkal együtt a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjeszteni. Hogy azonban a vallás- és közoktatásügyi kormánynak tudomása legyen arról, hogy ezen felekezeti hatóságok államelleni deliktumok eseteiben tényleg megindították a fegyelmi eljárást, azért szükséges, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter nemcsak az itélet meghozatala után, hanem előzetesen is értesittessék az iskolafentartó által arról, hogy ilyen államelleni deliktumok esetében megindították az eljárást. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Azt óhajtom tehát kimondatni és itt beszuratni, hogy ilyen esetekben az iskolafentartó köteles legyen a vallás- és közoktatásügyi minisztert arról értesiteni, hogy a fegyelmi eljárást meginditotta *(Élénk helyeslés.)* és köteles a fegyelmi iratokat felterjeszteni, hogy azokból elbirálhassa a miniszter, hogy az eljárás helyesen van-e meginditva és helyesen lesz-e lefolytatva. Azért ajánlom a t. képviselőháznak, hogy a 24. §. második bekezdésének második mondatát méltóztassék a következő szavakkal kiegészitve igy szövegezni *(olvassa)*: »Fegyelmi jogukat tehát ezekre nézve is érvényesithetik, de ilyen esetekben tartoznak a vallás- és közoktatásügyi minisztert a fegyelmi eljárás megindításáról haladéktalanul értesiteni és az ő kivánságára a tanitót állásától felfüggeszteni« . . . *(Élénk helyeslés a baloldalon. Mozgás a nemzetiségiek padjain.)* Ez a 23. §-ban benne van s azzal összefüggésben áll *(olvassa)*: »és itélethozatal után az itéletet az összes fegyelmi iratokkal a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjeszteni.« Ajánlom módositásom elfogadását. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván szólni.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hozzájárulok ugy az előadó ur, mint Tóth János t. barátom által beadott inditványokhoz. Az előadó ur inditványa azt czélozza, a mi, azt gondolom, minden irányban csak megnyugtatásra adhat alkalmat, hogy a miniszternek ez a kivételes joga, a mely az állami rezonra van alapitva, szorosabban körülirassék; hogy megállapittassék, mi az az állam-rezon, a melynek alapján a miniszter ezen kivételes jogot igénybeveheti: t. i. nem más, mint azon állami érdekek veszélyeztetése, a melyek a korábbi szakaszokba fel vannak véve. *(Helyeslés.)* A mit pedig Tóth János t. barátom inditványoz, az

csak logikai következménye az egész intézkedésnek és honorálja azt, a mi Goldis László képviselő ur tegnapi fejtegetéseiben tényleg igazságnak bizonyult, hogy t. i. a tanitók felfüggesztésére vonatkozó intézkedés, a mely a 23. §-ban benne van arra az esetre, a midőn a miniszter rendeli el az eljárást, nincs benne arra az esetre, midőn az illető iskolafentartó hatóság a maga jószántából inditja meg az eljárást. Mindkét módositás tehát tisztán csak a törvényjavaslat intenciójának tüzetesebb és szabatosabb körülirását czélozván, mind a kettőhöz szivesen hozzájárulok. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Elsősorban felteszem a kérdést: méltóztatik-e a 24. §. meg nem támadott részét a közokatásügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a 24. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadja.

A 24. §. három első bekezdésével szemben az előadó ur elleninditványt nyujtott be. A három bekezdéssel szemben tehát szavazásra fogom bocsátani az előadó ur elleninditványát. Akár az eredeti szöveget, akár az előadó ur ellendinditványát méltóztatik azután elfogadni, külön fogom feltenni a kérdést Tóth János képviselő ur módositására nézve, a mely ugy az eredeti szövegbe, valamint az előadó ur elleninditványába beleilleszthető. Méltóztatnak hozzájárulni, hogy igy tegyem fel a kérdést? *(Igen!)* Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 24. §. három első bekezdését, szemben az előadó ur elleninditványával változatlanul elfogadni? *(Nem!)* Kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el a 24. §. három első bekezdését változatlanul, hanem elfogadja az előadó ur elleninditványát.

Kérdem már most: méltóztatik-e Tóth János képviselő urnak a módositását elfogadni? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a képviselőház Tóth János képviselő ur módositását elfogadja.

Következik a 25. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 25. §-t).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván nyilatkozni.

Hammersberg László jegyző: Ártim Mihály! *(Nincs itt!)* Gróf Teleki Árvéd!

Gr. Teleki Arvéd: T. képviselőház! Miután már előttem mások kellő időt forditottak ezen törvényjavaslat megvitatására, a magam részéről csak igen röviden kivánom a 25. §-hoz teendő módositásomat indokolni. Ezen indokolásom közben kérem a t. ház szives engedelmét arra, hogy a nemzetiségi kérdésre egész röviden kitérhessek, miután ez ettől el nem választható.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e megengedni a képviselő urnak, hogy a tárgytól eltérve, a nemzetiségi kérdésről a maga egészében nyilatkozhassék. *(Igen!)* Tehát a képviselőház megadja az engedélyt.

Gr. Teleki Arvéd: A nemzetiségi kérdésnek megitélését illetőleg több rendbeli tapasztalatom van. Ezek egy részét ugy szereztem, hogy egyidejűleg magyar, román és szerb lapokban czikkeket közöltem az »Értsük meg egymást« témájáról. Ezekért számos üdvözlő iratot kaptam, a melyekből azt a meggyőződést szereztem, hogy az agitátoroktól még félre nem vezetett nemzetiségek kebelében is nagyon sok józan felfogással lehet találkozni. Igy pl. elfogadták azt a véleményemet, hogy nagyon jó, hogy ha a magyarok a nemzetiségek nyelvét tanulmányozzák, de még jobb, hogy ha a nemzetiségek az állam nyelvét megtanulják, mert ez hasznos rájuk nézve. Ezt a magyar államnyelv tanulását már teljes odaadással gyakorolják is, pl. a rutének és a szászok, a kiknek képviselőit a koalicziő táborában van szerencsém üdvözölhetni, a németek, a kik a mi padjainkra is küldtek képviselőket, azonkivül gyakorolják a szerb radikálisok, a kik a szerbek óriási nagy többségét képezve, a lefolyt alkotmányvédő küzdelmeinkben a függetlenségi párttal vállvetve küzdöttek nemzeti jogainkért.

Igy tehették lehetővé azt, hogy Ujvidék városa Délmagyarország összes városai között legtovább tudta fentartani a küzdelmet az alkotmánytipró kormány többszörös megsemmisitési kisérlete daczára is. Legutóbb, mintegy két héttel ezelőtt a szerb radikálisok az Ujvidéken megtartott nagy népgyülésen 800 választópolgárral jelentek meg és a több ezer főnyi magyarsághoz csatlakozva, szállottak sikra az önálló magyar vámterületért és az önálló magyar bankért. *(Éljenzés.)*

Ezekre nézve azoknak a jóakaróimnak, a kik mindig becsapástól féltenek, felolvasom azt a néhány sort, a mit Ujvidéken a népgyülésen elmondottam *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Ujabban már nem féltik az én jóakaróim az életemet a szerbektől, hanem attól óvnak, hogy be ne csapódjunk a nagy barátságtól. Erre válaszom az, hogy nekem egy szerb szavazatra sincs szükségem, tehát nekem nem lehetnek a szerbekkel önző czéljaim. Én magyar és német szavazóimnak sem igértem semmit, ép oly kevéssé a szerbeknek. Tőlük sem kivántam semmi igéretet, igy tehát nincs meg a lehetősége a becsapásnak. Barátságunk nem a kölcsönös igérgetések ingatag talajára, hanem a kölcsönös megértésen alapuló szimpátiára van épitve.«

Mindenkitől megkövetelem, hogy tartson olyan magyar sovinisztának, mint a milyen sovinisztának egy orosz, egy angol vagy egy franczia művelt polgár magát tartatni kivánja és nem félek attól a vádtól, mintha a túlengedékenység vagy a gyengeség érzése venne erőt rajtam akkor, a mikor még az árnyékát is kerülve óhajtom látni annak, mintha ebben a törvényjavaslatban, a melyet magas államférfiui alkotásnak tartok, a mely épen azt czélozza, hogy a magyarság a nemzetiségekkel a közös nyelv ismeretének terjesztése folytán szorosabb kapcsolatba jusson: a nemzetiségek iskoláinak elkobzására irányulna a kormánynak burkolt szándéka.

Ebben az országban ezer év óta mi voltunk az erősebbek. Mi vagyunk azok most és mi leszünk a jövőben is. Csak az erősebb teheti meg a közeledésre az első lépést a nélkül, hogy a gyávaság gyanujába esnék. *(Igaz! Ugy van!)*

Ép ezért proponálom én az alábbi módositást, a mely a magyar államezme legkisebb sérelme nélkül módot nyujt arra, hogy az iskolafentartók az ő saját mulasztásukat vagy a tanitók hibáját helyrehozhassák, vagy pedig hogy a kormány teljes bizonyosságot szerezhessen arról, hogy ezek az iskolák tovább semmi szin alatt sem tarthatók fenn.

Módositásom ugy szól, hogy *(olvassa)*: »A 25. vagy 26. §. helyébe az eredeti szöveg helyett teendő a következő: Ha valamely iskolának tanitója állásától a 22. §. *a)*, *b)* és *c)* pontjában felsorolt okok valamelyikéből és azon szakaszban körülirt eljárással mozdittatott el, az uj tanitó alkalmazása, tekintet nélkül arra, hogy élvez-e az illető iskola állami fizetéskiegészitést vagy nem, esak a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyása mellett történhetik a jelen törvény 21. §-ának határozatai szerint. Második, hasonló alapon és módon történt elmozditás után pedig a vallás- és közoktatásügyi miniszter az iskolát megszüntetheti és helyébe állami iskolát állithat.« *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sinesen feljegyezve.

Vertán Endre előadó: T. ház! A most felolvasott módositáshoz, a mely szemben áll a 25. §-szal, bár a t. felszólaló ur a 25. vagy 26. §. helyébe proponálta azt, a magam részéről esak akkor járulhatok hozzá bizonyos pótlással, ha az szembe helyeztetik a 25. §-szal.

A 25. §. az eredeti szövegezésében, a melyet, azt hiszem, legalább is alapelveiben fenn kell tartanunk, a fokozatos felelősség elvét mondja ki; nevezetesen kimondja, hogy oly esetben, a mikor egy iskolában a nemzetellenes irányzatok kapnak lábra és pedig oly mérvben, hogy a tanitót ezért fegyelmileg el kell mozditani állásától, a felelősséget ki kell terjeszteni azokra az iskolafentartókra is, a kiknek kötelessége, hogy az iskola szellemére felügyeljenek, azt irányitsák, a kik tehát feltétlen kötelességmulasztást követnek el akkor, a mikor e felügyeletet nem kellő hatálylyal, vagy épen nem gyakorolják. Ebből következik, hogy a fokozatos felelősség elve alapján a miniszteri javaslat szerint minden oly esetben, midőn a tanitó fegyelmileg az *a—c)* pontok alapján állásától elmozdittatott, a miniszternek megadatik a jog, hogy megszüntesse az iskolát és helyébe állami iskolát állitson fel.

A közoktatásügyi bizottság ez elv ridegségén némileg enyhitett, mert bár a fokozatos felelősség elvét a maga egészében elfogadta, de méltányossági okokból nem tartotta megengedhetőnek, hogy oly esetben, midőn a hitfelekezet, illetőleg az iskolafentartó, legyen az bár hitfelekezet, vagy község, vagy magános, a saját hatáskörében is megtorolja a tanitó idevonatkozó eljárását és vétkességét, a midőn tehát már a fegyelmi eljárás által kimutatja a szándékot, hogy igenis akar és tud az állam érdekeinek védelmet nyujtani saját iskolájában, mondom, nem tartotta méltányosnak a közoktatási bizottság, hogy ily esetekben is ezek az iskolafentartók iskolájuk elvesztésével büntettessenek. Azért odamódositotta a miniszter eredeti szövegét, hogy ez a következmény esak akkor álljon be, ha az iskolafentartó saját hatáskörében nem lenne elég erős, vagy nem volna elég akarata arra, hogy a tanitó ténykedését megtorolja, és ebben a tekintetben az államnak már a fegyelmi eljárás során kellene beavatkoznia, a mit kifejez az eredeti javaslatnak azon betoldása, hogy »ha a 22. §-ban megállapitott eljárással mozdittatott el a tanitó.«

Már most ha ráléptünk a méltányosság terére, az, hogy ennek hol legyen a határa, opportunitás kérdése. Sokat lehet erről vitatkozni pro és kontra és azt hiszem, nem térek el a közoktatásügyi bizottság eredeti gondolatától, a midőn a határt ott jelölöm meg, hogy a méltányosság terén el lehet menni egész odáig, a hol az államérdekek védelme még mindig lehető, még mindig biztositva van. Épen azért azt a javaslatot is, a melyet gr. Teleki Arvéd t. képviselő ur benyujtott, a mennyiben a biztositásra elegendő alapot szolgáltat, elfogadom, de ugy szövegezve, a mint van és kizárólag ebben a szövegben én e biztosságot nem látom. Mert megengedem, hogy azon esetekben, a midőn az iskolafentartóknak talán esak passziv rezisztenciájával állunk szemben, a mikor tehát az iskolafentartók nem képesek az intézkedésre, — mert erélyük hiányzik hozzá, vagy mert nem eléggé gondosak — tehát a mikor egyszerű vétkes gondatlanság merül fel, nem sujthatók a legnagyobb büntetéssel, hogy iskolájukat elvesztik; de oly esetekben, a midőn a fegyelmi eljárás mutatja, hogy az iskolafentartók aktiv rezisztenciával vesznek részt a tanitó működésében, mikor rendeleteket adnak a tanitás tekintetében, ily esetben is további moratóriumot adni az iskolafentartónak, ezt az állam érdekével többé megegyeztethetőnek nem tartom.

Tisztelettel kérem tehát a házat, hogy ha elfogadja gr. Teleki Arvéd inditványát, az esetben terjeszsze ki figyelmét az iskolafentartó által alakitott testületre, az iskolaszékre is, mert az iskolaszékek az iskola irányitására elsősorban vannak hivatva és elsősorban kötelességük az iskola felett felügyeletet gyakorolni. Az esetben tehát, ha az iskolaszékek kötelességüket nem az állam érdekeinek biztositására, hanem ezzel ellentétes irányban gyakorolják, kötelezzük az iskolafentartót arra, hogy ezen iskolaszék helyett másikat, olyant állitson fel, a melynek keretében az állami érdekek megóvást találnak és ha az iskolafentartók ezt nem tennék meg, az iskolafentartás jogától őket foszsza meg.

Ezt ezélozná inditványom, a mely következőképen szól *(olvassa)*: »Gr. Teleki Arvéd módositása után: Ha pedig a fegyelmi eljárásban kiderül, hogy az előfordult hibában az iskolaszék eselekvőleg, azaz utasitás, rendelet vagy tilalom utján

részes, a miniszter akkor is, ha a tanitó ellen hozott itélet nem szól hivatalvesztésre, az illető iskolát már az első esetben vagy bezárhatja, vagy fenmaradását uj iskolaszék megválasztásától teszi függővé. A mennyiben uj iskolaszék nem választatnék, vagy hasonló eset azután ismétlődnék, az iskolafentartó az illető községben elveszti iskolafentartási jogát.«

Ez esetben tehát meg van adva a lehetőség, hogy elmenjünk a méltányosság azon határáig, a meddig gr. Teleki Arvéd elmenni akar, a nélkül, hogy az állami érdek veszélyeztetve lenne.

A kérdés feltevésére nézve már most kérem, hogy az oly módon tétessék fel, hogy gr. Teleki Arvéd inditványa ezen inditványnyal kapcsolatosan állittassék szembe a 25. §-sal, mert csak az esetben tudnám a 25. §. helyett gr. Teleki Arvéd módositását elfogadni, a mennyiben az ezen pótlással emelkednék törvényerőre.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván szólni.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! A 25. §-nak intézkedése ugy, a mint azt én benyujtottam és a közoktatásügyi bizottság módositotta, némileg eltér az 1893 : XXVI. törvényczikknek párhuzamos intézkedésétől. Az 1893 : XXVI. törvényczikknek megfelelő szakasza ugyanis azt mondta ki, hogy mikor másodszor fordul elő az, hogy egy nem állami iskolában a tanitó államellenes cselekmény miatt mozdittatott el, akkor a miniszter az iskolát bezárathatja és helyette állami iskolát állithat fel. Én a benyujtott törvényjavaslatban ezen intézkedést szigoritottam, a mennyiben már az első izben is megadtam a miniszternek azt a jogot, hogy a körülmények mérlegelése szerint az iskolát bezárhassa.

Az indok, a mely engem a szigoritás javaslatba hozatalánál vezetett, egyszerűen az volt, hogy néha hosszabb időn át működhetik egy tanitó államellenes irányban, mig rájönnek az illetékes hatóságok, mig a kormányzatnak figyelme arra felhivatik, vagy mig olyan cselekményt követ el, a mely rábizonyitható és a melynek folytán vele szemben a fegyelmi jogot érvényesiteni lehet. Ebből a szempontból, nehogy időveszteséget szenvedjünk, a miniszter részére már az első esetben akartam annak a mérlegelésnek jogát megadni, vajjon az előfordult hibában egyedül a tanitó részes-e, vagy olyan helyi tényezők, a melyek miatt egyáltalában nem várható, hogy a megfelelő jellegű nem állami iskola ott az állami érdekkel kongruens irányban fog működni. Ez volt az indok, a mely miatt én az 1893 : XXVI. t.-cz. ezen intézkedését ekkép szigoritottam.

Most gr. Teleki Arvéd t. barátom hivatkozik olyan tekintetekre, a melyek mindenesetre tiszteletreméltók és olyan köröknek kivánságára is, a melyeknek a hazai és nemzeti ügy iránti lojalitásában én is szivesen hiszek.

Az ő kivánsága az, hogy az 1893. évi törvénynek álláspontjára térjünk vissza, azonban mégis némi módositással, hogy t. i. az első ilyen esetben a miniszter ne zárja be az iskolát, hanem szerezzen garanciát arra nézve, hogy az ujonnan alkalmazandó tanitó már az ő befolyásával alkalmaztatik, igy tehát tekintet nélkül arra, vajjon az iskolafentartáshoz, a tanitó fizetéséhez hozzájárul-e segélylyel vagy nem, a megerősités, illetőleg a vétó joga neki biztositassék. Csak abban az esetben, ha ezután is megujulnak a bajok, a mikor azután csakugyan alapos a következtetés arra, hogy azok forrása mélyebben rejlik, akkor érvényesitheti az iskolabezárás jogát.

Én nem zárkozom el ennek az inditványnak jogosultságától. A felügyeleti jog gyakorlása terén ennek elfogadása mindenesetre sulyosabb kötelességet fog róni a miniszteriumra, a mennyiben még fokozottabb gonddal fog kelleni ellenőriznem a nem állami tanitók tevékenységét állami szempontból, hogy azt az időveszteséget, a mely esetleg ezen inditvány elfogadása esetén az állami érdekek szigoru megóvása terén előáll, jóvátegyük azáltal, hogy a netán létező bajoknak korábban juthassunk nyomára. *(Helyeslés.)*

Hiszen, mint mondám, ennek a törvényjavaslatnak intézkedései kiegészitést igényelnek az állami iskolai felügyelet rendszerének módositásában, és ezzel kapcsolatosan hiszem is, hogy azok az aggodalmak, melyek a bajok felismerésében való lassuság tekintetében korábban támaszthatók voltak, el fognak tünni vagy legalább enyhülni fognak és ezért én nem látok okot arra, hogy ellenezzem t. barátom inditványának elfogadását. *(Helyeslés.)*

De én is azt mondom, hogy ezzel kapcsolatosan igen nagy sulyt fektetek annak a módositásnak elfogadására, a melyet az előadó ur beadott, mert ez a módositás tényleg egy hézagot tölt be, mely ezen törvényjavaslatnak egész szerkezetében fennáll. Ez a törvényjavaslat gondoskodik arról, hogy megtoroltassanak és ismétlődés tekintetében megelőztessenek azok az államellenes cselekmények, melyeket tanitók követnek el. A törvényjavaslat 26. és következő szakaszai gondoskodnak arról, hogy megtoroltassanak, illetőleg megelőztessenek azok a bajok, a melyek megállapithatólag egy felettes hatóságtól erednek, csak arról nem gondoskodik a törvényjavaslat, hogy azok a bajok is megtoroltassanak, illetőleg megelőztessenek, a melyek az iskolafentartók helyi közegei, az iskolaszékek által követtetnek el.

Az, gondolom, teljesen logikus, hogy mikor a tanitó ellen meginditott vizsgálat utján a miniszter rájön arra, hogy nem annyira maga a tanitó, vagy ha a tanitó is, de ő vele kapcsolatosan és talán őt vezetve, a helyi tényezők, az iskolaszék okozta ezeket a bajokat, hogy akkor a miniszter követelheti ezen iskolaszék megváltoztatását, ha pedig megtagadná, vagy az ujabb iskolaszék alatt a helyzet nem javul, akkor helyes, hogy necsak az iskolát zárhassa be, hanem azon a helyen az illető iskolafentartónak iskolafentartási jogát is meg-

szüntethesse, mert akkor be van bizonyitva, hogy a helyi tényezők olyanok, hogy ott az autonómiskola az államérdekekkel ellentétbe jött.

Azt hiszem, ekképen kiegészitve, a két inditványt összekapcsolva és mindkettőnek értelmében a javaslatot átalakitva, megtettük egyfelől azt, hogy elmentünk a méltányosság legszélsőbb határáig, másfelől pedig erőteljes garanciát teremtettünk az állami érdekeknek minden tényezővel szemben való megóvására; ezért mindkét módositásnak elfogadását kérem. *(Helyeslés.)*

Csernoch János *(szólásra jelentkezik).*

Elnök: Kérem, milyen czimen kiván a képviselő ur szólni?

Csernoch János: Én már előbb állottam fel, de ugy látszik, a t. elnök ur nem vette észre.

Elnök: Bocsánatot kérek, a t. képviselő ur, nagyon jól láttam, akkor állott fel, mikor a vitát már bezártam. Méltóztassék feliratkozni, a házszabályok ezt rendelik, a vita bezárása után a szót nem adhatom. Milyen czimen kiván a képviselő ur szólni?

Csernoch János: A házszabályokhoz. A részletes vita folyamán nem lehet minden ilyen dologban előzetesen feliratkozni, mert esetleg felvettetnek oly eszmék, a melyekről a képviselőnek előzetes tudomása sem volt, és itt is fel lett vetve az az eszme, melyet....

Elnök: Akkor méltóztassék a vita bezárása előtt jelentkezni, de a képviselő ur a vita bezárása után jelentkezett, ezért nem engedhetem szólni. Én mindig nagyon gondosan körülnézek, mikor azt mondom: van-e valaki felirva, vagy kiván-e még valaki szólni. Most is körülnéztem a házban nagy figyelemmel, senki sem állott fel és akkor bezártam a vitát. A képviselő ur akkor kelt fel, mikor már be volt zárva a vita és felállott a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur.

Ez előadó ur kiván szólni?

Vertán Endre előadó: Nem!

Elnök: Ha nem kiván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

A 25. §-szal szemben elleninditványt adott be gr. Teleki Arvéd képviselő ur. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 25. §-t változatlanul elfogadni, szemben gr. Teleki Arvéd képviselő ur elleninditványával? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el az eredeti szakaszt, de elfogadja gróf Teleki Arvéd képviselő ur elleninditványát.

Most ehhez az elleninditványhoz adott be egy módositást, illetőleg egy bekezdést hoz javaslatba az előadó ur. Nem tudom, méltóztatnak-e kivánni, hogy ez felolvastassék? *(Nem!)* Ha nem méltóztatnak kivánni, akkor kérdem a t. házat: méltóztatik-e gr. Teleki Arvéd elleninditványához benyujtott módositását az előadó urnak elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy a képviselőház elfogadja az előadó ur módositását.

Következik a 26. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 26. §-t).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni. Van valaki felirva?

Raisz Aladár jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. képviselőház! Inkább egy stiláris módositás az, a mit a 26. §-hoz óhajtok benyujtani. A 26. §. t. i. intézkedik a további eljárás ügyében azon esetre, ha a 22. §-ban előadott államellenes vétségek tekintetéből volna valami kifogás tehető. Miután pedig itt egyszerűen csak hivatkozás történik a 22. §-ra és nem soroltatnak elő az összes ott felsorolt fegyelmi vétségek, azt lehetne gondolni, hogy ezen szakasznak intézkedése az összes fegyelmi vétségek esetére vonatkozik, pedig nem akar ez másra vonatkozni, mint csakis az *a)*, *b)* és *c)* pontban elősorolt vétségekre. Ennélfogva tiszteletteljes inditványom az, hogy ezen szavak helyett: »a 22. §. alapján«, tétessék: »a 22. §. *a)*, *b)* és *c)* pontjai alapján«.

Kérem módositásomat elfogadni.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván szólni.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! Csak röviden kijelentem, hogy hozzájárulok Csernoch János t. képviselő ur módositásához.

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 26. §-t változatlanul elfogadni Csernoch János képviselő ur módositásával szemben, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el változatlanul a 26. §-t, de elfogadja Csernoch János képviselő ur módositásával.

Következik a 27. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 27. §-t).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni. Van valaki felirva?

Raisz Aladár jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. képviselőház! Ugyanabból az okból, melyből az előbbi szakaszhoz nyujtottam be módositást, miután itt ugyanarról az ügyről van szó és szükséges kitenni, hogy ez az eljárás a 22. §-nak *a)*, *b)* és *c)* pontjaira vonatkozik, javaslom, hogy ezek a pontok ide is beletétessenek aképen, hogy a 27. §. második sorában a helyett, hogy »a 22. §-ban«, tétessék: »a 22. §. *a)*, *b)*, *c)* pontjaiban« t. i. felsorolt hibák valamelyikében stb. Kérem a házat, méltóztassék e módositásomat elfogadni.

Raisz Aladár jegyző: Goldis László!

Goldis László: T. képviselőház! Bátorkodom

pár szóval e szakaszhoz egy módositási javaslatot benyujtani. Itt t. i. a lelkészek kongruakiegészitéséről van szó, és az itt kontemplált esetekre a miniszternek megadatik a jog, hogy a lelkésztől az állami kongruakiegészitést megvonhassa. Azt hiszem, e szakasz nem akarja hatályon kivül helyezni az 1898: XIV. t.-czikket, mert ha ezt czélozná, oly sulyos dolgot cselekednék, melynek megvitatását mégis előbb kellett volna megindítani.

De mivel sem a kultuszminiszter ur részéről, sem a javaslat indokolásában nem találtam olyasmit, a miből azt következtethetném, hogy itt a kongruamegvonás az 1898: XIV. t.-cz. rendelkezéseitől eltérően történhetnék és kizárólagos jog adathatnék a miniszternek, hogy ily esetekben, ha t. i. az iskolaügyekben a lelkészt hibásnak találná, tőle a kongruát megvonhatná: a szakasznak ezt azt értelmet tulajdonitani nem lehet. Ha igy van, akkor azt hiszem, a világosság kedvéért és félreértések elkerülése czéljából nagyon helyes volna, hogy a szövegben ezt kitegyük és ezért ajánlom, hogy a negyedik sorban azon szavak után: »egyházi főhatóságot értesiti«, tétessenek a következő szavak: »és az 1898: XIV. t.-czikk rendelkezései által szabályozott eljárással az illető lelkésztől az állami kongrua-kiegészitést megvonhatja.«

Ezáltal, azt hiszem, minden félreértés elkerültetik. Kérem az igen t. házat, méltóztassék javaslatomat elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki szólni nem kiván, a vitát bezárom.

Az előadó ur kiván szólni.

Vertán Endre előadó: Tisztelettel bejelentem, hogy mindkét módositást elfogadom.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Én is!

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Elsősorban kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 27. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

A 27. §. első bekezdéséhez Csernoch János és Goldis László képviselő urak adtak be módositást. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 27. §-t változatlanul fentartani, szemben Csernoch János képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem tartja fenn az eredeti szöveget, hanem elfogadja az eredeti szöveget Csernoch János képviselő ur módositásával.

Felteszem most már a kérdést: méltóztatik-e elfogadni az eredeti szöveget, szemben Goldis László képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el az eredeti szöveget, hanem elfogadja az eredeti szöveget Goldis László képviselő ur módositásával.

Következik a 28. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 28. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 28. §-t a közoktatásügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 29. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 29. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 29-ik §-t változatlanul elfogadni a közoktatásügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a szakaszt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 30. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 30. §-t).*

Ártim Mihály! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 30. §-t változatlanul elfogadni a közoktatásügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a szakaszt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 31. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 31. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 31. §-t változatlanul elfogadni a közoktatásügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen.)* Ha igen, akkor a szakaszt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 32. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 32. §-t).*

Elnök: Az első szó az előadó urat illeti.

Vertán Endre előadó: T. ház! Az esküminta szövegét az állami tanitók fizetésrendezésénél módositotta a t. ház. Mivel a miniszteri javaslat szerint is ugyanazon egy szövegű eskü lett volna az állami és nem állami tanitókra megállapitva, tisztelettel kérem a t. házat, hogy ezt a törvényjavaslatban irt esküszöveget ahhoz képest a következőkben módositsa *(olvassa)*: »Én N. N. rendes tanitó esküszöm az élő Istenre, hogy Ő felsége apostoli királyom, magyar hazám és annak alkotmánya iránt tántorithatatlan és rendületlen hűséggel viseltetem, az ország szentesitett törvényeit és törvényes szokásait megtartom, a hazai hatóságok törvényes rendeleteit, valamint a tanitói tisztemmel járó kötelességeket mindenkor lelkiismeretesen, hiven és pontosan teljesitem, s a gondjaimra bizott ifjuságot a magyar haza szeretetében fogom nevelni. Isten engem ugy segéljen!«

A szakasznak többi részeit, kérem, méltóztassék változatlanul elfogadni.

Elnök: Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Goldis László!

Goldis László: T. ház! Bocsánatot kérek, ha ennél a szakasznál is igen röviden felszólalok. Az eredeti szövegben, a miniszteri javaslatban egyszerűen az volt, hogy tartozik a tanitó a hivatalos esküt letenni, de hogy milyen nyelven történjék ez, az a miniszteri javaslatban nem volt megjelölve. Most már a közoktatásügyi bizottság

hozzátette, hogy az esküt magyar nyelven kell a tanitónak letennie.

Ehhez volna egy kis megjegyzésem. Már az előbb, a mikor az iskolában alkalmazott feliratokról volt szó, Okoliesányi László t. képviselőtársunknak inditványára elfogadta a t. ház, hogy azok a feliratok magyar nyelven legyenek kitéve, és az igen t. kultuszminiszter ur ugy magyarázta a dolgot, hogy a feliratoknál a magyar nyelv mellett mindenütt alkalmazható az illető iskolának tanitási nyelve is. Ugy gondolom, t. ház, itt is illenék annak kimondása, hogy az esküt az illető tanitó tegye le az iskolának tanitási nyelvén is, ha az a tanitási nyelv nem volna a magyar.

Ebben nemesak nem találok semmi sértőt sem, hanem ellenkezőleg, épen az ellenkező esetben találnék sértőt az illető hitfelekezet nyelvére vonatkozólag, *(Zaj.)* hogy ha a hitfelekezeti hatóság előtt kizárólag csak az állam nyelvén tenné le a tanitó az esküt. Hogy ha megrepetálja, azt hiszem, ebben semmiféle veszedelem sines, abban t. i., hogy kétszer mondja el az esküt. Én itt tanuja voltam annak, a mikor háromszor hallottuk az esküszöveget, egyszer felolvasták magyarul, azután horvátul és azután az illető megint elmondta horvátul. Én csak azt a módositási ajánlatot teszem, hogy hozzátétessék a szövegezésben, hogy az állam nyelvén és az iskola előadási nyelvén, a mennyiben az nem volna magyar. Ebben én nem látom semmiféle érdeknek a megsértését, az ellenkező a hitfelekezetre nézve sértő, arra nézve nyelvének mintegy lekiesinylését jelenti. *(Zaj és ellenmondások a jobb- és a baloldalon.)*

Én azt hiszem, t. ház, nem a t. urak a birái annak, hogy mi sérti valakinek az érzékenységét, hanem maga az illető. *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)* Hát én biztosithatom az urakat, hogy ez sértő az illető felekezetekre.

Buzáth Ferencz: Hát sértse! Sokat törődünk vele! *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon. Zaj a középen.)*

Goldis László: Azt a kijelentést, hogy sértse, okadatoltnak nem tartom itt az országgyűlésen, a mely országgyűlés épen arra van hivatva, hogy ne sértsen semmiféle érdeket, hanem ellenkezőleg mindenféle jogos érdeket kielégitsen. Nem értem azt, hogy hazafias érdek-e sérteni valakinek az érzékenységét mindenféle indokolás nélkül, mindenféle ok nélkül, a nélkül, hogy ezáltal valami hazafias czélt el tudnánk érni, a nélkül tehát, hogy ezt elérnők, tisztán csak azért, hogy igenis, zum Trutz nem teszem oda, hogy az ő nyelvén is. Nem is tudom magamnak elképzelni, hogy ez az eljárás itt a házban helyességgel találkoznék. *(Zaj.)*

Azért, t. ház, bátorkodom javasolni, hogy itten e kifejezés után »hivatalos esküt« tétessenek a következő szavak *(olvassa)*: »letenni az állam nyelvén és az illető iskola oktatási nyelvén, a mennyiben az nem volna magyar«.

Itt a magyar államnak a tekintélye meg van óva és a mellett nem sértjük az illető hitfelekezetnek nyelvét sem, vagyis az iskolának az oktatási nyelvét.

Elnök: Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Lindner Gusztáv!

Lindner Gusztáv: A 32. §-nál?

Raisz Aladár jegyző: Igen! 32. §.

Lindner Gusztáv: T. ház! Aggályaim vannak a 32. §. szövegezése tekintetében. Magától értetik, t. ház, hogy én abban a véleményben vagyok, hogy a néptanitói kar minden egyes tagja köteles nemcsak a magyar államot, annak alkotmányát, hanem minden egyes törvényét tiszteletben tartani, és a mennyiben tőle függ, minden törvény végrehajtásában közreműködni. Magától értetik, hogy a néptanitói kar funkcziói igen fontosak, mert az ő működése kihat a nép, a nemzet millióira.

És épen azért fontos, nehogy minden lelkiismeretesen működő néptanitó dilemma elé állittassék. Én azt gondolom, hogy nincs a háznak egyetlenegy tagja sem, a ki általában kifogásolná az esküminta szövegét. Nekem mégis néhány kifogásom van ellene. Igy először az a kifogásom, hogy azt mondja az eskű szövege: »Én N. N. rendes tanitó, esküszöm az élő Istenre, hogy Ő felsége apostoli királyom, magyar hazám és annak alkotmánya és szentesitett törvényei iránt tántorithatatlan és rendületlen hűséggel viseltetem«. Én »magyar hazám« helyett azt mondanám: »a magyar állam és annak alkotmánya«. *(Zaj. Ellenmondás. Elnök esenget.)*

Azt gondolom, hogy jogászilag ez helyesebb. De van még egy kifogásom. Azt mondja az eskű szövege, hogy: »a hazai legfelsőbb és felsőbb hatóságok törvényes rendeleteit és a tanitói tisztemmel járó kötelességeket mindenkor lelkiismeretesen, hiven és pontosan fogom teljesiteni«. A törvény azonban nem mondja meg, minő hatóságok értendők a hazai felsőbb és legfelsőbb hatóságok alatt. Tudjuk, hogy a néptanitó áll fegyelmi és büntető hatalom alatt, még pedig az állami és a felekezeti hatóság fegyelmi és büntető hatalma alatt.

Addig, a mig a két hatóság akarata és eljárása összhangzó, összeütközés nem támadhat; ha azonban az állami hatóság intézkedése ellenkezik a felekezeti hatóság intézkedésével, akkor mit tegyen a néptanitó: az állami vagy a felekezeti hatóság akaratát, vagy rendeletét teljesitse-e. Ha az állami hatóság rendeletét teljesiti, akkor a felekezeti hatóság vonja felelősségre; ha a felekezeti hatóság rendeletét teljesiti, akkor az állami hatóság rendeleteivel jut összeütközésbe. Azt gondolom, hogy a törvénynek a törvényhozó akaratát mindig tisztán és érthetően kell kifejezésre hozni. A törvénynek nem szabad sem kevesebbet, sem többet, sem egyebet tartalmaznia, mint a törvényhozó akaratát. Ezt követeli a törvényhozási politikának egyik alapelve. Ezért gondolom, hogy igy nem maradhat a szövegezés, mert határozatlan, homályos és dilemma elé állitja a néptanitót. De van még egy pont, a mely szerintem kifogás alá esik. A 32. §. végszavaiban hivatkozás történik a 22. §. *c)* pontjára, a mely szerint államelle-

nes magaviselet miatt fegyelmi eljárásnak van helye.

Ebben a tekintetben egy körülményre vagyok bátor felhivni a t. ház figyelmét. Akkor t, i., a mikor a Berzeviczy-féle törvényjavaslat megvitatására egy ankét tárgyalásra hivatott össze vagy rendeztetett, akkor Polónyi Géza a következőket mondta *(olvassa)*: »Hát, kérem, mit jelent az, hogy államellenes irány? Nagyon jól tudom, t. értekezlet, hogy én itt nyitott ajtót török be; nagyon jól tudom, hogy ez kormányzati uton szolgálni akarja azt a magas czélt, hogy a kik államellenes üzelmekben részesek, a kormány fegyelmi uton az üstöküket megragadhassa. T. barátaim, ha ez a jog csak ott érvényesülne, a hol nemzetiségi jogokról van szó, jó volna, de ha érvényesül ez a jog ott is, t. uraim, a hol a politikai meggyőződést akarják államellenes irány ürügye alatt békókba verni, — mert ezen szöveg szerint teljesen lehetséges — én a magam részéről, t. uraim, azt, hogy ilyen általánosan determinált »irány«-t a nélkül, hogy tüzetesen akarnám meghatározni, hogy mit értek én ilyen irány alatt, a melyet mint jogász akczeptálhassak arra, hogy ez a hivatalvesztésre kellő ok legyen, nem fogadok el.« Zárjelben van: Felkiáltások: Meg van határozva! »Nincs meghatározva; csak azután mondja, hogy ez és ez esetben«.

T. ház! Az az »államellenes« szó ruganyos fogalom. Én azt gondolom, hogy államellenes lehet valamely pártnak vagy valamely egyénnek magaviselete, de az államellenesség fogalmát határozottan megállapitani nem lehet. Most ki működik államellenesen? E házban talán senki. Mihelyt változnak a pártviszonyok, azonnal megváltozik az államellenességről való fogalom. Magától értetik, t. ház, hogy én csak azért szólaltam fel, hogy különösen ezt a homályosságot eltávolittassam. És épen azért kérném a t. házat, hogy ebben a szövegben határozottan megneveztessenek azok a hatóságok, a melyeknek rendeleteivel szemben történhetik az ellenkezésbejutás.

Végül csak annyit mondok, t. ház, hogy kényes a néptanitók helyzete. Egyetlenegy példát hozok fel. Az erdélyi szászoknak van egy népdaluk, a melynek ez a szövege *(olvassa)*:

»Siebenbürgen, Land des Segens,
Land der Fülle und der Kraft,
Mit dem Gürtel der Karpathen,
Um das grüne Kleid der Saaten
Land voll Gold und Rebensaft.«

És e dal utolsó verse azt mondja:

»Siebenbürgen, süsse Heimat,
Unser theures Vaterland.«

(Felkiáltások a baloldalon: Magyarul! Mozgás. Halljuk! Halljuk!)

Elnök: Csendet kérek!

Lindner Gusztáv *(olvassa)*:

»Sei gegrüsst in deiner Schöne
Und um alle deine Söhne
Schlinge sich der Eintracht Band.«

Azt kérdem, szabad-e a néptanitónak ezt a dalt énekeltetnie? Vagy ellenmondásban van-e ez az eskü szövegével, melyben csak a magyar hazáról van szó? Én ezt a kérdést csak azért vetem fel, mert ismerem népemet. Mi mindig lojális fegyverekkel küzdünk és itt, ezen a helyen, az ország legmagasabb fóruma előtt előhozzuk sérelmeinket, kivánalmainkat, és ha egyszer valami törvénybe iktattatott, azt határozottan, pontosan és lelkiismeretesen megtartjuk és hűségesen követjük. *(Élénk helyeslés.)* Azért vetem fel, mert én abban a véleményben vagyok, hogy *(Zaj. Elnök csenget.)* halhatatlan költőnknek az a mondata, hogy: »A nagy világon e kivül nincsen számodra hely«, *(Igaz! Ugy van!)* csak a mult időre vonatkozott, *(Mozgás.)* mert most százezrek kivándorolnak. Az én ideálom az, hogy mindenki szivesen maradjon ebben a hazában; ne azt mondja csak: »Itt élned, halnod kell«; hanem azt mondja: Én hazám érdekében működni, munkálkodni, szenvedni, tűrni akarok, itt élni és halni akarok, nem azért, mert itt élnem és halnom kell, hanem azért, mert itt élni és halni akarok. *(Élénk helyeslés.)*

Buzáth Ferencz: T. ház! Goldis László képviselő urnak azt az inditványát, hogy a felekezeti tanitók a magyar esküminta mellett még azonkivül az illető felekezet nyelvén is letehessék az esküt, nem fogadhatom el. Nem pedig azért, mert a törvényben a tanitó közhivatali funkczionáriusnak vétetik fel, a tanitó tehát a közhivatalnok fogalma szerint birálandó el; már pedig a közhivatalnokok csak magyar nyelven tehetik le az esküt. *(Helyeslés.)* Az eskü ezenkivül még az állami hozzátartozandóságot is fejezi ki. Már pedigen, ha a magyar nyelv mellett egy másik nyelven is letehetik az esküt, akkor a hozzátartozandóság legalább is kétes szinben tünik fel. Egyébként is annak, hogy az esküt más nyelven is letehessék, semmi akadálya nincsen; leteheti az esküt a saját nyelvén is, hanem a hivatalos nyelv, a melyen az esküt leteszik, nem lehet más, csak a magyar. Csupán ezt kivántam megjegyezni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván szólni.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! Az előadó ur módositásához természetesen hozzájárulok, mivel az mást nem czéloz, mint hogy a törvényjavaslatban a nem állami tanitókra nézve kötelezővé tett esküminta szóról-szóra egyezzék azzal, a melyet az állami tanitókra nézve már elfogadtunk és ebből az okból is kérném, hogy méltóztassék minden módositástól tartózkodni, mert hiszen az esküminta szövegét, mikor az állami tanitókról tanácskoztunk, alaposan megvitattuk, csiszoltunk rajta, a mit csak lehetett csiszolni.

Épen ezért nem tudom, miért hozakodik elő t. képviselőtársam olyan aggodalmakkal, a melyek, a mennyiben nem tisztán stiláris természetűek, hanem érdemlegesek, e törvényjavaslat előbbi szakaszainál már méltatást nyertek, s a mennyire én hiszem, meg is czáfoltattak.

Azért én azt gondolom, hogy az a t. képviselőtársam, a kinek beszédében megnyilvánult hazafias szellemet én igen nagyrabecsülöm és a mint őt már régtől fogva ismerem teljesen őszintének és igaznak is tartom, megnyugodhatik abban, hogy habár talán kényes a tanitó helyzete, de mások helyzete is kényes; méltóztassék elhinni, a miniszter helyzete is néha igen kényes és nagyobb felelősség mellett cselekszik és talán nagyobb ellenőrzés alatt is. *(Derültség.)* Legyen szives tehát megnyugodni abban, hogy mikor itt tényleg semmi egyebet nem kivánunk ugy az egész törvényjavaslatban, mint ebben az csüben, mint az államhoz, az alkotmányhoz, a magyar politikai nemzeti egységhez való hűséget, hogy akkor épen a tanitó, a ki attól a szellemtől vezettetik, melynek t. képviselőtársam is kifejezést adott, kényszerhelyzetbe még akkor sem fog jutni, ha régi hagyományos népdalokat énekel vagy énekeltet el tanitványaival, a mire különben én erről a helyről, minthogy itt fegyelmi hatóság nem vagyok, nem tartom magamat hivatottnak érdemlegesen nyilatkozni.

Goldis László t. képviselőtársamnak módositását nem fogadhatom el, mert hivatalos esküt kétszer egymásután nem lehet tenni, esküt csak egyszer lehet tenni. Az pedig semmi néven nevezendő sérelmet vagy lealázást nem foglal magában nem magyarajku polgártársainkra nézve, vagy azon iskolákra vagy iskolafentartókra nézve, a kik nem magyar tannyelvű iskolákat tartanak fenn, ha attól a tanitótól, a kinek ez a törvény, tekintet nélkül arra, hogy milyen nyelvű iskolában végzi feladatait, közhivatali funkczionárius jellegét adja, és igy felemeli őt eddigi szinvonalához képest, — azt kivánjuk, a mint Buzáth Ferencz t. barátom mondotta, hogy közhivatalnokhoz illő módon, közhivatalnokra nézve érvényes általános szabály szerint, tehát magyar nyelven tegye le az esküt. Ebből sérelem vagy lealázás csak akkor származhatnék, ha tetszik némelyeknek ebben az irányban izgatni, *(Ugy van.)* mert ez semmi egyéb, mint hogy az állammal szemben esküszik itt a tanitó, a kinek az államhoz való viszonyát szabályozza ezen törvényjavaslat és az állammal szemben fennálló kötelességeit irja körül.

Az állam akar az eskü által tudomást szerezni arról, hogy a tanitó ünnepélyesen, Isten szine előtt kötelezi magát az állammal szemben fennálló kötelezettségének eleget tenni. És az államhoz szólva, bizony csak az állam nyelvét lehet használni. Ebben a sérelemnek árnyéka sincsen, és azért kérem a t. képviselőházat, hogy ezen módositást mellőzni sziveskedjék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kiván a zárszó jogával élni. A tanácskozást tehát befejezettnek nyilvánitom.

Elsősorban kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 32. §-nak meg nem támadott részét változatlanul elfogadni a közoktatásügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a 32. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Az első bekezdésnél Goldis László képviselő ur adott be módositát. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 32. §. ezen bekezdését Goldis László képviselő ur módositásával szemben változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház az első bekezdést változatlanul elfogadta és ennélfogva Goldis László képviselő ur módositása elesik.

A második bekezdéshez az előadó ur adott be elleninditványt. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 32. §. második bekezdését változatlanul elfogadni, szemben az előadó ur elleninditványával, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el a 32. §. második bekezdését, hanem helyére az előadó ur elleninditványát iktatja és azt ugy fogadja el.

Következik a 33. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 33. §-t).*

Elnök: Kiván szólni az előadó ur?

Vertán Endre előadó: Nem kivánok.

Raisz Aladár jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. ház! Ezen szakasz értelme előttem egészen világos, t. i. azt tartalmazza, hogy minden, akár államilag segélyezett, akár nem segélyzett iskolában kötelesek az iskolafentartók az állam által előirt nyomtatványmintákat használni.

Mindazonáltal, mivel kétségek merültek fel az iránt, vajjon kötelesek-e az állam által kiadott mintákat ugy, a mint vannak, használni, vagy nincs-e joguk ezekhez a mintákhoz a saját rovataikat is csatolni, — bár inditványt nem teszek — kérdezem a t. kultuszminiszter urat, hogy csakugyan ez-e az értelme ennek a szakasznak, hogy t. i. nem köteles az iskolafentartó az állam által kiadott nyomtatványokat megvásárolni, hanem elkészittetheti azokat ott, a hol neki tetszik, csak tartalmazzák mindazokat a rovatokat, a miket az állam előirt és hogy joga legyen az iskolafentartónak esetleg betenni azokat a rovatokat is, a melyekre felekezeti szempontból szüksége van.

Kérem a t. kultuszminiszter urat, sziveskedjék e tekintetben nyilatkozni.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván nyilatkozni.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! A Csernoch János t. barátom által hozzám intézett kérdésre válaszképen utalok a törvényjavaslat szövegére, mely nem azt mondja, hogy az állam

által kiadott nyomtatványmintákat, hanem: »az állam által megállapitott nyomtatványmintákat« stb. Ez tehát annyit jelent, — és tulajdonképen ez is csak az államsegélyes népiskolákra vonatkozik — hogy azoknak a nyomtatványmintáknak hasonlóknak kell lenniök azokhoz, a melyeket az állam megállapitott, tartalmazniok kell mindazokat a rovatokat, ugy hogy ez egy tisztán adminisztrativ természetü intézkedés, abból a czélból, hogy az összes iskolai viszonyoknak felekezeti szempontból való nyilvántartása könnyebb legyen. Hogy ezekhez a rovatokhoz még más adatokat és kimutatásokat is csatolhassanak, gondolom, ez ellen semmi kifogást sem lehet tenni, csak a megállapitott mintának kell hogy az megfeleljen és tartalmazza mindazokat, a miknek kimutatása az állam által megállapitott nyomtatványminták szerint követeltetik.

Elnök: Az előadó ur nem kivánván a zárszó jogával élni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Következik a szavazás.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 33. §-t változatlanul, a közoktatási és a pénzügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 34. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 34. §-t).*

Bozóky Árpád! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Raisz Aladár jegyző: Goldis László!

Goldis László: T. ház! Itt a magánosok és társulatok által fentartott iskolákról van szó. Ezekre nézve kiterjeszti ez a szakasz a törvényjavaslatnak 9., 17. stb. szakaszait, a melyek itt fel vannak sorolva. Nem látom azonban e szakaszok között a 2. és 3. §-t, a melyek a tanitói fizetésekről szólanak. E szerint tehát a magánosok és társulatok által fentartott iskolákban a tanitói fizetések kisebbek lehetnek, mint az állami, felekezeti vagy községi iskolákban.

Ezt én nem tartom okadatoltnak, mert minden másra törvényes rendelkezések diszponálnak a tekintetben, hogy a magánosok és társulatok által fentartott elemi iskolákban is a tanitó ugyanazon képesitéssel kell hogy birjon, mint a minőt akármilyen más elemi iskolánál megkövetelnek. Ha ez igy van, akkor nem szeretném, hogy tág teret nyissunk annak, hogy az ilyen, társulatok és magánosok által tartott iskolákban a tanitóknak sokkal kevesebb fizetésük legyen.

Ennek indoka először az, hogy azáltal, ha kisebb fizetésük van ezeknek a tanitóknak, mintegy ráutaljuk őket arra, hogy egyéb foglalkozások utján iparkodjanak maguknak a létfentartáshoz szükséges jövedelmet biztositani, a mivel abba a helyzetbe hozzuk őket, hogy hivatásukat elhanyagolják.

Ezt a törvényjavaslat nem akarja, nem is akarhatja. De azután nem is tartom méltányosnak azt, hogy midőn megadjuk a jogot — a mint nagyon helyesnek tartom, hogy megadjuk — a magánosoknak és társulatoknak, hogy állitsanak fel iskolát a nélkül, hogy ne rójuk rájuk a kötelezettségeket is, a melyek teljesitéséhez füzzük mi azokat a feltételeket, a melyek alapján gondoljuk, hogy az iskolaügy felvirágozhatik.

Azért azt javaslom, hogy e szakaszhoz hozzátétessék az, hogy a magánosok és társulatok által fentartott iskolákra nézve is a 2. és 3. §. is kötelező, tehát ugy szövegeztessék e szakasz, hogy e szavak után: »a jelen törvénynek,« tétessék: 2., 3., 9., 17. stb. §-ai. Akkor azután ezáltal kimondtuk, hogy a magánosok és társulatok által fentartott elemi iskolákban is a tanitói fizetések olyanok legyenek, mint a felekezeti vagy községi iskolákban.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván szólni.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az a kivánság, a melynek Goldis László t. képviselőtársam kifejezést adott, hogy t. i. a magánosok és társulatok által fentartott iskolákban is alkalmaztassanak a fizetési minimumra és egyáltalán a járandóságok minimumára vonatkozó azon intézkedések, a melyek a törvényjavaslatban foglaltatnak, nem mondható egészen alaptalannak és sokan osztoztak e felfogásban a méltányosság és igazságosság szempontjából. Egyszerüen megmondom a t. háznak, hogy mely okból nem vettem fel ezt az intézkedést a javaslatba. *(Halljuk!)*

A magánosokat és társulatokat senki sem kényszeritheti, hogy iskolákat állitsanak. A törvény kimondja kötelezőleg a politikai községekre nézve, hogy iskolákat állitsanak, ha más tényezők nem gondoskodnak erről a község területén. Másfelől a hitfelekezetek igen erős benső lélektani és vallási meggyőződés indokából vitetnek rá arra, hogy iskolákat állitsanak, s lehet mondani, hogy ez egy belső compelle hatása alatt történik. Magánosok és társulatok azonban semmiféle törvényes kényszer alatt nincsenek és ily erős lélektani motivum alatt sem állanak. Már pedig mégis a hazai népnevelés érdekében van, hogy magánosok és társulatok is állitsanak iskolát.

Ha már most a törvény velük szemben követelőleg lép fel, őket bizonyos minimális fizetés megadására kötelezi, másfelől az állam fizetési kiegészitést nem helyezhet kilátásba, akkor az eredmény az volna, hogy jórészét e tisztán jóakaratból fentartott iskoláknak megszüntetnék. Az állam fizetéskiegészitést pedig nem adhat, mert megadásának egyik feltétele, még pedig nem mellőzhető feltétele, hogy az iskolafentartó

kimutatott szegénysége folytán ne legyen képes a minimumot megadni. Most már tessék a nagybirtokosnak, a gyárosnak, a ki magániskolát tart fenn, kimutatnia a szegénységet, a melynek folytán az állam fizetéskiegészitését igénybe veheti.

Fizetéskiegészitést tehát nem kaphat, de bizonyos mennyiségű fizetés megadására kényszerittetik, igy azután az eredmény az volna, hogy nagyon sok ilyen, magánosok által fentartott iskola megszünnék, a mit nem tartok a hazai kultura érdekében kivánatosnak. Itten tisztán a tanitó és az ily iskolafentartó közötti viszonyról van szó; ez magánjogi természetű szerződésen alapul és nem is mondjuk ki az ilyen tanitóra, hogy köztisztviselő.

Már most a javaslat tartalmaz egy compellet a tekintetben, hogy az iskolafentartók saját érdekükben, a saját iskolájuk érdekében a tanitónak tisztességes fizetést adjanak, t. i. azt, hogy a mennyiben átléptek egy községi vagy felekezeti iskolába, a magániskolánál töltött évek beszámittatnak a korpótlékigény megállapitásánál. Ebből folyólag tehát az ilyen magános iskolafentartó, ha tanitóját meg akarja tartani, ha nem akarja, hogy azt tőle elvigyék, önmagától arra a gondolatra fog jutni, hogy neki ezen törvényjavaslat intézkedéseinek megfelelő, tisztességes fizetést adjon.

Én feltártam a t. képviselőház előtt azon okokat, a melyek engem arra vezettek, hogy a fizetésrendezésre vonatkozó intézkedéseket ne terjeszszem ki a magánosok és társulatok által fentartott iskolákra, egyébiránt méltóztassék a pro és kontra szóló indokokat méltányolni és azután bölcseségük szerint határozni. Én akkor sem fogom a törvényjavaslatot visszavenni, vagy annak szentesités alá terjesztésétől idegenkedni, ha esetleg Goldis László t. képviselőtársam inditványát elfogadják; de én az elmondott indokokból nem tartom azt a hazai tanügy szempontjából czélszerűnek. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kivánván a zárszó jogával élni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Elsősorban kérdem a t. képviselőházat: méltóztatik-e a 34. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Goldis László képviselő ur az első bekezdéshez azt a módositást nyujtotta be, hogy ez után: »törvénynek«, tétessék: »2. és 3.« Kérdem a t. házat: méltóztatik-e szemben Goldis László képviselő ur felolvasott módositásával az eredeti szöveget változatlanul fentartani, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Azok, a kik változatlanul kivánják fentartani, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a 34. §. első bekezdését szemben Goldis László képviselő ur módositásával a ház változatlanul fentartja és ennélfogva Goldis László képviselő ur módositása elesik.

Következik a 35. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 35. §-t.)*

Raisz Aladár jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. képviselőház! Előre is kijelentem, hogy a szakaszt elfogadom. Van azonban egy toldásom ehhez a szakaszhoz, a melyet a t. ház engedelmével talán bővebben, de mégis lehető rövidséggel akarok indokolni.

A hitfelekezeti iskoláknak az állam által való segélyezése egy régi elve a magyar törvényhozásnak. A magyar állam a történelem tanusága szerint mindig elismeréssel viseltetett azok iránt, a kik az ő kulturális törekvéseinek megvalósitásában segitségére voltak. Régi törvénykönyvünk lapjai tele vannak példákkal, a melyekből kitünik, hogy a magyar állam sohasem vonta meg segitő karját azoktól, a kik a nemzet virágát, a nemzet ifjuságát nevelték és oktatták. A századok ezen tradicziós szellemének megfelel az 1848-iki törvényhozásnak azon intézkedése is, hogy a felekezeti iskolák az állam részéről segitségben részesüljenek.

Hogy ez az intézkedés mindjárt akkor és a későbbi időkben sem lett végrehajtva, annak egyedül a közbejött események az okai. De már a legközelebbi törvényes intézkedés, a mely a népoktatás ügyére kiterjed, az 1868. évi törvény lehetővé tette, ámbár nem határozottan, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, hogy az iskolákat bizonyos módon segélyezhesse. De határozott kifejezést és megvalósitást nyer ez az eszme az 1883-ik XXX., a középiskolákról szóló t.-czikkben, a mely kimondotta, hogy a községek és felekezetek által fentartott középiskolák bizonyos feltételek mellett segélyben részesülhetnek; és ezen törvényczikknek kifolyása volt az, hogy a protestáns gimnáziumok, a melyek addig sok nélkülözéssel voltak kénytelenek megküzdeni, a törvénynek megfelelő állapotba hozattak, és az ő tanáraik fizetése is kiegészittetett.

Ugyanez áll a katholikus középiskolákra nézve. A katholikus középiskolák is nyertek ujabb időben az 1883 : XXX. t.-czikk alapján segitséget és ezeknek is, különösen pedig azon iskoláknak, a melyek a gyengébb javadalmazással biró szerzetesek birtokában vannak, fennállása és az uj kor követelményeinek megfelelő fejlesztése biztositottatott. Ha tekintetbe veszszük, hogy a középiskolákra vonatkozó törvénynek ezen intézkedése folytán az állam nagyobb összegeket is fordit ezekre a középiskolákra, a mely összegekről tudomást szerzünk minden esztendőben a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur által ide beterjesztett költségvetésből, még sem lehet mondani, hogy az állam részéről ez tiszta ajándék, vagy talán felesleges kiadás, hanem csak nagyon csekély összegben való megváltása azon kötelezettségeknek, a melyek az állam vállaira háramolnának azon esetben, ha

kénytelen volna saját eszközeiből és tisztán a felekezetek minden segélyezése nélkül ezeket az iskolákat fentartani.

De a hitfelekezeti és községi tanitásnak és oktatásnak az állam általi segélyezését látom továbbá az 1875:XXXII. és az 1891:XLIII. t.-czikk által létesitett, illetve ujjászervezett nyugdijintézetben, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* látom továbbá az 1894:XXVII. t.-czikk által a hitfelekezetek a községek, a törvényhatóságok, az alapitványok részéről fentartott középiskolai tanárok számára szervezett nyugdij- és gyámintézetben. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt is kifejezésre jut a magyar államnak az a gondolata, hogy azok, kik az ő gyermekeinek nevelésén fáradoztak, ha később rokkantak, vagy más okból munkaképtelenekké lesznek, ha az iskolafentartók nem képesek őket a sajátjukból eltartani és az ő megélhetésüket öreg napjaikra biztositani, akkor az állam ezekre is kiterjeszti az ő segitő karját és lehetővé teszi nekik, hogy ezeknek öreg napjaikra megélhetésük biztositva legyen.

Csak a napokban olvastam a lapokban, hogy a t. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a protestáns egyetemes konventhez intézett átiratában örömét fejezi ki a felett, hogy a protestáns gimnáziumok tanárainak fizetését egyenlőre egészithette ki az állami iskoláknál alkalmazott tanárok fizetésével és hogy ebben a kedvezményben részesitette a szerzetesek által fentartott gimnáziumok tanárait is, ámbár nem abban a mérvben, mint emezeket, mert hiszen amazok fizetése csekélyebb és igy amazok fizetéséhez nem kellett oly nagy kiegészitési összeggel járulni, ez is az 1883:XXX. t.-czikknek folyománya.

T. ház! Az állam ezt a segélyezési akcziót folytatta az 1893:XXVI. t.-czikkben és ugyanazon a nyomon halad az általunk máris nagyobb részben letárgyalt és elfogadott törvényjavaslat is. De midőn az állam ezen általunk elfogadott javaslatban segiteni óhajt az összes felekezeti iskolákon, ha megfelelnek a feltételeknek és ha a feltételek betartásával lehetővé teszik az államnak ezt a segélyezést, az iskoláknak egy neméről megfeledkezett intézkedni ezen törvényjavaslatban, értem t. i. a szerzetesek és szerzetesnők által ellátott katholikus iskolákat.

A kik ezeknek a működését elfogulatlanul figyelemmel kisérik, azoknak be kell ismerniök, hogy azok nemcsak tanitói és oktatói a reájuk bizott ifjuságnak, hanem ennél többet is teljesitenek. Ezeknek iskolái a gyermekekre vonatkozólag nemcsak közönséges tantermek, hanem valóságos családi otthonok. Ezen tanitónők a szülők helyett nemcsak a nevelői és oktatói, hanem az életfentartói feladatot is teljesitik sok esetben. Valóságos árvaház sok helyen az iskola, a melybe járó szegény gyermekek nemcsak tankönyvekkel, hanem ruházattal és élelemmel láttatnak el. *(Ugy van! jobbfelől. Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Csernoch János: És ezeknek működése nem szünik meg a gyermekeknek iskolakötelezett korával, hanem figyelemmel kisérik őket azontul is, midőn az iskolát elhagyják, hogy belőlük az egyháznak és a hazának hü és hasznos hivei és polgárai váljanak. *(Ugy van! Ugy van!)*

E mellett a saját életükben a lehető legszerényebbek. Megvonják maguktól még a tisztességes értelemben vett szegényes ellátást is, hogy annál többet megtakarithassanak a szegény gyermekek részére, hogy azokat annál nagyobb segitségben részesithessék. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ezért a feladatért az államtól soha egy fillért nem követeltek és nem is kaptak. Bátor vagyok hivatkozni mindazokra, a kik ezeknek működését figyelemmel kisérték, hogy működésük sem hazafias, sem másféle szempontból semmiféle kifogás alá nem esik. *(Ugy van!)* A kir. tanfelügyelők nem győzik magasztalni jelentéseikben az ő működésüket, sőt maga a vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kiadott jelentésben tüntetőleg fel vannak sorolva az apáczák vezetése alatt álló egyes iskolák és ki van emelve, mily fontos missziót teljesitenek a kultura mezején.

A mellett mindezek magyar alattvalók, magyar honpolgárok és honleányok, iskoláiknak tannyelve mindenütt a magyar, tantermeik a tisztaság tekintetében is valóságos mintaképek *(Ugy van!)* és művelődésük még szocziális szempontból is nagy fontossággal bir, mert, miként szerencsém volt kiemelni, ők a rájuk bizott gyermekeknek nemcsak oktatói, hanem nevelői is és a szülők mellett sokszor teljesitik a legterhesebb kötelességeket is.

T. ház! Azt gondolom, ezeknek is lehetővé kell tenni, hogy ha szükségük van az állami segélyezésre és ha azt igénybe akarják venni, hogy azt igénybe vehessék. Ki kellene mondani nézetem szerint, hogy ezen általunk letárgyalt törvényjavaslatnak azon intézkedései, a melyek a tanképesitésre, a hazafias nevelésre és az ezzel összefüggő diszpoziczióra vonatkoznak, mind kiterjednek rájuk. Egyesegyedül a törvény azon intézkedései alól volnának kiveendők, hogy élethossziglan neveztetnek ki és hasonlók alól, a melyek az ő sajátlagos diszcziplinájukkal ellenkeznek.

Ha ekként biztositva volna a törvény ezen intézkedésének reájuk való vonatkozása, ki lehetne mondani azt is, hogy abban az esetben, ha a jelen törvényjavaslatban felsorolt államellenes üzelmek észrevétetnének ezekben az iskolákban, akkor az állam hatalma, a mint különben magától is értetődik, ezen iskolákra is kiterjed és hogy azt a vizsgálatot ott is megtarthatja.

Erre vonatkozó javaslatom, illetve toldásom

a 35. §-hoz a következőképen hangzanék. *(Halljuk! Halljuk!)* A paragrafus maga igy szól: »A jelen törvényben foglalt rendelkezések a tanitónőkre ép ugy alkalmazandók, mint a tanitókra.« Ezután következnék: »Nemkülönben kiterjednek a hitfelekezeti népiskoláknál működő szerzetesrendű tanitókra és tanitónőkre a jelen törvényben a tanitó képesitésére vonatkozólag megállapitott feltétel, továbbá e törvény 16., 17., 18., 19., 20., 30. és 32. §-ai. Ezen tanitók és tanitónők illetményei a törvényes kellékek fennállása esetén a 14. §. intézkedéseinek szemmeltartásával egyénenkint, szerzeteseknél 900, szerzetesnőknél 700 koronából álló, további változás alá nem eső összeggel egészittetnek ki, ha azt kérelmezik.

Az ezen számitási alapon egy-egy iskolára nézve megállapitott segély egy összegben az iskolafentartó kezeihez utalványoztatik ki. A segélyre való igény megállapitásának, valamint az eskütétel körüli eljárásnak módját a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletileg állapitja meg. Ha ilyen iskolákban a 22. §. *a), b), c)* pontjai alatt felsorolt hibák észleltetnek, ugy azokra, akár élveznek állami fizetéskiegészitést, akár nem, a jelen törvény 26. §-ában körülirt eljárás alkalmazandó. *(Helyeslés jobbról és a középen. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Nem kérnek ezek, t. ház, sem ötödéves korpótlékot, sem valami magasabb fizetést, sem nyugdijat, esakis az ő csekélyebb fizetésük kiegészitését arra az esetre, ha erre rá volnának szorulva, ha a szükség rákényszeriti őket.

Ajánlom a t. háznak javaslatom elfogadását. *(Élénk helyeslés jobbról és a középen. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván szólni.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! Tényleg szükséges az iskolák azon kategóriájának jogviszonyait rendezni, a melyekre Csernoch János t. barátom kiterjeszkedett, mert meglehetős számu katholikus hitfelekezeti iskolánál a tanitói tisztet szerzetesrendiek teljesitik, még pedig szerzetesek és apáczák. Ha ezekre nézve külön provizió nem állapittatnék meg, akkor rájuk a törvényjavaslat összes intézkedései kiterjednének, tehát kiterjednének az ugyanazon fizetési minimumra vonatkozó igény, a melyet ez a törvény a tanitókra és tanitónőkre nézve megállapit, a korpótlékigény és a többi. És kiterjednének olyan intézkedések is, a melyek az ő specziális viszonyaik szerint rájuk nem alkalmazhatók, ugy a tanitó alkalmazási, mint a fegyelmi jog terén. *(Ugy van!)* Ezeknek a jogviszonyoknak szabályozása tehát igenis szükséges és ugy a tanfelügyelői jelentések szerint, de az én személyes megfigyeléseim alapján is igenis ezek az iskolák nagyon megérdemlik, hogy róluk gondoskodás történjék.

Én esak arra hivatkozom, hogy azon iskolák között, a melyeknek tanitóit mint a Pozsonymegyei Magyar Közművelődési Egylet elnöke évenként dijazásban részesittettem, különösen a magyar nyelv és magyar nemzeti szellem terjesztése körül szerzett érdemeik miatt, mindig meglehetős nagy százalékkal szerepeltek a megye területén működő apáczaiskolák. Azok az igények, a melyeket e tekintetben Csernoch t. képviselőtársamnak módositása felsorol, valóban oly csekélyek, melyek a megélhetési minimumot ütik esak meg; az egyénenkinti ellátáshoz olyan fizetési alapon adandó a segély, a mely további változás alá nem kerülhető 900 korona a férfinál és 700 korona az apáczánál. Ez tényleg a megélhetés minimumát biztositja csupán. Másfelől pedig az állami érdekek megóvása tekintetében egy igen szigoru intézkedést tartalmaz t. képviselőtársamnak inditványa, a mennyiben az ilyen iskoláknál a fegyelmi jog egyéni érvényesülésének helyébe, államellenes cselekedetek, államellenes irányok felmerülése esetén, a miniszternek mindjárt közvetlen jogot ad az iskolával szemben t. i. az iskola megvizsgálásának és megszüntetésének jogát.

Én azt hiszem, hogy t. barátomnak ez az inditványa, a helyzetnek teljesen megfelelőleg szabályozza ezt a szabályozásra szoruló jogviszonyt és az a törvényjavaslat intenczióinak kiegészitése szempontjából nemcsak ezélszerű, hanem szükséges is. Ezért tehát ehhez a módositáshoz hozzájárulok.

Nemes Bertalan: T. ház! Hozzá akarok szólni . . .

Elnök: A vita be van zárva.

Nemes Bertalan: Nem hallottuk!

Elnök: A vita bezárása után a képviselő ur már nem szólalhat fel.

Talán kiván még az előadó ur szólani?

Vertán Endre előadó: Nem!

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. A 35. §. nem lett megtámadva; azt hiszem tehát, kijelenthetem, hogy a 35. §. elfogadtatik a közoktatásügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint. *(Helyeslés.)*

A 35. §-hoz Csernoch János képviselő ur adott be egy toldást. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Csernoch János képviselő urnak a 35. §-hoz benyujtott toldását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem tehát, hogy a ház Csernoch János képviselő ur toldását elfogadja.

Következik a 36. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 36. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 36. §-t, a közoktatásügyi és pénzügyi bizottságok szövegezése szerint változatlannl elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a szakaszt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 37. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 37. §-t).*

Raisz Aladár jegyző: Nemes Bertalan!

Nemes Bertalan: T. ház! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nemes Bertalan: Ezen javaslatnak 37. §-a egészben véve hatályon kivül helyezi az 1893. évi XXVI. t.-czikket, a mely törvényczikk egyes szakaszaira az államellenes irányzat megállapitása szempontjából későbbi törvényeink hivatkoznak. Igy hivatkozik különösen az 1898. évi XIV. t.-czikk a lelkészi javadalmazás kiegészitéséről, a mely az államellenes irányzatot ebben a törvényben magában nem állapitja meg, hanem egyszerüen utal az 1893 : XXVI. t.-czikkre. Mivel ezen rendelkezés azt az 1893 : XXVI. t.-czikket teljesen hatályon kivül helyezi és — sajnos — még ma is fenforog annak szüksége, hogy mi a lelkészi jövedelmek kiegészitésénél is megállapitsuk, hogy mi az államellenes irányzat, szükségesnek tartom azt, hogy ne csak analógia utján legyen abba belemagyarázható az, hogy mi az államellenes irányzat, hanem az 1893. évi XXVI. t.-cz. eltörlésével egyidejüleg állapitsuk meg, hogy azon meghatározás helyébe az ezen törvény 22. §-ának 1. pontjában körvonalozott államellenes irányzat fogalom meghatározása lép.

Ezen indokolással tisztelettel bátorkodom inditványozni, hogy e szakasz 2. bekezdése után szurassék be a következő kitétel *(olvassa)*: »Az 1893: XXVI. t.-cz. 13. §-ának utolsó bekezdésében megállapitott államellenes irány meghatározása helyébe ezen törvény 22. §. 1. *c)* pontjában körvonalozott meghatározás lép.« *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Nem tudom, az előadó ur kiván-e szólni.

Vertán Endre előadó: Tisztelettel jelentem, hogy elfogadom a módositást.

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Maga a 37. §. nem támadtatott meg, ennélfogva kijelenthetem, hogy a 37. §. elfogadtatik a képviselőház által a közoktatasügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint. Már most a 37. §-hoz uj bekezdést hozott javaslatba Nemes Bertalan képviselő ur. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Nemes Bertalan urnak ezen módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház ezen módositást elfogadja.

Következik a 38. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 38. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 38. §-t változatlanul elfogadni a közoktatásügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Most következik még a 7. §-ra vonatkozólag gróf Apponyi Albert miniszter ur által beadott uj szöveg. Szólásra van-e valaki feljegyezve?

Hammersberg László jegyző: Kaufmann Géza! *(Felkiáltások: Elál a szótól!)*

Kaufmann Géza: T. ház! Az én pótló módositásom alapján szövegeztetett ez a szakasz teljes preczizitással. Nekem semmi hozzátoldani valóm vagy megjegyzésem nincsen más, minthogy lelkes örömmel elfogadom. Csak valamit óhajtok konstatálni és azt hiszem, a t. ház megengedi, hogy egy-két szóval ezt a kijelentésemet megtegyem.

Ezen szakasz az egész törvényjavaslatban a legalkalmasabb a békétlenkedő elemek kielégitésére és azoknak a különbözeteknek, a melyek a felekezeti és nem felekezeti tanitók között látszólag vannak, elsimitására. Épen azért a felekezeti tanitók ezt a javaslatot kész örömmel fogadhatják és a benne biztositott előnyöket és a jövedelmi források kellő mértékben való kiszolgáltatását és biztositását készséggel igénybe vehetik. A szakaszt tehát elfogadom. *(Hosszantartó élénk felkiáltások: Éljen Apponyi! Hosszas, élénk éljenzés és taps.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter ur által benyujtott szöveget a 7. §-ra vonatkozólag változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel, t. képviselőház, a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól, s a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságairól szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is letárgyaltatván és elfogadtatván, javaslom a t. háznak, hogy a törvényjavaslat harmadszori olvasását méltóztassék a ház legközelebbi ülésének napirendjére kitűzni. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Kijelentem egyszersmind, hogy azok a kérvények, a melyek kapcsolatosak voltak ezen törvényjavaslattal, — leszámitva kettőt, a melyek más tárgyakra is kiterjednek — elintézést nyervén, az irattárba helyezendők. *(Helyeslés.)* Azon két kérvényt pedig, — a verseczi szerbek és a verseczi németek népgyülésének kérvényei — a melyek egyéb tárgyra is vonatkoznak, a kérvényi bizottságnak adatnak ki.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot. *(Hosszantartó éljenzés, taps és élénk felkiáltások: Éljen*

Apponyi! Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi minisztert a képviselők tömegesen üdvözlik.)

Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Mielőtt a tanácskozást folytatnók, ki kell még jelentenem, hogy a háznak az a határozata, hogy üléseit a most letárgyalt törvényjavaslat tárgyalásának tartama alatt tiz órától három óráig tartja, hatályon kivül helyeztetett azáltal, hogy a törvényjavaslat elfogadtatott és letárgyaltatott. *(Helyeslés.)* A ház ülései tehát ezentúl tiz órától két óráig fognak tartani.

Napirend szerint következik a marokkói sáska irtásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 431, 466) tárgyalása.

Az első szó az előadó urat illeti. *(Halljuk! Halljuk!)*

Justh János előadó: T. ház! A marokkói sáska, a mely utoljára 1888-tól 1893-ig terjedő időben, különösen Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében, Csongrád vármegyében, Torontál vármegyében és Békés vármegyében pusztitott, ujabban pedig, 1903-tól kezdve, a Jászságban, Heves megyében, a Kunságban és végül különösen Hajdu megyében a Hortobágyon, oly nagy mértékben elszaporodott, hogy az 1906-ik esztendőben már körülbelül 50.000 katasztrális hold terület volt sáskával megfertőztetve, olyképen, hogy ezen sáska mezőgazdaságunknak mintegy 300.000 korona kárt okozott. *(Halljuk! Halljuk!)*

A földmivelésügyi miniszter ur már a mult év folyamán belátta azt, hogy a baj nagyon komoly és ezért Mezőssy államtitkár ur vezetésével a helyszinére küldött egy bizottságot, a melynek feladata volt a sáskairtás különböző módozatainak tanulmányozása. Ezen bizottság működésének eredménye ez a törvényjavaslat.

E törvényjavaslat mindenekelőtt kötelességévé teszi mindazon községek és városok előljáróságának, a melyekben a sáska pusztitott, hogy határaikat külső mezőrendőri hatóságaik által állandóan felügyelet alatt tartsák és mihelyt sáskát vagy bármely más nagyon nagy mértékben elszaporodott ismeretlen rovart tapasztalnak, arról ugy közvetlen hatóságuknak, mint a miniszternek is rögtön jelentést tegyenek.

A miniszter maga állapitja meg azután a törvényhatóság első tisztviselőjének meghallgatásával minden egyes esetben, hogy a sáska irtásának melyik módja alkalmaztassék. Az irtás költségeit, a baj természeténél fogva, felerészben azon törvényhatóság viseli, a melynek területén a sáska előfordul, felerészben pedig az államkincstárt terheli a költségek fedezése. Egyes kivételes esetekben azonban elrendelheti a miniszter, hogy két harmadrészben az államkincstár maga fedezze a költségeket.

A 7. §. felhatalmazza a minisztert arra, hogy olyan esetekben, a mikor a sáska által megfertőztetett területeken más irtásmód már nem használhatna, elrendelhesse azon területeknek felszántását, illetőleg azokon a területeken a művelési módnak megváltoztatását. *(Helyeslés.)* A törvényjavaslatnak ezen rendelkezése rendkivüli, a mennyiben az illető földterület tulajdonosának magánjogait sérti; azonban, ha tekintetbe veszszük a sáska által okozott kár sulyos voltát és ha tekintetbe vesszük, hogy ezen rendelkezéssel csak akkor élhet a miniszter ur, ha más irtási mód nem használ, kénytelenek vagyunk belátni, hogy e felhatalmazást meg kell adni. *(Helyeslés.)* A függetlenségi és 48-as párt nevében azonban arra kérem a t. miniszter urat, hogy minden oly esetben, midőn e felhatalmazással él, a földmivelésügyről adott évi jelentésben számoljon be arról, hogy hol, mikor és mily mértékben alkalmazta e felhatalmazást. *(Helyeslés.)*

A sáska által okozott károk ma még országos csapásnak nem minősithetők, gondoskodnunk kell azonban arról, hogy tényleg országos csapássá ne váljék a sáskák által okozott kár. Ezért e törvényjavaslatot, a melyben alkalmas rendelkezések foglaltatnak ennek meggátlására, szives elfogadásra ajánlom. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás. Kérem Hammersberg László jegyző urat, méltóztassék a törvényjavaslat czimét felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a czimet változatlanul a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 1. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 2. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 2. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 3. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a

t. házat: méltóztatik-e a 3. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi s pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 4. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a szakaszt változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 5. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa az 5. §-t).*

Elnök: Az első szó az előadó urat illeti.

Justh János előadó: T. ház! E szakasz első bekezdésében az van, hogy a marokkói sáska irtásával járó költségeket felerészben az államkinestár, felerészben pedig a törvényhatóság viseli. A negyedik bekezdésben pedig az foglaltatik, hogy az irtási munkálatokhoz szükséges fuvart és igáserőt dijtalanul a község tartozik stb. Minthogy ez félreértésekre adhatna alkalmat és minthogy itt csak az ezéloztatik, hogy a község a fuvart csak előállitani köteles ingyen, de nem tartozik magát a fuvart ingyen szolgáltatni is, ennélfogva inditványozom, hogy az 5. §. negyedik bekezdésének harmadik sorában a »dijtalanul« szó hagyassék ki. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, felteszem a kérdést: méltóztatik-e az 5. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Az előadó ur az 5. §. negyedik bekezdéséhez nyujtott be módositást, a mely azt ezélozza, hogy a harmadik sorban a »dijtalanul« szó hagyassék ki. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az eredeti szöveget változatlanul fentartani? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház az eredeti szöveget nem tartja fenn változatlanul, hanem az 5. §. utolsó bekezdését az előadó ur módositásával fogadta el. *(Helyeslés.)*

Következik a 6. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 6. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 6. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 7. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 7. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 7. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 8. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 8. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 8. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen, vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 9. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 9. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 9. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 10. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 10. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 10. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 11. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 11. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 11. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 12. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 12. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 12. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 13. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 13. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 13. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 14. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 14. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 14. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 15. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 15. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 15. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és pénzügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel, t. ház, a marokkói száskairtásról szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben letárgyaltatván és elfogadtatván, javaslom a t. háznak, hogy a javaslat harmadszori olvasását méltóztassék a ház legközelebbi ülésének napirendjére kitűzni. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik most már a m. kir. államvasutak és a m. kir. posta- és távirda-intézet részére beszerzendő forgalmi eszközök, valamint a m. kir. államvasutak állomásain és vonalain szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 440, 469) tárgyalása. Az előadó urat illeti a szó.

Molnár Jenő előadó: T. ház! A m. kir. államvasutak vonalai az utolsó tiz esztendőben 4500 kilométerrel nagyobbodtak; de nemcsak a vonalai nagyobbodtak, hanem aránytalanul nagyobb lett azok forgalma is. *(Halljuk! Halljuk!)* A legutóbbi esztendőkben azonban a beruházások nem álltak arányban még csak a természetes szükséglettel sem, annyival kevésbbé a fokozódó forgalom folytán emelkedő szükséglettel.

Ehhez hozzájárul még az is, hogy az országnak törvénytelen kormánya volt, a mely nem gondoskodhatott és nem is gondoskodott arról, hogy az államvasutak részéről szükséges beruházások kellő mértékben eszközöltessenek, ugy hogy erre a kormányra várt a feladat, hogy ezeken az óriási hiányokon segitsen. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* A kereskedelemügyi kormány kötelességének ismerte tehát ezt a 440. számú törvényjavaslatot beterjeszteni. *(Helyeslés.)* 60 millió koronát kér a kereskedelemügyi kormány közlekedési eszközök, u. m. teherkocsik, személykocsik, mozdonyok, postakocsik beszerzésére. *(Helyeslés balfelől.)* 30 milliót kér a kormány olyan beruházásokra, melyek szükségesek egyrészt a végből, hogy másodrendű vonalak elsőrendű vonalakká tétessenek, *(Helyeslés balfelől.)* némely fontos vonalon pedig második vágány létesittessék. *(Helyeslés balfelől.)* 30 millió már az 1904. évi 14. t.-czikkel bizonyos czélokra meg lett szavazva. Ép azért ezen mostani 30 millió tulajdonképen nem ujabb szükséglet, hanem mintegy átruházás más czélokra, nevezetesen a kereskedelemügyi kormány felhatalmazást kér arra nézve, hogy azok a beruházások, melyek ebből a 29 millióból eszközöltettek volna, egyelőre tolassanak el, és e helyett azok a beruházások eszközöltessenek, a melyeket most ez a törvényjavaslat megemlit. *(Helyeslés.)*

Még egy pár adattal kivánom megvilágitani azt az óriási forgalmat, melyet a m. kir. államvasutak az utolsó években felmutatnak. Nevezetesen a személyforgalom emelkedett 60·9 %-kal, a teherforgalom emelkedett 70 %-kal. Már most méltóztassék tekintetbe venni, hogy ha ezt az óriási forgalmat le kellett bonyolitani azokkal a közlekedési eszközökkel, a melyek rendelkezésre állottak, csakis a személyzet és a vezetőség fokozott energiájának és lelkiismeretességének köszönhető, hogy azt a forgalmat le tudták bonyolitani.

Azokat a beruházásokat, a melyekre a 30 millió szükségeltetik, a következőkben vagyok bátor részletezni:

Nevezetesen elsőrendű vonallá tétetik a börgönd—adony—szabolcsi vonal. Ez azért válik szükségessé, mert a balatonvidéki vonalat épen most épitik, tehát ez a tolnamegyei h. é. vasut át kell, hogy alakittassék. Átalakitandók azután a szabadka—bajai és a báttaszék—dombóvári vonalrészek.

Ezáltal az a czél fog eléretni, hogy az erdélyi forgalomnak nem kell majd Budapesten keresztül terelődnie, hanem az Alföldön megy majd keresztül, hogy a fiumei tengerparti vonalat könnyen meg lehessen közeliteni. Szükséges továbbá a nagysurány—nyitrai vonalrésznek szintén elsőrendűvé való átalakitása, mert ott a forgalom oly nagy, hogy azt a mostani vonallal nem lehet lebonyolitani, valamint feltétlenül szükségessé vált a vojtek—németbogsáni vonalnak elsőrendű vonallá való átalakitása.

Kettősvágányú vonalak a következő vonalakon lesznek létesitendők. Egy kisebb vonalrész, a nagyvárad-velenczei, kétvágányúvá kell, hogy átalakittassék, mert a nagyváradi pályaudvar annak idején, mikor létesittetett, tulajdonképen a tiszavidéki vasutnak egy végállomása volt. Azóta épitették a belényes—vaskói vasutat, a magyar keleti vasutat, a mely most a magyar államvasutak tulajdonát képezi, az érmelléki vasutat, ugy hogy a nagyváradi pályaudvart kiszélesiteni nem lehet a forgalom miatt, kénytelenek vagyunk tehát a forgalmat a várad-velenczei állomásra terelni.

Hasonlókép kétvágányuvá kell átalakitani a szolnok—czeglédi vonalat, mert ma a budapest—czeglédi vonalrészen a két vágány daczára sem tudják lebonyolitani a forgalmat, annál kevésbbé Budapest és Szolnok között, ugy, hogy e vonal kétvágányuvá tételével előáll a szüksége annak, hogy a rákos—ujszászi vonalat is kétvágányuvá kell tenni. A váralja—hátszegi vonalra nézve is ugyanaz lesz szükséges. Ezekre a beruházásokra 30 millió szükségeltetik.

Azonkivül a m. kir. államvasutaknak jóléti intézményeket is kell létesiteni, nevezetesen munkáslakásokat kell épiteni, *(Élénk helyeslés.)* mert most olyan helyzetben vannak sokszor a munkások, hogy pl. nagy állomásokon, a hova megérkeznek pihenő helyükre, nem lakhatván az állomáson, még egy fél vagy háromnegyed órát kell saját lakásukig menniök, mikor már ki vannak merülve, a helyett, hogy pihenőre térhetnének. Nagyon természetes, hogy ezeket a munkáslakásokat a pénzügyi helyzetnél fogva ma még nem lehet olyan mértékben létesiteni, a mint azt a kereskedelemügyi kormányzat szeretné, de a kormány már ma is oly intézkedéseket léptetett életbe, a melyek lehetővé teszik, hogy ezek a jóléti intézmények bizonyos éveken keresztül fokozatosan megvalósittassanak.

A közlekedésügyi és pénzügyi bizottságok mérlegelték és beható tárgyalás alá vették ezt a törvényjavaslatot és azt a maguk részéről elfogadták. Az emlitett bizottság nevében kérem a t. házat is, méltóztassék ezt a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben is elfogadni. *(Élénk helyeslés.)*

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Nem szivesen állok a ház elé olyan törvényjavaslattal, a mely nagy költség engedélyezését kéri, mert jól tudom, mennyire meg van terhelve a magyar adózó polgár. Azonban abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy azok a törvényjavaslatok, a melyekkel nekem kell a ház elé jönnöm, többnyire hasznos befektetéseket céloznak, *(Igaz! Ugy van!)* melyekre azok a nagy összegek, melyeket az állam elkölt, csakis előlegezést képeznek, és a melyek haszonban sokszorosan megtérülnek. Igaz, hogy a leghasznosabb befektetés is teherként nehezedhetik vállainkra, hogyha nem akkor eszközölhetjük azt, a mikor ez számunkra legkényelmesebb lenne és talán azok a befektetések is, melyekről e törvényjavaslatban szó van, könnyebben lennének megtehetők, hogyha az ország szükségletei hosszú évek mulasztásai következtében *(Igaz! Ugy van!)* nem torlódtak volna annyira össze, a mennyire tényleg felhalmozódtak, és igy nem növekedett volna ily nagyra az összeg, mely ezeknek kielégitésére szükséges, továbbá, ha némely igények, s ezek közt jogos igények is, nem állittatnának fel, mind egyszerre, épen most. De, t. ház, az a befektetés, a melyről az előttünk fekvő törvényjavaslatban szó van, halasztást teljességgel nem tür. *(Helyeslés.)*

Hogy ha e befektetést halasztani akarnók, odajutnánk, hogy az államvasutak megszünnének képesek lenni arra, hogy hivatásuknak kellő mértékben és kellő módon megfeleljenek.

Tény az, t. ház, hogy az államvasutakat évekig ugy kezelték, hogy a kapott jövedelmet államháztartási célokra felhasználták és túlságos kis részben forditották az államvasutak teljesitő képességének fejlesztésére . . .

Egy hang *(balról)*: Rablógazdaság! *(Ugy van!)*

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: Tényleg hasonlitani lehet azt az elbánást, a melyben az államvasutakat részesitették, ahhoz, melyben egy bérlő egy nagy földbirtokot részesit, ha azon rablógazdaságot üz. *(Ugy van!)* Csak egy kivétel volt hosszu évek óta ezen általános szabályban, e kivételt az 1904-ik évi XIV. t.-cz. képezte, a melyet Széll Kálmán kezdeményezett. Nagy igazságtalanság volna azonban ezért az eljárásért az államvasutak igazgatóságát okolni, mert az államvasutak igazgatósága azon tudomásom szerint, a melyet e miniszteri székben szereztem, ujra tett előterjesztéseket a beruházásokra vonatkozólag, melyek azonban annak idején figyelembe nem vétettek.

Szükségesnek vélem ez alkalommal is a miniszteri székből a legkomolyabban rámutatni arra, hogy az államvasutak nagymérvü beruházásokat igényelnek, sokkal nagyobb mérvüeket, mint a milyeneket céloz az előttünk fekvő törvényjavaslat. *(Igaz! Ugy van!)* Sőt ki kell nyilatkoztatnom azt is, hogy elkerülhetlen lesz az, hogy a legközelebbi években, talán a legközelebbi tiz évben évenként nagyobb összegek legyenek az államvasutaknál beruházásokra szánva; *(Helyeslés)* csakis ezzel fog lehetni az államvasutak teljesitő képességét a szükségletnek megfelelően emelni, ugy hogy a teljesitőképesség párhuzamosan haladjon azzal az igen örvendetes fejlődéssel, a melyet az ország szükséglete e téren egy idő óta mutat. *(Helyeslés.)*

Nézzünk körül, t. ház, és lássuk meg, hogy mit tesznek más államok vasutaikért. Itt van pl. Olaszország, a mely vasutai hiányainak kikészörülésére körülbelül ezer millió lirát készül költeni. Az ilyen helyes eljárással melyet más téren is követett, jutott Olaszország oda, hogy mig 15 év előtt szegénység volt Olaszországban és pénzügyileg is nehéz közgazdasági helyzetben volt az ország, addig ma, rövid tizenöt év lefolyása után, virágzásban van.

Ebbe a kedvező helyzetbe Olaszország olyannemü munkálkodás folytán jutott, a mely munkálkodáshoz hasonló folyik most a kereskedelemügyi miniszterium keretében. *(Élénk helyeslés.)* És a mint Olaszországnál meghozta ez a munkálkodás a maga hatását, ugy meg vagyok róla győződve, hogy meg fogja hozni Magyarországon is, mert ugy, mint az olaszok az ő hazájukért, mi is teljes lelkünkkel, teljes odaadással dolgozunk a mi édes hazánk boldogulásán és haladásán. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)*

Már az előadó ur jelezte röviden, hogy milyen fejlődésnek indultak zz államvasutak. Talán nem felesleges mégis, hogy bizonyos szemléltető módon én is, bár igen röviden, rátérjek ezen fejlődésnek feltüntetésére, nevezetesen hogy megemlitsem azt, hogy az utolsó tiz év alatt a vasuti hálózat hossza $35^1/_2\%$-kal növekedett, a vonatkilométerek száma pedig $48{\cdot}2\%$-kal, tehát csaknem 50%-kal nagyobb a teljesitett munka, a mi azt mutatja, hogy elavult és a helyzethez nem jól illő eszközökkel a személyzet mégis jelentékenyen tudta növelni az eredményeket; ezért a miniszteri székből elismerésemet fejezem ki az egész vasuti személyzetnek. *(Élénk helyeslés.)*

Az utasok száma $60{\cdot}9\%$-kal emelkedett, a gyors- és teheráruforgalom pedig $70{\cdot}2\%$-kal. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a bevételek miképen alakultak; ezek is erősen emelkedtek. Mig 1902-ben az előző évhez mérten $3{\cdot}3\%$ volt az emelkedés, ez most már évről-évre fokozódik, igy 1904-ben az előző 1903. évet tekintve $4{\cdot}6\%$-kal, 1905-ben az előző 1904. évhez mérten $6{\cdot}7\%$-kal, 1906-ban az előző 1905-höz képest $9{\cdot}4$ százalékkal.

Ime látjuk, hogy a jövedelmezőség lépést tart a többi fejlődéssel, a mi annál örvendetesebb, mert a vasuti forgalom fejlődése a közgazdasági fejlődés barometerje. *(Helyeslés.)* Reménylem, hogy ez az örvendetes haladás ezentúl is fenmarad, sőt fokozódik.

Szükséges az is, hogy röviden rátérjek a személy- és teherkocsik kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Az ország nagyon sokat szenvedett mult évben a kocsihiány miatt. Az előttünk fekvő javaslat pótolja a személykocsi hiányt, a mennyiben 900, túlnyomólag III. osztályu személykocsi beszerzését rendeli. 1906-ban a szükséglet 6181 személykocsi volt, holott a személykocsik száma 5553 volt. Igy tehát 923 kocsi hiányzott. E hiányt pótolja az emlitett 900 személykocsi.

A teherkocsiknál a maximális hiány a mult év novemberében volt, a mikor 12.227 fedett és 8.867 nyitott kocsi volt a hiány. A hiány tehát 20.000 kocsit is meghaladott. *(Mozgás.)* Efelett még sem ütközünk túlságosan meg, mert ilyen helyzet más, fejlettebb államokban is előáll, igy Poroszországban, a mely mindenesetre nálunknál fejlettebb ország, 40.000 volt a kocsihiány épen mult évben. Nagy nehézséget képez nálunk az, hogy nem egyenlő a kereslet az egész évben a teherkocsik iránt, különösen olyan években, a mikor a termés nagy, aratás után nagy a kocsiszükség. E nem folytatólagos kocsikereslet hátrányát részben azzal lehet ellensulyozni, hogy a saját üzemére szükséges viteleket az év más időszakában eszközölje a MÁV., mert nehéz lenne akkora tőkét fektetni a kocsikészlet beszerzésébe, hogy a kocsipark elég nagy legyen a legkivételesebb szükséglet kielégitésére is, az év nagy részében pedig használaton kivül vesztegeljenek a kocsik. Más országokban szokás a vaggonkölcsönző társaságokat igénybe venni, mikor a kocsiszükséglet nagy, de Magyarországon a vaggonkölcsönző társaságok igénybevételét túlozták. *(Igaz! Ugy van!)*

Farkasházy Zsigmond: Panamák! Hieronymi ur panamái!

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: Ennek következtében ez az intézmény olyan ellenszenvessé vált nálunk, hogy gondolni sem lehet rá, hogy a kormány ismét hozzá forduljon. Megjegyzem egyébiránt, hogy kölcsönvett vaggonokért 21 év alatt 41 milliót költött az ország, *(Felkiáltások: Hallatlan!)* a mely összegért körülbelül 10.000 vaggont lehetett volna beszerezni. Ma a 41 millió korona nincs meg, a 10.000 vaggon pedig meglenne. *(Zaj.)*

A podgyász- és teherkocsik száma 1906 végén 62.375 volt. Ehhez járul az előző kormány által megrendelt 4000 kocsiból az a 2000 kocsi, a melyet Olaszországnak kölcsönöztek ki annak idején, s a melyet visszakövetteltem, mihelyt kormányra léptem, *(Helyeslés.)* ezek augusztus 31-én lesznek átadva a magyar államvasutaknak. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Az előző kormány által megrendelt további 2000 vaggonból ebben az évben be fog szállittatni szerződésszerűleg 800. Az 1907. évi költségvetés értelmében meg is rendeltem 1500 kocsit. A jelen törvényjavaslatban felhatalmazást kérek arra, hogy 4000-et rendeljek meg, *(Általános helyeslés.)* ugy hogy ez évben az emelkedés 8300 kocsi lesz, a mivel a vaggonhiány ennek az évnek a végén el lesz tüntetve.

Természetes, hogy ha olyan mérvben fog továbbfejlődni a vasutak üzeme, mint a hogy eddig fejlődött, akkor ismét lesz vaggonhiány, ha kellő időben nem tétetnek uj megrendelések. Mig én leszek e székben, ilyen veszélynek nem lesz kitéve az államvasutak üzeme. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

A mozdonyokban szintén hiány van, illetőleg 173 darab mozdony hiányzik, a melyből a gépgyárnál meg van rendelve 47, ugy hogy még 126 darabot kell beszerezni.

Továbbá ki kell emelnem azt, hogy a postakocsik is igénylik a kicserélést, minthogy körülbelül 85 darab postakocsi 30—40 évig terjedő idő óta szolgál. Az ilyen régi postakocsiknak bekapcsolása a vonatokba veszélylyel jár. Most legalább is 60 uj mozgópostakocsit vagyunk kénytelenek beszerezni. *(Helyeslés.)*

Végre áttérek, t. ház, a legsürgősebb állomás- és vágánykibővitésekre, a melyekre 30 milliót fogunk költeni, vagyis azt az összeget, mely eredeti rendeltetésétől eltérőleg lesz felhasználva. A részletekbe e kérdésben nem bocsátkozom azért, mert ez a befektetés ugy sem tervszerűen lesz eszközölve, illetőleg nem mint egy állandó tervnek első megvalósitása, hanem ott lesz eszközlendő, a hol a legnagyobb a szükséglet a percznyi szükségnek mutatkozik, vagyis ott, hol elkerülhetetlenül sürgős az intézkedés. Épen ezért nagyon kérem t. képviselőtársaimat, hogy legyenek szivesek béketűréssel várakozni arra nézve, hogy az ő helyi érdekeik kielégitését szorgalmazzák.

Mert, t. ház, a helyi érdekeknek összessége igaz, hogy az egész ország érdekét képviseli, de most még nem tartunk ott; most csak ott tartunk, hogy a magyar államvasutaknak üzemképességét mentsük meg és hogy a legnagyobb nehézségeken túlessünk. Kénytelenek leszünk — és ezt sajnálottal emlitem meg — egynéhány milliót ugy elkölteni, hogy ez a költség később nem lesz használható az általános tervszerű munkálatoknál, mert vannak oly nehézségek, melyeket azonnal el kell háritanunk, legyen ez bár később kárbavesző munkával.

A végleges és tervszerű munkálatokra sok pénz kell, *(Ugy van!)* a mely sok pénzt még nem is állapitottuk meg, hogy miképen fogja az állam megszerezni, de ezt is meg kell majd tennünk, s a végleges rendezést eszközölnünk, mert a nélkül nincs olyan miniszter, a ki becsületesen elvállalhatná a felelősséget a vasutak rendes és biztos üzemeért. *(Ugy van!)*

Az a tény, hogy a most tervbe vett beruházások nem ölelik fel a szükségletek összességét, nem jelenti azt, hogy bármely jogos érdeket szem elől tévesztene a kormány, csakis a teljesités idő-

pontjára nézve kellett megállapitani egy bizonyos fokozatosságot. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik? *(Derültség. Felkiáltások: Még nem fejezte be! Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Szivesen bevégzem, *(Élénk felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)* annál is inkább, mert egészségi állapotom sem igen engedi meg, hogy hosszu ideig álljak; másrészt, szokásom szerint, ha a részletekről lesz szó, fel fogom kérni érdemes első munkatársamat, Szterényi államtitkár urat, *(Éljenzés.)* hogy szólaljon fel nevemben és helyettem.

Végezetül azzal a kéréssel fordulok a t. házhoz most, a mikor egy munkatörvényjavaslatot terjesztettem be, hogy dolgozzunk, uraim! — mert a becsületes munka fogja elérni azt, hogy édes hazánk boldog lesz, jólétben lesz és független lesz. *(Hosszas, élénk helyeslés, éljenzés és taps. Élénk felkiáltások: Éljen Kossuth!)*

Raisz Aladár jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. képviselőház! A kereskedelemügyi miniszter urnak kimeritő és az egész törvényjavaslatot megvilágitó felszólalása után, azt hiszem, nem szükséges a javaslattal bővebben foglalkoznom; csupán annak óhajtok pártom megbizásából rövid szavakkal kifejezést adni, hogy pártunk az előterjesztett törvényjavaslathoz készséggel járul hozzá. *(Helyeslés.)* A t. miniszter ur szavai meggyőztek arról, hogy ez a hozzájárulás teljesen megokolt, mert azok a szükségletek, a melyek az ezen törvényjavaslatban igénybe vett hiteleszközökkel fedeztetnek, nemcsak szükségesek, nemcsak hasznosak, hanem egyenesen nélkülözhetetlenek. *(Ugy van!)* Az államvasutak forgalma, üzemképességének fentartása e kiadások megtételét feltétlenül megköveteli. Azonban legyen szabad épen a miniszter urnak igen fontos, nagy kijelentéseivel kapcsolatban is részemről egy-két megjegyzést tennem. *(Halljuk!)*

Az első az, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a legnagyobb mértékben kell elitélő szavunkat felemelnünk azon gazdálkodás és fináncrendszer ellen, a melyet az állam ezen legnagyobb üzeménél eddig követtek. *(Ugy van!)* Mert tudjuk, hogy vannak ilyen nagy üzemben olyan beruházások, a melyek részint a forgalom fejlődése, részint az üzem kiterjesztése folytán, ujabb hitel utján fedezendők és ujabb befektetések által eszközlendők. Azok a kiadások azonban, melyeket az üzem rendes forgalma tesz szükségessé, a melyeket az használ el, másból, mint magukból a bevételekből nem fedezhetők. *(Igaz! Ugy van!)* Már pedig a lefolyt években tapasztaltuk, hogy különösen közbejátszott zavaró okok folytán, a midőn a törvényhozás nem folyósitotta a kormány élén álló egyének részére a költségeket, a legnagyobb mértékben nyultak ezen üzemi vállalatok bevételeihez és még azokat a kiadásokat sem forditották az illető czélra, a melyeket a költségvetés ezekre előirt, hanem mindent magukhoz vontak, hogy a törvényenkivüli kiadásokat ezekből fedezhessék. *(Igaz! Ugy van!)*

Ez megdöbbentő jelenség általában a jövőre nézve; mert ha az a helyzet, hogy nem szükséges a költségvetés törvényhozási megállapitása és nem szükséges, hogy törvényes kormányok vigyék az igazgatást, hanem egyszerűen rendelkeznek a bevételekkel az állami üzemekben, az államvagyonnak több kezelési ágában; ha, mondom, ezek nem költségvetésileg, hanem igy használtatnak fel, akkor mi meg vagyunk fosztva egyik legfontosabb alkotmányos fegyverünktől: attól, hogy költségvetésileg, törvényhozási uton rendelkezzünk a mi bevételeinkről. A mint látjuk, itt mellőzik a törvényhozási hozzájárulást. Ott van az államvasutaknak 100 és nem tudom hány millióra menő jövedelme, ezeket bevették az állampénztárba, mellőzték a legszükségesebb kiadásokat és most oda jutottunk, hogy a mint az előadói javaslat mondja, vészmunkák állanak elő, a vasutak biztonsága, forgalma van veszélyeztetve. *(Igaz! Ugy van!)*

Ebbe kényszeritettek bele azok a kormányzatok és az a rendszer, a mely nem nézi az állam igazi érdekeit, hanem rombol és pusztit mindenben, *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.)* a hová csak keze elérhet és bennünket azon kényszerhelyzet elé állit, hogy nem maguknak az államvasutaknak természet szerint évenként előálló bevételeiből kell fedezni ezeket a kiadásokat. Elköltötték ezen összegeket más törvényellenes czélokra és most azután hitelművelet utján az állampolgároknak és a jövőnek a megterhelésével kell ezeknek a szükségleteknek a fedezéséről gondoskodnunk.

Nem akarok arról szólni, hogy vajjon nem volna-e szükséges ebben az irányban később majd törvényhozási intézkedésekkel gátolni meg azt, hogy ilyen visszásságok és visszaélések az állami üzemek terén elő ne fordulhassanak. Talán helyes volna kimondani, hogy ezek az üzembevételek elsősorban is maguknak ezen nagy állami vállalkozásoknak czéljaira és fentartására forditandók, hogy azok általában nem bevételek mindaddig, a mig a szükségletek nem teljesittetnek és hogy azok egyéni és alkotmányjogi felelősség mellett el nem vonhatók. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés!)*

Kérdés, nem volna-e szükséges még tovább is menve, törvényhozásilag rendelkezni abban az irányban, hogy a mennyiben ilyen egyének kerülnek kormányra, — nem hiszszük, hogy a jövő ben ez előálljon, a mult tapasztalatai azonban szükségessé teszik az óvatosságot — a mennyiben az állami életben olyan egyének kerülnének a kormányzás élére, a kik törvényhozási felhatalmazás nélkül akarnának rendelkezni, akkor ne álljon módjukban, hogy ezeknek az üzemeknek pénzeit törvénytelen módon saját czéljaikra fordithassák. Az egyéni, a politikai és az alkotmányos felelősséget ezen a téren tovább kell vinni és jobban kell megállapitani, mint a hogy azt törvényeink mindeddig megállapitották. *(Élénk helyeslés. Felkiáltások: Nagyon helyes!)*

És itt, t. ház, nemcsak azokkal állunk szemben, a miket az igen t. miniszter ur mindnyájunkat

teljesen meggyőzően kiemelt; hiszen ezek köztudomásu tények, hogy t. i. ekként éveknek mulasztásai folytán nemcsak olyan hiányok állnak elő és nemcsak olyan igényeket kell kielégitenünk, a mely igények teljesen jogosultak; a mely igények hosszu időknek és rendszereknek mulasztásai folytán teljesen legális téren állottak elő, hanem még azzal a jelenséggel is találkozunk, hogy épen ezen igényeknek felkeltése arról a részről talán azért próbáltatik meg és követtetik el, hogy ezen igényeket nemcsak rázuditsák egyszerre ezen kormányzati rendszerre, hanem hogy ezen igényeket túlzott és ki nem elégithető mértékben fokozzák, hogy ezáltal zavarokat idézzenek elő épen azon rendszernek hivei, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* a mely rendszernek működéséhez és bűnös mulasztásaihoz fűződik az a körülmény, hogy ezen legjogosabb igények sem nyertek kielégitést. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

És csakis ezen nagy igazgatási ágakat ellátó hatalmas testületek alkotmányos érzülete és bölcsessége gátolja meg azt, hogy nem mennek bele ezen jogtalan bujtogatásokba és törvényellenes izgatásokba, hanem méltányolják egyfelől az állam pénzügyi helyzetét, másfelől azon jóakaratot és igazán humánus érzelmet, a melylyel a mai kormányzat a különböző igazgatási ágak élén álló egyénekkel szemben viseltetik. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Azért, t. ház, magam részéről elsősorban azt találom megjegyzendőnek, hogy ezzel az iránynyal, az államvasutak pénzügyi kezelésének eddigi rendszerével megelégedve nem vagyunk és elitélő szavunkat ezen törvényjavaslat tárgyalása alkalmával ezzel szemben felemeljük. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Hogy ebben az irányban ki a hibás, ki nem, annak keresése nem a jelen percz feladata. Megengedem, sőt tudom is azt, hogy az államvasutak igazgatásának élén álló egyének bizonyára a legteljesebb odaadástól vannak áthatva az ő intézményük iránt . . .

Farkasházy Zsigmond: Eltávolitandók!

Holló Lajos: Azonban azt hiszem, hogy mégis ezen kérdésnek ilyen lax módon való kezelése tekintetében ők nem állottak az általuk kezelt üzemek érdekeinek védelmében olyan szilárdsággal helyükön, mint a minőt kellett volna tanusitaniok, mert esetleg állásuknak odahagyásával is meg kellett volna védelmezniök az államvasutak érdekeit, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* mert ilyen magas egyéniségek már nemcsak a hivatali szak mértéke alá esnek, hanem a politikai felelősség is nehezedik vállaikra, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* és ha ők egy politikai rendszer sulyát nem képesek viselni, annak meg vannak a kellő következményei, a mely következményeket azon időben kellene levonniok, a midőn tőlük olyan szolgálatokat kivánnak, a melyek meggyőződésükkel és politikai alkotmányos érzületükkel ellentétben állanak. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Farkasházy Zsigmond: Eltávolitandók!

Holló Lajos: A másik dolog, a mit szintén az igen t. miniszter urak felszólalásához kell fűznöm, a következő. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő felhivta a képviselőházat, felhivta az egész országot arra, hogy tekintettel a mi sulyos anyagi viszonyainkra, azon jogos igényeket, a melyek helyi érdekekben, az egyes kerületek érdekében előállanak, ne fokozzuk túlon-túl, mert azoknak kielégitése bizonyos sorrendhez van kötve és bizonyos nagy financziális eszközök igénybevételét követeli. De tovább kell vinnünk ezen okoskodást és azt hiszem, hogy mint a legilletékesebb helyről, talán innen intézhetjük azon felhivást mindenkihez, a kit illet, hogy az igényeket le kell fokozni abban az irányban, hogy senki több szolgáltatást és különösen luxuriózus szolgáltatást ne követeljen az államvasutaktól és egyáltalában semmiféle állami üzemtől. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Nekünk azon milliókat, a melyeket be kell fektetnünk, a melyekért szegény adózó polgárok zsebébe nyulunk, csak a legszükségesebb és leghasznosabb befektetésekre szabad forditanunk.

És ha látjuk, hogy a külföldön a magánüzemekben lévő vasutak minő takarékossággal, a közönség igényeinek minő visszaszoritásával bánnak el és kezelik üzemeiket, nálunk ellenben minő igények füzetnek mind a magánosok, mind a közhivatalnokok részéről az államvasutak szolgáltatásához, akkor lehetetlenség, hogy ezeket mind észszerűen, raczionálisan felhasznált összegeknek ismerjük el és e tekintetben peccatur intra muros et extra. Talán felülről maga az államvasutak igazgatósága is, a hol oly bőkezűen bánnak a szalonkocsik berendezésével és felhasználásával, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* és az a közönség is, a mely igényli nemcsak a szabadjegyeket, hanem azonkivül néha még külön konforttal kiállitott kupék állanak rendelkezésére, a melyek őt meg nem illetik, a melyeket a közönség megterhelésével vesz csak igénybe.

Azért szükséges, hogy felszólalás és visszautasitás tárgyát képezze az egész országban ez, hogy a közönség szokjék hozzá, a mi nekünk szegény magyar nemzetnek kötelességünk is, hogy gazdasági erőinket minden téren érvényesitsük, hogy ebben az irányban is ne a nagyzás és a feltünési viszketegség, egyéni önző érdekek, hanem annak a tudata hasson át mindenkit, hogy gazdasági erények: lemondás és luxus megtagadása nélkül ez az ország nem fog eredményt elérni és nem birja az átmeneti idők azon roppant nehézségeit, terheit elviselni, midőn a naturális gazdaságból, az egész világ által ismert mai tőkeszegény állapotunkból egy tőkegazdag nemzeti vagyonosodás állapotába fogunk átmenni. Ezért meg kell szenvednünk mindannyiunknak. Ezt csak nagy nemzeti önfeláldozással tehetjük meg, a melyre felülről várjuk a példát, hogy a czélt el birjuk érni.

Az utolsó megjegyzés, a melyet még a t. kereskedelemügyi miniszter urnak a felszólalására csak nagyon röviden tenni akarok, annak a kiemelése,

a mihez én teljes mértékben hozzájárulok, hogy az államvasutaknak közgazdasági jelentőségét mindenesetre elsőrangunak kell tekintenünk és ő létrehozza ezen a téren is azokat a javitásokat, a melyeket mi várunk tőle, a mely ügyet a legszerencsésebb kezekben látunk az ő kezeiben, *(Helyeslés.)* hogy ő ezeket a javitásokat meg fogja tenni, de ne helyezzük magunkat és talán ő legkevésbbé helyezi magát abba az illuzórius állapotba és felfogásba, hogy egyedül az államvasutak és azok fejlesztése képezi azon közgazdasági eszközöket és czélokat, a melyeknek segélyével mi Magyarország gazdasági ujabb szervezkedését és berendezkedését el fogjuk érni. Mert az államvasutak és a vasutak egyáltalában komoly mértékben nevelik egy ország gazdasági termelési képességét, de emlékezzünk rá, uraim, és vegyük figyelembe azt is, hogy ezek egyuttal kiszivó csatornákká is lettek, a melyeknek segélyével egész érintetlen vidékekre idegen államok termékei hatoltak, egyegy idegen állam termékével felállitott üzlethelyiség lett a központ, a honnét összerombolták azokat az ősi termelő erőket, a melyek századokon át a nemzet érdekében, mint produktiv tényezők be voltak sorozva.

Minden utolsó faluba elfutottak a vasutak ezen szálai, odament az idegen áruk özöne és egyuttal ezer és ezer kereső magyar családnak tette ez nehézzé, talán lehetetlenné az élet továbbvitelét.

A vasutakba fektetett nagy tőkeösszegek gazdasági jelentőségüket és értéküket csak akkor fogják igazán megmutatni, ha párosul ezzel egy olyan önállóságra törekvő gazdasági politika, mely a vasutakat nemcsak idegen ipartermékek importjára használja fel, nemcsak idegen áruknak és gyártmányoknak elárusitására az országban, hanem arra is, hogy olyan vasuti politikát keressünk, a mely saját iparunk, gazdaságunk függetlenségét és erősödését szolgálja. Ebben egyik legnagyobb hatalmas eszköz az a vasuti politika, a melyet talán fokozottabb mértékben kell felhasználnunk gazdasági függetlenségünk elérésére, mint a hogy azt a multban tettük. *(Élénk helyeslés.)*

Ezeket bátor voltam elmondani és ismételten kijelentem, hogy a függetlenségi és 48-as párt a javaslatot készséggel elfogadja. *(Élénk helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Elnök: Az idő előrehaladván és még többen lévén szólásra feljegyezve, javaslom a t. háznak, hogy a tanácskozást szakitsuk félbe és annak folytatását halaszszuk a ház legközelebbi ülésére. Méltóztatik hozzájárulni? *(Igen!)*

Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Bátor leszek most a ház legközelebbi ülésének idejére *(Zaj.)* és napirendjére nézve javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Javaslom, hogy a képviselőház legközelebbi ülését holnap, 1907. évi április hó 26-án, pénteken délelőtt 10 órakor tartsa. Ezen ülés napirendje legyen: először elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, másodszor harmadszori olvasása a mai ülésen általánosságban és részleteiben elfogadott két törvényjavaslatnak, harmadszor a most tárgyalás alatt volt törvényjavaslat tárgyalásának folytatása; a mennyiben azzal végeznénk, a mesterséges borok készitésének és azok forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893: XXIII. t.-cz. végrehajtására kiadott rendelet módositásáról, illetőleg kiegészitéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentésének, az országos közlekedési tanácsról a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatának, továbbá a sopron—kőszegi h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatnak, az eger—putnoki h. é. vasut engedélyezésének megtörténtéről szóló kereskedelemügyi miniszteri jelentésnek, a pétervárad—beocsini h. é. vasut engedélyezéséről szóló kereskedelemügyi miniszteri jelentésnek, a budapesti h. é. vasutak részvénytársaság budapest—erzsébetfalva—dunaharaszti vonalából kiágazólag Erzsébetfalva község belterületére vezetendő helyi érdekű vasutvonal engedélyezése tárgyában benyujtott kereskedelemügyi miniszteri jelentésnek és végül a rózsahegy—korytniczai h. é. vasut engedélyezése tárgyában beadott kereskedelemügyi miniszteri jelentésnek tárgyalása.

Méltóztatnak ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 55 perczkor.)

Hitelesitették:

Majthényi Ádám s. k. *Weber János s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

149. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 április 26-án, pénteken,

Rakovszky István elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és kérvények bemutatása. — A zárszámadási bizottság előadója benyujtja a bizottság jelentését az 1903. évi zárszámadásokról és az előadónak ezzel kapcsolatos különvéleményét. — A nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól, s a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságairól, továbbá a marokkói sáska irtásáról szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A m. kir. államvasutaknál szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Kossuth Ferencz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Darányi Ignácz, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Thorotzkai Miklós jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Hammersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Raisz Aladár jegyző ur fogja jegyezni.

Következik a tegnapi ülés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesitése.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa az 1907. évi április hó 25-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, akkor a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Következnek az elnöki előterjesztések.

Bemutatom a turóczi ág. ev. egyházmegye közgyülésének Hodzsa Milán képviselő utján beadott kérvényét a nem állami tanitókra vonatkozó törvényjavaslat tárgyában.

E kérvény a háznak e hó 25-én hozott határozata szerint irattárba helyeztetik.

Bemutatom továbbá Sepsi-Bükszád község lakosainak Nagy György képviselő utján beadott kérvényét sérelmes birtokmegváltási ügyükben.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Most pedig konstatálnom kell a következőket. Az ülés naplójában az elnök által megállapitott napirendben következő tévedésre akadtam: *(Halljuk! Halljuk!)* A gyorsirói jegyzetek szerint az elnök a mai napirendre kitűzte volna az igazolási állandó bizottság jelentését a horvát-szlavonországi képviselők megbizóleveleiben előforduló közjogellenes kifejezések tárgyában, továbbá a közösügyi kiadásokból a magyar szent korona országaira eső, de törvényhozásilag még nem engedélyezett összegeknek mint a magyar szent korona országait terhelő kiadásoknak törvénybe iktatásáról a pénzügyminiszter törvényjavaslatának tárgyalását.

Ez azonban tegnap nem történt. Ez tévesen lett felvéve. Felhivom a gyorsirodát, hogy nagyobb figyelemmel kisérje az elnöki enunciációkat és a ház tárgyalásait. A naplóbiráló-bizottság figyelmét pedig felhivom, hogy a naplót e szerint igazitsa ki, mert ez a két törvényjavaslat a mai napirendre kitűzve nem volt.*)

Farkasházy Zsigmond képviselő ur mint a zárszámadási bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Farkasházy Zsigmond: T. képviselőház! Bátor vagyok bemutatni a zárszámadási bizottságnak az 1903. évi zárszámadásokról szóló jelentését (Irom. 472) és az azokhoz csatolt jelentésekre vonatkozó észrevételeit.

Egyuttal bátor vagyok előterjeszteni az 1903. évben előirányzat nélkül kifizetett közösügyi kiadásokra vonatkozó személyes különvéleményemet.

Tisztelettel kérem a t. házat, méltóztassék ezeket kinyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tüzetni.

Ehhez a t. ház elnökének engedelmével csak annyit bátorkodom hozzáfűzni, hogy különös figyelmébe ajánlom az igen t. háznak ezt a jelentést és a hozzáfűzött különvéleményt mint olya-

* Kiigazittatott a naplóbiráló-bizottság f. hó 30-án tartott ülésében. *Szerk.*

nokat, a melyek a régi rendszer bűneire igen élénk világot vetnek.

Elnök: Ugy a jelentés, mint a különvélemény ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tüzetni.

Következik a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól, s a községi és hitfelekezeti tanitók járandóságairól szóló törvényjavaslat (Irom. 411, 442) harmadszori olvasása.

Kérem Hammersberg László jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a törvényjavaslat ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, akkor kimondhatom, hogy a képviselőház a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól, s a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságairól szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadta. Javaslom egyszersmind, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldessék.

Méltóztatnak ezen javaslatomat is elfogadni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt mint határozatot kimondom. *(Felkiáltások balfelől: Éljen Apponyi! Élénk éljenzés és taps.)*

Következik a marokkói sáska irtásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. Felhivom Hammersberg László jegyző urat, hogy a törvényjavaslatot felolvasni szíveskedjék.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a törvényjavaslat ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a marokkói sáska irtásáról szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadta, egyszersmind javaslom, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz áttétessék. Méltóztatnak ezen javaslatomat elfogadni? *(Igen!)* Akkor ezt határozatképen mondom ki.

Következik a m. kir. államvasutak és a m. kir. posta- és távirda-intézet részére beszerzendő forgalmi eszközök, valamint a m. kir. államvasutak állomásain és vonalain szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 440, 469) tárgyalásának folytatása.

Szólásra jelentkezett?

Hammersberg László jegyző: Somogyi Aladár!

Somogyi Aladár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A javaslat részint az elmult őszszel tetőpontra hágott kocsihiánynak megszüntetésével, részint néhány állomás kibővitésével, részint másodrendű vonalak elsőrendűvé tételével és munkáslakások épitésével foglalkozik, illetve az ezen irányban mutatkozó hiányok orvoslását tűzi ki ezélul. A kereskedelemügyi miniszter urnak tegnapi beszédje megerősitett engem már előbb formált meggyőződésemben, hogy a baj ezen beruházással ideig-óráig, pillanatra enyhitve lesz, de orvosolva nem. Mert ez a költség, ez a beruházás, a melyet ez a javaslat czéloz, mindent megtehet, csak a bajt nem fogja megszüntetni. Szerény nézetem szerint ezen mizériáknak főoka kettő: az egyik a kocsihiány, a mely azonban akkora baj, mint a másik, a vágány-, illetőleg állomáshiány. Nézetem szerint a kocsihiánynál sokkal fontosabb az állomáshiány.

Ezen tekintetben a javaslat csak kis lépést tesz előre, mert ezen kérdést ilyen természetű beruházással megoldani nem lehet, ide radikális megoldás szükséges. Néhány állomás ki lesz ugyan bővitve, de a többi megmarad eredeti alkalmatlan állapotában. A kocsihiány, az állomáshiány mizériáinak orvoslása után sokkal könnyebben lesz majd orvosolható. Ha ugyanis a vonatok befogadására, a forgalom lebonyolitására megfelelő állomások állnak majd rendelkezésre, ha a kettős vágányok a főbb vonalakon ki fognak épittetni, a mint hogy azoknak ki kell épittetniök a legrövidebb időn belül, akkor a vonatok akadálytalanul fognak közlekedhetni és a kocsik jobban használhatók ki, mig ma 48—50—55 kocsiból álló tehervonat órákig, néha napokig kénytelen a közbeeső állomásokon vesztegelni. A kocsihiány, a mint később ki fogom mutatni, tulajdonképen nem olyan nagy, mint az állomáshiány. A kocsihiány alig orvosolható, mert az állomások befogadási képességének növekedése nélkül az a beruházás, a melyet ez a javaslat eszközöl, nagyon csekély és egyáltalában nem orvosolja a bajokat. A kereskedelemügyi miniszter ur épen tegnap emlitette a porosz államvasutak óriási beruházásait, hogy ott 40.000 kocsit rendeltek meg, a mely tudtommal 1908-ban lesz szállitva.

Szterényi József államtitkár: Azt mondta, 40.000 volt a hiány!

Somogyi Aladár: Annyit rendeltek meg és 1908-ban szállitják. Megjegyzem azt, hogy a porosz államvasutak forgalma többszörösen nagyobb volt a mienknél, és daczára annak a vasuti mizériák nem voltak oly nagyok, mint a mi államvasutainkon. Különben is, hogy milyen ezéltudatosan gondoskodik a porosz vasuti miniszter, mutatja egy legutóbb kiadott rendelete, a mely a szénszállitó kocsiknak a magyar vonalakra való átvitelét egyenesen megtiltja, mert a mi államvasuti vezetőink elég szemfülesek voltak, hogy itt tartották a kocsikat, és nem küldték vissza, hanem felhasználták.

Az utóbbi időben tetőpontra hágott és oly nagy mérvet öltött kocsihiány elsősorban annak a körülménynek tulajdonitandó, hogy a vasutak kocsiállománya a rohamosan emelkedett árufogalom lebonyolitására teljesen elégtelennek bizonyult. Ennélfogva elkerülhetetlen szüksége mutatkozik annak, hogy a kocsipark lényegesen szaporittassék. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Nézetem szerint azonban itt egy esettel számolnunk kell. A mi államvasutaink forgalmának legnagyobb része, illetőleg a torlódás, az aratás utáni négy hónapra terjed ki. De az államvasutak annyi kocsit be nem szerezhetnek, hogy azt a forgalmat, a vonalhiányok orvoslása nélkül, csakis

a vasuti kocsik számának emelésével lebonyolithatnák, mert akkor oly óriási beruházásokat kellene eszközölni a hiány megszüntetésére, hogy ezen kocsik az év legnagyobb részén át kihasználatlanul hevernének. Ezért tehát oly intézkedéseket kell tenni, t. ház, a melyeknek hatása a kocsiszaporitással elérhető eredménynyel egyenlő legyen.

Szerény nézetem szerint két ilyen intézkedés szükséges. Az egyik az áruszállitásnak lehető gyorsitása, a másik pedig a kocsik veszteglésének csökkentése, minimális fokra redukálása, vagyis: kocsik fordulójának gyorsitása.

T. ház! Legyen szabad egy kis kimutatást, egy kis illusztrácziót előterjesztenem itt arra nézve, milyen eredményt érhetnénk el ezzel és hogy a kocsihiány mennyire volna megszüntethető ilyen uton. *(Halljuk! Halljuk!)*

A kimutatás szerint a magyar államvasutak kocsiparkja körülbelül 60.000 darab kocsiból áll. A veszteglési és mozgási idő aránya ma, a törvényjavaslat szerint 70 : 30. E szerint 24 órára esik 17 veszteglő és 7 mozgó óra. A teherkocsik tehát, ennek a számitásnak alapul vételével, naponta 1,020.000 órán át állanak és 420.000 órán át mozognak.

T. ház! Megfelelő intézkedések hozásával ezt az arányt emelni lehetne 60 : 40-re. Vagyis: naponta 15 órán át vesztegelnének és 9 órán át mozognának a kocsik. Akkor azt a kedvező eredményt látnók, hogy 60.000 kocsi naponta már csak 900.000 órán át vesztegelne, szemben az 1,020.000 órával és 420.000 órán át mozogna, szemben a mostani 520.000 órával. Tehát naponta 100.000 óra takarittatnék meg. Ez már most elosztva a napi 15 órát kitevő veszteglési idővel, t. i. hogy a kocsi veszteglési és mozgási időaránya 70 : 30-ról 60 : 40-re esökkent, ez 8000 kocsinyereség. Azaz abban az esetben, ha az állomások annyira bővülnek, hogy a második vonal a fővonalakon kiépittetik, illetőleg a második vágány lefektettetik, lehetségessé válik, hogy a mozgási idő felemeltessék 9 órára, a mi már magában véve 8000 kocsi nyereséget jelent.

T. ház! A kocsiknak általánosan lassu mozgását elsősorban is az elágazó és rendező pályaudvarokon való túlhosszu veszteglésnek kell tulajdonitani. A veszteglésnek oka pedig az, hogy az elágazó és rendező pályaudvarok berendezése nem felel meg a kivánalmaknak és az időközben rendkivül megnövekedett forgalom igényeinek. Gondoskodni kell tehát arról, hogy elsősorban a forgalmi góczpontokat képező állomások kellő mértékben kibővittessenek. *(Helyeslés.)* Kapcsolatban ezzel gondoskodni kell arról, hogy oly berendezések létesittessenek, a melyek a be- és kirakást minél gyorsabbá teszik; gondoskodni kell arról, hogy azok az eszközök és berendezések, a melyek a be- és kirakások véghezvitelére szolgálnak és már megvannak, tökéletesbittessenek, mert természetes, hogy a kocsik gazdaságos kihasználását az ily berendezések nagyban elősegitik. *(Igaz! Ugy van!)*

Elő kellene továbbá segiteni azt, hogy a különleges czélokra, mint pl. petroleum, sör, szesz, bor stb. szállitására szolgáló u. n. tartányos-kocsik, minél nagyobb mennyiségben szereztessenek be a magánosok által, mert ha az ily kocsik a m. kir. államvasutak kocsiparkjába besoroztatnak, a hiányok apasztását nagy mértékben elősegitenék. Tudtommal a magyarországi gyáraknál megvan nagyban a hajlandóság, hogy a legcsekélyebb beneficziumok ellenében magukra vállalják az ily kocsik beszerzését, mert imminens fontosságu üzleti érdek, hogy a szesz, sör, stb. szállitása az erre szolgáló kocsikban történjék. Konkrét inditványt nem teszek, de szerény nézetem szerint a magánosok tulajdonát képező ily kocsikban történő szállitásra nézve az államvasutak a dijszabás tekintetében beneficziumokat adhatnának és ez ki is fizetődnék, mert a kocsihiány az ily kocsiknak az államvasutak parkjába való besorozása által nagy mértékben esökkentetnék.

A törvényjavaslat néhány pályaudvar kibővitésére is fordit kisebb-nagyobb összegeket, de szerény nézetem szerint az az összeg, a mely a budapesti pályaudvarok kibővitésére szolgál, a bajt orvosolni nem fogja. *(Mozgás.)* A budapesti pályaudvar kibővitésére szolgáló összeg, a mely a törvényjavaslatba bevétetett, *(Mozgás.)* — a keleti pályaudvar van szóban — orvosolni nem fogja a bajokat és a nagyobb bajok továbbra is megmaradnak.

Kereskedőinknek és iparosainknak óriási nehezséget okoz, hogy az árukat más és más állomásokon kell feladniok, a mely feladási helyek attól az iránytól függnek, a melybe az áruk küldetnek. Az ilyen feladás igen körülményes, sok időt rabló, óriási kiadásokat okoz az egyes kereskedőknek és iparosoknak, és ezen könnyen lehetne segiteni egy központi teherpályaudvar létesitésével, a mennyiben, ha egy központi teherpályaudvar létesittetik, nemcsak a kereskedők és iparosok takaritanának meg sok fuvarköltséget, hanem az áruk fel- és leadása is igen könnyen történnék és a szállitási idő lényegesen rövidebb lenne. A vasutra nézve pedig lényeges megtakaritással járna a dolog, mert a mozdonyok és a személyzet gazdaságosabb kihasználása által a forgalmi és vontatási költségek is kevesbednének. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kétségtelen az, hogy a forgalmi követelményekhez képest jól berendezett pályaudvaron a kocsik összeállitása, rendezése, továbbitása jóval gyorsabban végezhető, mint oly pályaudvarokon, a minők a mostaniak, a melyek berendezés tekintetében bizony nagyon silányak. A rendező- és vonatmozgósitási szolgálat központositása által a többi pályaudvarokon lényeges mentesités éretnék el, a mi viszont a helyi kezelést, az áruk ki- és berakását lényegesen gyorsitaná.

Ha mindez teljesittetnék, megint elérjük azt, a mire beszédem elején bátor voltam rámutatni, hogy a kocsihiány annyira enyhittetik, hogy ujabb beszerzések nagy mértékben feles-

legesekké válnak. A kocsihiányon tehát szerény nézetem szerint nemcsak a kocsiállag szaporitásával, hanem azon okok kutatásával és megszüntetésével kell segiteni, a melyek ezt előidézik.

Két dolog van, a mire különösen fel akarom hivni az igen t. kereskedelemügyi kormány figyelmét. A kocsiálláspénz és a kocsibirság nagyon kicsiny, ugy hogy tudtommal külföldi vasutak, mikor kocsihiányban vannak, szivesen megfizetik azt a rendkivül kicsiny kocsibirságot, de még egyes magyar vasutak is, melyek nincsenek állami kezelésben, csak azért, hogy a kocsikat használhassák, a mi lényegesen nagyobb kárt okoz az államvasutnak, mint a mekkora a kocsibirság. A kocsibirság és a kocsiálláspénz lényeges felemelését ajánlom tehát a kereskedelemügyi kormánynak.

A mi pedig a javaslatnak az állomások kibővitésére és vágánylefektetésre vonatkozó irányzatát illeti, ezen csak egy hosszu időre létesitett programm végrehajtásával lehet segiteni. A mai befektetés, mint azt az igen t. kereskedelemügyi miniszter ur épen tegnap volt szives beismerni, csak ideig-óráig segit és ezzel a mostani befektetéssel, ezen ideig-óráig való segitéssel semmit sem fogunk elérni. Egy nagyszabásu beruházásra van szükség, hogy államvasutainknak épen produktiv képességét nemcsak felemeljük, hanem megtartsuk. Már pedig, ha egy uj beruházás lesz szükséges és az elő lesz terjesztve, akkor ezek a mostani beruházások semmit sem fognak érni, teljesen kárba vesznek. *(Zaj.)* Ahhoz a beruházáshoz képest, a mi be fog következni és a mely teljesen uj alapokra lesz hivatva fektetni az államvasutak szervezetét, teljesen kárba vesznek.

A kocsigyártásra vonatkozólag van néhány észrevételem. Az első a kocsik tipusaira vonatkozik. Államvasutaink ma 10 és 15 tonnás kocsikat használnak. A külföld e tekintetben jóval előbbre van, a mennyiben 20 és 30 tonnás, sőt Amerika 40 és 50 tonnás kocsikat gyárt és hoz forgalomba. A vasuti kocsik teherbirásának fokozása több szempontból igen előnyös. A legfontosabb az a szempont, hogy a nagyobb teherbirásu kocsi holt sulya a hasznos sulyhoz arányitva sokkal kisebb, mint a kisebb kocsié. Egy 10 tonnás kocsinak a hasznos sulya az egész sulynak 50%-a, egy 30 tonnás kocsinak a hasznos sulya már 70%, mig ellenben egy 40—50 tonnás kocsi hasznos sulya az egész sulynak 75%-át teszi. Lényegesen nagy különbség az, hogy a hasznos suly 50 vagy 75%, mert ez a hasznos suly az, a mely fizet.

A másik körülmény az, hogy a nagyobb kocsik előállitási ára nem nő teherbirásuk arányában. Hogy csak egy példát hozzak fel, a teherbirásnak 30%-os emelése a kocsi előállitási árának csak 10%-os emelésével jár. A fentartási költségek aránylagosan szintén kisebbek.

Elismerem, hogy a nagy teherbirásu kocsik alkalmazásának vonalaink nagy részénél akadálya van, a mennyiben meglehetős silány épitésüek a mi vonalaink és a nagy teherbirásu kocsikat vonalaink legnagyobb része nem birná el. A vonalak átalakitásra szorulnak. Különben egy vonalunk, a bécs—marcheggi — mert mi természetesen mindig Bécs felé megyünk — góliát-sinekkel van ellátva. Ez a legjobb vonalunk, hogy lehetőleg minél többet szállithassunk Bécsbe.

Szterényi József államtitkár: Hát a fiumei?

Somogyi Aladár: Ez csak a legujabb időben, a bécsi vonal után lett átalakitva. A szajol—ujszászi vonal szintén góliát-sinekkel lett ellátva, de ez is a bécsi után létesült már. Ennélfogva a vonalak alépitménye átalakitásra szorul. Miután pedig szerény nézetem szerint a fiumei vonalon a második vágány kiépitése elkerülhetetlen, ennélfogva vagyok bátor felhivni a kereskedelemügyi miniszter ur figyelmét arra, hogy esetleg, a mennyiben az államvasutak céloznák ilyen nagyobb teherbirásu kocsik épitését, jó lesz ezt a vonalat már erre az esetre kiépiteni.

A kocsigyártásnál felhivom a t. kereskedelemügyi miniszter ur figyelmét egy másik esetre. A borra az olaszok Németországban meglehetős nagy vámot fizetnek, az olasz bor nagy vámmal van sujtva. Az olasz élelmesség azonban ezen ugy segit, hogy épittet nagy, hatalmas vasuti kocsikat, melyek körülbelül 40 tonna teherbirási képességgel birnak, s melyeken két óriási hordó van, összetörik a szőlőt és az mint gyümölcsszállitás megy, a melyre minimális vám van Németországban szabva. Ezt a magyar termékek érdekében is meg lehetne tenni, és ily módon gyümölcsszállitás czime alatt ugyanazt az eredményt érhetnék el szőlősgazdáink, mint az olaszok. Ezek a nagy teherbirásu kocsik használhatók volnának olyan vonalakra, melyeken vonatok indulnak közvetlenül a külföldre, mint pl. az ujvidéki u. n. salátavonatok, élelmiszer szállitó vonatok egyenesen Berlinbe. Ily teherbirásu kocsik kifizetnék magukat ezeken a vonalokon.

A költségvetésnél az államvasutak tétele kapcsán bátor voltam a kereskedelemügyi miniszter ur figyelmét felhivni a tarifák revideálására azért, mert az államvasutaknak nagyobb bevételre van szüksége. Megindokoltam ezt annak idején azzal, hogy az államvasuti hivatalnokok fizetésrendezése azon a czimen, hogy nincs pénz, késedelmet ne szenvedjen.

Szterényi József államtitkár: Nem fog szenvedni!

Somogyi Aladár: Reméljük is. Hangsulyozom most is, hogy kiviteli törekvéseinknek figyelembe vételénél tarifáink revidiálása is elkerülhetetlen.

Dijszabási ügyben vannak szabályok és for-

mák, a melyeknek helyessége a közgazdasági érdekre igen nagy fontossággal bir. A forgalmi és dijszabási politika nagyjában megtür szabályokat, de megdönthetetlen, állandó jellegü szabályokat, merev formákat a dijszabási és forgalmi politikában alkalmazni nem lehet. Helyes dijszabási politika szerény nézetem szerint az, mely az ország sajátszerüségéhez, kül- és belkereskedelméhez, természeti fekvéséhez és az életnek pillanatig sem nyugvó változásaihoz alkalmazkodik. A vasuti dijszabás mikénti alakitása egyike a legfontosabb közgazdasági érdekeknek. Azt hiszem, hogy a kereskedelem és ipar bármily szeretete nem adja meg a jogot arra, hogy ez a dijszabási kérdés teljesen szabadjára eresztessék. Az első magyar vasutak tervezése alkalmával is tárgyaltattak ezek a kérdések és ugyanezek a szempontok voltak már akkor is irányadók, a mi csak ezen szempont helyességét bizonyitja. Az államhatalomnak a tarifára döntő befolyást kell gyakorolnia és a tarifa kezelését kezében kell tartania. Ez kifejezésre jut most viczinális vasutaink épitésénél az engedélyokiratban, hol a kormány mindenkor szabatosan meghatározza a dijszabások rendszerét és beosztását, valamint a viteldijak legnagyobb magasságát.

Az engedélyokiratban megszabatik tehát a tarifa szerkezete és a fuvardijnak legmagasabb tétele. Az ügyletszabályzat pedig, a melyet a kereskedelmi miniszter adott ki, szabályozza azokat a feltételeket, melyek mellett az ekkép létesitett vasuti dijszabások alapján fuvarozások eszközölhetők.

T. ház! A vasutforgalmi politika eredményességének első és elengedhetetlen feltétele az, hogy alapját mindig a közgazdasági érdekek lehető kielégitése képezze. Ez a politika szerény nézetem szerint két részből áll. Az egyik a vasutépités irányzatának, a másik pedig a dijszabási politikának, a dijszabásnak megállapitása. A vasutépités a forgalmi politika szempontjából elsőrendü, imminens fontosságu nemzeti kérdés. A vasutépités irányait a bel- és külkereskedelmi, közgazdasági érdekeknek kielétése szabja meg. A vasutaknak azon központok felé kell irányulniok, a mely központok hivatva vannak az ország nyers terményeinek feldolgozásában, iparczikkek fogyasztásában, azoknak közvetitésében fontos, aktiv szerepet játszani. Természetes, hogy ezen szempontok mellett fontos kulturális és politikai tekintetek a fővárosnak adják mindig az elsőbbséget. Ezen vasutak vonalait megjelölik azután azon vidékek, a melyek ezen iparcikkek feldolgozásához a szükséges anyagot szolgáltatják az ily metropolisoknak.

Ezen törvényjavaslat apróbb javitásokat óhajt eszközölni és az államvasutaknak rendszeres továbbfejlesztését nem czélozza. Ebből csak azt következtetem, hogy az állam az eddigi rendszert akarja tovább is fentartani és a teret a magánosok által épitendő viczinális vasutaknak óhajtja átengedni. A kormány tehát arra az álláspontra helyezkedik, hogy az állam költségén csak oly vasutak épitendők, a melyek ugynevezett fővonalak, a melyek közgazdasági érdekeket képviselnek, a melyek bizonyos nemzetközi jelentőséggel birnak. A sztratégiai vasutakról nem akarok szólni, mert ott egyenesen parancs alatt állunk. Más vasutak épitése magánvállalkozásra bizatik, magánvállalkozások által épittetnek azok még abban az esetben is, ha az általuk szolgált érdek a helyi érdekeket messze túlhaladja.

Gyakran megtörténik, hogy a magánvállalkozás épiti azon vasuti vonalakat is, a melyek az állami vasutakkal azonos irányban haladnak, azonban az állami vasutakkal szemben utmegröviditést érnek el, és ha utröviditést érnek el, épen ebből a szempontból gyakran az államvasutaknak osztályába volnának sorozandók. A kormány a helyi érdekü vasutak épitéséhez legtöbbször körülbelül 15 százalékkal járul hozzá. *(Zaj.)*

Átlagszámitásban vehetjük ezt. Tiz százalék a minimum, azon felül is hozzájárult sok esetben, de azon alól nem volt a hozzájárulás. Ennek ellenében azután az állam törzsrészvényeket kap, a melyeket a társaságok, illetőleg a viczinális vasutak engedélyidejük utolsó tiz évében törlesztenek. Van már néhány vasutunk, a melyeknek jövedelmezősége olyan, hogy a prioritásokon kivül a törzsrészvények is kamatot élveznek. Nagyon kevés, de van már ilyen. Ezen irányzatot mindenesetre egy körülmény támogatja, az, hogy ily módon körülbelül 10.000 km. hosszuságu vonal lett már kiépitve.

Hogy helyes-e ez az eljárás, hogy helyes-e ilyen gyakorlat, erről sokat lehetne beszélni, t. ház. Mert ha mást nem veszek, mint a finanszirozás által előálló óriási nyereséget, a melyet magánosok, legnagyobb részt kereskedelmi bankok vágnak zsebre, akkor is azt látom, hogy ugyanazon jövedelem nagyon jól jönne a mi államunknak, a mi kormányunknak is, mert tudvalévő, hogy mi ma még uj jövedelmi forrásokat keresünk és uj jövedelmekre óhajtunk szert tenni.

A magam részéről egyet nem helyeselek, t. i., hogy a transzverzális jellegü vasutak kiépitése szintén magánvállalkozásra bizatik. A transzverzális vonalak t. i. oly két pontot kötnek össze, a melyek eddig csak kerülő utakon érintkeztek egymással. Ily utvonalak a helyi érdekek keretét messzetúlhaladó közgazdasági fontossággal birnak és épen ezen jelentőség adja az okát annak, hogy ily vonal kiépitése magánvállalkozásra lehetőleg ne bizassék, mert akkor az állam épen csak annyiban rendelkezik e vonalak felett, a mennyiben azokat bérbe veszi vagy bérben tartja.

A másik irányadó tényező, t. képviselőház, az állam külkereskedelme. Ez azt igényli, hogy a fővárosból, valamint az ország számottévő kereskedelmi és ipari metropolisaiból a lehető legtöbb vonal épittessék ki az ország határára. Azt, hogy ily irányban kell a vonalakat kiépiteni, bővebben indokolnom felesleges. A helyes forgalmi politika azonban, t. ház, a vasuti vonalak irányainak megszabásával és kiépitésével még megoldottnak nem látszik. A szoros értelemben vett dijszabási politika az, a melyen ezen kérdés teljes megoldása nyugszik és a melyet épen ezen szempontból az államnak teljesen a kezében kell tartania.

Ha már most azt keressük, t. ház, hogy a vasuti tarifák ezen dijszabási politika szempontjából mily alapon nyugvók legyenek, akkor nehéz dolog olyan alapelveket felállitanunk, a mely alapelvek a szállitásban érdekelt összes tényezők megelégedését kivivják. E téren ugy e törekvéseiben mint céljaiban két egymással merőben ellentétes érdekkörrel találkozunk. Az egyik a vasut érdekköre, a mely odairányul, hogy minél jobban gyümölcsöztesse a vasut épitésébe fektetett tőkét, a második pedig a szállitó közönségnek számtalan kivánságból álló sajátszerű felfogása. A szállitóközönségnek egyedüli vágya és egyedüli törekvése, hogy a szállitási dijak minél alacsonyabbak legyenek és hogy sokszor olyan szállitások is eszközölhetők legyenek épen a tarifák leszállitása által, a melyek különben lehetetlenek volnának.

Ezen irányzat folyományaként jelentkezik azután, t. ház, szerény nézetem szerint, az a téves felfogás, a mely ma már általában el terjedt és a mely a tarifáknak az áruk áralakulására mindenképen döntő befolyást tulajdonit.

A szállitóközönségnek ezen törekvése jogosult ugyan, azonban az a szerep, a melyet e tekintetben épen a tarifáknak tulajdonitanak, nem áll meg a maga teljességében és nem áll ugy, a mint azt azoknak tulajdonitják.

Könnyű volna számszerűen is bizonyitani azt, hogy sokszor egy ügylet összértékében a szállitási dijnak csak alárendelt szerep jut és csak a látszat szól a mellett, hogy a szállitási dijaktól függ az ügylet létrejöttének lehetősége. Elég talán e tekintetben, hogy csak a legfontosabbat emlitsem, a mely a szállitási dijakon messze felül áll befolyás tekintetében, a termelési viszonyok és a világverseny által okozott helyzet. Ezzel, vagyis a szállitóközönség kivánságaival és törekvéseivel szemben áll a vasutak törekvése, a mely természetesen arra irányul, hogy a vasuti épitésbe fektetett tőke mennél jobban gyümölcsöztessék. Ez a törekvés magas tarifákat tételez fel, természetesen azonban miután az államvasutakról van szó, a közgazdasági érdek teljes kielégitését helyezi előtérbe. Magánvasutaknál azonban a közgazdasági érdek, kielégitésére czélzó ez a törekvés legtöbbször háttérbe szorul.

Ha tehát mindkét álláspontnak helyességét bizonyos tekintetben elismerjük, kérdés az, milyen tarifák létesittessenek? Oly dijszabásokat alkossunk, a melyek ezen két rendbeli érdek teljes kiegyenlitését czélozzák, az exportot lehetségessé teszik; a belföldön azonban a sulyt arra fektessük, hogy az államvasutakba fektetett épitési tőke kellőleg gyümölcsöztessék.

A vasutak e tekintetben a helyes középutat sohasem érik el. A dijtételek megállapitásánál sohasem mennek el addig a határig, a meddig pénzügyi érdekeik veszélyeztetése nélkül bátran elmehetnének és viszont nem hagyják el azt a határt, a melyet közérdekből gyakran el kellene hagyniok.

Mindezek a hibák, t. képviselőház, sok európai államban megvannak, azonban annyira sehol sem, mint nálunk. Megvan t. i. mindenütt az a szerv, mely ezeknek a kérdéseknek helyes megoldására törekszik. Nálunk, a mint a költségvetés államvasuti tételénél volt alkalmam kimutatni, a magyar kir. államvasutak igazgatósága egy óriási lomha tömeg, *(Ugy van!)* a mely tarifális kérdésekkel vajmi keveset foglalkozik. Épen az utóbbi időben a kereskedelemügyi miniszter ur szükségesnek tartotta a tarifális kérdésekkel bővebben foglalkozni, a refakcziák revideálását elrendelni, mindeddig azonban nem jelent meg rendelet, a mely a refakcziák revideálásáról, illetőleg uj refakcziákról intézkednék.

Szterényi József államtitkár: Április 1-én megjelent.

Somogyi Aladár: Az csak áprilisi tréfa lehet! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elkerülhetetlenül szükséges minálunk, hogy az államvasuti igazgatóságnak szuverénitását letörjük, hogy oly szerv lépjen helyébe, mely ezekkel a kérdésekkel behatóan foglalkozik. Elismerem, hogy a kereskedelemügyi kormány a legnagyobb buzgalommal és lelkiismeretességgel igyekszik ezen kérdést megoldani, azonban óriási elfoglaltsága, sokoldalu tevékenysége mellett ez csak nagyon sok idő mulva lesz lehetséges, és épen azért szükségesnek tartom, hogy ugy, a mint az a külföldi államokban mindenütt megvan, minálunk is egy közlekedésügyi miniszterium állittassék fel.

T. ház! Ezen törvényjavaslatot, a mely beruházásokat czéloz és a bajokat legalább pillanatnyilag igyekszik megszüntetni, a részletes tárgyalás alapjául elfogadom, annál is inkább, mert a bajok a magyar királyi államvasutaknál már oly mérvet öltöttek, hogy ha azok most legalább pillanatnyilag orvosolva nem lesznek, óriási katasztrófa származhatik.

A ki figyelemmel kiséri az államvasutaknál uralkodó viszonyokat, tudja csak mérlegelni azt a megdöbbentő könnyelműséget, a melyet az eddigi kormányok az államvasutakkal szemben tanusitottak. Az államvasutakkal rablógazdálkodást folytattak, beruházásokat, selejtezéseket jóformán

alig eszközöltek és azért vagyunk most abban az állapotban, hogy ha ezek a bajok addig is, mig nagyobb beruházások meg nem történhetnek, legalább pillanatnyilag orvosolva nem lesznek, katasztrófának nézünk elébe.

Épen azért ezen törvényjavaslatot, mely ezen bajok orvoslását czélozza, a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés balfelől. Szónokot többen üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra ki következik?

Hammersberg László jegyző: Szunyog Mihály!

Szunyog Mihály: T. képviselőház! A függetlenségi párt egyik legutóbbi értekezletén egyik képviselőtársam ezen javaslatot Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter politikája iránti bizalommal indokolta meg. Én, t. képviselőház, nemcsak azért fogadom el ezt a javaslatot, mert a kereskedelemügyi miniszter ur iránt a legnagyobb tisztelettel, politikája iránt pedig feltétlen bizalommal viseltetem, hanem elfogadom azért is, mert ezt a javaslatot közlekedésügyünk fejlesztésére nézve kiváló fontosságunak tartom és elfogadom azért is, mert ebben a javaslatban egy-egy láncszemét látom annak az öntudatos tevékenységnek, a melynek végczélja Magyarország gazdasági önállóságának kivivása. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Ezen czél felé az első lépés a kereskedelemügyi miniszter urnak iparfejlesztési törvényjavaslata volt. Alig hagyta el ez a korszakalkotó mű a törvényhozás termeit, máris nyomon követi ez a másik nagy horderejű javaslat, az államvasutak hálózatán cszközlendő beruházásokról és uj forgalmi cszközök beszerzéséről.

Azt hiszem, felesleges hangoztatnom, mily nagy előnyök háramlanak az ország egész gazdasági életére egy tökéletesen adminisztrált forgalmi hálózatból; épen azért nem akarok ezzel foglalkozni, csak rá akarok röviden és egész általánosságban mutatni azokra az akadályokra, a melyek eddig Magyarország forgalmi fejlődésének utját állták, s meg akarom jelölni általánosságban azt az irányt, a melyet szerény nézetem szerint követnünk kell a végből, hogy gazdasági életünk fejlődési proczesszusát tőlünk telhető minden módon előmozdithassuk.

Ha egy rövid pillantást vetünk Magyarország közlekedési térképére, azt találjuk, hogy a mult kormányok szeme előtt vasutak épitésénél nem az a czél lebegett, hogy ezen vasut épitésével az egész országnak, vagy az illető vidéknek gazdasági életét fokozzák, hanem rendesen olyan czélok lebegtek, szemeik előtt, a melyeknek ezen vidék gazdasági életének fejlesztéséhez semmi közük sem volt. Hogy csak rámutassak, t. képviselőház, egyik a legközelebbi multban alkotott törvényünkre az 1904: XIV. t.-cz.-re, a melyben a Tisza-kormány több, mint 24 millió korona költséggel egy olyan improduktiv alkotást létesitett, mint a nagyberezna—sianki-i vasut, a melyre sem az országnak, sem azon vidék gazdasági életének szüksége nem volt, különösen nem volt ezen vidék gazdasági életének azért szüksége, mert hiszen ezen vidék talaja a gazdasági élet fejlesztésére a legkevésbbé sem alkalmas.

Nagyon messze térnék el tárgyamtól, s talán hetekig kellene a képviselőházban beszélnem, ha mindazon hibákat elősorolnám, a melyeket a mult kormányok közlekedésügyünk terén elkövettek. Azért sem szükséges mindezekkel foglalkoznom, t. képviselőház, mert hiszen az előttem fekvő törvényjavaslat ezen a téren gyökeres változást mutat. Ennek a javaslatnak minden szava, minden sora arról tanuskodik, hogy azokat, a kik ezt a javaslatot a törvényhozás elé terjesztették, nem önző vagy idegen érdekek vezették, hanem akkor, a mikor ilyen nagy összegű beruházásokra határozták el magukat, akkor szemük előtt egyedül csak az ország gazdasági életének fejlesztése, az ország önállóságának kivivása lebegett. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

T. képviselőház! Ha közlekedésügyi hálózatunkat fejlesztjük, akkor ezzel iparunkat is erősitjük, intenzivebbé teszszük mezőgazdasági termelésünket, s megkönnyitjük nyersterményeinknek a kiviteli piaczokhoz való jutását.

Ha ninesen tökéletes közlekedési hálózatunk, akkor, azt hiszem, minden gazdasági élet stagnálni fog Magyarországon, akkor annak a nagy horderejű javaslatnak, az iparfejlesztési javaslatnak, a mely immár törvényerőre emelkedett, az a hatása, a melyet tőle várunk, nem lesz meg.

Mert vegyünk csak egyetlenegy esetet; vegyük pl. azt a nagy szénhiányt, a mely a mult télen az országban honolt. Ez a szénhiány azt eredményezhette volna, hogy egész közlekedésünk, egész forgalmunk megbénul nemcsak, hanem az összes ipari vállalatok tevékenységüket beszüntetni lettek volna kénytelenek. Nem akarom hangsulyozni, hogy a szén egy ország, sőt az egész világ gazdasági életének továbbfejlesztésére minő óriási befolyással van; hiszen a szén az, a mely az egész világ iparát, az egész világ közlekedését és az egész világ gazdasági életét táplálja. Csak rámutatok Anglia példájára. Ha Angliának nem volna olyan óriási mennyiségű szene, mint a melylyel most rendelkezik, akkor nem fejlődhetett volna ugy ki ipara, nem fejlődhetett volna ugy ki tengerészete, nem fejlődhetett volna ugy ki közlekedésügye, mint a milyen magas nivón az a mai napon áll.

Ezen a téren pedig Magyarország, sajnos, igen rossz lábon áll. Nem tudom, kit okoljak ezért, mert a szénhiány következményeit kiszámitani nagyon bajos. Azonban figyelmébe ajánlom a kereskedelemügyi kormánynak, hogy ezen a szénhiányon minél előbb és pedig gyökeresen javitani kellene, javitani pedig nemcsak a közlekedési eszközök tökéletesitésével és szénforgalmának megkönnyitésével, hanem azáltal is, hogy ujabb szénbeszerzési forrásokról gondoskodunk és gondoskodunk arról, hogy közlekedésünk részére talán a széntől eltérő olyan uj anyagokat iparkodunk beszerezni,

a melyek a szén használatát a közlekedés részére feleslegessé teszik és olyan ágak felé terelik, pl. az ipar részére, a mely szén nélkül egyáltalán nem dolgozhatik. A közlekedés ugyanis más anyagokkal is fűthet; pl. Oroszországban naftával fűtik a mozdonyokat, holott egy ipari vállalat gőzkazánját mással, mint szénnel fűteni, alig hiszem, hogy képes legyen.

Igy tehát nemcsak közlekedésünk, hanem iparunk tekintetében is különös fontossággal bir a szénbeszerzés, a melyet az államvasutaknak kell előmozditaniok, mert ezáltal nemcsak az államvasutra, hanem ezen ország közgazdasági fejlődésére nagy előny háramlik.

Egy pár adatot bátorkodom felsorolni a szénre vonatkozólag. Magyarországnak 1901-ben évi széntermelése 10,880.000 métermázsa volt, még pedig kőszén, mert barnaszénről nem beszélek, az 60 millió volt, mert azt csak kisebb ipari vállalkozások és oly üzemek használják, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* a hol a magasabb kaloria nem nagy szerepet játszik. Tehát kőszénből 1905-ben 10 millió métermázsát termeltünk. Ennek ellenében 1906. évben 16,660.000 métermázsa kőszenet importáltunk, tehát 160%-kal nagyobb volt a kőszénbehozatal, mint az ország termelése. Már most, t. képviselőház, az államvasut maga 20—25, esetleg 30 millió métermázsa kőszenet is fogyaszt.

Szterényi József államtitkár: Az államvasut?

Szunyog Mihály: Igen, az államvasut.

Az államvasut maga sokkal több kőszenet fogyaszt el, mint a mennyit Magyarország termel; majdnem kétszer annyit.

Melczer Géza: Dehogy! Az Általános Kőszénbánya Társulat maga termel annyit. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: A képviselő urnak módjában áll nézetét itt előterjeszteni; ne méltóztassék tehát a szónokot közbeszólásokkal zavarni.

Szunyog Mihály: Én statisztikai adatokból beszélek. Kőszén alatt feketeszenet értek.

Tehát már most gondoskodnunk kell nemcsak arról, hogy azt a szénszükségletet, a mely a mult évben mutatkozott, fedezzük, a mi magában véve is nagy nehézségekkel jár; hanem azoknak az óriási mennyiségű, talán kétszeres mennyiségű szénkészletek beszerzésével is foglalkoznunk kell, a melyekre szükségünk lesz ha iparunk fejlődik. Az ipar pedig egy-két év alatt kétszeresére fejlődhetik, tehát kétszer akkora lesz a szénszükséglet és akkor azután nagyobb mennyiségű szénre lesz szüksége közlekedési hálózatunknak is, a mi szintén rohamosan halad előre. Tehát olyan intézkedéseket kell foganatositanunk, a melyek évek hosszu sorára előre biztositják nekünk a szükséges szénmennyiséget.

Én, t. képviselőház, nagyon helyeslem és elismeréssel vagyok a kereskedelemügyi miniszterium azon intézkedése iránt, hogy az angol szenet kezdi importálni Fiumén át Magyarországba az eddig alkalmazásban volt porosz szén helyett. Ennek előnyét nem vitatom, eltekintve attól, hogy megkiméljük magunkat Ausztriának esetleges akadékoskodásától, mert hiszen a porosz szén Ausztrián keresztül jön be az országba. Utalok arra is, hogy az angol szénnek a kaloriája is nagyobb és olyan előnyökkel bir, a melyeket a kereskedelemügyi miniszter ur helyesen felismert. Azonban, t. képviselőház, a fiumei vonal teljesitőképességének is határai vannak, valamint előállhat az az eset, akár háboru esetén, akár más valamilyen esemény folytán, hogy sem angol, sem porosz, sem sziléziai szenet Magyarországba nem importálhatnak. Kérdem, t. ház, mi lesz akkor, ha a kőszénnek importja egy évig vagy még hosszabb ideig lehetetlenné válik? Hogyan fognak állani a vasutak, hacsak más anyagot nem kapnak a fűtésre? Egész ipari tevékenységünk szünetelni fog, szóval szünetelni fog a gazdasági élet. Nem vagyok olyan szakember e téren, hogy javaslatokat tehetnék, de bizalommal vagyok a kereskedelemügyi miniszter ur iránt a tekintetben, hogy a szénszükségleten segiteni fog és gondoskodni fog arról, hogy az államvasutaknak és a magyar iparnak szénszükséglete évekre terjedő időre biztosittassék.

Kissé hosszasan foglalkoztam a széntémával, *(Halljuk! Halljuk!)* azonban olyan fontosnak tartom azt ugy a közlekedésre, mint az általános gazdasági élet fejlesztésére, hogy nem mulaszthattam el az előadottakat elmondani. *(Helyeslés.)*

Most már, t. képviselőház, áttérek nem az előttünk fekvő javaslatnak birálására, mert hiszen azt nem kritizálhatom, mivel minden szava megfelel a szükségleteknek és igazságokat tartalmaz, hanem áttérek az államvasutak pénzügyi helyzetének általánosságban való megbirálására.

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mikor az államvasutak részére bármikor egy kisebb összegű beruházás szükségeltetett, ugy az akkori kormányok, mint különösen a pénzügyminiszter is azzal állott elő, hogy szivesen tennénk mindent a forgalmi hálózat fejlesztésére, azonban financziális okokból nem tudunk semmit sem tenni, mert nincsen pénzünk. Én nem látom olyan szomorunak a helyzetet akkor, a mikor egy nagyobb összegű beruházásról van szó.

Nem látom olyan szomorunak azért, mert tudvalévő, hogy nemcsak a kormánynak, hanem az országnak is egyik legjövedelmezőbb vállalata az államvasut; e mellett, t. képviselőház, tekintetbe kell vennünk, hogy a vasutak államositása nem azért történik, hogy az államnak a jövedelmeit fokozzuk; ne tekintsük a vasutakat tisztán üzletnek, hanem annak, a minek tekintették akkor, a mikor a vasutak államositását ugy nálunk, mint a külföldön elhatározták, t. i. olyan alkotásnak, a mely az ország gazdasági életének fokozására, termelésének intenzivebbé tételére, iparának fejlesztésére, szóval, egész közgazdasági életének előbbrevitelére van hivatva. Ha pedig ennek tekintjük, kell lenni pénznek a beruházásokra, annál is inkább, mert nemcsak a mi példánkból látjuk, — nem akarok esetekre utalni az indokolásból — hanem látjuk a külföld, igy Porosz-

ország példájából is, hogy minél intenzivebb beruházásokat eszközölünk az államvasutaknál, annál kisebbek a forgalmi zavarok, annál tökéletesebb a gazdasági fejlődés. Ha 500 milliót fektetünk bele az államvasutakba, ugy a mostani 4·73 százalék kamatozás 6—7 %-ra növekedhetik.

Természetesen, t. képviselőház, abban az esetben, a mint tényleg nálunk is van és a külföldi országokban, a mikar az államvasutak pénzügyi háztartása olyan szoros nexusban van az összháztartással, könnyen előállhat a pénzügyminiszter ur azzal az aggodalommal, hogy azt mondja, hogy nekem, mondjuk X. összegre van szükségem az államvasutak évi bevételeiből az összbilancz javitására. Azonban, t. képviselőház, akkor, a mikor az államvasutaknak az épitésénél a már emlitettem czél lebeg a szemünk előtt, ilyen aggodalmakkal a pénzügyminiszter urnak előállania nem szabad; nem szabad pedig annál kevésbbé, mert hiszen a fokozottabb jövedelmezőség maga is, de azonkivül azok az óriási indirekt szolgáltatások, az adók, az adózó képesség fokozása, a fogyasztási adók és más óriási mennyiségű szolgáltatások, a melyek a gazdasági élet intenzivebbé tételéből az államra háramlanak, oly nagy összegeket tesznek ki, a melyek elenyésző csekélyek lennének azon esetleges kamatveszteség mellett is, a melyet az ilyen óriási beruházásoknál az állam szenvedhetne.

T. képviselőház! Én nagy barátja vagyok az államvasuti rendszernek. Könnyű nekem nagy barátjának lenni ezen rendszernek, a mikor látom az előnyeit. Már Kossuth Lajos is, t. képviselőház, a ki a mult században ugyszólván legelőször foglalkozott intenzive közgazdasági kérdésekkel, a következőket irja — a Vukovár—fiumei vasut épitése alkalmából — az államvasuti rendszerről: »Axiómának kell tekinteni, hogy azon státus nagyon hibázna, a mely a közlekedési eszközök felett rendelkezést a kezeiből kieresztené és azokat magánűzérkedés tárgyává tenné, mert a magánvállalkozók a nyereség szempontjából indulnak, a státusnak pedig azon kell lennie, hogy a közlekedés minél jobb, könnyebb és olcsóbb legyen.«

Az én szemem előtt is ez a czél lebeg; a vasutak államositásánál épen az volt a czél, hogy a vasutakat a magántőkének nyereségvágyó köréből kivegyék.

T. képviselőház! Én konkrét inditványt tenni nem akarok, azonban nagyon ajánlanám, ha a kormány megfontolná azon véleményemet, a melyet a következőkben vagyok bátor előterjeszteni. *(Halljuk!)*

Az államvasutak pénzügyi háztartása az összháztartástól teljesen különittessék el, az államvasutak pénzügyi feleslegei fordittassanak kizárólag az államvasutak czéljaira; ezáltal nemcsak azt érjük el, hogy az államvasutaknál szükséges beruházásokra az összeg mindig rendelkezésünkre áll, hanem elérjük azt is, hogy maga az államháztartás is megkiméltetik azon rázkódtatásoktól, a melyek az államvasutak ingadozó bevételeinek a költségvetésbe való beillesztése folytán állanak elő. E mellett az államvasutak egy tartalékalapot gyűjtenének maguknak, a mely felett mindig szabadon rendelkeznének, természetesen törvényes intézkedés keretében. Nagyon könnyen előállhat e mellett az az eset, mint a hogy elő is fog állani a fokozottabb fejlődés mellett, hogy az államvasutak tartalékalapjának egy nagy része nem fog szükségeltetni a beruházások kamatoztatására, hanem hogy annak egy nagy részét — a mellett, hogy egy bizonyos tartalékalapot magának még megtart — az államháztartás egyéb ágainak fejlesztésére fordithatjuk.

T. képviselőház! Nem akarok külföldi példákat idézni arra vonatkozólag, hogy a vasutakba befektetett tőke hogyan kamatoz, hogy annál nagyobb a kamatláb, minél intenzivebb beruházásokat eszközlünk egy államvasutnál; csak magának Poroszországnak a példájára hivatkozom, a mely gazdaságilag körülbelül nem ugyan a fejlettség, de az összetétel szempontjából, a mi államunknak a legjobban megfelel, a mennyiben intenziv mezőgazdasággal foglalkozik és ipara is erős fokon áll. Poroszországban 1905-ben 34.000 kilométernyi vasuti hálózat mellett 1680 millió márka bevétele volt az államvasutnak és üzleti feleslegei 650 millió márkát tettek ki; e mellett Poroszország az államvasutak hálózatába befektetett tőkét 9·7 százalékkal kamatoztatta. Azóta, két év alatt, a helyzet még kedvezőbb lett, a mennyiben az idén Poroszországnak e czimen való bevételei 1937 milliót tesznek, üzleti feleslegei pedig 740 milliót, ugy hogy ma a kamatoztatás még nagyobb.

T. képviselőház! Az államvasuti igazgatásnak pénzügyi részéről áttérek annak forgalmi részére. *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt azonban e tekintetben való fejtegetéseimet megkezdeném, a törvényjavaslat indokolásából a következő számokat olvasom fel:

Az utasok száma az utolsó tiz év alatt 60·9 százalékkal, a teherforgalom pedig 70·7 százalékkal emelkedett. E mellett a kimutatásokból azt is látjuk, hogy a magyar államvasutak kocsijainak a tengelykilométer-teljesitménye jobb volt a déli vasuténál, az osztrák vasutakénál, a porosz, a szász és bajor vasutakénál is. Ennek következménye lett természetesen az, hogy a magyar államvasutak kocsiparkja a legnagyobb mértékben ki lett hajszolva, aminek eredménye, hogy az a kocsipark hamarább rongálódik, hamarább kerül műhelybe és hamarább kerül azután ismét vissza a műhelyekbe. Pedig a műhelyi szolgálat óriási költségekkel jár. A m. kir. államvasutaknál igen sok 30—40—50 éves kocsi és mozdony van szolgálatban, holott tudvalévő, hogy minél öregebb egy kocsi vagy mozdony, annál többször és gyakrabban kerül javitás alá. Van olyan mozdony, a melynek eddigi javitási költsége két-háromnégyszeresét teszi ki a mozdony értékének. Csak tekintsük az államvasutaknak 1907. évi költségvetését. Ebből kitünik, hogy az 1907-ik évre 24

millió koronát irányoztak elő a műhelyszolgálatra, a forgalmi eszközök fentartására és selejtezésére.

A kereskedelemügyi miniszter ur tegnapi nagyhorderejű beszédében kifejtette, milyen óriási károkat okoztak a kölcsönkocsik az államvasutak üzletének. Kimutatta, hogy 40 millió koronát fizettek ki kölcsönkocsikért, a mely összegért 10.000 darab kocsit lehetett volna beszerezni. Ezt a felfogást alkalmazandónak tartom általában a műhelyszolgálatra nézve. Ha azt a kocsit, a mely 30—40 éves, az ócskavas közé dobnók és azonnal uj kocsit szereznénk be, akkor sokkal kevesebb volna a műhelyi adminisztrációja, nagyban erősödnék az államvasutak forgalma és határozottan fokoztatnék annak jövedelmezősége.

T. ház! A forgalom erősbödése és a jövedelmezőség fokozása czéljából kiváló jelentőséggel birnak a nagyhordképességű kocsik. Tudvalevő, hogy a nagyobb hordképességű kocsik alkalmazásánál tetemesen csökken az államvasutak önköltsége, a mi természetesen a jövedelmezőségnek nagyobbodását eredményezi. A m. kir. államvasutaknál eddig 10—15 tonnás kocsik vannak alkalmazásban. Megjegyzem azonban, hogy a 10 tonnás kocsik az összes kocsiknak körülbelül 80%-át teszik ki.

Legyen szabad, t. ház, példát hoznom fel annak az illusztrálására, milyen óriási jelentőségük van a nagyobb hordképességű kocsiknak ugy a forgalom lebonyolitása, mint a vonatsűrűség fontos momentuma szempontjából. Poroszországban Dortmundban, a mely Poroszországnak legnagyobb kőszénmedenczéje, kiszámitották, hogy ha a most létező szeneskocsikat 15 tonnáról 25-re alakitanák át, akkor magában a dortmundi bányakerületben évenként 30—40 millió márkát takaritanának meg. E mellett tekintetbe veendő, hogy az árufuvardijak forditott arányban állanak a kocsik hordképességével; Magyarország fejlettebb ipara már ebből a szempontból kifolyólag is meg kivánja a nagyobb hordképességű kocsik alkalmazást. *(Helyeslés.)* Különben is, t. ház, olyan óriási sulyu vasárukat állitanak elő, a melyek 30—40 tonnát nyomnak, ugy hogy azokat kisebb hordképességű kocsikra raktározni nem is lehet. *(Igaz! Ugy van!)*

T. ház! A nagyobb hordképességű kocsik mellett ajánlom az önműködő kocsiknak, különösen az önműködő szenes kocsiknak alkalmazását. Ennek jelentőségét, azt hiszem, felesleges hangoztatnom, mert hiszen nyilvánvaló, hogy ezzel óriási mértékben gyorsittatnék meg a szénforgalom.

T. ház! A kocsik hordképességének tárgyalásánál bátor vagyok felhivni a t. ház figyelmét arra a körülményre, hogy a magy. kir. államvasutak egy részének, de meg az egész viczinális hálózatnak alapjai nagyobb hordképességű kocsikra nem alkalmasak. Még a 15 tonnás kocsik sem juthatnak el a viczinális vasutak nagy részének vonalain, mivel azoknak alapépitménye nem birja ki a 15 tonnás teljesen megrakott kocsikat. Ezen segiteni kell, *(Helyeslés.)* még pedig elsősorban a viczinális vasutak alapépitményének a megerősitésével, a mit egyelőre a talpfák sűritésével lehetne eszközölni. Ebben a tekintetben ugy hallom, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur az ujabb engedélyokmányok kiadásánál erre már tekintettel van. Egyáltalában a midőn ilyen forgalmi beruházásokat eszközlünk, necsak a jelennel és a közel jövővel számoljunk, *(Helyeslés balfelől.)* hanem számoljunk a legközelebbi tiz évvel is; számoljunk a távolabbi jövővel is, a mely jövő, mint a külföldi államok példája és fejlődött gazdasági élete megmutatja, a nagyobb sebességű személymozdonyokat, nagyobbsulyu tehermozdonyokat és a nagyobb hordképességű teherkocsikat sürgeti, a melyekkel a forgalom biztonságát, gyorsaságát, különösen pedig vonatsűrűségét mint a forgalomra, különösen a teherforgalomra nézve nagyfontosságu tényezőknek előmozditását czélozzák. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! A szabványokkal kapcsolatban akkor, a midőn a talpfákról beszéltem, szintén nagy elismeréssel adóztam a kereskedelemügyi miniszter ur azon ténykedése iránt, hogy az eddigi tölgyfatalpfák helyett bükkfatalpfák használatát rendelte el és pedig megfelelő telitési módszerek tanulmányozásával, a mi nemcsak arra alkalmas, hogy a szükségletet a folyton csökkenő tölgyfaszükséglettel szemben kielégitse, hanem arra is, hogy az ország óriási bükkfaerdeit gazdasági szempontból kihasználhassuk. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ez különösen faiparunkra nézve fontos dolog, és különösen ebből látszik, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur milyen mindent átfogó szakértelemmel és a hazai gazdasági élet fejlesztésére irányuló öntudattal vezeti a kereskedelemügyi tárcza ügyeit és különösen az államvasuti ügyeket.

Szterényi József államtitkár: Különösen?

Szunyog Mihály: T. ház! A szabványokkal és a felépitményekkel kapcsolatban néhány szót akarok még a sinekre vonatkozólag mondani. Nem ugyan a sinek elhelyezéséről, hanem a sinek hiányáról akarok szólni, a mely legutóbb az országban érezhetővé vált.

Tudvalévő és nem eléggé elismerhető ténye a kereskedelemügyi miniszter urnak, hogy a közszállitásoknál az idegen áru beözönlését és ezzel egyszersmind az idegen sinek beözönlését megakadályozza. A sinek összeállitásával Magyarországon tudtommal három vállalat foglalkozik: a pénzügyminiszter urnak vasérctelepei, azonkivül Resiczán az osztrák-magyar államvasut telepei és a rimamurányi társaság.

Szterényi József államtitkár: És a krompachi!

Szunyog Mihály: És a krompachi vasműtársaság. Szóval mind a négy üzem daczára az épitkezések, különösen a viczinális-épitkezések nem folyhatnak, a mennyiben a sineknek megrendelésétől azoknak szállitásáig körülbelül hat-nyolcz hónapi időköz telik el, a mi különösen egy rövid viczinális épitkezésénél olyan óriási kamatveszteséget jelent, a melyet egy vállalat nem bir meg. T. ház! Ezen

valahogy segiteni kell. Én hallottam olyan hangokat is, hogy talán a nyersvasat exportáljuk külföldre és nines elég nyersvasunk. Én azonban ezt nem hihetem el. Vagy ujabb telepeknek feltárásával, vagy a meglévő bányaüzemek intenzivebbé tételével, a meglévő vállalatok nagyobbitásával segiteni kell a bajon.

Nemcsak a jelenlegi szükségleteket fogjuk igy fedezhetni, a melyek elenyésző csekélyek a jövő szükségletekhez képest, hanem az iparfejlesztéssel kapcsolatosan közlekedésügyünknek a közel jövőben beálló szükségleteit is minden tekintetben fedezhetni fogjuk. Mert ismét beállhat az az eset, hogy daczára a fokozatos fejlesztésnek, egy-két év mulva a fejlődés olyan rohamos mérveket ölt, a minek aztán olyan következményei lesznek, a minőknek a mult télen voltunk tanui.

A forgalom gyorsitásával kapcsolatban nem győzöm eléggé hangsulyozni a második vágányok minél nagyobb számmal leendő kiépitését. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Az állomások kibővitése, a forgalmi kitérők beszurása csak nagyon ideiglenesen segit a forgalmi akadályok elháritása tekintetében, mert igy egyik vonatnak a másikra várnia kell; a tehervonatnak esetleg négy-öt személyvonatot vagy gyorsvonat átfutását kell megvárnia, mig az illető állomásról eltávozhatik, s ezáltal a forgalom gyors lebonyolitása akadályozva van, mig a kettős vágányoknál, a hol öt perczenként lehet egy tehervonatot inditani; a hol az egyes nagyobb vasuti góczpontok alkalmasak nagyobb vonatmennyiségnek beraktározására, az ilyen eset nem fordulhat elő és épen azért hangsulyozom előbbi véleményemet, hogy akkor, a midőn ilyen, a gazdasági élet fokozására különös fontossággal biró intenziv beruházásról van szó, nem fogadhatom el a pénzügyminiszter ur azon védekezését, hogy nincs pénze és a pénz hiánya miatt nem lehet foganatositani mindezen intézkedéseket.

Igenis, kell hogy legyen pénz; azt hiszem, hogy a magyar állam száz és ezer milliókat is kaphat ilyen czélokra, sőt nemcsak a magyar állam, hanem bármely magánvállalkozás is, a mely ilyen kitűnő üzemet vezetne, ilyen czélokra okvetlenül szerezhetne pénzt. Ilyen czélra pénznek lenni kell, és hiszem, hogy a pénzügyminiszter ur ezen a téren a véleményét meg fogja változtatni és azt a szükséges összeget, de nemcsak a szükséges összeget, hanem azon összeget is, mely a jövő forgalmi zavarok megakadályozására szükséges, a kereskedelemügyi miniszteriumnak rendelkezésére fogja bocsátani. Azt hiszem, hogy a képviselőház örömmel fog megszavazni bárminő összeget a kereskedelemügyi miniszter urnak, a mely a közlekedésnek és ezzel az egész gazdasági életnek fejlesztésére szükséges. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

A részletekbe bocsátkozni nem akarok és igy nem akarok ráutalni arra sem, hogy egy-két nagyfontosságu vonalnak kiépitése milyen fontos volna az ország gazdasági életének még intenzivebbé tételére. Nem akarok rámutatni arra, hogy a Budapestet és Szerajevót összekötő egyenes, rendes nyomtávu vonal mily óriási közgazdasági és politikai előnyt jelentene az országra nézve. *(Ugy van! Helyeslés.)* Különben is ennek a vonalnak a legnagyobb része már ki van épitve, a szerajevó—zeniczai vonalrész alépitménye már eredetileg is rendes nyomtávra épittetett. Az alépitmény tehát itt megvan és aránylag csekély költséggel ki lehetne épiteni, a mi a fiumei reláeziónak is hasznára volna, annak forgalmát fokozná.

Gr. Batthyány Tivadar: Ugy van! Helyes!

Szunyog Mihály: Másrészt Bosznia és Herczegovinát teljesen a magyar érdekkörbe vonná bele. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

A forgalom biztositása szempontjából különös örömmel üdvözlöm a kereskedelemügyi miniszter urnak azon törekvését, hogy a központi váltóbiztositó-készülékeknek, valamint általában a modern váltóberendezéseknek rohamos szaporitását veszi czélba.

Mert nagyon szomoru helyzet az, a mint a kereskedelemügyi miniszter ur indokolásában kifejti, hogy az ország 850 váltóbiztositást igénylő állomásából — itt pedig bizonyára a minimális számot vették fel és sok olyan állomást kihagytak, a mely ezt szintén igényelte volna — csak 172 van ezzel a mindenesetre fontos biztositó-készülékekkel ellátva. Szakkérdésekbe nem akarok belebocsátkozni, hogy mily óriási hordereje van annak, hogy ha egy váltónak a nyelve le van erősitve és kézzel nem forgatható ide-oda; hogy esetleges szerencsétlenségeket igy sokkal inkább el lehet kerülni és igy nemcsak ennek, hanem a régi váltóknak ujakkal való kicserélése mennyire fontos. Tudvalévő, hogy a váltó berendezése rendesen a kocsi hosszához irányul, a váltónyelvek alkalmazásánál a kocsi hosszát veszi alapul. Már pedig azóta, a mióta a négytengelyű Pulmann-kocsik vannak használatban, a mióta erős a tendenczia nagyobb hordképességű, tehát hosszabb teherkocsik bevezetésére, nemcsak az alapépitményeknek, hanem a váltóknak a berendezése is rendkivül fontos. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Hiányzik a szakértelmem ahhoz, hogy az államvasutak igazgatóságának, illetve a forgalom kérdésének részletes tárgyalásába bocsátkozzam, de különösen nem teszem ezt azért sem, mert látom ezen javaslatból is és meg vagyok győződve, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur szakértelme meg fogja találni azon módokat, a melyek a forgalomnak legjobb kifejlesztésére alkalmasak lesznek. Csak még egy körülményre vagyok bátor felhivni a t. kereskedelemügyi miniszter ur figyelmét, bár tulajdonképen nem is lenne erre szükség, mert hiszen programmjában is, ugyszintén programmjának elhangzása óta több izben hangsulyozta a vasuti hozzájáró utak kérdését, mely a forgalomra nézve szintén nagyfontosságu. *(Halljuk!)* Ez a kérdés nálunk Magyarországon leginkább el van hanyagolva és ennél is ugyanazt mondhatnám a mult kormányok politikájáról, mint beszédem be-

vezetésében a vasutak építéséről mondtam, t. i., hogy az utak építésénél sohasem a közérdeket, hanem a magánérdeket tekintette, az utaknál is mindig a nepotizmus és a magánérdek uralkodott és az utakat ott építették, a hol épen egy vármegyei notabilitásnak szüksége volt rá. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

És az állomásoknak legnagyobb részénél, a hol a legnagyobb forgalom fejlődhetnék ki, nem fejlődik ki a forgalom azért, mert a 4—5 kilométernyi távolságra fekvő községek az év hat hónapján át az állomást járhatlan utak miatt meg sem tudják közeliteni. Én azt hiszem, hogyha 40—50 vagy akár 60 milliót fektetünk be a vasuti hozzájáró utak építésébe, ez busásan meg fogja hozni a hasznát az államvasutak fokozottabb jövedelmezőségében is. *(Helyeslés balfelől.)*

Nagy elismeréssel vagyok a kereskedelemügyi miniszter ur iránt azért is, hogy a vasutak világitása iránt beható intézkedéseket óhajt tenni. Ebből a tekintetből — szintén szakértelmem hiányából — részletesen nem szólhatok hozzá a kérdéshez, annyit azonban megjegyezhetek, hogy a mostani olajvilágitást egyáltalában kiküszöbölendőnek tartom, s az olaj-gázvilágitást, melynek telepei részére meglehetősen nagy összegek vannak felvéve, szintén nem tartom megfelelőnek.

Én azt hiszem, a modern technika rendelkezik már sok olyan anyaggal, — hiszen talán az olajgázból aczetilént kevernek — a mely anyagok aránylag kevesebb költséggel sokkal nagyobb gyertyafényt kölcsönöznek a vaggonnak. Ebben a tekintetben is bizom a kereskedelemügyi miniszter ur szaktudásában, a ki tőle tehetőleg ezen a téren is bizonyára mindent el fog követni.

Az államvasutaknak, — hogy német nyelven fejezzem ki magamat — Steckenpferdje a tulajdonképeni igazgatás. *(Igaz! Ugy van!)* Ezzel a kérdéssel nem akarok foglalkozni, nem különösen a kereskedelemügyi miniszter ur személyére való tekintettel, mivel ő a maga részéről az igazgatás iránt már többször elismerését fejezte ki. Nagy örömmel üdvözlöm azonban a kereskedelemügyi miniszter ur azon kijelentését, hogy az államvasuti igazgatásnak a deczentralizációját szándékozik elrendelni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ennek előnyeit nem is részletezem. Csak Poroszország példájára utalok, a mely nemcsak deczentralizálta a vasutakat, hanem a deczentralizált csoportoknak főnökeit kereskedelmileg és üzletileg kiképezte, ugy, hogy egy deczentralizált területnek a főnöke nemcsak a forgalmi viszonyokkal van tisztában, hanem tisztában van annak a vidéknek egész gazdasági helyzetével, a mi által nemcsak a forgalmi viszonyok javulása mozdittatik elő, és a forgalom biztonsága védetik meg, hanem az illető vidék gazdasági igényei is mindenkor kellő kielégülést nyernek. *(Igaz! Ugy van!)*

T. képviselőház! Még csak azt akarom az igazgatásra vonatkozólag megjegyezni, hogy nálunk óriási mértékben a bürokratikus szellem uralkodik, a mit hogy a kereskedelemügyi miniszter ur szintén változtatni akar, csak örömmel látom. Ez az állapot tényleg nem maradhat tovább igy. *(Ugy van!)* Igen röviden csak néhány számadatot hozok fel ennek illusztrálására.

Az államvasutak összes hivatalnokainak száma 5769. Ezen 5769 hivatalnokból a központi igazgatás és az üzletvezetőség büróiban 2468 van alkalmazva és 3301 hivatalnok látja el az egész külforgalmat. *(Mozgás.)* Tehát az összes hivatalnokoknak 43%-a az irodákban van. Méltóztassék most már elképzelni, hogy minő óriási előny háramolnék az államvasutak forgalmi viszonyaira abból, ha az irodákból a külforgalom ellátására az irodákban ülők egy részét küldenék ki, a mi által a mostani hiányok részint pótoltatnának, részint pedig a kifáradt hivatalnokok felváltatnának. E mellett még megjegyzem azt is, t. képviselőház, hogy az igazgatóságnak és az üzletvezetőségnek személyi kiadásai 1907-re 16,650.000 koronában vannak előirányozva, a mi az összes, több mint 40.000 vasuti alkalmazott járulékainak 25%-át teszi ki. Ehhez az adathoz, azt hiszem, semmi kommentárt sem kell fűznöm.

Nem akarom ezzel azt mondani, hogy az államvasutak személyzete sok; sőt nagyon is kevés és szaporitásra szorul, de nem az irodákban, hanem a forgalmi vonalakon.

E tekintetben ismét Poroszországra vagyok kénytelen utalni. Poroszországban aránylag sokkal nagyobb a forgalmi személyzet, mint nálunk. Ott az államvasutak összes kiadásának 56 %-a a személyzetre való kiadás, — nálunk csak 43 %-ot tesz ez. Poroszországban 389.000 főnyi személyzet van alkalmazva 34.000 kilométernyi vasuti vonalhoz, nálunk pedig 16.000 kilométernyi vasut mellé csak 40.000 ember van rendelve. És Poroszország, mely 1895-ben az igazgatást deczentralizálta, azon idő óta a belső irodákban alkalmazott tisztviselőknek számát folyton apasztotta, ugy, hogy két esztendő alatt az irodai személyzetet 2314 egyénnel redukálta.

E mellett kiszámitották, hogy az irodai személyzetnek apasztása részint az adminisztráczió egyszerűsitését, részint pedig a külforgalmi személyzet megerősitését véve tekintetbe, az államnak évente 20 millió márka értékű előnyöket szerzett.

A személyzeti viszonyokkal kapcsolatban ki kell jelentenem azt, hogy én annak okát, hogy vasutaink és egyéb közlekedési eszközeink az utolsó években oly óriási fejlődést értek el és hogy ezáltal gazdasági életünk fejlődésére oly nagy hatást gyakoroltak, nagyrészt a vasuti személyzetnek, a külforgalmi személyzetnek tulajdonitom. A t. kereskedelemügyi miniszter ur egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy a kötelességtudásnak igazán magas nivóján álló személyzet iránt a legnagyobb elismerését fejezze ki. *(Igaz! Ugy van!)* De a t. miniszter ur nem tesz ugy, mint a régi kormányok tettek, hogy csak elismerést fejez ki és igér, *(Halljuk Halljuk!)* hanem készpénzben is eszkomptálja

igéreteit azáltal, hogy a legközelebbi napok egyikén a képviselőház elé terjeszti a személyzet jogos kielégitését czélzó vasutasi fizetésrendezésről szóló törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés.)*

Ezért, azt hiszem, nemcsak a vasuti személyzet, de az egész közönség, a melynek a vasuti személyzet kötelességtudása oly óriási hasznára van, legnagyobb elismeréssel emlékezik meg a t. kereskedelemügyi miniszter ur ezen ténykedéséről. *(Igaz! Ugy van!)*

Minthogy az elébb az üzleti szempontokról beszéltem, röviden még meg kell emlékeznem — és ez különösen fontos a deczentralizációnál, a hol, azt hiszem, a bürokratizmus megszünik — arról, hogy az államvasutak példát vehetnek egynéhány nagyobb magánvasuttársaságtól, példát vehetnek néhány más államvasuttól, a melyek ezt az eszmét már felvették és üzleti tekintetből igyekeznek a forgalmat fokozni. Ezek az üzleti szempontok nagyon tág teret nyujtanak a működésre, kellő reklámokkal, ismertetőkönyvek terjesztésével sokat lehet tenni, az idegenforgalom emelésének mindenféle módjával, a magyar fürdőügy fejlesztésével kapcsolatosan.

A magyar fürdőügyet az államvasutak nagyon is előmozdithatják akár tarifális, akár más intézkedésekkel, a melyek a magyar publikumot a külföldi fürdőktől távol tartanák. *(Igaz! Ugy van!)* Rettenetes rágondolni, hogy évenként csaknem 130 millió koronát viszünk külföldi fürdőkre, a mely összegek az országban maradhatnának és a gazdasági élet fejlesztésére volnának alkalmasak, ha kellő intézkedésekkel a publikumot a külföldi fürdőktől visszatartanók. *(Igaz! Ugy van!)*

Az ismertető-könyvek ügyével kapcsolatban megjegyzem, hogy irnak ugyan ismertető-könyveket a magyar államvasutakról is, de ezek rendesen Bécsben jelennek meg és ezekhez a magyar államvasutaknak semmi közük. Egy ilyennek a czime pl. »Geschichte der Österreichisch-ungarischen Eisenbahnen« — Strach Hermann irta — és ez magában foglalja a magyar államvasutat is, de ugy eltörpiti az osztrák államvasutak mellett, hogy ebből sokkal nagyobb kár, mint előny származik ránk nézve.

Legyen szabad még néhány szóval egész röviden tarifális viszonyainkra vonatkozólag egyetmást elmondanom. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre vonatkozólag tisztelettel megjegyzem, — hiszen nem uj dolog, a mit mondok — hogy a tarifális politikával a magyar államvasutak igazgatása nemcsak a forgalmat emelheti, de az ország igényeinek nagyon számos részét kielégitheti. *(Igaz! Ugy van!)*

Nem az a helyes tarifális politika, hogy a vasut jövedelme szempontjából folytonosan emeljék a tarifát, hanem szükséges, hogy a tarifákat nemcsak az egész közlekedési hálózat tekintetében, de az egyes vidékek igényei szerint is kell megállapitani. Egyes iparágak fejlődését előmozdithatjuk a tarifával és a mezőgazdaság intenzivitása is előmozditható; szóval a gazdasági élet minden fázisára a tarifális politika óriási hatással bir.

Megint a porosz államvasutakra kell utalnom, a melyek tudvalévőleg az utóbbi időben a fejlődés legnagyobb fokát érték el. Jóformán az összes vasutak közt pedig kitünik, hogy tarifájuk tiz év óta folytonosan lefelé tendál, kevesbbedik. Tiz év előtt tonnakilométerenként az átlagos dijtétel 4·25 fillér volt, most pedig 3·58 fillér, tehát csaknem egy egész százalékkal lefelé haladt és mégis a jövedelem óriási nagy emelkedést tüntet fel.

Nem akarom beszédemet nagyon hosszura nyujtani, *(Halljuk! Halljuk!)* és csak egészen röviden emlékezem meg azokról a szocziális szempontokról, a melyek az ilyen nagy állami üzem vezetésénél feltétlenül szükségesek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szocziális szempontból, a mint mondottam, elsősorban fontosnak tartom a humanitás érzésének fentartását és fejlesztését, fontosnak tartom azt, a mi, fájdalom, az államvasutak igazgatásában nagyon sokszor előfordult, hogy egyes baleseteknél, a melyek talán nem a szolgálati szabályzat betartásával történtek, — azt mondta az államvasut az illető lábát vagy nyakát tört vasutasnak vagy családjának: tartottad volna be a szolgálati szabályzatot, ne hajoltál volna ki több czentiméterrel, mint a szabályok előirták, akkor nem ért volna a baleset. Ez a multban igy volt, de,remélem, a jövőben nem lesz igy. Erre nézve lényegesnek tartom az államvasutak jogügyi osztályának reformálását, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a mely annyira beleélte magát abba, hogy mindenkit perelni kell és senkivel nem szabad kiegyezni, *(Zaj.)* hogy a meglevő jogügyi osztálylyal azt a czélt, a mit a miniszter ur a szocziális szempontból kiindulva maga elé tűzött, megvalósitani nem lehet. *(Ugy van!)*

Már most is nagyon részletesen terjeszkedtem ki a forgalmi viszonyok tárgyalására, *(Halljuk! Halljuk!)* azonban nem akarom elmulasztani, hogy az ország forgalmának egy nagyon fontos szervét, a belvizhajózást meg ne emlitsem. Ezt oly szoros összefüggésben levőnek tartom az államvasutakkal, hogy mikor az államvasutak forgalmi viszonyairól beszélek, ezt is szóba kell hoznom. Nem utalok külföldi példákra, Hollandiára, Poroszországra Ausztriára, a mely nemcsak a meglevő folyamait szabályozta a hajózhatás szempontjából, hanem csatornák épitésével is előmozditja azon tendencziát, a melyre minden vasut törekszik, hogy a tömegáruktól a vasut lehetőleg mentesittessék. Ezért tartom szoros összefüggésben lévőnek a belvizhajózást és a vasuti politikát.

Azt hiszem, hogy ezen a téren is elavult már azon állapot, hogy a belvizhajózást, különösen a folyamszabályozás kérdését ne a forgalom szempontjából intézzük, hanem az árvédelem szempontjából.

Ennek elháritására legalkalmasabb volna az, ha az egész komplexuma a szabályozásnak áttétetnék a kereskedelemügyi tárcza körébe, a mely esetben

ezen kérdést egyenesen lehetne intézni, és a mely esetben ezen kérdésnek különösen azon részét lehetne szem előtt tartani, a mely a folyamszabályozásnál különösen fontos, t. i. a forgalom érdekét. Árviz ellen ugy is hasztalan védekezünk a mai rendszerekkel. Erre már nagyon sok módot találtak fel a külföldön, a melyek mellett nemcsak az árvédelem czélját tartották szem előtt, hanem más czélt is. Igy pl. a völgyelzáró készülékek által, a melyek az egyenletes vizszin fentartására és árvizek megakadályozására szolgálnak, nemcsak árvédelmi czélokat értek el, hanem egyuttal óriási energiát létesitettek, a mely szénszükség esetén az állam gazdasági életének összes üzemeire óriási fontossággal bir. A kereskedelemügyi miniszter ur ezen a téren is óriási léptekkel haladt előre akkor, a mikor a Duna—Tisza-csatornának, ezen régóta vajudó kérdésnek ügyét szőnyegre hozatta, és azt hiszem, hogy rövid idő mulva ezen csatornának a törvényjavaslatát a képviselőház asztalán fogjuk látni. *(Helyeslés.)*

Én tovább megyek. A belvizhajózás kérdésével kapcsolatban — és itt a fiumei vonalnak tehermentesitése is nagy szerepet játszik — különösen nagyon fontosnak tartom, hogy a fiumei kikötőnek vizi uton való megközelitését, a mely kérdés már oly sok irodalmat szült, előmozditsuk. Nagyon sok terv merült már fel ezen a téren, de azt hiszem, egyelőre elégséges volna, ha legalább megközelithetnők ezen kikötőt és a technikai vivmányok majd módot nyujtanak arra, hogy valamikor vizi uton el is érhessük. Arról az óriási perspektiváról, a mely ezen esetben a magyar közgazdaság fejlődésére nyitva áll, nem beszélek, de mindenki tudja, milyen óriási jelentőséggel birna, ha Németország Magyarországon keresztül fog az Adriával és a kontinens déli részeivel érintkezni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A csatornák és a belvizhajózás fontosságával kapcsolatban ismét egy oly kérdésre vagyok bátor utalni, a mely a kereskedelemügyi miniszter hatáskörébe tartozik és ez a budapesti kereskedelmi kikötő kérdése. A magam részéről bámulom azt az óriási közönyt, a melylyel az országnak társadalma, s különösen Budapest főváros közönsége ezen kérdés iránt viseltetik.

Ennek a kérdésnek óriási irodalma van, s én csak arra vagyok bátor utalni, hogy Ausztria, a mely minden intézményében csak arra törekszik, hogy oly dolgokat létesitsen, a melyek Magyarországnak ártanak, melyek Magyarország közgazdasági életét hátráltatják, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon)* egyre-másra fejleszti vizi utait. Csak az imént vette kezdetét a korszakos Duna—Odcra-csatorna épitése, a mely hivatva van Bécset, a mely eddig a dunai forgalomra nézve csekély jelentőséggel birt, esetleg az osztrák-magyar monarchia viziuthálózatának góczpontjává tenni. Ha ezen csatorna kiépül, akkor már nem lesz érdemes a budapesti kereskedelmi kikötőt létesiteni, mert az az óriási forgalom, a melyre a budapesti kereskedelmi kikötő felépitését alapitjuk, időközben mind Ausztriába terelődik, és az ott bizonyára épitendő bécsi kereskedelmi kikötőben fog lebonyolittatni.

Ezen törvényjavaslat még egy dologgal foglalkozik, s ez a postai beruházások kérdése. A posta oly kitünő intézmény, hogy erre vonatkozólag kritikát alig tudnék mondani. A t. kereskedelemügyi miniszter ur számos izben jelét adta annak az elismerésének, melylyel a posta iránt viseltetik. És én ezzel az alkalommal csak azt vagyok bátor a t. kereskedelemügyi miniszter ur figyelmébe ajánlani, hogy a postát ne tekintse ugy, mint az államvasutat, jövedelmező vállalatnak, szóval olyan vállalatnak, melynek nyereséget kell az állam részére hoznia, hanem olyan vállalatnak, amelynek csupán az a hivatása, hogy az ország gazdasági életét előmozditsa, az ország gazdasági érdekeit szolgálja, és a közönség igényeit kielégitse.

T. ház! Midőn akaratom ellenére is oly soká vettem igénybe a t. ház figyelmét *(Halljuk! Halljuk!)* és ezen beszédem során az államvasutak szervezetét, egész üzletvitelét általánosságban kritika tárgyává tettem, akkor nem mulaszthatom el, hogy a m. kir. államvasutakról, mint az állam legmagyarabb intézményéről a legmelegebb elismerés hangján ne emlékezzem meg. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ezen legmagyarabb intézménynek továbbfejlesztése a t. kereskedelemügyi miniszter urnak feladata, ki ezen feladatnak, karöltve az ő nagytudásu, kitünő munkatársával, Szterényi József államtitkár urral, *(Élénk éljenzés balfelől.)* azt hiszem, meg is fog felelni. Ha nem is ugy ismerné mindenki a kereskedelemügyi miniszter urat széles e hazában, mint a hazafiui kötelességtudás és szakértelem mintaképét, akkor is a legnagyobb reményekkel lennénk eltelve a kereskedelemügyi miniszter ur jövendő működése iránt. Ha nem jelentette volna is ki a tegnapi ülésen a t. kereskedelemügyi miniszter ur, hogy dolgozni fog és dolgozni akar, akkor is a legnagyobb bizalommal néznék a vezetése alatt álló nagy feladatok és munkálatok megkezdése és befejezése elé. De mikor azt látjuk, t. képviselőház, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter ur kormányzása óta a gazdasági élet rohamos léptekkel halad előre; mikor sorról-sorra látjuk törvényerőre emelkedni a miniszter ur által beterjesztett korszakalkotó javaslatokat; mikor azt látjuk, hogy a miniszter ur kormányzása óta egy év alatt több történt, a mi az országra üdvös és hasznos, mint azelőtt tiz esztendő alatt: akkor lehetetlen, hogy annak a büszkeségnek, mely minden magyar ember szivét eltölti, a képviselőház szine előtt kifejezést ne adjak. *(Élénk helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Ne méltóztassék azonban elmondott szavaimat a bizantinizmus kifejezésének venni. Ez nem a bizantinizmus, hanem a tények szemlélete folytán lelkem mélyéből leszűrődött igaz, őszinte meggyőződésem kifejezése. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Én, t. ház, hiszem és remélem, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter ur működése áldásthozó lesz erre a hazára, hiszem és remélem, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur kormányzata alatt elér-

hetjük hazánk gazdasági önállóságát és függetlenségét. *(Élénk éljenzés.)*

A legnagyobb örömmel szavazom meg a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés és éljenzés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést tiz perezre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Szólásra következik ?

Hammersberg László jegyző: Simonyi-Semadam Sándor!

Simonyi-Semadam Sándor: T. ház! A törvényjavaslatot pártom nevében elfogadom, *(Helyeslés.)* mert mindenki, a ki utazik, ha nem is szakember, konstatálhatta azt, hogy az államvasutak üzemében sok minden szorul javitásra. Nem megyek bele a részletek, és különösen a technikai részletek birálatába, mert nem vagyok e téren szakértő. Meg vagyok győződve, hogy a kereskedelemügyi miniszternek van elég szakembere ahhoz, hogy ezeket az ügyeket kellően és pontosan tanulmányoztassa. Én esupán arra szoritkozom, hogy olyan dolgokra reflektáljak, a melyek nem szakértő ember előtt is feltünnek.

Igy kétségtelenül megállapithatom és akárki, a ki utazott, láthatja, hogy vasutaink vendéglői nélkülözik azt a tisztaságot, a mely minden étkezőre ráfér, akár egészségügyi, akár egyéb szempontból. Én nagyon kérném, méltóztassék gondot forditani arra, hogy a vasuti vendéglők legalább a legprimitivebb tisztasági igényeknek megfeleljenek.

A nagyon felpanaszolt vaggonhiányon kiván segiteni ez a javaslat. Ezt én örömmel veszem tudomásul. Az előttem beszélt szónokok kifejtették ez irányban véleményüket és miután ehhez sem tudok mint szakember hozzászólni, lévén jogász, esupán megemlitem azokat az impressziómat, a melyeket e téren Amerikában szereztem képviselőtársaimmal együtt, a kik 1904-ben künn voltak az interparlamentáris konferenezián. Azt hiszem, az egyetlen nagy dolog, a mely valóban meglepett bennünket, az áru- és személyforgalom lebonyolitása volt. Olyan óriási méretekkel találkoztunk ott, hogy nem is merjük egy napon és órában emliteni a mi vasuti forgalmunkkal és berendezéseinkkel. Szokás Amerikából példákat hozni és igy, nem azért, hogy okvetlenül és azonnal utánzandó példának állitsam fel, — mert mint nem szakember, nem is tudom megbirálni, hogy lehetséges volna-e, vagy mily mértékben volna lehetséges azokat utánozni — felemlitem, hogy ott feltüntek nekem azok az óriási teherkocsik, különösen a nyitott teherkoesik. Nálunk tiz tonna, Amerikában pedig 45 tonna a teherkoesik hordképessége.

Ugron Gábor: A sinek is olyanok!

Simonyi-Semadam Sándor: Természetesen a sinek is ehhez mérten vannak készitve. Mondom, nem is azért hozom fel, mintha az a meggyőződésem volna, hogy ugyanazokat az intézményeket egyszerre hozzánk is át lehetne ültetni, mert óriási különbség van mindenben, de különösen a beruházott tőkében, és ebben mi, kétségtelen, nem kelhetünk versenyre az amerikai vasutakkal. De az is kétségtelen, hogy mindezekből a jövőre nézve bizonyos perspektivát lehet látni a vasutak fejlődésére nézve. A statisztika megmutatja azt, hogy a tiz év előtti állapothoz képest milyen óriási módon emelkedett a vasutak személy- és áruforgalma. A befektetések lehetősége, az egyes kontinentális államok budgetje és teherviselési képessége jelzik azt a bizonyos határt, a meddig el lehet menni egyrészt a befektetések növelése, másrészt a tarifa leszállitása tekintetében. Mindenesetre van határ, a melyet nem lehet átlépni. Azt hiszem, olyan módon lehet azt a kérdést megoldani, hogy igyekeznünk kell a lehető legjobban kihasználni az anyagot és minél ujabb szerkezeteket alkalmazni, a melyek mellett a vasutak a befektetett tőkének kamatait meghozzák.

Ezt ezélozzák Amerikában a nagyhordképességű koesik, a melyekkel junktim vannak az önműködő kiüritő készülékek. Mindezt oly helyeken lehet alkalmazni, a hol olyan tömegáruszállitás van, hogy egy egész tehervonat 45 tonnás koesijait ugyanegy anyaggal, ugyanegy áruval állandóan meg lehet teliteni és szállitani. Ott meg lehet tenni azt, a mit nálunk nem lehet most eszközölni azon szabály miatt, hogy ha öt tonnáig megterhelnek egy koesit, már az köteles menni. Nálunk tehát nem lehet arra gondolni, hogy 45 tonnás koesikat futtassunk, a mikor a koesinak esetleg már öt tonnával kell futnia, mert ha egy 45 tonnás koesi esak öt tonnával jár, az ilyen szállitás eo ipso defiezittel végződik. Tudjuk, hogy ez az öt tonnát illető rendelkezés a földmivelés érdekében hozatott be. De arról lehet szó, hogy a jövő tekintetében meggondolás tárgyát képezze az a körülmény, hogy a mint Németországban átmentek fokozatosan a 15—20tonnás koesikra, nálunk is megtegyék ezt és bizonyos relációkban, mondjuk bányától kohóig, vagy bányától nagy széntelepekig, gyárakig, a hol állandóan bizonyos azonos árunak szállitása garantiroztatik, át lehet menni a nagyobb teherbirásu koesikra, de akkor is esak ugy, ha junktim azt az intézkedést, a mely az öt tonnás szállitásra vonatkozik, megváltoztatják.

Igen t. képviselőtársam azt mondotta, hogy a sinek nem birják el. Ez kétségtelenül igy van. De a fővonalokon talán, a hol a mozdonyok maguk 87—90 tonnával járnak, meg volna a szükséges hordképesség. Ezt azért emlitem fel, mert az amerikai vasutak, a melyek magánvasutak lévén, az üzleti nyereséggel sokkal jobban törődnek, egy üzletileg be nem váló intézményt az ő nagy forgalmukba bizonyára be nem ilesztettek volna. Kétségtelen tehát ennek nyereséges volta ott, a hol az összes berendezések ahhoz vannak szabva. Jól tudom, hogy az önkiüritő kocsikhoz egészen

más pályaudvarok és berendezések szükségesek. Azonban ezzel az eszmével mégis számot kell vetni. Tudom és hiszem, hogy a miniszterium szakközegei ezeket a dolgokat nemcsak épen ugy, hanem jobban fogják megitélni, mint én, a ki csak egyszer mint egyszerű utas láttam ezen dolgokat és csak egyszerű impressziók után beszélek.

De, t. képviselőház, nem immorálok tovább a technikai résznél. Örömmel üdvözlöm a javaslatnak szocziális intézkedéseit és különösen ezek tetszenek nekem, mint a melyekhez igazán minden szocziális érzékkel biró ember ért.

Üdvözlöm a minisztert ezen a téren, annál inkább, mert tudom, hogy olyan intézkedéseket is tett, a melyek ebben a törvényjavaslatban nincsenek. A vasuti alkalmazottnak nagyon érdekében áll a miniszter urnak főleg azon intézkedése, a melyben meghagyta minden egyes állomásfőnöknek, hogy a mennyiben a kezelése alatt álló vonalon valami szerencsétlenség történik, köteles hivatalból azonnal az első segélyt nyujtani, és az illető emberrel törődni, hogy az a munkás tényleg ne csak azt lássa, hogy pusztán munkáját és munkaerejét veszik igénybe, hanem azt is, hogy a mikor baja van, a gazdája az első segélyt hajlandó, kész és köteles is nyujtani neki. Ez rendkivül helyes és szép intézkedése a miniszter urnak és nagyon helyes intézkedései a javaslatnak a hasonló jóléti és egészségügyi berendezések is. Én ezeket jóknak tartom és elfogadom, a mint hogy általában elfogadom a javaslat többi részeit is. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: Következik ?

Hammersberg László jegyző: Kubik Gyula ! *(Zaj. Elnök esenget.)*

Elnök: Csendet kérek !

Kubik Gyula: T. képviselőház ! Az előttünk fekvő törvényjavaslat gondoskodni kiván legfontosabb két állami szervünknek részint szükségleteiről, részint pedig fejlesztéséről.

Én ezen állami szerveknek, a m. kir. államvasutaknak és a posta- és távirdaintézetnek másodikával foglalkozom előbb mert ez sokkal kisebb költséget igényel és azonkivül, a mint nagyon helyesen megjegyezte már Szunyog Mihály képviselőtársam, erről csak jót lehet mondani ; igy tehát könnyebb lesz először azzal foglalkoznom, a mi kellemes.

A m. kir. posta- és távirdaintézet közbecsülésre tett szert közönségünkben, a mely a legnagyobb bizalommal és megnyugvással engedi át közvetitésének ugy erkölcsi, mint vagyoni tőkéjét. Ez az intézet volt az első összes intézményeink közül, a mely a külfölddel kötött szerződésekben Magyarország függetlenségét, különállását domboritotta ki azzal, hogy a szerződéseket mindenütt »la Hongrie«, nem pedig »Autriche-Hongrie« nevében irta alá. *(Helyeslés.)*

Ezen intézményünk a tudományos haladás nivóján áll, a legjobb gépeket alkalmazza, a legkitűnőbb távirdagépeket, a legkitűnőbb telefont, külföldre küldi az embereit, a kik ott nemcsak tanulnak, hanem a hazai viszonyokra is átplántálják azt, a mit tanultak. A telefonra nézve meg kell jegyeznem, hogy bármilyen nagy legyen is a haladás ezen a téren, nagyon fontos az, a mire nézve a kereskedelemügyi kormánynak csak igéretét birjuk eddig, t. i. a dijak leszállitása. *(Élénk helyeslés.)*

A m. kir. postaintézménynél fel kell emlitenem a gépkocsik alkalmazását, a melyek helyes alkalmazásában annyira előre vagyunk, hogy a külföldi idejárt tanulmányozni, hogy hogyan kell a gépkocsikat kezelni, hogy azokkal a postaforgalom lebonyolitható legyen. Eddig a gépkocsi, tudjuk, legfeljebb a nagy urak passziójának kielégitésére szolgált ; a posta azonban gazdaságos, idő- és pénzmegtakaritó eszközzé tette. *(Igaz ! Ugy van !)*

Nagyon helyes a kereskedelemügyi miniszternek az az intézkedése, hogy a posta- és távirdaintézet alkalmazottjai, munkásai és anyagbeszerzésénél eszközölt megtakaritásokat azok között osztja ki, a kik a megtakaritásokat eszközölték. *(Helyeslés.)* A miniszteriumnak ez a nagyon rövid ideje fennálló intézkedése igazán nemes és humánus.

A mikor tehát teljes elismeréssel, igazán örömmel szólok a postáról, nem tehetem ugyanezt a m. kir. államvasutaknak sokkal nagyobb, óriási, talán legnagyobb vagyonunkat, két és fél milliárdot kezelő szervezetére nézve. *(Halljuk ! Halljuk !)* Ha a m kir. államvasutaknak az utolsó esztendőben való működését nézzük, látjuk, hogy az előbb megakadt egy hosszabb idejű sztrájk miatt, aztán látjuk az üzemzavarokat, melyek most is jelentkeznek ; és hogy ezek nem fajultak el még jobban, hanem most is csak folyton lappangva tartanak, ez tisztán a miniszter ur személye iránt táplált hazafias közszeretetnek köszönhető, tisztán az ő bölcseségébe és jóságába vetett bizalomnak a következménye ; mert ha ez nem volna, t. uraim, nem Kossuth Ferencz volna a miniszter, az államvasutak alighanem becsukták volna már a boltot. Az államvasutak forgalmának növekedését örömmel hangoztatják és természetes, hogy az mindenkinek tetszik, talán csak az államvasutaknak nem. Az államvasutak e forgalomnövekedéshez abszolute semmivel sem járultak hozzá, hacsak nem számitjuk azt a regie-fuvarozást, a melyet saját körzetükön belül talán nem egészen ismeretlen, de bizonytalan czélokra eszközölnek.

T. ház ! A m. kir. államvasutak szükségletének fedezésénél legelőször is a személykocsik kérdése vettetik fel a törvényjavaslatban. Ezeknek szükségét előidézi az a körülmény, hogy egyes kocsiknak a tengelyfutása igen nagy. 60.000 tengely-kilométer a tényleges teljesitménye egy kocsinak évenként, a mi a vasutak üzemében igen magas. Ezzel szemben az ülőhelyek kihasználása csak 22%-ig van igénybe véve, a miből sokan azt következtethetik, hogy kevés az utas. Pedig ha a statisztikát tekintetbe veszszük, meggyőződünk, hogy rendes körülmények között az állam-

vasutak személyforgalma igen nagy és csakis ott nem az, a hol nem helyes relációban járatják a vonatokat. *(Zaj. Elnök csenget.)* Alig merem hinni, hogy az ülőhelyeknek ily csekély módon való igénybevétele a szabadjegyek nagy számának lehetne következménye. Statisztikát akartam csinálni, de a szabadjegyek és a bérletjegyek kimutatását nem tudtam sehol sem megszerezni.

A személyforgalom lebonyolításának módozatain nemcsak több kocsi alkalmazásával lehet segiteni, hanem helyesebben működő közlekedési eszközök által. Azt hiszem, itt az ideje annak, hogy bejelentsük, hogy forgalmi eszközeink ma már pozitiv alakban szaporodtak egygyel. Ez az u. n. motoros kocsi, a mely pozitiv formában van üzemben egyik vasutunknál is. A motorkocsi üzemét már régen kipróbálták. Az első kisérlet 1883-ban történt. Később Sármezey Endre, a kinek nevét büszkén emlitjük e kérdésnél, 1903-ban odafejlesztette a motorkocsi üzemét, hogy bemutatható volt a miniszternek már tényleges üzemben lévő alakjában. Láng Lajos ő nagyméltósága e sikeres eredmények alapján elrendelte a m. kir. államvasutaknál ezen motorkocsiknak üzembe való helyezését és erre a czélra 5 millió koronát forditott. Megindultak a kisérletek 1903-tól kezdve és azoknak eredménye alapján 1906-ban, illetve 1907 tavaszán Sármezey Endre már a legfényesebb eredményekkel szolgált a tudományos világnak.

A m. kir. államvasutak azonban azt jelentették felettes hatóságuknak, hogy a motor ma oly megbizhatatlan eszköz, a melylyel komoly forgalmat lebonyolitani nem lehet. Én tehát bátorkodom az arad—csanádi vasut üzleteredményeit közölni, a melyekből kitűnik, hogy 1902-ben 24 vonattal, 1906-ban pedig már csak 70 vonattal volt képes a motoros kocsik által előidézett forgalomszaporodást lebonyolitani. 1902-ben az arad—csanádi vasutak 1,052.092 embert, 1906-ban pedig már 2,238.740 embert szállitottak. 1902-ben 850.188 korona volt a bevétel, 1906-ban pedig 1,350.000 korona. És daczára annak, hogy ezen óriási fejlődés mellett leszállitották a személydijtételeket, elérték azt, hogy mig 1902-ben a személyforgalom, mint minden vasutnál, veszteséggel végződött, 1906-ban a motorikus személyforgalom lebonyolitásával már 141.519 koronát nyertek.

Sármezey jelentése alapján tehát látjuk, t. ház, hogy a meggyőződéssel párosult erős kéz rövidesen megoldhatja a kérdést. Legfontosabb a motoros üzemnél, hogy jó és tanult motorvezetőkkel rendelkezzünk; hogy jó műhelyek és kicserélésre szolgáló jó tartalékanyagok álljanak rendelkezésre. A motor lehet bármilyen, illetve a maiak közül többféle, csak a kezelése legyen megfelelő. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Markos Gyula: Csak tudjanak vele bánni!

Kubik Gyula: Ugy van: csak tudjanak vele bánni. A személyforgalom lebonyolitására tehát ne csak szaporitsuk személykocsiainkat, hanem alkalmazzunk motorokat is és én igazán nagyon kérném a kereskedelemügyi kormányzatot, hogy méltóztassék ezt a diszkreditált kérdést ujra szeretettel ügykörébe fogadni, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* mert nagy szüksége van arra helyi érdekű vasutainknak, hogy az a nehéz kérdés, hogy forgalmukban a személyszállitás elválasztassék a teheráruszállitástól, helyes megoldást nyerjen. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

A mint hozzájárultam a személykocsik szaporitásához, ugy nem járulhatok hozzá a teherkocsik szaporitásához. Nem járulhatok pedig azért, mert hiszen az itt kimutatott adatok, illetőleg a m. kir. államvasutak statisztikai adatai alapján világos, hogy erre szükség nincs. Szükség a kocsikra csak azért van, mert a szállitani kivánó polgároknak az államvasut nem bocsátott rendelkezésükre kocsit.

Szterényi József államtitkár: Mert nem volt!

Kubik Gyula: De nem azért nem bocsátotta rendelkezésükre azokat, mert üzemében nem volt kellő számu kocsi, hanem azért, mert megrakottan ácsorognak vagy üresen szaladnak keresztül a vonalukon. És erre nézve bátor leszek a m. kir. államvasutakra vonatkozó következő statisztikai adatokat felolvasni. *(Halljuk! Halljuk!)* 1896-ban a m. kir. államvasutaknak 3,343.000 tonnakilométer teljesitménye volt 45.667 kocsin, 1905-ben pedig 4,353.000 tonnakilométer teljesitménye volt 65.232 kocsin. Ha ezt az adatot közelebbről szemügyre veszszük, látjuk, hogy a tonnakilométerekben kifejezett forgalomszaporodás tiz év alatt 30% volt *(Halljuk! Halljuk!)* és nem 43%, mint a hogy az indokolásban van kimutatva, mig a kocsilétszám 45.667-ről 65.232-re emelkedett. Valószinűleg innen vették a 43%-ot. A tonnakilométerekben kifejezett forgalom csak 30%-kal, mig a kocsik létszáma 43%-kal emelkedett. Ez az én kimutatásom talán nem egyezik meg egészen azért sem, mert nem vettem fel az utolsó, 1906. évről szóló adatot, a melyet maga az indokolás is csak megbizhatatlan módon meghatározottnak jelent ki, de még egy másik indokból sem vettem fel, mert az nem lehet irányadó Magyarország forgalmára, tekintettel a tavalyi nagy termésre, és mert minden olyan statisztikai adatot, mely a többitől feltűnően eltérő, nyugodt számitásnál ki szokás küszöbölni.

Ezzel szemben van szerencsém felolvasni azt is, hogy ugyancsak a m. kir. államvasutak statisztikájából látható, hogy 1904-ben egy kocsi teljesitett 93.638 tonna kilométert, 1896-ban már nem teljesit csak 86.479-et, 1900-ban már csak 80.137-et és 1905-ben csak 66.718-at.

Tehát a kocsik kihasználása 1894-től 1905-ig 26%-kal fogyott. Hogyha a m. kir. államvasutaknál szépen megnézték volna az ott lévő adatokat, akkor abból nem azt a következtetést kellett volna levonni, hogy még több kocsit vegyenek, hanem, hogy az üzemen változtassanak, használják ki sokkal jobban a meglévő kocsikat.

A darabáru-szállitásra vonatkozólag szintén bátor leszek egy ilyen statisztikával szolgálni.

1894-ben szállitottak a m. kir. államvasutak 2,265.640 tonna darabárut és ehhez a szállitáshoz 1894-ben 453.300 kocsi kellett nekik. 1904-ben nem szállitottak a m. kir. államvasutak, csak 1,263.000 tonna darabárut, tehát majdnem csak a felét és kocsi kellett hozzá 609.000, vagyis 30%-kal több kellett sokkal kevesebb teljesitményhez.

A kocsihiányon tehát másként kell segiteni. Igazán restellem, hogy nekem kell tanácsokkal előállanom egy olyan nagy szervezettel szemben, mint a m. kir. államvasutak, a hol oly nagytekintélyű és komoly szakférfiak vannak, a milyenekül én őket ismerem. Mindamellett kénytelen vagyok elmondani, hogy olyan forgalomnál, mint a mienk, a mely megtorlódik egy bizonyos időben, a m. kir. államvasutaknak, illetve az üzemet kezelő vasutaknak kötelessége ezen forgalmat megosztani.

Tehát kisebbméretű közraktárakat kellene létesiteni egyes olyan helyeken, a honnan a buza nem gravitál rögtön a viziutra, tehát a buzát, a mely távolabb van, közraktárakba kellene raktározni, nehogy siessen felkeresni a nagyobb góczpontokban lévő közraktárakat és e miatt torlódásokat idézzen elő. Ez volna az egyik. Lerakodó helyeket kellene létesiteni a vasutaknak, hogy ott mindenki olcsó pénzen bérelhessen tűzifának, fűrészárunak és kőszénnek helyet, a mi ugyancsak azt eredményezné, hogy nem sietne mindenkép a nagyobb góczpontokba az áru és igy kocsit kaphatna mindenki.

Azután bátorkodtam már emliteni, hogy a m. kir. államvasutak a saját forgalmát csak óriási rezsivel tudja ellátni. Ezt le kellene szállitani. A m. kir. államvasutak, idézhetném a számokat is, az összes teljesitménynek 18%-át önmaga részére eszközli. Ez a porosz vasutaknál, a melyek szintén tekintélyes mennyiséget szállitanak, csak 7%. Azonkivül van még egy másik rezsi-neme a fuvarozásnak a m. kir. államvasutaknál és ez a személyzet részére való szén- és famennyiség szállitása.

Nagyon jó volna, hogy ha a m. kir. államvasutak a saját maga és alkalmazottai részére vagy pedig a szövetkezetek részére történő egyéb szállitásokat lehetőleg olyankor eszközölné, a mikor szállitó eszközei a nagyközönség által nincsenek elfoglalva. Ez nem mulnék máson, mint hogy legfeljebb hitelezni kellene a szenet az alkalmazottnak, a mire vonatkozólag az a megjegyzésem, hogy ki hitelezze a szenet annak az alkalmazottnak, ha nem a gazda ? *(Ugy van !)*

A kocsik dirigálására vonatkozólag szintén bátorkodom megemliteni, hogy nagyon szép berendezés az, hogy az állomásfőnök a kocsiszükségletet és felesleget közli az üzletvezetőséggel, — reggeli 9 óráig, vagy egy meghatározott időben, — az üzletvezetőség pedig közli az igazgatósággal és igy kölcsönösen állapitják meg a szükségletet ; ez az intézkedés a gyakorlatban helyesnek bizonyult és igen szép eredményeket mutathat fel. Mind a mellett azonban bátorkodom a m. kir. államvasutak figyelmébe ajánlani azt, hogy ha ők a rendelkezési állomáson, a honnan, hogy hány kocsi megy el, bejelentik a központnak, szintén ilyen kocsi-intézőségeket létesitenének, akkor elérnék azt, hogy az igazgatóságnál kijegeczesedett rendelkezés az utolsó helyen a kocsiknak mikénti felhasználására nézve szakszerűen volna megváltoztatható, ha az elegynek elküldésekor erre mód és alkalom adatnék a rendelkező állomásnak.

Továbbá műhelyeket kellene létesiteni, hogy a kocsik minél hamarább kijavittassanak, mert a statisztikában az államvasutak csak ott szerepelnek a legcsekélyebb összeggel az összes többi vasutak között, a hol a javitásról van szó. Mindezek a körülmények elősegitenék az üzemek rendes, egyöntetű és egyenletes lebonyolitását, és teljesen szükségtelenné tennék a m. kir. államvasutak által most kivánt kocsiknak a beszerzését.

Mivel pedig ezek a kocsik most már be fognak szereztetni, bátorkodom azon tiszteletteljes kérdéssel fordulni a miniszter ur ő nagyméltóságához : méltóztatott-e kombináczióba venni azon sajnos körülményt, hogy a szabad áralakulás és a szabad verseny azon vállalatoknak kartellje által, a melyek ezen szállitmányokkal foglalkoznak, teljesen ki van zárva, és minden valószinűség szerint ki van az ország téve annak, hogy ezeket a kocsikat olyan ár mellett kell megrendelni, a mint azokat a kartellnek szállitani épen kedve van.

A mozdonyokra vonatkozólag elismerem és elfogadom, hogy azoknak legalább 54 millió km.-t kell évente megtenniök az államvasuti és 20 millió km.-t a h. é. vasutak mozdonyaira vonatkozólag.

Miután azonban ugyancsak ezen indokolásban, illetőleg statisztikában az van, hogy egy mozdony 33—38.000 km.-t tesz meg évente a m. kir. államvasutaknál és 40.000 km.-ren felül tesz meg utat az idegen vasutaknál, nem látom be, hogy az előirányzat az államvasutak összes létszámára vonatkozólag miért állapittatik meg 27.500-ban, illetve 25.000-ben ? Ugy kell ezt helyesen megállapitani, a mint meg van állapitva Poroszországban és Amerikában, a hol egy-egy mozdony évenként legalább 40.000 km.-t tesz meg, s akkor a most meglévő mozdonyállományunk is teljes fedezetet nyujtana a forgalom lebonyolitására.

A beruházási törvényjavaslatban én is a legmelegebben üdvözlöm azt a tendenczíát és szándékot, a mely a vonalok fejlesztésére irányul. Annak részletezésébe, hol jó és hol nem jó ez, nem bocsátkozom. Nem teszem ezt különösen azon fontos körülménynél fogva, mert meg vagyok győződve, hogy az, a ki az épitési osztály élén áll a magyar államvasutaknál, megtalálja rá a módot, hogy a helyest, a jót ugy alkalmazza, a mint kell.

Ezt tehát üdvözlöm és elfogadom. Teljes tisztelettel kérem azonban, hogy az a nagyon fontos kérdés, a mely a budapesti pályaudvar rendezésével van kapcsolatban, ne hanyagoltassék el egyik irányban sem. Hiszen ha Budapesten hidat épi-

tünk, pl. az eskütéri hidat, legalább is nemzetközi pályázatot hirdetünk. És e pályázaton megtörtént, hogy az összes szaktudósok által bemutatott eredményből leszűrve, a m. kir. kereskedelemügyi kormányzat mérnökei megterveztek egy hidat, épités alá is vették és a mikor készen volt, akkor már majdnem összedőlt.

A mikor tehát arról van szó, hogy Budapest pályaudvarainak forgalmi kérdését megoldjuk, ne elégedjünk meg azzal, hogy a m. kir. államvasutak négy fal között tartsák esetleg az erre szánt terveket, de kivánom, hogy a tervek a legnagyobb nyilvánosság előtt tárgyaltassanak, *(Helyeslés.)* hogy kijegeczesedjék minden eszme, érvényesüljön minden törekvés, minden akarat annak kivitelénél, mert nemcsak néhány millióról, de száz milliókról van szó. *(Igaz! Ugy van!)*

A m. kir. államvasutaknál ez ellen azt a kifogást emelik, hogy nem tehetik közzé a terveket, mert ez a kisajátitás terén óriási változtatásokat idézne elő Budapesten. Erre vonatkozólag az a szerény véleményem, hogy minden utczarendezésnél Budapesten, ha a legnagyobb titokban tartott tervek szerint történik is, mindig akad egy-két legkevésbbé illetékes ember, a ki mégis ügyesen tudott kombinálni, hogy milyen telkeket kell megvenni. *(Derültség. Ugy van!)*

Ha a magyar királyi államvasutak nyilvánosságra hozzák a terveket, legfeljebb a jogos tulajdonosok, a kik most tulajdonosok, jutnának előnyhöz, de az országnak is jut az az előnye, hogy a tervek helyesen vitetnek keresztül, megérlelődik, kijegeczesedik az igazi szükséglet és nem járunk ugy, mint a központinak tervezett keleti pályaudvarral, a melyről már a létesitése idejében mindenki tudta, hogy szűk. *(Halljuk! Halljuk!)*

A személyzeti és munkáslakóházak kérdésével kapcsolatosan kivánom még felemliteni, hogy bármily vérmes remények is vezetnek minket, az a 33,250.000 korona, a mely e czélra kontempláltatik az indokolásban, belátható időben nem fog rendelkezésre állani az ország háztartásában. Nagyon jó volna tehát, ha a kereskedelemügyi kormányzat támogatná az alkalmazottak törekvését, hogy ők szövetkezeti alapon létesithessenek munkásházakat olyképen, hogy az épitési költségeket 40 év alatt törlesztenék a lakbérekből és 40 év mulva az ily épület visszakerül a m kir. államvasutak tulajdonába. Nem kérnek egyéb támogatást, mint telket, a mely ugy is visszakerül az államvasutak tulajdonába, kérnek rezsifuvart és esetleg adómentességet a megengedhető határokon belül. Azt hiszem, ez oly kérés, a melyet a kereskedelemügyi kormányzat szivesen támogathat. *(Helyeslés. Halljuk!)*

Már most a tényeket röviden rekapitulálva, a posta részére a szükséglet feltétlenül helyes, személykocsikat rendelni kell, a pályák fejlesztése nagyon szükséges, azonban teherkocsikat és mozdonyt nem kell rendelni és bizalommal nem viseltetem a m. kir. államvasutak vezérkara iránt, mely a küzdőtéren az utolsó három év alatt annyi balsikert aratott. Nekem tehát kötelességem volna most, a mint már kijelentettem a pártban is, nem fogadni el a javaslatot, mert nem látom a helyes indokolását igen nagy tételeknek. Ha mégis elfogadom, teszem ezt a törvényjavaslat indokolásának azon része alapján, a mely megengedi a kereskedelemügyi kormányzatnak, hogy az egyes helyen történt megtakaritást átutalja a másikra. A törvényjavaslatot ezen okból elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik szólásra?

Hammersberg László jegyző: Reök Iván!

Reök Iván: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Tekintettel a mélyen t. kereskedelemügyi miniszter ur tegnapi nagyszabásu expozéjában elmondottakra, valamint az előzőleg felszólalt képviselőtársaim tartalmas beszédeiben foglaltakra, nem kivánom ezuttal a t. ház figyelmét hosszasabban igénybe venni, de bizonyos kötelességet vélek teljesiteni, még ha talán ismétlésszámba megy is, midőn a magyar királyi államvasutak által az üzem fejlesztése terén a legutóbbi tiz év alatt történt mulasztásokat szóvá teszem és diffikultálom, annyival inkább, mert ezeknek a mulasztásoknak a rendkivül sulyos következményei és hátrányai épen most, a mostani hazafias kormány és a koalicziós pártok uralmának idejében tünnek fel a láthatáron, teszik a kormányzást rendkivül nehézzé és a magyar közvélemény, a mely, sajnos, még mindig igen jelentékenyen befolyása alatt áll bizonyos, a mostani koalicziós hazafias irányzattal ellentétes sajtó áramlatának, a magyar laikus közönségnek egy jelentékeny része ma is abban a felfogásban és véleményben van, mintha ezek a mulasztások épen a mostani kormányzásnak a tényei volnának, vagy ez a kormányzás azon mulasztásoknak az eloszlatásában késlekedett volna.

T. képviselőház! A mélyen t. kereskedelemügyi miniszter ur tegnapi expozéjában a legnagyobb tárgyilagossággal kifejtette előttünk azokat az indokokat, a melyekben a magyar államvasutak fejlesztése terén elkövetett mulasztások magyarázatot nyernek, sőt nemes szivének sugallatától vezetve, még igazságtalanságnak jelezte azt a szándékot is részünkről, ha mi a magyar királyi államvasutaknak az igazgatóságát ezekért a mulasztásokért okolni akarnók. Ennek az eszmének a benyomása alatt távol áll tőlem a szándék, hogy rekriminácziókba bocsátkozzam; azonban teljes szivvel helyeslem a Holló Lajos t. képviselőtársam és barátom tegnapi beszédében kifejtett eszmemenetet, hogy igenis mindenképen elejét kell venni annak, hogy a jövőben hasonló mulasztások felmerüljenek. E tekintetben a legnagyobb energiával, a szükséges garancziális intézkedésekkel kell gondoskodni, hogy ilyen események, mint a melyek most a magyar államvasutak működési képességét megbénitják, ilyen mulasztások többé elő ne forduljanak. *(Ugy van! Ugy van!)*

Hiszen nagyon jól tudjuk azt, hogy a magyar államvasutaknak üzemképessége, az, hogy e tekin-

tetben való kötelezettségeit teljesitse, minő szoros összefüggésben áll hazánk közgazdasági, ipari és kereskedelmi nagy érdekeivel és miként várhassuk, hogy ezek az országos nagy érdekek kielégitést nyerjenek, hogy ezek fellendüljenek, a mikor a fellendülésnek épen az a feltétele, hogy mindezek a nagy érdekek ugyebár ugy a hazában, mint a hazán kivül megbizhatóságot nyerjenek, bizalomban részesüljenek és miképen lehetséges ennek a bizalomnak megfelelni akkor, a mikor a magyar államvasutak üzembeli nagy fogyatkozásai következtében a hazai iparvállalatok, a kereskedelem és közgazdaság a szoros záros határidőhöz kötött kötelezettségeinek épen a magyar államvasuta'i képtelensége miatt nem képes megfelelni. *(Ugy van! balfelől.)*

Ha tekintjük ezeket az igen érdekes statisztikai adatokat, a melyek a törvény indokolásához vannak fűzve, valóban csodálkozásának kell hogy az ember kifejezést adjon a felett, hogy a mikor ez a statisztika vaskövetkezetességgel 1896 óta évről-évre az intézménynek, a magyar államvasutak üzemének fokozatos fejlődését mutatja, mikor ez a statisztika vaskövetkezetességgel rámutat arra az elkerülhetetlen és elodázhatatlan szükségre, hogy az intézményt fejleszteni kell, mindez az intés és figyelmeztetés azokra nézve, a kiknek olvasni, tanulni kellett volna belőle, hiábavaló volt és a helyett, hogy az elmult tiz éven át czéltudatos előrelátással, szakszerű tudással mindaz megtörtént volna, a minek történnie kellett volna, azzal a véghetetlen nehéz helyzettel állunk szemben, hogy ezek a tanulságok mind eredménytelenek maradtak és most mindazok a feladatok, a melyek tiz éven át lettek volna megoldandók, túlnyomó részben egyszerre az elodázhatatlan szükség természetével állanak előttünk, abba a kényszerhelyzetbe hozva az országot, hogy ezeket à tout prix végre kell hajtani épen a legsulyosabb közgazdasági viszonyok között, a mikor nagyon jól tudjuk, hogy az egész vonalon mindenféle ipari munka, mindenféle épitkezési anyag 20—25%-kal drágább, mint ezelőtt volt. *(Ugy van! Ugy van!)*

Annyival is inkább sulyossá van téve ránk nézve a helyzet, mert több milliónyi olyan provizórikus befektetést is kell teljesiteni, a melyek feltétlenül elkerülhetők lettek volna és a mely provizórikus befektetések akkor, ha a budapesti pályaudvarok végleges rendezése megtörténik és több más végleges jelentőségű nagyobb konczepczió befejezést nyer, tulajdonképen feleslegesekké, sőt értéktelenekké fognak válni. *(Ugy van!)*

Ezek után rátérek arra a tárgyra, a melyről tulajdonképen megemlékezni akarok. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. ház szives figyelmébe ajánlom azt a rendkivül tanulságos, de ma már köztudattá váló körülményt, hogy ugy a magyar államvasutak, mint általában minden vasuttársaság, mai berendezkedése mellett, azokkal a személyforgalmi garniturákkal, a melyeket applikál, a személyforgalomra igen tetemesen ráfizet.

Hiszen, t. képviselőház, ha ezeket a tanulságos kimutatásokat egy kis figyelemre méltatjuk, akkor — a mint erről Kubik Gyula t. képviselőtársam is megemlékezett — látjuk, hogy a vasuti személykocsiknak százalékos kihasználása ülőhelyek tekintetében Magyarországon 1902 óta némiképen ugyan javult, miután az 21·09% volt, 1906-ban pedig 22·80%, de hogyha összehasonlitjuk ezt a többi külföldi vasutak személykocsi ülőhelyeinek százalékos kihasználására vonatkozó adatokkal, látjuk, hogy ezen a téren még hátra vagyunk. A porosz vasutaknál például az ülőhelyek kihasználása 25—26%. A podgyász- és teherkocsik kihasználásánál mutatkozó defektusokról nem kivánok külön megemlékezni, mert ezekről Kubik Gyula t. barátom részletesen megemlékezett. *(Halljuk!)* De igen érdekes körülmény, hogy a személykocsikban az ülőhelyek mennyisége minálunk szintén sokkal kisebb mértékű kihasználást nyer, mint a többi vasutnál. Nevezetesen nálunk 35·5 az ülőhelyek átlagos száma egy kocsiban, az osztrák vasutaknál 39·91, a porosz vasutaknál 47, a szász vasutaknál 46·6, a bajor vasutaknál talán a leggyengébb, 42.

Ezekből evidens, hogy a mi kocsijaink kényelmesebben vannak berendezve, kevesebb férőhelyet nyujtanak, *(Ugy van!)* de — a mint Holló Lajos t. barátom tegnap ráutalt — utazóközönségünk, kivált intelligenciánk, nagyon szereti a kényelmes utazást és e tekintetben mindenféle leleményességet fejt ki. *(Igaz! Ugy van!)*

Sümegi Vilmos: Minden utasnak külön fülke kell!

Reök Iván: Azután vannak a különféle privilégiumok, és én nagyon kérném a mélyen t. kereskedelemügyi miniszter urat, hogy ezeknek a túlságos kényelmet kivánó igényeknek mérséklése tekintetében kövessen el minden lehetőt. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Te is szeretsz kényelmesen utazni! Derültség.)* Miránk ez nem vonatkozik, mert mi fővonalon vagyunk és állandóan zsufolt kupéban utazunk.

De ezek csak kisebb lényegű adatok. A fő magyarázata annak, hogy miért nehezedik a személyforgalom lebonyolitása különösen a m. kir. államvasutakra olyan sulylyal, az, hogy a mai berendezés mellett minden egyes utasra a vonatnak, a mely a személyszállitást eszközli, terhéből, önsulyából több mint 1000 kg. esik. Ezért áll fenn ezen a czimen óriási deficzit, a melyet a jól jövedelmező teheráru- és gyorsáruforgalomból kell pótolni.

Itt van pl. az arad—csanádi vasutak statisztikája, a mely nagy átlagban vonatkozik a többi vasutak üzemére is. Az arad—csanádi vasutak költsége tonnakilométerenként a személyforgalomnál 1·111 fillér, mig a bevétele tonnakilométerenként 0·935 fillér; ez magyarázza meg azt az óriási deficzitet, a melyet az arad—csanádi vasut személyforgalmára a multban ráfizetett. Mig ha a teherforgalmi statisztikát nézzük, azt találjuk, hogy tonnakilométerenként a költség volt 0·773

fillér, a bevétel pedig több mint ennek a kétszerese, 1·598 fillér. *(Felkiáltások a baloldalon: Az arad—csanádinál?)*

Igen, ezen adatok az arad—csanádi vasutakra vonatkoznak, de vonatkoznak általában a többire is, mert a statisztikai adatok e tekintetben nagyon kevés differenciát mutatnak.

Vasuti körökben, t. ház, ez régen tudott dolog, s régen keresik a módokat és eszközöket, hogy a személyforgalomnak ezt a rendkivüli sulyos voltát miképen lehetne eliminálni és gondoskodtak sok helyen könnyebb tipusu kocsik beszerzéséről, könnyebb tipusu mozdonyok beszerzéséről. Természetes azonban, hogy itt a lehetőség nagyon meg van szabva és körül van határolva, mert a vonatsebesség és a vonat járásának biztonsága egy szoros határt jelez, a melyen túlmenni a biztonsági követelményeknek betartására való tekintettel nem lehet. *(Igaz! Ugy van!)*

Mindazon kisérletek és tanulmányok közül, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyek e kérdés megvilágositása érdekében a legközelebbi multban tétettek, rám nézve is a legérdekesebbek és legtanulságosabbak az arad—csanádi egyesült vasutaknál történt kisérletek, a melyeket Sármezey Endre, e vasuttársaságnak műszaki igazgatója épen az idén rendkivül érdekes módon ismertetett a magyar mérnök- és épitész-egyesületben és ezekben nagyon frappáns módon be van igazolva, hogy csakugyan az az eljárási mód vezet a teljes sikerre, a melyet ők alkalmaztak. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő náluk is régebben, 1902 előtt személyvonatok jártak és czek bonyolitották le a személyforgalmat, még pedig 135 tonnasulyu személyvonatok, a melyeknél a kalkulus azt igazolta, hogy minden egyes utasra 1090 kilogramm vonatsuly esett, a melyet annak az egy utasnak a kedvéért minden egyes utban czipelni kellett annak a vasutnak. Természetes dolog, hogy ez okvetetlenül kell hogy felemészsze az összes jövedelmet és az év eredménye deficzittel kell, hogy végződjék, a mint tényleg óriási deficzittel járt a személyforgalom lebonyolitása az arad—csanádi vasuton. Mit igazolnak e tekintetben a számok?

Azt, hogy 1902-ben 1,053.092 utas volt, az utasok elszállitási kiadása kitett 1,056.349 koronát, a bevétel pedig volt 867.177 korona. A hiány tehát ebben az esztendőben a személyforgalomnál, ezen a kis vonalon, a mely mindössze 390 kilométer pályát tart üzemben, 189.172 korona volt. Sármezey Endre, nem nyugodva bele ebbe az eredménybe, józan műszaki tudásának latbavetésével, hatalmas kapaczitáló képességével és zsenialitásával odaterelte a dolgot ezen vasuttársaságnál, hogy áttértek a motoros üzemre és igen-igen sok tanulságos kisérletezés után ezen az uton tényleg fényes eredményhez jutottak. *(Halljuk! Halljuk!)* Nevezetesen érdekes, hogy 1906-ban már, a motoros üzem beiktatása következtében, a mi természetesen a forgalomnak roppant intenziv fejlődését vonta maga után, az 1902-ben elszállitott 1,052.000 utassal szemben az utasok száma már 2,238.740 személy volt, s ennek elszállitási költsége czimén a bevétel 1,300.000 koronát tett.

Igazán nagyon érdekes ez az 1906. évi statisztika, a mikor még a személyforgalom jóformán felerészben személyvonatokkal, a másik felerésze motoros vonatokkal bonyolittatott le, hogy a mig a személyforgalomnak személyvonatokkal való lebonyolitásából származó bevétel 799.800 koronát eredményezett, a kiadás pedig 970.105 koronát, tehát 170.305 korona hiány mutatkozott, addig a motoros járatoknál a bevétel 500.200 korona, a kiadás pedig 358.681 korona volt és igy a motoroknál ebben az esztendőben 141.519 korona tiszta bevétellel zárták le a mérleget.

Azóta pedig mind fokozottabb mértékben fejlesztik a motoros járatokat, ma már személyvonatok náluk is közlekednek és az eredmény az, hogy a személyforgalom terén talán az egyetlen egész Európában ennek a vasuttársaságnak példája, a mely nem hogy nem fizet rá, hanem a személyforgalomból igen tetemes jövedelme is van. S a mig például ezelőtt öt esztendővel, 1902-ben, mindössze 160.000 koronát nyujtott a bevételekből az állam részére adó, szállitási adó stb. czimén, ma már az állam is 260.000 koronát nyer tőle a forgalom növekedése következtében.

Mindennek magyarázata pedig az, hogy a hosszas tanulmány, kisérletezés, beható munkálkodás folytán ma a társaság 22½ tonnás motoros vonatokat járat, azelőtt pedig 130 tonnásokat járatott, ugy hogy mig ezelőtt 1090 kilogramm suly elszállitása esett minden utas terhére, addig ma csak 348 kilogramm az a suly, a mely a vonat sulyából minden utas terhére esik, tehát csak egyharmad része annak a sulynak, mint a mennyi előbb volt.

És véghetetlen azután a hatása ennek nemcsak a vasutnak financziális érdekeit tekintve, hanem arra az egész nagy vidékre nézve is, a melyet ezek az arad—csanádi vasutak behálóznak, mert mig azelőtt — a mint erről Kubik Gyula t. képviselőtársam is megemlékezett — ez a vasuttársaság 24 vonatot járatott 390 kilométernyi pályáján, addig most több mint 70 vonata jár; módjában állott, hogy a vasuti tarifákat véghetetlenül lemérsékelje, ugy hogy ma alig esik 1 kilométernyi utra rövidebb distancziában 1·3 fillér, hosszabb distancziában pedig 1 fillér körül a harmadik osztályon. És természetesen mindezek összhatásában annak az egész vidéknek közgazdasági, ipari és kereskedelmi fejlődése igen jelentékeny fellendülést mutat. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Kétségtelen, hogy a magyar királyi államvasutaknál ezt a motorrendszert egészben, teljességében minden vonalon beállitani észszerűtlen, lehetetlen volna.

A fővonalokon, tudjuk, megvannak azok a nagyfontosságu gyorsvonati nemzetközi összeköttetések, a melyeket feltétlenül fentartani szükséges; igen, de méltóztatnak tudni, hogy a magyar

államvasutaknak több mint 7000 kilométernyi helyi érdekű, viczinális pályája van ; azt is nagyon jól tudjuk, hogy a fővonalon is számtalan olyan személyi jelentőségű, helyi érdekeltségű vonat közlekedik, a melyeket okvetlenül nagyon czélirányos lenne szintén motor-berendezésre átalakitani és ezáltal biztositékokat, garancziákat szerezni arra nézve, hogy az a ma körülbelül több mint 10 millió koronára rugó deficzit, a mely a személyforgalomnak az eddigi utakon-módokon való kielégitése következtében felmerült, hogy ez a motoros vonatoknak mentől nagyobb kiterjedésben való beállitása által lehetőleg megszüntettessék. *(Helyeslés.)*

Hiszen tagadhatatlanul a magyar királyi államvasutaknál szintén történtek kisérletek, sőt most is vannak motoros járatok bizonyos helyi érdekű vonalokon, de tagadhatatlan, hogy azok a motorok, a melyek ott alkalmazva vannak, természetesen még nem olyan tökéletesek, hogy az igényeknek megfeleljenek.

Ez nagyon érthető, mert hiszen a mai gőzgép mai tökéletességében több mint 50 évi kisérletezésnek az eredménye, mig a motorok használata a vasuti szolgálatban alig 5—6 esztendőre nyulik vissza. A mellett sok egyéb nehézség is van, mely miatt a motorok használata a m. kir. államvasutakon nem valósulhatott meg teljesen. Nevezetesen az államvasut nem rendelkezik a kellő személyzettel. Az arad—csanádi vasut ezen a nehézségen ugy segit, hogy kurzusokat tartott és tart évről-éve és azon képezi ki a motoros járathoz szükséges kitünő személyzetet. A magyar államvasutakon a motorok nincsenek felszerelve mindazokkal a tartalékgéprészekkel, és javitóműhelyekkel, a melyek speczialiter ezen gépek minduntalan való tatarozására szükségesek. Az arad—csanádi vasutakon ezek a berendezések meg vannak. Még az is igen figyelemreméltó körülmény, hogy a magyar államvasutaknál a forgalmi személyzet annyira túl van terhelve, *(Igaz ! Ugy van !)* hogy igen könnyen érthető, hogy mikor a motoros forgalmat akarjuk behozni és ezáltal a forgalmat intenziv mértékben fejleszteni, a forgalmi személyzet a legnagyobb kétségbeeséssel néz a forgalom emelkedése elé, *(Igaz ! Ugy van !)* a mely az ő nyugvó óráit is előreláthatólag elrabolná.

Mindezek tehát olyan körülmények, hogy ezeket a járatokat ugy rövidesen beilleszteni a vasutak életébe experimentative nem lehet ; mindezek a munkálatok nagyon sok tanulmányt, sok gondolkodást, műszaki tudást, experimentálást és tökéletesitést igényelnek, de ha ezek a kisérletek megtörténnek, kétségtelen és elvitathatatlan az, hogy mint az arad—csanádinál, ugy a magyar államvasutaknál is a személyforgalom lebonyolitása tekintetében kitünő eredmények lesznek elérhetők.

Én tehát mély tisztelettel kérem a kereskedelemügyi miniszter urat, kegyeskedjék ennek a kérdésnek a jövőben fontosságot és sulyt tulajdonitani, mert tagadhatatlan, hogy ezt nemcsak a m. kir. államvasutak észszerű, okos politikája, hanem annak az óriási nagy vidéknek érdeke is követeli, melyet a m. kir. államvasutak behálóznak, mert a vasuti közlekedés intenzivitásától azon vidékek kereskedelmének, iparának és közgazdaságának fokozottabb fejlődése, fellendülése várható. *(Élénk helyeslés.)*

Végül még csak röviden jelzem, hogy a törvényjavaslatot ugy általánosságban, mint részleteiben a legnagyobb készséggel megszavazom. Kérem azonban a t. kereskedelemügyi miniszter urat, hogy miután ebben a beruházási munkatervben még csak, gondolom, Szolnok és Czegléd közt van kombináczióba véve a második vágány lefektetése, ellenben Czeglédtől Szegedig szintén óriási érdekek azok, a melyek a második vágány lefektetését kivánják, és én meg vagyok győződve, hogy a dorozsmai katasztrófa szintén nem következett volna be, ha ott két vágány lett volna, ha pedig most nem lehetne, e közkivánalmat a legközelebbi beruházások során méltóztassék teljesiteni. *(Hosszantartó élénk helyeslés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Ki következik szólásra ?

Raisz Aladár jegyző: Szterényi József !

Szterényi József államtitkár: T. ház ! Mivel az idő igen előrehaladt, a házszabályok alapján kérem a t. ház engedelmét, hogy holnap szólhassak. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: A képviselő ur a ház legközelebbi ülésén fogja beszédét elmondani, a melyre nézve a következő javaslatot vagyok bátor tenni :

Javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését tartsa holnap, szombaton, 1907. április hó 27-én délelőtt tiz órakor ; ennek napirendje lenne : *(Halljuk !)* 1. elnöki előterjesztések és irományok bemutatása ; 2. szombati nap lévén, az inditvány- és az interpellácziós-könyv felolvasása ; 3. a magyar királyi államvasutak és a magyar királyi posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök, valamint a magyar királyi államvasutak állomásain és vonalain szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása ; 4. a mesterséges borok készitésének és azok forgalombahozatalának tilalmazásáról szóló 1893 : XXIII. törvényczikk végrehajtása tárgyában kiadott rendelet módositásáról, illetve kiegészitéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentése ; 5. az országos közlekedési tanácsról a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata ; 6. a sopron—kőszegi helyi érdekű vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata ; 7. az eger—putnoki helyi érdekű vasut engedélyezésének megtörténtéről a kereskedelemügyi miniszter jelentése ; 8. a pétervárad—beocsini helyi érdekű vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentése ; 9. a budapest helyi érdekű vasutak részvénytársaság budapest—erzsébetfalvai—dunaharaszti vonalából kiágazólag Erzsébetfalva község belterületére vezetendő helyi érdekű vasutvonal engedélyezése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter jelentése ;

10. a rózsahegy—koritniczai helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter jelentése; továbbá 11. a mentelmi bizottság jelentése Lengyel Zoltán országgyűlési képviselő mentelmi ügyében; 12. a kérvények 27. sorjegyzéke; 13. a kérvények 28. sorjegyzéke; 14. a kérvények 29. sorjegyzéke.

Méltóztatnak ezen javaslatomat elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatképen mondom ki.

Az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

Hitelesitették:

Markos Gyula s. k. *Bottlik István s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

150. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 április 27-én, szombaton,

Návay Lajos elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és feliratok bemutatása. — Az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — A m. kir. államvasutaknál szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. — A mesterséges borokról szóló törvény végrehajtása tárgyában kiadott rendelet módositására vonatkozó miniszteri jelentés tárgyalása. — Az orsz. közlekedési tanácsról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A sopron—kőszegi h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Az eger—putnoki, a pétervárad—beocsini, az Erzsébetfalva község belterületére vezetendő és a rózsahegy—korytniczai h. é. vasutakra vonatkozó miniszteri jelentések tárgyalása. — A mentelmi bizottság jelentésének tárgyalása Lengyel Zoltán mentelmi ügyében. — A kérvények 27. sorjegyzékének tárgyalása. — Posgay Miklós interpellációja a földmivelésügyi miniszterhez a pestmegyei vadvizek lecsapolása tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Kossuth Ferencz, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 10 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja gr. Thorotzkai Miklós jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat jegyezni fogja Hammersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Raisz Aladár jegyző ur.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Kérem gr. Thorotzkai Miklós jegyző urat, sziveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa az 1907. évi április hó 26-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)* Ha nincs, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom.

Bemutatom, t. ház, a miniszterelnök átiratait, melyekkel értesit, hogy:

a polgári törvénykezési rendtartásnak és a sommás eljárásról szóló 1893: XVIII. t.-czikknek módositásáról (Irom. 352, 433);

a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. t.-cz. módositásáról és kiegészitéséről (Irom. 353, 434);

az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztositásáról (Irom, 186, 360);

a balatonvidéki vasut megépitéséről (Irom. 394, 412);

a kisküküllővölgyi helyi érdekű vasut részvénytársaság küküllőszeg—sóváradi és sóvárad—parajdi vasut vonalainak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratnak és engedélyokirati függeléknek egyesitéséről (Irom. 395, 424) szóló törvényjavaslatok Ő felsége által szentesittetvén, mint ezidei XVII., XVIII., XIX., XX. és XXI. t.-czikkek az Országos Törvénytár utján kihirdettettek.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a t. háznak Abauj-Torna vármegye közönségének kétrendbeli feliratát az alkotmánybiztositékok megalkotása és a katonaságnak sztrájk esetén aratási munkákra leendő átengedése végett;

továbbá Szabadka város közönségének kétrendbeli feliratát az adórendszer reformja és az állategészségügyi törvények módositása ügyében;

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye közönségének feliratát az Ausztriával való kiegyezés tárgyában;

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közönségének feliratát a jász-kun redempczió érdekében.

Tárgyalás és jelentéstétel végett a házszabályok szerint kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása.

Raisz Aladár jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincsen.

Az interpellációs-könyvbe ujabban Posgay Miklós képviselő ur . . . *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Raisz Aladár jegyző: ... jegyzett be egy interpellácziót a földmivelésügyi miniszterhez intézve, a pestmegyei vadvizek lecsapolása tárgyában. Más interpellácziő bejegyezve nincsen.

Elnök: Az interpelláczióra a ház a szokott határozatához képest fél két órakor fogunk áttérni.

Átmegyünk most a napirenden lévő törvényjavaslat (Irom. 440, 469) további tárgyalására.

Ki következik kérem?

Hammersberg László jegyző: Szterényi József!

Szterényi József államtitkár: T. képviselőház! A szőnyegen fekvő törvényjavaslat általános vitája alkalmával a felszólalt t. képviselő urak részben olyan kérdéseket vetettek fel, a melyeket válasz nélkül, illetőleg felvilágositás nélkül hagyni a kereskedelemügyi miniszter ur nem kiván, másrészt adatok és állitások hangzottak el, a melyekre viszont részben helyreigazitások, részben tájékoztatások szükségesek, hogy ama nagyhorderejű kérdések tekintetében, a melyek a vasuti forgalmat érintik, ugy a törvényhozás, mint az ország teljesen tisztán és elfogulatlanul lásson és itélhessen. *(Élénk helyeslés.)* A felszólaló képviselő urak részben magát a törvényjavaslatot és az azzal kapcsolatos kérdéseket tárgyalták, részben azonban, a dolog természeténél fogva — mert hiszen tulajdonképen először van alkalma a törvényhozásnak a jelen kormány működése alatt az államvasutak ügyével és igy a közlekedés nagy egészével foglalkozni — olyan kérdéseket is érintettek, sőt behatóan tárgyaltak, a melyek magával a szőnyegen lévő törvényjavaslattal szorosabb kapcsolatban nincsenek, mindazonáltal a közlekedés egészét érintvén, a t. ház kegyes engedelmével leszek bátor ezekre a kérdésekre röviden reflektálni.

A dolog természetéből folyik, hogy mielőtt a részletkérdésekre térnénk át, ezekkel a generáliákkal kivánok foglalkozni. És itt első helyen Somogyi Aladár t. képviselőtársamnak igazán nagy tanulmányra valló és a kérdés mélyére ható beszédével kell foglalkoznom, illetve annak általános részével, a hol a képviselő ur szinte szemrehányólag azt a kérdést intézi a kereskedelemügyi miniszter urhoz, vajjon van-e különleges programmja a vasutépités tekintetében, — értem ez alatt a vasutépités politikáját — mert a javaslat indokolása ebben a tekintetben semmiféle tájékozást nem nyujt, s igy nincsen tisztában a törvényhozás azzal, hogy vajjon folytatni kivánja-e a kereskedelemügyi miniszter ur a helyi érdekű vasutak épitését az eddigi mederben, vagy pedig e tekintetben bizonyos uj irányt kiván-e szabni? Ezen eszmemenet kapcsán a t. képviselő ur a tarifapolitikával is behatóan foglalkozván, egy tételt állit fel, a melyre bátor leszek később igen röviden rátérni, hogy t. i. hiba az, hogy a magyar államhatalom mint olyan az összes vasutak tarifapolitikájára kellő befolyással nincsen.

Somogyi Aladár: Azt nem mondtam!

Szterényi József államtitkár: ... holott szükség volna, hogy arra befolyása legyen.

Somogyi Aladár: Azt mondottam, hogy szükséges, hogy kezében tartsa az egészet!

Szterényi József államtitkár: Ez szó szerint ugyanaz. Nem a negálás, nem az, hogy befolyása nincsen, hanem követelése annak, hogy legyen. Ennek kapcsán a t. képviselő ur a magyar államvasut igazgatását is birálat tárgyává teszi és kivánja, hogy az államvasut igazgatóságának — az általa használt kifejezést idézem — szuverénitása megtöressék, mert ez lomha egy tömeg, a mely tarifapolitikával kellően nem is foglalkozhatik. A képviselő urnak ehhez az állitásához füződik egyrészt Szunyog képviselő urnak szintén igazán magas nivón álló beszéde, a melyben foglalkozik az államvasut igazgatásának a központ és a külforgalom közötti megoszlásával, követelvén, hogy az igazgatásnak nagyobb sulyát a forgalomra helyezzék és követelvén a központok tultengésének csökkentését, másrészt csatlakozik ehhez Kubik t. képviselőtársamnak az államvasutakra vonatkozó igen éles kritikája, a melyben szembeállitja a postaigazgatás iránt való feltétlen bizalmát az államvasut igazgatása ellen való bizalmatlansággal.

Ezeken az általános megjegyzéseken, illetőleg észrevételeken kivül még Szunyog képviselő ur egy uj eszmét dobott a vitába, a melynek horderejét igen nagy és ez az államvasutak pénzügyi kezelésének az állam pénzügyi kezelésétől való elválasztása, a mint a t. képviselő ur javasolja, olyképen, hogy az államvasut bevételei, üzleti feleslegei tartalékalap gyanánt kezeltessenek és ilyképen az államvasutak beruházási szükségleteinek saját tőkéjéből való fedezésére fordittassanak.

Somogyi Aladár: Holló is ezt mondotta!

Szterényi József államtitkár: Holló ezt nem mondotta. Holló képviselő ur csak azt mondotta, hogy az államvasut bevételi többletét az államvasutak fokozatos beruházásaira kell felhasználni, hogy ilyképen az államháztartás ne jusson abba a helyzetbe, hogy egyszerre olyan nagy összegeket kelljen igénybe vennie, mint egyrészt a mostani 90,090.000 korona, másrészt a kereskedelemügyi miniszter ur által beszédében, valamint a törvényjavaslat indokolásában jelzett további nagyobb beruházásokra szükséges több évi időre megosztott 300 millió korona.

Az általános megjegyzések kapcsán Szunyog képviselő ur még egy igen nagy kérdést érintett, behatóan is foglalkozott vele és ha statisztikai adatai, a melyekre leszek bátor visszatérni, nem is találók egészen, magát a kérdést nagyon helyesen érintette: ez a szénügy kérdése.

Végül az általános részben van még egy pont, a melyet Kubik t. képviselő ur emlitett és ez a telefon kérdése, illetőleg a telefondijak leszállitása. Mielőtt tehát magára a vitára, illetőleg annak részleteire térnék át, a melyek a törvényjavaslattal szorosabb kapcsolatban vannak, ezekkel kivánok röviden foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A vasutépitési politika terén a kereskedelem-

ügyi miniszter ur igenis egy nagy ujitást léptetett életbe, illetőleg kiván életbeléptetni, a melyről más helyen nyilatkozott is a miniszter ur és a mely ismeretes is a szakkörök előtt, — legutóbb a balatoni vasut kapesán a t. ház közlekedésügyi bizottságában is felmerült — hogy t. i. a miniszter ur szakitani kiván azzal a vasutépitési politikai rendszerrel, a mely a közforgalom szempontjából fontos vasutakat a helyi érdekű épités körébe utalja. *(Élénk helyeslés a bal- és a jobboldalon.)*

Az államvasuti rendszerrel, a mely azt hiszem, hogy teljes mértékben bevált, *(Élénk helyeslés balfelől.)* nem fér össze az olyan magánvasuti hálózat, a mely az államvasuti hálózat szférájába vág bele, *(Élénk helyeslés balfelől.)* a mely elvonja a forgalmat az államvasuti forgalomtól a magánvállalkozás javára olyképen, a mint ma már a helyi érdekű vasutaknak egész nagy tömege — hogy igy fejezzem ki magamat — esak ugy épült fel, hogy az államvasut kénytelen volt lemondani a maga természetes forgalmáról, átengedni a helyi érdekű vasutaknak olyan forgalmat, a melyet pénzértékben egyenlit ki, holott semmiféle közgazdasági indok nem szólt volna a mellett, hogy azt a vasutat magánérdekeltség épitse, ellenkezőleg, minden érdek a mellett szólt volna, hogy az a vasut államvasuti hálózat gyanánt épüljön ki. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Ennek az akeziónak, illetőleg iránynak, a melyet a kereskedelemügyi miniszter ur inaugurált, első lépése volt a balatoni vasut és folytatása következni fog abban a mértékben, a melyben a pénzügyi eszközök a miniszter ur rendelkezésére fognak állani. *(Általános helyeslés.)*

De hogy a helyi érdekű vasutépités a maga természetes medrében se zavartassék meg és hogy abban is tényleg a közgazdasági és közforgalmi érdekekre helyeztessék a suly, a kereskedelemügyi miniszter ur felszólitotta egyrészről az államvasutakat, másrészről az ország összes törvényhatóságait, kamaráit és mezőgazdasági érdekeltségeit: jelölnék meg azokat a helyi érdekű vasutakat, illetve vonalakat, a melyeknek épitése helyi gazdasági érdekből szükséges, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* hogy ezek alapján a kereskedelemügyi miniszter ur egy programmot készittethessen, a melynek kettős iránya legyen: az egyik arra vonatkozik, hogy melyeket kell azokból a vonalakból az államvasuti rednszerrel kiépiteni, tehát melyekből kell tisztán az államvasuti hálózatot kifejleszteni és melyeknek kiépitése tényleg kivánatos, hogy aztán tárezájának egész sulyával és a rendelkezésére álló eszközöknek erejével azoknak a vasutvonalaknak kiépitését támogassa és szorgalmazza, hogy ilyképen a vasutépités ne magánvállalkozásnak eredménye legyen, *(Élénk helyeslés balfelől.)* hanem a tényleges szükségnek következménye. Nem azért, mintha a magánvállalkozás iránti animózitás vezetné a miniszter urat vagy miniszteriumát ebben a kérdésben; nem, t. ház, mert ez ferde irányzat volna; hiszen ezer okunk van a magánvállalkozást éleszteni és bátoritani, hanem azért, hogy azok a visszaélések, a melyek a helyi érdekű vasutépitkezés terén vannak, *(Ugy van! balfelől.)* esirájukban elfojtassanak, *(Élénk helyeslés a baloldalon és jobbfelől.)* hogy ne egyesek érdekében épüljenek fel a vasutak, hanem a köz az érdekelt közönség érdekében. *(Élénk helyeslés és taps a ház minden oldalán.)*

Ebből méltóztatik látni, t. ház, hogy Somogyi t. barátom felszólalása, illetve az általa felvetett kérdés tárgytalan. A t. képviselő ur a tarifapolitikát illetőleg, a mint előbb méltóztatott korrigálni, azt kivánja, hogy az államnak kezében legyen a tarifapolitikára való befolyás. T. ház! Vasuti törvényeink, a melyek igen gyéren vannak, de a melyeknek sorozatát a kereskedelemügyi miniszter ur még ez év folyamán egy szerves törvénynyel fogja kiegésziteni, *(Helyeslés balfelől.)* t. i. a viczinális vasuti törvénynyel, *(Helyeslés.)* mely ismét uj irányt lesz hivatva behozni a viczinális épitkezésekbe, a tarifapolitikára a a kereskedelemügyi miniszternek teljes befolyást biztositanak. Ennél messzebb menni, mint a meddig ez idő szerint a kereskedelemügyi miniszter a magánvasutak tarifapolitikájára is befolyást gyakorol, a tulajdonjog szempontjából nem lehet. Hiszen a tarifapolitikába való befolyást a vasutaknak a közgazdaság szolgálatába való állitása teszi szükségessé és ebben a tekintetben panasz a fennálló viszonyokat illetőleg nem lehet, mindössze talán csak annyiban, és a képviselő ur felszólalása talán csak ezt a részt illethette volna, hogy a helyi érdekű vasutak tarifája sokkal magasabb, mint a mennyit bizonyos gazdasági érdekek elbirnak.

Ebben a tekintetben segiteni vajmi nehéz; de nem lehet segiteni rajta, mert elvégre az illető társaságok befektetett tőkéjének gyümölcsöztetése is közgazdasági kérdés, és méltóztatnak tudni, hogy ama tőkéknek nagy része, a mely törzsrészvények alakjában jegyeztetik, igen tekintélyes, túlnyomó része értéktelen papiros, a mely az államnak és az érdekeltségnek, a mely 35%-át biztositja a tőkének törzsrészvények alakjában, eddigelé nagyon kevés jövedelmet hoz. Ha tehát azokat a tarifákat még leszállitjuk, akkor még rosszabb lesz a helyzet millió és millió tőkebefektetésnek gyümölcsöztetése tekintetében és igy ebben az irányban igen nagy óvatosság szükséges.

Rátérek egy ujabban kedvenez témára, a mely a sajtóban is, de itt a házban is többször hozatott szóba: a magyar államvasutak igazgatására. *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszter ur ismételten utalt arra a kiváló tekintélyre és elismert névre, a melyet a magyar királyi államvasutak a külföldön szereztek maguknak, sőt arra is, hogy külföldi vasutigazgatóságok, midőn reform előtt állottak, igy legutóbb az olasz vasutak, a magyar királyi államvasutak igazgatását választották például és annak szervezetét igen sok vonatkozásban és igen sok részletében átvették.

A való tényállás eltagadása lenne, a mit pedig sem a miniszter ur, sem magam elkövetni

nem kívánnék, elpalástolni azt, hogy a magyar királyi államvasutak igazgatásában bajok vannak, de azok nem személyi bajok, nem egyéni tulajdonságokból folynak, mert a magyar királyi államvasutak igazgatásának tagjai teljes tudásukat, minden ambicziójukat abba fektetik, hogy azt a szolgálati ágat, az államvagyonnak ezt a legnagyobb szervét becsületesen, kötelességszerűen, hűen és az ország érdekében kezeljék. *(Igaz! Ugy van!)* Ezt az elégtételt az államvasutak sokat megtámadott igazgatóságának innen szolgáltatnunk kell. Ha bajok vannak, azok másból származnak, abból, hogy ma az államvasutak igazgatásának rendszere ugyanaz, a mi husz év előtt volt az akkori kis hálózat mellett; ma egy óriási, majd 17.000 kilométert felölelő hálózat ugyanazzal a ezentralisztikus rendszerrel kezeltetik, a melylyel az akkori kis hálózat. Ne méltóztassanak ezt az irányt a maga központositási rendszerében csak itt hibáztatni, mert egész állami kormányzatunk szenved ebben a hibában, és el kell következnie, t. ház, annak az időszaknak, — ha a kormány túl lesz azon sulyos kérdéseken, a melyek ma foglalkoztatják és minden idejét lekötik — a mikor foglalkoznunk kell ugy az állami, mint a törvényhatósági adminisztráczióna k olyatén reformjával, hogy azt a szerencsétlen központositási rendszert, a mely ma országszerte uralkodik, megszüntessük és egy egészséges deczentralizácziót létesitsünk. *(Élénk helyeslés.)*

Lázár Pál: Kevesebb hivatalnokot!

Szterényi József államtitkár: Erre a közbeszólásra az a megjegyzésem, hogy igenis, a hivatalnoki kar létszámának csökkentésével. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Meggyőződésem, t. ház, hogy egy egészséges szervezetű közigazgatással ugy az állami központokban, mint a külső hivatalokban legalább egy harmadrészszel a személyzetet csökkenteni lehet, a másik megmaradt részt pedig becsületesen, tisztességesen lehet dotálnunk, hogy egész munkaerejét hivatalának szentelhesse. *(Élénk helyeslés.)*

De, t. ház, ha az állami igazgatás túlságosan ezentralisztikus, ugy annak nyomai sokkal messzebb vezetnek: magába a miniszteriumba, a melynek élén a miniszter ur áll. Évek folyamán át a minisztérium felszivta az igazgatóság hatáskörét, a minek természetes folyománya volt az, hogy az igazgatóság viszont felszivta az üzletvezetőség, az üzletvezetőség pedig az alsóbb fokok hatáskörét; és igy kialakult az a képtelen helyzet, hogy a minisztériumnak a vasutigazgatás terén apró-cseprő ügyekkel kell foglalkoznia, *(Igaz! Ugy van!)* s természetesen még apróbbakkal az igazgatóságnak. Ennek a következménye az, hogy az ügyek nem intéztetnek azzal az intenzivitással, a melyekkel azokat intézni kellene, mert sokszor, t. ház, bizony bekövetkezik az, — hogy egy közmondással éljek — hogy a fáktól nem látni az erdőt. *(Igaz! Ugy van!)*

Ezzel a rendszerrel kiván a miniszter ur gyökeresen szakitani. *(Élénk helyeslés és taps a baloldalon.)* Szakitani kiván olyképen, hogy felülről lefelé deczentralizál azzal, hogy legelőször is a minisztérium hatáskörét redukálja. *(Helyeslés.)* Redukálja annyira, hogy az államvasuti igazgatást illetőleg csak a szükséges kormányzati ügyek maradjanak a minisztériumban, a többi ügy pedig adassék ki az igazgatósághoz. Az igazgatóság legyen az a tényleges igazgatási fórum, a melyben összpontosulnak az összes fontosabb ügyek. *(Helyeslés.)* De akkor azután minden egyéb üzleti ügyet végezzenek el az üzletvezetőségek, a melyeknek számát szaporitani kell, *(Helyeslés.)* mert lehetetlen helyzet az, t. ház, hogy egy üzletvezetőség 2000 kilométernyi területtel birjon és ne ismerje se a maga területét, se egyéneit, se személyzetét, se viszonyait, holott az egész igazgatásnak sulypontja abban kell hogy legyen, hogy annak az üzletvezetőségnek nemcsak minden emberét kell ismernie, hogy arra a helyre állithassa, a hová való, *(Igaz! Ugy van!)* hanem az üzletvezetőségnek a gazdasági viszonyokat is ismernie kell, annak összhangban kell állania a gazdasági tényezőkkel is. *(Élénk helyeslés.)*

Azt a sokszoros munkát, a mely e halmazatot előidézi, akarja a miniszter ur megszüntetni. Hiszen, t. képviselőház, nem ismeretlen a miniszter ur előtt az a helyzet, hogy az államvasutaknál hat főosztály, talán husz szakosztály és negyven-ötven közötti ügyosztály van. *(Mozgás.)* Ugyanezt, kisebb mértékben, az üzletvezetőségeknél is látjuk. Ennek következménye természetesen az, hogy itt az adminisztráczió lassubb, mint a minőnek lennie kellene, a minél fogva a reform egyik ága arra fog irányulni, hogy legalább egy osztályfokozatot kikapcsol a miniszter ur ebből az igazgatási hálózatból, *(Élénk helyeslés.)* a mint miniszteriumában is megvalósitotta már túlnyomólag azt, hogy ott, a hol lehetséges, kisebb osztályoknál, egy reviziót kiküszöböl. *(Helyeslés.)*

Ezek, t. ház, alapvonalaiban azok az irányok, a melyeket a miniszter ur az államvasuti reformnál követni kiván, de a melyeknek megvalósitása előtt szaktanácskozmány elé és a létesitendő közlekedési tanács birálata alá óhajtja vinni ezt a nagy kérdést, *(Élénk helyeslés.)* hogy eldöntessék, mily irányelvek érvényesüljenek ennél a reformnál, mert a miniszter ur azt tartja, hogy az érdekeltség véleményének meghallgatása ilyen nagy kérdésekben magának az ügynek csak előnyére lehet. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)*

Mindenesetre áll azonban már ma az, t. ház, hogy egy igazgatási szerv teljesen kiküszöbölendő és e mellett az adminisztráczionak egyik iránya is megváltoztatandó. Ha t. i. az üzletvezetőségek deczentralizáltatnak, feleslegessé lesz a forgalmi főnökségek intézménye, és ha a minisztérium hatásköre a vasutakat illetőleg csökkentetik, feleslegessé fog válni az a mai állapot, hogy az államvasut igazgatóságának, a mely Budapesten székel, javaslatai a miniszteriumban külön felülbirálat tárgyát képezzék, mikor az államvasut lehet a maga felelősségénél fogva abban a helyzetben, hogy a

miniszter urnak személyesen adhassa meg a felvilágositást.

Méltóztatik látni, hogy teljes mértékben foglalkozik a miniszter ur ezen kérdéssel. *(Igaz! Ugy van!)* Csak előbb legyünk túl az államvasutak személyzetének fizetésjavitási ügyén, a melynek elintézése most igazán már csak néhány hét kérdése, de ugy, hogy maga a törvényhozás is elintézhette légyen, mert május első hetének végén a miniszter ur el van határozva ezen két javaslat, a fizetésrendezés és a közforgalmi vasutak pragmatikájának beterjesztésére, *(Élénk helyeslés.)* olyan javaslatok beterjesztésére, a melyekről elvárjuk és reméljük, hogy a személyzet igényeit a legteljesebb mértékben ki fogják elégiteni, mert a miniszter ur a pénzügyminiszter urral egyetértőleg elment addig a határig, a meddig azt az állam pénzügyi érdekei egyáltalában megengedik. A mint ezen túl leszünk, akkor fog következni az a reform ugy, hogy a miniszter ur még ez év folyamán az államvasutak igazgatásának reformját tényleg keresztül akarja vinni. *(Éljenzés és taps.)*

Kubik Gyula: S a fegyelem?

Szterényi József államtitkár: Hálás vagyok a t. képviselő urnak ezen közbeszólásért. Igenis, az államvasutaknál, és általában vasutainknál a fegyelem, sajnos, oly mértékben meglazult, hogy azt, tekintettel a közbiztonságra és a vagyonbiztonságra, tovább tűrni lehetetlen. *(Igaz! Ugy van!)* Akkor, mikor a kormány mindent fog nyujtani az államvasut személyzetének, a mit egyáltalában csak nyujthat, a mikor az államvasut személyzete lesz a legelső tisztviselő kar ezen országban, a melynek szolgálati pragmatikája törvénybe lesz iktatva, a melynek jogai és kötelezettségei is törvényhozásilag lesznek rendezve, akkor elvárja a miniszter ur attól a személyzettől azt a teljes fegyelmet, a melynek a katonai fegyelemhez hasonlónak kell lenni, *(Igaz! Ugy van!)* mert tűrhetetlen az a helyzet, hogy az államvasuti és általában a vasuti személyzet olyan fegyelmezetlenséget tanusitson, a melynek végső következményei a közbiztonság és a nagyközönség érdekeinek rovására esnek. *(Igaz! Ugy van!)* Ebben a törekvésében számit a miniszter ur a törvényhozás teljes támogatására, hogy végre a rend az államvasutakon és vasutainkon általában helyreállittassék, és minden eshetőségre feltétlenül biztositassék. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Szunyog Mihály t. képviselő ur felvetette azt az eszmét, hogy nem lehetne-e az államvasutak pénzügyeit elválasztani az állam pénzügyeitől. Engedje meg a t. képviselő ur, hogy ezen eszméjét kivihetetlennek minősitsem. Kivihetetlennek azért, mert egyrészt az u. n. tartalékgyüjtés teljesen ellenkezik egész államháztartásunk kezelésével, budgetrendszerünkkel; de nem volna érdeke magának egész igazgatásunknak sem, mert hisz az államvasut bevételi többlete 100 milliót meghalad, ezt a 100 milliót természetszerüleg az állami élet egyéb terén szükséges fejlődés kielégitésére használja fel a kormány, és ha ezt már most a budgetből kihasitanók, akkor a pénzügyminiszternek gondoskodni kellene évi 100 milliót meghaladó fedezetről, tehát vagy az adókat kellene emelnie, *(Zaj.)* vagy pedig az ország fejlődését kellene megakasztania, a mi bizonyára senki előtt sem kivánatos.

Szunyog Mihály: A száz millióból a kamatokat le kell számitani!

Szterényi József államtitkár: Engedelmet kérek, a közbeszólásra, hogy a 100 millióból a kamatot le kell számitani, bátor vagyok megjegyezni, hogy a 100 millió maga is kamat, t. i. a 2500 millió korona tőkének kamatja, melyet az államkincstár, mint olyan, az államvasutakba befektetett és kamatoztat. Most már az államvasutak rohamos fejlődése következtében ez a kamat az utolsó évben tényleg a tőkének 4·4%-át tette; méltóztatnak látni, ez oly magas kamatozás, a milyenre egyáltalában nem is mertünk néhány évvel ezelőtt számitani. Hogy az államvasutak pénzügyi kezelése mennyire helyes uton halad, bizonyitja, hogy az üzleti hányad, mely képe az egész fejlődésnek, már az utolsó évben 1·6%-kal leszállittatott, tehát ennyivel csökkent.

Mielőtt magára a szénügyre rátérnék, a telefondijak leszállitására vonatkozólag kell jeleznem, hogy a miniszter ur teljesen készen van az erre vonatkozó törvényjavaslattal is, és az egész országban egységesen kivánja rendezni ezt a kérdést. *(Helyeslés.)* Ez összefügg azzal, hogy itt is beruházásokra van szükségünk és pedig ujabb 6 millió koronára; ez az az akadály, a mely eddig elháritható nem volt, és mihelyt ez a néhány millió ismét a miniszterium felé fog folyni, abban a helyzetben lesz a miniszter ur, hogy a törvényhozásnak késedelem nélkül előterjeszthesse ezt a törvényjavaslatot, melyre az üzleti körök is már régen várnak, de a melynek benyujtására maga a miniszter ur is sulyt fektet. *(Helyeslés.)*

Most rátérek a szénügy kérdésére, melyet Szunyog Mihály képviselő ur tegnap emlitett. Itt mindenekelőtt egy tisztán számbeli tévedését kivánom a t. képviselő urnak helyreigazitani, a mennyiben tegnap azt méltóztatott mondani, hogy a szén évi behozatala . . .

Szunyog Mihály: A fekete széné!

Szterényi József államtitkár: . . . szinte több, mint a termelés. A fekete szén a legmegsebezhetőbb oldala egész közgazdasági életünknek, lévén igen kevés fekete szenünk. Bármennyire fog fejlesztetni a magyar széntermelés, fekete szén tekintetében nehezen jutunk abba a helyzetbe, hogy a behozatalt csökkenthessük, lévén mindössze két telepünk, mely tiszta fekete kőszén-telep, a többi mind a barnaszén kategóriájába tartozik. A helyzet a szénnél az, — 1905. évi adatokra kell hivatkoznom, miután az 1906. évi termelésre vonatkozólag hiteles adatok nem állanak rendelkezésemre — hogy a magyar birodalom ter-

melt 1905. évben 72 millió métermázsa szenet, a behozatal pedig volt 1905-ben 14 millió métermázsa, a mely 1906-ban már 18 millió métermázsára emelkedett. Szén tekintetében az elmult tél igazán keserves helyzetbe juttatta az országot. Ennek okai sem ismeretlenek a miniszter ur előtt, keresi is az orvoslást, de ez az orvoslás ismét sok pénzbe fog kerülni. *(Mozgás balfelől.)*

Egy hang *(balról)*: Bányákat kell venni!

Szterényi József államtitkár: Nagy bányákat venni, azt igen könnyű kimondani, de nehéz keresztülvinni.

Meggyőződésem azonban az, hogy a szénkérdés megoldása másképen nem lehetséges, mint ugy, hogy az állam maga a széntermelők közt foglaljon helyet, *(Helyeslés.)* ugy a mint azt a német birodalmi kanczellár legutóbb már proklamálta is, vagyis egyrészt szintén a termelő érdekeltségben részt venni, másrészt magának az államnak is a szénbányászatot kultiválni, hogy a széntermelés terén az árak tekintetében szabályozólag hathasson. *(Helyeslés.)*

Azonban momentán baj a szénkérdésben az, hogy a mi szénbányászatunk nem rendelkezik elég munkással. Munkásaink nagy része a külföldre vándorol ki, a hol tetemesen magasabb munkabéreket kap, mert a mi bányáinknál, egy bányát kivéve, a mely leszállitotta a munkaidőt nyolcz órára, a munkaidő tiz óra, beleszámitva a bányába való leszállást és felszállást átlag tizenkét óra, addig az osztrák és német bányász napi nyolcz óráig dolgozik, részben kilencz óráig, ugy hogy ott a munkaidő rövidebb, a munkabér nagyobb; ennek természetes következménye, hogy munkásaink oda vándorolnak, hogy ott nagyobb keresetre tegyenek szert.

Ehhez járul, t. ház, egy más bajunk is, t. i. a nyári termelés nehézsége, mert a bányamunkások nagyrésze a letelepedett munkások kivételével a nyáron mezőgazdasági munkát végez és kivonul a bányákból, hogy a nyári nagyobb mezőgazdasági keresettel pótolja az ottani kisebb keresetet. Abban az időben tehát, a mikor kedvezőbb lehetne a forgalmi viszonyoknál fogva a széntermelés, csökken maga a termelés a bányában és igy egy circulus vitiosusban vagyunk, a melyből alig tudunk kiszabadulni.

A magyar államvasutak szénszükséglete évenkint 2,500.000 tonna, ebből 2,400.000 tonna hazai bányákban van biztositva. De, sajnos, az előbb emlitett munkásviszonyok következtében abba e helyzetbe jutottunk, hogy a bányák felmondották azt a szerződést, a melyben nekik egy évi felmondás biztosittatott arra az esetre, ha a munkásviszonyok terhe — beigazolt munkabérfelemelés, munkaidő rövidités következtében — rájuk nézve nehezebb lesz, és ebben az esetben a miniszter elbirálására van bizva az egy évi felmondási jog elfogadása.

Már most a helyzet ugy alakul, hogy a miniszter ur, minden eshetőségre biztositandó a forgalmat, angol szénnel tett kisérleteket és pedig meglehetősen nagy mennyiségben, a melylyel azt a bizonyos szükségletet láttuk el, a mely egyrészt a forgalom, másrészt a hadikészültség szempontjából mint minimum meg van állapitva. *(Helyeslés.)* E kisérlet biztató, csak a vele járó költségek igen tekintélyesek. Most áll a miniszter ur az előtt a helyzet előtt, hogy el kell birálnia a szénbányák követelését, a mely követelés tekintetében ki kell jelentenem minden félreértés és téves magyarázat elkerülése végett, hogy ez idő szerint a kontinens összes vasutai közül Magyarország a legolcsóbb szenet fogyasztja vasutainál, oly árakat fizet, a melyek tulajdonképen 10 év óta változatlanok maradtak.

Lázár Pál: Husz év óta.

Szterényi József államtitkár: Ez lévén a szénkérdésnél a helyzet, a t. miniszter ur legközelebb szándékozik oly irányban is foglalkozni e kérdéssel, miként lehetne az államvasutakon a szénkészletet deczentralizálni olyképen, hogy az államvasutak több góczpontján szénraktárakat állitana fel, a mi azonban ismét csak pénzkérdés. Egyrészt szükséges a rakodók, a fedett rakóhelyek megépitése, a melyeknek természetesen biztos alappal is kell birniok az elporladás miatt, másrészt ott van a szénkészletnek előre való kifizetése, a mi ismét milliók befektetését igényli; de ez elvégre még sem lesz elkerülhető, ha e tekintetben az államvasutak számára biztositékot akarunk szerezni.

Ezek után, t. ház, áttérhetni vélek azokra a részletekre, a melyeket az egyes felszólalt t. képviselőtársaim a szőnyegen lévő javaslatot illetőleg felhoztak. Elsősorban Somogyi Aladár t. barátom felszólalásával kivánok foglalkozni és a felszólalásában felhozott érdemlegesebb kritikai momentumokat akarom megvilágitani. A t. képviselő ur azt állitja, hogy a mostani beruházások, a melyek t. i. a 90,090.000 koronából 30,090.000 koronát tesznek ki, teljesen kárba vesznek.

Somogyi Aladár: Ha! . . .

Szterényi József államtitkár: Nem »ha«: Teljesen kárba vesznek ama tervben lévő másik, nagyobb beruházással szemben: mintegy azt állitja, hogy jobb lett volna mindjárt a nagy beruházást csinálni, mert akkor e veszteség nem áll elő.

Igy odaállitva az utóbbit, a tétel helyes, t. ház; ha a miniszter ur abba a helyzetbe juthatott volna pénzügyi viszonyainál fogva, hogy azonnal a nagy beruházást foganatositsa, akkor a t. képviselő urnak részben igaza lenne. De mert az a 300 millió ez idő szerint egykönnyen nem kapható . . .

Somogyi Aladár: Elég baj! *(Derültség.)*

Szterényi József államtitkár: . . . bajnak baj, de nem tőlünk függ segiteni rajta, ennélfogva a minisz-

ter ur kénytelen volt ahhoz az eszközhez folyamodni, a mely, ha vesztességgel jár is, de a forgalom legimminensebb érdekeit kiszolgálja, a forgalom megakadását lehetetlenné teszi, illetőleg mindazon intézkedéseket foganatositja, a melyek forgalmi szempontból teljesen halaszthatatlanok.

Itt utalok, t. ház, magának a miniszter urnak bevezető beszédére, melyet a t. ház tüntető helyesléssel fogadott és méltán; utalok a miniszter ur javaslatának indokolására, a melyben maga mutat rá arra, hogy az itt befektetendő 30,090.000 K egy része meddő befektetés lesz abból a szempontból, hogy ha majdan a 300 milliós befektetés következik, az a rész el fog veszni. De elkerülhetetlen, mert ha nem teszszük meg most ezeket a befektetéseket, akkor oly helyzet fog kialakulni, a melyért a felelősséget a miniszter ur sem önmagával, de még kevésbbé az országgal szemben nem vállalhatja. *(Ugy van!)*

Kényszerhelyzet előtt állott tehát a miniszter ur ebben az esetben. De azért mégsem állitható, hogy az a befektetés teljesen el fog veszni . . .

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: Kis rész.

Szterényi József államtitkár: . . . mert a befektetések túlnyomó része olyan természetű, hogy beilleszkedik a 300 milliós beruházási programmba, ugy vitetik keresztül, mint egy nagy konczepcziójú épületcsoportra készitett nagy terv, a mely részletekben épülve ki, előbb az egyik rész, később a másik rész és fokozatosan az egész készül el. Igy készül ez a beruházás is túlnyomó részben egységes konczepczió alapján, tehát nem vesznek el ama tőkék, a melyeket eme beruházásokba fektetünk. Ezek azok az előlegek, a melyek tulajdonképen egy későbbi tőketörlesztésre fordittatnak.

Ennek az eszmemenetnek kapcsán a t. képviselő ur a budapesti pályaudvarok helyzetét is érintette, a mihez azután csatlakozott Kubik t. képviselő urnak az a kérése, hogy a budapesti pályaudvaroknál ne követtessék el az a nagy hiba, hogy a kormány egy ilyen nagyfontosságu forgalmi érdekben dönt a nélkül, hogy a nyilvános kritikát provokálta volna és ne a legjobbat válaszsza abból, a mi egyáltalában készülhet.

A budapesti pályaudvarok kérdése benne volt, benne van, benne lesz mindaddig, a mig megvalósittatik, a miniszter urnak kormányzati programmjában; magánál a költségvetési vitánál előterjesztett programmjában utalt is rá, hogy ez is ama törvényhozási teendők közé tartozik, a melyeket a miniszter ur tervez, t. i. a budapesti pályaudvarok végleges rendezésének kérdése. *(Helyeslés.)*

Ez a kérdés elodázhatatlan ma, és tényleg állanak azok a bajok, melyekre a t. képviselő ur utalni méltóztatott, tényleg szükséges Budapesten a személyforgalomnak elkülönitése az árúforgalomtól.

De vajjon megoldható lesz-e a kérdés ugy, a mint a t. képviselő ur kivánja, csak egy központi pályaudvarral, azt kétségbe merném vonni, mert bárhova állitjuk a központi teherpályaudvart, a főváros területi viszonyainál fogva mindenütt messze lesz arra, hogy az érdekelt iparos- és kereskedőközönség a maga fuvarozási igényeit ott kielégithesse. Ennélfogva gondoskodni kiván a miniszter ur arról, — méltóztatnak látni ebből, hogy ebben is kész terve van a miniszter urnak — hogy a város különböző pontjain történjék teheráru-leadás és felvétel, *(Élénk helyeslés.)* a melyek közvetitők legyenek ama létesitendő teheráru pályaudvarokkal szemben, hogy igy, ha távolabbra találna is kerülni a pályaudvar, — a mi később elbirálandó kérdés — az ipar és kereskedelem hátrányt semmi irányban ne szenvedjen. *(Helyeslés.)* Gondoskodni kiván erről abban az irányban is, hogy ez a közvetités maga az államvasut által történjék, hogy igy a közönség érdekének kiszolgálata minden tekintetben biztositva legyen. *(Helyeslés.)*

Már most előtérbe kerül a kocsik kérdése, a melyben meglehetős ellentétes felfogások vannak ugy a felszólalt képviselő urak többsége, mint Kubik t. képviselő ur között, a ki egyenesen azt állitottta, a mit ugyan nem irok alá, sőt a leghatározottabban vitatok, hogy nem szükséges az államvasut kocsiparkját, sem személy-, sem teherkocsijait szaporitani, csak jobban kell kihasználni, és akkor az államvasut forgalmi igényei ki lesznek elégitve. Ez az állitás, t. ház, a tényleges helyzet ismeretéből nem folyhat, mert hisz a tényleges helyzet — melyre a miniszter ur bőven rámutatott, külföldi példákkal is illusztrálva, — az, hogy nekünk a mult évi nagy forgalmi időben volt napunk, mikor 18.000 kocsi hiányzott és inkább az a baj, hogy jobban használjuk ki kocsijainkat, semmint kellene. Sokkal nagyobb a rongálási hányadunk, mint a hogy kellene, és a t. képviselő ur nagyon helyesen kifogásolta, hogy a magyar államvasut keveset költ kocsijavitásokra, a mi tökéletesen igaz, de ez azért van, mert kocsijaink olyan folytonos forgalomban vannak, hogy a kocsik kisebb javitásokért akkor, a mikor kis költséggel lehetne a hiányokat pótolni, nem utaltatnak vissza a műhelyekbe, hanem futnak és ismét futnak, mig egyáltalában futhatnak, és csak akkor kerülnek a műhelybe, mikor más mód nincs már a pótlásra.

A kocsihiány tekintetében Somogyi t. képviselő ur az állomások, raktárak és vágányok bővitését állitotta oda, mint a mi nélkül meddő marad maga a kocsiszaporitás is. Teljesen igaz, aláirom az utolsó betüig. De engedje meg a t. képviselő ur, hogy rámutassak arra, hogy ezt a miniszter ur ismételten hangoztatja már. Hisz ez képezi

bázisát egyrészt a 30,090.000 koronás befektetésnek és ama 300 milliós szükségletnek, a melyre a miniszter ur ráutalt, hogy a legközelebbi öt évben ez a szükséglet, a melylyel a rendes beruházáson kivül az államvasutnál számolnunk kell. Tényleg ma az a helyzet, az államvasutaknál, hogy ha a mostani 8500 kocsinál többet rendelnénk, mint a mely az 1907-ik év folyamán az államvasut kocsiparkját szaporitani fogja, — méltóztassanak a miniszter ur beszédéből visszaemlékezni, hogy a 4000 kocsin kivül, a mely most rendeltetik, különböző czimen még 4500 kocsi fog rendelkezésre állani — abba a helyzetbe jutnánk, hogy állomásvágányaink szűk voltánál fogva nem tudnók a szaporulatot elhelyezni és ennélfogva, ha addig rendelnénk kocsikat, mig fokozott mértékben nem növeljük állomásvágányaink hálózatát, tulajdonképen a kocsiszaporulat forgalmi akadályt képezhetne. *(Igaz! Ugy van!)* Ezt elkerülendő, s e végből kivánja a miniszter ur előbb a nagy beruházást, a mely részben ismét kocsibeszerzésekre fog fordittatni, hogy ilyenképen a kocsiszükséglet kielégittessék.

Somogyi t. képviselő ur egy igen egészséges ideát dobott a vitába azzal, hogy felveti azt az eszmét, nem lehetne-e magánosoknak saját számlájukra kocsikat rendelni és ezeket az államvasut kocsiparkjába beállitani. Igaz, hogy ezt ő speciális kocsikra vonatkoztatta, ám én tovább megyek és utalva a Magyar Bánya- és Kohóvállalatok Országos Egyesületének két évvel ezelőtt tett kezdeményezésére, a mely, sajnos, azóta folytatást nem talált, s ez a baj . . .

Lázár Pál: Miért nem hivták meg!

Szterényi József államtitkár: . . . nem hivhattuk meg, a meddig formális ajánlat nem tétetett, — igenis, az lenne a kivánatos, ha nagyobb ipari vállalataink saját kocsijaikat bocsátanák az államvasut szolgálatába, a mely államvasuti igazgatás bizonyos leszámolás folytán ama helyzetbe juttatná őket, hogy azt a tőkét, a melyet a kocsikba befektetnek, kellőleg kamatoztathatnák, illetőleg törleszthetnék, a mit a futambérek kérdésénél nézetem szerint meg lehetne oldani. Méltóztassék tehát ezt az ideát propagálni; a miniszter ur szivesen kapható erre, mert ez megkönnyiti az állam befektetéseinek csökkentését, a mi ebben az irányban szintén eredmény lenne. *(Helyeslés.)*

A mit a t. képviselő ur beszéde további folyamán a speciális czélokra szolgáló kocsikra vonatkozólag mondott, hogy t. i. nagyobb mértékben gondoskodni kellene ily kocsikról, erre nézve bátorkodom tájékozásul megjegyezni, hogy ama 4000 kocsiból, a melyet a miniszter ur ezen törvényjavaslatban kért felhatalmazás alapján megrendel, 1890 speciális czélokat szolgáló kocsi van és pedig gyümölcskocsik, állatszállitókocsik, faszénkocsik — t. i. nagyon örvendetesen fejlődik a fadesztiláczió, a minek maradványa a faszén, s ennek elszállitására speciális kocsik szükségesek, különben nem lehet kihasználni a mostani kocsikat, s ez az érdekelteknek, valamint az államvasutaknak nagy rovására van, ennélfogva 300 ilyen kocsiról is gondoskodik a miniszter ur; — hűtőszerkezettel ellátott kocsik szükséghez képest szintén rendelkezésre bocsáttatnak.

A t. képviselő ur ezt követőleg egy javaslatot tesz, a mely a kocsi-birságpénzek és a kocsiálláspénzekre vonatkozik, azt javasolva, hogy a felesleges állás, t. i. a lassu ki- és beraktározás megakadályozására a dijak felemeltessenek. Hát mindenekelőtt konstatálnom kell, hogy kocsibirságpénzek nálunk egyáltalán nincsenek.

Somogyi Aladár: Magyarázatot kértem.

Szterényi József államtitkár: Magyarázom épen, hogy csak kocsi-álláspénzek vannak és pedig 40 fillér óránként. Ez a mértéke az álláspénzeknek Ausztriában is és a legtöbb külföldi vasuton is. Már most a t. ház bölcs elbirálására bocsátom azt, hogy addig, a mig Ausztriában ez a tétel van, indokolt-e a mi iparunk és kereskedelmünk viszonyainak, helyzetének megnehezitése a tételek felemelésével?

Id. Madarász József: Nem, inkább megkönnyitése!

Szterényi József államtitkár: Azt hiszem, hogy csak az lehet a válasz, hogy legalább is nem. A helyzet azonban ebben a tekintetben is nagyon tetemesen javult, a mennyiben az államvasut mult év ősze óta a 24 óraira szabott dijmentes rakodási időt — t. i. egész napot véve — leszállitotta nappali 9 órára, s a mi idő a 9 órán felül vétetik igénybe, az már álláspénz alá esik, tehát az ipart és kereskedelmet már is bizonyos korlátok közé szoritotta a be- és kirakás tekintetében, a minél messzebb menni épen azon irányzatnál fogva, a melyet az egész ország ma már követ, hogy t. i. az ipart és kereskedelmet erőteljesen fejleszszük, azt hiszem, nem lehet. *(Helyeslés.)*

Végül Somogyi Aladár t. képviselő ur a góliátsineket tette panasz tárgyává . . .

Somogyi Aladár: Nem panaszoltam!

Szterényi József államtitkár: . . bocsánat, észrevétel tárgyává tette abban a tekintetben, hogy mégis csak furcsa, hogy mindig azzal a Bécscsel megyünk elől, hogy miért kellett épen Bécs felé az első góliátsineket épiteni, s miért nem az általa emlitett irányban. Eltekintve attól, hogy a forgalom követelményeit elsősorban ott kell kielégiteni, tekintet nélkül arra, hogy Bécsnek hivják-e vagy Konstantinápolynak, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* a hol a forgalom sűrűsége azt megköveteli, *(Igaz! Ugy van!)* már pedig egész Európának kevés vasutja van, t. ház, a hol különösen a személyforgalom oly sűrű, mint Bécs és Budapest között.

Somogyi Aladár: Elég baj!

Szterényi József államtitkár: Bocsánatot kérek, ha a t. képviselő ur azt bajnak minősiti, arról nem tehetek; hogy itt nagyobb a forgalom, az a százados gazdasági és államszövetségi kapcsolatból folyó. *(Helyeslés.)* A vasutnak azt a forgalmat kell kielégiteni, a mely forgalom ma van. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A t. miniszter ur a vasut politikáját illetőleg már nyilatkozott a tekintetben, hogy a vasut poli-

tikát nem csinálhat. *(Igaz! Ugy van!)* A mely pillanatban a vasut politikával foglalkoznék, abban a pillanatban a vasut esődje is bekövetkezik. *(Igaz! Ugy van!)* Már pedig, t. ház, a vasutnak forgalmi intézménynek kell lennie, tiszta forgalmi intézménynek kell maradnia, a melynek ott kell legelőbb segitenie, a hol a legégetőbb a szükség. *(Élénk helyeslés.)*

Somogyi Aladár: Góliátsinekkel?

Szterényi József államtitkár: A góliátsineket illetőleg pedig az a helyzet, hogy 1895-ben kezdte meg az államvasut a góliátsinek lefektetését.

Egy hang *(a baloldalon)*: Bécs felé!

Szterényi József államtitkár: Nem Bécs felé.

Egy hang *(a középen)*: Pozsony felé!

Szterényi József államtitkár: Pozsony felé sem, *(Derültség.)* hanem Kelenföld—Győr felé. Akkor azután nem folytatták és csak később folytatták Marchegg felé.

Ez idő szerint, t. ház, góliátsineink vannak a budapest—marcheggi, a galánta—zsolnai, a budapest—salgótarjáni, a rákos—szajoli és a kamorál—moravicza—fiumei vonalon.

Méltóztatnak látni ebből a kis felsorolásból, — a ki ismeri a mi forgalmi viszonyainkat — hogy legnagyobb forgalmi vonalainkon, tekintet nélkül Bécsre, tisztán a forgalom igényeinek figyelembevételével lettek ezek a sinek beépitve. *(Helyeslés.)* Ujabban a következő vonalak láttattak el góliátsinekkel: a salgótarján—ruttkai, a károlyváros—kamorál—moraviczai és a budapest—czegléd—szolnoki vonal.

Egy hang *(a baloldalon)*: Hát Temesvár felé?

Szterényi József államtitkár: Rátérek arra is azonnal. Tervben vannak: a czegléd—temesvár—orsovai, a szajol—arad—tövisi, a tövis—brassó—predeáli, a szajol—nagyvárad—tövisi és a fiumei vonal kiegészitésére szolgáló kelenföld—dombovár—károlyvárosi vonal. *(Helyeslés.)*

Sajnos, t. képviselőház, hogy a miniszter ur nem rendelkezik a kellő pénzzel arra, hogy ezen nagy költségeket igénylő sinek kicserélését gyorsabb tempóban folytathatná, mert 70—80 kilométer évenkinti sinkicserélés oly minimális, hogy oly mértékben, a mint azt a t. képviselő ur jogosan kivánja, nem éreztetheti hatását.

Ezzel végeztem volna, t. képviselőház, Somogyi Aladár t. képviselő ur felszólalásának érdemlegesebb részével. Mert ama gazdag számcsoportokat, a melyeket a t. képviselő ur felhozott és a melyeknek a mélyébe behatolt, nem kivánom itt érinteni. Bizonyára helyes nyomokon jár a t. képviselő ur, a mikor azon számokat idézte, hogy pl. csak egy tételt emlitsek, a nagy hordképességű kocsikat illetőleg, mert bizonyos határig minél nagyobb a kocsi, annál kisebb a holt sulya azon teherhez képest, a melyet befogadnia kell. Mondom, némi kisebb, csekély korrekcziókat kivéve, számadatai helyesek is lesznek, de tulságosan venném igénybe a t. ház türelmét, hogyha azokkal behatóbban foglalkoznám. *(Helyeslés.)*

Áttérek tehát Szunyog Mihály t. képviselő ur néhány észrevételére, a melyben sürgette a váltóbiztositásokat, az idegenforgalom emelése körüli reklámokat és dicsérőleg emlékezett meg a személyzettel való ujabb bánásmódról a balesetekben való viszonylatokban és intézkedést kért a vasuti hozzájáró utak tekintetében.

A mi a váltóbiztositásokat illeti, t. ház, megjegyzem, hogy az államvasutak évi költségvetésében 800.000 korona áll e czélból rendelkezésére. Ebben a beruházási javaslatban további 800.000 korona van erre felvéve. De hogy méltóztassék látni, milyen igényekkel állunk itt szemben, hogy ha bármely részéhez az államvasutaknak hozzányulunk, milliókról van szó, legyen szabad megemlitenem, hogy esupán csak a váltóbiztositások, ha az egész vonalon keresztülvitetnének, 15 millió koronát igényelnének, a mely összeget a hazai ipar révén rövid idő alatt fel sem tudnánk használni, mert korlátoltak azok az üzemek, a melyek ezzel foglalkoznak; de a miniszter ur megtett minden intézkedést arra, hogy fokozatosan ezt a forgalmi szükségletet, a mely tényleg fennáll, a lehető leggyorsabban ki is elégitse. *(Helyeslés.)*

Az idegenforgalom emelése tekintetében a helyzet az, hogy a miniszter ur néhány héttel kormányralépése után már elrendelte az államvasut igazgatóságának, — és rövid idő mulva abban a helyzetben lesz, hogy ennek eredményét is bemutathassa — hogy német, franczia és angol nyelvű illusztrált kiadást készittessen, a mely ugy az államvasutak szebb vonalainak nagyobb természeti szépséget nyujtó részleteit, mint fürdőink szebbjeit képekben szép kiállitásban bemutassa, a melyet a külföldön ingyen terjeszszen *(Élénk helyeslés.)* szállodákban, közlekedési vállalatokban, utazási irodák révén, hogy ezzel az idegenforgalmat más intézkedések kapcsán szintén Magyarország felé terelje, illetőleg annak figyelmét Magyarországra forditsa. *(Élénk helyeslés.)*

És ha a személyzettel való humánus bánásmódot méltóztatott érinteni, legyen szabad a miniszter ur ama legutolsó rendeletére utalnom, a melyben meghagyta a m. kir. államvasutak igazgatóságának, hogy minden előforduló balesetnél hivatalból kell a személyzet támogatását kezelni és meginditani, nem várva be azt, a mig az a szegény sérült maga áll elő a kéréssel. *(Hosszantartó élénk helyeslés.)*

Kérés nélkül, tehát kéretlenül is foglalkozni kell vele, javaslatot kell tenni annak azonnali segélyezése iránt, hogy addig is, a mig a kötelező balesetbiztositás az államvasutak személyzetére kiterjed, a személyzetet abban a támogatásban részesitsük, a mely őt a szenvedett baleset folytán jogosan megilleti. *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps.)* És hogy a személyzet erről tudomással birjon, nemcsak az államvasut hivatalos közlönyében publikáltatott az a rendelet, hanem a miniszter ur legutóbb értesitette, illetőleg most értesiti az államvasuti alkalmazottak testületeit is, hogy közvetlenül szerezhessenek erről az intézkedésről tudomást. *(Élénk helyeslés.)*

Azt hiszem, méltóztatnak látni ezen intézkedés szellemében, hogy a humánus bánásmód követelményeinek a miniszter ur a legteljesebb mértékben, még az államvasut pénzügyi érdekeinek rovására is, de a személyzet jogai érdekében, eleget tett. *(Élénk helyeslés.)*

A mi pedig Szunyog Mihály képviselő urnak a vasuti hozzájáró utakra vonatkozó kérdését illeti, itt is megnyugtathatom a t. képviselő urat és a t. házat, a mely helyesléssel fogadta a képviselő ur kezdeményezését: a miniszter ur hivatalbalépése után azonnal megszüntette a tranzverzális utak épitését és azt az elvet kivánta megvalósitani, hogy a vasuti hozzájáró utak épitendők ki elsősorban. *(Élénk helyeslés.)* Mert meddőkké válnak ama milliók és milliók, a melyeket az állam és a törvényhatóságok közadókból vasutépitésre befektetnek, ha a községektől a vasuthoz vezető utak használhatatlanok. *(Igaz! Ugy van!)* Az egész ország területe ebből a szempontból pontos műszaki felvétel tárgya; a mint ez az anyag beérkezik, a miniszter ur gondoskodni kiván olyan programm felállitásáról, a mely ezt a szükségletet fokozatosan kielégiteni alkalmas legyen, sőt méltóztatnak majd a valószinűleg még ez év végén beterjesztendő uj közuti javaslatból meggyőződni, hogy erről az irányról, erről a szükségletről a miniszter ur teljes mértékben gondoskodik. *(Helyeslés.)*

T. képviselőház! Egy másik felszólalásra térek rá. Simonyi-Semadam Sándor t. barátom egy panaszt és egy javaslatot emlit. A panasz, a melyet szükséges vizsgálat tárgyává tenni, a vasuti étkezőknek közegészség és tisztaság szempontjából való kifogásolása, a mely tekintetben azonnal intézkedni is fog a miniszter ur; ebben a tekintetben mindenesetre a legszigorubb intézkedés fog történni, mert itt nem a felsőbb közegek, hanem a végrehajtó közegek felelőssége az, a mi segithet; *(Ugy van!)* az állomásfőnököket kell szigoruan felelősségre vonni és felelőssé tenni, minthogy a vasuti étkezők az ő ellenőrzésük és befolyásuk alatt állanak és ez meg is fog történni. *(Helyeslés.)*

A mit pedig a t. képviselő ur javaslat alakjában emlitett, ez az ő amerikai tapasztalata a nagyobb tipusu kocsik tekintetében. *(Halljuk!)*

Hát, t. képviselőház, Amerikában egészen más vasuti rendszer mellett, mint a milyen a mienk, és általában az európai, a nagy tipusu kocsik, 45 tonnás kocsik vannak ma már túlnyomó mértékben használatban, csakhogy ugyannak megfelelőleg épültek a vonalak is. *(Igaz! Ugy van!)*

Nálunk ellenben, t. ház, tiz tonnára és tizenöt tonnára épültek a vonalak, a felépitmények és ott, a hol már a vonal teherviselési képessége nagyobb, nálunk is megtörténik a fokozatos áttérés a nagyobb tipusokra. Már is, t. ház, a mikor Ausztria és Németország ma még csak 20 tonnás koesikkal kisérletezik, intézkedés történt az iránt, hogy 50 darab 30 tonnás koesi rendeltessék ki, Talbot-féle koesik forgó alvázzal, önműködő kiüritéssel, a melyek speciális ércszállitási célokra szolgálnak azokon a vonalakon, a hol — ismétlem — ez lehetséges. Sőt a miniszter ur legutóbbi intézkedése odairányul, hogy a megrendelt 50 koesi közül néhány 40 tonnásra alakittassék át, *(Helyeslés.)* hogy kisérlet történjék ezekkel is, de természetesen, t. ház, csak egészen szűk körben és speeziális célokra, nehogy abba a hibába essünk, hogy milliókat költünk kisérletekre, a melyeknek hasznavehetetlenségét később a magunk kárára kellene konstatálnunk. *(Általános helyeslés.)*

Egy másik akadálya is van annak, hogy nem lehet áttérni a nagyobb tipusu koesikra, t. i. a viczinális vonalak és az ipari vágányok. A viczinális vonalak, t. ház, 5000 keréknyomásra épültek, — ma már 6000-re — és a miniszter ur intézkedése folytán a jövőben nem is fognak kisebb keréknyomásra épülni.

A legnagyobb baj az iparvágányoknál van, a melyek igy berendezve nincsenek, nincsenek sem forditó korongjaik, sem más berendezéseik, ugy hogy ebben a tekintetben csak lassubb lehet a haladás, és csak a jövőben fog lehetséges lenni, ha a vonalakat nagyobb elbiró képességre épitjük, hogy a nagyobb tonnatartalmu koesikra térjünk át; önként értetődőleg számitva a másik nehézséggel is, a mely az 5000 és 10.000 kilogrammos tarifa tekintetében jut kifejezésre, a mely a kocsik kihasználása tekintetében is bizonyos korlátot szab.

T. képviselőház! Kubik t. képviselő ur Reök t. barátommal együtt különösen a motorforgalommal foglalkozott bővebben, a mire leszek bátor rátérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tényleg egy sebezhető oldalán találta a magyar államvasutat és méltóztatnak látni, hogy igazságot szolgáltatok a t. képviselő urnak is, ha előbb igazságtalanságával szállottam szembe, a melylyel az igazgatóságot illette. Most igazat kell adnom abban, hogy a magyar államvasutaknál a rezsi-szállitmányok kérdése igenis azon kérdések közé tartozik, a melyek tekintetében igen mélyreható vizsgálatok és tanulmányok szükségesek. Egy korrekturát kell még alkalmaznom itt a képviselő ur javára. A képviselő ur azt állitotta, hogy az összárunak 17—18 százaléka a rezsi-szállitás, holott a helyzet az, hogy 1902-ben a magyar államvasutak rezsi-szállitmánya 24 százalékot, 1903-ban 22 százalékot, 1904—1905-ben 20 százalékot tett ki, mig Ausztriában 1902—1904. években esak 11 százalék, Poroszországban 1902-ben 8 százalék, sőt 1903-ban, 1904-ben esak 6 százalék volt.

Ugron Gábor: Ezt a viczinálisok épitése okozza.

Szterényi József államtitkár: Köszönettel adózom Ugron képviselő urnak közbeszólásáért, mert igenis a viczinálisok épitése okozza ezt nagy részben. De okozza más is. Az t. i., hogy nálunk a legapróbb részletekig megy a nyilvántartás és számitásbavétele az önkezelési szállitmányoknak. Még néhány évvel ezelőtt esak a teljes vonatok számittattak be, a melyek t. i. önkezelési vonatok voltak. Innen van, hogy pontos számitást 1902-től vissza-

felé nem is tudunk eszközölni a rezsi-szállitmányok arányára nézve az összáruhoz, mert azelőtt csak a teljes vonatokat tartották nyilván, most pedig beállittatik a statisztikába minden legapróbb szállitmány, a mely önkezelésben szállittatik. Ezzel szemben külföldön valószinűleg csak a teljes vonatokat veszik számitásba. És itt különösen a porosz vasutakat illetőleg tekintetbe kell venni azt, hogy ott a tömegáru nagy része, a szén, a kő vizen szállittatik az illető államvasutak szükségleteire, a mi természetesen nagyon megváltoztatja a hányadot; és igy, bár elismerem, hogy e téren komoly vizsgálat szükséges, az összehasonlitás egészen igy még sem áll meg.

A t. képviselő ur igen helyesen utalt arra is, hogy a mi szénszállitásunk a rezsi szerint, a mi körülbelül 2,500.000 tonnára rug, a legnagyobb forgalmi időben eszközöltetik, a mi által a vaggonok a nagy forgalomtól elvonatnak. Ez teljesen igaz és a miniszter ur foglalkozik is ezzel a kérdéssel. Voltam bátor utalni arra, hogy milliók szükségesek ahhoz, hogy egyrészt az ország több pontján fedett szénraktárak emeltessenek, másrészt, hogy szénkészletek legyenek. Ez egy másik akadályba is ütközik, t. i. bányáink szállitási képességébe és abba a nehézségbe, hogy nyáron munkásaink a mezőgazdaságban vannak elfoglalva és igy abban az időben, a midőn a vasutak szállithatnának, a midőn a koesik ninesenek annyira igénybe véve, nélkülözzük a terhelő munkaerőt.

T. ház! Mielőtt a motorforgalomra rátérnék, még esak Reök t. képviselőtársamnak a ezegléd—szegedi második vágányra tett kérése iránt akarom a t. miniszter ur nevében kijelenteni, hogy ennek a szükségletnek a kielégitése is mindenesetre kivánatos volna. Majd a midőn az öt és tiz évi programm elbirálására kerül a sor, a melyet ő exezelleneziája bejelentett, akkor lehet ezzel a szükséglettel is számolni; de előre jelzem, hogy erre a ezélra sok millió szükséges, holott talán sokkal sürgősebb kielégitésre váró állami szükségleteink is vannak. Mindenesetre azonban komoly vizsgálat tárgya fog lenni ez a kérdés, mert ezen szükséglet kielégitésének fontos voltát is elismeri a miniszter ur.

És most, t. ház, méltóztassék megengedni, hogy foglalkozzam röviden egy kérdéssel, *(Halljuk!)* mely az utóbbi években a vasuti forgalom tekintetében igen sok vitára, az irodalom terén is igen gazdag eszmeeserére adott alkalmat. Ez a motorkoesik kérdése, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyekkel kapesolatban Reök t. barátom azt az egészséges eszmét vetette fel, a melyre a miniszter urnak is volt alkalma ismételten utalni: a helyi érdekű vasutakon a személyforgalomnak az áruforgalomtól való elválasztását. *(Halljuk! Halljuk!)* Az a probléma ez, hogy miképen lenne a személyforgalom sűrűbbé, s különösen a városok közötti érintkezés élénkebbé tehető; ezzel a közgazdasági szükségletek inkább kielégithetők, és miképen lehetne az áruforgalommal járó mai lassu forgalmat, a mely természetesen a viezinálisokon várakozással van egybekapesolva, a személyforgalomtól elkülöniteni, tehát a személyforgalmat ettől a tehertől megszabaditani? *(Helyeslés. Halljuk!)*

A motorkoesik kérdése, t. ház, a melylyel emlitett két t. képviselőtársam behatóan foglalkozott, egy ma még kiforratlan kérdés, és bár ugy méltóztatnak azt odaállitani, mint az egyedüli megoldást, a mely a jelzett ezél szempontjából lehetséges, azt hiszem, t. ház, hogy végleges itéletet ebben a kérdésben alkotnunk nem lehet. Leszek bátor teljes mértékben és teljes hűséggel tájékoztatni a t. házat azon eredményekről, a melyeket e téren a magyar államvasutak elértek és pedig az eredmények kedvező részéről épen ugy, mint a kedvezőtlenről. Mert hiszen ebben a kérdésben végre tisztán kell látnia az országnak, annyival inkább, mert nap-nap után szaporodnak a követelések a motorforgalom kiterjesztése iránt, a mely követeléseket a miniszter ur azzal a válaszszal kénytelen elutasitani, hogy mindaddig, a mig egyrészt teljesen megbizható motortipusokkal nem fogunk rendelkezni, mig másrészt a pénzügyi eredmények kérdése is teljesen tisztáztatni nem fog, ujabb kisérleteket ebben az irányban tenni nem kiván. És azt hiszem, t. ház, hogy ismerve az adatokat, helyeselni is méltóztatnak a miniszter ur ezen álláspontját. *(Halljuk!)*

A m. kir. államvasutak a motorokra, mint kisérleti objektumra eddig 1,300.000 koronát költöttek, a melynél messzebb menni talán a ma köteles elővigyázatnál fogva nem volna ezélszerű. A magyar államvasut ez idő szerint 12 viezinális vonalon tart fenn motorforgalmat, a melyek közül esak kettő tiszta motorforgalmu, a többi kombinált, t. i. motoros és géprendszerű forgalomra van berendezve. Négy motorrendszer áll rendelkezésünkre. Az egyik a De Dion-Bouton-féle gőzkoesi, a másik a Komarek-féle, a harmadik a Stolz-féle — mindannyi gőzmotor; s a negyedik legujabb kisérlet a benzin-elektromos koesi.

Endrey Gyula: Ez a legbüdösebb! *(Derültség.)*

Szterényi József államtitkár: A közbeszólásra kénytelen vagyok megjegyezni, hogy kölni vizzel nem lehet motort hajtani. *(Derültség.)*

Mielőtt néhány észrevételt tennék, az arad—esanádi vasut kedvező eredményeire, a melyeket különösen Kubik Gyula képviselő ur kiemelt *(Halljuk! Halljuk!)* és a melyekre nézve el kell ismernünk azt, hogy az arad—csanádi vasutaknak igen nagy érdemük van e tekintetben, mert a legmesszebbmenő kisérleteket azok tették és a legszebb eredményeket is azok érték el, bátorkodom néhány adatot terjeszteni a t. ház elé, a melyekből, azt hiszem, tiszta képet méltóztatnak maguknak a kérdésről alkotni.

Az 1903. év adataival teszem meg az összehasonlitást, mert akkor voltak azon vonalakon utoljára mozdonyüzemek; 1904-től datálódik a motorok használata. Azon a 655 kilométernyi vonalon, a melyen a motorforgalom be van vezetve, 1903-mal szemben, 1906-ban a személyszállitásból

eredő bevétel 91 százalékkal emelkedett. De hogy 91 százalék bevételi emelkedést elérjünk, 152 százalékkal kellett a vonatkilométerek számát emelni, tehát majdnem kétszeres teljesitményt kellett nyujtani. Ugyanezen vonatkozásban, tehát 1903 és 1906 között a kiadások emelkedtek 90 százalékkal, tehát a tiszta haszon 1 százalék. Ez áll a motorra általában.

De ha már most méltóztatnak ezen számcsoportot redukálni a magyar államvasutakra való vonatkozásában, akkor a pénzügyi eredmény egészen más lesz. Köztudomásu, hogy az államvasutak a viczinális vasutakat vagy a régi forgalommegosztási szerződés, vagy pedig perczentuális szerződés alapján tartják üzemben. Átlagban 50 százalék megosztást véve alapul, ugy áll a helyzet, hogy mig a 90 százalékos kiadási többlet teljesen terheli a Mávot, addig a 91 százalék bevételi többlet csak 50 perczentig érvényesül a Mávra nézve.

Ennélfogva, ha méltóztatnak a differenciát venni, akkor 44 és fél százalék a Máv. vesztesége a forgalomban. Ez nagyon természetes, mivel a bevételi megosztási kulcs alapján dolgozunk és innét van a pénzügyileg kedvezőtlen eredmény ez időszerint a Mávnál. Ha pedig a költségeket hasonlitjuk össze, a melyek alakulnak a motorforgalomból, akkor ugy áll a helyzet, hogy az akczió költsége, mely vontatás, vonatkiséret és járműfentartásból áll, 1906-ban motorkilométerenként, a motoroknál 44 fillér, a vonatoknál 68 fillér. Tehát méltóztatnak látni, hogy itt kedvezőbben alakul a helyzet a motorokra nézve. A fentartási költségek pedig a motoroknál változnak 7·1 fillér és 14·6 fillér között; a mozdonyüzemnél pedig az összes helyi érdekű vasutaknál átlag 7·3 fillér. És ha méltóztatik az üzemi összköltségeket összehasonlitani, akkor ismét a motorüzem javára billen a mérleg, mert mig a motorüzemforgalomnál motorkilométerenként az összes költség 52 fillér, addig vonatkilométerenként 144 fillér. Ellenben a mi a szolgálatképtelenség eseteit illeti, ott ijesztő a helyzet a motorok rovására, a mennyiben a mozdonyüzemben 100.000 vonatkilométerre mindössze 0·62% eset van, a De Dion Mouton-motornál 12·1, a benzinelektromotornál 10·4, a Stolce-rendszernél 77·1% esik.

De mindezek az adatok nem alkalmasak egy végleges itélet megalkotására. Annyival kevésbbé lehet ma még tiszta képet alkotnunk a motorforgalomról, mert hiszen különböző viszonylatokban, különböző helyeken, különböző kezelések alatt a legellentétesebb, a legkülönbözőbb eredményeket kapjnk a motorokra nézve. Hogy csak néhány adattal fáraszszam a t. házat, a vontatás költségei üzletvezetőségek szerint változnak 17·5 fillértől 26·4 fillérig 1·1 motorkilométerenként ugyanazon rendszerű motoroknál. A fentartási költség változik 7·1 fillér és 14·6 fillér között. Az üzem költségei változnak 39·5 és 63·9 fillér között. Vagyis, t. ház, azt hiszem, teljesen megokolt a kereskedelemügyi miniszter urnak az az álláspontja, hogy legalább is indokolt bevárni a további terjeszkedés előtt a kisérletek eredményét, a mely kisérleteket a miniszter ur intenzive kivánja folytatni, kiküszöbölve e kisérletekből azt a hibát, a mely kétségtelenül elkövettetett: egyrészről hogy összehasonlitás csak a nagy mozdonyüzemmel, a teljes vonatokkal tétetett, másrészről hogy egyes vonalakon nem teljes motorüzemmel tétettek a kisérletek, hanem kombinative, ugy hogy teljesen tiszta kép alkotható mindeddig nem volt.

Most a miniszter ur tendenciája ebben a tekintetben az, hogy ott, a hol motorüzemünk van, teljes motorüzemre rendeztessenek be a vonalak, hogy ennek alapján tiszta képet nyerjünk, a mi azután mérvadó lesz annak eldöntésénél. hogy a motorüzemet — feltéve, hogy be fognak válni — kiterjeszsze-e a helyi érdekű vasutakon, igen vagy nem. *(Helyeslés.)* S ekkor lesz helyén, t. képviselőház, állást foglalni a Reök t. képviselőtársam által felvetett eszme tekintetében: kettéválasztani a személyforgalmat az áruforgalomtól és gyors, sűrű közlekedéssel lebonyolitani a személyforgalmat, a mi a közönség érdekeit fokozott mértékben szolgálná. *(Helyeslés.)*

T. ház! Az előbb már emlitettem az arad—csanádi vasutak kedvező eredményeit, a mely tekintetben, ismétlem, csak a legnagyobb elismeréssel lehet nyilatkoznom. Azonban végleges itélet alapjául elfogadni ezeket az eredményeket, az államvasuti rendszerre alkalmazva, még sem lehet. Mert, t. ház, egészen mások annak az aránylag kis vasutnak a viszonyai, *(Igaz! Ugy van!)* a hol konczentrált üzemmel dolgoznak, a hol a műhelyek közvetlen rendelkezésre állnak és közvetlen szomszédságban vannak, s a felügyelet is intenzivebb lehet, mert a vasut közegei közvetlenül foglalkozhatnak ezzel a forgalmi eszközzel, ellentétben az államvasutak nagy hálózatával, a hol ezek az előnyök rendelkezésre nem állanak.

És, t. képviselőház, hogy Kubik Gyula t. képviselőtársamnak egy adatára is reflektáljak, a mely az ő bizonyitékainál döntő szereppel bir, t. i. t. képviselőtársam felhozta azt, hogy az arad—csanádi vasut még le is szállitotta személydijszabását és daczára a leszállitásnak, ennek következménye az volt, hogy a személyforgalom és a bevételek rohamosan emelkedtek; kijelenthetem, hogy ez igen természetes, de ott az emelkedés nem a motorforgalom, hanem a személydijszabás leszállitása közvetkeztében állott be. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Méltóztassék megengedni a t. képviselő ur, hogy figyelmébe ajánljam azokat az eredményeket, a melyeket az államvasut a zónatarifa alkalmával elért, *(Halljuk! Halljuk!)* a hol, t. ház, az 1888-iki adatokkal összehasonlitva, — mert hiszen 1889-ben kezdték a zónatarifát alkalmazni, a mely tudvalevőleg három év alatt terjesztetett ki az államvasutak összes vonalaira, mert a később államositott vonalakon csak 1891-ben jött alkalmazásba — ugy áll a helyzet, hogy az utasok száma 1892-ben, tehát közvetlenül a zónatarifa alkalmazása után, 192%-kal, 1905-ben 307%-kal,

1906-ban pedig már 345%-kal emelkedett. A bevételek pedig 28%, 1892-ben 28%, 1905-ben 190% és 1906-ban már 130% emelkedést értek el. Ennyire növekedett a személyszállitási dijak leszállitása következtében a forgalom.

Ez, t. ház, azt jelenti, hogy egészen a motorforgalom javára irni az arad—csanádi vasutak forgalomnövekedését, legalább is messzemenő rokonszenv azon intézmény vagy forgalmi eszköz iránt, a melylyel szemben magam is azt hiszem, hogy a jövőben a helyi forgalom lebonyolitásában nagy szerepe lesz.

T. ház! Nem kivánom a t. házat tovább fárasztani. *(Halljuk! Halljuk!)* Amugyis talán túlságosan visszaéltem már a ház türelmével, de azt tartom, szükséges volt ezeket az adatokat a t. ház elé tárni, hogy tiszta képet méltóztassanak ezekről az ügyekről alkothatni. *(Helyeslés.)*

Befejezem reflexióimat annak őszinte elismerésével, hogy a t. miniszter ur tréfás hangon tett appellálása a t. házhoz komoly visszhangra talált. A t. miniszter ur bevezető beszédében ugyanis appellált a t. házra abban az irányban, hogy a helyi érdekű követeléseket méltóztassanak jobb időre raktározni, a mikor a magyar állam anyagi eszközei erőteljesebbek lesznek. És ime, örömmel és megelégedéssel kell konstatálnom azt a körülményt, a mely a ház szinvonalát is emeli, hogy egyetlen helyi érdekű követeléssel sem találkoztunk e vitában, *(Felkiáltások: Majd jönnek!)* pedig ez a vita igen alkalmas volt ilyenek támasztására.

De ha e tekintetben visszhangra talált a t. miniszter urnak a házhoz intézett appellálása, engedjék meg, hogy szives emlékükbe idézzem e vita első szónokának appellálását, Holló Lajos t. barátunk ama szavait, hogy igényeinket csökkentsük és mérsékeljük az államvasutakkal szemben arra a mértékre, a mely jogos és kielégithető, mert minél jobban fokozzuk igényeinket az intézmény iránt, a mely igények a törvényhozás kifogásai és a közönség szüntelen sürgetései folytán elvégre is kielégitésre fognak találni, abban a mértékben fog az adózó polgárok terhe növekedni, a mi pedig nem kivánatos egyetlen irányban sem.

A javaslatot elfogadom. *(Hosszantartó élénk helyeslés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Somogyi Aladár *(szólásra jelentkezik).*

Elnök: Mi czimen kiván szólni a t. képviselő ur?

Somogyi Aladár: Félremagyarázott szavaim valódi értelmének helyreigazitása czimén kérek szót.

T. ház! Midőn a t. államtitkár urnak szerény felszólalásomra tett nyilatkozatait elismeréssel és köszönettel veszem, egyuttal félreértett szavaimat is kénytelen vagyok helyreigazitani. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Somogyi Aladár: A t. államtitkár ur azt mondotta, hogy szemrehányás akart lenni részemről az a kérdés, hogy van-e programmja a t. miniszter urnak az államvasutak továbbfeljesztésére nézve. Bocsánatot kérek, kérdést a t. miniszter urhoz nem intéztem, hanem igenis egy konkluziót akartam levonni a tarifák minéműségére vonatkozólag és a konkluzióhoz természetesen premissza is kell. Ezért mondottam azt, hogy a vasutak továbbfejlesztése tekintetében az a rendszer, a mely eddig követtetett, szerény nézetem szerint már az épitési nyereségek miatt is nem volt helyes.

Szemrehányásképen vette a t. államtitkár ur még a tarifák tekintetében tett megjegyzésemet is. Bocsánatot kérek, én ott is konkluziót akartam levonni a tarifák minéműségére vonatkozólag, le is vontam, ehhez szintén premissza kellett, s ezért mondottam, hogy az államhatalomnak a tarifára döntő befolyást kell gyakorolnia és a tarifakezelést a kezében kell tartania. Meg is jegyeztem, hogy ez a viczinális vasutnál az engedélyokiratban nyert kifejezést, az államvasutnál az üzleti szabályzatban. Szemrehányást tehát nem óhajtottam tenni.

Egy megjegyzésére azonban a t. államtitkár urnak kénytelen vagyok visszatérni, a mely megjegyzés a vasuti igazgatóságra vonatkozó kritikámat illette. Mert én a t. államtitkár urnak nemcsak elhiszem, hogy az olasz államvasutak igazgatósága, illetve Olaszország részéről . . .

Elnök: Bocsánatot kérek, a t. képviselő ur szavait méltóztatik helyreigazitani; polémiába nem szabad bocsátkoznia. Méltóztassék magát szorosan ehhez tartani.

Somogyi Aladár: Még csak néhány megjegyzést bátorkodom tenni.

Személyeket nem kritizáltam, a mint a t. államtitkár ur értette. Az államvasutak igazgatóságát kritizáltam, de személyeket nem; mert ha személyeket akarok kritizálni, megteszem ezt, a mint meg is fogom tenni a költségvetés tárgyalása alkalmával.

A kocsi-álláspénzre vonatkozólag tudom, hogy kocsibirság-pénz nincs; ezt magyarázatként fűztem a kocsi-álláspénzhez.

A mi a Goliát-sineket illeti, tudom azt is, hogy azok hol vannak lerakva. Csak dokumentálására annak az irányzatnak, a mely eddig követtetett, emlitettem fel, hogy az első Goliát-sinek a budapest—marcheggi pályán állittattak fel. *(Felkiáltások: Kelenföld—Győr!)* Ez csak kisérletkép történt, de a budapest—marcheggi vonalon, tehát mégis Bécs felé állittatott fel először.

Szunyog Mihály: T. ház! Félreértett szavaim helyreigazitása végett kérek szót és bocsánatot kérek, hogy néhány perczig a t. képviselőház idejét igénybe veszem.

Köszönettel vagyok az államtitkár ur iránt, hogy oly szép szavakkal honorálta felszólalásomat, azonban két dologban felszólalásom valódi értelmét meg kell magyaráznom.

Az államtitkár ur az államvasutak financziális helyzetére vonatkozólag azt mondja, hogy az államnak szüksége van arra az üzleti feleslegre, a melyet az államvasutak évenkint produkálnak,

és azt mondja, hogy ha most 100 milliót elvonnánk az államháztartástól, a mennyi most az államvasutak üzleti feleslege, ez az államháztartásra nagy kárral jár. Erre vonatkozólag bátor vagyok megjegyezni, hogy az a 100 millió, a mi az államvasutak üzleti feeslege, nem esik mind az államháztartás javára, mert hiszen annak a száz milliónak egy nagy része a vasutba befektetett tőke kamatoztatására szükséges, a mi pedig viszont az államháztartás terhére esik. Én épen igy gondoltam a háztartás elkülönitését, hogy a vasut maga kamatoztassa a befektetett tőkét, és a mi megmarad, azt forditsa a vasut a maga ezéljaira.

A szénre vonatkozólag is bátor vagyok az államtitkár ur által félremagyarázott szavaimat helyreigazitani. Én t. i. a fekete kőszénről beszéltem és megjegyeztem, a mint a naplóban is látható, hogy a barna szénről, a melyből 60 millió állittatik elő Magyarországon, én nem beszélek, a mennyiben ennek hőfejlesztő képessége kevesebb, tehát ezt a forgalom gyorsitása és tökéletesitése szempontjából nem tartom megfelelőnek. A kőszénről beszélvén azt mondtam, hogy kőszenet Magyarországon 1905-ben 10,880.000 métermázsát produkáltak, ellenben 16 millió métermázsát importáltak az országba, az államvasutak szénszükséglete pedig 20—30 milliót tesz ki évenként. Mindjárt megjegyeztem, hogy a barna szénre nem gondolok, mert a barna szenet csak az államvasutak esekélyebb fontosságu vonalain tartom megengedhetőnek. Ezt azért mondottam, mert a fokozott gyorsaság mellett a vasutaknak megterhelését csökkenteni kell. Pedig tudjuk, hogy a barna szénnek a kaloriája kisebb lévén, abból sokkal nagyobb mennyiség szükségeltetik ugyanazon czélra, mint a kőszénből, már pedig, ha a vonat gyorsaságát fokozni akarjuk, akkor minden felesleges tehertől meg kell a vonatot szabaditani. A fekete és barna szén közti különbség oly nagy, hogy sokkal nagyobb mennyiség szükséges a barna szénből és igy a forgalom gyorsitását jobban előmozditom, ha fekete szenet használok.

Ezt voltam bátor megjegyezni.

Elnök: Van valaki szólásra feljegyezve? Ha nines, kérdem a t. házat: kiván-e valaki a javaslathoz hozzászólni? Ha nem kiván, akkor a vitát bezárom.

Az előadó uré a szó. Ha az előadó ur nem kiván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Következik a szavazás.

Felteszem a kérdést: méltóztatik-e a t. ház a m. kir. államvasutak és a m. kir. posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök, valamint a m. kir. államvasutak állomásain és vonalain szükséges beruházás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a törvényjavaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás. Kérem a czimet olvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Szólni senki sem kivánván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a czimet változatlanul elfogadni? *(Igen!)* A czim változatlanul elfogadtatott.

Következik az 1. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Kubik Gyula!

Kubik Gyula: T. ház! A kereskedelemügyi kormány megnyilatkozásai, melyek e törvényjavaslattal szemben történtek, a legnagyobb megnyugvást fogják kelteni az egész országban. Hálásan veszem tudomásul, hogy ily részletesen méltóztatott foglalkozni a felszólalásokkal. Azon kifejezését azonban az igen t. államtitkár urnak, hogy az én kritikámat élesnek jelezte az államvasutakkal szemben, bátor vagyok odamódositani, hogy az talán csak határozott volt, de tárgyilagos. Élesnek méltóztatott mondani.

Szterényi József államtitkár: Nem személyileg mondtam.

Kubik Gyula: Hogy ehhez jogom volt, nem hivatkozom semmi másra, mint az igen t. államtitkár ur azon nyilatkozatára, hogy az államvasutak egész szervezetét meg fogják változtatni, mert az egyik szervezeti tagozat felszivta a másiknak a hatáskörét és ezen hatáskörfelszivással előállott az államvasutak szervezetében az a körülmény, hogy felelősségért azután senkit sem lehetett megkeresni, mert mindenki a másiknak hatáskörében dolgozott.

Igazam volt továbbá abban is, és azzal is igazolt engem a t. államtitkár ur, hogy a fegyelem helyreállitására vonatkozólag oly igazán őszinte és férfias . . .

Elnök: Bocsánatot kérek, t. képviselő ur, most a részletes tárgyalásnál vagyunk, még pedig az 1. §-nál; méltóztassék tehát ehhez szólni . . .

Kubik Gyula: Bocsánatot kérek, itt a felhatalmazásról van szó.

Elnök: . . . és ne méltóztassék általános polémiába bocsátkozni az államtitkár urral beszédével. A házszabályok értelmében ehhez a képviselő urnak nines joga, nagyon sajnálom, de kénytelen vagyok a képviselő urat figyelmeztetni és kérni, hogy szorosan ragaszkodjék az 1. §-hoz.

Kubik Gyula: Az 1. §-ban arról van szó, hogy 60 millió korona fordittassék postakocsikra, és gépkocsikra. Én a motorkocsikra vonatkozóllag azt a propoziczió tettem, hogy azok is alkalmaztassanak, és ezzel szemben felhozta az igen t. államtitkár ur az adatokat.

Én bátor vagyok megjegyezni hogy az arad—csanádi vasut a 21 és 27 kilométeres távolságra való szállitásnál ugyanazzal a tarifával rendelkezik, melylyel a m. kir. államvasutak; 70 kilométernyi távolságra leszállitja a tarifát felére; 200 kilométernyi távolságra, leszállitja a tarifát egyharmad részre. Hogy ha csak ez a tarifale-

szállitás volna egyedüli oka a forgalom növekedésének, akkor igen egyszerű volna az államvasutak részéről leszállitani a tarifát, és ennek folytán a forgalom is növekednék. De ezt nem teheti, mert nála nincs motorikus üzem, melynek bevételei ezt lehetővé tegyék. Az arad—csanádi vasut dijtétele leszállitásával elérte azt, hogy mig 1902-ig ráfizetett a személyforgalomra 180.000 koronát, 1906-ban a személyforgalomból tiszta jövedelme lett a tarifaleszállitás mellett is 145.000 korona, mig, ha az államvasutak még jobban leszállitják a személyszállitási tarifát, ez csak a veszteséget növelné.

Lázár Pál: Sokan utaznak ingyen az államvasutakon, az a baj.

Kubik Gyula: A magyar általában el van ismerve, mint jó katona; de mint vasutas a legkitünőbb. Hálásan veszem az igen t. államtitkár urtól azt a hatalmas és bátor erőre valló nyilatkozatot, a mely a fegyelem fentartására vonatkozik és a melylyel biztositva lesz az államvasutak zavartalan üzeme.

A tételt elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólni senki sem kivánván, felteszem a kérdést: Méltóztatik-e az 1. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor az 1. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 2. §.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kivánván, felteszem a kérdést: méltóztatik-e a t. háznak a 2. §-t elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* A szakaszt elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 3. §.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kivánván, felteszem a kérdést: méltóztatik-e a t. háznak a 3. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor a 3. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 4. §.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kivánván, a 4. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Ezzel a 440. számu törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is letárgyaltatván, kérem a t. házat, sziveskedjék elhatározni, hogy annak harmadszori olvasását a legközelebbi ülésre tűzi ki. *(Élénk helyeslés.)* Ezt tehát határozatilag kimondom és az ülést öt perczre felfüggesztem. *(Élénk éljenzés és taps.)*

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom.

Következik a mesterséges borok készitésének és azok forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893: XXIII. t.-cz. végrehajtása tárgyában kiadott rendelet módositásáról, illetőleg kiegészitéséről (Irom. 69, 457) a kereskedelemügyi miniszter jelentése.

Az előadó urat illeti a szó.

Buday Barna előadó: T. képviselőház! A mesterséges borok készitését és forgalomba hozatalát tilalmazó 1893: XXIII. t.-cz. 2. §-a megengedi a természetes mustnak az okszerű pinczekezelés elveinek megfelelő javitását; arra nézve pedig, hogy mi tekintendő okszerű pinczekezelésnek és javitásnak, ugyancsak e szakasz szerint a kereskedelemügyi miniszter a földmivelésügyi miniszterrel együtt rendeleti uton intézkedik, de az ez irányban kiadott rendelet, valamint ennek minden módositása a képviselőháznak utólag bejelentendő.

Hieronymi Károly volt kereskedelemügyi miniszter ur a törvényben gyökerező jogánál fogva még 1904 novemberben rendeletet adott ki, melyben a tokaji borvidéket alkotó községek bármelyikében termelt mustnak vagy bornak más községben termelt musttal vagy borral való keverését tilalmazza, az e tilalom ellen vétőket pedig 15 napig terjedhető elzárással és 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel bünteti. Hieronymi kereskedelemügyi miniszter ur az országgyűlés szünetelése miatt ezt a rendeletét a képviselőháznak utólag tudomására nem hozhatta. Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter ur elődjének czélszerű rendeletét fentartotta, egyuttal azonban pótolni kivánván a mulasztást is, erre vonatkozó intézkedését törvényes kötelességének megfelelően most a képviselőháznak bejelenti. Ez az előttünk fekvő miniszteri jelentésnek történikuma.

A mi most már a miniszteri jelentéshez fűződő gazdasági szempontot illeti, kétségtelen, hogy ebben a házasitási tilalomban nincsen kimeritve a kormánynak abbeli gondoskodása, a melyet a tokaji bor védelme érdekében kifejteni kiván. De hogy magában véve ez a tilalom helyes is és szükséges, az, azt hiszem, minden vitán felül áll. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Az a körülmény ugyanis, hogy a tokaji bort keverni lehetett, visszaéléseknek nyitott tág kaput, a mennyiben a tokaji bor firmája alatt értéktelenebb minőségű keveréket hoztak forgalomba, s ezzel a tokaji bor jóhirnevének többet ártottak, mint pl. a magyar lisztnek a malterezett buzával. Már pedig nemcsak helyi érdek, de egyenesen országos közgazdasági érdek, hogy a tokaji bort az értékesitésére hátrányosan kiható minden visszaélés ellen megvédelmezzük, s renomméját tisztán tartsuk.

Ennélfogva azt hiszem, hogy a tokaji szőlőtermelő gazdák elismeréssel vehetik tudomásul a miniszter urnak ezt a gondoskodását, a melynek révén a külföld előtt ismételten dokumentálhatjuk, hogy itt a tokaji bor értékét csökkentő, vagy jellegét rontó mindennemű manipuláczió szigoruan tiltva van.

Mindezeknél fogva a közgazdasági bizottság tiszteletteljes javaslata az, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur ezen jelentését a képviselőház tudomásul venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kereskedelemügyi miniszter urnak a mesterséges borok készitésének és azok forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893: XXIII. t.-czikk végrehajtása tárgyában kiadott rendelet módosi-

tásáról, illetőleg kiegészitéséről szóló jelentését tudomásul venni, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ennélfogva kijelentem, hogy a képviselőház a jelentést tudomásul veszi és a képviselőháznak ezen határozata a főrendiházzal közöltetik.

Következik az országos közlekedési tanácsról a kereskedelemügyi miniszter ur törvényjavaslata (Irom. 448, 462).

Az előadó urat illeti a szó.

Szász József előadó: T. ház ! Annál a szoros érdekközösségnél fogva, a mely egyfelől a vasutak, illetőleg általánosságban a szállitási és közlekedési eszközök, másfelől az utazó és szállitó közönség között fennáll, régóta szüksége mutatkozott annak, hogy oly testület állittassék fel, a mely már összealkotásánál fogva is kifejezésre juttassa a maga kebelében a nagyközönség óhajtásait és a melyben annak méltányos érdekei is megóvassanak. Ez az intenczió vezette a kereskedelemügyi miniszter urat akkor, a mikor az országos közlekedési tanácsról szóló törvényjavaslatot elkészitette ; vezette az is, hogy vasuti, közuti, posta- és távirdai, telefon és hajózási kérdésekben legyen egy olyan szerve, a mely szakkérdésekben véleményezést adjon és esetleg saját kezdeményezéséből is javaslatokat tegyen.

Ez a törvényjavaslat most elkészült, maga a testület azonban nem teljesen uj intézmény. Ez a mult esztendőben létesittetett rendeletileg. Ugy azonban, a mint rendeletileg szerveztetett, nagy hivatásának meg nem felelhetett ; ezért a kereskedelemügyi miniszter ur ujjászervezte ; a mi hiba volt benne, elhagyta, a mi hiányzott belőle és a mi a közérdek szempontjából fontos, azt belevette.

A szervezett országos tanács a multban csak egy szervvel rendelkezett és ez volt az állandó bizottság ; ez készitette elő a plénumnak az egyes kérdéseket a nélkül, hogy a kellő szakértelemmel ez a tanács rendelkezett volna. A mostani törvényjavaslat szerint a tanács szakosztályokra oszlik ; mindegyik osztályban ezek a kérdések külön-külön szakszempontokból megvitattatnak. Ez tehát az egyik különbség a mult és a jelen intézmény között ; a másik különbség az, hogy a tanács állandósittatik, s hogy ez a törvényjavaslat sulyt helyez a közuti kérdésekre is, a mi a multban nem történt. Ujitás benne az is, hogy tekintettel van a mezőgazdasági érdekekre, a mennyiben az országos közlekedési tanácsban a felállitandó mezőgazdasági kamarák is képviselve vannak. Ujitás az is, hogy az országos közlekedési tanácsban képviselet utján részt vesznek a képviselőház és a főrendiház is ; ujitás azonkivül az is, hogy a tarifabizottságot ez a törvényjavaslat visszahelyezi a régi alapokra, a melyeket az utóbbi esztendőkben a maga eredeti mivoltából teljesen kiforgattak.

A közlekedési és a pénzügyi bizottság ennél a tarifabizottságnál annak a reményének ad kifejezést, hogy abban csakis kiváló szakértelmű férfiak fognak helyet foglalni.

Éber Antal: Szabadjegy nélkül !

Szász József előadó: A közlekedésügyi és pénzügyi bizottság a törvényjavaslatot több módositással elfogadta. Ezek közül a módositások közül legfontosabb az, hogy a 14. §-nál az ülésen résztvevő tagok tiszteletdijban nem részesülhetnek, *(Helyeslés.)* a másik fontos módositás az, hogy hivatalból tagjai a tanácskozásnak, az 5. §-ban felsoroltakon kivül Horvátországra való tekintettel a zágrábi országos statisztikai hivatal igazgatója is. Mindezek alapján a közlekedésügyi és pénzügyi bizottság nevében van szerencsém a törvényjavaslatot ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés.)*

Hammersberg László jegyző: Simonyi-Semadam Sándor !

Simonyi-Semadam Sándor: T. ház ! Én üdvözlöm a miniszter urat ezen törvényjavaslat alkotásánál, annál is inkább, mert a parlamentárizmus iránti érzékének ezzel nagy tanujelét adta. A parlamentáris kormányformánál ugyan elv az, hogy minden az államot érdeklő intézkedés, különösen a közgazdaság tekintetében a parlament ellenőrzése és közreműködése folytán jöjjön létre, mégis a valóság az volt, hogy voltak is, vannak is bizonyos terek, a melyekbe a parlamentnek beleszólása alig egy esetben volt lehetséges és ha volt is, akkor is csak a fait accompli terjesztetett a parlament elé és csak utólagosan mondhatta meg a parlament a maga véleményét.

Ilyen specziális tárgy volt a tarifa kérdése. Tulajdonképen soha a ház tisztában a tarifális politikával nem volt ; ebbe ingerencziája semmiféle tekintetben nem volt, sem nem ellenőrizhette, sem az apró tételekkel nem törődhetett és ezzel a közgazdaságnak olyan fontos tere volt a parlamenti ellenőrzés alól, vagy mondjuk, a parlament közvetlen ingerencziája alól kivonva, hogy tulajdonképen majdnem fölért fontosság tekintetében a vámkérdésekkel. Mert a vámtételek rendesen tiz évre állapittatnak meg bizonyos merevséggel, változhatatlanul ; vagyis tiz évig az összes gazdasági viszonyok kénytelenek hozzáalkalmazkodni és tűrni nolle-velle a jó vagy rossz tételeket. Ennek egyetlenegy korrekturája a tarifapolitika. A mit a vámok elhibáztak és a mit tiz éven át nem lehet megválhoztatni, azt helyes és jó tarifapolitikával tűrhetővé, sőt még jóvá is lehet tenni. Vagy, ha szabad hasonlatot mondanom, a vám közgazdasági kérdésében a vámszerződések képezik a merev csontvázat és a tarifa a körülötte lévő izmot.

Ez, sajnos, eddig abszolute, ha nem is eltitkolt dolog, de elvont terület volt a képviselőház elől és az ingerenczia olyan nehézkes, majdnem — mondjuk — lehetetlen volt, hogy legfeljebb interpellácziók alakjában lehetett a kereskedelemügyi miniszter urhoz fordulni, hogy egy vagy más sérelmes tarifális tételt megváltoztasson és a ház abszolute nem volt tisztában azzal, hogy tulajdonképen a tarifapolitikának mi az iránya és mit szándékoznak vele elérni. Épen ebben kulminál a törvényjavaslat iránya, hogy, a mint lehetséges, a parlament ingerencziáját megadja, vagyis élénk kontaktust hoz a merev, elzárt bizottság és az élő

parlament közé azáltal, hogy statuálja azt, hogy a képviselőháznak is bizonyos számu tagjai mindenkor meghivassanak.

Ilyen szempontból birálom én meg ezt a javaslatot és ezért tartom örvendetes lépésnek a közlekedési tanács felállitásáról szóló törvényjavaslatot. Elfogadom azt teljes egészében és a részleteknél sem immorálok. Csupán egyet óhajtanék még kifejezésre juttatni, a mely a bizottsági tárgyalások folyamán is már kifejezésre jutott, hogy t. i. e bizottságban való működés ne legyen pénzbeli ellenszolgáltatással összekötve, először is azért, mert olyan csekély lehet ez az ellenszolgáltatás, hogy nem érdemes belemenni, és másodszor azért, mert képviselői kötelességteljesitéséről van szó, parlamenti működést fejt ki az illető és ott is ugyanazt a kötelességet teljesiti, a melyet egyébként a képviselőházban teljesit.

Mivel én, mint mondom, e törvényjavaslatban a parlamentárizmus irányának, a parlament jogainak kiterjesztését látom, a törvényjavaslatot elfogadom. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs felirva. Felteszem a kérdést: méltóztatik-e a t. ház az országos közlekedési tanácsról szóló törvényjavaslatot általánosságban elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Tehát a törvényjavaslatot általánosságban elfogadottnak jelentem ki. És most következik a részletes tárgyalás.

Kérem a jegyző urat, hogy a törvényjavaslat czimét felolvasni sziveskedjék.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Nem lévén észrevétel, kimondom, hogy a czim elfogadtatik. Következik az 1. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat* 1. §-át*).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kijelentem, hogy a t. ház az 1. §-t elfogadja.

Következik a 2. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat* 2. §-át*).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kijelentem, hogy a ház a 2. §-t elfogadja.

Következik a 3. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat* 3. §-át*).*

Elnök: A kereskedelemügyi miniszter ur kiván szólni.

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: T. ház! A *b)* pont második sorában »egy-egy tagot« kifejezés elé tétessék: »a m. kir. József-műegyetem és a budapesti ügyvédi kamara«. *(Helyeslés.)*

Hammersberg László jegyző: Szilassy Zoltán!

Szilassy Zoltán: T. képviselőház! Teljes mértékben elismerem, helyeslem és méltánylom azokat az intenciókat, a melyek a kereskedelemügyi miniszter urat ezen törvényjavaslat benyujtására inditották és meggyőződésem szerint a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat életbeléptetése esetén teljes mértékben meg is fog felelni, s ennek következtében a törvényjavaslatot elfogadom. *(Helyeslés.)*

Ha mégis felszólalok, teszem ezt abból az okból, hogy a törvényjavaslat harmadik szakaszának intencióját, a mely tulajdonképen azt czélozza, hogy a gazdasági érdekeltségeknek minden ágazata kellőleg legyen képviselve a szervezendő tanácsban, világosabbá és preczizebbé tegyem. Ez a közlekedési tanács csak akkor felelhet meg feladatának, ha abban a gazdasági érdekeltségek mindegyikének mód nyujtatik arra, hogy a kereskedelemügyi miniszternek a tanácsban képviselt tagjai utján elvi jelentőségű vasuti és hajózási ügyekben szakvéleményt adjanak, esetleg önálló közérdekű javaslatokat is tegyenek. E tekintetben a javaslat megfelelő módon gondoskodik is az érdekeltségek képviseltetéséről, a mennyiben az ipari és kereskedelmi érdekeltség képviseletére az ipari és kereskedelmi kamarák által választott tagok vannak hivatva, mig a mezőgazdasági érdekek képviseletére a még csak ezután szervezendő mezőgazdasági kamarák által választott tagok lesznek hivatva.

Ámde, a mig ezek a kamarák nincsenek szervezve, a törvény jelenlegi diszpozicziói szerint a miniszter urnak nincsen módja a mezőgazdasági érdekeknek az ipari és kereskedelmi érdekekkel való paritásos képviseltetésére. Mivel kétségtelen, hogy a mezőgazdasági és erdőgazdasági érdekek képviseltetése igen fontos, azt hiszem, hogy addig sem szünetelhet azoknak a képviselete, a mig tényleg megtörténik a mezőgazdasági kamarák szervezése. Meg vagyok győződve, hogy az igen t. földmivelésügyi miniszter ur, a ki behatóan foglalkozik e kérdés megoldásával, mielőbb törvényhozási uton szervezni fogja ezeket a mezőgazdasági kamarákat. Lehetnek azonban az ő akaratán kivül eső olyan okok, a melyek megakadályozzák a mezőgazdasági kamarák mielőbbi szervezését és ezért abban a véleményben vagyok, hogy addig, a mig a mezőgazdasági kamarák szervezése tényleg megtörténik, a mezőgazdasági érdekeket tényleg képviselő mezőgazdasági egyesületek köréből nevezhessen ki a földmivelésügyi miniszter javaslatára a kereskedelemügyi miniszter a közlekedési tanácsba tagokat.

Ezeknek előre bocsátása után vagyok bátor a harmadik szakasz *b)* pontjához a következő toldást benyujtani *(olvassa)*: »Mindaddig azonban, a mig a mezőgazdasági kamarák szervezése meg nem történik, a kereskedelemügyi miniszter a megyei gazdasági egyesületek tagjai sorából a földmivelésügyi miniszter kijelölése alapján a kereskedelmi- és iparkamarák által választott tagok számával egyenlő számu tagot kinevez.«

Elnök: Szólni senki sem kiván. A vitát bezárom. Az előadó urat illeti a szó.

Szász József előadó: Ugy a kereskedelemügyi miniszter ur, mint Szilassy t. képviselőtársam módositásához az előadott indokok alapján hozzájárulok.

Elnök: A tárgyalást befejezettnek nyilvá-

nitom. A kereskedelemügyi miniszter ur kiván szólani.

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Elfogadom a harmadik szakaszhoz benyujtott módositást.

Elnök: Szavazásra teszem fel a kérdést.

A 3. szakasz első bekezdése és *a)* pontja meg nem támadtatván, az változatlanul elfogadtatik. Méltóztatik ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt elfogadottnak nyilvánitom. Az iránt intézek most kérdést a t. házhoz, hogy méltóztatik-e a 3. §. *b)* pontját változatlanul elfogadni, szemben a Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter ur által beadott módositással, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a *b)* pontot Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter ur beadott módositásával fogadja el, a mely szerint a *b)* pont második sorában az »egy-egy tagot« szavak elébe tétessenek e szavak: »a m. kir. József műegyetem és a budapesti ügyvédi kamara«. *(Helyeslés.)*

Most felteszem a kérdést: méltóztatik-e a t. háznak elfogadni Szilassy Zoltán képviselő ur azon toldó módositását, a mely szerint *(olvassa)*: »Mindaddig azonban, mig a mezőgazdasági kamarák szervezése meg nem történik, a kereskedelemügyi miniszter a megyei gazdasági egyesületek tagjai sorából a földmivelésügyi miniszter kijelölése alapján a kereskedelmi és ipari kamarák tagjai sorából választott tagok számával egyenlő számu tagot kinevez«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e ezen módositást elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Kimondom, hogy a t. ház a 3. §. *b)* pontját Szilassy Zoltán képviselő ur módositásával fogadta el.

Következik a *c)* pont.

Mezőssy Béla: T. ház! Hozzá kivánok szólni. Vonatkozással Szilassy Zoltán t. képviselőtársamnak intenciójára . . .

Elnök: Bocsánatot kérek, képviselő ur, bezártam a vitát, a kérdést feltettem, most már nem lehet beleavatkozni.

Mezőssy Béla: Én inditványt kivántam tenni.

Elnök: A vita be van zárva és már kérdést is intéztem a házhoz; most már nem lehet hozzászólni.

Mezőssy Béla: Nem pontonként történik a tárgyalás?

Elnök: Nem. A 3. §-ra vonatkozólag tettem fel a kérdést szavazásra. És azt hiszem, kijelenthetem, hogy a *c)* pont változatlanul elfogadtatik. *(Helyeslés.)*

Következik a 4. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve.

Felteszem a kérdést, hogy méltóztatnak-e a 4. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* A negyedik szakasz elfogadtatott.

Következik az 5. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa az 5. §-t).*

Elnök: A kereskedelemügyi miniszter ur kiván szólni.

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: Javaslom, hogy az 5. §. *b)* pontja után e szavak tétessenek uj *c)* pont gyanánt: »az országos vizépitési igazgatóság főnöke«. A mostani *c)* pontból pedig lenne *d)* pont. *(Felkiáltások balfelől: Helyes! Elfogadjuk!)*

Elnök: Mezőssy Béla képviselő ur kiván szólni.

Mezőssy Béla: T. képviselőház! A 3. §. tárgyalása alkalmából a házszabály rendelkezései folytán nem lehettem abban a helyzetben, hogy a Szilassy Zoltán t. képviselőtársam által felhozott indokokra tekintettel — miután különben is azt hittem, hogy ő lesz szives konkrét inditványt tenni — egy módositást inditványozhassak. Miután azonban felette nagy érdek az, hogy az országos közlekedési tanács tagjai között ne pusztán a szorosabban vett mezőgazdasági érdekek képviselői vehessenek részt, hanem hogy ott az erdőgazdasági képviselet is arányos mértékben helyet foglalhasson, *(Élénk helyeslés.)* ezen indok által vezéreltetve, s támaszkodva az Országos Magyar Erdészeti Egyesület ily irányu előterjesztésére, azt a tisztelteljes kérdést intézném a t. kereskedelemügyi kormányhoz, hogy hivatalból tagja lehet-e a közlekedésügyi tanácsnak az Országos Erdészeti Egyesület egyetlen képviselője?

Hammersberg László jegyző: Szterényi József államtitkár ur kiván szólni.

Szterényi József államtitkár: T. ház! *(Halljuk!)* A milyen szivesen járult volna a kereskedelemügyi miniszter ur a harmadik szakasznál a Mezőssy Béla t. barátom által inditványozott, illetőleg inditványozni szándékolt módositáshoz, annyira teljes lehetetlenség az 5. §-nál elfogadni ezt a módositást, mert egyáltalában nem illik bele az 5. §. strukturájába.

Az 5. §. kizárólag hivatalból való tagokról tehát tisztviselőkről, a miniszterium és a vasuti vállalatok képviselőiről rendelkezik, ide tehát egyáltalában érdekeltségi tényezőt behozni nem lehet. Azonban megnyugtatásul a tekintetben, a mit Mezőssy Béla t. barátom kifejezésre hozott, válaszolhatom, hogy a végrehajtás rendjén meg fog valósulni ez az óhajtás, és bátorkodom a miniszter ur nevében kijelenteni, hogy az Országos Erdészeti Egyesület azon testületek között lesz, a melyeket a miniszter ur a tanácsban való képviseltetésre fel fog szólitani. *(Helyeslés.)* Ennélfogva eléri a t. képviselő ur a végrehajtás rendjén azt, a mit előbb egy sajnálatos tévedés folytán a törvénybe való behozatallal nem sikerült elérnie. Igy tehát kérem a szakaszt változatlanul elfogadni.

Mezőssy Béla államtitkár: T. képviselőház! Teljesen méltánylom a t. barátom által felhozott indokot és belátom, hogy a szóban forgó szakasznál ezen módositás meg sem tehető és igy inditványomat elejtem. Miután azonban az esetre, ha az erdészeti érdekek képviselete csak rendeleti uton lenne biztositva, esetleg ez bizonyos mértékű félreértésre adna alkalmat az illető körökben, és

miután az országos erdészeti egyesület hozzám csak rövidesen érkezett kérvényében sulyt helyez arra, hogy ők is a közlekedési tanácsban képviselve legyenek : ez indokokra tekintettel, kérnem kell a kereskedelemügyi miniszter urat, méltóztassék módját találni e szakasz megfelelő módosításának. Talán — miután a házban ez már nem lehetséges — az előbb emlitett indokok sulya alapján a törvényhozás másik tényezőjénél, a főrendiháznál lesz kegyes az igen t. miniszter ur az itt jelzett szempontokat figyelmére méltatni és bizom abban, hogy az országos erdészeti egyesület ezen jogosult kivánsága, mely itt csak technikai okból nem volt méltányolható, jóakaratu elbirálásban fog részesittetni.

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: Ahhoz hozzájárulok, hogy a főrendiházban megtétessék a módositás.

Mezőssy Béla államtitkár: Inditványomat akkor visszavonom.

Elnök: A vitát bezárom. Az előadó urat illeti a szó. Az előadó ur nem kiván szólni. Felteszem a kérdést szavazásra. Az 5. §. első bekezdése és az *a—c)* pont szövegében meg nem támadtatván, elfogadtatnak. Most következik Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter urnak azon módositása, hogy a *b)* pont után tétessék egy uj *c)* pont és pedig ez : »az országos vizépitési igazgatóság főnöke.« Kérdem a t. házat: méltóztatik-e ezen módositáshoz hozzájárulni, igen vagy nem ? *(Igen !)* E szerint tehát a törvényjavaslat 5. §-ába ezen uj *c)* pont betoldatik, s ennélfogva az eddigi *c)* pont d*)* ponttá lesz.

Következik a 6. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat* 6. §-*át).*

Elnök: Szólni senki sem kiván ; felteszem a kérdést : méltóztatik-e a 6. §-t felolvasott szövegében elfogadni, igen vagy nem ? *(Igen !)* A szakasz elfogadtatott.

Következik a 7. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat* 7. §-*át).*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Felteszem a kérdést : méltóztatik-e a 7. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem ? *(Igen !)* A szakasz elfogadtatott.

Következik a 8. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat* 8. §-*át).*

Raisz Aladár jegyző: Lázár Pál !

Lázár Pál: T. ház ! Miután kivánatos, hogy minden tag, a ki az Országos Közlekedési Tanácsba ki lesz nevezve, a munkában részt vegyen, óhajtanám, hogy minden egyes tag egy osztályba legyen osztva. Bátor vagyok tehát azon módositást ajánlani, hogy a 8. §-nak 2. bekezdésébe tétessék *(olvassa) :* »Minden tag legalább egy osztályba beosztandó.« *(Helyeslés.)*

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: Elfogadom a módositást.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur sem kivánván szólni, a tanácskozást is befejezettnek nyilvánitom.

Felteszem a kérdést olyképen, hogy mindenekelőtt kérdem a t. házat, hogy Lázár Pál képviselő urnak a 8. §. második bekezdéséhez beadott módositását, mely uj bekezdésként a következőket kivánja beszurni *(olvassa) :* »Minden tag legalább egy osztályba beosztandó«, méltóztatik-e elfogadni, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor a 8. §-t a módositással elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 9. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a* 9. §-*t).*

Elnök: Szólni senki sem kiván, — az előadó ur sem — felteszem a kérdést : méltóztatik-e a 9. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor a 9. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 10. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a* 10. §-*t).*

Elnök: Szólni senki sem kivánván, felteszem a kérdést : méltóztatik-e a 10. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor a 10. §-t elfogadottnak nyilvánitom ki.

Következik a 11. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a* 11. §-t).

Elnök: Szólni senki sem kivánván, felteszem a kérdést, méltóztatik-e a 11. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor a 11. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 12. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a* 12. §-*t).* Lázár Pál !

Lázár Pál: T. képviselőház ! Bár a 12. §. provideál arról, hogy az egyes osztályokat negyedévenként, az egész tanácsot pedig évenként legalább egyszer összehivják, mégis könnyen megtörténhetik az, hogy időközönként is egyes fontos esetek merülnek fel, a mikor kivánatos volna az osztályoknak összehivása, miért is bátor vagyok a következő módositást javaslatba hozni *(olvassa) :* »Tétessék a 12. §. végére : Bármely osztályt vagy a teljes ülést is a tagok egyharmadának irásbeli óhajára az elnök nyolcz napon belül összehivni köteles.« *(Helyeslés a baloldalon.)*

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: A módositást elfogadom.

Elnök: Szólni senki sem kivánván, a vitát bezárom. Ha az előadó ur sem kiván szólni, a tárgyalást is befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem : méltóztatik-e a 12. §-t, mely nem támadtatott meg, elfogadni, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor kérdem a t. házat : méltóztatik-e a 12. §-hoz elfogadni Lázár Pál képviselő ur azon pótlását, hogy a szakasz végére tétessék *(olvassa) :* »Bármely osztályt vagy a teljes ülést is a tagok egy harmadának irásbeli óhajára az elnök nyolcz napon belül összehivni köteles«, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor a 12. §-t ezzel a pótlással elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 13. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a* 13. §-*t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, felteszem a kérdést: méltóztatik-e a t. háznak a 13. §. imént felolvasott szövegét változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a 13. §-t változatlanul elfogadja.

Következik a 14. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 14. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, felteszem a kérdést: méltóztatik-e a 14. §-t felolvasott szövegében változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor tehát a 14. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 15. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 15. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, felteszem a kérdést: méltóztatik-e a 15. §-t felolvasott szövegében változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor tehát a 15. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 16. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 16. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, felteszem a kérdést: méltóztatik-e a 16. §-t felolvasott szövegében változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor tehát a 16. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 17. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 17. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, felteszem a kérdést: méltóztatik-e a 17. §-t felolvasott szövegében változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor tehát a 17. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 18. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 18. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, felteszem a kérdést: méltóztatik-e a 18. §-t felolvasott szövegében változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor tehát a 18. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 19. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 19. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, felteszem a kérdést: méltóztatik-e a 19. §-t felolvasott szövegében változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor tehát a 19. §-t elfogadottnak nyilvánitom.

Következik a 20. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 20. §-t).*

Elnök: A 20. §-t is méltóztatnak változatlanul elfogadni? *(Igen!)* Akkor ezzel a 448. sz. törvényjavaslat, a mely az országos közlekedési tanácsról szól, általánosságban és részleteiben is le lévén tárgyalva, felhatalmazást kérek a t. háztól arra, hogy a törvényjavaslat harmadszori olvasását a t. ház legközelebbi ülésére kitűzhessem. *(Helyeslés.)* Ily értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a sopron—kőszegi helyi érdekű vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 449, 464). *(Halljuk!)*

Az előadó urat illeti a szó.

Pogány Lajos előadó: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter ur törvényjavaslatot terjesztett be, a melyben felhatalmazást kér arra, hogy a sopron—győr—sopron—ebenfurthi vasut Sopron állomásától kiágazólag Kőszeg állomásig vezetendő h. é. vasutat az 1880: XXXI. t.-cz. és az 1888: IV. t.-cz. szakaszaiban foglalt feltételek alapján engedélyezhesse. A vasut 57·6 km. hosszunak, gőzüzeműnek és szabványos nyomtávunak van tervezve. Elsősorban pedig a Sopron és Kőszeg városok között elterülő sűrű népességű és igen intenziv gazdasági mivelés alatt álló vidék közlekedési és közgazdasági érdekeit van hivatva szolgálni.

Más tekintetben pedig forgalmi politikai szempontokból is nagyon fontos, a mennyiben ezen vonalnak, valamint a kőszeg—szombathelyi h. é. vasutnak a m. kir. államvasutak kezelésébe való átvétele utján Szombathelyen és Sopronon keresztül uj utirányt kapnánk Pozsony városáig.

A h. é. vasut összes épitési költsége 4,640.000 korona, vagyis kilométerenkint 80.556 korona. E meglehetősen magas összeg indokolását nyeri egyrészt abban, hogy a munkabérek és épitési anyagok meglehetősen felszöktek az utóbbi időben, másodsorban abban, hogy a pálya jórészt dombos, sőt nagyrészt hegyi jellegű vidéken keresztül terveztetik.

A kétféle állami hozzájárulás 18·6%-ot tesz ki, vagyis a törvényben megállapitott maximumon alul marad. Egyebekben az engedélyezés megfelel a törvény által szabott korlátoknak. A közlekedésügyi, valamint a pénzügyi bizottságok ezen törvényjavaslatot letárgyalták és nevezett bizottságok nevében van szerencsém a törvényjavaslatot a háznak általánosságban és részleteiben elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólni senki sem kíván? A vitát bezárom. Felteszem a kérdést a szavazásra: méltóztatik-e a t. háznak a sopron—kőszegi h. é. vasut engedélyezése tárgyában benyujtott 449. sz. törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen.)* Kijelentem, hogy a t. ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni méltóztatott.

Következik a részletes tárgyalás.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Szólni senki sem kíván? Akkor kimondom, hogy a ház a törvényjavaslat czimét elfogadta.

Következik az 1. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kíván? Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a törvényjavaslat felolvasott 1. §-át változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház az 1. §-t változatlanul elfogadta.

Következik a 2. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kíván? Felteszem a kérdést: méltóztatik-e a törvényjavaslat 2.

§-át változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház a 2. §-t változatlanul elfogadja.

Következik a 3. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 3. §.-t).*

Elnök: Azt hiszem, kimondhatom, hogy a t. ház a 3. §-t változatlanul elfogadja. *(Helyeslés.)*

E szerint a ház a javaslatot részleteiben is letárgyalta, és kérem a ház felhatalmazását, hogy a javaslat harmadszori olvasását a ház legközelebbi ülésének napirendjére kitűzhessem.

Következik az eger—putnoki h. é. vasut-engedélyezésének megtörténtéről (Irom. 450, 463) a kereskedelemügyi miniszter ur jelentése.

Az előadó urat illeti a szó.

Pogány Lajos előadó: T. képviselőház! A kereskedelemügyi miniszter ur az 1907. évi XV. t.-cz. 2. §-ában foglalt utasításhoz képest az engedélyokiratot 1907 márczius 19-én kiadta az eger—putnoki h. é. vasut megépitésére. A közlekedésügyi, valamint pénzügyi bizottságok az engedélyokiratot átvizsgálták, azt a törvényes kellékekkel mindenben megegyezőnek találták, ennélfogva van szerencsém a nevezett bizottságok nevében a jelentést tudomásulvételre ajánlani és kérni, hogy azt ugyane czélból a főrendiházzal is közölni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólni senki sem kiván? Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az előadó ur jelentését tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen!)* A t. ház a jelentést tudomásul veszi, ezt a ház határozataként kimondom, és a határozat egyuttal a főrendiházzal is közöltetni fog.

Következik a pétervárad—beocsini helyi érdekű vasut engedélyezéséről (Irom. 30, 465) a kereskedelemügyi miniszter ur jelentése.

Az előadó urat illeti a szó.

Pogány Lajos előadó: T. képviselőház! A kereskedelemügyi miniszter ur az 1880. évi XXXI. és az 1888. évi IV. törvényczikkben lefektetett joga alapján a pétervárad—beocsini h. é. vasutat 1906. évi április 21-én engedélyezte. Ezen vasut meglehetős közgazdasági érdekeket van hivatva szolgálni, a mennyiben a m. kir. államvasutaknak mintegy 50000 kocsirakomány szállitását elvállalta. Az engedélyokiratot ugy a közlekedésügyi, valamint a pénzügyi bizottság is átvizsgálta, azt a törvényes kellékekkel mindenben megegyezőnek találta, ennélfogva van szerencsém a bizottságok nevében a jelentést a t. képviselőháznak tudomásulvételre ajánlani és ugyane czélból kérném a főrendiházzal is közölni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólni senki sem kiván? Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a miniszter urnak ezen jelentését tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen!)* A t. ház a jelentést tudomásul veszi; ezt a ház határozataként kimondom, és egyuttal ezen határozata a háznak a főrendiházzal közöltetik.

Következik a budapesti h. é. vasutak részvénytársaság budapest—erzsébetfalva—dunaharaszti vonalából kiágazólag Erzsébetfalva község belterületére vezetendő helyiérdekű vasutvonal engedélyezése tárgyában a kereskedelemügyi miniszternek jelentése (Irom. 397, 467).

Az előadó urat illeti a szó.

Molnár Jenő előadó: A budapest—erzsébetfalva—dunaharaszti helyi érdekű vasut Erzsébetfalva állomásából kiágazólag Erzsébetfalva község területére akar vezetni egy vágányt. A vágány 4·2 kilométer hosszu. Az épités költsége 822.000 korona, körülbelül 200.000 korona jut egy kilométerre. Tekintettel arra, hogy az villamos üzemre volna berendezendő, az épités költsége nem látszik túlmagasnak. Az állam részéről semmiféle hozzájárulás nem szükségeltetik. A pénzügyi és a közlekedésügyi bizottság tudomásul vette a jelentést, én is kérem azok nevében, méltóztassék tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kereskedelemügyi miniszter urnak 397. számu felolvasott jelentését tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor határozatkép kimondom, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi és a főrendiházzal közli.

Következik a rózsahegy-korytniczai helyi érdekű vasut engedélyezéséről szóló kereskedelemügyi miniszteri jelentés (Irom. 399, 468).

Az előadó urat illeti a szó.

Molnár Jenő előadó: T. ház! A kassa-oderbergi vasut Rózsahegy állomásából kiágazólag Korytniczáig vezetendő helyi érdekű vasutra vonatkozólag terjesztette be jelentését a kereskedelemügyi miniszter ur. Egy régi óhaja teljesül az ottani érdekeltségnek ezen vasut kiépitése által és az országnak egy igen jelentékeny fürdőhelye vonatik be a világforgalomba. Épitési költsége 1,600.000 K.-t tesz ki, kilométerenként 67.000 K. Az állam részéről a hozzájárulás 14%, tehát a törvényes mértéken alól marad. A pénzügyi és közlekedésügyi bizottság tudomásul vette ezt a jelentést, és azok nevében javaslom a t. háznak, méltóztassék azt szintén tudomásul venni és hasonló czélból a főrendiházzal is közölni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Miután szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kereskedelemügyi miniszter urnak a rózsahegy—korytniczai helyi érdekű vasut engedélyezéséről szóló 399. számu jelentését tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor határozatkép kimondom, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi és egyuttal a főrendiházzal közli.

Következik a mentelmi bizottság jelentése Lengyel Zoltán országgyülési képviselő mentelmi ügyében (Irom. 444). Az előadó urat illeti a szó.

Hédervári Lehel előadó: T. ház! A budapesti királyi főügyészség megkeresést intézett a házhoz, melyben Lengyel Zoltán országgyülési képviselő jogának felfüggesztése kéretik. A kérelem a ház elnöke utján a mentelmi bizottsághoz lévén utasitva, a mentelmi bizottság mindenekelőtt megállapitotta a következő tényállást. Hajdu Gyula magyar királyi számvevő-

széki irodatiszt jelentkezett folyó évi február 7-én dr. Lengyel Zoltán országgyülési képviselőnél és jelentette neki, hogy ha a napilapoknak pausáléira vonatkozó iratok tekintetében valamelyes fölvilágositásra volna szüksége, leghelyesebben cselekszik, ha az állami számvevőszék elnökénél jelentkezik, annak beleegyezését kéri és az iratokat tanulmány tárgyává teszi.

Február 8-án Hajdu Gyula a kezelése alatt álló irattárból a kereskedelemügyi magyar királyi miniszternek 1906 évi november hó 2-án kelt 7758. számu és egy napilapnak pausáléjára vonatkozó ügyiratot dr. Lengyel Zoltánhoz elvitte és Lengyel Zoltán arra kérte Hajdu Gyulát, egyezzék bele, hogy ezen miniszteri rendeletet, illetőleg átiratot lefényképeztethesse. Hajdu Gyula ebben az időpontban ennek a kérelemnek eleget nem tett, illetőleg nem volt hajlandó azt rendelkezésre bocsátani. Ugyancsak folyó évi február hó 9-ik napján dr. Lengyel Zoltán országgyülési képviselő telefonon jelentkezett Erdélyi budapesti fényképésznél, és bejelentette, hogy délután el akar hozzá jönni diszkrét iratok lefényképezése czéljából. 10-én és 11-én a fotografálás nem történt meg. 11-én d. u. megjelent Lengyel Zoltán országgyülési képviselő a kereskedelemügyi miniszterium 5574., 5575. és 5576. számu irataival és azokat lefényképeztette a nevezett fényképészszel. Február 21-én pedig Hajdu Gyula az őrizetére bizott aktákat a kereskedelemügyi miniszteriumból kiemelte, *(Derültség és felkiáltások: Elemelte!)* és azokat Lengyel Zoltán orsz. képviselőnek ugyancsak lefotografálás czéljából átengedte.

T. képviselőház! A mentelmi bizottság a tényállást ezekben állapitotta meg.

Az első kérdés az volt, hogy alakilag helyes-e a megkeresés, illetőleg hogy illetékes hatóságtól érkezett-e, igen vagy nem? A mentelmi bizottság konstatálta, hogy a vizsgálóbiró megkeresése a főügyészség utján, tehát régi jogszokás alapján került a házhoz.

A második kérdés, a melyre válaszolnia kellett a mentelmi bizottságnak, az volt, hogy vajjon forog-e egyáltalában fenn büntetendő cselekmény. A nyomozati iratokból teljesen világossá tett és általam felolvasott tényállás igazolja, hogy igenis büntetendő cselekményről, deliktumról van szó. *(Ugy van!)*

A harmadik kérdés pedig az volt, vajjon az elkövetett deliktum és a kikért képviselő tényked ése között van-e összefüggés. Erre vonatkozólag pedig a mentelmi bizottság, habár csak laza összefüggést látott az elkövetett deliktum és a képviselő tényked ése között, azon általános igazságból indulva ki, hogy az igazságszolgáltatás egyenlőségén ütünk rést akkor, ha a képviselő mentelmi jogát ugy értelmezzük, hogy az privilégium a többi állampolgárokkal szemben, az igazságszolgáltatásnak általános, egyöntetű és minden állampolgárra kiterjedő kötelezettségénél fogva is és tekintve azt, hogy ilyen összefüggést látott a képviselő tényked ése és az elkövetett deliktum között, ha már egyébért nem is, a képviselő további igazolásának és a vizsgálat nyomán az eredeti tényállás kideritésének, szóval az ő integritásának érdekében is, tehát nemcsak a ház és a mentelmi jog érdekében, hanem igenis a képviselő érdekében is javasolja, hogy Lengyel Zoltán orsz. képviselő mentelmi joga már csak azért is függesztessék fel, mert a mentelmi bizottság nem talált támpontokat arra vonatkozólag, hogy itt zaklatás, vagy különösebb értelemben politikai zaklatás esete forogna fenn. *(Ugy van! Ugy van!)*

Tisztelettel inditványozom: méltóztassék a háznak a mentelmi bizottság javaslatát elfogadni és Lengyel Zoltán orsz. képviselő mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszteni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: kiván-e valaki hozzászólni? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom és felteszem a kérdést szavazásra, még pedig olyanformán: méltóztatik-e a t. háznak a mentelmi bizottság azon jelentéséhez és véleményéhez hozzájárulni, a mely szerint a mentelmi bizottság azt javasolja, hogy Lengyel Zoltán orsz. képviselő mentelmi joga az előadott esetben felfüggesztessék, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a t. ház a mentelmi bizottság jelentése alapján Lengyel Zoltán orsz. képviselő mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszti. *(Helyeslés.)*

Következik a kérvények tárgyalása és pedig a kérvények 27-ik sorjegyzéke (Irom. 453).

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: »1—31. számok alatt Kassa sz. kir. város, Maros-Torda vármegye, Háromszék vármegye, Csik vármegye, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, Torda-Aranyos vármegye, Szolnok-Doboka vármegye, Hont vármegye, Szatmár vármegye, Szilágy vármegye, Esztergom vármegye, Győr vármegye, Szepes vármegye, Heves vármegye, Szabolcs vármegye, Sopron vármegye, Liptó vármegye, Csongrád vármegye, Zólyom vármegye, Arad vármegye, Ung vármegye, Győr sz. kir. város, Arad sz. kir. város, Baja th. j. város, Székesfehérvár sz. kir. város, Pozsony sz. kir. város, Szeged sz. kir. város, Hódmezővásárhely th. j. város, Sopron sz. kir. város, Zombor sz. kir. város, Szabadka sz. kir. város kérvénye a katonaságnak szolgálaton kivüli fegyverviselése ellen, a tiszti karnak szolgálaton kivüli polgári öltözet viselése mellett és a nem katonai jellegü büntetteknek polgári törvénykezés által való elintézése iránt.«

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Giesswein Sándor előadó: T. ház! A kérvényi bizottság ezek felett folyó évi márczius hó 10-én tárgyalván, minthogy a kérdés már a házban tárgyaltatott, a házszabályok 246. §-a alapján a kérvényeket tudomásvétel végett bejelenti.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor ezt a ház határozatakép kimondom.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Hont, Máramaros, Zemplén, Bács-Bodrog, Esztergom, Heves és Zólyom vármegye kérvényei az egygyermek-rendszer orvoslása tárgyában. Az eredeti inditvány (Hont) azt kivánja, hogy az érdekelt vidékek egy-egy kiküldöttjének belevonásával hivjon össze a kormány ankétet.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Giesswein Sándor előadó: Abban a kérvényben, t. ház, a melyet Hont vármegye terjeszt a képviselőház elé, s a melyhez több törvényhatóság csatlakozott, egy jajkiáltás hallatszik ki az ország különböző részéből. Panasz van manapság mindenfelől, hogy nagy az Amerikába való kivándorlás; itten pedig egy más panaszszal találkozunk, hogy ma-holnap nem lesz kivándorló, mert nem születnek meg azok, a kiknek Amerikába kellene kivándorolniok.

T. ház! Ez a kérdés erkölcsi kérdés, de gazdasági kérdés is és a ki olvasta boldogult Széchenyi Imrének könyvét az egykéről, az láthatja, hogy milyen borzasztó pusztitást okozott ez az erkölcsi nyavalya az ország minden részében. *(Igaz! Ugy van!)* E tekintetben különösen érdekelve van Baranya, Tolna, Vas, Veszprém és Zala vármegye és legujabban a Garam mentén mutatkozik ez az epidémia, a melynek terjedése ellen az illető hatóságoknak a kellő eszközökhöz kell nyulniok.

Hogy azonban ez a kérdés kellőkép orvosolható legyen, szükséges azokat az okokat ismerni, a melyek azt előidézik.

A kérvényi bizottság, tárgyalván e kérvényeket, azt az álláspontot foglalta el, melyet annak idején Hont vármegye, t. i. a belügyminiszteriumnak a figyelmét kell erre felhivni. Maga a megye sem akar tájékozást adni, hogy mily módon lehetne ennek a megakadályozását elérni. Vajjon bizonyos prémiumok kitűzésével-e, vagy oly módon, hogy a hol több gyermek van egy családban, ott a harmadik és negyedik gyermeknek a tanitása megkönnyittessék. Nem akar itéletet mondani a gazdasági okokra nézve sem, a melyek e bajnak alapját képezik, de mindenesetre szükséges az, hogy az érdekelt vidékekről, a hol az a baj el van terjedve, a hozzáértő férfiak tanácsa kikéressék és ankét utján tisztáztassék az a kérdés, hogy a bajnak tulajdonképen mi az oka.

Ebből a szempontból fogva fel a kérdést, a kérvényi bizottság pártolólag javasolja felterjeszteni e kérvényeket sürgős intézkedés végett a belügyminiszteriumhoz, azért t. i., hogy e tárgyban ankétet hivjon egybe. *(Helyeslés.)*

Kérem a kérvényi bizottság javaslatának elfogadását.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, feltészem a kérdést: méltóztatik-e a háznak az előadó ur javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt a ház határozataként kimondom.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Zombor sz. kir. város, Somogy vármegye, Arad sz. kir. város, Csanád vármegye, Kolozsvár sz. kir. város, Baja thj. város, Székesfehérvár sz. kir. város, Kecskemét th. város, Szatmárnémeti sz. kir. város, Borsod vármegye, Szeged sz. kir. város, Esztergom vármegye, Sopron sz. kir. város, Hódmezővásárhely th. város, Liptó vármegye, Heves vármegye, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Baranya vármegye, Háromszék vármegye, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, Budapest székesfőváros, Szepes vármegye, Udvarhely vármegye, Alsó-Fehér vármegye, Debreczen sz. kir. város, Turócz vármegye, Ung vármegye, Ugocsa vármegye, Hont vármegye, Komárom vármegye, Sopron vármegye, Bars vármegye, Szeben vármegye, Bács-Bodrog vármegye, Szabadka sz. kir. város, Árva vármegye, Abauj-Torna vármegye, Gömör-Kishont vármegye, Pozsony vármegye, Zemplén vármegye, Nógrád vármegye, Pozsony sz. kir. város, Máramaros vármegye, Arad vármegye, Győr vármegye, Bars vármegye, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, Kolozsvár sz. kir. város, Baja th. város kérvényei a nélkülözhetetlen élelmiczikkek árának mesterséges kartellszerű megdrágitását akadályozó törvény alkotása iránt.

Giesswein Sándor előadó: T. képviselőház! Negyvenkilencz törvényhatóságnak kérelme mutatja, hogy itt szintén egy nagy gazdasági bajjal van dolgunk. *(Igaz! Ugy van!)* E kérvények egyhangulag arról panaszkodnak, hogy mig a termékek ára 5—10%-kal, addig a tápszerek ára 30—40%-kal emelkedik, a mi által különösen a szegényebb néposztály megélhetése igen meg van nehezitve. Minthogy ennyi helyről jő a panasz, ezt a törvényhozás sem tekintheti közönyös szemmel.

A kérvények közül különösen kiemelendő Budapest székesfőváros kérvénye, a mely ezt a kérdést alapos tanulmány tárgyává teszi és összehasonlitja a külföldnek ilyen visszaélések ellen való intézkedéseivel. Különösen hivatkozik a franczia és olasz büntetőtörvénykönyvekre, a melyekben igen szigoru büntetés van kiszabva azok ellen a kik a gazdasági helyzet kihasználásával kartellszerű összebeszélés által az okvetlenül szükséges élelmiczikkek árát felemelik. A franczia törvény pl. 500—10.000 frankig terjedhető pénzbüntetéssel bünteti azokat, a kik a gabona, liszt, hus, vagy más szükséges táplálékok árát mesterségesen, vagy kartellszerűen felemelik. Hasonló szigorusággal intézkedik az olasz törvényhozás is. Ezért a bizottság figyelembevendőnek tartja Budapest székesfővárosnak e tárgyban beadott kérvényét, a

mely a következő pontokban állitja össze az e téren teendő intézkedéseket:

1. A termelők és közvetitő kereskedők mindazon összebeszélései, melyek elsőrendű tápszerek árának felemelésére irányulnak, jogilag semmisek.

2. Az ilyen összebeszélésekben részesek büntetendők.

3. Egyesületek, szövetkezetek, társaságok ilyen tartalmu határozatai semmisek.

4. Törvényszerű biztositás adandó, hogy a törvényhatóságok és községek önkormányzati körükben a mesterséges megdrágitás ellen védekezhessenek.

Mindezen kérvényekre vonatkozólag a kérvényi bizottság ajánlja, hogy azok pártolólag terjesztessenek a kereskedelemügyi miniszter urhoz. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni a kérvényi bizottság javaslatát, mely szerint e kérvények pártolólag áttétetnek a kereskedelemügyi miniszteriumhoz, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 88—107.

Székesfehérvár sz. kir. város, Fejér vármegye, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, Hont vármegye, Besztercze-Naszód vármegye, Baranya vármegye, Liptó vármegye, Sopron vármegye, Nyitra vármegye, Háromszék vármegye, Szeben vármegye, Somogy vármegye, Borsod vármegye, Pest-P.-S.-K.-K. vármegye, Vas vármegye, Trencsén vármegye, Baja th. város, Nagyváradi ipartestület, Somogy vármegye és a Budapest székesfővárosi ipartestület kérvénye a sztrájktörvény tárgyában.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Giesswein Sándor előadó: T. képviselőház! Ámbár egy hasonló irányu kérvényt a kérvényi bizottság már tárgyalt és annak idején a háznak is bejelentett, — magam voltam szerencsés annak idején is az előadói tisztet ellátni — mégis ez alkalommal a kérvényi bizottság nem kivánja a házszabályok 246. §-a alapján a kérvényeket tisztán csak tudomásul vétel végett bejelenteni és pedig azért, mert ezek a kérvények, legalább egy részük, más motivumokból származnak, s mig annak idején Zala vármegyének kérvénye, a melyet akkor ismertettünk, tulajdonképen csak az aratósztrájkra vonatkozott, addig a jelenleg tárgyalás alatt lévő kérvények között több kérvény, különösen Budapest czipész-ipartestületének kérvénye főleg az ipari munkára vonatkozik, s ennélfogva a jelenleg tárgyalás alatt lévő kérvényeknek legalább egy része más tárgyhoz tartozónak tekintendő.

Midőn a sztrájkról van szó, mindig két ellentétes felfogással találkozunk. Egyik oldalról azt halljuk: hát az állam itt van, csináljon az rendet, ott van a katonasága, ott vannak a rendőrei; más oldalról pedig azt halljuk, hogy a sztrájk olyan természetes proczesszus, hogy ezzel szemben mintegy a laissez faire, laissez aller princzipiumát kellene követni, hadd tombolja ki magát, majd ha kitombolta magát, egészséges viszonyok fognak létrejönni.

Én egyik nézetet sem tudom teljesen a magamévá tenni. Mert bár igaz és tagadhatatlan az, hogy ebben a sztrájkmozgalomban a gazdasági viszonyoknak ugyszólván szükségszerű folyományát, képzetét látom, s bár ebben bizonyos természeti proczesszus nyilatkozik meg, de, kérem, a betegségben is természeti proczesszus van és mégis a beteghez orvost hivunk. Azért én a magam részéről az államnak szerepét a sztrájkkérdésben szintén olyannak képzelem, a minő az orvosnak helyzete a lázban szenvedő beteg mellett. *(Igaz! Ugy van! balfelől).* Az az orvos tudja ugyan, hogy ime, itt egy természeti proczesszus folyik le; tudja, hogy itt baczillusoknak tenyészete van: e természeti proczesszust ő meg nem állithatja, meg nem szakithatja, sem a baczillusokat onnan ki nem veheti, de tudja egyszersmind az az orvos azt is, hogy ha ő annak a láznak hőfokát csak egy-két deczigráddal is le tudja szállitani, akkor egy életet mentett meg.

És ez az a mód, a melylyel az államnak állást kell foglalnia a sztrájkkal szemben. De ezen szempontból én nagyon elhibázott dolognak tartom azt is, hogy ha valaki olyan különös emfázissal külön sztrájktörvényről beszél. Egy külön sztrájktörvényt a legkevésbbé tartok annak az eszköznek, a melylyel ezt a lázat le lehetne csillapitani.

Szterényi József államtitkár: Nincs is tervben!

Giesswein Sándor előadó: Mert igaz, hogy ha mi a »törvény« szót valamely összetételben használjuk, többféle értelemben vehető az. Mi beszélünk pl. ipartörvényről, s ez alatt értünk olyan törvényt, a melynek az a feladata, hogy ezt az ipart megvédje, hogy az iparnak fejlesztését elősegitse. De vannak megint más esetek, melyekben hogyha a »törvény« szóval egy más szót hozunk összeköttetésbe, ez alatt azt értjük, mintha el akarnók nyomni; igy pl. ott van az uzsoratörvény; ha uzsoratörvényről beszélünk, mindenki azt érti alatta, hogy ezáltal a törvény által az uzsorát akarjuk megszüntetni. Hasonló benyomást tehet valakire, ha a sztrájktörvényről beszélnek, pláne, a mint még sokan használják és hozzáteszik, külön sztrájktörvényről, mintha az ilyen törvénynek az volna a hivatása, hogy a sztrájkot megszüntesse, elnyomja. Már pedig először a sztrájkot törvénynyel elnyomni nem is lehet *(Igaz! Ugy van!)* és azért nem is szabad. *(Helyeslés balfelől.)*

Másodszor a sztrájkot lehet törvényekkel, de nem törvénynyel, lehet törvényhozási uton szabályozni és részben legalább feleslegessé

tenni. És ez az, a hol a törvényhozásnak bele kell nyulnia. Csakugyan látjuk, hogy azokban az államokban, a melyekben ehhez a módhoz folyamodtak, a sztrájkok száma apadt. Különösen Angolország mutat itt példát, a hol 1893-ban még a sztrájk által szenvedett munkamegszüntetés 30 millió elveszett munkanapot jelentett, mig 1904-ben nem egésen két millió munkanap folyamán szünetelt a munka sztrájk miatt. Ez pedig onnan van, mert Angolország nem hozott ilyen, a mint mondják: sztrájktörvényt, a mely a sztrájk kitörését megakadályozta volna, hanem hozott törvényeket, a melyek elvették azt az okot, a mely miatt a sztrájk kitört volna; tehát itt is nem palliativ gyógyszerekhez fordult, hanem radikális kurához, feltüntetvén azt a bajt, a melynek fejleménye, külső szimptomája a sztrájk.

Erre az álláspontra helyezkedvén a kérvényi bizottság, miután abban a meggyőződésben van, hogy a törvényhozás nem lehet ebben a tekintetben páholypublikum, a mely közönyösen nézi azokat a gazdasági dolgokat, a melyek egyaránt érintik nemcsak a munkást, hanem a munkaadót, ebből a szempontból és különösen figyelembe véve azt, hogy ipartörvényünk nemcsak e tekintetben, hanem más tekintetekben is reformra szorul, ezeket a kérvényeket a munkásügyi bizottsághoz kivánja áttenni, hogy ez azt minden oldalról kellőképen megbeszélve, alapos referádát adhasson a t. ház elé.

Kérem a t. házat, méltóztassék ebben az értelemben elfogadni a kérvényi bizottság javaslatát. *(Helyeslés.)*

Hammersberg László jegyző: Szterényi József!

Szterényi József államtitkár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A kérvényi bizottság javaslatához természetesen nem kivánnék szólni, csak az előadó ur indokolásának egyik részére tartom kötelességemnek nyilatkozni abban a tekintetben, nehogy a kormánynak a sztrájkkérdésben elfoglalt álláspontja iránt félreértés vagy szándékos félremagyarázás foroghasson fenn.

Már ismételten találkoztunk ugy a közvéleményben, mint a napisajtóban, sőt itt a házban is azzal az állitással, mintha a kereskedelemügyi miniszter ur külön sztrájktörvényt készitene vagy akarna a törvényhozás elé terjeszteni. Kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur ilyen szándékkal egyáltalában nem foglalkozik. A sztrájkkérdés azon kérdések közé tartozik, a melyek az egységes munkásvédelem körében szabályozandók. Egyike ez a legnehezebben megoldható kérdéseknek. Mert teljesen igaza van az előadó urnak abban, hogy a sztrájkjogot korlátozni egyáltalában nem lehet. Erre törvényeket alkotni lehet, — végre törvénynyel szabályozni akarni mindent lehet — de eredményt elérni nem lehet vele, kivévén azokat a vonatkozásokat, a melyekben a sztrájk rendezése bizonyos nagyobb közérdekeket érint, a melyekre egy előző alkalommal volt szerencsém utalni.

Tisztelettel arra szoritkozom tehát, hogy kijelentem, hogy a sztrájk kérdését igenis rendezni kivánja a kereskedelmi miniszter ur, még pedig az ez év folyamán az ipartörvény revizióval kapcsolatosan előterjesztendő egységes munkásvédelmi törvénynyel. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, felteszem a kérdést: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatát, a mely szerint ezen kérvény szakszerű mérlegelés végett a munkásügyi bizottságnak adassék ki, elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor a ház határozatát ily értelemben mondom ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Sopron sz. kir. város kérvénye, a gazdasági munkásoknak kizsákmányolását megakadályozó munkásjóléti törvény megalkotása iránt.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Giesswein Sándor előadó: T. ház! Ez a kérvény azonos összefüggésben van az előbbiekkel, ez mintegy a másik oldaláról kivánja bemutatni azt, hogy a munkások érdekében hogyan kellene valamit tenni, és ezért a kérvényi bizottság azt ajánlja, hogy méltóztassék ezt a kérvényt is a munkásügyi bizottsághoz áttenni.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e hozzájárulni a kérvényi bizottság javaslatához? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor a határozatot ilyen értelemben mondom ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Szepes vármegye, Baranya vármegye kérvényei a kóbor czigányügy országos rendezése tárgyában.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Giesswein Sándor előadó: Minthogy a ház ebben a kérdésben a jelen ülésszak folyamán már egyszer határozott, a házszabályok 246. §-a értelmében e kérvényeket a háznak tudomásulvétel végett bejelentjük.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e ezt tudomásul venni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, kijelentem, hogy tudomásul vétetik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Fiume város kérvénye, két parlamenti képviselő küldése iránt.

Giesswein Sándor előadó: A kérvényi bizottság javaslata az, hogy ez a kérvény a belügyminiszteriumhoz átteendő.

Elnök: Hozzájárul ehhez a t. ház? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor a határozatot ily értelemben mondom ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Hont vármegye, Versecz th. város, Komárom vármegye kérvényei, Pancsova városnak önálló választókerületté alakitása iránt.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Giesswein Sándor előadó: A kérvényi bizottságnak az a javaslata, hogy a kérvények átteendők a belügyminiszteriumhoz.

Elnök: Hozzájárul ehhez a t. ház? *(Felkiáltások: Igen!)* Ezt határozatilag kimondom.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Torda-Aranyos vármegye, Fejér vármegye, Heves vármegye kérvényei a tüzkárbiztositás kötelezővé tétele és állami kezelésbe vétele, avagy a tüzbiztositó intézetek brutto jövedelmeinek megadóztatása és az ekként befolyó bevételnek tűzrendészeti ezélokra való forditása iránt.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Giesswein Sándor előadó: T. képviselőház! Több országban tényleg a tüzbiztositás ügye állami kezelésben van és kötelező. Azok a viszonyok, a melyek hazánknak egyes vidékein vannak, eléggé szomoruak. Népünk intelligeneziája ugyanis még mindenütt nem emelkedett annyira, hogy iparkodnék szegény kis viskóját biztositani. Ebből a szempontból esakugyan ajánlatos is volna az államnak közbelépése. *(Helyeslés.)* De elismeri egyuttal a bizottság azt, hogy ennek a keresztülvitele, legalább egyszerre, sok nehézségbe ütköznék, s azért a kérvényeket pártolólag ajánlja felterjeszteni a belügyi és pénzügyminiszteriumhoz azzal, hogy a biztositóintézeteknek közigazgatási természetű szorosabb állami felügyelet alá helyezése szintén szükségesnek látszik; a mennyiben t. i. az egyik dolog nem volna keresztülvihető, annyiban kivánjuk, hogy ezt a másik szükségletet a miniszteriumok figyelembe vegyék. Ilyen irányban bátor vagyok a kérvényi bizottság javaslatát a t. ház elé terjeszteni.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni, igen van nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor a ház határozatát ily értelemben mondom ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Reisz Sája hrábszkei lakos kérvénye, régi katonáskodása alapján korlátlan italmérési jog iránt.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Giesswein Sándor előadó: A kérvényi bizottság javaslata az, hogy ez a kérvény adassék ki a pénzügyminiszteriumnak.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor ily értelemben mondom ki a ház határozatát.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Aurélháza és Németszentmihály kincstári telepes községek kérvénye, belvizlecsapoló esatorna létesitése és a telepesek terhére előirt telepváltság tartozásnak 50%-kal való leszállitása iránt.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Giesswein Sándor előadó: A kérvényi bizottság javaslata az, hogy ez a kérvény adassék ki a földmivelésügyi és a pénzügyminiszteriumnak.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e hozzájárulni a kérvényi bizottság javaslatához? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatként kimondom.

T. ház! A tárgyalásra szánt idő letelt; áttérünk tehát az interpelláeziókra.

Mielőtt azonban az interpelláeziókra áttérnénk, a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve fogok a t. háznak javaslatot tenni. *(Halljuk!)*

Javasolom, hogy a ház legközelebbi ülését hétfőn, folyó hó 29-én délelőtt tiz órakor tartsa és annak napirendjére tűzze ki a következőket: 1. elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; 2. a m. kir. államvasutak és a m. kir. posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök, valamint a m. kir. államvasutak állomásain és vonalain szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása; 3. az országos közlekedési tanáesról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása; 4. a sopron—kőszegi h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása; 5. a közösügyi kiadásokból a magyar szent korona országaira eső, de törvényhozásilag még nem engedélyezett összegnek mint a magyar szent korona országait terhelő kiadásoknak törvénybe iktatásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása; 6. a kérvények 28-ik sorjegyzékének tárgyalása és 7. a kérvények 29-ik sorjegyzékének tárgyalása.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e ehhez a javaslathoz hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor ebben az értelemben mondom ki a határozatot.

Áttérünk az interpelláeziókra.

Raisz Aladár jegyző: Posgay Miklós!

Posgay Miklós: T. képviselőház! Boesánatot kérek, hogy pár perezre igénybe veszem a t. ház türelmét, de kényszerit erre az a sajnos körülmény, hogy bennünket, Pestmegyét annyira elöntöttek az ugynevezett vadvizek, hogy ott valósággal a tönk szélén állnak ma a gazdasági viszonyok. A kik ma a budapest—zimonyi vonalon lefelé mennek, láthatják azt az óriási tengert, a mely ugy néz ki, mintha valami haragos folyó elöntötte volna a vidéket. Az a sok viz összegyülemlett ott a téli nagy havazás folytán és hosszu évek mulasztása eredményezte azt, hogy azok a vizek ott nem tudnak lefolyni.

Pestmegyében nekünk, az ugynevezett sárközi ármentesitő-társulatnak van egy esatornánk, a melyet a kiskőrösi járásnak alsó községei tartanak fenn holdanként való hozzájárulással. Ezek a községek hosszu éveken át nagy költséggel tartják fenn ezt a esatornát, most pedig a vadvizeket Kunszentmiklósról, Fülöpszállásról és Szabadszállásról erre a esatornára zuditják rá. Persze, husz éves szárazság alatt a vizek

természetes lefolyását elszántották, eltöltötték, holmi ilyenféle gátakat emeltek és most ezek a vizek, megkerülve a természetes lefolyást, rázudulnak a mi csatornánkra, a mely nem képes mindezeket levezetni és igy támadt az elöntés.

Most ott állunk, hogy a tavaszi vetések, a mit elvetettünk, mihelyt a hó levét csatornánk levezette, ezen idegen vizeknek az áldozatai. Elvették a legelőinket, elvették a szántóföldeinket és most ott állunk, hogy Csanádnál van egy óriási nagy szivattyutelepünk és még annak is elvette a viz azt a raktárát, a hol a szén van, ugy hogy most nem tudunk hozzájutni és Bajáról kell kocsiszámra odavinni a szenet. Megeshetik, hogy elfogy a szén és akkor ugy leszünk, mint télen Budapest volt, és a vizet, a mit eddig fogyasztottunk, nem birjuk tovább szivattyuzni és megakad a munka.

Nagyon kérem tehát a t. miniszter urat, hogy sürgősen vizsgálja meg a dolgot és vagy azokat a községeket kényszeritse arra, hogy uj csatornát vezessenek más irányban, vagy épitsék ki ezt a csatornát ezen községek hozzájárulásával is, hogy az levezesse a vizet a Dunához. Sajnálom, hogy a miniszter ur, a mint tudom, más elfoglaltsága miatt nem jelenhetett meg és ezért minden bővebb indokolás nélkül előterjesztem interpellációmat. *(Halljuk!)*

»Interpelláczió. Kérdem a t. földmivelésügyi miniszter urat: mit szándékozik tenni azon községek javára, mely községek a kalocsai ármentesitő társaság által fentartott csatorna mellett fekszenek és a mely községek a rájuk zuditott pestmegyei vadvizekkel vannak elárasztva?«

Elnök: Az interpelláczió ki fog adatni a földmivelésügyi miniszter urnak.

Egyéb interpelláczió nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 40 perczkor.)

Hitelesitették:

Markos Gyula s. k. *Bottlik István s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

151. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 április 29-én, hétfőn,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, feliratok és kérvények bemutatása. — A m. kir. államvasutaknál szükséges beruházások költségeinek fedezéséről, az országos közlekedési tanácsról és a sopron—kőszegi h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A delegáczió által megszavazott, de törvényhozásilag még nem engedélyezett közösügyi kiadások törvénybe iktatásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A kérvények 28. és 29. sorjegyzékének tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Kossuth Ferencz, Jekelfalussy Lajos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 10 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja gr. Thorotzkai Miklós jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Hammersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Raisz Aladár jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Kérem gr. Thorotzkai Miklós jegyző urat, hogy a jegyzőkönyvet felolvasni sziveskedjék.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa az 1907. évi április hó 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Felkiáltások: Nincs!)* Ha nincs, akkor a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a magyar szent korona alá tartozó mozdonyvezetők országos szövetségének felterjesztését, a melylyel meghivja a képviselőházat az általa Zólyomban II. Rákóczi Ferencz fejedelem emlékére állitott szobormű leleplezési ünnepélyére, mely f. é. junius hó 2-án d. e. 10 órakor kezdődik.

Ugyanezen a napon Hajdu vármegye közönsége által Bocskay István fejedelem emlékére Hajduböszörményben létesitett szobor fog leplezletetni, a melyre a szoborbizottság a képviselőházat szintén meghivta. Ez az ünnepély reggel ½9 órakor kezdődik.

Javaslom, hogy a képviselőház mindkét ünnepélyen küldöttség által képviseltesse magát, és mindkét szoborra a képviselőház nevében koszoru tétessék. *(Általános helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Egyszersmind felkérem a ház tagjait, hogy azok, a kik ezen ünnepélyeken résztvenni kivánnak, május 20-áig sziveskedjenek az elnöki hivatalban jelentkezni.

Bemutatom Ugocsa vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, u. m. az adórendszer reformja, és a harmadik egyetemnek Debreczenben leendő felállitása érdekében; Jász-Nagykun-Szolnok vármegye közönségének feliratát, a városi és községi kezelőszemélyzet nyugdijügyének rendezése tárgyában;

Kassa sz. kir. város közönségének feliratát, azért, hogy a 48-as honvédek és ezek özvegyeinek nyugdija felemeltessék;

Pécs sz. kir. város közönségének feliratát, a magyar nyelvű czégfeliratok kötelező használatának elrendelése iránt;

Makó város közönségének Justh Gyula képviselő utján beadott kérvényét a progressziv adórendszer behozatala végett.

Javaslom, hogy mindezen feliratok és kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak javaslatomat elfogadni? *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)* Akkor ezt határozatul jelentem ki.

Következik a m. kir. államvasutak és a m. kir. posta- és távirdaintézet részére beszerzendő for-

galmi eszközök, valamint a m. kir. államvasutak állomásain és vonalain szükséges beruházások költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 440, 469) harmadszori olvasása.

Kérem Hammersberg László jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban is elfogadottnak jelentem ki.

Egyszersmind javaslom a t. háznak, hogy a most már harmadszori olvasásban is elfogadott ezen törvényjavaslat tétessék át a főrendiházhoz tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik az országos közlekedési tanácsról szóló törvényjavaslat (Irom. 448, 462) harmadszori olvasása.

Kérem Hammersberg László jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az országos közlekedési tanácsról szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban is elfogadottnak jelentem ki; egyszersmind javaslom a t. háznak, hogy ezen, a ház által harmadszori olvasásban is elfogadott törvényjavaslatot tegyük át a főrendiházhoz tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a sopron—kőszegi h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 449, 464) harmadszori olvasása.

Kérem Hammersberg László jegyző urat, hogy szíveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a most felolvasott, s a sopron—kőszegi h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban is elfogadottnak jelentem ki; egyszersmind javaslom a t. háznak, hogy ezen, a ház által harmadszori olvasásban is elfogadott törvényjavaslatot tegyük át a főrendiházhoz tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a közösügyi kiadásokból a magyar szent korona országaira eső, de törvényhozásilag még nem engedélyezett összegeknek mint a magyar szent korona országait terhelő kiadásoknak törvénybe iktatásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 446, 460) tárgyalása.

Az előadó urat illeti a szó.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mikor az 1906-ik esztendő végén az 1907-iki évi költségvetési törvényt meghoztuk, közösügyi kiadásokból természetszerűleg csak azt a részt iktattuk ebbe a törvénybe, a mely az 1907-ik esztendőre szólt.

Ellenben a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságok határozatainak egy igen nagy részét ebben a törvényben felvenni és ezáltal a magyar törvénykönyvbe iktatni nem lehetett. Nem pedig az egyszerű oknál fogva, mert azok a határozatok régebben elköltött kölcsönök, póthitelek és túlkiadásokra vonatkoznak, a melyek nem az 1907. évi költségvetést illették. Ezekre nézve 1867 óta folytonosan az volt a szokás, hogy külön törvényben iktattatnak be a magyar törvénykönyvbe, még pedig azért, hogy a rigorozitás, melylyel a magyar országgyülés a közösügyek iránt viseltetik, annál pregnánsabban kifejezésre jusson. A túlkiadások vagy póthitelek a magyar költségvetésben fordulnak elő, azokra nézve a képviselőháznak egész szankciója abban áll, hogy mikor a zárszámadásokat a kormány beterjeszti, a képviselőház azokhoz hozzájárul, vagy hozzá nem járul, de ha hozzájárul, azokra nézve a felmentvény is meg van adva. A közösügyi kiadásokra nézve ez sohasem látszott elégségesnek, itt az országgyülés mindig tovább ment. Ezeket a költségtöbbleteket és hiteltúllépéseket is a kormányok mindenkor a delegácziók elé terjesztik.

A delegácziók ezekre nézve határozatokat hoznak és ezek a határozatok azután még a magyar országgyűlés elé kerülnek, s az országgyűlés, ha jónak látja, azokat törvénybe iktatja.

Miután 1903 óta a képviselőháznak rendes munkássága majdnem mindig szünetelt, az elmult esztendőkre ilyen túllépések és kiadások törvénybe iktathatók nem voltak, ugy hogy azoknak a száma felszaporodott. Gondoskodnunk kell tehát róla, hogy az eddigi szokáshoz hiven ezek törvénybe iktathatók legyenek.

Azonkivül méltóztatnak tudni, hogy 1905-re nézve, a mint Magyarországnak nem volt költségvetési törvénye, ugy a közös kiadások sem voltak törvénybe iktathatók. Hogy valamikép mégis segiteni lehessen ezen a bajon, hogy ez ne legyen továbbra is függőben és nehogy kellemetlen preczedensek támadjanak a jövőre nézve, arról akar gondoskodni ez a törvény és a törvénykönyvbe akarja ezeket iktattatni.

Természetesen ezzel a felmentvény ezekre a költségekre nézve megadva nincsen és hogy ez annál pregnánsabban kifejezésre jusson, maga a bizottság is inditványozta, s majd leszek bátor én is proponálni az illető helyen, hogy külön §-ban is belejőjjön a törvénybe az, hogy ezzel a felmentvény még megadva nincs.

Mindezek alapján kérem a t. képviselőházat,

méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Van valaki feljegyezve szólásra?

Hammersberg László jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. képviselőház! A függetlenségi és 48-as párt nevében van szerencsém bejelenteni, hogy a párt ezen tárgyalás alatt lévő törvényjavaslathoz hozzájárul. *(Helyeslés.)* Ezen hozzájárulás nem ered azon indokból, hogy a függetlenségi párt a közösügyek irányában táplált felfogását és elveit bármi tekintetben is megváltoztatta volna. Ezekre vonatkozólag teljes mértékben érintetlenül áll a párt egész közjogi programmja, a melyet ezen törvényjavaslat nem is érint.

De a mi hozzájárulásunk abból az indokból sem származik, hogy ezek a költségek már legnagyobb részben felhasználtattak, mert igaz ugyan, hogy a delegációk megállapitották törvényes formákban ezen összegeket, azonban a delegációnak, a mint tudjuk, költségmegszavazási joga nincsen és ezeknek a fedezésére a törvény nem a kormányokat hatalmazza fel, hanem világosan benne vannak az 1867-iki törvényekben azon intézkedések, a melyeknél fogva a delegációk által megállapitott költségek fedezéséről maga az országgyűlés gondoskodik és a mennyiben azokra fedezetet nem talál, vagy a mennyiben azokat az összegeket meg nem szavazza, azok a kormányok részéről nem lesznek folyósithatók. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Ha tehát bejön az a helytelen közjogi gyakorlat, a mely már nem csak egy éven keresztül, hanem évek hosszu során át követtetett, — még olyan időkben is, a midőn semmiféle törvényhozási akadály nem volt arra nézve, hogy ezek alkotmányos uton elintéztessenek — mondom, ha bejön az a gyakorlat, hogy maguk a kormányok egyszerűen rendelkezésre bocsátják a közös kormánynak azon összegeket, a melyeket a delegációk megállapitottak: ezáltal a törvényhozásnak fentartott szuverén jogkör, a költségek elfogadásának vagy elvetésének joga, vereséget szenvedne, a mihez, t. képviselőház, hozzá nem járulhatunk.

Ez tehát nem indok előttünk a költségek megszavazására, sőt ellenkezőleg inkább indok arra, hogy megtagadjuk hozzájárulásunkat *(Ugy van! a baloldalon.)* és azon kormányokat, a melyek önkényesen folyósitották ezeket az összegeket, felelősségre vonjuk. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Indokul szolgál azonban, t. képviselőház, a törvényjavaslat elfogadására azon ismert tény, hogy a parlamentben lévő pártok, a melyek abban az időben még kisebbségben voltak és a melyeknek még egyike sem képviselte a parlamenti többséget, megegyeztek a koronával arra nézve, hogy egy bizonyos átmeneti idő alatt mi részünkről ezen közösügyes rendes terhekhez való hozzájárulást fel fogjuk ajánlani azzal, hogy viszont nekünk az alkotmányos életben előállott zavarokat módunkban lesz helyreigazitani és alkotmányos rendünket olyan széles alapra fektetni, a mely azt fogja eredményezni, hogy a kivülről jövő támadások kevesebb rombolást vihessenek jövőben véghez alkotmányos életünkben.

Ez egy megállapodás és egy megegyezés volt, a melyet hűséggel megtartani a magyar nemzetnek és különösen a magyar nemzet törvényhozásának kötelessége. Hiszen az adott szó megszegését sohasem jegyezte fel a történelem a magyar nemzetről. *(Igaz! Ugy van!)*

A mint hozzájárultunk ahhoz, hogy az előálló ujoncszükséglet és a hadiköltségek megszavazása a törvényhozás által legális formákban intéztessék el, épugy hozzájárulunk nyiltan és férfiasan ahhoz is, hogy ezek a költségek mint rendes keretekben mozgó katonai kiadások, szintén törvényhozási elintézést nyerjenek. *(Helyeslés a baloldalon.)* Sőt tovább menve, bizonyos tekintetben mi is konstatáljuk azt a haladást, a melyet a jelen kormány tett akkor, amikor ezeket a kiadási tételeket nem hagyta egyszerűen csak a bürókban elenyészni, hanem nyiltan idejött velük a törvényhozás elé, hogy igy a költségeknek törvényes szankcziót adjon. Ezt az eddigi kormányok elmulasztották, és nagyon helyesnek találom, ha a jelenlegi kormány, legalább részben, helyrehozza az eddigi mulasztásokat. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Engedje meg azonban a t. képviselőház, hogy ezzel a törvényjavaslattal kapcsolatban, ha nem is hatolok be a közösügyi kérdéseknek egész komplexumába, — hiszen erre a ránk váró feladatok és a mostani időpont nem is nyujtanak kellő alkalmat — mégis konstatáljam, hogy maga ezen törvényjavaslat is bepillantást enged abba a pénzügyi kezelésbe és abba a rendszerbe, a melyet a közösügyi kormányok az országgal szemben eddig követtek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztassék magát a törvényjavaslatot egy kis figyelemre méltatni, mindjárt nyilvánvaló lesz mindenki előtt, hogy a javaslat 1. §-ában különböző pontokban benfoglaltatik az általunk megszavazandó összeg. Az első pontban van egy egész évnek költségvetése, a rendes és rendkivüli, s a Boszniára vonatkozó költségek, szóval az egész komplexuma egy év közösügyi terhének. Ezekkel az összegekkel azonban nem merül ki az általunk megszavazandó teher. Van a javaslatban egy második pont, a mely megszavazni kéri azokat a rendkivüli hiteleket, a melyeket ezen költségvetéseken kivül a közösügyi kormányok és főleg a hadügyi kormány mindig előterjesztett, s a melyeknek mint rendkivüli hiteleknek megszavazását minden alkalommal kérte.

Ne méltóztassék azonban azt hinni, hogy ezen rendkivüli hitelekben olyan beruházások foglaltatnak, a mely beruházások talán ritkább időközönként fordulnak elő, mint pl. ebben az évben a hadihajók felszerelési költségei voltak, mert ezen hadihajók beszerzési költségei beállittattak a rendes költségvetésbe, de a rendkivüli hitel más, pl. az emlitett hajóknak felszerelési szükségleteit már mint rendkivüli hitelt szavaztatják meg.

De még ezzel sincs kimeritve a közös költségek

megállapitása. Jönnek egy külön pontban azután a rendes kiadásokhoz mért póthitelek. Ezek, tárgyukat tekintve, ugyanazon költségvetésnek keretében mozognak ugyan, még sincsenek belefoglalva a költségek rendes státusába, hanem külön czimletként lesznek megállapitva, majd meg fogom emliteni, hogy milyen okból. Abból az okból, hogy a delegáczió elé nem ugy terjesztetnek e költségvetési tételek és előterjesztések, mint a hogy az egész világon a parlamenti életben megvan. Nálunk is ugy van, hogy minden igazgatási ág megkapja a maga nagy költségvetési előterjesztését indokolásával együtt; hiszen a kereskedelmi és pénzügyi tárcza költségvetései rendkivül nagy összegekre terjednek ki, de azokban benfoglaltatnak rendszeresen a rendes kiadások, az ordináriumok, a beruházások, a rendkivüli kiadások, az átmenetiek és végre egy zárlat jön létre, a melyből kitűnik az egész költségvetési eredmény.

Ellenben a közösügyi kiadásoknál hozzá akartak szoktatni, az eddigi rendszer mellett hozzá is volt szoktatva a delegáczió, hogy eltekintve a zárszámadásoktól és a válaszoktól, a melyeket a közösügyi kormányok a delegáczió kivánalmaira adtak: 17 külön előterjesztésbe foglaltatnak mindazok a pénzügyi követelések, a melyekre nézve leginkább a hadügyi tárczánál — mert a külügyi lényegtelen — követelték, hogy a delegáczió azokat megszavazza és rendelkezésre bocsássa.

Most már ennek következménye az volt, hogy ha a különböző előterjesztésekben elrejtett hitelmegszavazások, póthitelmegszavazások, hitelátruházások az egyik évben fel nem használtattak, ezekhez már bizonyos jogczimet táplált a hadügyi kormányzat és későbbi időkben a fel nem használt hitelállományokat részint ugyanolyan czélra, részint egészen eltérő czélra kivánta igénybe venni.

Méltóztassék csak megtekinteni: ezen törvényjavaslat 3-ik pontjában is látjuk még az 1901-re, 1902-re, 1903-ra, 1904-re és 1905. évre megállapitott póthitelek felhasználását és azok feletti dispoziczióikat.

Most már, hogy ha azt a hitelállományt át akarták ruházni, hogyan jártak el? Például: történt a megszavazás azon a czimen, hogy a hadügyi kormányzat azt találja, hogy bizonyos hadi felszerelések beszerzése rövidebb időpontban és gyorsabban szükséges, mint azt eddig gondolták és azért beállitanak egyszerre 30—40 milliós összeget. A következő évben, vagy másfél év mulva jött azután a következő előterjesztés: a hadügyi kormányzat belátta, hogy a gyors beszerzések nem szükségesek, nem is szerezte be az illető szükségleteket, de kéri, hogy az előirányzott összegek más, egészen eltérő czélokra legyenek felhasználhatók.

Ennek ugyebár, t. ház, legalább az lenne az értelme, hogy a hadügyi kormányzat rendkivül kényes kezelést tanusit, s nem akar törvényes felhatalmazás nélkül még csak hitelátruházással sem élni, nem akarja a kereteket megbontani, a melyekben a törvényes formák közt mozog. De tessék csak ismét egyet forditani az előterjesztéseken és méltóztassék megnézni, hogy a megszavazott hitelállomány-összegek, mint költségvetési összegek az egészet véve, nem maradnak érintetlenül, nem maradnak a pénztárban, hanem akármilyen más czélokra felhasználtatnak, sőt az előirányzott összeg a zárszámadási összegben rendkivül nagy mértékben túl is van haladva, túl is van szárnyalva.

Csak az utóbbi évek adatait kerestem ki e tekintetben. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt van egy példa. Az 1905. évben a közösügyi költségek — főleg hadügyi téren, mert leginkább itt állanak elő túllépések — 9,020.000 koronával haladták túl a megszavazott összegeket, tehát a hadügyi kormányzat önkényesen használta fel ezeket az összegeket. 1904-ben 12,407.000 koronával haladták túl — zárszámadásilag — az önkényesen felhasznált összegek a törvényesen megállapitott összegeket. 1093-ról, 1902-ről és 1901-ről már csak a magyar zárszámadások állottak rendelkezésemre és ezekből csak a Magyarországra eső számokat vettem. Mi törvényesen megszavaztunk 1903-ra 89,790.000 koronát mint Magyarországra eső összeget. Elköltetett pedig zárszámadásilag 92,633.000, itt csak 2,843.000 korona a túllépés; ellenben 1902-ben megszavaztunk 87,596.000 koronát és elköltöttünk 95,711.000 koronát, tehát 8,115.000 koronával többet adott ki a közös kormányzat, mint a menynyire törvényes felhatalmazása volt. Megszavazott 1901-ben a törvényhozás 82,318.000 koronát és elköltöttek 91,723.000 koronát, tehát ismét 9,405.000 koronával többet, mint a mennyire törvényes felhatalmazásuk volt.

De méltóztassanak megnézni az előttünk fekvő törvényt magát. Itt van az 1. §-nak utolsóelőtti pontjában az 1900., 1901., 1902. és 1903, évi közösügyi zárszámadásra alapitott végleges leszámolás folytán a magyar szent korona országaira eső tartozás kiegyenlitésére még összesen 8 millió, a mely tehát még a zárszámadásban sem szerepel.

Ha valamely téren szükség van arra, sőt kötelesség is, hogy a legtisztább és legáttekinthetőbb törvényes formák közt és nagy rigorozitás mellett kezelt államháztartás és pénzkezelés álljon fenn, akkor erre a hadügyi téren van a legnagyobb szükség, *(Helyeslés balfelől.)* mert a hadügyi terhek tekintetében az ország közönségének mindig az a felfogása, — nem keresem, hogy jogosan vagy jogtalanul — hogy ezek nagyrészben inproduktiv, a nemzet gazdasági erejét megtámadó kiadások, ennélfogva ha ezekben a törvényes formáktól eltérés történik, ha önkényes átlépés és katonai hatalmaskodás áll be, akkor ez még azt a kevés bizalmat és hitet is, a melyet az ország közönsége a nélkül is nehezen táplál a hadügyi kormánynyal szemben, még jobban megingatja.

Hogy hasonló dolgok előállhattak, azt mi, de talán nemcsak mi, a kik itt ülünk a kép-

viselőház ezen padjain, hanem minden gondolkozó ember Magyarországon másnak nem tulajdonithatja, mint hogy ezen közös intézménynek felügyelete és ellenőrzése olyan szervezetre volt bizva, a melyhez fűzött reményei az országnak egyáltalában nem teljesedtek. A legnagyobb idealizmussal állapitották meg az akkori alkotók, ezt nem vonom kétségbe, hiszen a törvényes intézkedések ugy voltak kontemplálva, hogy minden évben ujonnan alakitja az ország ezen bizottságot, a mely felfrissülve, a kutatás vágyától áthatva ellenőrzi azokat a kormányzati közegeket, a melyek ilyen nagy összegek felett rendelkeznek.

Azonban mi lett a tapasztalat? Gondosan elzárva a nyilvánosságtól, lehetőleg mindig ugyanazon egyéneknek beválasztása által ez a szerv teljesen visszafejlődött, mondhatnók egy magas iskolájává fejlett ez az udvaronczkodásnak, a hol intrikával, a pártok belső életében való túlsulyra vergődéssel, felüligéretekkel és minden egyéb által akart az egyéni érvényesülés utat törni magának.

Szomoruan tapasztaltuk, a kik ellenzéki részről benn voltunk, hogy lássuk belső működését is ezen szervnek, hogy mikor az országban a legkinosabb anyagi és gazdasági élet fejlődött ki, mikor megindult a gazdasági erők hanyatlása és pusztulása, mikor a keresők és munkaerők egész tömegei hagyják el az országot, és mikor intézkedések volnának szükségesek ipari és gazdasági életünk fellenditésére, akkor a delegáczióban hangok merültek fel olyan egyének részéről, a kik már kiszámitották azt a hatást, a melyet a hatalmon lévő miniszterek háta megett elérni igyekeztek, hogy hatalomra juthassanak. Ezek azt mondták, — szégyennel gondolunk még ma is rá — hogy Magyarország részéről azon áldozatok, a melyeket katonai téren hoztunk, nem érik el azt a mértéket, a mely a nemzetnek kötelessége és a melylyel az országnak a hadi felszereléshez hozzá kellene járulnia. És méltóztassék megnézni a számadatokat e tekintetben, hogy milyen téves és megalázó felfogás volt az, hogy a hadügyi téren nem tartottunk volna lépést a költségek tekintetében. Csupán egypár szóval akarom ezt érinteni.

Most csak az utolsó 20 évnek adatai állanak közelebb rendelkezésemre. 1881-ben a hadügyi költségek öt évi átlaga 264,868.000 koronát tett ki; tiz év mulva, 1893-ban 304,370.000 koronát, ujabb tiz év mulva, 1904-ben 414,094.000 korona volt az az összeg, melyet a két államnak fedeznie kellett. Tehát 20 év alatt 264 millió koronáról 414 millió koronára emelkedtek a katonai terhek ugyanakkor, mikor az a vád hangzott el, hogy a katonai terhek emelésében nem tart az ország kellő lépést azon igényekkel, a melyek e téren a nemzettel szemben méltán emelhetők.

Ha csak Magyarország terheit nézem a közös kiadások tekintetében, a Magyarországra eső közös kiadásoknak, melyeket a zárszámadás szerint fizetnie kellett, tiz év alatt a következő progresszivitását látom. 1893-ben még a Magyarország által fizetett összeg kitett 59,330.000 koronát, az 1896—1900-iki átlagban ez 71,781.000 koronára, az 1901—1905-ik átlagban pedig már 92,831.000 koronára rugott. Tehát tiz év alatt 1893-tól, midőn 59 millió volt, 1905-ig, mikor 91 milliót tett ki, 30 millió koronával több, vagyis 50%-kal növekedett az az összeg, melylyel Magyarország a hadügyi költségekhez hozzájárult.

Azt hiszik talán, hogy a vámok tekintetében is az országra nézve kedvezőbb kialakulás állott be? Mert ebben a vámok utján beszedett összegek nincsenek benn. A vámoknál ugyanaz a progresszivitás állott elő. A vámemelkedésnek örülni kellene, ha ezen összegek a magyar ipari élet fejlesztésére szolgáltak volna, de midőn a vámok idegen állam iparának védelmére szolgálnak, ez részünkről ujabb teherviselési tételt jelent. *(Igaz! Ugy van!)*

A kereskedelemügyi miniszter ur volt szives ezt tanulmány tárgyává tenni és kimutatni, hogy e tekintetben Magyarország ipari fogyasztása nagyobb összeget tesz ki, mint a mennyi a vámbevételekből kvóta arányában rá esik.

De ezen vámbevételek is micsoda rapid emelkedést mutatnak! 1881-ben a közös vámbevételek átlag 22,286.000 koronát tettek ki; 1891-ben, tehát tiz év mulva, 102 milliót, 1904-ben pedig 141,185.000 koronára mentek a közös vámvonalon beszedett vámösszegek. 1881-től 1904-ig, tehát 13 év alatt 22 millióról 141 millióra emelkedtek; mértéktelenül nagy emelkedés, melyben Magyarország teherviselése szintén erős próbára lett téve.

Ezt csak annak igazolására hozom fel, hogy midőn ily rapid előrehaladást tett Magyarország a közösügyi, különösen a hadügyi terhek emelkedése terén, akkor abban az intézményben melyet a közös kormányzat terén Magyarország gazdasági és politikai jogainak védelmére szerveztünk és állitottunk fel, rendszeres munkát látunk, a melyikben a hatalom előtt, az udvari politika előtt való teljes mérvű meghajlás nyilvánul, *(Igaz! Ugy van! balfelől)* és a legjobb hiszemű politikusok háttérbe szorittattak. Nyolcztiz embernek volt ott gondja, hogy tanulmányozzon, azokat ostorcsapásokkal hajtották minél gyorsabb és gyorsabb munkára, nehogy az ellenőrzés kötelességét alaposan teljesithessék, ellenben a többi, a kinek gondja felszabadult, ha másban nem merült is ki, kimerült azon nyilvántartásokban, melyek a különféle dejeunékre, udvari meghivásokra vonatkoztak, *(Élénk helyeslés balfelől.)* s másra figyelmük sem volt, mint hogy semmi alkalmat el ne mulaszszanak, a mi közelebb viszi őket a hatalom forrásához. Nem nyiltan küzdeni az ország előtt, hanem lent aknamunkát folytatni és ezáltal kitaszitani

a hatalom birtokából azokat, a kik akkor épen benne voltak, hogy maguknak érvényesülést szerezhessenek: ez volt a czél. Hiszen lehet szemrehányásképmondani a függetlenségi pártnak, hogy mi is bemegyünk most abba az általunk elitélt intézménybe.

Hát igen, mi is bemegyünk, mint bemennek — hogy egy talán túlzott hasonlattal éljek — a rendnek tisztességőrei azokba a homályos helyiségekbe, a hol nem mindig nyilt kártyákkal játszanak, hogy befalazzák a homályos helyiség bejáratait, és nyilt levegőre vigyék az ott rejtőzőket mert csak a nyilt ellenőrzés és a parlamenti életnek tiszta fuvallata az, a mely meggyógyitja azokat a beteges állapotokat, a melyek ezen a téren előállottak.

Mi, t. képviselőház, ebben a nehéz munkában, mely ránk vár, segitségül akarjuk hivni mindazon politikusokat, mindazon kiváló hazafiakat, a kik ebben a küzdelemben eddig is velünk voltak; mi őket is meg akarjuk győzni, hogy nyilt szemmel lássák már ezeknek az intézményeknek káros és hátrányos voltát; lássák, hogy más elé, mint a parlamentnek nyilt birálata elé nem tartozhatik ilyen nagy terhek és költségek elbirálása, a milyenekről itt szó van. Tőlünk itt kivánják, hogy megszavazzunk zárszámadásilag igazolt tételeket, a melyek 8 millió koronát igényelnek, hitelekben igényelt 47 millió koronát, póthitelekben 54 milliót, rendes költségvetésekben 94 milliót és nekünk nem állanak rendelkezésünkre, nem feküsznek előttünk azok a költségvetések, nincsenek kiosztva egyik képviselőtársunknak sem és igy nem birálhatjuk el, mik azok a zárszámadási, póthiteli és rendes költségvetési tételek.

Már a költségvetéseknek teoriájával, a parlamentnek szuverén jogával is ellentétben van, hogy ezeknek megszavazását kivánják egy oly testülettől, a melyiknek a felülbirálatra és összehasonlitásra nézve nincsenek a kellő adatok birtokában.

T. képviselőház! Akárhogy alakul a helyzet, azt hiszem, ezek a dolgok meggyőzhetnek mindannyiunkat arról, hogy ezeket az intézményeket ebben az állapotban nem lehet fentartani, hanem át kell tenni az országot érintő terhek elbirálását ide, a hova valók, a magyar parlamentnek szine elé, *(Helyeslés balfelől.)* mert mi akkor ezen előterjesztéseket közös erővel és legjobb tudásunkkal megbiráljuk és az ország teherviselési képessége szempontjából elintézzük és ezzel megszünik majd az az intézmény, a mely, meglehet, hogy a legnemesebb intencziókkal lett megteremtve, de kifejlődésében és elfajulásában a magyar parlamentnek örökös szégyenfoltját fogja képezni. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Még csak egy észrevételt akarok tenni idevonatkozólag, a mi szintén ezekkel a költségekkel áll kapcsolatban. Láttuk azt, hogy midőn az ország ilyen nagy teherviseléssel van a hadügyi téren sujtva, akkor a mi miniszstereink, különösen a kereskedelemügyi miniszter ur, Kossuth Ferencz egész harczot folytatott a közös hadügyi kormánynyal és szerződésszerü megállapodásra is jutott vele, hogy az általunk viselt terhekből miféle összegek lesznek Magyarországon felhasználandók.

Mikor azután ezen irásbeli megállapodás létrejött, akkor az illető közös miniszter rögtön egy más megrohanásnak lett kitéve. Az osztrák kereskedelmi miniszter az osztrák delegáczióban szintén megtámadta őt, tőle egész másnemü nyilatkozatot sajtolt ki, a mely nyilatkozat nem fedezte a velünk kötött szerződésnek teljes tartalmát.

Ebből egészen illojális formában megindult a két kormány, a két delegáczió között való akczió, hogy vajjon Magyarország az általa fizetett közösügyi költségeket mennyiben van jogositva Magyarország területén, Magyarország ipari czikkeibe való befektetés által felhasználni. Méltóztatnak elképzelni ennek nemcsak nagy kontrasztját, de teljesen abszurd voltát is egy állami életben, hogy itt 150 millió korona évi teherre menő áldozatot hozunk mi a saját hadügyi kiadásainkra és akkor ezeknek felhasználása, más, talán okosabb emberekre van bizva, mint Magyarország kormányférfiai? Mi kénytelenek vagyunk ezeket az összegeket egy idegen állam fővárosába küldeni és egy idegen állam fővárosában székelő hatóságok vannak jogositva felhasználni a mi millióinkat arra, hogy azokat a mi hadseregünk gombjaira, czipőire, ruhájára, szénájára, zabjára és Isten tudja mire fordithassák. Hát nem birjuk mi ezeket a mi adminisztrácziónkkal elvégeztetni, nem tudjuk a kormányunk keze által ép ugy elvégeztetni, sőt bölcsebben és okosabban, mert a mi országunk érdeke és saját viszonyaink szerint intézzük el azokat?

Hiszen lehet szólni arról és lehet valakinek vágyódása és felfogása, hogy mindkét állam hadserege azonos elvek szerint igazgattassék, irányittassék a vezénylet, vezérlet és belszervezet dolgában; de hogy abban a felfogásban éljen valaki, hogy ez a hadi felszerelési és az ellátási tárgyak beszerzése és kielégitése tekintetében is szükséges, a melyeket az ország adminisztráczijában ugy is ezer és ezer millióban elvégeztetnek, azt nem hiszem, hogy bárki is vallhassa és hihesse. Mert ezek olyan prózai, elemi dolgok, a melyeket minden állam, nem egy husz milliónyi főből álló nemzet, de még a legcsekélyebb is magának tart fenn, hogy azon kiadásokat, a melyeket nagy erőfeszitéssel, talán anyagi ereje utolsó foszlányainak felhasználásával eszközöl, a saját adminisztrácziója és állami közegei, által kezelhesse és láthassa el. *(Igaz! Ugy van! balról.)* Ez egy olyan követelmény, a melytől soha semmi körülmények

között eltekinteni nem lehet. *(Élénk helyeslés balról).*

És ha mi most sulyt helyeztünk arra, hogy — ezen féltett egységet, a hadurnak közös rendelkezését, a vezérkarnak a vezetését, a belszervezetnek a harmonikusságát nem érintve — az adminisztráczió a kezelés dolgait felülbirálat végett ide kivánjuk hozni a parlament elé és ezen kérdéseknek adminisztrácziójáut saját adminisztrativ közegeink által óhajtjuk végeztetni, akkor ezzel csak olyan követelményt állitunk fel, a melytől egyetlen egy állam sem tekintett még sokat el. *(Igaz! Ugy van! balról)* Ha ezen a téren, mi mint függetlenségi és 48-as párt, előbbre haladást fogunk tenni, hiszszük, hogy ugy, mint eddig, együttesen velünk harczoló t. szövetségestársaink ezen nagy vitális nemzeti czélokban nem fognak velünk szemben állani, hanem a menynyiben módjukban áll és a mennyiben ez nagy veszélyeket az ő felfogásuk szerint az az országra rázúditani nem fog, támogatni fognak bennünket az ország jogainak keresztülvitelében. Hiszem, hogy támogatásukra számithatunk, mert ez igy tarthatatlan állapot és sem a magyar nemzet méltóságához nem illő, sem a rendszeres pénzkezelés követelményeivel, sem egy tisztességesen felhasznált budget kezelésével egyáltalában össze nem egyeztethető, s ezt a függetlenségi párt megtürni soha nem is fogja. *(Helyeslés balról.)*

Ha daczára ennek, hozzájárulunk ezekhez a kiadásokhoz, ezt nem azért teszszük, mintha ma nem látnánk épen olyan jól és tisztán az állapotokat, *(Igaz! Ugy van! balról.)* sőt tapasztalataink e téren csak erősödtek; de ismétlem, hogy az időt most nem tarthatjuk alkalmasnak a megegyezés alapján, hogy közjogi elveinket előtérbe állitsuk és ezek tekintetében a kivánt változtatásokat most keresztülvigyük. *(Helyeslés balról.)*

Beszédem végezetéül érinteni akarok még egy kérdést, és ez arra vonatkozik, t. képviselőház, hogy túlságosan kiszinezve hallottuk és olvastuk, hogy a függetlenségi párt milyen nehéz szivvel megy bele ezen javaslat megszavazásába és a saját kebelében milyen ellentétek merültek fel erre vonatkozólag.

Azt gondolom, hogy ellentétekről szó sem lehet. De hogy nehéz szivvel megyünk bele ezen kiadások megszavazásába, az természetesen következménye a helyzetnek, és a függetlenségi párt abból titkot nem csinált, hogy részéről az ezen összegekhez való hozzájárulás mindig nehéz szivvel történik, mert megterheltetést jelentenek az országra nézve és ezeknek a viselése egyáltalában örömet nem okoz. *(Ugy van! balról.)*

De a ki abból azt következtetné, hogy akár azon felfogásunk változott volna, hogy nem azon egyének vannak hivatva az ország kormányzását tovább vinni, a kik azt jelenleg bölcs előrelátással vezetik és a kik a szövetkezett pártok élén állanak, azok nagyon csalódnának. Mert felfogásunk nemcsak az ő gondolkodásuk helyességéről és korrektségéről ma is változatlan, hanem változatlan az a meggyőződésünk is, hogy az eddigi uton kell nekünk továbbra is keresnünk a kibontakozást. Az ország javára tovább kell vinni a mai állapotokat és megoldanunk azokat a feladatokat, a melyeket vállaltunk, aztán teljes erővel mehessünk rá az ország nagy, ujabb közjogi rendjének megállapitására. *(Ugy van! balfelől.)* A mi aggodalmaink, t. képviselőház, a melyekből nem csinálunk titkot sem az országgyülésen, sem pártértekezleteinken, arra vonatkoznak, hogy midőn erre a feladatra vállalkoztunk, bizonyára nem vállalkoztunk csak azzal a felfogással, hogy mindazokat az eszközöket, a melyek a hatalom czéljaira szükségesek, annak rendelkezésére bocsássuk. *(Igaz! Ugy van!)* Midőn el akartuk háritani azt a zavart, a melyet a lefolyt küzdelem egész közjogi életünkben alkotmányos rendünkben okozott, nemcsak azokra gondoltunk, a mikben a hatalom az ő czéljait el nem érhette és eszközeit meg nem kaphatta, hanem gondoltunk azon zavarokra is, a melyeket ez a küzdelem belső életünkben, alkotmányunkban felszinre vetett és a melyek orvoslását mindannyian követeltük. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Midőn tehát ismét egy ujabb teher parlamentáris megszavazása előtt állunk, nyiltan kimondhatjuk, hogy ezt nem azon leselkedések okából teszszük nehéz szivvel, a melyekben részünk van olyan hátunk mögött álló egyének részéről, a kik mindezekből a nehéz szolgáltatásokból csak vádakat kovácsolnak, de a kik soha, mig müködtek, a nemzet javára jogokat, alkotásokat nem kivántak, hanem a terheket minden gond nélkül szavazták meg és a kik most a nemzet szivét és bizalmát akarják elforditani a küzdő pártoktól. Én azt hiszem, hogy az ország sokkal jobban látja ezeknek multját, semhogy a vádaskodások hitelt kelthetnének.

Ez tehát, t. képviselőház, nem bir minket más felfogásra. De nem bir még az sem, hogy tudjuk, hogy a néplélek bizonyos egyensulyt kiván meg; neki megvan a maga igazságszolgáltatása, a mely megköveteli, hogy a mikor a hatalom részére valamit adunk, akkor kivánjuk meg azt is, hogy a nemzet jogai terén is előhaladás történjék. *(Tetszés balról.)* A néplélek ezen megnyilatkozása megköveteli, hogy a nyujtandó előnyök és jogok szempontjából a hatalom két nagy faktora egyensulyban álljon egymással. De még a néplélek e megnyilatkozásával szemben is helyt állhatunk, elébe állithatjuk annak saját tiszta meggyőződésünket. Hanem itt egy tényről van szó, egy dologról, a melyre, ha valamire vállalkozhatunk is, de erre az egyre nem vállalkozhatunk. *(Halljuk! Halljuk! balról.)*

Arra t. i., hogy a mérköző erők közül, a melyek egyenlő joggal birnak ebben az országban, az egyiket a másikkal szemben megaláz-

tatás érje; *(Helyeslés balról.)* hogy minden követelmény, a mi az egyik hatalom ezéljait szolgálja, az országgyülés elé kerüljön, és minden tekintetben mellőzés érje a másikat, minden tekintetben megaláztatásban legyen része a másik egyenrangu tényezőnek. *(Helyeslés balról.)* Mi, t. képviselőház, nem engedhetjük meg, hogy a két egyenrangu hatalmi faktor közül az egyik magának alávesse a másikat. *(Helyeslés.)* Mert az ilyen megaláztatásból jönnek azután a túlkövetelések, s a jogok uzurpáeziója, a mely esak a maga részére ismeri egy bizonyos jog fentartását és érvényesitését, de a nemzettel szemben nem, és a jogokat mindig esak háttérbe szoritani iparkodik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez az igazságnak, az egyenranguságnak követelménye. És mig a nemzet eljutott áldozatkészségének határáig, *(Ugy van!)* — nem tettük ezt számitással, nem tettük azért, hogy a bizalmat felkeltsük, de mert sorrendben, időrendben elsőrendű feladatok álltak előttünk — mig ennyire haladtunk előre, elkövetkezett az idő, hogy a nemzet jogait, alkotmányát biztositó intézkedések is előtérbe jussanak és hogy az az egyensuly, a mely a lelkekben, talán magunkban is, megingott, helyreállittassék.

És a mint az ország a terhek viselésében tanubizonyságát adta annak, hogy a magára vállalt feladatokat hűséggel, lelkiismeretességgel és beesülettel teljesitette, ép ugy megkivánhatja azt, hogy az ő jogai is minden irányban érvényesüljenek. *(Élénk helyeslés és taps balfelől.)*

Azok a régi szokások, a melyeket a mi történelmünk feljegyez, nem szégyenletesek, a hol látjuk, hogy a kormányok hónapokon keresztül küzdöttek a dietákkal és országgyülésekkel, mikor elébük terjesztették a megszavazandó terhek listáját, s akkor ezek tekintetében halasztást követelt az országgyülés, a dieta magának és szembeállitotta azokkal a nemzet által felállitott követelmények listáját, a melyeket a nemzet részint alkotmányosságának, részint gazdasági erejének megerősitésére kivánt, és egész nyiltán folyt — az országgyülés lefolyásának története a tanubizonyság — hónapokon keresztül, sokszor átesapva a másik évbe is, a harez, a mérkőzés a hatalom kirendelt egyénei és czéljai, s a nemzet ezéljai és jogai között, s végre is helyes, beesületes kompromisszum jött létre, a melyen mindkét követelmény a maga legsürgősebb igényei tekintetében kielégitést nyert.

Ezek nem megszégyenitő, nem lealázó dolgok voltak. Természetes, hogy nálunk, különösen a mi viszonyaink közt, a hol, sajnos, nem egy, a mi nemzeti életünkkel egészen összeforrott felső hatalommal állunk szemben, a hol idegen érdekek, idegen befolyás, idegen ellenvetés, mind le akarja törni a magyar nemzet előrehaladását, mondom, nagyon természetes, hogy minálunk ezt a régi természetes tapasztalatot és bevált módszert eldobnunk nem lehet, hanem nyiltan és egyenességgel oda kell állitanunk azon nemzeti követelményeket, a melyeket cserébe az általunk felajánlott szolgáltatásokkal szemben, érvényesiteni akarunk. *(Élénk helyeslés balról.)*

Ezek voltak azok, a miket részint a magam nevében, mert minden tekintetben nem voltam felhatalmazva, hogy ezeket felhozzam, *(Élénk helyeslés balfelől.)* de azt hiszem, t. barátaim e tekintetben velem együtt éreznek, s azért talán mondhatom, hogy a párt nevében is felhoztam, és kijelentem, hogy ezt a javaslatot, a melynek intézkedéseit már a delegáeziók — mint már emlitettem — jóváhagyták, s ennek következtében azok esak törvényes szentesités kérdését képezhetik, elfogadjuk, elfogadjuk a nélkül, hogy ez által elveink tekintetében bármi változás történnék. *(Élénk helyeslés és taps balfelől. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kiván szólni?

Hoitsy Pál előadó: Nem!

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Következik a szavazás.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás.

Kérem Hammersberg László jegyző urat, sziveskedjék a törvényjavaslat czimét felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a czimet változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a czimet változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Hoitsy Pál előadó: T. ház! Az 1. §-ban többször fordul elő az a kifejezés, hogy: »megszavazott összegek«, értve alatta a delegácziónak határozatait. Nehogy ebből bármiféle félreértés származzék, és hogy elég legyen téve annak az elvnek is, a melyet az imént Holló Lajos t. képviselő ur is hangoztatott, hogy a delegáczió csak megállapitja ezeket az összegeket, de a megajánlás joga a képviselőházat illeti, kérem ezt a szót mindenütt kicserélni ezzel a szóval: »megállapitott«.

Azonkivül ugyanezen szakaszban a 12. sorban »12 millió« áll e helyett »12,500.000 korona«. Ez valahol a ház nyomdájában történt sajtóhiba. Azért kérem a következő módositás elfogadását *(olvassa)*: »Az 1. §. 2., 7., 10., 11., 13., 18., 19., 20., 21. és 23-ik sorában e kifejezés helyett »megszavazott« mindenütt ez teendő: »megállapitott«;

ugyancsak e szakasz 12. sorában »12 millió« helyett »12,500.000« teendő.

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom.

A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Az előadó ur a következő módositást nyujtotta be az 1. §-hoz. Kérem azt felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 1. §-t eredeti szövegében változatlanul fentartani, szemben Hoitsy Pál előadó ur javaslatával, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem tartja fenn az 1. §-t változatlanul, hanem elfogadja Hoitsy Pál előadó ur módositásaival. *(Helyeslés.)*

Következik a 2. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! A 2. §-hoz van egy irálybeli módositásom, a mely tisztán arra vonatkozik, hogy a kifejezett gondolatot jobban domboritsa ki. T. i. a 2. §. második sorában e szavak: »törvényes felhatalmazás nélkül« törlendők lennének és e helyett e szavak: »a törvényes felhatalmazás nélküli« — az első sorba a »hogy« szó után jönnének.

De azonkivül bátorkodom inditványozni azt is, hogy e szakasz után méltóztassék egy harmadik szakaszt beiktatni és elfogadni. E szakasz arra vonatkozik, hogy e törvény elfogadásával még a volt kormánynak a felmentés megadva nincsen. Szól ez a harmadik szakasz, a melyet inditványozni bátor vagyok, következőképen *(olvassa)*: »Az előző szakasz rendelkezései a törvényes felhatalmazás nélkül teljesitett kiadásokra nézve a felmentést nem foglalják magukban.«

Az irálybeli módositás pedig ez volna *(olvassa)*: »A 2. §. második sorában e szavak: »törvényes felhatalmazás nélkül« kihagyandók; ellenben az első sor »hogy« szava után beiktatandók e szavak: »a törvényes felhatalmazás nélküli«.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kíván szólni, a vitát bezárom.

Miután az előadó ur nem kíván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 2. §-t változatlanul elfogadni, szemben az előadó ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem tartja fenn változatlanul a szakaszt, hanem azt elfogadja Hoitsy Pál előadó ur módositásával.

Egy uj szakaszt hozott még javaslatba az előadó ur. Kérdem: méltóztatik-e a Hoitsy Pál előadó ur által javaslatba hozott uj szakaszt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 3. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Hoitsy Pál előadó: Miután uj szakasz jött közbe, ez most már 4. §. lesz.

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 3., illetőleg most már 4. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel, t. képviselőház, a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is letárgyaltatván és elfogadtatván, javaslom a t. háznak, méltóztassék ennek a törvényjavaslatnak harmadszori olvasását a ház legközelebbi ülésének napirendjére kitűzni. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a kérvények 28-ik sorjegyzéke (Irom. 454).

Kérem Hammersberg László jegyző urat, méltóztassék a kérvényezők nevét és a kérvények tárgyát felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 1—63. sorszámig: A liptószentmiklósi, a zsolnai, a zombori, a zentai, az ujvidéki, a temesvári, a székesfehérvári, a szekszárdi, a szegedi, a szatmárnémetii, a szabadkai, a rózsahegyi, a pozsonyi, a perlaszi, a paksi, az óbecsei, a nyitrai, a nyiregyházai, a nagyszebeni, a nagykikindai, a mosoni, a miskolczi, a marosvásárhelyi, a máramarosszigeti, a makói, a torontál-tordai, az ungvári, a verseczi, a zalaegerszegi, a zilahi, a pápai, a soproni, a szarvasi, a szigetvári, a kolozsvári, a komáromi, a munkácsi, a nagybecskereki, a hartai, a hódmezővásárhelyi, a jászberényi, a kassai, a kecskeméti, a kerecsendi, a kiskunhalasi, a klekki, a győri, a gyöngyösi, a gyertyámosi, a felnémeti, az egri, a budapesti fuvaripari, a budapesti VIII. és IX. kerületi, a budapesti, a budai, a budapesti V. és VI. kerületi, a budapesti VII. belső kerületi, a budapesti VII. külső kerületi, a budapest-kőbányai, a békésgyulai, a békéscsabai, a bajai és az aradi munkások gyűlései kérvényei a választói jogról, az egyesülés, gyülekezés, költözködés és a sajtószabadság biztositásáról törvényjavaslat alkotása, a betegség és baleset elleni biztositásról szóló törvényjavaslatban a biztositásra kötelezettek önrendelkezési jogának törvénybe iktatása iránt.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! Ezeknek a kérvényeknek azt a petitumát, a mely a betegség- és balesetbiztositásról szóló törvényekre vonatkozik, a ház már elintézte. Ennek folytán e részben a kérvények egyszerű tudomásul vétel végett jelenthetők be csupán.

A kérvények egyéb része, a mely az alkotmányos szabadságjogok biztositásáról szól, érdemleges tárgyalás alá vehető. Ezekre a kérelmekre nézve a bizottságnak az a javaslata, hogy a kérvények e tekintetben a m. kir. miniszteriumnak tanulmányozás és figyelembevétel végett kiadassanak.

A bizottság álláspontját az indokolja, hogy a bizottság meggyőződése szerint állami önállóságunk és az egyéni szabadságjogok története hazánkban régi idők óta összeforrott. Az egyéni szabadságjogok korlátozása mindannyiszor állami exiszten-

cziánk veszélyeztetésével járt, a szabadságjogok fejlesztése pedig mindig összefüggött állami erősségünk fejlesztésével is.

Különösen figyelmébe ajánlja a bizottság a t. háznak a gyülekezési és egyesületi jog rendezetlen voltát és az ez irányban előterjesztett kérelmeket. Rá kell mutatnunk erre a két jogra, a mely két jognak mai rendezetlen állapota erős és alkalmas fegyver minden törvénytelen rezsim kezében a nemzeti szabadságok védelme ellen.

Tisztelettel kérem, méltóztassék a bizottság javaslatát elfogadni.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelntem ki.

Méltóztassék a kérvények sorjegyzékét tovább olvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Zemplén vármegye a bortermelők érdekeinek istápolását és részükre kedvezőbb agrárkölcsönök, a szükséghez képest moratóriumok és kölcsönelengedések biztosítását kéri.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy ez a kérvény pártolóan adassék ki a m. kir. miniszteriumnak. Azt vélem, hogy részletesebben megokolni ezen inditványt felesleges.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javasltához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Méltóztassék a sorjegyzéket tovább olvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Hódmezővásárhely th. város és Komárom sz. kir. város kérik, hogy a törvényhatósági joggal felruházott városok tisztviselőinek fizetését a végleges rendezés előtt az állam pótlékokkal egészitse ki a vármegyék hasonrangu tisztviselői fizetésének összegéig.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A bizottság méltányolta ugyan az e kérvényekben foglalt kérelmet, mindazonáltal ugy találta, hogy kiszakitva nem lehet ezt a kérdést elintézni, ugy, a mint az a kérvényekben foglaltatik. Azt javasolja a bizottság, hogy a kérvények adassanak ki a magyar kir. miniszteriumnak azzal, hogy a városi közigazgatás végleges rendezését sürgősen szükségesnek tartja a ház.

Ajánlom elfogadásra a bizottság javaslatát.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, kérdem: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik?

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Csiktaplócza község lakóinak kérvénye a folyamatban lévő arányositások felfüggesztése és e tárgyban uj törvény alkotása iránt.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A bizottságnak, tekintettel arra, hogy helyi érdekű dologról és szakkérdésről van szó, nem volt módjában közelebbről tájékozódni és ezért javasolja, hogy a kérvény adassék ki a magyar kir. miniszteriumnak.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik?

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Szatmárnémeti szabad kir. város kérvénye a harmadik egyetemnek Debreczenben való felállitása iránt.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A bizottság nem érezte magát hivatottnak arra, hogy nagy városainknak ebben a harczában közelebbről állást foglaljon. Azt javasolja, hogy a kérvény adassék ki a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik?

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Sopron és Hajdu vármegyék kérvényei a vármegyei tisztviselőknek titkos szavazással való választása iránt.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A bizottság igen sok méltányossági és czélszerűségi szempontot látott ugyan ezen kérelem mellett fenforogni, mindazonáltal nem akart e tárgyban határozott állást foglalni; nem pedig azért, mert törvényhatóságainknak jelenlegi szervezetéhez a bizottság felfogása szerint semmi szin alatt sem szabad nyulni mindaddig, a mig az alkotmánybiztositékok meg nem lesznek. Épen azért azt javasolja a bizottság, hogy ezek a kérvények egyszerűen adassanak ki a m. kir. belügyminiszter urnak.

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik?

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Szatmárnémeti szabad kir. és Baja törvényhatósági város kérvénye a virilizmusnak választással kombinált alakban való fentartása iránt.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! Az előbb felhozott indokokból, hogy t. i. a bizottság az alkotmánybiztositékok létesitése előtt semmiképen nem akarja megbolygatni törvényhatóságaink jelenlegi szervezetét, azt javasolja a bizottság, hogy ezek is egyszerűen adassanak ki a magyar kir. belügyminiszter urnak.

Elnök: Ha senki szólni nem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik?

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Hont vármegye és Pancsova th. város kérvényei a sajtószabadság legteljesebb épségben tartása és a vonatkozó büntetési tételek szigoritása iránt.

Moskovitz Iván előadó: A kérvényi bizottságnak álláspontja e tekintetben az volt, hogy kivánja ugyan a büntetési tételek szigoritását, de e mellett a legmesszebbmenő garanciákat az eljárásban, még pedig nemcsak a sajtójogi eljárásban, hanem az egész bünvádi perrendtartásban. *(Helyeslés.)* E kettőnek összhatása fogja a legkivánatosabb alakban megadni azt a reformot, a melyet a sajtójog terén kivánunk.

Ennélfogva azt javasolja a bizottság, hogy ezek a kérvények pártolással adassanak ki a m. kir. miniszteriumnak.

Hammersberg László: Éber Antal!

Éber Antal: T. ház! A kérvényi bizottságnak ehhez és az ezt követő tárgyat érintő javaslatához csak néhány szóval vagyok bátor hozzászólani.

A kérvény tárgyát ugy adja elő a bizottság, hogy a sajtószabadság legteljesebb épségben tartását és a vonatkozó büntetési tételek szigoritását kéri. Engedelmet kérek, e között semmiféle összefüggés nincsen, s általában a háznak semmi tudomása sincsen arról, melyek azok vonatkozó büntetési tételek, a melyekről itt szó van. Ha azt mondják: a sajtószabadság legteljesebb épségbentartása és e mellett a vonatkozó büntetési tételek szigoritása, akkor a ház nem lehet abban a helyzetben, hogy tudja, hogy ezek a büntetési tételek mire vonatkoznak. Mert hogy a sajtószabadsággal a büntetési tételek szigoritása valami okszerü összefüggésben volna, ezt, azt hiszem, senki sem állithatja. *(Ugy van! Derültség.)*

Egyebekben pedig azt tartom, t. ház, — bocsánatot kérek, hogy röviden csak érintsem a következő kérvény tárgyát is, nehogy még egyszer kelljen felszólalnom, a melyről azt mondja a kérvényi bizottság, hogy »a lapszerkesztőknek minden, lapjaikban megjelenő közleményért való feltétlen sajtójogi felelősséget kérik megállapittatni«, — ott azt proponálja a bizottság, hogy »figyelembevétel végett kiadatik az igazságügyi miniszteriumnak«. Engedelmet kérek, azt hiszem, hogy akkor, midőn az igazságügyminiszter bejelentette, hogy a sajtójog reformjára vonatkozólag egy szerves törvényjavaslattal fog a ház elé állani, itt inczidentaliter azért, mert egyes törvényhatóságok a kérdésnek ezt vagy azt az oldalát érintik kérvényeikben, ne hozzunk olyan határozatot, hogy pártoljuk a büntetési tételek megszigoritását és figyelmébe ajánljuk a kormánynak azt, hogy a lapszerkesztők mindenben és feltétlenül feleljenek a lapjaikban megjelenő czikkekért. Azt hiszem, hogy erre a ház hivatva nem lehet és ebben a tekintetben semmiféle politikát és semmiféle bölcseséget abban felfedezni nem tudnék, hogy ha akkor, a midőn a sajtójog szerves megalkotása előtt állunk, s a midőn az igazságügyminiszter kötelező igéretet tett egy erre vonatkozó javaslat beterjesztésére, mi itt most megkössük a kezét, vagy pedig, ha ezzel nem fogjuk a kezét megkötni, akkor kitegyük a házat annak, hogy hozott légyen olyan határozatokat, a melyekre senki semmit sem ad, s a melyekkel senki sem törődik.

Azt vagyok bátor tehát proponálni erre és a következő kérvényre vonatkozólag . . .

Elnök: A következő kérvényre vonatkozólag akkor méltóztassék proponálni, a midőn az sorra kerül. A két kérvény tárgya egymással kapcsolatos és azért nem szóltam előbb a képviselő urnak, mert természetes dolog, hogy midőn a sajtószabadságról van szó, akkor lehet szólni arról is, hogy kik vonassanak felelősségre. De már a javaslatot, kérem, tessék az illető kérvénynél megtenni.

Éber Antal: Bocsánatot kérek, akkor csak erre a kérvényre vonatkozólag bátorkodom azt a javaslatot előterjeszteni szemben a kérvényi bizottság javaslatával, hogy ez egyszerüen minden pártolás és hozzájárulás nélkül adassék ki az igazságügyi kormánynak.

Elnök: Kiván valaki szólni?

Raisz Aladár jegyző: Sümegi Vilmos!

Sümegi Vilmos: T. képviselőház! Mindenben osztozom Éber Antal t. képviselőtársam felfogásában, és arra való tekintettel, hogy az igazságügyminiszter ur nemcsak hogy megigérte, de tényleg már egybe is hivta május 4-ikére a sajtóügyi ankétet, magam is azt inditványozom, a kérvényi bizottságnak az előadó ur által előterjesztett javaslatával szemben, és arra kérem a t. házat, hogy méltóztassék a kérvényt egyszerüen kiadni az igazságügyminiszternek. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Az előadó ur kiván szólni.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! Csak néhány szóval akarom megvédelmezni a kérvényi bizottság álláspontját. Először is a kivonat szövegezésére vonatkozólag maguk a kérvények voltak irányadók, a melyek e két dolgot szépen egymás mellé állitották; azt mondták, hogy a sajtószabadságot a legteljesebb mértékben épségben kivánják tartatni és ugyanabban a mondatban mondják a kérvények azt is, hogy: »de szigoritani kivánják a sajtó utján elkövetett büncselekmények büntetési tételeit«.

Én ebben nem látok olyan ellenmondást, hogy ez a két dolog ne szerepelhetne szépen egymás mellett a kivonatban is. Másodszor a bizottságnak pártoló állásfoglalását óhajtanám még néhány szóval indokolni. A bizottság abból indult ki, hogy a sajtószabadság garanciája nem abban rejlik, hogy a sajtó utján elkövethető deliktumok, a mely deliktumoknak igen

nagy része nem is közérdekű, hanem egyszerűen magánszemélyek vagy magánjellegű embercsoportok elleni támadás, csekély büntetésben részesüljenek. *(Felkiáltások balfelől: Semmiféle büntetésben!)* A garanciát a bizottság abban látja, hogy a gondolatok hirlapi terjesztését sem előzetes lefoglalás, sem másféle, maguk a sajtótermékek ellen elkövetett erőszak által korlátozni ne lehessen, másodszor pedig, hogy a sajtóügyi és minden bünvádi eljárás terén a védezésnek a lehető legnagyobb mértékű szabadság megadassék és garanciák létesittessenek arra nézve, hogy az itélkezés igazságos és politikai vagy hatalmi befolyásoktól ment legyen. Ezen indokok alapján ajánlom a t. háznak, hogy a bizottság javaslatát elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni, szemben Éber Antal képviselő ur javaslatával, a ki csak egyszerűen azt kivánja, hogy a kérvény az igazságügyi kormánynak kiadassék, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul kivánják elfogadni a bizottság javaslatát, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el a bizottság javaslatát, hanem elfogadja Éber Antal képviselő ur elleninditványát.

Következik?

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Szatmárnémeti sz. kir. város, Hódmezővásárhely th. város kérvényét a lapszerkesztőknek minden lapjaikban megjelenő közleményért való feltétlen sajtójogi felelőssége megállapitása tárgyában.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! E részben a bizottság azt a véleményes jelentést terjeszti a ház elé, hogy e kérvények figyelembevétel végett adassanak ki a m. kir. igazságügyminiszteriumnak. A »figyelemmel« szó — méltóztatnak megengedni, hogy most feleljek Éber Antal képviselő ur ellenvetésére — nem jelent pártolást, hanem egyszerűen azt jelenti, hogy a bizottság nem tartja egészen lényegtelennek, illetőleg elvetendőnek a kérelmet, azonban természetes, hogy azzal a »figyelem« szóval a legkevésbbé sem akar sem az ankét sem a miniszter ur elhatározásának, sem a majdan beterjesztendő törvényjavaslatnak utjában állani.

Éber Antal: T. képviselőház! Az előbb kifejtettek értelmében bátorkodom én is azt javasolni, hogy a 75. és 76. számu kérvények adassanak ki az igazságügyi kormánynak. *(Helyeslés.)* Megjegyzem, hogy az igen t. előadó urnak azt a magyarázatát, a melyet most előadott, azt hiszem, hogy senki magáévá nem teheti, mert akkor, a mikor a kérvényi bizottság ad oly jelentéseket is, hogy minden további nélkül adassanak ki az igazságügyi vagy más kormánynak és azzal szemben most előterjeszti, hogy figyelembevétel végett adassék ki: ennek, engedelmet kérek, más rácziójáut látni képes nem vagyok, minthogy ajánlja a háznak, illetve az igazságügyi kormánynak, hogy a bent foglaltakat vegye figyelembe, mert máskülönben azt, hogy mit vegyen figyelembe, felfogni képes nem vagyok. Ajánlom inditványom elfogadását.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve...

Emődy József: Én a házszabályok 215. §. *c)* pontja alapján kérek szót. Kérem konstatálni, hogy a ház nem határozatképes. Egy ilyen nagyfontosságu kérdésben akkor, a midőn ilyen kevesen vannak a képviselő urak jelen, határozni, azt hiszem, nem volna czélszerű. Kérném a ház határozatképességének megállapitását. *(Mozgás balfelől. Felkiáltások: Reakczió!)*

Elnök: Kérem, még nem vagyunk ott. *(Felkiáltások balfelől: Hol van az alkotmánypárt? Miért nem jönnek el önök?! Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! A képviselő urnak teljesen joga van.... *(Nagy zaj balfelől.)* Csendet kérek, t. ház! Most még csak a vitát folytatjuk, a tanácskozást még nem fejeztük be. Nem tudom, hogy a tanácskozási képességet is méltóztatott-e kétségbe vonni?

Emődy József: Nem!

Elnök: Akkor méltóztassék majd annak idején előterjeszteni kérését.

Kiván az előadó ur a zárszó jogával élni?

Moskovitz Iván előadó: T. ház! Érdemben nem tennék kifogást Éber Antal képviselő ur javaslata ellen, sőt a magam részéről ahhoz készséggel hozzájárulok. Állást kell azonban foglalnom azon támadással szemben, a melyet nem annyira a felszólaló képviselő ur, mint a közbeszóló képviselő urak, különösen Halász Lajos képviselő urnak szájából hallottunk, mint hogy ha a kérvényi bizottság a reakczionárius irány szolgálatában állana. *(Zaj.)*

Zboray Miklós: Frázis!

Halász Lajos: Bizony, mindenre vigyázunk, a mi reakczió.

Zboray Miklós: No hiszen, önök a szabadelvűek!

Elnök: Ne méltóztassanak egymással feleselni, ezt nem engedi meg a házszabály.

Moskovitz Iván előadó: A kérvényi bizottság kezén körülbelül kétezer kérvény ment keresztül, azok között nagyon sok olyan, a mely az itt tárgyaltaknál lényegesebb, fontosabb momentumokat tartalmaz a szabadelvű irányzatnak ugy a közjogi, mint a társadalmi szabadságnak szempontjából. Mind e kérvényeket a bizottság lelkiismeretesen igyekezett elbirálni, ugy hogy eljárása kifogás alá ne essék a méltányosság és igazság tekintetében. Ugyanezt tette most is.

Éber képviselő ur a bizottság egy szavát kifogásolja. Ennek a szónak nem tud helyes értelmet tulajdonitani. Én a »figyelembevétel« szót — a melyet nem én találtam ki, hanem valamelyik társam vetett fel a bizottságban — igen régi idők óta ismerem és értem. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Moskovitz Iván előadó: Ez a szó nem azonos a pártolással vagy helyesléssel, de több az egyszerű közlésnél.

A mikor a bizottság ezt a tervet, a két kérvényben foglalt ideát meglátta, azt mondotta hogy az nem egészen lényegtelen és a szerkesztők feltétlen felelőssége — a mi a strohman állitását, a bűnbak előretolását akadályozza meg — olyasvalami, a mivel a sajtótörvény reformjánál igenis foglalkozni kell, a mi mérlegelendő és figyelemre méltatandó. De azt egy szóval sem mondtuk, hogy ehhez feltétlenül ragaszkodni kell, hogy ezt feltétlenül reá akarjuk oktrojálni az igazságügyi miniszter urra. *(Zaj.)*

Egyébként méltóztassék elhinni t. képviselőtársaimnak, hogy a liberálizmusnak azzal nem teszünk szolgálatot, ha támadjuk a józan megfontolást is. *(Zaj.)* Mert itt semmiféle reakcionárius intézkedésről szó sem volt, *(Felkiáltások a baloldalon: Ezt nem is mondta senki sem!)* annál kevésbbé, mert hiszen a bizottságnak nem is volt módjában érdemleges, intézkedő határozatot hozni. *(Zaj.)*

A bizottság csak kötelességét teljesiti akkor, a mikor minden megfontolásra, minden figyelembevételre érdemes gondolatot némi hangsulyozással és megfelelő figyelmeztetéssel terjeszt a ház elé, azért, hogy igy ezek a gondolatok valamiképen magukra vonják a kormány figyelmét is.

T. ház! A magam részéről hozzájárulok ahhoz, hogy a figyelembevétel szó ebből a szövegből kihagyassék, *(Helyeslés a baloldalon.)* mert azt hiszem, hogy ez a vita már is eléggé felhivta a t. háznak, a kormánynak és az összes illetékes tényezőknek figyelmét arra a kérdésre, a melyet ezek a kérvények akarnak előterjeszteni.

Halász Lajos: Személyes kérdésben kérek szót. *(Zaj a középen.)*

Elnök: Kérem, a képviselő ur nem lett megtámadva!

Halász Lajos: De névszerint aposztrofálva lettem! *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Elnök: Névszerint aposztrofálták a képviselő urat? *(Felkiáltások a baloldalon: Igen!)* Akkor méltóztassék szólni.

Halász Lajos: T. ház! Röviden bátor vagyok csak azt kijelenteni, hogy a »reakció« megjegyzés nem a kérvényi bizottság referátumára, hanem Emődy József t. képviselőtársam felszólalására, az abban megnyilvánult tendenciára, s különösen a néppártnak magatartására vonatkozott. *(Zaj a középen.)*

Szmrecsányi György: Azt sem tudja, mi az a reakció!

Halász Lajos: Az a baj, hogy önök jobban tudják! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak!

Halász Lajos: Azt hiszem, t. ház, tartoztam ennek kijelentésével.

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Méltóztatik kivánni, hogy a határozatképességet konstatáljam? *(Zaj.)*

Emődy József: Nem kivánom.

Elnök: Ha nem méltóztatik kivánni, akkor felteszem a kérdést: méltóztatik-e elfogadni a kérvényi bizottság javaslatát... *(Felkiáltások a baloldalon: Az előadó hozzájárult!)*

Ahhoz nekem semmi közöm, hogy hozzájárult-e az előadó vagy sem! Ne méltóztassék mindig az elnöknek diktálni akarni! Tudom én kötelességemet. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatát változatlanul elfogadni, szemben Éber Antal képviselő ur javaslatával, a mely csak egyszerűen kivánja az igazságügyminiszternek kiadatni ezen kérvényeket, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a kérvényi bizottság javaslatát változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennélfogva kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el változatlanul a kérvényi bizottság javaslatát, hanem elfogadja Éber Antal képviselő urnak elleninditványát.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Máramaros vármegye, Bars vármegye, a budapesti könyvkötők, nyergesek, szijgyártók, keztyűsök, sérvkötészek, bőröndösök és timárok ipartestülete és Sopron vármegye egy sztrájktörvény megalkotását kérik.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A ház e kérvények felett a harmadik sorjegyzék tárgyalása alkalmával már határozván, ezeket egyszerűen tudomásul vétel végett jelenti be a bizottság. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Csanád vármegye a fedezetlen gabonahatáridőüzlet megszüntetését kéri.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! E kérvény felett a ház az ötödik sorjegyzék tárgyalása alkalmából határozott, s azt most egyszerűen tudomásul vétel végett jelenti be a bizottság.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: A szepsi-i r. kath. kerületi papság, a stropkói r. kath. kerületi papság az alkoholizmus ellen kérnek intézkedéseket. A sopronvármegyei gazdasági egyesület, a sasvármegyei gazdasági egyesület, a nyitravármegyei gazdasági egyesület, Borsod vármegye, Somogy vármegye, Fejér vármegye a munkásbajok orvoslását kérik.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! Mind e kérvények felett a ház az ülésszak folyamán már határozott, ennek folytán a házszabályok 246. §-a

alapján egyszerűen tudomásul vétel végett jelentem be ezeket.

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e az előadó urnak, illetve a bizottságnak javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Somogy vármegye a védkötelesek és a szabályszerűen munkára elszerződöttek kivándorlásának korlátozását és a kivándorlási tanács gyors szervezését kéri.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: E kérvények ama része felett, a mely a munkások kivándorlásának korlátozását illeti, a ház a jelen ülésszak folyamán egy izben már határozott; ennek folytán e részben a kérvényeket egyszerűen tudomásulvétel végett jelenti be a bizottság. A kérvények egyéb része, t. i. a védkötelesek kivándorlásának korlátozását és a kivándorlási tanács gyors szervezését illetőleg előterjesztett kérelmek még érdemben tárgyalhatók és a bizottság e részben azt javasolja, hogy a kérvények a m. kir. miniszteriumnak adassanak ki. Tisztelettel kérem, méltóztassanak a bizottság javaslatát elfogadni.

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Csanád vármegye a munkásbajoknak a közszabadságok, különösen a sajtószabadság teljes épségbentartásával való orvoslását kéri.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A munkásbajok orvoslására czélzó kérvényeket két-három sorjegyzéken át intézett el már a t. ház. A jelen kérvény annyiban tér el az előbbiektől és annyiban szükséges annak külön elintézése, hogy oly hozzáadással kéri a munkásbajok orvoslását, hogy a közszabadságok, különösen a sajtószabadság teljességgel épségben tartassanak. A bizottság e hozzáadást helyesnek találta, mindenesetre pedig szükségesnek látta, hogy e kérvény a többitől eltérően, — ne csoportosan — adassék ki a magyar kir. miniszteriumnak.

Tisztelettel kérem a javaslat elfogadását.

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bars vármegye a vagyontalan kiszolgált katonák segélyezését kéri.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: E kérvények tárgya felett a t. ház már határozott és azért a bizottság ezeket csak egyszerűen tudomásvétel végett bejelenti.

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Tovább!

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bars vármegye, Baja th. város, Szeged sz. kir. város, Turócz vármegye és Hunyad vármegye a magyar nyelvű czégfeliratok kötelező használata és illetve a kereskedelmi törvény szerinti bizonyító erőnek csak magyar nyelvű üzleti könyvekre való korlátozása iránt folyamodnak.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A magyar nyelvű czégfeliratok kötelező használata tárgyában a kérvényi bizottság és a t. ház már állást foglalt, ennek folytán a kérvényeket e részben a bizottság csak tudomásulvétel végett jelenti be. A kérvények azon másik kérelme, hogy a magyar nyelvű üzleti könyvek kötelező használata rendeltessék el, még érdemleges tárgyalás alá vehető. E részben a bizottság javasolja, hogy erre vonatkozólag a kérvények a m. kir. miniszteriumnak figyelembevétel végett kiadassanak.

Hangsulyoznom kell már itt is a bizottságnak azon aggályát, hogy a magyar nyelvű üzleti könyvek kötelező használata elrendelésének igen nagy veszélyei, igen nagy nehézségei volnának. Nemzeti szempontból kétségtelenül kívánatos volna, erős, hatályos eszköze volna ez a magyarositásnak, de ez már valóban illiberális intézkedésnek tünhetnék fel, kivált ha egyszerre vitetnék keresztül, mert a magyar nyelvű üzleti könyvek használata által a kereskedői, tehát a legszabadabb pályától is el kellene tiltanunk azon honfitársainkat, a kik a magyar nyelvet kellő mértékben nem birják. Tisztelettel kérem, méltóztassék a bizottság javaslatát elfogadni.

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Tovább!

Hammersberg László jegyző: Somogy vármegye, Pozsony sz. kir. város, Sopron vármegye, Pozsony vármegye, Borsod vármegye és Győr sz. kir. város a hadügyi terhek további emelésének mellőzését kérik. Pancsova th. város magyar katonai földrajzi intézet létesitését kéri. Zala vármegye a sajtószabadság szabályozását kéri. Zala vármegye és Pozsony vármegye a czukor-surtaxe eltörlését és a czukordrágaság korlátozását kérik, Zemplén vármegye, Turócz vármegye, Sopron vármegye, Pozsony vármegye, Hont vármegye és Bars vármegye az 1848—9-iki honvédek és özvegyeik nyugdijának felemelését kérik. Végül Bars vármegye a husdrágaság megszüntetésére kér intézkedést.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: A ház mindezen kérelmek felett már határozott; ennek folytán a bizottság ezen kérvényeket a 246. §. értelmében egyszerűen tudomásulvétel végett jelenti be.

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javas-

latához hozzájárulni, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Tovább !

Hammersberg László jegyző: Arad sz. kir. város, Baja th. város, Hódmezővásárhely th. város és Csanád vármegye az állategészségügyi törvény revizióját és illetve állatjárványtisztség alakitását kérik.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház ! Az állategészségügyi törvény revíziójára irányuló több kérelmet a ház a jelen ülésszakban már elintézett, e részben tehát a kérvényeket egyszerűen tudomásulvétel végett jelenti be a bizottság a házszabályok 246. §-a alapján.

A kérvényeknek másik petitumát, az állatjárványtisztség dolgát a bizottság, azaz a ház érdemben még nem tárgyalta. E részben a bizottság azt találja, hogy az állatjárványtisztség szervezése, a mennyiben ez a kincstárnak nagyon nagy megterhelésével nem jár, kivánatos volna, mert a járványtiszt, a ki nem tagja a helyi hatóságoknak és kisebb felelősséget érez, kevésbbé félénk volna egyes intézkedések keresztülvitelénél, szabadelvűebben alkalmazná a zárlatot és a zárlat szükségének megitélését, épen mint helyileg nem érdekelt ember, objektivebb módon tudná mérlegelni. A bizottság azt javasolja, hogy a kérvények e részben a magyar királyi földmivelésügyi miniszter urnak kiadassanak.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Tovább !

Hammersberg László jegyző: A törvényhatósági joggal biró városok polgármesterei, Pozsony sz. kir. város, Szatmárnémeti sz. kir. város és Győr sz. kir. város külön törvény megalkotását és az állami közigazgatás költségeinek megtérítését kérik. Baja thj. város, Arad szab. kir. város, Komárom szab. kir. város, Zala, Torontál, Borsod, Hajdu és Csanád vármegyék és Szatmárnémeti sz. kir. város a sztrájk vagy egyéb végveszély esetén katonáknak kivezénylését kérik aratási munkálatokra. Hunyad vármegye közönsége a honvédség magyar jellegű egyenruhájának visszaállitását kéri. A hontvármegyei gazdasági egyesület a boritaladó leszállitását és a magyar szőllősgazdák országos egyesülete uj bortörvény hozatalát kérik.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház ! Mindezen kérelmek felett már határozott a ház a jelen ülésszak folyamán, ennek folytán mindezeket a házszabályok 246. §-a alapján egyszerűen tudomásul vétel végett jelentem be.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást.

Hammersberg László jegyző: 134. szám. A Jánoshalmán 1907. márczius 3-ikán tartott népgyűlés a progressziv adórendszer behozatalát és a létminimum adómentesitését kéri.

Lázár Pál !

Lázár Pál: T. képviselőház ! Tagadhatatlan, hogy az a sok üdvös törvény, a melyet a kormány inicziativájából a ház elfogadott, ujabb és ujabb terheket ró az államra és igy érthető az az aggály, a mely a nép lelkében föltámadt. Attól félnek ugyanis, hogy mindez ujabb megterhelést jelent részükre. Ennek tulajdonitható az a kérvény is, a melyet a jánoshalmai népgyűlés terjesztett a ház elé s a mely megnyugtatást óhajt arra nézve, hogyha az állam egyrészről gondoskodik a legsürgősebb szükségletek kielégitéséről, — mert ilyennek kell jelezni a tanitók és a tisztviselők fizetésrendezését— akkor ezekre a szükségletekre nézve azokat a forrásokat fogja igénybevenni, a melyek erre a czélra alkalmasak. Mostani adórendszerünk azonban nem nyujt e részben megnyugtatást.

Tudvalévő, hogy 1850 november 20-ikán hozták be az osztrák adórendszert, a mely szerint az adó földadóból, házadóból, személyes kereseti adóból és jövedelmi adóból állt. Igaz, hogy az osztrák adórendszert 1868-ban mi is törvénybe iktattuk; az is igaz, hogy 1875-ben adórendszerünket reformáltuk, azonban ez a reformálás nem állott semmi másban, mint ujabb adóemelésben. Ausztria 1896. évben megkapta az ő uj, modern adórendszerét; mi pedig továbbra is kegyelettel őrizzük a régi osztrák adórendszert, a mely már behozatalakor sem felelt meg a magyar viszonyoknak és a mely nálunk a közönség szimpátiáját sohasem tudta megnyerni, s azonkivül oly igazságtalanul rója ki az adót, különösen a szegényebb osztályt sujtva, hogy érthető az a türelmetlenség, a melylyel a nép ezen régi, elavult adórendszernek megváltoztatását kéri. *(Igaz ! Ugy van ! balfelől.)*

Modern gazdasági életünk, vagyis gazdasági szervezetünk a maga ezer szálu szövevényével különösen három nagy termelési tényezőbe fut össze: ezek a föld járadéka, a munkabérek és a tőke nyeresége. Ennek a három nagy termelési forrásnak kiszivattyuzására vállalkozik az állam a maga adórendszer-gépezetével s ezt nálunk tizenegy szivattyucsővel, vagyis adóval végezi.

Ezen különböző adónemek között a legigazságtalanabb a fejadó, a másodosztályu kereseti adó és a családtagok ezzel kapcsolatos adója. Igazán méltó az osztrák gondolkozáshoz, mely e törvényt szülte, hogy adót kell fizetni csak azért, mert él az illető egyén, s ez adónemnek édes testvére a családtagok megadóztatása, a hol adót kell fizetnie az illetőnek csak azért, mert uj gondja van, mert családját el kell tartania, gyermekeit fel kell nevelnie. *(Igaz ! Ugy van ! balfelől.)* A másodosztályu kereseti adó sem valami uj gaz-

dasági erőforrást akar lefoglalni az állam részére, hanem azon a jogczimen vet ki valakire adót, mert ugy is fizet más adót. Pl. kivetnek nálunk 4 filléres földadót is, ez a minimum; ezen 4 fillér után azután kell az illetőnek 4 koronás másodosztályu kereseti adót fizetnie, s ha azután van pl. három-négy gyermekből álló családja, ezen 4 fillér adóalap után 10—12 korona adóval lesz megterhelve. Hogy ez már erkölcsi szempontból is tarthatatlan állapot, azt hiszem, bizonyitásra nem szorul. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* A jövő adórendszeréből tehát feltétlenül ki kell küszöbölni a fejadót, a másodosztályu kereseti adót és a családtagok adóját mindazokra nézve, a kikre a létminimumot be fogjuk hozni.

A létminimumra vonatkozólag csak röviden jegyzem meg, hogy helyesen a napszámos adóját az 1883: X. t.-cz. már eltörölte. De el kell törölni azon első osztályu kereseti adót is, a mely a munkást és a legkisebb iparost sujtja. Feltétlen adómentességet kell követelnünk a házi iparra nézve, a mely mint mellékkereset üzetik, mert mégis csak képtelen állapot az, hogy, mint pl. kerületemben, Tataházán történik, megadóztatnak mindenkit, minden asszonyt, a kinek varrógépe van, ha kisütik, hogy évenként egyszer-kétszer egypár köténytt varr a szomszédnőjének. *(Mozgás balfelől.)* Ha mi azt akarjuk, hogy a nép megbarátkozzék a házi iparral, ha azt akarjuk, hogy ezer és ezer uj kezet nyerjünk az iparnak, akkor ezt a mellékkereset gyanánt űzött házi ipart az adóztatás alól feltétlenül ki kell vonnunk. Létminimumot kell megállapitanunk a kisiparos és a földjét munkáló kisparasztság számára is olyképen, hogy a munkakeresetből és ingatlanból élvezett hozadék 600 korona erejéig adókivetés tárgya ne lehessen. Az államnak ilyképen elmaradt jövedelmeit a progressziv adó behozatalával és a külföldön élők nagyobb megadóztatásával kell pótolni. A miniszterelnök ur, a midőn az adóreformnak még a folyó évben való megvalósitását kilátásba helyezte . . .

Wekerle Sándor miniszterelnök: Azt nem!

Lázár Pál: Hát beterjesztését!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Az már más.

Lázár Pál: . . . . kijelentette, hogy a progressziv adót nem fogja behozni a reáliákra. A reáliákhoz tartozik a földadó is. A magam részéről ezt a tételt elfogadom, de csak olyan értelmezéssel, hogy a földadóból nyert személyes jövedelem azonban már a progressziv adó alá fog jutni. Ez nem ellenkezik a miniszterelnök ur felfogásával és nem ellenkezik azon modern alapelvvel sem, a melyet minden állam adórendszerében kifejezésre látunk jutni, hogy a fősulyt igenis a személyes jövedelmi adóra kell fektetni. A kifejtett szempontok vezérelték a jánoshalmi népgyűlést, midőn kérvényüket a házhoz beterjesztették.

Részemről örülök rajta, hogy a kérvényi bizottság ezt pártolólag kivánja a pénzügyminiszternek kiadatni és ezt az inditványt elfogadom. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. A miniszterelnök ur kiván szólni!

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! A most tárgyalás alatt lévő kérvény két petituma, t. i. a progressziv adó behozatala és a létminimum adómentessége tekintetében többszörösen volt szerencsém már nyilatkozni a t. ház előtt. Félreértések elkerülése végett ismételni vagyok bátor azt, hogy a reáladóknál progressziv adót lehetetlennek tartok. A progressziv adónak ott van jogosultsága, a hol a személyes vonatkozásban tekinthetjük valakinek a jövedelmét; nagyon természetes, hogy a hol személyes vonatkozásban az összjövedelmet keressük, ott valamennyi kutforrásból eredő jövedelmet egyesitjük, igy a reáltárgyakból eredő jövedelmeket is. *(Élénk helyeslés.)* Tehát maguknál a reáladóknál nem lenne progressziv adó, de a reáltárgyak jövedelmeinek összesitésénél ezek a jövedelmek is progressziv adó alá tartoznának.

A létminimum összeköttetésben van a progressziv adóval. Létminimumot reáladókra biztositani, hogy bizonyos realitások, ha azok jövedelme kevesebb a 600 koronánál, — mert hisz én a 600 koronát vettem fel létminimumul a javaslatomban — adómentesen hagyassanak, ezt megint nem helyezhetném kilátásba, hanem igenis kilátásba helyezem azt, hogy azokon az adóterheken, a melyeknek nézetem szerint sincsen jogosultságuk, mert nem állanak arányban az illető jövedelemmel, ilyen a II. oszt. kereseti adó számtalan tétele, ilyen a családtagok adója és az I. oszt. kereseti adó némely tétele, mondom, hogy azokon az adóterheken, ha nem is megyek olyan messzire, mint a képviselő ur kivánja, igenis szintén könnyitsünk, azokat nagyrészben megszüntessük.

Sümegi Vilmos: Mikor?

Wekerle Sándor miniszterelnök: Hogy mikor szünnek meg, az nem egészen én tőlem függ, hanem a törvényhozástól. A képviselő ur tudni fogja, hogy mi a kereseti adót három évi cziklusokra állapitjuk meg és hogy ennek a cziklusnak most első esztendejét éljük, tehát ezen cziklus lejárta előtti időben semmiképen sem lehet. A keresztülvitel tekintetében én igéretet nem tehetek.

Méltóztassék elhinni azt, hogy egy ilyen személyes adó keresztülvitele olyan előkészületeket igényel, ha nem akarjuk azt, hogy papiroson maradjon, hanem hogy a gyakorlati életben az igaz viszonyoknak megfelelően vigyük keresztül, hogy én ma még tisztában nem vagyok azzal, hogy a mi pénzügyi és adminisztrativ közegeinkkel hogyan és mikor fogjuk azokat keresztülvinni. Mindenesetre, ha beterjesztem a javaslatot, siettetni is fogom annak keresztülvitelét. Különben a kérvényi bizottságnak azt a javaslatát, hogy pártolólag adassék ki a kérvény a pénzügyminiszternek, a magam részéről is elfogadom. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó

ur nem kívánván szólni, a tanáeskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a bizottság azon javaslatát, hogy ezen kérvény pártolólag adassék ki a pénzügyminiszter urnak, elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Tovább!

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: A péesi állami alkalmazottak kérvénye, a melyben a péesi kiállitás idejére drágasági pótlékot kérnek.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A péesi állami alkalmazottak e kérelmét a bizottság nagyban és egészben méltányosnak találja, s a bizottságnak az a felfogása hogy ha esak a kinestár nagyobb megterhelése nélkül teljesithető e kérelmük, akkor a kérelem teljesitése kivánatos és helyénvaló azért is, mert a vidéki városok nagyobb mozgalmakra ninesenek még berendezve és minden ilyen embermozgalom roppantul drágitja a megélhetés általános árát.

Tisztelettel kérem, hogy a kérvényi bizottságnak azt a javaslatát a mely szerint pártolással adassék ki a kérvény a m. kir. miniszteriumnak, elfogadni méltóztassék.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bereg vármegye kérvénye, melyben az automobilforgalom szabályozását kéri.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A kérvényi bizottság a következő javaslatot terjeszti a t. ház elé: kiadatik a m. kir. miniszteriumnak azzal, hogy az automobilforgalomnak szabályozása rendészeti érdekből kivánatos.

Ugy vélem, t. ház, hogy a javaslatot mindazok, a kik vidéki életünket és vidéki utainkat ismerik, a kik tudják, hogy mennyi szerenesétlenség történik az automobilforgalom folytán és különösen hogy a szegény embereknek mennyi bajuk származik ebből, elfogadják.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni a kérvényi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a kérvényi bizottság javaslatát elfogadja.

Következik most már a kérvények 29-ik sorjegyzéke (Irom. 459).

Kérem Hammersberg László jegyző urat, sziveskedjék a kérvényezők nevét és a kérvény tárgyát felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Sopron sz. kir. város, Pozsony vármegye, Sopron vármegye, Szeben vármegye, Moson vármegye, Békés vármegye, Hont vármegye, Hunyad vármegye, Hódmezővásárhely th. város, Debreczen sz. kir. város az 1883: XX. t.-czikknek, a vadászati törvénynek módositását kérik.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A kérvényi bizottság javaslata a következő: kiadandó a földmivelésügyi és pénzügyi miniszternek azzal, hogy a vad-károk megtéritése ügyében sürgős intézkedés kivánatos.

A kérvények legnagyobb része azzal az indokolással terjesztetett elő, a mely indokolást a bizottság is magáévá tette, hogy a vad-károk többnyire a szegény embert sujtják aránytalan módon és épen azért igen fontos szociális szempontok szólnak a kérelem teljesitése mellett.

Tisztelettel kérem a kérvényi bizottság javaslatának elfogadását.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Kérem a sorjegyzéket tovább olvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Udvarhely vármegye, Tolna vármegye, Moson vármegye, Besztereze-Naszód vármegye, Baranya vármegye, Pozsony vármegye, Torda-Aranyos vármegye, Bács-Bodrog vármegye, Győr vármegye, Ung vármegye, Trencsén vármegye, Liptó vármegye kérvényei, melyekben kérik a városokban és községekben elhelyezett katonaságnak a tűzoltás ezéljaira való kiképzésére és igénybevételére szükséges törvény alkotását.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! E tárgyban beszerzett informáezióink szerint már történt intézkedés a m. kir. belügyminiszteriumban olyan irányban, hogy a esendőrök tűzoltói szolgálatra kiképeztessenek. Azt vélem, hogy ez magában véve egyelőre a leghatályosabb és legerélyesebb lépés, a melyet e téren tehetünk. Ezt a ház megnyugvással veheti tudomásul.

Egyébként a kérvényi bizottság azt javasolja, hogy e kérvények pártolólag adassanak ki a kormánynak.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Hajdu és Zemplén vármegye a magyar nyelvű ezég- és ezimfeliratok törvényhozási szabályozását kérik.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! Minthogy a kérvények tárgyában a ház már határozott a jelen ülésszak folyamán, ennek folytán e kérvényeket egyszerűen tudomásul vétel végett jelentjük be a t. háznak.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, a ház határozatát ily értelemben jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Sopron sz. kir. város a rábaszabályozási költségekhez való

hozzájárulás kötelezettsége alól leendő felmentését kéri.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A bizottság azt javasolja, hogy az ügy megvizsgálása és a kérés lehető figyelembevétele végett a kérvény a m. kir. kormánynak, helyesebben a m. kir. miniszteriumnak adassék ki. Tekintettel arra, hogy speeziális, helyi kérdésről van szó, a melyben a bizottság nem szerezhetett kellő informáeziót, közelebbi adatokkal a bizottság ezen véleményes jelentését nem támogathatja.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Kérem a sorjegyzéket tovább olvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Ifj. Habron Imre tiszaföldvári lakos a szolnoki 68. gyalogezrednél szolgált és öngyilkossá lett öesesének ügyében uj vizsgálat elrendelését kéri.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy a kérvény kiadandó a honvédelmi miniszternek uj vizsgálat elrendelése ezéljából azzal, hogy a vizsgálat eredményéről tegyen a háznak jelentést.

Ifj. Habron Imre kérvényében olyan indokok vannak felhozva, a melyek ha nem is teszik valószinűvé, de kizárttá sem teszik azt, hogy ezen öngyilkosságnak más okai volnának, mint a melyeket az eddigi vizsgálat megállapitott tekintettel arra, hogy az ilyen öngyilkosságok okainak ellenőrzése és kutatása nemesak egyéni, de közérdek is és tekintettel arra, hogy e téren már igen sok preezedens fordult elő, a midőn az ilyen uj vizsgálatok elrendeltettek, azt gondolom, hogy a bizottság javaslata elfogadható. Javaslom tehát a t. háznak ennek elfogadását.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Zemplén vármegye Árpád fejedelem emlékére szobor felállitását sürgeti.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A bizottság azt javasolja, hogy ezen kérvény pártolólag adassék ki a m. kir. kormánynak. Azt vélem, hogy ezen kérelemnek minden megokolása felesleges. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Részemről is azon nézetben vagyok, hogy ezen kérvény minden megokolása felesleges, de nem azon indokokból, a melyek felhozatnak, hanem azért, mert a törvényhozás már 1894-ben elrendelte Árpád szobrának felállitását, és ha méltóztatnak kifáradni az Andrássy-ut végére, oda, a hol az a magas oszlop Gábor arkangyallal látható, annak talapzatán meg méltóztatnak látni a helyet is, a hova legközelebb Árpád szobra fog helyeztetni.

Részemről azt hiszem tehát, hogy csak az van hátra, hogy a törvényhozás 1894-ben törvényileg kimondott határozatának mielőbb érvényt szerezzen. Kérem a t. házat, hogy ilyen értelemben méltóztassék a kérvénynek pártolólag való kiadatását elrendelni. *(Helyeslés és derültség balfelől.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Vágás község, Atya község, Farezád község, Felsősófalva község, Gyergyóujfalu község, Kápolnásfalu község, Korond község, Lövéte község, Nyikómalomfalva község, Mátisfalva község, Miklósvár község, Nagyajta község, Parajd község, Reesenyéd község, Ülke község, Zetelaka község és Agyagfalva község kérvénye az 1879: XXXI. és az 1898: XIX. t.-ezikkek — erdőtörvények — megfelelő reviziója, valamint az állami erdőkezelés megszüntetése és e kérvényekben foglalt sérelmek orvoslása tárgyában.

Nagykőrös rendezett tanáesu város pedig a boritaladó eltörlését, illetve tetemes leszállitását kéri.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! Mindezen kérelmek felett a t. ház már ezen ülésszak elején határozván, mindezeket a házszabályok 246. §-a értelmében egyszerűen tudomásul vétel végett jelenti be a bizottság.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa)*: A kolozsvári nemzeti kaszinó a lóversenyfogadások lehetetlenné tétele ezéljából az 1894. évi XXIX. t.-ez. olyan módositását kéri, hogy a lóversenynyel kapesolatos mindennemű fogadás szerenesejátéknak nyilvánittassék. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A kérvényi bizottság ez ügyben a következő véleményes jelentést terjeszti a t. ház elé: »Kiadandó pártolólag a földmivelésügyi miniszternek.«

Kötelességem azonban megemliteni, hogy a házszabályok 246. §-a ezen kérelem ujabb tárgyalását a jelen ülésszak folyamán véleményem szerint kizárja, mert Zubovies Fedor egészen hasonló tartalmu kérvénye felett a ház már a mult év november havában határozatot hozott. A határozatot nem tudtam megtalálni, tehát azt itt nines módomban reprodukálni, de egészen határozottan emlékszem rá, hogy az tárgyára nézve teljesen azonos volt.

Raisz Aladár jegyző: Hammersberg László!

Hammersberg László: T. ház! Kapesolatban azzal, a mit a t. előadó ur jelentett, van szerenesém

a t. háznak a kérvényi bizottság javaslatával szemben a következő ellenindítványt beterjeszteni, a mely szövegében foglalja magát az indokolását is. *(Olvassa):* »Minthogy a ház ezen ülésszakban, az 1906 november 10-én tartott 56-ik ülésében a Zubovics Fedor által beadott hasonló tartalmu emlékirat felett már határozott, a házszabályok 246. §-ának rendelkezését szem előtt tartva, a ház a kérvényt irattárba helyeztetni rendeli.« Tisztelettel kérem inditványom elfogadását.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. A bizottság javaslatára nem is lehet a kérdést feltenni, miután az ellenkezik a házszabályokkal. *(Halljuk!)* A házszabályok ugyanis imperative kimondják, hogy a mennyiben már valamely ülésszakban a kérvény tárgyára vonatkozólag határozat hozatott, az már nem tárgyalható abban az ülésszakban. Ezért a kérdést Hammersberg inditványára teszem fel és kérdem a t. házat: méltóztatik-e ahhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, ugy Hammersberg képviselő urnak határozati javaslatát elfogadottnak jelentem ki.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa):* A gálszéki róm. kath. egyházkerületi esperesség kérvénye az iránt, hogy a korcsmák és italmérési helyiségek szombaton este hat órától hétfőn reggel hat óráig zárva tartassanak, esetleg hogy azokban az italmérés ez idő alatt eltiltassék.

Moskovitz Iván előadó: A kérvényi bizottság javasolja, hogy a kérvény adassék ki pártolással a m. kir. miniszteriumnak. Tisztelettel kérem ennek elfogadását.

Elnök: Ha senki szólni nem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt elfogadottnak jelentem ki.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa):* Nagy János nyug. m. kir. posta- és távirdaszolga munkaképtelenné válván, kéri nyugdijának felemelését, illetve kegydij engedélyezését.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A kérvényhez csatolt adatok nem voltak elégségesek arra, hogy a bizottság Nagy János kérésének jogos vagy jogtalan voltáról meggyőződést szerezzen. Mindazonáltal a bizottság nem akart elzárkózni ennek a szegény embernek a kérelme elől, *(Helyeslés.)* és azt a javaslatot terjeszti a ház elő, hogy a kérvény adassék ki a m. kir. kormánynak.

Elnök: Ha szólni senki nem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt elfogadottnak jelentem ki.

T. ház! A mai ülés napirendjére kitűzött tárgyak letárgyaltatván, javaslatot fogok tenni a t. háznak a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslom, hogy a képviselőház holnap, április hó 30-án délelőtt 11 órakor tartson ülést. Ezen ülés napirendje legyen: először az elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, másodszor pedig a mai ülésen általánosságban és részleteiben is elfogadott törvényjavaslatnak harmadszori olvasása.

Méltóztatnak ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, ugy ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Javaslom továbbá, hogy a mai ülés jegyzőkönyvét, a mennyiben az készen van, nyomban hitelesitsük, mert több törvényjavaslatnak harmadszori olvasása is el lett fogadva a mai ülés alatt és kivánatos, hogy azok a főrendiházhoz mentiül előbb jussanak el. *(Helyeslés.)*

Kérem tehát a jegyző urat, méltóztassék a mai ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet. Zaj).*

Elnök: Csendet kérek! Méltóztassanak helyükre menni.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa tovább a jegyzőkönyvet. Zaj).*

Elnök: Hódy Gyula képviselő urat kérem, hogy folytonos közbeszólásaival ne zavarja a szónokot.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa tovább a jegyzőkönyvet).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek sem észrevétele, akkor a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 12 óra 50 perczkor.)

Hitelesitették:

Markos Gyula s. k. *Bottlik István s. k.*
naplóbiráló-bizottsági tagok.

152. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 április 30-án, kedden,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnöki előterjesztés és kérvény bemutatása. — A pénzügyi bizottság előadója benyujtja a gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozó bizottsági jelentést. — A delegáczió által megszavazott, de törvényhozásilag még nem engedélyezett közösügyi kiadások törvénybe iktatásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A mai ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 óra 15 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja gr. Thorotzkai Miklós jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat jegyezni fogja Hammersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Raisz Aladár jegyző ur fogja jegyezni.

A mult ülés jegyzőkönyve még a mult ülésben hitelesittetvén, e tekintetben intézkedés szüksége nem forog fenn.

Bemutatom a pécsi országos kiállitás végrehajtó bizottságának meghivóját, a melylyel a pécsi kiállitásnak május hó 15-én végbemenő ünnepélyes megnyitására a képviselőházat meghivja.

Javaslom, hogy a képviselőház az ország előrehaladását jelző ezen jelentős ünnepen küldöttségileg képviseltesse magát *(Élénk helyeslés.)* elnökének vezetése alatt. A részt venni kivánó képviselő urakat kérem, hogy résztvételi szándékukat folyó hó 10-ig jelentsék be a háznagyi hivatalban, és egyszersmind javaslom azt is, hogy a megnyitási ünnepélynek napján a képviselőház ülést ne tartson. *(Helyeslés.)*

Kérdem a képviselőházat: méltóztatik-e ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor a határozatot ilyen értelemben mondom ki.

Bemutatom a magánmérnökök országos szövetségének Kubik Gyula képviselő által beadott kérvényét az állami vasgyáraknak a vaskartellből való kilépése iránt.

Javaslom, hogy ezen kérvény tárgyalás és jelentéstétel végett adassék ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Gr. Thorotzkai Miklós, a pénzügyi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Gr. Thorotzkai Miklós előadó: T. képviselőház! Van szerencsém benyujtani a pénzügyi és munkásügyi bizottságok jelentését (Irom. 473, 474) a gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 452) tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentéseket és a hozzájuk csatolt, a bizottságok által szövegezett törvényjavaslatot kinyomatni, a képviselő urak között szétosztatni és annak idején napirendre kitűzni.

Hoitsy Pál: Az osztályok mellőzésével!

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni az előadó ur javaslatához? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor kimondom, hogy a jelentések és a törvényjavaslat ki fognak nyomatni, a képviselőház tagjai között ki fognak osztatni és annak idején tárgyalás alá vétetni.

Következik a közösügyi kiadásokból a magyar szent korona országaira eső, de törvényhozásilag még nem engedélyezett összegeknek mint a magyar szent korona országait terhelő kiadásoknak törvénybe iktatásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 446, 460) harmadszori olvasása.

Kérem Hammersberg László jegyző urat, sziveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori

olvasásában is elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor harmadszori olvasásban is elfogadottnak jelentem ki.

Javaslom, hogy miután ez a törvényjavaslat már harmadszori olvasásban is elfogadtatott a képviselőház által, küldjük a törvényjavaslatot tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából a főrendiházhoz. *(Helyeslés.)* Méltóztatik ehhez hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

T. ház! Ezzel mai ülésünk napirendje kimerülvén, bátor leszek a képviselőház legközelebbi ülésének idejére és napirendjére nézve javaslatot tenni. *(Halljuk.)*

T. ház! Azon czélból, hogy a bizottságok a hozzájuk utasitott, részben nagyfontosságu javaslatok felett tanácskozhassanak és hogy az előzetes tárgyalás akadálytalanul és gyorsan eszközöltethessék, *(Helyeslés a baloldalon.)* tekintettel továbbá a görög hitvallásuak küszöbön lévő husvéti ünnepeire, javaslom a t. háznak, hogy a képviselőház f. évi május 13-áig ne tartson ülést és hatalmazza fel a ház elnökét, hogy az esetleges miniszteri és bizottsági jelentések átvétele czéljából időközben ülést hivhasson össze. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot és javaslom, hogy a képviselőház legközelebbi ülését f. évi május hó 13-án délelőtt tiz órakor tartsa; ezen ülés napirendje legyen: az elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, a zárszámadást vizsgáló bizottságnak az 1903. évi zárszámadásról szóló jelentése, *(Helyeslés.)* és talán ez ülés napirendjére lehetne kitüzni a pénzügyi bizottság által a mai napon beterjesztett a gazdasági munkásházak épitéséről szóló törvényjavaslat tárgyalását is. *(Élénk helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot. Most pedig az ülést öt perczre felfüggesztem, hogy a mai ülés jegyzőkönyve megszerkeszthető legyen és hogy azt még a mai ülésen hitelesithessük. *(Helyeslés).*

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Felkérem gr. Thorotzkai Miklós jegyző urat, hogy a mai ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa az ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 50 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Gratz Gusztáv s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

153. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 7-én, kedden,

Rakovszky István elnöklete alatt.

Tárgyai: Bizottsági jelentések benyujtása. — A mai ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen van: Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Hammersberg László jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat jegyezni fogja Raisz Aladár, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Várady Károly jegyző ur.

Következik Markhot Aladár, az igazságügyi bizottság előadójának bejelentése.

Markhot Aladár előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az ország szent koronája egyik őrének megválasztásáról szóló 455. számu törvényjavaslatra vonatkozólag van szerencsém az igazságügyi bizottság jelentését (Irom. 477) beterjeszteni, kérve ennek kinyomatását, szétosztását és az osztályok mellőzésével napirendre tüzését.

Elnök: Méltóztatnak az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor határozatképen kimondom, hogy ezen jelentés ki fog nyomatni és annak idején napirendre fog tüzetni.

Jelentést kiván tenni Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója.

Bernát István előadó: Van szerencsém a képviselőház munkásügyi és pénzügyi bizottságának jelentését (Irom. 475, 476) bemutatni a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozására vonatkozó 451. számu törvényjavaslat tárgyában.

Kérem, méltóztassék ezen jelentéseket kinyomatni, s annak idején az osztályok mellőzésével tárgyalásra kitűzni.

Elnök: Méltóztatnak az előadó ur jelentéséhez hozzájárulni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor határozatképen kimondom, hogy ezen jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tüzetni.

Bernát István előadó: Van szerencsém bemutatni a közgazdasági bizottságnak jelentését (Irom. 478) a Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet létesitése iránt Rómában kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezésére (Irom. 416) vonatkozólag.

Bátor vagyok kérni a t. képviselőházat, hogy ennek kinyomatását, szétosztását és az osztályok mellőzésével napirendre tüzését kimondani méltóztassék.

Elnök: Méltóztatnak az előadó ur javaslatát elfogadni? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor határozatképen kimondom, hogy ezen jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején napirendre tüzetnek.

Következik Szmrecsányi György, a közgazdasági bizottság előadójának a jelentése.

Szmrecsányi György előadó: T. képviselőház! Van szerencsém bemutatni a közgazdasági bizottság jelentését (Irom. 479) a kereskedelemügyi miniszter azon jelentéséről, a melyet a magyar királyi központi statisztikai hivatal 1907. évi munkatervének kiegészitése tárgyában (Irom. 403) az országgyülés elé terjesztett. Kérem a t. házat, hogy ezen bizottsági jelentést kinyomatni, szétosztatni és az osztályok mellőzésével napirendre tűzni méltóztassék.

Van szerencsém továbbá bemutatni a közgazdasági bizottság jelentését (Irom. 480) az 1907. évi pécsi mező- és erdőgazdasági, ipari- és művészeti országos kiállitás állami támogatásáról szóló 456. számu törvényjavaslat tárgyában. E jelentésre nézve szintén azt a kérést vagyok bátor a képviselőház elé terjeszteni, hogy azt kinyomatni és az osztályok mellőzésével napirendre tűzni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik a t. háznak az előadó ur jelentését magáévá tenni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor kimondom, hogy mind a két jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tüzetni.

Következik Csizmazia Endre, az igazságügyi bizottság előadójának a jelentése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Csizmazia Endre előadó: T. képviselőház! A számvizsgáló-bizottságnak 1905. évi 62. sz. alatt kinyomatott jelentése alapján a képviselőház 1905. évi junius hó 5-én hozott határozatával kimondott anyagi felelősség miként leendő érvényesitése tárgyában az igazságügyi bizottság jelentését (Irom. 481) azzal a kérelemmel terjesztem elő, méltóztassék annak kinyomatását, szétosztását és az osztályok mellőzésével leendő napirendre tűzését elrendelni. *(Helyeslés.)*

Moson, Sopron, Győr, Heves és több vármegye, valamint szab. kir. város kérvényét, a melyekben a Magyarország és Ausztria közötti határ kiigazitását, s a jogtalanul Ausztriához csatolt területrészek visszacsatolását kérelmezik, az igazságügyi bizottság jelentésével (Irom. 482) van szerencsém előterjeszteni és kérem, hogy ennek kinyomatását, szétosztását, valamint az osztályok mellőzésével való napirendre tűzését elrendelni méltóztassék.

Elnök: Méltóztatnak az előadó urnak a jelentéséhez hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor határozatképen kimondom, hogy ez a jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején a ház napirendjére fog tüzetni.

Következik Nagy Sándornak, az igazságügyi bizottság előadójának jelentése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy Sándor előadó: Van szerencsém az igazságügyi bizottság kétrendbeli jelentését (Irom. 483, 484) a 2572. és az 1593. ex 906. számu kérvényekre vonatkozóan előterjeszteni, kérve, méltóztassék kinyomatni, szétosztatni, s annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzetni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak elfogadni az előadó ur javaslatát? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor határozatképen kimondom, hogy ezen jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tüzetni.

Most az ülést, hogy a mai ülés jegyzőkönyve hitelesittethessék, tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Felkérem Hammersberg László jegyző urat, hogy a jegyzőkönyvet felolvasni sziveskedjék.

Hammersberg László jegyző *(olvassa az ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem: van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv hitelesitése ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki és a mai ülést berekesztem.

(Az ülés végződik 11 óra 40 perczkor.)

Hitelesitették:

Gr. Zichy Miklós s. k. *Czibur Bertalan s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

154. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 13-án, hétfőn,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnöki előterjesztések, ezek során Popovics György képviselő végleges igazolása, Udvary Ferencz képviselő összeférhetlenségi ügyében az összeférhetlenségi bizottság által hozott itélet felolvasása, feliratok és kérvények bemutatása. — A függőben lévő inditványok és interpellácziók jegyzékének felolvasása. — A kereskedelemügyi miniszter benyujtja Fiume város és Susák község vasárnapi munkaszünetéről szóló jelentését, továbbá a fogaras—brassói, a szlavóniai—drávavidéki, a Belisczétől Eszékig és Moslavinától Kőrösmajorig tervezett h. é. vasutakról, a vasuti szolgálati rendtartásról és az államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezéséről szóló törvényjavaslatokat. — A kérvényi bizottság előadói benyujtják a bizottság tárgyalta kérvények 30—35. számu sorjegyzékeit. — Határozathozatal a zárszámadásvizsgáló-bizottság jelentésének a bizottsághoz való visszaküldése tárgyában. — A gazdasági munkásházak épitésének támogatásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Kossuth Ferencz, Darányi Ignácz, Günther Antal, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Várady Károly jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Hammersberg László, az azok ellen felszólalókat pedig gróf Thorotzkai Miklós jegyző ur fogja jegyezni.

A mult ülés jegyzőkönyve már hitelesitve van.

Bemutatom a főrendiház elnökének ötrendbeli átiratát, a melyekben arról értesit, hogy az állami elemi népiskolai tanitók illetményeinek szabályozásáról és az állami népiskolák helyi felügyeletéről, (Irom. 410, 432) továbbá a marokkói sáska irtásáról, (Irom. 431, 466) a m. kir. államvasutak és a m. kir. posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök, valamint a m. kir. államvasutak állomásain és vonalain szükséges beruházások költségeinek fedezéséről, (Irom. 440, 469) a sopron—kőszegi helyi érdekü vasut engedélyezéséről (Irom. 449, 464) és a közösügyi kiadásokból a magyar szent korona országaira eső, de törvényhozásilag még nem engedélyezett összegeknek, valamint a magyar szent korona országait terhelő kiadásoknak törvénybe iktatásáról (Irom. 446, 460) szóló törvényjavaslatokat a főrendiház a képviselőház által megállapitott szerkezetben módositás nélkül elfogadta.

Ezen törvényjavaslatokra nézve a két ház között teljes egyetértés jövén létre, azok legfelsőbb szentesités czéljából Ő felsége elé fognak terjesztetni.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, melylyel értesit, hogy a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól, s a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságairól szóló törvényjavaslat, (Irom. 411, 442) a javaslatban előforduló sajtóhibák kijavitása mellett, a képviselőház szövegezésében elfogadtatott. *(Helyeslés.)*

A két ház közt ezen törvényjavaslatra nézve teljes egyetértés jövén létre, az legfelsőbb szentesités végett Ő felségéhez fog felterjesztetni.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, melylyel arról értesit, hogy az országos közlekedési tanácsról szóló törvényjavaslaton (Irom. 448, 462) a főrendiház módositásokat eszközölt.

A főrendiház módositásait tartalmazó jegyzőkönyvi kivonat ki fog nyomatni, a képviselő urak közt szét fog osztatni, s ujabb tárgyalás és jelentéstétel végett a közlekedésügyi és pénzügyi bizottságnak fog kiadatni.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Kérem Hammersberg László jegyző urat, hogy a főrendiház elnökének hatrendbeli átiratát felolvasni sziveskedjék.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: A főrendiház elnöke arról értesit, hogy az eger—putnoki helyi érdekű vasut engedélyezésének megtörténtéről (Irom. 450, 463); a péterváradbecsicini helyi érdekű vasut engedélyezéséről (Irom. 30, 465); a budapesti h. é. vasutak r.-t. Budapest—Erzsébetfalva, erzsébetfalva—dunaharaszti vonalából kiágazólag Erzsébetfalva község belterületére vezetendő helyi érdekű vasutvonal engedélyezéséről (Irom. 397, 467); a rózsahegy—korytniczai helyi érdekű vasut engedélyezéséről (Irom. 399, 468); továbbá a mesterséges borok készitésének és azok forgalombahozatalának tilalmazásáról szóló 1893 : XXIII. t.-cz. végrehajtása tárgyában kiadott rendelet módositásáról, illetőleg kiegészitéséről (Irom. 69, 457); a hazai fürdőhelyeken a vasárnapi munkaszünet kiterjesztéséről és Holics határszéli községre vonatkozólag a vasárnapi munkaszünet korlátozásáról szóló jelentésekre (Irom. 73, 367, 441) hozott képviselőházi határozatokhoz a főrendiház hozzájárult.

Elnök: Javaslom, hogy a két ház egyetértésével hozott ezen határozatok most már országos határozatoknak jelentessenek ki. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Jelentem, hogy Popovics György képviselő megválasztása óta 30 nap eltelt, s a kir. Curiától vett értesités szerint választása kérvénynyel nem támadtatott meg.

Minthogy a választás ellen panasz vagy kifogás nem tétetett, nevezett képviselőt végleg igazolt képviselőnek jelentem ki.

Bemutatom Aszódy Mihály m. kir. államvasuti hivatalnok és társai récsei lakosoknak panaszát, melylyel a bazini választókerületben 1907 évi április 3-án képviselővé megválasztott Ivánka Milán országgyülési képviselő választásának érvénytelenné nyilvánitását kérik.

Minthogy a benyujtott panasz a házszabályokban előirt kellékeknek mindenben megfelel, további intézkedés czéljából kiadatik a II. biráló-bizottságnak, és pedig azért ezen bizottságnak, mert Ivánka Milán képviselő megbizólevele alaki hiányok miatt annak idején ezen bizottságnak adatott ki.

Bemutatom a váczi államfogház igazgatóságának felterjesztését, melylyel jelenti, hogy Juriga Nándor képviselő a nemzetiség elleni kétrendbeli izgatás sajtóvétsége miatt rámért két évi államfogházbüntetést megkezdette és hogy 1909. évi május hó 2-án fog kiszabadulni. *(Helyeslés.)*

Tudomásul vétetik.

Jelentem, hogy Vajda Sándor képviselő 1907. évi április hó 8-án elmondott beszédének utólagos kiegészitése tárgyában a fegyelmi eljárást megelőző vizsgálatot elrendeltem és e vizsgálat minden kétséget kizáróan megállapitotta, hogy a gyorsiroda tagjai a kérdéses verses idézetnek utólagos beiktatása körül szabályellenes cselekményt vagy mulasztást nem követtek el; ennélfogva a további eljárást megszüntettem. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Nagy György: Vajda ott a bünös egyedül!

Elnök: A jelentés tudomásul vétetik.

Jelentem, hogy a terézvárosi takarékegyesület mint szövetkezet Molnár Dezső ügyvédje utján összeférhetlenségi bejelentést tett Luby Géza országgyülési képviselő ellen.

Minthogy azonban a bejelentés a házszabályok 144. §-ában körülirt kellékeknek meg nem felel, azt elutasitottam és a ház irattárában leendő elhelyezését elrendeltem. *(Helyeslés.)*

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Gál Sándor képviselő urnak, az összeférhetlenségi állandó bizottság helyettes elnökének jelentését, a melylyel a bizottságnak Udvary Ferencz képviselő összeférhetlenségi ügyében hozott határozatát bemutatja.

Felkérem Hammersberg László jegyző urat, sziveskedjék a határozatot felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*:

»Itélet. A zirczi kerület által az 1906—1911. évi országgyülés tartamára megválasztott Udvary Ferencz képviselői megbizatását megszüntnek nyilvánitja a következő indokból:

Indokok. Udvary Ferencz orsz. képviselő ellen a budapesti kir. törvényszék 16.782/1907. sz. alatti végzésével a csődöt kimondotta, ezen végzés jogerőre emelkedett, ennélfogva nevezett képviselőre nézve az 1901. évi XXIV. t.-cz. 12. §-ában a harmadik bekezdésben foglalt összeférhetlenségi eset tényleg beállott, ezt a bizottság megállapitván, Udvary Ferencz képviselői megbizatásának megszüntét az idézett összeférhetlenségi törvény 25. szakasza értelmében kellett kimondani.«

Elnök: Ezzel kapcsolatban felhatalmazást kérek, hogy az igy megüresedett zirczi választókerületben az uj választás elrendelése iránt intézkedhessem.

Méltóztatik erre nézve a felhatalmazást az elnöknek megadni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Bemutatom Szepes vármegye és Pozsony város közönségének feliratait az iránt, hogy a magyar nyelv az elemi iskolákban eredményesen tanittassék.

Minthogy a t. ház az ilyen tárgyu kérvények felett már ebben az ülésszakban határozatot hozott, javaslom, hogy e határozatnak megfelelően ez a két kérvény is irattárba helyeztessék. Méltóztatik e javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Felkérem Hammersberg László jegyző urat, hogy az időközben beérkezett kérvények jegyzékét felolvasni sziveskedjék.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Háromszék és Szepes vármegye, valamint Győr és Zom-

bor városok közönségének feliratai, az adórendszer reformja tárgyában; *(Helyeslés.)*

Szabolcs, Szatmár és Veszprém vármegyék, valamint Győr város közönségének feliratai, a kivándorlás okozta munkásbajok orvoslása végett;

Háromszék vármegye és Sopron, Szeged, Zombor városok közönségének feliratai, az Ausztriával való kiegyezés ügyében;

Baranya, Háromszék és Szepes vármegye közönségének feliratai, a katonaságnak sztrájk esetén aratási munkákra leendő felhasználása iránt;

Bereg és Ugocsa vármegyék közönségének kérvénye, a 48-as honvédek és özvegyeik érdekében;

Szepes vármegye és Pécs város közönségének kérvénye, a hadügyi költségek emelése ellen;

Bács-Bodrog és Háromszék vármegye közönségének kérvénye, az állategészségügyi törvény módosítása tárgyában;

Szabadka város közönségének kétrendbeli felirata az alkotmánybiztositékok megvalósítása és a czukorárak leszállítása ügyében;

Szepes vármegye közönségének felirata, a magyarnyelvű czégfeliratok kötelező használata végett;

Udvarhely vármegye közönségének felirata, Dalmáczia visszacsatolása érdekében;

Budapest székesfőváros közönségének felirata, sorhadi szolgálatból elbocsátott katonák segélyezése iránt;

Hódmezővásárhely közönségének felirata, a vadászati törvény módosítása iránt;

Szeged város közönségének felirata, a házadómentességi kedvezmény megadása ügyében régebben a képviselőházhoz intézett feliratainak kedvező elintézése tárgyában.

Karczag város közönségének Papp Elek képviselő utján beadott kérvénye, egy törvényszéknek Karczagon leendő felállítása iránt.

Elnök: Javaslom, hogy mindezek a kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatik javaslatomhoz hozzájárulni. *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Bemutatom a házszabályok 239. §-a értelmében a függőben lévő inditványok és interpellácziók jegyzékét.

Felkérem Hammersberg László jegyző urat, hogy a jegyzéket felolvasni sziveskedjék.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a függőben lévő inditványok és interpellácziók jegyzékét).*

Elnök: A kereskedelemügyi miniszter ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém a t. háznak egy jelentést és négy törvényjavaslatot bemutatni, kérve azok kinyomatását és az illető bizottságokhoz való utasitását.

Nevezetesen jelentést Fiume város és Susák község vasárnapi munkaszünete tárgyában, (Irom. 487) melyet a munkásügyi és a közgazdasági bizottságokhoz kérek utasittatni; törvényjavaslatot a fogaras—brassói helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában, (Irom. 488) és törvényjavaslatot a szlavoniai—drávavidéki helyi érdekű vasut engedélyokiratának és ehhez kiadott függelékének egyesitése, valamint a Belisczétől Eszékig és Moslavinától Kőrösmajorig tervezett helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában, (Irom. 489) melyeket a közlekedési és a pénzügyi bizottságokhoz kérek utasitani; továbbá törvényjavaslatot a vasuti szolgálati rendtartásról, (Irom. 486) *(Élénk éljenzés.)* melyet az igazságügyi és a közlekedésügyi bizottságokhoz, végül törvényjavaslatot a magyar királyi államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezéséről, (Irom. 485) *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps.)*melyet a pénzügyi bizottsághoz kérek utasitani.

Az utóbbi két törvényjavaslattal, t. ház, beváltom tárczám ez idei költségvetésének tárgyalása alkalmával tett igéretemet. Ezeknek soronkivüli, sürgős tárgyalására a kormány kiváló sulyt helyez, és már most be kell jelentenem a t. háznak, hogy e két törvényjavaslatra nézve a kormány junktimot állit fel. *(Élénk éljenzés és taps.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kereskedelemügyi miniszter ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot. Ennek alapján kimondom, hogy a Fiume város és Susák község vasárnapi munkaszünete tárgyában beadott miniszteri jelentés ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett ki fog adatni a munkásügyi és a közgazdasági bizottságoknak; továbbá a két vasuti törvényjavaslat szintén ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett ki fog adatni a közlekedésügyi és a pénzügyi bizottságoknak; a vasuti szolgálati rendtartásról szóló törvényjavaslat ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett ki fog adatni az igazságügyi és a közlekedésügyi bizottságoknak; a magyar királyi államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezéséről szóló törvényjavaslat szintén ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett ki fog adatni a pénzügyi bizottságnak.

Becsey Károly, a kérvényi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Becsey Károly előadó: T. ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által tárgyalt kérvényeknek 30-ik sorjegyzékét (Irom. 490) tisztelettel bemutatni. Kérem ezen sorjegyzék kinyomatását,

a képviselőház tagjai közt leendő szétosztását és annak idején a napirendre leendő kitűzését.

Elnök: A kérvényi bizottság jelentése ki fog nyomatni, a képviselő urak közt szét fog osztatni és annak idején napirendre fog kitüzetni.

Giesswein Sándor, a kérvényi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Giesswein Sándor előadó: T. képviselőház! A kérvényi bizottság folyó hó 8-án tartott ülésében a kérvényeknek 31-ik sorjegyzékét (Irom. 491) letárgyalta, a mit azon tiszteletteljes kérelemmel van szerencsém a t. háznak bejelenteni, hogy e jegyzék kinyomassék, s a képviselő urak között kiosztatván, annak idején tárgyalásra kitűzessék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor kijelentem, hogy a kérvények 31-ik sorjegyzéke ki fog nyomatni, a képviselő urak közt szét fog osztatni és annak idején napirendre fog kitűzetni.

Moskovitz Iván, a kérvényi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! Tisztelettel bejelentem, hogy a kérvényi bizottság a kérvényeknek ez idei 32., 33., 34. és 35. sorjegyzékében (Irom. 492—495) foglalt kérvényeket tárgyalásra előkészitette. Tisztelettel kérem, méltóztassék ezeket a sorjegyzékeket kinyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és azoknak tárgyalására határidőt rendelni.

Elnök: Kérdem a házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság előadójának javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor határozatként kimondom, hogy a kérvényeknek 32., 33., 34. és 35. számu sorjegyzékei ki fognak nyomatni, a ház tagjai között szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak kitüzetni.

Következnék napirend szerint a zárszámadásvizsgáló-bizottság jelentése (Irom. 472) az 1903. évi állami zárszámadásról.

Jelentést kell tennem a háznak, hogy itt azzal a rendkivüli körülménynyel állunk szemben, hogy a zárszámadásvizsgáló-bizottság előadója különvéleményt jelentett be. Minthogy pedig ez ellenkezik a házszabályokkal, ellenkezik az eddigi gyakorlattal, de magával a parlamentárizmussal is, *(Helyeslés.)* javaslom, hogy ennek a jelentésnek a tárgyalásába most ne bocsátkozzunk, mert a házszabályok világos megsértése nélkül azoknak tárgyalásába nem is bocsátkozhatnánk, *(Helyeslés.)* hanem küldje vissza a ház e jelentést a zárszámadásvizsgáló-bizottsághoz azzal, hogy oly előadót bizzon meg, a ki különvéleményt nem jelent be. *(Felkiáltások a baloldalon: Már meg kellett volna tenni!)*

Egy hang *(a baloldalon):* Meg is tette a bizottság!

Elnök: Én nem tudom, hogy a bizottság mit tett, mit nem tett, de itt a nyomtatványban ugyanaz az egyén szerepel mint előadó, s ugyanaz mint a különvélemény beterjesztője. Nekem kötelességem volt a házat erre figyelmeztetni és kérni, hogy ne méltóztassék ezen jelentés tárgyalásába most belebocsátkozni, *(Helyeslés.)* hanem méltóztassék visszaküldeni ezt a jelentést a zárszámadásvizsgáló-bizottsághoz azzal, hogy olyan előadót bizzon meg, a ki különvéleményt nem jelent be. *(Helyeslés.)*

Ugron Gábor képviselő ur kiván szólni.

Ugron Gábor: T. ház! Hozzájárulok az elnök ur előterjesztéséhez, mert a bizottság előadója kell hogy a bizottság többségének véleményét képviselje. *(Igaz! Ugy van!)* Mihelyt a bizottsági előadó más véleményen van, sőt ezt még külön véleménynyel dokumentálja is, a bizottságnak előadója nem lehet. *(Helyeslés.)* Igy teljesen helyes, czélszerű, a parlamentárizmusnak megfelelő az elnök ur inditványa, hogy a bizottsághoz ez a jelentés visszaküldessék és az ottani vélemény többségéből választassék meg az előadó. *(Helyeslés.)*

Elnök: Hencz Károly képviselő ur kiván szólni.

Hencz Károly: T. képviselőház! Annak idején, a mikor Farkasházy Zsigmond t. képviselőtársam a zárszámadásvizsgáló-bizottság jelentését a háznak előterjesztette, én a magam szempontjából rögtön kifogásoltam azt, hogy Farkasházy Zsigmond t. képviselőtársunk egyuttal a különvéleménynek az előadója is.

Nehogy azonban ebből a helyzetből az tünjék ki, mintha a zárszámadásvizsgáló-bizottság nem tudta volna a házszabályokat, vagy nem teljesitette volna kötelességét, én, minthogy a zárszámadásvizsgáló-bizottságnak igen t. elnöke jelenleg nincs itt, kötelességemnek tartom kijelenteni azt, hogy a mikor a zárszámadásvizsgáló-bizottság az 1903. évi zárszámadásokat tárgyalta, akkor a részletes tárgyalás alkalmával Farkasházy Zsigmond t. előadó ur nem jelentette be ezt a különvéleményt. Ezt a különvéleményét csak akkor jelentette be, a mikor a zárszámadásvizsgáló-bizottságnak az egész jelentését már benyujtotta és a zárszámadásvizsgáló-bizottság a jelentésnek az eredeti szövegét kifogásolta. Akkor Farkasházy Zsigmond t. képviselő ur a felvetett kérdést illetőleg a bizottságban oly irányban nyilatkozott, hogy vajjon ezek után megmaradhat-e a zárszámadási bizottság előadója ott a bizottságban. Természetes, t. képviselőház, minthogy az egész jelentést ő maga csinálta, a bizottság azt mondotta, hogy csak adja elő a jelentését a bizottságban és a bizottság azután majd határozni fog a képviselőházban történendő előterjesztés tekintetében.

A mikor a jelentést letárgyaltuk, akkor Farkasházy Zsigmond t. képviselő ur az 1904. évi zárszámadásnak az előadóságáról mondott le, azonban nem mondott le az 1903-ik évi zárszámadás előadó tisztéről.

E jelentés azelőtt terjesztetett a ház elé, mielőtt a bizottság azt végleges formulázásában elfogadta volna és igy a bizottság nem intézkedhetett arról, hogy külön előadót válaszszon, vagy legalább, hogy ne történhessék meg az a házszabályellenes tény, hogy a bizottság többségének előadója egyuttal a kisebbségi vélemény előadója is

legyen. Én tehát teljesen hozzájárulok az igen t. elnök ur előterjesztéséhez és Ugron Gábor t. képviselőtársam véleményéhez, szükségesnek tartottam azonban ezeket elmondani, hogy e részben a zárszámadási bizottság eljárását Farkasházy t. képviselőtársam eljárásával szemben megvédjem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik most már a gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 452, 473, 474) tárgyalása. E javaslatnak tulajdonképen két előadója van, a mennyiben a munkásügyi és pénzügyi bizottság jelentései nem mindenben fedik egymást. Azt hiszem, legczélszerűbb lesz, ha alapul a munkásügyi bizottság jelentését veszszük, a mi mellett a pénzügyi bizottságnak a házszabályokban biztositott joga nagyon természetesen minden tekintetben fenn fog állani. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor a munkásügyi bizottság előadóját illeti a szó.

Ifj. Madarász József, a munkásügyi bizottság előadója: T. képviselőház! A mezőgazdasági munkásházak épitésének állami támogatása a jelen törvényjavaslat méreteinek csekély volta mellett az első pillanatban talán kicsiny jelentőségünek tünik fel, de ha tekintetbe veszszük azon körülményeket, melyek részint a lakáshiány, részint a lakások túlzsufoltsága folytán ezen kérdéssel szoros kapcsolatban állanak s a melyek tulajdonképeni okai a tüdővésznek, a fertőző betegségnek, a gyermekhalandóságnak, *(Igaz! Ugy van!)* a családi kötelék meglazulásának, az erkölcstelenségnek, *(Igaz! Ugy van!)* a nyomornak és a bűnnek, *(Ugy van!)* legfőbb táperejét képezik a nemzeti létünket leginkább veszélyeztető két iránynak, a mezőgazdasági sztrájknak és a kivándorlásra való izgatásnak: nyilvánvaló lesz mindenki előtt, hogy ezen törvényjavaslat milyen fontosságu, milyen erős szocziális érzékkel van megalkotva és a képviselőháznak mily fontos kötelessége ezt elfogadni. *(Helyeslés.)*

A mezőgazdasági sztrájk hazánkban eddigelé nem öltött olyan mértéket, hogy inminens veszélyről lehetne szó, de az üszök el van dobva és vigyáznunk kell, hogy lángra ne lobbanjon, annál inkább, mert látjuk a törvénytelen kormány dicstelen szerepléséből, hogy könnyen megeshetik, kivált ha a hatalom tényleges birlalói lelkiismeretlenül közönséges izgatókká válnak, hogy a magyar mezőgazdaságot a megsemmisülés felé hajtják és ezáltal állami létünk legfőbb alapját megtámadják. *(Igaz! Ugy van!)*

A második veszély a kivándorlás, sajnos, ez idő szerint is fennáll. Nap-nap mellett özönével hagyja el magyar munkásnépünk a hazát és csodálatos, hogy mi összetett kézzel nézzük ezt, mert a kivándorlási törvény mintegy szabadalmat adott arra, hogy a nemzet testébe vájt sebet napról-napra nagyobbra hasitsák, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s mi összetett kézzel nézzük, mint csörgedez az életerő, mint ömlik a vér és lelkendezve tapsolunk, ha ezen sebhelyeket néhol betapasztják fényes tapaszokkal, ragaszokkal és a közvéleményt elámitják csillogó aranynyal.

A kivándorlás ellensulyozására ezen törvényjavaslat nem nyujthat elég módot, ugy hogy a törvényhozásnak kötelessége lesz ez irányban egy gyökercs, hathatós akcziót meginditani.

A magyar nép hajdanság harczra edzett, életerős, szilaj, csatázó nép volt, a mely legtöbb idejét a szabad levegőn, a szabadban töltötte, hogy lakása milyen, azzal mit sem törődött s jóformán csakis nyugovóra tért be sátrába. Őseinknek ezt a szokását örökölte a mi mezőgazdasági népünk, örökölték a mi mezőgazdasági munkásaink. Tudjuk, hogy ők is egész nap a szabadban foglalkoznak s örül apraja-nagyja, ha künn hálhat a rétcn, a mezőn s ha otthon kell lennie, akkor is inkább az udvarban hál, s csakis midőn késő őszszel az esős idő bekövetkezik és télen a hosszu zord éjjelek, akkor vonul be viskójába s akkor is minél többen vonulnak be minél kisebb, minél szükebb helyre. Változnak az idők, változnak a viszonyok; a nép hitét, erkölcsét megrontja az alkohol, megrontja az izgatás elannyira, hogy teste a betegségek iránt fogékonyabbá lesz, igényei aránytalanul nőnek, ugy hogy nem képes magának és családjának azt a biztos megélhetést nyujtani . . . *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Ifj. Madarász József, a munkásügyi bizottság előadója: . . . a mely alapja a boldogságnak és a mely nélkül nem képzelhető más, mint csakis a tengődés és nyomor. Egy része a népnek megunja a szorgalmas munkát, felül az izgatóknak, türelmetlenkedik, nagyobb bért, jobb módot követel, sztrájkol s inkább tönkremegy, semhogy látszólag is legyőzöttnek higyje magát. Más része hallgat a csábitásra, kivándorol, szebb reményekkel egy jobb hazát megy felkeresni, itt hagyja családját, barátjait, szülőföldjét. A túlnyomó rész azonban, t. képviselőház, itt marad, szorgalmasan dolgozik, tűr, vár és reménykedik.

Ennek a józan, becsületes magyar népnek felsegélyezését czélozza ezen törvényjavaslat, azt czélozza, hogy ezeknek nyujtsunk otthont, nyujtsunk egy oly erőt, a melylyel képesek lesznek maguknak saját erejükből is kevés állami hozzájárulással házat épiteni s ezzel családi otthonukat megalapitani. *(Helyeslés.)*

Azonban szem előtt kell tartanunk ebben a tekintetben azt, hogy az a munkás, a ki házat épit, maga is befolyjon annak a háznak tényleges felépitésébc, családi otthonának megalapitásába, mert egész más szemmel fogja nézni azt a házat, azt a családi otthont, a mely az ő verejtékével épült fel és utódait inkább tudja buzditani a hazaszeretetre és az állam iránti tiszteletre, a mely módot nyujtott nekik otthonuk megalapitására.

T. képviselőház! Mielőtt áttérnék a javaslat alapelveinek ismertetésére, engedjék meg, hogy

rámutassak arra, hogy a külföldi államokban a társadalom miként vette kezébe a munkáslakások kérdésének ügyét és rámutassak arra a nagy kontrasztra, a mely a külföld és a mi hazánk között e tekintetben fennáll. *(Halljuk! Halljuk!)* A külföldi társadalom már rég átlátta az egészséges munkáslakások épitésének szükségességét, s részben nagy, bőkezű alapitványokkal, részben pedig haszon nélkül dolgozó részvénytársaságoknak és szövetkezeteknek alapitásával előmozditotta czt a czélt. Igy pl. Angliában már 1862-ben Peabody 3 millió koronás alapitványt tett erre a czélra, a melyet később 10 millióra emelt. A Guiness-trószt Londonban 7, Dublinban 1·4, millió koronát áldozott erre a czélra. Tudjuk, hogy Carnegie a legközelebbi multban skót szülőföldje részére 12 milliót ajánlott fel munkásházak épitésére.

Francziaországban ezelőtt pár évvel a Rothschildok 10 millió koronát áldoztak munkáslakásokra, Németországban már 1887-ben egy Aders nevű jótékony ember 1,200.000 koronát adott, Ausztriában pedig a király ötvenéves uralkodói jubileuma alkalmából az osztrák takarékpénztárak 500.000 koronát, Bécs városa fejlesztési alapjából 500.000 koronát áldozott, és most már ezen alap felnövekedett részben egyesek, részben különféle pénzintézetek és egyéb vállalatok áldozatkészségéből 2,365.000 koronára. Most a mult hetekben Csehországban a cseh takarékpénztár 1,200.000 koronát adott munkáslakások épitésére. Nálunk hiába várjuk, hogy ez irányban adakozás történjék, hogy valaki, akár magános, akár részvénytársaság, a maga bőkezüségét ilyen eklatáns módon nyilvánitsa. A külföldön ezek az alapitványok nagyon szépen virágzanak, de ezekkel szemben megállják a versenyt a munkáslakóházak czéljaira alakult részvénytársaságok és szövetkezetek is, a melyek az illető államok erre vonatkozó törvényei alapján alakultak meg.

Igy Angliában már 1836. évben hoztak erre vonatkozólag törvényt, Francziaországban 1850-ben, Belgiumban 1865-ben, Hollandiában 1875-ben. Ezek között a részvénytársasági forma leginkább Belgiumban vált be, a hol 1865-ben törvény utján megalapittatott a központi takarék pénztár, a mely oly szépen működik, hogy ez idő szerint 40.000-nél több munkásház van tulajdonában az illető munkásoknak és a vezetés itt olyan czélirányos volt, hogy az illető munkás az ő épitési szerződését egyuttal összekötötte életbiztositással is, oly módon hogy 25 év alatt mindössze 7% kamatot fizetett.

A szövetkezeti forma leginkább az Egyesült-Államokban vált be. Ott ez idő szerint 315.000 munkásház van a szövetkezeti munkástagok tulajdonában. Ebből láthatjuk, hogy a társadalom tevékenysége nélkül, az összetevékenység nélkül bajos ezt a kérdést gyökeresen megoldani. De ha azt látjuk, hogy a magyar társadalom nem mozdul meg ez irányban, akkor mégis a törvényhozásnak kötelessége, hogy mikor még nem késő, közbelépjen.

Ez az intenczió vezette a földmivelésügyi miniszter urat már 1901-ben, a midőn a munkásházak segélyezésére tárczája keretében bizonyos évi segélyt kiutalványozott, a mely 1905-ig kitett 290.239 koronát. Ennek az aránylag igen csekély összegnek is szép eredménye volt. A mult esztendőben már 300.000 korona volt előirányozva és most ez a törvényjavaslat sem kiván a törvényhozás részéről nagyobb évi hozzájárulást 300.000 koronánál, de tekintve a felhasználás módját, szocziális szempontból óriási különbség van a kettő között, t. i. eddig mint tőkesegély használtatott fel ezen összeg, ezentúl pedig mint kamatsegély fog felhasználtatni. A kamatsegély ugy értelmezendő, hogy az állam a létesitésre forditott tőkeösszegek törlesztésének egy részét, körülbelül 2%-át, magára vállalja legfeljebb 50 esztendeig, vagy a menynyiben bérleti szerződésről van szó, a bérlet egy bizonyos hányadát 30 évig, azon kikötéssel, hogy ezen határidőkön belül az illető munkás tulajdonába menjen át a ház.

Ezen anyagi hozzájárulásokon kivül a legmesszebbmenő kedvezményeket nyujtja a munkásoknak a javaslat. Igy a terveket, vázlatokat, okmányokat mind ingyen szolgáltatja a földmivelésügyi miniszterium az illető létesitő testületeknek vagy munkásoknak; az ezekre vonatkozó jogügyletek, szerződések, bekebelezések s összes beadványok bélyeg- és illetékmentesek; a munkásházak 20 évig adómentesek, a mely idő alatt italmérési engedélyt egyáltalában nem szabad kiadni a munkásházak czéljára felhasznált területen; kimondja továbbá a törvényjavaslat az elidegenitési és terhelési tilalmat és azt, hogy nem egyesithető, bérbe nem adható, végrehajtás alá nem vonható az ingatlan a törvényhatóság első tisztviselőjének kivételes engedélye nélkül.

A földmivelésügyi miniszter a törvényjavaslattal felhatalmaztatik arra, hogy ezen évi 300.000 koronából esetleg felhasználatlanul maradt összegekből egy oly alapot létesitsen, a mely rendkivüli segélyként lesz hivatva szolgálni az illető létesitő testületeknek, illetőleg munkásoknak. Továbbá arra is felhatalmaztatik a miniszter, hogy azon testületek kérelmét vegye elsősorban tekintetbe, a melyek ingyen telket, vagy pedig kert létesitésére alkalmas telket ajánlanak fel az illető munkásoknak.

A törvényjavaslat felhatalmazza a kereskedelemügyi minisztert arra, hogy a szükséges épitési anyagokat a saját kezelésében lévő vasutakon önköltségen szállitsa; a munkásházak helyére vonatkozólag, az épitkezés tervére, az örökösödésre és a szerződésszegésekre vonatkozó egyéb kérdésekre nézve azonban sem a törvényjavaslat, sem a munkásügyi bizottság nem látta szükségesnek ezek egyöntetű megállapitását a törvényjavaslatban, hanem az illető szerződésekre bizzuk czt,a mely a létesitő testület és a munkások között fog köttetni.

Ezek helyes keresztülvitelének ellenőrzése a földmivelésügyi miniszter ur feladatát fogja képezni; ő fogja megvédeni mindenben a munkások érdekeit és ezekről kijelentése szerint évenkint jelentést fog a ház elé terjeszteni.

A munkásügyi bizottság az adómentesség tekintetében továbbmenő kedvezményeket óhajtott volna adni a munkásnépnek, de tekintettel arra, hogy az pénzügyi szempontból esik elbirálás alá, a munkásügyi bizottság nem tartotta magát illetékesnek arra, hogy ilyen inditványnyal járuljon a ház elé, *(Helyeslés a jobboldalon.)* reméli azonban, hogy az egységes adóreform keretében a törvényhozás erre módot fog találni. Az italmérési engedélyekre vonatkozólag is azon álláspontot volt a munkásügyi bizottság, hogy azon területen italmérési engedély egyáltalában sohasem legyen adható, *(Általános élénk helyeslés.)* de ez is a pénzügyi tárcza keretébe tartozik.

Ugy a bizottság, mint a földmivelésügyi miniszter ur csak kezdő tételnek tekinti ezen évi 300.000 koronát, ugy hogy ha majd pár év mulva ezen akczió sikeresnek bizonyul, akkor a törvényhozásnak mintegy kötelessége lesz ujabb nagyobb hozzájárulással elősegiteni azt, hogy majd nagyobb számban épithessenek a munkások családi otthont.

Mielőtt befejezném előadásomat, még egy pár szóra kérem szives türelmüket *(Halljuk! Halljuk!)* és szeretném, ha ezt az összes munkásnép meghallaná; *(Halljuk!)* jóformán ő hozzájuk intézem e szavakat, hallják-e azt, hogy a népámitó szocziálisták kürtje azt harsogja most, hogy ez a jótétemény, a melyet mi velük szemben gyakorlunk, a mely nekik otthont nyujt és házat ad, munkásellenes, azért, mert röghöz köti őket. Van-e szebb dolog annál, mint édes anyánkhoz, szülőföldünkhöz, magyar hazánkhoz láczolni magunkat? *(Élénk éljenzés.)* Bárcsak eljönne mielőbb annak az ideje, hogy hazánkban minden munkás embernek saját háza, saját szent otthona volna. *(Helyeslés.)*

Miután a javaslat e korszak alapját veti meg, és miután ugy szocziális, mint erkölcsi és gazdasági tekintetben kiváló törvényalkotás, vagyok bátor azt a t. képviselőháznak általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadásra ajánlani. *(Általános élénk helyeslés és taps.)*

Elnök: A pénzügyi bizottság előadóját illeti a szó. Nem kiván szólni?

Gr. Thorotzkai Miklós, a pénzügyi bizottság előadója: Nem.

Elnök: Ki van feljegyezve?

Hammersberg László jegyző: Lányi Mór!

Lányi Mór: T. képviselőház! Az előadó ur szép beszédében kifejtette előttünk és megismertette velünk a törvényjavaslat gazdasági és szocziális jelentőségét. Vannak, a kik azt mondják, hogy a mai idők nem nagyon alkalmasak ilyen szocziális intézmények létesitésére, mert hiszen a szocziálista vezérek mindig azt mondják, ha ilyen intézmény létrejön, hogy ezt tulajdonképen az ő agitácziójuknak lehet köszönni, mert ők azzal mintegy megfélemlitik a polgári társadalmat.

Ha ezt mondják, ez tulajdonképen nem is szocziálisztikus beszéd, mert hiszen maga a történelmi materializmus is azt tanitja, hogy nem egyes emberek akarata irányitja a társadalmat, hanem rejtelmes és ma még teljesen ki nem ismert szocziologiai erők működnek, azok irányitjak a társadalmat ma még ismeretlen czélok felé. Ha ők ezt mondják, akkor tulajdonképen eltértek iskolájuktól, de különben is én azt hiszem, hogy kicsinyesség lenne, ha mi ehhez alkalmaznók magunkat, ha mi azt néznők mindig, hogy ők mit mondanak, mert elvégre kikutatott és felismert igazságok és társadalmi törvények után vezetni a politikát, ez tulajdonképen a leghelyesebb és a legjobb politikához, a bajok megelőzéséhez fogja vezetni az országot és a törvényhozást.

Hogy ezen a téren a multban történtek mulasztások, azt hiszem, hogy azt mindnyájan beismerjük, mert hiszen láttuk, a mai helyzetben kifejezetten a mulasztásokat. Itt van a szőnyegen forgó törvényjavaslat, a munkásházak kérdése. A magyar törvényhozásban tulajdonképen csak az 1875. évi t.-czikkben van erre valamelyes utalás, a mennyiben ott rendelkezés történik, hogy bizonyos a fővárosban épitendő kisebb munkáslakásoknak 25 évi adókedvezmény adassék.

Ha kutatunk, egyéb ilyen rendelkezéseket nem találunk, de igenis megtudjuk azt, hogy a nálunk járt külföldiek miként vélekednek a főváros munkásviszonyairól, mert hazatérve, az egyik szakember azt irta, hogy Budapest Európa összes fővárosai között, munkáslakásviszonyait tekintve, egyike a legrosszabbaknak. Azok az idegen hiresség, a kik közöttünk megfordulnak, a kiket itt megpezsgőztetünk és meginterjuvolunk, minden szépet elmondanak nálunk, hazamenve józanul látják a viszonyokat és ezen józan megitélés alapján mondják el véleményüket, a mi bennünket egyébre nem serkenthet, mint az állapotok szanálására és rendezésére.

De magában az indokolásban, a melyet az igen t. miniszter ur közölt velünk, benne van, hogy ez a helyzet a falvakban sem jobb, a pusztákon sem jobb, *(Ugy van!)* de azt is tudjuk, hogy bizony egyes birtokokon sem jobb és tagadhatatlan, hogy vannak birtokok, a hol oly együttélést folytat a mezőgazdasági munkásnép, a mely közel jár a promiszkuitáshoz. Mindezért azonban nem azt a népet lehet az erkölcstelenség vádjával illetni, mint inkább azokat, a kik ezen viszonyokat eltűrik.

T. ház! Az előadó ur is megemlékezett arról, hogy a t. miniszter ur az 1901. évi költségvetésében taglalta először ezt a kérdést. Ebben a költségvetésében azt mondja, hogy a nagyobb községekben a gazdasági munkások támogatás nélkül nem képesek maguknak házhelyet szerezni, hogy sok panasz érkezett már erről hozzá, és csak ugy lehetne ezen segiteni, mondá a miniszter ur, ha a munkások a helyi hatóságok támogatásával és az állam segitségével telekszerző és házépitő szövetkezeteket létesitenének. Végül azt mondta a miniszter ur, hogy a munkásotthonok megalapitása révén erősbittetni fogja az erkölcsi kötelékeket, a melyek lazitására az agitáczió törekszik.

Ime, 1901-ben mily szép szavakkal fejezte ki a miniszter a helyzetet, a mely később alaposan megromlott, mert épen ez alatt a hat év alatt

jelentkezett a kivándorlás a maga egész — mondhatom — rémes kifejlődésében. Munkásmozgalmaink is, a melyek helylyel-közzel credetileg csak azt célozták, hogy a munkásnépet silány életviszonyaiból felemeljék, — a mi csak helyeselhető — szertelenségekbe csaptak át, sőt megétük, hogy a magyar munkásnép izgalma eruptiv mozgásba hozta azt a magyar földet, a melyen élni és halni akarunk.

És mégis ez alatt az idő alatt tulajdonképen nem történt semmi, mert »nem erősitettük az erkölcsi kötelékeket, a melyeknek meglazitására az agitácziő törekszik«.

T. ház! Ezekből a mulasztásokból meritette erejét és anyagát az agitáczió. Ezek a mulasztások hajtották a népet a kivándorlási hajóstársaságokhoz, a melyek szivesen fogadták a zsiros dividendát hozó klienseket. Ez az állapot tette globe-trotter-ré a magyar parasztot, a kinek maradisága és konzervativ mivolta mindnyájunk előtt ismeretes volt. És ha, t. ház, pillanatra megállunk munkásbajaink gyökerénél, a kivándorlásnál, akkor valóban lehetetlenség, hogy fel ne hánytorgassuk a multat, mert komoly és mélyreható, az egész nemzet életét átfogó munka helyett megesináltuk az 1903 : IV. t.-czikket. És ekkor ebben az országban a legvirágzóbb iparrá lett az utlevélgyártás, *(Igaz! Ugy van!)* mert ennek az iparnak a legkitünőbben bevált iparfejlesztési törvénye az 1903 : IV. törvényczikk.

Buza Barna: Nem mi csináltuk!

Lányi Mór: Nem vádoltam senkit a jelenlévők közül. *(Derültség.)*

Eddig, t. ház, három ügynök járta be az országot, a falvakat és telepedett le minden parasztcsalád asztalánál, az asztalfőnél. Ez a három ügynök volt a pénzügynök, a gépügynök és a biztositási ügynök. Most pedig negyediknek csatlakozott hozzájuk a kivándorlási meghatalmazott. *(Ugy van!)* De ez csak olyan nom de guerre, mert ez ügynökebb a többinél, mert hivatalos ábrázattal tud fellépni.

Mindezeknek felismerésére akkor jutottunk, a mikor az európai kivándorlás statisztikájában első helyre kerültünk. *(Igaz!)* Mikor megláttuk, hogy jóformán napról-napra bedeszkáznak az alföldi városokban egyes utczákat; csak akkor kaptunk észbe és most keressük a módot, a mivel ennek gátat vethetünk.

Egy amerikai milliárdos New-York utczáin mindennap elgázolt valakit és az amerikai ujságok nem merték megtámadni, hanem mindig csinyján irtak erről, vagy pedig egészen elhallgatták. Egyszer azonban behajtott egy tömegbe és negyven ember halt meg. Akkor aztán az egyik ujság megirta, hogy ez a szerencsétlenség megtörtént és bizony több halott volt a megengedettnél.

Igy voltunk mi is a kivándorlással. Ez már több a megengedhetőnél. Addig, a mig láttuk a bajt, de nem a maga egész kialakulásában, addig mi is arra az álláspontra helyezkedtünk és eltűrtük és elhallgattuk azt.

Kérdem, t. ház, mi ebből a tanulság? A tanulság az, hogy ma már apró-eseprő reformokkal bajos boldogulni; a tanulság az, hogy mig a multban a bajok ellenőrzésére elég lett volna fokonként, lépésről-lépésre haladni, addig ma már nagyobb konczepcziókra van szükség, ma már a közigazgatási reformok mellett egyéb, egész gazdasági életünkre kihatható komoly, nagy intézkedésekre van szükség. *(Helyeslés.)* Mert egy modern állam áll itt a maga rengeteg igényeivel, a mely igényeknek csak modern, széleskörű és sok mindent átalakitó munkával lehetne megfelelni. De ettől a munkától, t. ház, ma bizony megdöbbentően messze állunk, mert ehhez a munkához nem neveltük, nem fejlesztettük és nem emeltük fel a népet; mert nem műveltük kellőképen azt a talajt, a melyen egy egészséges, dolgos, jövőjében bizó és a hazai röghöz ragaszkodó nép gyökeret verhetett volna. *(Helyeslés.)*

T. ház! Az bizonyos, hogy a javaslat értékén nem fog változtatni, ha azt mondom, hogy miután itt organikus rendellenességekről van szó, azon egy ilyen javaslat gyökeres változtatást nem csinálhat. Azért mondom ezt, mert akkor, a midőn nagyobb konczepcziókra gondolok, voltaképen arra gondolok, hogy a birtoktalan munkásnéppel és a mi kisbirtokos népünkkel kell foglalkoznunk, mert csakis ezek helyzetének javitásával lehet szanálni egyuttal a már sulyos helyzetet is és lehet biztositani az ország termelését, melynek ugyan ma uj és erős impulzusokra lenne szüksége, de épen mert békóba vagyunk verve, mezőgazdaságunk fenyegetett helyzetével kell számot vetnünk; ugyszólván összes erőnket ide kell konczentrálnunk.

Munkás- és agrárbajainknak benső összefüggését a földbirtokpolitikával és birtokmegoszlással kár lenne tagadni akarni. Hiszen igaz, hogy mindenütt vannak bajok a mezőgazdasági nép tömegeiben, hogy egyéb országokban is mutatkoztak nagymértékű izgatások és keletkezett nagy munkáshiány.

Csakhogy t. ház, az egyes nyugateurópai államokban más a helyzet, ott a városok és az ipari czentrumok vonzák magukhoz a munkás népet és vonják el a gazdaságoktól. Igy pl. Németországban, a porosz tartományokban — a mezőgazdasági munkásokban határozottan igen nagy hiány mutatkozik — és ott ugy segitenek magukon, hogy elviszik a mi embereinket. Köztudomásu dolog, hogy a délvidékről, pl. Báes és Torontál megyéből valósággal tömeges a kivándorlás Poroszországba. És tudjuk nagyon jól, hogy ezek a porosz Landwirthschaftliche Kammern, ügynökségeket tartanak ezeken a vidékeken. Pedig nekem, t. ház, vannak adataim, a melyek beigazolják, hogy a Németországban kapott munkabérek nemesak, hogy nem haladják meg a mieinket, de helylyel-közzel még rosszabbak annál a bérnél, a melyet ma a mi gazdáink fizetnek a munkásoknak.

Ebben az esetben ez csak izgatás következménye és ebben az esetben igazán nem más mint

agitáczió, mint egy kitünően sikerült ügynökösködés, a melynek komolyan és erélyesen véget kellene vetni.

T. ház! Franeziaországban is romlott az utóbbi 15 év alatt a helyzet, a mezőgazdasági munkásnép száma ott is 10%-al hanyatlott, de igen figyelemreméltó jelenség, hogy ez alatt az idő alatt Franeziaországban az önálló gazdálkodók száma 1,890.000-ről 2,200.000-re emelkedett és két harmada a falusi népnek saját házzal és birtokkal bir. Franeziaországban ninesenek is nagyobb bajok a mezőgazdasági munkásnép között. Tudjuk, hogy a franezia szoeziálizmus minden iparkodása mellett is esak nagyon keveset tudott elérni a franezia mezőgazdasági munkás és egyáltalában a mezőgazdasági nép körében.

Az is ismeretes, t. ház, hogy az Egyesült-Államoknak viszonyait tanulmányozók mind azzal térnek haza, hogy künt a szoeziálizmus térfoglalása elé nagy akadályok gördülnek. Azok, a kik ezt a kérdést alaposan megvizsgálták, arra a tapasztalatra jöttek, hogy az Egyesült-Államok földbirtok-politikájának köszönhető ez, mert akkor, mikor az Egyesült-Államokban ipari krizisek vannak, akkor, midőn a termelésben valami esökkenés áll be, akkor meg van adva a mód, hogy ezek az ipari munkások önálló exiszteneziára vergődhetnek a nyugati államokban, a hol földbirtokot kapnak.

Igy pl. 1870-ben az Egyesült-Államok nyugoti részeiben 189 millió aere volt telepesek kezén, a kik azt 80—160 aere nagyságu telepekre felosztva kapják meg. 1870 óta ezen telepek száma felemelkedett 414 millió acre-re és igy nem esoda, hogy ott a szoeziálizmusnak talaja nem lehet, mert kitűnő levezetőesatorna az a vidék, a hol a nép állandó önálló birtokossá válhatik és a maga önálló exiszteneziáját megtalálja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. ház, én jobb példát nem tudok, mint ezt, mert ez világosan és fényesen bizonyitja, hogy ha egy olyan rendkivüli indusztriális és kapitalista országban, mint Amerika, nem tud a szoeziálizmus erőre jutni, ez annak az egészséges birtokpolitikának köszönhető, a mely az amerikai kedvező földbirtokviszonyok folytán lehetséges is volt. *(Helyeslés.)*

De maguk az angol nagybérlők is kijózanódtak már abból a hitből, hogy a birtoktalan munkásosztály az ideál, mert bizony ez az ideál, mint rendesen az ideálok, elérhetetlennek bizonyult, mert a munkásság egyszerűen elvándorolt.

Ha tovább megyünk és vizsgáljuk például röviden az orosz agrárproblémát, az is tiszta birtokkérdés. Az 1860-as években az orosz nagybirtokosok egy memorandumot adtak be a ezárhoz, a melyben arra kérik, hogy ne adjon a parasztnak sok földet, mert akkor nem lesz munkaerő. Mikor aztán felszabaditották az orosz parasztságot, minden férfi kapott öt dessiatin földet, de természetesen az idők folyamán ez az öt dessiatin a nép szaporodása folytán leszállt két és félre, mert a férfinépesség szaporodása 80% volt, ellenben a birtokszaporodás ugyanazon idő alatt csak 15%. Ez az egyszerű magyarázata annak a rettenetes izgalomnak, annak a konvulziónak, a mely az agrárkérdések terén Oroszországban jelentkezett. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem akarom a t. ház türelmét hosszasan igénybevenni *(Halljuk! Halljuk!)* és igy csak néhány szóval fogok megemlékezni egy hivatalos jelentésről az agrárkérdést illetőleg, a mely a mi viszonyainkat különösen ezzel a javaslattal kapesolatban igen helyes világitásba helyezheti.

Szó van t. i. egy németalföldi hivatalos jelentésről. A németalföldi kormány kiküldöttje megvizsgálta a mezőgazdasági viszonyokat, különösen a munkáskérdést a maga összes részleteiben Németalföldön és egy jelentést terjesztett be, a melyben ő a munkásokat bizonyos kategóriákra osztályozza a szerint, hogy van-e házuk, kis birtokuk, vagy nines. Azt mondja: az a munkás, a ki a faluban lakást bérel, de sem földje, sem kertje nines, az teljesen megbizhatatlan, az ott nem marad, annak állandósága nines, az a mezőgazdasági termelés rendes menetére hasznot, biztos alapot nem nyujt. Van egy másik kategória és ez az, ha a munkás lakást bérel és egy kis földet, még pedig a gazdától, és vagy fizet erre valami csekélységet, rendesen esak a házért, vagy pedig bérkiegészitésül kapja. A németalföldi szakember véleménye szerint ez sem megfelelő és kivánatos, mert a munkás nem akar állandóbb szerződést kötni ilyen esetben, mert az a föld tulajdonképen rá nézve nem bir azzal az értékkel, mint a milyen értékkel a föld a parasztember előtt mint tulajdon bir, nem nyujt neki semmiféle ingert, akár ha a termést kapná meg és nem lenne semmi földje, de mégis az asszonyt inkább köti, különösen akkor, ha a ház mellett kis kert van.

Van azonban egy harmadik kategória, mikor a munkás maga bérel házat és egy kis földet, 25 árt, a melyet aztán még 25 árral megtold. Ez már egy okosabb, czélszerübb berendezés, mert ez esetben a munkás a maga bérelt földjét müveli és az ilyen munkások állandóbbaknak is bizonyultak.

Van azután egy negyedik kategória, a mikor a munkás megveszi a házát és vesz hozzá egy kis földet, mondjuk, egy fél hektárt. Hát bizony annak sok az adóssága, rosszul is megy a sora, különösen az első tiz évben, de mire a gyermekek felnőnek, akkor már kezd javulni a helyzet és azt mondja a jelentés, hogyha azután az a 8—10 gyermek elmegy a háztól, akkor bizony ujra baj van, de akkorra már mégis megtakaritott valamit és megmarad az ő otthonában.

Ime, t. ház, csekély eltéréssel ez a jelentés a mi viszonyainkra is ráillik és épen azért tudom nagyon méltányolni ezt a javaslatot, mert hiszen házat akar adni annak a népnek, mert a se föld, se ház állapot, az a legrosszabb. *(Ugy van! balfelől).*

T. ház! Az előadó ur maga is megemlitette, hogy a legczélirányosabb az, ha a mezőgazdasági munkás maga épiti fel a házát és ha ehhez a felépitéshez azután olyanformán nyujt segélyt a község vagy a törvényhatóság, hogy pl. az anyagot szállitja, azonkivül esetleg a telket adja és ennek az árával azután kölcsön alakjában finanszirozza a munkásnak ezt a vételét. Én is ezt tartom a legpraktikusabbnak, a gyakorlati életben ez bizonyult be a legjobbnak, a mint hogy az is lenne a legjobb, ha nem törlesztéses kölcsön alakjában nyujtanók mi ezt a munkásnak, hanem egyszerüen egy nagyon olcsó kamatozásu kölcsönnel — ez különben kontemplálva van a törvényjavaslatban is — a melyet azután bármikor visszafizethet. *(Helyeslés balfelől.)*

Igen dicsérendőnek találom a törvényjavaslatban azt is, hogy nem állami tevékenység utján akarja létesiteni ezeket a házakat, hanem igénybe akarja venni a községeket és törvényhatóságokat, noha nézetem szerint ennek még jobb módja tulajdonképen az, a mint azt a miniszter ur 1901-ben is kontemplálta, hogy t. i. házépitő szövetkezetek és házépitő társulatok utján létesitsék ezeket a munkásházakat.

A belga munkásház-törvény, a melyre különben a t. előadó ur is utalt, $2^1/_2$—$3^0/_0$-os kölcsönöket nyujt a házépitő szövetkezeteknek. Ezek a házépitő szövetkezetek vagy maguk épitik fel a házat, vagy kölcsönt adnak — olcsó kölcsönt természetesen — a házépitésre, vagy pedig életbiztositással kapcsolják össze ezt a müveletet, a mely csakugyan — teljesen osztom az előadó ur nézetét — a legkitünőbb megoldás lenne, annál is inkább, mert ennek a törvényjavaslatnak talán leggyengébb pontja, valóságos Achilles-sarka ép az örökösödés kérdésénél mutatkozik.

Francziaországban tulajdonképen hasonló a pénzügyi eljárás és ott 147 társulat müködik, a melyek közül 81 szövetkezet, 59 részvénytársaság és hét közkereseti társaság. Azonban 1895-ben a francziák egy még jobb és bár hatásában ez ideig még nem nagyon jelentékeny rendszabályhoz nyultak, t. i. megengedték egyes takarékpénztáraknak, hogy saját vagyonuknak egyötödét ilyen munkásházakba fektessék, mégis mai napig — ha jól emlékszem — 12 millió koronát helyeztek el ezen takarékpénztárak ilyen házépitéseknél.

Angliában már azzal is foglalkoztak, hogy a postatakarékpénztárt belevonják az akcióba.

Szóval azt látjuk, hogy a Nyugaton mindenütt már régen foglalkoznak e kérdéssel, és kiadós eszközöket mobilizálnak e kérdésnek jó és szocziális szempontból való helyes megoldására.

Németországban pl. a biztositótársaságoknak, azt hiszem, legalább 150 millió márkájuk van különböző munkásházakba és munkásházakat épitő szövetkezeteknél elhelyezve.

T. ház! Csak röviden akarok még hozzászólani az előttünk fekvő javaslathoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Én a javaslat egyik hibájául rovom fel azt, hogy a házbérfizetés esetén való törlesztésnél tulajdonkép nincs kikötve az, hogy a mennyiben a munkás 30 éven belől hozzá akar jutni a házhoz, milyen módon történik az? Az van mondva, hogy 30 évi házbérfizetés utján szerzi meg magának azt a házat.

Igen, de arra is kell gondolnunk, hogy hátha lehetővé teszik a viszonyok annak a munkásnak, hogy azt a házat magának előbb megszerezze; erre az esetre gondolva tehát, meg kell állapitanunk egy bizonyos tőkeértéket, — természetesen magas kamattal kell megállapitani — a mely mellett lehető lesz, hogy a munkás ahhoz a házhoz tulajdonul hozzájusson. Azt hiszem, nem értettem félre az igen t. miniszter urat, mikor azt állitom, hogy az ő tulajdonképeni czélzata az, hogy a munkások lehetőleg saját házhoz jussanak és csak kivételes esetekben akarná ezt a módot alkalmazni, a mely czélirányos csak akkor lenne, hogy ha ez a tőkeérték utján való megváltás benne foglaltatnék.

A mint már emlitettem, e törvényjavaslatnak legkényesebb pontja az örökösödés kérdése. Francziaországban kissé radikálisan bántak ezzel a kérdéssel ugyanebben az esetben, a mennyiben áttörték a Code civile-nek egy bizonyos rendelkezését és kimondták, hogy a mennyiben örökösödés esete állna be az ilyen munkásházaknál, ugy öt évre joga van még fentartani azt a házat a családnak vagy a házközösségnek, még pedig ez az aktus az egyik örökös vagy a házastárs kivánságára a békebiró közbejöttével történik meg. Sőt a törvény tovább megy, a mennyiben a legidősebb kiskorunak nagykoruságig, de legfeljebb tiz évig megengedi azt, hogy tekintet nélkül az örökösödésnek törvényben előirt rendjére, ez a munkásház mint családi ház megmaradjon.

T. képviselőház! Egyáltalában nem akarok külföldi példákat egymásra halmozni, hogy azokat szolgailag kövessük, de azt hiszem, hogy valami megoldást a mi jogászaink is fognak találni erre a kérdésre, mert az örökösödés kérdését a visszaváltási joggal kapcsolatban egyszerüen rábizni a községekre és törvényhatóságokra és azokra a szerződésekre, a melyeket kötnek, azt hiszem nem lenne helyes dolog, mert ez sokkal komplikáltabb kérdés, semhogy például egyszerüen közigazgatási fórumokra lehetne bizni. *(Helyeslések.)*

Azt hiszem, még egy hiba van ennél a kérdésnél. Az van ugyanis mondva, hogy visszaváltási jogot tartunk fenn a községek és törvényhatóságok részére. Lássuk ennek a financziális vonatkozásait. Mondjuk, hogy a község a neki visszafizetett házkölcsönökből már a maga kölcsönét is részben visszafizette, s most neki a házat vissza kell váltani abban az érték-

ben, a hogy a kölcsön fennáll. De honnan vegye azt a pénzt, ha azt, a melyet visszakapott, a kölcsön törlesztésére már felhasználta. Itt van tehát a nehézség és azért szükségesnek látom, hogy másodsorban az állam részére jegyeztessék fel a visszaváltási jog, mert az állam mégis inkább lesz abban a helyzetben, hogy ezeket az összegeket az örökösöknek kifizesse.

T. ház! Végére értem felszólalásomnak, és csak arra utalok még *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a munkásügyi bizottság a maga indokolásába egy igen jellemző mondást szőtt be, a mely ugy hangzik: hogy a nagy tőke távol marad ott, a hol a mezőgazdasági munkásokkal szemben áldozatkészségről van szó és egyuttal megrója a társadalmat is közömbössége miatt. *(Igaz! Ugy van!)* T. képviselőház, ez csakugyan nem üres vádaskodás, azonban azt sem lehet elhallgatni, hogy ez a magalátás a t. munkásügyi bizottság által aposztrofált kapitalista köröknek talán nem is a legnagyobb hibája. De azt is látjuk, hogy nálunk általában az altruizmust hangoztatják itt is ott is, látjuk irásban, képben, sőt talán mozgófényképekben, az Urániában, de mikor kutatjuk, hogy micsoda, azt fogjuk találni, hogy az annak a keresése, miképen lehetne az elégedetlen néposztály nyugtalanságát csillapitani, de a mások zsebére. *(Helyeslés.)* Ez aztán karakterisztikus altruizmus, t. képviselőház! Van még egy eset is, hogy t. i. egy harmadik, az állam legyen az altruista.

Egy hang *(balfelől.)*: Jó öreg állam!

Lányi Mór: Ez nem lenne oly nagy baj. De mi, a kik nagyon jól tudjuk, hogy milyen silány a mi adórendszerünk, hogy az tulajdonképen egy degressziv adórendszer, megállapithatjuk itt azt is, hogy ezáltal rendesen azoknak terhei fognak növekedni, a kik tulajdonképen segélyre szorulnak. Az előadó ur felsorolt egy csomó férfiut, a kik a külföldön nagy összegeket áldoztak a munkásházak czéljaira. Én azt hiszem, hogy a kik ezt a törvényjavaslatot elkészitették, nem gondoltak arra, hogy majd akadni fog olyan magyar Peabody, a ki milliós alapitványt tesz, arra sem számitottak, hogy majd akad egy emberbarát, mint az az angol, a ki óriási munkástelepeket épitett fel, azután részvénytársasággá alakitotta át, a részvényeket szétosztotta munkásai között s csak azt kötötte ki, hogy csupán a családtagok között szabad ezen részvényeket eladni. A kik ezen törvényjavaslatot készitették, mondom, nem számitottak erre, mert tudják nagyon jól, hogy ugy van, a mint az előadó ur megjegyezte, hogy t. i. a magyar társadalomnak komoly érdeklődése és áldozatkészsége ilyen intézmények iránt egyelőre még szunnyad.

Ily körülmények közt elismeréssel kell adóznom azért, hogy a földmivelésügyi kormányzat ezzel a törvényjavaslattal a ház elé lépett, a nélkül, hogy a társadalom szocziális törekvése erre neki impulzust adott volna. *(Helyeslés.)* Éppen azért rovom le a magam elismerését, és mivel azt látom, hogy ez a törvényjavaslat nemcsak hasznos czélok felé tör, hanem azokat, különösen ha kellő anyagi erő rendelkezésére fog állani, meg is fogja valósitani, azért ezt a javaslatot örömmel elfogadom. *(Élénk helyeslés. Taps. Szónokot számosan üdvözlik!)*

Hammersberg László jegyző: Maniu Gyula!

Maniu Gyula: T. képviselőház! Mindenek előtt kijelentem, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatot elfogadom. *(Helyeslés.)* Elfogadom pedig azért, mert habár a kormánynak és az igen t. miniszter urnak politikájával egyet nem értek, mégis . . . *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(Csenget)*: Csendet kérek.

Maniu Gyula: . . . ebben a törvényjavasjavaslatban olyan intézkedéseket látok, a melyek, legalább részben, hozzá fognak járulni azon bajok orvoslásához, a mely bajokat mindannyian érzünk. Épen azért, miután én a törvényjavaslatot elfogadom s miután csak egyes részleteire nézve vannak egyes kifogásaim, talán felesleges is lett volna felszólalnom, de szükségesnek tartottam, hogy felszólaljak, azon bizottsági jelentés következtében, a mely előttünk fekszik, t. i. a munkásügyi bizottság jelentése következtében. Szükségesnek tartom először azért, mert oly kijelentéseket foglal magában, a melyeket én részemről — különben a munkásügyi bizottság iránti teljes tiszteletem mellett — nem tartok a bizottság tekintélyének megfelelőknek; másodszor azért, mert azok a kijelentések bizonyos zavart okozó következtetésekre adhatnak alkalmat; harmadszor, mert részemről kijelentem, hogy a miniszter ur által beterjesztett szövegben a törvényjavaslatot szivesebben fogadom el, mint abban a szövegben, melyet a munkásügyi és pénzügyi bizottság a ház elé terjesztett.

A midőn ezen bizottság jelentésére — a munkásügyi bizottság jelentését értem — szerény észrevételeimet megteszem, abból az álláspontból indulok ki, hogy egy bizottság az egész parlamentnek ugyszólván a képviselet egész szuverénitásának képviselője és kiküldöttje, nem pedig egy pártnak, egy felfogásnak egy speciális érdeknek képviselője. Épen azért akkor, a midőn a munkásügyi bizottságnak jelentésében a következő két mondatot olvasom, és pedig az elsőben azt, hogy *(olvassa)*: »Mely körülmény nem hangsulyozható eléggé kiváltképen most, a midőn hazánkban élősködő ellenségeink ádáz gyülölettel harczolnak ellenünk«; *(Felkiáltások balfelől: Ez igaz!)* a másik mondatban pedig azt, hogy *(olvassa)*: »legutóbbi nemzeti küzdelmünkben a szocziálistáknak hazafiatlan, csufos, áruló viselkedése« *(Igaz! Ugy van! balfelől)* kötelességemnek tartom felhivni a t. ház figyelmét arra, hogy ezek oly kifejezések, a melyek az én felfogásom szerint — s azt hiszem ez a helyes parlamenti felfogás — egy

parlamenti bizottsági jelentésben helyet nem foglalhatnak.

Ugron Gábor: De igaza van! Az igazát meg kell mondani!

Maniu Gyula: T. ház! Sok minden igaz van a földön, a mit nem jó mindenütt és mindenkor és nem helyes minden alkalommal kifejezni. Hogy igaz-e, vagy nem, azt én nem tudom, és nem hiszem. *(Zaj. Egy hang balfelől: Mi tudjuk!)* Nyilvánvaló, hogy ezek a kifejezések a szocziálistákra vonatkoznak. Én szocziálista nem vagyok. Ennek következtében azt hiszem, nem jelenek meg akképen önök előtt, mint a ki az ügyben érdekelt, hanem a midőn felszólalok, teszem ezt teljesen érdektelenül, mert tartozó kötelességem kijelenteni azt, hogy a bizottsági jelentésekben egész pártokkal, bizonyos politikai felfogásokat valló — mondjuk, — alakulatokkal szemben ilyen szavakkal élni és ilyen kifejezéseket használni, azt hiszem, a parlamentárizmus méltóságával nem egyeztethető össze. *(Zaj és ellenmondás.)* Nekem nincs kifogásom az ellen, ha a többség tagjai akár együttesen, akár azok egy része bármilyen becsmérlő szavakkal is fog élni akár a szocziálistákkal, akár másokkal, akár velünk szemben, a kik ennek a politikai alakulásnak hivei nem vagyunk. De az ellen határozottan tiltakoznunk kell, hogy egy parlamenti bizottság, a mely a parlament nevében működik és dolgozik, ilyen kifejezésekkel éljen olyan jelentésben, a mely nem egy egyénnek, hanem egy bizottságnak hivatalos funkcziója.

T. ház! Én nem akarok tovább foglalkozni a kérdés ezen oldalával; meg kívánom azonban jegyezni azt, hogy ha önök bizonyos politikai pártokkal szemben ilyen kijelentéseket tesznek, olyan kereteket állapitanak meg azon pártok működésére, a melyek lehetetlenné fogják tenni a békés együttműködést és a kérdések békés megoldását, s ugy hiszem, akkor sem önök, sem különösen a bizottság, a mely ilyen kifejezésekkel él és ilyen politikai tendenczíákat követ, nem tesznek jó szolgálatot sem a hazának, sem a parlamentnek. *(Zaj balfelől.)*

Egy hang *(a szélsőbaloldalon):* Ne adjon tanácsot!

Maniu Gyula: Én nem tanácsolok, én a parlament tagja vagyok, a parlamenti bizottság tekintetében tehát jogomban áll, hogy annak működését megbiráljam, hogy a bizottság által beterjesztett jelentést kritika tárgyává tegyem. Megengedhetik önök azt, mint egyének, mint egyesek, hogy mindazokat, a kik az önök pártalakulásának hivei közé nem tartoznak, akár hazafiatlan bitangoknak, akár pedig hazaáruló gazembereknek jelentsék ki, *(Zaj.)* a mint önök meg is teszik, habár ezzel őket *(Zaj és mozgás.)* munkálkodásukban feltartóztatni...

Elnök *(csenget):* Nagyon kérem a képviselő urat, ne méltóztassék egy egész pártra, vagy egy egész többségre ráfogni azt, hogy olyan kifejezéseket használ, a melyeket egyesek használtak, és a mikor használták, mindenkor elnöki rendreutasitásban részesültek. Nem helyes, egyáltalán nem alkalmas a parlamenti békés munkálkodás előmozditására, ha a képviselő urak erős közbeszólásokat egész pártokra, az egész többségre rá akarnak tolni.

Maniu Gyula: Nem is volt szándékom ezt tenni, teljesen alávetem magam, és tisztelem az elnök ur kijelentését, és czélom csak az volt, hogy ezen kijelentésnek megfelelő eljárásra kérjem fel a bizottságnak és a bizottság igen t. előadójának figyelmét.

T. ház! A mi magának a bizottságnak jelentését illeti, az előttünk fekvő törvényjavaslat érdemére vonatkozólag meg kívánom jegyezni azt, hogy van a jelentésnek egy olyan része, a mely meglehetős nagy zavarokat idézhet fel, t. i. a bizottság a helyett, hogy, a mint szerény véleményem szerint kötelessége lett volna, ennek a kérdésnek nemzetközi és minden szempontból felfogott oldalait megvilágitotta volna, mint szakbizottság, a helyett imént vázolt szólamokban találja fel munkálkodási körét, s e közben olyan kijelentéseket tesz, a melyek jogászilag egyáltalában meg nem állhatnak és a melyek gazdaságilag ezen törvényjavaslat keresztülvitele alkalmával igen nagy zavarokat idézhetnek elő.

Ezen törvényjavaslat t. i. azon alapelvből indul ki, hogy a munkásházak épitésének keresztülvitele akkor lehetséges, hogy ha az illető munkásházakat a törvényhatóság és a községek lehetősitik. Azonban a törvényben van egy szakasz, és pedig a 10. §., a mely bizonyos kisegitő módot ad arra, hogy a mennyiben az egyes községek és törvényhatóságok ezen felhivásnak eleget nem tennének, vagy mondjuk, ezen nemzetgazdasági kötelességüket nem teljesitenék, akkor legyen alkalma más testületeknek, egyéneknek, mondjuk: jogi személyeknek arra, hogy ezen munkásházak épitését lehetősitsék és hogy állami támogatásban részesüljenek. A törvényjavaslatnak vonatkozó 10. §-a a következőképen szól *(olvassa):* »Felhatalmaztatik a földmivelésügyi miniszter, hogy ha a törvényhatóság vagy a község a gazdasági munkásházak létesitésére vonatkozó felhivásnak meg nem felel, a jelen törvényben megállapitott kedvezményeket más erkölcsi testületeknek engedélyezhesse.« A bizottság erre azt a megjegyzést teszi, hogy feltétlenül helyesli azt, hogy a javaslat a munkásházak létesitésének kivitelét az önkormányzati működés — törvényhatóság, község és a 10. §. szerint az egyházközség és szövetkezet is stb. — keretébe utalja. Ámde ezen összetételből a következő jogi összetévesztés következhetik. A törvényjavaslat t. i. azt a kifejezést használja, a melyet én helyesnek nem találok: az »erkölcsi testület« kifejezést. Miután mi jogászok most már »az erkölcsi testület« és »erkölcsi személy«

kifejezést mellőzve, a »jogi személy« kifejezést használjuk, ez azt a meggyőződést keltheti valakiben, a ki a törvény végrehajtására lesz hivatva, hogy erkölcsi testületek alatt csak bizonyos közjogi funkciókat teljesitő testületeket, például egyházakat értünk.

A bizottság azonban azt a magyarázatot adja, hogy erkölcsi testületek alatt szövetkezeteket is kell érteni.

Hát ez óriási botlás; mert a szövetkezet egyáltalában nem erkölcsi testület. Megkülönböztetünk ugyanis jogi személyeket, a jogi személyek keretén belül megkülönböztetünk egyesületeket, társaságokat, de pl. a szövetkezet nem testület, hanem minden jogász ember tudja, hogy az egy társaság, a melyet a jogi személyek minden atributumával felruházott a jogi teória és a gyakorlati élet is.

Ennek következtében a munkásügyi bizottság egyfelől bizonyos járatlanságot árul el, midőn a szövetkezetet is a testületek fogalma alá vonja, de más oldalról nem igyekezett tisztázni a bizottság azt a gondolatot és azt az álláspontot, hogy vajjon a törvényjavaslat intencziói szerint joga van-e ilyen munkásházak épitését foganatba venni, és a mennyiben foganatba vette, állami támogatásban részesülhet-e más jogi személy is, a mely nem esik az erkölcsi testület fogalma alá, pl. a szövetkezetek, részvénytársaságok, alapitványi birtokok, alapitványok stb., a melyek mind jogi személyt képeznek, de nem képeznek erkölcsi testületet.

A részleteknél bátor leszek bővebb fejtegetésekbe bocsátkozni és általánosságban, miután az én álláspontom az, a mi az igen t. kormány álláspontja is, hogy az ilyen munkásházak létesitésének lehetősitését, a mennyire csak lehet, előmozditsuk és hogy az, a ki munkásházakat tényleg állitani kiván, ilyet létesithessen, mert hiszen maga a kormány a törvénytervezetet ugy kontemplálta, hogy minden jogi személy, a ki ilyen garancziákkal bir, épithet ilyen munkásházakat és a kormány támogathatja őket.

A mint kijelentettem, az eredeti javaslatot helyesebbnek tartom, mint a pénzügyi bizottság által beterjesztett javaslatot, a mely bizonyos tekintetben lényegesen különbözik a munkásügyi bizottság javaslatától.

A miniszter ur intencziója az volt, hogy — legalább felfogásom szerint nagyon helyesen — az ilyen munkásházak épitése minél nagyobb mértékben lehetővé tétessék és ne állittassék fel olyan fix forma, a mely a tényleges keresztülvitelben a czélszerűséget valamelyes mértékben és irányban zavarja. Ennek következtében a kormány javaslatában nem is állitott fel más korlátot mint azt, a mely a 2. §. *g)* pontjáig terjed.

A pénzügyi bizottság azonban két korlátozást állitott fel. Az egyik az a korlátozás, a melyben az van mondva, hogy csak akkor, ha legalább 10 munkásház létesittetik, van joga a miniszternek ezen munkásházak épitését támogatásban részesiteni; a második pedig az, hogy csak annyiban, a mennyiben az illető vevő vagy bérlő nem bir nagyobb területtel egy negyed teleknél.

A mi az első megszoritást illeti, azt gondolom, egyáltalában nem helyes ilyen számbeli korlátokat állitani fel, mert hiszen méltóztassék elképzelni, hogy nemcsak ott lehet szüksége a házfelállitásnak, a hol tizen vannak szükségben, hanem ott is igen nagy szükség lehet arra, a hol csak ketten vagy hárman szenvednek szükséget. Nemcsak a szám képezheti tehát e tekintetben a főszempontot, hanem az a kérdés is, ki mellett szól egyáltalában a helyes szocziális felfogás. Azért nagyon helyesnek tartanám, ha korlátokat nem állitanánk fel e tekintetben, hanem az igen t. miniszter ur, illetőleg mindenkori utódjának bölcs belátására bizatnék az, hogy mikor és hol támogasson államilag ilyen munkásházakat.

A másik korlátozást szintén helytelennek tartom. Nemcsak azért, mert itt egy beszurt mondatról van szó, mely jogi szempontból nagy zavarokra vezet, hanem azért is, mert itt egy meg nem állapitott fogalomról történik emlités. Mert, engedelmet kérek, t. ház, sem a gazdasági szótárban, sem a jogi szótárban nincsen megállapitva, hogy mi is voltaképen az a telek? Telken értjük vagy az urbéri telket, t. i. azt a birtokot, a melyiken a volt jobbágy felszabadult, vagy pedig a házas telkeket. Mi akkor, a midőn földbirtokról szólunk, urbéres telekről beszélünk, t. i. azokról az urbéri telkekről, a melyet használtak volt akkor, midőn a jobbágyság alól az illetők felszabadultak.

De, t. ház, ettől eltekintve, még az a baj is megvan, hogy ez a szó telek ebben a paragrafusban kétféle értelemben használtatik. Méltóztassék megnézni a szakaszt. Annak egy előbbi pontjában a telek szó annak a kifejezéseképen használtatik, hogy az illető helyre ház épittetik. Nézetem szerint nem engedhető meg az, hogy a törvényben egy szó minden különös meghatározás nélkül, kétféle értelemben használtassék, hanem miután műszavakkal kell dolgoznunk, ha el is fogadjuk ezt a szakaszt, ebbe a mondatba mindenképen be kell tennünk azt, hogy itt urbéri telekről van szó, hogy ezáltal dokumentáltassék, hogy a telek szó itt más értelemben van véve, mint a paragrafusnak első részében.

De, t. ház, ezen korlátozás különben is helytelen. Helytelen főleg azért, mert hiszen az urbéres telkeknek az értéke és nagysága nagyon különböző. Méltóztassék azt figyelembe venni, hogy Magyarországon egy urbéri telek, továbbá Erdélyben és másutt egy urbéri telek az urbéri törvény intézkedése szerint igen különböző nagyságu és értékü, s peres eljárás esetén a birónak kötelessége megállapitani az eljárás

alapján, hogy az illető községben mennyi volt egy középszerű urbéri telek.

T. ház! A pénzügyi bizottságnak az az intenciója, hogy ne segittessék állami támogatással az, a ki másképen anyagilag jó módban van, előttem érthetetlen. Méltóztassék figyelembe venni azt is, hogy Magyarországon egy urbéri teleknek értéke lehet 8—12.000 korona, Erdélyben pedig 160—130 korona, nem tudom tehát, miként jön a pénzügyi bizottság ehhez az állásponthoz ily óriási értékkülönbözetek mellett. Én azt hiszem, t. ház, ez a lehető legnagyobb izgatásra fog alkalmat adni.

Ugyancsak általánosságban kivánom a törvényjavaslatra vonatkozólag megjegyezni azt is, hogy szintén abszolute nem értem azt a kifejezést, a mely a 9. §-ban foglaltatik, mely szerint *(olvassa)*: »A jelen törvény alapján engedélyezhető kedvezmények megadásánál a földmivelésügyi miniszter azon községek és törvényhatóságok kérvényeit részesiti előnyben, a melyek a munkásházak épitését ingyen vagy kert létesitésére is alkalmas telek adományozával támogatják; kivételesen figyelembe veendők azonban azon törvényhatóságok és községek, melyek területén a kivándorlás indokolttá teszi a munkásházak létesitését.« Ennek a szónak, hogy »kivételesen,« abszolute helye nincsen, mert zavarja az értelmet. Azért kivántam itt az általános vitánál felszólalni ebben a kérdésben, hogy már az általános vitánál is eloszlassunk bizonyos kételyeket, a melyek ezen paragrafus következtében felmerülhettek. Itt akkép tünik fel a dolog, mint hogyha olyan községekben, a hol a törvényhatóság nem ad ingyen telket, csak kivételesen támogatjuk a munkásházak épitését. Az intenczió az volt, hogy mindenütt épittessenek munkásházak, a hol azokra szükség van, nem pedig hogy ott épittessenek csak, a hol a községek és törvényhatóságok a munkásházak épitését ingyen telek adományozásával támogatják. Ugy hiszem, hogy a bizottság azt akarta mondani, hogy különösen figyelembe veendő az ilyen község, nem pedig kivételesen.

Ettől eltekintve az adómentesség kérdésében is volna több mondani valóm, de gondolom, az én felszólalásom nélkül is az illető helyen majd figyelembe vétetnek. Én csak egyet emlitek fel és pedig azt, hogy nincsen értelme adót szedni oly vállalattól vagy intézménytől, melyet államilag segélyeznek, tehát nincsen értelme, hogy adót szedjünk a felépitendő munkásházak után azon idő alatt, a mely alatt az állami segélyezés még tart.

Ennek következtében ha mi 50 évig támogatunk egy épitést, nincsen értelme, kogy mi attól husz éven túl adót szedjünk. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Ennek következtében én általánosságban azt kivánom megjegyezni, hogy ezen épitkezéseknél minden néven nevezendő adó és illeték töröltessék és ezen munkásházak semmi néven nevezendő adó vagy illetékkel ne sujtassanak.

Ezek után még egyszer kijelentem, hogy a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Mindenekelőtt, szemben Maniu Gyula képviselő ur felszólalásával, tartozó kötelességemnek ismerem, elégtételt szolgáltatni a munkásügyi bizottságnak, a mely hazafiasan fogta fel feladatát és a melynek jelentését semmiféle tendenczia nem vezérelte. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Általában e törvényjavaslat kedvezményeit nyelvi különbség nélkül óhajtjuk alkalmazni, csupán csak azt várjuk, hogy az illető munkások a magyar hazához rendithetetlen ragaszkodással viseltessenek.

Ugron Gábor: Ez kötelesség!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: A mi Maniu Gyula képviselő ur részletes megjegyzéseit illeti, a 10. §-nál azt kifogásolja, hogy az »erkölcsi testület« fogalom nem egészen szabatos. Ha méltóztatnak hozzájárulni és suly helyeztetik arra, hogy a jogi személyeket is belevegyük, nehogy félreértés merülhessen fel, részemről egy ilyen módositáshoz készséggel vagyok hajlandó hozzájárulni.

A mi már a 9. §-t illeti, a melyben az mondatik, hogy előnyben részesülnek azok a községek, a melyek ingyen telket vagy kertet adományoznak a munkásoknak, ez, azt hiszem, helyes intézkedés, mert azt gondolom, hogy mihelyt a törvényjavaslat szentesittetik, mindjárt fognak községek és törvényhatóságok jelentkezni, a melyek a törvény kedvezményét igénybe venni óhajtják. Azt hiszem, helyes, hogy mihelyt jelentkeznek, már különbséget tegyünk azok javára, a melyek a munkások érdekében nagyobb áldozatot akarnak hozni. Ez, azt hiszem, helyes és a képviselő ur sem kifogásolja. A mit kifogásol, az az a mondat, a mely nem volt az eredeti javaslatban, hanem a pénzügyi bizottság vette bele, hogy kivételesen figyelembe veendők azon törvényhatóságok, a melyeknek területén a kivándorlás a munkásházakat különösen szükségessé teszi. Én a »kivételesen« szót máskép nem tudom érteni és magyarázni, mint ugy, hogy én tartozom elsősorban azokat a községeket és törvényhatóságokat figyelembe venni, a melyek ingyen telket adományoznak. Ez általános rendelkezés alól kivétel tehető, t. i. ott, hol a kivándorlás szempontjából szükségesnek mutatkozik. De hogy kivételeset vagy különöset mondunk-e, azt hiszem, hogy akármelyik kifejezést használjuk, nem jelent nagy változást.

A t. képviselő ur azután utalt a 2. §. *h)* és *i)* pontjára. Megjegyzem, hogy mindkét pont nem volt az eredeti törvényjavaslatban, hanem

később vétetett belé. A mi a *h)* pontot illeti, én azt hiszem, hogy ezélszerű a minimális tiz házat bennhagyni, mert ha legalább tiz házról nines intézkedés, annyira elaprózlatik a dolog, hogy ez a törvény ezéljának nem előmozditására, hanem inkább hátráltatására vezet. A mi pedig az *i)* pontot illeti, ez nem volt benn az eredeti javaslatban, a munkásügyi bizottság sem kivánja, hogy bevétessék. Én tehát készséggel hajlandó vagyok hozzájárulni, hogy töröltessék. *(Helyeslés.)*

Már most áttérek Lányi t. képviselőtársam felszólalására. Előre boesátom, miszerint abban tévedés van, hogy a munkások érdekében egyéb intézkedés évek sora óta nem történt volna, mint ez a benyujtott törvényjavaslat. A mezőgazdasági munkásokról a törvényjavaslatok egy sorozata szól, és pedig sok irányban, a mezőgazdasági munkások védelme érdekében, kizsákmányolásuk ellen, másfelől az igen t. kereskedelemügyi miniszter ur a legközelebbi multban igen értékes szoeziális törvényjavaslatot terjesztett elő.

T. képviselőtársam felhozta a kivándorlás kérdését. Én azt hiszem, hogy a kivándorlás kérdésével most részletesen foglalkozni nem volna helyén; annyit azonban mégis meg kell jegyeznem, hogy Amerikában egészen más közgazdasági viszonyok vannak, a munkásoknak egészen más a közgazdasági helyzete, mint nálunk. Azt hiszem, ezt mindenki elismeri. De ez nem azt jelenti, hogy mi tehát a kivándorlás kérdésével ne foglalkozzunk, nem azt jelenti, hogy ne iparkodjunk a kivándorlást szükebb keretek közé szoritani. Erre nézve meg kell jegyeznem, hogy én nem annyira az 1903 : IV. t.-ezikkben látom a hibát, mint inkább az előző időkben e törvény helytelen végrehajtásában. *(Igaz! Ugy van!)*

Mert az 1903 : IV. t.-ez. módot és alkalmat adna sok irányban a kivándorlás szabályozására, de mi nem tettük és a törvény e rendelkezéseit nem használtuk ki kellően. Különben t. barátom, a belügyminiszter ur tervbe vette, hogy közelebbről törvényjavaslatot nyujt be a kivándorlás dolgában. *(Helyeslés.)* Azt hiszem, ez a törvényjavaslat kedvező alkalmat fog adni, hogy e valóban nagyon fontos és nagyon égető kérdés tárgyilagosan megbeszéltessék.

T. képviselőtársam ezzel kapesolatban felvetette, hogy nem elég a kivándorlást korlátok közé szoritani, hanem közgazdasági téren is kell remediumokról gondoskodni. Ebben t. képviselőtársamnak teljesen igaza van és igaza van abban is, hogy maga a birtokpolitikai kérdéseknek helyes megoldása képes lényeges segitséget nyujtani ebben az irányban.

De egy dolog iránt kérem, legyünk tisztában, *(Halljuk! Halljuk!)* minden vagyon nélkül való egyéneket, munkásokat azzal keesegtetni, hogy ők birtokhoz juthatnak, olyanokat, a kiknek semmi vagyonuk nines, nagy tévedés, *(Igaz! Ugy van!)* és ezzel oly reményt ébresztenénk, a melyeket semmiféle törvényhozás a világon be nem vált. *(Igaz!)* Mikor munkásokról beszélünk, akkor igenis az állam és a törvényhozás odahathat, hogy minden módon megkönnyittessék az, hogy a munkások kis házhoz, kerthez juthassanak, *(Igaz!)* de vagyonhoz juttatni esak azokat lehet, a kiknek már valami anyagi erejük van.

Nagy György: Munkaerejük!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Nemesak munkaerejük, de vagyoni erejük is legyen, mert egyetlen krajezár nélkül birtokot venni nem lehet, mind tönkrementek, a kik ily módon jutottak birtokhoz. Ezt a kérdést különben a telepitési törvény tárgyalása alkalmával lesz módunk megbeszélni, a mikor kimutatással szolgálhatok, hogy a régi telepitések azért nem sikerültek, mert minden anyagi erő nélkül való elemeket telepitettek. Az ujabb telepitések mind azért néznek ki egészen másképen és nyujtanak kedvezőbb képet, mert valami minimális vagyoni minősitést és előfeltételt kikötöttünk.

A mi Lányi Mór t. képviselőtársam részletes észrevételeit illeti, ezekre nézve megjegyzem, hogy nines ugy kontemplálva a dolog, hogy a mikor bérfizetés mellett épittetnek a munkáslakások, a 30 év előtt a megváltásra nines mód, hanem erre nézve azok a szerződések lesznek hivatva intézkedni, a melyek a munkások és a községek között köttetnek, és a mely szerződések tartamára nézve a végrehajtási utasitás fog bizonyos utmutatásokat adni. A mi az örökösödési kérdést illeti, engedje meg t. képviselőtársam, ha ezt belevontuk volna e törvényjavaslatba, akkor, a mikor az örökjog szabályozása most van előmunkálat alatt az igazságügyminiszteriumban, az nagyon messzemenő vitára adott volna alkalmat, ugy hogy helyesebb volt ezt a kérdést a község s a vevő munkás között kötendő szerződés keretébe hozni.

T. képviselőház! Minthogy e törvényjavaslat alkalmat és módot ad arra, hogy a hazai munkásnépnek erkölesi és humanisztikus eszközökkel a haza földjén saját esaládi otthont adjunk, kérem, méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Élénk helyeslés éljenzés és taps.)*

Elnök: Az előadó ur nem kivánván a zárszó jogával élni, a tanáeskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta a munkásügyi bizottság szövegezése szerint.

Az ülést tiz perezre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Mielőtt a tanáeskozást folytatnók, Farkasházy Zsigmond képviselő ur személyes megtámadtatásra kiván válaszolni.

Farkasházy Zsigmond: T. ház! Személyes kérdésben és a házszabályokhoz volnék bátor röviden hozzászólani.

Élénken sajnálom, hogy nem voltam jelen akkor, midőn a t. ház a zárszámadási bizottság jelentésével foglalkozott. Hogy nem voltam jelen, az nem véletlenségből történt. Arról volt ugyanis értesülésem, hogy ez a jelentés ezuttal nem kerül tárgyalásra.

Elnök: Boesánatot kérek, napirendre kitüzetett tiz nappal ezelőtt és minden lapban benne volt, hogy tárgyaltatni fog. Ezt az igazság érdekében kell, hogy a képviselő urral szemben megemlitsem.

Farkasházy Zsigmond: Ezt nem vontam kétségbe. Csak az igazság érdekében volnék bátor azt is előadni, hogy a mult pénteken felkerestem az én pártelnökömet és vezéremet, és bejelentettem azt, hogy kénytelen vagyok a biharvármegyei függetlenségi és 48-as párt nagygyülésére Nagyváradra utazni, s ezzel kapcsolatban megkérdeztem, vajjon van-e kilátás arra, hogy ez a jelentés tárgyaltassék, mert ez esetben idejekorán vissza fogok jönni. Erre az elnök ur kijelentette, hogy a legközelebbi időben a jelentés tárgyaltatni nem fog.

Elnök *(csenget)*: Én?

Farkasházy Zsigmond: Nem a ház elnöke, hanem a pártelnököm. Ilyen körülmények közt én jóhiszemü tévedésben voltam arra nézve, hogy a zárszámadási bizottság jelentése tárgyaltatni nem fog s ezért nem jöttem el. Mert ha itt lettem volna, lett volna alkalmam kifejteni két dolgot. Az egyik az, hogy az én szerény nézetem szerint a házszabályokkal nem áll ellentétben, hogy egy bizottsági előadó különvéleményt is jelentsen be, ha ez a különvélemény a bizottság jelentésével ellentétben nincsen. Konstatálni vagyok bátor, hogy ebben az esetben a bizottsági jelentés a különvéleménynyel nines ellentétben, még pedig azon okból, mert ennek a jelentésnek a különvélemény tulajdonképen esak egy része, a mely kihagyatott.

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, ne méltóztassék vita tárgyává tenni a háznak a mai ülésben hozott határozatát. A házszabályok 236. §-a ugyanis azt mondja, hogy a ház határozatával szemben semmiféle óvásnak vagy ellenmondásnak nines helye.

Farkasházy Zsigmond: Eszem ágában sinesen.

Elnök: A képviselő ur méltóztassék azon a czimen szólni, a mely czimen kérte a szót és a mely czimen a házszabályok megengedik a képviselő urnak, hogy szólhasson.

Farkasházy Zsigmond: Bocsánatot kérek, de félre méltóztatik érteni. Nekem eszem ágában sincsen kifogásolni azt a határozatot, a melyet hozott a ház, sőt ellenkezőleg, ahhoz készséggel hozzájárulok.

Elnök *(csenget)*: Kérem, ez nem kérdés. Sem hozzájárulni, sem megtámadni nem lehet. Hoztunk határozatot s az vita tárgyává nem tehető. Ha a képviselő ur igy folytatja, meg fogom vonni a szót a képviselő urtól.

Farkasházy Zsigmond: Második része annak, a miben felszólalni bátorkodom, az, hogy egy félreértést helyreigazitsak. Konstatálni kivánom, hogy midőn különvéleményemet a bizottságban bejelentettem, akkor egyuttal felvetettem azt a kérdést, hogy vajjon továbbra is előadhatom-e azt a munkálatomat, a melyet a bizottság megbizásából készitettem, s akkor a t. bizottság azon nézetének adott kifejezést, hogy igenis előadhatom. Maga a miniszterelnök ur is, a ki ott jelen volt, tudtommal azon a nézeten volt, hogy igenis előadhatom továbbra is.

Hencz Károly: De esak ott!

Farkasházy Zsigmond: Erre nézve félreértés lehetséges; megengedem, hogy félreértettem, de hogy az én félreértésem továbbra is fennmaradt, az annak tulajdonithaató, hogy a mikor a bizottsági jelentés végleg elfogadtatott, akkor határozat hozatott arra nézve, hogy azt az elnök és előadó irják alá. Később, midőn ez is megtörtént, én a bizottság elnökének, Hentaller Lajos képviselőtársamnak bejelentettem azt, hogy a bizottsági jelentést és különvéleményemet a képviselőház elé fogom terjeszteni és ő ehhez hozzájárulását adta, sőt a napot is megállapitotta, a melyen ezt az elnök ur hozzájárulásával beterjeszthetem.

Ily körülmények között azt hiszem, hogy teljesen jóhiszemü lehettem azon feltevésemben, hogy mivel én magam nem láttam ellentétben lévőnek a bizottsági jelentést és a különvéleményt, ennélfogva a házszabályok magyarázata szerint azt a bizottság hozzájárulásával és véleménye szerint előadhatom. Ily körülmények között ugyan, mondom, kifejtettem volna ellenkező nézetemet; mindennek daczára azonban én készséggel hozzájárulok ahhoz, hogy azon munkálatot, a melyet a bizottság megbizásából készitettem, bárki más adja elő.

Elnök: T. ház! Az nem kérdés tárgya, hogy a képviselő ur hozzájárul-e vagy sem. Ezt vita tárgyává tenni egyáltalában nem lehet, mert a ház hozott határozatával utasitotta erre a bizottságot. *(Helyeslés.)*

Folytatjuk a tanácskozást.

Következik a részletes tárgyalás, még pedig elsősorban a ezim. Kérem a jegyző urat, szives-kedjék a ezimet felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét)*.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a törvényjavaslat ezimét

a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a törvényjavaslat 1. §-át munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 2. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: A pénzügyi bizottság előadója kíván szólni.

Gr. Thoroczkai Miklós, a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bár jól tudom, hogy azok után, a miket a földmivelésügyi miniszter ur Maniu Gyula t. képviselőtársam beszédének egy részére vonatkozólag válaszolt, beterjesztendő inditványom egy részének sorsa már előre meg van pecsételve, mégis kötelességemnek tartom a pénzügyi bizottság nevében ehhez a szakaszhoz egy pótlást benyujtani. *(Halljuk!)*

T. ház! A tövényjavaslathoz csatolt miniszteri indokolás a többek között tüzetesen foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy mennyi legyen az épitendő házaknak a száma, és továbbá azzal, hogy kik azok a mezőgazdasági munkások, a kik ezen törvényjavaslatban kontemplált kedvezmények élvezetébe lépnek. Az elsőre nézve arra a konkluzióra jut az indokolás, hogy tiz ház épitése tekinthető annak a minimumnak, a melynél az állami beavatkozás szükségessége nyilvánul; a második kérdésre nézve az indokolás álláspontja az, hogy mezőgazdasagi munkás elnevezése alatt értjük mindazokat, a kik gazdasági bérmunkával foglalkoznak, a kik ilyen munkából élnek és ez alá sorolja nemcsak azokat, a kiknek semmi más jövedelmük nincsen, csak tisztán a gazdasági bérmunkából szerzett jövedelmük van, hanem azokat is, a kik némi földbirtokkal birnak ugyan, de jövedelmük mégis a gazdasági bérmunkából származik, és azt mondja, hogy egy negyed-telek és ennél több földbirtok tulajdonosa a kedvezményre igényt nem tarthat.

A pénzügyi bizottság helyeselte a miniszternek elfoglalt álláspontját mind a két irányban, de nem helyeselhette azt, hogy ilyen elvi jelentőségű kérdések eldöntése kizárólag a miniszter diszkrécziójára legyen bizva, és szükségesnek tartotta ezt magában a törvényben fixirozni. Ennek folytán a 2. §-hoz, a mely azokat a feltételeket sorolja fel, a melyek mellett az 1. §-ban megállapitott kedvezmények megadhatók, két uj pont felvételét határozta el. Bátor vagyok tehát a t. háznak a következő inditvány elfogadását ajánlani:

»A 2. §. végére tétessék a következő két uj pont *(olvassa)*:

h) ha legalább tiz munkásház létesittetik,

i) ha a vevő vagy bérlő gazdasági munkások egy negyed teleknél nagyobb ingatlan vagyonnal nem birnak.«

Elnök: A munkásügyi bizottság előadója kíván szólni.

Ifj. Madarász József, a munkásügyi bizottság előadója: A pénzügyi bizottság előadója által beterjesztett pótló inditványt elfogadom a munkásügyi bizottság nevében, az általa előadott indokolásnál fogva és igy a *h)* pontba beveendőnek tartom a munkásügyi bizottság részéről: »ha legalább tiz munkásház létesittetik«. De nem járul hozzá a bizottság az *i)* pont beszurásához, *(Helyeslés balfelől.)* épen a földmüvelésügyi miniszter urnak előbb kifejtett indokolása alapján. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Nagy György!

Nagy György: T. képviselőház! Örömmel üdvözlöm a gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslatot. Én ebben a törvényjavaslatban egy előre vetett fényes sugarát látom azoknak a nagy szocziális alkotásoknak, a melyeket nekünk meg kell teremtenünk. *(Helyeslés.)* Hogy eddig a munkások ezreiből oly sokan a haragnak, a gyülöletnek piros zászlaja alá sorakoztak, hogy az alkotmány nehéz idejében tábort jártak a nemzet ellenségeivel, ebben igen nagy részben bünösök az eddigi parlamentek és az eddigi kormányok. Nem hallották meg a munkások felsiró panaszait, nem látták meg a munkásságnak véres sebeit, nem törődtek azokkal, a kik az ő hatalmi szférájukon kivül állottak. A mostani parlament igyekezett a munkások sorsán enyhiteni, igyekezett szocziális alkotásokat teremteni, és máris érezhető ennek a jótékony hatása. A czeglédieknek hóditó példáját követve, a munkásszakszervezetek, a munkásegyesületek egy része tüzhalálra itélte a haragnak piros zászlaját s imádságos ajakkal esküdött hűséget a hazaszeretet háromszinü szent lobogójának. *(Helyeslés.)*

Hadd épüljenek tehát a munkásházak, hogy legyen hol kipihenje a munkás a maga verejtékes fáradalmát, a honnan uj erővel indulhat a kenyérért való nehéz küzdelembe, a hova menekülhet a gondok, a nyomor s a bünnek üldözése elől.

Én, t. ház, minden munkást tisztelek és becsülök, a ki fehér becsülettel, izzó munkaszeretettel szerzi meg a maga mindennapi fekete kenyerét, de mégis, mikor a mi munkástestvéreink és a mi véreink közül annyi kénytelen kivándorolni idegen országba, idegen szolgaságba, akkor elsősorban a mi magyar testvéreinkről kell gondoskodnunk. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* S azért szükségesnek tartom, hogy a törvényjavaslat második szakaszánál a meg-

állapitott kedvezmények feltételeként az is bevétessék, hogy a vevő vagy bérlő gazdasági munkások magyar állampolgárok legyenek. *(Helyeslés.)*

Tehát ilyen értelemben előterjesztem azt az inditványomat, hogy a törvényjavaslat második szakaszánál egy uj alpontba — a szerint, hogy a pénzügyi bizottság mélyen t. előadójának javaslatát elfogadja-e a ház, egy *i)* pont után következő *j)* pontba, vagy pedig a javasolt *i)* pont elhagyásával ujabb *i)* pontként — a következők vétessenek még fel *(olvassa)*: »Ha a vevő vagy bérlő gazdasági munkások magyar állampolgárok.« *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Beniczky Elemér!

Beniczky Elemér: T. ház! A pénzügyi bizottság által beterjesztett módositásoknak egyikét, az u. n. *h)* pontot, mely a kedvezmény megadását tiz munkásház létesitéséhez köti, sérelmesnek tartom. Sérelmesnek tartom azért, mert ha ez a módositás elfogadtatik, az esetben a kisebb községek a kedvezménytől el fognak esni, mert az ily kisebb községekben 10 munkásháznak létesitése egyáltalában nem szükségeltetik. Egész vidékek, különösen a hegyi vidékek, a hol a lakosság kevesebb és egyes községekben csekélyebb számu, a kedvezményt nem fogják igénybe vehetni, és elő fog állani az az állapot, hogy a munkások, a mennyiben ott olyanok léteznek, a kik a kedvezmény alapján házat akarnak épiteni, kénytelenek lesznek olyan nagyobb városokba költözni, a hol a kedvezményben majd részesülhetnek. Ez az állapot pedig nem kivánatos először közegészségi szempontból, mert tudjuk mindnyájan, és a statisztikai adatok is bizonyitják, hogy a kis községeknek az egészségi állapota jobb, másodszor népességi szempontból sem, mert a népszaporulat is a kisebb községekben előnyösebb és mert a munkásnak, de a gazdának is az az érdeke, hogy a munkások ne egy helyen, hanem elszórtan éljenek, mert az a czél, hogy a munkást könnyen hozzáférhető helyen találják meg, és viszont a munkásnak is az az érdeke, hogy a maga otthonában, a maga lakóhelyén találja meg a munkát.

Épen azért a pénzügyi bizottság módositásának ezt a pontját, vagyis a *h)* pontot nem fogadhatom el és kérem az igen t. miniszter urat és a t. házat is, hogy ezt mellőzze, hogy igy a kedvezményben minden község részesülhessen.

Az igaz, hogy az esetre, ha a törvényhatóság veszi igénybe a kedvezményt, — a mi azonban a megyei törvényhatóságok részéről bizonyosan ritkább esetekben fog megtörténni — akkor ezen olyképen lehetne segiteni, hogy a törvényhatóság egy ház épitésére is adjon egyes községekben kedvezményt, de minthogy ez igen ritka lesz, mégis czélszerűbbnek tartom e módositás mellőzését.

A második pontot, a mely a kedvezmény megadását ahhoz a feltételhez köti, hogy a gazdasági munkásnak negyed telekrésznél nagyobb birtoka ne legyen, a magam részéről elfogadhatónak tartom, még pedig azért, mert nemcsak az tekintendő — véleményem szerint — gazdasági munkásnak, a ki vagyontalan, vagy pedig csekély házzal vagy csekély ingatlannal bir, de azon telkesbirtokos is, illetve a telek bizonyos hányadának birtokosa is, a kinek nincs annyi föld a tulajdonában, hogy ennek a művelésével az egész éven át foglalkozhassék.

De a kinek már negyed telke van, a mi az ország legtöbb vidékén tiz katasztrális holdnál több, vagy a kinek ennél több ingatlana van, az már annyira el van foglalva, hogy rendszeresen mint napszámos, vagy szakmányos, vagy hónapszámos, mezőgazdasági munkával nem foglalkozhatik. Ha nagyobb a család tagjainak száma, ideiglenesen foglalkozhatik ily munkával, de a törvénynek nem lehet az az intenciója, hogy az ily kivételesen dolgozó munkásokat segélyezze, hanem elsősorban is az, hogy olyanokat segélyezzen, a kik általában véve mezei munkával bizonyos bérért foglalkoznak. Épen ezért szerencsésebbnek tartanám, ha nem is egészen nyiltan, de igy burkoltan a törvény szövegében meg lenne határozva, hogy ki tekintessék mezőgazdasági munkásnak. Ha a pénzügyi bizottság javaslata, illetve az *i)* pont, mint módositás, elfogadtatik, akkor ebből világosan ki fog tünni, hogy a negyedteleknél többel biró birtokos már mezőgazdasági munkásnak nem tekinthető. Ez pedig igen helyes, mert nagyon csekély kivétellel, a mely egyáltalában számba nem vehető, az ily birtokos mezőgazdasági munkával bérért a saját munkája mellett már rendszeresen nem foglalkozhatik. Épen azért kérem a t. házat, hogy a pénzügyi bizottság e módositását, az *i)* pontot elfogadni, a *h)* pontot pedig mellőzni méltóztassék.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Előrebocsátom, hogy Nagy György t. képviselőtársam inditványához, a mely szerint határozottan kiköttetik, hogy csak magyar állampolgár részesülhet ily kedvezményben, hozzájárulok, a mint hogy ezt máskép nem is értettük. *(Helyeslés.)*

A mi Beniczky t. képviselőtársam felszólalását illeti, a pénzügyi bizottság által a 2. §-ban proponált *h)* pontot elfogadandónak tartom és pedig azért, mert ha tiz háznál alább megyünk, akkor a felügyelet és ellenőrzés oly lehetetlen, hogy nem mernék felelősséget vállalni azért, hogy a törvény eléri az intenciókat, a melyeket a törvényhozás szem előtt tart. *(Igaz! Ugy van!)*

A mi az *i)* pontot illeti, mint már voltam bátor megjegyezni az általános vita alkalmával, azt törlendőnek tartom. A törlés nem azt jelenti, hogy csak azok kaphatnak munkásházat, a kiknek

abszolute semmiféle vagyonuk a világon nincs, hanem azt jelenti, hogy először a negyedurbéres telek meghatározását a t. ház tagjai nem találták eléggé szabatosnak és különösen nem elég arányosnak, másodszor pedig mégis elsősorban a törvényhozásnak azokra kell gondolnia, a kiknek vagy semmi vagyonuk, vagy igen kevés vagyonuk van.

Ennélfogva kérném az *i)* pont törlését. Ily értelemben kérem, méltóztassék a 2. §-t elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Következik a szavazás.

Maga a 2. §. nem lett megtámadva. A 2. §-hoz a pénzügyi bizottság előadója két uj pontot hoz javaslatba, Nagy György képviselő ur pedig egy uj pontot hoz javaslatba a szakasz végére. Elsősorban tehát kérdem a t. házat: méltóztatik-e a szakasznak meg nem támadott részét változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a szakasznak meg nem támadott részét változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

A pénzügyi bizottság előadója két uj pontot hozván javaslatba, hogy mindenki igennel vagy nemmel szavazhasson, a két uj pontra külön-külön fogom feltenni a kérdést. Méltóztatnak a kérdés ilyetén feltételébe belenyugodni? *(Helyeslés.)*

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a pénzügyi bizottság előadójának azon javaslatát, hogy *h)* pontként az tétessék: »ha legalább tiz munkásház létesittetik,« elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

A pénzügyi bizottság előadója továbbá azt a javaslatot terjeszti elő, hogy *i)* pontul tétessék: »ha a vevő vagy gazdasági munkások egy negyedteleknél nagyobb ingatlan vagyonnal nem birnak«. Kérdem: méltóztatik-e a pénzügyi bizottság előadójának ezt a javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy az nem fogadtatik el, és ennélfogva a pénzügyi bizottság előadójának ez a javaslata elesik.

Következik Nagy György képviselő urnak az az inditványa, hogy uj pontul vétessék fel: »ha a vevő vagy bérlő gazdasági munkások magyar állampolgárok«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Nagy György képviselő urnak ezt a javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 3. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Éber Antal!

Éber Antal: T. ház! A törvényjavaslatnak most felolvasott 3. §-a az illetékkedvezményeket kivánja a munkásházi épitéseknek, illetve az ezzel járó pénzügyi és jogi transzakcióknak biztositani. Nyilvánvalóan ugy van a törvényjavaslatnak ez a szakasza kontemplálva, hogy valósággal minden transzakczió, kezdve a lebonyolitás első pillanatától mindvégig, teljesen illetékmentes legyen, nehogy ezen a czimen áthárítás révén a törvényhatóságok vagy községek megterhelni legyenek kénytelenek azon gazdasági munkásokat, a kiknek érdekében ez a javaslat készül.

Ugy tartom azonban, hogy a javaslat ezen szakaszának ilyen szövegezése mellett félreértések támadhatnának azon tekintetben, vajjon az illetékmentesség kiterjed-e a zálogjogoknak törlésére és a törlést czélzó törlési engedélyekre, valamint azon telekkönyvi kivonatokra, melyek az ilyen transzakczió lebonyolitásához okvetlenül szükségesek. Minthogy pedig nagyon jól tudjuk, hogy a pénzügyi közegek az ilyen illetékkedvezményt magukban foglaló törvényszakaszokat rendszerint megszoritóan szokták értelmezni, azt hiszem, hogy a czél érdekében a szakasz világos szövegezéséről megfelelően kell gondoskodni. Ezért vagyok bátor azt a tiszteletteljes inditványt tenni, hogy az illetékkedvezmény kifejezetten terjesztessék ki zálogjogok törlésére, ugyszintén azon telekkönyvi kivonatok is, a melyek az ilyen transzakcziók révén szükségessé válnak, szintén bélyegmentesen legyenek kiállithatók. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti az előadó urat. Az előadó ur nem kiván szólni.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Bátor vagyok kijelenteni, hogy azon indokokból, melyeket t. képviselőtársam előadott, kész vagyok részemről az ő módositásához hozzájárulni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

A harmadik §-hoz Éber Antal képviselő ur a következő módositványt nyujtotta be.

Hammersberg László jegyző *(olvassa):* »Inditványozom, hogy a 3. §. negyedik sorában »a kölcsön telekkönyvi bekebelezése« után e szavak: »és kitörlése«, az utolsóelőtti sorában pedig »s mindennemű vonatkozó okirat« után e szavak: »beleértve a telekkönyvi kivonatokat is«, beiktattassanak«.

Elnök: Legczélszerűbb lesz, ha Éber Antal képviselő ur inditványát szembeállitom az eredeti szakaszszal. Ha méltóztatnak elfogadni a 3. §-t változatlanul, akkor Éber Antal képviselő ur inditványát elesettnek fogom nyilvánitani. Ha nem méltóztatnak elfogadni változatlanul a 3. §-t, akkor a 3. §-t Éber Antal képviselő ur módositásával fogom elfogadottnak nyilvánitani. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak beleegyezni, hogy a kérdést igy tegyem fel? *(Helyeslés.)*

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 3. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el változatlanul a 3. §-t, hanem elfogadja azt Éber Antal módositásával.

Következik a 4. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 4. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése sze-

rint, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 5. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa az 5. §-t).*

Éber Antal !

Éber Antal: T. képviselőház ! Ugyanabból a szempontból, mint előbb a 3. §-nál, bátor vagyok itt is az 5. §-nál felszólalni, nevezetesen a szakasz 2. bekezdésére vonatkozólag, a mely az adómentességet foglalja magában, azonban ugy szabályozza a kérdést, hogy egyszerűen csak azt mondja, hogy : »törvényhatóságok vagy községek által eladott ingatlanok vételárhátraléka, vagy az általuk nyujtott kölesönök után járó kamatok a tőkekamat- és járadékadó alól mentesek«.

Én azt gondolom, t. képviselőház, hogy ez sem a jelenlegi adórendszer szempontjából nem kielégitő, sem pedig a jövőre nézve nem nyujt elegendő biztositékot. A jelen szempontjából abból a körülményből indulok ki, hogy a tőkekamat- és járadékadó után jár még törvényeink szerint az általános jövedelmi pótadó, járhatna a törvényhatósági és községi pótadó, a melyek alól a felmentést ez a törvényszakasz magában nem foglalja. Azt hiszem, figyelembe kell venni e tekintetben azt, hogy azok a törvények, a melyek más tekintetben és más jövedelmeknél szintén a tőkekamatadó alá eső jövedelmek számára az adómentességet biztositották, igy nevezetesen pl. az 1889 : III. t.-czikk, a mely a záloglevelekből eredő jövedelem számára biztositotta az adómentességet, kifejezetten meghatározták azt, hogy mentesek a tőkekamat- és járadékadó, valamint az általános jövedelmi pótadó, ugy minden más adó alól.

Én azt gondolnám, hogy itt is mindenesetre, miután — mondom — a pénzügyi hatóságok értelmezésével állunk szemben, a mely értelmezés mindig inkább abban az irányban fog természetszerűleg haladni, hogy adó alá vonjon valamit, a mi nines kifejezetten kivonva az adó alól, egész általánosan meg kellene adni az adómentességet. Ennélfogva bátor vagyok tisztelettel beterjeszteni azt az inditványt, hogy a második bekezdés ezen kitétele helyett : »tőkekamat- és járadékadó alól mentesek«, tétessék : »minden állami, törvényhatósági és községi adó alól mentesek«.

Elnök: Szólásra senki sines feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház ! Van szerencsém kijelenteni, hogy a pénzügyminiszter urral egyetértve, hozzájárulok ehhez az inditványhoz.

Elnök: A tanáeskozást befejezettnek nyilvánitom. Elsősorban kérdem a t. házat : méltóztatik-e az 5. §. meg nem támadott részét a munkásügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Éber Antal képviselő ur a második bekezdéshez azt a módositványt nyujtotta be, hogy azon szavak helyett : »tőkekamat- és járadékadó alól mentesek«, tétessék : »minden állami, törvényhatósági és községi adó alól mentesek«. Kérdem a t. házat : méltóztatik-e az 5. §. eredeti szövegét elfogadni szemben Éber Antal képviselő ur módositásával ? *(Nem !)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el az eredeti szöveget, hanem elfogadja Éber Antal képviselő ur módositását.

Következik a 6. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 6. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat : méltóztatik-e a 6. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem ? *(Igen !)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 7. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 7. §-t).*

Elnök: A pénzügyi bizottság előadója kiván szólni.

Gr. Thorotzkai Miklós, a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház ! A törvényjavaslat 7. §-a a munkásügyi bizottság szövegezése szerint egyebek mellett arra nézve is intézkedik, hogy a munkásház és az ahhoz tartozó telek végrehajtás alá egyáltalában nem vonható, tekintet nélkül arra, hogy honnan származnak azok a követelések, melyek miatt a végrehajtás el volna rendelendő, kivéve, ha a törvényhatóság első tisztviselője erre nézve engedélyt ad.

A miniszter ur által benyujtott eredeti szövegben itt egy kivétel volt, a mennyiben a végrehajtás alá vonás meg volt engedve abban az esetben, ha a követelés a vételárból, vagy a létesitésre adott kölesönből származott. A pénzügyi bizottság nézete az, hogy abban az esetben, ha a munkásügyi bizottság szövegezését fogadnók el, azon veszélynek volnánk kitéve, hogy nagyon megnehezitenők, majdnem lehetetlenné tennők a munkásházak létesitését. Ugyanis, ha nem volna végrehajtás alá vonható a telek és a ház azért a követelésért, mely annak létesitéséből származik, a vállalkozó törvényhatóság egész rizikójával szemben semmi más biztositék nem állana fenn, mint a kormány által adott bizonyos hányada annak a törlesztési összegnek, a melyet évenként a kölesönért fizetni kell, ugy hogy egyáltalában nem volna arányban azzal a koczkázattal, melyet a községnek vagy törvényhatóságnak viselnie kell. A pénzügyi bizottság ennélfogva szükségesnek tartotta a miniszter ur által megállapitott eredeti szöveg visszaállitását és ennek folytán bátor vagyok inditványozni, hogy a 7. §. 7-ik sorába a »végrehajtás« szó elé vétessék fel a következő szöveg *(olvassa)* : »kivéve a vételárból, vagy a létesitésre adott kölesönből eredő követeléseket«. *(Helyeslés.)*

Ezen kivül van még egy megjegyzésem a 7. §-t illetőleg. Ugyanis a munkásügyi bizottság a szakasz végére felvette azt az intézkedést, hogy a törvényhatóság első tisztviselőjének határozata ellen a földmivelésügyi miniszterhez lehet felebbezni. Én azt tartom, hogy nálunk minduntalan

beleesünk abba a hibába, hogy túlságosan akarunk mindent ezentralizálni, minden apró-cseprő dolgot a miniszterig akarunk felvinni. S különösen itt ebben az esetben, a hol kizárólag tisztán lokális dolgokról van szó, a hol lokális körülmények mérlegelésétől függ a döntés és a határozathozatal, azt hiszem, nincs semmi szükség arra, hogy itt is a miniszterhez vigyük a felebbezést. Hogy az illető feleknek felebbezési joguk legyen, az helyes, de azt, hogy a miniszterhez történjék a felebbezés, nem tartom helyesnek. Sokkal czélszerűbb, ha a felebbezés nem a miniszterhez, hanem az illető közigazgatási bizottsághoz vezettetik. *(Helyeslés. Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gr. Thorotzkai Miklós, a pénzügyi bizottság előadója: Ennélfogva bátor vagyok a 7. §-hoz még azt a további módositást beadni, hogy a 8. sorban »a földmivelésügyi miniszterhez« szavak helyett tétessék: »a közigazgatási bizottsághoz«. Kérem ennek a két módositásomnak elfogadását. *(Helyeslés.)*

Hammersberg László jegyző: Éber Antal!

Éber Antal: T. ház! A 7. §-nál a két bizottság között felmerült kontroverzia, — eltekintve a hatásköri kérdéstől, a melyhez hozzászólni nem akarok, — az, hogy vajjon végrehajtás alá legyenek-e vonhatók a vételárból vagy a létesitésre adott kölesönből eredő követelések czimén ezek a gazdasági munkásházak. Ebben a részben teljesen osztom a pénzügyi bizottság igen t. előadója által kifejtetteket, mert magam is azt tartom, hogy semmiképen nem volna lehetséges, hogy ezeknek a munkásházaknak immunitását, hogy ugy mondjam, addig a fokig vigyük el, hogy még azon kölcsönök erejéig sem volna végrehajtás vezethető rájuk, a mely kölcsönök segitségével felépültek. Én azonban azt gondolom, hogy a pénzügyi bizottság akkor, a mikor ezt a módositást a szakaszon eszközölte, vagy — nem tudom az összehasonlitást megtenni — restituálta az eredeti szöveget, tulajdonképen nem azt a czélt éri el, a melyet elérni akar. T. i. a szövegezésbe határozottan egy értelemzavaró hiba csuszott be. Ha a szöveget ugy fogadjuk el, a mint azt a pénzügyi bizottság javasolja, akkor tulajdonképen ennek nem az az eredménye lesz, a melyet a pénzügyi bizottság elérni óhajtott, hogy t. i. a munkásházak csakis ilyen vételárból és kölcsönből eredő követelések fejében legyenek végrehajtás alá vonhatók, másnak fejében pedig cgyáltalában nem, hanem akkor igenis az volna az eredmény, hogy abban a kérdésben is, vajjon egyáltalában végrehajtás alá vonhatók-e a munkásházak, a törvényhatóság első tisztviselőjének volna döntési joga.

Engedelmet kérek, én azt hiszem, hogy a közigazgatási fórumoknak döntési jogát ilyen merőben jogi kérdésekre kiterjeszteni egyáltalában nem lehet, *(Ugy van! balfelől.)* mert a törvényhatóság első tisztviselője lehet kompetens, hogy döntsön arról, vajjon ilyen munkásház elidegenitése, vagy megterhelése czélszerű-e, hasznos-e, igen vagy nem, de arra nézve, vajjon egy likvid és végrehajtható követelés arra végrehajtást nyerjen-e, s hogy az egyik nyerjen-e, a másik ne nyerjen-e, egy ilyen tisztán jogi kérdés eldöntésére egy törvényhatósági tisztviselőt, egy közigazgatási közeget alkalmasnak találni egyáltalában nem lehet. *(Helyeslés.)* De különben is azt gondolom, az intenezió nem is az, mert ugy vélem, hogy egész bátran kimondhatjuk, — ez összefügg szervileg az elidegenités és terhelés tilalmával is — hogy végrehajtás alá ne lehessen cgyáltalában vonni, sem az alispán engedélyével, sem a nélkül ezen munkásházakat, kivéve azon egy esetet, ha azok létesitésére adott kölcsönből, vagy az eladásnál keletkezett vételárhátralékból eredő követelések behajtásáról van szó.

Ennélfogva azt vagyok bátor inditványozni, hogy ez a mondat igy szóljon *(olvassa)*: »Ezen idő alatt az ingatlan, a vételárból vagy a létesitésre adott kölcsönből eredő követeléseket kivéve, végrehajtás alá nem vonható és a törvényhatóság első tisztviselőjének kivételes esetekben megadható engedélye nélkül más ingatlannal nem egyesithető, fel nem osztható, meg nem terhelhető, el nem idegenithető, bérbe (albérletbe) nem adható«. Kérem, méltóztassék ezt az inditványomat elfogadni.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Én ugy látom, hogy ez a módositás, a melyet Éber Antal képviselő ur a 7. §. első részére nézve beadott, lényegében megegyezik a pénzügyi bizottsági előadó ur inditványával, csupán szabatosabban fejezi ki ugyanazt az eszmét. *(Helyeslés.)* Ennélfogva ehhez a módositáshoz hozzájárulok.

A mi már most a pénzügyi bizottság előadójának módositását illeti a hatásköri kérdésre nézve, itt eltérés van a munkásügyi és a pénzügyi bizottság álláspontja között, t. i. az előbbi a földmivelésügyi minisztert kivánja, mint felebbezési fórumot, az utóbbi pedig a közigazgatási bizottságot. Hát ebben a kérdésben méltóztassék legjobb belátásuk szerint dönteni, én álláspontot nem foglalok.

Elnök: Az előadó urak kivánnak szólni.

Gr. Thorotzkai Miklós, a pénzügyi bizottság előadója: Éber Antal képviselő ur módositására vonatkozólag kijelentem, hogy miután az sokkal inkább megfelel annak a czélnak, melyet a pénzügyi bizottság el akar érni, hozzájárulok az ő szövegezéséhez és ezért azt a módositást, a melyet a 7. §. első részéhez beadtam, visszavonom.

Ifj. Madarász József, a munkásügyi bizottság előadója: A 7. szakasz tekintetében a pénzügyi bizottság előadójának első módositásához indokainál fogva hozzájárulok. *(Felkiáltások: Éber Antalához!)* Igen, az Éber Antal képviselő ur által javasolt stiláris módositással. Ellenben fentartom a munkásügyi bizottság részéről ajánlott azt a szövegezést, hogy a földmivelésügyi miniszterhez lehessen felebbezni a közigazgatási hatóság első tisztviselőjének határozata ellen, a mennyiben itt nem lokális viszonyokról van szó, hanem általános, országos érdekű dol-

gok eldöntéséről, a hol a lokális viszonyok igen befolyásolhatják az odavaló emberek elhatározását. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Most következik a szavazás. Kérdem a t. házat: elsősorban méltóztatik-e a 7. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el változatlanul a 7. §-t a munkásügyi bizottság szövegezésében. Már most felteszem a különböző módositásokat. Éber Antal képviselő ur módositása a 7. §. harmadik mondatát kivánja módositani. Nem tudom, méltóztatnak-e kivánni a felolvasását? *(Nem!)*

Azt hiszem, nem szükséges, felolvasta az inditványozó maga. Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e elfogadni Éber Antal képviselő urnak ezt az inditványát? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a 7. §. ezen része Éber Antal képviselő ur inditványával fogadtatik el.

Most már gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur két inditványt nyujtott be. Az elsőt visszavonta, ennélfogva tehát csak az a módositása áll fenn, hogy a 7. §. nyolczadik sorában »földmivelésügyi miniszterhez« helyett: »közigazgatási bizottsághoz« tétessék.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a munkásügyi bizottság eredeti szövegét elfogadni, szemben gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur inditványával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem tehát, hogy a képviselőház a 7. §. utolsó mondatát a pénzügyi bizottsági előadó ur javaslatával fogadja el; e szerint a 7. §. elfogadtatott Éber Antal és gr. Thorotzkai Miklós képviselő urak módositásaival.

Következik a 8. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 8. §-t).*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a 8. §-t a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 9. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 9. §-t).*

Elnök: A pénzügyi bizottság előadója kiván szólni.

Gr. Thorotzkai Miklós, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! *(Halljuk!)* A pénzügyi bizottság nevében bátor vagyok inditványozni, hogy a 9. §. végére a következő toldás vétessék fel *(olvassa)*: »Kivételesen figyelembe veendők azonban azon törvényhatóságok és községek, a melyeknek területén a kivándorlás indokolttá teszi a munkásházak létesitését.« Azt hiszem, hogy ez bővebb indokolásra nem szorul és kérem a t. házat, hogy e toldást elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A munkásügyi bizottság előadója nem kiván szólni.

Kiván-e valaki szólni?

Várady Károly jegyző: Beniczky Elemér!

Beniczky Elemér: T. ház! *(Halljuk!)* A 9. §. azt határozza meg, hogy mely munkásházak épitésénél részesülnek bizonyos törvényhatóságok, illetve községek előnyben. Mindenekelőtt kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a szakaszt és a pénzügyi bizottság módositását elfogadom, de szükségesnek tartom annak hangsulyozását, hogy az olyan mezőgazdasági munkások részére is biztosittassék kedvezmény, a kik családtagjainak, különösen női családtagjainak száma nagy és a kiknek családtagjai is mezőgazdasági munkával foglalkoznak. A törvény szövegébe ugyan nem kivánom ezt belevenni, mert bizom a földmivelésügyi miniszter ur bölcs belátásában, hogy a végrehajtási rendelet szövegébe ezen óhajomat fel fogja venni. Egyébként a szakaszt elfogadom.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó urak nem kivánnak szólni. A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Maga a 9. §. nem támadtatott meg. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 9. §-t a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház a 9. §-t elfogadja.

Kérdem már most a t. házat: méltóztatik-e gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur és pénzügyi bizottsági előadó urnak a 9. szakaszhoz ajánlott pótlását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a pénzügyi bizottság előadójának javaslatát elfogadja.

Következik a 10. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 10. §-t).*

Elnök: A pénzügyi bizottság előadója kiván szólni.

Gr. Thorotzkai Miklós, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! *(Halljuk!)* Egy rövid stiláris módositásom volna e szakaszhoz. Ezen szakaszban ugyanis egy felhivásról van szó, a mely a törvényhatóságokhoz vagy községekhez intéztetik, de e szakaszból nem tűnik ki világosan, hogy ez a felhivás honnan ered. A czél az, hogy a földmivelésügyi miniszter urtól jövő felhivás legyen itt fixirozva. Ennek folytán kérem, — hogy világosan kitünjék, honnan jő a felhivás — a szakasz második sorába a »vonatkozó« szó helyett az »általa kiadott« szavakat felvenni. Ez által világossá lesz az, hogy a felhivást a miniszter ur intézi az illető községhez.

Elnök: Van-e valaki szólásra feljegyezve?

Várady Károly jegyző: Maniu Gyula!

Maniu Gyula: T. ház! Az általam előbb elmondottakhoz képest bátorkodom azt a módositást javasolni, hogy az ezen szakaszban használt »erkölcsi testületeknek« szavak helyett »jogi személyeknek vagy hitbizományi haszonélvezőknek« illesztessék be.

Ezen inditványomnak indoka kettős. Az egyik az, hogy kétségtelenül a javaslatnak — és a miniszterium indokolása szerint a tervezetnek is — az a

czélja, hogy minél szélesebb körben elterjedjen az ilyen munkásházaknak az épitése.

Ez a szó »erkölcsi testület«, nem helyes jogi műszó. T. i. a régi jogi szólás szerint voltak erkölcsi személyek, a kiket azonban ma már általánosan jogi személyeknek nevezünk és ezen jogi személy elnevezés keretén belül különböztetünk meg testületeket, társaságokat vagy pedig egyeseket. Ilyen jogi szó : erkölcsi testület, nem létezik. S mert azt hiszem, a miniszter urnak és a törvényhozásnak is az a szándéka ebben az esetben, hogy necsak bizonyos testületeknek, pl. egyházaknak vagy községeknek adassék meg az a jog, hogy munkásházakat állami támogatással létesithessenek, hanem minden egyesnek is, a ki kellő garanczián nyujt arra, hogy az illető házak felépitése nem üzérkedés szempontjából történik, azt hiszem, helyes volna, ha az általam javasolt módositást méltóztatnának elfogadni.

A második indok pedig az, hogy tekintettel arra, hogy az ilyen munkásházakra nagy a szükség különösen ott, a hol nagy kötött hitbizományi birtokok vannak, ugy hiszem, a törvényhozás intencziója helyesebben lesz kifejezve akkor, ha ezen szakaszban a megfelelő jogi kifejezések használtatnak. Másfelől pedig a hitbizomány-haszonélvezőknek is jó lesz ez.

A mennyiben az igen t. miniszter ur nem járulna hozzá inditványom mindkét részéhez, az utóbbitól elállok, bár én azt hiszem, helyes volna, ha ez is elfogadtatnék azért, mert a hitbizomány, mint nem jogi személy, egészen más fogalom alá esik és ha csupán a jogi személy kifejezést használjuk, akkor az az eset fordulhat elő, hogy ha egy hitbizomány jóindulattal van is a munkásokkal szemben, esetleg ilyen munkásházakat nem épithet részükre állami támogatás mellett. Ez a törvény ugyanis nem fogja a lehetőségét megadni annak, hogy a miniszter ur hozzájáruljon az állam segélyezésével ezen munkásházak épitéséhez, mert a hitbizományok haszonélvezője nem esik azon fogalmak körébe, a mely fogalmat mi jogi személy műszóval szoktunk megjelölni.

Ennek következtében tisztelettel kérem ennek a módositásomnak az elfogadását.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve ...

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Bátorkodom a vita berekesztése előtt felszólalni és pedig azért, mert én már az általános tárgyalás alkalmával hozzájárultam ahhoz, hogy az »erkölcsi testületek« kifejezés kiegészittessék ezzel a szóval: »és jogi személyek«. Ez ugyanis szabatosabban fejezi ki azt az eszmét, a melyet mindnyájan kifejezni óhajtunk.

Méltóztassék azonban megengedni, hogy a képviselő ur ezzel egy füst alatt egy egészen más dolgot is meg akar csinálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ennek az egész törvényjavaslatnak a czélja az, hogy egyes nagybirtokosok érdekében kihasználható ne legyen. Ez a törvényjavaslat a törvényhatóságokra, községekre, szövetkezetekre, szóval az erkölcsi testületekre gondol. Ha pedig belevesszük a törvényjavaslatba azt is, hogy a hitbizományok haszonélvezői épithetnek ilyen munkásházakat, akkor megtörténhetnék az, hogy a hol kevés munkás van, ott az illető nagybirtokos — hitbizományi haszonélvező — ezen törvény segélyével munkásházakról, illetőleg ennek kapcsán megfelelő számu munkásról gondoskodnék. Ez pedig nem czélja ennek a törvényjavaslatnak. *(Helyeslés.)*

Megkérdeztetvén : világosan kijelentettem a bizottsági tárgyalás alkalmával is, hogy ezen törvényjavaslat egyes nagybirtokosoknak ilyetén érdekeit előmozditani nem kivánja. *(Helyeslés.)* És ilyen szellemben is akarjuk ezt a törvényjavaslatot végrehajtani.

Ennek folytán, hogy mégis határozhassunk, bátorkodom egy módositást benyujtani, a mely magában foglalja Maniu képviselő ur módositásának első részét és a mely ugy szól, hogy *(olvassa)*: »A 10. §-ban »erkölcsi testületeknek« után következzék : »és jogi személyeknek«. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, ez teljesen megfelel a Maniu képviselő ur által beadott módositás első részének.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Igen!

Elnök: Ha kettéválasztjuk a kérdést, akkor lehet e felett szavazni és akkor talán felesleges a miniszter ur módositása.

Maniu Gyula: T. ház!

Elnök: Milyen czimen kiván a képviselő ur szólni ?

Maniu Gyula: Félreértett szavaim helyreigazitása czimén és a kérdés feltevéséhez.

Elnök: Kérem, még a kérdés feltevésénél nem vagyunk!

Maniu Gyula: Akkor félreértett szavaim helyreigazitása czimén. A miniszter ur akként állitotta fel a kérdést, mint hogyha nekem az volna az intenczióm az emlitett módositásokkal, hogy a hitbizományoknak előnyt nyujtsak. Távolról sem állott ez szándékomban. Az én szándékom a következő : megeshetik, hogy a hitbizományok tulajdonosai, a mint a miniszter ur is mondta, fel is fognak ajánlani a törvényhatóságoknak bizonyos területeket ingyen vagy olcsóbb árban abból a czélból, hogy azon területeken munkásházak épittessenek nem az ő részére, hanem az egyes munkások részére, a kik abban a községben le akarnak telepedni vagy már ott vannak. Én ezt akartam lehetővé tenni, hogy a mennyiben ilyen hitbizománytulajdonosok, vagy haszonélvezők akadnak, alkalom adassék nekik, hogy ilyen munkásházakat épithessenek fel.

A törvény intenczióját szerint a munkások tulajdonába fog menni a ház, tehát ők is hozzájárulnak egy ilyen komoly, szocziális kérdés megoldásához. A másik része a dolognak nem épen egyforma a miniszter ur módositványával, t. i. azon módositásom első részével, a melyet beterjeszteni bátorkodtam. Az én módositványom az volt, hogy »erkölcsi testületeknek« szavak helyett tétes-

sék: »jogi személyeknek». A miniszter ur pedig »erkölcsi testületeknek« szavak után »és jogi személyeknek«. Ezen javaslatomat én azért tartom fenn, mert szerény felfogásom szerint ez jogilag helyesebb, mert minden erkölcsi testület egyuttal jogi személy is és bizonyos tautológiába esünk, ha azt mondjuk: erkölcsi testület és jogi személy. Ez egy jogi tautológia. Az én czélom az, hogy az a gondolat fejeztessék ki, a melyet én jónak találok és ha kétszer lesz is kifejezve, az ellen semmi kifogásom nincsen.

Nagy Dezső: Szabad szólni? *(Halljuk! Halljuk!)* Én csak azt kivánom megjegyezni, hogy szerintem a miniszter urnak módositványa egészen helyes és sokkal helyesebb, mint Maniu t. képviselőtársamé, mert kétségtelen dolog, hogy jogi személy lehet alapitvány, részvénytársaság és közkereseti társaság is, azonban erkölcsi testület alatt rendszerint nem ilyen jogi személyeket szoktunk érteni, hanem oly testületeket, a melyek egy bizonyos jogi személyiséget képviselnek ugyan, de nem egészen ilyenek. Ilyen pl. egy törvényhatóság, egy város lakossága. Ez lehet erkölcsi testület, de ez egészen más fogalom, ugy hogy nem tautológia, hanem ellenkezőleg, két fogalomnak teljesen helyesen való különválasztása, mert ha már részesiteni akarok valakit kedvezményekben, akkor sokkal inkább az erkölcsi testületeket, mint a jogi személyeket általában részesitem abban, mert hiszen a jogi személyek közé tartozik a részvénytársaság is, már pedig tudjuk, hogy ez nem annyira erkölcsi czélokat, mint zsebbeli és kereseti czélokat tűz ki maga elé, és hogy ha a miniszter ur javaslatát elfogadjuk, habár a minisztertől függ is, hogy azoknak megadja-e, azért mégis törvényben gyökerező jogánál fogva megadhatja a miniszter.

Én tehát bátor vagyok azt inditványozni, hogy Maniu Gyula t. képviselőtársam inditványának mellőzésével a miniszter ur módositását méltóztassék elfogadni, a mely sokkal szabatosabb, sokkal helyesebb és a törvény intenczióinak jobban megfelel. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Kiván az előadó ur szólni? Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 10. §-t a beadott módositványokkal szemben változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el változatlanul a 10. §-t a beadott módositványokkal szemben.

Elsősorban felteszem a kérdést Maniu Gyula képviselő ur javaslatára, a mely azt czélozza, hogy e szavak: »erkölcsi testületnek« helyett tétessék: »jogi személyeknek és hitbizományi haszonélvezőknek«.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni Maniu Gyula képviselő ur módositványát, igen vagy nem? *(Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el Maniu Gyula képviselő ur módositványát, ennélfogva a módositvány elesett.

Darányi Ignácz képviselő ur a következő módositványt nyujtotta be: »erkölcsi testületnek« szavak után következzék: »és jogi személyeknek«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a módositványt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Most még hátra van a pénzügyi bizottság előadójának egy módositványa, a mely azt czélozza, hogy a 10. §. 2. sorába »vonatkozó« szó helyett tétessék: »általa kiadott«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a pénzügyi bizottság előadójának javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a pénzügyi bizottság előadójának javaslata elfogadtatik.

Következik a 11. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 11. §-t)*.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 11. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 12. §.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a 12. §-t)*.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 12. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel, t. ház, a gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is letárgyaltatván és elfogadtatván, javaslom, hogy annak harmadszori olvasását méltóztassék a ház legközelebbi ülésének napirendjére kitűzni. *(Helyeslés.)* Méltóztatik e javaslatomhoz hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Napirendünk kimerülvén, a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve leszek bátor javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Javaslom, hogy a ház a legközelebbi ülést holnap, május 14-ikén délelőtt 10 órakor tartsa. Ennek az ülésnek napirendje legyen: Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. A mai ülésben általánosságban és részleteiben elfogadott törvényjavaslat harmadszori olvasása s végül a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. Méltóztatik e napirend-javaslathoz hozzájárulni? *(Igen!)*

Hódy Gyula: T. ház! A házszabályokhoz kérek szót. Tekintettel arra, hogy a holnapi nap folyamán megy a képviselőház küldöttsége a pécsi kiállitásra . . . *(Mozgás.)*

Elnök: A képviselőház már elhatározta, hogy a pécsi kiállitásra való tekintettel e hó 15-én,

szerdán nem tart ülést, a vonat pedig holnap félnégy órakor indul, tehát semmi ok sincs arra, hogy holnap ülést ne tartsunk.

Hódy Gyula: Nem is akartam azt: . . .

Elnök: Ez különben sem tartozik a napirend megállapitásához. *(Helyeslés.)*

Hódy Gyula: Méltóztassék meghallgatni. Az elnök ur nem hallgatta végig előterjesztésemet. Én nem azt akartam inditványozni, hogy a ház holnap ne tartson ülést, hanem hogy ne a szokásos két óráig, hanem csak egy óráig tartson az ülés. *(Ellenmondás.)*

Elnök: Egyáltalában nem szükséges, hogy egy óráig tartson csak az ülés, mert fél négy órakor indul a vonat és ha kettőkor végződik az ülés, mindenkinek bőséges ideje van az ebédelésre is és az utazásra is. *(Derültség.)*

Méltóztatnak javaslatomhoz hozzájárulni, szemben a t. képviselő ur inditványával? *(Helyeslés.)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház elfogadja az elnök javaslatát.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés délután 1 óra 30 perczkor végződik.)

Hitelesitették:

Czibur Bertalan s. k. *Simkó József s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

155. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 14-én, kedden,

Justh Gyula, utóbb **Návay Lajos** elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és bejelentések. — A gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 15 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Várady Károly jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Hammersberg László, az azok ellen felszólalókat pedig gróf Thorotzkai Miklós jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét.

Felkérem Várady Károly jegyző urat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Várady Károly jegyző *(olvassa az 1907. évi május hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre, igen vagy nem? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Karczag város közönsége Kossuth Lajos emlékére szobrot emelt, a melyet méltó ünnepség keretében f. hó 20-án, pünkösd hétfőjén fog leleplezni s az ünnepélyre a képviselőházat meghivja.

Javaslom, hogy a képviselőház az ünnepélyen küldöttséggel vegyen részt és bizza meg Hammersberg László képviselőt, hogy a ház nevében a szoborra koszorut helyezzen. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Felkérem egyszersmind azon képviselőtársaimat, a kik az ünnepélyen megjelenni kivánnak, sziveskedjenek az elnöki osztálynál mentül előbb jelentkezni.

Bemutatom a komárommegyei gazdasági egyletnek Csizmazia Endre képviselő utján beadott kérvényét, a gazda és a gazdasági cseléd közti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Javaslom, hogy ezen kérvény tétessék le a ház asztalára és a mai ülés napirendjére kitüzött törvényjavaslattal együtt nyerjen elintézést.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Bemutatom Baja város közönségének feliratát az iránt, hogy a magyar nyelv az elemi iskolákban eredményesen tanittassék.

Minthogy az ilyen tárgyu kérvényekre nézve a ház ezen ülésszakban már határozatot hozott, ennek megfelelően ez a kérvény is irattárba helyeztetik.

Felkérem Hammersberg László jegyző urat, hogy a legujabban érkezett kérvények sorjegyzékét felolvasni sziveskedjék.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Udvarhely vármegye és Baja város közönségének feliratai az adórendszer reformja tárgyában;

Udvarhely vármegye közönségének kétrendbeli felirata az Ausztriával való kiegyezés ügyében és a katonaságnak aratási munkákra leendő felhasználása iránt;

Baja város közönségének kétrendbeli felirata a czukorárak leszállitása végett és a hadügyi költségek emelése ellen;

Szilágy vármegye felirata a magyar nyelvü czégfeliratok kötelező használata érdekében;

Budapest székesfőváros közönségének felirata a sajtó szabadságának törvényhozási uton leendő biztositása miatt;

a Magyar Szőlősgazdák Országos Egyletének Csizmazia Endre képviselő utján beadott kérvénye a mesterséges borkészitést tiltó uj törvény ügyében;

a liptómegyei gazdasági egyletnek Csizmazia Endre képviselő utján beadott kérvénye a liptói juhtenyésztés védelme végett;

a karczagi ipartestületnek Csizmazia Endre képviselő utján beadott kérvénye az önálló vámterület és a nemzeti bank érdekében;

a pénzügyi fogalmazási tisztviselőknek Csizmazia Endre és a városi adóhivatali és számvevőségi tisztviselőknek Szász József képviselő utján beadott kérvénye helyzetük javitása iránt.

Elnök: Javaslom, hogy mindezen kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 452, 473, 474) harmadszori olvasása. Felkérem Hammersberg László jegyző urat, sziveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentem ki. Minthogy pedig most már ezen törvényjavaslat harmadszori olvasásban is elfogadtatott, javaslom a t. háznak, hogy tegye át tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából a főrendiházhoz. Méltóztatik ehhez a javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatilag kijelentem.

Következik a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476) tárgyalása. Ennél a javaslatnál a földmivelésügyi és munkásügyi bizottság egymással ellentétes javaslatot nyujtottak be. Javaslom a t. háznak, hogy alapul a munkásügyi bizottság jelentését vegyük. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot és ennek alapján a munkásügyi bizottság előadóját illeti a szó.

Bernát István előadó: T. ház! Annak a javaslatnak fontosságát, a mely előttünk fekszik és a mely a gazda és a külső cseléd közti jogviszony szabályozására vonatkozik, nézetem szerint külön kiemelni nem igen szükséges. Tudatában vagyunk ennek mindnyájan, különösen azon idő óta, a mióta meglehetősen haragos hullámok csoportosulnak ezen javaslat körül, a mióta szaporodnak azok az ellenvetések, a melyeket a javaslattal szemben jobbról és balról támasztanak. Azonban mindamellett méltóztassék nekem megengedni, ha röviden utalok arra, hogy itt körülbelül másfél millió gazdasági cseléd és a cseléd hozzátartozójának a jövőjéről van szó, ugy hogy ha ezekhez hozzászámitjuk a gazdákat, a kik közvetlenül érdekelve vannak, már perczentualiter is olyan számot kapunk, a mely ennek a javaslatnak nagy fontosságát erősen szemünk elé állitja. Azonban még inkább emelkedik fontossága, ha tekintetbe veszszük azon nagy erkölcsi és humanitárius követelményeket és e mellett a gazdasági kérdések sulyát, a melyek ezen javaslattal kapcsolatosak. Éppen ezen utóbbiak teszik meglehetősen nehézzé azt, hogy ez a javaslat a kellő formába öntessék, illetőleg hogy megoldja mindazokat a nehézségeket, a melyeket megoldani kell.

Tudjuk mindnyájan, hogy a régi viszony, a mely valaha uralkodott gazdák és cselédeik között, az utóbbi időben meglehetősen megromlott, megromlott pedig egyrészt az izgatók munkája miatt, de másrészről megromlott, hogy ugy mondjam, a haladó idők nem épen kellemes eredményei folytán.

A cseléd és a gazda, egyáltalában pedig a gazda és a fizetett bérmunkás közti jogviszony szabályozása a jobbágyi viszony megszünése után nyert nagyobb fontosságot. Igy történt azután, hogy egyes külső államokban mindjárt közvetetlenül azután, a hogy megszünt a jobbágyi viszony, igyekeztek hozni cselédrendtartásokat, a melyek az ide vonatkozó jogviszonyokat szabályozták. Nálunk ebben a tekintetben a törvényhozás meglehetősen elmaradt, elmaradt azért, mert csakis 1876-ban alkotta meg az első és ez ideig utolsó cselédtörvényünket. Ezért a vád azonban kevésbbé a törvényhozást illeti, mint inkább azokat a politikai körülményeket, a melyek a magyar országgyülést ebben a munkában akadályozták. Az 1876-iki törvény, a mely a külső és belső cselédek dolgát együttesen szabályozza, érvényben van még maig is, azonban különösen a gazdák és a gazdasági testületeknek évek során át folytatott peticzionálása birta rá a földmivelésügyi miniszter urat arra, hogy a gazdasági külső cselédek jogviszonyait külön törvényben igyekezzék szabályozni, igyekezzék pedig azért, mert ez már magábanvéve is elég nagyfontosságu kérdés.

Elég nagy fontosságu ez a kérdés arra nézve, hogy külön szabályozást nyerjen, de épen az emlitett viszonyok, az emlitett fejlemények is kivánatossá tették azt, hogy ezen a téren mielőbb rendet teremtsünk, hogy ilyformán a nemzeti munkának, a nemzeti földmivelés munkájának a kontinuitását biztositsuk. Ennek a munkának t. i. egy nagyon jelentékeny része a cselédeknek vállaira hárul és a cselédek képezik — ha képezik — a legjobb, a legmegbizhatóbb munkatársait a gazdáknak azoknak a feladatoknak a teljesitésében, a me-

lyek a forgó évek folyamán az ő vállaikra hárulnak. Épen ez a szempont indokolja meg leginkább azt, hogy ez a törvényjavaslat már most a képviselőház elé került, szemben azokkal a halasztó inditványokkal, a melyek ezt nem időszerűnek és egy távolabbi időpontra eltolhatónak jelentették ki.

A surlódás, a mely a gazda és a cselédek között fennáll, bizonyos tekintetben a dolgokból folyik. A gazdák természetszerűleg ragaszkodnak azokhoz a nagyobb jogositványokhoz, a melyekkel valaha birtak és visszaemlékeznek arra is, hogy valaha a gazdáknak a jobbágyrendszer idejében tulajdonképen jóformán csak jogaik, kötelességeik pedig nem voltak. Ez az álláspont azonban ma, a mint azt a t. képviselőház tagjai nagyon jól tudják . . .

Mérey Lajos: Hogy lehet ilyet mondani?

Bernát István előadó: Mert igy volt a jobbágyidőben.

Mérey Lajos: Nem lehet a történelmet meghamisitani!

Melczer Géza: Szocziálista izű dolog!

Bernát István előadó: Én szivesen bizonyitom azt, a mit állitok.

Mérey Lajos: Lepiszkolod az egész magyar nemzetet! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Bernát István előadó: Másutt még inkább igy volt mint nálunk!

Azonban t. uraim, már az 1876. évi cseléd-törvény meglehetősen sulyos és nagy terheket rakott a gazda vállaira. Ezzel szemben természetszerűleg kötelezte a cselédeket is arra, hogy ők az ő kötelességeiket hűen, becsületesen teljesitsék. Ezen a nyomon igyekszik tovább haladni az a törvényjavaslat, amely ez idő szerint a ház asztalára van letéve.

Áll pedig ez a törvényjavaslat azon az alapon, hogy habár a gazda és a cselédek közti jogviszony szabályozása jórészt szabad, önálló megállapodásnak, tehát az érdekelt felek közötti szerződésnek lehet az eredménye, másrészt azonban bizonyos szempontokat, bizonyos dolgokat kiemel a szerződések hatálya alól és azt igyekszik törvényesen szabályozni. Ez az álláspont tökéletesen ellentétes azzal, a mely kizárólag a magánszerződésnek hagyja fenn ezeknek a viszonyoknak szabályozását. A mennyire én tudom, ez a római jognak az álláspontja. Ezen az alapon azután elfogadta a Code Napoleon ugyanezt az álláspontot és a franczia joguralma alatt álló területeken ez ma is fennáll. Azonban nem állott fenn nálunk már 1876 óta sem, és nem fog fennállani természetszerűleg akkor sem, ha ez a törvényjavaslat törvényerőre emelkednék. Én ezt helyesnek és a szerződő felek érdekében is szükségesnek tartom, mert sem nem méltányos, sem nem helyes az, hogy ezen bizonyos erkölcsi tartalommal biró viszonyok tisztán a kinálat és kereslet rideg törvényeinek szabványai alá helyeztessenek. Épen azért a törvénynek ezen részét megmásithatónak nem tartom. Egyébiránt azt hiszem, hogy e tekintetben ellenvetések a t. házban emeltetni nem is igen fognak.

A törvényjavaslatnak további jellemzésére fel kell hoznom, hogy az meglehetősen szaporitja azokat a kötelezettségeket, a melyeket a gazdáknak magukra kell vállalniok. Szaporitja pedig ebből a szempontból kiindulva, mert azt hiszik, hogy ha a gazdák a maguk részéről bizonyos áldozatokra lesznek kötelezve vagy lesznek hajlandók, akkor biztositani fogják tudni maguknak azt a cselédszámot, azt a cseléd-mennyiséget, a mennyire és olyan minőségben, a milyenre szükségük van.

A törvényjavaslatnak megokolása szerint szerzői abban a véleményben voltak, hogy ha humánusan bánik a gazda a cselédekkel, fel lehet tételezni, legalább az esetek többségében, hogy a cseléd ezt a maga részéről appreciálni fogja és benne vagy feltámad, vagy megerősödik az a ragaszkodás, a melylyel kell, hogy viseltessék gazdájához, a kivel együttesen végzik a gazdasági munkának azt a jelentékeny részét, a mely rájuk hárul. A gazdáknak fokozott kötelességeivel szemben a törvényjavaslat meglehetős részletességgel statuálja a törvény megszegőjére kiszabandó büntetéseket. A bizottsági tárgyalások az eredetileg statuált büntetések mértékét csaknem az egész vonalon redukálták, azonban azt hiszem, hogy a javaslat mostani formájában foglalt büntetések is teljesen elégségesek lesznek a kivánt czél elérésére.

Bizonyos oldalról épen a törvényjavaslat által statuált büntetések miatt lelketlennek s inhumánusnak nevezték ezt a törvényt, holott valójában a törvény nem megy túl azon a mértéken, a melyet fel kellett állitania. Ha komolyan veszszük azt a feladatot, a melyet a törvénynyel elérni akarunk, akkor a büntetések kiszabása elől lehetetlen volt a javaslatnak kitérnie, mert hiszen a gazdát fokozottabb áldozataival szemben legalább a felől kell, biztositani, hogy az adott szónak és a megkötött szerződésnek szentsége büntetések erejével is megerősittetik.

Részemről egyáltalán nem csodálkozom azon, hogy ha a gazdák körében ezen javaslattal szemben bizonyos olyan izgatottság nyilatkozik meg, a minő Mérey Lajos t. barátom felszólalásában is nyilvánul. Nagyon jól tudom azt, — és hogy ezt komolyan veszem, arra nézve, azt hiszem 15 évi munkásságom elég bizonyiték — hogy a magyar gazdaosztálynak helyzete ma egyáltalában nem rózsás; hogy a magyar gazdaosztály körében évről-évre százan és ezren mennek tönkre, *(Ugy van! balfelől.)* mert nem birnak megküzdeni a rendkivül rossz gazdasági viszonyokkal. *(Ugy van! balfelől.)*

Nagyon jól tudom azt, hogy az a teher, a melynek sulya a magyar földre nehezedik, évről-

évre nő, és hogy az árverésen eladott birtokok száma még most is — bár az utóbbi időkben némi javulás állott be — elijesztően nagy. Azt hiszem, t. ház, hogy ezt mindnyájan ellenmondás nélkül konstatálhatjuk és ha ily körülmények között a gazdák idegenkednek bizonyos ujabb terheknek magukravállalásától, azt valóban meg lehet érteni. Nézetem szerint azonban azokat a terheket, a melyeket a gazdák ezen törvény értelmében magukra lesznek kénytelenek vállalni, sokan túlozzák; azon terheknek nagy részét az egyes vármegyékben törvényhatósági szabályrendeletek utján vagy magnknak a birtokosoknak önkéntes elhatározása folytán tulajdonképen már viselik a gazdák; ők ezeket magukra vállalták és a mi különösen a legnagyobb terhet, a cseléd-házak épitését illeti, ezt már keresztül is vitték. De egyébként is azon konczilliáns hang és azon kijelentések után, a melyeket a földmivelésügyi miniszter ur ezen irányban részint tegnap, részint már előzőleg tett, a ház tagjai meg lehetnek győződve arról, hogy ő ezen irányban minden lehető könnyitést hajlandó megadni, és hogy különösen érdekében fekszik a gazdákkal harmónikusan működni, már csak azért is, mert ha nem sikerül elérnie azt, hogy a gazdák és cselédeik egymást teljes harmóniában megértsék, akkor a törvényjavaslat tulajdonképeni czélja nehezen lesz elérhető.

Azt hiszem tehát, hogy az az elkeseredett és izgatott hangulat, a mely a gazdaosztály egy részében megnyilatkozik, nagyon kevéssé okolható meg, és a mennyiben megokolható, az ok az általános agrárválságban keresendő.

De, t. ház, ez a törvényjavaslat nem vállalkozhatik e nagy probléma megoldására; erre a magyar gazdaközönségnek kell vállalkoznia, *(Ugy van! jobbfelől.)* ugy, hogy szervezkedik és hogy az öntudatos, a nemzet egészére kiterjedő agrárpolitika érdekében megteszi a lehetőt; hogy ha nemcsak konkrét, egyes fenyegető veszedelemnek a sulya, vagy fenyegetése alatt áll — hogy ugy mondjam — talpára, hanem minden körülmények között az alatt a zászló alatt lesz, mely az egészséges agrárpolitikának jelszavait irta fel. Ez, t. uraim, nem osztálypolitika, ez az igazi nemzeti politika, mert Magyarországon virágzó földmivelés nélkül virágzó közgazdaságot elgondolni sem lehet. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A mi azt az ellenvetést illeti, hogy ennek a javaslatnak napirendre tűzése most nem időszerű, ennek fogósságát, ennek helytállóságát a magam részéről nem tudom elismerni. Méltóztatnak mindnyájan tudni és ismerni azokat a hátrányos körülményeket, a melyek a javaslat készitését megelőzték, illetőleg a melyek szükségszerűvé tették. Méltóztatnak tudni azt, hogy a gazdasági testületek, a legirányadóbb gazdasági egyesületek évek óta nemcsak kérték ennek a javaslatnak megalkotását, hanem utólagosan, foglalkozván magukkal e javaslatokkal, egészben véve annak intézkedéseihez hozzá is járultak. Igy tehát, t. uraim, nem lehet azt mondani, hogy a törvény előkészités nélkül, vagy elhamarkodottan tétetett volna le a ház asztalára.

S most, hogy foglalkoztam azokkal az aggodalmakkal, a melyek a t. háznak gazdatagjai részéről a törvényjavaslat ellen feltámadtak, legyen szabad áttérnem a támadásoknak arra az egészen ellenkező táborból jövő részére, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyek sokkal vehemensebbek, vagy legalább is sokkal nagyobb hangot tudtak maguknak biztositani a sajtó egy részében.

Egy hang *(a jobboldalon)*: Nagy részében!

Bernát István előadó: Nagy részében.

Én értem a szocziálisták, illetőleg szocziáldemokraták, leghelyesebben pedig: a császári szocziáldemokratáknak *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)* támadását. Császári szocziáldemokratáknak nevezem őket azért, *(Halljuk! Halljuk!)* mert hiszen körülbelül ugyanaz a frakcziója a sajtónak és, mondjuk, a közéletben szereplő embereknek, támadja legvehemensebben ezt a javaslatot, a mely annak idején a darabont-kormány szolgálatában állt. *(Igaz! Ugy van!)* És ha a t. gazdatársak aggodalommal néznek ezen javaslat elé, én a magam részéről — látva épen ezen vehemens és határt nem ismerő támadásokat — kénytelen voltam arra a meggyőződésre jutni, hogy ebben a javaslatban valami igen nagy jónak kell lenni, valami olyannak, a mi a nemzeti egységet erősiti, *(Igaz! Ugy van!)* mert különben ők azt nem támadnák.

Ezek az urak a maguk részéről — a mint a t. háznak tagjai azt nagyon jól tudják — daczára annak, hogy igazában véve a kollektivizmust hirdetik, tehát a magántulajdonnak az expropriáczióját, Magyarországon in praxi még sem mennek tovább, mint hogy a nagy latifundiumok eltörléséről és felosztásáról beszélnek. Ennél a törvényjavaslatnál azonban nagyon kedves alkalom nyilott nekik arra, hogy megtámadják nemcsak a latifundiumokat, hanem az egész magyar birtokos középosztályt, azt a középosztályt, t. képviselőház, a mely a nemzeti küzdelemben mindig legelől járt, a mely legtöbbet áldozott, *(Igaz! Ugy van!)* a mely ma is, meggyengült állapotában is, még mindig gerincze a nemzetnek. *(Igaz! Ugy van!)*

És ha nézzük az ő taktikájukat, az valójában roppant szegényesnek bizonyult. Ha elolvassuk azokat az ujságczikkeket, a melyeket irtak vagy irattak ezen javaslat ellen, a helyett, hogy azok bennünket kapaczitálnának abban az irányban, hogy a törvényjavaslat rossz, én azt hiszem, inkább megerősitenek bennünket azon meggyőződésünkben, hogy ez a javaslat jó.

Igy pl. beszélnek arról, hogy a gyermekek munkájára nézve a törvény krudélis, kegyetlen intézkedéseket tartalmaz, holott ha ez a határ,

melyet ez a törvény statuál, feljebb emeltetnék, ezt maguk a cselédek, az ő munkabiró gyermekeik érdekében, roppant károsnak és ellenük irányulónak tartanák. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Beszélnek arról, t. képviselőház, hogy a törvény elrabolja a cselédnek vasárnapi munkaszünetét, holott igazában véve: nincs törvény Európában, — és azt hiszem, nincs Európán kivül sem — a mely a külső cselédekre nézve oly nagy mértékben biztositaná a vasárnapi munkaszünetet, mint épen ez. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ha beszélnek arról, hogy 8—10 órai napi munkaidőt kell megszabni, ez egy képtelenség. Azt elismeri mindenki, a ki valamenynyire mélyébe tekintett a dolognak, hogy mezőgazdasági szempontból ilyet statuálni tökéletesen lehetetlenség, hacsak a mezőgazdasági munkát nem akarják tökéletesen dezorganizálni. *(Igaz! Ugy van!)*

Beszélik, hogy helyhez kötik a munkást, rabszolgalánczot akarnak rárakni. Erre vonatkozólag azonban elég a tegnapi tárgyalásra utalnom, a melynek folyamán e helyütt előd öm, ifj. Madarász József t. képviselőtársam figyelmeztetett, hogy a munkásházak ellen ugyanazzal az argentummal éltek és azt mondták, hogy azzal, ha a munkások lakást kapnak, le lesznek kötve a földhöz, a mi az ő szempontjukból hallatlanul rossz dolog. Azt hiszem, ezekkel az ellenvetésekkel, igazán véve, komolyan foglalkozni meglehetősen felesleges. *(Ugy van!)*

De hozzá kell fűznöm, hogy ők hirlapi czikkeikben rendszeresen a cseléd szó helyett a parasztot szokták beszúrni, holott ez a törvényjavaslat nem a parasztokról, hanem a cselédségről és a gazdákról szól; de a parasztosztályt igyekeznek felkelteni a középosztály ellen, hogy tápláljják az irigységet, pedig tudjuk, hogy ez az irigység a legrosszabb emberi tulajdon, a mennyiben képtelen az alkotásra.

Az egész támadás folyamán kidomborul az a törekvésük, hogy meg kell bontani, meg kell lazitani, szét kell tépni az erkölcsi kapcsokat, a melyek még a cselédet a gazdához kötik. *(Igaz!)* Ez beleillik az ő programmjukba, de természetszerűleg nem illik bele a mienkbe, mert mi egységes magyar államot akarunk, akarjuk, hogy ennek az államnak keretén belül a társadalmi béke fennálljon és megerősbödjék. *(Helyeslés.)*

Legyen szabad továbbá izgatásuk komolyságának jellemzésére felhoznom, hogy a mennyire tudom, nagyon számos helyen tartottak népgyüléseket az országban és azokon határozatokat hoztak, a melyek körülbelül odasarkaltak, hogy le kell a törvényjavaslatot a napirendről venni. Utánajártam a dolognak, és legalább mostanig egyetlen ily kérvény sem érkezett a képviselőházhoz, a mely ezt kérné. Ebből tehát látszik, hogy kint szeretnek és tudnak még izgatni, de komolyan nem akarják megkisérleni, hogy a képviselőház az ő panaszaikkal kellő formában foglalkozzék.

Egyébiránt, ha méltóztatnak megengedni, néhány szóval szeretnék kiterjeszkedni *(Halljuk! Halljuk!)* egy olyan témára, a mely kiválóan fontos, a mely összefüggésben van azzal a törvényjavaslattal, a melyet itt tárgyalunk és a melyet e képviselőházban még nagyon kimeritően nem is tárgyaltak. *(Halljuk!)* Arra akarok rámutatni, t. ház, hogy az a nagy félelem, az a nagy respektus, a melylyel bizonyos, rendszerint tájékozatlan egyének a szocziáldemokrácziával szemben viseltetnek, nincs helyén. Nincs helyén pedig, t. uraim, azért, mert habár a szocziáldemokraták hirdetik, hogy csak övék a jövő, hogy csak bizonyos idő lejárására van szükség, a mely alatt az ő ideáljaik önmaguktól meg fognak valósulni, a gyakorlati élet ennek épen az ellenkezőjét igazolja. *(Mozgás. Felkiáltások: Németországban!)* Nem csupán Németországra akarok utalni, a hol, mint mindnyájan tudjuk, épen akkor érte a szocziáldemokrácziát egy nagyon keserű, kegyetlen csapás, a mikor a legnagyobb mértékben biztak győzelmükben. *(Igaz!)* De utalni akarok azokra a körülményekre, azokra a tényezőkre, a melyek e hanyatlást, vereséget előidézték. *(Halljuk! Halljuk!)* 1847-ben volt, a mikor Marx az ő társaival a hires szocziálista kiáltványt közzétette.

Ez a szocziálista kiáltvány egyes részeiben ma is kátéja a szocziáldemokratáknak. Marx abban, hogy egyebeket mellőzzek, kifejtette azt, hogy a mai polgári társadalomban a termelési rend, a vagyonnak megoszlása oly egészségtelen alapokon nyugszik, hogy önmagától fog beállni az az időpont, mikor a polgári megrothadt társadalmak önmagukban összedőlnek. Azóta nem szüntek meg a szocziáldemokraták ezt napról-napra a legnagyobb meggyőződés melegével hirdetni. Azután mi történt? Hatvan esztendő mult el, és ezen hatvan esztendőnek keretén belül a szocziáldemokratáknak leghivatottabb szószólói a legnagyobb mértékben csalódtak, mert hiszen ők maguk többször kijelölték azt az időpontot, a melyben ezen összeomlásnak, a polgári társadalom megsemmisülésének be kell következni. Egyesek azt hitték, hogy már 1848-ban fog történni, azután későbbre tolták ezeket a határidőket, az utolsó határidő, ugy tudom, 1898 volt, és még mindig élünk, a polgári társadalmak még mindig elég jól érzik magukat, sőt igazában véve hatalmasabban, szebben, biztatóbban fejlődnek, mint valaha, és a szocziális reformok iránya mutatja azt, hogy ezekben a polgári társadalmakban nő az erkölcsi erő, nő a morál, és nő a morális kötelességeknek sulya, s ezzel kapcsolatosan a felelősségérzet. *(Igaz! Ugy van!)*

Hiszen ki lehet mutatni, hogy azon államokban, a melyek a czivilizáczió terén legelől járnak, a törvényhozás munkáját legnagyobb-

részt a szociális törvényhozás foglalja le. E tekintetben mi sokáig stagnáltunk, sokáig voltunk hátrálékban, de a legutóbbi idők mutatják, hogy az uj szellem bennünket is megérintett.

Épen ezért, visszatérve az előbbire, bátor vagyok azt állitani, hogy a szocziáldemokráczia abban a formában, a mint remélte, hogy valaha győzelemre jut, nem fog győzelemre jutni soha. Ezt érzik ők maguk, ezért támadt egy hatalmas párt Németországban, a mely revizionistáknak nevezi magát és a régi programmot szét akarja szedni.

Azonban egy kis baj van a kréta körül. Legutóbb egy nagyon szellemes franczia iró, *(Halljuk! Halljuk!)* Yves Guyot foglalkozott ezen kérdéssel és kimondta, hogy a tudományos szocziálizmus, miként ők a marxizmust nevezni szokták, csődbe került. Ez nagyon fatális dolog a szocziáldemokrácziára nézve Yves Guyot személyénél fogva, mert ez az ur két izben volt franczia miniszter, a mi mégis jelent valamit. E mellett éles tollu, szellemes ember, hozzá még ateista, irt egy füzetet a kereszténység ellen.

Ezt annak idején Bebel és társai lefordították németre, maga Bebel, a nagy Bebel elég fontosnak tartotta az ügyet, hogy glosszákat irjon hozzá, — Mezőfi ur bizonyára ismerni fogja — *(Derültség.)* sőt odaajánlja a német szocziáldemokrácziának, mint a vallástalanság kátéját. Ők nagy embert csináltak Yves Guyotból, és most Yves Guyot ellenük fordult és azt mondja, hogy nem merik revideálni a programmot, mert ha elkezdik revideálni, kiderül, hogy nem marad belőle semmi. Kimondja azt is, hogy tulajdonképen azok az urak, kik a régi programmok alapján állnak, sarlatánok, mert tudják azt, hogy abból a programmból kiveszett az igazság ereje. Ezt bebizonyitották, mint ő kifejezi magát, egyes polgári vakondokok, melyek kihuzkodták a nagy alkotmány egyes sarkköveit, azokat megőrölték, és az egész alkotmány egy szép éjszaka ugy dőlt össze, mint a velenczei Campanile. Ha azonban ezen urak a régi programmjukhoz még mindig ragaszkodnak, ezt nem lehet olyan eljárásnak nevezni, a mely a maga részére a mi őszinte tiszteletünket biztosithatja.

Fábry Károly: Gseftnek kell azt mondani nyiltan!

Bernát István előadó: Eddig csak a német szocziáldemokratákról beszéltem, de áttérek a magyar szocziálistákra, *(Halljuk! Halljuk!)* a kik körülbelül ugyanazon az alapon állanak, mint a németek.

A német szocziálisták ezerszer érezték azt, hogy nekik tulajdonképen nagy hézaguk és nagy hibájuk, hogy az agrár-szocziálizmus számára programmot teremteni és csinálni nem tudnak. Megkisértették, azonban kongresszusuk többsége visszadobta. A mi szocziálistáink tehát, Nagy Emil t. barátom egyik szerencsés kijelentése szerint, némi sajtóhibákkal, leforditották az indusztriális szocziálizmusra vonatkozó erfurti programmot, azonban az agrárius követelményekkel, az agrár programmal szemben tehetetlenül és mankó nélkül állottak. Próbáltak valamit csinálni, de az egész agrár programmjuk három sorban foglalható össze, — a nemzetköziekről beszélek — ez a három sor azt mondja: követeljük a kötött birtokoknak felosztását, és nem sokkal alább azt mondják: azonban az állami, a községi, a hatósági vagyon fel nem osztható, mintha az nem volna kötött tulajdon.

Azonban azt mondják, — és ez a sarkpont — hogy ezeket a birtokokat ki kell adni gazdálkodás végett munkásokból álló szövetkezeteknek. Én elég sokáig és elég régen foglalkoztam a szövetkezetekkel és legutóbb belefogtunk abba is, hogy munkásoknak, illetőleg kisgazdáknak bérlőszövetkezeteket csináljunk. *(Helyeslés balfelől.)* Mi nagyon jól tudjuk, hogy ebben a tekintetben lehet és sokat is kell csinálni, de azt is nagyon jól tudjuk, hogy nem olyan könnyű a dolog, és legkevésbbé fogják tudni azt megcsinálni a szocziáldemokraták. . . . *(Ugy van! Ugy van!)*

Egy hang *(jobbfelől)*: Nem is akarják!

Bernát István előadó: . . . — akarnák, ha tudnák, — a kiknél én semmi pozitiv alkotást idáig felfedezni nem tudtam. *(Ugy van!)* Valamikor régen próbálták ők a szövetkezetek dolgát, de nem sikerült. Azok közül a régiek közül jóformán egy sem áll fenn. Most ujból belefogtak, ujból hozzákezdtek, azonban meg vagyok róla győződve, hogy ezek a szövetkezetek is követni fogják elődeik példáját, kivéve, ha talán sikerül nekik a polgári értelem és a polgári humanizmus által létesitett Országos Központi Hitelszövetkezet szárnyai alá menekülniök.

Én tehát ezek kapcsán csak annyit mondhatok, csak annyit ismételhetek, hogy nincs megokolva többé az a bizonyos tartózkodó félelem, a melylyel sokan a szocziáldemokrácziára tekintenek. A kik ismerik a dolgoknak folyását, a nemzetek fejlődését, azok arra az álláspontra fognak helyezkedni, hogy a szocziáldemokráczia addig, mig kritizált és annyiban, a mennyiben kritizált, megtette kötelességét, de tovább menni nem bir, mert hiszen Bebel az ő egykor meglehetősen tekintélyes pártjával a német birodalmi gyülésen semmi pozitiv alkotást megindítani nem tudott és nem is igen fog tudni soha.

Én tehát, t. képviselőház, a midőn befejezném felszólalásomat, *(Halljuk! Halljuk!)* ezeket akarom, szemben a gazdák aggodalmaival és izgatott hangulatával, szives figyelmükbe ajánlani. Az én meggyőződésem, a mely nem máról vagy tegnapról datálódik, az, hogy a magyar gazdaosztálynak hűnek kell maradnia azokhoz a hagyományokhoz, a melyek tulajdonképen erkölcsi értékét megadták, hogy az áldo-

zatokban is el kell a lehetőség határáig menni azért, hogy biztositsák maguknak a nemzet egészének elismerését. *(Helyeslés.)*

Nem tagadom azt, a mit többször ismételtem és hangoztattam, hogy ezen javaslat terheket ró a gazdákra, de a gazdáknak meg van adva a lehetőség, hogy magukon segitsenek. Nem akarok másra kiterjedni, mint arra, a mit már egy alkalommal az igen t. miniszterelnök ur megigért. Eléggé megbizható számitások szerint a magyar földre betáblázott terhek után a magyar gazdák körülbelül 40—50 millió koronával több kamatot fizetnek, mint kellene fizetniök. Ha keresztülviszszük azt, hogy ezek a terhes adósságok konvertáltassanak beesületes kamatuvá, *(Élénk helyeslés.)* 40 milliót takaritunk meg elsősorban a gazdáknak, másodsorban a nemzetnek. Ebből a 40 millióból egymagából bőven fedezhetők lesznek azok a terhek, a melyek a gazdákat ezen javaslat alapján terhelik *(Taps.)* és akkor, t. uraim, a magyar gazdaosztály a nélkül, hogy önzéssel, szükkeblűséggel vádolhatnák, képessé lesz ezeket a terheket elviselni, szolgálatot fog tenni a nemzetnek, biztositja a társadalmi fejlődést, de egyszersmind a gazdasági emelkedést is az egész nemzet részére. *(Helyeslés.)*

Én annál is inkább ajánlom ezt a javaslatot elfogadásra, mert a szocziálista táborból sürün felhangzik az, hogy ez az utolsó u. n. osztályparlament. Nos hát, t. képviselőház, méltóztassék összehasonlitani azokat az alkotásokat, a melyeket ezen a téren a nem osztályparlament, a német birodalmi gyülés, az általános választói jog alapján összegyült franezia képviselőház, vagy maga az angol törvényhozás alkotott: humánizmus és a gyengébbek iránti gondoskodás tekintetében ezzel a törvénynyel meg fogjuk előzni mindazokat az országokat, *(Igaz! Ugy van!)* és akármi következik is, a magyar gazdaosztálynak, ha ezt a javaslatot törvényerőre emelte, meglesz az a megnyugvása, hogy akkor, mikor kényszeritve nem volt rá, mikor járhatott volna el az önzés paranesa szerint, az általános nemzeti érdekeket tartotta szem előtt *(Igaz! Ugy van!)* és ezeknek igyekezett eleget tenni. Ezen az alapon bátor vagyok elfogadásra ajánlani a törvényjavaslatot. *(Általános, élénk éljenzés és taps.)*

Elnök: A földmivelésügyi bizottság előadója nem kivánván szólni, szólásra következik?

Hammersberg László jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. képviselőház! Az előadó urnak igazán mélyrehatható fejtegetései felmentenek engem attól, hogy hosszasabban indokoljam meg azon előterjesztésemet, a melyet a koaliczióhoz tartozó t. képviselőtársaim nevében teszek, a midőn a koalieziós-pártok hozzájárulását a javaslathoz és annak általánosságban való elfogadását a képviselőháznak bejelentem.

Mi elfogadjuk a javaslatot azért, mert az abban foglalt inteneziókat magunkévá teszszük. *(Ugy van!)* Lehetetlenség, t. ház, hogy azon a téren, a mely a társadalomnak nagy és jelentőségteljes rétegeit érinti, a jogi rendezetlenség továbbra is fenmaradjon és elavult rendelkezéseiben az idő által már régen túlhaladott törvények intézkedései legyenek e téren továbbra is érvényben. *(Igaz! Ugy van!)* De magunkévá teszszük azon okból is a javaslatot, mert sem a magyar törvényhozás, sem a magyar társadalom nem zárkózhatik el többé bizonyos eszméknek és áramlatoknak uralma elől. Ezek ma már fokozottabb mértékben teszik kötelességünkké, hogy az alárendeltebb társadalmi osztályok irányában a humanizmus nagyobb követelményeit érvényesitsük. A magyar társadalom sohasem zárkózott el azok elől a nemes nagy kötelességek elől, a melyekkel alaesonyabb sorsban lévő embertársaival szemben eljárnia kellett.

De ha nem is a humanizmus érzése vezetné a magyar társadalmat, azok a veszélyek, a melyek előttünk állnak és a melyek mellett behunyt szemmel nem mehetünk el, figyelmeztetnék a magyar gazdatársadalmat és törvényhozást arra, hogy ezen a téren ma már sürgősen oly intézkedések szükségesek, melyek a társadalom mélyebb rétegeiben, a munkásosztálynál a további visszásságokat, békétlenségeket lehetetlenné teszik, vagy legalább is kevesbbitik. Mert a veszély nem abban áll, hogy egy mozgalom keletkezett, mely a gazdasági munkásosztálynak sorsát és anyagi helyzetét javitani kivánja, — a veszély nem ebben van, mert ezzel könnyen lehetne számolni a kereslet és kinálat törvényei alapján — a veszély abban van, hogy az elégedetlenséget és elkeseredettséget olyan fokban keltették fel a lelkekben, hogy azt a két osztályt, a munkásosztályt és a munkaadó osztályt egymással szemben mint ellenségeket akarják odaállitani, ugy hogy nem lehet számitani ma már a munkaadónak a munkásnép odaadó munkájára, bizalmára, szeretetére, hanem ellenkezőleg, számolnia kell azzal az elhidegültséggel és ellenséges érzülettel, a melyet az izgatók a munkásnép lelkében felkeltettek.

Markos Gyula: Fizetett ellenség!

Holló Lajos: Azonkivül számolnunk kell azon veszélyekkel is, hogy nemesak ezt az elhidegülést és ellenséges érzületet látjuk felkeltve, hanem egyuttal azon törekvést is, a mely ezen földtől való elszakadásra akarja rábirni a munkáskezeknek egész nagy tömegét. *(Igaz! Ugy van!)* Vannak vármegyék, vidékek, a hol az a munkásnép, talán egy szebb jövő reményei által kecsegtetve, vándorbotot vesz kezébe, itt hagyja az országot és ez által a legnagyobb katasztrófák elé fogja talán állitani nemzetünket. *(Igaz! Ugy van!)* Ha ezt csak a viszonyoknak természetes fejlődése idézné elő, ha esak az, hogy más boldogabb országokban nagyobb jólét és kereset kinálkozik a munkásnép számára, akkor ez ellen nem lehetne semmi ki-

fogást emelni. De nem az a csábító alkalom viszi ki a munkást. Hiszen kivételes esetekben, kétségtelen, kiválóbb és nagyobb keresethez juthat külföldön a munkakereső közönség, de más esetekben viszont a kivándorlás mennyi pusztulást, emberélet tönkremenetelét, családok megsemmisülését jelenti.

Ezek ugyan nem jönnek vissza példák gyanánt, hogy hirdessék a kivándorlásnak nagyon sokszor sikertelen voltát. Ugy van ez, mint a sorsjátékkal való üzérkedés, a mely tudjuk, az üzérkedők egész seregének juttat dús jövedelmet és hasznot és csak kivételes esetekben jutalmazza meg egyeseknek próbálkozását, de a nagy tömeg azért mégis odaadja áldozatul filléreit mások boldogitására és gazdagitására. *(Élénk helyeslés és taps.)* A kivándorlásnál is azok a példák hatnak, a melyekben nyereményt csináltak a kivándorlók, de az elpusztultak ezreinek példája nem hat, mert nem jönnek ide panaszkodni és nem jönnek többé vissza, hogy azokat a sebhelyeket, a melyeket vándorutaikon szereztek, felmutassák.

Nekünk, a magyar társadalomnak és különösen a magyar gazdaközönségnek kell odaállani nem saját érdekeink védelmére csak, hanem oda kell állania a nemzeti érdek védelmére. *(Igaz! Ugy van!)* Mert minden téren láthatjuk, hogy a nemzeti erők megbontására egy nagy, rendszeres munka folyik ebben az országban: *(Ugy van!)* mindenütt letörni azt, a hol még szervezetten áll a nemzet, ledönteni a parlament tekintélyét, a parlament nemzeti erősségeit, s odaállitani ezek helyébe az izgatóknak hatalmát, a kik jólétet, jobb jövendőt hirdetnek és igérnek a szerencsétlen munkásságnak, nem törődve azzal, hogy milyen romlást idéznek elő ugy magára arra a munkástársadalomra, mint az egész országra.

Ezt a törvényjavaslatot nem is kell csak ugy felfogni, hogy az abban foglalt intézkedések fognak itt gyógyitóerővel hatni. Hiszen magában véve az a jogi rendezettség, a mely a cseléd és a gazda közti viszonyt modern jogi szabályokhoz köti, a mi mindenesetre egészséges intézkedést tartalmaz és az, hogy némi humánus kikötöttségeket előir a gazda részére: ez még magában véve nem fogja a bajokat orvosolni. Ez csak intő szó, és a t. földmivelésügyi miniszter részéről abban áll az akczió legnagyobb sikere, hogy ezen szocziális bajokra felhivja a társadalomnak figyelmét, s buzditja a magyar társadalmat, hogy álljon ellent ezen veszélyes törekvéseknek. Ne zárkózzék el, hanem ha kell barátságos, testvéries, családias érzést, ha kell a humanizmus eszközeit alkalmazza és azonkivül álljon az ellenagitáczió élére és ne nézze közömbösen azt, hogy egy vészes áramlat mint bontja meg a nemzet sorait és mint teszi tönkre e nemzet egész jövendőjét. *(Igaz! Ugy van!)* Minden magyar gazda és a társadalom minden tagja legyen ennek a küzdelemnek és mozgalomnak szerves, hatalmas közege és akkor sokkal nagyobb eredményeket fogunk elérni, mint egy pár különben szerencsés törvénynek mégis csak részleges intézkedései által. *(Élénk helyeslés.)*

A másik, a mit előre kell bocsátanom és a mire nézve még megjegyzést kell tennem, hogy mi azért ezekben az intézkedésekben nem mehetünk el odáig, hogy minden terhet a magyar gazdatársadalomra háritsunk át. Vannak a humánizmusnak olyan követelményei, a melyekért való áldozatok méltányos, hogy a szegény munkástársadalommal szemben meghozassanak. Az ő családjaik gyógyittatása és kórházba küldése, eltemetése és minden más, a mi a szegényt az ő elhagyatott és szerencsétlen helyzetéből kiemeli: az mind egészséges, helyes és kivánatos intézkedés. *(Helyeslés.)* De azon esetben, a midőn a munkaadónak magának is nyomasztó az anyagi helyzete és ez önmagában nem nyujtja azt a lehetőséget, hogy ő álljon elő és ő nyujtsa egyedül azokat a segitőeszközöket, akkor azt gondolom, méltányos a szubszidiárius eljárás, hogy ezt a terhet levegyük a gazdaközönség vállairól és megoszszuk azokkal, a kiket illet, rárakjuk az egész társadalom vállára, besorozzuk az egész társadalom kötelességei közé, *(Élénk helyeslés.)* mert nem a szerencsétleneket kell elhagyni, de a szerencsétleneken való segitést nem kell egyoldalu kötelezettségé tenni egy olyan osztály számára, a melyet azon kötelezettség az általa létesitett jogviszonyból kifolyólag egyoldaluan nem terhel. *(Igaz! Ugy van!)*

Vegyük figyelembe, a mit az előadó ur olyan ékesszólóan fejtegetett, hogy a magyar gazdatársadalom milyen helyzetben él ma és milyen szerepet vitt a magyar nemzeti társadalomban. Tudjuk, hogy azt az egyoldalu gazdasági fejlődést, a mely országunkban évszázadokon keresztül fennállott, nem engedték, hogy megváltozzék. Nem engedték, hogy ez az ország az egyoldalu mezőgazdasági termelésről más művelt államok példájára több irányu gazdasági erőforrások megszerzésére térhessen át. De azokban az időkben mégis volt két körülmény, a mely előnyül szolgált és védelmezőjéül a magyar gazdaközönségnek. Az t. i., hogy a naturális gazdasággal az állam részéről is csak naturális terhek jártak. A militárizmusnak, a kulturának, a beligazgatásnak és más szükségleteknek óriási terhei, a melyek egy modern állam berendezéséből önként előállottak, akkor még nem merültek fel. A kicsiny társadalomnak kicsiny állami szükségletei voltak csak, a melyeket a magyar gazdatársadalom el is birt. Azonkivül még azt is kell konstatálnom, hogy azért még sem volt olyan egyoldalu abban az időben sem a mi gazdaságunk, mert addig, a közlekedés hiánya természetes akadályokat állitott fel, addig minden vidék ellátta otthon a maga szükségletét iparban és kereskedelemben és el tudta látni magát honi termékekkel, idegen munkáskezek termékei nem nyomultak be az országnak a legutolsó, a legalárendeltebb helyére is.

De a mióta magunk, önként, óriási költséggel

megnyitottuk a zsilipeket, hozzáférhetővé tettük az idegen termékek részére az ország legtávolabbi vidékeit is, ezzel azokat az erőforrásokat is, a melyek addig még támogatták a magyar gazdasági társadalmat, elzártuk, leromboltuk, igen sokszor teljesen megsemmisitettük. Igy történt az, hogy most mindent a magyar földnek, a magyar gazdatársadalomnak kell viselnie, mert minden teher utolsó fokában a magyar földre és a magyar mezőgazdaságra hárul és semmi más gazdasági erő annak segitségére nem siet.

Nos, ha igy van, akkor nem lehet nekünk minden humanitárius gondolkozás mellett sem olyan intézkedést tennünk, a mely ezeket a teherviseléseket még egy bizonyos irányban csak fokozná, mert ez a magyar gazdaközönségnél, a kisebb vagyonu gazdaközönségnél határozottan visszatetszést, elkeseredést, sőt anyagi romlást is idézhet elő. Mert az a nagyvagyonu nagybirtokos meghozhatja és hozza is meg a humanisztikus és más intézmények terén az áldozatokat, de a kik maguk is szenvednek, a kisebb birtokosok, a kik amugy is eladósodnak és a kik a nélkül is viselik a közterhek óriási sulyát, lehetetlen, hogy ezek érdekeit ne védelmezzük ép ugy, mint a mint védelmezzük a munkásosztály érdekeit. Ez, t. képviselőház, az, a mit nekünk okos körültekintéssel figyelembe venni kötelességünk. *(Ugy van! balfelől.)*

Azt hiszem azonban, hogy a mennyiben ez a javaslat még némi intézkedéseket kiván, lesz módja a t. képviselőháznak, hogy mindazokat a javaslat részleteinél keresztülvigye. Hiszen nekünk garanczia, ismétlem, az is, hogy a földmivelésügyi kormány élén álló miniszter ur *(Helyeslés és éljenzés.)* nemesak kiváló szocziális érzékkel bir, hanem egyuttal érzékkel bir a gazdaközönség bajainak orvoslása iránt is. *(Ugy van! balfelől.)* Ő nem egyoldalu nemzetgazdasági politikát folytat; ő ugy a munkásnak, mint a gazdálkodónak és a birtokososztálynak egyaránt jóakaró minisztere, a ki törvényes intézményekben kivánja a gazdasági téren mindazoknak az intézkedéseknek behozatalát, a melyek a gazdasági erők szabad kifejlődését és a nemzetgazdasági tényezők boldogulását egyaránt elő fogják mozditani. *(Helyeslés a baloldalon.)* Bennünket tehát ő iránta érzett bizalmunk, s az ő gazdaságpolitikai működésébe vetett hitünk és reményünk is arra késztet, hogy kezdeményezéseihez hozzájáruljunk, *(Helyeslés.)* és attól támogatásunkat meg ne tagadjuk. *(Helyeslés.)* De, t. ház, azt gondolom, hogy nekünk is kötelességünk, minthogy ilyen nagy érdekeket érintő kérdésről van szó és oly nagy ellenvetések hangzanak fel, hogy a javaslatban egy esetleg mutatkozó hézagok kitöltéséről gondoskodjunk. Mert ha mi törvényerőre emeljük e javaslat minden intézkedését és azokba hiányok vagy tévedések csusznak be, akkor ezek visszahatásukban sokkal szomorubb következményekkel járnak, mintha előzetesen a legnagyobb gonddal ujólag is megvizsgáljuk a javaslatot és azt esetleg ujabb kijavitás alá veszszük.

Ennek következtében semmi esetre sem a javaslat ellen való törekvés, hanem csak azoknak a hézagoknak kipótlását czélzó javaslat az, a melyet t. képviselőtársaim nevében vagyok bátor tenni, hogy t. i. általánosságban fogadja el a t. képviselőház az egész javaslatot, az abban lefektetett intencziók helyeslésével, *(Helyeslés balfelől.)* azonban méltóztassék módot nyujtani arra, hogy a javaslat egyes részletei még a pártok közötti további megvitatás és alapos megfontolás tárgyává tétessenek; és a képviselőház a szünnapok elteltével intézkedjék a javaslat részletes tárgyalására nézve. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Bátor vagyok erre vonatkozólag a következő határozati javaslatot benyujtani. *(Halljuk! Olvassa):*

»A képviselőház magáévá téve a törvényjavaslatban foglalt intencziókat, azt a részletes tárgyalás alapjául általánosságban elfogadja. A javaslat részletes tárgyalása iránt az ünnepek elteltével egy későbbi időpontban fog a képviselőház intézkedni.« *(Élénk helyeslés és taps balfelől.)*

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen t. előadó ur előadói beszédében, nem akarom mondani, hogy hangulatkeltésből, de azért, hogy a javaslattal szemben a gazdák részéről felhangzott tényleges ellenvetések élét vegye, az ebben a házban kifejlődött rendes gyakorlat szerint a szocziáldemokratákon ütött egyet. *(Mozgás. Zaj.)* Hogy a javaslattal szemben a munkások és legelsősorban az érdekelt cselédmunkások részéről felhangzott ellenvélemények értékét leszállitsa, »esászári szocziáldemokraták«-nak nevezte azokat, a kik a javaslat ellen sikra szálltak. *(Mozgás. Halljuk!)* T. ház, én a magam részéről és azok nevében, a kik ahhoz a párthoz tartoznak, a melyhez én tartozom, határozottan kijelentem, hogy mi nem vagyunk sem császári szocziáldemokraták; nem vagyunk sem királyi szocziáldemokraták; mi nem az abszolutizmust szolgáltuk és szolgáljuk, hanem ezen ország állampolgárainak érezzük és valljuk magunkat és ha küzdünk e javaslat ellen, hazafias kötelességünknek vélünk eleget tenni. *(Mozgás a baloldalon.)*

Azt mondta az igen t. előadó ur: nagyon nagy jónak kell abban a javaslatban lefektetve lenni, ha a »császári szocziáldemokraták« olyan nagyon ellenzik, és ez a körülmény máris eloszlatta, ha lettek volna aggodalmai és arra késztette az előadó urat, hogy a javaslatot a képviselőháznak is elfogadásra ajánlja.

Megvallom, ezt igen különösnek és furcsa érvelésnek tartom. Mert azt hiszem, bármilyen oldalról jön az ellenvélemény, még ha a császári szocziálisták oldaláról is, még akkor is meg kell fontolni, vajjon mi igazság van benne, vannak-e abban valóban érvek és hogy ha ninesenek benne érvek, ha nincs benne meggyőző igazság, csak akkor nem kell azokat elfogadni. De magából az ellenvéleményből, abból, hogy ezen javaslat ellen küzdenek és küzdünk, abból, hogy a javaslatot rossznak

tartjuk, ne tessék senkinek azt a bizonyosságot venni, hogy tehát annak a javaslatnak jónak kell lennie.

Az előadó ur megvigasztalta a t. képviselőházat és az általa idézett »polgári társadalmat«, hogy nincs helyén a félelem a szocziáldemokratáktól, mert hiszen a polgári társadalom nagyon jól érzi magát a szocziádemokrata agitáczió daczára, *(Zaj. Egy hang balfelől: Jó üzlet!)* és — mondotta — ezek a szocziáldemokraták nem tudnak semmit sem megvalósitani, egyetlen pozitiv programmpontjukat sem tudták megvalósitani és általában az ő munkásságuk csak üres szalmacséplés.

Erre egy kis észrevételem van. Hogy a polgári társadalomnak van-e oka félni vagy nincs, azt ne döntsük el itt, annak eldöntését bizzuk a polgári társadalomra és azokra, a kik ezen társadalmat megváltoztatni és uj alapokra helyezni akarják. Ha nem fél ez a polgári társadalom, jól teszi, ne féljen; de akkor nagyon különös dolog, hogy mindent elkövet törvénynyel, fegyveres erővel, hogy azokat a feltörekvő, szervezkedni akaró munkástömegeket guzsba kösse és féken tartsa. *(Felkiáltások balfelől: Nem igaz! Önök izgatnak!)*

Az előadó ur tetszetős érvként ismételten hangoztatta, hogy azért sem kell a szocziáldemokratáktól félni, mert évtizedek óta izgatnak, s a hogy a közbeszóló urak itt mondják, semmi pozitiv munkát megvalósitani nem tudtak. *(Zaj. Halljuk!)* Nem irom alá ezen állitást, hanem állitom, hogy a szocziáldemokraták nemcsak a külföldön, de Magyarországon is pozitiv előnyöket vivtak ki a munkások részére. Hogy mást ne emlitsek, százával vannak ma egyletek a munkások képzésére, a munkások szellemi szinvonalának emelésére és arra, hogy szocziális helyzetüket javitani tudják — mint a hogy százezrek javitották is. Ez maga pozitiv alkotása a szocziáldemokratáknak, a melynek az értékét eléggé felbecsülni mi nem tudjuk, hanem csak azon érdekelt munkások százezrei, a kik a saját testükön érzik az előnyt, a melyet nekik a szocziáldemokrata szervezkedés nyujt, azok hivatottak ennek megbirálására.

Igen t. képviselőház és t. előadó ur! Ha mi azt kutatnók mindig és azt keresnők, hogy a politikai és társadalmi küzdelmekben melyik párt, melyik frakczió az, a mely pozitiv alkotásokkal tudta előre vinni hazáját és népét, akkor tisztelettel kérdem a t. házat, vajjon gróf Apponyi Albert, a ki és a kinek pártja évtizedeken át ennek az országnak ellenzéki padjain ültek ebben a képviselőházban és ez a gróf Apponyi Albert, a ki semmi mást nem tett — a mint politikai ellenfelei mindig a szemére vetették — minthogy állandóan csak kritizált, vajjon ez a gróf Apponyi Albert annak daczára, hogy csak kritizált, nem vitte-e előbbre az országnak, a hazának és nemzetének ügyét? *(Nagy zaj. Közbeszólások.)*

Egy hang *(a középen)*: Csakhogy ő nem szerzett házakat! *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy ha gróf Apponyi Albert ur házakat szerzett volna, a miként én nem szereztem: az én érveimet e részben és e tekintetben az sem döntené meg. *(Zaj.)*

Azt mondja az igen t. előadó ur, hogy semmi pozitiv alkotást nem teremtett meg a szocziáldemokráczia. *(Ugy van!)* Erre azt válaszolom, hogy a mint én hivatkoztam egy nagynevű politikusra, a kiről elismerem, hogy kitartásával, ellenzéki küzdelmeivel, állandó és kitartó kritikai harczával előrevitte ennek az országnak politikáját, ugyanugy követelem ezt a jogot és ezt az elismerést a szocziáldemokrácziának, — nemcsak itt Magyarországon, de mindenütt a világon. *(Zaj.)* — mert állitom és hangoztatom, hogy ha a szocziáldemokráczia kritikája nem lett volna meg, akkor sehol a világon és nálunk sem vitték volna előre szocziális intézkedésekben és intézményekben a munkásnép érdekeit. *(Ellenmondások.)*

Zakariás János: Negyvennyolczban nem voltak szocziálisták! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: Azt állitotta az igen t. előadó, hogy Németországban Bebel Ágoston, ez a nagynevű német szocziálista vezér az ő hatalmas és nagy pártjával, a mely mögötte ül, semmi pozitiv alkotást megteremteni nem tudott, nem tud most sem és nem fog tudni soha. Ezzel a felfogással határozottan ellenkező véleményen vannak Németországban azok a százezrek, a kik minden választáskor állandóan a szocziáldemokrata jelöltekre szavaznak; azok a milliók, a kik ezeket a képviselőket beküldik a parlamentbe. *(Zaj.)* És ne méltóztassék arra hivatkozni, hogy az utolsó választáson 20—25 szocziáldemokrata képviselő kibukott, mert ennek tisztán helyi jellege volt, *(Derültség.)* és ez nem érinti a szocziáldemokráczia erejét. *(Zaj. Derültség.)*

Az igen t. előadó ur, a kiről elismerem, hogy egyike ama keveseknek, a kik szocziális kérdésekkel nálunk komolyan foglalkoznak — habár nem abban az irányban, a melyet én üdvösnek és áldásosnak tartok . . . *(Derültség. Zaj.)*

Zakariás János: De az országra nézve áldásos! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! Méltóztassék csendben meghallgatni a szónokot.

Somogyi Aladár: Ilyeneket lehetetlen meghallgatni!

Elnök: De a házszabályok rendelik, hogy kötelessége minden képviselőnek csendben meghallgatni a szónokot! *(Helyeslés.)*

Fábry Károly: De mikor itt is izgat! *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: . . . a t. előadó ur bizonyára tudja azt is, hogy habár a képviselők száma tekintetében Németországban megfogyatkoztak is a szocziáldemokraták, de a szavazópolgárok száma tekintetében jóval megszaporodtak.

Förster Ottó: Ezt nem értem! *(Derültség.)*

Mezőfi Vilmos: Vagyis bebizonyult, hogy a mostani választásnál százezrekkel több szocziál-

demokrata szavazópolgár járult az urnához, mint a mult választáskor.

Határozottan állitom, hogy a német birodalmi gyülésen is ezen szocziáldemokrata frakczió munkásságának köszönhető, hogy Németország a munkásvédelem és a munkásokról való gondoskodás terén az egész világ valamennyi czivilizált állama közt, a legelső helyen van. *(Zaj.)* Ez, t. képviselőház, pozitiv alkotás és ezt elvitatni a szocziáldemokratáktól nem lehet.

Az igen t. előadó ur még tovább ment és azt mondotta, hogy ha szétszedné a szocziáldemokraták programmját — s hivatkozni méltóztatott egy neves franczia szocziálistára, a ki maga azt mondta, hogy ha a szocziáldemokráczia programmpontjait szétszednék . . . *(Nagy zaj.)*

Kelemen Samu: Egy szocziálista van a parlamentben, azt csak meg lehet hallgatni!

Mezőfi Vilmos: Azt méltóztatott az előadó urnak modnani, hogy ha szétszednék a szocziáldemokrata párt programmját, — állitólag az a franczia szocziálista mondja — akkor nem marad semmi a szocziáldemokrata párt eredeti programmpontjából.

Hát, t. képviselőház, habár nem irom alá az előadó urnak e kijelentését, mégis tiszteletteljes kérdést vagyok bátor intézni a függetlenségi és 48-as párthoz, *(Halljuk! Halljuk!)* azt a tiszteletteljes kérdést, a melyet, miután a szocziáldemokrata pártot hibáztatta és támadta a t. előadó ur a programm szempontjából, nekem is van tán jogom a t. függetlenségi és 48-as párthoz intézni, hogy ha elő méltóztatik venni az önök programmját, azt a régi szép, tartalmas programmot és megnézik, hogy egy éves uralmuk alatt mi maradt meg e programmból, mennyit valósitottak meg abból: akkor vajjon mit fognak tapasztalni. *(Nagy zaj és ellenmondás.)* Azt, hogy abból a régi programmból semmi sem lett meg.

Szemere Huba: Koalicziós programmal lettünk megválasztva, nem függetlenségivel! *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek. Névszerint fogom megnevezni a közbeszólókat!

Lengyel Zoltán: Akkor többen szólnak közbe!

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő urat rendreutasitom. *(Mozgás.)*

Mezőfi Vilmos: Ne méltóztassék a t. függetlenségi párt szemrehányást tenni a szocziálistáknak, hogy alkalmazkodnak a viszonyokhoz, a termelés rendjéhez, mert a szocziáldemokrata pártnak programmja sem lehet örökre megállapodott, megcsontosodott valami, a mint azt a t. előadó ur nagyon jól tudja, — mert hiszen a revizionistákról is emlitést tett — abban pedig minden szocziáldemokrata egyetért kivétel nélkül, hogy az alapelvekben mind megegyezünk, de politikai követeléseinket, taktikánkat, a társadalomban a munkásosztály érdekei kiküzdésének módját alkalmazzuk a viszonyokhoz. Ez a szempont minden politikai pártnál ugyanaz, és ebben kivételt a szocziáldemokraták sem tesznek, a minthogy bölcsen, józanul nem is tehetnek.

(Az elnöki széket Návay Lajos alelnök foglalja el.)

Azzal végezte a t. előadó ur, hogy nagyon jól érzi magát a polgári társadalom, mert nő a morál és gyarapodik a közvagyon. Ezt határozottan tagadom. Ugy látom, hogy a mi társadalmunkban nem nő a morál, hanem romlik. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Önök rontják!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: Nem nő a jólét, *(Zaj. Elnök csenget.)* nem szaporodnak a megelégedett, boldog emberek, hanem állandóan fogynak *(Mozgás, Zaj.)* és ez különösen áll a mi magyar hazánkra, a melyből állandóan ezrével vándorol ki a nép azért, mert ebben az országban sem a morális igazságot, sem a megélhetés biztonságát megtalálni nem tudja. *(Igaz! Ugy van! a középen. Zaj. Halljuk!)*

Ezek után sajnálom, hogy a t. előadó ur a javaslat tartalmáról, lényegében nem méltóztatott semmit mondani. A t. előadó ur egész bevezető beszédét a szocziálisták kritizálására, ütlegelésére szánta.

Somogyi Aladár: Nem eléggé!

Mezőfi Vilmos: Pedig arra vagyunk kiváncsiak, mi az a törvényben, a mi a t. előadó urat az elragadtatás hangján való dicséretre késztette, hogy szerinte ennél jobb alkotás, humánusabb javaslat egész Európában, de bátran meri mondani: az egész világon nincs.

Be fogom bizonyitani, hogy ennél a törvényjavaslatnál reakcziónáriusabbat, *(Nagy zaj. Ellenmondás. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* ennél a törvényjavaslatnál rosszabbat a magyar parlament elé hozni nem lehetett volna. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Kérem a t. képviselő urakat, sziveskedjenek csendben meghallgatni minden véleményt.

Mezőfi Vilmos: Előttem szólott t. képviselőtársam, Holló Lajos azzal indokolta, hogy az egyesült pártok nevében e törvényjavaslathoz általánosságban hozzájárul, hogy a humánizmus követelményeinek eleget kell tenni, az alsó néposztályok sorsát a parlamentnek javitania kell és miután e törvényjavaslatban erre való szándékot és igyekvést lát, azt elfogadja. Én azt hiszem, — ez az én meggyőződésem és törekedni fogok a törvényjavaslat tényleges tartalmából ezt kimutatni — hogy Holló Lajos képviselő ur ebben a felfogásában alaposan téved, mert nézetem szerint ebben a javaslatban a humánizmusból édes-kevés van, ellenben a cselédeknek lekötéséből, *(Zaj.)* a cselédek egyéni szabadságának tönkretevéséből, a cselédek szervezkedési törekvésének a megfékezéséből annál több van ebben a javaslatban. *(Zaj és mozgás.)*

T. képviselőház! Az én nézetem szerint egy törvény csak akkor lehet jó és csak akkor fejezheti ki az ország közvéleményét, ha azt a törvényt az érdekelt tényezők óhajtják, kivánják és már a törvény megalkotása előtt bizonyos hangulatokból, bizonyos közkövetelésekből a törvény megalkotására vonatkozó óhaj észlelhető volt. Ha én

keresem és kutatom, vajjon ennek a törvénynek a megalkotásához mi vezetett, vajjon tényleg azok az érdekelt illetékes emberek, a kikre ez a törvényjavaslat kiterjed, óhajtották-e ennek a törvénynek a megalkotását, akkor azt fogom találni, hogy nem óhajtották. Legalább egyetlen jelenséget sem tudok abban az irányban, hogy Magyarország körülbelül másfél millió főnyi mezőgazdasági cselédségének az óhaja megnyilvánult volna e javaslatban oly alaposan, oly mértékben és oly hangosan, hogy azt a törvényhozás is meghallotta volna.

De tovább megyek. Még a gazdák részéről, a gazdák egyetemes nagy tömegéről sem olvastam azt az óhajtást, hogy ők ilyen törvényt akarnak, hogy ők az 1876 : XIII. t.-czikknek, a cselédtörvénynek megváltoztatását kivánják.

Csak egyetlen testületet tudok, az Országos Magyar Gazdasági Egyesületet, a hol a nagy földbirtokosok vannak képviselve, mely már évek előtt és legutóbb, a mult esztendőben hangos szóval követelte, egyéb kedves megalkotandó törvényhozási intézkedések mellett az 1876 : XIII. t.-cz. szigoritását, a miként ugyanez az Országos Magyar Gazdasági Egyesület kivánta már 1896-ban és 1897-ben a mezőgazdasági munkásoknak a megrendszabályozását. Ennek az óhajnak volt az eredménye az 1898 : II. t.-czikk, a mely tudvalevőleg szigoru büntetéssel sujtja azokat a mezőgazdasági munkásokat, a kiknek az a vakmerő gondolat ötlött az eszükbe, hogy ők a munkát megtagadják vagy magasabb bér eléréséért szervezkedni mernek.

Hammersberg László: Nagyon helyesen!

Mezőfi Vilmos: Ennek a törvénynek, ennek a kedves törvénynek, a melyet az érdekelt mezőgazdasági munkások rabszolga-törvénynek kereszteltek el . . . *(Ellenmondás és zaj.)*

Elnök *(csenget)*: csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: . . . a miből látható, milyen kedves ezeknek a munkásoknak ez a törvény. De hogy kedves nem lehet, azt a földmivelésügyi miniszter ur is volt szives előttünk dokumentálni akkor, mikor elmondta, hogy az 1906-ik évben 5000 embert itéltek el az 1898 : II. t.-czikk alapján és közel 1000-en végre is hajtották azokat a szigoru büntetéseket. . . . *(Zaj.)*

Somogyi Aladár: Elég baj! De önök csinálták!

Elnök: Kérem Somogyi Aladár képviselő urat, sziveskedjék csendben maradni.

Förster Ottó: De most jót mondott! *(Derültség.)*

Mezőfi Vilmos: . . . a melyeket az 1898. évi II. törvényczikk oly bőkezűen juttat a mezőgazdasági munkásoknak.

Azért hivatkozom ezen törvényalkotásra, hogy igazoljam a t. képviselőház előtt, hogy azt a czélt, a melyet a földmivelésügyi kormány és az Országos Magyar Gazdasági Egyesület ennek a törvényjavaslatnak beterjesztésével és törvényerőre való emelésével elérni akar, ép ugy nem fogja elérni, mint a hogy nem érték el a czélt az 1898. évi II. törvényczikk által. Az 1898. évi II. t.-cz. most kilenczedik éve hogy fennáll, és ime, mégis 5000 mezőgazdasági munkást kellett annak a törvénynek szigoru rendelkezései alapján elitélni. Mit bizonyit ez? Azt bizonyitja, hogy az élet nincs összhangban annak a törvénynek intézkedéseivel, *(Zaj.)* azt bizonyitja, hogy az élet lüktetését, az élet küzdelmeit nem lehet beleilleszteni annak a törvénynek szűkkeblű paragrafusaiba. Ugyanezt fogjuk tapasztalni ennél a törvényjavaslatnál is a mezőgazdasági cselédek közt, ha ezt a javaslatot — a mi, remélem, nem fog sikerülni — törvényerőre méltóztatnak emelni.

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület és annak kebelében egyes földbirtokosok nagyon megijedtek. Megijedtek attól a veszedelemtől, a mely a kivándorlásban nyilvánul. Hiszen ez természetes dolog, a mikor az országból százezrével vándorol ki a munkásnép, ha százezrével hagyja el az országot épen az a munkáselem, a melyre a legnagyobb szükség van, ha azt akarjuk, hogy a föld termő legyen. Ez érzékeny csapás Magyarországon elsősorban a nagy földbirtokosokra, a kiknek szükségük van azokra a munkáskezekre, a melyek nélkül hasztalan van nekik tizezer holdnyi földjük, nem ér az egy fagarast sem, ha nincs munkás, a ki azt a földet megművelje.

De a t. földbirtokos urak ott az Országos Magyar Gazdasági Egyesületben egy dolgot elfelejtettek: elfelejtették azt, hogy, ha a földmives munkások százezrével vándorolnak ki, annak természetszerű következménye, hogy az országban visszamaradt földmives munkások arra törekednek, hogy miután kevesebben vannak, munkaerejüknek nagyobb értéket tulajdonitsanak és több bért követeljenek.

Ezt az Országos Magyar Gazdasági Egyesület nagygazdái belátni nem akarták és most sem akarják, hanem azt hiszik, hogy annak, hogy ők nem tudnak már olyan olcsó munkásokhoz jutni, mint a hogy jutottak eddig, hogy annak, hogy — hála Istennek — a napszámbérek folyton emelkednek és folyton emelkedőben vannak, nem az az oka, hogy megfogyott a munkáskezek száma, hanem ezt a körülményt annak tulajdonitják, a mit a t. képviselőház tagjai közbeszólásokban is hangoztatnak: tulajdonitják egyedül és kizárólag az izgatóknak. *(Ugy van! Ugy van!)*

Fábry Károly: Nagy a pártadó, azt kell fizetni.

Elnök: Kérem Fábry képviselő urat, sziveskedjék csendben maradni.

Mezőfi Vilmos: Méltóztassanak elhinni, hogy ebben a feltevésükben alaposan csalódnak. Az 1898 : II. t.-cz. — én itt bevallom nyiltan — a szocziáldemokrata agitácziónak Magyarországon óriási előnyt biztositott. Az 1898 : II. t.-czikknek tulajdonitom én azt, hogy Magyarországon — a mely elsősorban agrárállam — a földmivesmunkások között a szocziáldemokráczia annyi ezer hivet tudott szerezni.

Az 1898 : II. t.-czikknek az egyéni szabadságot korlátozó intézkedései, azok a sulyos bünte-

tések, és az a mindenáron való közbelépés akkor, ha ezek a mezőgazdasági munkások az ő anyagi helyzetük javitására szervezkedni akarnak, ez a törvény és ezek a tiltó, ezek a sujtó rendelkezések okozták azt, hogy a földmives munkások itt maradt tömegének kezd a szeme felnyilni, kezdik belátni, hogy csak ugy tudnak valamire menni, csak ugy tudnak a nagy birtokosokkal szemben eredményeket elérni, ha ők is egyesülnek, tömörülnek és szervezkednek. Ezt az egyesülést, tömörülést és szervezkedést akkor is meg fogják valósitani, ha akármilyen kicsinyes módon és eszközökkel fogja akár a törvényhozás, akár a törvényhozásnak megannyi végrehajtó közege az ő szervezkedésüket, egyesülésüket, tömörülésüket megakasztani vagy lehetetlenné tenni.

1906-ban az Országos Magyar Gazdasági Egyesület — a melynek vezető emberei, ugylátszik, felejteni nem felejtenek semmit, de tanulni sem akarnak, *(Zaj.)* — egész sor követelést állitott fel és egy akkori hirlap tanusága szerint a következő határozatot hozta, a melyet azután a földmivelésügyi miniszter ur előtt küldöttségileg is tolmácsolt:

Először is megállapitotta azt, hogy a mezei munkások és cselédek helyzete a gazdák és egyéb kereseti ágak alkalmazottainak viszonyaihoz képest általában kielégitőnek mondható. Azután követelte, hogy sürgős intézkedés történjék az iránt, hogy az igazságügyminiszter utasitsa az összes ügyészségeket az osztálygyülöletet szító szocziálista sajtó, a tulajdon szentsége, a fennálló társadalmi rend stb. ellen irányuló izgatásainak szigoru ellenőrzésére, a bíróságokat pedig minden, a munkászavargásokból folyó bűnügyek és vétségek soronkivüli elintézésére.

Ez volt az első óhaj. Ezt az óhajt, ugy látom, honorálni óhajtja a t. kormány a most folyó sajtóankéten, a melyen legalább is olyan hangok hallatszanak, mintha ezt a kivánságot honorálni óhajtanák. *(Zaj.)*

A másik óhaj, a melyet 1906-ban, tehát a mult esztendőben az Országos Magyar Gazdasági Egyesület hangoztatott, az volt, hogy az elavult 1876. évi XIII. t.-cz. helyébe uj cselédtörvény alkottassék. Erre akarok hivatkozni.

Tehát az a gazdasági egyesület — a melyben, elismerem, nagy hatalmu, előkelő, dúsgazdag urak ülnek *(Zaj.)* — elég erős ahhoz, hogy a t. földmivelésügyi kormány sürgősen elénk lépjen ezzel a javaslattal. Holott én tisztelettel volnék bátor megkérdezni az egész kormányt és a t. többséget, nem volna-e sokkal fontosabb, sokkal életbevágóbb: az általános, egyenlő és titkos szavazati jog törvénye, *(Zaj.)* a melyet a közvélemény évek óta sürget, és a melylyel, mint kötött marsrutával kapta ez a kormány a kormányzásra való megbizatást. *(Zaj.)* Ennek a törvényjavaslatnak a hire-hamva sincsen.

Uray Imre: Nem is lesz!

Mezőfi Vilmos: És én csak azt hallom itt t. Uray képviselőtársamtól, hogy nem is lesz. Sajnálom, hogy a többség ilyen véleményen van az általános titkos választói jogról. *(Folytonosan tartó zaj és ellenmondások. Elnök csenget.)*

Én azonban mindennek daczára hinni akarom, hogy ez a törvény elénk fog kerülni.

Csak azt nem értem, hogy mikor az általános titkos választói jog törvénybe iktatásáról folyton csak azt halljuk, hogy a miniszteriumokban még csak gyűjtik az adatokat, — gyűjtik már egy esztendő óta és bennünket azzal vigasztalnak, hogy ezek az adatok az év végével vagy a jövő év elején együtt lesznek — akkor a cselédtörvény megalkotásánál miért volt elég néhány hónap ahhoz, hogy az összes adatok együtt legyenek, hogy az érdekelt tényezők meghallgattassanak. Hogy aztán mindez milyen alapossággal történt, bizonyitja az a vihar, a mely a javaslat ellen ugy a cselédek, mint a gazdák köreiben kitört. Tehát ez a javaslat elég sürgős volt, erre volt idő, ezt lehetett ilyen rövid idő alatt ilyen »alaposan« kidolgozni, de az általános választói jog dolgában, a melyért milliónyi ember eped ebben az országban, csak azzal vigasztalnak bennünket, hogy gyűjtik az adatokat. *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: De egy más életbe vágó törvény alkotását is megigérték a többségi pártok, ha talán nem is hivatalosan itt a magyar képviselőházban, de egyénenként a maguk választókerületében, a mikor választóik előtt mint jelöltek állottak ott...

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, sziveskedjék a tárgynál maradni és a cselédtörvényről szólni; a parlamenti reformról ilyen alakban most nincs szó.

Mezőfi Vilmos: Szorosan a tárgyhoz vonatkoztatva akarom kifejteni azt, hogy igérték a fokozatos földadónak keresztülvitelét is. *(Zaj.)* A cselédtörvénynél sokkal fontosabbnak tartom én a fokozatos földadó életbeléptetését, mert a fokozatos földadó életbeléptetése sokkal üdvösebb volna, oly értelemben és irányban, a hogy ezt mi szocziáldemokraták és a mint a gazdák is, a kis- és középgazdák, egész Magyarországon értik. Sokkal üdvösebb cselekedet lett volna, igen t. földmivelésügyi miniszter ur, a fokozatos földadóval az országház elé lépni, mert azzal a javaslattal egy csapásra százezernyi pusztuló kisgazdát mentenének meg az elzülléstől és az enyészettől. Az sürgősebb lenne, mint ez a cselédtörvény.

Tovább megyek. Habár ennek a törvényhozásnak van hozzá ereje és módja, hogy ezt a törvényt megalkossa, de erkölcsi joga hozzá nincs. *(Zaj.)* Emlékeztetem a t. képviselőházat gr. Andrássy Gyula belügyminiszternek ama beszédére, a melyben azt hangoztatta, hogy el kell ismernünk, hogy ez a parlament nem a népesség összes rétegeinek véleményét és akaratát tolmácsolja, mert ez a parlament, ugy mondotta ő, osztályparlament. *(Mozgás.)* És kérdem a t. képviselőházat, van-e erkölcsi, etikai jogosultsága ennek a parlamentnek egy és fél millió cseléd-

ről, *(Zaj.)* azoknak jogviszonyairól, megélhetésük legbelsőbb körülményiről törvényt alkotni, a mikor küszöbön van az általános egyenlő, titkos szavazat alapján megalkotandó uj parlament? Vajjon nem inkább arra a parlamentre kellene-e bizni ennek a törvénynek megalkotását? Mert állitom bátran és határozottan, hogy az a parlament, a melyet az általános, egyenlő, és titkos szavazati jog alapján fog majd a magyar választópolgárság megalkotni és idekülden, sokkal hivatottabb ennek a törvénynek megalkotására, mint mi. Mert ebben a parlamentben *(Zaj.)* nem munkások alkotják a törvényeket.

Már pedig ilyen nagyfontosságu törvénynek, mint ez a törvény, megalkotásához illetékesebb az általános szavazati jog alapján összeülő munkásparlament, a melynek képviselői közt talán cselédek és munkások is lesznek és olyanok, a kik a munkások viszonyait közvetlenül ismerik. *(Zaj.)*

Zboray Miklós: Minden parlamentnek van joga hozzá. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Mezőfi Vilmos: Nekem igen gyanus az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek ez a nagy sürgetése; nagyon gyanus az a minden akadályt lerombolni akaró sürgősség, a mely megnyilvánult az egyes pártok tegnap tartott értekezletén is, hogy ez a törvényjavaslat ne halasztassék el novemberig, őszig, mint a hogy Ugron Gábor t. képviselőtársam inditványozta. Nagyon gyanus ez a sürgősség, s azt a hiedelmet kelti fel bennem, hogy az Országos Magyar Gazdasági Egyesületben tömörült nagy földbirtokososztálynak nagyon sürgős ennek a javaslatnak tető alá hozása, mert félnek az általános szavazati jog alapján egybegyülő parlamenttől és attól tartanak, hogy ez a parlament ezt a törvényt igy megalkotni nem fogja. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Különben meg vagyok győződve, hogy ha önök ezt a törvényjavaslatot igy, a mint van, törvényerőre emelik: ugy annak az általános titkos választói jog alapján egybegyülő parlamentnek első feladata lesz, hogy ezt a törvényt semmissé nyilvánitsa. *(Nagy zaj és ellenmondások.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: T. ház! Engedjék meg, hogy rátérjek magára a törvényjavaslat birálására.

A javaslat abból az alapelvből indul ki és az az alapgondolat húzódik rajta végig, hogy a gazda és a munkás egyenjogu szerződő felek, és mert ebből a feltevésből indul ki, egyenlően sulyos büntetésekkel biztositja a szerződés megtartását. Sulyos büntetéssel illeti a mezőgazdasági cselédet, ha ő, mint egyenrangu, egyenjogu szerződő fél, a szerződést egyoldaluan megszegi.

Nézetem szerint nagy tévedés van ebben a felfogásban. Mert a munkás és munkaadó nem egyenrangu és nem egyenlő erejü és hatalmu szerződő felek. Ezt már nemcsak én mondom, ebben megegyezik a külföldön, de Magyarországon is az ujkori jogtudomány, megegyezik a szocziológia, hogy a munkás, mikor szerződést köt a munkaadóval, hátrányosabb helyzetben van, mert bizonyos kényszer hatása alatt áll. *(Nagy zaj és ellenmondások.)* Én azt hiszem, tévednek azok, a kik azt mondják, hogy a nagygazdánál nagyobb a kényszer, mert a gazda legfeljebb vagyonát biztositja azzal a szerződéssel, a munkás azonban életét kénytelen vele biztositani. *(Nagy zaj és felkiáltások: Hát a gazda? Elnök csenget.)* Már ez a tény maga, hogy az egyik szerződő fél a megélhetését és övéinek életét, a másik pedig csak a vagyonát akarja biztositani... *(Nagy zaj. Felkiáltások: Hát a gazda vagyona, az semmi?)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: ...ez már maga bizonyitja, hogy nem lehet egyenlő szerződő feleknek tekinteni a munkást és a munkaadót. De nem lehet már azért sem, mert méltóztassék beleképzelni magukat egy munkásnak vagy cselédnek a helyzetébe, ha annak a cselédnek nincs foglalkozása, ha azt egy gazda kidobta vagy kitette, akkor az a cseléd, ha nem akar éhen halni és nem akarja, hogy családja éhen haljon, minden feltételbe bele kell hogy egyezzék, *(Ellenmondás.)* minden feltételt kénytelen elfogadni, mert ha nem fogadja el, akkor éhen halhat.

Nem czáfolat az, hogy most cselédszükség van; nem czáfolat az, hogy mostan keresik a cselédet és talán jobb feltételeket engednek neki. Ez nem czáfolat, mert ezt a törvényt nem mára vagy holnapra, hanem évtizedekre akarják megalkotni; ha pedig évtizedekre alkotunk meg egy törvényt, akkor igenis tekintetbe kell vennünk a való életet. És hasztalanul jönnek a tisztelt jogászurak azzal, hogy a paragrafus, az elméleti jogszabályok szerint a munkás és a munkaadó egyenlő szerződő felek. A törvényhozásnak nem ezt kell tekintenie, hanem a gyakorlatot és a való életet. A gyakorlatban és a való életben pedig a cseléd feltétlenül hátrányosabb helyzetben van, mint a munkaadó, hátrányosabb helyzetben van a szerződés megkötésénél is, már azért is, mert a munkaadó ügyesebb, körültekintőbb, müveltebb, olvasottabb ... *(Mozgás és derültség a jobb- és a baloldalon. Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek.

Mezőfi Vilmos: ... előnyösebb helyzetben van, mint a cseléd, a ki a helyzetet annyira megfontolni és annyira kihasználni nem tudja.

Förster Ottó: Nem látott még eleven cselédet!

Mezőfi Vilmos: Többet, mint a képviselő ur! Ez a törvényjavaslat, a mely ime, a szabad és egyenjogu szerződéskötés elvén alapszik, a mely egyenrangu és egyenjogu félnek akarja tekinteni a cselédet a gazdával szemben más téren is. *(Zaj. Felkiáltások: Hát mit akar?)* Én nem azt akarom, hogy a két fél a papiron egyenjogu legyen, hanem azt akarom, hogy a

cselédnek több jog biztosittassék a szerződés kötésénél, több védelem adassék a cselédnek, a mikor szerződést köt, mert a törvényhozónak abból az igazságból kell kiindulnia, hogy neki a gyengébbet kell megvédenie a gazdaságilag erősebbel szemben. A gazdaságilag erősebb pedig minden körülmények között a munkaadó, minthogy azé a föld, a gép, a pénz, a cselédé pedig semmi, csak két kezének a munkája. *(Nagy zaj és ellenmondások a jobb- és a baloldalon.)*

Kutattam, t. képviselőház, hogy vajjon mivel érdemelte meg az az egy és fél millió cseléd azt, hogy ez a törvényjavaslat oly szigoruan körvonalozza az ő kötelességeit és oly kevés jogot biztosit nekik? Talán az az oka ennek, hogy a cselédeknek tulontúl sok joguk lenne? Utána lapoztam törvényeinkben és rájöttem arra, hogy példának okáért az 1874. évi XXXIII. t.-cz. 10. §-a kimondja, hogy a mezőgazdasági cseléd nem lehet sem képviselőválasztó, sem képviselőnek meg nem választható. Az 1886. évi XXI. t.-cz. 31. §-a kimondja, hogy a mezőgazdasági cseléd a törvényhatóságban, tehát a vármegyében se nem választó, se nem választható. Az 1886 : XXII. t.-cz. 36. §-a pedig kimondja, hogy a mezőgazdasági cseléd nem lehet polgár a községben sem, mert sem választható, sem választó.

Zakariás János: Nem igy mondja!

Mezőfi Vilmos: De igy mondja!

Ez tehát, t. képviselőház, azt jelenti, hogy ez a másfél millió cseléd teljesen mentes minden állampolgári jogtól. Egy és fél millió cselédnek sem ahhoz nincs joga, hogy beleszóljon az ország dolgainak intézésébe, sem ahhoz, hogy beleszóljon a megye dolgaiba, de annyi joga sincs, hogy a községnek dolgaiba beleszóljon. Miért? Azt méltóztatik mondani, hogy mindenütt igy van. *(Zaj a jobb- és a baloldalon. Elnök csenget.)* Ha mindenütt igy van, akkor mindenütt rosszul van.

De én azt akarom, hogy a cselédnek is épen annyi joga legyen, mint a gazdának; épen olyan szavazati joga legyen, mint a gazdának. *(Nagy mozgás és zaj a jobboldalon. Fölkiáltások a jobboldalon: Fizessen annyi adót, akkor lehet! Zaj. Elnök csenget.)*

Egy hang: Ugy szavaz, a hogy a gazdája kivánja!

Mezőfi Vilmos: Épen azért akarjuk a titkos szavazati jogot, hogy az a cseléd ne ugy szavazzon, a hogy a földesura parancsolja, hanem ugy, a hogy azt az ő lelkiismeretes meggyőződése diktálja. *(Mozgás és zaj jobbfelöl. Elnök csenget.)*

Bakó József: Először fizessen adót!

Mezőfi Vilmos: Azt méltóztatik Bakó József t. képviselő urnak mondani, hogy fizessen a cseléd adót és akkor majd neki is lesz szavazati joga. Hát én azt állitom, hogy ha megint a czenzusra méltóztatik gondolni, hogy az általános és egyenlő titkos szavazati jog ne a czenzustól függjön. *(Mozgás és zaj.)* Mert szavazati jogot kell adni mindenkinek, akár fizet adót, akár nem. De még ha a czenzushoz, vagyis adóhoz, méltóztatnának is ezt kötni, akkor is joguk volna a cselédeknek a szavazati joghoz, mert igenis, a cselédek is fizetnek adót. *(Ellenmondások.)* Először is konstatálni kivánom azt, hogy a cseléd ép ugy fizet véradót, mint bárki más; épen ugy kell szolgálnia három évig az államot, mint bárki másnak. Ha tehát három évig katona, akkor igenis fizet véradót. *(Mozgás és zaj jobbfelöl.)* Azon esetre pedig, ha az a cseléd véletlenül nem szolgál három évig mint katona, a hadmentességi dijról szóló 1880 : XXVII. t.-czikk 10. §-a ugy intézkedik, hogy a mezőgazdasági cseléd tartozik évi hat korona hadmentességi adót fizetni, tehát fizet hadi adót. Az 1875 : XXIX. t.-czikk, a mely a kereseti adóról intézkedik, azt a szegény cselédet azzal sujtja, hogy 2—4 koronáig terjedő évi kereseti adót fizettet vele. Tehát a mezőgazdasági cseléd igenis fizet kereseti, állami adót.

Egy hang *(a jobboldalon)*: A gazda fizeti!

Mezőfi Vilmos: A gazda fizeti, de ezen kereseti adóról szóló törvény 11. §-a jogot ad a gazdának arra, hogy a cseléd béréből a kereseti adót levonhassa. *(Mozgás és zaj jobbfelöl. Elnök csenget.)*

Markos Gyula: Most beszélj pupák! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem Markos képviselő urat, ne tessék közbeszólásokkal zavarni a képviselő urat.

Mezőfi Vilmos: De nemcsak ezt fizeti a cseléd, hanem fizeti a községi adót, az egyházi adót . . .

Bakó József: Egyházi adót nem fizet!

Mezőfi Vilmos: Akkor nem tudom, hogy az igen t. földmivelésügyi kormány miért vette be a törvényjavaslatba, hogy a cseléd helyett ezentul a gazda köteles fizetni a községi és egyházi adóteher felét? Ha a cseléd nem fizet egyházi adót, akkor ennek a rendelkezésnek nincsen értelme. De igenis fizet a cseléd egyházi adót, fizet községi adót, sőt még tandijat is köteles fizetni a gyermekeiért, mert ha erre nem volna köteles, akkor nem vette volna be a földmivelésügyi kormány a törvényjavaslatba azt a rendelkezést, hogy ennek felét is a gazda köteles fizetni.

Hogy mennyire jók a mi törvényeink, midőn a mezőgazdasági cselédekre, ezekre a legnyomorultabb kereseti viszonyok között élő emberekre terheket raktak, azt bizonyitja a fegyveradóról szóló 1883 : XXVIII. t.-czikk, *(Mozgás és zaj balfelöl.)* a mely még azt is megszabja, hogy ha annak a szegény cselédnek van egy rossz egycsövü puskája, akkor évenként két koronát, ha pedig egy kétcsövü puskája van, akkor évenként négy koronát kell fizetnie. *(Mozgás és zaj.)*

Tehát, t. képviselőház, azt hiszem, hogy hozzávetőleges számitás szerint nem túlzok, ha állitom, hogy az az állampolgári jogok szempontjából teljesen jogtalan mezőgazdasági cseléd évenként legkevesebb 20 korona adót fizet különböző czimeken. Fizet hadmentességi, kereseti, községi, egyházi és iskolai adót. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Markos Gyula: Szervezeti szocziálista adót fizet, ugy-e?

Mezőfi Vilmos: Sajnos, »szocziálista adót« még nem fizet. *(Zaj balfelől.)*

Elnök: Markos képviselő urat kérem, legyen szives csendben maradni.

Mezőfi Vilmos: Ebben a törvényjavaslatban bizunk erősen és rendithetetlenül, hogy ha majd daczára a mi nagy ellenzésünknek, mégis törvény lesz belőle, meg fogja nekünk nyitni a majorokat és lehetővé teszi szervezni a mezőgazdasági munkásságot *(Hosszas zaj balfelől.)* és akkor lerója a cseléd a szocziálizmusnak azt az adót, a mely őt megváltja.

Elnök: Gaál képviselő urat ismételten kérem, legyen szives csendben maradni.

Mezőfi Vilmos: Tisztelettel kérem a t. házat, kegyeskedjék néhány percznyi szünetet adni.

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök *(csenget)*: Az ülést ujból megnyitom. Mezőfi képviselő urat illeti a szó.

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Azok, a miket elmondottam annak bizonyitására, hogy habár a mezőgazdasági cselédek törvényeink értelmében politikailag teljesen jogtalanok, az államfentartás terhei ép ugy a vállaikra nehezednek, mint a gazdaságilag jobb helyzetben lévő osztályok vállaira, azt a hiedelmet kelthetnék fel a tájékozatlanokban, hogy ezek a mezőgazdasági cselédek valószinűleg olyan kereseti viszonyok között élnek, hogy ezeket a terheket, a melyeket hozzávetőleges becslés alapján 20 koronában állapitanék meg évente, vigan birják. A mikor a cselédek megélhetési viszonyait kutattam, nem támaszkodtam tisztán saját egyéni tapasztalataimra, a melyekre oly értelemben vagyok bátor hivatkozni, hogy a mezőgazdasági cselédek százaival, részint személyesen, részint levélbeli utján megismerkedtem és igy viszonyaikat az ő bevallásuk szerint ismerni tanultam. De ezekkel nem akarok a t. képviselőház elé hozakodni, mert azt méltóztatnak mondani, hogy elfogult forrásból észleltem és hallottam ezeket a leirásokat, hanem hivatkozom egy csalhatatlan tanura, a melyet valónak kell elismerni, hivatkozom a földmivelésügyi miniszter ur kiadásában, 1904. évről megjelent mezőgazdasági munkabérekről szóló statisztikára.

Ennek a statisztikának adatait tanulmányoztam és ezekből az adatokból győződtem meg a következőkről. Például Dunántul Zalamegyében az egyik járásban 30 korona a mezőgazdasági cseléd egy évi készpénzfizetése, a másik járásban 40 korona, néhányban 50 korona, némelyikben valamivel több. Ennyit kap a mezőgazdasági cseléd egész családjával egy esztendei munkájáért készpénzben. Igaz, hogy ezen a készpénzen felül — hisz abból meg sem tudna élni — kap néhány métermázsa buzát, néhány kilogramm szalonnát, néhány métermázsa burgonyát, egy-két öl tüzifát. *(Zaj.)* De én nem akarom rejtegetni és titkolni a földmivelésügyi miniszternek az 1904. évi mezőgazdasági munkabérekről szóló kimutatását, tehát elárulhatom azt, hogy mennyi pénzértéket tulajdonit a kimutatás annak, a mit a mezőgazdasági cseléd családostól egy évi munkájáért átlag kap. Pl. Zalamegyében családostól a cseléd évente átlag 429 koronát keres. Ebben a 429 koronában — ne méltóztassék elfelejteni — benne van a lakás értéke is koronákban számitva. Benne van a készpénz és benne van a természetben adott élelmezés értéke is. A család nélküli, tehát nőtlen mezőgazdasági munkás összes fizetése, készpénz, lakás és élelmezés értéke együttesen 283 korona, ha asszony a cseléd, 238 korona, vagyis egy napra körülbelül 35 krajczár jut, a melyből annak a mezőgazdasági cselédnek meg kell élni. *(Nagy zaj és ellenmondások.)*

Zakariás János: Még matematikát sem tud. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: Kérem, én a földmivelésügyi miniszterium kimutatásából idézek; tessék megczáfolni. *(Zaj.)*

De mondjuk, hogy talán Zala megyében roszszabb helyzetük van a gazdáknak is és innen van a silány kereset; vegyük a tejjel-mézzel folyó Bács megyét. A bácsmegyei gazdák panaszkodtak itt a házban is, hogy oly nagy igénye van manapság a munkásoknak és mezőgazdasági cselédeknek, hogy azt ők ki nem birják. Bács megyében, a zombori járásban — ugyanabból a hivatalos kimutatásból idézem, a mely inkább szépit, mintsem feketére fest — 50 korona készpénzt kap a családos cseléd. Átlag 428 koronára tehető a zombori járásban lakbérrel együtt a mezőgazdasági munkásnak egy évi keresete. *(Ellenmondások.)* Heves vármegyében a hevesi és tiszafüredi járásban, ugyancsak a kimutatás szerint, a nős, családos cseléd évi bére pénzben 48 korona; ugyanebben a vármegyében átlag a nős, családos cseléd összkeresete 549 korona, a nőtlené 380 korona, és a nőcselédé 276 korona.

Pest vármegyében — a melyben, mellesleg jegyzem meg, az alispáni hivatal egyetlenegy munkásszövetséget megalkotni nem engedett és a mennyi volt, valamennyit feloszlatta, vagyis kimondta, hogy a mezőgazdasági munkásnak szervezkedni nem szabad *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* — az alsó-dabasi járásban a családos cseléd évi pénzbére 40 korona, a kunszentmiklósi járásban 48 korona; átlag a nős, családos mezőgazdasági

cscléd évi keresete összértékben 465 korona, a nőtlené 342 korona, a nőé 306 korona. Megjegyzem, igen t. képviselő urak, én a hivatalos jelentésből idézek, de elismerem, hogy nem minden járásban van ilyen silány 40—50 korona fizetés. *(Zaj. Ellenmondások. Felkiáltások: Sehol sincs!)* Akkor hamis a földmivelésügyi miniszter kimutatása.

Elismerem, hogy vannak járások, a hol a kimutatás szerint 100—150 korona készpénz bért kap a eseléd.

De akár 40, akár 60, akár 100, akár 150 koronát kap is, kérdem a t. képviselőháztól, hogy mikor ilyen kevés készpénzt kap az a cseléd, és mikor látjuk, hogy az állam, a község, az egyház is megterheli, adót fizettet velc, mikor nyilvánvaló, hogy egy ilyen silány keresetű embernél még egy korona is nagyobb összeg, mint egy jobban kereső embernél akár 20 korona: akkor milyen humánus szellem ragyogott a törvény megalkotói előtt, mikor a törvényjavaslat eredeti szövegébe azt is beletudták venni, hogy a gazdának joga van 10 koronáig rendbirsággal sujtani a eselédet. Igaz, hogy a földmivelésügyi és munkásügyi bizottság ezt a rendbirságot kihagyta.

De tovább megyek. Azt mondják a t. képviselő urak körülöttem, hogy van mezőgazdasági escléd, a kinek évi bére 600 koronát is kitesz. Kérem, én még 600 koronát sem tartok elégnek ahhoz, hogy a mai igények, a mai viszonyok mellett az a cseléd és családja tisztességesen megélhessenek. *(Zaj és mozgás.)*

Ugron Gábor: Nem lehet a kávéházban ülnie, mint a szoeziálista vezéreknek egész nap, délelőtt az egyik árnyékos oldalon, délután a másik árnyékos oldalon. *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Mezőfi Vilmos: A mikor, t. képviselőház, minden foglalkozási, minden kereseti ágnak szoeziális helyzetét törvényhozási uton is javitani törekszünk — hiszen nem rég fogadta el a t. ház a tanitók illetményeinek javitásáról szóló törvényjavaslatot, és nézetem szerint ezt bölcsen tette, és most terjcsztette elő Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter ur a vasutasok fizetésének javitásáról és emeléséről szóló törvényjavaslatot — ha ezt teszszük, akkor teljes joggal mondhatjuk, hogy annak a mezőgazdasági cselédnek, annak az egy és fél millió cselédembernek, a kik a leghasznosabb munkát végzik, a melynél hasznosabb munkát én elképzelni nem tudok, mert a földet teszik termővé: panasza jogosult, a midőn azt mondják, hogy 4—5—600 koronás évi fizetés mellett a mai igényeknek megfelelően tisztességcsen megélni családostul nem tudnak.

Ugron Gábor: Ne biliárdozzanak! Tajtékpipából pipáznak! Valóságos lázitás!

Szemere Huba: De a buza ára nem emelkedik, valamiből pedig fizetni kell! *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)*

Mezőfi Vilmos: Én nem azt mondtam, hogy a buza ne emelkedjék. Én esak azt mondom, hogy a mennyire jogunk van, nekem is és mindenkinek, a ki él és dolgozik, arra törekedni, hogy helyzetét javitsa, hogy magának jobb megélhetési viszonyokat teremtsen, *(Zaj.)* ép ugy joguk van a mezőgazdasági esclédeknek is szervezkedni, egyesülni és minden törvényben megengedett eszközzel arra törekedni, hogy a gazdákat nagyobb bér megadására késztessék. *(Zaj.)*

De nem csak a fizetés, a járandóság tekintetében vannak ilyen szomoru viszonyok közt a mezőgazdasági eselédek. Mielőtt az 1876: XIII. t.-ez. megváltoztatásának gondolata az Országos Magyar Gazdasági Egyesület urainak agyában megfogamzott volna, már ugy bántak a eselédekkcl, mintha ez a törvény már életbelépett volna, pedig esak javaslat volt.

A sok szegődségi levél és szerződés között a melyre szert tennem alkalmam volt, csak egyctlen egyet vagyok bátor bemutatni, a mely egyik uradalom mezőgazdasági eselédeire vonatkozik . . . *(Felkiáltások: Melyik uradalom? Zaj. Markos Gyula közbeszól.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem Markos képviselő urat, tessék esendben maradni.

Mezőfi Vilmos: . . . és a mely szegődségi levél az 1907. évre szól és a melyet alá kell irnia bizonyos Gotrosán Imre nevű béresnek. *(Zaj. Markos Gyula közbeszól.)*

Elnök *(csenget)*: Markos képviselő urat ismételt közbeszólásáért rendreutasitom.

Mezőfi Vilmos: A házi törvényeket foglalja magában és igy hangzik *(olvassa)*: »Házi törvény. 1. A escléd kifogás nélkül a tisztnek vagy helyettesének engedelmeskedni tartozik. *(Helyeslés.)* A cselédnek a majorból távoznia semmi időben, sem ünnep- sem vasárnapon engedelem nélkül nem szabad.« *(Helyeslés.)* Látom, hogy a t. képviselőház helyesli; hiszen helyeselni fogja a törvényjavaslatnak az intézkedéseit is, mert ez a törvény ugyanezt mondja, én azonban nem helyeslem. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

(Olvassa): »A eseléd a kimérendő szegődségi gabona, kimutatandó marhajárás-ut, takarmány ellen kifogást nem tehet.« Tehát mindent el kell neki fogadnia. »Ludtartás tilos.« *(Zaj és felkiáltások: Természetes!)* »A cselédek bármely majorba dologra menni tartoznak. A béresek sorozat szerint ökrészkedni tartoznak, a juhászok a közbejövő szünórákban dolgozni és a szükséghez képest a gazdaság bármely más részébe is pótlék nélkül menni tartoznak.« Csupa »tartoznak«, de hogy mi joguk van, arról szó sincs. *(Nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Laehne Hugó: Olvassa végig! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Mezőfi Vilmos: Ilyen körülmények között vajjon nagy merészség kellett-e ahhoz, hogy némely helyen a mezőgazdasági eselédek össze mertek gyűlni, helyzetükről tanácskozni mertek és oly megállapodásokra mertek jutni, hogy ezentul esak magasabb bér mellett szerződnek és hangoztatni merték, hogy esak ugy maradnak tovább eseléd-sorban, ha megjavitják a konveneziójukat. Ilyen viszonyok között e fölött csodálkozni nem lehet,

hanem igenis csodálkozni lehet a felett, hogy ez a törvényjavaslat a legridegebben, a legkegyetlenebbül, *(Zajos ellenmondás.)* és a legerősebb büntető intézkedésekkel akarja lehetetlenné tenni, hogy a cselédek szervezkedjenek, ugy, a mint szervezkednek a mezőgazdasági munkások és az ipari munkások. *(Nagy zaj.)*

Ez a törvényjavaslat, ismétlem, egyenjogu szerződő félnek állitja oda a cselédet és a munkaadó gazdát, de csak ott, a hol arról van szó, hogy a cselédet megrendszabályozzák, hogy sulyosan megbüntessék, ha legkisebb kötelessége ellen vét. De abban a tekintetben nem tekinti egyenlő félnek, mikor a szervezkedés jogáról van szó. A törvény nem tiltja meg a gazdáknak, hogy egyesületeket alkossanak, hogy egyesületeik között érintkezés és megállapodás létesüljön, sőt akad olyan hang is az Országos Magyar Gazdasági Egyesület részéről és egyes vármegyei gazdasági egyesületek részéről, hogy törvény utján kötelezzessenek a gazdák a szervezkedésre és bizonyos állami adózással, bizonyos államsegélylyel segittessék elő az ő szervezkedésük. Én nem ellenzem, ha szervezkednek a gazdák. De igenis kifogásolom azt, hogy az állam előmozditsa egyoldaluan a nagygazdák szervezkedését és a közadók utján befolyt fillérekből segitse a nagygazdák szervezkedését.

Ugron Gábor: De az nem a cselédek ellen irányul, hanem az ország mezőgazdasága érdekében!

Mezőfi Vilmos: De ha a gazdáknak megadjuk a szervezkedés és az egyesülés jogát, ha lehetővé teszszük, hogy egy gazdasági egyesület, érintkezvén a másikkal, megállapitja a napszámokat, a cselédbért, ezt a jogot nem szabad megtagadni a mezőgazdasági munkásoktól és legkevésbbé a lekötött mezőgazdasági cselédektől sem. Már pedig ez a törvényjavaslat kegyetlen büntetéseket szab arra a mezőgazdasági cselédre, a ki szervezkedni mer, mert sem azt nem engedi meg neki, hogy a majorból kimenjen, *(Élénk ellenmondások balfelől.)* sem azt nem engedi meg, hogy valaki a majorba bemehessen, s igy azt sem engedi meg, hogy egyletet alakithassanak. Hiszen ez a kormány és ez a parlament a mezőgazdasági munkásoknak a törvénytelen kormány által adományozott szervezkedési jogát is el akarja venni! *(Mozgás és ellenmondások.)* A belügyminiszter adott ki nemrég egy rendeletet, a mely a mezőgazdasági cselédek szervezkedését is majdnem lehetetlenné teszi és azt a kis jogot is vissza akarják tőlük venni, a melyet — szégyenlem, hogy ezt kell mondanom — a törvénytelen kormány adott meg a mezőgazdasági munkásoknak. S ezt a csep jogot a törvényes, az alkotmányos nemzeti kormány akarja most tőlük visszavenni! *(Mozgás és zaj a baloldalon. Felkiáltások: Miért adta? Zaj.)*

Elnök: Kérem Markos képviselő urat, méltóztassék csendben maradni!

Mezőfi Vilmos: A törvényjavaslat 18. §-a lehetetlenné teszi azt, hogy a mezőgazdasági cselédek egyesülhessenek, tömörülhessenek és helyzetük javitásáért törvényes uton küzdhessenek. Idézni fogom az eredeti szöveget és pedig azért, mert sem az előadó ur, sem a t. földmivelésügyi miniszter ur nem jelentették ki azt, hogy az előttünk fekvő három szöveg közül melyik fejezi ki a kormány álláspontját, s igy én nem tudom, hogy tulajdonképen melyikről vitatkozunk. *(Mozgás és zaj a baloldalon.)* Habár, elismerem, hogy mind a három szöveg egyenlően rossz.

Várady Károly: A munkásügyi bizottság szövegezéséről!

Mezőfi Vilmos: Itt a 18. §-ban van egy pont, a mely azt mondja, hogy *(olvassa)*: »A cseléd tartozik, a mennyiben erejét vagy képességét túl nem haladja, rövid időre, szakmányának természetével nem ellenkező, attól messze nem eső oly szolgálatot is teljesiteni, a melyre nem szegődött, azon esetben, ha arra hivatott cselédtársa megbetegszik vagy távol van, vagy annak teljesitésében másféle ok által hátráltatnék«.

Azzal dicsekedett e törvényjavaslat előadója, ugy a földmivelésügyi, mint a munkásügyi bizottságban, hogy az 1876: XIII. t.-czikkből kihagyták azt az ósdi, reakczionárius meghatározást, hogy a cseléd köteles feladni az ő cselédtársát az esetben, hogyha az szerződésszegést követne el, vagy ha kötelességeit nem pontosan teljesitené, vagyis, hogyha sztrájkra merne gondolni, azonban ide észrevétlenül ugyanezt a rendelkezést becsusztatták, mert az a »másféle ok« mást nem jelenthet, mint azt, hogy az esetben, hogyha ezen cselédek azt a merészséget követnék el, hogy daczolva ezen törvényjavaslat sulyos büntető rendelkezéseivel, mégis sztrájkra mernének lépni, azon esetre a nem sztrájkoló cselédek az ő munkájukat végezzék, vagyis a sztrájkolókat helyettesitsék. *(Felkiáltások a középen: Ez fáj!)* Hát ez igenis fáj nekem és megmondom, hogy miért. Én a sztrájkszabadságot minden körülmények között megóvandónak, megvédendőnek tartom, mert a munkásoknak egyetlen fegyverük az élet küzdelmeivel, a munkaadó zsarnokságával és kizsákmányolásra való törekvésével szemben a munkabeszüntetés joga, vagyis a sztrájk. Más kérdés az, hogy vajjon szeretjük-e, vagy előmozditjuk-e a sztrájkot.

Több izben bátor voltam kijelenteni, hogy én a magam részéről a mezőgazdaságban a sztrájknak barátja nem vagyok. Ez alatt azonban nem azt értem, hogy ha a tűrhetetlen viszonyok arra késztetnek valahol egy csomó mezőgazdasági munkást, hogy beszüntessék a munkát, hogy azokkal szemben ilyen kegyetlen drákói szigorral járjunk el. Meg kell a jogot adni nekik is, hogy egyesüljenek akár a munka beszüntetése utján, hogy jogos követeléseiknek érvényt szerezzenek. Ha önök nem helyeslik a sztrájkot, oly módon vonják el tőle a munkást, hogy igazságos, emberileg érthető követeléseiket teljesitsék. Akkor azután sohasem lesz sztrájk. De a mig a cselédet 4—5—600 korona pénzbüntetéssel lehet sujtani, a mig 40—50—60 korona bére van, addig ilyen kegyetlenül

büntetni a sztrájkot igazságtalanság és odavezet, hogy a cseléd ki lesz szolgáltatva a nagy földbirtokos munkaadó irgalmának. *(Zaj.)*

Az 57. §-a ennek az eredeti törvényjavaslatnak szigoruan bünteti a sztrájkra hajló cselédet. Azt mondja *(olvassa)* : »Ha akár a gazda, akár a cseléd a kihágást azért követte el, mert a gazdák, vagy a cselédek megállapodtak abban, hogy a szerződés lejárta előtt a kötelesség teljesitését egyszerre vagy egyenként abbanhagyják, a kihágást 30 napig terjedhető elzárással, s 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel kell büntetni. Kihágást követ el, s ugyanilyen büntetéssel büntetendő az, a ki a gazdákat vagy cselédet arra ösztönzi, hogy kötelességeik teljesitését, a szerződés lejárta előtt egyszerre, vagy egyenként tagadják meg.«

Először is kérdem, vajjon az a szegény cseléd, a kit 600 koronával büntet ez a szakasz, miből fogja azt megfizetni, mikor az évi készpénzkeresete a legjobb esetben ha száz korona ? Hat évi keresetét veszitse el ? Igaz, hogy ez a humánus törvényjavaslat arról is intézkedik, hogy ha 48 óráig az a cseléd nem fizet, akkor rögtön leüli a pénzbüntetést, vagyis az adósok börtönét is visszaállitja a cselédekre. *(Élénk ellenmondások.)* A javaslat teljesen lehetetlenné akarja tenni, hogy a mezőgazdasági cselédek összebeszélés, szervezkedés és egyesülés utján jobb megélhetést vivjanak ki maguknak. Igen sulyos sérelem lesz, hogy ha ezt a pontot változatlanul elfogadják, ha nem adnak lehetőséget, hogy az a mezőgazdasági cseléd ép ugy szervezkedhessék, mint a hogy az ipari munkások szervezkedtek.

Épen kapóra jött nekem most a kereskedelemügyi kormánynak egy kimutatása, az 1905-ik évben Magyarországon lefolyt ipari sztrájkokról. Mellesleg megjegyzem, hogy azt hiszem, hogy ez a könyv a készülő sztrájk-törvénynek a beharangozója akar lenni. Kimutatja ez a könyv, hogy milyen rettenetes veszedelem ez a sok sztrájk, a mely évről-évre Magyarországon is lefolyik. Én azonban egészen mást tanultam ebből a könyvből. Én a következőket tanultam : Az 1905-ik évben Magyarországon összesen volt 335 sztrájk. Ne tessék megijedni, csak ipari sztrájk, nem mezőgazdasági. Ezek közül, a sztrájkok legnagyobb része, munkabéremelésekért, munkaidő-megrövidítésekért, jobb munkahelyiségért, jobb bánásmódért és a túl-munkaórák dijazásáért volt ; résztvett bennök körülbelül 40.000 munkás. Ez az 1905. évi sztrájk-statisztika elmondja, hogy ebből a 335 sztrájkból teljes sikerrel végződött 99, részleges sikerrel 127 és sikertelen maradt 109, vagyis sikerrel végződött összesen 226 sztrájk. Kimutatja ez a könyv, hogy ez a 226 sikerrel végződött sztrájk hány millió korona munkabérjavulást eredményezett a résztvevő munkásoknak és hány munkaórával kevesebb munkaidőt hozott. *(Zaj. Felkiáltások : De mennyi volt a veszteség !)*

Nyereség több volt, mint veszteség ! A mi az ipari munkásoknak szabad, a mit ott természetesnek tartunk, miért akarjuk azt lehetetlenné tenni a mezőgazdasági munkásoknak ? *(Zaj.)* Gyakorta hallottam azt az ellenvetést, hogy a mezőgazdasági sztrájk más jellegű, és hogy nagy országos, nemzeti érdek, hogy a mezőgazdasági munka zavartalan menete biztositassék. Aláirom és helyeslem. De vajjon ha ez nemzeti érdek, és elsősorban az a földbirtokos urakra nézve, vajjon letagadhatjuk-e, hogy ugyancsak nemzeti érdek a mezőgazdasági munkások és cselédek millióinál, hogy ők meg magasabb munkabért érjenek el ? Nemzeti érdeknek mondják a nagybirtokosok, hogy a buzának magasabb ára legyen. Helyes, legyen ez nemzeti érdek. Nemzeti érdeknek mondják a nagybirtokosok, hogy földjeik parlagon ne heverjenek. Helyes, legyen ez is nemzeti érdek. De ép oly nemzeti érdek, hogy az a sok százezer munkás ki ne vándoroljon, hanem itt legyen olyan kenyere, hogy ne kivánkozzék ki Amerikába. Ezt a jobb megélhetést pedig szervezkedéssel érheti el. Tehát a szervezkedés is nemzeti érdek ! *(Zaj.)*

Balogh Mihály: Ne csábitson kivándorlásra !

Mezőfi Vilmos: Nem állok egyedül ezzel a véleményemmel. Itt a képviselőházban igen. De a képviselőházon kivül nem. Nemcsak azok a »császári szocziáldemokraták«, a kikre az előadó ur hivatkozott, hanem elfogulatlan jogászemberek is osztják véleményemet. Kezembe került a Jogtudományi Közlöny f. évi április 26-iki száma. Azt a Jogtudományi Közlönyt szerkesztik, — nem valami »császári szocziáldemokrata« — hanem Fabiny Ferencz nyugalmazott táblai elnök és Dárday Sándor állami számvevőszéki alelnök. Ebben a lapban olvasom, hogy a sztrájk ilyen megszoritása — mint ez a javaslat teszi — ellenkezik a személyes szabadsággal. Olvasom azután szószerint a következőket :

»Mindentől eltekintve, valamely büntetési szankczió statuálásánál azt is kell vizsgálnunk, hogy az mennyiben hatályos és várható-e, hogy a büntetés a kitűzött czélt megvalósitani képes lesz-e. Erre vonatkozólag pedig a külföld számos példája azt a tanulságot szolgáltatja, hogy a sztrájkmozgalmakat büntetési szankczióval elnyomni sehol sem sikerült, sőt a büntetések agitáczionális fegyvert adtak a munkások kezébe«,

Tehát előkelő jogászok is abban a véleményben vannak, mint én. Előkelő jogászoknak is az a véleménye, a mi a »császári szocziáldemokraták«-é. *(Mozgás. Zaj. Felkiáltások : Ki van aláirva ?)*

Azt hallom, t. ház, hogy a függetlenségi párt bizottságot küld ki, a mely tanulmányozza a kivándorlás kérdését. Nagyon szép, hogy a függetlenségi párt e nemzetpusztitó nagy kérdéssel oly komolyan foglalkozik, hogy bizottságot is kiküld. De ne tessék csak arra a bizottságra bizni a bölcs rendszabályok megalkotását a kivándorlás megakasztása végett, hanem tessék . . .

Ugron Gábor: A gazdák vándoroljanak ki, ugy-e ?

Mezőfi Vilmos: Sajnos, kivándorolnak már azok is . . . . Hanem tessék lehetőséget adni, hogy

a mezőgazdasági cselédek és munkások szabadon szervezkedjenek, hogy jobb megélhetést küzdve ki, ne vándoroljanak ki ezrével. De egyrészről kivándorlási bizottságot kiküldeni és másrészt a törvényhozásban paragrafusokat összeállitani, a melyek a megélhetést megnehezitsék és a népet a kivándorlásba kergessék, az fura. *(Nagy zaj.)*

Ugron Gábor: Ez nem igaz; javitjuk a helyzetet. Nem mozditjuk elő a kivándorlást!

Mezőfi Vilmos: Bizony, az lesz a vége, hogy a cselédek nem fognak elszegődni, hanem kivándorolnak.

Balogh Mihály: Ezek a Messiások okozták a kivándorlást!

Mezőfi Vilmos: Ki fogom mutatni, hogy e törvényjavaslatban sulyos korlátozásai vannak a cselédek személyes szabadságának, a melyek sértik önérzetüket, emberi méltóságukat. S ha másért nem, hát e törvény miatt is nem fognak a gazdák elég cselédet kapni, mert a kik még itt vannak, azok is vándorbotot vesznek majd, s mennek.

Balogh Mihály: Majd megszünik a lázitó hatása az uraknak. *(Zaj. Felkiáltások: Kint is igy beszél?)*

Mezőfi Vilmos: Nem. Kint nem igy beszélek. *(Zaj.)*

Balogh Mihály: Még furcsábban!

Mezőfi Vilmos: Kinn ugy beszélünk és lapjainkban is ugy festjük Amerikát, hogy az pokol és ne menjenek ki. A mi érdekünk, hogy itt maradjon a munkásnép. *(Zaj. Elnök csenget.)* Mi se szeretjük, ha kivándorolnak. A mi óhajunk, hogy minél többen legyenek itt együtt szervezkedett munkások, sőt akarnók, hogy az Amerikában levő milliónyi munkásnép is visszajőjjön, mert elsősorban a szervezkedő munkásnép érdeke, hogy sokan legyenek, hogy ezt a szerencsétlen országot mielőbb megváltsák és felszabaditsák.

A személyes szabadság megsértésének különböző válfajait magas tökélyre viszi ez a törvényjavaslat. Néhány szemelvénynyel fogom ezt kimutatni. *(Halljuk!)* Azt mondja a törvényjavaslat 5. §-a szószerint: »Annak, a ki cselédül beszegődött . . .« az eredetit olvasom. *(Mozgás. Felkiáltások: Miért?)*

Azt mondja az 5. §.: »Annak, a ki cselédül beszegődött, a szolgálati idő előtt, az elbocsátó bizonyitvány kiadása előtt, a gazda beleegyezése nélkül utlevelet kiadni nem szabad.« *(Helyeslés.)*

Ugron Gábor: A szerződést csak a gazda tartsa meg?

Mezőfi Vilmos: Tisztelettel mondom, hogy ez nem helyes. Nem helyes, mert a személyes szabadság nagy sérelmét jelenti ennek törvénybe iktatása. Nem a kivándorló cseléd pártját akarom fogni, mert én hangoztatom, hogy mi örülünk, ha itt maradnak és itt törekednek jobb megélésre szert tenni, hanem kifogást emelek ez ellen a személyes szabadság, a költözködési szabadság nagy elvénél fogva, annál a nagy elvnél fogva, a melyik pillanatnyi érdekek fölé kell hogy emelkedjék, és a melyet nem szabad egy osztály önző érdekének feláldozni, hanem a melyet, minthogy nagy alkotmánybiztositék, érinteni sem szabad. *(Zaj. Felkiáltások: Hát a kötelességteljesités?)* Ez az elv: a költözködési szabadság.

A mi törvényeink csak két esetben teszik lehetővé azt, hogy egy kivándorolni akaró utlevelet ne kapjon: először, ha bűncselekményt követett el, másodszor pedig, ha védkötelezettségének eleget nem tett. Hogy a képviselőház menynyire sulyt fektetett mindenkor arra, hogy más rendelkezés a törvénybe be ne iktattassék, bizonyitja az 1903. évi IV. törvényczikknek az igazságügyi bizottságban és a képviselőházban való tárgyalása, a mikor egy képviselő abban az időben oly inditványt tett, hogy a kinek köztartozása, adótartozása van, attól az utlevél tagadtassék meg, és akkor ugy az igazságügyi bizottság, mint a képviselőház ezt az inditványt nagy többséggel leszavazta, kimondván, hogy nem szabad a költözködés egyéni szabadságát bárhogy is korlátozni, akármennyire érdeke lenne is az ellenkező az államnak; az állam fiskális érdeke felett áll az a nagy szabadságérdek: a szabad költözködésnek joga.

De én jól emlékszem, hogy a t. képviselőház már foglalkozott ezzel a kérdéssel, még pedig csak néhány hónappal ezelőtt. Ugyancsak az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, a melynek kebeléből kerülnek ki rendesen ezek a czifra inditványok, néhány hónappal ezelőtt kérvényt adott be a házhoz, a mely itt tárgyaltatott is és ebben azt kivánta kimondatni az Omge, hogy a szerződött mezőgazdasági cselédnek ne adassék utlevél és szuronnyal kényszerittessék az országban való maradásra. Akkor nagy vita volt a képviselőházban és a képviselőház igen t. elnöke, Justh Gyula latba vetette tekintélyét és a képviselőház nagy többsége, majdnem egyhangulag kimondta, hogy ez a kérvény ne adassék ki pártolólag a kormánynak. Daczára annak, hogy ez kimondatott, hogy ne adassék ki a kérvény pártolólag a kormánynak, ime más formában ujra előttünk van ugyanaz, a mit a képviselőház egy izben leszavazott, vagyis az utlevél kiadásának megtagadására való jog. Ime, ilyen nagyhatalom az Omge.

Szilassy Zoltán: Aratómunkásokról volt szó, nem cselédekről. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: De itt ujra csak azt hangsulyozom, a mit a sztrájkkérdésnél is hangsulyoztam. Hasztalan hozzák meg ezt az uj törvényt, a mely a sztrájkoló mezőgazdasági munkást ilyen sulyos büntetésekben részesiti, csak azt a tanulságot merithetik ebből is, a mit az 1898: II. t.-czikkből a földmivelésügyi miniszter: hogy a sztrájkot mégsem tudta a világból kiküszöbölni. Nem is fogja tudni soha. Gyenge ő alihoz. Ez a paragrafus is, a mely az utleveleket tagadja meg a szerződésszegő cselédektől, hatálytalan marad. Mert hisz nyilt titok, hogy habár 200.000 ember vándorolt ki 1906-ban utlevéllel, ugyanannyi vándorolt ki utlevél nélkül. Az a cseléd, a ki ki akar

vándorolni, ki fog vándorolni utlevél nélkül is. Egyszerűen megszökik. Minek akkor befeketiteni törvénykönyvünket ilyen megszoritó rendelkezéssel, ha ugy sem használ? Minek a költözködés szabadságát, az egyéni szabadságot ilyen sulyosan béklyóba szoritó magánjogi rendelkezéseket törvénybe iktatni? *(Zaj.)*

Markos Gyula: Hogy lehet a szerződésszegőt pártolni? *(Zaj.)*

Elnök: Kérem Markos képviselő urat, ne zavarja a szónokot.

Mezőfi Vilmos: Hogy lehet a szerződésszegőt pártolni? Erre is válaszolok. Én nem pártolom a szerződésszegőt, de nem akarom a mi törvénykönyvünkbe bevenni azt, hogy a szabad költözködés joga paragrafusokban korlátoztassék és lehetetlenné tétessék. *(Zaj.)* Ha a szerződés megszegőre ilyen büntetés vár: ám jó. De akkor ne csak a mezőgazdasági cselédekre mondjuk ezt ki, hanem mondjuk ki az ipari munkásokra, a kereskedelmi munkásokra és az értelmiségi munkásokra is. Mondjuk ki minden magánjogi szerződésnél. Mert hiszen végre is a mi igazság a mezőgazdasági cselédekre, annak igazságnak kell lennie a magánjog egész területén is. *(Zaj.)* Én nem vagyok jogász, de hiszem, hogy e tekintetben egyetlen jogász sem fog engem megczáfolhatni. *(Folytonos zaj.)* Ha szabad a mezőgazdasági cselédet szuronnyal visszatartani, akkor szabad visszatartani azt a gyárigazgatót is, a ki szerződéssel vállalkozott valamely szolgálat megtételére és megszegi a szerződést és kivándorlásra utlevelet akar. *(Zaj. Felkiáltások jobbfelől: Visszahozzák!)*

Van még nagyon sok ilyen illatos virágszál ebben a törvényjavaslatban, a mely mintegy bokrétába köti a személyes szabadságot. A személyes szabadság durva sértése, a mit kimond e javaslat, hogy a cseléd a gazdaságból nem távozhatik. *(Felkiáltások jobbfelől: Engedelem nélkül! Ez természetes!)* Én ezt sem tartom valami nagyon természetesnek.

Ernszt Sándor: Ez nincs benne a javaslatban!

Mezőfi Vilmos: A gazda engedelme nélkül nem távozhat, az van benne.

Ernszt Sándor: Ez már más! *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)*

Mezőfi Vilmos: A kettő között nem látok valami nagy különbséget, mert ha a gazda sohasem engedi meg a távozást, akkor a cseléd sohasem fog távozhatni. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: De akár különbség ez, akár nem: az egyéni szabadságnak kétségtelenül sulyos megsértése. *(Élénk ellentmondások.)* Ha én valakit egy évre cselédnek felfogadtam, akkor az csak az ő munkaerejét adta el nekem, de személyes mozgási szabadságáról le nem mondott, azt nekem el nem adta, azt én tőle meg nem vettem. *(Zaj.)* Én csak arra fogadtam fel, hogy dolgozzék, de azt a jogát, hogy odamenjen, a hova neki épen tetszik, ha munkáját elvégezte, nem vásároltam meg tőle. *(Folytonos zaj.)* Ez a személyes szabadság legelemibb és legtermészetesebb követelménye. *(Zaj. Elnök csenget.)*

De, t. képviselőház, ez a javaslat a személyes szabadság tiszteletében és a cseléd egyéni jogainak respektálásában még tovább megy. Kimondja az egyik pontban, hogy a cseléd vendéget sem fogadhat a gazda engedelme nélkül. *(Élénk helyeslés.)*

Ugron Gábor: Futóbetyárt és szocziálista vezért nem fogadhat! *(Zaj. Felkiáltások a középen: Fővárosi vendégeket! Derültség.)*

Mezőfi Vilmos: Tehát vendéget sem fogadhat a cseléd, tehát rokonát sem. *(Folytonos zaj. Felkiáltások: Elég volt! Üljön le!)*

T. képviselőház! Természetesnek tartom, hogy itt nagy elfogultsággal találkozom. Hiszen a képviselő urak között sok a nagybirtokos, a kik gazdaszemüvegen nézik a dolgot. De tessék megkérdezni a cselédeket, hogy vajjon ők nem tartják-e személyes szabadságuk hallatlan korlátozásának azt, hogy ha valakit vendégül akarnak látni, hogy ha rokonuk vagy testvérük oda akar menni, *(Zaj. Felkiáltások: Fővárosi vendégek!)* akkor a gazda engedelmét kelljen ehhez előbb kikérniök? Különben a fővárosi vendég is csak olyan, mint a vidéki, *(Ellentmondások. Elnök csenget.)* és nagyon csalódnak t. képviselőtársaim, ha abban a hitben vannak, hogy ez a paragrafus azt a nem szeretett vendéget lehetetlenné fogja tenni, a melytől egyedül félnek, t. i. a szocziáldemokráczíát! *(Mozgás.)* Az a vendég: a szocziáldemokráczia, be fog hatolni a cselédek nyomoruságos viskóiba is, ha nem is a gazda engedelmével, de ezer és ezer csatornán. *(Zaj.)* De oda fog jutni.

Meg fognak győződni arról, hogy a szocziáldemokrata szervezkedésre való törekvés be fog jutni a cselédek túlzsufolt lakásaiba akkor is, hogy ha kancsukával vernék is ki azt a budapesti szocziáldemokrata agitátort, a ki esetleg a tanyára bemerészkednék. *(Zaj.)*

Most bátor leszek a törvényjavaslat amaz intézkedéseire rámutatni, a melyek határozottan ósdiak és a melyekről azt állitani nem lehet, a mit az indokolások mindegyikében, ugy az eredeti törvényjavaslat indokolásában, mint a földmivelésügyi és munkásügyi bizottságok javaslatainak indokolásában olvasok, hogy ez a törvény »a szeretet« törvénye.

Vajjon micsoda szeretet nyilvánul meg egy törvényben, a mely azt mondja, hogy 12 éves fejletlen gyermek már elszegődhetik cselédnek? Egy 12 éves gyermek, a ki alig nőtt ki az édesanyja keze alól, már cselédnek állhat be a gazdához és már munkával gyötörhetik, *(Zaj.)* már akkor játszóidejétől megfoszthatják? *(Zaj.)*

Azt hallottam és azt hallom, hogy maguk a cselédek, maguk a mezőgazdasági munkások, maguk a kisgazdák vennék zokon és tiltakoznának az ellen, ha az ő 12 éves gyermeküket nem lehetne már cselédnek felvenni, és ha az a 12 éves cseléd nem kaphatná meg azt a pár rongyos korona évi bért. *(Zaj.)* Hát vajjon mi a törvényhozás feladata és mi a kötelessége? *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)* Hiszen nemcsak a 12 éves gyermekét akarná az a szegény ember szolgálatba adni, hanem az 5—6—7 éves gyermekét is szivesen odaadja, mert kényszeritve van rá, mert rászoritja a kenyér után való gond, a megélhetés után való vágy. Nem azért adja oda az a szegény ember a gyermekét cselédnek, mintha nem szeretné, mintha nem akarná iskoláztatni ugy, mint mi iskoláztatjuk a mi gyermekeinket, mint hogyha nem akarná, hogy a gyermeke a tudományokban haladhasson, hogy legyen belőle valami, — a hogy a szegény ember mondja, hogy okosabb legyen, mint az apja — hanem azért adja oda cselédnek, mert kénytelen vele, mert nem tudja másképen gyermekét és családját eltartani. Hát a törvényhozásnak vajjon az-e a feladata, hogy megállapitván, hogy az a szegény ember az ő 6—7 vagy 12 éves gyermekét szivesen odaadja cselédnek, tehát meg is engedje? Nézetem szerint nem. A törvényhozás szocziálpolitikai gondoskodása épen az kell hogy legyen, hogy még a szülő akarata ellen is megvédje a szegény ember gyermekét, hogy megtiltja a gyermekmunkát, a mely a gyermek egészségét, fejlődését veszélyezteti és elcsenevészesedését okozza. *(Zaj.)*

Ezért tartom én ósdinak és elavultnak azt, hogy 12 éves gyermeket már cselédnek lehessen alkalmazni. Sőt épen, hogy a mezögazdasági munkásnépnek volna érdekében az, hogy ha ez a korhatár meghosszabbittatnék, ha pl. 15 évben állapittatnék meg a gyermekmunka kezdete. Mert hogy ha az a munkaadó gazda nem fogja megkapni az olcsó gyermekmunkát, hisz azért szereti a gazda azt a 12 éves cselédmunkást alkalmazni, mert olcsóbban jut hozzá, akkor a felnőtt cselédek helyzete javulna. *(Zaj. Felkiáltások: Libát őriz! Az nem munka!)* Én a libapásztorkodásnál is nemesebb hivatásnak tartom azt, ha az a gyermek, a helyett, hogy libát öriz, iskolába jár és tanul 15 éves koráig. *(Zaj.)*

Mert ezzel elérnők, hogy egy csomó felnőtt munkás, a ki most nem kap megfelelő bért és kivándorol, munkát kapna, miután a gyermekmunkához a gazda majd nem fog olyan könnyen hozzájutni. Ezért is tessék a gyermekmunka határidőt kitolni, mert ez emberi szempontból, a gyermek fejlődésének szempontjából és a mezőgazdasági munkások érdekében is óhajtandó és szükséges. *(Zaj.)*

A törvényjavaslat egyik szakasza kimondja, hogy 18 éves korig házi fegyelem alatt áll a mezőgazdasági cseléd. A törvényjavaslat indokolása nagyban dicsekszik azzal, hogy az 1876: XIII. t.-czikkhez képest micsoda humánus szellem lengi át ezt a javaslatot, mert nem mondja ki azt, mint az 1876: XIII. t.-czikk, hogy a cseléd egész életén át a házi fegyelemnek van alávetve. Én nem tartom ezt olyan nagy vivmánynak, mert hála Isten, ma már olyan szellem kezd a legelhagyatottabb cselédlakásban is érvényesülni, hogy ha a gazda vagy annak csősze, ispánja vagy gazdatisztje a cselédet ütlegelné vagy pofozná, az nem tűri azt némán, hanem attól tarthat az a csősz vagy ispán, hogy csinján kell bánni az ütlegekkel, mert esetleg visszaütik. *(Nagy zaj.)*

Világhy Gyula: Sohasem volt becsületes mezőgazdaságban, a ki igy beszél!

Mezőfi Vilmos: Tehát az élet már túlemelkedett ezen a nagy humanizmusán a javaslatnak. Vagyis, hogy a 18 éven felüli cselédre nézve nem engedi meg a törvényjavaslat a házi fegyelem gyakorlását, az onnan van, mert ugy sem tarthatja azt fenn; de hogy a 18 éves korhatárig mégis fentartja: ezt én ismét a törvényjavaslat igen sulyos fogyatkozásának tekintem. Ez magyarul annyit tesz, hogy a 18 éves korhatárig rúghatja, ütlegelheti, pofozhatja a gazda a cselédjét. Ezt jelenti a házi fegyelem. *(Élénk ellenmondás.)* Ha nem ez az akarat, akkor ne tessék ebbe a javaslatba a házi fegyelmet belevenni, tessék kihagyni ezt a paragrafust. *(Mozgás és zaj.)*

A t. előadó ur majd hivatkozni fog arra, a mikor szó kerül erről a dologról, hogy van valami német tartományi törvény, a melyből kiderül, hogy 1810-ben Németországban olyan törvényt fogadtak el, a mely ma is érvényes törvény, a mely nyiltan megengedi a gazdának a cseléd ütlegelését. 1810-ben alkották meg azt a német törvényt. De nem hajtották bizonyára végre, ugy a minthogy az 1876: XIII. t.-czikknek a házi fegyelemre vonatkozó részét nagyon kevés helyen merték és merik Magyarországon most is végrehajtani. Benne van a a törvényben, de nem hajtják végre.

Itt azonban a házi fegyelmet a 18 éves életkorig nyilvánvalóan fenn akarják tartani és benne van a törvényjavaslatban, hogy az alatt a tettlegességet is értik. Hát a javaslatnak ez az intézkedése határozottan az egyéni szabadság sulyos sérelme. Mert az a 12 éves cseléd, a mikor önállóan kenyeret megy keresni, a gazdával »egyenjogu szerződő fél«. S a javaslat a gazda és a 12 éves gyermek között megkötött szerződést épen olyan szigoru büntetésekkel veszi körül, mint ha az a nagykoru munkás és a gazda között jött volna létre. Ha tehát az a 12 éves cseléd szerződést köthet önállóan, akkor sem törvényi, sem erkölcsi, sem jogi alapja nincsen annak, hogy ő 18 éves koráig a gazda házi fegyelme alatt álljon. *(Ugy van! a középen.)*

A törvényjavaslat 33. §-a valósággal kétféle becsületet állapit meg:

Megállapit egy uri becsületet és egy cseléd-becsületet. Mert azt mondja ez a 33. §. — szószerint fogom felolvasni és pedig ugy, a miként a munkásügyi bizottság végérvényesen megszövegezte, meghagyván az eredeti szakasz rendelkezését annak első részében. — *(Olvassa):* »A gazda a cselédet, ha kötelessége ellen vét, mint háznépének tagját megdorgálhatja; kifejezések, a melyek a család és a háznép keretén kivül más személyek között sértőknek tekintethetnek, a gazda irányában nem támasztják azt a vélelmet, hogy a cselédet becsületében érinteni szándékozott volna.« *(Mozgás balfelől.)* Hát ez a kétféle becsületnek a törvénybe való beiktatása! Azt vetik az ellen, hogy a gazda és munkás közti viszonyban el nem kerülhető, hogy a gazda egy-egy erősebb kifejezéssel ne illesse a cselédet, és mi lesz abból, hogyha a cseléd minduntalan el fog szaladni a szolgabiróhoz, hogy őt a gazda megsértette. Nem vitatkozom a felől, hogy ez érdemileg helytálló kifogás-e vagy sem.

De határozottan állitom, hogy a törvénykönyvbe való bevétele annak, hogy egy és fél millió cselédet, asszonyt és férfit, a legdurvább szóval lehessen illetni, lehessen becsületében sérteni, — és az a cseléd ezt nem tekintheti becsületsértésnek, vagyis elégtételt magának e miatt nem szerezhet — állitom, hogy ez a kétféle becsületnek törvényes meghatározása. *(Mozgás balfelől. Helyeslés a középen.)*

Állitom, hogy ezt ebből a törvényjavaslatból feltétlenül ki kell venni, mert ha van ebben a törvényjavaslatban gyúanyag, ha van benne olyan rész, a mely a cselédek elégedetlenségét és elkeseredését fel fogja támasztani, ez a paragrafus feltétlenül alkalmas arra. Vajjon nem elég, hogy a cseléd mint állampolgár teljesen és tökéletesen jogtalan, holott az állam terheihez aránylag ép ugy hozzájárul, mint gazdája, vagy bárki más, hanem még becsületében is máskép itéljük meg a cselédet, mint a munkaadót? Ez vérlázitó! Ezt a szakaszt semmi szin alatt sem szabad a törvényjavaslatban meghagyni.

És mindezért a sok szép rendelkezésért, az egyéni szabadság ilyen sulyos megsértéséért és guzsba kötéséért, a szervezkedés lehetetlenné tételeért, s a kétféle becsület megkonstruálásáért vajjon mi jót nyujt a javaslat annak a szegény mezőgazdasági cselédnépnek és kisgazdáknak, a kik e javaslat terhét elsősorban viselni fogják?

Az idő előrehaladottsága daczára erre is kénytelen vagyok röviden kiterjeszkedni, *(Halljuk!)* mert a javaslat védői az 1876. XIII. t.-czikkel szemben ezen előnyöket nem tudják eléggé kiemelni. Kimondja a javaslat, hogy a robot el van törölve. Ez a rendelkezés okos. Ámde a robotot már maguk a cselédek eltörölték, mert az ország legnagyobb részében a cselédeknek szervezkedése már annyira haladt az 1876: XIII. t.-czikk daczára, hogy egyszerűen robotmunkát nem vállaltak. Tehát a gyakorlati életben már amugy is megvalósult igazságot iktatnak ezzel törvénybe. Ezt nem ellenzem és ezt szivesen elismerem. A javaslat 23. §-a azonban szintén jó dolgokat biztosit a cselédek számára.

Azt mondja, hogy a gazda köteles »elegendő« időt adni a cselédnek pihenésre. Hát ez az »elegendő idő« nagyon rugalmas fogalom. Némely gazdánál, a rossz és szivtelen gazdákról beszélek, — mert hiszen a törvényjavaslat, a mint épen a miniszter ur hangsulyozta, nem a jó, hanem a rossz gazdákra vonatkozik — elegendő idő lehet 2 óra, a másik gazdánál 3—4—5 vagy 6 óra. Ez tehát nagyon tág fogalom. Az ujkori szocziálpolitikai törvényhozás a külföldön nem ilyen tág fogalmakkal dolgozik, hanem pontosan meghatározza és azt mondja: a munkaidő ennyi óra, ennyi a pihenőidő. Hogy mennyi legyen az az idő, azt szabja meg itt is a törvényhozás bölcsesége *(Zaj.)* Én ez iránt annak idején javaslatot fogok tenni, ha a részletekre kerül a sor. *(Zaj. Egy hang: Hát külön mondjuk a béresekre, kocsisokra?!)* A béresekre, kocsisokra, kertészekre nézve igenis tessék tételenként felsorolni, hogy mennyi a pihenési idejük, mert ilyen határozatot, a mely, ha tetszik: vemhes, ha tetszik: nem vemhes, nem szabad törvénybe iktatni.

Azt mondja ugyancsak a törvényjavaslat egyik rendelkezése, hogy tartozik a gazda elegendő és egészséges élelmet adni. Ez is igen szépen hangzik, de hogy mindennap kása lesz-e az az egészséges étel, vagy lesz-e hus is egy esztendőben egyszer: arról megint nincs szó. Ha azzal dicsekszik a törvényjavaslat, hogy milyen humánus, hogy ime elegendő és egészséges élelmet szab meg, hát legalább azt kellene kimondania, hogy a szolgálati szerződésben suly szerint állapitandó meg, mennyi élelmet adjon a gazda.

Egy másik jótéteménye a javaslatnak, a melylyel szintén nagyra vannak megalkotói, az, hogy lesz majd, de csak 10 év mulva egészséges lakása a munkásnak. Tudnunk kell azt, hogy a mezőgazdasági cselédek, sajnos, az uradalmak legnagyobb részében túlzsufolt lakásokban élnek. *(Mozgás. Felkiáltások: Nem áll!)* Ez annyira áll, hogy maga a földmivelésügyi miniszter ur is elismeri Tény, hogy igen sok helyen embertelen viszonyok között laknak a mezőgazdasági cselédek. Sok helyen öt-hat család van beszorulva egy szobába. Ezt elvitatni nem lehet.

Ezért mondja ez a javaslat, hogy 10 év mulva köteles a gazda minden nős cseléd részére egészséges kamaráből és szobából álló külön házat épittetni. De csak 10 év alatt. Hát 10 év alatt egy fél nemzedék pusztulhat el az

egészségtelen lakások miatt. 10 év alatt ezer és ezer szegény cseléd gyermeke fog elpusztulni tuberkulózisban, a mit ott a lakásokban kap. *(Zaj. Felkiáltások: Ugyan ne féljen ettől! Mit bántja!)* Ettől annyira félek, mint az ország törvényhozója. hogy egy évig sem akarom ezt az állapotot tovább tűrni, és oly rendelkezést kivánok bevétetni e javaslatba, hogy a nagybirtokos köteles egy év alatt felépittetni a külön cselédlakásokat; *(Élénk mozgás.)* ha pedig nem tudja, ne tartson cselédet. *(Nagy zaj.)* A kisgazda nem birja, azt nem is kényszeriteném. A nagybirtokos birja.

Az orvosi gyógykezeléssel is nagyra van a javaslat. Az 1876 : XIII. t.-czikk 30 napot állapit meg, a mely idő alatt a gazda gyógyittatni köteles cselédjét, itt pedig a javaslatban 45 nap van megállapitva. Ez, elismerem, haladás; de ne felejtsék el a javaslat benyujtói és a földmivelésügyi kormány, hogy akár ad az a gazda betegsegélyt, akár nem, akár gyógykezelteti a beteg cselédet, akár nem, törvényes rendelkezések vannak, hogy a cseléd közkórházban, közköltségen kezeltetik. Ha 30 nap alatt, vagy 45 nap alatt nem gyógyul meg, hát tovább is.

Tehát mit tett tulajdonképen ez a törvény? Nem a cselédnek adott több előnyt, hanem a gazdákat terhelte meg azzal, a mi ugyis állami feladat. S ha még nem teljesen állami feladat is, akkor kell hogy állami feladattá tétessék. *(Ugy van! balfelől.)* A mi áll az ipari munkásokra, az kell hogy álljon a mezőgazdasági és földmives munkásokra is. A t. képviselőház annak idején leszavazta inditványomat az ipari munkások betegsegélyezéséről és baleset elleni biztositásról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával, a mikor inditványoztam, hogy terjesztessék ki a kötelező betegsegélyezés a mezőgazdasági cselédekre és munkásokra is. Most azután a gazdát terhelik meg vele. Itt tehát a cselédre nézve előny nincs, mert a törvény őt ugyis védi; itt csak hátrány van, sulyos, elviselhetetlen hátrány a kisgazdákra. Nem a közép- és nagybirtokosokra, mert azok nézetem szerint birják a terhet, de a kisgazdák tönkre fognak menni, ha ez a törvényjavaslat életbelép. *(Helyeslések.)*

A temetéshez is hozzájárul a gazda a javaslat szerint. Humánus dolog. De fájdalom, csak husz koronával. Holott ki kellene mondani, hogy az a cseléd, a ki a munkaadó szolgálatában töltötte el életét, *(Mozgás.)* az a cseléd, a ki a munkaadó szolgálatában elpusztult, ha meghal, tisztességes eltakaritásáról a munkaadó gondoskodjék. *(Zaj.)*

A törvényjavaslat indokolása azt is nagy vivmánynak és előnynek mondja, hogy a községi és egyházi adó felét a munkaadó fizeti a cselédért, csak a másik felét fizeti a cseléd. Kimutattam, hogy micsoda szegényes pénzkeresete van a cselédnek, *(Mozgás.)* mily nagy megterhelés a hadmentességi adó, a kereseti adó és ráadásul a községi és egyházi adó. De ezt annyira sulyosnak tartották a földmivelésügyi bizottságban lévő gazda-képviselőtársaim, hogy kihagyatták ezt is és helyébe vétetett, hogy a teljes iskolai tandijat és beiratási dijat köteles a cseléd helyett a gazda fizetni. A községi és egyházi adót azonban egészen a cseléd fizeti. Tehát nem a fél községi és egyházi adót. A gazda csak a tandijat fizeti. Aligha nem az lebegett előttük, hogy a legtöbb uradalomnak ugyis saját költségén fentartott iskolája van, és igy a nagybirtokos uraknak szemmibe sem kerül.

Most kiterjeszkedem arra, a mit a földmivelésügyi bizottságban elhatároztak, nagy humanisztikus czélzattal a kisgazdák iránt. Kimondták, hogy az a gazda, a ki kétszáz koronánál kevesebb adót fizet, a cseléd béréből levonhatja a betegsegélyezési költség felét. Sulyos, igazságtalan és jogosulatlan, hogy a felét a kisgazdának kell fizetnie. De még nagyobb csapás, hogy a törvényjavaslat kimondja, hogy a 200 koronánál kevesebbet fizető gazdának joga van a cseléd béréből levonni a beteg cseléd, a beteg feleség és 12 éven aluli gyermek betegsegélyező költségének felét. E szerint a kisgazda sokkal hátrányosabb helyzetben lesz itt is a nagybirtokossal szemben. *(Helyeslések.)* Először is nem kap cselédet, mert a cseléd nem lesz bolond, hogy kisgazdához menjen, ha tudja, hogy a nagybirtokosnál előnye van, mert ha ott megbetegszik ő vagy a családja: a gyógykezelés költségeihez neki hozzájárulni nem kell. A kisgazda e miatt nem fog kapni cselédet, és ez lesz az egyik szerencsétlensége. *(Felkiáltások: Más előnyök vannak!)* Másrészt, hogyan jön ahhoz a kisgazda, hogy ő határozottan, nyilvánvalóan állami kötelezettséget a maga vállára vegyen. Ezt is, de mást is régen meg kellett volna valósitani, a mi állami feladat. Ha már annyi, más miniszterium jogkörébe a magánjogi szabályokba ütköző rendelkezést tartalmaz e törvényjavaslat, vettek volna bele oly rendelkezést is, a mely a mezőgazdasági cseléd teljes adómentességét és a mezőgazdasági munkások gyermekeinek a teljesen ingyenes iskoláztatását is biztositja. *(Helyeslés.)*

A vasárnapi munkaszünetről szóló rendelkezést is igen nagy jótéteménynek mondja az indokolás. Én más véleményben vagyok, mert az a paragrafus, a mely ezt rendeli, annyi kibuvót enged a gazdának, annyi utat-módot enged meg, hogy a cselédet megfoszsza a vasárnapi munkaszünettől, hogy csak a gazdától fog függni, mikor akarja megvonni a mezőgazdasági cselédtől azt a jogot, hogy vasárnapját pihenéssel tölthesse.

Nem akarok tovább a részleteknél időzni. De egy kérdést intézek a t. földmivelésügyi kormány képviselőjéhez. Kimutattam, hogy a cselédeknek ez a törvényjavaslat nem kell. Azok a »diszcselédek«, a kiket a földmivelésügyi kor-

mány egybehivott és a kik elé ezt a javaslatot terjesztette, nem képviselték a mezőgazdasági cselédek közhangulatát és akaratát. Ha a földmivelésügyi miniszter ur valóban a cselédek egyetemének hangulatáról akart volna meggyőződést szerezni, akkor a szervezkedett mezőgazdasági munkások testületeihez és egyleteihez fordult volna, ugy, a mint tudott a nagygazdák egyletéhez, az Omge-hez és a vidéki gazdasági egyletekhez fordulni véleményért.

Ha a szervezkedett és valóban mezőgazdasági munkával foglalkozó munkásokat és cselédeket kérdezte volna meg, akkor az igazi hangulatot meghallotta volna. De azoktól a »diszcselédektől« nem hallhatta meg a cselédek igazi közvéleményét, mert azokat nagybirtokos képviselőtársaim, vagy a házon kivül álló nagybirtokos urak szépen diszbe öltöztetve felküldötték Budapestre, hogy legalázatosabb véleményüket a t. kormány képviselőjének legalázatosabban tolmácsolják.

A cselédeknek nem kell ez a javaslat. De nem kell ám a gazdáknak sem. A nagybirtokos urak és a középbirtokos urak azt mondják, hogy sok terhet ró rájuk. Azért nem kell. Még kevésbbé kell a kisgazdáknak. Annál kevésbbé, mert ha a nagybirtokosok is sokallják a terhet, — habár birják — a kisgazdák össze fognak roskadni ezen javaslat terhe alatt. És én nemcsak a cselédek érdekét vélem megvédeni, ha tiltakozom e javaslat ellen, hanem a kisgazdák érdekét is.

Mert a nagybirtokos például minden nős cselédnek tudni fog külön házat és kamrát épiteni, de a kisgazda képtelen lesz a törvény eme kötelező parancsának eleget tenni. Mert a kisgazda a mai viszonyok közt nem tud 1—2000 koronát holt ingatlanba befektetni.

Szóval nem kell a kisgazdáknak sem ez a javaslat. Nem kell a cselédeknek, nem kell a gazdáknak, sőt nem kell a jogászoknak sem, mert azok is elitélik ezt a javaslatot. Kisül, hogy senkinek sem kell. Ugy látszik, csak az Omge-nek kell ez a javaslat. És a képviselőháznak, az Országos Magyar Gazdasági Egyesületben képviselt földbirtokos urak kedvéért, ezt a törvényjavaslatot meg kell szavaznia. Ezt a javaslatot, a mely másfél millió mezőgazdasági cselédtől rabolja el a szabad szervezkedés jogát, a mely a kisgazdák elviselhetetlen helyzetét még sulyosabbá teszi.

Végére érek felszólalásomnak. De még egy igen sulyos és veszedelmes rendelkezésére a javaslatnak bátor vagyok felhivni a t. képviselőház jogásztagjainak figyelmét. A 66. §-a ennek a törvényjavaslatnak jogot ad arra, hogy a gazda és cseléd közti viszonyt a törvényhatóság vagyis a vármegye, a gazdasági egyesület és a mezőgazdasági bizottság véleményének meghallgatásával, szabályrendeletek utján szabályozza. Hát, igen t. ház, mi alkotmánybiztositékokért harczolunk, gr. Andrássy Gyula belügyminiszter fel- és leutazik Bécsbe alkotmánybiztositékokért. De még egy fiók-alkotmánybiztositékot nem láttunk. E helyett fel akarjuk adni azt a legfőbb alkotmánybiztositékot, hogy egyedül és kizárólag a törvényhozás illetékes törvényeket megalkotni. Erről a jogról is lemondunk a nagybirtokosok kedvéért, mert ezzel a szakaszszal a vármegyéket felhatalmazzuk, hogy a mezőgazdasági munkaadókat megkérdezvén, a mezőgazdasági munkaadóknak esetleg korlátolt vagy szükkeblü véleményét szabályrendeletbe öntvén: a vármegye cselédeire mint törvényt életbeléptethesse.

Ha az egyenlő igazság elve vonulna végig valóban ezen a javaslaton, — a mely elvvel dicsekszik a földmivelésügyi miniszter ur, — akkor legalább azt is bevette volna, hogy necsak a munkaadók véleményét legyen köteles megkérdezni az a szabályrendeletet alkotó törvényhatóság, hanem a szervezkedett vármegyebeli munkásokét és cselédekét is. De persze, az egyenlő igazság elvével ez nem fért volna össze. De igy is én alkotmányos veszedelemnek tartom mindig több és több jogot adni a törvényhozáson kivül álló faktoroknak, törvényes intézkedések életbeléptetésére.

T. képviselőház! Azt is igen háládatos feladat volna kimutatni pontok szerint, hogy mennyivel rosszabb ez a sokat dicsőitett törvényjavaslat, a melyről az előadó ur azt mondta, hogy a világon humánizmusban párja nincs, mint az 1876 : XIII. t.-cz. Pontonként tudnám kimutatni, hogy ennek a törvényjavaslatnak büntető rendelkezései sokkal szigorubbak, mint az 1876 : XIII. t.-czikkben foglaltak. Ki tudnám mutatni, hogy az 1876 : XIII. t.-czikkben 4—40 koronáig pénzbüntetés és 1—10 napig terjedő elzárás vannak, mig ebben a törvényjavaslatban 60 nap és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetés van megállapitva. *(Zaj.)*

T. képviselőház! Azt hiszem, minden elfogulatlant sikerült meggyőznöm arról, hogy ez a törvényjavaslat méltán kelt sulyos aggodalmakat mindazokban, a kik itt érdekelt tényezők. A cselédek százezreire kész veszedelem, a kisgazdák százezreire pedig el nem viselhető terheket ró ez a javaslat, s hogy mind annak daczára miért kell ezt mégis törvényerőre emelni ennek a törvényhozásnak, ennek — mondom — más okát nem látom, mint azt, hogy az Országos Magyar Gazdasági Egyesület gúzsba akarja kötni a magyarországi mezőgazdasági munkásokat és azt akarja mindenáron elérni, hogy a régi alacsony napszámbérekhez visszatérhessen.

Ez a törvényjavaslat csak a nagybirtokosoknak előnye, *(Ugy van! a középen.)* ez a törvényjavaslat minden paragrafusában a nagybirtokosokat védi, képviseli és bástyázza körül, *(Zaj.)* Hiszen az is benne van a törvényjavaslatban, hogy nem a nagybirtokos, nem a tulaj-

donképeni földbirtokos lesz, — ha ezt a törvényt valamiben megszegi — felelős, hanem az ő megbizottja, a kivel szemben visszkereseti joga van. *(Zaj.)* Tehát az a nagybirtokos teljesen szabadon menekül a törvényjavaslatnak minden sulyos terhétől, ellenben a megbizott: az szenved, és hogyha vagyonilag a nagybirtokost a szolgabiró felelössé teszi valami kihágásért, a mi birtokán a cseléddel szemben történt: akkor joga van a nagybirtokosnak csőszétől vagy a gazdatisztjétől visszaperelni még azt is. Egyszóval a törvényjavaslat ellene mond az egyenlő elbánás elvének, nyomja a kisgazdákat, sérelme az egyéni szabadságnak, ellene mond a szabad költözködési jognak; megsérti a cselédek jogos önérzetét; kétféle becsületet állapit meg, lehetetlenné teszi, hogy jobb megélhetésre szervezkedhessék a mezőgazdasági cselédmunkás; teljesen guzsba köti, s valósággal a Dózsa-kor, 1526 előtti állapotokat akarja a mezőgazdasági cselédekre visszaállitani. *(Zaj.)*

T. képviselőház! Egyetlen mód van arra, hogy az a törvényjavaslat azt a rémületes pusztitást, a melyet anyagiakban és a lelkekben véghez fog vinni, ha törvényerőre emelkedik, meg ne valósitsa, s az az, hogy a t. földmivelésügyi miniszter ezt a törvényjavaslatot sürgősen vonja vissza.

Nem fogadom el a törvényjavaslatot.

Elnök: T. ház! A tanácskozásra szánt idő letelvén, bátorkodom az ülés bezárása előtt a következő ülés idejére és napirendjére javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tekintettel a háznak egy már előbb meghozott határozatára: holnap, a pécsi kiállitás megnyitására való tekintettel, ülést nem tartunk, hanem javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését csütörtökön, május 16-án tartsa, a melynek napirendjére tüzessenek ki először: elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, másodszor: a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen inditványomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor az 1907. május 16-iki ülés napirendjét ennek alapján megállapitom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Czibur Bertalan s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

156. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 16-án, csütörtökön,

Justh Gyula, utóbb Návay Lajos végül Rakovszky István elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során Pildner Ferencz képviselő halálának bejelentése, feliratok és kérvények bemutatása. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, Günther Antal, gr. Apponyi Albert, gr. Zichy Aladár.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Várady Károly jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Hammersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig gr. Thorotzkai Miklós jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Kérem Várady Károly jegyző urat, szíveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Várady Károly jegyző *(olvassa az 1907. május hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki,

T. ház! Szomoru jelentést kell tennem a t. háznak arról, hogy Pildner Ferencz képviselőtársunk elhalálozott. A megboldogult 1896 óta volt tagja a háznak és egyénisége által egyik legrokonszenvesebb tagja.

Inditványozom, hogy halála felett érzett részvétünknek és fájdalmunknak a ház jegyzőkönyvében adjunk kifejezést. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Jelentem, hogy a képviselőház a pécsi országos kiállitás megnyitásán személyes vezetésem alatt a háznak 20 tagu küldöttsége által volt képviselve és tanuja volt az ország kulturális és gazdasági előrehaladásának.

Bemutatom Bereg vármegye közönségének feliratát az iránt, hogy a magyar nyelv az elemi iskolákban eredményesen tanittassék.

Minthogy az ilyen tárgyu kérvényekre a ház ezen ülésszakban már határozatot hozott, javaslom, hogy ennek megfelelően ez a kérvény is irattárba helyeztessék.

Kérem Hammersberg László jegyző urat, hogy a beérkezett kérvények jegyzékét felolvasni szíveskedjék.

Hammersberg László jegyző *(olvassa):* Bereg vármegye közönségének négyrendbeli felirata: és pedig a magyar kir. honvédség magyar jellegű egyenruhájának visszaállitása, a magyar nyelvű czégfeliratoknak kötelező használata, egy sztrájktörvény megalkotása és a husdrágaság megszüntetése iránt;

Bereg- és Udvarhely vármegyék közönségének felirata a hadügyi költségek emelése ellen;

Zemplén vármegye közönségének kétrendbeli felirata a sajtószabadságnak törvény utján való rendezése és a katonaságnak aratási munkára leendő felhasználása iránt;

Bereg vármegye és Hódmezővásárhely város közönségének feliratai a progressziv adórendszer behozatal érdekében;

Zemplén vármegye és Kolozsvár szab. kir. város közönségének feiratai a czukorkartellek megszüntetése és a czukortermelési adó leszállitása ügyében.

Elnök: Javaslom, hogy mindezen kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslathoz hozzájárulni?

(Igen!) Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

A békésvármegyei gazdasági egyesületnek Fábry Károly, továbbá 285 község földmunkásainak Mezőfi Vilmos képviselő utján beadott kérvényei a gazda és a gazdasági cseléd közti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

A 285 község jegyzéke a következő:

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Abádszalok, Adács (Heves m.), Albis (Bihar m.), Alpár (Pest m.), Alsó- és Felsőbodrony, Alsósegesd, Apátikeresztur, Apáti (Arad m.), Arad város, Aradszentmárton, Ágya, Árpád (Bihar m.), Átány, Bagamér, Bakonszeg, Balatonfőkajár, Battonya, Bábony (Somogy m.), Bácsfeketehegy, Bácsföldvár, Bácskula, Bácstótváros, Bálványos, Báté, Berczel, Berettyószentmárton, Besse, Bezdéd (Szabolcs m.), Békés, Békésgyula, Bélzerind, Biharfélegyháza, Biharnagybajom, Biharpüspöki, Bihartorda, Biharudvari, Boldogasszonyfalva, Borocz, Borosjenő, Bors, Böhönye, Bucsutelep (Békés m.), Buj, Budapest X. kerület, Büdszentmihály, Czibakháza, Csanádpalota, Csánytelek, Csatár, Csány, Csengőd, Csermő, Cséhtelek, Csokaly, Csóka (Torontál m.), Csongrád, Csökmő, Dad, Dancsháza, Daruvár (Pozsega m.), Darvas (Bihar m.), Debreczen város, Derecske (Bihar m.), Dernye, Dég, Dévaványa, Diósd, Dormánd, Egyek, Endréd (Somogy m.), Enying, Erdőtelek (Heves m.), Écska, Érkenéz, Érkeserű, Érkörtvélyes, Érmihályfalva, Érsemjén, Farád, Fegyvernek, Feketető (Torontál m.), Felsőábrány (Borsod m.), Felsőireg, Felsőkovil, Fugyivásárhely, Füzesgyarmat, Galgahéviz, Gáj (Arad m.), Gáva, Gilád, Gyorok, Gyulavarsánd, Hajdúböszörmény, Hajdudorog, Hajdunádudvar, Hajduszovát, Henczida, Heöpapi, Hetényegyház (Pest m.), Heves, Hodos (Arad m.), Homok (Pest m.), Hontfüzesgyarmat, Horgos (Csongrád m.), Hosszupályi, Ibrány, Iháros (Somogy m.), Illye (Bihar m.), Izsák, Jákóhodos, Jászfényszarú, Jákova, Joszás, Kaba, Kajdacs, Kakucs, Karczag, Kánya (Tolna m.), Kápolna (Bihar m.), Káva, Kenderes, Kenese, Kevermes, Kishegyes (Bács m.), Kisiratos, Kiskereki, Kiskomárom, Kiskőre, Kismarja, Kistelek, (Csongrád m.), Kisujszállás, Kiszács, Komodi, Kondoros (Békés m.), Konyár, Köbölkut (Esztergom m.), Köröstarcsa, Kötegyán, Kötelek, Kunágota, Kuncsorba, Kunhegyes, Kurtics, Lajoskomárom, Lepsény, Liliomos, Lökösházi, Magyarczernya, Marczibánydombegyháza, Mácsa (Arad m.), Mágocs (Csongrád m.) Mezőgyán, Mezőkeresztes (Bihar m.), Mezőkovácsháza, Mezősas, Mezőszentgyörgy (Veszprém m.), Mezőtárkány, Mezőtur, Mindszent, Miske, Monyoró, Mosor (Bács m.), Nagybajom (Somogy m.), Nagybajom (Szilágy m.), Nagyhalász, Nagyiratos, Nagyiván, Nagykáta, Nagykörü, Nagymágocs, Nagymihály, Nagyrábé, Nagyráros, Nagyszalonta, Nagyszénás, Nagyvárad város, Nagyzerind, Nádaly, Noszvaj, Nyirbéltek, Óbecse, Obesenyő, Okány, Orosháza, Oszentanna, Ozora, Ocsöd, Orkény, Orvény, Padé, Parád, Parrag, Pelbárthida, Pele, Péterréve, Pitváros, Pócsaj, Poklostelek, Pusztaszentimre, Pusztaszer, Pusztatold, Püspökladány, Rábahidvég, Ráczkeve, Rákoskeresztur, Református dombegyháza, Sándorfalva, Sáránd, Seprős, Simonyifalva, Siter, Sövényháza, Szajol, Szeged város, Szeghalom, Szegvár, Szentes, Szentjános (Bihar m.), Szentleányfalva, Szentpál (Arad m.), Székelyhid, Szigetszentmiklós, Szihalom, Szilbás, Tamásda, Tamási (Tolna m.), Tápióbicske, Tápiósáp, Tápiósüly, Tápiószecső, Temerin, Temespéterfalva, Temesvár város, Tereske, Tetétlen, Tiszabő, Tiszabura, Tiszaderzs, Tiszaföldvár, Tiszafüred, Tiszakeszi, Tiszanána, Tiszaörs, Tiszasüly, Tiszaszentimre, Tiszaszőllős, Tiszatarján, Tiszavalk, Titel, Tornya, Torontálerzsébetlak, Tótgyúgy, Tótkomlós, Tömörkény, Törökszákos, Törökszentmiklós, Tura, Turia, Turkeve, Ugra (Bihar m.), Ujfalu (Torontál m.), Ujfazekasvarsánd, Ujkécske, Ujvidék város, Urszentiván, Üllő, Vadász (Arad m.), Valkó (Pest m.), Vasad (Bihar m.), Vatta, Vámosgyörk, Vámospércs, Váncsod, Veleg, Versecz város, Végegyháza, Vértes, Vése, Vésztő, Világos, Vinga, Visznek, Zenta, Zimándköz és Zimándujfalu.

Javaslom a t. háznak, hogy mindezen kérvények és feliratok tétessenek le a ház asztalára és a napirendre tűzött törvényjavaslattal együtt nyerjenek elintézést.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476) tárgyalásának folytatása.

Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Giesswein Sándor!

Giesswein Sándor: T. képviselőház! Régen nem volt törvényjavaslat, a mely már előzetesen is olyan nagy hullámokat vert fel, mint az a törvényjavaslat, a mely jelenleg a t. ház előtt fekszik. Vannak, a kik alludáltak arra, hogy a midőn a balesetbiztositási törvény feküdt előttünk, szintén minden oldalról megnyilatkozott az érdeklődés és az állásfoglalás vagy ellene, vagy mellette. Tény, ez a törvényjavaslat is sokakat érdekelt, sok érdeket érintett. De a midőn én azokat a hullámokat vizsgálom, a melyek a jelenlegi törvényjavaslat tárgyalása előtt már láthatóvá lettek, én itt nem tisztán az érdekek harczát, hanem egyszersmind az elvek harczát látom. *(Igaz! Ugy van!)* Elvekét, a melyeket — nézetem szerint — bár ellentéteseknek látszanak, nem kell egymás ellen kijátszani, hanem lehetőleg egymás mellé hozni, hogy együttes erővel, parallel működvén, szociális és nemzeti fejlődésünket előmozditsák.

T. ház! Habár jelenleg talán a politikai légkör nyugodtnak látszik, én mégis mintegy a mi léghatárunkon látom azokat az összekuszált felhőcsóvákat, a melyek azt jelentik, hogy a távoli régiókban hatalmas légáramlatok csapnak össze, a melyek maholnap érezhetővé lesznek idelent is.

Azok közt az ellenvetések között, a melyekkel a mi törvényjavaslatunk találkozik, azt hallottuk legelőször és legtöbbször, hirlapokban is, és itt a képviselőházban is, hogy a törvényjavaslat nem időszerű, nem a mostani parlament elé tartozik. Ezt a kérdést, ugy mondják, a népparlamentnek kell megoldania.

Én erre csak azt mondom, hogy a mi parlamentünk vagy meg tudja csinálni demokratikus és nemzeti alapon a népképviseletet, és akkor meg tudja csinálni ezt a törvényjavaslatot is, ugy a mint kell; vagy nem tudja megcsinálni ezt a törvényjavaslatot, és akkor azt kell mondanunk, hogy nem tudja megcsinálni, ugy a mint kell, a népképviseletet sem. Én ezt a törvényjavaslatot bizonyos tekintetben előkészitő stádiumnak tartom, nem ugy, a mint előttem van, hanem azt a témát a mely benne foglaltatik, előkészitő stádiumnak tartom arra nézve, hogy ezen továbbmenve azután a népképviseletre is áttérhessünk.

A multkor nem kerülte el figyelmemet az, hogy valaki épen, a midőn erről a témáról, a parlament reformjáról volt szó, azt mondotta, hogy az a jövő zenéje. Hát igen, nem is akarjuk mi mindig csak a mult zenéjét hallani, hanem a jövő zenéjét is akarjuk hallani.

Igen t. ház, visszaemlékezem azon időkre, a midőn még fiatal legényke voltam és a midőn még a Wagner zenéje a jövő zenéje volt. Eleinte én is, mint a nagy sokaság, nem tudtam megbarátkozni azzal a lármával, azokkal a trombitahangokkal, de most hogy fülünk hozzászokott, én jobban tudom becsülni azokat, hogy ugy mondjam, férfias és öntudatos hangokat, a melyek Wagner zenéjéből kihallatszanak, és ha mindig az édeskés, bár kedves Mozart-zenét kellene hallanom, az unalmassá válnék előttem. Én nem vetem meg a mult zenéjét sem a muzsikában, sem a politikában, de a mult zenéje mellett mint a továbbfejlődés zenéjét akarom hallani a jövő zenéjét. És el kell készülve lennünk arra, hogy közel van az idő, a mikor ebből a jövő zenéjéből a jelen zenéje lesz.

Hát, t. képviselő ház, a jövőre való tekintettel kell nekünk is megcsinálnunk az előttünk fekvő törvényjavaslatot. Számolnunk kell itt az idő követelményeivel, és bár a multból kell kiindulnunk, de a törvényt nem a multra, nem is a jelenre, hanem a jövőre való tekintettel kell megalkotnunk. A társadalmi fejlődés és a nemzeti fejlődés, a mint sokan mondják — és helyesen mondják — folytonos kapcsolatban van egymással. Egyik esemény szüli és tolja előre a másikat, mint a folyónál az egyik hullám a másikat. De, t. ház, a folyónak a menete sem egyenes és egyenletesen futó csatorna, és a történeti fejlődés sem megy mindig egyenletes tempóban, hanem ott is vannak ugynevezett esések, zuhanások, kataraktok. Vannak helyek, a hol gyorsitott tempóban haladnak előre az események. És ha az ilyen kataraktok nagy ügyességet nem tételeznek fel a hajósok részéről, ez nem jelenti azért azt, hogy azokon áthatolni ne lehessen. Egész politikai és társadalmi fejlődésünk azt mutatja, hogy mi jelenleg politikai és szocziális életünkben egy ilyen katarakthoz jutottunk, és azért a kormányzatnak és a parlamentnek minden ügyességét össze kell szednie, hogy ezen a katarakton szerencsésen átevezzen.

A midőn ennek a törvényjavaslatnak tárgyalásába belemegyünk, a mai kor, sőt azt lehet mondani, a jövőnek szocziális helyzetét, viszonyait kell szemünk előtt tartanunk. Épen azért tartom én nagyon is időszerűnek ennek a témának: a gazda és a cseléd közötti viszony rendezésének tárgyalását, mert akkor, a midőn egy politikai átalakulás előtt állunk, először a szocziális alapot kell erősen megvetni; akkor, a midőn politikai fejlődés előtt állunk, először is a szocziális fejlődésnek alapját kell előkésziteni. *(Helyeslés.)* Ez a szempont az, a mely engem vezérel, a midőn ezt a törvényjavaslatot témájánál fogva időszerűnek tartom. Időszerűnek tartom azért, mert itt kifejezésre kell jutnia annak az elvnek, hogy ha a munka egyenjogu tényező a társadalmi életben, legyen egyenjogu tényező a politikai életben is.

Azt tartják az etimológusok, hogy ez az angol szó: lord, ur, eredetét tekintve annyit tesz, mint kenyéradó. A modern kor szocziális felfogása azonban nemcsak az urat tekinti kenyéradónak, hanem azt a munkást is, a ki munkájával létrehozza azt a kenyeret.

T. képviselőház, mikor a törvényhozás a munkás, a gazdasági cseléd viszonyaival foglalkozik, akkor belátja annak nagy fontosságát, hogy a mi munkásaink szocziális állását meg kell erősitenünk, meg kell védelmeznünk munkásainkat mindenféle kizsarolás ellen. A multkor hallottam egy közbeszólást, a mely, mondhatom, igen elszomoritott engem, t. i. mikor a gazdasági cselédekről volt szó, valaki azt mondotta, hogy azok fizetett ellenségek. Igazán szomoru dolog volna, hogy ha ez a mondás igazságon alapulna, *(Ugy van!)* de igazsággá válik, hogy ha mi a munkásokkal nem törődünk és nem törődünk velük ugy, mint velük törődni kell. *(Igaz! Ugy van!)*

Nemrégiben egy igen érdekes könyv jutott kezembe, Werner Sombart-nak, a hires szocziális irónak könyve: Warum gibt es in den Vereinigten Staaten keinen Socialismus. Többféle okot sorol fel az iró, nevezetesen az amerikai

jelentékenyen magasabb munkabér-viszonyokat; de a könyv végén mégis hozzáteszi, mint kiváló és talán leginkább figyelembe veendő momentumot, hogy Amerikában a munkást nemcsak megfizetik, hanem meg is becsülik. Pedig a mi gazdagjaink azok szegény emberek az amerikai kapitalistákhoz képest és Amerikában a gazdag ember mint testvérét, mint munkatársát becsüli meg a munkást és a munkának ez a megbecsülése hozza magával, hogy a munkaadó és a munkás között a szolidaritás érzete támadt fel.

T. képviselőház! Mindenekelőtt ennek a szempontnak kell bennünket vezetnie. A munkást nemcsak megfizetnünk, hanem megbecsülnünk is kell. Hiszen a munka a mi kulturánk alapja, munka nélkül nem képzelhető semmi kultura és épen az a munka, a melylyel a földmives-munkás foglalkozik, mintegy gyökere annak a fának, melyből a mi kulturánk kivirágzik és melynek alapján a mi nemzeti fejlődésünk gyümölcsöt teremt. *(Helyeslés.)* Ha ezeket a gyökereket nem gondozzuk, ha ezeket elmetszszük, a mi nemzetünk fája sem virágot, sem levelet, sem gyümölcsöt hozni nem fog. Tehát tanuljunk abból a példából, a melyet az amerikai ad nekünk. Ha mi attól tartunk, hogy a szocziálizmus, vagy helyesebben a szocziáldemokratizmus fészkeli be magát, akkor legyünk szocziálisták és legyünk demokraták is, mert hogy ha ezt a két elemet, mint az oxigént és nitrogént egyesiteni tudjuk magunkban, akkor olyanok leszünk, mint az éltető levegő, csak vegyileg összekeverve lesz vele a maró salétromsav. Azért ne gondoljuk, t. ház, hogy mi a szocziáldemokráciát sztrájkparagrafusok által vissza tudjuk szoritani, *(Ugy van! balfelől.)* hanem igenis vissza tudjuk szoritani akkor, ha tudunk szocziálisták és demokraták lenni. *(Helyeslés balfelől.)*

Midőn a jelen törvényjavaslat tárgyalásához fogunk, felette szükségesnek tartom, hogy annak egész folyamán ezt a szempontot tartsuk szem előtt. Nemcsak atyáskodónak kell a javaslatnak lennie, hanem a testvéries érzületnek is végig kell vonulnia azon a törvényjavaslaton. *(Helyeslés balfelől.)*

Nagy György: Nagyon szép! Ugy van!

Giesswein Sándor: Azt akarjuk, t. ház, hogy érvényesüljön az az elv, a melyet én minden szocziálpolitika sarkalatos elvének tartok, hogy minél többnek, minél több jólétet kell biztositani. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Azért nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezen törvényjavaslatban nemcsak a cselédek, hanem a kisgazdák is érezhetőleg érintve vannak. *(Ugy van! balfelől.)* A kisgazdák is munkások. Hiszen az a kisgazda nem az ő néhány földjéből, hanem az ő saját keze munkájából él. Tapasztalatból tudjuk, hogy az a kisgazda néha csak bámulatosan magas áron képes bérbevenni azt a néhány hold földet, esetleg igazán nagy áron megveszi azt összekuporgatott garasaiból. Ő az ő saját munkáját nem veszi számba, mintha az nem is volna, de nekünk nem szabad megfeledkeznünk arról, midőn végig megyünk ezen törvényjavaslat szakaszain, hogy a kisgazda is munkás és hogy annak érdekét, mint munkásnak érdekét is meg kell védeni. *(Helyeslés balfelől.)*

Midőn tehát ezen szempontokat figyelembe veszszük, azt kérdezem, hogy vajjon a gazdasági munkás megtalálja-e a jelen törvényjavaslat szakaszaiban a kellő védelmet. A ki erre a kérdésre igazságosan, objektive akarja megadni a választ, annak igenis el kell ismernie, — bár én magam sem tekintem ezen törvényjavaslatot ideálisnak — hogy vannak benne munkásvédő szakaszok. *(Ugy van! balfelől.)*

Ott van mindenekelőtt a lakásviszonyokról való gondoskodás, a melyek a vidék sok helyén csaknem olyan rosszak, mint a budapesti munkáslakások viszonyai. Itt csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy az egyes törvényhatóságok már régebben belátták ennek a gondoskodásnak szükségességét és azért indokolatlan az a kirohanás, a melyet a megyei törvényhatóságok ellen általánosságban intéztek, mint hogyha ott semmiféle szocziális érzetnek nyoma sem volna található. Nagyon méltányos, t. ház, hogy ezen kötelezettség az egész országra kiterjesztessék, és ha van valami kifogásolni való e kérdésben, ugy én azt csak abban találom, hogy az idő egy kissé hosszu. Legalább ott, a hol könnyen eleget tehetnek e kötelezettségnek, a nagybirtokosokra vonatkozólag hosszunak találom a megállapitott időt.

Mert ha nem is tudok osztozni Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam ama nézetében, hogy ezt egy év alatt kell megtenni, mert azt hiszem, hogy Magyarországnak nincs annyi kőmivese a mennyi ezt ilyen hamar véghez tudná vinni, de magam is óhajtandónak tartom, hogy ez az időhatár megrövidittessék és hogy — a mit a miniszter ur kijelentett — az állam a kisgazdának legyen segitségére, hogy ezt a feladatot minél hamarább, minél rövidebb idő alatt teljesithesse.

Nem megvetendő az sem, hogy a mi törvényjavaslatunk azt a régi visszás helyzetet megszünteti, a mely sokfelé panaszra adott okot, sőt sztrájkokat is idézett elő, t. i. értem az ugynevezett robotmunkát, a mely abból áll, hogy a cselédnek hozzátartozóit is felhasználták mindenféle ingyenszolgálatokra. Ez nemcsak teher, . . . *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Giesswein Sándor: . . . a mely illetéktelenül nehezedik arra a cselédre, hanem szocziális szempontból egyszersmind azért is elvetendő, mert egy másiknak orra elől veszi el a kenyeret. *(Ugy van! a középen.)*

Nem megvetendő dolog, hogy a mi törvényjavaslatunk intézkedik a vasárnapi munkaszünetről. Egy évtizeddel ezelőtt még azt hangoztatták mindenfelé, hogy a vasárnapi munkaszünetet

a mezőgazdaságban nem lehet foganatositani, hogy a mezőgazdaság nem tűri meg annak keresztülvitelét.

Nagy György: A jó gazda mindig megtartotta.

Giesswein Sándor: A törvényjavaslatnak ezt az intézkedését örömmel fogadom, valamint örömmel veszem tudomásul, hogy ma már általános elismerésre talált az az eszme, hogy a vasárnapi munkaszünetet ki kell terjeszteni a mezőgazdasági életre is. *(Helyeslés balfelől.)*

Vannak egyes dolgok, a melyeket kifogásoltak. Igy kifogásolta tegnap Mezőfi t. képviselőtársam azt is, hogy a gazdaságban már a 12 éves gyermek mint szolga, mint cseléd alkalmazható legyen.

T. képviselőház! Nem szabad nekünk a mezőgazdasági viszonyokat összetéveszteni az ipari viszonyokkal. *(Ugy van! Ugy van!)* Egy feltétel alatt én is szivesen hozzájárulok ahhoz, hogy később, mondjuk 14 vagy 15 éves korában, legyen csak a cseléd felfogadható, t. i. abban az esetben, ha a törvényhozás egyszersmind elrendeli azt is, hogy mindenféle iskoláztatásnak az ideje kiterjesztessék a 14 vagy 15 éves korig. *(Helyeslés.)* Azért mondom azt, t. képviselőház, mert ha a gyermek 12 éves korában elhagyja az iskolát és 15 éves koráig csak olyan gézenguz, csak akadék a házban, akkor az nem is szokik hozzá soha a munkához és egész életében nem lesz valamirevaló, használható ember. *(Igaz! Ugy van!)* Nem szabad azt gondolni, hogy ez által a gyermek ki van szolgáltatva mindenféle önkényeskedésnek és hogy reá esetleg túlságos munkát raknak. A gyermekalkalmazottak sokszor olyan dolognál vannak foglalkoztatva, a melyet idősebbek nem igen végeznek és nem is igen végezhetnek, mert életkoruk előrehaladottsága miatt nem illik már hozzájuk az a foglalkozás.

Azért, igenis, védelmezni kell a gyermekeket minden túlterhelés ellen a mezőgazdasági téren is, bár én azt mondom, hogy a mezőgazdaság terén túlterhelésre csak ritkán lesz eset, a mit könnyü belátni, ha méltóztatnak figyelembe venni azt, hogy egészen más munka az, a mit félig-meddig játszva, szabad ég alatt, — ha mindjárt tiz óra hosszáig is vagy egész nap — közben-közben szórakozva végez a gyermek, *(Ugy van!)* és egészen más dolog az, — mint a hogy, sajnos, gyakran látjuk — a mikor 12—13 éves nemcsak fiu-, de leánygyermekek is 10—12 óra hosszáig vannak foglalkoztatva valamely ipari munkánál a gépek zakatolása mellett, a gyárak büzös levegőjében. *(Igaz! Ugy van!)* Ezt a két dolgot nem szabad összezavarni, nem szabad egy kaptafára húzni, mint a hogy azt a magyar ember szokta mondani.

Még egy másik dologra akarok kitérni. Mint gravament emlitették a házi fegyelemnek alkalmazását, ugy értelmezvén azt, hogy ennélfogva a gazda rughatja, verheti, lökdösheti alkalmazottait, tehet velük a mit akar.

Kérdem én, t. ház, nem voltunk-e mindannyian, a kik az iskola padjain ültünk és tanultunk 18—20 éves korunkig házi fegyelem alatt? *(Igaz! Ugy van!)* Mi lett volna belőlünk, hogy ha nem lettünk volna házi fegyelem alatt? A demokráczia, a rend és fegyelem nem olyan dolgok, a melyek egymással és egymás mellett meg nem férhetnének, sőt meg vagyok győződve, hogy igazi demokrata csak az, a ki egyszersmind a rend és fegyelemnek is barátja. Ha az amerikaiaktól tanulunk demokratikus szellemet, tanulhatunk tőlük rendet és fegyelmet is. Távol van tőlem, hogy a zsarnokoskodásnak és önkényeskedésnek szószólója legyek, én a fegyelem mellett is kivánom a védelmet, kivánom azt, hogy az a fegyelem túlzásokba ne menjen és visszaélésekre ne vezessen. Törvényhozásunknak erre is ki kell terjednie, jobban, mint eddig történt és megvallom, hogy e tekintetben kellő intézkedést a jelen törvényjavaslatban nem találok.

Ezeket figyelembe véve bár ez a törvényjavaslat olyan, mint egy kis csintalan ficzkó, mégsem tartom javithatatlannak, mint azt dekretálták, sőt eléggé mutatta ezt az, hogy midőn Mezőfi t. képviselőtársam hatást akart elérni, akkor nem azt a szöveget vette elő, a mely hivatalosan a ház elé hozatott, a bizottságok által kidolgozott szöveget, hanem visszatért az eredeti szövegre. Nem mondom azt, hogy nem javithatunk rajta, sőt kell hogy javitsunk rajta, hiszen azért akarunk tárgyalni és tanácskozni, hogy javitsunk azon a szövegen, a mely előttünk fekszik.

Megjegyzem, nekem tényleg az az impresszióm a törvényjavaslatról, hogy abban van sok dolog, a mely egyáltalában magától értetődik és a mely ép azért, mivel bele került, könnyen félreértésekre nyujt alkalmat. Ott van, hogy csak egyet emlitsek, a dorgálás joga. A demokratikus szellem nem mondja azt, hogy a munkaadó, a ki a munkának egyszersmind intézője, ne legyen felebbvalója is a munkásnak és abban, hogy ha megdorgálja azt a munkást, a ki kötelességét nem teljesiti, ép oly kevéssé találok becsületbe vágó dolgot, mint hogy ha engem a ház elnöke rendreutasit, hogy ha nem tartom meg a házszabályokat. *(Helyeslés.)* Azáltal, hogy egy ilyen magától értetődő dolog bele kerül a törvényjavaslatba, félreértések támadtak és én határozottan tiltakoznám az ellen, hogy ha ez a törvényjavaslat csak motivumot is nyujtana arra a gondolatra, mint hogyha nem egyforma volna a becsülete a munkásnak, a cselédnek és az urnak vagy a gazdának. Ez egy veszedelmes paragrafus, a mely csak arra való, hogy bizalmatlanságot keltsen a munkások között és sokkal tanácsosabbnak tartanám az egész para-

grafust, mint felesleges dolgot, inkább elhagyni. Vannak más paragrafusok is, a melyek könnyen félremagyarázhatók. A munka rendje feltétlenül megkívánja, különösen a mezőgazdasági munkánál, hogy a munkások egy része otthon legyen, mert ha ninesen is munka, mindig kell egy munkást tartani, a nélkül nem lehet gazdaságot vezetni, hogy bizonyos munkástartalék ne legyen. Azért én azt a rendelkezést, hogy mikor hagyhatja el a munkás a házát vagy a majort, a mint ki van fejezve, ezt sem tartom, őszintén mondva, a törvényjavaslatba valónak, ez a házirendhez tartozik. Épen olyan ez, mintha az ipartörvénybe bevennék, hogy mikor kell az ipari munkásnak a gyárműhelyben lennie, holott ez az illető gyárnak házirendjéhez tartozik, ott kell megállapitani, mikor van szükség a munkásokra. Az egyes vidékek mezőgazdasági viszonyai szerint a szükséglet oly különböző lehet, hogy nem tartom czélszerűnek, ha e tekintetben kazuisztikába bocsátkozunk. *(Helyeslés.)*

Végül egy pontra akarok kitérni, a melyet én szoeziológikus szempontból tényleg sérelmesnek találok és hozzájárulásomat a törvényjavaslathoz csak abban az esetben, azzal a feltétellel jelentem ki, hogy ha ez a paragrafus vagy kimarad, vagy olykép módosittatik, hogy a munkások sztrájkjoga érintetlen marad. Jól tudom, hogy midőn erről beszélek, ez is sokak előtt a jövő zenéjéhez tartozik. *(Mozgás.)* A jelenhez is tartozik, a multhoz is, de a mikor e kóros szimptomának — mondom, kóros szimptoma bizonyos tekintetben — gyógyitásához fogunk, azt nem fogjuk elérni azzal, ha mintegy visszalökjük, visszaszoritjuk, hanem keresnünk kell az okokat, a melyek a sztrájkot előidézik.

T. ház! Nem vagyok oly félős, oly aggodalmas, a midőn a sztrájkról beszélnek. Hiszen annak idején, 30—40 év előtt a gyárosok is azt mondták: baj van, baj van, tönkremegyünk, mert mindenütt sztrájkok lesznek. A gyárosok mégsem mentek tönkre, és nem tudok tartani oly aratósztrájktól, a mely Magyarországon az aratást lehetetlenné tenné, mert azok a munkások, a mikor sztrájkba lépnek, — ez hozzátartozik a sztrájk fogalmához — nem tagadják meg feltétlenül a munkát, nem azért lépnek sztrájkba, mert nem akarnak dolgozni, hanem esak azért, mert az adott feltételek mellett nem akarnak dolgozni. Azért a feltételeken kell változtatni.

Egy sajnos dolog van és ezt konstatálni lehet a mi jelen gazdasági berendezésünkben, s ez az, hogy a munkások jogos igényeikhez a legtöbb alkalommal esak a sztrájk által tudnak jutni. És ne méltóztassék azt hinni, hogy e törvényjavaslat megváltoztatná a helyzetet. Igaz, rámutattam, hogy e törvényjavaslat tényleg ad bizonyos, nem megvetendő momentumokban védelmet a munkásoknak, de hozzáteszem azt, hogy ha a sztrájkparagrafus, ugy, a mint most van, teljes merevségében megmarad, akkor mindezek a kedvezmények esak látszólagosak, a mint szokás mondani, irott malaszt maradnak, mert az a gazda azt mondhatja, nem mondom, hogy fogja mondani, — egyáltalán az általánositás ellensége vagyok és nem engedem, nem tűröm, hogy akár a gazdákat, akár a munkásokat általános fogalom alá vegyék — de azt mondhatja, én eddig adtam a eselédemnek 100 forint fizetést készpénzben, de most uj terhek háramolnak rám. Először is lakást kell épittetnem. Nekem e lakás árát, a perezentet, a melyet képvisel, le kell vonnom. Másodszor orvost kell fizetnem, részben egyházi adót kell fizetnem, a munkás helyett, tandijat; ez kitesz, mondjuk egy évre 10—15 forintot, én tehát a jövőben ugy teszek, hogy megfelelek a törvény követelményeinek, fizetek a eselédemnek 58 frtot, a többit amugy is megkapja.

Tehát magában véve ez a munkásvédelmi intézkedés illuzórius marad akkor, ha nincs ennek más, magasabb szankcziója. Én sajnálattal látom a modern gazdasági berendezésekre nézve, hogy jelenleg nines mód adva arra, hogy az a munkás jogos igényeihez juthasson, s különösen azért van inkonzekvenczia az 57. §. és amaz intézkedések között, a melyek a eseléd elszerződéséről szólnak, mert az teljesen privát szerződés, azt lehet szóbelileg kötni, az egy privát aktus, a mely esak a gazda és eseléd közt folyik le. És midőn a teljesitésről van szó, midőn a eseléd nem tartja meg a szerződést, akkor nines módjában senkinek sem, nines módjában a szolgabirónak, vagy a kinek hatáskörébe tartozik, megvizsgálni, hogy ez a szerződés igazságos volt-e, nem volt-e az egy Shylock-szerződés, hanem neki oda kell állni, hogy védelmezze a zsaroló gazdát a kizsarolt munkás ellen. Ez tényleg egy ferde helyzet. Örömmel konstatálom, hogy egyes törvényhatóságok, nevezetesen Komárom vármegyének törvényhatósága is utalt már erre az inkonzekveneziára és kérelmezi, hogy minden munkaszerződés hivatalos közeg előtt köttessék meg. Ez már valami, de esak valami és nem egész dolog. Hogy tényleg nem egészségesek ezek a viszonyok, azt én a mult zenéjéből akarom kimutatni.

Mi megszoktuk azt, hogy akkor, ha valami maradiságról, elnyomatásról beszélünk, esak azt mondjuk: a jobbágyok, a jobbágyság korszabában. Hát tanulmányozzuk kissé a történelmet, menjünk végig a jobbágyság fejlődésének és viszontagságának egymásutánján és meg fogjuk látni, hogy a jobbágyság idejében nagyobb törvényes védelem volt a jobbágyság számára, mint ma van a munkás, a eseléd számára. Egy igen érdekes dolog pl. az, a mely kevéssel a tatárjárás előtt történt. Egy jobbágyperre akarok hivatkozni. Igen, t. képviselőház, voltak jobbágyperek, vagyis az a jobbágy pert indithatott gazdája ellen, ha azt gondolta, hogy meg volt röviditve. És ne tessék azt hinni, hogy ezen perekben a jobbágy mindig el lett utasitva. Vannak szép számmal jobbágyperek, a hol igazat adtak a jobbágynak.

Érdekes pl. épen az, a mi a pannonhalmi apátság területén történt. Kevéssel a tatárjárás előtt

bejött Magyarországba Peeorári Jakab pápai legátus bibornok, és a pannonhalmi jobbágyok hozzá fordultak jogorvoslatért. Ekkor a biboros egy esztergomi kanonokot és egy szerzetes jogtudóst nevezett ki, hogy vizsgálják meg a jobbágyoknak az ügyeit.

Ezek maguk elé hivatták mind a pannonhalmi apátság képviselőjét, mind pedig a jobbágyokat, mindegyiket megeskették arra, hogy ennek a bíróságnak az itéletében megnyugodnak egyházi kiközösités terhe alatt. Megvan az a nagy csomó akta, a mely mindkét részről össze lett hordva és a melyekből meggyőződhetünk arról, hogy azok a nehézmények nem voltak valami túlságosan sulyos nehézmények, de a jobbágyok igazat nyertek, igazat kaptak és még ott is, a hol kétes volt az igazságuk, a bíróság propter bonum pacis, a béke kedvéért az ő javukra döntött. Ez a tizenharmadik században történt.

Igaz, utóbb szomoru dolgok fejlődtek Magyarországon és a külföldön. A jobbágyságot különösen a római jognak és a kapitalisztikus világnézletnek terjedésével mindinkább kezdték nyomni, a minek következménye volt, hogy ők jogorvoslatot nem nyertek és ennek következményei voltak azután azok a parasztlázadások, a melyek mind Németországban, mind pedig nálunk oly szomoru végre vezettek.

A multból tanulhatjuk azt, hogy nekünk a munkásnak bizonyos védelmet garantiroznunk kell, nekünk biztositanunk kell a munkás számára egy oly fórumot, a hol felléphet és megmondhatja, hogy ez a szerződés, a melylyel én szerződtetve lettem, nem méltányos, nem igazságos. A mit erre mondani szokás, hogy hiszen te magad irtad alá, te magad tudtad, mibe mégy bele, ezt a munkással szemben nem lehet felhozni, mert mindig azt kell figyelembe venni, — és ez a sztrájknak az igazi pszichológiája — hogy akkor, mikor szerződést kötnek, a munkaadó és a munkás nines egyforma kondiczióban, a munkaadónak kondicziója akkor mindig erősebb; a sztrájk meg épen abból áll, hogy midőn a munkára nagy szükség van, akkor a munkás azt gondolja, most az én poziczióm az erősebb, tehát én vissza akarom adni. Az kétséget nem szenved, hogy ez nagy zavarokra vezethet az ipari világban és talán még nagyobb zavarokra a gazdasági világban. A törvényhozásnak azért oda kell törekednie, hogy az a munkaszerződés ne legyen egy magánjellegű szerződés, hanem legyen mindjárt ott a megkötésekor olyan, hogy a munkás mindjárt ott a megkötés alkalmával találja meg a maga védelmét.

(Az elnöki széket Návay Lajos alelnök foglalja el.)

Hiszen már belátja azt mindenfelé a társadalmi fejlődés, hogy pl. a pénzkölesönzés nem tisztán privát dolog. Azelőtt az u. n. liberális vagy klasszikus nemzetgazdaság azt állitotta fel, hogy a pénz az egy szabad dolog, mindenki tehet vele, a mit akar és adhat olyan kamatra pénzkölesönt, a mint csak neki tetszik. De belátták, hogy ebből mily borzasztó igazságtalanságok fejlődtek és a törvényhozás mindenütt szükségesnek találta intézkedni arról, hogy az olyan kölcsönszerződések, — hiszen a kölcsönvétel is szerződés — a hol uzsorakamat van kikötve, érvénytelenek. Mindaddig, mig csak a munkaviszonyok összeállitásánál nem találunk olyanféle remédiumot, olyanféle szert, hogy azok a munkauzsorával kötött szerződések érvénytelenek legyenek, mindaddig a munkásnak — sajnos — nincs más eszköze az ő igazainak védelmére, mint a sztrájk.

Én ugyan a kormányzat, a parlament, a törvényhozás feladatának tartom gondoskodni arról, hogy ugy az ipari, mint a gazdasági világ ily mozgalmak által túlságos zavarokba ne keveredjék, de sohasem szabad itt egy elvet feláldozni, sohasem szabad itt egy elvet alkalmazni, a mint azt én ebben a szakaszban kifejezve látom. Hisz itt quasi vétség vagy kihágás gyanánt van odaállitva az is, ha valaki a bérfelemelést kivánja, még ha nem is teszi le a munkát, hanem ha csak fenyeget vele. Akárhány helyen az a munkás hiába megy, ha könyörög, elutasitják.

Az ő igazát esakis ugy tudja demonstrálni, ha azt mondhatja: te munkaadó, ne szorits engem arra, hogy sztrájkoljak, mert ha összezavarjuk a dolgot, csak te veszed annak a kárát.

Nem szabad igazságtalanságot elkövetni, t. képviselőház. És épen azért én nagyon méltánylom azt, a mit ez a javaslat indokolásában mond, hogy a társadalmi békét akarja megalapitani. De hozzáteszem ehhez, hogy a ki a társadalmi békét akarja, annak akarnia kell a társadalmi igazságosságot is. *(Helyeslés.)* Mert a békétlenséget rendesen az igazságtalanság hozza létre.

Nem mondom, t. képviselőház, hogy nem lehettek, vagy nem volt a multban elég olyan sztrájk, a melyre direkt ok nem volt. De az elégedetlenség ugy terjed a munkások között, mint a lappangó tűz. Egy tömegmozgás az és a tömegmozgás szabályai szerint megy végbe. A körüllévők, kik a joggal elégedetlenkedő tömeg hatása alatt állanak, szintén érzik ezek hatását, kihat ez az ő kedélyükre is, a kiknek talán nines is okuk az elégedetlenségre. Épen azért a humánus gazdáknak, azoknak, a kik nem muszájból, hanem a méltányosság és igazság elvei szerint járnak el, érdeke, hogy a társadalmi igazságosság is biztositva legyen, hogy a kik jószántukból nem tudják mindezt megtenni, megtegyék kényszeritve.

De tovább megyek, t. ház. Szó volt az izgatásról. Nem tartozom azok közé, a kik azt mondják, hogy izgatás ninesen, hogy az egy meghatározhatatlan fogalom. Sohasem tudjuk, hogy hol kezdődik ez az izgatás, sőt vannak olyanok, a kik azt mondják, hogy maga Krisztus urunk, és az apostolok is izgatók lettek volna. Hát ez a mi paragrafusunk sem adja meg az izgatásnak helyes definicziójá. Mert ennek a szelleme szerint még az is izgató volna, a ki azt mondja, a munkásoknak, hogy ne elégedjetek meg a béretekkel, mert ez már csakugyan nem méltányos. Hát akkor utoljára én is

izgató vagyok, hogy ha a dolgot szigoruan veszszük, és izgatók voltunk talán akkor, a midőn azt mondottuk, hogy a tanitók fizetését fel kell emelni, a mikor bizonyos türelmetlenséggel azt mondjuk, hogy a papi kongruát végrevalahára meg kell oldani. De azért azt mégsem lehet mondani, hogy nem lehet annak a határát megszabni, hogy hol van az izgatás és ezért izgatás nincsen. Hát mondja meg nekem valaki, hogy a spektrumban, hol végződik a piros, hol kezdődik a narancssárga, a zöld, a kék és a viola szin? Mind egymásba olvadnak át, de azért mégis van egy határozott vonal, a hol azt mondhatom, hogy ez vörös, ez zöld, ez meg kék. Az izgatásnak is megvan a maga spektrumjellege. Megmondom, hogy mi az. Az izgatás ott következik be, a mikor az ügyszeretet, az ügynek a védelme a gyűlöletbe megy át, a mikor az ügy védelme helyett osztály, faj vagy vallás elleni gyűlöletet hirdetnek. *(Helyeslések.)*

A midőn tehát izgatásról van szó és a mikor a társadalmi béke, a társadalmi igazságosság szempontjából kivánjuk, hogy az izgatásnak eleje vétessék, akkor kivánnunk kell azt, t. képviselőház, hogy az izgatás fogalma ne legyen ugy körülhatározva, hogy félreértésekre adhasson okot és hogy ne lehessen izgatóknak nevezni azokat, kik egy ügy mellett lelkesednek, apostolkodnak.

T. képviselőház, ezek azok a dolgok, a melyeket én e törvényjavaslat tárgyalásának elején elmondani kivántam. A mint ezekből méltóztatik látni, én sok javitanivalót találok még ezen a törvényjavaslaton, azonban annak kerek visszautasitását helytelennek tartanám azon oknál fogva, mert én igenis nemcsak időszerűnek tartom a törvényjavaslatot, hanem nagyon is szükségesnek, hogy a társadalmi igazságosság és béke érdekében a mi mezőgazdasági munkásainknak kellő védelmet adjunk. És ha van kifogásom e törvényjavaslat ellen, az nem az, hogy nem ad védelmet, hanem az, hogy nem ad elegendő védelmet. Ez a törvényjavaslat még sokféle kiegészitést kiván: először, hogy minekünk statisztikai adataink legyenek a munka- és a bérviszonyokról, hogy kellőképen el tudjunk e tekintetben igazodni; továbbá kivánja, hogy mezőgazdasági vidékek szerint szervezzük a mezőgazdasági munkaviszonyok felügyelőségét ugy, a mint a gyárakra nézve iparfelügyelők vannak, a kik megvizsgálják, hogy azok a szabványok megtartatnak-e; mert különben minden törvényes intézkedésünk hiábavaló lesz, ha nincs ott egy szakember, a ki aztán előáll és megfelelő információval szolgál nemcsak a miniszteriumnak, hanem a parlamentnek is. *(Helyeslés.)*

Ez a törvényjavaslat tehát, a mely ily nagyfontosságu dolgot tárgyal, arra volna hivatva, hogy a magyar nemzet szocziális és nemzeti gondolkodásának kinyomata legyen. Én, t. képviselőház, megfordultam Németországban és Belgiumban, tanulmányoztam ott a munkásviszonyokat és be akartam hatolni kissé a gazdasági munkásviszonyokba. Nekem ott azt mondták: mi elsősorban iparállam, gyárállam vagyunk, nem is érünk rá a mezőgazdasági munkásokkal foglalkozni, mert minden gondolatunkat az ipari munkások foglalják el, hanem az urak agrárállam polgárai, az urak hivatása, hogy a mezőgazdasági munkásokról kellőképen gondoskodjanak; önök tanuljanak mitőlünk az ipari munkások szervezésére nézve, mi majd önöktől tanulunk a mezőgazdasági munkásokat illetőleg.

T. képviselőház! Midőn e törvényjavaslat tárgyalásához érünk, azzal a gondolattal kell nekünk hozzáfognunk, hogy alapos munkát kell végeznünk, a mely nemcsak a pillanatnyi szükségleteknek felel meg, hanem minta lehet majd egész Nyugat-Európa számára. Én szinte visszarettenek attól a gondolattól, hogy ezt a nagy feladatot im itt hamarjában lebonyolitsuk. Ehhez a dologhoz kell hogy hozzászóljanak jogászok és szociológusok, ugy hogy aztán ebből a munkából igazi tökéletes egész legyen.

Mert ha ebben a törvényjavaslatban megmaradnak bizonyos pontok, a melyek csak félremagyarázhatók, akkor én nem áldást, nem békét várok tőle, hanem ellenkezőleg, aggódom, hogy békétlenségre fog okul szolgálni, vagy legalább fegyvert adunk azoknak kezébe, a kik békétlenséget akarnak szitani.

Ezért, midőn ezekkel a fentartásokkal elfogadom általánosságban ezt a törvényjavaslatot, hozzájárulok Holló Lajos t. képviselőtársamnak inditványához, hogy abból a czélból, hogy azt kellő meggondoltsággal és megfontolással vigyük azután végbe, ennek a törvényjavaslatnak részletes tárgyalása majd a szünetek után valamikor kerüljön sorra. *(Élénk helyeslés és taps a középen.)*

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Fábry Károly!

Fábry Károly: T. képviselőház! Nagyon rövid ideig leszek bátor igénybe venni a t. képviselőháznak b. figyelmét és türelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Csupán csak annak a következetességnek engedek, a mely folyik abból az álláspontból, a melyet a munkásügyi bizottságban foglaltam el, a midőn, mint ennek a bizottságnak egyik szerény tagja, ezt a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadtam el. Ketten voltunk csak, a kik még általánosságban sem fogadtuk el a törvényjavaslatot: Mezőfi Vilmos, a szocziálistáknak vezetője, vezére és jó magam, senkinek sem vezére. Mezőfi Vilmos nagyon messziről indulva indokolta meg, hogy milyen sérelmeket okoz ez a javaslat a cselédeknek; én pedig elindultam arról az oldalról, hogy rendkivül nehéz terheket ró a gazdákra, különösen a kisgazdákra és középbirtokosokra, igy aztán összejöttünk egy holt ponton, egy nyugvó ponton, hogy t. i. mindkettőnknek szépen nem kellett a törvényjavaslat még általánosságban sem.

De hát ugy látom és ugy veszem észre a hangulatból, hogy ez az állásfoglalás ma már

mind általánosabbá is kezd lenni, mert hiszen széles körökben ugy az egyik, mint a másik oldalról erős mozgalom indult meg abban az irányban, hogy ebből a törvényjavaslatból törvény ne váljék. Olyan áramlat leng végig az országon, a mely igazolja azt, hogy ez a törvényjavaslat sem az egyik, sem a másik érdekeltnek nem kell. A példák mutatják: vármegyék felirnak, gazdasági egyletek felirnak, a melyek ebben a tekintetben legjobban tudják az ő bajaikat és helyzetüket, de még a nép hangulatát is látom megnyilatkozni pl. egy olyan szimptomában, a mely megtörtént kerületemnek egyik igen nagy községében, a hol arra igyekeztünk, hogy a függetlenségi pártot szervezzük. Előkészitettük a dolgot, a végrehajtó-bizottságot megválasztottuk, az elnököt, alelnököt kijelöltük, s a mikor már csak a napot kellett kitűzni, hogy az alakuló gyülést meg is tartsuk, akkor azt mondja az érdemes elnökjelölt: uram, mi nem csináljuk meg a függetlenségi pártot, a mig ezen a cselédtörvényen keresztül nem megyünk, mert ha ez a javaslat ugy, a mint van, törvénynyé válik, akkor mi válunk ki a függetlenségi pártból, akkor megyünk másikba. *(Zaj balfelől.)* Nem tudom, talán nem a szocziálistákhoz akarnak-e menni?

Ezek csak jelenségek, de tény, hogy a munkások, a cselédek részéről is a lehető legnagyobb ellenmozgalom tapasztalható. Talán épen onnan kapták t. képviselőtársaim is azokat a felhivásokat, a melyekkel elárasztottak bennünket, számtalan aláirással kerületünkből, a hol látunk ismerős aláirásokat és egyéneket. Lehet, hogy ez mesterséges dolog, *(Ugy van! balfelől.)* magam is annak tartom, sőt nem ijedek meg tőle legkevésbbé sem, és nem fogom követni azért utasitásukat, mert azt mondják, hogy emlékezni fognak reá; mert hiszen az egyéni szabadság és törvényhozói meggyőződés sokkal erősebb és függetlenebb nálam, semhogy bármiféle nyomással képes volna engem az elfoglalt egyenes utról bárki és bármi is eltéríteni.

Nagy György: Egyik oldalról sem kell a nyomásnak engedni.

Fábry Károly: Hanem hogy milyen izzó a hangulat, milyen ellentétesek a felfogások és milyen pressziót gyakorolnak az egyik és a másik oldalról is, sőt terrorizmust is, annak megvilágitására legyen szabad egyetmást elmondani.

Itt van például a magyarországi szocziáldemokrata párt felhivása »a gazdasági cseléd-testvérekhez«, a melyet terjesztett az ország minden részében. Ebben olyan dolgok vannak *(olvassa):* »Mikor ártatlan jobbágyembereket lekaptak a tiz körmükről és a földesur mulattatására véresre korbácsolták őket, korbács helyett ma börtönt kaptok, ütleget a törvény engedelmével rónak ki majd rátok . . . Törvényt hoznak ellenetek az czerholdasok, mert félnek tőletek. Fáj a bőrkabátosok zsebének, hogy egykét krajczárral nagyobb napszámot kell fizetni, rosszul esik nekik, hogy a kommenciót nem mérhetik rostaaljból és dühöngenek, hogy ti is emberekhez illő módon akartok élni.« Nem olvasom az egészet, csak szemelvényeket *(olvassa):* »Megrémültek, hogy sztrájkolni találtok . . . Ez a törvény visszaállitja a jobbágyvilágot, ez a törvény a legnagyobb gazság, a melyet veletek el lehet követni, ennek a törvénynek a neve: derestörvény.«

Igazán legfeljebb csak azért lehet belőle idézni valamit, hogy lássa a t. képviselőház is, minő vakmerő hazugságokkal akarják félrevezetni a népet, mert hiszen a törvényben nincsenek olyanok, hogy *(olvassa):* »a pofon, az ütleg, a félporczió, vagy semmi élelem, az agyonnyomorgatás tartozik a házi fegyelem alá. Éjjeli nyugalmatok nincsen. Vasárnapi munkaszünet nincsen«, — pedig épen most kivánjuk nekik biztositani. — Azt irják és terjesztik, hogy: »Ilyen gazság még nem történt soha a világon, mint a milyet most veletek elkövetnek.«

Mikor ilyen a hangulat, akkor a törvényjavaslatot két oldalról birálva, arra a következtetésre jutottam, hogy ha kihagyjuk belőle azokat a szakaszokat, a melyek elviselhetetlen terheket rónak a gazdákra és kivonjuk belőle azokat, a melyek sérelmesek a cselédekre, akkor ebből a törvényjavaslatból nem marad semmi, mint legfeljebb az 1876 : XIII. t.-czikkből átvett rész. Ennélfogva abból a szempontból indultam ki, hogy ez a törvényjavaslat feleslegeses. Mert hogy ha ugyanaz marad, a mi az 1876 : XIII. t.-czikkben van, és kivonjuk belőle azt, a mit a másik oldalon is egyesek kifogásolnak, akkor nem marad benne meg más, mint azok az intézkedések, a melyek az összebeszélést, a sztrájkmozgalmat igyekeznek elfojtani. Nem tartom helyesnek, hogy itt-ott potyogtattassék el egy-egy törvényjavaslatban ilynemű intézkedés, mert ha azon akarnak segiteni, nem elég, ha egy zápfogát huzzák ki annak a sárkánynak, hanem vágjuk le egyszerre mind a hét fejét és csináljuk meg a sztrájktörvényt, akkor feleslegessé válik itt és más helyütt ilyen kivételes intézkedéseket be-be szúrni. Nem reakcziónárizmusból hozom ezt fel, hanem következetességből.

A másik oldalról is tekintve, én a magam részéről ezt a törvényjavaslatot időelőttinek is tartom. Maga a földmivelésügyi miniszter ur is volt kegyes a munkásügyi bizottságban kijelenteni azt, hogy ezeket a terheket, a milyenek pl. az adó, az iskoláztatás költsége, az orvoslás költsége stb., legalább átmenetileg vállaljuk el addig, a mig a törvényhozás fogja azt mielőbb másként elintézni.

Előttünk áll az adóreform létesitése, azt kell legelőször megalkotni, hogy mi azt a szegény

cseléd- vagy munkásnépet az adó alól teljesen felmenthessük. Ez előttünk áll. Nem fogunk kitérhetni az elől sem, hogy megalkossuk — a mint megalkottuk már az iparosokra és másokra is az általános betegsegélyező pénztárakat — hogy létesitni kell a csclédpénztárakat is. Sőt talán el fog jönni az állami iskoláztatás jövője is és talán akkor, ezen törvények előzetes megalkotása után, mellőzni lehetne mindazon szakaszokat, a melyek ma a gazdákra olyan óriási terheket raknak, s a cselédekben is elkeseredést szülnek, vagy legalább felizgatásukra mesterségesen felhasználhatók.

A részletekre való terjeszkedés nélkül én általánosságban kétféle szempontból indulok ki. A cselédnek és a gazdának érdekét is szem előtt tartva, a mint kell is, szeretném mind a kettőnek javát előmozditani, hisz a nép milliói képezik, alkotják a nemzetet, közös érdek ez tehát, azonban, nézetem szerint, ez a törvényjavaslat, a mely szakaszokba foglalja a gazdák és a cselédek jogait és kötelességeit, romboló hatással lesz és azzal, hogy kimondja a szakma-foglalkoztatást, lehetetlenné teszi a további fejlődést, lehetetlenné teszi különösen a kis- és a középbirtokosokra nézve, a kik nem rendelkezhetnek különböző szakmabeli cselédekkel. A mit a törvényjavaslat most szakaszokba foglal, azt pótolta eddig a gazdának a cselédhez való jóindulata, a gazdának az a felfogása, hogy a cseléd tagja a családnak.

Ha már most mindez szakaszokba foglaltatik és megdöntetik ez a kölcsönös jóindulatu elvi felfogás, akkor megbomlik a jóviszony a cseléd és a gazda között, megbomlik annyival is inkább, mert most már követelésekkel állhat elő a cseléd. Azt mondják erre, hogy igenis a jó gazda azelőtt is megtette azt, hogy cselédje helyett viselte azokat a terheket, a melyeknek árovását most ez a törvényjavaslat czélozza. Azonban egészen más dolog ám az, t. ház, ha valaki önként teszi azt, jó szivből, jó indulatból és egészen más, a mikor erre köteles, a mikor ezzel tartozik, a mikor a cseléd ezzel követelőzhetik, s a hatóságnál vitatkozhatnak felette. Először is annak a határát, hogy meddig megy az ő jóindulatában, az első esetben tisztán maga szabja meg.

Kelemen Samu: Itt van a baj!

Fábry Károly: Holott, ha nem önként cselekszi ezt, hanem ha kénytelen alkalmazkodni ahhoz, a mit a törvény parancsol, a cseléd néha túlzott követelésekkel fog előállani, különösen ha fel akarja bontani, vagy esetleg bontatni a szerződést, és ez által lehetetlenné fogja tenni a kis- és középbirtokosokat és meg fogja bontani azt a patriarchális állapotot, a mely fennáll, a melyik mindkét félre nézve nagy áldás. *(Felkiáltások a baloldalon: Ma már nincs!)*

Somogyi Aladár: Régen lerontották Mezőfiék!

Fábry Károly: Bocsánatot kérek, én különbséget teszek kis- és középbirtokosok között, és épen azért a törvényjavaslatot ebből a szempontból sem fogadom el általánosságban, mert én kétfelé akarnám osztani, kétféleképen akarnám szabályozni a cselédeknek jogait és kötelességeit a kis- és középbirtokosok irányában egyfelől és a nagybirtokosok irányában másfelől, a mint azt már a törvényjavaslat egyik szakasza teszi is. Egészen más a helyzete annak, a ki közvetlen nem érintkezik a cselédekkel, a ki könnyebben áldozhat, mint annak a helyzete, a ki cselédjével egy házban lakik, egy tálból eszik, egy kenyeret fogyaszt, a hol egy kis szobácskában együtt élnek: ott nem lehet aztán kimérni, hogy meghatározott nagyságu termeket szabjunk meg, a melyet a gazda a cseléd-ség részére felállitani tartozik, de nem bir.

Alapjában hibás tehát ez a törvényjavaslat, és épen azért attól tartok, t. ház, hogy ennek a törvényjavaslatnak olyan romboló hatása lesz a kis- és középbirtokosokra nézve, hogy azok tönkretételére fog vezetni. Már pedig, hogy ha egyszer ezt a törvényt megcsináltuk, akkor a visszatérésnek nincsen utja, és a mikor látni fogjuk, hogyan megy a tönk felé a kisgazda és a középbirtokos, hiába fogunk igyekezni visszafelé csinálni bizonyos szakaszokat, vagy esetleg más szigorral akarni eljárni, mert akkorára már a kis- és középbirtokosok tönkrementek és a szocziálisták közé csapták át.

Hisz ma sem lehet már találni olyan kis- és középbirtokost, a kinek telekkönyve megterhelve ne volna, ma is csak ugy küzködik keservesen, épen azért mondotta Mezőfi Vilmos a bizottsági tárgyaláson, hogy ez a törvény csak az ő táborukat fogja növelni.

Már pedig, t. ház, ennek a hazának gerinczét képezik a kis- és középbirtokosok, azokat nekünk meg kell tartanunk, mert ez a nemzetfentartó elem, mert ez az a független elem, a mely nem hajlik, a mely nem félemlithető meg, hazaszeretetéből ki nem térithető, a melyre mindig számithatunk bármilyen, akár politikai, akár szabadságharcz alkalmával. *(Ugy van! balfelől.)* Az országnak ezt a gerinczét fenn kell tartanunk és meg kell védenünk, mert ha ez elől, akkor elől Magyarország is. *(Ugy van! balfelől.)* Ezért általánosságban sem fogadom el a törvényjavaslatot, de megjegyzem, hogy ez nem jelenti egyuttal azt, mintha én bizalmatlansággal viseltetném a t. földmivelésügyi miniszter ur iránt, mert engem az ő, a földmivelésügy terén eddig létrehozott alkotásai bizalommal töltenek el. Csupán ezen egy törvényjavaslatot nem fogadom el általánosságban sem.

Hammersberg László jegyző: Nagy Emil!

Nagy Emil: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyban és egészben igaza van az előttem szólott t. képviselőtársamnak abban, hogy a magyar kisgazdaközönség ennek a magyar társadalomnak gerincze, a melynek bukása egyuttal a magyar faj bukását is jelenti. *(Ugy van! balfelől.)* Én azonban ebből a kétségtelen igazságból még sem vonom le azt a merev következtetést, a melyet ebből az én igen t. képviselőtársam levont, mert felfogásom az, hogy a kisgazda érdekét

a cseléd érdekével sem szembeállitani nem szabad, sem szembeállitani jogosan nem lehet. *(Ugy van! balfelől.)* Mert minden modern gazdasági államnak épen az a főtörekvése, hogy megszüntesse azoknak osztályát, a kik egyszersmindenkorra a cselédség sorsára vannak kárhoztatva; épen az az agrártörvényhozásnak egyik leggyönyörűbb része, s legkimagaslóbb pontja, hogy a cselédnek, ha magát jól és becsületesen viseli és ha urát hiven szolgálja, mindig mód adassék arra, hogy idővel felemelkedjék a kisgazdák osztályába. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Viszont a kisgazdák osztályának kell a cselédek osztályát táplálnia, ugyszólván a kisgazdák osztályából kell állandóan kirajzania a cselédek osztályának. A mig a cselédek érdekeit ilyen mereven elválasztjuk a kisgazdák érdekeitől, addig a cselédkérdést megszüntetni nem fogjuk, hanem igenis, ha helyes törvényekkel, jó örökjogi beosztásokkal módját ejtjük annak, hogy a kisgazda család negyedik, ötödik szülötte elmehessen más pályára, akkor meg fogjuk szüntetni a cselédtörvény mizériáit és ebből kifolyólag a kisgazdák érdekeinek a cselédek érdekeivel való oly merev szembeállitása, a mint azt előttem szólott t. képviselőtársam tette, a gazdasági helyzet követelményeinek nem felel meg. Nekem is számos aggályom van a javaslat részletes intézkedéseivel szemben, de ezen aggályaimat nem nézem nagyon pesszimisztikus szemmel, mert az igen t. földmivelésügyi miniszter ur a koalicziós pártok konferenczián már kijelentette, hogy semminemű olyan reformtól és a törvény szakaszain való olyan változtatástól nem fog elzárkózni, a mely a kisgazdák létérdekeit a cselédek érdekeivel harmóniába képes hozni.

Ezért a kisgazdák szempontjából én nem tekintem olyan pesszimisztikusan a helyzetet, a mint azt előttem szólott t. képviselőtársam teszi, hanem igenis azt hiszem, hogy valamennyien kötelességet teljesitünk, ha a kisgazdák exisztenciális feltételei szempontjából ezen javaslat részletes tárgyalása alkalmával megteszszük a magunk megjegyzéseit. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ebből következik az, hogy, a mint előrebocsátottam, a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom, *(Élénk helyeslés balfelől.)* elfogadom pedig különösen azért, mert a midőn mi akár ezen, akár más padokról a kisgazdák védelmére kelünk: a kisgazdák érdekeit Darányi Ignácz felfogásával sohasem szabad szembeállitanunk. *(Igaz! Ugy van!)* Mert a mikor — sajnos — az egész parlament, pártkülönbség nélkül, még benne laborált abban a régi, szerencsétlen merkantil-liberális felfogásban, a mely a kisgazdák érdekeinek minden propagálásában klerikálizmust, reakcziót látott, akkor már gr. Károlyi Sándor, Darányi Ignácz, s más ilyen nagy férfiak rég propagálták a kisgazdák érdekeinek hatalmas előrevitelét, *(Igaz! Ugy van!)* akkor, a mikor még igen sokan, más képviselők, féltek az igazság kimondásától. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Ez vezet engem, t. képviselőház, abban a felfogásomban, hogy nem tekintem egy kormányférfiunak az alkotását pusztán egy elszigetelt körben, hanem tekintettel vagyok mindig az illető egész konczepcziójára. *(Helyeslés.)* S mivel nincs az iránt kétségem, hogy a földmivelésügyi miniszter ur az ő konczepcziójában megfogja találni azokat a módokat, a melyekkel a kisgazdák érdekeit ezen cselédérdekekkel összhangzásba hozhatja, s mert e tekintetben a legteljesebb bizalommal vagyok az ő eddigi és jövő működése iránt, ezen bizalmi szempont vezet engem főképen arra, hogy egy nagy konczepcziójának egy mozaikját a legteljesebb bizalommal és szimpátiával fogadom, fentartván természetesen megjegyzéseimet a részletes tárgyalás sorára. *(Helyeslés.)*

Az a tétel, t. képviselőház, a melyet az imént voltam bátor felállitani, hogy a cselédosztálynak tulajdonképen a kisgazdák osztálya a bázisa, ugy szólván az egész világon teljesen elismert tétel. *(Igaz! Ugy van!)* Kétségkivül elismert dolog az is, hogy a szocziálistákat, a kiknek egyik képviselője tegnap itt nagy vehemencziával, de annál kevesebb körültekintéssel kezelte ezt a kérdést, ennél a kérdésnél egyáltalában semminemű beleszólási jog nem illeti. Mert ha ők a kisgazdák érdekeit a munkásérdekekkel kivánják összhangzásba hozni, illetve ha ezt hangoztatják, akkor én kénytelen vagyok képmutatónak, *(Igaz! Ugy van!)* népbolonditóknak jellemezni őket, *(Helyeslés.)* a mint nem is tudom ezt másként tenni.

T. képviselőház! Még emlékezem, hogy olvastam egyszer Csizmadia Sándornak, az egyik szocziálista vezérnek a kiskátéját, a mely »Mit akarunk?« czimet visel, s a mely előadja azt, hogy a szocziálistáknak mit kell és mit nem kell tenni arra, hogy ezt az országot paradicsommá változtassák át. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen közkézen forgó káténak mindjárt első szakaszában foglaltatik az az igazán megdöbbentő kijelentés, hogy a kisgazdák osztályának ideje lejárt, hogy a kisgazdák magukat nem képesek többé fentartani, s hogy igy a szocziálistáknak legelemibb kivánsága az, hogy az összes mezőket, a kisgazdák elpusztitásával, a proletárok tanyájává változtassák át. *(Mozgás.)*

Nos hát, a melyik szocziálista programmnak a »Mit akarunk?« kátéja azt tartalmazza, hogy a kisgazda-osztály egy önmagát túlélt fogalom, a melynek csak a temetését kell megrendezni, hogy azután a proletariátus ellephesse az egész mezőt, — ezt igy olvastam abban a kis kátében — annak a szocziálista programmnak akármelyik képviselője, ha a kisgazdák érdekéről beszél, azt hiszem, jogosan mondhatom: képmutatásnál nem tesz egyebet. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)*

Mert ma már Európaszerte elismert tény az, hogy a szocziálizmus haladásának egyedüli főakadálya: a kisgazdák osztálya. A szocziálista követelésekkel tehát egyáltalában nincs harmóniában a kisgazdák érdekeinek propagálása, hanem ellenkezőleg, harmóniában van azzal a kis-

gazdák érdekeinek pusztitása. *(Ugy van!)* És hogy Mczőfi Vilmos t. képviselőtársam a mai választói czenzus mellett mégis be tudott jutni a képviselőházba, erre nézve jó lesz mindenkinek az emlékezetébe idéznem, hogy czt a koalicziő salvus conductus-ával érte el, hogy tulajdonképen neki a függetlenségi párt adott ajánlólevelet, a mikor a választói megválasztották.

Egy hang *(balfelől)*: Ajánlólcvéllel a kisgazdákhoz!

Nagy Emil: Ennek folytán áll az a tény... *(Zaj.)*

Egy hang *(balfelől)*: Kár volt behozni!

Nagy Emil: .... hogy a t. képviselőtársam a legcsekélyebb mértékben sem bizonyitja azt, hogy a kisgazdák az ő felfogását helyeselnék, sőt bizom abban, hogy a kisgazdák osztályánál azok a mérges elvek, melyekkel a szocziálisták állandóan táplálják őket, sikerre nem fognak vezetni. Méltóztassék megengedni, hogy kifejezzem azt a szerény felfogásomat, hogy tulajdonképen a kisgazdáknak az osztálya már csak azért is rászorul arra, hogy a törvényhozás az ő érdekeit az igazság jegyében propagálja, mert kétségtelen, hogy az a kormányrendszer, a mely az imént tünt le mintegy másfél esztendővel ezelőtt, eltekintve egyes tiszteletreméltó kivételektől, a mint azt bátor voltam már emliteni egyik korábbi képviselőházi beszédemben is, minden törvényt ugy csinált, az állami rend minden dolgát ugy intézte, hogy mindig és mindenütt a kisgazdák érdekei ellen tört. Ennek folytán aláirom Fábry Károly t. képviselőtársam felfogását, hogy ennek a törvényhozásnak kötelessége a multak hibáival szakitani és a köztisztesség, az igazság jegyében meghozni azokat az adózási, törvénykezési, közigazgatási, illetéki és egyéb reformokat, a melyek a kisgazdákat az igazság letiprásával évtizedek óta sujtják Magyarországon. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

A mikor ezen cselédtörvényt általánosságban megszavazom, megszavazom abban a feltevésben, hogy talán ezen kérdések terén a kormány nem fog a régi fajta sablonos felfogásban laborálni, a mely nem merészelt hozzányulni egyes igazságos kérdésekhez, hanem meg vagyok győződve, hogy e tekintetben az egész kormány felfogása változáson fog keresztülmenni, és a falunak elhanyagolt érdekeit ez a parlament, ez a kormány ujból fel fogja karolni. *(Helyeslés.)* Ne méltóztassék azt hinni, hogy a kivándorlást pl. a cselédek osztálya kezdette meg. Akár a kivándorlást szemlélve, akár nemzetünk bárminő betegségét nézve, ha azt látnók, hogy kizárólag a cselédek vándorolnak ki, akkor természetesen perhorreszkálnék mindenféle oly álláspontot, a mely ezen cselédtörvény taglalásánál egyuttal a kisgazdák szempontjáról szól. De nem igy áll a kérdés. A kivándorlást nem a cselédek, hanem a kisgazdák kezdették meg. *(Halljuk! Halljuk!)*

A cselédek kétségkivül szintén kivándorolnak, azonban ezt a folyamatot tulajdonképen a kisgazdák kezdették meg és hogy megnyugtassam t. képviselőtársaimat a tekintetben, hogy nem beszélek csak ugy, a magam felfogása szerint, méltóztassék megengedni, hogy egy nem régen közölt, igen megdöbbentő statisztikai adatra mutassak rá, a mely 1890-től 1900-ig, tehát tiz esztendő tartamára megállapitotta a kisgazdák szaporodása, illetve csökkenésének a mérlegét. Hát ez a mérleg végtelenül szomoru, mert azt mutatja, hogy 1890-től 1900-ig az önálló kisgazdák száma, beleértve természetesen az oly napszámosokat is, a kiknek valamely csekély gazdaságuk volt, kertészek, bérlők stb. száma 76.000-rel fogyott.

Lányi Mór: Minden más országban emelkedett!

Nagy Emil: Daczára annak, hogy nálunk az örök jog megengedvén a birtokok szétosztását, — ily örökjogi rendszer mellett Franciaországban a kisgazdák osztálya szaporodott, mondjuk: szétforgácsolódott — daczára e szétforgácsolási örökjogi rendszernek, nálunk Magyarországon tiz év alatt az önálló gazdálkodók száma 76.000-rel apadt. *(Mozgás.)* Azután e szám, e tény, ép akkor válik végtelen módon megdöbbentővé, ha megnézzük azt, hogy külföldön, például Németországban hogyan alakul ez a kérdés.

Németországban 1882-ben száz lakosra esett 44 őstermelő és 1895-ben, tehát hét év mulva száz lakosra 36% őstermelő, tehát Németországban is az őstermelők száma fogyott. Ez tehát arra látszik mutatni első tekintetre, hogy itt talán ipari abszorbeáczióról van szó, a mely a mezőgazdasági vidékeket elnéptelenitve, az embereket a városba csalja. De ha e kérdést közelebbről megnézzük, Németország helyzete viszonyitva Magyarországéhoz, egészen másként alakult.

Ugyanis 1882-ben ez a 44 % őstermelő közül volt Németországban 28 % önálló őstermelő, majdnem 1 % magasabb alkalmazott és 71 % kisebb alkalmazott, napszámos és cseléd. Ellenben rá 7 évre, tehát 1895-ben, mialatt egyáltalán a mezőgazdasági lakosságnak apadt a száma, Németországban 1895-ben az önálló gazdák száma 28 %-ról 31 %-ra emelkedett és ezzel szemben a napszámosok, cselédek osztálya 71 %-ról 67 %-ra csökkent, tehát Németországban a helyzet ugy alakult, hogy a cselédeket vagy a földdel nem rendelkező embereket vonzotta be a város, ellenben nálunk Magyarországon, ha méltóztatik megengedni, rá fogok mutatni, hogy ugyanazon idő alatt 1890-től 1900-ig tehát, mialatt az önálló gazdák száma 76.000-rel apadt, ugyanakkor a munkások száma, tehát a kik földdel nem rendelkeznek, emelkedett 1,200.000-ről 1,385.000-re.

Ha tehát egy országban azt látjuk, hogy 10 évi nagy átlagban az önálló gazdák száma óriási mértékben fogyott és ugyanakkor a napszámosoknak, cselédeknek száma emelkedik, ennek oka nem lehet más, mint hogy abban az országban fenekestől rossz minden törvény, hogy abban az országban el van rontva minden, mert a mely országban egy kisgazda az ő maga ősi földjét fentartani nem tudja, abban az országban ugy a gazdasági, mint

a törvénykezési viszonyok nagyon rossz lábon állhatnak.

Ezért tehát, t. képviselőház, az én szerény felfogásom szerint a parlamentnek elsőrendű kötelessége az, hogy ugy a törvénykezési, mint az adó- és minden egyéb reform megvalósításával *(Helyeslés.)* szakitson azon régi felfogással, hogy itt Magyarországon a termelő osztálynak nincs helye, a ki becsületes munkával akarja munkálni ősi földjét, annak megélhetési feltételei nincsenek meg. Itt Magyarországon, t. ház, ha megengedik, hogy a mérleget felállitsa az ember, a fogyasztónak rossz dolga van, a termelőnek rossz dolga van, ellenben mosolyog a közvetitő.

Ugron Gábor: És zsirosodik!

Nagy Emil: Itt a közvetitőknek paradicsomuk van. A termelő nem kap a termékért ugyszólván semmit, a fogyasztó megfizeti rémitő drágán a legsilányabb terméket is. Miért? Mert keresztülmegy az a tojás, az a csirke, az a buza annyi mindenféle közvetitő kézen, a mely közvetitő kéz arról leszedi a tejfelt. *(Igaz! Ugy van!)* A magyar törvényhozásnak, mikor hozzányul bármiféle ilyen kérdéshez, első és főkötelessége azt a nagy elvet megvalósitani, hogy a termelő és fogyasztó csak annyi közvetitőt vegyen igénybe, a mennyire egyáltalában feltétlenül szüksége van, *(Helyeslés.)* és a közvetitők osztályát ne tartsuk ugy államsegélylyel, mint tartották régente Rómában a római polgárok. *(Helyeslés.)*

Ezért az én felfogásom az, hogy ezen törvényt igenis elfogadom és pedig azzal a feltételezéssel, hogy a kisgazdák tekintetében ugy a szövetkezési téren, mint egyéb más megélhetési téren ez a kormány meg fogja mindazt csinálni, a mit már a földmivelésügyi miniszter régen megcsinált volna, ha minden csak tőle függne. *(Igaz! Ugy van!)* Méltóztassanak körülnézni, nap-nap után megtörténik az a lehetetlen jelenség Magyarországon, — hiszen főkép hozzánk képviselőkhöz napnap után érkeznek ilyen panaszok — hogy mikor a szegény gazdaember gépet vagy vetőmagot, vagy akármit akar vásárolni, szemben találja magát rendesen egy raffinált ügynöknek minden furfangjával és egy formalisztikus törvényhozásnak minden parasztölő felfogásával. *(Igaz! Ugy van!)*

A legszerencsétlenebb, a legszánandóbb látvány, mikor azt látjuk, hogy az a szegény kisgazda, mikor megcsalták, hogyan vergődik az ügynök ügyességével és egy rossz kereskedelmi törvény minden formalizmusával szemben *(Igaz! Ugy van!)* Ki van szolgáltatva teljesen, és ez az ut a falu pauperizálása, a falu tönkretétele. *(Igaz! Ugy van!)* Ne méltóztassék tehát pusztán a cselédet nézni, ne méltóztassanak pusztán az ő sorsa javitásában látni a gazdaembernek a károsodását, hanem méltóztassanak ennek a parlamentnek teljes bátorsággal, minden előitéletet félretéve, *(Élénk helyeslés és taps.)* rágalmakkal nem törődve, megrettenés nélkül *(Élénk helyeslés.)* kitűzni a zászlót, a mely a magyar falunak, a magyar kisgazdának felemelését jelenti és a mely el akar ölni mindent, a mi a köztisztesség és a helyes gazdasági szabályok ellen vét, s a mik ellen a termelési, értékesitési, beszerzési szövetkezet a legerősebb fegyver. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Ma az a helyzet egyfelől, hogy a kisgazdák osztálya igazán a lehető legnagyobb bajokkal küzd, és ha ott látjuk másfelől, hogy a cselédnép dolga szintén nagyon nehezen halad előre, ugy én nem tartom azt egészen méltányosnak, ha a cseléd sorsának, helyzetének javitásánál a kisgazdát dobjuk bele mintegy ütközőpontot, hanem ezt csak olyan mértékben ismerem el helyesnek, a mennyiben a törvényhozás a kormánynyal együtt szent kötelességének fogja tartani egyuttal, hogy mindazon igazságtalanságokat, a melyekkel a falu népe küzd az erősebb, ügyesebb városi elemekkel szemben, orvosolja.

És miután én azon felfogásból indulok ki, hogy a kisgazdáknak megélhetési feltételeit ez a parlament más irányban is előre fogja vinni, én ezen törvényt a gyakorlatiasság szempontjából nézem csupán, és a részletes tárgyalások során is azt fogom nézni, hogy meddig képes elmenni a kisgazda saját létérdekeinek veszélyeztetése nélkül cselédei javára. Mert én teljességgel osztozom abban a felfogásban, hogy a felsőbb osztályoknak mindig szociális engedékenységgel kell viseltetniök az alsóbbakkal szemben.

Ez ép ugy áll a gazdára, mint a gyárosra, mint az iparosra, mint a kereskedőre, mindenkire. Azonban természetesen nem lehet követelni a szocziálista engedékenység oly mértékét, a mikor az, a ki enged, tulajdonképen a saját maga létfeltételeit veszélyezteti. *(Ugy van!)* Tehát én ezt a törvényt ugy konczepcziója, mint humánus felfogása szempontjából igenis elfogadom, azonban elfogadom ugy, hogy a részletekben a gazdaosztály exisztenciális feltételeit igyekezni fogunk a legmagasabb mértékben harmóniába hozni a munkások érdekeivel. *(Élénk helyeslés.)*

Ott van, t. képviselőház, egy óriási mező ennek a parlamentnek számára, a mely mező a falu népének sorsán segitene. *(Egy hang: Mezőfi!)* Nem Mezőfi t. képviselőtársunk, a kinek a mezőhöz semmi köze. *(Derültség.)* Mert méltóztassanak megengedni, hogy teljesen őszintén és igazságosan fejezzem ki azt a felfogásomat, hogy a mikor Magyarországon a kisgazdák közel harmincz esztendőn keresztül oly törhetlen hűséggel támogatták a függetlenségi párt zászlaját és oly idegenkedéssel fordultak el a 67-es kormányzástól, ne méltóztassék azt hinni, hogy ez tisztán közjogi kérdéseken fordult meg.

Meggyőződésem nekem, a melyet kimondottam több alkalommal és ki fogok mondani ezután is, hogy ha az a 67-es kormányrendszer népiesebb, jobb politikát csinált volna a belügyek terén, nem vesztette volna el olyan hamar az egész lakosság előtt a népszerűségét. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Vannak igazságok, a melyeket ki kell mondani. Ha az ember nem mondja ki őket,

akkor tulajdonképen helytelen világításba állitja a kérdést.

A 48-as párt a 67-es pártokkal szemben azt az óriási népszerűséget, a melylyel győzött is, nem tudta volna kivivni, ha az a 67-es párt abban az angol szellemben kezelte volna az egész országot, a mely angol szellemben mindent a népért és mindent az ország érdekében kell cselekedni. Hogy pl. Angliában a felsőbb osztálynak szocziális szelleme milyen hatalmas, azt igen jól mutatta az az idő, a midőn az amerikai buza tönkretette az angol buzát és kénytelenek voltak áttérni az állattenyésztésre. Akkor a bérlőosztály egyszerű nyomására belement abba az egész arisztokráczia, hogy a bérösszegnek körülbelül 62%-át engedte befektetésekre forditani, hogy a buza helyett az állattartásra áttérhessenek, de mégsem engedte meg azt, hogy védővámokkal a kenyér árát megdrágitsák.

Ez óriási szocziális engedékenység, a melynek Angolország gyönyörű példáját mutatta, és kétségtelen, hogy nekünk ezen szocziális engedékenység utján kell mennünk. De ha szemügyre veszszük a lefolyt kormányrendszert, azt kell látnunk, hogy — néhány kiváló férfiut, köztük elsősorban Darányi Ignáczot kivéve — Magyarországon tulajdonképen minden az ingó tőke végett, minden a városi nagy kapitalisták érdekében történt és a falu érdekében felszólalni klerikálizmus volt. *(Ugy van! Ugy van!)*

Én ma már ezektől a fogalmaktól nem ijedek meg, el vagyok készülve arra, hogy a legerősebben ütnek majd ezért különböző oldalról. De ugy fogom fel a dolgot, hogy a kinek tisztán csak azért kell a képviselői állás, hogy nagyságos ur legyen a neve és hogy a hordárok neki szebben köszönjenek, az a képviselői nevet nem érdemli meg. Hanem igenis, a ki nem menve a napi szenzácziók után és nem menve egyes tökéletlenségeknek propagálása után, ki meri mondani a maga meggyőződését minden alkalommal, hogy ha kell, még ha meg is kövezik, az én lelkemben csak az felel meg a képviselői állás magasztosságának. *(Helyeslés)*.

Épen ezért t. képviselőház, hogy hosszadalmas ne legyek, kijelentem, hogy igenis elfogadom ezt a törvényjavaslatot abban a felfogásban, hogy a gazdaosztály sorsán egyéb tekintetekben a törvényhozás változtatni fog. Változtatni fog különösen már csak azért is, mert az önálló vámterület szellője leng az egész országon keresztül és nincsen senkiben kétség az iránt, hogy az önálló vámterület meglesz. Már pedig, t. ház, ugyancsak jóhiszemű emberek között nem lehet kétség az iránt sem, hogy az önálló vámterület behozatalával az átmeneti időben az őstermelőket igenis rázkódás fogja érni.

Markos Gyula: Nem baj!

Nagy Emil: Én is azt mondom, hogy nem baj. T. ház! Ennek az országnak az őstermelői mindig birtak annyi hazafisággal, hogy alá tudták rendelni saját érdekeiket az ország érdekének *(Igaz! Ugy van!)* és nincsen kétség az iránt sem, hogy mint eddig, az őstermelők sorában ezután is ugy lesz ez, csakhogy ebből azután le is kell vonni azt a konzekvenczíát, hogy az önálló vámterület előkészitésének ideje alatt egyuttal meg kell teremteni mindazokat a reformokat is, a melyek a mezőgazdaságot az átmeneti rázkódtatás kibirására alkalmassá teszik. *(Helyeslés.)* Ezek között ott látom, t. ház, elsősorban, — hogy egyebet ne mondjak — a gabonaszövetkezetek kérdését, a melyet Laehne Hugó t. képviselőtársam több alkalommal már olyan gyönyörűen kifejtett. Szóval mindazok a kérdések, a melyek lehetővé teszik, hogy a gazdaosztály, a maga rázkódtatási periodusában ne legyen kitéve a spekulánsoknak. *(Helyeslés.)*

Mert legyünk tisztába, t. képviselőház, azzal, hogy annak a gazdának, a kinek a fizetései lejárnak, a kinek adót kell fizetnie, az a rázkódtatás tartama alatt nem lesz képes addig várni, a mig, különböző piaczok felkeresésével, gabonáját jó áron adhatja el. Hanem igenis, be fog állani az a periódus, hogy a spekulánsok össze fogják vásárolni a gazdaemberek termését, össze fogják azt halmozni és az uj piaczok nyereségeit ők fogják zsebre tenni. *(Helyeslés.)* Épen ezért, t. ház, az önálló vámterület kérdése is szorosan összefügg ezzel a javaslattal és épen azért abban a periodusban, a melyben a gazdák ezen rázkódásnak ki lesznek téve, lehetőleg kerülni kell minden olyan törvényhozási reformot, a mely a gazdák vállaira elviselhetetlen terheket ró. Ellenkezőleg, meg kell oldani ezt a kérdést, a melyet a t. miniszter ur a ház elé hozott azzal a bölcsességgel, a melynek a tekintetében nekünk semmiféle kétségünk nincsen és a mely nem általános szavaknak a kérdése, hanem részletkérdés és remélem, hogy a részletek során meg fogjuk találni mindazokat a módositásokat, a melyek a gazdaosztály szempontjának a cseléd-kérdéssel harmóniába hozatalára szükségesek. *(Helyeslés.)* Épen azért a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Rakovszky István foglalja el.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujra megnyitom. Szólásra következik?

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Bródy Ernő!

Bródy Ernő: T. képviselőház! A mai napon a javaslat mellett két beszéd hangzott el. Ha ennek a két beszédnek hangját és tartalmát nézem, akkor azt kell mondanom, a régi magyar közmondásra visszatérve, hogy »ments meg uram a jó barátaimtól, az ellenségeimmel majd csak elbánok valahogy«, mert a hogy ez a két szónok ma megtámogatta a kormány javaslatát, igazán mellékes volt annak odatétele a beszédjük végére, hogy »elfogadom a javaslatot«, mert a milyen megokolással azt elfogadták, ugyan-

annyi érvvel és ugyanolyan módon vissza is utasithatták volna.

A mai nap egyik igen t. szónoka, Giesswein Sándor t. képviselőtársam felvetette azt a kérdést, hogy vajjon időszerű volt-e ennek a javaslatnak a benyujtása és azt mondta, hogy nem nevezhető időszerűtlennek a benyujtás épen az általános választói jog kérdésével kapcsolatban azért, mert ez mintegy előkészitő stádiuma az általános választói jog megalkotásának.

Ezzel kapcsolatban én is felvetem az időszerüség és a szükségesség kérdését és kérdezem azt, hogy volt-e szükség, volt-e sürgős szükség ennek a javaslatnak a benyujtására? Hogy felülről kezdjem, a trónbeszédben és a kormány programmjában semmi igéret nem foglaltatott e törvényjavaslat benyujtására nézve. A kormány programmja és a helyzet alakulása az általános választói jog jegyében keletkezett. Az általános választói jog az egyenlőség elvén épül fel; az urna előtt ur és cseléd egyforma lesz. Ez a javaslat pedig figyelmeztet bennünket, figyelmezteti az érdekelteket arra, hogy nincs meg az egyenlőség eszméje és a magánjogi téren már előre elveszi azt, a mit a közjogi területen egyelőre csak igér. Hát akkor, t. ház, a kapcsolat a két kérdés között igenis időszerű és a kapcsolat az általános választói jog és a mostani javaslat kérdése között feltétlenül keresendő.

És itt eszembe jut az, a mit hallottam egyszer, a mikor egy szakbirósságnak szerintem is helyes itéletét olvasták fel előttem, a mely túltette magát a törvény betüjén. Midőn azt kérdeztem a biróság elnökétől, hogy miként történhetett ez, hogy ilyen szabadon itéltek, azt felelte: »Ugy itéltünk, mintha esküdtek lettünk volna.«

Mikor mi ennek a javaslatnak a tárgyalásába fogunk és a mikor mi ezen javaslat alapján uj jogokat és kötelességeket állapitunk meg, akkor nekünk is olyan törvényt kellene hoznunk, a minőt az általános választói jog alapján létesült parlament hozna. *(Helyeslés balfelől.)*

És ha nézem a sürgős szükség kérdését és magát azt a fogalomkört, a melyből ez a javaslat meriti a maga tárgyát, akkor azt találom, hogy ebben a gondolatkörben, ebben a fogalomkörben igen sok kérdés sokkal előbbrevaló, sokkal fontosabb. Ilyen halaszthatatlannak tünik fel például a munkások betegsegélyezése és balesetbiztositása kérdésének rendezése; ilyen halaszthatatlannak tünik fel különösen akkor, ha megtudjuk azt, hogy 1904-ben 8944 baleset történt, a melyek közül 400 végződött halállal, 1905-ben pedig 8385 baleset történt a mezőgazdasági munkások körében, a melyek közül 354 végződött halállal. És ha a kormányzat a maga átmeneti jellegére való tekintettel sokszor hivatkozhatik is arra, hogy nem lehet minden teendőt elvégezni és nincsen idő és mód mindenféle kivánalmak teljesitésére, de akkor, a midőn az élet-halál kérdése kopogtat ajtóinkon, azt hiszem, a kormány átmeneti jellegére hivatkozni nem lehet.

Különben, t. ház, ez a kérdés sürgős és fontos volt már 1898-ban is, a munkástörvény első tárgyalása alkalmával. Hogy igen sürgős és fontos volt, azt Rakovszky István t. képviselőtársam fejezte ki határozati javaslatában, a melyet az 1898 : II. t.-cz. tárgyalásakor benyujtott és a mely utasitani kivánta a kormányt, hogy a munkások — beleértve a mezőgazdasági munkásokat is — baleset és betegség esetére való segélyezése kérdésében a törvényjavaslattal járuljon a ház elé. Ez történt 1898. évben és történt most legujabban is, a munkásbetegsegélyezés kérdésének tárgyalásakor. Mondom, ezen kérdés előbbre való és a mi a szükségesség kérdését illeti, Nagy Emil t. barátom beszéde meggyőz bennünket arról, hogy mi minden előbbrevaló teendőnk volna. Beszélt ő a szövetkezeti ügy rendezéséről; beszélt arról, hogy a közvetitők a falu népét ne ronthassák meg; beszélt azon kérdésekről, melyek az életnek gyökerébe és mélyébe vágnak.

Igaz, ezek a kérdések sokkal sürgősebbek és sokkal fontosabbak, mint magának e törvényjavaslatnak kérdése és tárgyalása. Ő felemlitette az önálló vámterület kérdését is. Igaz, hogy az önálló vámterület is alkalmas és helyes volna arra, hogy ne törvénynyel és mindig papiroson, hanem intézményileg biztositsuk azokat az érdekeket és intézményileg gyógyitsuk azokat a bajokat, a melyeket papiros-törvényhozással megoltalmazni és meggyógyitani sohasem lehet. *(Ugy van a középen.)* És ha, t. ház, szükségről és sürgős szükség kérdéséről van szó, talán beszélhetnénk a kötött birtokok felszabaditásának kérdéséről, talán beszélhetnénk a hitbizományok eltörlésének kérdéséről . . . *(Nagy zaj és felkiáltások a baloldalon: És a börze megrendszabályozásáról! Zaj. Elnök csenget.)* Igenis a tőzsde megrendszabályozásáról. Beszélhetünk mindezekről, t. ház, mert a kivándorlási lázat paragrafusokkal elütni nem fogjuk, a kivándorlási lázat paragrafusokkal csökkenteni nem fogjuk és semmit sem fogunk elérni a börtönbüntetések falanxával és légiójával sem, mert ha ilyen módon halad a törvényhozás, akkor feje felett azon veszedelem lebeg, hogy nemcsak hogy semmit nem fognak érni rendszabályai, hanem hogy nem lesz kinek hozni a rendszabályokat, mert az országnak egy része kivándorol, másik része pedig börtönbe és fegyházba kerül, temető és fegyház lesz ebből az országból. *(Nagy zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni, képviselő urak! *(Halljuk!)*

Bródy Ernő: T. képviselőház! Az utóbbi időkben sok szó esett arról, hogy az igények felcsigázódtak és hogy sok bajnak, évtizedes

mulasztásnak hirtelen való orvoslását kivánják. Különösen a legalsóbb rétegeknek előretörekvési vágyait, e vágyaknak forrását és táplálékát mesteri szinekkel ecsetelte gr. Andrássy Gyula belügyminiszter ur, midőn rámutatott arra, hogy a darabont-uralom, az alkotmányellenes kormány volt az, a mely felnyitotta a zsilipet, a melyen át azután a kivánságok árja hömpölygni kezdett. És a mint igaznak fogadom el gr. Andrássy Gyula mesteri beállitását, viszont nem zárkózhatom el annak konstatálása elől, hogy azt a gátat, azt a zsilipet, a melyet a darabont-uralom felszabaditott és megnyitott, a szabadelvű párt emelte, a szabadelvű párt volt az a párt, a mely ebben az országban állandósitotta a közjogi orthodoxiát és a belügyi reakcziót. *(Élénk helyeslés a középen.)* A szabadelvű pártnak uralma alatt több hitbizomány létesült, mint a hitbizományokra vonatkozó törvényes rendelkezés meghozatalától, 1687-től 1867-ig; több hitbizomány létesült 1867-től kezdve napjainkig, mint azelőtt, a mikor még a régi rendi uralom állott fenn. Ez a szabadelvű párt tehát egyrészről nevéhez nem méltóan járt el ebben a kérdésben, másrészről viszont a közgazdasági tevékenység kultuszát űzte monopolium alakjában azokkal a kiválasztottakkal, a kiknek részéről igen kitünő üzletnek bizonyult a párturalom molochjának való áldozás.

De ez a párt, a mikor egyrészről a nagybirtokosokat, másrészről a nagytőkésosztályt védelmezte, elfeledkezett a nép védelméről, elfeledkezett az igazi közérdekről, elfeledkezett a fejlődő korszellem kivánalmairól; elfeledkezett a gazdasági élet haladásáról és midőn azután a pozitiv bünök és negativ mulasztások területéről átlépett az erőszak területére, akkor mulhatatlanul be kellett következnie a katasztrófának, a mely az elaltatott, de egyszerre felébredt, a lenézett, becsapott, kigúnyolt sokaság öntudatra ébredésében rejlik. *(Igaz! Ugy van! a középen.)*

És, igen t. képviselőház, ennek a szabadelvűpárti uralomnak egyik legelső etappe-ja az 1876-iki cselédtörvénynek a megalkotása volt, a mely élénk ellentétben állott azokkal az eszmékkel és elvekkel, a melyek az 1848-as törvényhozás szellemét és irányát áthatották. Az 1848-as törvényhozást két nagy elv irányitotta. Az egyik, a mint Kossuth Lajos mondta: biztositása az alkotmánynak, a másik elv pedig: igazság a népnek.

Kossuth Lajos gyönyörűen körvonalazta ezt az álláspontot Angliában tartott felolvasásainak egyikében, a midőn azt mondta *(olvassa)*: »Törvényekkel hivtuk fel a népet, hogy osztozzék velünk minden közjogban, állami életünk minden áldásában, alkotmányunk minden jóvoltában; felhivjuk, hogy legyen szeretett és szerető testvérünk a személyes, vallási, polgári és politikai szabadság élvezetében ép oly teljesen, mint a hogy mindnyájan, királyok és koldusok, gazdagok és szegények testvérek vagyunk a halandóság közös sorában e földön, s a halhatatlanság reményében a siron túl.«

Ezt mondta Kossuth Lajos, s az alkotmányosság helyreállitása után a törvényhozás számára ki lett volna jelölve az ut, a melyen a népjogok kérdésében haladnia kellett volna; ki lett volna jelölve az ut és ki is volt jelölve épen az 1848-as korszak és annak előzményei alapján, a midőn a gyönyörű jelenségeknek oly nagy sorozatát látjuk.

A midőn látjuk azt, hogy a magyarságnak ügye ölelkezett az emberi jogoknak ügyével; a mikor látjuk, hogy gr. Széchenyi István mint első apostola és első harsonása a népjogoknak lép elő; a mikor, tudjuk, felsőbükki Nagy Pál egyszerre védi meg az elnyomott nyelv: a magyar nyelv és az elnyomott magyarok: a jobbágyok felszabaditási érdekeit; a mikor, tudjuk, Deák Ferencz első parlamenti beszédét a botbüntetés alkalmazása ellen mondja el; a mikor, tudjuk, igen t. képviselőház, hogy Kölcsey Ferencz azért mondott le követségéről, mert küldői a jobbágy-kérdésben reakczionárius utasitásokkal látták el, a melyeket ő nem akart elfogadni és követni; a mikor, tudjuk azt, hogy báró Wesselényi Miklós azért szenvedett börtönt, mert kitartott Kölcsey védelmében és Szatmár megye közgyülésén védelmezte Kölcsey eljárását, szomoru és szigoru szinekkel ecsetelte a parasztság sanyaru helyzetét, a mi hűtlenség volt és a mire börtön várt, — mondom, a mikor mindezeket a jelenségeket látjuk és tudjuk azt, hogy Kossuthnak agitátori ereje, báró Eötvös Józsefnek irodalmi tevékenysége, Bezerédj Istvánnak nemes példaadása mégis legyőzték az előitéleteket, a melyeknek lerombolásához hozzájárult a galicziai lengyel nemesség szomoru esete is. Mikor 1846-ban a lengyel nemesség fegyvert fogott a maga eszményeiért, s a bécsi udvar, a bécsi hivatalos hatalom nem a hadsereget, hanem a parasztokat küldte az urak ellen . . .

Ugron Gábor: Ugy tesz ma is!

Bródy Ernő: . . . parasztlázadást szitott az urak ellen, s mindennek tetejébe megtette azt, hogy megjutalmazta és felszabaditotta őket a jobbágyterhek alól: akkor Kossuth Lajos az ő lánglelkével levonta ennek az esetnek tanulságait és felhasználta azokat a maga agitácziója eszközéül, a mely végre is diadalt aratott, s a magyar jobbágyság felszabadult.

A mikor ilyen példákat látunk magunk előtt, igen t. képviselőház, akkor — tovább vizsgálva a történeti fejleményeket — látjuk, hogy a renaissance után, a mely a magyar közéletben ily módon megnyilvánult, következett ismét a visszaesés korszaka; következett a szabadelvű párturalomnak berendezkedése, következett egy bürokrácziának mérhetetlen kiterjesztése, egy hivatalnok-proletariátusnak megterem-

tése, amikor bekövetkezett az adminisztráció túltengése, csak azt vártuk hiába, hogy az állam gépezetébe beleöntsük és belecsepegtessük azt a szociális olajcseppet, a melyet épen gr. Apponyi Albert oly régen és oly sokáig sürgetett a szociális bajok orvoslására.

Hiába vártuk, ez nem történt meg, hanem előállottak az 1876-iki cselédtörvénynyel, a mely visszaesés volt az 1848-as eszményekhez és vívmányokhoz képest és mindazok, a kik életüket, pályájukat és közéleti működésüket az igazi demokráczia, az emberi humánizmus szolgálatában töltötték el, mindazok törhetetlen erélylyel küzdöttek e javaslat ellen. Irányi Dániel, a függetlenségi párt nagynevű elnöke haladt büszkén ezeknek élén. Ő e javaslatnak mindazon szakaszánál felszólalt, a mely az emberi jogokat és az egyéni szabadságokat sértette. Természetesen a hatalmat mohón élvezni kezdő szabadelvűpárttól ezért gyorsan megkapta a magáét; doktrinérnek, elméleti embernek nevezték, a mely elnevezésen mindig kapva kapnak azok, a kik nem akarják megvalósitani azokat az elveket, a melyeknek hirdetése folytán jutnak fel épen arra a magaslatra, a honnan az elveket a gyakorlatba átvihetnék. Akadt egy szabadelvűpárti képviselő, a ki pláne filantrópnak csufolta Irányi Dánielt.

Irányi Dániel csendes rezignáczióval felelt és ép azon szakasz tárgyalásánál, a mely benne van ezen uj javaslatban is, a mely épen a becsületsértés szabadalmát statuálja, szólalt fel Irányi Dániel és mondotta a következőket *(olvassa)*: »El vagyok ugyan készülve, hogy inditványom ismét le fog szavaztatni nemcsak, hanem ugyanazon képviselő, ki az imént filantropnak csufolt, ez alkalommal is ugyanezen czimet fogja nekem adni. Válaszul Vörösmarty »Bujdosó«-jával azt mondom: »Ez rajtam drága folt.« És engem ellenkezőleg ezen mostani tárgyalás — fűzte tovább — nagyon emlékeztet arra az időre, midőn a nemes táblabirák társadalmi rend felforgatásával fenyegettek, hogy ha a jobbágyak felszabadittatnak, hogy ha a földesuri jogok megszoritattnak, hogyha a földesurak fegyelmi joga korlátoltatik.« Igy beszélt 1876-ban Irányi Dániel, a függetlenségi párt elnöke. De a szociális törvényhozás szünetelt Irányi Dániel működése után is és Irányi Dániel működése közben is. A szabadelvűpártnak kellett az idő a berendezkedésre és elhelyezkedésre; kellett az idő a különféle kreaturáknak beállitására a különböző hivatalokba.

Szüksége volt erre a szabadelvűpártnak és eközben állandóan elfelejtkezett a népről, pedig voltak oly hangok, a melyek figyelmeztették a veszedelmekre, a melyek be fognak következni. Itt ül padjainkon Veres József képviselőtársam, a ki a földmivelésügyi budget tárgyalásakor tartott beszédében felemlitette, hogy 1884-ben tartott első képviselőházi beszéde alkalmával kijelentette és kifejtette azt, hogy az Alföldön széles körökben nagy az elégületlenség. Ennek ma már 23 éve. Itt van Gaál Jenő miniszteri tanácsos és műegyetemi tanárnak egy tanulmánya, a melyet felolvasott a Magyar Tudományos Akadémia statisztikai és nemzetgazdasági bizottságában 1891-ben, tehát 16 évvel ezelőtt. Vajjon mit mondott ebben az előadásában Gaál Jenő? Mondta a következőket *(olvassa)*: »Azon utolsó néhány évtized, mely alatt a kötelező iskolalátogatás, az általános hadkötelezettség, a közlekedési eszközök javulása és olcsósága behozatott, szükségkép átalakitólag hatott a munkásnéprе is, mely megismerte a világot, saját emberi méltóságát, lelkülete és világnézlete nagyot változott; igényei és szükségletei tetemesen fokozódtak; keresete pedig ha általában javult is, ezzel lépést nem tartott«. Miután Gaál Jenő beszámol az alföldi munkászavargásokról, a battonyai véres zendülésről és az orosházi lázadásról, azt mondja, hogy »kár volna az ilyen jó népért«.

Pedig ha most hamarjában nem történik érdekében valami, egy nagy része el fog széledni, oly nagy a kivándorlási hajlam, hogy a népet alig lehet visszatartani. Gaál Jenő, a tudós ember ezelőtt 16 évvel, 1891-ben megállapitotta, hogy a kivándorlási hajlam oly nagy, hogy a népet alig lehet visszatartani. Mondom, évtizedes tanulságok állottak rendelkezésre és a szabadelvűpártnak, ha nyitva lett volna a szeme és lett volna érzéke a nép bajainak meggyógyitására, akkor kellett volna a szociális törvényhozás terén cselekednie.

De csak akkor cselekedett valamit, a mikor a baj a maga egész nagyságában jelentkezett, a mikor folytonosan megujultak a mozgalmak és 1897-ben kitört az aratósztrájk, akkor a szabadelvűpárti kormányzat benyujtotta a képviselőháznak a munkaadó és a mezőgazdasági munkásokról szóló törvényjavaslatot, az 1898. évi II. t.-czikket.

Ezt az 1898 : II. t.-czikket a szabadelvűség lovagjai ismét nagy hozsannával fogadták, nagy hozsannával fogadták a szabadelvűség szabadalmazott lovagjai, ismét lenézték a doktrinéreket. A doktrinéreknek is meg kell hajolniok a nemzeti érdek előtt, kiáltott fel a szabadelvűség egy nagy apostola, a szabadelvűpárt egy nagy bajnoka, Kristóffy József. A szuronyos demokráczia gyakorlati apostola, Kristóffy József tartotta a legnagyobb beszédet e javaslat mellett, és ő szükségesnek tartotta a nemzeti termelésnek biztositása szempontjából a törvényjavaslatot, és ép ugy lenézte Kristóffy József a doktrinéreket, a mint lenézték annak idején Irányi Dánielt szintén a szabadelvűek.

És mi történt? 48-as szellemben, az 1848-iki jogegyenlőség elvei alapján megvédelmezték ezt a javaslatot Rátkay László és Visontai Soma t. képviselőtársaim, a kik közül Rátkay

László azt mondta, hogy a megtorlás szellemében látja a javaslat legnagyobb hibáját, Visontai Soma t. képviselőtársam pedig, mondhatom, sokkal erősebb, sulyosabb kifejezésekkel traktálta a javaslatot, különösen a középkorhoz viszonyitva, és a középkor szempontjából, mint a hogy én, ki lehetőleg objektiv igyekezem lenni, tárgyalom a kérdést.

Mondom, t. képviselőház, szükségem volt ezeknek az előzményeknek előadására, szükségem volt erre a kerülőre, hogy megmondjam, hogy én a szabadelvüpárt munkásvédelmi irányzatából nem kérek, nem kérek abból a munkásvédelmi irányzatból, annak jótéteményeiből, a mely 30 évi uralom alatt csak két alkotást tud felmutatni a mezőgazdasági munkások védelme terén, az egyik az 1876-iki cselédtörvény, a melylyel bevezette, a másik pedig az 1898-iki, a melylyel befejezéshez közel juttatta a maga önző, rideg párturalmát.

Én nem kérek ebből a javaslatból, és ennek a rendszernek jótéteményeiből, nem kérek még akkor sem, ha a humanizmus köpenyegében jelenik meg, mert hozzá vagyunk szokva, hogy a szabadelvüpárt jogfosztásai mindig a humanisztikus köntöst öltötték magukra.

Most már, t. képviselőház, e kitérő után elérkeztem magához a javaslathoz, elérkeztem magának a javaslatnak birálatához.

Kikre vonatkozik tulajdonképen a javaslat? Az aratókról van már külön törvény. Épen az 1898 : II, t.-cz. szól az aratókról, és én azt hiszem, hogy már előbbi előadásomból is kiviláglik, hogy milyen véleményben vagyok a törvényről. Más kérdés azután, hogy bármilyen legyen is véleményem épen az aratási munkásokra, a gazdasági munkásokra vonatkozólag, más kérdés az, hogy én is kimondhatom véleményemet, hogy az aratási időt egy rendkivüli nagy periódusnak tartom a gazdasági életben, a mely annyira kiemelkedő, rendkivüli jelentőségü és fontosságu, hogy erre nézve elismerem a jogosultságot, hogy az állam az egy évi termelés gyümölcsét a lehetőség határain belül a maga polgárai számára mindenáron megvédeni igyekezzék. Elismerem ezt, de ugyanakkor az is a nézetem, hogy csendőrökkel és börtönökkel az államnak érdeke alkalmasan nem biztositható. *(Mozgás. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

És, t. képviselőház, itt épen magának a t. miniszter urnak egy beszédére kell hivatkoznom, a melyből azonban egészen más tanulságot vonok le, mint ő.

A t. földmivelésügyi miniszter ur idei budget-beszédében előadta, hogy kerekszámban egy millió emberre van szükség az aratásnál, előadta, hogy az 1906. évi aratás-sztrájkban résztvett — Torontálmegyét kivéve, honnan adatokat nem kaphatott — 14.791 munkás egy millió arató közül. Ezek közül, mielőtt a hatóságnak itéletet kellett volna mondania, békésen felvette a munkát 10.632. El kellett itélni szerződésszegésért az 1898: II. t.-cz. alapján 5095 munkást. A törvény 69. §-a alapján az 5095 munkás közül 4159 felvette a munkát, e szerint, igy fejezi be a földmivelésügyi miniszter ur, a hires pogány eljárás abból áll, hogy az egymillió arató közül tényleg be lett zárva 935.

Hát én erre azt mondom, hogy érdemes egy 20 millió lakosságu országban 935 emberre olyan törvényt hozni, a mely csak a keserüséget fokozza, de eredményt elérni nem képes? *(Zaj.)*

Elnök: Ne méltóztassanak a szónokot zavarni.

Bródy Ernő: Nem akarok az aratás kérdésénél időzni, mert itt tulajdonkép nem erről van szó. De fájdalom — én szeretném, hogy legyen a gazdáknak minél többször aratása és pedig jó aratása — nem mindig van aratás; ez a javaslat pedig nem az aratómunkásokról, hanem az éves cselédekről szól és ha néhány hétig ilyen rendkivüli körülményre való tekintettel lehet rendkivüli intézkedéseket is tenni, a melyeknek jogosultságát én nem ismerem ugyan el, de mégis elfogadhatónak tartom esetleg az állam érdekéből, — de mikor nem néhány hétről, hanem néhány évről, több évről, esetleg életfogytiglanról van szó, akkor azokkal az éves cselédekkel nem lehet ugy elbánni, mint az aratómunkásokkal. Figyelembe kell venni a különbséget az aratók és az éves cselédek között.

És ha engem nem ismernek el szaktekintélynek ezen a téren, akkor talán el fogják ismerni tekintélynek gr. Károlyi Sándort, a ki az 1898: II. t.-cz. tárgyalásánál, a mely az aratómunkásokról szól, a következőket mondja *(olvassa)*: »Ha mi az aratás és hordás főmomentumát meg kivánjuk védeni, még pedig igen szigoru intézkedésekkel, ebből nem következik az, hogy a szigoru intézkedéseket mindenféle más földmivelési munkára is alkalmazzuk, mely az aratással semmiféle összefüggésben nincs. A mi a szabadságvesztés-büntetést illeti, azt minden más esetben, a mi nem aratás és nem hordás, nem alkalmaznám«.

Ezt mondta gr. Károlyi Sándor 1898-ban az 1898: II. t.-cz. tárgyalásánál. Már most kérdezem én, hogy végigvonul-e ezen elv, hogy t. i. csak az aratásnál és hordásnál kell ilyen rendkivüli módon eljárni, ennél a javaslatnál? Ennek a javaslatnak egy birálója, mondhatnám egy matematikusa kiszámitotta, hogy a javaslat 82 uj deliktumot, kihágást statuál, és tetejébe még ezenkivül szabályrendeleti jogot ad a törvényhatóságoknak, a melyek ezen szabályrendeletekben 82, 182 vagy 682 deliktumot állapithatnak meg. *(Ellenmondás.)*

A kriminálisták már régen sürgetik az igazságügyminiszter urat egy uj büntető novella benyujtására. Én ugy látom, hogy ők rossz helyre adresszálták kérelmüket, mert az uj

büntető novellát nem az igazságügyminiszter ur, hanem a földmivelésügyi miniszter ur nyujtja be ezzel a javaslattal és ráadásul elkereszteli ezt a szeretet törvényének. *(Derültség.)*

Nem érdekes-e az, hogy a miről folyton hallunk beszélni és a mit a törvényjavaslat indokolása is kiemel, hogy ez a javaslat nem egy elméleti bürokratikus csinálmány, hanem ez a való életből meriti a maga oszlopait, ez a való életet és az életben megtörténő eseményeket teszi figyelmének tárgyává; nem érdekes-e, hogy mig — mondom — igy beszélnek a javaslat védelmezői és a javaslat indokolásában is kifejezést nyer ez az elv, valóságos jogászi képzettséget tételez fel a javaslat ugy a gazdánál, mint a cselédnél. Mert például a különböző és eltérő határidőknek tudása, nyilvántartása és megtartása fontos lehet egy ügyvédi irodában, fájdalom, igen fontos lehet egy végrehajtónál.

De hogy egy cseléd például tudja azt, hogy ha két hónappal szerződésének lejárta előtt nem mond fel, akkor ez a szerződés automatikusan meghosszabbodik, a mint azt a javaslat 40. §-a megállapitja és hogy megtörténhetik, hogy ha a jövő évre nem mond fel, akkor megint egy évvel meghosszabbodik és azután megtörténik, hogy ez megy egész a végtelenségig, azaz egész életének a fogytáig . . . *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Méltóztassanak csendben lenni a képviselő urak, mert kénytelen lennék névszerint az illetőket megnevezni.

Bródy Ernő: Bocsánatot kérek, méltóztassék akkor azt az ispánt és azt a cselédet valamely jogi fakultásba is beiratni, *(Nagy zaj.)* mert jogászi gondolkodás, jogászi logika is kell ahhoz, hogy ebből az ártatlannak tetsző rövid kis 40. §-ból az életfogytiglanig való lekötöttség jogát megállapitsa. *(Nagy zaj és ellenmodások.)* Benne van a törvényben, tessék elolvasni. *(Folytonos nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Ne méltóztassanak a képviselő urak türelmetlenkedni. Mindenkinek jogában és módjában áll, ha rákerül a sor, megczáfolni a képviselő urat. Méltóztassanak a szólásszabadságot tiszteletben tartani.

Bródy Ernő: T. képviselőház! Egyáltalán ez a javaslat a jog eszméjét számos helyen degradálja a kiváltságnak jogává. A magánjogot lerontja maga a törvény, mikor a magánjogi szabályokba avatkozik, a javaslat 66. §-a pedig felhatalmazza a hatóságokat arra, hogy a magánjogi jogviszonyok tekintetében ujabb rendelkezéseket és szabályrendeleteket hozzanak. Tehát a helyzet igy áll, hogy először jön a törvény a magánjog területén, másodszor a szabályrendelet és csak harmadszor van a magánjog, köznyelven szólva a polgári jog alkalmazása. Akkor, mikor a 1848-as törvényalkotás a jogegyenlőség elvét mondja ki és akkor, mikor különösen a magánjog terén akarták elérni, hogy a polgárok, az emberek épen polgári jogukban, polgári minőségükben, polgári életükben közös szabályok alá tartozzanak, ez ismét visszaesést jelent a 1848-as elvekkel és eszmékkel szemben.

De azonkivül a szabályrendelet alkotásának joga ellentétben van jogfejlődésünkkel is, a mely mindig perhorreskálta azt, hogy rendeletekkel kormányozzanak, mert jól tudta, hogy a rendeletek mindig a hatalomnak, az önkénynek szolgálatára vannak. *(Zaj.)*

Hát a hatáskör rendezésének kérdésében nem szolgál-e a javaslat kiábrándulásul azok részére, a kik a jogállam eszméjének hivei? A jogállamnak nem a legelemibb követelménye és eszménye-e az, hogy a közigazgatás választassék el a biráskodástól, hogy a közigazgatás csak adminisztráljon, jogi kérdésekben pedig mondjon itéletet a független biró? Ez a javaslat a közigazgatási tisztviselők hatáskörét, a közigazgatási tisztviselők biráskodását kiterjeszti jogi kérdésekben és kiterjeszti ezt akkor, a mikor nincs meg az a szolgálati pragmatika, a mely egyedül adna módot és lehetőséget a közigazgatási tisztviselőknek arra, hogy a reájuk való befolyásoktól függetlenitsék magukat.

A javaslatnak organikus hibája különben is az, hogy nincsen összhangban azokkal az organizmusokkal, a melyekkel összefüggésben kellene lennie, hogy megközelitőleg egy egészet képezzen. Ennek a javaslatnak, a mint beszédem elején kiemeltem, organikus összefüggésben kellene állani a munkásoknak betegség és baleset elleni biztositása kérdésével, összefüggésben kellene állani, főleg a közegészségügy reformjával, különösen pedig a körorvosi intézmény létesitésével.

Összefüggésben kellene lenni pedig azért, t. képviselőház, mert a kisgazdák, a kiknek szempontjára én is nagy sulyt helyezek, a kisgazdáknak a szempontjából sem jó ez a javaslat, a mely az illető szakaszban megállapitja azt, hogy a kisgazdának, de általában minden gazdának fuvart kell küldenie a beteg megvizsgálására. Ez pedig, t. képviselőház, a mikor messze esik az az illető orvos, 25—30 vagy 40 kilométer távolságra, — mert Magyarországon fájdalom, igy vannak megállapitva a körorvosi területek, ugy hogy sokszor 40 kilométernyire sem találnak orvost — a mikor azt a szerény viszonyok között élő kisgazdát arra kényszeriti a törvény, hogy fuvaron kell szállitania naponta egyszer, vagy többször is 40 kilométer távolságról az orvost, ez, azt hiszem, a kisgazdára rendkivüli és elviselhetetlen terheket ró. De nem megoldás e tekintetben a földmivelésügyi és ugyancsak a munkásügyi bizottság módositása sem. Ez a két módositás azt czélozza, hogy annak a kisgazdának, a ki 200 koronánál kevesebbet adót fizet, engedtessék meg, hogy az orvosszerekért fizetett összegeknek a felét a cselédbérből levonhassa. Ez nem méltányos, sőt igazságtalan dolog a cseléddel szemben. *(Helyeslések.)*

Ez az intézkedés rossz helyzetbe hozza a cselédet, de rossz helyzetbe hozza a kisgazdát is, mert az a kisgazda, a ki 200 koronánál kevesebb adót fizet, nem fog cselédet kapni. Az általa felfogadandó cseléd előbb majd az adóhivatalba megy be megtudni, hogy nem fizet-e 200 koronánál kevesebb adót és ha igen, akkor nem áll be hozzá, mert az lebeg a szeme előtt, hogy megbetegedés esetén az orvosszerek árának felét levonják a béréből. Ebből nyilvánvalóan látszik, t. ház, hogy ez a rendelkezés sujtja ugy a kisgazdákat, mint a cselédeket egyaránt.

Ott van azután ennek a javaslatnak a 32. §-a, a mely az iskolai beiratás kérdésével foglalkozik. Ennek a 32. §-nak a tartalma az, hogy a gazda köteles cseléde gyermekeinek iskolai és beiratási dijait megfizetni. Az eredeti javaslat szerint csak a felét volt köteles, a munkásügyi és a földmivelésügyi bizottság módositása értelmében azonban az egészet volna köteles befizetni.

Engedelmet kérek, ez a kisgazdák szempontjából ismét egy rendkivüli hátrányos intézkedés. *(Helyeslések.)* A nagybirtokosokat nem mondom, hogy sujtja, azoknak az uradalmán talán valószinüleg iskola is van, őket nem érdekli, hogy cselédeiknek mennyi gyermeke van és mennyi után kell a beiratási dijat fizetni. De a kisgazda, a ki talán a saját gyermekét sem tudja iskoláztatni, az ugyan meg kell, hogy nézze, hogy a cselédjének hány gyermeke van és hányat kell majd beiratni. *(Igaz! Ugy van!)* Ezzel az intézkedéssel, t. ház, az egygyermekrendszer végzetes réme, a mely idáig csak a Dunántúl jelentkezett, átszorittatik az Alföld szivébe és ajánlatossá teszi annak a cselédnek, hogy hagyjon fel a családalapitás czéljával, neki nem való ez a szép passzió, mikor az élet tulajdonképeni czélját, az önfentartást sem tudja magának biztositani. *(Helyeslések.)*

Ismétlem, t. képviselőház, hogy a javaslat más nagy organikus kérdésekkel, a melyek szintén megoldandók, összefüggésben nincsen. Hiszen az ingyenes oktatás igen ideális dolog és én azt javaslom, méltóztassék ezen javaslattal kapcsolatosan itt, a hol a gazdasági cselédek gyermekeinek iskolai beiratásáról van szó, kötelezővé tenni az állami iskolai ingyenes oktatást az egész vonalon: méltóztassék megpróbálni az ingyenes iskoláztatást és senki sem fog az ellen szemrehányást tenni a kormánynak, hogy a szegény elhanyagolt néprétegek ingyen részesülhessenek a kultura gazdag áldásaiban.

Ha igy néz ki a javaslat ebből a szempontból, nézzünk kicsit körül a vivmányokban. A javaslat nagy vivmánynak tünteti fel, — az indokolás külön hangsúlyozza — hogy a testi fenyités joga a gazdától elvétetett; hogy a gazda ezentúl nem fog élhetni az 1876: XIII. t.-cz. 45—46. §-ban számára biztositott testi fenyités jogával. Ezzel a kérdéssel azonban, t. képviselőház, ugy állunk, hogy mikor a javaslat ezt nagy vivmánynak tünteti fel, mindjárt le is szállitja azt 50%-ra, a mennyiben a gyermekeknél már is megengedi a 18 éves korukig. De hogy ez nem is vivmány, azt a birósságnak egy itéletéből fogom dokumentálni. A Curia 8801/906. sz. itéletében kimondotta, hogy az 1876: XIII. t.-cz. 45—46. §-ban foglalt intézkedésekből kifolyólag a gazdát csakis a megdorgálás, illetve fizetéslevonás illeti meg, ellenben sem a gazdát, sem helyettesét a cseléd felett nem illeti meg a fegyelmi jog olymérvű gyakorlása, hogy a cselédet bottal verje, és rajta testi sértést ejtsen. Tehát a Curia a törvény alapján igenis már előbb életbe léptette azt, a mit ez a törvényjavaslat mint nagy vivmányt tüntet fel.

Ha e kitünő és nagy vivmányok után tekintetbe veszem az emberi jogok, az egyéni szabadság kérdését, akkor, a mint már előbb kifejtettem, kénytelen vagyok rájönni, hogy itt egy oly büntető kodexxel állunk szemben, a mely modern Briareusként mindenbe beleüti orrát a polgári szabadságok ártalmára. Ha t. képviselőtársaim nem hiszik ezt el nekem, kit talán tulradikálisnak tartanak ebben a dologban, *(Ellentmondások.)* engedjék meg, hogy idézzem egy gazdasági egyesület tagjának munkáját, a mely helyettem méltó szavakkal fogja elmondani a magam kritikáját arra vonatkozólag, hogy mit lehet büntetésekkel és börtönnel elérni. A győrvármegyei gazdasági egyesület átiratot intézett Győrmegye törvényhatóságához — hogy ott mi történt vele, azt nem tudom — és ezt az átiratot, a mely röpirat alakjában is megjelent, Lippay Zoltán nagybirtokos fogalmazta, a ki se nem szocziálista, de még csak nem is demokrata. Ez az átirat a következőket mondja:

»Ismerjük jól a multban megalkotott intézkedések azon sorozatát, hol a munkaadók érdekvédelmét vésték a törvénytáblába. Orvoslást pedig mégis csak a közgazdasági fejlődés hozhat és ennek nem ellentállni, hanem ehhez nekünk alkalmazkodni kell.

Gazdasági egyesületünkben nem arra vagyunk hivatva, hogy bizonyos, az idők folyamán létrejött birtoktermeléseket és munkaszervezeteket illető felfogások konzerválásában lássuk a summum bonumot, hanem megtalálva, felismerve a gazdasági átalakulások utvonalát, ugy vezessük azon az általunk képviselt agrikulturérdekeket, hogy ne összeütközésekben pazarlódjék el idő és erély, de ellenkezőleg, a haladásnak nehéz munkájában való egyesülés háritsa el a kolliziókat az ez idő szerinti természetes érdekellentétek között. Mindenfélc oly velleitással azonban, mely büntetendő kihágásnak akarja minősiteni a munkabérérdek propagátorainak azon irányu működéseit, melyekkel a munkásosztály helyzetét önön belátásuk szerint javitani czélozzák,

mi határozottan szembehelyezkedünk már csak azért is, mert sohasem mondunk le önmagunk sem ama jogainkról, a melyek önön érdekeink fegyverei.« Igy beszél a győrmegyei gazdasági egyesület, igy ir Lippay Zoltán, a kinek doktriner mivoltát ellensúlyozza az ő néhány ezer holdja. Fájdalom, ezzel az ellensúlylyal nem szolgálhatok, de a magam részéről is aláirom azt, a mit Lippay Zoltán itt mond.

Egy hang *(jobbfelől)*: Majd lesz, ha igy folytatja. *(Élénk derültség.)*

Bródy Ernö: Ha igy folytatom, nem sok reményem van ahhoz. *(Derültség.)*

T. képviselőház! Befejezem beszédemet. A javaslatnak egyik szakasza statuálja a kétféle becsület fogalmát, azaz megengedi az egyik embernek a becsületsértés szabadalmát embertársával szemben. *(Ellenmondások.)* Ez igy van. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Azt mondják erre, hogy a régi törvényben is benne van ez a becsületsértési szabadalom. Ez igaz, de viszont áll az is, hogy mikor a régi törvényt hozták, akkor a 48-as eszmék és eszmények el voltak nyomva, ma a 48-as eszmék uralmon vannak, *(Mozgás.)* s az elvek következményekkel járnak, nevezetesen, hogy a jogegyenlőség eszméjének ilyen sulyos megtámadását magában foglaló ilyen tétel törvénybe nem iktatandó. *(Zaj.)* 1848-ban a nemesség önfeláldozóan, a maga önérdekét félretéve, kiváltságairól lemondott a jogegyenlőség érdekében.

Mindazon osztályok, melyek felszabadultak, mindazon néprétegek, melyek szabaddá lettek, hálával és kegyelettel vannak eltelve a nemességnek azon nagyjai iránt, a kik megalkották a magyarországi polgári társadalmat. Ebből az következik, igen t. polgártársaim, *(Zajos derültség.)* — kérem, ez teljesen beleillik — az következik, igen t. polgártársaim és igen t. képviselőtársaim, hogy noblesse oblige, a nemesség kötelez, és hogy sem a nemesség utódai, sem a polgári társadalom szülöttei nem iktathatnak törvénybe olyan elvet, a mely ellenkezik a 48-as hagyományokkal, a mely ellenkezik a 48-as szent eszmékkel, annak a lángelménének emlékével és szellemével, a ki azt akarta, hogy az egyenlőjogu polgárok szabad egyesülete a testvériség kapcsaival összefonva éljen és virágozzék a szabad hazában.

Kossuth Lajos szellemére és emlékére hivatkozom, mikor kijelentem, hogy nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés a középen. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra ki következik?

Hammersberg László jegyző: Návay Lajos!

Návay Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A midőn ezen fontos törvényjavaslat tárgyalásánál azt tapasztaljuk, hogy föként és elsősorban a jelszavak körül csoportosul a kritika, a mikor azt tapasztaljuk, hogy a megfontolást megelőzi az ellenszenv egyik és másik oldalról, ugy erre vonatkozólag az a meggyőződésem, hogy a mai viszonyok beteges állapota tükröződik vissza ezen felfogásokban, a melyekkel ezen törvényjavaslat kritizáltatik. Egyrészt elnevezték ezt a törvényjavaslatot deres-törvénynek és rabszolga-törvénynek azok, a kiknek okuk és módjuk van arra, hogy az izgalmat, az izgatottságot az ország széles köreiben ébren tartsák, másrészt előtérbe helyezik a gazdaság veszélyeztetett érdekeit s kijelentik, hogy ha ez a törvényjavaslat törvényerőre emelkednék, ezáltal a gazdaosztály, a kisbirtokos és középbirtokos-osztály sulyos károsodást szenvedne.

Ezen némi tekintetben apodiktikusan felállitott elvekkel szemben sok tekintetben hiányozni láttam az előbbi felszólalásokban is a higgadt mérlegelést és birálatot, és mindkét álláspont kifejezői egy irányban elindulva, látszott, hogy a maguk nézeteit iparkodtak lehetőleg csoportositani, de nem hatoltak a dolgok mélyére, társadalmi viszonyaink latolására, a mi pedig szükséges ahhoz, hogy ezen eminensen társadalmi kérdéssel minden elfogultság nélkül foglalkozhassunk.

Én, t. ház, nem követem ebben a tekintetben Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam modorát és felfogását, a ki azzal érvel, hogy itt egy osztályparlament uralkodik, ez tehát nem lehet hivatott arra, hogy a cselédek ügyével foglalkozzék; mert én nem vagyok annyira elfogult saját osztályommal szemben, mint ő, a ki kizárólag és egyedül a szocziáldemokráczia megmentő eszméiben látja az egyedüli kivezető utat s minden ezzel szemben lévő felfogást ab ovo elitél és dehonesztálni iparkodik.

És ezért én elsősorban a saját osztálytársaim ügyével kivánok foglalkozni, azért elsősorban, mert habár a választói jog ma tényleg privilégiumhoz kötött, nézetem az, hogy a becsületes képviselő szemében a mandátumnak ma is legfontosabb részét az alkotja, hogy az az egész ország, az egész polgárság érdekében adatott és hogy a ki a parlamentbe belép, annak el kell feledkeznie arról, hogy milyen osztálynak a képviselője és egyaránt kell törekednie arra, hogy legjobb tudását és akaratát az egész haza és az egész nemzet jövőjére forditsa. *(Élénk helyeslés.)*

Én ezért, a midőn arról van szó, hogy a birtokososztály érdekeit veszélyezteti-e a törvényhozásnak ez az intézkedése, kijelentem, hogy mindazokhoz, a miket Nagy Emil t. barátom a birtokososztály és a kisgazdák érdekében felhozott, készséggel hozzájárulok és elismerem azt, hogy ezeknek az érdekeknek az ápolása, fentartása és fejlesztése nélkül Magyarországon nemzeti politikát és a mi ezzel egyértelmű, megelégedést keltő, erős, hazafias politikát üzni nem lehet.

Azonban odáig sohasem mennék, hogy a mai helyzetet olyan sötétnek tartsam, hogy,

mert gazdasági viszonyaink nehezek, abban indokát lássam annak, hogy ez a birtokososztály és nevezzük a nevén a gyermeket, mert tulajdonképen mindig arról beszélünk, mikor kisgazdákról akarunk szólni, az a középbirtokososztály, a régi nemesi osztály, olyan nehéz helyzetben volna, hogy ne volna képes a humanizmus követelményeinek megfelelni. Ez ellen a magam részéről tiltakozom, mert egy osztály, a mely nemzetfentartó czimre akar számot tartani, nem elég, ha a történelem megsárgult lapjaira hivatkozik, hanem kell, hogy a jelen élet nehéz kötelességeit maga előtt lássa és hogy azon nagy tradicziókat, a melyeket apáinktól örökölt, a jelen munkája, önfeláldozása által tartsa ébren. *(Élénk helyeslés.)*

Mert, engedelmet kérek, ha tekintjük a mai középosztály — vagy nevezzük gentry-nek — állapotját megengedem, hogy ez az osztály sokban szenved károsodást, sokban nem képes azt a pozicziót elfoglalni, a melyet 1848 előtt elfoglalt. De ezt tisztán annak tulajdonitani, hogy ez nem tudom milyen politikai rendszernek volna a következménye, ez a tények eltagadása, mert az ok tulajdonképen nem egyéb, mint hogy 1848 óta a küzdőtér tágabb lett, szaporodtak a versenytársak, tehát az, a ki ma vezetni akar, többet tartozik tenni, többet tartozik teljesiteni a kötelességekből, mint a mennyit teljesitenie kellett 1848 előtt, a mikor egy privilégizált osztály az ő kizárólagos privilégiuma birtokában a vezetés szerepét tényleg már a születés tényénél fogva kezeibe kapta. És ha már erről szólunk, a történelmi középosztály legszebb hivatását a jelenben abban látom, hogy a történelem által megedzett izmait a magyar modern munkának rendelkezésére bocsátja, élére áll a demokratikus haladásnak, *(Élénk helyeslés a középen.)* és a maga osztályának hivatását nem abban találja, hogy a mult privilégiumait fejleszteni akarja, hanem a mult privilégiumait abban keresi és leli is fel, hogy szolgálja a nemzet egészét. *(Élénk helyeslés.)*

És, engedelmet kérek, hogy egész őszintén szóljak, mert szükséges, mint a mostani vita mutatja, hogy tisztán lássuk a helyzetünket, vajjon a mai hisztórikus alapokon nyugvó középosztály romlását egyedül a versenyben való képtelenség okozta-e, vajjon nem járultak-e hozzá bizonyos szubjektiv hiányok és hibák, a melyekre rá kell mutatniok elsősorban azoknak, a kik ezen osztály fenmaradását — s köztük én is, ép ugy, mint t. barátaim — szükségesnek és fontosnak találják? A régi kuriák düledező falait nem lehet ujra felemelni azáltal, ha azt mondjuk mindig magunkról, hogy mi voltunk a nemzetföntartó elem; nem tudjuk fentartani azáltal sem, ha irigy szemmel nézzük más szorgalmas, produktiv osztályok térfoglalását, hanem csak egy uton, ha t. i. mi is kiállunk a munka terére és nem a kaszinók sikos parkettjén és nem a lóversenyeken, hanem a munka terén találjuk fel vezető szerepünket.

És a midőn a mai közélet vezetésében, fejlesztésében fájdalommal nélkülözzük mindnyájan a magyar középosztály szereplését, a midőn a községi közigazgatásban vagy a megyei bizottsági teremben olyan ritkán hangzanak el a komoly autonóm munkának kifejtésére irányuló beszédek, a midőn annyira idegenkedik a mai fiatalság attól, a mi pl. Angliának nagyságát képezte, t. i. hogy kötelességismerően kivegye részét az önkormányzatból, nem szaladva hivatalok után és nem üzve nepotizmust, hanem erejét abban találva és keresve, hogy tisztelettel lássa el hazájának, tartományának, községének belügyeit: akkor ne csodálkozzunk azon, ha ez az osztály előbb-utóbb elveszti a talajt lábai alól és önként visszacsuszik, nem azért, t. képviselőház, mert ellenségekkel áll szemben, hanem mert saját gyengesége képezi legnagyobb ellenségét. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

A midőn ezért ezt a törvényjavaslatot kritizáljuk, akkor igenis ugy, a mint ő nagyméltósága a miniszter ur is emlitette, iparkodnunk kell arra, hogy a kisgazdák helyzetén, a kiknek megélhetési viszonyai tényleg nagyon nehezek és sulyosan érintetnek, lehetőleg könnyitsünk s hogy a világért se alkossunk olyan törvényt és olyan rendszabályt, a melynek végrehajtása egyesek kárával jár, vagy — a mi még nagyobb kár — egygyel többel szaporitsuk azon törvények számát, a melyek nem hajthatók végre, mert a gyakorlati életben végrehajtásra nem alkalmasak.

És ha e tekintetben szólalnak fel azok, a kik a gazdák érdekében szót emeltek, hogy a kisgazdák terhein könnyitsünk, én magam, és azt hiszem, a t. ház is azon lesz, hogy igenis gyökeresen javitsuk a javaslatban, a mi a kisgazdák érdekében javitható, azonban fentartsuk azon lényeges pilléreket, a melyek nélkül elvész egészen ez a törvényjavaslat. A közép- és kisbirtokososztályok tekintetében pedig vagyok bátor ismételten utalni a tradiczióra, mindig a nemesi áldozatkészség volt a nemesi oklevélnek a legszebb ékessége, erre iparkodtak eleink 1848-iki működésükben, a midőn a jobbágyság eltörlésével sokkal nagyobb áldozatot hozott az az osztály, mint a minőt most kérnek tőlünk a cselédtörvény által; sokkal nagyobb mérvben jött akkor segitségére a középosztály az alsóbb osztálynak, mint most, a midőn csak arról van szó, hogy a szegény ember bajait orvosolja, hogy az iskoláztatás költségeihez a maga részéről hozzájáruljon, a midőn csak arról van szó, a mit törvénybe iktatni felesleges is volna, ha a magyar társadalom szine-javában meg volna az a humánus szellem, a mely nélkül modern államban sem társadalmi, sem politikai helyzetet elképzelni nem lehet. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobb- és a baloldalon.)*

Ezek után engedelmet kérek, ha a másik oldal támadásaival kivánok foglalkozni, és azon agressziv szavakkal, a melyekkel e törvényt már alkotása perczében is illették azok, a kiknek — nem akarok senkit gyanusitani — de azt hiszem, főérdeküket az, hogy egy olyan jó törvény ne jöjjön létre, a mely a gazdasági rendet helyrehozhatja, mert az ő szereplésük és működésük feltételezi azt, hogy a munkásosztály széles körben elégedetlen legyen. *(Igaz! Ugy van! a jobbés a baloldalon.)* És a midőn nem képesek — mert nem volt képes Mezőfi Vilmos t. képviselő ur sem — a javaslat hiányait kimutatni, akkor számitva népünk tudatlanságára, ugy vélik a kérdést megoldani, hogy elnevezik azt egy bizonyos jelszóval, ráfogják, hogy deres-törvény, rabszolga-törvény és odáig viszik a dolgot, hogy azok is, a kik nem voltak ezen a nézeten, elhiszik, a mit ők mondanak, animozitással fogadják a javaslatot, a melyről nyugodt lélekkel elmondhatom, hogy az — bár a gazdák érdekeit is szolgálja, — voltaképen a cselédek javára készült, a mint ezt a következőkben bátor leszek kimutatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi mindenekelőtt az 1898 : II. t.-czikkel való analógiát illeti, a melyet Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam tegnap emlitett, hogy az is rabszolga-törvény, tehát szerinte ez is az, és hogy ők örömmel fogadták az 1898 : II. t.-cz-et, mert az ő szocziálista propagandájuk épen ebben a törvényben gyökeredzett; hát, bocsánatot kérek, a mikor e törvényt 1898-ban megalkották, kötelességemnek találtam azt, hogy széles körben tájékozást nyerjek a nép felfogásáról, s mint akkori megyei tisztviselő, magam mentem el a községekbe és minden érdek nélkül, tisztán polgári kötelességből, megismertettem e törvénynek intézkedéseit a községi lakossággal. Állithatom, hogy akkor józan itélettel álltunk szemben, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* és a nép örömmel fogadta ezt a törvényt, a mely neki minden rossz termés esetére is biztositotta a megélhetés minimumát, s örömmel fogadta azon intézkedéseket, a melyek kizárták azt, hogy rossz termés esetében üres zsákkal legyen kénytelen a tél szigorának nekimenni. Örömmel fogadták azt a törvényt, a mely rájuk nézve megállapitotta a gazdával szemben való szerződéses viszonyt. Idővel azonban sikerült — ismétlem — részint talán a gazdaosztály és a társadalom közömbössége folytán, az agitácziónak tért hóditani és elhitetni a néppel, hogy ez a törvény, a mely az ő érdekeit szolgálja, rabszolga-törvény, és hogy helyesen cselekszik akkor, ha ezen törvény ellen lázit és agitál.

A mi pedig azt a megjegyzést illeti, hogy maga az 1898 : II. t.-cz. okozta volna Magyarországon az agrárszocziálizmus terjedését, erre az a válaszom, hogy ez olyan nagymérvü tévedés, a melyet Mezőfi t. képviselőtársamtól csak annyiban tudok megérteni, hogy ő készakarva mondja ezt, hogy hatást keltsen. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Mert hogy az 1898 : II. t.-cz. miért vált szükségessé, arról tanuskodnak nemcsak a háznak akkori naplói, de a vármegyei jegyzőkönyvek is, a melyekből kitünik, hogy 1891-től kezdődőleg az országnak hol egyik, hol másik részében fel-felbomlott a gazdasági rend, és tényleg gazdasági téren oly nagy mozgalmakat láttunk, hogy már szinte félős volt, hogy nagy lázadás fog kitörni. Ekkor lett megalkotva az 1898 : II. t.-cz., a mely — hála az akkori miniszter urnak és a háznak — ezen preokkupált hangulat ellenére is nem a szigoru rendszabályokra, hanem elsősorban is, és mindenekelőtt a humánus intézkedésekre kivánt sulyt fektetni.

És ha Mezőfi képviselőtársam ebből azt a konzekvenczíát vonja le, hogy ilyen kormányban nem bizik, én ezzel ellenkezőleg, megforditva az ő vélekedését, azt mondom, hogy egy parlament, a melynek megvolt és megvan ma is a hatalma arra, — mondjuk ki őszintén — hogy a jogok és a kötelességek előtérbe állitásával erősbitse a kötelességérzetet, egy ilyen parlament ma is sokkal magasabb nivón áll, semhogy azok kritizálhatnák, a kik csak a merev osztálygyülöletnek a kifejezői, *(Igaz! Ugy van!)* a kiktől, hogy egyedül ők uralják itt a helyzetet, Isten mentsen bennünket, mert majd meglátnánk, hogy milyen paritásos törvényeket alkotnának azok, a kik mást nem tudnak, mint gyülöletet kelteni és elválasztani a polgárt a polgártól. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)*

Zakariás János: Az lenne az igazi osztályuralom!

Návay Lajos: És, t. ház, az előttünk lévő törvényjavaslatra visszatérve, meg vagyok győződve arról, hogy ez a törvény, ha az életbe átmegy, ha a gazda- és munkásosztály meg fog nyugodni annak végrehajtásában: akkor ki fognak domborodni a törvény azon előnyei, a melyek kétségtelenek, és el fognak simulni azon hátrányai, a mely hátrányok minden emberi műben feltalálhatók. *(Igaz! Ugy van!)* Mert hiszen a törvény bő szerkezetének ellenére is még mindig van egy tág tér, a melyre a t. földmivelésügyi miniszter ur számitott, nevezetesen: a humanizmus tere, a mely ezen törvény keretén belül is módot és alkalmat ad, hogy ilyen irányban is fejleszszük azon kötelességeket, a melyeket fejleszteni kell, hogy azon viszonyt, a mely nélkül gazdasági rend nem tartható fenn, erősbbitsük és körülbástyázzuk azzal — a mi annak legfőbb erőssége — t. i. a népnek irántunk való bizalma. *(Élénk helyeslés.)*

És a midőn ő nagyméltósága ezt a javaslatot beterjesztette, az ő lelkülete nem abban tükröződik, hogy ő — mint emlegetik — derestörvényt alkotott, hanem abban, hogy meg van

győződve arról, hogy ilyen humánus törvényszakaszok képesek lesznek a humánus érzületet felkelteni és erősiteni. Lehet, hogy e reménye nem fog beválni, de ezt az eshetőséget, remélem, meg fogja hazudtolni az élet, és e törvény valóban javitani fogja a cseléd és gazda közti viszonyt. *(Helyeslés.)*

T. ház! Ha vizsgáljuk, hogy e törvényjavaslat miért lett megalkotva, azonnal szembe tünik, hogy e javaslat bizonyos részeiben kifejezésre jutó nagyobb szigor egyik indoka az a tény, a mit tagadnunk nem lehet, hogy az elmult egynéhány évben a cselédek és gazdák közötti viszony rosszabbodott egyrészt a kivándorlás, a cselédhiány által, másrészt a fegyelemnek, a tiszteletnek oly nagymérvü megcsökkentése folytán, a melyet nemcsak a gazda vesz észre, hanem mindenki, a ki az országban közügyekkel és közigazgatással foglalkozik.

Én nem abban látom a legfőbb bajt, a legfőbb bünét az izgatásnak, hogy a pesti kongresszusokon összejönnek a t. urak megbeszélni a helyzetet és hogy egy tudományos szocziálisztikust müködést akarnak kifejteni; az mindenkinek joga, ha nem értünk is vele egyet; minden társulásnak, szövetkezésnek megvan a létjogosultsága. De ha a vidéken látom ennek az izgatásnak a hatását, ha látom, hogy hova fajult a helyzet pl. az elmult évben, midőn 24 óra elég volt a félrevezetett lakosságnak, hogy elfelejtkezzék a jogról és törvényről, és gyülölettel és a legnagyobbfoku fegyelmetlenséggel álljon szemben a gazdákkal, hogy folytonosan szerződésszegésből élve, a gazda szorult helyzetét kihasználja, ugy ezt valami magasröptü tevékenységnek nevezni nem lehet. *(Igaz! Ugy van!)*

Lássuk még azt is — és ezt a fontos pontot azok figyelmébe ajánlom, a kik a népnek önzetlen jóbarátai — hogy vajjon gyarapodott-e a jólét a falun, a munkás megélhetési viszonyai javultak-e? Tessék ellenkezőleg megnézni a kriminális statisztikát; azt látjuk, hogy a folyó évben a kihágások, hála az önök müködésének, 60—70%-al szaporodtak; tessék megnézni a korcsmák bevételét; tessék megnézni ma vasárnap egy falu népét, ott részeg embereket és elégedetlen polgárokat lehet látni.

Egy hang *(a középen)*: Be kell csukatni őket! *(Zaj.)*

Návay Lajos: Nem. Bocsánatot kérek, azokat kell elsősorban becsukatni, a kik ennek okozói. *(Élénk helyeslés és taps.)* Személyesen láttam, hogy az a munkás, a ki állitólag nem tud megélni keresményéből, vasárnap tiz forintot tett a kuglira, hazárdjátékra. Nem önök, hanem mi állunk sokkal közelebb a néphez, a melylyel egy kenyeret eszünk. A mi müködésünk is csak akkor lesz értékes, hogy ha szeretettel kapcsolatos, de nem lesz az önöké, a kik távol állanak a néptől és jórészt csak azért agitálnak, hogy maguknak egyéni hasznot, előmenetelt és bizonyos tekintélyt biztositsanak. *(Igaz! Ugy van!)* Látom most is, hogy ezen taktika uralkodik ezen törvényjavaslattal szemben is, és meg vagyok győződve, hogy az a felszólalás, a melylyel ezen törvényjavaslat indokait és dispozicziőit helyeselni kivánom, talán már a legközelebbi órákban a reakczió bélyegével lesz megbélyegezve, és Junkertum kifolyásának fogják tulajdonitani. Engem ez nem feszélyez nézetem kimondásában. Egyet azonban állithatok: hogy senki sem perhorreskálna ugy egy derestörvényt, mint én, és hogy senki sem kiván e törvényjavaslatban annyit a népnek, mint szerény magam. És mivel e szempontból kivánom vizsgálni a törvényjavaslatot, nézem azokat az előnyöket, a melyeket a multhoz képest tartalmaz.

Bármennyire le tetszettek szólni az 1876-ik évi törvényt, mégis abból kell kiindulnom, mert az az alap, a melyen állunk és hogy ha elkövetkezik, a mit állitanak, hogy e javaslatnak nem szabad törvényerőre emelkednie, hogy t. i. akkor az országban felfordul a rend, akkor más törvény nem fog rendelkezésünkre állani, mint az 1876-ik évi törvény. Én az 1876-ik évi törvénynyel szemben csak néhány kérdést kivánok tenni. Méltóztassék nem Schlagwortokkal dolgozni, hanem megkérdezni azt a cselédet, vajjon kivánja-e, hogy 45 napig a gazdája által gyógykezeltetésben részesüljön, vagy kivánja-e, hogy ezentúl családja tagjai gyógykezeltetésben, orvoslásban részesittessenek?

Egy hang *(a középen)*: Eddig is megvolt!

Návay Lajos: Eddig nem volt meg. A családtagoknál nem volt, méltóztassék elolvasni azt a törvényt. *(Zaj.)* Méltóztassék megkérdezni, hogy kivánja-e, hogy vasárnap és ünnepnap szünnapja legyen? A képviselő ur azt mondja, ez semmi, az a szünnap eo ipso kijátszható, mert a törvény ugy disponál, hogy a cselédet vasárnap is lehet munkára kényszeriteni.

Elismerem, hogy a cselédnek annyi szünetet és annyi szabadságot nem lehet adni, hogy pl. minden budapesti szocziálista kongresszusra felutazhassék, *(Igaz! Ugy van!)* de hogy istentiszteletre menjen, hogy erkölcsét, lelkületét nemesithesse, testét pihentethesse, arra eddig is adtunk, ezentul is készségesen adunk szabadságot, és legyenek meggyőződve arról, hogy ebben a tekintetben sem várunk a központtól utasitást és tanácsot. *(Helyeslés.)*

És tessék csak azt is megkérdezni, vajjon semminek tekinti-e a mezőgazdasági cseléd, hogy ezentúl minden ingyenes munkától mentes, neje, gyermekei, családtagjai nem tartoznak a gazdánál robotmunkát teljesiteni? Méltóztassék megkérdezni, vajjon a katonasorra behivott cseléd nem tekinti-e nagyon fontosnak, hogy akkor, a mikor behivják, családja továbbra is a rossz, bőrkabátos gazdának terhére bérben és ellátásban részesittetik?

Tessék igy felállitani a kérdést és akkor, azt hiszem, nem fognak oly elutasitó válaszok érkezni, mint a minőkkel elözönlik a t. képviselő urakat, a miben az az egyetlen nagy baj, hogy nincsen bennük semmi szubjektiv érzés, hanem valamennyi átkozottul egyforma irásban, tartalomban egyaránt, ugy hogy alapos a gyanu, hogy nem cselédek köréből jutnak ide, hanem készen küldetnek szét, hogy azokkal ránk pressziót gyakoroljanak. *(Igaz! Ugy van!)*

Bejelentik a küldők azt is, — nem akarok igazságtalan lenni és felemlitem, — hogy »nem vagyunk mindnyájan cselédek: kőművesek, szatócsok és ilyen állásu emberek vagyunk, de nem tűrjük, hogy szegény más sorsuak ilyen állapotba jussanak«, és intenek minket, hogy ne hozzunk ily törvényeket, mert majd ezentúl ők fognak szavazni és hirmondó sem marad azokból, a kik ezt a törvényt megszavazzák.

Őszintén szólva, ez nem hat meg. Ha elesem a törvényhozás porondján, akkor is meg lesz az a tudatom, hogy egyszerűen, becsületesen, szerény tehetségem szerint jártam el, és akkor a szatócsok, vagy nem tudom milyen polgártársaim forduljanak bizalommal ahhoz, a ki őket jobban szereti, de én nyugodtan, a legszebb erény tudatában távozom, hogy a mig itt voltam polgártársaim bizalmából, kötelességemet hiven, becsületesen teljesitettem. *(Éljenzés.)*

Mindezeket a nagy előnyöket Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam tegnapi nagy beszédében mellőzve találtam. Azt állitotta, hogy ezek tulajdonképen mellékes dolgok, nem is érdemelnek szót, robot tulajdonképen nincs is, ilyen állapot nem is létezik; de másrészt felhozta, hogy a cseléd helyzete tarthatatlan, a lehető legrosszabb. Igy kapcsolta össze a kérdést, ebben a kapcsolatban pedig arra iparkodott, hogy a hátrányokat a legsötétebben fesse és ugy járt el, hogy az előnyöket egyszerűen elhallgatta.

Én nem akarom ezt a taktikát folytatni és elismerem, hogy vannak a javaslatnak dispozicziói, a melyek a cselédnek függését, ha ugy tetszik, fegyelmezését erősebbé teszik. Erre azonban meg azt mondom, hogy kit illet ez: a jó vagy a rossz cselédet? Ép ugy, a mint a gazda szempontjából kit kötelez: a jó vagy a rossz gazdát-e? Természetes, a törvényjavaslat felépült azon, hogy a jó cseléd és a jó gazda között a viszonyt általánositsa és erősitse, viszont a cselédet a rossz gazdával szemben megvédelmezze. De hogyan jut a jó gazda ahhoz, hogy a rossz cseléddel szemben teljesen ki legyen szolgáltatva *(Igaz!)* olyképen, hogy semmiféle fegyelmezési joga ne legyen, ne legyen parancsolási joga, a mi nélkül pedig gazdálkodni nem lehet?

És ha a társadalomtudományi társulat nagy bölcsen kijelentette, hogy a törvény nem állhat meg, mert ez csak egy fiziokrata államban lehetséges, arra azt mondom, hogy a gazdálkodásnál nincs olyan rendszer, mint az iparvállalatoknál; ott a gazdálkodó tulajdona tovább terjed, mint a lakása és szobája, nagyobb területre terjed ki; mindarra és mindazokra oszlik, a mik és a kik akkor és ott az ő rendelkezései alatt állanak. Hogy tartható fenn egy majorrend, egy munkarend, ha a cseléd a gazdának minden lépését kritizálja? Akkor tényleg szükségessé válnék az, a mit Bródy t. képviselőtársam emlitett, hogy a cselédnek jogtudósnak kellene lennie, hogy jöhessen az ő paragrafusaival, hogy ez vagy az nem az én kötelességem!

Akkor nem az történnék, hogy a gazdasági munkálkodást rendben folytatjuk, hanem egymás meggyőződését hangoztatva, de egymást sohasem meggyőzve, a folytonos viszálykodásnak alapját vetnők meg. A mig a világ világ lesz, a cseléd és gazda viszonya függelmi viszony lesz és a mint nem megalázó a katonatisztre nézve, hogy felsőbb parancsnak engedelmeskedni tartozik, a mint nem megalázó a tisztviselőre nézve, hogy a pragmatikának engedelmeskedjék, ép ugy nem megalázó a cselédre, ha a szabad akaratából vállalt munkájának tartama alatt a gazdának engedelmeskedni kénytelen. *(Helyeslés.)*

A paritást is fogjuk fel ugy, a hogy van. Én is a paritás hive vagyok abban, hogy senki sem kényszeritheti a gazdát, hogy valamely cselédet felfogadjon és egy cseléd sem kényszerithető, hogy egy gazdához beálljon. A feltételek megállapitása paritás alapján egyforma védelemben részesül a törvény által, de a paritás azon perczben megszünik, mikor az egyik mint gazda, a másik mint cseléd áll egymással szemben. Mert világosan mi a cseléd? Az, a ki hosszabb tartamu időre összes munkaerejével egy gazda szolgálatába szegődik. Ez az általános diszpozició. Ez nem feltalálása a deres-törvénynek, hanem a józan észnek természetes következménye. A kik ezt helytelenitik, a maguk szempontjából logikusan cselekednek, mert ők általában véve a magángazdálkodásnak ellenségei lévén, azt, a mi ennek javára szolgál, eo ipso ellenzik.

De akkor egymással szemben gyakoroljuk a méltányos kritikát és ne akarjunk imputálni az egész országnak reakcziós hajlamokat, mikor nem akar mást a törvény, mint hogy humánus és lehetőleg liberális uton iparkodik megoldani egy kérdést, melyet az élet körülményei vetnek fel szükségszerűen mindenütt.

Hogy áttérjek arra a nagy kifogásra, a melyet Mezőfi t. képviselőtársam kifejtett, hogy t. i. nagyon helyteleniti azt, hogy a cseléd a saját házában sem ur, nem lehet neki vendégeket fogadnia, nem lehet látogatásokat fogadnia és általában minden tekintetben a gazda rendelkezése alatt áll: hát bocsánatot kérek, ha visszatérhetnénk a naturális gazdálkodásra, a midőn kocsival nehezen lehetett megközeliteni az egyes majorokat, akkor megtörténhetett, hogy mindenki eljöhetett oda, mert többnyire egyszerű emberek jönnek a hasonszőrüekhez. Abban van a veszély, hogy a mai gyors közlekedés eszközeivel olyan alakok jelenhetnek meg a gazdaságban, *(Igaz! Ugy van!*

Zaj.) a kiket a saját gazdaságomban nem tartozom megtűrni, mert a saját magam tulajdonán az izgatást semmiféle jogszabály alapján eltűrni nem tartozom. *(Helyeslés.)*

Mindazonáltal talán lehetne helyesebben kifejezni e szakasz dispozicióját és azt, hogy csakis a gazda engedelmével szabad látogatást fogadni, ugy kifejezni, hogy a gazda jogosult az általa kifogásolt vendégnek eltávolitását a majorból követelni. *(Helyeslések.)* Ez jobban megfelel annak, hogy a cselédnek általános vendéglátási joga fennáll, csak korlátoztatik bizonyos czélból és szempontból. Azt hiszem, hogy ezen kisebb változtatás, a mely inkább stiláris jellegű, nem fog nehézségbe ütközni. *(Helyeslések.)*

A mi a becsületsértést illeti, én soha nem titkoltam el, hogy ennek a szakasznak ilyen szövegezését helytelennek tartom, és nem hinném, hogy akadna egy törvényhozás, a mely a XX. század küszöbén egy káromkodási paragrafust beiktasson. Mert a becsületsértés megállapitása birói kogniczió tárgyát képezi; az a cseléd elmehet a biróhoz és panaszt tehet, és a biró meg fogja állapitani, hogy abból kifolyólag, a mit mondtam, hogy t. i. függelmi viszony létezik, bizonyos kifejezések nem olyan sértők a cselédre, mint másra. De hogy már itt kimondjuk, hogy bizonyos kifejezések nem sértők rá nézve, ez azért sem lehetséges, mert a sértés szubjektiv természetű dolog, és én állapithatom csak meg, hogy engem mi sért és nem diktálhatja rám semmiféle törvényhozás, hogy én magamra nézve sértőnek mit tartsak.

Ezért a mellett szóltam a földmivelésügyi bizottságban is és ezen inditványomat annak idején megismételni szándékoznám, hogy ezen szakasz kihagyassék és ha már a kifejlemény után szükséges, az volna egyedül benhagyható, hogy természetesen a gazda a cselédet szolgálati kihágásért megdorgálhatja. Ez benhagyható és benhagyandó, mert annyi vita tárgyát képezte, hogy annak most egyszerre való kihagyása félreértésekre adhatna okot, ámbár ha ez nem lett volna benne a javaslatban, akkor sem lett volna kár, mert mundus se expedit ez természetszerűen fog állani és azért akár el lehetett volna hagyni.

A mi azt illeti, hogy a cselédnek — mert ezt is méltóztatott mondani — szabadsága, költözködési joga korlátoztatik, ez nagyon nehéz kérdés, nagyon nehéz pont. Itt tényleg ellentétbe jön a polgári szabadság magyarázata a gyakorlati élet szükségleteivel. Tény az, hogy a szabad költözködés mindenkit megillet, ez egy primordiális elv. A törvény azt mondja, hogy egy alapelvből kifolyólag — ha ez alapelv — ezzel ellentétben semmiféle alsóbb dispozicció nem lehet. Ezért, midőn a mezőgazdasági munkásoknál volt szó a költözködési jogról és a kivándorlásról is, én azok közé tartoztam, a kik ezt a megkötést nem tartották helyesnek.

Azonban a cselédviszonyból kifolyólag, tekintve azt, hogy a törvény 28. §-a még külön kifejezi azt, hogy a cseléd egy hónapi felmondással otthagyhatja helyét valahányszor szüleinél való otthonléte szükséges, ebben kifejezésre jut az is, hogy ha olyan körülmények állanak elő, a melyeknek folyománya lehet esetleg az expatriatió is, akkor egy hónap mulva indokolva elhagyhatja helyét. Egy körülménynyel számolni kell azonban az életben, hogy a mai nehéz gazdasági viszonyok között, midőn oly nehéz hű és megbizható cselédet kapni, mégis bizonyos garanczíát és megnyugvást kell nyujtani a gazdának, a ki hosszú berendezkedéssel, épitési, gyógyitási terhekkel áll szemben, hogy az a cseléd legalább is a szerződési kötelezettség tartamán belül nála maradjon, és legalább is a gazda tudta nélkül — hisz ez van benne kifejezve — a gazda háta mögött utlevelet ne kapjon, nehogy megtörténjék, hogy egy szép napon a cselédek nagy része kivándorol és a gazda károsodik.

Ha a cselédnek olyan fontos körülményei vannak, — és itt igenis előtérbe lép az egyéni szabadság — ha annak a cselédnek oly nehéz körülményei kerekednek, hogy a kivándorlás rá nézve szükségessé válik, módja van rá, hogy gazdájával megbeszélje a dolgot és kell, hogy a gazdának belátása legyen, hogy bizonyos körülmények között és bizonyos alkalmakkor, még saját magánérdekeinek háttérbe szoritásával is, megadja az eltávozási engedélyt ott, a hol azt szükségesnek látja. S ezt annál inkább meg fogja tenni, mert megint a gyakorlatból tudom azt, hogy egy cselédet, a ki nem akar szolgálni, a ki nem akar helyén maradni, semmiféle kényszerrendszabállyal visszatartani nem lehet. *(Ugy van!)* Az ugy fogja magát viselni, hogy eltávozása mindkettőnek érdekében áll. Itt tehát a törvényjavaslat — kérem a t. házat, méltóztassék ezt figyelemben részesiteni — nem azt mondja ki ez által, hogy a cseléd nem vándorolhat ki általában, csak azt akarja meggátolni, hogy a — fájdalom — nagyon elszaporodott kivándorlási ügynökök agitácziója a cselédeket egyszerűen kivigye a gazda birtokából, a nélkül, hogy a gazda erről előzetesen tudomást szerezzen. Ezért van itt az a klauzula, hogy a cselédnek a szerződés tartama alatt a gazda hozzájárulása nélkül utlevél ki nem adható. *(Helyeslés.)*

A kivándorlást azért nem fogja ez meggátolni, annak sokkal mélyebben fekvő, nagyobb okai vannak, a melyekkel nem akarom a t. házat fárasztani, a melyeknek általános gazdasági viszonyaink javitása nélkül utját nem állhatjuk, a melyek mindig fenn fognak forogni addig, a mig itt az országban annyi ember nem találhatja meg a tisztességes anyagi megélhetést. Ezt egy rövid paragrafussal elintézni sem pro, sem kontra nem lehet. Kifogásolja továbbá Mezőfi képviselőtársam, — és ezt teljesen értem az ő részéről — hogy az u. n. sztrájkot a cselédekre vonatkozólag ez a törvény szigoru diszpoziczióikkal sujtja.

A mi ezt illeti, csodálkozom, hogy t. képviselőtársam, a ki szakember a sztrájkokban is,

(Derültség.) és ugy látom a cselédtörvényben is, nem foglalkozott az 1898 : II. t.-czikkel, a melynek 65. §-a maga már magában foglalja a diszpozicziót arra nézve, hogy a ki szóval vagy tettel szerződni vagy szegődni akaró cselédeket, munkásokat stb. bántalmaz, kihágást követ el és ennyi meg ennyi büntetésben részesül.

Ez nem novum tehát. Ez szintén csak átvétel az 1898 : II. t.-czikkből és csak egy toldás van benne, de az is az általam emlitett 65. §-ban alább szintén megtalálható, arról, a ki munkásokat szerződésszegésre csábit vagy ösztönöz. Ez az egyedüli szigoru sztrájk-paragrafus, a mely fennáll, de a melynek tényleg fenn is kell állania. Mert a szervezkedés szabadsága nem egyértelmű az agitáczió szabadságával. Ha a cseléd sorsát a mai viszonyok között nem tartja kielégitőnek és a felmondási határidő megtartásával szervezkedik és béremelést akar keresztülvinni, az helyes dolog és a mint nem helytelenithetem ezt az eljárást a tisztviselőknél, vagy a tanitóknál, ép oly kevéssé helytelenithetem a cselédnél, ha sorsának javitása érdekében iparkodik minden lehetőt elkövetni. Szabad annak a cselédnek is szervezkedni, csak attól függ, hogy mily módon. De az már nem engedhető meg, hogy a cseléd a saját majoromat agitácziójával oda vezesse, hogy azt mondja a többinek : hagyd abba a munkát, olyanoknak is, a kik esetleg meg vannak elégedve sorsukkal ; csak azért, mert a budapesti központ pl. indokoltnak találja, hogy Csanádban vagy Csongrádban sztrájk törjön ki, a mivel talán nem is annyira a cseléd sorsán akar javitani, hanem esetleg megingott hatalmi pozicziójat akarja ujból megerősiteni. Épen azért igen indokolt és csak helyeselni tudom ő nagyméltóságának kijelentését, hogy a törvénynek ezt a szigoru intézkedését fenn kivánja tartani, de másrészt ragaszkodik annak humánus intézkedéseihez, mert a kettő egymás nélkül csonka *(Igaz ! Ugy van !)* és egyik a másik nélkül nem indokolható. *(Helyeslés.)*

A többi büntetésekre vonatkozólag Mezőfi Vilmos t. képviselő ur azt a módot követte, hogy azokat egyszerűen ignorálta, mintha nem is lett volna jelen a bizottsági tárgyalásokon és a törvényjavaslatnak azt a szövegét kritizálta, a mely tényleg változás alá került. Ez jóhiszemű politikának nem nevezhető. *(Ugy van !)* És ez jellemzi azt az egész eljárást is, a mit kint a községben követnek. A mikor látják, hogy valamelyik törvény nem rossz, akkor felhasználnak mindenféle érvet, csak azért, hogy álláspontjukat igazolják. Megvallom, hogy engem határozottan nyugtalanná tett a t. képviselő urnak tegnapelőtti eljárása, mert ha ezt megteszi velünk szemben, a kikkel törvényhozóilag együtt ült a bizottságban és tárgyalta ezt a javaslatot, a mikor a módositásokról is tudomást szerzett, akkor elképzelhetem, sőt tudom, hogy miként beszélhet azokkal a tudatlanokkal odakint, és miként magyarázhatja azoknak, hogy ez a törvény deres-törvény és miként magyarázhatja félre mindazt a jót, a mi ebben a törvényben foglaltatik. *(Igaz ! Ugy van !)*

Mert a mi a többi büntetést illeti, azok a legnagyobb mértékben enyhittettek. A maximális birság 50 korona a kihágásoknál, ide szálltunk le 2—4—600 koronáról. Egy esetben száz korona a büntetés. Ez annak a turpis causa-nak az esete, hogy ha a cseléd két gazdához szerződik, vagyis a gazdákat becsapja, viszont a mikor a gazda egy más gazdához szegődött cselédet magához vesz. És van még egy szakasz, a mely 100 korona birsággal és tiz napi elzárással bünteti azt a cselédet, a ki a sztrájkban tényleg részt vett. Azonban ez csak az 1876 : XIII. t.-czikkből van átvéve, a mely 50 forint büntetést szab arra, a ki a sztrájkban részt vesz. Ehhez jön még egy büntetés, a melyet szintén el tetszett hallgatni és a mely száz koronát szab azon gazdára, a ki a gyermekcseléddel szemben kegyetlenkedik. Ez ugyanis folyománya a házi fegyelemnek a 18 éves korig, mert a házi fegyelem helyes felhasználása érdekében disponálni kellett arról, hogy senki ezzel a hatalommal vissza ne élhessen, mert ha azzal visszaél, a törvény teljes szigorával büntettetik.

Töröltük a büntetés feltételes elengedését is, a melyet akkor a t. képviselő ur nagyon kifogásolt, figyelembe véve azon függési viszonyt, a mely abban rejlik, hogy egy 500 koronával büntetett cselédet a gazda visszafogad és azt mondja neki, hogy ha jól viseli magát, a büntetés nem hajtatik be, de távozás esetén azt levonhatja. Ez valósággal rabságot jelentett volna arra a cselédre nézve. Ezen szakasz teljesen töröltetett, még pedig olyanformán, hogy a büntetés mellőzendő, tehát nem felfüggesztendő, hanem mellőzendő ott, a hol a gazda ezt kivánja, a hatóságtól kéri és a hatóság ezt megengedhetőnek találja. Kifejezésre jönnek e helyes változtatások a bizottsági jelentésben a 48. §. eltörlésével. T. képviselőtársam itt is azt mondotta, hogy ez az adósok börtönének ujra való életbeléptetése, mert hogy fizessen ki az a cseléd ilyen sulyos birságot, 400—300—200 koronát, három nap alatt ; ez oda fog vezetni, hogy ő ezt a birságot három nap alatt le nem fizetvén, elzárják.

Csekély részem volt benne nekem is, hogy ezen dispozicziő eltöröltetett és hogy itt a végrehajtás ép ugy fog eszközöltetni, mint a kihágási törvénynél, vagyis, hogy csak a be nem hajtható rész lesz átváltoztatva fogházbüntetésre, de az sem három nap alatt, hanem ugy, mint a kihágási törvény kiszabja : 30 nap alatt. És nem 500 koronáról van itt szó, hanem 50 koronáról, s akkor is a szolgabirósságtól fog függeni, hogy ezen birságot miképen szabja ki.

Ezek után engedjék meg nekem, hogy a közvélemény megnyugtatása szempontjából szembe állitsam, hogy tulajdonképen miben jobb ez a javaslat az 1876. évi cselédtörvénynél és hogy mennyiben érdemli meg a deres-törvény nevet azon törvény, a mely ilyen lényeges módositásokat tartalmaz.

Az 1876 : XIII. t.-czikk tartalmazott egy szakaszt, a 39. §-t, a mely igy szól : »Köteles a cseléd

társainak hűtlenségét gazdájának azonnal feljelenteni, mit elmulasztván, felelőssé lesz mindazon károkért, melyek feljelentése esetén kikerülhetők lettek volna, melyek a közvetlen kártevőn meg nem vehetők«. Ez, t. képviselőház, egy spiczliparagrafus volt, mely a cselédet arra inditotta, hogy mindenféle besugással igyekezzék magát gazdája előtt megkedveltetni.

Ez az intézkedés az uj törvényjavaslatból hiányzik; hogy ez vajjon a gazda javára szolgál-e, vagy pedig a cseléd javára, annak eldöntését Mezőfi t. képviselőtársamra bizom.

A 36. §. ezt mondja: Azon cseléd ellen, ki szerződésszerű kötelezettségeinek teljesitését bármely ürügy alatt megtagadja, a gazda kivánatára a hatóság kényszerszabályokat alkalmazhat; ilyen cseléd a gazdának okozott károkat megtéríteni tartozik.

Most hatósági eljárást kell meginditani birói szankczióval. Akkor egyszerűen — ez volt a patriarchális eljárás — kihivatták a szolgabirót és ő kényszeritette a cselédet a munka teljesitésére, hogy azután az a cseléd panaszkodhasson, ha ugyan volt fórum, a mely panaszát felvette és elbirálta. Ilyen intézkedés van benne az 1876. évi törvényben, a mely a jelen törvényjavaslatból hiányzik.

A kártérités tekintetében a mostani törvényjavaslat azt mondja, hogy a kártérités esetén a gazda visszatarthatja ugyan a cseléd bérét, azonban köteles a visszatartástól számitott három napon belül a kártalanitási eljárást a hatóságnál meginditani. Mindenki érti, hogy a kit terhel ebben az esetben a probáczió: a gazda, a ki köteles lesz igazolni, hogy neki kára van és hogy ő jogositva volt a bért visszatartani. Ezzel szemben az 1876: XIII. t.-czikk egyszerűen ugy intézkedett, hogy a gazda az elkövetett kárért a cseléd bérét visszafoghatta.

Továbbá az 1876. évi törvény 42. §-a egy általános kitételt tartalmazott, t. i., hogy a cseléd köteles magát mindenben a házrendhez tartani. Ne méltóztassék erről a házrendről azt hinni, hogy ez valami szép dolog volt. Bizony lehetett vidéken látni nyomtatott tizparancsolatokat, huszparancsolatokat, a melyek olyan dispozicziókat tartalmaztak, hogy a ki hangosan kiabál, az öt forintot fizet, a ki durrog az ostorral, az két forintot fizet. Én magam is láttam, Debreczenben készült ilyen házi rendszabályokat és az effélék kiküszöbölése dolgában magam is, mint alispán intézkedtem.

Van továbbá még egy fontos paragrafus, a melyet nem tudom, megkiván-e Mezőfi t. képviselőtársam szavazni, mert t. i., hogy ha nem fogadjuk el az uj javaslatot, megmarad a régi törvény. Ez a szakasz azt mondja, hogy a cseléd tartozik ládáját, ruháját és minden ingóságait, ha a gazda ugy kivánja, gazdája házánál tartani; ha a gazdának alapos gyanuja támad, a cseléd holmiját annak jelenlétében megvizsgálhatja stb. Ez igy is volt. Ez egy általános dispozicziója volt a törvénynek.

Itt van azután a 62. §., a mely arról intézkedik, hogy milyen eljárás követtessék akkor, hogy ha a gazda elhalálozik. E tekintetben az intézkedés az, hogy az örökösök nem kötelesek a külső cselédet az egy év után számitandó kilépési napnál tovább megtartani, még az esetben sem, ha a szolgálati szerződés egy évnél hosszabb időre szólna. A most előttünk fekvő törvényjavaslat evvel szemben a 41. §-ban világosan azt mondja, hogy a szerződés kötelezi az örököst; tehát ime, ez is egy jele annak, mekkora ellenszenvvel viseltetik a miniszter ur ő excellenczija a cselédek iránt.

Azután van még itt a behivókról szó, — mint emlitettem — a katonai behivásokról. Ez is lényeges pont. Tudjuk, mennyi panaszra adott okot az, hogy a legnagyobb nyári időben behivták azt a gazdasági cselédet katonai szolgálatra. Eddig azt mondták neki: vagy állits mást magad helyett, vagy a bért levonjuk, többnyire helyettesités alkalmaztatott és miután a napszám drága, ez a cselédekre nézve óriási terhet ró.

Az iskoláztatási köteleztetés kétségkivül fennáll és magam részéről osztozom abban a felfogásban, hogy a gazdára ez átruházott kötelesség, mert az iskolázás, a tanittatás nem a gazdák kötelessége, hanem az államé, illetőleg az iskolafentartó hatóságoké, s remélem, olyan viszonyok fognak előállani mielőbb, hogy a népoktatás az egész vonalon ingyenes és az iskolázási kötelezettség mindenkire nézve végrehajtható lesz. Addig azonban ez a dispoziczió helyes s annak fentartását főleg nagyobb gazdaságoknál üdvösnek találom. Igaz, hogy Mezőfi t. képviselőtársam ismét meggyanusitott, azt mondván, hogy azért proponáljuk ezt, mert a kisgazdákra nem vagyunk figyelemmel, — mert most a kisgazdákat védte — hiszen a nagybirtokosnak van iskolája, saját tanitókat alkalmaz, tehát ezt a terhet meg sem érzi.

Örvendetes dolog, ha a nagybirtokokon van iskola, de kérdem, honnan jött oda az az iskola? Az égből nem szállott alá, az bizonyos, hanem a nagybirtokos épitette. Ez is teher tehát a nagybirtokosra. És a tanitót ki tartja? Az uradalom. Ezek a csekély áldozatok többet érnek a nemzeti politika szempontjából, mint az olyan üres fejtegetések, a melyekkel a t. képviselő ur bennünket tegnap mulattatott s a melyeknek más alapja nem volt, mint diskreditálni azon szabályt, a melynek lehetnek ugyan hiányai, — ezt elismerem — de sohasem lehet róla nagy általánosságban azt mondani, hogy a humánizmus követelményei elől elzárkózik. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.)*

Azután még egyet akarok emliteni. Mezőfi t. képviselő ur különösen kifogásolja a megyék szabályrendelet-alkotási jogát, és Bródy képviselő ur is ezt mint különös vétket állitotta fel, azt mondván, hogy ez által megint a bőrkabátos terrorizmus fog előállani s az a szabályrendelet, melyet az ósdi vármegyében alkotni fognak, a gazdasági cselédeknek már rég megvédett érdekeit is sérteni fogja.

Először is csodálom ismét, hogy a t. képviselő ur nem tanulta meg, mert megtanulhatta volna, hogy egész egyszerűen az 1876 : XIII. t.-czikk 121. §-a szóról-szóra igy disponál azon különbséggel, hogy a belügyminiszter van megbizva a szabályrendelet felülvizsgálásával. És mennyiben áll az a kifogás, hogy a magánjoggal ellenkezik a törvényhatóság szabályrendeletalkotási joga? Az egy pótló jogforrás, a melynek helyi érvénye van, helyileg érvényes és a mint jóváhagyatott, ép oly kötelezővé lesz jobbra és balra, akár mint maga a törvény.

A mi pedig azt illeti, hogy a szabályrendeletalkotási joggal vissza fognak élni, egyre hivatkozom. Az 1898 : II. t.-czikk is hasonló felhatalmazást tartalmaz. Én mint Csanád vármegye volt tisztviselője az 1898 : II. t.-czikk ezen felhatalmazása alapján két szabályrendeletet alkottam : az egyik szólt a robotnak eltiltásáról a terménymunkáknál, a másik szólt a munkássegélyalapoknak olyatén való létesitéséről, hogy kimondottuk, hogy minden kiváltott munkásigazolvány után 1 korona évi befizetés történjék adó alakjában, de a mely adó azon czélból, hogy a munkás és munkaadó érdeke kifejezésre jusson, csakis földadó után lesz kivetve és csakis a tiz katasztrális holdon felüli birtokosokat terheli.

Ez az az osztálygyűlöletre való hatósági szabályrendelet, a melyet pl. Csanádmegye alkotott és a milyent — meg vagyok győződve — az ország többi megyéi is a szükséghez képest alkotni fognak.

Én tehát ellenkezőleg, fontosnak, sürgősnek és sokban kitágitandónak találom a megyei szabályrendelet-alkotási jogot, mert ha van hibája ennek a javaslatnak, ez nem abban rejlik, hogy a derest akarja behozni, hanem abban, hogy túlságosan kauzuisztikus, túlságos sok dispozicziót tartalmaz s ezért bajosan hozható arányba az ország különböző vidékeivel. Mert az a viszony, a mely pl. nálunk Csanád, Békés, Csongrád megyében teljesen jó, az teljes lehetetlen pl. Erdély egyes részeiben, vagy Árva megyében és megint mások a viszonyok pl. a Dunántúl. Itt tehát az áll elő, hogy voltaképen helyeselhető a német rendszer, a mely csak általános dispozicziókat tartalmaz és azután ortsstatutlich oldja meg a cseléd és a gazda közti viszonyt.

Tehát ha lehet arról szó, hogy itt valamilyen hiányok vannak, ugy ezek csak abban állhatnak, hogy a törvény túlságosan generalizál ott, a hol a legmesszebbmenő ellentétek állanak fenn, kulturális, szanitárius és minden más szempontból. Példát mondok. Az orvoskérdés t. barátaim közt nagy aggodalmat okozott ; egyesek abban látják a birtokososztály legközelebbi veszedelmét, látják azt, hogy annak következményeként most már a gazdák fognak kivándorolni. Én megengedem, hogy ez az állitás túlzott, de ott megállhat, a hol tényleg kedvezőtlenek az orvosi viszonyok. Én a saját vidékemen ezt nem tapasztaltam, tehát nem is birtam fogékonysággal ezzel az aggodalommal szemben. De hát mondom, igy állhat a dolog a többi vármegyékben. És én ezt azért emlitem, mert óhajtom ennek a szakasznak feltétlen fentartását, sőt a mennyiben a részleteknél bizonyos módositások szükségessé válnak, esetleg azok megállapitását lehet az autonóm jogkörnek biztositani és talán elérhetjük azt, hogy az általános, helyes diszpozicziókon felépült törvényjavaslat részleteiben is ugy lesz kiépitve, a mint az minden vidék helyi szokásainak és igényeinek leginkább megfelel.

Nem akarom a t. ház figyelmét tovább és sokáig igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy e törvény megalkotásában, ha nem is tettünk valami különösen nagyot, valami dicsőségeset, — nem kivánjuk ezt olybá feltüntetni — de mindenesetre iparkodtunk hasznos törvényhozási alkotással hozzájárulni az ország viszonyainak javitásához.

Látjuk és érezzük mindnyájan, hogy ma az országnak épen a periferiáin a töltések teste süppedni kezd és hogy voltaképen az aggódásnak, az aggálynak olyan ki nem fejezhető momentumai vannak a levegőben, a melyek preokkupálják ugy a gazdát, mint a cselédet és a munkásosztályt. És ha én attól félnék, hogy ez a törvény tényleg akár a gazdákat túlságos teherrel sujtaná, akár pedig a cselédekre vonatkozólag olyan inhumánus intézkedéseket tartalmazna, akkor engem semmiféle melléktekintet nem vezetne arra, hogy ezt a törvényjavaslatot megszavazzam. Én érzem azt, hogy magával e törvény alkotásával — ha ez nem lesz kiegészitve más disponáló törvényekkel, olyanokkal, a melyek a materiális élet terén javitják a gazdaosztály sorsát, olyanokkal, a melyek az igazgatás terén, szanitárius téren stb. a kulturállamok nivójára emelik az ország minden sarkát és olyanokkal, a melyek az általános műveltség terjesztésével több műveltséget öntenek ugy a gazdák, mint a cselédek szivébe egyaránt — bizonyos tekintetben hézagok maradnak fenn!

De mikor ezt a törvényt alkotjuk, ne beszéljünk egymással a gyűlölet hangján, hanem gazda és cseléd, gazdag és szegény ugy álljon egymással szemben, mint a kik egymásra szorulnak, egymásra szorulnak nemcsak mint munkás és munkaadó, de egymásra szorulnak elsősorban a nemzeti érzület kapcsolata folytán, mert hiszen olyan kevesen vagyunk, hogy éreznünk kell, hogy nincsen az az utolsó cseléd, a kinek élete és fenmaradása ne képezne fontos tőkét a hazára, éreznünk kell, hogy ezt a fontos tőkét mindnyájunk szerény tehetsége szerint ápolni és fejleszteni kell, erősbiteni a cselédben az emberi érzést, erősiteni a megélhetését, erősiteni azt, a mi a magyar állam alapját, épületét képezi. *(Élénk helyeslés.)*

Idézem ebben a tekintetben Werbőczy szavait, a ki azt mondotta : »In omni enim iudicio coniunctae sunt clementia et virtus id est iustitia, et in harum coniunctione consistit aequitas.« Én azt hiszem, ezen törvényjavaslatban vannak szakaszok, a melyek a jóságnak, a könyörületnek a

szakaszai, vagy, hogy modernül fejezzem ki magamat, nem a könyörületnek, de a polgári kötelességnek, a jobbmóduak kötelességérzetének megnyilatkozásai; vannak e törvényjavaslatnak szakaszai, a melyek védelmet nyujtanak mindenkivel szemben, akár legyen az gazdag, akár legyen az szegény, akár a társadalmi rend ellen vétkes, bünös.

És mert itt én a jóságot a szigorral párosodva látom; mert e törvényjavaslatban kifejezve látom a törekvést, hogy lehetőleg igazságos legyen: részemről e törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául készséggel elfogadom és remélem, hogy az élet végrehajtása be fogja igazolni, hogy tévednek azok, a kik azt hiszik, hogy a mai osztályparlament — mert ennek csufolják — nem képes azon magasabb nivóra emelkedni, a mely egyrészt látja az ország érdekét ott, a hol látnia kell, de viszont tudja, hogy a szegény néposztály iránt sokat soha, de eleget is csak vajmi ritkán tehetünk. A javaslatot elfogadom. *(Hosszantartó zajos helyeslés és éljenzés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladván, javaslatot kívánok tenni a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve. *(Halljuk! Halljuk!)*

Inditványozom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, pénteken, 1907 május hó 17-én délelőtt 10 órakor tartsa és ennek napirendje lenne: először az elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; másodszor a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Méltóztatnak ezen inditványomat elfogadni? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor ezt határozatként mondom ki és az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Czibur Bertalan s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

157. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 17-én, pénteken,

Justh Gyula utóbb Rakovszky István elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során Hainrikffy Pál és Muzsa Gyula képviselők végleges igazolása, feliratok és kérvények bemutatása. — A vallás- és közoktatásügyi miniszter benyujtja a tanitói és tanári nyugdijalapok és gyámintézetek 1903., 1904. és 1905. évi állapotáról szóló jelentéseket. — A mentelmi bizottság előadója benyujtja a Hódy Gyula, Hajdu Frigyes, Hermán Ferencz, Hodzsa Milán, Kardos Samu, Lovászy Márton, Markos Gyula, Serbán Miklós, Szabó István és Zanella Richárd képviselők mentelmi ügyeire vonatkozó bizottsági jelentéseket. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 5 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Várady Károly jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Hammersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig gróf Thorotzkai Miklós jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Felkérem Várady Károly jegyző urat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Várady Károly jegyző *(olvassa az 1907. évi május hó 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)* Ha senkinek nincs észrevétele, akkor a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Jelentem, hogy Hainrikffy Pál és Muzsa Gyula képviselők megválasztása óta 30 nap eltelt és a Curiától vett értesités szerint megválasztásuk ellen kérvény nem adatott be.

Minthogy a választások ellen panasz sem adatott be és a megbizólevelük ellen kifogás sem tétetett, Hainrikffy Pál és Muzsa Gyula képviselők véglegesen igazoltatnak.

Jelentem továbbá, hogy Ivánka Milán képviselő megválasztása óta szintén eltelt a 30 nap és a Curia átirata szerint e választás ellen sem adatott be kérvény. Minthogy azonban megbizólevele ellen az igazolási állandó bizottság kifogást emelt, azonfelül megválasztása panaszszal is megtámadtatott, ennélfogva Ivánka Milán képviselő most még nem igazolható.

Tudomásul vétetik és erről a II. birálóbizottság jegyzőkönyvi kivonattal értesittetik.

Felhatalmazást kérek a t. háztól arra, hogy a Pildner Ferencz képviselőtársunk elhalálozásával megüresedett kőhalmi választókerületre nézve az uj képviselőválasztás elrendelése iránti szükséges intézkedéseket megtehessem.

Méltóztatnak ezen felhatalmazást megadni? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház az elnöknek a kért felhatalmazást megadja.

Bemutatom Zemplén vármegye közönségének feliratát az iránt, hogy az elemi iskolákban a magyar nyelv eredményesen tanittassék.

Minthogy az ily tárgyu kérvényekre nézve ez ülésszakban a ház már határozott, ezen határozatnak megfelelően e kérvény is irattárba helyeztetik.

Bemutatom Pozsony város közönségének feliratát a pozsony—országhatárszéli helyi érdekű villamos vasutról szóló törvényjavaslat ügyében.

Javaslom, hogy a törvényjavaslattal leendő együttes tárgyalás és jelentéstétel végett adassék ki a közgazdasági bizottságnak. Méltóztatnak

ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Bemutatom Budapest székesfőváros közönségének feliratát a magyar nyelvű czégfeliratok kötelező használata tárgyában; *(Helyeslés.)*

az állami altisztek és szolgák nyugdijpótló és segélyző egyesületének Vertán Endre képviselő által beadott kérvényét illetményeik javitása végett.

Javaslom, hogy ezen kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Jelentem, hogy Kiskomlós torontálmegyei község lakossága meghivta a képviselőházat a község elhalálozott tanitójának, Bősz Istvánnak május hó 21-én tartandó emlékünnepére.

Tudomásul szolgál.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván szólni.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1875 : XXXII. t.-cz. 46. §-a, illetőleg az 1894 : XXVII. t.-cz. 14. §-a értelmében, a mely törvények a tanitói, illetőleg a tanári nyugdijintézetekről szólnak, van szerencsém a háznak visszamenőleg beterjeszteni az ezen nyugdijalapoknak és gyámintézeteknek 1903., 1904. és 1905. évi állapotáról szóló jelentéseket.

Az idézett törvények szerint ezen jelentéseknek évenként kell a ház elé terjesztetniök. Ezek annak idején nyomtatványokban kellő számban el is küldettek az országgyülés mindkét háza tagjainak számára, de az ismert politikai bonyodalmak miatt azoknak a ház elé való formaszerinti beterjesztése elmaradt. Ezt bátor vagyok most pótolni és pedig azért ennyire késedelmesen, mert a nyudijintézeteknek 1905. évi jelentése csak 1906. évi deczember havában került ki a nyomdából és még felül kellett birálni, a mely munkát nem fejezhettem be, tekintettel azon sürgős és fontos, tárczámba vágó javaslatokra, a melyeket előkészitettem, a t. háznak beterjesztettem és a melyeket itt letárgyaltunk.

Méltóztassék tehát most utólag a kontinuitás helyreállitása végett ezen 1903., 1904. és 1905. évre vonatkozó jelentéseket tárgyalás és jelentéstétel végett a közoktatásügyi bizottsághoz utasitani. Kinyomatásukra nincs szükség, mert ezen jelentések annak idején kellő számu példányban kinyomatva ugyis elküldettek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot és ennek alapján kimondom, hogy ezen jelentések miután már ki lettek nyomatva, és a képviselők között szétosztattak . . . *(Felkiáltások balfelől: Nem osztották ki.)*

Okolicsányi László: Szétosztva nem lettek!

Elnök: Bocsánatot kérek, én kérdeztem a t. házat, hogy méltóztatik-e hozzájárulni a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur javaslatához. A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur azt mondta, hogy ezek a jelentések ki lettek nyomatva és szét is lettek osztva. *(Ugy van! balfelől.)* Ennélfogva azelőtt méltóztatott volna felszólalni, nem pedig most közbeszólásokkal zavarni a tanácskozást. *(Helyeslés.)* Miután tehát ezek a jelentések már kinyomattak és szét is osztattak, ennélfogva egyéb intézkedés szüksége nem merül fel, mint az, hogy ezen jelentések előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közoktatásügyi bizottságnak kiadassanak. *(Helyeslés.)*

Hédervári Lehel, a mentelmi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Hédervári Lehel előadó: T. ház! *(Halljuk!)* Van szerencsém a mentelmi bizottság jelentéseit Hódy Gyula (Irom. 497), Hajdu Frigyes (Irom. 498), Hermán Ferencz (Irom. 499), Hodzsa Milán kétrendbeli (Irom. 500, 501), Kardos Samu (Irom. 502), Lovászy Márton (Irom. 503), Markos Gyula (Irom. 504), Serbán Miklós (Irom. 505), Szabó István (Irom. 506) és Zanella Richárd (Irom. 507) képviselő urak mentelmi jogának felfüggesztése, illetőleg kiadatása tekintetében beterjeszteni.

Tisztelettel javaslom, hogy ezen jelentések kinyomatásáról, szétosztásáról gondoskodni és azokat annak idején napirendre kitűzetni méltóztassék.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ennek alapján kimondom, hogy ezen jelentések ki fognak nyomatni, a képviselő urak között szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak kitűzetni.

Következik a napirend szerint a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476) tárgyalásának folytatása.

Szólásra ki következik?

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Maniu Gyula!

Maniu Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Azon okok, a melyek engem és azt a pártot, a melyhez tartozni szerencsém van, arra késztetnek, hogy ezen törvényjavaslatot el ne fogadjam és el ne fogadjuk, részben politikai természetüek, részben magából a törvényjavaslatból származnak. A mikor azon általános politikai indokokat vagyok bátor vázolni, a melyek minket a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat el nem fogadására késztetnek, semmiesetre sem választhatom azt a kényelmesebb álláspontot, a melyet az általam különben nagyon tisztelt Bródy Ernő t. képviselőtársam választott, a ki t. i. nyitott ajtót döngetett, midőn a volt szabadelvüpártot kifogásolta és a volt szabadelvűpárt ellen hozta fel azokat az érveket és kifogásokat, a melyeket ezen törvényjavaslatot illetőleg, joggal, a mostani többséggel szemben is fel lehetne hozni.

Politikai szempontból itélve meg ezen törvényjavaslatot, a koaliczióval kivánok foglalkozni s a midőn ezt teszem, legyen szabad a t. házat arra emlékeztetnem, hogy a mikor először voltam bátor ezen képviselőházban felszólalni abból a czélból, hogy pártom állásfoglalását jelezzem ezen politikai alakulattal szemben, kijelentettem, hogy mig egyfelől nem fogunk tartózkodni attól, hogy megadjuk a lehetőséget arra nézve, hogy ezen kormány megszerezze magának alkotmányos uton azon kormányzati eszközöket, a melyek arra szükségesek, hogy meg legyen részére adva az időbeli a lehetőség arra, hogy vállalt politikai kötelezettségeinek eleget tegyen, másfelől nem fogunk akadályokat gördíteni az elé sem, hogy azon, az ország minden lakosára nézve egyaránt üdvös, törvényes intézkedéseket meghozhassa, a melyek a kormány átmeneti jellegével összeegyeztethetők s a melyek a trónbeszédben foglaltattak.

Ehhez képest méltóztatnak emlékezni, hogy mi ellenzéki álláspontunkból kifolyó, általános visszautasitó állásfoglalásunktól eltekintve, sem a költségvetés, sem a többi állami szükségletek megszavazásának utjába lényeges akadályokat nem gördítettünk. *(Mozgás.)*

Egy hang: Nem tudtak!

Maniu Gyula: Megmutattuk nem egyszer, hogy ha akartunk volna, tudtunk volna számbavehető akadályokat gördíteni az önök utjába, — sőt méltóztatnak emlékezni, hogy az egyes törvényes intézkedések meghozatalához szavazatunkkal magunk is hozzájárultunk minden olyan esetben, a midőn oly intézkedések meghozataláról volt szó, a melyek az állam általános gazdasági jólétére vagy egyáltalában valami jóléti intézkedésre vonatkoznak, épen azért, hogy lehetővé tegyük azt, miszerint a kormány vállalt kötelezettségeinek minél hamarább és minél biztosabban eleget tehessen.

Azonban, t. ház, minél jobban közeledtünk azon időponthoz, a mely időpontra a kormány vállalt politikai kötelezettségeinek teljesitését igérte, annál erősebben vert bennünk gyökeret az a hit, hogy ennek a kormánynak nincs komoly szándékában vagy legalább nincs meg benne a komoly szándék abban a mértékben, a mint azt joggal elvárhattuk volna, azon feladatok, azon vállalt kötelezettségek teljesitésére, a mely politikai kötelezettségek nemcsak minden kétséget kizárólag benfoglaltattak a trónbeszédben, hanem a koalicziónak azon folszólitásában is, a melyet a választókhoz intézett. Akkor tehát, a midőn én ennek a kormánynak és ennek az egész politikai alakulatnak eddigi ténykedéseire visszatekintek, legyen szabad azon benyomásomnak kifejezést adnom, hogy inkább egy régi épületnek körülfalazására irányuló törekvést látok, mint egy uj modern épület berendezésére, vagy akárcsak egy régi épületnek modern eszközökkel, a modern élet vivmányaival való ellátására és berendezésére irányuló törekvést.

En azon intézkedésekben, a melyeket ez a kormány eddig tett és a melyekhez a képviselőház többségét alkotó pártok hozzájárultak, egy olyan bebiztositásfélét látok azon osztály és faj részére, a mely szerény véleményem szerint ebben az országban most még uralmon van, arra az esetre, hogy ha tényleg valamelyes mértékben és vonatkozásban ez a politikai alakulat mégis kénytelen lesz vállalt politikai kötelezettségeinek eleget tenni. Én, t. ház, ezen ténykedésekben nem az azok részére, de sőt azok ellenére való ténykedés bizonyos mozzanatait látom, a kiknek részére lett volna hivatva ez a parlament mindenekelőtt megnyitni az alkotmányos élet kapuit, hogy igy az alkotmányos élet sánczaiba belevigye a nemzet széles rétegeit. Épen azért, t. ház, a midőn ezen tartózkodó álláspontunkra visszatekintek, mindenesetre nagyon megfontolandó momentumként jelenik meg előttem az a tény, vajjon nem követünk-e el mi, ezen parlamentnek egyedüli ellenzéki pártja esetleg bűnt azok ellen, a kiknek részére a parlament kapuit megnyitni hivatva voltunk akkor, a mikor továbbra is tartózkodó álláspontra helyezkedünk a kormány és ezen politikai alakulattal szemben. *(Mozgás balfelől. Halljuk!)*

Olvastam nem régen egy igen érdekes rövid, de nagyon tanulságos tanulmányt, a melyben többek között az van mondva, hogy vannak emberek, a kik fáradtan születnek és ezen fáradtságnak az oka nem fizikai, hanem átöröklött tulajdonság, a mely olyan lelki állapotba helyezi őket, a mely képtelenekké teszi őket arra, hogy az élet nagy problémáival szemben, a melyeket különben felismernek, a küzdelmet felvegyék. Épen azért ezen lelki meghasonlottság arra kényszeriti őket, hogy az élet apró, csekély, kis cselekedeteiben morzsolják le életük napjait.

Midőn ennek a kormánynak és ennek a politikai alakulatnak a helyzetét tekintem, nekem az a benyomásom, hogy körülbelül hasonló lelkiállapotban van ez a kormány és az azt támogató politikai alakulat. Ez a kormány és az igen t. koaliczó, azon tagadhatatlanul magas elmék és tekintélyes tehetségek következtében, a melyek, a kormányban és a koaliczióban részt vesznek, látják az élet uj és nagy problémáját, látják, hogy a nyüzsgő, a modern élet összeroppantja a régi kereteket és látják annak szükségességét, hogy ezen modern életnek megfelelően rendezzék be ezen ország és ez ország lakosainak életmegnyilatkozását; azonban, t. ház, a faj- és osztályuralommal való átöröklött megterheltség következtében nem tudják elhatározni magukat arra, hogy ezen nagy és fontos, modern problémáknak tényleg eleget tegyenek, hanem nem kicsinyelhető erejüket és tehetségeiket arra használják

fel, hogy kicsinyes és apró cselekedetekben morzsolják le azt az időt, a melyet a sors részükre szánt, hogy a politikai életet vezessék.

Én azt kívánnám a koalicziótól és ettől a kormánytól, hogy akkor, midőn ilyen válságos idők után átvették az ország kormányának vezetését, az államélet vezetését, uj nyomokon haladva, uj csapást vágva, nyissák meg az utat és necsak a politikai életben való résztvétel lehetőségét adják meg minden állampolgár részére, hanem egyuttal nyissanak utat az uj és modern politikai életberendezkedés minden ágának. Azonban ez a kormány ezt nem teszi meg, és a koalicziő, amely ezt a kormányt támogatja, megy a régi nyomokon tovább és nem veszi észre, hogy halad ugyan, de nem olyan irányban, a mely irányban az idő halad és nem veszi észre, hogy az idő nem fogja őt követni, hanem hogy neki kellene követnie az időnek nagy eszméit és gondolatait.

Midőn ezen benyomást szerzem a koalicziő és kormány eddigi intézkedéseiből, felvetődik, ugy a mint felvettetett már nem egyszer, hogy hiszen a nagy kérdések megoldásához még nem jutottak el; azt az időt pedig, a mely addig rendelkezésükre áll, utóvégre is fel kell használni valaminek a cselekvésére. Ez igaz, csakhogy méltóztassék kegyesen figyelembe venni, hogy ennek a kormánynak és koalicziónak feladata kétségtelenül az általános választói jognak és az alkotmánybiztositékoknak megteremtése, és ha én elismerem, — ámbár nem szivesen teszem, de elismerem, hogy azt mondják, hogy túlzó álláspontra helyezkedem — hogy talán a kormány még nem tudott elkészülni ezen törvényhozási intézkedések megtételére, akkor is kérdem, hogy ilyen apró dolgokkal kell-e okvetlenül foglalkozniok oly czélból, hogy a rendelkezésre álló időt felhasználják? *(Felkiáltások: Ez is szocziális alkotás!)* Hogy milyen szocziális alkotás, arra majd rátérek.

Nem áll-e önöknek nyitva a tér, hogy az egyesülési és gyülekezési jog terén alkossanak maradandót? Hiszen magából abból a körülményből, hogy önök, a kik magukra vállalják az általános, titkos választói jog behozatalát, nem gondolnak egyszersmind a gyülekezési és egyesülési jog szabályozására, azt a meggyőződést meritjük, hogy önöknek egyáltalán ninesen komoly szándékukban az általános választói jog behozatala, mert önök épen olyan jól tudják, mint én és mindnyájan, hogy teljesen kizárt dolog egy országban az általános választói jog behozatala a nélkül, hogy előzőleg a gyülekezési jog ne szabályoztassék.

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, méltóztassék a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslathoz szólni.

Maniu Gyula: Rögtön át fogok rá térni, csak a kérdést politikai szempontjából kivántam megvilágitani, *(Mozgás.)* hogy miért nem fogadhatjuk el a javaslatot.

Vagy talán, ha ennek a kérdésnek a megvitatását sem találják időszerűnek, nem voltak-e más jóléti intézkedések, a melyeket megtehettek volna? Nem álltak-e önök előtt az egészségügy mindenkit egyaránt érintő kérdései; nem állt-e ott a közbiztonság, a bevándorlás, a kivándorlás és más kérdések egész sorozata? *(Zaj.)* Miért nem tettek ezen kérdések terén valamit? Mert nem akarnak uj csapáson menni; nem akarnak uj nyomokat hagyni az államélet vezetésében, hanem haladnak előre, lemorzsolva apró cselekedetekben az időt, felhasználva azokat az eszközöket és azt a hatalmat, a melyeket a sors önökre bizott egy politikai misszió ezéljából. Ebből folyik az, hogy mi, azon párt, a melyhez tartozni szerencsém van, ezt a törvényjavaslatot nem fogadhatjuk el, mert véleményünk szerint a rendelkezésünkre álló idő oly törvényes intézkedések megtételére használandó fel, a mely törvényes intézkedések összeférnek e kormány átmeneti jellegével egyfelől, másfelől benfoglaltatnak abban a trónbeszédben, a mely a mi működési körünket kijelölte. Abban a trónbeszédben pedig meg vannak jelölve tüzetesen azok az intézkedések, a melyek megteendők, vagy pedig általános elvként vannak beállitva azok a kérdések, a melyek megoldásra várnak.

T. képviselőház! Ha én általánosságban kivánnám tekinteni azt, mi a feladata ennek a parlamentnek, körülbelül arra a következtetésre jutok, hogy e parlament feladata létezésünk biztositása, nem pedig együttélésünk módozatainak megállapitása.

Mi e parlament feladata? Az, hogy az állami szuverénitás megnyilatkozásának módját és szerveit bizonyos irányban szabályozza, azoknak egymáshoz való viszonyát rendezze, nem pedig az, hogy ez a ház, a mely arra abszolute nines hivatva, az ország gazdasági és szocziális erőviszonyait szabályozza. *(Ellenmondás és zaj.)*

Az én véleményem az, hogy ha már egyszer egy képviselőház, egy kormány elismeri azt, hogy a mostani népképviseleti rendszer nem alkalmas és nem megfelelő kifejezője a nép akaratának, hogy a nép tényleg az ország legfőbb fórumán ezen népképviseleti rendszernél nines a maga egyénében képviselve, ha már egyszer elvként ezt elismeri és elismeri annak szükségét, hogy a parlamenti népképviseleti rendszer reformáltassék, azt hiszem, nem vagyok túlzó, sem nem mondok olyat, a mi természetszerűen nem folyik ebből a meggyőződésből, hogy ez a képviselőház nines hivatva arra, hogy a nép minden rétegének és a különböző érdekköröknek kérdéseit azok egymáshoz való viszonyában szabályozhassa. Már pedig ez a törvényjavaslat ezt teszi.

Ez a törvényjavaslat az állampolgároknak egymáshoz való gazdasági erőforrásait szabályozza, egymáshoz való viszonyát szabályozza. És szerény nézetem szerint, — lehet, hogy nem

fogják helyeselni, de nekem kötelességem legjobb lelkiismeretem szerint kifejezést adni meggyőződésemnek — ily ténykedésre és cselekedetre ez a parlament nem bir azzal a külső és belső erővel, a mely ehhez szükségcs. *(Zaj.)*

Abban a perezben, a mint elismerjük a népképviseleti rendszer reformjának szükségét, kétségtelen, legalább az én véleményem szerint kétségtelen, hogy elismerjük, hogy mi a belső és külső tulajdonságainknál fogva optima fide is előfordulható befolyásolhatóságunk miatt e kérdések megoldásához nyugodt lelkiismerettel nem foghatunk.

Ebben a tekintetben, engedelmet kérek, nem érthetek egyet Giesswein t. képviselőtársam tegnapi felszólalásában kifejezett meggyőződésével, hogy ha mi képesek vagyunk uj parlamentet, uj népképviseleti rendszert esinálni, akkor csak képesek vagyunk egy cselédtörvény megesinálására is.

Ez a tétel nem állhat meg, mert a parlament és a pártok bizonyos programm alapján, megállapodott elvek szerint kapják a nép megbizását, hogy az ország ügyeit rendezzék.

Akkor tehát, a mikor ebben az országban a felfejtett politikai harczok következtében kétségtelenül kitünt, hogy a képviseletet reformálni kell . . .

Zakariás János: És az államrendet biztositani kell!

Maniu Gyula: . . . akkor e feladat teljesitésén kivül nines meg az a képességünk oly törvények meghozatalára, a mely törvények szocziális feladata tekintetében választóinktól semmiféle megbizást nem kaptunk.

Ezekben bátor voltam kifejteni azokat az indokokat, a melyekből kifolyólag politikai szempontból nem fogadjuk el ezt a törvényjavaslatot. Legyen szabad most kijelentenem, hogy magából a törvényjavaslatból kifolyólag sem fogadhatjuk el azt azért, mert oly intézkedéseket tartalmaz, melyek vagy részben nem megfelelők, vagy részben rosszak, vagy pedig teljesen feleslegesek.

A midőn az ezen törvényjavaslat tárgyalása alkalmával elhangzott felszólalásokat vizsgálom, egy érdekes jelenségre bukkanok. T. i. majdnem minden egyes szónok erősen támadja a javaslatot, minden egyes szónok, mondhatom, sok kifogásolni valót talál benne, és a végén mégis elfogadja a törvényjavaslatot általánosságban azzal a kifejezett gondolattal, illetőleg reménynyel, hogy a részletekben sikerülni fog olyan változtatásokat tenni, a melyek mégis el fogják tüntetni a törvényjavaslatból azokat a részleteket, a melyek nem helyesek.

Minden törvényjavaslatnak megvannak a maga alapgondolatai, minden törvényjavaslatnak megvan a maga alapkonezepeziója és megvannak annak mellékintézkedései. Ha tehát mi egy törvényjavaslatot általánosságban elfogadunk olyanképen, hogy annak alapgondolatát magunkévá teszszük és a mellékintézkedésekben bizonyos változtatásokat helyezünk kilátásba, ez teljesen érthető. Csakhogy ebben a törvényjavaslatban a leglényegesebb pontok nem tetszenek. Hiszen méltóztassék visszaemlékezni Giesswein t. képviselőtársunk felszólalására, a kit mindenesetre olyan embernek tekinthetünk, hogy ebben a kérdésben a maga nézeteit hivatottan elmondhatja. Giesswein képviselő ur pedig, a ki egy tekintélyes pártnak tagja, kijelenti, hogy ő ezt a törvényjavaslatot elfogadja, de milyen feltétellel, milyen reservatio mentalis-szal? Azzal, hogy azon paragrafusok és azon intézkedések, a melyek a cselédek szervezkedését, a cselédek sztrájkba lépését lehetetlenitik, a törvényjavaslatból kiküszöböltessenek.

Zakariás János: Ez nem reservatio mentalis.

Maniu Gyula: Engedelmet kérek, ennek a törvényjavaslatnak épen a leghivatottabb emberek kijelentése szerint nem az az alapgondolata, hogy a szervezkedés és az ebből esetleg bekövetkező sztrájk megakadályoztassék? *(Egy hang: Nem az! Zaj.)* Kolléga ur lehet, hogy igy fogja fel, de a törvényjavaslat benyujtója máskép kontemplálja. T. i. az az alapelve ennek a törvényjavaslatnak, hogy a gazdák ne tétessenek ki annak a veszélynek, hogy most, mikor a munkaerő ugyis kevés, egy szép napon cseléd nélkül maradjanak. Ez pedig nem történhetik másképen, mint ugy, hogy ha a cselédek szervezkednek és esetleg sztrájkba lépnek. Természetes, hogy ha ezt az általam annyira perhorreskált alapgondolatot el nem fogadja a ház, akkor az egész törvénynek nincs értelme.

De melyik a másik alapgondolata ennek a törvényjavaslatnak? Az, hogy mentesittessék a földbirtokos esetleg oly cselekedeteinek következményeitől, a mely cselekedetek, mondjuk, a házi fegyelemből folynak. Ilyennek tartom pl. a költözködés jogának megszoritását, ilyennek tartom a vendégfogadás megtiltását . . . *(Zaj.)*

Somogyi Aladár: Ez fáj! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Maniu Gyula: . . . ilyennek tartom a házi fegyelem kérdését, ilyennek tartom a beesületsértés kérdését. Most már csak nem fogják önök azt tagadni, hogy ezek a dolgok mégis csak nagyon fontos intézkedései a törvényjavaslat alapgondolatának?

Volt szerencsénk gyönyörködni abban a beszédben, a melyet Návay képviselő ur volt szives előadni, a melyben tényleg igen sok jó dolgot hallottunk és ebben a beszédben mit mond Návay képviselő ur? Azt mondja, hogy épen ezen törvényes intézkedéseken, a melyeket felsoroltam, a részletes tárgyalásnál okvetlenül bizonyos változtatásokat kell tenni. E szerint hova jutottunk? Akkor odajutottunk, hogy azok, kik leghivatottabbak volnának ezen kérdéssel szocziális szempontból foglalkozni, ennek a törvényjavaslatnak alapgondolatait támadják meg és az alapgondolat tekintetében kivánnak a részletes tárgyalás során változtatást tenni. Én ezen uton az előttem felszólalókat nem követhetem. Nekem egy törvény meghozatalánál a főkérdés az, vajjon az az alapgondolat, azon gazdasági konczepczió, a mely a

törvényjavaslatban megnyilvánul, megfelel-e az én gondolatomnak, vagy nem ? Ha nem felel meg, akkor visszautasitom és nem várok a részletes tárgyalásig, ha pedig megfelel, akkor nem rezerválok feltételeket. *(Mozgás.)*

Igen érdekes e tekintetben az az érvelés, melyet Návay Lajos t. képviselő ur volt szives előadni, hogy azon dolgok, a melyek ezen törvényjavaslatban foglaltatnak és általunk kifogásoltatnak, legnagyobb részben benne vannak a régi törvényben is, sőt talán még fokozottan rosszabb alakban, mint ezen törvényjavaslatban. Mindenekelőtt egy rosszat nem tudok indokolni egy más rossznak létezésével. Másfelől van egy igen fontos dolog, melyet nem szeretnék, ha figyelmen kivül hagynának a t. képviselő urak. A törvénynek azon intézkedései ugyanis, melyek tényleg rosszak, részben nem lettek végrehajtva és ide vergál az igen t. felszólaló urnak egy megjegyzése, hogy ne hozzunk olyan törvényt, a melylyel szaporitjuk a végre nem hajtható törvények számát. De ezenkivül van egy másik, jogilag nagyon fontos körülmény, hogy t. i. azon régi törvény alapján már kifejlődött egy bizonyos joggyakorlat, a mely bizonyos irányban fejlesztette azon jogi elveket; melyek abban a törvényben lefektetve vannak. Azt a jogfejlődést, a mely részeiben talán rossz, de általánosságban mégis esak megfelel a kivánalmaknak, ne engedjük megváltoztatni egy oly törvénynyel, a mely minden intézkedéseiben félreértést okoz. *(Zaj.)* Van még egy másik indok is, hogy t. i. feltétlenül humánusabb volt a joggyakorlat a régi törvény alapján, mint ezen törvény alapján lesz.

Návay Lajos képviselő ur, midőn ezen törvényjavaslatot birálta és támogatta, egyéb érvei közt azt is felhozta, hogy hiszen uraim, méltóztassanak figyelembe venni, hogy a törvény törvény ugyan, de humánusan fogják azt végrehajtani, bizzunk a földesurakban, a gazdákban és a hivatott közigazgatási hatóságokban, hogy ezen törvényt humánusan fogják végrehajtani. Egy törvénynél mindenesetre fontos, sőt talán magánál a törvénynél is fontosabb a végrehajtás, de törvényes intézkedéseket mégsem lehet meghozni olyanokat, a melyeknek helyessége előreláthatólag attól függ, hogy humánusan lesznek-e végrehajtva, vagy nem. A részletekre áttérve, nekem nemesak szocziális, hanem gazdasági és jogi szempontból is igen nagy kifogásaim vannak ezen törvényjavaslat ellen.

A bizottsági indokolásban mindjárt az elején az is felhozatott, hogy a régi patriarehális viszony a eseléd és a gazda közt megszünvén, szerződéssel kell szabályozni azt a viszonyt, a melyet eddig a patriarehális életből kifolyó jobb érzés szabályozott. Ha a szerződés terére lépünk, gondoljuk meg jól, hogy az már egy szigoru jog, és akkor már a szerződésből származó jogköröket ugy állapitsuk meg, hogy abból félreértés ne származzék. De itt hogy áll a dolog ? Mindjárt a szerződést illetőleg két olyan intézkedés van, a melyet semmi szin alatt el nem fogadhatok.

Az egyik intézkedés az, hogy a javaslatnak megfelelő szakasza szerint a szerződés, ha más a szerződésből ki nem tünik, egy évre szól. Ha mi ezt ugy fogjuk fel, hogy a szerződés egy évnél kisebb időre, rövidebb időre is szólhat, akkor azt szivesen elfogadom. De ez a szakasz magában foglalja annak a lehetőségét, hogy a eseléd két-három-négy évre, vagy még hosszabb időre is elszegődhessék.

És van itt egy másik tekintet is, t. ház, a törvény megengedi annak a lehetőségét, hogy az a eseléd, a melyik kiskoru, tizenkét éves korától kezdve szintén szerződhessék, de nincsen a törvényben kitüntetve, hogy ez a szerződés gyámhatósági jóváhagyással történik-e, vagy törvényes képviselője utján. *(Felkiáltások a baloldalon: Meg van mondva ! Folytonos zaj.)*

Elnök: Csendet kérek ! Ne méltóztassék közbeszólásokkal zavarni a szónokot; névszerint fogom megnevezni a közbeszóló képviselőket. *(Halljuk ! Halljuk !)*

Maniu Gyula: Megengedem t. ház, hogy a bizottsági jelentésben hangsulyozva van, hogy ezen szerződések a törvényes képviselő beleegyezésével lesznek megkötendők, de az ilyen megszoritásnak a törvényben kell benne lennie, nem pedig a bizottsági jelentésben,a mely minden kétséget kizáró jogforrást nem képez. Ennek az a következése, hogy az a kiskoru két-három esztendőre leköti magát, viszont van a törvénynek olyan intézkedése, — és itt hiába mondják, hogy az itt nem szokás, mert tudok esetet a mostani jogszokásból is, a hol tényleg a cseléd több évre szegődik el a gazdához — mely szerint az a cseléd, a ki elszegődött, büntetés terhe mellett köteles a szerződésnek eleget tenni, és ebből mi fog bekövetkezni ? A törvény szerint leköti magát több évre és ezzel épen az emberi munkának, a mely értékben a legnagyobb hullámzásoknak van kitéve, ennek a hullámzásokokban kifejezett értéknek szabunk olyan határokat, a melyek a törvényben ninesenek preczize megállapitva. Az hiszem, ez egyáltalában el nem fogadható.

Sok oldalról megtámadtatott ez a törvény a büntetések és a szerződések megszegésének következménye miatt. Én elvileg, és ehhez feltétlenül ragaszkodom, nem fogadhatom el azt az elvet és nem tartom a humanizmussal összeegyeztethetőnek, hogy a munkaerő kényszer utján használtassék fel. Nincsen olyan törvény, a melynek eredménye üdvös lett volna, a mely az emberi munkát kényszer utján hajtotta volna be annak a részére, a kinek követelési joga van. Mert, t. ház, a személyes elhatározás egyike a legfőbb természeti jogoknak. Azt mondhatják erre, hogy ez teoretikus dolog és a munkáséletben másként áll a helyzet. Csakhogy magam is gazda lévén, tudom, hogy az a munka, a melyet valaki kényszerből teljesit, semmi néven nevezendő gazdasági haszon-

nal nem bir ép ugy, mint az a munka, a melyet valaki, zsandárral a háta mögött, hajt végre. De, t. képviselőház, nem is felel ez meg más tekintetekből sem. Elismerem, hogy a mezőgazdasági munka már természeténél fogva sem tekinthető oly skrupulózitással, mint más munka és hogy igen fontos nemzetgazdasági tényező.

Ez igaz, de azt gondolom, hogy még sem lesz fontosabb munka, mint az, a mely pl. az állami élet funkcziójához tartozó munka, a melyet az egyes hivatalnokok vállalnak. Melyik a legfontosabb munka az állam szervezetében? Az a munka, a melynek czélja és rendeltetése az, hogy az állami életnek egyes funkcziót teljesitse és vezesse, tehát a hivatalnoki munka, a mely a társadalmi együttlétet lehetővé teszi és szabályozza és annak az állami életre való befolyásáról gondoskodik. Van-e törvény a világon, a mely ezen fontos ténykedése közben kényszeriti a hivatalnokot arra, hogy hivatalnoki kötelességének eleget tegyen? *(Zaj a baloldalon. Felkiáltások: Fegyelmi büntetés!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Maniu Gyula: T. ház! Igaz, megvan az a szankczió, hogy a hivatalnok fegyelmi alá vonható. Nekem semmi kifogásom nincs az ellen, ha az illető gazdasági cselédet méltóztatik fegyelmi alá vonni, *(Nagy zaj.)* de ne méltóztassék csendőrökkel munkára kényszeriteni, mert az ilyen munka nem ér semmit. *(Zaj. Markos Gyula közbeszól.)*

Elnök *(csenget)*: Markos Gyula képviselő urat kérem, hogy közbeszólásaival ne zavarja a szónokot.

Maniu Gyula: Egy más fontos intézkedése ennek a törvénynek a házi fegyelem kérdése és annak különösen a 18 éven aluliakra vonatkozó intézkedése. Én elfogadnám ezt a tételt akkor, hogy ha a házi fegyelemből kifolyó jogositványokkal szemben, a melyekkel mi a gazdát felruházzuk, egyszersmind felruháznók a házi fegyelem alatt álló személyekre vonatkozólag a kötelezettségek egész körével is. Návay Lajos igen t. képviselőtársam tegnapi felszólalásában azt mondotta: utóvégre házi fegyelem alatt áll minden gyermek. Tudjuk jól, hogy a gazda és a cseléd között nem tartható fenn az a viszony, a mely az atya és a kiskoru gyermek, vagy ilyen viszonyban lévő emberek között fentartandó. Méltóztassék csak figyelembe venni azt, hogy az a kiskoru gyermek, a ki gyámi vagy atyai hatalom alatt áll, nemcsak kötelezettség tekintetében áll házi fegyelem alatt, hanem egész jogkörrel bir a házi fegyelmet gyakorlóval szemben; és nagyon kétlem, bármennyire is akarná a t. képviselő ur ezt valamelyes humánizmus látszatával felruházni, hogy képes lenne ezen törvényjavaslatból kimutatni azt, hogy tényleg az a gazda ezen törvényjavaslatban fel van ruházva nemcsak jogokkal, hanem meg van terhelve azon kötelezettségekkel is, a melyek házi fegyelmi jogköréből folynak.

A becsületsértés kérdése pedig ebben a törvényjavaslatban a lehető legszerencsétlenebbül van megoldva, nemcsak gazdasági szempontból, hanem jogászi szempontból is. Mert hiszen az eredeti javaslatban mi van mondva? Az, hogy jogászilag nem forog fenn az a vélelem, hogy azon kifejezésekben, a melyeket a gazda a cseléddel szemben használ, a becsületsértés szándéka fenforog. Mi jogászok ezt ilyeténkép el nem fogadhatjuk, mert általános jogi elv az, hogy egyes cselekményeknek büntetőjogi következményeit, a cselekményekben nyilvánuló szándékot nem az illető belső lelkületéből következtetjük és állapitjuk meg, — mert hiszen már 2000 esztendővel ezelőtt meg lett állapitva az az elv, hogy de internis non judicat praetor — hanem megállapitjuk azon tényleges körülményekből, a melyek a bűncselekmény tényálladékát megállapitják. A becsületsértésnél mi az irányadó? Az, hogy alkalmas-e az a kifejezés, az a tény arra, hogy az illetőt becsületében sértse vagy közmegvetésnek tegye ki? Hogy ilyen nagy, általános jogi elvekkel szemben mi inczidentaliter ilyen elvet állapitsunk meg, az teljességgel lehetetlen.

Meg lett vitatva ez a kérdés több oldalról, és én is csatlakozom az előttem szólott t. képviselő urnak azon véleményéhez, hogy az általános vita keretén belül ezen kérdések aprólékos megvitatásába nem bocsátkozhatunk, hanem fentartjuk magunknak mindenesetre azt, hogy ezt a részletes tárgyalás során megtegyük, a mikor is, azt hiszem, nemcsak én, hanem a t. háznak bizonyára több tagja még meg fogják ragadni az alkalmat arra, hogy a törvényjavaslatnak ugy ezen, mint más, valóban alaptörvényeinkkel, de még inkább a jogi elvekkel ellenkező intézkedéseit meglehetősen erős kritika alá vonják.

De, t. ház, ezen intézkedésektől eltekintve, más, igen fontos intézkedéseket is találok, a melyek ugyancsak károsak lehetnek. Az egyik ezek közül a szabályrendeletnek megalkotására irányul. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Maniu Gyula: Az van ugyanis, t. ház, ezen törvényjavaslatban kimondva, hogy az egyes törvényhatóságok e törvény keretén belül — és természetesen a kormánynak jóváhagyásával — szabályrendeleteket alkothatnak. Ezt én nem fogadhatom el. Nem fogadhatom el azért, mert magánjogi vonatkozásu szabályrendeleteknek a megalkotására nem tartom hivatottaknak a törvényhatósági bizottságokat.

Elismerem annak lehetőségét, hogy a törvényhatósági bizottságok a lokális érdekeknek megfelelően bizonyos közérdekü intézkedéseket tehessenek, policziális rendelkezéseket hozhassanak, de magánjogi dispozicziónak szabályrendeletek alakjában való meghozatalára, ismétlem, nem tartom illetékeseknek őket.

T. ház! Ezen aggályokkal szemben Návay képviselő ur egy igen hatalmas érvet hozott fel itt tegnap, a midőn azt mondotta, hogy a külföldön, a kulturállamokban megvan az a gyakorlat, hogy a parlamentek megállapitanak bizonyos általános jogi elveket s ezek keretén belül azok alkalmazását és azoknak kisebb részleteit a helyi tanácsokra bizzák.

Én, t. képviselőház, ha ez a külföldön be is van vezetve, nem fogadnám el helyesnek, annál kevésbbé tehetem ezt nálunk, a hol igen figyelemreméltó, hogy milyen tényezővel van dolgunk akkor, a mikor a törvényhatósági bizottságról beszélünk? Olyan tényezővel, a melyikről igazán elmondhatjuk, hogy nem képviseli a törvényhatóságnak valódi és igaz álláspontját. *(Mozgás.)* És ha mi bármilyen vonatkozásban is, megállapithatjuk azt, hogy a kik itt ebben a parlamentben részt veszünk, helyet foglalunk: bizonyos osztálynak vagyunk a képviselői, *(Élénk ellenmondás)* a mint ez igaz is, *(Zaj.)* akkor százszorta inkább elismerhetjük ezt a törvényhatósági bizottságokról.

És méltóztassék figyelembe venni azt is, hogy ha a törvényhatóság lesz hivatva a gazda és a cseléd közötti viszonyra nézve szabályrendeleteket megállapitani, milyen szabályrendeleteket fog alkotni az a törvényhatóság, a mely túlnyomó részében virilisekből és kinevezett tagokból áll, *(Zaj. Ellenmondások.)* szolgabirákból és másokból s csak kis részben a mostani választási rendszerrel megválasztott tagokból?

Ettől eltekintve, van még egy másik intéztézkedés, — szintén a szabályrendeletre vonatkozólag — a mi ugyancsak aggodalomra adhat okot. T. i. az van mondva a javaslatban, hogy a gazda és cseléd közötti viszony tekintetében irányadó mindenekelőtt ez a törvény, másodszor ezen törvény alapján alkotott szabályrendeletek, *(Helyeslés balfelől)* és csak a mennyiben ezek azzal nem ellenkeznek, irányadók az általános magánjognak elvei.

Engedelmet kérek, t. ház, de ezt abszolute nem fogadhatom el. Törvényes intézkedéseink keretében ugyan van egy ehhez hasonló intézkedés a kereskedelmi törvényben, a hol azt mondjuk, hogy kereskedelmi ügyekben csak annyiban irányadó a magánjog, a mennyiben sem a kereskedelmi törvények intézkedései, sem pedig a kereskedelmi szokások másképen nem intézkednek — de ez a jogilag helyes dolog, mert itt szembe van egymással állitva a jus generale és a jus speciale. *(Zaj.)*

Ebben a törvényjavaslatban azonban már nem igy áll a dolog, mert itt jus partieulare-ről és nem jus speeiale-ről van szó, — ezt minden jogász tudhatja — s azt már igazán nem fogadhatom el, hogy a jus generale-nak elébe tétessék a jus partieulare, mert ebből nagyon könnyen az következhetnék, hogy ezen törvény alapján a törvényhatóságok olyan szabályrendeleteket hoznának, a melyek az általános magánjognak elveit ugyszólván sarkaikból forgatnák ki.

És van itt még egy másik dolog is, a mely jogilag aggodalmakra adhat okot. T. i. a javaslat 65. §-a azt mondja, hogy a törvény által megállapitott közegek hatáskörüket átruházhatják a községi előljáróságra. Nem létezik törvény, t. képviselőház, melynek keretében ily intézkedés helyt foglalhat, mert ha én, mint törvényhozó jónak látom, hogy az ügyek bizonyos nemét egy általam instituált közeg lássa el, hogy jövök én ahhoz, hogy az a közeg aztán szabad elhatározásából átruházhassa ezt a hatáskörét egy harmadik közegre? Én határozottan állitom, hogy ilyen intézkedés veszélyes, sőt annyira elhibázott, hogy eddig még ezt a mi törvényhozásunk soha ki nem mondotta.

Igaz, hogy maga ez a törvény is hivatkozik egy hasonló intézkedésre, az 1901 : XX. t.-ez. 14. §-ára, a hol az van mondva, hogy a munkásügyekben általában véve a törvényhatóság átruházhatja hatáskörét a községi előljáróságra. Csakhogy abban a paragrafusban van egy másik bekezdés, a mely azt mondja, hogy a mennyiben az illető viszálykodó felek ninesenek megelégedve a határozattal, akkor az átruházó hatáskörrel biró hatóság eljárása olybá vétetik, mintha békebiróság jellegével birna s a főszolgabiró előtt az eljárás ujrakezdésének van helye. Itt tehát az illető közeg mint békebiró szerepel és nem mint intézkedési joggal biró hatóság. Ha ez ebben a törvényjavaslatban szintén ki volna mondva, igy talán elfogadhatnám ezt az intézkedést, de elvileg kimondani azt, hogy a törvény által bizonyos hatáskörrel felruházott közeg ezen hatáskörét egy másik közegre ruházhatja át, teljesen hibásnak tartom, és meg vagyok győződve, hogy az ilyen hatásköri átruházások megengedésénél mindig az első lépés a legveszélyesebb. Ha ezt kimondjuk, ebben a törvényben, akkor később már nem olyan nehéz erre a törvényre hivatkozva továbbmenni és még veszélyesebb esetekben ugyanigy eljárni.

Sok kifogásom volna még, t. képviselőház, e törvényjavaslattal szemben, de, mint már előre jeleztem, e megjegyzéseim megtételét a részletes vitára kivánom hagyni. Látok ugyan ebben a javaslatban olyan intézkedéseket, a melyek jóléti intézkedések jellegével birnak, de az, hogy ezekkel figyelmünket a törvény valódi inteneziójától elvonják, nem fog sikerülni. Ezen intézkedések általában olyanok, a melyek vagy maguktól értetődnek, vagy, a mint az előttem szólók mondották, tulajdonképen olyan feladatokra vonatkoznak, a melyeket nem a gazdára kellene átruházni, hanem magának az államnak kellene átvenni. Tehát mikor a eseléd ez intézkedések körébe bevonatnak, tulajdonképen nem valami uj üdvös intézkedés, hanem magától értetődő dolog, melyet az állam oly társadalmi körre utal át, a mely a mostani terhekkel is alig tud megküzdeni.

Ott van pl. a lakás kérdése. Ne méltóztassék e kérdést ugy felfogni, hogy nagybirtokosokkal van dolgunk, hogy esak rendezett gazdasági erőkkel kell számolnunk. Méltóztassék figyelembe venni azt, hogy 20—30—40 holdas kisbirtokosokkal van itt dolgunk, esetleg 100 holdasokkal is, a kik azért, mert háznépük nines, vagy más okból kifolyólag, cselédekkel kénytelenek dolgozni.

Kérdem már most, hogyan lehet azt követelni attól a gazdától, a ki hátramaradott gazdasági viszonyainál fogva maga is esak egy szobában lakik, a mely egyszersmind konyha is, kamra is, hogy cselédje részére lakást, sőt konyhát és kamrát is épitsen. Ez kivihetetlen, ez a gazdasági tönk szélére juttatja azt a kisbirtokost. Méltóztassék hozzávenni, hogy annak a lakásnak megfelelőnek kell lenni. Tessék a kisgazdát, a középbirtokost kitenni annak, hogy ezen nagy költségbe kerülő épitkezést, a mely a gazda lakását is felül kell, hogy mulja, a közigazgatási hatóságok birálják felül, hogy ezek mindent kifogásolhassanak, mindenre rámondhassák, hogy ez nem jó, az nem jó ! Ez teljesen kivihetetlen dolog.

De méltóztassék még figyelembe venni az iskoláztatás kérdését. Azt mondja a törvény, hogy az illető *(Zaj. Elnök csenget.)* gazda köteles nemesak a tandijat fizetni, hanem lehetővé tenni azt is, hogy az illető eseléd gyermeke iskolába járjon. Már mostan hogy állunk mi az iskoláztatás dolgában ? Tessék számbavenni a községek szétszóródottságát, a tanyarendszert az Alföldön, vagy Erdélyben a Mezőségen, vagy a havasok közt. Mikép kötelezhető arra a kisgazda, a ki saját gyermekét sem képes iskolába járatni, mert a tizedik vagy nem tudom hányadik tanyahelyen van iskola, hogy még a cselédjének a gyermekét is odaküldje ? *(Zaj. Ellenmondás.)* Hiszen ebből a ezélból külön fogatra volna szüksége ; és képes fogatot tartani ?

Én mindezekből kifolyólag nem fogadom el a törvényjavaslatot. Nem azért nem fogadom el, mintha ellenszenvvel viseltetném azon nagyföldbirtokos-osztálylyal szemben, a melyről azt állitják, hogy ő kivánja ennek a törvénynek a meghozatalát ; nem viseltetem ellenszenvvel vele szemben, sőt ellenkezőleg, elismerem, hogy a mostani társadalmi berendezkedésben a nagybirtok szükséges is, mert a nagybirtok adja meg a gazdasági életben azt a köponti lüktető erőt, a mely a gazdasági élet megnyilatkozásait a közgazdaságra nézve üdvös és helyes irányba tereli ; hanem én azt mondom : ne állitsuk előtérbe a nagybirtokot, mert semmiesetre sem a nagybirtok tartja fenn ezt az országot, a nagybirtok csak igen fontos gazdasági tényező, de ne fektessük a sulyt a nagybirtok érdekeire, hanem fektessük annak a társadalmi rétegnek érdekeire, a mely akár mint munkás, akár mint kisbirtokos, alapját képezi ez ország gazdasági életének és a melynek jóléte előfeltétele minden valódi haladásnak. Mindezeknél fogva a javaslatot pártom nevében nem fogadom el. *(Helyeslés a nemzetiségeknél.)*

Elnök : Ki következik ?

Hammersberg László jegyző : Buday Barna !

Buday Barna : T. képviselőház ! Az előttem felszólalt t. képviselő urak a eselédtörvényt olyan alaposan megvilágitották ugy a cselédek, mint a nemzetiségek szempontjából, hogy uj nézőpontot ebbe a vitába esak akkor tudnék belevinni, ha arra vállalkoznám, hogy tisztán és kizárólag a gazdaközönség érdekeinek legyek tolmácsolója. Azonban ezt nem fogom tenni, mert a mikor a gazdatársadalmi szervezetek értekezletei alkalmával azt tapasztaltam, hogy a eselédkérdést a gazdaközönség nem saját rideg önző érdekei szempontjából kivánja megoldani, hogy a gazdaközönség sohasem helyezkedett szembe a cselédek érdekeivel, hanem ellenkezőleg, e két érdeknek mindig méltányos kiegyeztetésre törekedett, akkor azt hiszem, nem volnék hű és méltó tolmáesolója a gazdaközönség szellemének és hangulatának akkor, a mikor bármilyen nagy és bármilyen helyes, de végre is csak egyoldalu érdekeket képviselnék. Könnyű bebizonyitani, hogy a magyar gazdatársadalmi szervezetek már épen 11 évvel ezelőtt hirdették a cselédtörvény reformját, 11 esztendővel ezelőtt már pontozatokba foglalták követeléseiket és ezek a követelések körülbelül ugyanazon elvi alapon mozognak, a melyet a földmivelésügyi miniszter ur javaslata is elfogad.

A cselédtörvény reformját 11 esztendeje sürgetik a gazdakongresszusok, a gazdatársadalmi szervezetek, és ezeknek országos központja, a gazdasági egyesületek országos szövetsége, a mint méltóztatnak rá emlékezni, a mult év deezember havában kérvényt nyujtott be a képviselőházhoz, a melyben arra kéri utasittatni a kormányt, hogy még a háznak ebben az ülésszakában olyan eseléd-törvényjavaslatot nyujtson be, a mely a gazda és a cselédek közti jogviszonyt a modern gazdasági és társadalmi követelményeknek megfelelőleg szabályozza.

Hát, t. képviselőház, ennek a kérvénynek a tárgyalása alkalmával igenis hangzottak el itten olyan nyilatkozatok, a melyek a politikai pártokat és a középbirtokos osztályt méltán aggodalomba ejtették, és ha most ez az osztály több aggodalommal, mint jó reménynyel tekint a cselédtörvénynek parlamenti tárgyalása elé, méltóztassék azt a kérvény tárgyalása alkalmával érvényesült azon szocziálisztikus szellemnek tulajdonitani, a mely, megengedem, hogy a legnemesebb impulzusokból táplálkozik, azonban a gazdaközönséget aggodalommal töltötte el az iránt, hogy ez a képviselőház a szoeziális ujitások dolgában a gazdaközönség megrokkant teherviselő képességének mai szűkös mértékét nem fogja korlátozó körülménynek ismerni. *(Igaz ! Ugy van ! a jobboldalon.)*

A kérvénynek tárgyalása alkalmával annak ugyszólván minden pontját beható kritikai szapulás tárgyává tették és hallottunk itt olyan hangokat, hogy a népet elnyomják, hogy a reakczió ellen szükséges védekezni, mintha annyira sülyedt volna a gazdaközönség, hogy a vele egyhus, egyvér

népet meg kellene védeniök holmi népboldogitó szövetkezeteknek, és mintha csak az lehetne igazán nemes intenczióju ember, aki hébe-korba egy magas szárnyalásu speechet megereszt, de nem nemes intenczióju ember az, a ki napról-napra a néppel foglalkozik, vele él, vele érez, bajait legjobban tudja, sorsát megosztja, a ki tehát egy egész életet eltölthet a nép iránt való kötelességek hű lerovásában, a nélkül, hogy e nemes életet akár a képviselőház naplói, akár az ujságok hasábjai megörökitenék. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Hát, t. képviselőház, ismétlem, kritikai szapulás tárgyává tették a gazdák kérvényének majdnem minden pontját, de senkisem vonta kétségbe, még Mezőfi képviselőtársam sem, hogy az uj cselédtörvényre igenis szükség van. És miután a képviselőház a gazdáknak ezt a kérvényét, és a kérvénynek ezt a pontját minden kritika nélkül figyelmébe ajánlotta a kormánynak, senkit meg nem lephet és senkit idegessé nem tehet az, hogy a cselédtörvény végre megszületett.

És ha Darányi miniszter ur a hozzáintézett, nála többszörösen megsürgetett és a képviselőház által is figyelmébe ajánlott kérvényt végre elintézni igyekszik, ezért a cselekedeteért, azt hiszem, a ház minden pártja részéről csakis osztatlan elismerésre tarthat számot. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Zakariás János: A ház mondta ki, hogy sürgős!

Buday Barna: Azt hangoztatják azonban, t. képviselőház, hogy ez a törvényjavaslat a hozzája fűzött várakozásokat nem elégiti ki, mert az nem kell sem a cselédeknek, sem a gazdáknak. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez igaz!)* Igen soknál abból származik ez a téves hit, hogy olyanok állanak itt ki a cselédek közvéleményének tolmácsai gyanánt, a kiket én a cselédek közvéleménye tolmácsainak el nem ismerek és olyanok szerepelnek itt a gazdák elégedetlenségének tolmácsolóiként, vagy legalább igen sokan olyanok, a kik a gazdaközönség érdekei iránt, legalább a multban, ezt a ma tapasztalt érzékeny figyelmet nem tanusitották. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

De mégis, t. képviselőház, ha igaza volna ezeknek a kritikusoknak, akkor én ezt nagy bajnak tartanám, mert ennek a törvényjavaslatnak nemcsak az a czélja, hogy a cseléd és a gazda között szilárd jogviszonyt hozzon létre, hanem egyuttal a szocziális békét is szolgálni akarja. És ha most ez a törvényjavaslat ezt a czélt csakugyan nem tudná szolgálni, ha a bajokat inkább fokozná és a betegséget inkább elmérgesitené, mintsem hogy gyógyitaná, ha a tőle várt jó hatások helyett csak rossz hatásokat eredményezne: akkor valóban hiba van vagy a törvényben, vagy a közvéleményben és ezt a törvényjavaslatot törvény erejére nem emelhetjük mindaddig, valameddig ennek a hibának gyökerére nem tapogatunk és azt ki nem küszöböljük. Én ismerem azokat a módositásokat, a melyeket ugy a kis- mint a nagygazdák ajánlanak s ezeknek egy részéhez szilárdan ragaszkodni is fogok, azonban azt tapasztalom, hogy ezek között a módositások között és a törvényjavaslat között áthidalhatatlan ellentétek nincsenek, elvi összeütközések nem forognak fenn.

Ennek következtében kénytelen vagyok arra a következtetésre jutni, hogy tulajdonképen nem annyira a törvényjavaslatban van a hiba, mint inkább a közvéleményben s hogy a javaslat ellen kialakult ideges hangulat a közvélemény lelkiismeretlen felkorbácsolásának következménye. Elég volna arra hivatkoznom, hogy alig született meg ez a törvényjavaslat, 24 óra sem kellett a szocziálista sajtónak, hogy a rabszolga- és derestörvény fogalmát alkossa meg ezen törvényjavaslat emberies szándékaiból, hogy hézagait kiforgatva, előnyeit elhallgatva ennek a törvényjavaslatnak rendelkezéseit ugy magyarázza, mint hogyha a cselédek rovására a mai állapottal szemben visszaesést jelentenének és mint hogyha ezen rendelkezésekkel a felsőbb társadalom a népet elnyomni akarná. Ezt a kritikát ugy tálalja fel a szocziáldemokráczia, mint hogyha ez a cselédek közvéleménye volna, nem pedig a szocziáldemokráczia izgatásainak mérges gyümölcse. *(Ugy van! Ugy van!)* Itt szemközt állunk egy hangulattal, a melyet a cselédségre akarnak oktrojálni. Cselédközvéleményről ne beszéljen senki, mert őszinte embernek el kell ismerni, hogy a magyar cselédekben nincsen elég értelmiség arra, hogy nem ilyen, de a legegyszerűbb javaslatot is megértse, és hogy azt az érvényben lévő törvénynyel összehasonlitani képes legyen.

Itt a cselédség helyett mindenütt a szocziálista agitátor hangját hallom és azt hiszem, nem vonja kétségbe Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam sem azt az állitásomat, hogy lehetetlenség lett volna oly törvényjavaslattal előállanunk, a mely az ő tetszését megnyerhette volna és a mely az ő adakozási hajlamának pazar mértékét még csak meg is közelithetné, de elvárok annyi szerénységet Mezőfi Vilmos t. képviselőtársamtól, hogy ebből nem kivánja levonni azt a következtetést, hogy ő tehát nagylelkűbb, mint a gazdatársadalom legjobbjai.

Návay Lajos t. képviselő ur azokat a konkrét vádakat, a melyek e javaslat ellen felhangzottak, kritika tárgyává tette, Mezőfi vezérlete alatt körutazást rendezett a jogfosztások terén és azt hiszem, hogy ezen kirándulásáról nem minden siker nélkül érkezett haza. Návay Lajos előadása után én csak két pontra kivánok reflektálni. Az egyik konkrét panasz, a melyet a törvényjavaslat ellen támasztanak, az, hogy a törvényjavaslat értelmében a cselédeknek sztrájkolni nem szabad.

Ez esetben azonban a sztrájktilalom nem azt jelenti, mint hogyha a cselédeknek nem volna joguk előzetes szervezkedés révén a szerződést megelőzőleg oly összebeszélésre, megállapodásra jutni, melynek czélja kedvezőbb szerződési feltételek kierőszakolása, mert hiszen méltóztatnak tudni, hogy a föld népének szervezkedését és ily irányu akcziójat a szerződés megkötése előtt semmiféle

törvényes tilalom nem korlátozza. Azonban Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam nem is azt panaszolta fel, mint hogyha a cselédeknek nem volna jogok és módjuk a szerződés megkötése előtt egyöntetű fellépésre és esetleg a szerződéskötés megtagadására, hanem azt tekinti jogfosztásnak, hogy a törvény elrendelné, hogy a már megkötött szerződést ugy az egyik, mint a másik fél betartsa, és a törvény nem engedné meg azt, hogy a már megkötött szerződést akár az egyik, akár a másik fél önként és egyoldalulag felbontsa. *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Elég volt eddig az emberek szava. Elrontották a cselédeket!

Buday Barna: Tagadom, hogy ezt jogfosztásnak lehetne nevezni. Ha meg lehet engedni, hogy bármikor önkényesen megszeghesse a munkás a szerződést, bármikor a munkát megtagadhassa és ezzel a gazdát sarokba szoritván, aránytalan kedvezmények megadására kényszerithesse, akkor kérdem, tulajdonképen micsoda értelme van a szerződésnek? *(Igaz! Ugy van!)* És mi értéke van annak a körülménynek, hogy a gazda a legnagyobb nyugalommal a szerződés védelme alá helyezi érdekeit és ennek a szerződésnek megtartására köteleztetik is, de a cseléd ép oly szabadon rendelkezik munkája felett, mintha szerződést egyáltalában nem kötött volna? *(Igaz! Ugy van!)*

Van egy elmélet, a melyet a szocziálista urak nagyon szivesen kizsákmányolnak és ez az, hogy a gazda és a cseléd mint szerződő felek nem esnek egyforma beszámitás alá, mert a cseléd, hogy éhen ne haljon, a körülmények nyomása alatt kénytelen szerződést kötni oly feltételek alapján is, a melyeket magára nézve nyilván kedvezőtleneknek tart. Ha ezt elfogadom, akkor arra az álláspontra kell helyezkednem, hogy jogérvényes szerződést cselédek és munkások között egyáltalában nem lehet kötni, *(Igaz! Ugy van!)* mert hiszen a kényszer-körülményt a szocziálista urak minden egyes esetben konstatálni fogják. *(Igaz! Ugy van!)*

Ha azonban van kényszerkörülmény, kényszerhelyzet, akkor az tisztán és kizárólag a magyar gazdaközönségre nehezedik, mert hiszen épen a szocziáldemokraták hangoztatják legjobban a mai társadalom és gazdasági rend kritikájaként, hogy a kivándorlás évenként 200—300.000 munkástól fosztja meg az országot; mert sajátszerű esetlegesség, hogy a mióta a szocziáldemokráczia hivatásának igazában gyakorlatába lépett, azóta a kivándorlások száma épen megkétszereződött. *(Igaz! Ugy van! Élénk ellenmondás a középen.)*

Zakariás János: Megzavarták a nép lelki nyugalmát.

Buday Barna: Ha a falvak kiürültek, ha az év bizonyos szakában munkást kapni alig lehet és az aratási munkálatokat tisztán idegen munkások bevonásával biztosithatjuk, akkor kétségtelen, hogy a kényszerhelyzet nem a munkások rovására áll fenn, hanem a gazdák vannak kényszerhelyzetben, a kik a munkásválság és cselédválság nyomása alatt kénytelenek oly terhes feltételek mellett is szerződtetni, a melyeket magukra nézve csak kedvezőtleneknek tarthatnak.

A törvényjavaslat másik botránykövе az, hogy az elszegődött cselédek utlevelet nem kapnak, valameddig szerződésbeli kötelezettségüknek eleget nem tesznek. E tilalomból megkonstruálják a költözködési szabadság sérelmét, feledvén azt, hogy még a költözködési szabadság felett is magasan áll az, hogy az erkölcsi eszmény és emberi tekintély szenvedne sulyos sérelmet azáltal, hogy ha az adott szó, a kötelességtudás és becsületérzés erkölcsi tekintélyeit törölné, megszüntetné, vagy lazitaná oly törvényes rendelkezés, a mely a költözködési szabadságot lealacsonyitja kötelességükről megfeledkező, szerződésszegő emberek egérutjává. Csak az a közszabadság lehet igazán szent, a melynek alkatelemei erkölcsösök, de hogy a költözködési szabadság a szerződéstörő, megbizhatatlan emberek tolvajköpenyegévé váljék, bocsánat, ez nem lehet a köz érdeke, *(Igaz! Ugy van!)* sőt minden érzésemmel tiltakozom az ellen a felfogás ellen, hogy a munkásra csak addig nehezednek kötelezettségek, valameddig ehhez a földhöz hű marad, ennek jó, rossz sorsában részt vesz, és munkáját a nemzeti élet fejlődésének érdekében értékesiti, de abban a pillanatban, ha jobb pénzért, nagyobb fizetésért idegen országnak ajánlja fel erejét, abban a pillanatban, a midőn a hon elhagyásának fenséges elhatározására jut, abban a pillanatban a törvény jogositsa fel őt még a szerződés megszegésére is, és abban a pillanatban adjon neki a törvény jogot olyan kötelességek felbenhagyására és elmulasztására is, a melyeknek teljesitése elemi törvénye a becsületérzésnek és kötelességteljesitésnek. *(Élénk helyeslés.)*

Miután a javaslat ellen felhangzott konkrét sérelmek legnagyobb részével Návay Lajos t. képviselőtársam meglehetős sikerrel végzett, én részemről fentartom a további hozzászólás jogát a részletes tárgyalások alkalmára, és ezuttal még csak néhány észrevételt kivánok tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A közvélemény felkorbácsolásának és megtévesztésének következményeért én ezen törvényjavaslatot felelőssé nem teszem. Azonban igenis felelőssé teszem a szocziálista urakat *(Igaz! Ugy van!)* azért, hogy szereplésükkel aggodalmat keltettek a törvényjavaslattal szemben még abban a körben is, a mely különben a törvényjavaslatnak egyes terhes intézkedéseit elvállalni eredetileg hajlandó volt. A gazdaközönség akkor, mikor ennek a cselédtörvénynek reformját sürgette, tisztában volt azzal, hogy egy harmincz év óta nyugvó törvényhez hozzányulni a nélkül nem lehet, hogy a jogegyenlőség elvéhez és a

szociális kötelességek magakivánt mértékéhez közelebb ne menjen; tisztában volt azzal, hogy az uj törvény megalkotásával rá nézve csak rosszabb helyzet alakul ki, mert ez tőle áldozatokat fog követelni.

Azonban ezen áldozatok fejében méltán remélte és remélhette, hogy a törvényjavaslat több olyan sérelmet orvosolván, több olyan visszaélést megszüntetvén, a melyek miatt felelőssé tették az egész magyar gazdatársadalmat, ezen orvosló tulajdonságánál fogva a szocziális békének is biztositékává válik. Azonban látván a gazdaközönség azt, hogy még ezt a törvényjavaslatot is az izgatás tőkéjeként használták ki, *(Igaz! Ugy van!)* nagyon természetes, hogy a javaslat által teremtendő uj helyzet elé csak aggodalommal tekintett, mert méltóztassanak megbocsátani, az már csak mégis tulhaladja az önzetlenség mindenféle mértékét, hogy valaki jó szivvel szaporitsa kötelességeit, apaszsza jogait, és sulyos terheket vállaljon el, mikor e közben a helyett, hogy méltányolnák, azzal a váddal találkozik, *(Igaz! Ugy van! Taps.)* hogy czélja az, hogy a cselédséget elnyomja, kizsákmányolja és rabszolgává tegye.

Zakariás János: Minden jóakaratot kiölnek ezzel.

Buday Barna: Vannak azonban olyan panaszok is, melyek többé már nem a közvéleménynek megtévesztettségén és izgatottságán alapulnak, hanem a gazdaközönség teherviselési képességének korlátoltságán. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy a javaslatnak egyes jóléti intézkedései mily terheket rónak a gazdaközönségre, csupán két számadattal kivánom illusztrálni. A javaslat rendelkezése szerint ujraépitendő, illetve átalakitandó cselédlakásoknak épitési költsége megbizható számitás szerint mintegy 150 millió koronába kerülne, és ennek a rendkivüli összegnek javarészét épen a magyar középbirtokos osztálynak kellene befektetni, mert hiszen az uradalmakban vagy legalább is az uradalmak nagy részében a cselédlakások kérdése körülbelül rendezettnek tekinthető. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Rosszabb!)* A 25—30 holdas vagy azon aluli kisgazda pedig vagy egyáltalában nem használ cselédet, vagy felfogad egy suhanczot, a ki elhál az istállóban vagy a pitvarban is és a kinek nincs családja, a kit gyógykezeltetni kellene.

Hogy pedig maga a gyógykezeltetési költség a 28. §. szerint mibe fog kerülni, errevonatkozólag érdekes számadatot tartalmaz a Zemplénmegyei Gazdasági Egyesületnek a földmivelésügyi miniszter urhoz intézett felirata, melyből kitünik, hogy egy 2860 kat. holdból álló gazdaság a 28. §. alapján gyógykezeltetvén már eddig is a cselédeket, a gyógykezelés költsége — ideszámitva természetesen a fuvart is — egy ilyen gazdaságban egy esztendőn belül 2860 koronába kerül.

Most már miután ez a gazdaság 5700 korona földadót fizet, könnyü kiszámitani, hogy ebben az esetben a 28. §, terhei egyenlő jelentőségüek a földadónak 50%-os felemelésével.

Ez a legkedvezőtlenebb esetek egyike. Az ország legnagyobb része nincs ilyen kedvezőtlen helyzetben, mert meg kell jegyeznem, hogy Zemplén vármegye, a honnan ezt a példát vették, oly annyira rendezetlen, a körorvosi állások annyira nincsenek ott szervezve, hogy pl. egy járásában 15.000 lélekre jut egy körorvos és a központ a járás határán fekvő községektől 45 kilométernyire van.

Ez tehát mindenesetre a legkedvezőtlenebb esetek egyike, azonban talán mégis elég annak illusztrálására, hogy ne méltóztassék nagyon kicsinyelni ezeket a jóléti intézkedéseket, sőt ellenkezőleg a gazdák aggodalmait különösen az alsóbb kategoriákban méltóztassék jóindulatu mérlegelés tárgyává tenni és méltóztassék igyekezni arra, hogy ez a javaslat ugy módositassék, hogy az alsóbb kategoriában levő és az élettel legsulyosabban küzdő gazdaközönséget se terhelje agyon és senkitől se követeljen erején felül. Igyekeznünk kell oly megoldást, oly módot találnunk, hogy a cselédek iránt tartozó humánus gondoskodás kötelességeit összeegyeztessük a gazdaközönség exisztencziális érdekeivel. *(Helyeslés.)*

Én részemről hiszem, hogy a kiegyeztetésnek ez a művelete sikerülni fog, legalább is meg vagyok győződve róla, hogy ezt a munkát a gazdaközönségnek önzése és szükkeblűsége megakadályozni nem fogja, mert a gazdatársadalom át van hatva attól a gondolattól, hogy csakis az a tiszta lelkiismeretü felső társadalom képes saját jogrendjének meggyőződésből való hiveket szerezni, a mely kötelességét minden irányban lelkiismeretesen lerójja. A javaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk éljenzés és taps. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!).*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Azok után, a miket épen Buday Barna t. képviselőtársam elmondott, azok után, a miket már mindjárt a vita elején az igen t. előadó ur annyi szakszerűséggel előadott s azok után, a miket a tegnapi napon Návay Lajos alelnök ur oly ékesen kifejtett, felmentve érzem magamat az alól, hogy most a törvényjavaslat részleteivel foglalkozzam. Azonban tekintettel arra, hogy bizonyos oldalról a közvéleményt mesterségesen megtéveszteni iparkodnak, *(Ugy van! Ugy van!)* tartozó kötelességemnek ismerem, hogy mielőtt t. képviselőtársaim az ünnepekre elszéledjenek, egészen röviden, de egyszersmind egész őszintén és nyiltan, semmit el nem hallgatva és semmit el nem takarva, a magam álláspontját kifejtsem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt a kérdés előzményeivel és történeti részével kell foglalkoznom.

1876-ban alkottatott a régi cselédtörvény, de nemcsak a gazdasági cselédekre, hanem a gazdasági cselédekkel együtt a belső háztartási cselédekre is. Számtalan visszásság származott abból, a mint azt a 30 esztendő tapasztalata igazolja, és pedig annál inkább származott visszásság, minél inkább fejlődtek és átalakultak a gazdasági viszonyok.

Csak arra mutatok rá, hogy például a béresnek jogai és kötelességei egyformán vannak a szobaleány és a kukta jogaival és kötelességeivel szabályozva. De az utolsó években, t. képviselőház, nem tagadható, hogy a mezei cselédek ügyében bizonyos kedvezőtlen tapasztalatokat is tettünk. Ellentétek merültek fel, sztrájkmozgalmak keletkeztek, a melyekkel szemben sürgős orvoslás lesz szükséges. Már az előttem szólott képviselő ur jelezte, hogy a gazdakongresszusok egyhangulag sürgették is a cselédtörvény meghozatalát és pedig azon az alapon, a melyen ez a törvényjavaslat felépült. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Sürgette ezt az Országos Magyar Gazdasági Egyesület is azon kérvényben, a mely rövid idő előtt itt tárgyaltatott és a melyet a ház osztatlanul, különbség nélkül, minden oldalról támogatott. *(Igaz! Ugy van!)* Akkor ezt a kérdést senki sem találta időszerűtlennek. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Sürgették a törvényhatóságok, sürgették az egyes gazdasági egyesületek, s most még is azt mondja Mezőfi képviselő ur, s utána Maniu képviselő ur is, hogy miért foglalkozunk mi ezzel a törvénynyel, s miért nem hozakodunk elő más javaslatokkal? Hát azért foglalkodunk ezzel a kérdéssel, t. képviselőház, mert ez a kormány szocziális irányban kiván működni . . .

Buzáth Ferencz: Meg kell rendszabályozni a zsidó bérlőket és földbirtokosokat!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: A felekezeti szempontokat, azt hiszem, kapcsoljuk ki a vitából. *(Élénk helyeslés.)* Ez a kormány, mondom, nem szocziális irányban kiván foglalkozni. És ez nem lehet uj dolog a t. képviselő urak előtt, mert ez meg volt mondva a trónbeszédben, s a cselédtörvényt külön is megemlitette programmbeszédében a miniszterelnök ur, a mint én is bátor voltam azt a t. háznak bejelenteni. És akkor ezt senki sem ellenezte, a képviselő urak sem, hanem mindnyájan helyeselték. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Már most kérdem, t. képviselőház . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: . . . nem volt-e ezen törvényjavaslat megfelelően előkészitve? Mielőtt ezen törvényjavaslat a ház elé került volna, három tanácskozmányon ment keresztül. Az első tanácskozmányban, a mely általános volt, pártkülönbségre való tekintet nélkül meg voltak hiva a törvényhozás és a törvényhatóságok jelesei, s ez a kérdés a legalaposabban tárgyaltatott. Tárgyaltam magukkal a cselédekkel is, s miután a gazdák részéről az a kivánság merült fel, hogy velük is megbeszéltessék még egyszer a dolog: az összes gazdasági egyesületek elnökeit szaktanácskozmányra hivtam össze és velük egyetértőleg iparkodtam a javaslatot megállapitani. *(Helyeslés balfelől.)*

Aztán beadtuk a törvényjavaslatot. Nem máról-holnapra tárgyaltuk azt. Foglalkozott vele a munkásügyi és a földmivelésügyi bizottság is nem egy ülésen, hanem az ülések egész sorozatán keresztül. Nem zártuk ki az ellenvéleményt sem, sőt ellenkezőleg: provokáltuk erre képviselőtársainkat. Én mindenkinek megmondtam, a ki előttem a javaslatra észrevételt tett, hogy jöjjön el a bizottságba, s én kérni fogom a bizottságot, hogy bár az illető annak nem tagja: ugy hallgassa meg a bizottság, mintha tag volna. Megkértem mindenkit, hogy terjeszsze elő javaslatát, s mi azt meg fogjuk birálni és a szerint fogunk határozni. *(Helyeslés balfelől.)* És tényleg képviselőtársaim közül többen, a kik pedig nem voltak tagjai ezen bizottságoknak, megjelentek ezeken az üléseken, beszédeket tartottak, javaslatokat tettek és mi azon javaslatok egy részét el is fogadtuk. Maga Mezőfi képviselő ur is ajánlott módositásokat, a melyeket elfogadtunk, a miről azonban ő itt bölcsen hallgatni méltóztatott. *(Élénk felkiáltások: Szokása szerint! Rosszhiszemü! Ez az őszinteség? Halljuk! Halljuk!)*

Mezőfi Vilmos: De mennyit utasitottak visszsza! *(Zaj.)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Sőt a jóhiszeműség terén annyira ment, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ebben a házban nem azzal a javaslattal foglalkozott, a mely napirendre ki van tűzve, és a melyet az előadó ur képvisel, nem a munkásügyi bizottság szövegezésével, a melyben benne vannak az általa inditványozott módositások is, még nem is a földmivelésügyi bizottság szövegezésével, hanem visszament legmesszebbre, visszament az eredeti javaslatra, hogy a t. házat tévedésbe ejtse. *(Igaz! Ugy van! Zaj.)*

Zakariás János: A házat nem, csak a népet! *(Felkiáltások: Párthiveit vezeti félre!)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Hát, t. ház, ha ezzel a jóhiszeműséggel találkozunk itt, elképzelhető, micsoda jóhiszemű beszédeket hallhatnak a munkások és a cselédek odakint. *(Igaz! Ugy van!)* Bródy Ernő t. képviselő ur tegnapi beszédében feleletre vont engemet azért, hogy miért nem adok be javaslatot a munkásoknak baleset elleni biztositására nézve. Hát ez a baleset elleni biztositási törvény nagyon régen megalkottatott. *(Derültség.)* Ez régen életbe van léptetve, és a cselédek naponként hasznát veszik annak. *(Derültség.)*

Ha tehát a t. képviselő ur igy beszél itt,

akkor hogy beszélhet odakint. *(Igaz! Ugy van! Felkiáltások: Tájékozatlanság! Rosszhiszeműség!)*

Mindazon előkészités daczára, a melyről szóltam, s a melyek után, mondhatom, kevés törvény volt ennyire előkészitve, felvetik most a kérdést, hogy időszerű-e ennek a javaslatnak a tárgyalása? Hát mikor lesz időszerű? Mikor időszerű valamit orvosolni? Nem akkor, a mikor valaki beteg? Talán ugy tegyünk, mint a hogy elfogult földmivesnépünk szokott tenni, hogy akkor hivja az orvost, a mikor már a beteg haldoklik? *(Tetszés.)* Hát a mikor én ezeket látom, a mikor látom, hogy jóhiszemű barátaink is mennyire el vannak fogulva, mikor a sajtó egy részében olvasom a rémmeséket saját javaslatomról, akkor eszembe jut nekem egy igen kedves reminiszczenczián. *(Halljuk! Halljuk!)* A magyar gazdáknak egyik legkiválóbb, legérdemesebb alakja volt a boldogult Korizmics K. László. Azt hiszem, mindannyian hálával gondolunk rá. Korizmics egyszer egy könyvet irt. Még emlékszem rá: a vámkérdésről. Én egész fiatal ember voltam. A földhitelintézetben megfordulván, Korizmicsnak melegen gratuláltam ezen könyv megirásához és megjelenéséhez. És erre ő azt a kérdést intézte hozzám: »Hát kedves öcsém, olvastad-e te azt a könyvet?« Azt feleltem: »Nem bátyám, még nem volt rá alkalmam.« »No hát máskor ne gratulálj nekem, hanem olvasd el a könyvemet.« *(Derültség.)*

Hát megforditott alakban most én is ezt mondhatom. Sokan kritizálják a javaslatot és vajmi kevesen olvasták el azt. *(Derültség és helyeslés.)* Ez talán magyar betegség, én is szenvedtem benne. *(Derültség.)* De nemcsak ezt nem olvasták el, hanem nagyon számosan még a 76-iki törvényt sem olvasták soha és erősen pattognak oly rendelkezések ellen, a melyek csak 30 esztendeje, hogy sértetlenül fennállanak. *(Igaz! Ugy van!)* De nézzük a sajtónak egy részét. A sajtó iránt nagy tisztelettel vagyok, nem akarom legkevésbbé sem kisebbiteni érdemeit. De valamelyes igazságot kérek. *(Halljuk! Halljuk!)* A statisztikából tudjuk, t. uraim, hogy vannak sokan, a kik tudnak olvasni, de irni nem; ezek kimutattatnak és nyilvánvezettetnek. De ha én a sajtó művelőinek egy részét nézem, akkor azt látom, hogy vannak sokan, a kik tudnak és szoktak irni, de olvasni nem tudnak. *(Élénk derültség és taps.)*

Azt mondják, hogy a sajtó a nemzet lelkiismerete. Helyes, de én arra kérnék mindenkit, a kit illet, — nem általánosságban szólok — hogy ehhez a nemzeti lelkiismerethez, mikor közdolgokban irnak, méltóztassék az egyéni lelkiismeretet is hozzácsatolni. *(Helyeslés.)*

Azt mondják, ez a törvény nem kell a cselédnek és nem kell a gazdának: hát minek forszirozza a kormány? *(Egy hang: Azért jó!)* Erre majd szintén kiterjeszkedem. A mi a cselédeket illeti, ujabban a gyáralapitás terén vagyunk. Van Pesten egy központi gyár, a honnan kész felhivásokkal látják el egész Magyarországot és ha az ember egy ilyen felhivást, a mely valóban hajmeresztő dolgokat tartalmaz, elolvas, maga is kész volna, ha nem ismerné az ügyet, aláirni. Mert mi van ebben a hektografirozott szövegben? *(Zaj. Felkiáltások: Mezőfi! Az ő gyárából jön! Halljuk Mezőfit!)*

Zboray Miklós: Népbolonditás terméke! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Mit tartalmaz ez a gyári munka? Azt mondja: »Két millió magyar állampolgár . . .« Persze a két millió, az hasból van mondva. *(Derültség.)* Helyesebben — rosszul fejeztem ki magamat — az is hasból van mondva, *(Derültség.)* t. i. fél milliónál alig tesz többet a mezőgazdasági cselédek száma Magyarországon. De hagyjuk meg neki azt a két milliót, mert ugylátszik annyira volt szüksége és menjünk tovább. »Két millió magyar állampolgárt fosztanak meg önrendelkezési jogától, szabadságától, örök rabszolgaságra kárhoztatják.« *(Derültség.)* Kérem, ha valaki örök rabszolgaságot akarna behozni és az ellen tiltakozás készül, azonnal aláirnám én is a kérvényt.

Különben vagyok bátor kérdezni Mezőfi t. képviselőtársamat, hol és mikor nyert ő a cselédektől megbizást? *(Ugy van! Ugy van! Egy hang: Csak pénzt kért!)* Nagyon kiváncsi volnék látni elevenen azokat a cselédeket, a kik őt megbizták; de a mig ő megbizólevelét elénk nem terjeszti, addig őt a legjobb akarattal is megbizás nélküli ügyvivőnek kell, hogy tekintsem. *(Ugy van! Felkiáltások: Fogadatlan prókátor! Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Egy más helyen azt mondták a napokban, — azt hiszem, Szentiványi Árpád t. képviselőtársam — hogy bizonyos előnye a törvényjavaslatnak, hogy jobbról is, balról is hangok nyilatkoznak meg ellene. Én nem mondom, hogy ezt kivántam, kerestem; de ez, azt hiszem, annyit mégis igazol, hogy ezen javaslatot nem egyoldalulag, valamely osztály érdekéből hoztam ide. *(Helyeslés.)*

Én, kérem, nem értem azt, hogy tőlem az követeltessék, hogy én a túlzók álláspontjára helyezkedjem. Azt mindenki teheti más, legkevésbbé azonban én. Mert én ezen a helyen és felelősségem érzetében egyenlően tartozom a gazdák és cselédek érdekét képviselni. *(Igaz! Ugy van!)* Ezen a helyen nekem közvetitő, kiegyenlitő álláspontot kell keresnem. *(Élénk helyeslés.)*

Ez a törvény nem a jó gazda és a jó cseléd ellen hoz intézkedéseket, — hiszen van egy törvény, a mely nem irott betüből áll, a mely nem tételes paragrafusokba van szedve; van egy

törvény, a mely szivünkbe vésve kell hogy legyen, s ez a legerősebb törvény, a mely a gazdaosztályt is kell hogy vezesse *(Helyeslés.)* — de intézkedni szükséges a rossz gazdák, rosszlelkű gazdák — azok is vannak, fájdalom — *(Ugy van!)* és intézkedni szükséges a rosszlelkü cselédekkel szemben. *(Igaz! Ugy van!)*

Én értem azt, hogy gazdatársaim bizonyos fokig nyomott hangulatban vannak; én értem és tudom azt is, hogy mikor az ember nyomott hangulatban van, akkor ideges, akkor érzékeny; én értem, hogy a mi országunkban, a hol a politikai átalakulást, a gazdasági átalakulást, a szocziális átalakulást az egyes birtokosoknak és az egyéni gazdaságnak oly nehéz volt rögtönösen követni, a gazdaosztály nehéz viszonyok közt lévőnek érzi magát. De én nem gondolnám, hogy helyes volna, hogy ennek a nyomott hangulatnak sulyát a cselédek érezzék meg; én nem gondolnám, hogy helyes volna az, hogy azok érezzék meg, a kik hozzánk legközelebb állanak, a kik a mi gazdasági munkánknak részesei.

Mi magyar gazdák nem feledhetjük el, hogy Magyarországon a magyar gazdák, azoknak egyenes utódai, a kik még jobbágyaik irányában is mennyi nemességet, mennyi nemes érzést tanusitottak. Mert méltóztassanak összehasonlitani a mi viszonyainkat más országok történeti viszonyaival, s akkor méltóztatnak látni, hogy azok a kegyetlen vonások, a melyek más országokban voltak, az a hübéri rendszer idegen volt a magyar jogban. *(Igaz! Ugy van!)* S azokban a táblabirákban is, a kik az uri széket gyakorolták, volt bizonyos patriarchális vonás. És a mikor eljött az a nagy idő, a mikor a népképviseleti rendszer behozatott, az a parlament, a mely a privilegizált osztályokból állott, s a mely Mezőfi Vilmos képviselő ur és társai szerint osztályparlament lett volna, az a parlament magához emelte az egész népet és az alkotmány sánczaiba az egész Magyarországot bevezette. *(Igaz! Ugy van!)*

Zakariás János: A szocziálisták nélkül!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: A kormányoknak főtulajdonsága kell hogy legyen az előrelátás és a bölcseség. Ez az előrelátás azt parancsolja, hogy idejekorán belássuk azon reformokat, azon szocziális engedményeket, a melyeket meg kell tennünk és ne várjunk be keserves tapasztalatokat. *(Helyeslés.)* A történet azt tanitja, hogy ha az államok és törvényhozások hibát csináltak, hibájuk leginkább az volt, hogy a mi engedményeket kellett tenni szocziális vagy politikai téren, azokat nem tették meg a maguk idejében, *(Igaz! Ugy van!)* nem tették önként, hanem csak mikor kicsikartattak, a mikor vaserővel és vaskénytelenséggel kellett megadni, a mikor tehát az engedmény már egész erkölcsi értékét elvesztette. *(Élénk helyeslés és zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: És, t. ház, nem szabad felejteni azt sem, hogy a nemzetek sulyát meghatározza részben anyagi és szellemi erejük, de meghatározza másrészt népességük száma. Példákra nem kivánok hivatkozni, de nemzetek emelkednek, mert szaporodnak és nemzetek csökkennek tekintélyben, mert megfogynak. És nem szabad elfelejteni, hogy ha a statisztika adatait a kezünkbe veszszük, akkor azt látjuk, hogy a magyar faj propagativ erejét a munkás- és cselédosztály képviseli, az egygyermekrendszer és a két-gyermekrendszer, a m-ly más osztályokban előfordul, a mi munkás- és cselédosztályunknál alig alig fordul még elő. *(Igaz! Ugy van!)*

Hát, t. ház, már most legyen szabad, szemben a támadásokkal, melyek a szocziálisták oldaláról jönnek, mégis utalnom arra, hogy főleg mely intézkedések azok, a melyek az 1876-iki törvénynyel szemben a cseléd helyzetét kedvezőbbé teszik. *(Halljuk! Halljuk!)*

A lakásról és gyógyitásról nem kivánok beszélni, mert e két kérdésről mások bőven beszéltek. De itt van a gyermekekre nézve 12 évnek mint korhatárnak megállapitása. Itt van a robotnak és urdolgának eltörlése. Ki van mondva, hogy a járandóságok elfogadására való kötelezés tilos. Ki van mondva, hogy a járandóságoknak szeszesitallal való megváltása tilos. *(Élénk helyeslés és felkiáltások a középen: Ez fáj!)*

A vásárlási kényszer tilos. Éjjeli nyugalmukat biztositani kell. Tiszta szemü, megrostált, jó minőségben adandó ki a terménybeli járandóság; utalványnyal, bárczával a cselédet kifizetni nem szabad. *(Helyeslés.)* A szegődményes föld jól megmüvelve adandó nekik át. A termés ingyen szállitandó a cseléd lakására. Tüzelőt a gazda köteles szolgáltatni. Ingyen fuvart kapnak az őrlésre; az örlési kényszer nincs megengedve. Temetési segélyt kapnak ugy a családfő, mint a családi tagok. A vasár- és ünnepnapi munkaszünet biztositttatik. Az iskolai tandijat a gazda viseli. Kamatszedési és váltóvételi tilalom állittatik fel. Beszerzett árukkal való üzérkedés tilos. A visszatartási jog meghatároztatik. A bér és járandóságok, továbbá ingóságok a végrehajtás alól mentesittettnek.

Ki beszélt erről az urak közül? Hol irták ezt meg becses lapjaikban? Erre kérnék szives felvilágositást. *(Ugy van! Ugy van! Zaj.)* Végrehajtás és csőd esetére a cseléd követelése előnyben részesittetik. A cseléd halála esetén családjának azonnal ki kellett mennie; most egy hónapig ellátást kap és ott maradhat. Ezt sem olvastam sehol. A gazda halálával a szerződés nem szünik meg, átmegy az örökösökre. A házi fegyelem csak a 18 éves koron alól lévő cselédre alkalmazható. A motozási jog eltöröltetik. Hát, t. ház, igy néz ki ez a jobbágytörvény, derestörvény, hóhértörvény, rabszolgatörvény!

De már most kérdem — hiszen számos gazda van jelen — van-e t. gazdatársaim között csak egy is, a ki ezen intézkedéseket ne helyeselné? *(Helyeslés.)* Én azt hiszem, hogy lehetetlen, hogy csak egy is legyen.

Megengedem, hogy a törvényben lehetnek rendelkezések, a melyek a kisgazdákra aránytalan terhet rónak, de én azt hiszem, hogy minden túlzás nélkül mondhatom, hogy én gazdasági politikánk sulypontját a kisgazdákra és azok érdekére alapitom. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Azt hiszem, bárkit lehet hamarább, mint engem a kisgazdákkal szembehelyezni. De én épen azon szempontból, hogy a kisgazdák terhe elviselhető legyen, kész vagyok a részletes tárgyalás folyamán olyan módositásokhoz hozzájárulni, a melyek az ő helyzetüket ezen szempontból is elviselhetővé teszik. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Mert én egy parlamentáris miniszter feladatát nem ugy fogom fel, hogy mereven ragaszkodjék minden eszméjéhez, mereven ragaszkodjék törvényjavaslata minden szakaszához, hanem ugy, hogy necsak helyeset iparkodjék alkotni, hanem iparkodjék olyat alkotni, a mi általános megnyugvást kelt. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Sajátszerű jelenség, hogy a szocziálisták kezdenek olyan alakban feltünni, mint a kisgazdák protektorai. Ez a legujabb szerep, a melyben jelentkeznek. *(Mozgás és felkiáltások balfelől: A legnagyobb ellenségek! Kapni akarnak onnan is!)*

Szilassy Zoltán: Azok jobban elbirják a pártadót!

Endrey Gyula: Halászni akarnak! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Én azt ajánlanám bárkinek t. képviselőtársaim közül, hogy menjünk le az Alföldre és kérdezzük meg a kisgazdákat, hogy mit tartanak ők a szocziálistákról. Én ugy vagyok értesülve, hogy a legtöbb helyen a legélesebb ellentétben állanak velük. *(Ugy van! Ugy van!)*

Endrey Gyula: Azok hazafiasak!

Ugron Gábor: Majd fején fogják ütni a szeget! *(Derültség.)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Nagy Emil t. képviselőtársam utalt arra, hogy a mezőgazdaság érdekében más törvények is szükségesek. Igaza van. Azt hiszem, hogy ilyen intézkedések t. kollégáimnál is a legrokonszenvesebb visszhangra találnak. Legyen meggyőződve t. képviselőtársam, hogy minél munkaképesebb lesz ez a parlament, annál hamarább és annál könnyebben jöhetünk eléje más törvényjavaslatokkal. Mert minél tömörebben és minél szilárdabban állnak a szövetkezett pártok a kormány háta mögött, annál több erőt fejthet ki egyfelől a nemzet jogainak védelmében, *(Élénk helyeslés és taps.)* másfelől pedig anyagi érdekeink felvirágoztatásában. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobb- és a baloldalon.)*

Áttérek a büntetések kérdésére és itt igen sajnálom, hogy Giesswein Sándor t. képviselőtársammal ellentétbe kell jönnöm. Giesswein képviselő ur a szerződések között megkülönböztetést tesz. Tudom, hogy ez a teória már a szocziálista sajtó által fel van kapva. Tudniillik azt állitják, hogy megkülönböztetést kell tenni a szerződések között, a szerint, a mint egyenlő vagy a szerződő felek anyagi ereje különböző. Hát hogy ha mi Giesswein képviselő ur ezen teóriáját elfogadjuk, akkor befűthetünk a kályhába az egész szerződési joggal. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Okolicsányi László: Vége a jogbiztonságnak!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Akkor befűthetünk vele azért, mert ugyan hol van olyan szerződés, a hol teljesen egyenlők a felek? Valaki elad például egy házat, mert túl van terhelve, a másik, a kinek véletlenül pénze van, megveszi. Képzeljük, hogy egy hónap mulva jön az eladó és kéri, hogy semmisitsék meg a szerződést, mert ő a gyengébb fél volt, neki adósságai voltak, tehát adják vissza a házát. Ez a teória, a melyet t. képviselőtársam a legnagyobb jóhiszeműséggel és tudományos alapon kifejtett, igen alkalmas volna arra, hogy a tulajdonnak alapjait megingassa. *(Ugy van! Ugy van!)*

A sztrájk kérdéséhez jutottam. Az a baj, hogy sztrájk alatt mindenki mást ért. A kinálat és kereslet törvényeit semmiféle állam sem korlátolhatja és szabályozhatja. A szabad alku elvét alterálni senkinek eszébe nem jut, egészen más azonban, hogy ha egy megkötött szerződésről, annak a szerződésnek tiszteletben tartásáról, *(Ugy van! Ugy van!)* vagy azon szerződés ellen való izgatásról és lázitásról van szó. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Én a bizottsági tárgyalás folyamán is tanujelét adtam annak, hogy a legelőzékenyebb magatartást iparkodtam tanusitani és a bizottsági tárgyalás folyamán a büntetések lényegesen le is szállittattak, de méltóztassék megengedni, a tömeges szerződésszegésekkel szemben elnézést tanusitani öngyilkosság nélkül nem lehet. *(Általános élénk helyeslés és taps.)* Hogy ha a szerződésszegésre irányuló izgatás és bujtogatás ellen orvosság nincs, akkor sem az ipar, sem a mezőgazdaság felvirágzását várni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van!)*

Giesswein Sándor: A sztrájk által az ipar inkább felvirágzik!

Zboray Miklós: Szakszervezeti ipar! *(Zaj. Derültség.)*

Egy hang *(balfelől)*: Jó gseft!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Kijelentem tehát, hogy a mennyiben iparkodtam a leghumánusabb lenni ezen törvényjavaslat megalkotásánál, a szerződésszegésre vonatkozó paragrafus tekintetében ép ugy nem alkud-

hatom, nem paktálhatok, *(Élénk helyeslés.)* azt méltóztassék elvetni vagy elfogadni, de az koncczesszió tárgyát nem képezheti. *(Élénk helyeslés.)* Azt mondja Mezőfi Vilmos t. képviselő ur, hogy én a humánizmus köpenyegébe csak azért öltöztettem a javaslatot, hogy bizonyos drákói intézkedéseket keresztülvigyek. Hát t. képviselő ur, a köpenyegről nem lesz jó beszélni, *(Felkiáltások: Ki kell porolni! Derültség. Halljuk! Halljuk!)* mert én a Könyvek Könyvében azt olvastam, hogy az álprófétáknak olyanok, mint a báránybőrbe bujt farkasok. Nem azért bujnak báránybőrbe, mint hogyha meg akarnának szelidülni, hanem azért, hogy a nyájhoz könnyebben hozzáférjenek és onnan mentül több juhot elcsipjenek. *(Ugy van!)*

Hencz Károly: Ő nyulbőrbe bujt! *(Derültség.)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: A t. képviselő ur ugy állitja oda a dolgot, hogy én nem cselekedtem egyebet, mint engedelmeskedtem a gazdámnak, az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek, a mit ők parancsoltak, azt ide behoztam és előhozakodtam a drákói rendszabályokkal.

Nem akarom itt védeni az Országos Magyar Gazdasági Egyesületet, hiszen arra lesz alkalom másutt. De emlékszem, egészen fiatal gyermekkoromból arra, hogy mikor abszolutizmus alatt nyögött az egész ország, akkor a nemzeti ellentállás a Köztelek termében talált menedéket. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* És a közelebbi időkből is emlékezem arra, hogy az alkotmányos küzdelemben gróf Dessewffy Aurél a nemzet vezérei közt foglalt helyet. *(Ugy van! Taps balfelől.)* De azt a szerény kérdést vagyok bátor intézni a t. szoczialistákhoz, hogy hol voltak ők és mit miveltek a nemzeti ellentállás idejében? *(Élénk felkiáltások: Terrorizálták a nyomdát, a sajtót!)*

Zakariás János: Az abszolutizmus rabszolgái akarnak lenni!

Mezőfi Vilmos: Én ott voltam! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! A mint ez a törvényjavaslat megjelent, *(Halljuk! Halljuk!)* a szoczialdemokraták Bokányi vezérlete alatt kiadták a jelszót: a törvényjavaslatot, ezt a derestörvényt, ezt a jobbágytörvényt, ezt a hóhértörvényt le kell venni a napirendről, vissza kell vonni! Ez volt a jelszó. És hozzátették még azt is, hogy mi, mint osztályparlament, már nem vagyunk jogositva ezen törvényjavaslat felett határozni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Ugy látszik, elfelejtik azt, hogy az osztályparlament szabaditotta fel a jobbágyságot; elfelejtik azt, hogy a jogfolytonosság volt sok megtámadtatás között és sok megtámadtatása után a nemzetnek legnagyobb kincse és legnagyobb ereje. *(Igaz! Ugy van!)* Ugy látszik, azt szeretnék, hogy mi, akkor, a midőn egy törvényjavaslattal jövünk a ház elé, talán nem Ő felsége, hanem az ő előszentesitésüket kérjük. *(Ugy van! Derültség és felkiáltások: Ők a diktátorok!)* Azt szeretnék, hogy megkérdezzük őket, mielőtt a törvényjavaslattal előállunk, hogy melyikkel szabad és melyikkel nem szabad jönnünk. *(Igaz! Ugy van!)*

Hát, t. uraim, mi magatartásunkkal ezt a »csonka parlament« theoriáját nem erősithetjük meg. *(Igaz! Ugy van!)* Mi azt sem igazolhatjuk, a mit ők nap-nap után irnak és hirdetnek, hogy t. i. ez a parlament megijedt a szoczialdemokráczíától; *(Ugy van! Derültség.)* hogy ez a parlament ezt a törvényt azért nem meri tárgyalni, mert fél tőlük. *(Ugy van!)* Ezt mi nem igazolhatjuk akkor, a midőn velük szemben, bár szellemi, de mégis szocziális küzdelemben állunk.

Hódy Gyula: Mi nem fogunk lemondani társelnökségekről.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! A mint mondám, mi a szocziálizmussal erős küzdelemben állunk. Előttünk áll az aratás lebonyolitásának kérdése, a hol ismét találkozni fogunk velük.

Ilyen pillanatokban, azt hiszem, határozott gyengeséget jelentene . . .

Rakovszky István: Ugy van!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter... meghódolni azon jelszavak előtt, a melyeket ők adtak ki először! *(Egy hang balfelől: Gazemberek!)*

Mi, t. uraim, szocziális irányban akarunk dolgozni. De mi a szabadságot a szabadosságtól meg tudjuk különböztetni. *(Igaz! Ugy van!)* Az egyik épit, a másik csak rombolni tud. Mi, t. uraim, nem ülünk fel a szocziálistáknak, a kik több szabadságot csak azért hirdetnek, hogy elvegyék azt is, a mi van. *(Igaz! Ugy van! jobb- és balfelől.)* A mi működésünk, t. ház, szocziális jegyben *(Halljuk! Halljuk!)* akar továbbhaladni. Mi tudjuk azt, hogy reájuk nem számithatunk; mert más országokban is velük szemben kellett e törvényeket megalkotni, de mi azért e téren haladni fogunk; ha lehet, velük, de ha kell, ellenük. Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Hosszantartó, általános élénk helyeslés és éljenzés. A minisztert számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Rakovszky István foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Szomoru hirt kell bejelentenem a t. háznak: Filep Albert képviselőtársunk tegnap elhalálozott. Filep Albert született 1827-ben. Végig küzdötte az 1848—49-iki függetlenségi harczot, majd hosszasan szolgálta a tanügyet,

mint tanfelügyelő. Nyugalomba vonulása után Maros-Torda megye közéletében játszott vezérlőszerepet. 1906-ban a gernyeszegi választókerület képviselőjévé választotta.

Inditványozom, hogy a t. ház fájdalmának és részvétének jegyzőkönyvben adjon kifejezést. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)*

Gr. Thoroczkai Miklós jegyző: Pető Sándor!

Pető Sándor: T. ház! A javaslat mellett felszólalók közül többen, de maga az igen t. földmivelésügyi miniszter ur is, azokhoz, a kik a javaslatnak ellenzői és a kik a javaslatot még általánosságban sem fogadják el, egy előttem nagyon furcsának hangzó kérdést intéztek. Különösen Mezőfi Vilmos t. képviselőtársamhoz adresszálták ezt a kérdést, azt mondván, hogy hol van a cselédektől nyert megbizatása, mutassa be azt a megbizólevelet, a melylyel a cselédek őt érdekeiknek képviseletével megbizták, mert a mig ez meg nem történik, az ő felszólalását és álláspontját nem tarthatják igazoltnak. Hangoztatták továbbá és hangoztatta az igen t. földmivelésügyi miniszter is, hogy a kik itt, de különösen a parlamenten kivül a cselédek érdekében és szempontjából birálják ezt a javaslatot, azoknak erre megbizásuk nincsen és azok a szólamok és ellenvetések tulajdonképen nem a cselédek köréből jönnek és nem a cselédek megbizásából, hanem azok csak a szocziálista agitáczió eredményei és megnyilvánulásai. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mikor az egész magyar közvéleményt foglalkoztatja az a javaslat, a mikor a polgári társadalom minden rétegéből, nemcsak a szocziálisták köréből, számos egyéneket és lapokat találunk, a melyek kezdettől fogva a legerélyesebben sikra szállnak ezen javaslat ellen, akkor igen furcsa és nem épen szerencsétlen taktikának találom, — a mi leginkább jellemzi különben a földmivelésügyi miniszter ur mai beszédének hatását is — a kormány és a javaslat pártolói részéről azt, a mire a legutolsó napokban jöttek rá, hogy most már nem beszélünk a javaslatban uralkodó eszmékről, nem beszélünk helyes vagy helytelen intézkedéseiről, hanem beszélünk a szocziálisták agitácziójáról és megállapitjuk, már t. i. megállapitják azok, a kiknek a javaslat tetszik, hogy itt a közvéleményt mesterségesen háboritotta fel és ébresztette fel a szocziálista agitáczió, tehát gazdák és képviselők, s mindenki, a kiket illet, gondoljátok meg jól és ne üljetek fel a szocziálista agitáczió eredményeinek, fogadjátok el a javaslatot és ne cselekedjetek kedves dolgot a szocziálistáknak.

Hát én nem vagyok szocziálista, t. ház.

Egy hang *(a jobboldalon)*: Dehogy nem!

Pető Sándor: Én demokrata vagyok! *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Ha szocziálista volnék, méltóztassék elhinni, nem restellném bevallani, a mint nem restellem most sem bevallani azt, hogy a szocziálisták egész politikai programmját helyesnek ismerem el. Nem csak én, hanem igen sokan vannak a képviselőházban és a képviselőházon kivül, a hirlapokban, a kik nem szocziálisták, hanem a maguk polgári, radikális, vagy akármiféle meggyőződésével birálják ezt a kérdést és találják ezt a javaslatot elfogadhatatlannak. Azért én a magam szerény meggyőződésével határozottan tiltakozom az ellen, mintha egyértelmű és egyértékű volna e javaslat ellenzése a szocziális agitáczióval és tiltakozom azon, legalább a kormány szempontjából szándékos taktika ellen, hogy itt ezt a kérdést, mint a szocziális agitáczió megfékezésének kérdését biráljuk. Nincs itt szó semmi egyébről t. miniszter ur, mint a cselédtörvényről és az e törvényre vonatkozó intézkedésekről. Arról, jók-e vagy sem ezek az intézkedések. Ha jók, elfogadom, ha nem jók, nem fogadom el.

Én azt hiszem, hogy a kérdés, a melyet azokhoz intéztek, a kik ezt a javaslatot ellenzik, indokolatlan, mert egyforma joggal pártolunk és támadunk itt egy javaslatot. És a mint nem várom senkitől, hogy megbizólevelet mutasson fel a gazdatársadalom részéről, ha a gazdatársadalom szempontjából birálja ezt a javaslatot, ugy azt hiszem, tőlünk, a kik a cselédek érdekei szempontjából biráljuk ezt a kérdést, sem kivánhatja senki sem, hogy én nem tudom miféle megbizólevelet mutassunk fel.

Csitáry Béla: Legalább értsen hozzá! *(Zaj.)*

Pető Sándor: Hogy értek-e hozzá és más ért-e hozzá, kitünik abból, a mit előad.

Azonban magam is kénytelen vagyok elismerni, hogy méltán éri az egyoldalusság vádja azt a képviselőt vagy azt a nyilvános orgánumot, mely ezt a kérdést egyoldalu szempontból birálja el, mert ez tényleg igazságtalanságra vezet. Egy javaslatnak nem lehet tisztán csak az árny- vagy a fényoldalait tekinteni és nem lehet egy javaslatot, mely a gazda és a cseléd közti viszonyt szabályozza, sem tisztán a gazda, sem tisztán a cseléd szempontjából elbirálni, ha objektiv igazságra akarunk jutni.

És én, a mikor e javaslat birálatához hozzáfogok, előrebocsátom, hogy magam is a gazdatársadalomra nézve igen sok sérelmes intézkedést találok. Különösen a kis- és középgazdákra nézve vannak olyan intézkedések, a melyek feltétlenül kiküszöbölendők. Tényleges nagy teherként jelentkezik például — a mint Buday Barna t. képviselőtársam is rámutatott — a törvény 29-ik §-a szerint a lakáskérdés, a mennyiben a gazdák arra kötelezteténének, hogy megfelelő lakással lássák el a cselédeket. A kis- és középgazdáknál ez nem volt idáig és igy kétségtelen, hogy ez a legközelebbi jövőben a gazdák megterhelésével fog járni. De legyen szabad felemlítenem azt, hogy a törvényjavaslat egy kis flastromról is gondoskodik, a mennyiben tiz évet ad erre a gazdának. Azonban bármily

sulyos teher legyen ez, lehetetlen ezt a javaslatból kiküszöbölni, mert ez egy elsőrendü fontos kérdés, s e teher viselése alól a gazdát felmenteni nem szabad. *(Helyeslés.)*

Egészen más szempontból birálandók el azok a terhek, a melyeket a törvény 28. és 32. §§-ai rónak a gazdákra. Ebben én a legnagyobb foku igazságtalanságot és az állam legnagyobb foku szükkeblüségét találom fel, a midőn a 28. §-ban — különösen figyelembe véve a mi közegészségügyi viszonyainkat — a kevésbbé tehetős gazdákat arra kötelezi, hogy gondoskodjanak a cseléd betegsége esetén felmerülő gyógyítási költségekről. *(Zaj.)*

Kétségtelen, hogy Magyarországban a közegészségügyi viszonyok feltétlenül javulásra szorulnak. Kell törvényes intézkedésekről gondoskodni, és pedig már ennek a törvényjavaslatnak keretében, hogy a társadalom ezen legelhagyatottabb, legszegényebb rétege, a cseléd-osztály gyógykezelésben, orvosi segélyben részesüljön, hogy a közegészségügyi követelmények, legalább oly mértékben, a mily mértékben ez ezen törvényjavaslat keretén belül megoldható, velük szemben alkalmaztassanak. Mert nemcsak a kivándorlás viszi el a munkáskezeket és ritkitja meg a magyar népességet, hanem az igazán szomoru közegészségügyi viszonyok is, a melyek következtében épen ezen alsóbbrendü néposztályoknál hallatlanul nagy a halálozási arány.

Gaal Gaszton: Hát a harmincz perczentes bankok?

Pető Sándor: Nem tudom, mire czéloz a t. képviselő ur; engem nem zavarhat, mert mindig készen állok mindenre a válaszszal. Nem tudom, miféle harmincz perczentes bankokról beszél. Szíveskedjék a t. képviselő ur tudomásul venni, hogy sem 38, sem 8, sem semmiféle perczentes bankokban nem volt semmiféle részem és most sincs.

Gaal Gaszton: A pesti közgyülésen mást beszélt!

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, ne méltóztassék folyton zavarni a szónokot.

Pető Sándor: Hogy a pesti közgyülésen mit beszéltem, azt is megmondhatom, azonban ez nem érdekelheti a házat.

Gaal Gaszton: Nem tartozik a tágyhoz!

Pető Sándor: A legutóbbi öt évi statisztika szerint Magyarországban elhalt 560.921 ember közül 56% nem részesült orvosi segélyben. Magyarországban körülbelül 80.000 ujszülött hal el évenként, több mint 89.000 vész el tüdővészben, 50.000 ragályos betegségben. Ismétlem, hogy ezek olyan állapotok, a melyek azt mutatják, hogy a törvényjavaslat 28. §-ára égető és sürgős szüksége van az alsóbbrendü néposztálynak, a nélkül azonban, hogy ez különösen a kisgazdák megterhelésével járna, mert a közegészségügy elsőrendü állami feladat és az államnak volna kötelessége ezen alsóbbrendü néposztályok gyógykezeléséről való ellátásáról gondoskodni.

Hasonlóképen indokolatlan megterhelésnek találom azt, a mely a 32. §-ban foglaltatik, a a mely az iskoláztatás költségét kivánja a gazdákra átháritani. Ez nemcsak indokolatlan, de a törvényekbe is ütközik. Nevezetesen az 1868 : XXXVIII. t.-czikk a vagyontalan emberek iskoláztatásának költségét az állam és község terhére rójja, tehát nem tudom, szándékosan kivánnak-e ezen 1868-iki törvény alól kivételt tenni; de bizonyos az, hogy ez novum a mi jogrendünkben, hogy a gazdák, kis- vagy nagygazdák volnának kötelesek az iskoláztatás költségét viselni. Egész más az, ha erre az illetők önkéntesen vállalkoznak.

Ha már az iskoláztatás kérdéséről beszélek, méltóztassék megengedni, t. ház, hogy felhivjam figyelmét a törvényjavaslat 3. §-ára, a mely arról intézkedik, hogy 12 éves gyermekek cselédnek szerződtethetők. Az 1868 : XXXVIII. törvényczikk 48. és 52. §-ai azt mondják, hogy 12—15 éves korig a gyermekekre nézve ismétlőiskolák kötelezők heti 2—5 órában. Semmi intézkedést sem találok a törvényjavaslatban, hogy ezen ismétlőiskolák betartassanak.

Vásárhelyi Dezső: Benne van a törvényben!

Okolicsányi László: Ismétlőiskola csak vasárnap van.

Pető Sándor: Szivesen hozzájárulok, hogy az emlitett és általam is igazságtalannak talált terhek a gazdák vállairól levétessenek, de természetesen csak olyan módon, hogy azzal a munkások egyuttal megterhelve ne legyenek. Mert méltóztatnak talán egyetérteni velem abban, hogy ezen kulturális és közegészségügyi terheket, tehát quasi közterheket semmi körülmények között sem birja meg a cseléd a mai szükös vagyoni viszonyai között.

A földmivelésügyi miniszter ur által kiadott 1905. évi munkabér-statisztika adatai szerint komencziós, nős, tehát olyan gazdasági cselédek jövedelme, a kiknél épen ezen iskoláztatás és gyógykezelés költségei felmerülnek, beleszámitva a lakást és összes illetményeket, Magyarországon átlag 3—4—500 korona, igen kevés vármegyében éri el az átlagos évi jövedelem a 600 koronát és talán csak egyetlenegy vármegye van, a hol a 600 koronát meghaladja és egy pár törvényhatósági város. Ha ilyen anyagi viszonyok között élnek a gazdasági cselédek, akkor senki sem követelheti azt, hogy a mikor a gazdákról ezt a terhet leveszszük, azokat a cselédekre rójjuk. Feltétlenül szükséges, hogy ezen közjellegü és közérdekü terheket az állam vegye át.

Képviselőtársaimnak, a kik a javaslat ellen beszéltek, szemrehányást tettek, hogy egyoldalu szempontból birálták el a kérdést. De én ezt a szemrehányást igazságtalannak találom. Mert méltóztatik tudni, az előadó ur is hivatkozott

rá, hogy mennyi retortán ment keresztül ez a javaslat, hogy gazdasági egyesületeket, gazdasági szakköröket hallgattak meg, hogy szaktanácskozmányok voltak, a melyeken az érdekelt gazdakörök a maguk kívánságát előterjesztették. *(Zaj.)*

Egy hang *(balfelől)*: Nem kérdezték meg a demokratákat.

Pető Sándor: Nagyon furcsa kritika, hogy a mondat közepébe bele méltóztatik kapaszkodni, és nem várja be, a mig bevégzem, pedig talán akkor tetszeni fog önnek is. *(Zaj. Elnök csenget.)* Magam vagyok kénytelen magamnak rendet csinálni.

Elnök *(csenget)*: A képviselő urat figyelmeztetem, hogy az elnök megteszi a kötelességét, de gondolom, a képviselő ur azt jelentette ki, hogy minden közbeszólásra kész a felelettel; csak szivességet tettem, hogy alkalmat adtam rá. *(Derültség és taps.)*

Pető Sándor: Ezt a nyilatkozatomat azért, hogy beszédemet zavartalanul elmondhassam, visszavonom. *(Derültség.)*

Elnök *(csenget)*: Méltóztassék folytatni.

Pető Sándor: Én nagyon természetesnek találom, hogy sokkal inkább és sokkal behatóbban foglalkoznak a cselédek szempontjából ezzel a kérdéssel, mert a cselédek sem a gazdasági egyesületekben, sem a különböző szakegyesületekben, sem a parlamentben képviselve nincsenek. És nemcsak a multban, hanem a jelenben is ez az elnyomott osztály az, a mely leginkább védelemre és támaszra szorul, és leginkább szüksége van arra, hogy istápolják.

Förster Ottó: Jobb dolguk van, mint a kisgazdáknak!

Pető Sándor: Erre rámutatott már az igen t. előadó ur is, a midőn szemrehányást tett beszédében a gazdáknak azért, hogy nem akarják elfelejteni, a jobbágyrendszer hagyományait és nem akarják elfelejteni azokat az időket, a mikor a földesuraknak csak jogai, a jobbágyoknak pedig csak kötelességeik voltak. Nem talált ugyan valami nagy és kedvező visszhangra az előadó urnak ezen kijelentése, mert megzavarták a közbeszólások, hogy ne hamisitsa meg a történelmet, ne piszkolja le a nemzetet. Át is tért mindjárt egy másik témára.

Hát én egyáltalában nem találok semmiféle megbotránkoztatót abban, ha valaki visszatekint a multra és megállapitja azt az igazságot, a melyet az előadó ur hangoztatott. Elvégre minden ország történetében vannak fény- és árnyoldalak, és az a hűbéri viszony, az a szolgasági viszony, a melyről az igen t. miniszter ur azt mondta, hogy Magyarországon sohasem volt meg, megvolt nemcsak Magyarországon, hanem megvolt egész Európában mindenütt. Ez nem egy specziális magyar történelmi, hanem ez világhistóriai adat.

És épen azért sajnálom, hogy az igen t. előadó ur elijesztette magát a közbeszólások által, és ime, ennek nyomán már az igen t. miniszter ur is azt a tényt állapitja meg, hogy az a hűbérrendszer, vagyis a gazda és cseléd közötti az a kegyetlen viszony, a mely egész Európában uralkodott, Magyarországon nem volt meg. Pedig megvolt nálunk is, ép ugy, mint mindenütt, ugy a mint megvolt Angliában, a hol a fülét vágták le, a kezét csonkitották meg és homlokára sütötték a szégyenbélyeget annak, a ki a munkánál megtagadta a szolgálatot, vagy a ki az ura által megszabott munkabért elegendőnek nem találta; a mint megvolt az Németországban is. Hiszen Németországban még a nagyelméjű Luther Márton sem tudta magát ennek hatása alól kivonni, mert ő is azt hirdette, hogy a parasztra, a jobbágyra minél nagyobb terheket kell rakni, mert különben pajkossá válik »würde sonst zu muthwillig«. Igy megvolt ez nálunk is, és különösen valahányszor gyenge volt a királyság és valahányszor túlerőre kapott az oligarchia, mindig rosszabbodott a jobbágyság helyzete. Erős királyok és erős országgyülés mindig megszerezték a jobbágyoknak a szabad költözködést, gyenge királyok és gyenge országgyülés alatt pedig megint elveszitették.

Bocsánatot kérek, ha egy pár adattal támogatom az előadó ur álláspontját és azt az álláspontot, a mely ellenkezik az igen t. miniszter ur által e részben előadottakkal.

III. Endre az 1298-iki országgyűlésen csak ugy volt képes a jobbágyok szabad költözködését törvénybe iktatni, hogy kizárta az országgyülésről a rakonczátlan főurakat és a köznemességgel hozatta meg ezt a törvényt. Utána azonban ismét elveszett a költözködés joga és Zsigmond király szerezte vissza a XIV. század végén, de természetesen csak papiroson, azon oklevelével, a melyben következőleg szól *(olvassa)*: »Minden ember egy szülőpártól származván, egyenlő és szabad, és a szolgaság nem a természet, hanem az emberek által keletkezett.« *(Ugy van!)*

A XIV. és XV. század szakadatlan harcz a jobbágyok és az ő földesuraik között. Ez a harcz oly intenziv és oly élénk volt, hogy Mátyás királyt, a ki jobbágyvédő volt, a ki a népnek nagy barátja volt... *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak!

Pető Sándor: ... az 1459-iki szegedi országgyülésen fegyveresen megjelent főrendek kényszeritették arra, hogy a jobbágyoknak költözködési szabadságát legalább egy évre függeszsze fel. Ebből az időből mondja Várady, kalocsai érsek, hogy »Ugy bánnak a jobbágygyal, mint a barommal sem illenék.«

Ilyen körülmények között érett meg a Dózsa-féle lázadás, a mikor már kisebb és nagyobb parasztlázadások az Árpádoktól kezdve napirenden voltak, noha akkor szocziálista izgatók még nem járták be az országot. *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Hát Európában mi volt? Németországban ki volt Götz von Berlichingen? Egész Európában parasztlázadás volt! Hány volt Franciaországban! *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: De nem volt szocziáldemokráczia!

Ugron Gábor: Nem bizony, mert akkor más alakban izgatták a népet!

Elnök: Kérem Ugron Gábor képviselő urat, ne méltóztassék közbeszólni, bár a képviselő ur mondta, hogy ő kész minden feleletre. *(Derültség.)*

Pető Sándor: Azt már visszavontam! *(Derültség.)*

Hencz Károly: Nyugodtan akar beszélni. *(Zaj.)*

Elnök: Hencz képviselő urat kérem, ne méltóztassék zavarni a tanácskozást.

Pető Sándor: Mondom, ilyen körülmények között értek meg az állapotok és a viszonyok a Dózsa-féle lázadásra. A Dózsa-féle parasztlázadás szintén nem volt egyéb, mint az oligarchák által sanyargatott jobbágyságnak feljajdulása. És Dózsa György, a székely nemes és Mészáros Lőrincz, a czeglédi plébános — mert ezek vezették azt a hadsereget, a mely Bakács János kereszteshadjáratot hirdető körlevelei nyomán összejött — . . .

Hencz Károly: Most a Jakabok vezetik.

Pető Sándor: . . . első kiáltványukban azt mondják, hogy ők Magyarország királyának alattvalói és készek engedelmeskedni, de az uraknak nem.

Ugron Gábor: Az uraktól csak a föld kellett!

Pető Sándor: Ennek a lázadásnak azután 70 ezer parasztnak a legyilkolása lett a vége. És a történelem által »vad«-nak nevezett 1514-iki rákosi országgyülés — a lázadás eredményeképen — 72 törvényczikkben kobozta el a jobbágyok emberi jogait. *(Zaj.)*

Igen érdekes, hogy azok, a kik ugy vélik, hogy mesterséges akadályokkal és mesterséges eszközökkel lehet a kivándorlást megakadályozni, már ezen rákosi országgyülés végzeményei között is találnak egy kedves ismerőst, a miből kitűnik, hogy már akkor is ugyanezen mesterséges módon akarták a költözködés és vándorlás szabadságát korlátozni.

Azok a jobbágyok, a kik a parasztlázadás leverése után elmenekültek, hogy életüket megmentsék és azok, a kik jobb életfeltételeket kerestek és itthagyták az országot, az 1514-iki törvény 70. §-ában igy vannak aposztrofálva *(olvassa)*: »A rájuk rótt terhek és szolgálatok miatt nagy számmal Lengyel-, Moldva-, Morvaország és Ausztriába költöztek. A király hivja fel ezen államokat, hogy az odamenekült jobbágyokat adják ki az uraiknak.«

Megjegyzem, hogy 1514 után egy pár esztendővel Németországban teljesen hasonló állapotok voltak. Hasonló történeti jelenet játszódott le ott is; és azért nem tekintheti senki a nemzet piszkolásának, hogy ha valaki ilyen történeti igazságokat leszegez és megállapitja, hogy a gazdasági harcz, melyben most élünk, melyben egymással szemben állanak a vagyontalanok és a vagyonosak, elnyomók és elnyomottak, nem szocziálista találmány, nem az uj kor találmánya, az áll és létezik, a mióta a világ van; ez a harcz folyik és megoldást talán sohasem fog nyerni. *(Zaj.)*

Kötelességemnek tartom azonban rámutatni arra, hogy ennek a kornak is megvoltak a nagybelátásu államférfiui, a kik rögtön az 1514-iki rákosi országgyülés után tudatára jutottak annak, hogy ez a törvény az ország pusztulásával egyértelmű és egyértékű. Magyarország egyik legnagyobb politikusa, Fráter György barát már Szapolyay Jánost, később I. Ferdinándot levélben figyelmeztette és sürgette, hogy a költözködés szabadságát tiltó törvényeket hatályon kivül helyezze. *(Zaj.)*

Elnök: A képviselő urakat figyelmeztetem, hogy ne zavarják a szónokot.

Pető Sándor: Megszivlelendő az a levél, a melyet Fráter György, ez a nagyváradi barát intézett I. Ferdinándhoz. Azt mondja *(olvassa)*: »A török szabadságot igér a köznépnek és ezzel a ráczokat már részben megnyerte. Az elnyomott ember szivesen ad a csábitó igéreteknek hitelt, ha bár még sulyosabb szolgaságba is sülyed. Ennek mi vagyunk az okai, mert a polgárt annyira elnyomtuk, hogy nején és gyermekén kivül édesmindenétől megfosztottuk.« Csakhogy az ilyen nagy államférfiak minden működése hiábavaló volt, a jobbágy megmaradt azon elnyomott helyzetben, hogy őt terhelték az összes állami terhek, mert hiszen a fegyveres hatalommal járó költségeket is a jobbágy fizette, ő fizette a megyei adót, ő adta a dús szolgálmányokat a földesuraknak és a mellett emberi jogaitól is meg volt fosztva.

Az országgyülések hiába hoztak a jobbágyok érdekében törvényeket, különösen a mikor 1608-ban a vármegyékre ruházta az országgyűlés azt a jogot, hogy a vármegyék döntsenek a szabad költözködés és a jobbágyszolgálmányok tekintetében. A XVIII. századig egyforma sorsa volt a szegény jobbágynak. Nem akarom a mai vármegyét összehasonlitani a régi vármegyével, talán a kor szelleme volt az és nem egy specziális magyar vonás, de igy meg fogja talán Návay Lajos t. képviselő ur is érteni, hogy miért van bizonyos animozitás, averzió a régi vármegyékkel szemben ennél a kérdésnél. Hiszen a jobbágyok ellen a multban a régi vármegye vétkezett legtöbbet, és igy, a ki a históriát ismeri, abban talán akaratlanul is megmaradnak a reminiszczencziák. Elvégre az ilyen szenvedéseknek és elnyomásnak is megvannak a hagyományai, nemcsak az előkelőségeknek. Igy értheti meg azután t. képviselőtársam azt, hogy azoknak, a kik a javaslatot kritizálják, az sem tetszik, hogy a vármegyékre ruházzuk a cseléd-viszonyokat szabályozó szabályrendelet alkotásának jogát.

Régente nem voltak szocziálista izgatók, de azért állandóan voltak szocziális forradalmak és lázadások. Hiszen méltóztatik tudni, alig volt évszázad, de rövidebb idő is, a melyben véres parasztforradalmak, parcziális lázongások ne lettek volna, ne lázadtak volna fel a sanyargatott, kizsákmányolt jobbágyok a földesurak ellen. *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Magyarországon?

Pető Sándor: Nagyon sokszor Erdélyben is.

Ugron Gábor: Ne tessék ugy szaporitani! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Pető Sándor: Erdélyben nagyon sok ilyen lázadás volt, a t. képviselő ur is tudhatja, a szászok, székelyek és magyarok uniója is ilyen forradalom nyomán keletkezett.

Ugron Gábor: Nem jobbágyok voltak, hanem szabad székelyek lázadtak fel. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Ne méltóztassék a szónokot zavarni. A képviselő urnak jogában van felszólalni. *(Zaj.)*

Endrey Gyula: A szabad székelyek lázadtak!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak, mert kénytelen leszek az ülést felfüggeszteni.

Pető Sándor: Végre, a mikor Európában mindenütt elérkezett a jobbágyság helyzetének javitása, a felszabadulás kora, akkor érkezett el Magyarországon is. Kossuth Lajos 1844-ben azt mondta: A nemesség egyedül a nemzeti ujjászületés roppant munkáját végbevinni nem képes.

Ezt hangsulyozhatjuk most is, a mikor épen tegnapi nagyérdekű beszédében Návay Lajos t. képviselő ur ugy tüntette fel a dolgot, mintha a nemesség volna, vagy lett volna az egyedüli nemzetfentartó elem Magyarországon. Kétségtelen, nagy szerepe van a históriában, jelentősége lehet a jelenben is, de egyedül nemzetfentartó elemnek nem nevezhetjük, mert a jobbágyság, a dolgozó nép nagyobb erővel és sokkal nagyobb áldozatokkal tartotta fenn az országot, mint a nemesség. És megállapithatom, t. ház, hogy ezekre illik rá, ezekre a jobbágyokra és utódaikra, mert a gazdasági cselédek a jobbágyok utódai: . . .

Endrey Gyula: Nem azok utódai. Nagy tévedés. *(Zaj.)*

Pető Sándor: Tudom . . .

Somogyi Aladár: Akkor miért mondja? *(Zaj. Elnök csenget.)*

Pető Sándor: Tudom, hogy a jobbágyság megszünt. Én is tudom, én is érzem, mert én is elnyomott nép fia vagyok. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(hosszasan csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak, lehetetlen a tanácskozást igy folytatni.

Endrey Gyula: Romániában jobb dolguk van!

Elnök: Endrey Gyula képviselő urat figyelmeztetem, hogy ne zavarja a szónokot.

Pető Sándor: Ezekre illik rá igazán a költőnek a szava: *(Halljuk! Halljuk!)* Megfizette már a nép a multat és a jövendőt. *(Nagy zaj. Derültség és taps.)* Ezeket csak abból az okból voltam bátor előadni, mert igazolni akartam a t. előadó ur által felállitott tétel igazságát. A mikor a t. előadó urnak ez az állitása ellenmondással találkozott az ő szükebb elvtársai körében, hamar átment egy sokkal kedvesebb témára, a melynél egészen bizonyos volt már, hogy nem ütközik ellentétbe és teljes tetszéssel fog találkozni és mindenért, a mi rossz ma van, mindenért, a mi rossz van e javaslatban, felelőssé tette az általa császárinak nevezett szocziáldemokráciát.

Hát, t. ház, nincs igaza semmiképen sem az előadó urnak abban, hogy a szocziáldemokrata agitáczió akár Magyarországon, akár a külföldön teljesen meddő volna és semmiféle eredményeket produkálni ne tudott volna. Ha csak három évtizeddel, vagy akár két vagy egy évtizeddel visszatekintünk, a munkásviszonyokat egészen másnak találjuk most, mint azelőtt voltak.

Egy hang *(balfelől)*: A nélkül is megtörtént volna.

Pető Sándor: Én jósolni nem tudok, ezzel a mesterséggel nem is foglalkozom és igy nem tudom, hogy nélkülük mi lett volna, de annyit valószinűnek tartok, hogy van egy kis része ezen agitáczionak, a szocziálisták kritikai működésének abban, hogy a munkásviszonyok ilyen mértékben megváltoztak.

De ennél a témánál sem volt az előadó urnak túlságos szerencséje, különösen mikor a jóslás terére lépett. Kiderült, hogy nemcsak Marx hibázott akkor, mikor jósolt és a polgári társadalom összeomlásának dátumait felállitotta, hanem az előadó ur is hibázott, mikor jósolt és mikor a polgári társadalom jelenlévő képviselőit megnyugtatta az iránt, hogy: ne féljetek, hiszen itt voltak a németországi választások, a szocziáldemokráczia kezd visszafelé haladni . . .

Mezőfi Vilmos: Ausztriában megadták rá a választ! *(Zaj.)*

Pető Sándor: . . . ezek gyengülnek, ezektől a polgári társadalomnak nincs mit tartani. Hát, t. ház, én ugyan igen respektábilis gyengeségnek tartom azt, a miről a németországi választások tanuságot tettek, hogy t. i. több mint 3 millió ember szavazott a szocziáldemokrata jelöltekre . . .

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, méltóztassék a tárgyhoz beszélni és ne a németországi és osztrák választásokhoz, a melyek semmi összefüggésben nincsenek a cselédtörvénnyel.

Pető Sándor: Áttérek tárgyamra, és szabad legyen megjegyeznem, hogy korántsem foglalkoztam volna ezzel a témával, ha az előadó ur beszéde erre nem provokált volna és be is fejezem ezen témát azzal, hogy igen rossz mesterségnek bizonyult az előadó urnál is a jóslás, mert alig hogy elbucsuztatta az élők sorából a szocziáldemokráciát, másnap ugyanez a szocziáldemokráczia Ausztriában hallatlan győzelmet aratott.

Szabadjon még rámutatnom ezen témánál arra, hogy megvan a maga logikai oka annak is, ha a szocziáldemokraták választáson győznek és választáson buknak. Németországban gyengültek, mert a radikális haladni vágyó polgári elemek ott összefogtak a reakczió ellen. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Én nem engedhetem meg a képviselő urnak, hogy az elnöki figyelmeztetést, a mely a házszabályok értelmében történt, semmibe vegye; és ha tovább igy folytatja, kénytelen lennék nagy sajnálatomra a szólt tőle megvonni.

Pető Sándor: Áttérek a törvényjavaslat egyes részleteire. *(Halljuk! Halljuk!)* és szembeszállni próbálok azon érvekkel, melyeket azok részéről hallottam, kik a törvényjavaslatot elfogadják.

Legrészletesebben e kérdéssel Návay Lajos képviselő ur foglalkozott, az ő kiindulási pontja azonban hibás volt. Tulságos szubjektivitással, túlságos jóhiszeműséggel birálta el ezt a törvényjavaslatot, és igy nagyon természetesen helytelen konkluziókra jutott. Egy pár példával könnyű lesz ezt beigazolni.

Azok, kik a törvényjavaslatot ellenzik, kifogást emelnek az ellen, hogy magánjogi viszonyokat szabályozó kérdésben megadjuk a vármegyéknek a szabályrendelet alkotásának jogát. Ezzel szemben mi Návay képviselő urnak érve és indoka? Azt mondja, hogy az 1898: II. t.-czikkben is meg van a hasonló jog adva, hogy ő volt egy vármegye élén, hogy ő résztvett szabályrendeletek megalkotásában és az ő közreműködésével két kitünő szabályrendeletet alkottak meg.

Ez nem érv és nem kritika egy törvényjavaslat intézkedéseinek helyessége vagy helytelensége felett, mert Magyarországon 63 vármegye van. Ha tehát a t. képviselő ur arról akar meggyőzni engem, hogy a vármegyék jó szabályrendeleteket hoznak, akkor a 63 vármegye szabályrendeletével bizonyitson, de nem ezen szubjektiv indokkal, hogy ő maga — ezt elhiszem és természetesnek is találom — résztvett egy jó szabályrendelet megalkotásában. Hogy tehát Csanád vármegyében jó szabályrendeleteket esináltak vagy fognak esinálni, az nem elég megnyugtató érv azok előtt, a kiknek kifogása van a 63. §. ellen.

Azután elismeri Návay képviselő ur, hogy sérti a költözködés szabadságát a törvény 5. §-a, a mely az utlevélkérdésről szól, de megint egy szubjektiv momentummal akarja lefegyverezni azokat, a kiknek kifogásuk van a javaslat ellen és igy akarja megnyugtatni a saját lelkiismeretét is, azt mondván, hogy ha fontos érdekek fogják kívánni, hogy az a eseléd kivándoroljon vagy elköltözzék, majd elmondja a gazdájának, majd megegyeznek az iránt, hogy ne tagadja meg beleegyezését az utlevél kiadása tárgyában.

Boesánatot kérek, az 5. §-ban minderről egy betű sines; egy betű sines arról, hogy fontos vagy nem fontos esetekben meg fognak egyezni vagy nem fognak megegyezni, hogy fontos esetekben kérheti a cseléd a gazda beleegyezését; minderről semmi sincs itt; egyszerűen az van, hogy a gazda beleegyezése nélkül az utlevél ki nem adható. Az tehát megint egy szubjektiv érv, hogy ő azt hiszi, hogy a gazdák és a cselédek egymás között békésen meg fognak egyezni.

A 19. §. ellen emelt kifogásokat, a mely szakasz tiltja az idegenek befogadását, azzal tompitja le a képviselő ur, ami ebben a házban nagyon hatályos és kellemesen hangzik, hogy ez a gyakorlatban csak arra fog szoritkozni, hogy az izgatók ne jöhessenek a cselédlakásba, a majorba. Lehet, hogy az élet ilyen módon fogja ezt a szakaszt alkalmazni . . .

Okolicsányi László: Eddig is megvolt!

Pető Sándor: . . . reá térek arra is, azonban a szakasz nem igy szól, valamint nem fogadhatom el azt sem érvnek, a mit már Návay képviselő ur is felhozott, hogy eddig is megvolt, hogy a régi cselédtörvény 43. §-a is intézkedik erről. Igaz, hogy intézkedik erről, de méltóztassék nekem megengedni, van különbség egyik törvény és a másik törvény között, már abból a szempontból is, hogy hozzászoktunk legalább az életben, hogy ez az 1876. évi törvény leginkább a házi cselédek ügyeit szabályozza. Nagy különbség az, hogy egy háztartási cseléd fogad-e látogatót, vagy a majorban elhelyezett eseléd, a kinek külön házban külön lakása van.

Okolicsányi László: Ott veszedelmes!

Pető Sándor: De tovább megyek. A törvényjavaslat 19. §-a sokkal szigorubb szövegezésében és értelmében, mint az 1876. évi törvény 43. §-a.

Ennek a régi eselédtörvénynek 43. §-a azt mondja: »A eselédnek ninesen megengedve gazdája tilalma ellenére látogatásokat általában elfogadni, különösen pedig gazdája engedelme nélkül valakit éjszakára befogadni.« Mire vonatkozik ez? Az előreboesátott tilalom ellenére ninesen joga látogatót fogadni. A t. képviselő ur ugyan kilátásba helyezte, hogy a törvény részletes tárgyalásánál valami ilyenféle szöveget fog ő maga is kivánni, tény azonban az, hogy a törvényszakasz mai szövegezésében sokkal ridegebb, mint a régi eselédtörvény 43. §-a.

Nagyon sokan beszéltek már a 33. §-ról is. Azt hiszem, a t. miniszter ur is azt kivánta, hogy ne általános szólamokat vessünk fel, hanem jelöljük meg egyenként a kifogásokat; felbátoritott mindenkit arra, hogy jelölje meg a hibákat és majd ő szivesen orvosolja azokat a részletes tárgyalásnál; tehát én is azok közé sorakozom, a kik megjelölik a törvénynek kirivó hibáit.

Sokan beszéltek, ismétlem, a 33. §-ról, a mely az u. n. beesületsértési privilégiumot kodifikálja. Erre nézve azt mondta az igen t. képviselő ur, hogy azt ő maga is igen helytelennek találja; ő maga is szeretné azt kiküszöbölni. De mindjárt enyhiti azt a szakaszt, azt mondván, hogy nem kell azt olyan tragikusan venni, a katonaságnál is látjuk azt, hogy a katonatisztnek más a fegyelmi joga, más a fegyelmi köre, a társadalmi köre, mint a közönséges katonáé. Hát az igaz, hogy látjuk, de nem helyes, hogy látjuk. Én például sohasem fogom helyeselni azt, hogy van tiszti beesület és van közönséges beesület, és hogy a kettő között különbséget tesznek. Azért nem vagyok hajlandó — lehet, hogy tulzó vagyok e tekintetben — a legkisebb nüanszát sem elismerni annak a különbségnek, a mely az uri beesület és a munkásbecsület között van. Hallottam egy nagyon szerenesétlen indokolást is erre a kérdésre nézve, mely talán eléggé jellemző arra, hogy megfontolás tárgyává tegyék, ne hagyjuk-e ki egészen ezt a szakaszt és

legalább ne kodifikáljuk az egyenlőtlenséget, ha az élet már meg is teremt ilyent az egyes emberek között.

Nem tudom, kicsoda és nem tudom, hogy mikor, de olvastam, hogy a porosz törvényre hivatkozott, hogy ez ott még most is megvan. Hát igenis, megvan az 1810. évi november 8-ikán kelt porosz törvényben és megállapithatjuk, hogy ugy az 1876. évi törvénynek, mint a most előttünk fekvő törvényjavaslatnak erre vonatkozó intézkedései szóról-szóra egyező forditásai az 1810-ben kelt porosz törvény 78-ik §-ának.

Gr. Esterházy Móricz: Nem áll!

Pető Sándor: Méltóztassék ellenőrizni, ezért idéztem pontosan. Csakhogy egyet elfelejtettek, a kik nekünk az 1810. évi porosz törvény intézkedéseivel érvelnek. Azt t. i., hogy ezt a parciális törvényt a német büntetőtörvénykönyv már régen hatályon kivül helyezte. A ki azt állitja, hogy a cseléd a rajta esett sértésért orvoslást ne kereshessen, nem ismeri a német büntetőtörvényt sem, mert ez intézkedést már rég elejtette a büntetőtörvénykönyv.

Mezőfi Vilmos: Mit szól ehhez az előadó ur?

Pető Sándor: De ha már példa kell, t. ház, hiszen olyan kedves intimitásban vagyunk Ausztriával és ennek az intimitásnak a szálai a függetlenségi párt uralma alatt sem lazultak meg, hát miért nem hoztak nekünk osztrák példát? Az 1877. évi osztrák cselédtörvény egy szót sem szól ezen becsületsértési szabadalomról és nem szólnak egyéb német törvények sem, pl. a württembergi cseléd-törvény sem. Akkor miért hozzák ide épen az 1810-ik évi porosz törvényt, a melynek ebbeli intézkedését a büntetőtörvény rég hatályon kivül helyezte.

Azt hiszem, ezen a már agyonkritizált javaslaton találok mégis egyetlenegy kis szigetet, egy olyan kérdést, melyre felszólaló t. képviselőtársaim még nem mutattak rá. Nevezetesen azt a tételt vagyok bátor felállitani, hogy e törvény 3. és 46. §-ai a gazda részére a testi bántalmazás szabadságát is megadják. Az igen t. miniszter ur indokolásában valóságos medáliát csinál magának abból, hogy kiküszöböli a testi bántalmazás jogát, annyival inkább, mert a tisztességes gazda ugy sem bántja cselédjét.

Hát nem küszöböli ki, sőt törvénybe iktatja. Nevezetesen a törvény 3. §-a a 18 éves cselédet a gazda házi fegyelme alatt tartja, a 46. §. szerint pedig csakis a gazda fegyelmi hatósága alatt nem álló cseléd, tehát a 18 éven felüli hagyhatja el szolgálatát testi bántalmazás esetén, vagyis kereshet magánjogi viszonylataiban orvoslást a szerződéses viszony felbontásával, de a 18 éven aluli nem. Ha még figyelembe veszszük a büntetőtörvény 313. §-át, a mely büntetőjogi oltalmat sem ad az ily módon a házi fegyelem körében testileg bántalmazott cselédnek, akkor, azt hiszem, meggyőződhetik mindenki, hogy ez a törvénynek egyik legigazságtalanabb és leginhumánusabb intézkedése, mert nemcsak, hogy büntetőjogi következményeket nem fűz a házi fegyelem gyakorlása közben elkövetett bántalomhoz, hanem még azt a jogot sem adja meg a cselédnek — nem mondom, hogy ez mindig elő fog fordulni, de előfordulhat egy rossz gazdánál nap-nap után — vagy az ő törvényes képviselőjének, hogy legalább magánjogi téren, a szerződés felbontása által keressen magának orvoslást. Tehát a 46. §. *b)* pontjának erre vonatkozó intézkedését mindenesetre meg kell változtatni.

Návay képviselő ur a javaslat ellenzőinek azt mondta, hogy rosszhiszemű az a birálat, mely egyszerűen előveszi az uj törvényjavaslat szakaszait és kipéczézi ennek hiányait, s arra hivta fel azokat, a kik jóhiszemű birálók nevére tartanak igényt, hegy vegyék elő a régi 1876-os törvényt, tegyenek összehasonlitásokat és állapitsák meg, hogy nem javultak-e a viszonyok mindenben, hogy nem változtak-e a cselédek előnyére az intézkedések. A földmivelésügyi miniszter ur már követte ezt a fölhivást és rámutatott a javaslat azon intézkedéseire, a melyek kedvezőbbek, mint voltak a hasonló intézkedések az 1876-iki törvényben. A munka ezen részét most tehát felesleges volna elvégezni.

Én követem Návay képviselő felszólalását és utasitását, bár az nem kötelező, mert elvégre harminczegy év után talán más igényekkel lépünk fel egy szocziális törvényjavaslattal szemben, mint 1876-ban léptünk, különösen akkor, a mikor ennek a régi törvénynek drákói és krudélis intézkedéseit amugy is lekoptatta már az élet. *(Mozgás balfelől.)* De felveszem ebben a tekintetben is a kritikát és állitom, hogy a törvényjavaslat igen sok intézkedésében rosszabb az 1876-iki cselédtörvénynél. Mindjárt rá fogok mutatni. *(Zaj balfelől.)*

Először is itt hangsulyozni kivánom azt, hogy kár olyan nagy érdemet faragni és kovácsolni abból, hogy szivesek voltak a pénzbüntetésnek 600 vagy nem tudom hány száz koronás tételeit mérsékelni, ugy hogy ma a maximális büntetési tétel csak 100 korona. Még ez is sok, viszonyitva egyéb országok hasonló intézkedéseihez; pl. a mintának vett porosz törvény 10 tallérban, az osztrák törvény 10 forintban szabja meg a büntetésnek maximumát. Tehát azt hiszem, hogy 100 korona még elég respektábilis tétel ezen összegekhez képest.

Rámutatok röviden azokra a fogyatkozásokra, a melyek kedvezőtlenebb szinben tüntetik fel a javaslatot a régi cselédtörvénynél. Itt van mindjárt az 1. §. Az 1. §. szerint a cselédek sorába vonja az ipari munkásokat is. A régi 1876-iki törvény 3. §-a a gazdaság körében alkalmazott ipari munkást egyenesen kivonta a cselédek köréből, ez a törvény pedig besorozza. Hogy helyes vagy nem helyes ez az intézkedés, arról nem vitatkozom, de mindenesetre kedvezőtlenebb, mint volt a régi törvényben foglalt rendelkezés. Bocsánatot kérek, van ám annak nemcsak gazdasági jelentősége, *(Zaj. Elnök csenget.)* például hosszu időre szóló szerződés, hanem még közjogi jelentősége is, hogy valaki, a ki alkalmazásban van, cselédnek minősittetik-e vagy sem.

Mert abba a túlzásba semmiképen sem akarok beleesni, a melybe e tekintetben Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam esett, a ki ugy képzeli az általános választói jog birodalmát . . .

Szokoly Tamás: Ne bántsa a czimboráját! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Pető Sándor: . . . a ki ugy képzeli az általános választói jog birodalmát, hogy a cselédeknek, vagyis függő viszonyban, szolgálati viszonyban, gazdai hatalom alatt élő cselédeknek is választási joga lesz. Lehet, hogy a mi kormányunk szuperliberalitása igy fogja megalkotni az általános választói jogot, én annak sem leszek ellensége, azonban ez idő szerint nem ismerek olyan törvényt, a mely a cselédnek választói jogot adna . . .

Farkasházy Zsigmond: Igenis, a mezőgazdasági cselédnek adni kell!

Pető Sándor: . . . s a kik az általános választói jog alapján állnak, azok rendszerint ezt mint követelményt nem állitják oda, sőt a gazdai hatalom alatt álló cselédnek . . .

Egy hang *(balfelől)*: Hátha birtoka van?

Pető Sándor: Az más, ha birtoka van. De a gazdai hatalom alatt álló cselédnek nem kivánják megadni a választói jogot. Hát méltóztassék elképzelni, az az ipari munkás sem juthat ezen törvény következtében ilyen körülmények közt a választói joghoz; holott, bocsánatot kérek, az nem él cselédsorban, mert az ipari munkásnak az a függése, a mely a mezőgazdasági munkásnál megvan, sohasem lesz meg. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök *(csenget)*: Markos Gyula képviselő urat másodszor figyelmeztetem, hogy ne szóljon közbe, mert kénytelen leszek ellene a házszabályokat alkalmazni.

Pető Sándor: A törvény 13. §-a is uj és erőszakos intézkedéseket tartalmaz, a melyek teljesen hiányzanak a régi törvényből. Ez a 13. §. eltiltja a cselédet attól, hogy a gazda engedelme nélkül magával hozza a gazdaságba az ő háziállatait. Hogy ezekre a háziállatokra a cselédnek exisztenciális okokból szüksége van, az kétségtelen. A régi törvény semmiféle tilalmat nem tartalmaz. A javaslat indokolása szerint ragályos betegségek behozatalát akarják ezzel megakadályozni. Igen szép intenczió, de akkor ugy lehetett volna szövegezni, hogy olyan háziállatokat nem hozhat be a cseléd, a melyek az állategészségügyi követelményeknek nem felelnek meg. Itt azonban csak egy általános tilalom van.

A régi törvény 36. §-a szerint a cseléd, ha a szerződéses helyre be nem lépett, hatósági uton volt arra kényszerithető, esetleg kártéritésre volt kötelezhető. Az uj törvény 17. §-a tovább megy, mert nem elég a karhatalom, nem elég a kártérités, hanem még 50 koronás, esetleg 10 napos büntetést is kreál.

Igen lényeges a különbség a 18. §. és a régi törvény 36. §-a között. A javaslat 18. §-a ugyanis igen ártatlan intézkedés képében azt mondja, hogy szükség esetén a cseléd köteles minden munkát ellátni, olyant is, a melyre nem szegődött, a mely nem tartozik az ő munkakörébe. Ez az u. n. sztrájktörőkre vonatkozó intézkedés. A régi cselédtörvény 35. §-a sokkal szabatosabb, és a cselédre nézve sokkal kedvezőbben szabályozta ezt a kérdést, mert a régi törvény szerint csak a szakmányához tartozó munkát és csak rövid időre tartozik ellátni. Továbbá azt is mondja, hogy más gazdaságba az ő beleegyezése nélkül át nem helyezhető. A munkás javára szolgáló ezen körülirásokról az uj törvény 18. §-ában szó sincsen. Szabad legyen tehát ezt is azon igen nagy számu javaslat és eszme közül sorolom, a melyek lényeges javitásra szorulnak a részletes tárgyalásnál.

A 27. §-t nem értem meg egészen, hogy mit akar, mert nincsen semmi komoly értelme, hacsak nem az uraskodás, a hatalmaskodás értékének és jellegének feltüntetése, hogy eltiltja a gazdasági cselédet, ismétlem, minden komoly ok nélkül attól, hogy az általa megtakaritott tüzelőt sem el nem adhatja, sem el nem ajándékozhatja. *(Zaj.)* Azt mondják, hogy lophatnak. Lehet, de nem értem a szakaszt. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Mezőfi Vilmos: Ez a magántulajdon szentsége?

Pető Sándor: Én nem vagyok képes a mélységekbe belátni, nem tudom, hogy tulajdonképen mit akarnak ezzel a szakaszszal; kerestem az indokolásban ép ugy, mint a 27. §-ban, olvasom a magam egyszerű eszével, de én ebből nem tudok mást kiolvasni, mint hogy korlátozzák az illető cselédet abban, hogy miként bánjék az ő egyéni, magántulajdonával, mit tegyen vele. A régi cselédtörvényben ez sincs benne.

Azután van egy igen lényeges sérelem a 63. §-ban, a melyre nézve a régi cselédtörvényben szintén nem találunk semmit, illetve nem találunk helytelen és kedvezőtlen intézkedést. A régi cselédtörvény 119. §-a ugyanis — és ez különösen a jogászokat érdekli — a cseléd és a gazda közötti viszonyból származó kártéritési igények elbirálására a bíróságokat mondotta ki illetékeseknek, mig ezen uj javaslat 63. §-a még a kártéritési perek elbirálására is a közigazgatási hatóságokat mondja ki illetékeseknek. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Hát én a kártéritési perek elbirálását semmi esetre sem biznám a közigazgatási közegekre és avval, ha akként intézkedünk, a mint a törvényjavaslatnak ez a szakasza intézkedik, megsértjük egyuttal azt az alkotmányjogi alapelvet is, a mely a biráskodást a közigazgatástól elválasztja. Ez itt az első eset, hogy a kártéritési magánjogi per elbirálását a közigazgatási hatóságra bizzuk.

Vlád Aurél: Elég rossz!

Elnök: Vlád Aurél képviselő ur talán lesz olyan szives nézeteltéréseit a folyosón tisztázni, és itt nem zavarni a szónokot. *(Helyeslés. Derültség.)*

Pető Sándor: Azt hiszem, rámutattam ezekben a törvényjavaslat néhány intézkedésére, a melyek sokkal kedvezőtlenebbek, mint a régi törvény intézkedései.

A törvényjavaslatnak leglényegesebb része kétségtelenül az, a mely a szerződéses viszonyokat

szabályozza, s a mely a sztrájk jogától és a sztrájk szabadságától fosztja meg a gazdasági cselédet.

Az idő sokkal előrehaladottabb, semhogy ezzel a kérdéssel részletesen foglalkozhatnék. Hiszen majd lesz alkalom reá, — ha ugyan lesz alkalom — mert szeretem hinni, hogy az ünnepi szünetek el fogják temetni czt a javaslatot és ha azután tényleg szükség van a cseléd-viszonyokat szabályozó törvényre, egy jobbat, egy modernebbet, egy körültekintőbbet fog ide hozni a miniszter ur.

Hát én a magam részéről teljesen Giesswein képviselőtársam álláspontjára helyezkedem, és én magam is ellenzem a törvénynek azon intézkedéseit, a melyek még in principio is lehetetlenné akarják tenni a sztrájkolásnak, vagyis a munkafeltételek javításának lehetőségét.

Ha még ehhez hozzáveszszük, t. ház, azon csodálatos, a gyakorlati élettel semmikép sem számoló intézkedéseit a törvénynek, hogy léptennyomon, akárhová lép az ember, mindenütt kikandikál a kihágásnak meg a vétségnek a réme, hogy mindenütt le vannak rakva azok a kis petárdák, a hol, ha a gazda rossz és rosszhiszemű — mert olyan is van — könnyen megbotolhatik a cseléd és itt 3, ott 5, amott 8 napban szabják meg a cselédnek panasz emelésének idejét, ha sérelmét, baját orvosoltatni akarná.

A panaszát csak akkor orvosolják, ha 3 vagy 5 nap alatt, ha 8 nap alatt fordul az illetékes hatósághoz. És ha meggondoljuk, t. ház, azt, hogy a közigazgatási hatóság feje, a szolgabiró — nem is beszélve arról, hogy sokkal több érintkezési pontja van vele a gazdának, mint a cselédnek — messze lakik a gazdaság területétől és nem ugorhat át a szolgabiróhoz az a cseléd mindig a panaszával, ha pedig elmegy, akkor megint belebotlik egy kihágásba, mert elhagyta a gazdaságát és esetleg a gazda beleegyezése nélkül távozott: azt az altruizmust nem kérem ugyanis a gazdától, hogy adjon engedélyt a távozásra, esetleg fuvart és egyéb kényelmi eszközöket azért, hogy panaszt emelhessen a főszolgabirónál a gazdája ellen.

Ha mindezen intézkedéseket figyelembe veszszük, akkor, azt hiszem, nem nevezi senki igazságtalannak és tulszigorunak a kritikát, — hogy mi a legteljesebb erővel és a legnagyobb mértékben ellenezzük a törvényjavaslatot és azon nézetünknek adunk kifejezést, hogy bár az igen t. miniszter ur megigérte, hogy a jövőben jó lesz, *(Derültség.)* a mit csak lehet és a mit csak akarnak: minden módositást el fog fogadni, csak ne bántsák az ő javaslatát, csak ereszszék keresztül az általános vitán sértetlenül és bántatlanul, én azon nézetemnek adok kifejezést, hogy az igen t. miniszter ur ezen javulását és megtérését, — mert másnak, mint megtérésnek, nem minősithető, mert elvégre a miniszter ur az eredeti javaslatot terjesztette be a képviselőház elé, mert politikailag és parlamentáris szabályok szerint bizonyos közösség van az eredeti javaslat és az igen t. miniszter ur között, bármiként is igéri . . .

Egy hang *(balfelől)*: Azt nem igérte!

Pető Sándor: Minden lehető módositást . . .

Zakariás János: A kisgazdák érdekében mondta; ne tessék ferditeni.

Pető Sándor: Azért azt hiszem, ebből a javaslatból prédikációs halott nem lesz, ebből a javaslatból jó cselédtörvény, a mely kielégitse a gazdákat és a cselédeket, nem lehet, és csak egy szolgálatot tehetne az igen t. miniszter ur . . .

Mezőfi Vilmos: Visszavonni!

Pető Sándor: . . . nem a cselédeknek és nem egy társadalmi rétegnek, hanem a cselédeknek és a gazdáknak egyformán . . .

Mezőfi Vilmos: Visszavonni!

Pető Sándor: . . . a mire nézve különben azt hiszem, csaknem osztatlan a közvélemény, hogy visszavonná a javaslatot. Próbáljon máskor egy jobbal szerencsét, ez rossz és elfogadhatatlan. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a tárgyalást félbeszakitjuk. Előterjesztést kivánok tenni a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve. *(Halljuk! Halljuk!)* Tekintettel a közelgő pünkösdi ünnepekre, azt javaslom, hogy a ház holnaptól, május 18-dikától kezdve egészen május 23-dikáig, csütörtökig ülést ne tartson, ugy hogy a legközelebbi ülés lenne csütörtökön, 1907. év május 23-án délelőtt 10 órakor. *(Helyeslés.)* Ennek napirendjén lenne: elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, másodszor a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. Méltóztatnak ezen javaslathoz hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor ezt határozatkép mondom ki és az ülést bezárom. *(Felkiáltások balfelől: Boldog ünnepeket!)*

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Hitelesitették:

Bottlik István s. k. *Czibur Bertalan s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

158. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 23-án, csütörtökön,

Justh Gyula, utóbb **Rakovszky István** elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, kérvények és feliratok bemutatása. — Szabó István képviselő sürgős interpellációjának bejelentése. — A mentelmi bizottság előadója benyujtja az ifj. Madarász József, Petrovics István és Hodzsa Milán képviselők mentelmi ügyeire vonatkozó bizottsági jelentéseket, valamint a mentelmi ügyekben való megkeresések tárgyában készült bizottsági javaslatot és jelentést. — A kérvényi bizottság előadója benyujtja a bizottság tárgyalta kérvények 36., 37. és 38. sorjegyzékét. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. — Szabó István interpellációja a földmivelésügyi miniszterhez a győrmegyei Alsószigetköz határában a belvizek által okozott károk tárgyában. — A miniszternek erre adott válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Darányi Ferencz jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Várady Károly, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Hammersberg László jegyző ur fogja jegyezni.

Elsősorban hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Felkérem Várady Károly jegyző urat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Várady Károly jegyző *(olvassa az 1907. évi május hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Jelentem, hogy a karczagi Kossuth-szobornak e hó 20-án történt leleplezési ünnepén a ház határozatának megfelelően küldöttségileg vett részt a képviselőház, mely küldöttség vezetője Hammersberg László a képviselőház jegyzője volt, a ki a ház nevében koszorut is helyezett a szobor talapzatára. *(Helyeslés).*

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Molnár Albert képviselő levelét, melylyel közjegyzővé történt kineveztetése következtében képviselői megbizatásáról lemond.

Javaslom, hogy a ház a lemondást vegye tudomásul és hatalmazza fel az elnököt, hogy Nógrád vármegye losonczi választókerületére nézve az uj választás elrendelése iránt intézkedjék.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Felhatalmazást kérek a t. háztól arra, hogy Filep Albert képviselőtársunk elhalálozásával megüresedett gernyeszegi választókerületre nézve az uj képviselőválasztás elrendelése iránt intézkedhessem.

Méltóztatik a felhatalmazást megadni? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a kért felhatalmazást az elnöknek megadja.

Bemutatom a magyar szent korona országai vasutas szövetségének gr. Batthyány Tivadar képviselő által beadott kétrendbeli kérvényét az államvasutak alkalmazottai illetményeinek szabályzatáról, valamint a vasuti szolgálati rendtartásról szóló törvényjavaslatok tárgyában.

Javaslom, hogy e kérvények közül a fizetésrendezésre vonatkozó a pénzügyi bizottságnak, a szolgálati rendtartásra vonatkozó pedig az igazságügyi és közlekedésügyi bizottságnak adassék az illető törvényjavaslatokkal való együttes tárgyalás és jelentéstétel végett.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Kérem Várady Károly jegyző urat, hogy az időközben beérkezett kérvények jegyzékét felolvasni szíveskedjék.

Várady Károly jegyző *(olvassa)*: Tolna vármegye közönségének ötrendbeli felirata a 48-as honvédek és özvegyeik érdekében, a magyar nyelvű czégfeliratok kötelező használata iránt, a husdrágaság megszüntetése végett, a czukorárak leszállítása ügyében és az állategészségügyi törvények módosítása tárgyában;

Arad, Tolna, és Zemplén vármegyék közönségének feliratai a fokozatos adórendszer érdekében;

Fejér és Tolna vármegyék, valamint Kolozsvár város közönségének feliratai a katonaságnak sztrájk esetén aratási munkára leendő felhasználása végett;

Pécs és Székesfehérvár városok közönségének felirata az Ausztriával kötendő megegyezés tárgyában;

Zemplén vármegye közönségének felirata a hadügyi költségek emelése ellen és az 1883. évi XLVI. t.-cz. módosítása miatt;

Nagyvárad város közönségének felirata a házadótörvény módosítása végett;

Pancsova város közönségének felirata a városi tisztviselők fizetésének javítása tárgyában;

Szatmárnémeti város közönségének felirata az amerikai kivándorlás megszüntetése iránt.

Elnök: Javaslom, hogy mindezen kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Jelentem, hogy Szabó István képviselő ur előzetesen bejelentette nálam, hogy a győrmegyei Alsószigetköz határában a belvizek áradása által okozott károk tárgyában sürgős interpellácziót kíván a mai napon a képviselőház elé terjeszteni. Én ezen interpellácziónak sürgős előterjesztésére az engedélyt megadtam. Ennélfogva javaslom, hogy az interpelláczió előterjesztésére $^3/_4 2$ órakor térjünk át. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Baloghy Ernő, a mentelmi bizottság előadója kíván jelentést tenni.

Baloghy Ernő előadó: T. ház! A mentelmi bizottság nevében van szerencsém az ifj. Madarász József (Irom. 508), Petrovics István (Irom. 509) és Hodzsa Milán (Irom. 510) képviselő urak mentelmi ügyére vonatkozó jelentéseket tisztelettel beterjeszteni azzal, hogy méltóztassék ezeket kinyomatni, a képviselő urak között szétosztatni és annak idején a ház napirendjére kitűzni.

Ezenkívül tisztelettel jelentem, hogy a ház megbizta a mentelmi bizottságot azzal, hogy a mentelmi ügyekben való megkeresések tárgyában egy egységesen szabályozó és rendszeres javaslatot terjeszszen elő. A mentelmi bizottság ezen tisztében eljárt. A mentelmi bizottságnak erre vonatkozó jelentését (Irom. 511) van szerencsém beterjeszteni, kérvén, hogy ezen jelentést méltóztassék kinyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és annak idején napirendre tűzni.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a mentelmi bizottság előadójának javaslataihoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ennek alapján határozatképen kimondom, hogy a jelentések ki fognak nyomatni, a képviselő urak között szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tüzetni.

Moskovitz Iván, a kérvényi bizottság előadója kíván a háznak jelentést tenni.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! Tisztelettel bejelentem, hogy a kérvényi bizottság az ez idei 36., 37. és 38. sorjegyzékekbe (Irom. 512—514) foglalt kérvényeket tárgyalásra előkészitette. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen sorjegyzékeknek kinyomatását, a ház tagjai közt leendő szétosztását és annak idején napirendre való kitűzését elhatározni.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476) tárgyalásának folytatása.

Bródy Ernő képviselő ur személyes megtámadtatás czimén kért szót.

Bródy Ernő: T. képviselőház! A háznak pénteki ülésén nem lehettem jelen és igy csak ma van alkalmam személyes megtámadtatás czimén reflektálni az igen t. földmivelésügyi miniszter ur beszédére.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter ur a képviselőház 1907 május 17-iki ülésén a következőket mondotta *(olvassa)*: »Bródy Ernő t. képviselő ur tegnapi beszédében feleletre vont engem azért, hogy miért nem adok be javaslatot a munkásoknak baleset elleni biztositására nézve? Hát ez a baleset elleni biztositási törvény nagyon régen megalkottatott. Ez régen életbe van léptetve, és a cselédek naponként használ veszik annak«.

Ebből a passzusból nyilvánvaló, hogy a miniszter ur azt imputálta nekem, hogy vagy egy olyan dologról beszélek, a mihez nem tudok, vagy egy olyan dologról nem beszélek, a mit tudok.

Mindenekelőtt megállapitom és konstatálom, hogy tudom azt, hogy a cselédek biztositására van törvény és pedig az 1900 : XVI. és az 1902 : XIV. t.-czikk, a melyek a gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztárról szólnak. Azonban tudom azt is, hogy ezek a törvények nem kielégitők; hogy ezek csakis a biztositásra vonatkozólag intézkednek, és hogy legkardinálisabb hibájuk abban van, hogy nem a cselédekre, hanem csakis a munkaadókra nézve kötelezők,

a miért is baleset esetében azok a cselédek, a kik nem tagjai annak a pénztárnak, sokkal kevesebb beneficziumban részesülnek, mint a kik tagjai.

Hogy ez a kérdés igy van, azt eléggé bizonyitja Návay Lajos t. képviselőtársamnak a földmivelésügyi budget tárgyalása alkalmával tartott beszéde, a melyben maga mondta, hogy ez a cselédtörvény, bár nagyjában és általában véve helyes, mégsem felel meg rendeltetésének, mert a cselédek kötelező biztositását nem foglalja magába. De nemcsak Návay Lajos t. képviselőtársam, a kinek szocziális érzéke és törvényhozói elfogulatlansága előtt én a legmélyebb tisztelettel hajlok meg és a ki iránt a legnagyobb rokonszenvvel viseltetem, van ezen az álláspontou, hanem a képviselőház is azt az álláspontot foglalja el, hogy ez a törvény nem felel meg annak a czélnak, a melyet épen a mezőgazdasági munkás- és cselédbiztositás kérdésében egy modern törvényhozásnak el kell foglalni. A mikor az ipari munkás betegség-biztositásának kérdése tárgyaltatott, a munkásügyi bizottság egy határozati javaslatot terjesztett a ház elé, a melyet a ház 1907 február 16-án elfogadott. Ezen határozati javaslatban a ház kimondja a következőket *(olvassa)*: »A képviselőház felhivja a m. kir. földmivelésügyi kormányt, hogy a mezőgazdasági munkásoknak és cselédeknek betegség- és baleset esetére való kötelező biztositása iránt törvényjavaslatot készitsen és azt a közel jövőben terjeszsze a képviselőház elé.«

Ez történt 1907 február 16-án. Én 1907 május 16-án, tehát elég közel jövőben megsürgettem azt a dolgot a ház egyhangu határozata alapján; a mikor erről a kérdésről és erről a tárgyról volt szó, megsürgettem annak a törvénynek meghozatalát.

Azt hiszem tehát, hogy én lehettem abban a feltevésben és abban a meggyőződésben, hogy az a törvény, a mely a munkásoknak és a cselédeknek balesetbiztositására vonatkozólag intézkedik, nem megfelelő, hanem hogy ha már a ház szocziális tevékenységet fejt ki, akkor működjék abban az irányban, a melyet ez a meghozott határozat megjelöl.

Ez vonatkozik az igen t. földmivelésügyi miniszter ur beszédének eme részére. De az igen t. miniszter ur még azt is mondta *(olvassa)*: »Ha tehát a t. képviselő ur igy beszél itt, akkor hogy beszélhet odakint?«

Erre vonatkozólag megjegyzem, hogy odakint egy kukkot sem mondtam, egy szót sem szóltam, sőt e kérdésben ki se nyitottam a számat, hanem e kérdésben először a képviselőházban emeltem fel a szavamat. Hogy helyes volt-e vagy helytelen, a mit mondtam, az más kérdés; de az bizonyos, hogy ebben az esetben én semmiféle más alkalommal, semmiféle más dologról nem foglaltam el más álláspontot, mint itt és igy fentartom magamnak továbbra is azt a törvényhozói jogot és kötelességet, hogy mindenkor és minden alkalommal elmondjam lelkiismeretem és meggyőződésem szerint a magam véleményét. Ezeket tartottam szükségesnek elmondani.

Elnök: A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! A t. képviselő ur azt mondja, hogy ő tudta, hogy a balesetekre vonatkozólag van már törvény hozva. De ha tudta, akkor kár volt ezt meg nem mondania, kár volt ezt elhallgatnia. Abban pedig most is téved, hogy azt tartja, hogy vannak gazdasági cselédek, a kik a törvény kedvezményét élvezik és vannak cselédek, a kik a törvény kedvezményét nem élvezik, mert az a törvény kötelező, obligatórius és 500.000 cseléd hivatalból, a törvénynél fogva van baleset ellen biztositva.

A mi már most a ház határozatát illeti, az más dolog; mert az először vonatkozik nemcsak a cselédekre, hanem a munkásokra és főleg a munkásokra, és másodszor foglalkozik a baleset- és betegsegélyezés kérdésével és szabályozásával. A mit a cselédpénztárról méltóztatik mondani, az megint más dolog, mert az meg fakultativ és függ a munkaadótól, hogy melyik cselédjét biztositja és melyiket nem, és függ a cselédtől és a munkástól, hogy akarja-e magát biztositani vagy nem? Itt a tévedések játékával állunk szemben, de ha már annyi tévedés van, akkor szivesen elismerem, hogy a képviselő ur abban is tévedett, hogy az a bizonyos inkriminált passzus ő rá vonatkozott volna, mert az nem reá, hanem kedves szomszédjára, Mezőfi Vilmos képviselő urra vonatkozott. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Várady Károly jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: T. ház! Ritkán feküdt a törvényhozás előtt olyan törvényjavaslat, a mely olyan hosszas és olyan sokoldalu előkészitésen ment volna keresztül, mint ez a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat és ritkán feküdt előttünk olyan törvényjavaslat, a mely olyan különböző és olyan ellentétes megitélésben részesült volna, mint ez.

Némelyek nevezik ezt derestörvénynek, mert látják benne a jobbágyság visszaállitását, mások ezt a törvényjavaslatot a gazdák szempontjából tartják elviselhetetlennek, mert túlságos és jogosulatlan terheket látnak benne a gazdákra nézve. Mindenesetre látjuk ebből azt, hogy a közvélemény igen élénken érdeklődik e törvényjavaslat iránt és én azt hiszem, hogy nagyon méltán, mert ez a törvényjavaslat rendkivüli fontossággal bir. E fontosságot pedig én nem abban látom, hogy talán egy fél millió cselédnek az érdekeire vonatkozik, hanem abban, hogy Magyarország legfontosabb és legnagyobb ter-

melési ágának, a mezőgazdaságnak életébe mélyen belenyul, a mikor a gazda és cseléd közötti viszonyokat szabályozza. Közismeretű, hogy Magyarország lakosságának túlnyomó része mezőgazdasággal foglalkozik. Azt is tudjuk, hogy a mezőgazdaságban nélkülözhetetlen és nagyon fontos tényező az az állandó munkaerő, a melyet cselédnek nevezünk. Ha tehát ez a törvény életbe lép, ennek a hatását meg fogja érezni mindenki, a ki mezőgazdasággal foglalkozik; meg fogja érezni mindenki, a ki cselédet tart, meg fogja érezni a nagybirtokos és középbirtokos épugy, mint a kisbirtokos, a kinek legfeljebb egy cselédje van. *(Ugy van!)*

Ennek a törvényjavaslatnak jó megalkotásától függ a mezőgazdaság fejlődésének a sorsa is. Ha jó lesz ez a törvény: nyugalmat, békés munkásságot biztosithat a mezőgazdaság egész területén, és ez által könnyithet azon a nehéz helyzeten, a melyben a mezőgazdasággal foglalkozók amugy is vannak; ha azonban rosszul alkotjuk meg ezt a törvényt, akkor elviselhetetlen állapotokat teremtünk a mezőgazdaságban és a mezőgazdaság válsága csapás volna az egész országra nézve. Ezt kétségkivül elismeri mindenki, mert hiszen mindenki tudja azt és nem szükséges bizonyitani, hogy ha Magyarországon a mezőgazdaság válságos viszonyokkal küzd, azt megérzi a kereskedő, megérzi az iparos, megérzik a forgalmi eszközök és vállalatok és megérzi az ország minden más tényezője is. Ebben rejlik tehát ezen törvényjavaslat rendkivüli fontossága és épen azért ebből a szempontból szándékozom a törvényjavaslatot birálat tárgyává tenni, hogy t. i. mennyiben nyujt kilátást arra, hogy a mezőgazdaság egészséges fejlődését, a mezőgazdasági tevékenységnek nyugodt folyását biztositani fogja és mennyiben nem.

Ezt a czélt tűzte maga elé a miniszter ur is, midőn a törvényjavaslat indokolásában azt mondja, hogy erre a javaslatra a nemzeti termelés zavartalan menetének a társadalmi béke alapján való biztositása szempontjából van szükség. Igenis ezt a szempontot tartom én is a legfontosabb szempontnak, és épen azért, mert ezt egész nemzeti, gazdasági életünkre messze kiható nagyjelentőségü dolognak tartom, kötelességemnek tekintem ezzel a törvényjavaslattal egészen tárgyilagosan foglalkozni, a mely tárgyilagosságnál fogva engem meggyőződésem és véleményem kifejezésében nem feszélyezhet sem pártállásom, sem azon nagy tiszteletem és bizalmam, a melylyel a miniszter ur személye iránt viseltetem, sem bizonyos modern jelszavak, a melyek által magamat egyáltalán nem engedem befolyásoltatni. Elismerem ebben a törvényjavaslatban jónak mindazt, a mi alkalmasnak mutatkozik arra, hogy a cseléd és gazda közötti jó viszonyt biztositsa, de kötelességem rámutatni a javaslat azon intézkedéseire is, a melyek által épen ezen kivánság, ezen czél elérését látom veszélyeztetve.

Ismétlem, t. ház, nem egyoldaluan a gazda érdekei szempontjából, de nem is egyoldaluan a cseléd érdekei szempontjából kell ezt a javaslatot birálat tárgyává tenni. Hiszen a kettő közötti jó viszony az, a mire törekszünk és a minek megvalósitása az egész mezőgazdasági életnek a legfőbb érdeke. Nézetem szerint a gazdának egyik legfontosabb érdeke az, hogy cselédei ki legyenek elégitve és nyugodtan, békességgel és jókedvüen végezzék el kötelességüket. Az előttünk fekvő törvényjavaslat hathatós védelemben részesiti a cselédet és az ő érdekeit és a javaslat ezen intézkedéseit én tökéletesen helyeslem. Helyesnek találom azt a szigort, a melyet ez a törvényjavaslat alkalmazni kiván azokkal a gazdákkal szemben, a kik cselédeik iránti kötelességüket hiven, lelkiismeretesen, becsületesen nem teljesitik. A törvényjavaslat biztositja a cselédnek azt, hogy kialkudott bérét pontosan, kellő időre megkapja, megkapja kellő mennyiségben, jó minőségben az ételt, megkapja az egészséges lakást, a szükséges tüzelő anyagot; továbbá biztositja a törvényjavaslat a cselédet az iránt is, hogy az egészsége, testi ereje veszélyeztetve nem lesz túlságos, el nem birható munkára való kényszerités által, és az iránt is, hogy holmi uzsorának vagy a bér kiszolgáltatásában némely helyen gyakrabban előfordult megcsalatásnak — mondjuk ki egészen őszintén — kitéve nem lesz.

E tekintetben tehát a törvényjavaslat intézkedéseit én tökéletesen megfelelőknek és jóknak tartom. Viszont azonban a cseléd érdekében állónak tartom azt, hogy a gazdának az exisztencziája is biztositva legyen és a gazda túlságos, el nem birható vagy felesleges megterheltetésekkel sujtva ne legyen. Ebben a tekintetben már találok a törvényjavaslatban oly intézkedéseket, a melyek bennem is aggodalmat keltenek.

A gazdák között eddig leggyakrabban hallottam kifogásokat emelni a törvényjavaslatnak azon intézkedései ellen, a melyek arra vonatkoznak, hogy a gazda nemcsak a cselédjének, de cselédje hozzátartozóinak gyógykezeltetéséről is köteles gondoskodni, orvost, gyógyszert fizetni. Megvallom őszintén, hogy én ezt a terhet mint anyagi terhet magában véve nem találom valami túlságosnak és pedig egyrészt azért nem, mert eddig is alkalmazásban volt legalább a nagybirtokosoknál kivétel nélkül, a középbirtokosoknál pedig legfeljebb nagyon kevés kivétellel, de azt mondhatom, hogy általánosságban alkalmazásban volt. Ez a teher legfeljebb a kisgazdáknál uj, a kikről tudjuk, hogy náluk egy bizonyos, orvostól való irtózás a mai napig is általánosságban uralkodik. Az a kisgazda a legtöbb esetben a saját vagy családtagjai betegsége esetén sem hivat orvost, mert neki a falusi kuruzsló-

asszonyhoz több bizalma van; hát akkor természetesen eszeágába sem juthatott neki, hogy a cselédjéhez hivasson orvost.

Ezekre nézve tehát kétségtelenül uj az az intézkedés. Tekintettel azonban arra, hogy ezeknek a kisgazdáknak rendszerint kevés cselédjük van és a legtöbb cselédjük nőtlen fiatalember, a ki tehát erős, egészséges, betegségeknek kevésbbé van kitéve, mint az asszonyok vagy a fejletlen gyermekek, ennélfogva remélem és hiszem, hogy a kisgazdákat ez a megterheltetés valami sulyosan sujtani nem fogja. Hanem sulyosnak tartom ezt az intézkedést egyes vidékekre nézve más szempontból. Mert ha igaz az, t. képviselőház, a mit az Országos Magyar Gazdasági Egyesület emlékiratában, mely erre a törvényjavaslatra vonatkozik, mond, hogy t. i. az országnak néhány száz körzetében a körorvosi állás betöltve nincs: akkor elő fog állni az a nagyon sulyos teher, hogy az orvosért igen nagy távolságokra kell menni, a mi tekintetbe véve azt, hogy a cselédeknek rendszerint nagyon sok gyermekük szokott lenni és hogy a gyermekek és az asszonyok között fordul elő a legtöbb betegedési eset, — igy tehát nagyon gyakran lesz szükség arra, hogy nagy távolságokra küldjenek orvosért — meglehetősen sulyosan fogja érinteni azon vidékeknek gazdáit, a hol, mint már mondtam, a körorvosi állás betöltve nincs.

E tekintetben tehát nekem elsősorban is az a kifogásom a törvényjavaslat ezen intézkedése ellen, hogy korábban jött, mintsem az egészségügy országszerte szerveztetett volna. A sulyos terhet pedig abban látom, hogy az a törvényjavaslat olyan közegészségügyi szervezetet feltételez, a milyen a valóságban nem létezik. *(Igaz! Ugy van!)* Ennek következtében igazságtalanul és saját hibájukon kivül egyes vidékek gazdái ezen gyógykezelési költségek által sulyosan lesznek terhelve, mig más vidékek gazdái, azok, kiknél ott van a körorvos a közel szomszédságban, e sulyos tehertől mentesek lesznek.

Másrészt, t. képviselőház, őszintén megvallva, azt is nagyon sajnálom, hogy ez a gyógykezelési költség, mint kötelezettség, törvényben állapittatik meg. Sajnálom ezt abból a szempontból, mert ezáltal a gazda és a cseléd közötti viszonynak egy eddig fennállott igen értékes erkölcsi momentuma vész el. Mert eddig kötelezettség nélkül megtették a gazdák azt, hogy gyógykezeltették a cselédeket, gyógykezeltették cselédeiknek a gyermekeit és feleségeit is, bár erre a törvény nem kötelezte őket.

Sőt az 1876: XIII. t.-czikknek azt a — nézetem szerint inhumánus — intézkedését, a mely szerint a gazda jogositva volt, az eddigi törvény alapján, a beteg cselédnek bérét a betegség tartamára levonni: soha nem hallottam, hogy valahol alkalmazták volna.

A gazdák és a cselédek között fennállott, eddig erkölcsi alapokon nyugvó viszonynál fogva is a gazda önként erkölcsi kötelességének tartotta a cseléd egészségéről való gondoskodást. Láttam magam akárhány esetet, hogy a mikor a földbirtokos kastélyába megérkezett a hire annak, hogy egyik vagy másik cselédnek a felesége vagy a gyermeke veszélyesen beteg, a mikor tisztában voltak azzal, hogy veszély van, hogy akkor azon néhány órai késedelem alatt is, a meddig eltart az orvos megérkezése, elrendelték bizonyos háziszereknek, bizonyos u. n. első segélyeknek alkalmazását. Szóval a gazda törődött a cseléd családtagjainak az egészségével.

Az uj törvény ezzel szemben egy végrehajtás utján is érvényesithető kötelességet ró a gazda vállaira és azt az erkölcsi momentumot, a mely eddig fennállott, tökéletesen megszünteti. Nagyon lehet tartani attól, hogy ez is a cseléd és a gazda közötti jó viszony elhidegüléséhez fog vezetni. A gazda ugy fogja a jövőben felfogni a dolgot: én megteszem azt a kötelességet, a melyre engem a törvény kötelez és azontúl nem törődöm vele.

Akkor azután igen sokszor a törvény azon intézkedésének, mely — megengedem — a legjobb intenczióból származik, épen a cselédekre nézve káros következményei lesznek. A vidéken ugyanis nem olyan könnyü orvost szerezni, mint a fővárosban, vagy más nagyobb városokban. Hányszor megtörténik az, hogy késő este betegszik meg valaki! Járhatlan utak vannak, lehetetlen bármiféle igát reggelig elinditani, és az éj sötétjének nekimenni. Ha beküldenék is abba a legközelebbi városba a kocsit, az orvos nem volna hajlandó ilyen nyaktörő utakon, koromsötétségben kijönni. Ott tehát első és gyors segitségre van szükség, és ilyenkor igen becses volt az a patriarchális viszony, a mely eddig a cseléd és gazda közt fennállott, és a melyet ez a törvényjavaslat tökéletesen tönkre fog tenni.

Ezenkivül akkor, mikor a cselédet a gazda megfogadja, tulajdonképen csak azt a cselédet látja, és nem látja az ő családtagjait, tehát nem tudja, hogy milyen terhet vesz magára a cseléd felfogadása által. Lehet, hogy az a beszegődött cseléd egy szép, egészséges szál ember, és van neki néhány csenevész, folytonosan betegeskedő gyermeke, ugy hogy azoknak az év legnagyobb részében folytonos orvosi kezelésre van szükségük. Emiatt természetesen a felfogadott cselédet visszautasitani nem lehet.

Ennélfogva én azt tartanám kivánatosnak, hogy a gyógykezelési kötelezettség, ha már a gazdára akarjuk azt róni, a mit én szintén nem tartok egészen helyesnek, — erről azonban majd később fogok szólni — csak abban az esetben terhelje kötelezőleg a gazdát, ha a cseléd már második szolgálati évébe lép. Ez által én azt kivánnám elérni, hogy a cseléd is iparkodjék azt a helyet megbecsülni, a melyen

szolgál, és törekedjék magát érdemessé tenni arra, hogy a gazda őt a következő évre is megtartsa, vagyis a szolgálati szerződést vele a következő évre is meghosszabbitsa. A ki ez ellen azt hozná fel, hogy ennek talán az lenne a következménye, hogy a gazdák az év végével mindig elbocsátanák összes cselédjeiket azért, hogy a következő évben rájuk ilyen teher ne háramoljék, annak én azt válaszolom, hogy nem ismeri a gazdálkodás viszonyait, és nem tudja, hogy milyen nagy értéke és becse van egy gazdaságban a hosszabb ideig szolgáló cselédnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Anyagi áldozatokat minden gazda hajlandó hozni azért, hogy a cselédjét, a jó cselédjét, a kit legalább egy esztendőn át kipróbált és kiismert, állandóan magához kösse.

Emlitettem, hogy nem tartom egészen igazságosnak, hogy a gyógykezeltetési teher kizárólag a gazdákra hárittassék, és e felfogásomban megerősit az, hogy mindenféle más termelési ágban a munkaadó a gyógykezelési költségekhez csak bizonyos hányadrészszel járul hozzá. Miért akarjuk hát épen ennél a termelési ágnál, a mely nálunk nemzeti szempontból is a legfontosabb, és a mely amugy is a legsulyosabb viszonyokkal küzd, az egész terhet a munkaadóra háritani?

Az én felfogásom szerint a legszegényebb embereknek, a legkisebb exisztenciáknak gyógyitásáról gondoskodni az állam feladata. Erről államilag kellene gondoskodni, és akkor a gazdákat ép ugy, mint más adófizetőket, egy bizonyos hozzájárulás terhelné. Ez volna igazságos megosztása a teherviselésnek, és akkor ez jótékonyan kiterjeszkednék nemcsak a cselédekre, hanem mindazokra, a kik a cselédekkel egyenlő szegény sorsban vannak.

Nem tartozik ide és nem akarok a tárgytól elkalandozni, de önként kinálkozik, hogy e tárgyról szólva felvessük azt a kérdést, hogy tulajdonképen az az országos betegápolási alap, melyhez minden adófizető az ő állami adójának 5%-ával hozzájárul, mire való, ha ily czélokra nem forditjuk?

Másik uj intézkedés a törvényben, a melyet szintén sokan terhesnek tekintenek, az iskoláztatás kötelezettsége. Ugyanabból a szempontból, a melyből igazságtalannak tartom a gyógyitási költségeknek a gazdákra háritását, igazságtalannak tartom az iskoláztatás költségeinek is a gazdákra háritását, mert tulajdonképen az iskoláztatás, vagyis a nép műveltségi szinvonalának emelése, csak olyan állami feladat, a milyen a szegények egészségéről való gondoskodás. Magában véve anyagilag ezt a terhet valami túlságosnak ismét nem tekintem, de hát a gazdáknak helyzete nem is oly rózsás, oly erős, hogy valami nagy terhet elviselnének, és én tökéletesen értem azt, hogy az ilyen kisebb megterheltetések is nagy elégedetlenséget keltenek azért, mert ez az a sok kicsi, a mi végre is sokra megy. A kérdés helyes és igazságos megoldásának azt tartanám, hogy az iskoláztatás egytalán ingyenessé tétessék. *(Helyeslés.)*

De addig is, a mig ez be nem következik, — remélem, hogy a legközelebbi jövőben ez a kivánságunk meg fog valósulni, — ezt a terhet nem a gazdákra kellene háritani, vagy ha a gazdákra háritjuk, akkor ép ugy, mint előbb a gyógykezelési költségekről mondottam, csak azon gazdákat terhelném vele, a kiknél a cseléd már ki van próbálva, bevált, s kik ennek következtében a cseléd szolgálati szerződését egy éven túl meghosszabbitották.

Ugy a gyógykezelési költségek, mint az iskoláztatási költségek tekintetében felmerült az az aggodalom, hogy ezen intézkedéseknek az lesz a következménye, hogy majd ázsiója lesz a gyermektelen cselédnek vagy a kevés gyermekkel biró cselédnek. Én ezt az aggodalmamat egészen alaptalannak nem tartom, mert tudom azt, hogy a gazdák túlnyomó része ilyen kicsinyes szempontoktól, — én elismerem, hogy ez a kicsinyes szempont — nem tudja magát emanczipálni ép azért, mert a gazdák súlyos viszonyai közt ez a sok kicsiny sokra megy és nagy terhet ró reá.

Abban pedig tökéletesen igaza van a földmivelésügyi miniszter urnak, és azt hiszem, hogy ő a tapasztalás és a statisztika alapján beszél, mikor azt mondja, hogy a cselédségnek rendkivül propagativ ereje van és ép ezt nagyra becsüli. Ebben tökéletesen igaza van, és én épen ezt féltem a törvényjavaslatnak ezen két emlitett intézkedésétől, hogy azután a cselédségnek ez a nagy propagativ ereje, mely abban nyilvánul, hogy rendszerint a cselédnek van sok gyermeke, meg fog csappanni és oda fogunk jutni, hogy elő fog fordulni a cselédek közt is az, a mi eddig épen a cselédek közt még sehol elő nem fordult, és az az egy- és kétgyermekrendszer. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

A törvényjavaslat egy harmadik és nagy hibáját látom én abban, hogy nagyon megszaporitja azon eseteket, mikor a gazda és a cseléd közt felmerült differenciák hatósági elintézés alá kerülnek. A cselédperek száma oly végtelen mennyiségben fog felszaporodni, *(Igaz! Ugy van! balfelől)* hogy én igazán teljes aggodalommal vetem fel azt a kérdést, vajjon hol van Magyarországon az a közigazgatási apparátus, mely mindazon differenciákat el fogja birni intézni, a melyekkel eddig a kisebb és nagyobb gazdaságokban a gazdatiszteknek igen sok dolguk akadt? *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Fábry Károly: Ez nem deres-, hanem perestörvény lesz. Nem cselédtörvény, hanem cselédperrendtartás!

Okolicsányi László: Számtalan esetben kénytelen lesz ezentúl a gazda a hatósághoz fordulni, hogy magának elégtételt szerezzen, hogy

cselédjét megfenyitse, a mely eseteket eddig otthon saját gazdai hatalmával elintézett, és pedig ugy, hogy egy kis perpatvarkodás után a legközelebbi 24 órában el volt felejtve, el volt simitva a dolog. Tudom azt, hogy bizonyos modern eszmékkel és jelszavakkal nem tartják sokan összeegyeztethetőnek, hogy a gazdának az ő cselédje felett gazdai hatalma és fenyitési joga legyen. És elsősorban azt a kérdést vetem fel, hogy mindenki, a ki egy bizonyos szolgálatnak teljesitésére vállalkozik és arra magát kötelezi, nem korlátozza-e önként a saját egyéni szabadságát? Hiszen ez nemcsak a cselédre vonatkozik, hanem minden alkalmazottra és minden termelési ágra.

Felhozzák pl. panaszképen a törvényjavaslat ellen, hogy a szabad költözködési jogot korlátozni akarjuk ezzel a törvényjavaslattal. Engedelmet kérek, hátha valaki hivatalt, állást vállal, nincs-e annak is szabad mozgási joga, szabad költözködési joga bizonyos mértékben korlátozva?

Végre is, ha a társadalomban rendet akarunk fentartani, ha gazdasági termelést akarunk teljesiteni, akkor bizonyos szabályokat, bizonyos fegyelmet, bizonyos kötelezettségeket respektálni kell. *(Ugy van! balfelől.)* Én sohasem fogom elismerni az olyan modern eszméknek jogosultságát, a melyek ugy állitják fel a tételt, hogy igenis fizetésjavitást, helyzetjavitást és mindenféle előnyt és szabadságot megadjunk, de a kötelességek teljesitéséről azután senki sem akar tudni semmit.

A mezőgazdaságban pedig a kötelességek teljesitésére való rászoritás a viszonyoknál fogva másnak a kezében nem lehet, mint a gazdáéban. Nem lehet itt összehasonlitani a viszonyokat, pl. az ipari termelés viszonyaival. Az iparvállalatok, a nagy gyárak rendszerint olyan helyeken vannak, a hol közel van a hatóság, a hol kitünő forgalmi eszközök bármely pillanatban, a napnak és az évnek bármely szakában lehetővé teszik a hatósággal való érintkezést, a segélyről, a védelemről való gondolkodást. De kint a határban, az erdőkön, a pusztákon, a hol óraszámra nincs egy intelligens ember, napi járásnyira nincs egy vasuti vagy távirdai állomás, azokon a helyeken végre is annak kell a rendet fentartani, a ki épen ott van, annak kell birni azzal a joggal, hogy fenyitsen, azzal a joggal, hogy a saját tulajdonában, a saját gazdaságában rendet biztositson.

Azt a gazdai fegyelmet ne méltóztassék ugy tekinteni, hogy ez egyedül jogosultság volna arra, hogy az a gazda az ő cselédjét ütlegelhesse. Ez a legvégső eszköz, a mely eddig is igen ritka esetben nyert alkalmazást, és a mely minden esetben, ha igazságtalanul és visszaélésképen alkalmaztatott, kegyetlenül megbosszulta magát azon a gazdán. Én, mondhatom, az emberi társadalomnak mindenféle rétegeivel és osztályaival érintkeztem, de egy osztálynál sem találtam oly erősen kifejlett igazságérzetet, mint a cselédeknél. Csodálatos, hogy ők, ámbár egyenlő sorsban, egyenlő helyzetben vannak, egymást támogatják, bizonyos testületi szellem természetesen van közöttük: mégis, mikor közülük valamelyik a rendet és fegyelmet megzavarja, a gazda az illető ellenében a lehető legerélyesebben fellép, azt a legerélyesebben megfenyiti: valahányszor azok a cselédek érzik, hogy most a gazdának igaza van, minden testületi szellem fölé emelkedik az igazságérzet és valamennyi cseléd a gazda pártjára áll a fegyelmet és rendet megbontó cseléddel szemben.

Ez a tekintélye a gazdának és ez az okosan és mérsékelten, de mindig a kellő időben és igazságosan alkalmazott fenyitési jog biztositotta a gazdaságban a rendes és nyugodt munkát. És hogy ha ezt most, a törvényjavaslat elfogadása által megszüntetjük, mondhatom, a legnagyobb aggodalommal vagyok eltelve arra nézve, hogy a gazdák hogyan fogják gazdaságaikban a rendet fentartani és hogyan fogják a jövőben tekintélyüket biztositani. *(Helyeslések.)*

Szeretném én látni, t. képviselőház, hogy milyen tekintélye van annak a gazdának, a ki egy cseléd tiszteletlen magaviselete miatt kénytelen elmenni a szolgabiróhoz panaszkodni és tőle elégtételt kérni. De felvetem azután azt a kérdést, hogy vajjon megkapja-e azt az elégtételt? Mert ebből a törvényjavaslatból nem látjuk azt, hogy milyen lesz az eljárás a szolgabiró előtt. Vajjon a szolgabiró a tényállás megállapitásában a szigoru bizonyitékokhoz lesz-e kötve, vagy pedig a bizonyitékok szabad mérlegelésére lesz-e feljogositva?

Hányszor állottam én egy cselédemmel szemben olyan helyen, a hol a láthatáron ember látható nem volt. Ha ilyen alkalommal történik valami, hol veszem én akkor a szigoru bizonyitékokat?

De azonkivül, t. ház, a cseléd által okozható károk igen nagy részének olyan a természete, hogy azoknál igazán és kétségen kivül, a tény és azt az okozó körülmények közötti összefüggés megállapitása igen nehéz.

Egy hang *(a baloldalon)*: A józan belátás a döntő!

Okolicsányi László: Azt mondja t. képviselőtársam, hogy a józan belátás. De vajjon biztositva van-e a gazda részére annak a hatóságnak a józan belátása, a mely hatósági közeg soha gazdasággal nem foglalkozott, soha állattenyésztést nem üzött, állatoknak gondozásával nem törődött, gazdasági és természetrajzi ismeretei nincsenek?

Előveszem, t. képviselőház, mindazokat az eseteket, a mikor a cseléd kárt okoz a rábizott állatokban. *(Felkiáltások a baloldalon: Meg kell büntetni!)* Igen, büntetni kell; de számtalan

esetben nem igazolható be, hogy a cseléd okozta a kárt. Tudok rá esetet, a mikor juhok rakásra hullottak, és az állatorvos minden bonczolás alkalmával csakis a szivszélhüdést tudta konstatálni. Semmi külső erőszaknak a nyoma az állaton nem mutatkozott. A szivszélhüdés volt tudományosan megállapitva. És akkor ki tudja azt bebizonyitani a szolgabiró előtt, hogy annak a szivszélhüdésnek az okozója a juhásznak a tenyere, a ki ügyesen befogta az állatnak az orrát ugy, hogy az lélegzeni nem tudván, szivszélhüdést kapott?

Tudjuk azokat az eseteket, a mikor a kocsisok nagy előszeretettel a vemhes kanczát idő előtt elvetéltetik, hogy nekik ne legyen bajuk a csikóval. Ki tudja akkor majd utólag bizonyitani, hogy az a kancza tényleg vemhes volt és hogy a kocsis volt a kár okozója?

Számtalan ilyen esetet lehetne felhozni a gazdasági életből, mikor a gazda eddig el tudott bánni saját hatáskörében, gazdai hatalmánál fogva a cseléddel és azért, mert a többi cselédek is tudták, hogy a cseléd bűnös és a gazdának igaza van. A gazdaságban uralkodó ez a közfelfogás nyujtott garanciát arra nézve, hogy visszaélés nem történhetett, s ez biztositotta a rendet és nyugalmat a gazdaságban.

Kötelességemnek tartom, t. ház, kifejezést adni még azon alapos aggodalmamnak is, hogy ha ez a törvényjavaslat igy, a mint van, elfogadtatik, ha a gazda és cseléd közti viszonyt merev jogviszonynyá teszi és abból minden erkölcsi elemet kiküszöböl, a gazdát gazdai hatalmától és fenyitési jogától megfosztja, akkor igaza lesz Mezőfi t. képviselőtársamnak, a ki azt mondta, hogy ez a törvényjavaslat fogja megnyitni előttük a majorokat.

Tudjuk a mindennapi életből, hogy semmi sem mérgesitheti el jobban az emberek közt a viszonyt, mintha a köztük felmerült differenciákat bíróság elé viszik. Jóbarátok, rokonok gyakran veszekednek egymással, éles ellentétek merülhetnek fel köztük, de az ellentétek megint elsimulnak, elfelejtetnek; de a mint az egyik bíróság elé viszi a dolgát, életfogytiglan tartó ellenségeskedés lesz belőle.

Ettől a következménytől féltem a jövő gazdáit és cselédeit egyaránt, mert a cselédekre nézve is sokkal sulyosabbak azok a következmények, a melyeket e törvényjavaslat rájuk ró elsősorban azáltal, hogy pereskedniök kell, másodsorban pedig, hogy ha csakugyan vétkesek, mindjárt alkalmaztatásukat vesztik el. Mert más megoldást nem találhatunk. Eddig a cseléd kikapott igy vagy ugy. Kikapta gazdájától a maga fenyitékét. Ha ezt igazságtalannak találta, az eddigi törvény értelmében is elégtételt kereshetett a hatóságnál, de ez csak a legritkább esetekben fordult elő. Én legalább ilyen esetről soha nem hallottam. Ezentúl pedig nem fenyittetik, hanem egyszerűen elvesziti kenyerét, eltávolitják abból a gazdaságból és kártéritésre itélik, mely kártéritési kötelezettségének természetesen eleget tenni nem tud, mert összes vagyona, minden ingósága nem ér meg annyit, mint amennyit megért az a ló vagy ökör, melyet tönkretett.

T. képviselőház! Kötelességemnek tartottam ezeket az aggodalmaimat kifejteni és még különösen a hatóság előtti eljárásra s a sok cselédperre való tekintettel egy nagy aggodalmamnak kell kifejezést adnom, t. i. annak, hogy ezeket a cselédpereket még a szükségen felül mesterségesen is szaporitani fogják olyanok, a kiknek az érdekükben áll. Mert hát a legmodernebb felfogás szerint a szegény, nagyon szegény cseléd- és munkásembernek jóléte iránt érdeklődni nagyon jövedelmező üzlet volt eddig is; most egészen uj jövedelmi forrás kinálkozik ebben a törvényjavaslatban olyanok részére, a kik a vidéken ilyen cselédperekben való képviseletet szeretnek elvállalni. *(Felkiáltások balfelől: Ügynökök! Utazók!)* Lehetnek azok ügyvédek, vagy nem ügyvédek, az tökéletesen mellékes, nevezzük őket cselédprókátoroknak. Ezek a cselédprókátorok ki fogják tanitani a cselédeket arra, hogy milyen esetekben van nekik joguk a hatóság elé menni panaszszal, mit szabad nekik tenni, hogyan játszhatják ki ezt és azt az intézkedést, és denikve ezeknek révén, ezeknek jogi tanácsa folytán az egész környék gazdái, kis-, nagy- és legnagyobbgazdái egyformán folytonosan vagy alperesként, vagy felperesként cselédperekben fognak utazni és eljárni.

Ez ellen a veszély ellen, a melyet ha tréfásan adtam is elő, de nagyon komolynak tartok, én azáltal kivánnám a gazdákat megvédelmezni, hogy a törvényjavaslat mondja ki azt, hogy az ezen törvény alapján folytatott cselédperekben, eljárásokban semmiféle eljárási költség meg nem állapitható; teljesen ki kellene zárni a költségek megállapitását. *(Helyeslés balfelől.)* Akkor aztán az, a ki csupa lelkesedésből és a cselédek iránti rajongó szeretetből vállalja magára ezt a képviseletet, hát az teheti, annak buzgósága iránt tisztelettel fogunk viseltetni, de legalább azt haszonlesésből nem fogja tehetni senki. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Ezeket az aggodalmaimat, a melyeket — mondom — azért tartottam egész őszintén és tárgyilagosan kifejtendőknek, mert meggyőződésem szerint ez a törvényjavaslat igen fontos érdekeket érint, én itt kötelességszerüleg elmondottam. És ha ezt a törvényjavaslatot mindezen aggodalmaim dáczára elfogadom általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, ezt csakis két okból teszem.

Először is némileg megnyugtat engem az, hogy ez a törvényjavaslat — a mint beszédem elején mondottam — olyan nagy és széleskörü előkészitésen ment keresztül; az Országos Ma-

gyar Gazdasági Egyesület és a vidéknek mindenféle gazdasági egyesületei hozzászólottak, a miniszter ur ankéteket hivott össze, minden irányban érdekelt emberek megnyilatkozhattak, s végre, ha ők mindebben mint gyakorlati gazdák magukra nézve veszélyt nem látnak, részemről azt vagyok kénytelen hinni, hogy az én felfogásom téves.

A másik szempont pedig, a mely engem arra indit, hogy a törvényjavaslatot általánosságban elfogadjam, az, hogy remélem, hogy a részletes tárgyalás során a törvényjavaslatnak egyes intézkedései még változásokat szenvedhetnek és akkor azután harmadszori olvasásban a törvényjavaslat olyan alakban fog elénk kerülni, a mely azt elfogadhatóvá fogja tenni.

Azt azonban kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a gazda gazdai hatalmának és fenyitési jogának a fentartását, ugy amint az 1876-iki törvény alapján eddig az fennállott, olyan fontosnak tartom, hogy ha ez nem vétetnék be a törvényjavaslatba a részletes tárgyalás során, akkor a harmadszori olvasásban mindenesetre ellene szavaznék ennek a törvényjavaslatnak. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Vlád Aurél!

Vlád Aurél: T. képviselőház! Igaza van az előttem felszólalt képviselő urnak abban, hogy ezen törvény helyes, vagy helytelen voltától függ a mezőgazdaság fejlődése Magyarországon; igaza van abban is, hogy sok tekintetben a társadalmi béke is ennek a törvénynek helyes vagy helytelen intézkedéseitől függ. Én nem egyoldalu szempontból akarom ennek a törvényjavaslatnak általános elveit elbirálni, hiszen mindazokat a jó intézkedéseket, a melyeket ez a törvényjavaslat a cselédekre nézve tartalmaz, előadta már előttem Návay Lajos t. képviselőtársam és maga a földmivelésügyi miniszter ur, azokat az intézkedéseket ellenben, a melyek a cselédekre nézve sérelmesek, előadta Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam.

T. képviselőház, én azt hiszem, hogy ez a törvényjavaslat helytelen alapeszméből indult ki. Én azt hiszem, hogy czélját téveszti, és nem hogy a társadalmi békének tenne szolgálatot, hanem ellenkezőleg épen a társadalmi békét fogja veszélyeztetni. A sztrájkkal szemben az állam hatalmi szóval, büntető tilalmakkal nem védekezhetik; nem védekezhetett más országokban sem. Ismeretes dolog, hogy azok az államok, a melyek legkorábban helyezkedtek a sztrájkkal szemben a tilalom álláspontjára és szigoruan büntették azokat, a kik a sztrájkban részt vettek, mind belátták ennek az intézkedésnek hiábavalóságát. Angliában 1799-től 1825-ig létezett az ugynevezett tilalmi korszak, a mikor a sztrájk résztvevőit összeesküvőknek tekintették. Daczára e törvény szigoru intézkedéseinek, a sztrájkoknak nem lehetett elejét venni, ugy hogy 1825-ben el kellett ismerni a sztrájk jogi szabadságát.

Hogy a sztrájktilalom, a munkások koalicziójogának megszoritása, a sztrájk szabadságának elvonása micsoda következményekkel jár, erre vonatkozólag Brentano hires nemzetgazdának a müvére utalok, a ki a sztrájkszabadság elvonásának korszakáról a következő jellemző adatokat és véleményt mondja *(olvassa)*: »A szakszervezetek karakterisztikonja e korban, mondja Brentano, a munkások mélységes nyomora, a legszigorubb titoktartás szervezeteikben, a legvégsőbb szükkeblüség iparpolitikájukban és a legnagyobb erőszakosság eszközeikben, sőt még az is, hogy az orgyilkosságtól sem riadtak vissza.«

T. képviselőház, épen igy történt Franczia-országban is, a hol a franczia forradalomtól kezdve 1884-ig a sztrájkok tilalmazva voltak, a sztrájkra való felhivás és egyesülés büntetendő cselekmény volt. A németországi példáról, azt hiszem, felesleges szólni, hiszen mindenki tudja, hogy Bismarck milyen hatalmi eszközökkel igyekezett a munkások mozgalmait és a sztrájkokat lehetetlenné tenni és az eredmény az volt, hogy Németországban is el kellett ismerni a munkások azon jogát, hogy sztrájkolhassanak, el kellett ismerni a munkások azon jogát, hogy a munkásnak helyzete javitása végett igenis joga van a koaliczióra, joga van a szervezkedésre, joga van végső esetekben sztrájkolni.

T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy ez a törvényjavaslat se lesz sokkal szerencsésebb hatásában, a mikor azt hiszi, hogy az 57. §. segitségével majd lehetetlenné fogja tenni a sztrájkot. Én azt hiszem, hogy a munkásosztálynak és a cselédeknek azon törekvése, a mely észlelhető, hogy t. i. azt a jogi emancipácziót, a melyet 1848-ban a törvényhozás nekik megadott, tényleges emancipáczióvá változtassák át, azt a tényleges életbe is átvigyék, nagyon jogos törekvés. És mit látunk mi most ebben a törvényjavaslatban? Azt látjuk, hogy benne olyan törvényes intézkedések foglaltatnak, a melyek lehetetlenné akarják tenni, hogy ez a jogi emancipáczió tényleges emancipáczióvá változzék át. Hiszen, t. ház, a becsületsértési paragrafusnak intézkedéseit, a házi fegyelemnek oly értelmü felfogását és magyarázását, a mely a testi bántalmazást is megengedi, nem lehet máskép kimagyarázni, mint ugy, hogy a munkásosztálynak törekvését egy megfelelő társadalmi állás kivivására, a maga jogegyenlőségének tényleges keresztülvitelére ilyen törvényes eszközökkel akarjuk lehetetlenné tenni és meggátolni.

Én elismerem azt, hogy fegyelemre és rendre minden gazdaságban szükség van, de én azt hiszem, hogy a fegyelmet és rendet sem bottal, sem pedig becsületben gázoló kifejezésekkel és káromkodásokkal elérni nem lehet. Én azt

hiszem, hogy a gazdaosztály semmit sem fog veszíteni azáltal, hogy a káromkodás lehetetlen lesz, és hogyha ezen magyar nemzeti sajátság ezentúl jogi akadályokba fog ütközni.

T. ház! Én azt hiszem, hogy minden józanul gondolkozó embernek csak örülni kell azon, ha a munkásosztály kikéri magának és nem tűri azt, hogy akárcsak a rend, akárcsak a dorgálás ürügye alatt becsületében gázoljanak. Hiszen a cselédi viszony kétségtelenül az emberek között létesit egy gazdaságilag függő viszonyt, de ennek nem szabad a jogegyenlőség rovására történnie és nem szabad a törvény előtti egyenlőségnek nagy elvét sértenie.

T. képviselőház! Azt mondják, hogy ezen intézkedésekre azért van szükség, hogy a rossz cselédek ellen lehessen védekezni; a többi intézkedésekre pedig azt mondják, azért van szükség, — a gazdákra irányuló intézkedésekről van szó — hogy a rossz gazdák ellen a cselédeket megvédjük. Én azt hiszem, t. ház, hogy ez a törvény a rossz cselédek ellen védelmet nem fog nyujthatni. Hiszen a rossz cselédek ellen semmivel sem lehet védekezni. Ha rossz egy cseléd és annak a gazdának mindenképen kárt akar okozni, hiába tiltom el őt a sztrájktól, hiába tiltom el őt attól, hogy vendéget fogadhasson, mondjuk egy szociálista agitátort, a maga házában, sztrájkolhat és rosszat csinálhat ő a nélkül is. Hiszen ismeretes a sztrájknak az a fogalma és ujabb alkalmazása, a mely nem abban áll, hogy nem áll munkába a munkás, hanem kárt okoz a gazdának, a rábizott anyagot elrontja, ugy hogy a gazda kénytelen őt elbocsátani. Azt hiszem, hogy ez a sztrájk sokkal veszedelmesebb, mint a mely abban nyilvánul, hogy kiáll a munkából. Már pedig, azt hiszem, hogy ezen sztrájkkal szemben védekezni lehetetlen.

T. ház! A házi fegyelem nem állhat abban, hogy a bántalmazás, a verés jogát is megengedjük, hiszen ma már mégis csak fejlődött annyira a czivilizáczió, hogy a botbüntetés és általában a bántalmazás egyéb nemei, mint nevelési eszközök, anakronizmussá lettek. És hiába fogja a törvényhozás erre a gazdának megadni a jogot, mert ha abban a munkásban, illetőleg cselédben lesz emberi önérzet, akkor a tényleges életben oly magatartást fog tanusitani, hogy annak a gazdának el fog menni a kedve attól, hogy ezen jogával éljen. *(Mozgás balfelől.)* Az erre vonatkozó jogot törvénybe iktatni nem lehet.

T. ház! Véleményem szerint ez a törvényjavaslat halva született, mert vagy olyan változásokon fog keresztülmenni, a melyek a törvényjavaslat alapelveit fogják érinteni, vagy maga az élet fog ugy elbánni vele, hogy semmi sem marad belőle. De ettől eltekintve, azt hiszem, hogy időelőtti ezen törvényjavaslat beterjesztése, mert lehetetlen addig helyes szociálpolitikát csinálni, a mig jó, helyes és igazságos közigazgatást nem léptetünk életbe. Mostani szolgabiráinkkal, mostani rendőrkapitányainkkal sohasem fogunk helyes szocziálpolitikát csinálhatni. Hiszen ez a törvényjavaslat a közigazgatásra nagy és széles jogkört ruház, s azt lehet mondani, biráskodási joggal ruházza fel a közigazgatást olyan kérdésekben, a melyeknek helyes elbirálására a jelenlegi közigazgatás képtelen.

Hogy valaki biráskodhassék, ahhoz elsősorban objektivnek és függetlennek kell lennie, már pedig jelenlegi közigazgatásunkból hiányzik az objektivitás és a függetlenség. Ugyan mit várhatunk közigazgatásunktól és annak a főszolgabirónak biráskodásától, a midőn ily esetek is előfordulnak. *(Halljuk!)* Egy szocializtát elitélt elsőfokon a főszolgabiró 15 napi elzárásra, mert engedély nélkül hivott össze gyülést. Ezen határozat megfelebbeztetvén, az alispán másodfokon pénzbüntetésre változtatta az itéletet. A terhelt erre felebbezett a bűnösség kérdésében a belügyminiszterhez, a ki az itéletet a felebbező fél hátrányára változtatta meg és a 15 napi elzárást, vagyis az elsőbiróság itéletét hagyta helyben. Bocsánatot kérek, t. ház, de a jog alapelveivel ellenkezik az, hogy egy határozatot annak a terhére változtassanak meg, a ki felmentése érdekében felebbezett. *(Mozgás és ellenmondások balfelől.)* Ez a kérdés, bocsánatot kérek, jogilag szabályozva nincs, hanem a tényleges életben igenis igy van, mert közigazgatásunkban nem a jogelvek uralkodnak, hanem az önkény. *(Mozgás balfelől.)* A felemlitett esetben pl. ha az illető nem felebbezett volna, helybenmaradt volna a másodfoku itélet és nem hozhatott volna a miniszter sulyosabb itéletet. *(Mozgás és zaj balfelől. Halljuk!)*

Azt hiszem, t. ház, hogy a mi közigazgatásunk még nem érett arra, hogy ilyen fontos hatáskört ruházzunk rá, hiszen a sztrájk eltiltásáról szóló paragrafus oly szerencsétlenül van szövegezve, hogy annak alapján mindenkit el lehet itélni. Még azt is meg lehet büntetni ennek a paragrafusnak az alapján, a ki a még el sem szerződött munkást akarja kapaczitálni. Pedig mielőtt elszerződött volna, nem lehetséges szerződésszegésről beszélni. És mégis azt mondja, »a ki a szerződni óhajtó cselédet szóval, vagy tettel bántalmazza«. *(Felkiáltások a középen: Terrorizmus czéljából.)* Terrorizmus? Bocsánatot kérek, hiszen az elszerződni hajlandó cselédet nemcsak kizárólag abból a czélból lehet bántalmazni, hogy ne szerződjék. De ettől eltekintve szerződésszegésről nem lehet szó, a mig el nem szegődött. Addig nem lehet a sztrájkra való izgatás alá venni azt, a ki szóval vagy tettel bántalmaz valakit. Mert akkor elkövetheti a becsületsértés vagy a testisértés bűncselekményét és meg lehet büntetni a büntetőjog alapján. Mire kell tehát itt egy önálló kihágást statuálni, a mely magában

oly tényálladékot foglal, a melyet a büntetőtörvénykönyv is sujt.

Nagy Sándor: Az csak stiláris hiba! Ki maradt, hogy: a ki oly célból bántalmazza.

Vlád Aurél: Mindegy. A ki bántalmazza, az a büntetőtörvénykönyv szerint büntetendő. Most egy kihágást statuálnak egy bűncselekményből, egy oly tényálladékból, a mely a büntetőtörvénykönyv szerint vétséget képez. Milyen törvényhozási intézkedések ezek? A biró nem tudja majd, hogy a büntetőtörvénykönyv alapján, vagy pedig ezen sztrájkparagrafus alapján járjon-e el az illető ellen. Hiszen a vétség tényálladéka magában véve vétség és mint ilyen nagyobb, mint a kihágás. És ilyen a büntetőtörvénykönyv értelmében vétséget képező cselekményeket az 57. §. segélyével közigazgatási hatóságoknak hatáskörébe utaljuk át, hogy majd az a közigazgatási hatóság bánjon el majd more patrio az illetővel.

Szintén a sztrájktól való félelem vezette a minisztert oly intézkedések megtételére, a melyek az állampolgári jogokat a legmélyebben sértik. Hiszen ha az a cseléd a saját házába csakis olyan embert fogadhat, a kit a gazda megenged, ez olyan belenyulás a legprivátabb, a legintimebb dolgokba, hogy ilyen törvényes intézkedést semmivel sem lehet megindokolni. Ha azt akarjuk, hogy az izgatásoknak elejét vegyük, akkor egyáltalában még az ujság olvasásától is eltilthatja a cselédet a gazda, hiszen az ujságokban is lehet terjeszteni ezeket a veszedelmes eszméket, nem kell feltétlenül az utazó-ügynök arra, hogy sztrájkra izgassa az illetőket.

Azt hiszem, hogy egyáltalában az izgatás ellen törvényes intézkedésekkel és különösen ilyen reakczionárius intézkedésekkel védekezni lehetetlenség; tekintetbe kell venni azt, hogy azon intézkedések terheit, a melyek kétségtelenül a cselédnek a sorsát javitják, a gazdák majd át fogják háritani a cselédekre és ez az átháritás annál inkább lehetséges lesz és annál könnyebbé válik, minél inkább tiltja el a törvény a cselédeket a szervezkedéstől. Hiszen a gazdasági törvényeket ilyen törvényes intézkedésekkel szabályozni nem lehet. Azok a kinálat és kereslet alapján lesznek szabályozva, és ha a gazdaosztály abban a helyzetben lesz, hogy szabadon szervezkedhetik, a cselédeknek szervezkedése, koalicziója pedig lehetetlenné lesz téve és azok, a kik sztrájkolni fognak, még meg is lesznek büntetve, kérdem: milyen helyzetbe kerül a cseléd és a gazda? Abba a helyzetbe, hogy a gazda, gazdaságilag ugy is erősebb fél lévén, az összes terheket át fogja háritani a cselédekre, illetve a cselédek bérét a terheknek megfelelőleg le fogja nyomni, a mivel szemben a cselédeknek nem lesz semmiféle eszközük és módjuk a védekezésre. Tehát egy társadalmilag és gazdaságilag gyenge osztályt olyan helyzetbe hozunk, hogy az képtelen lesz a maga gazdasági érdekeit védeni. Azt hiszem, t. képviselőház, hogy egy szocziális törvényjavaslatnak nem lehet az a czélja, hogy a gyengét legerősebb fegyverétől elüsse.

A miniszter ur beszédében védekezett az ellen a vád ellen, mintha ezek a cselédekre vonatkozó jogi intézkedések csak azért foglaltattak volna be a törvényjavaslatba, hogy e czimen a kormánynak joga, illetve ürügye legyen a munkást sztrájkjogától megfosztani. *(Mozgás.)*

Bocsánatot kérek, de mi e tekintetben egy rendszert látunk ennél a kormánynál. Egy rendszert látunk összes ténykedéseinél, a mely rendszernek értelmében a kormány bizonyos helyes intézkedéseket tesz, bizonyos gazdasági előnyöket nyujt az egyes érdekelteknek azért, hogy azután ezzel szemben joga és ürügye legyen őket igen lényeges jogaiktól megfosztani.

Ez a rendszer, t. képviselőház, végig vonul a kormánynak összes eddigi működésén. Ott van a tanitói törvényjavaslat, — ugy az állami, mint a felekezeti tanitók fizetésrendezésére vonatkozó, — a mely lényegesen emeli a tanitóknak fizetését, de egyuttal politikai, s általában minden tekintetben függő helyzetbe hozza őket. Ott van a vasutasok fizetésrendezéséről szóló törvényjavaslat, a mely szintén emeli a fizetést, de ezzel szemben minden szervezkedési és mozgási szabadságot is elvesz a vasutasoktól, sőt eltiltja őket még attól is, hogy mint képviselőjelöltek felléphessenek, vagyis: elkobozza politikai jogaikat.

Nagy Sándor: A képviselőjelöltségtől nem tiltja el őket.

Vlád Aurél: És ott van a munkásbiztositásról szóló törvényjavaslat, a mely elkobozta a munkásoknak autonómiáját, illetve megnyirbálta azt annyiban, hogy az eddigi állapotot a munkások hátrányára a paritás behozatalával megváltoztatta.

Tehát egy egész rendszerrel állunk szemben, a melynek értelmében, a mikor bizonyos előnyöket nyujt a kormány egyes érdekelt köröknek, ugyanakkor sokkal többet vesz el eddig élvezett jogaikból.

T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy ez a kormány, a mikor ilyen reakczionárius intézkedéseket csempész be az egyes törvényjavaslatokba, nagyon rossz szolgálatot tesz az ország társadalmi békéjének. És szerintem e törvényjavaslattal szemben a legkevesebb joggal épen a szocziálisták szólalhatnak fel. Nem azért, mintha a javaslat nem tartalmazna sulyos hibákat és sulyos intézkedéseket a munkásosztály érdeki ellen, hanem azért, mert ez a törvényjavaslat épen a szocziálizmusnak fogja a legnagyobb szolgálatot tenni akkor, a mikor intézkedéseinek rigorózus végrehajtása által a szocziálista propagandának egyik legnagyobb és legfontosabb előmozditója lesz.

Száz és ezer izgató nem fogja azt a munkát elvégezni a melyet ez a törvényjavaslat, ha ugy lesz végrehajtva, a mint azt a mi szolgabiráink és rendőrkapitányaink végre fogják hajtani. Száz és ezer izgató nem fog annyi embert a szoeziálizmus karjaiba kergetni, mint ez a törvényjavaslat. Véleményem szerint ez a törvényjavaslat egyáltalában nem fogja szolgálni a társadalmi békét, sőt ellenkezőleg, a társadalmi ellentéteket még inkább ki fogja élesiteni, és a társadalom különböző osztályai közt a gazdasági küzdelmet még élesebbé fogja tenni. Annak a kormánynak politikája szempontjából, a mely az általános választói jog reformjának a jelszavával vette át a kormányzást, igazán öngyilkos politika ilyen javaslatot előterjeszteni.

T. ház! Nem akarok a törvényjavaslat egyes intézkedéseinek birálatába boesátkozni, nem akarom ujból feszegetni azt, hogy a gazdák egyoldalu érdekének megvédése szempontjából a munkások költözködési szabadságát igen lényegesen szoritja meg, nem akarom ezeket a kérdéseket most tárgyalni, mert a részletes vita során alkalmam lesz nekem is, többi képviselőtársamnak is, kik e törvényjavaslatot ellenzik, észrevételeiket előadni. De tekintettel azokra a hátrányokra és veszedelmekre, a melyek ezen törvényjavaslattal kapcsolatosan az életben fel fognak merülni; tekintettel arra, hogy ezen törvényjavaslat következményeitől féltem az ország békéjét, a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el. *(Helyeslések.)*

Elnök: Az ülést tiz perezre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Rakovszky István foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujra megnyitom.

Szólásra következik?

Várady Károly jegyző: Horváth József marosujvári!

Horváth József *(marosujvári)*: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy eltérve a rendes sablóntól, ne felszólalásom végén, hanem annak mindjárt legelején jelenthessem ki, hogy a szőnyegen lévő javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. Erre a szokatlan előzetes kijelentésre főleg az késztet, hogy teljesen tisztában vagyok azzal, hogy az őszinteség, a melylyel észrevételeimet erre a javaslatra vonatkozólag megtenni szándékozom, sokakban talán kétséget fog támasztani az iránt, vajjon a javaslat mellett, vagy pedig ellene szólalok-e fel. Mert az őszinteség ebben a házban a letünt rezsim alatt egyáltalában nem volt politikai erény. Merőben ellenkezett a régi rezsim szokásaival és tradieziőival, hogy a kormányt támogató képviselő a kormány valamely javaslatával szemben olyan kijelentéseket tegyen, a melyek nemesak hogy nem hemzsegnek a legémelygősebb dieséretektől, hanem egyenesen olyan jellegűek, hogy azok talán a javaslat benyujtójára nézve kellemetlenek.

Érzem, hogy e részben nekem igen nehéz a helyzetem, de én ennek daczára is kötelességemnek tartom a magam véleményét a legnagyobb őszinteséggel elmondani, már csak azért is, mert minket, főleg függetlenségieket, egy álló esztendő óta olyan gyakran illetnek a túlzott szervilizmus vádjával, hogy feltétlenül itt, a nyilt szinen tartom bebizonyitandónak azt, hogy akármelyikünkben megvan az erkölcsi bátorság és erő arra, hogy ott, a hol ennek a jogos kritikának szükségét gyakorolni akarjuk, ezt minden körülmények között feltétlenül gyakoroljuk még akkor is, ha ezzel saját miniszterünknek esetleg nem tetsző dolgot is eselekszünk.

De épen ez a két szó: »saját miniszterünk« juttatja eszembe, hogy az én helyzetem tulajdonképen kétszeresen nehéz. Nehéz pedig azért, mert a földmivelésügyi miniszteriumnak jelenlegi vezetője nem a mi padjaink sorából került a földmivelésügyi tárcza élére és napok óta olvasom és hallom, hogy az a kavarodás, a mely a cselédtörvény körül támadt, tulajdonképen nem is magából ebből a törvényjavaslatból fakadt, hanem fakadt abból a lappangó ellentétből, a mely a koaliezió kormányrajutása óta a 48-as és 67-es pártok között fennáll és a mely különösen az utóbbi időben épen az alkotmánypárt és a függetlenségi párt között annyira kiélesedett, hogy állitólag a mi haragvó étvágyunkat csakis egy eleven alkotmánypárti miniszter feláldozásával lehet kielégiteni.

Én ugyan csak a magam nevében beszélek, t. ház, pártom részéről semmiféle kijelentések megtételére jogositva nem vagyok. Erre megbizást nem kaptam, de ilyen megbizást nem is kértem. Azt hiszem azonban, hogy e részben igenis kijelenthetem azt, hogy nem esak a magam, hanem a függetlenségi pártnak is az a nézete, hogy ezt az inszinuáeziót, ezt a vádat a függetlenségi párt egyáltalában meg nem érdemli. *(Helyeslés.)*

Azok ellen a 67-esek ellen, a kik 1904 november 18-ika óta együtt küzdöttek velünk a jogért, szabadságért és alkotmányért; azok ellen a 67-esek ellen, a kik 1905 közepe óta beesületesen és hűségesen megosztották velünk a nyomor és szenvedés napjainak minden keserűségét; azok ellen a 67-esek ellen, a kik velünk együtt férfiasan és beesületesen megálltak minden támadást, az abszolutizmus sötét lovagjai részéről; azok ellen a 67-esek ellen, nézetem szerint, a függetlenségi és 48-as párt orvtámadást nem fog intézni soha, mert ha ezt megtenné, akkor nemesak a politikai tisztesség szabályaival, hanem magával a társadalmi erköles legelemibb felfogásával is, összeütközésbe jutna. *(Helyeslés.)*

És mert nekem ez a felfogásom és mert én ebből folyólag Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter ur ő excellenczziáját ép ugy a saját miniszteremnek tekintem, mintha ő a mi padjaink sorából került volna a kormányzat élére, azt hiszem, nem férhet hozzám a gyanunak még csak árnyéka sem, hogy én azokat a kifogásokat és ellenvetéseket, a melyeket a javaslattal szemben felhozni bátor leszek, csak azért hozom fel, hogy nem a mi pártunkból való miniszter ül a földmivelésügyi miniszteri kormányszékben, hanem megtenném azokat minden körülmények között akkor is, ha véletlenül ő excellenczziája helyén olyan miniszter ülne, a ki a mi sorunkból került volna a miniszteri székbe.

Méltóztassék nekem elhinni, hogy én ezt nem üres hivalgásként mondom, mert felszólalásom további során bizonyitani is fogom, hogy feltétlenül kimondottam volna véleményemet és kifogásaimat minden körülmények között, sőt hogy a bizonyitást mindjárt meg is kezdjem, kijelentem előre, hogy az az első nagy általános kifogás, a melyet én a javaslattal szemben emelek, az igen t. miniszter urnak általam feletébb nagyrabecsült személyét egyáltalában nem érinti, sőt kijelentem azt is, hogy ez az első nagy kifogás tulajdonképen nem is szorosan erre a törvényjavaslatra vonatkozik.

Az én felszólalásom éle, t. ház, általában minden olyan kormányzati politika ellen irányul, a mely a maga tényeiben és cselekedeteiben a szükséges politikai, czélszerűségi és óvatossági szempontokat nélkülözi. Én ugyanis kijelentem, hogy az oly kormányzati politikával, a mely feleslegesen olyan veszélyes és olyan gyulékony anyagokat hord össze a politikai közélet mindenki által hozzáférő nyilt porondján, hogy sohasem tudhatjuk, hogy melyik perczben, vagy melyik pillanatban ér minket a robbanás, vagy a megrázkodtatás veszélye, mondom, nyiltan kijelentem, hogy az ilyen kormányzati politikával nem mindenben tudok egyet érteni. *(Helyeslések.)* Sőt vannak, t. ház, olyan esetek is, a melyeknél én észszel egyáltalában nem tudom felérni, hogy ez a politika tulajdonképen hova gravitál? Igy vagyok különösen a jelen javaslattal is.

Több mint egy éve, hogy a koalicziő kormányra jutott; több mint egy éve, hogy a nemzet elérkezett a rendszerváltozás igéretföldjére; több mint egy éve, hogy a nemzetnek minden rétege sóvárogva várja ezen rendszerváltozás hatását.

Legyünk azonban teljesen őszinték. Tagadhatatlan, hogy ennek a rendszerváltozásnak hatása csak igen-igen gyéren jelentkezik. Léptennyomon halljuk ellenségeink részéről, hogy a nagy államjogi értékű reformok még mindig késnek. Lépten-nyomon halljuk ellenségeink részéről, hogy az adóteher ma épen oly elviselhetetlen, mint volt egy esztendővel ezelőtt. Léptennyomon halljuk ellenségeinktől, hogy katonai téren sem értünk el mind e mai napig még csak egy atomnyi vivmányt sem. És bár nagyon jól tudom, hogy mindezek a vádak olyan perfid forrásból erednek, a melyek legkevésbbé volnának jogositva, hogy nekünk ezen a téren szemrehányást tegyenek, tagadhatatlan mégis, hogy bizonyos nagy államjogi értékű reformok elódázása tényleg türelmetlenné teszi a nemzetet és tagadhatatlan az is, hogy a mi ellenségeink művészi módon értenek az intrikálás nemtelen mesterségéhez. *(Igaz! Ugy van!)*

Már most bátor vagyok azt a kérdést felvetni, hogy ilyen nehéz, ilyen sulyos körülmények közt, czélszerű, tanácsos-e, helyes és czéltudatos kormányzati politika mellett — nem mondom, hogy lépten-nyomon, de közben-közben — előállni még olyan törvényjavaslatokkal is, melyek, nem kutatom, joggal vagy jogtalanul, de tagadhatatlanul alkalmasak arra, hogy az ellenünk irányuló agitáczió anyagát szaporitsák? Én teljes tudatában vagyok a magam egyénisége jelentéktelenségének. Világért sem arrogálom magamnak azt, hogy olyan nagy tudásu, nagy képzettségű, nagy konczepcziójú államférfiaknak, mint a milyeneknek a mi vezetőinket feltétlenül elismerem, kormányzati tanácsokkal szolgálni akarjak, de viszont, méltóztassanak megengedni, hogy mint a koalicziő egyik hüséges, lelkes közkatonája kötelességemnek tartsam, hogy akkor, mikor engem olyan aggályok töltenek el, a melyekről pozitive tudom, hogy nemcsak egyéni sajátaim, hanem azokat kivülem igen sokan érzik az országban, ezeket itt nyiltan, őszintén feltárjam. *(Helyeslés.)* És rendkivül boldog volnék, hogyha épen az én szerény felszólalásommal adnék alkalmat arra, hogy ezek az aggályok eloszlattassanak. Csakhogy nagyon tartok tőle, hogy a mi specziálisan ezt a javaslatot illeti, az én aggályaim csak igen nehezen lesznek eloszlathatók.

Az igen t. miniszter ur javaslatának indokolásában azt mondja, hogy őt ezen javaslat benyujtására, főleg a társadalmi béke biztositása vezette. Kérdezem azonban az igen t. miniszter urtól, mit ért el javaslatának benyujtásával? A társadalmi békét talán? Épen ennek ellenkezőjét: a szocziálistáknak ujabb izgatási anyagot szállitott és ránk haragitotta a gazdaközönség egy igen tekintélyes részét is, *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* sőt, hogy egészen őszinte legyek, megoszlást, véleményeltérést, bizonyos tekintetben viszályt támasztott a koalicziő szükebb kombattans táborában is és pedig nemcsak a koalicziő tágabb keretében, hanem magában az egyes pártok legszükebb kötelékében is. *(Zaj balfelől.)* Ezért én azt hiszem, hogy ezen az uton, az óhajtott társadalmi béke felé nem közeledünk. Ellenkezőleg: ezen az uton olyan lejtőhöz jutunk, a mely könnyen testvérharczhoz vezet. Sorainkban megdől az egység, lazább lesz közöttünk az összetartás érzete, *(Ellenmon-*

dás a szélsőbaloldalon.) és a hol nincs összetartás, nincs is erő leküzdeni az abszolutizmust! *(Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Meglehet, hogy én pesszimista vagyok, *(Ugy van!)* de egy feltétlenül tény és ez az, hogy a koalició mai helyzete rózsásnak egyáltalában nem mondható. *(Zaj balfelől.)* A koalicionak ezt az ingatag pozicióját, szerény nézetem szerint, felesleges megterhelni még olyan dolgokkal is, melyek a keservesen kivivott piedesztált esetleg alapjában is megrenditik. Ezt részemről — akár találok ezzel szemben ellentmondásra, akár nem — politikailag teljesen elhibázott dolognak tartom. Teljes mértékben elismerem és honorálom az igen t. miniszter urnak azt a jóhiszeműségét, a melylyel a javaslatot benyujtotta; teljes mértékben elismerem, hogy őt a legnemesebb, a legönzetlenebb intenciók vezérelték, mikor ezt a törvényjavaslatot a ház elé terjesztette; csakhogy tartozom konstatálni egészen őszintén azt is, hogy akkor, a mikor az igen t. miniszter ur ezt a javaslatot megszerkesztette, a mikor az igen t. miniszter ur ezt a javaslatot itt a házban benyujtotta, a gyakorlati eredményekkel egyáltalában nem számolt, hanem tisztán a teóriának ködös területén merengett el és fájdalommal látom, hogy ebben a ködös határban czélt tévesztett.

Hogy ez igy van, azt mi sem igazolja jobban, mint a miniszter urnak egy aperszüje, a melyet akkor mondott, a mikor ez a javaslat először kisértett itt ebben a házban. Elismerem, hogy ez a aperszü fényes bizonyiték az igen t. miniszter ur önzetlensége és intenciójának nemessége mellett, de viszont bizonyitja ez azt is, hogy az igen t. miniszter ur csakis teoretikus alapon birálta ennek a javaslatnak sorsát. Ugyanis mikor ez a javaslat először kisértett a házban, egyik képviselőtársam, nem is a mi padjaink sorából, hanem az igen t. miniszter urnak közvetlen környezetéből felkereste őt és figyelmeztette, hogy ez a javaslat mindenütt a legnagyobb izgalmat kelt. Izgatottak a szocziálisták és elégületlenek a gazdák. Ekkor a miniszter ur a következő választ adta: »Az én lelkiismeretem nyugodt, mert hogy ha én ugy oldottam meg ezt a javaslatot, hogy azzal egyik fél sincs megelégedve, akkor egészen bizonyos, hogy eltaláltam az aranyközéputat.«

Mezőssy Béla: Beszédében is mondta!

Horváth József: Én elismerem, hogy az igen t. miniszter urnak ez a kijelentése a teóriának tökéletesen meg is felel; a gyakorlatban azonban egész másképen fest az eredmény.

A gyakorlatban ugy fest, hogy ha valaki ugy old meg egy javaslatot, hogy azzal egyik fél sincs megelégedve, akkor azt, a ki ezt a javaslatot ilyen igazságosan, de ilyen szerencsétlenül oldotta meg, mind a két oldalról egyformán ütik, és azt hiszem, ezzel a gyakorlati eredménynyel azóta az igen t. miniszter ur már meg is ismerkedett. Csakhogy ebben az esetben nemcsak az igen t. miniszter ur személye van támadásoknak kitéve, ebben az esetben a koalicziót magát is ütlegelik, mert a mi politikai ellenségeinknek étvágyát az igen t. miniszter ur személye nem elégiti ki, hanem végig vágnak mi rajtunk is, egy sort, és nagyon tartok tőle, hogy ebben az általános tülekedésben és ütlegelésben, a mely e törvényjavaslat nyomán támadt, olyanok is ellenünk találnak fordulni, a kik eddig nemcsak hogy ellenünk nem voltak, hanem határozottan velünk voltak. Elismerem itt is, hogy meglehet, hogy én pesszimista vagyok. Azonban egy dolog nem tagadható le, az t. i., hogy ez a javaslat a mi barátaink számát szaporitani nem fogja. Már pedig olyan javaslatra, a mely nem alkalmas arra, hogy a koalició táborát gyarapitsa, olyan javaslatra, a mely nem alkalmas arra, hogy ennek a mai kormánynak, ennek a mai rendszernek poziczióját megerősitse, az ilyen javaslatra, az én nézetem szerint, ez idő szerint semmi szükség nem volt.

Én tehát kifogást emelek a javaslat ellen elsősorban időszerűség szempontjából. Ezt az időszerűtlenséget azonban nem azzal a tarthatatlan állitással indokolom meg, a melylyel Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam tette, hogy t. i. ez a mai u. n. osztályparlament nem volna hivatott arra, hogy a gazda és a cseléd közti jogviszonyt szabályozza, hanem tisztán politikai czélszerűségi szempontból állitom, hogy ez a javaslat időszerűtlen.

De van azután ennek a javaslatnak egy másik igen nagy általános hibája, ez pedig az időelőttiség. A mióta azonban én a magam részéről is felvetettem ezt a kérdést az egyesült pártok közös értekezletén, azóta itt a házban ezzel a kérdéssel az előttem szólott t. képviselőtársaim olyan részletesen, olyan kimeritően és olyan alaposan foglalkoztak, hogy ennél a témánál én a legszivesebben egyáltalában nem is időznék, ha nem akarnék rámutatni arra, hogy épen a javaslatnak időelőttisége idézte elő azt a végtelen sajnálatos jelenséget, hogy már jó pár hete nemcsak itt a házban és a házon kivül, hanem főleg magában az országos sajtóban is ugy tárgyalják ezt a kérdést, mintha ez egy liberális és egy illiberális áramlat ütközőpontja volna. A ki a cseléd érdekében felszólal, az feltétlenül liberális, a ki a gazdaközönség érdekeit védi, az feltétlenül illiberális.

Laehne Hugó: Mindig ugy volt!

Horváth József: Bocsánatot kérek, én ezt a tételt ugy, a mint az felállitva van, a leghatározottabban tagadom és vállalkozom is az ellenkező bizonyitására. Azt ugyanis, hogy szocziális értékű reformokra szükség van, itt a házban köztünk senki, de senki nem vonja és nem is vonhatja kétségbe. Azokat a rendelkezéseket pedig, a melyeket a miniszter ur törvényjavaslatába belefoglalt a munkásosztály érdekében,

sem itt a házban képviselő, sem a házon kivül birtokos, azt hiszem ninesen, a ki irigyelné vagy irigyelhetné. A mi pedig, hogy szint valljak, engem magamat illet, én kijelentem, hogy mindazokhoz a szép és nemes rendelkezésekhez, a melyeket a miniszter ur javaslatában megoldani kiván, nemcsak hogy készséggel hozzájárulok, de a nélkül, hogy ráliezitálni akarnék, kijelentem, hogy a mennyiben ő a mai társadalom szoeziális kötelezettségeit a munkásosztálylyal szemben a saját javaslatával kimerittetteknek tekintené, ebben az esetben engem ezek a rendelkezések ki nem elégitenének.

De a mikor a legteljesebb lojalitással elismerem, hogy a miniszter ur minden egyes szoeziális rendelkezése, a melyet a törvényjavaslatba felvett, egyenként szép, nemes és humánus, és hogy ha készséggel elismerem azt, hogy a mit megalkotni kiván, szocziális szempontból valóban értékes is, viszont azonban nem hallgathatom el azt sem, hogy az én szerény nézetem szerint minden rendelkezésnek, a melyet itt e törvényjavaslatba belefoglalt, egy igen nagy alaphibája van, az t. i., hogy az államnak az én nézetem szerint nem illik és nem is szabad egyes emberek vagy egyes társadalmi osztályok bőrére gavalléroskodni. Az a meggyőződésem, hogy ha a humánizmust igy gyakoroljuk, akkor azt, a mit egyik kezünkkel adunk, a másik kezünkkel lerontjuk, mert a humánizmus korántsem olyasvalami, korántsem olyan monopólium, a mely egy társadalmi osztály számára volna kisajátitható, hanem olyan közjó, a melyre a társadalomnak minden egyes rétege, az állam minden egyes polgára igényt tarthat. Tehát nem a szocziális rendelkezések ellen van nekem kifogásom. Szoeziális reform igenis kell. De akkor, ha szoeziális rendelkezéseket kell tennünk, az én nézetem szerint ezeket a szoeziális rendelkezéseket olyan sorrendben kell életbeléptetnünk, olyan kronológiai sorrendben, hogy a mi megvalósitandó, az egészen az állam terhére legyen megvalósitható, nem pedig olyan társadalmi osztály terhére, a melynek mai helytete a jelenlegi munkásviszonyok között rózsásnak semmi esetre sem mondható.

Ugyanezért azt tartom, hogy nines azon megütközni való és részemről nem is kifogásolom, hogy akkor, a mikor a magyar képviselőház olyan törvényjavaslatot tárgyal, a mely a gazdaközönség vállaira ujabb terheket kész rakni, hogy akkor ez a gazdaközönség nem szükkeblűségből, nem illiberálizmusból és nem irigységből, hanem pusztán létfentartási ösztönének engedve, egyszerűen előáll és azt mondja: »Tiltakozom az államnak egy ilyen jogtalan átháritási proezesszusa ellen, mert hiszen én magam is alig vagyok képes megélni.«

Hiszen különben maga a t. miniszter ur is törvényjavaslatának indokolásában körülbelül mentegetőzik is erre vonatkozólag és azt mondja, hogy itt nines tulajdonképen egyébről szó, mint állami feladatoknak ideiglenes jellegű átháritásáról a gazdaközönségre. Emliti pl. a miniszter ur törvényjavaslatának indokolásában azt, hogy Magyarországon a létminimum adómentességét ez idő szerint még törvény nem biztositja. Ennek konstatálásából azonban nem arra az egyedül helyes konkluzióra jut, hogy mivel ilyen törvény nines, ezt a létminimumtörvényt rögtön meg kell alkotni, hanem arra, hogy nagyon méltányos dolog, hogy addig is, a mig ez a törvény megalkotva nines, a gazdaközönség vállalja magára e kérdés megoldását.

Hát én elismerem, hogy ez méltányos dolog, esak az a kérdés, hogy kinek a szempontjából? Mert pl. az állammal szemben mindenesetre méltányos dolog, de a gazdák szempontjából semmi esetre sem tartom annak, mert nyilt titok, hogy a gazda maga is ma már alig tud megélni. Épen azért azt tartom, hogy igen helytelen dolog ezt a kérdést itt a képviselőházban, de a házon kivül is, a liberálizmus, vagy illiberálizmus elkopott és elfakult jelszavai alatt tárgyalni. Amikor a cselédtörvényt és ezen szoeziális jellegű intézkedéseket tárgyaljuk, előttünk esak egy szempont lehet irányadó és ez nem más, mint a magyar gazdaközönség teherviselési képessége. Nekem magamnak, t. képviselőház, biztositliatom, hogy pillanatnyilag sem jutott eszembe, hogy én ezt a javaslatot liberális vagy illiberális szempontból vegyem mérlegelés alá, nekem egy pillanatig sem jutott eszembe, hogy én itt a házban, vagy azon kivül, akár a gazda, akár a eseléd hivatatlan védőjévé magamat feltoljam; engem ennek a kérdésnek tárgyalásánál egyedül közigazgatási és politikai czélszerűségi momentumok vezettek, és tisztán ezen az alapon mondom meg teljes őszinteséggel, teljes nyiltsággal, leplezetlenül a magam véleményét, bár teljesen tisztában vagyok azzal, hogy ezzel talán épen olyan hálátlan munkát végzek, mint a milyet végzett a t. miniszter ur, mert valószinűnek tartom, hogy pártatlanságomért engem is valószinűleg két oldalról fognak támadni.

Zboray Miklós: Helyes! *(Derültség.)*

Horváth József: Csakhogy, t. ház, én nem vagyok miniszter, és mivel nem vagyok az, ezt a luxust megengedhetem magamnak.

Már most méltóztassék megengedni, hogy áttérjek a javaslatnak közigazgatási birálatára. Itt elsősorban kénytelen vagyok felvetni azt a kérdést, hogy hát voltaképen a gyakorlatban mit eredményezett, vagy mit eredményezne ennek a törvényjavaslatnak az elfogadása. Ez a gyakorlatban azt eredményezné, hogy kapunk egy uj törvényt és kapunk egy esonka törvényt, vagyis a mig eddig volt egy cselédtörvény, ezentúl lesz kettő, vagy, hogy preezizen fejezzem ki magamat, lesz másfél. Hát ezt tartom én a javaslat általános, nagy, harmadik hibájának,

főleg azért, mert ezen a téren a magyar törvényhozás 30 esztendő óta valósággal remekelt már. Halomszámra csinálta, gyártotta a csonka törvényeket. Soha, a mikor egy törvény módosításához hozzá kellett nyulni, a magyar törvényhozás gyökeres, alapos munkát nem végzett, hol egyes fejezeteket helyezett hatályon kivül, hol csupán egyes szakaszokat, ugy hogy ember legyen az, a ki ezen részletletagadási rendszer mellett magát a mi csonka törvényeink labirintusában kiismeri.

E mellett derüre-borura alkotott a régi parlament olyan törvényeket, a melyeket egyáltalában nem lehet végrehajtani; alkotott olyan törvényeket, a melyeket csak részletekben lehetett életbeléptetni, mint például a közigazgatás egyszerüsitéséről szóló 1901-ik törvény, a melynek elejéből van életbeléptetve eddig 13, a végéből nem tudom hány paragrafus, a közepe pedig mai napig sincs hatályban. Ezért egy igen nagy és sajnálatos hibának tartanám, ha a cselédtörvény módositásánál a mai parlament ugyanebbe a hibába esnék. A mikor ezt a kérdést először volt szerencsém felvetni a szövetkezett pártok közös értekezletén, a t. földmivelésügyi miniszter ur azt adta válaszul, hogy természetes, hogy egy csonka törvény marad, mert ő az 1876:XIII. t.-czikkből csak a külső gazdasági cselédeket vonja ki, a belső cselédek továbbra is megmaradnak a belügyminiszter joghatósága alatt. Ezt magam is tudom, csakhogy ez magán a tényen nemcsak hogy nem változtat, hanem ellenkezőleg, előtérbe tol még egy másik igen nagy kérdést is, jelesül a bifurkáczió kérdését, hogy t. i. helyes lesz-e az egységes cselédügyet kettéválasztani olyképen, hogy a cselédek egy részét a belügyminiszterium joghatósága alá, másik részét pedig a földmivelésügyi miniszterium joghatósága alá helyezzük. Közigazgatási szempontból én bizony ezt sem tartom helyesnek, elsősorban azért, mert a gazda és cseléd között támadt perek korántsem földmivelésügyi szakkérdések, hanem közigazgatási rendészeti kérdések. *(Mozgás jobbfelől.)* Nem tartom ezt helyesnek azért sem, mert ha tőlem függne, a földmivelésügyi miniszternek soha joghatóságot nem adnék. A földmivelésügyi miniszterium egy eminenter szakminiszterium, a mely a maga kiváló, nagytehetségű szakembereivel hivatva van az állattenyésztés, mezőgazdaság, erdészet stb. terén a szakszerű fejlődést biztositani.

De hogy ezen termelési ágak szakszerű fejlesztéséhez mi köze van annak, hogy János miért tagadta meg gazdájának az engedelmességet, azt én észszel felérni igazán nem tudom, sőt határozottan azt tartom, hogy a földmivelésügyi miniszterium szakkörébe az ilyesmi egyáltalán nem tartozik. E mellett ezekben a közigazgatási rendészeti kérdésekben azok a hatóságok gyakorolják az igazságszolgáltatást első- és másodfokon, a melyek közvetlenül a belügyminiszter hatáskörének vannak alárendelve. Én tehát már ezért is sokkal helyesebbnek tartanám, ha az egységes cselédügy továbbra is a belügyminiszterium hatáskörében hagyatnék meg, és pedig már azért is, mert a belügyminiszteriumban már évek óta van egy kihágási osztály, a mely egészen kifogástalanul és pártatlanul működik, a földmivelésügyi miniszteriumban azonban ilyen kihágási osztály nincs. Azonban cselédper annyi volt mindig és főleg ezen törvény folytán annyi lesz ezentúl, hogy én minden fogadást mernék tartani a tekintetben, hogy rövid időn belül a földmivelésügyi miniszteriumban tisztán cselédügyekre egy uj kihágási tanácsot kell majd létesiteni. *(Felkiáltások balfelől: Fogadjunk! Derültség.)*

Még csak egyet akarok erre a kihágási tanácsra nézve megjegyezni. Emlitettem, hogy én a földmivelésügyi miniszternek joghatóságot nem adnék. Ez teljes mértékben áll erre a kihágási tanácsra nézve is, mert akárhogy forgatom is a dolgot, egy bizonyos: hogy a földmivelésügyi miniszteriumot bizonyos tekintetben osztályminiszteriumnak kell tekinteni, a mely a gazdák érdekeihez tagadhatatlanul közelebb áll, mint a cselédek érdekeihez. Nem akarom azt a kihágási tanácsot meggyanusitani azzal, hogy talán részrehajlóan fog működni, de ez olyan általános álláspont, a melyet nemcsak én magam, hanem velem együtt igen sokan elfoglalnak.

Kelemen Samu: Hát a szolgabiró?

Horváth József: Bocsánatot kérek, az egy általános közigazgatási hatóság.

Pető Sándor: Bíróság, nem hatóság!

Horváth József: Én épen ennél a kérdésnél roppantul csodálom, hogy Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam figyelmét ez a körülmény nem kapta meg, mert hogy ha ő pl. a lúdtartás megtagadásának sérelme helyett ebbe a kérdésbe kapaszkodott volna, akkor valószinűleg akadtak volna ebben a házban mások is, a kik e tekintetben neki adtak volna igazat. De kárhoztatom a kérdésnek ilyen módon való rendezését azért is, mert ha már a hatóságok sem tudnak eligazodni e csonka törvények labirintusában, hogy kivánhatjuk meg azt a cselédektől, a kik az irás és olvasás művészetével különben is némileg hadilábon állanak, hogy meg tudják mondani, hogy az 1876: XIII. t.-czikknek mely szakaszai vannak, s melyek nincsenek joghatályban? Ugyanezen szempont késztet engem arra, hogy a legkomolyabban kifogást emeljek a törvény szövegezése ellen. Szerény nézetem szerint egy olyan törvénynek, a mely arra van hivatva, hogy a legalsó munkásosztálynak ugyszólván kiskátéja legyen, egyik legelső kelléke, hogy oly világosan, oly szabatosan és egyszerűen legyen megszövegezve, hogy az a cseléd azt első olvasásra megértse.

Sajnálattal tapasztalom, hogy a törvényjavaslatnak nemcsak ez a kelléke nincsen meg,

hanem még a magamfajta, törvényolvasáshoz szokott ember is akárhányszor kétszer-háromszor voltam kénytelen elolvasni egy mondatot, a mig annak valódi értelmét megállapithatja. Ugyanebből a szempontból kifogásom van a javaslat egy másik pontja ellen is. Jelesül ugy van megszerkesztve e törvényjavaslat, hogy annak minden második-harmadik szakasza utal egy ujabb szabályrendeletre. Én korántsem állok azon az álláspontou, mint Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam, a ki azt állitja, hogy a törvényhatóságot szabályrendeletalkotási jog meg nem illeti. Én elismerem, hogy megilleti, de feltétlenül elkerülendőnek tartottam volna, hogy egy ilyen törvénynél szabályrendeletekkel komplikáljuk a törvényt, mert nem állitom ugyan azt, hogy jogtudósnak kell lenni minden cselédnek, a ki e törvény alapján majd el akar szegődni, hanem azt igenis állitom, hogy legalább egy házi közigazgatási könyvtárt kell berendeznie magának, hogy magát kiismerje. De még hogyha berendezné is, mindnyájan tudjuk, hogy a miniszteri rendeleteket igen sűrűn változtatják meg minálunk és azonkivül a törvényhatósági szabályrendeletek csak egy törvényhatóság területére vonatkoznak. Én attól a munkástól nem követelném azt, hogy ezeket a módositásokat, változtatásokat nyilvántartsa.

Nem akarok hosszadalmas lenni, csak a javaslatnak még egy részére akarok kitérni, nevezetesen a javaslat büntetőjogi részére. Én kifogásolom a büntetőjogi részben azt, hogy ebben a törvényben, melyben, mint azt szocziálista statisztikusok megállapitották, 70—80 vagy nem tudom hány kihágás van megállapitva, hogy ebben a törvényjavaslatban általánosságban állapittassanak meg kihágások és a büntetések. Én ezt lehetetlenségnek tartom. Megengedem, hogy ez egy specziális törvényben, a mely épen csak egy tiltott cselekményre vonatkozik, lehetséges, de hogy egy ilyen törvényben, a hol a kihágásoknak annyi neme és csoportja fordul elő, mint a jelen törvényben, azt megengedhetőnek nem tartom. De ugy tudom, hogy a miniszter ur, a ki mindig konczilliáns volt, a javaslat előkészitő tárgyalásánál foglalkozik is azzal, hogy ezen a hibán segitsen.

Végül még egy dologra vagyok bátor a t. ház figyelmét felhivni. Ugyanis meg lett már emlitve itt e házban, hogy merőben ellenkezik egy általános, törvényeinkben lefektetett jogelvvel, hogy a közigazgatósági hatóságok magánjogi kérdésekben itélkezzenek.

Én ennél valamivel tovább megyek és azt mondom, hogy a törvénynek az a rendelkezése, a mely bizonyos kártéritési összegek erejéig a közigazgatási hatóságok hatáskörében hagyta meg az itélkezés jogát, azonfelül pedig azt a rendes birósághoz utalta, nem egyéb, mint a közigazgatási hatóságoknak bagatell-birósságokká való lesülyesztése.

Egy hang *(balfelől)*: Az 1877: XII. t.-cz. is igy intézkedik.

Horváth József: Hogy ha egy hibás törvényes rendelkezésünk van, ez nem ok arra, hogy arra ráduplázzunk. Nem volna kifogásom ellene, ha valamennyit odaadnók a főszolgabirónak, de még helyesebbnek tartom, hogy ha semmit sem adunk oda. Azt kárhoztatom épen, hogy száz koronáig a főszolgabiró, azonfelül pedig a rendes biróság itéljen, mert ez szerintem a közigazgatási hatóságok hivatali tekintélyének lesülyesztése. Ezen kérdésnél nemcsak részemről merültek fel aggályok, hanem a vármegyei tisztviselők körében is általános reszenzust kelt a törvény ezen rendelkezése. Bátor vagyok az igen t. miniszter ur figyelmét felhivni, hogy az ország egyik legszorgalmasabb és leglelkiismeretesebb főszolgabirája, a kinél teljesen ki van zárva az, hogy ezt az inditványt, a melyet fel fogok olvasni, munkaiszonyból tette volna meg, a leghatározottabban tiltakozik az ellen, hogy a gazda és a gazdasági cseléd közti jogviszony szabályozásából kifolyólag a közigazgatási hatóságok ujabb bürokratikus munkával terheltessenek meg.

Ivánka Pál váczi főszolgabiró a Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesületéhez e tárgyban a következő inditványt nyujtotta be *(olvassa)*:

»A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat ujabb terhet ró a közigazgatásra a 62. és 63. §-ok rendelkezéseivel, mely szerint a 300 koronát meg nem haladó kárkövetelések elbirálását a közigazgatási hatóságok hatáskörébe akarja utalni.

Fentartandó volna az 1876 : XIII. törvényczikk 118. §-ának rendelkezése, mely a gazda és cseléd közt a szolgálati szerződési viszonyból támadt kártéritési kérdések elbirálását a fennálló törvények szerint a kártéritési összegek mérve szerint illetékes birósságok hatáskörébe utalja. Fentartandó volna ez nemcsak a szőnyegen lévő törvényjavaslat által szabályozott ügyekben, hanem következetesen keresztülviendő volna az 1869 : IV. törvényczikk 1. §-ának azon rendelkezése, mely szerint »az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönittetik«, minden más törvény által szabályozott ügyekben is, azon elvből, hogy a birói hatáskörbe tartozó magánjogi keresetek elbirálása minden esetben a fennálló törvények szerint erre illetékes birósságok hatáskörébe utaltassanak és a közigazgatási hatóságok magánjogi perekben való eljárással és biráskodással ne vonattassanak el tulajdonképeni fontos feladataik gyors és pontos teljesitésétől, a közigazgatástól.

Ma már annyira túl van terhelve a közigazgatás irodai munkákkal, hogy főfeladata teljesitésétől teljesen elvonatott és a közigaz-

gatási hatóságok vezetői iróasztal mellett görnyedő bürokratákká lettek s igy nem csoda, hogy a néptől és az élettől távol, nem ellensulyozhatják személyes és közvetlen érintkezéssel és befolyásukkal a szocziálisla izgatók befolyását a népre.«

Nagyjában, t. képviselőház, ez az, a mit a vármegyei tisztviselők sérelmeznek, és énnekem nagyon kell kérnem az igen t. miniszter urat, hogy ha erre vonatkozólag a részletes tárgyalásnál valamely módositás nyujtatnék be, ahhoz hozzájárulni méltóztassék. *(Helyeslés a középen.)*

T. képviselőház! Ezek után nem akarok mélyebben behatolni a törvényjavaslatba, mert érzem, hogy ha ezt tenném, a részletkérdésekbe merülnék, a mit pedig feltétlenül kerülni óhajtok. Minthogy azonban — mint méltóztatnak tapasztalni — én ennek a törvényjavaslatnak tárgyalásánál, illetve a magam véleményének elmondásánál valami túlságosan nem exponáltam magamat a javaslatért, szükségét érzem annak, hogy megindokoljam, mi késztet engem mégis arra, hogy a javaslatot mindezen kifogásaim és ellenvéteseim ellenére is a részletes tárgyalás alapjául elfogadjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elsősorban is azért fogadom el ezt a javaslatot, . . .

Pető Sándor: Erre kiváncsi vagyok! *(Derültség. Felkiáltások a baloldalon: Ilyen beszéd után! Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Horváth József: . . . mert azt tartom, hogy egy egyszer már elkövetett politikai hibára ráduplázni azzal, hogy ezt a javaslatot most ne fogadjuk el, még nagyobb politikai hiba volna, mert teljesen osztom és méltányolom az igen t. miniszter urnak azt a felfogását, hogy ha mi ezt a javaslatot most nem fogadnók el, abban az esetben a szocziálista uraknak olyan hálás izgatási anyagot szolgáltatnánk, a melyet azután alig tudnánk eloszlatni. Ehhez pedig én a magam részéről semmi körülmények közt sem akarok hozzájárulni.

De, t. képviselőház, elfogadom ezt a javaslatot azért is, mert én teljes mértékben honorálom az igen t. miniszter urnak azt a feltétlen jóhiszeműségét, a melylyel ő jónak látta e nehéz és kényes kérdésnek megbolygatásához hozzányulni, és mert teljes mértékben méltányolom a miniszter urnak a közélet terén egy fél emberöltőn át kifejtett munkásságát és a világért sem akarnám, hogy köztevékenységét egy olyan disszonanczia zavarja meg, a melynek hangszereléséhez — bár jóhiszeműleg — én is hozzájáruljak.

Kelemen Samu: No, ezt agyontámogattad! *(Élénk derültség.)*

Horváth József: Elfogadom végül a javaslatot a részletes tárgyalás alapjául, azért is, mert azt tapasztaltam, hogy az igen t. miniszter urban épen most megvan a jóakaratu szándék arra, hogy a javaslat részletes tárgyalásánál érje el azt, a mit a javaslat benyujtásával elérnie nem sikerült, t. i. a közhangulat lehető megnyugtatását, legalább addig a mértékig, a meddig ez e kényes és nehéz kérdésnél egyáltalán lehetséges.

Már most be is fejezem talán kissé hosszura nyult felszólalásomat, *(Halljuk! Halljuk!)* és csak egyetlen egy kijelentésre szoritkozom. Arra akarom kérni a t. miniszter urat, hogy méltóztassék ismételten meggyőződve lenni, hogy engem mai felszólalásomban semmi egyéb nem vezetett, mint a mai kormányhoz és rendszerhez való őszinte ragaszkodásom és szeretetem. E rendszerért a közelmultban erős küzdelmet vivtunk, a melyből én is kivettem a magam részét. Ne méltóztassék tehát csodálkozni, igen t. miniszter ur, ha a mai becsületes, alkotmányos rendszert talán valamivel jobban is féltem a kelleténél. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólásra következik?

Várady Károly jegyző: Mérey Lajos! *(Nincs itt!)* Veres József!

Veres József: T. ház! Ott kezdem, a hol az előttem szólott t. képviselőtársam bevégezte: az általános tárgyalás alapjául a javaslatot elfogadom. *(Halljuk! Halljuk!)* Ott végzem, a hol ő kezdte: egy-két kifogást a magam részéről szintén bátor leszek előterjeszteni. Ő is felhozta, mások is felhozták, hogy e törvényjavaslatnak előterjesztése igen időszerűtlen volt és azért nagyot ártott magának az ügynek. Szerény felfogásom szerint nem túlságosan korán jött a kormány e javaslattal, hanem ha kifogást lehet eljárása ellen tenni, inkább azt lehetne mondani, hogy elkésett vele. Hiszen a ki a gyakorlati életet ismeri és nem az irodából itéli meg az egyes törvényjavaslatok gyakorlati fontosságát, hanem az életben látta, hogy mikor lett volna szükség régebben erre a törvényjavaslatra, kénytelen elismerni, hogy a kormány évekkel elkésett, mert idetartozó bajok miatt már a mult évtizedben zendülések, kitörések voltak épen a földmives nép körében, Orosházán, Vásárhelyen, Békéscsabán, Tiszántul, Dunántúl, ugyszólván mindenütt volt az aratás miatt aggodalom. És azért nem lehetett elejét venni a bajoknak, — nem mondom elfojtani, de elejét venni — mert életrevaló, életreszóló törvényünk ebben a tekintetben nem volt. Az idén is mindenfelé beszéltek arról, hogy aratósztrájknak nézünk eléje. Általános volt az aggodalom, hogy az aratással megakadunk, el volt terjedve országszerte a hir, hogy április elsején vagy julius elején a cselédség maga is felmond. Ezért kivánták a gazdasági egyletek ilyen törvény alkotását.

Tagadhatatlan, hogy igen nagy az elégületlenség a cselédség körében. És még kevésbbé tagadható, hogy ezt az elégületlenséget a szocziálisták igen nagy bátorsággal és élelmességgel felhasználták. Ily körülmények közt én azt tartom, hogy mikor mindkét fél sürgeti, s az élet viszo-

nyai követelik az átalakitását a régi törvénynek, *(Igaz! Ugy van!)* akkor nem lehet a kormánynak szemére vetni, hogy miért állott elő vele most, *(Igaz! Ugy van!)* mert már a legkésőbbi időben állott elő vele. Bár előbb tette volna!

És ha nem állott volna elő vele, legyünk őszinték, t. képviselő urak, akkor a gazdák is, a cselédek is, a sajtó is, mind szemrehányásokkal illették volna a kormányt, hogy látja a feltünedező bajokat, de hiába irtak fel hozzá, nem tesz semmit, vagy nem tud, vagy nem mer tenni semmit. *(Igaz! Ugy van!)*

Ha tehát a kormány ilyen körülmények között előállt egy javaslattal, ezzel egy közszükségnek és közkivánságnak tett eleget. Azt előre tudhatja mindenki, a ki gyakorlattal bir, hogy a kormány oly javaslatot be nem terjesztheti, a mely egészen kielégitse a cselédeket is, meg a gazdákat is. Olyan javaslatot meg épen nem lehet csinálni, a mely e tekintetben a szocziálistákat kielégitené. *(Igaz! Ugy van!)* Akármit hozott volna a t. miniszter ur ezen javaslatban, ha épen azokat sorolta volna is fel, a miket a szocziálisták kivántak, akkor is támadták volna, *(Igaz! Ugy van!)* mert nekik nem az a czéljuk, hogy az igazságot keressék és a megelégedést előmozditsák, hanem az a czéljuk, hogy a két fél, a melynek pedig közös érdeke van, valahogy meg ne értse egymást és valahogy a régi patriarchális viszony helyre ne álljon gazda és cseléd közt. *(Igaz! Ugy van!)*

Én tehát teljességgel indokolatlannak tartom a szemrehányást, melylyel illetik a miniszter urat azért, mert előállott ezzel a javaslattal. Meg vagyok győződve, ha azon biztatásokra, melyek itt és a sajtóban elhangzottak, hogy nincs más módja a jóvátételnek, mint visszavonni a javaslatot, a t. miniszter ur ezt csakugyan meg találná tenni, akkor lenne ám még csak sok panasz a miatt, hogy miért vonta vissza, hiszen sürgős szükség van ilyen törvényre.

Tökéletesen ugy vagyunk ezzel, mint voltunk a tanitók fizetésrendezéséről szóló javaslattal. Évtizedek óta sürgették, nem is merték kimondani, hogy annyit kérnek, mint a menynyit tényleg kaptak, és mikor megjött, akkor azt mondták, hogy még többet szerettek volna. Olvastam egy hirlapban erre nézve egy tanitótól jellemző nyilatkozatot, a ki azt mondta, hogy jobb volt a régi állapot, mint a mai, mert akkor legalább volt okunk panaszkodni. *(Derültség.)* Itt is épen igy lenne. A régi állapotot az 1876. évi törvény alapján most már mindenki tarthatatlannak ismeri. A ki gyakorlatilag résztvesz a gazdálkodásban, tudja, hogy a végsőig meg van feszitve a húr a gazda és a cseléd közt. Az együtt való működés nemcsak örömet és hasznot nem hoz, hanem szakadatlan keserűség és veszteség forrása. Ha nem is lehet olyan törvényt hozni, mert nézetem szerint nem lehet, a mely mindkét felet teljesen kielégitse, legalább meg kell kisérelni, hogy a régi jobb viszonyt a gazda és cseléd közt helyreállitsuk és a gazdálkodást, a mely foglalkozás leginkább megfelel a magyar embernek, a régi patriarchális fokra emeljük, vagy legalább is türhetővé tegyük.

A mi a javaslat beterjesztését illeti, részemről csak örömmel üdvözlöm a t. kormányt. Hiszen általános tapasztalat volt az, hogy bármennyire elismerjük, hogy a közjogi elveket, az alkotmány szabadságát védeni kell, de a gyakorlati életben nem élhetünk meg ebből. A fejlődő korszak folytonos változtatásokat kiván az egyes foglalkozási ágakra nézve is. Nagyon itt volt már az ideje, hogy ezen a téren, a szocziális téren a kormány komoly lépéseket tegyen. Épen azért, mert ez is ahhoz tartozik, a mi a népnek a baját csökkenteni óhajtja, a mi a megélhetés módját könnyebbé akarja tenni, én nagy örömmel veszem, sőt óhajtanám, hogy a kormány mentől előbb ezen irányban tovább is menne.

Hogy törvény kellett e tekintetben, azt elismeri mindenki. Hiszen a latin közmondás is figyelmeztet rá, hogy clara pacta boni amici, magyarul pedig: szegődött bér osztott koncz. Ezt a szegődött bért kellett már szabályozni, mert egy idő óta, mióta a sikkasztások, a hamis bukások, az uzsorák, jancsibankók, meg effélék divatba jöttek, a szegődött bért sem ugy mérik ám ki nagyon sok helyen, mint kellene, és az elégedetlenség épen ezért terjed mindig tovább és tovább.

Ezt a viszonyt szabályozni kellett törvény által, hogy sem a cseléd sem a gazda ne legyen a maga birája, pedig most nagy a hajlandósága, hogy a maga dolgában maga akar biró lenni. Ha ezt az összeütközést el akarjuk kerülni, ezt csak a törvény tekintélyével tehetjük. Arról is meg vagyok győződve, hogy egy hosszabb időre való elhalasztás csak ártana az ügynek. A vita e felett a kérdés felett nem szünnék meg, sőt nagyobb erővel törne ki. A javaslatnak ellenzői azt mondanák: lám, eddigi küzdelmünknek volt eredménye, ha folytatjuk az ostromot, még többet fogunk kicsikarni a gazdáktól, és itt bent a sajtóban is, kint a nép között is annál hevesebben ostromolnák. Viszont mentől előbb törvénynyé válik ez a javaslat már kellőkép átdolgozott alakjában, annál csillapitóbb lesz a hatása, mert akkor meg kell szünnie a vitának; addig pedig, a mig eldöntve nincs, mind a két fél próbálja a maga érdekét biztositani, a mikor pedig a per el lesz döntve, ezt félreteszik és átmennek a gyakorlati élet dolgaira.

A magyar felfogás szerint a cseléd és a gazda viszonya más kellene, hogy legyen, mint a milyen most a valóságban. Most a gazda a cselédről az ország nagy részében azt mondja, hogy fizetett ellenség. A cseléd pedig a gazdáról bujtogatások következtében nagyon sok helyen azt mondja, hogy rabszolgatartó ura

ő neki. Az igazi magyar felfogás szerint a cseléd tagja volt a családnak. *(Igaz! Ugy van!)* Hozzátartozott, együtt dolgoztak, együtt éltek, együtt szenvedtek, együtt örültek munkájuk sikerének. Ez annyira vele járt a magyar természettel, hogy még nyelvben is egy szóval nevezték, ugy hogy például az ország egy nagy részében a magyar asszony az ő gyermekét cselédjének nevezi, »van három kis cselédem«, a cselédet meg családtagjához számitotta, mikor a gyermeknek is azt mondta: édes kis cselédem. *(Igaz! Ugy van!)* Ez az igazi házi viszony, ez a belső viszony, ez felelt meg a magyar ember természetének, mig egyik vagy másik oldalról túlhajtott haszonlesés folytán nem jutott el oda, a hol most van.

A mostani öregek fiatal korában nem kellett irásbeli szerződés a gazda és a cseléd között. Elég volt az adott szó, elég volt sokszor azt mondani: megmaradok, megtartalak. Ma szerződést kell kötni, ma már törvényben kell azt biztositani, és sem a szerződés, sem a törvény nem oly erős, mint hajdan az adott szó. Változván a viszonyok, természetesen ehhez kell alkalmazkodni az uj törvénynek is. És épen ezért én nagyon örülök, hogy ezt megkisérli a kormány, mert biztos vagyok benne, hogy mindkét részre meglesz a csillapitó hatása.

Én is azon a nézeten vagyok, mint a t. miniszter ur, és a javaslat igazságosságának egyik biztositékát látom abban, hogy ezen javaslat ellen mindkét félnek kifogásai vannak a maga szempontjából, de nem igazságos az elbirálás, mikor mindkét fél csak azt hozza elő, a mi ellen kifogása van és nem akarja egyik fél sem előhozni, hogy az ő javára mi van ebben a törvényjavaslatban. A cseléd javára van igen sok, a t. miniszter ur és mások is felsorolták, de a gazda javára is van igen sok. A cseléd megelégedhetik, mert javul az ő helyzete, a gazda is megelégedhetik, ha teljesedik kivánsága, hogy legalább biztositva van az, hogy a mit a cseléd neki önként igér, hogy a mennyi időre cselédül szegődik hozzá, ezt az időt becsületesen megtartja és ezen idő alatt becsületesen szolgálja. A jó cselédek, a kik még nincsenek elrontva, nagyon jól tudják, hogy mit várhatnak a gazdától.

A régebbi időben óriási szégyen volt, szégyen volt a gazdára is, a cselédre is, ha a cseléd a kikötött időt nem töltötte ki. Ma már ritkaság az a cseléd, a ki hosszabb ideig szolgálhat egy helyen, nem mindig azért ám, mintha a gazda rossz volna, hanem esetleg a cseléd rossz.

A cselédnek ez az uj törvényjavaslat megadja a megelégedést helyzete tetemes javitásában; a gazdának megadja a biztositékot, hogy a szerződés teljesitését törvénnyel biztositja neki. Én a gyakorlati életet ismerem, ott élek egyszerű kisgazdák, cselédek, napszámosok között. És nyugodt lélekkel azt mondom, azt a czélt el fogja érni ez a cselédtörvény, hogy mind a két résznek ez a megnyugvása legyen. Mert ha a cselédnek nem kedvezünk, ha nem javitjuk a helyzetét, az tűrhetetlen lenne továbbra, és a cseléd kivándorol, elégedetlenkedik, zúgolódik. De viszont ha a gazdát biztositjuk, hogy akármikor egy bujtogató szavára nem hagyják ott minden jószágát, minden termését összes munkásai, neki is megéri azt, hogy hozzon áldozatokat. Igy kölcsönösen összefogva, biztosithatjuk a mezőgazdaságnál a gazda és a cselédek jó viszonyát. *(Élénk helyeslés.)*

Nekem is vannak némi kifogásaim a törvényjavaslat egyes intézkedései ellen, és pedig főképen az ellen van kifogásom, hogy azokat az áldozatokat, a melyeket tagadhatatlanul meg kell most hozni a cselédek javára, egyedül a gazda által akarja meghozatni, pedig ez nem felel meg az igazságnak. Szükséges is, elismerem, nem is halasztható, hogy a gazda necsak a cselédet gyógyittassa, ha beteggé válik, hanem a vele együtt lévő családtagjait is, mert a következő nemzedék egészsége, épsége, fejlődése megköveteli, hogy igy a nemzet érdekében ezt az áldozatot meghozza. Az is szükséges, hogy a cseléd gyermekének iskoláztatása elől lehetőleg minden akadályt elháritsunk. Az is igazságos és szükséges, hogy ha a cseléd bevonul katonai szolgálatra, azért a kenyerét ő meg a családja ne veszitse el. Emberi kötelesség, nemzeti érdek. De ha ez mind emberi kötelesség, másrészt nemzeti érdek: a következő nemzedéknek épsége, egészsége, műveltsége, azt kérdem: mi jogon akarja ennek az áldozatát és terhét az uj törvényjavaslat egyedül a gazdákra háritani? Hisz nemcsak az ő érdeküek, hogy a következő nemzedék egészséges vagy tanult legyen, hanem a nemzetnek érdeke, érdeke az az iparosnak, a bankárnak, a gyárosnak, a kereskedőnek, a hivatalnoknak, mindnyájunknak. Miért akarja a terhet egyedül a gazdára háritani?

Éber Antal: Fizeti a saját alkalmazottait.

Veres József: Kérdezem ezen analógia szerint: tanittatja-e az iparos, az a kereskedő, az a gyáros . . .

Hencz Károly: Bankár!

Veres József: . . . az ő alkalmazottainak gyermekét, gyógyittatja-e a bankár, a kereskedő, az iparos, a gyáros az ő alkalmazottainak gyermekeit?

Hencz Károly: Hát az ügyvéd?

Veres József: Azt sem tudja, vannak-e neki, nem hogy fuvarral, orvossal és orvossággal ellássa.

Kelemen Samu: Nemcsak a létminimumot fizeti! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Veres József: Másrészt a cselédek irányában is legyünk őszinték. Hol van a biztositéka a gazdának, ha ő a legnagyobb áldozatkészséggel megtesz is mindent a cseléd feleségének és gyermekeinek gyógyitása érdekében, hogy a rossz-

lelkü cseléd nem él vissza ezzel a jogával, nem szinlel-e majd betegséget és esetleg a legrosszabb út, vagy a legsürgősebb munka idején követel fuvart, hogy őt 30—40 kilométerre hetenkét nemcsak egyszer elszállitsa? Mert nemcsak rossz gazdák vannak a világon, hanem rossz cselédek is. *(Ugy van!)*

Épen azért meg lehetünk győződve, a kik az életet ismerjük, hogy a mily ritka esetben hivott orvost az a szegény cseléd vagy szegény gazda, mert pénzébe került neki, oly sürün fog ezután orvost hivatni, mihelyt tudja, hogy az neki semmi költségbe nem kerül, és talán a nehéz munkában épen azt a cselédet ültetik majd a kocsira, hogy 30—40 kilométernyire menjen be orvosért, a ki ez alatt a keresztek hordásától és az aratástól meg fog szabadulni. *(Helyeslések.)*

A gazda aggodalmaira is van tehát ok, t. képviselőház, a másik részen és nekünk ezt is méltányolni kell. Azért, a kik védik a cselédet, gondolják meg azt, hogy a kisgazda is rászolgál ám a mi védelmünkre. *(Helyeslések.)* Az a kisgazda ép ugy tagja a mi államunknak, épen olyan megbecsülendő része a mi nemzetünknek, mint a cseléd, *(Igaz! Ugy van!)* és az a kisgazda sokszor nehezebb helyzettel küzd meg ma, mint a cseléd vagy az a napszámos. *(Helyeslés.)*

Azért, nézetem szerint, ennek az volna az egyedüli megoldása: minthogy a gyógyitási költségek áldozatát feltétlenül meg kell hozni és biztositani kell a cseléd számára; mivel a cselédbér rendesen csak annyi, a mi a megélhetésre szükséges; minthogy a gyermektanitás szintén közérdek, a melyet biztositanunk kell, mert minél müveltebb egy nemzet, annál hatalmasabb és szabadabb; minthogy ezen dolgokat tovább elhalasztani nem lehet, a cselédnek pedig mostani jövedelme nem olyan, hogy belőle ilyen esetekre is félretehetne; de minthogy másrészt egyedül a gazdára sem lehet ráháritani ezt a terhet, annyival is inkább, mert ki sem lehet előre számitani, hogy egy cselédnek egy esztendőn át való ilyen gondozása mennyi teherbe és mennyi költségbe fog kerülni főleg, ha a cselédnek gyermekeit is gyógyittatni kell: azért, nézetem szerint, nincsen ennek más megoldási módja, mint hogy ezeket a terheket maga az állam vegye át. *(Helyeslés.)* Az államnak teszünk ezzel szolgálatot. *(Ugy van!)* Ez nemcsak a gazdának a kötelessége, hanem kötelessége minden társadalmi osztálynak. Oszszuk meg tehát ezeket a terheket, és ezeket a betegápolási és tandijköltségeket fedezze ezután az állam.

Éber Antal: A kisiparosokét is!

Veres József: Természetesen a kisiparosokét is.

Elnök: Éber Antal képviselő urat kérem, hogy közbeszólásaival ne zavarja a szónokot. *(Halljuk! Halljuk!)*

Veres József: A törvényjavaslatban nagy hibának tartom, t. képviselőház, — bár megvallom, hogy csak ezt az egy módját látom a megoldásnak — hogy ha igy marad változatlanul ez a gyógyitási kötelezettség, tandijköltség stb., akkor a gazda, mielőtt cselédet fogad, ezentúl az iránt fog érdeklődni, hogy hány gyermeke van az elszegődni akaró cselédnek, hány abból a tanköteles, betegesek-e vagy egészségesek-e? — és ezzel, a helyett, hogy jót tettünk volna azzal a cseléddel, a helyett, hogy könnyitettünk volna azon, a ki sok gyermeket kénytelen eltartani, az lesz az eredmény, hogy ez kerül a legnagyobb hátrányba a többiekkel szemben.

Hencz Károly: Igy tesznek Budapesten a háziurak is!

Elnök: Kérem Hencz Károly képviselő urat, ne méltóztassék a szónokot közbeszólásaival zavarni.

Veres József: Oda kell törekednünk, t. képviselőház, hogy annak a cselédnek, a kinek sok gyermeke van, a terhét ne szaporitsuk, hanem enyhitsük, *(Helyeslés.)* hiszen ugyis elég teher ő neki az ő családjának az eltartása. Épen azért, t. ház, hogy ha pusztán a gazda vállain hagyjuk meg e terheket, ezzel közvetetlenül sujtjuk azt a cselédet, a kinek sok gyermeke van. Ha pedig az állam vállalja magára a gazdának ezt a terhét, akkor ez ettől megszabadulván, nem lesz oka keresni, hogy sok gyermeke van-e annak a cselédnek, a kit fel akar fogadni. Épen ez okból ezt igen fontosnak tartom. És méltóztassék meggyőződve lenni, hogy az a 40—50 holdas kisgazda, a ki ma ugyszólván haszon nélkül kezeli, a mai gabonaárak mellett, az ő földjét, ezt a cselédtartást meg nem birja, abba belemenni nem fog, mert előre ki sem lehet számitani, hogy mibe fog kerülni a cselédnek a gyógyitása. A nagybirtok ezt elbirhatja, de a kisbirtok nem. Igaz, hogy nem helyes dolog, különféle szempontokból hozni törvényes intézkedéseket, de e tekintetben, nézetem szerint, megfelelne mégis az igazságnak, hogy ha a törvényjavaslatba belevennők, vagy ha a t. kormány beleegyeznék egy olyan javaslatba, hogy bizonyos vagyonösszegig, ismétlem, akár az állami adó összegének alapján, lehetne meghatározni, hogy ezeken a terheken mennyire könnyitsünk. Az ezen túl eső rész esnék a nagyobb birtokra.

Ezt nézetem szerint azért lehetne megtenni, mert köztudomásu dolog s a nép alsó rétegeiben sok titkos panasz és zugolódás okát képezi, hogy a kataszteri becslésnél ugy is sokkal több kedvezményben részesülnek a nagybirtokok, mint a kisbirtokok, *(Ugy van!)* igy tehát a tehernek egy részét elviselhetnék, ugy sem lesznek jobban megterhelve, mint a kisbirtokosok. Másrészt az a kisbirtokos ott él a földön, ott dolgozik, ott veritékez, viseli a község terheit, együtt viseli azon környék életének gondjait, ellenben nagyon sok nagybirtokos csak néha-néha látogat el birtokára, birtokának jövedelmét egészen másutt, talán külföldön költi el. Az ilyen nagybirtokok

óriási része olyan, mintha nem is Magyarországon volna, mert a belőle folyó jövedelem nem ott jön forgalomba, nem ott gazdagitja az iparost és kereskedőt, hanem még inkább ártalmunkra van, mert a nemzeti tőkét külföldre dobja és ellenségeinket erősiti vele. *(Igaz! Ugy van!)* Ebből a szempontból mondom, hogy a nagybirtokokon ezen terhek némely részét jó lélekkel meg lehet hagyni és még akkor sem viselik azt a terhet, a melyet a kisbirtokok viselnek az eddigi intézkedések szerint. *(Ugy van!)*

A peres esetekben való eljárásra nézve elhiszem, hogy igazak, a miket t. jogász képviselőtársaim mondanak, hogy bonyodalmas lesz és sok kellemetlenségre ad okot, de nem lehetne ezen gyakorlati módon, olyformán segiteni, a mint azt majdnem minden társadalmi osztály autonómiájánál látjuk? Ott van az ügyvédi kamara, a közjegyzői kamara, az iparos kamara, az iparosok békéltetőbizottsága. Mi állja utját annak, hogy minden községben egy ilyen békéltetőbizottság állittassék össze a földmivesek részére, a hol egyforma számmal lennének gazdák és cselédek képviselve s a kisebb ügyek eléjük vitetnének? Én meg vagyok győződve, — ismerem ugy a népet — hogy ha pl. a gazdának nincs igaza abban a perben, ezt gazdatársai is megmondanák neki, és akkor senki sem vinné szégyenszemre a szolgabiró elé ügyét, hanem ott elintéznék maguk közt és nem szaporitanák a bíróság dolgát. Ennek az az erkölcsi hatása is megvolna, hogy emelné a földmives osztály önérzetét és azt a jó szellemet, hogy mindegyik érezné, miszerint neki az igazságot kell abban a bizottságban szolgálnia. Igy igen sok pernek elejét lehetne venni, még pedig nagyobb megnyugvásra, mintha a biró mondaná ki az itéletet *(Helyeslés.)*

Mikor örömmel üdvözlöm ebből a szempontból a javaslatot, remélem, hogy ezeket a hiányokat — különösen, a melyek a kisgazdának már amugy is túlfeszitett teherviselési képességét érintik — a részletes tárgyalás alkalmával sikerül majd orvosolni. Egyuttal arra kérem a t. miniszter urat és a kormányt, ne álljanak meg ennél a javaslatnál, hanem haladjunk szocziális irányban tovább. Ezen irányban van legtöbb tennivalója a magyar törvényhozásnak, mert annak az osztálynak, a mely a legszegényebb, a mely az élet legnagyobb gondjaival küzd, legnagyobb szüksége van segitségre. Megvalósitásra várnak a házi cselédekről szóló törvény, az adómentes létminimum, az otthon mentesités, a különböző szövetkezetek szervezése községi takarékpénztárral. *(Helyeslés.)* Mióta benne van a regálemegváltási törvényben, hogy a megváltási összeget községi takarékpénztár alapjára kötelesek használni és a miniszter egy félév alatt köteles erre nézve törvényjavaslatot benyujtani, de azóta sem szólt róla senki! Igy a takarékpénztári részvényesek kapják a lakosoktól a hasznot, a lakosok pedig elesnek minden előnytől. Ott van továbbá az élelmiszer-hamisitás megakadályozása a helyes telepités, a gyakorlati iskolázás, a katonai terhek csökkentése, azután az öregkor esetére való biztositás, *(Helyeslés a hátsó középen)* a szegényügy rendezése; ezeket mind olyan dolgoknak tartom, a melyek látszólag a magas politika szempontjából ugyan csekélységek, de az életben, valósággal igen fontos dolgok.

Kelemen Samu: A katonai terhek csökkentése nem csekélység a magas politika szempontjából.

Veres József: Mondom, ezek igen fontos dolgok s meg vagyok róla győződve, hogy a kormány is, a törvényhozás is áldásosabb munkát végez, ha ilyen gyakorlati kérdések megoldásával foglalkozik, mintha esetleg a magas politika régióiban időzik. Remélem is, óhajtom is, hogy ennek a törvényjavaslatnak meglesz a kivánt hatása minden irányban: a gazdánál csökkenti az ellenszenvet a terhek viselése iránt, ha látja, hogy viszonyai rendezettebbek lettek a cseléddel szemben, a cselédnél pedig emelni fogja a megelégedést, ha látja, hogy vele mint emberrel bánik a törvény s épen azért fejlődni fog benne az a tudat, hogy ő nemcsak cseléd azzal a gazdával szemben, hanem ember is, a kinek jogait a törvény is védelmezi, polgár, a kiről a hazának törvényhozása gondoskodik; csak igy lesz azután legfelsőbb fokra emelhető, hogy hazafinak is érzi magát.

Én ezekből a szempontokból fogadom el általánosságban a részletes tárgyalás alapjául a javaslatot. *(Élénk helyeslés és taps a baloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra ki következik?

Várady Károly jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. ház! Helyesen jegyezte meg az előttem szólott t. képviselőtársam, hogy nekünk folytatnunk kell a szocziális munkát. Ha folytatnunk kell, akkor meg is állapodunk bizonyos alkalmakkor, a mikor a szocziális munkát megkezdjük. Egy ilyen kezdete, másrészt pedig folytatása a szocziális munkának a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat, s épen azért, miután elismerjük a szükségét a szocziális törvényalkotásnak, nem lehet mondani, hogy ez a törvényjavaslat nem volna időszerű és nem lett volna kellő időben beterjesztve. Ezért akarok röviden válaszolni az előttem szólott Horváth József t. képviselőtársamnak, a ki hivatkozott arra a nagy, már nem tudom, mesterséges vagy valóban az illetőknek szivéből fakadó agitáczióra, a melyet ezen törvényjavaslattal szemben kifejtenek. Hiszen ha az előzetes agitácziótól kellene félnie a kormánynak, akkor soha nem lett volna szabad semmiféle törvényjavaslattal idejönnie.

Láttuk nemrég, hogy olyan országos agitácziót még nem folytattak törvényjavaslat ellen, mint gr. Apponyi Albert törvényjavas-

latai ellen, s mióta ezekből törvény lett, az agitáczió lecsendesedett, sőt napról-napra érkeznek köszönőlevelek ugy a tanitók, mint az egyes hatóságok részéről, a kik elismerésüket és köszönetüket fejezik ki az elfogadott törvény iránt.

Nagy György: Felsültek az oláh izgatók!

Csernoch János: Azután azt mondotta Horváth József t. képviselőtársam, hogy ez a javaslat, ha törvénynyé lesz, nem fogja szaporitani a koaliczió barátainak számát. Hát én azt gondolom, hogy egy kormánynak nem az a hivatása, hogy kortesjavaslattal álljon elő, hanem álljon elő azokkal a javaslatokkal, a melyek csakugyan szükségesek, a melyek az érdekelt köröknek igényeit ki fogják elégiteni. Hogy pedig ezen törvényjavaslat benyujtásánál a kormány tekintettel volt az érdekelt köröknek kivánságára is, azt látjuk a gazdaközönségnek folytonos megnyilatkozásaiból, látjuk a gazdaközönségnek a házhoz intézett kérvényeiből is, a melyekben sürgetik, hogy a gazda és a cseléd közötti viszony végre-valahára szabályoztassék.

Ezeket előrebocsátván, t. ház, a mi magát a törvényjavaslatot illeti, ennek elbirálásánál minden attól függ, hogy ki micsoda álláspontra helyezkedik. Ha valaki a nemzetközi szocziáldemokráczia álláspontjára helyezkedik, a melynek az a czélja, hogy a magántulajdon eltöröltessék és hogy az egyéni termelés helyébe behozassék a kollektivizmus, a mely be akarja venni a mi törvényünkbe, a mi még nincsen benne, az ugynevezett koalicziós jogot, hát én azt hiszem, hogy ha valaki ezen az álláspontón áll, akkor ezt a törvényjavaslatot nem fogadhatja el, mert hiszen az ebben a törvényjavaslatban foglalt intézkedéseknek a czélja épen az, hogy megvédje a magántulajdont, hogy azt mivelhetővé tegye, hogy azt fentarthatóvá tegye és mivelését ugy irányitsa, hogy ez a köznek is megfeleljen, mert hiszen ennek a tulajdonnak a mivelése egyuttal országos közérdek és oly fontos országos közérdek, a melynél fontosabbat aligha ismerünk.

Ha azonban valaki beleilleszkedik a mostani állami és társadalmi rend keretébe, ha valaki azt akarja, hogy ezen társadalmi rend keretén belül biztositsa a gazda üzemének folytatását és fentartását, annak okvetlenül el kell fogadnia ezt a törvényjavaslatot, ha talál is benne kifogásolni való dolgokat, a mint mindenki, a ki felszólalt, talált és találni fog mindig. Mert nincsen olyan nehéz törvényalkotás, mint az, a melynél bizonyos érdekelt felek érdekeinek kielégitéséről van szó. Lehet a törvény készitője a legbölcsebb, lehet tekintettel minden tudomására jutott szükségletre, még sem képes mindent kimeriteni és a törvényt ugy megalkotni, hogy azzal minden érdekelt fél teljesen meg legyen elégedve. És nem tekintem azt közönséges frázisnak, a mit a t. miniszter ur felhozott és a mire mások is hivatkoztak utána, hogy t. i. miután ez a javaslat nem tetszik sem a gazdáknak, a mi különben nem igaz, mert csak a gazdák egy részének nem tetszik, és miután nem tetszik a cselédeknek sem, mert ez sem igaz, csak a felizgatott cselédeknek nem tetszik, a kik talán még nem is tanulmányozták, mondom, nem tekintem paradoxonnak, hogy épen azért ez a törvényjavaslat jó, mert hiszen iparkodott az, a ki készitette, az arany középuton haladni, hogy megmentse azokat az országos érdekeket, a melyek ezen kérdés szabályozásához füződnek. *(Igaz! Ugy van!)*

Miután megszünt az a patriarchális viszony, a mely eddig a cselédek és gazdák között fennállott, ámbár az sem igaz, hiszen nem mindenütt szünt meg, de miután felmerült mégis annak szüksége, hogy ez a kérdés valamiképen megoldassék, nem marad más hátra, mint a törvény utján szabályozni azt, a mit eddig országszerte a szeretet, a kölcsönös megbecsülés és a kölcsönös tisztelet szabályozott volt.

És itt, t. ház, nagy hiba volna, ha valaki ezt a kérdést az általános jog szabályai szerint kivánná szabályozni. A jog szabályozza az életet, az életből meriti tartalmát és jelentőségét, s ép azért tekintettel kell lennie a szabályozandó életviszonyokra. Igy ha valaki pl. az általános jogi elvekkel kezében hozzányulna e kérdés szabályozásához, mindjárt észrevenné, hogy lépten-nyomon különféle nehézségekre bukkan és épen ezért ennek a kérdésnek a szabályozásánál tekintettel kellett lenni mind a két félnek érdekeire, szükségleteire és ez vezet egy különleges joghoz, a mely a gazda és a cseléd közti viszonyt szabályozza. Rossz és téves uton járna az is, a ki ennek a viszonynak a szabályozására alkalmazni akarná ugyanazokat az elveket, a melyek szerint szabályozták az iparos, a gyáros és az ipari munkás közti viszonyt. A gazda és az iparos között óriási a különbség.

Az iparos akkor termel, a mikor neki tetszik, annyit termel, a mennyi neki tetszik. Az iparos maga szabályozza az árakat és ha nem tudja maga szabályozni, összeáll társaival, kartellt alkot és együttesen szabályozzák áraikat. Nem igy van ez a gazdánál. A gazda nem akkor termel, a mikor neki tetszik, nem annyit termel, a mennyi neki tetszik, hanem a gazdának parancsolnak a természet törvényei, a gazdának munkája halaszthatatlan, ugy hogy sokszor ha 1—2 napot mulaszt el munkájának elvégzésében, egész évi fáradozásának gyümölcse elvész, tönkremehet, mint például aratás előtt, ha az aratást kellő időben el nem végzi; de nemcsak ő megy tönkre, hanem tönkremegy közvetve az egész ország. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Hát, t. ház, nem szenved kétséget, hogy ez a javaslat nagy áldozatokat követel a gazdáktól, különösen pedig a kisebb gazdáktól, a kik már ugyis nyögnek az áldozatoknak és a

terheknek sulya alatt. De, t. ház, meg kell gondolni azt is, hogy a gazda, ha nem is tisztán szeretetből és humánizmusból, de saját jól felfogott érdekei szempontjából is köteles ezeket az áldozatokat meghozni, mert minél jobban halad valamelyik országban az ipar, — és azt hiszem, hogy idővel minálunk is haladni fog — annál több munkást von el a gazdasági foglalkozás terétől és a munkások a gyárakba tódulnak, a gazda pedig megmarad munkások nélkül.

Igy volt ez — hiszen köztudomásu — pl. Németországban, Westfaliában, a hol legerősebb lendületet nyert az ipar, és egyszerre azon vette észre magát a gazdálkodó közönség, hogy nincsenek földmivelő munkásai, mert a legjobb erőket a gyárak nyerték el, miután a gyárakban nagyobb a kereset és biztosabb, egyenletesebb, t. i. az évnek minden szakára fel van osztva. És azért pl. Németországban sokkal jobban is állanak azok a munkások, az ugynevezett saxengängerek, a kik bejárják az egész országot, nem szegődnek semmiféle gazdához, mert azt gondolják, hogy járó-kelő munkájukkal, az ő szabadságukkal nagyobb keresetet tudnak maguknak biztositani. Ha tehát, t. ház, a gazda az ő jószágát versenyképessé akarja tenni, ha jószágát rendes üzemben fenn akarja tartani, az időknek viszonyai kényszeritik arra, hogy vegye magára ezeket az áldozatokat, hacsak nem akarja lehetetlenné tenni gazdasági üzemének a fentartását.

De viszont, t. ház, nemcsak a gazdának, hanem a gazdasági cselédnek is érdeke az, hogy a keresete biztositva legyen. Mert mi okozza minálunk kiváltképen a kivándorlást? Az, hogy a földmivelési munkások nem találnak egész éven át biztos és egyenletes foglalkozást. Nem a földéhség okozza ezt, nem földet keresnek ők és nem azért vándorolnak ki Amerikába, hiszen Amerikában sem kapnak földet. . . .

Bródy Ernő: Kapnak pénzt!

Csernoch János: . . . kapnak pénzt, keresnek mindennap, nálunk pedig, miután ez általánosságban nem lehetséges, a gazdasági cselédnek biztositja ezt a lehetőséget ez a törvény, hogy ő az évnek minden szakában találjon tisztességes keresetet és biztos megélhetést.

Tehát, t. ház, mindkét résznek érdekében fekszik, hogy ez a viszony szabályoztassék, hogy a gazdasági üzemnek folytatása teljes mértékben biztosittassék. És ha valahol fontos ez a körülmény, akkor fontos minálunk Magyarországon, mert hiszen nálunk most is a teherviselésnek legnagyobb része a földön nyugszik, és ha valahol igaz az: »Hat der Bauer Geld, so hat's die ganze Welt«, akkor nálunk igenis a föld az, a mely nekünk a legbiztosabb jövedelmet szolgáltatja s a melyre maga az állam is mindekkoráig a legbiztosabban alapithatja évi költségvetéseit.

Nagyon könnyű azoknak beszélni, a kik a javaslatot ellenzik és mindenfélét felhoznak ellene, mert őket nem terheli a felelősség. De tegyük fel azt az esetet, hogy egy általános aratósztrájk üt ki és tönkreteszi az ország termését: kinek lesz akkkor kötelessége gondoskodni arról, hogy az ország megmentessék az esetleges éhinségtől? Vajjon azoknak az agitátoroknak, a kik rábirták a népet arra, hogy beszüntesse a munkát, vagy annak a kormánynak, a mely a javaslat beterjesztésével az ilyen eshetőségeknek utját akarta állani? Mindig sokkal könnyebb valamely intézmény ellen beszélni és cselekedni annak, a kit nem terhel cselekedeteinek következményeiért a felelősség, mint annak, a kinek minden egyes szaváért, minden egyes cselekedetéért helyt kell állnia. *(Ugy van!)*

Azt mondják, t. ház, hogy nem igazságos és a munkások érdekeit sértő dolog az, hogy elveszik tőlük a sztrájkolás jogát. Miután e kérdésre kitértem, legyen szabad a sztrájkról elmondanom nézetemet. *(Halljuk!)*

Magam is azt tartom, hogy a sztrájkolási jog a munkásnak egyik leglényegesebb és legelső joga, de ezzel csak a legvégső esetben szabad élnie, midőn érdekeit másképen biztositani nem képes.

Nagy György: De ki állapitja meg azt, hogy melyik az a legvégső eset?

Egy hang *(a középen)*: Ő!

Csernoch János: Mindjárt megmondom. Olyan országban, t. ház, a hol ki van mondva a kereset szabadsága, megilleti a munkást az az etikai jog, hogy ő a fennálló állami és társadalmi rend keretén belül jólétét a rendelkezésére álló eszközökkel előmozdithassa. De, t. ház, vannak itt kivételek, mert viszont az államot is megilleti a kötelesség, hogy ezeket a viszonyokat ugy szabályozza, hogy az általános és állami közczélok ne veszélyeztessenek. Nagyon jól méltóztatnak tudni, hogy vannak ugynevezett nélkülözhetetlen foglalkozási ágak, a minők például az egyes állami üzemek, a katonáskodás, a közhivatalok s végre a közélelmi czikkek előállitása. Ezekben akárminő esetben megengedni a sztrájkolás jogát annyit jelentene, mint az állam részéről öngyilkosságot elkövetni. Méltóztassék megnézni Francziaország példáját; hiszen ott most szocziálista miniszterek is ülnek a kabinetben . . .

Mezőfi Vilmos: Tévedés! *(Derültség.)*

Csernoch János: . . . és még sem engedik meg a tisztviselőknek, hogy megalakitsák a tisztviselők szindikátusát; nem engedik meg a tanitóknak, hogy szervezkedjenek és szindikátust alapitsanak, mert akkor az állami élet és a közigazgatás zavartalan menete teljesen meg fog szakadni. Ha az egyes közélelmezési czikkek előállitása terén nem szabad megengedni a sztrájkolást, mennyivel kevésbbé szabad megengedni azt magának a mezőgazdaságnak

terén, a mely alapját képezi az egész közélelmezésnek és a mely produkálja azokat a czikkeket, a melyekből az egész ország táplálkozik? *(Helyeslés balfelől.)*

Valamint az állam hoz áldozatokat, ugy a munkásnak is kötelessége áldozatot hozni, jogainak egy részét feláldozni, de viszont az állam rekompenzálja őt az u. n. szociális rekompenzációkkal, a mely szociális rekompenzációkat én megtalálom ebben a törvényjavaslatban azon jóléti intézményekben és azokban az előnyökben, a miket ez a javaslat az ő számukra biztosit. Ha ez a javaslat nem biztositaná a cselédnek a tisztességes lakást, ha nem biztositaná a tisztességes megélhetést és a tisztességes bánásmódot, akkor lehetne azt mondani, hogy joga van a sztrájkhoz. De viszont, mivel megvan a szocziális rekompenzáczió ebben a javaslatban, ezen szocziális rekompenzáczió fejében köteles az állam oly intézkedéseket tenni, a melyek biztositsák azt, hogy az országnak termelése ne veszélyeztessék.

T. ház! Nemcsak magam mondom ezt, hanem mondják nagy tekintélyek is. Nem is tudnék nagyobb tekintélyre hivatkozni, mint magára XIII. Leó pápára, a ki azt mondja egyik körlevelében, hogy az ilyen sztrájkok ellen a védelemnek azon módja ajánlatos leginkább, mely megfelelő rendeletekkel és törvényekkel a bajt megelőzni törekszik és keletkezésének gátat emel amaz okok megszüntetésében, melyek a munkaadók és munkások követelései között a konfliktust előidézni szokták.

Ugy gondolom, hogy ennek az intésnek megfelel ez a mostani törvényjavaslat. Szabályozza a gazdának jogait, de szabályozza egyuttal a cseléd jogait is. Biztositja a cseléd számára azt, a mi őt megilleti; gondoskodik az ő családjáról, gondoskodik gyermekeinek gyógyitásáról és iskoláztatásáról, egyszóval megteszi mindazokat a jóléti intézményeket, a melyek egy ilyen javaslat keretében általában megtehetők.

Nem mondom, hogy ezek az intézmények ki vannak meritve, mert hiszen még sokat kell tenni a munkásnép érdekében. De az, a mi a jelen körülmények között megtehető, nézetem szerint benfoglaltatik ebben a javaslatban.

A másik kifogás, a mit ezen javaslat ellen tesznek, az, hogy furcsa dolog, hogy egy magánjogi szerződést közjogi hatalommal hajtanak végre.

T. ház! Ha itt csakis az egyes munkásoknak, vagy pedig a gazdáknak érdekéről volna szó, akkor én is azt mondanám, hogy ez igazságtalan intézkedés. De itt nem erről van szó, hanem az országnak közérdekéről. *(Ugy van!)* Mert az országnak mindenesetre közérdeke az, hogy a termés tönkre ne menjen és hogy biztosittassék az az évi termés, a miből nemcsak élünk, hanem a mi egyuttal egyik legelső jövedelmi forrása is hazánknak.

De különben is, nem uj dolog ez. Például a vegyes házasságokból származott gyermekeknek nevelésére vonatkozólag szintén intézkedik a törvény. A szülők megegyezhetnek egymással arra nézve, hogy minő vallásban fogják nevelni gyermekeiket. És erre felvigyáz az állam, ezt az intézkedést végrehajtatja és nem enged attól semmiféle eltérést. Tehát nem uj és nem szokatlan dolog ez a magyar törvényhozás terén, sőt van rá preczedens is, az emlitett esetben, a mely nap-nap után előfordul és a mely ellen soha nem tesznek semmiféle kifogást.

Azt is mondják, t. ház, hogy a szerződő felek között nincsen meg az egyenlő kondiczió; hogy a cseléd, a ki szerződik, mindig a gyengébb fél, mig a másik fél összpontositja kezében a hatalmat. Ha ez igy van, t. ház, akkor ne kössenek házassági szerződést se, mert hiszen a nőt általában a gyengébb nemnek szokták nevezni. *(Derültség.)* Ott is megvan a gyengébb fél, a mint ezt különben majd minden szerződésnél el lehet mondani.

Mezőfi Vilmos: Ez igaz, csakhogy a nőt nem csukják be! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Csernoch János: Ismétlem tehát, ez az intézkedés nem uj dolog a mi törvénykönyvünkben, és mondom, más tekintetben is intézkedik a mi törvénykönyvünk s ilyen magánjogi szerződéseket büntető vagy más szankczióval szokott ellátni.

Azt mondják továbbá, hogy sérti a javaslat a cseléd szabadságát, a mikor még lakásába is beleavatkozhatik a gazda és kikötheti, hogy a cselédnek nem szabad oly vendéget fogadnia, a ki ellen a gazdának alapos kifogása van. Nem tudom, hogyan lehet ezen fenakadniok épen azoknak, a kik oly nagyon védelmezik a gyárosokat és a gyári munkásokat? Nemrégiben be akartam menni egy gyárba és a kapun ki volt irva, hogy idegeneknek tilos a bemenet. Először is engedelmet kellett kérnem és csak mikor azt megkaptam, mehettem be. Hiszen ez minden egyes háztulajdonosnak természetes joga. A mint a gyáros kiirhatja a gyár elé, hogy idegeneknek tilos a bemenet, ép ugy irhatja ki a gazda is a majorja elé, hogy idegeneknek tilos a bemenet. *(Igaz! Ugy van!)*

Sőt majdnem nevetségesnek tartom az ily intézkedés bevételét a törvénybe, mert ez magától értetődik; minden gazdának veleszületett természetes joga, hogy azt bocsátja be a házába, a ki neki tetszik. *(Mozgás.)*

Nem tetszik sokaknak, hogy a javaslat a cselédet egészen 18 éves koráig a gazda házi fegyelme alá helyezi. A ki valamikor abban a helyzetben volt, hogy cselédeket fogadott fel, méltóztassék visszaemlékezni, hogy nem maga az apa vagy anya kérte-e, hogy: kérem, tessék a cselédemre vigyázni, azért adtam ide, mert azt gondolom, jó helyen van, jobban tudnak rá

vigyázni, mint otthon. Hát mi foglaltatik a szülőknek ilyen kijelentésében? Nem az, hogy a gazda verje, ennek nem is volnék barátja; de az, hogy mégis legalább is az engedelmesség kötelékével legyen alávetve az illető a gazdának, hogy ne csavaroghasson, akkor a mikor neki tetszik, hanem odahaza töltse az időt, és különösen ne járjon mindenféle erkölcsére és egészségére veszélyes mulatságba.

Hogy micsoda szabadságellenes és derestörvény-féle intézkedés van ebben, azt én be nem látom. Mert, mondom, maguk a szülők szokták követelni, hogy a gazda vigyázzon a cselédjére és viselje gondját. *(Mozgás.)*

A mi továbbá azt illeti, hogy ez a parlament etikailag nem is illetékes az ily törvények megszavazására, először is nem hiszem el, hogy ez osztályparlament volna. *(Helyeslés.)* Mert osztályparlament volt az, a mely nem régen Ausztriában volt, a hol bizonyos kamarák, nagybirtokosok, városok külön választottak, de nálunk ez a megkülönböztetés nincs. Azt gondolom, hogy a mai időben egyetlenegy parlament sem térhet ki a szocziális alkotások elől, de jót tenni és a nép baját gyógyitani senkinek sem privilégiuma, hanem mindenkinek kötelessége. *(Igaz! Ugy van!)* És meg is tették ezt a parlamentek. Németországban hoztak szocziális alkotásokat; a szocziálisták teljes erővel nekimentek, ellenezték . . .

Mezőfi Vilmos: Jobbat akartak! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Csernoch János: Az kérdés. És a mikor aztán létrejött a törvény, mint például a baleset elleni biztositás, az aggkorbiztositási törvény, akkor a szocziálisták verték a mellüket, hogy »ezt mi csináltuk, mert ha nem mi sürgettük volna, sohasem lett volna belőle törvény«.

Mezőfi Vilmos: Ép ugy, mint nálunk. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Csernoch János: És itt eszembe jut, a mit régebben, mint fiatal ember láttam a czirkuszban, a mikor az erőművészek az ő dolgaikat produkálták, és elvégezvén produkcziójukat, a közönség nagy tapsviharban tört ki, s ekkor eltüntek a művészek és megjelent egy bőruháju, magas sipkáju . . .

Hencz Károly: Dummer Auguszt!

Csernoch János: . . . és az zsebrevágta az elismerést. *(Derültség.)*

T. ház! Panaszkodnak továbbá, ha valaki figyelemmel kiséri lapjaikat, hogy a gazdák milyen rosszul bánnak cselédeikkel. Én csak nemrég olvastam egy lapban a következő esetet: »Egy magyar földbirtokos« czimmel. Azt mondja, hogy valamelyik Vas-Szécsényben lakó földbirtokos Csehországból hozatott munkásokat. Azután azt mondja, hogy folyó hó 10-én délben sirva jöttek Szombathelyre, a hol elpanaszolták becsapatásukat. »Valóban ökölbe szorult az ember keze, mikor látta ezeket a szerencsétlen becsapott munkásokat, a mint hol sirva, hol átkozódva elmondták, hogy éjjelre egy rozoga istállóban kellett aludniok, a melynek sem ajtai, sem ablakai nem nyujtottak védelmet az idő viszontagságai ellen. Romlott birkahust, melyben már a férgek is benne voltak, kaptak táplálékul. Kenyeret pedig holmi szemétből sütöttek nekik, melyet még a tyúkok sem ettek meg. Ezen szerencsétlen páriák étlen-szomjan érkeztek Szombathelyre, hogy panaszkodjanak a szolgabirónak, mert nemcsak romlott ételekkel akarta ez a fenevad eltartani őket, hanem még bérüket is lehuzta, 1 korona 80 fillérért szerződtek, és 1 korona 20 fillért akart nekik adni. Szombathelyen a közszánakozás mentette meg az éhhaláltól ezen munkásokat. Most a megyeház udvarán tanyáznak, és várják, hogy a magyar igazságszolgáltatás hogyan nyilatkozik meg a magyar földesurral szemben!«

Én azt gondoltam, mikor ezt elolvastam, hogy a másik oldalon vagy a következő számban fogok találni egy vezérczikket, a melyben dicsőitik ezt a javaslatot és azt mondják, hogy hála Istennek, jövőre ilyen dolog lehetetlen lesz, mert ez a törvényjavaslat épen azt biztositja, hogy a cselédnek ne legyen olyan lakása, a melynek sem ajtai, sem ablakai nincsenek; ne kapjon a cseléd romlott birkahust, hanem ha kap eledelt, kapjon bőséges és tisztességes eledelt; hogy ne kapjon olyan gabonát vagy szemetet, a melyből nem lehet kenyeret sütni, a melyet még a tyúkok sem ennének meg, hanem arról gondoskodik, hogy mindig tisztességes módon szolgáltassák azt ki a cselédnek. E helyet szidják e törvényjavaslatot, elnevezik deres- és rabszolgatörvénynek, a helyett, hogy köszönetet szavaznának, hogy ezen állapotot meg akarjuk szüntetni. Mert hiszen ez a törvényjavaslat nemcsak azon cselédekről és földesurakról szól, a kik megteszik kötelességüket, de leginkább azok ellen van, a kik nem teszik meg kötelességüket. Hogy, sajnos, ilyenek is vannak, a felolvasott eset igazolja, feltéve mindenesetre, hogy a dolog igaz, a mit nem tudok megállapitani.

Van azonban egy-két intézkedés a törvényben, a melylyel magam sem tudok egyetérteni. Gyakorlatból meglehetősen ismerem én a gazdákat, különösen a tiszteket, és azért én azoknak még csak a dorgálás jogát sem adnám meg. A dorgálás nagyon viszonylagos fogalom és nem lehet megállapitani, hogy mikor lépi át a dorgáló a kellő határt. Akár benne van a törvényben, akár nincs benne, ha az a cseléd rászolgál, ugyis meg fogják dorgálni; de a törvényben magában erre mintegy utlevelet adni, ezt én a magam részéről legalább is veszedelmes intézkedésnek tartom.

A másik az az intézkedés, a mely a cselédek gyermekeinek iskoláztatására vonatkozik. A t. földmivelésügyi miniszter ur az ő eredeti javaslatában azt mondja, hogy a gazda köteles

a cseléd egyházi adójának felét és a cseléd gyermekei tandijának felét megfizetni.

A t. földmivelésügyi bizottság ezt ugy változtatta meg, hogy majd mindent kihagyott, de betette azt, hogy köteles a gazda fizetni a cseléd gyermekeinek tandiját, ha azok állami iskolába járnak. Utóbb pedig azt hallottam, — nem tudom igaz-e, de valószinüleg ugy lesz, mert megbizható forrásból hallottam — hogy abban történt volna megegyezés, hogy a házban inditvány fog tétetni, hogy akkor is fizesse azt a gazda, ha a gyermek községi iskolába jár. Tehát kihagyták ebből a felekezeti iskolát. Ne tessék megijedni, nem szól belőlem semmiféle animozitás sem erre, sem arra, csak meg akarom mutatni, hogy mit méltóztatnak ezzel a cseléd gyermekeinek nyujtani.

Tudvalévő dolog, hogy először állami iskola a legkevesebb helyen van, különösen a nagy puszták közelében nagyon kevés az állami iskola. Másodszor az állami iskolák tandija váltakozik felmegy egészen 4 koronáig, ez a maximum; azontúl nem megy. Ezenkivül kell fizetni 80 fillér beiratási dijat, és a nyugdijjárulékot. Az állam gavallérosan jár el a szegény emberekkel szemben és sem a tandijat, sem a beiratási dijat nem követeli, legfeljebb megköveteli a 30 filléres járulékot, a mivel köteles hozzájárulni a nyugdijhoz. Már most ha az állam átveszi a gazda helyett ezt a kötelezettséget, először is a legtöbb helyen ezek a gyermekek nem fognak kapni semmit, mert a legtöbb helyen állami és községi iskola nincs, hanem a legtöbb helyen van felekezeti iskola és igy a cselédek, a mint eddig fizették a tandijat és a beiratási dijat, ezentúl is fogják azt fizetni. A másik eset pedig az, hogy az állam nagylelküen elengedi a cselédnek és az ő gyermekének a tandiját és a beiratási dijat, a gazdának azonban nem fogja elengedni, tehát a gazda meg lesz terhelve ezzel, és a gazdának ez egy uj kiadása lesz, az állam pedig uj pénzforráshoz jut iskolafentartási szempontból. Harmadszor a földmivelésügyi bizottság azzal indokolja ezt az intézkedést, hogy nem lehet a gazdát kényszeriteni, hogy ő a felekezeti iskolára fizessen.

Én értem ezt a felekezeti érzékenykedést és azt a tekintetet, a mely nem akar erőszakot elkövetni a gazda lelkiismeretén, de akkor viszont kérdem: miért követelik meg a cselédtől, hogy ő olyan iskolába járassa gyermekét, mely esetleg az ő vallásos meggyőződése ellen van? Hány cseléd van, a ki felekezeti iskolába akarja küldeni gyermekét és eleget akar tenni egyuttal lelkiismereti kötelességének is, és akkor meg kell neki fizetnie a tandijat, a beiratási dijat és a nyugdijjárulékot. Ha pedig nem oda fogja küldeni a gyermekét, hanem van ott esetleg állami iskola, akkor az állami iskolai járulékot gyermeke után az állam fogja fizetni és igy annak, hogy a cseléd az ő lelkiismerete ellen cselekszik, esetleg még jutalmát találja abban, hogy mások fognak helyette tandijat fizetni.

Én nem akarok most erre vonatkozólag valami konkrét javaslatot tenni, de azt hiszem, ez nem igazságos intézkedés, a melyet meg fog kelleni változtatni, annyival is inkább, mert ez sérelmes a felekezeti iskolákra. Már pedig a mi törvényeink szerint a felekezeti iskola ép oly jogokkal biró iskola, mint akár az állami, akár a községi iskola. Másrészt pedig a mi törvényeink értelmében minden felekezeti iskola köteles befogadni akármilyen felekezetü gyermeket és köteles azt tanitani. Tehát viszont nem igazságos dolog, hogy az állam megfosztja őt attól az előnytől, melyet ilyen esetben élvezne.

T. ház! Mintán az idő nagyon előrehaladt, nem akarom tovább folytatni a fejtegetést, csak azt akarom megjegyezni, hogy én magát a törvényjavaslatot a mi viszonyainknak megfelelőnek találom. Szükségesnek vélném azonban, miután ez kétségkivül nagy terheket ró a gazdákra, különösen pedig a kisgazdákra, hogy a kisgazdák érdekében is megtétessenek már egyszer azok a szükséges intézkedések, a melyek az ő létüket biztositják.

Mezőfi Vilmos: Ideje volna már!

Csernoch János: Szükségesnek tartanám a tőzsdei reformot, szükségesnek tartanám a papiros-buzával folytatott üzletnek szabályozását, *(Helyeslés.)* hogy ezen a réven a gazda, ha az egyik oldalon veszit, nyerjen valamit a másikon, hogy biztositva legyen az ő számitása legalább, hogy ha van termése, mennyire számithat, micsoda jövedelme lehet, mert a mostani börzespekulációk mellett a gazda mindig ki van szolgáltatva mások önkényének.

Mezőfi Vilmos: Az egyházi vagyon szekularizációja!

Csernoch János: Nem fog a képviselő ur abból semmit sem kapni. *(Élénk derültség.)*

Másrészt pedig szükséges, hogy folytassuk a cselédek számára való jóléti intézmények felállitását, hogy a cselédnek a haladó korával biztositva legyen az ő anyagi és szellemi jóléte. Ne zárkozzunk el ezektől a szociális áramlatoktól, a melyek mindenütt döngetik a parlamentek kapuit, nehogy késő legyen, nehogy elmuljék az idő és nekünk ne legyen már elég időnk az intézkedésre, mert ebben a tekintetben is a késedelem veszedelem.

A javaslatot elfogadom. *(Élénk helyesles és éljenzés.)*

Elnök: A ház elhatározta, hogy háromnegyed kettőkor áttérünk Szabó István képviselő ur sürgős interpellációjára. Mielőtt erre áttérnénk, a napirendre nézve kivánnék inditványt tenni. *(Halljuk!)*

Inditványozom, hogy a ház legközelebbi ülését tartsa holnap, pénteken, 1907. évi május hó 24-én délelőtt 10 órakor. Ennek napirendje lenne: 1. elnöki előterjesztések és irományok

bemutatása; 2. a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Méltóztatnak ezen inditványomat elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatképen kimondom és most az interpelláló képviselő urat illeti a szó.

Szabó István: T. ház! A győrmegyei Alsószigetközben, illetve annak néhány községében Kisbajcs, Vének és Bácsa határait az ott felgyülemlett belviz annyira elárasztotta, hogy félő, hogy idei termésük teljesen megsemmisül. Ez a vidék amugy is sujtva van a nagy vizszabályozási járulék által, mégis helyzete nemcsak hogy nem javult, hanem mondhatnám, rosszabbodott, a mennyiben a belvizek levezetéséről kellőkép gondoskodva nem lett.

Elemi csapások, t. ház, mindenütt előfordulhatnak, és ha azok fájnak, még inkább lesujt az olyan szerencsétlenség, a mely daczára a nagy pénzáldozatoknak, elhibázott munkálatokból, sőt mondhatnám, hibás munkálatokból származik. Igaz, hogy Szigetközben a belvizek levezetésére az u. n. levezetőcsatornák legnagyobb részben már elkészültek, de különös, hogy épen a torkolatnál, vagyis a levezető u. n. szavai zsilip körül a munkálatok nincsenek befejezve. Ennek következtében felülről a levezetőcsatornákon át leomló viz az ottani területet teljesen elárasztotta. Mivel pedig a zsilipeket a magas vizállás következtében megnyitni nem lehet és a már régen tervbe vett szivattyutelep, a melyet, ugy tudom, az igen t. földmivelésügyi miniszter ur is már megsürgetett, felállitva nincsen, ennek következtében félő, hogy csakugyan be fog következni az, hogy ezen vidék idei termése teljesen tönkre megy.

Vannak szakemberek, szakközegek, a kik azt állitják, hogy az idén túl nagy mértékben előforduló talajvizet, az ottani szivacsos talajban túlságosan mélyre leépitett levezetőcsatornák medrei is fokozzák, vagyis hogy ezen munkálatokat nem az ottani viszonyoknak megfelelően eszközölték.

Tény az, hogy az inundált területet a megye alispánjával bejárva, meggyőződtünk arról hogy ezek az állapotok ott tarthatatlanok, hogy ott valamit tenni és hogy ott a bajon segiteni kell. Nem is csoda, hogy ezen vidék lakosai a hajdan gyümölcsös kertnek elnevezett Szigetközből oly nagy mennyiségben vándorolnak ki, hogy ezen körülmény már az igen t. belügyminiszter urnak figyelmét is felkeltette.

Minthogy tudom, hogy e tárgyban hasonló értelemben a megye is sürgős feliratot szándékozik az igen t. miniszter urhoz intézni, bátor vagyok a földmivelésügyi miniszter ur elé a következő kérdéseket terjeszteni *(olvassa)*:

»1. Van-e tudomása a földmivelésügyi miniszter urnak azon súlyos károkról, a melyeket az idei belvizek rendkivüli mennyisége a győrmegyei Szigetközben okozott?

2. Szándékozik-e a miniszter ur a szigetközi ármentesitő társulatot sürgősen utasitani, hogy az ott tervbevett szivattyutelepet mielőbb felállitsa?

3. Hajlandó-e a miniszter ur a szakközegei által sürgősen megvizsgáltatni, hogy ezen most ily rendkivül és eddig még soha nem észlelt mennyiségű talajvizet nem-e a levezetőcsatorna túlmélyitett medre okozta, s ha igen, hajlandó-e intézkedni, hogy ezen baj mielőbb orvosoltassék?« *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a földmivelésügyi miniszter urnak.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Talán méltóztatnak megengedni, hogy a dolog sürgősségére való tekintettel az interpelláczióra azonnal válaszoljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A győrmegyei Szigetközről különösebb panaszok a belvizek szempontjából nem érkeztek hozzám. Azonban tudomásom van arról, hogy a folyók mentén az idén a belvizek szokatlan nagy mértékben jelentkeztek, amit annak tulajdonithatunk, hogy az árvizek igen hosszu tartamuaknak mutatkoznak és ennek folytán a fakadó vizek is ellepik a mélyebb helyeket s ott sokkal hosszabb ideig állnak meg, mint máskor.

A mi különösen ezen társulat ügyeit illeti, az 1904: XIV. t.-czikk alapján 5,600.000 korona oly kikötéssel helyeztetett kilátásba a társulatnak, hogy a társulat belvizeit rendezi. A társulat ennek folytán a már 1902-ben elfogadott terv alapján a költségszükségletet biztositotta. Azonban el kell ismernem, hogy azon idő óta bizonyos halogatás, bizonyos huza-vona látszik fenforogni. *(Helyeslés.)* Azt a benyomást teszi a dolog, mintha a szivattyutelep felállitását késleltetnék és azt mindenféle szurrogátumokkal iparkodnának helyettesiteni. *(Igaz! Ugy van!)*

Én tehát az igen t. képviselő urnak azt a választ adhatom, hogy a belvizek rendezésére annál nagyobb sulyt helyezek és azt annál inkább megsürgetendőnek tartom, mert a szemben lévő Csallóközön a belvizek szabályozását eszközöltük és ezen szabályozásnak az az eredménye, hogy daczára a nagy árvizeknek, az idén már viszonylag igen kevés belviz mutatkozik. *(Helyeslés.)*

Válaszolhatom továbbá azt is, hogy haladék nélkül a helyszinére küldök egy szakközeget, a ki nemcsak technikai szempontból fog az ügy jelenlegi állásáról és a belvizek fokáról jelentést tenni, hanem arra is utasitva lesz, hogy állapitsa meg, hogy a halasztás oka miben rejlik, hogy a mulasztás a társulatot vagy a közigazgatást terheli-e? E jelentés és a vizsgálat eredményéhez képest fogok azután eljárni. *(Helyeslés.)*

Kérem válaszomat tudomásul venni. *(Általános helyeslés.)*

Szabó István: T. képviselőház! Az igen t. miniszter ur válasza engem megnyugtat és azért köszönettel tudomásul veszem.

Elnök: Következik a határozathozatal. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a földmivelésügyi miniszter urnak válaszát tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, kijelentem, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

A legközelebbi ülés ideje és napirendje már meg lévén állapitva, az ülést ezennel berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Luby Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

159. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 24-én, pénteken,

Justh Gyula, utóbb **Rakovszky István** elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése. — Elnöki előterjesztések, kérvények és feliratok bemutatása. — A kérvényi bizottság előadója benyujtja a bizottság tárgyalta kérvények 39. sorjegyzékét. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, gr. Andrássy Gyula, Jekelfalussy Lajos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 5 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Darányi Ferencz jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Várady Károly, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Hammersberg László jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Felkérem tehát Darányi Ferencz jegyző urat, sziveskedjék azt felolvasni.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa az 1907. május hó 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, akkor a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a kassai vasutasoknak Semsey László képviselő utján beadott kérvényét lakbérük emelése tárgyában.

Javaslom, hogy a kérvény adassék ki az államvasuti alkalmazottak illetményeinek rendezéséről szóló törvényjavaslattal leendő együttes előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Bemutatom Hajdu vármegye közönségének feliratát Dalmáczia visszacsatolása ügyében;

Nagyvárad város közönségének feliratát a virilizmus reformja tárgyában;

Pécs város közönségének feliratát a katonaságnak sztrájk esetén aratási munkákra leendő átengedése végett;

A féltoronyi róm. kath. esperesi kerület papságának Giesswein Sándor és a Kak-Lencsenpusztai lakosoknak Philipp János képviselő utján beadott kérvényét a párbér rendezése iránt.

Javaslom, hogy e kérvények adassanak ki előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Bemutatom a zárszámadás-vizsgáló bizottság jelentését, mely szerint a tisztéről lemondott Farkasházy Zsigmond előadó helyébe az 1904. évi állami zárszámadásra vonatkozólag Éber Antal bizottsági tag választatott meg.

Ez egyébként kapcsolatos a képviselőháznak e tárgyban hozott határozatával.

Tudomásul vétetik.

Moskovitz Iván, a kérvényi bizottság előadója, kiván a háznak jelentést tenni.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! Tisztelettel bejelentem, hogy a kérvényi bizottság az ez idei 39. sorjegyzékben (Irom. 515) foglalt kérvényeket tárgyalásra előkészitette. Kérem ennélfogva a t. házat, méltóztassék a sorjegyzéket kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és annak tárgyalására határidőt rendelni.

Elnök: Méltóztatik az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor határozatképen kimondom, hogy a kérvények 39. sorjegyzéke ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tüzetni.

Következik a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476) tárgyalásának folytatása.

Ki következik?

Várady Károly jegyző: Bottlik István!

Bottlik István: T. képviselőház! Nem volt még szociális irányu törvényjavaslat, a melyet a mostanihoz hasonló animozitással iparkodott volna saját önző czéljaira félremagyarázni a napról-napra jobban terjedő izgatás.

A szőnyegen lévő javaslatot rabszolgatörvénynek nevezték el, melyet az osztályparlament a földtulajdonosok javára és a cselédek rovására eszelt ki. holott ennek épen az ellenkezője áll, mert soha törvényjavaslat egyoldalubban nem terhelte meg a gazdasági élet egyik tényezőjét a másik érdekében, mint a minő egyoldalusággal ez a javaslat megterheli a munkaadó gazdát a cseléddel szemben. *(Igaz! Ugy van!)* Az érvényben lévő cselédtörvény ellen az érdekelteknek különösen két fő kifogása volt. Az egyik a cselédé a törvény alapján kifejlődött ama joggyakorlattal szemben, a mely szerint őt a gazda testileg is bántalmazhatta és igy emberi méltóságában megalázhatta; a másik a gazdáé, a kinek a törvény nem nyujtott elegendő garanczíát a szolgálati szerződésnek a cseléd részéről való megtartására, miáltal a gazda és a cseléd közötti jogviszony bizonytalanná vált. Mindama panaszok, melyek a cselédek részéről ezen főszemponton kivül elhangzottak, nem annyira a törvény, mint inkább a törvénynek egyes esetekben igazságtalan végrehajtása ellen irányulnak. Nézetem szerint tehát a javaslatnak ezen két főszemponton kellett volna felépülnie, kibővitve természetesen mindazon intézkedésekkel, melyek a tapasztalat alapján a gazda és a cseléd közötti jogviszony szabályozására szükségeseknek bizonyultak. *(Ugy van!)*

A javaslat azonban kicsapott a szükségszabta mederből és a jogviszony aprólékos szabályozása mellett a gazdára olyan megterheltetéseket állapit meg, a melyeknek a jogviszony szabályozásához közük nincsen s mélyen belevágnak a szerződéskötés szabadságába. A modern gazdasági élet egyik fundamentális elve a termelési tényezők szerződéskötésének szabadsága. A munkabéreket a termelési viszonyok mellett a kereslet és a kinálat egymáshoz való aránya állapitja meg s a termelési tényezők akaratának eme természetes korlátai mellé mesterséges korlátokat az államhatalom csak felsőbb érdekből, tehát csak akkor állithat, ha a termelési tényezők erejének egyenlőtlensége, az egyik termelési tényező kizsákmányolását idézhetné elő.

Az ország jelenlegi gazdasági helyzetében azonban nincs mit tartani attól, hogy a gazda a cselédet kizsákmányolhassa, mert a kivándorlás folytán, mindenütt cselédhiány van, és igy a kereslet nagyobb lévén a kinálatnál, ezáltal a cseléd ellenálló erejében természetszerüleg megerősödött. Nem látom tehát indokoltnak, hogy a javaslat nem elégszik meg a jogviszony külső szabályozásával, hanem a gazdákra oly anyagi megterheltetéseket is oktrojál, a melyek a szerződéskötés törvényes folyományaiként állanak fenn még akkor is, ha a szerződő felek máskép egyezkedtek volna is meg.

A javaslat nem bizza a szerződő felekre, hogy a gazda a cseléd gyermekeinek tandiját s bizonyos hozzátartozóinak gyógykezelési költségeit fizesse, hanem ezeket hivatalból felveszi a szerződés anyagi részébe.

T. ház! A humánizmus az ember legnemesebb érzése, s ha ezen a szemüvegen keresztül olvassuk a javaslat idevonatkozó szakaszait, ugy csak üdvözölhetjük alkotójuk nemes szivét, de a törvényhozó humánizmusának gátat szab az egyesek joga, a melyet korlátozni nem szabad akkor, a mikor azt országos érdekek nem kivánják, sőt a midőn az a másik tényezőnek vérvesztését jelenti. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Sajnos, ugy a középbirtokos, mint a kisgazda rendkivül el van adósodva, és súlyos gazdasági helyzetét az évről-évre emelkedő munkabérek máris csaknem tarthatatlanná tették. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ha már most a bérharcz mellett még az állam is a gazdát rezsije fokozására s bizonyos improduktiv befektetésre kötelezi, ugy tartani lehet attól, hogy különösen a középbirtokos és az extenzive dolgozó kisgazda ezen ujabb megterheltetéseket elviselni nem fogja. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Nem akarom azt állitani, hogy az állam ne gyakoroljon humánizmust a cselédekkel szemben azon a határon túl is, a meddig a munkaadó gazdát teljesitőképességének méltányos figyelembe vétele mellett megterhelheti, mert itt másfél millió emberről, tehát egy számban hatalmas társadalmi osztályról van szó, a melynek gazdasági és kulturális ápolása eminens állami érdeket képez. Nem arról van tehát itt a szó, hogy a javaslatban kontemplált szocziális intézmények feleslegesek, hanem csupán csak arról, hogy hol van az a demarkaczionális vonal, a meddig ezekkel a jogos magánérdek sérelme nélkül a gazda megterhelhető, s a melyen túl a munkásvédelem közfeladatot képez, *(Ugy van! a baloldalon)* mert a magyar mezőgazdasággal szemben nem alkalmazható az a szocziális elv, mely szerint a munkaadó vállalkozó tartozik viselni mindazon szocziális intézmények terhét, melyeket a munkásvédelem terén az állam közérdekből szükségesnek lát; mert nálunk a mezőgazdasággal való foglalkozás nagy általánosságban nem üzleti vállalkozás, hanem a tőkeszegény birtokosnak egyéni viszonyaiból kialakult azon hivatása, mely az életfentartás mellett a föld tulajdonának megtartására irányuló törekvésben merül ki. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Ily körülmények között tehát a javaslatnak a gazdákra háruló anyagi konzekvenciáit csak azzal az erkölcsi érvvel indokolhatni meg, a melyet Návay Lajos t. képviselőtársam oly szépen és hatásosan fejtett ki, t. i. a magyar gazdatársadalom öröklött áldozatkészségével, a melylyel mindenkor kész volt hazája érdekében áldozatokat hozni. Ez az áldozatkészség bizonyára megvan ma is, és nem kétlem, hogy a magyar gazdatársadalom szükség esetén megismételné azt az áldozatot, melyet 1848-ban az emberi jogok oltárán hozott. Csakhogy az akkori és a mostani viszonyok között óriási a különbség, *(Ugy van!)* mert épen a magyar nemességnek akkori ténye által a magyar gazdatársadalom megszünt ugyszólván egyedüli nemzetfentartó osztály lenni és a nemzetfentartás joga és kötelessége ma már az egyenlőség alapján szervezett egész nemzet vállaira hárul. *(Ugy van! balfelől.)*

Nem a nemlétező privilégiumok dohos levegője, hanem ellenkezőleg, a modern állami szervezet konzekvenciái nyilvánulnak meg tehát abban a kívánságban, hogy az állam azt, a mit a földmivelő nép széles rétegeinek érdekében szükségesnek tart, ne tegye egyedül annak az osztálynak feladatává, a mely a nemzet fentartásáért eddig legtöbbet áldozott, hanem mint a nemzet szocziális fejlődésének szurrogátumát tegye az egész nemzet kötelességévé. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Ha vizsgálat tárgyává teszszük, hogy a szerződés anyagi részébe felvett köteleztetésekkel szemben és a cselédek legmesszebb menő helyes védelme mellett megtalálja-e a gazda azt, a mit ettől a javaslattól joggal várhat: a szolgálati szerződésnek a cseléd részéről való megtartásának elegendő biztositékát, ugy határozottan nemmel kell felelni. *(Ugy van! a baloldalon.)*

A törvényjavaslat két irányban elég hatékonyan védi meg a gazdát, a mennyiben a szolgálati viszonyban lévő cselédnek eltiltja a kivándorlást s kellő szigorral sujtja a sztrájkra való izgatást, valamint magát a gazdasági sztrájkot is. De az utóbbi években gyakran előforduló veszedelmet, a szolgálati helynek önkényes elhagyását, nem bünteti oly szigorral, a melytől ezen kihágásnak megelőzése remélhető volna. *(Ugy van!)*

A fennálló cselédtörvény ezen kihágást 48 K pénzbüntetéssel sujtja, mely 12 napi elzárásra változtatható át. A javaslat 50 K-ával, mely pénzbüntetés azonban azáltal, hogy a javaslat a cselédrendészeti kihágásokra az általános kihágási büntetőtörvény rendelkezéseit állapitja meg, behajthatatlanság esetén csak három napi elzárásra változtatható át. Nagyon jól tudjuk, hogy mit jelent az a gazdára, ha a munkanélküli téli hónapok elteltével cselédje őt a tavaszi és nyári magas napszámbérekre való számitással elhagyja, s azt is tudjuk, hogy a gazdának ezen kihágások esetében egyedüli elégtétele a büntetés, valamint a szigoru büntetés az egyedüli eszköz, a mely a cselédet ettől a kihágástól visszatarthatja, mert hiszen az általa okozott kár rajta rendszerint be nem hajtható. *(Felkiáltások a baloldalon: Ugy van!)* Itt tehát az annyira bevált 1898 : II. t.-czikk analógiájára szigoru büntetést kell alkalmazni, mely normális viszonyok között alkalmas lesz ezen kihágás megelőzésére. *(Helyeslés a baloldalon.)* A büntetésnek ez a mértéke nem novum mert a szolgálati hely önkényes elhagyása teljesen analóg kihágás a munkaszerződés teljesitésének megtagadásával.

Rá kell még mutatnom e helyütt arra az anomáliára is, hogy a szerződésszegés ugyanazon büntetéssel toroltatik meg a gazdával, mint a cseléddel szemben, holott a gazda nemcsak a jogrend megsértéseért lakol, hanem a cseléd kárát s a hátralévő időre járó bérét is fizeti, mig a cseléd csak a büntetést szenvedi el, mert a gazda kára rajta rendszerint be nem hajtható. *(Ugy van! a baloldalon.)* A jogvédelem tehát a javaslatban a két féllel szemben csak elméletileg lévén egyenértékű, a felek teljesitési képessége közötti különbséget méltányosan ki kell egyenliteni és a szerződésszegésnek a valóságban tényleg be nem következő magánjogi következményét szigoru büntetéssel kell helyettesiteni. A jogegyenlőség jogegyenlőtlenséggé válik, ha csak elméleteket követ és a valóságos élet viszonyaival nem számol. *(Ugy van!)* Tényként állapithatjuk meg tehát, hogy a javaslat nem a gazdák érdekében, hanem ama milliónyi ember javára készült, kik testi munkájukkal járulnak a magyar föld termeléséhez; annál indokolatlanabb tehát azoknak eljárása, a kik a javaslat mély humánizmusát félreértik, vagy félremagyarázni akarják.

A javaslat kétségtelenül sok uj terhet ró az eladósodott földre, és hogy én a részletes tárgyalás alapjául mégis elfogadom, annak kettős oka van. Az egyik bizalmam a földmivelésügyi miniszter ur bölcseségében, a ki bizonyára fog módot találni arra, hogy agrár érdekü javaslatokkal a földre rakott ezen ujabb terheket elviselhetővé tegye, a másik azon reményem, hogy a gazdatársadalomnak ezen áldozatai vissza fogják szerezni a munkásnépnek az izgatások következtében megrendült bizalmát, és a mit anyagiakban elvesztünk, azt visszanyerjük a munkások erkölcsi érzületének javulása által, mely nélkül produktiv gazdasági élet el sem képzelhető. *(Élénk helyeslés.)* Hogy azonban a gazdaközönségnek ezen ujabb áldozatai meddők ne maradjanak, ahhoz a mesterségesen és rendszeresen üzött izgatásoknak nemcsak megtorlása, hanem preventiv intézkedésekkel a lehetőségig való megelőzése is szükséges. *(Élénk helyeslés.)* Miután én e tekintetben is bizom a kormány erejében és bölcseségében, a javaslatot általánosságban elfogadom, abban a meggyőződésben, hogy a

részletes tárgyalás alkalmával a t. ház a földmivelésügyi miniszter urral egyetértőleg a gazdákra tervezett súlyos megterheltetés méltányos enyhitése elől elzárkózni nem fog. *(Élénk helyeslés és taps. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Várady Károly jegyző: Kuszka István!

Kuszka István: T. ház! Felmentve érzem magamat azon tradiczionális kötelesség alól, hogy az előttem szólott t. képviselőtársam beszédjéhez füzzem felszólalásomat, mert azokat a higgadt, nyugodt, okos szavakat teljes mértékben aláirom, a melyeket elmondott. A tegnap előttünk felszólalt t. képviselőtársam Veres József szavaira reflektálok tehát, a ki az eddigi felszólalók szemére azt vetette, hogy többnyire mind támadták a törvényjavaslat intézkedéseit és alig akadt a ki azt dicsérte volna, holott annak feltétlenül jó oldalai is vannak. Hát ezt vele szemben nem irom alá, mert a legtöbb felszólaló általánosságban elfogadta a törvényjavaslatot és ezzel szerintem elismerte azt, hogy az alapjában helyes, és ha mégis egyes részei ellen kifogásaik voltak, ez annak bizonysága, hogy annak egyes részei javitásra, módositásra szorulnak. Az a vád is elhangzott, hogy a tárgyalás eddigi menete azt mutatta, hogy a felszólalók ugyanazon sérelmeket hozzák fel, tehát a további tárgyalás talán felesleges; de épen az a körülmény, hogy a felszólalók nagy része ugyanazokat a sérelmeket hozza a képviselőház elé, ez igazolja azt, hogy azon sérelmek valóban fennállanak és azoknak az orvoslása feltétlenül szükséges.

Menjünk vissza, hogy ezeket a sérelmeket jogosaknak elismerjük, a törvényjavaslat történetére. Tudjuk, hogy a jogtörténet minden nemzetnél hü tükre a társadalom fejlődésének. Mert a jogintézmények vagy az egész nép, vagy egyes helyi érdekek, csoportok, vagy pedig egyes társadalmi osztályok életviszonyaihoz alkalmazkodnak. A nemzet törvényhozása az élet felmerülő szükségletei szerint alkotja meg jogszabályait, hogy ezáltal létesitse az együttéles feltételeit és biztositsa a társadalmi rendet. Ha egy eddig ismeretlen járvány lép fel, akkor helyes közegészségügyi szabályokat alkot a terjedés meggátlására; ha egyes, a társadalmi rendet megbontó cselekmények elszaporodnak, akkor szigoru büntetéseket szab; ha egyes vidék nyomorba jut, akkor az egésznek erejével siet annak segitségére és viszont; ha egyes társadalmi osztályok létfeltételei kedvezőre fordulnak, akkor a jogegyenlőségnek és a közteherviselésnek elve alapján: a köztartozásoknak, a közszolgáltatásoknak a sulyosabbik, a nehezebb részét — helyesen — erre az osztályra háritja a törvényhozás.

És, t. ház, ha ez a törvényjavaslat akár a földmivelésügyi, akár a munkásügyi bizottság szövegezése szerint törvényerőre emelkedik, akkor a későbbi időknek jogtörténet-irója meg fogja állapitani, hogy az 1907. esztendőben a jövedelmeiben dúskáló és elhatalmasodott középosztálylyal szemben meg kellett védeni a cselédosztályt, és az adózás eddig helyes rendszerén akként kellett változtatni, hogy a cselédosztálynak közés magánterhei a kis- és középbirtokos osztályra hárittassanak át. *(Halljuk! Halljuk!)* Pedig a történetiró nagyon csalódnék, ha ebből a törvényjavaslatból alkotná meg a kornak képét. És nem is ebből fogja megállapitani, hanem ha vizsgálat tárgyává teszi — a mint hogy fogja tenni — az összes társadalmi jelenségeket, akkor ujra meg fogja állapitani azt a régi történeti igazságot, hogy valahányszor Magyarországon uj társadalmi vagy jogi intézmények létesültek, a jogegyenlőségnek, a humanizmusnak, vagy a szocziális elveknek alapján: mindannyiszor ezen uj jogi intézményeknek természetszerüleg velük járó terheit a magyar középosztály, a magyar középbirtokos osztály vállai viselték. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* És ha volnának e vállak ma is oly erősek, mint voltak hajdanán, akkor nem emelném fel gyönge szavamat arra, hogy e törvényjavaslat egyes részeinek megváltoztatására a képviselőházat rábirni megkiséreljem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A legutóbbi években, a szocziálizmus terjedésével időbeli és bizonyára okbeli összefüggésben is, az eddigi békés és nyugodt cselédség, a mely mostanáig nem az eddig is fennálló törvényes kötelezettségnek, hanem az erkölcsi felfogásnak hatása alatt, mindig hiven teljesitette az egyszer elvállalt szerződési kötelezettségét, — még ha később megbánta is — egyszer itt, másszor ott kisebb-nagyobb csoportokban, egyszerre tagadta meg szerződésének teljesitését. Nem mintha azt megbánta volna, nem mintha az rá elviselhetetlenné vált volna, sőt nem is mintha az anyagi romlására vezetett volna, hanem egyszerüen azért, hogy gazdáját kényszerhelyzet elé állitva, tőle magasabb munkabéreket csikarjon ki.

A cselédség félrevezetett részének a társadalmi rendet, a szerződést megbontó akcziója, az erkölcsi rendet, az egyszer adott szót megszegő fellépése és az eddigi békés, nyugodt magaviselet helyébe fellépő, kihivó, gyűlölködő magatartása tették elementárisan parancsoló kötelességévé a kormánynak, hogy a bajt gyökerében orvosolja. *(Igaz! Ugy van!)*

És az a kormányférfiu, a kinek működési körébe e baj orvoslása tartozik, a mezőgazdaság terén már annyi üdvös intézmény megalkotója, nem zárkózott el ez elől az orvoslás elől; nemcsak nem zárkózott el, de a jó orvos módjára, a ki a betegséget nemcsak gyógyitja, de egyszersmind a bajt előidéző okokat megszüntetni is iparkodik, nemcsak a megtorlás elvének, hanem a szerződő felek, a munkaadó és munkás paritásának, a humánizmusnak, a jogegyenlőség és emberszeretet elvének alapján szerkesztve akarta ezt a törvényjavaslatot elfogad-

tatni. És nincs is senki, a ki e magasztos elveknek e téren való megvalósitása ellen állást foglalna. De bocsánatot kérek, ez a törvényjavaslat eredeti szövegezésében, de a munkásügyi vagy a földmivelésügyi bizottság szövegezésében is ezeken az elveken messze túllép annak a félnek sérelmére, a mely a bajok felidézésében ártatlan, vagy legalább is sokkal kevésbbé vétkes.

Mert, t. képviselőház, a jogegyenlőség elve azt diktálja, hogy kiki az elvállalt szerződést teljesitse, *(Igaz!)* vagy ha nem teljesiti, ezért a másik félt kárpótolja. De az a körülmény, hogy a törvénynek 17. §-a a cselédnek ép ugy karhatalmat ad arra, hogy a gazda tulajdonát képező lakást karhatalommal elfoglalja, mint a gazdának arra, hogy a beállni vonakodó cselédet karhatalommal szolgálatának megkezdésére szorithassa akkor, a mikor a gazda annak a cselédnek teljes regresszust adhat, teljes kárpótlást nyujthat, neki pedig a cseléden semmi regresszusa sincs: ez nem a paritás elvének érvényre juttatása, hanem ennek az elvnek túlhajtása, ez nem egyéb, mint az egyenlő szavakon való lovaglás. *(Ugy van!)*

A humánizmus elve azt hozza magával, hogy a gyengét támogassa az erősebb, a szegényt gyámolitsa a gazdagabb és a nyomorban levőt támogassa a jólétben levő. De a humánizmus határán jóval túlterjeszkedik a törvényjavaslat 31. §-a, a mely szerint az éves cseléd bérét, ha az a cseléd fegyvergyakorlatra, vagy pláne katonai kiképzésre mint póttartalékos bevonul, a gazda nem vonhatja le, a helyettesités költségeivel őt nem terhelheti. Pedig a humánizmus czime alatt azt követelni, hogy az egyik honpolgár a másik honpolgár közjogi kötelezettségét lerója, az ennek az elvnek túlhajtása, sőt beleütközik a másik felállitott jogelvbe, a jogegyenlőség elvébe. *(Ugy van!)*

Tovább menve, a szocziális elvnek kiván hódolni a törvényjavaslat azon intézkedése, hogy az éves cselédnek vagy családjának betegsége esetén felmerülő költségek a gazdára, vagy felerészben a kisgazdára hárittassanak. Bocsánatot kérek, ha az állam nem elég gazdag arra, hogy e terhet elviselje, akkor igazságtalan, méltánytalan, hogy e nagy terhet, a melyet az állam nem bir meg, egyszerűen átbillenti a gazdasági lét és nemlét határán küzködő gazdaosztályra, főleg a kis- és középbirtokos osztályra.

Azért mondom főleg a kis- és középbirtokos osztályra, mert az uradalmak urai rendszeres uradalmi orvost tarthatnak, a ki megfelelő általánydijért hetenkint egyszer, vagy szükség szerint többször kimegy az uradalomba és végzi a betegvizsgálatot. Itt az orvosi költségből egy-egy cseléd bérét aránylag sokkal kisebb összeg terheli, mint annál a kisgazdánál, a ki egy-két cseléddel dolgozván, sokszor a legsürgősebb munkaidőben, igájának felét a városba való járásra, az orvosért való beküldésre és a patikába való járásra kénytelen forditani. És ennél az orvosi látogatási dij is sokkal magasabb összegre rúg, mint annál a nagybirtokosnál; ez a rendelkezés tehát sokkal terhesebb a kis- és középbirtokosra, mint a nagy uradalomra. Ne vessen tehát senki követ a kis- és középbirtokos osztályra, és ne vádolja meg senki a kegyetlenség, szivtelenség, a humánizmus és a szocziális elv iránti érzéketlenség vádjával. Bizony érzett annyi szomoruságot akárhány kisbirtokos, mikor sokszor vele együtt dolgozó cselédje, vagy annak családtagja megbetegedett, mint akárhány uradalom főtisztje vagy bérlője, és érzett annyi jóindulatot, hogy sokszor a legsürgősebb munkaidőben kifogván lovát vagy igáját az ekéből vagy a boronából, beküldte a városba orvosért.

De méltán kelt aggodalmat a kisbirtokosok körében a törvényjavaslat ezen ujabb intézkedése, mert noha e teher megvolt az 1876. évi XIII. törvényczikkben is, mégis ma ez sokkal sulyosabban nehezedik a gazdára. Ma, midőn épen a viszonyok teljes rosszra fordulta miatt van szükség a cseléd és a gazda közti viszony szabályozására, midőn a cseléd a maximumot gyülölködve követeli mindabból, a mi őt illeti, de a minimumot teljesiti abból, a mi a kötelessége, akkor a törvénynek ez az intézkedése a szimulácziónak, a tettetésnek, a vexácziónak annyi esetére fog vezetni, a mely a gazda helyzetét már-már elviselhetetlenné teszi. Ilyen körülmények közt a minimális, a mit a gazdák kivánhatnak, az, hogy a felmerülő költségeket viselje a cseléd, a természetben szolgáltatandó fuvart pedig a gazda. Ha pedig az igen t. miniszter ur törvényjavaslatot fog benyujtani az iránt, hogy a betegsegélyezést általánosan szervezve, az az állam terhét képezze, ugy bizonyára fog annyi jóindulattal és humánizmussal találkozni a gazdák részéről, mint ez történt az ipari munkaadók részéről.

Csodálatos, hogy daczára annak, hogy ez a törvényjavaslat a munkásoknak sok kedvezményt igért és tényleg sok kedvezményt nyujt, kik azok, a kik ennek a törvényjavaslatnak a legvehemensebb ellenségei? Kik azok, kik annak kezdeményezőjét személyében a legdurvább módon és hangon szidalmazzák és támadják? Bizonyára nem a gazdák, sőt nem is a cselédek. A nagybirtokosok, a nagybérlők, a törvényjavaslat nem róván rájuk az eddiginél lényegesen sulyosabb terhet, a humánizmus szent eszméjének és igéjének hangoztatásával belenyugosznak a törvényjavaslat intézkedéseibe. A közép- és kisbirtokosok pedig sérelmeiket egy-két szaklapban leadván, szomoru rezignáczióval készülnek az ujabb terhekre, a melyek ezen törvényjavaslatnak törvényerőre emelkedésével vállaikra nehezednek. A cselédség nagyobbrésze, a jók, kik eddig is

teljesitették kötelességükct, közönyös szemmel nézik a törvényjavaslat sorsát, mert ők ezután is teljesiteni óhajtván kötelességüket, nem félnek a magasabb büntetéstől, és bizton tudják, hogy teljesitvén kötelességüket, járandóságaikat ezentúl is megkapják.

Nem ezek, tehát nem az igazi érdekeltek a legvehemensebb ellenzői és legdurvább támadói ennek a törvényjavaslatnak, hanem a legféktelenebbül támadják azok, kik ettől a törvényjavaslattól hatalmukat féltik: a szakszervezeti elnökök, a titkárok, a napidijas vándorapostolok, a pártlapoknak főszerkesztői és segédszerkesztői, *(Igaz! Ugy van!)* és az igazi cselédségnek egy kis része, a dolgozni nem akarók, a folyton helyet változtatók kisded csapatja. Amazoktól erednek a sajtó szinvonalát bizonyára nem emelő hangon irt förmedvények, és azok támadják személyében a legdurvább hangon e törvényjavaslat kezdeményezőjét, magát a törvényt elnevezve derestörvénynek, kiáltoznak a rabszolgatartás visszaállitásáról és a deres behozataláról.

Pedig kár a munkások mostani vezéreinek hatalmukat félteni e törvényjavaslattól. Megmarad még egy ideig hatalmuk, megmarad még addig, mig maga a nép, a természetétől józan, dolgos, munkás nép meg nem győződik arról, hogy az ő bőrére, az ő anyagi kárára, az ő lelkinyugalmára egy kis válogatott társaság csúfos játékot űz, magának pedig fényes jövedelmet és jólétet biztosit. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Mert hirdetnek elveket, melyeket hirdetni, ha nem tudják, hogy meg nem valósithatók, vétek; ha pedig tudják, hirdetni bűn; de hirdetni, és és ezt az egyet igen jól tudják, nagyon jövedelmező. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Mert hirdetik, hogy a munkabéreket, szervezkedéssel, összebeszéléssel tetszés szerint emelhetik, de azt nem hirdetik, hogy lehet ugyan a munkabéreket sztrájkkal, fenyegetéssel, összebeszéléssel, munkamegtagadással egy ideig emelni, a mint hogy lehet a börzespekulációval a természetes áralakulásnak meg nem felelő áralakulást előidézni, de a munkabéreket állandóan magasabban tartani, mint a mennyit egy-egy termelési ág elbir, az lehetetlen. Hiszen a munkabér ép ugy a kereslet és kinálat törvényei szerint alakul ki, mint minden más árképződés ezen a világon. Hasztalanul követeli pl. a czukorrépa-kapás egykoronás napszámjának emelését két koronára, tehát a dupla napszámot. Azt talán elérheti, hogy a vetés évében összebeszéléssel, munkamegtagadással attól a termelőtől azt a kétkoronás napszámot kicsikarja, de ennek természetes következménye az lesz, hogy a következő évben az a termelő egyáltalában nem termel czukorrépát, és ennélfogva megszünik a munkaalkalom arra az eredeti egykoronás napszámra is, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* és ennek következménye természetesen az, hogy a munkaalkalom megszünése más termelési ágnál idéz elő munkakinálatot, a minek következménye a munkabér visszaesése leend. *(Ugy van! balfelől.)*

Szinte hallom az ellenvetést a szocziálista izgatók ajkáról, hogy ennek a következménye kivándorlás lesz Amerikába. Pedig azt hirdetni, hogy a munkásnak, főleg a mezőgazdasági munkásnak jobb sorsa van Amerikában, ez lelketlenség. Mert ne téveszszen meg senkit a hazaküldött néhány millió arany csábitó csengése, és ne téveszszen meg senkit az egyesek jólétét hirdető és hivogató levél, sem pedig a hajóstársaságok fizetett ügynökeinek mézes igérete. Mert hogy ha egy-kettőre rámosolyog is a meggazdagodás kétes értékű szerencséje, ha néhány kivándorló magasabb munkabérek mellett talál is alkalmazást, hány és hány ezer lesz csakugyan rabszolgájává a munkának, dolgozván a gyárak fojtó levegőjében, a kohók izzó gőzében napról-napra, hétről-hétre, évről-évre, szünetelenül, szakadatlanul és lelket ölő egyformaságban. Az itthon a pirosló hajnalban fürdő tekintetét elhomályositja a kohóból kiömlő érczláva perzselő heve és dalos pacsirta hangjaihoz szokott fülét eltompitja a pörölyök éles ütése. Hogy mindezekről nem beszélnek, hogy mindezekről nem szólnak a szocziálisták, azt értem, mert hiszen mindnyájan tudjuk, régi igazság, hogy a nyomor néma.

Mindezzel szemben pedig állitom és ezt igazolni fogja akárhány gazdatársam az ország különböző vidékén is, hogy a cselédség legnagyobb része a mostani munkabér mellett is bizonyára sokkal könnyebb és szervezetét épen hagyó munkaszolgáltatása mellett fizetéséből megél, családot nevel és magának öreg napjaira házat vagy kis szőlőt vagy földet szerez. És ha ma ez kevesebb esetben történik, mint csak 20—30 esztendővel is, annak oka nem abban rejlik, hogy a munkabér kevesebb, mert hiszen a természetbeni járandóság azonos volta mellett ma a pénzbeli bére sokkal nagyobb, hanem oka abban rejlik, hogy az igényei nőttek, talán nem is ő neki, hanem a családjának, a feleségének, a ki a konvencziós buzát kosárszámra hordja a piaczra, hogy azon magának kávét, czukrot, piperét és esetleg pálinkát vegyen, a cseléd suttyó-fiának, a ki vasárnaponként és sokszor hétköznap is a munkáskaszinóban, a munkáskörben sörözik, czigarettázik és kuglizik. Az oka abban rejlik, hogy a ruha drágább, mert az apáról a fiura maradt ködmönt, bekecset és az egy emberöltőre készült szűrt kiszoritotta a brünni posztókabát és a kerekes rokka pergését elnémitotta a »Népszava«. *(Ugy van! Ugy van!)*

De igazságtalan lennék, ha bizonyos hatást megtagadnék a szocziálista vezérek működésétől. Működésükkel elérték azt, hogy ma már a munkaadó és munkás, a gazda és cseléd egygyel

több tekintetben egyenlő, mint volt régen. Ugyanis a fejlődő szocziális és kulturális terhek nyomása alatt a mi viszonyaink közepette, a hol a földadó fixirozása mellett is ezek a terhek mindig a földbirtokos osztályra háríthatók át, ma már a gazda helyzete sulyosan nehezbedett, és gyakran megtörténik, hogy a fáradságos napi munka után, a mig cselédei gondtalanul aluszszák jóizü álmaikat megszokott fekhelyeiken, addig ő gondoktól gyötörve álmatlanul hányódik ágyában, töprengve, tervezve, hogy gazdaságát fentarthassa és kötelezettségeinek eleget tehessen. Hát a t. szocziálista vezérek elérték müködésükkel azt, hogy ma már a gazda és cseléd egyenlő, a gazda gondja megmaradt, a cseléd nyugalma elszállt. Meglepte őt egy eddig ismeretlen vágy, kevesebb munka szolgáltatása mellett vagy talán munka nélkül a magasabb munkabér utáni vágy, az e vágyak kielégithetlensége miatti elkedvetlenedés és meglepte őt az apostolai tanitásai szerint az e vágyak kielégitésének utjában álló gazdája elleni gyülölete, elveszett lelki nyugalma, megingott hite Istenében és elveszett vigasztalása a vallásban.

Egy szomoru vigasztalása még is van, az a szomoru vigasztalása, hogy az ő nyomorusága mellett rosszabbodott a gazda helyzete is és elszállott a gazdának is lelki nyugalma. Hány gazda fakad ki elkeseredetten, hogy felhagy a gazdasággal, nem megy teljesen a vagyoni romlásba, eladja földjét, küzködjön vele más.

És tényleg, a régi birtokososztály, főleg a középosztály egyre pusztul, egyre fogy és helyébe jönnek uj birtokosok, néhány kis parasztföldmives, néhány idegen nagyur és sok, igen sok földspekuláns. *(Igaz! Ugy van!)* Pedig az nem közömbös dolog, sem nemzeti, sem nemzetgazdasági, sem erkölcsi szempontból, hogy kinek a kezén van a föld. *(Igaz! Ugy van!)* Mert a ki nem érti, hogyan kell a földet a teljes termő erejének épségben tartása mellett, akként mivelni, hogy a legnagyobb hozadékot hozza, a ki nem érti, a ki át nem érti, hogy az ő mivelése alatt lévő föld egyszersmind az ő kezére bizott egy része a nemzeti vagyonnak, annak a kezére az a föld nem való. *(Igaz! Ugy van!)* És a ki járván a barázdák nyomán, a ki járván az eke nyomán, soha nem érezte, hogy a lábainál omló barázda ennek az édes magyar hazának az áldott földje, a melynek rögét apja verejtéke, sokszor vére öntözé, annak a kezére ez a föld nem való. *(Tetszés és helyeslés.)* És a ki a föld mivelésében fáradságának megfelelő gyümölcsén kivül egyuttal gyönyörüségét is meg nem találja, a ki annak terményeit, zöldelő füvét, nyiló virágát és hullámzó kalászát csak értékelni tudja, de nem szeretni is, annak a kezére ez a föld nem való. *(Tetszés és helyeslés.)*

Mindezek alapján én remélem azt, hogy a részletes tárgyalás során oly módositások fognak történni e törvényjavaslaton, a mely ennek a középosztálynak a terhein könnyit és annak megélhetését lehetővé teszi. Ebben a reményben ezt a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Tetszés és helyeslés.)*

Várady Károly jegyző: Kelemen Samu!

Kelemen Samu: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ennek a törvényjavaslatnak a tárgyalása a különlegesség jellegének jegyében folyik. A többség pártjai e törvényjavaslat részletes tárgyalásának elnapolását már eleve elhatározták és ezzel szinte akaratlanul is oly utlevéllel látták el a törvényjavaslatot, a mely a letelepedni készülő idegent, a ki a magyar törvénytárba való felvételét kéri, már eleve nem teljesen megbizhatónak tünteti fel. Maga a vita is nemcsak az ellentéteknek, de az egyoldalu különleges álláspontoknak az összeütközését mutatja fel. A képviselőház tagjainak egy része kizárólag a gazdák álláspontjáról birálta a törvényjavaslatot, tagjainak másik része pedig kizárólag a cselédek nézőpontjáról vizsgálta a törvényszakaszok rendelkezéseit.

De a legkevesebben birálták meg azt annak az egyetemes nemzeti szempontnak a tekintetéből, a melybe minden egyéb különleges szempontnak bele kell olvadnia. Az ekként megindult vita folyamán azután disszonáns akkordok is hangzottak fel, a melyek azzal az igénynyel léptek fel, hogy ők a jövő zenéje, holott jórészben a mult, a legrégibb mult melódiái voltak csak. Jelszavak hangzottak el, a melyeknek épen az a veszedelmök, hogy nem mindig azt jelentik, a mit a szavak mondanak. Sőt zászlóbontásról is esett szó, még pedig egy igen t. képviselőtársam részéről, holott azt hiszem, hogy ez sem nem czélszerű, sem nem időszerű, sem nem helyes, mert az efféle zászlóbontásnak közvetlen eredménye gyanánt egy dolog mutatkozik legelőször: a bomlás.

Mindezek után, kimélve a ház idejét, röviden rátérek magának a törvényjavaslatnak az ismertetésére. *(Halljuk! Halljuk!)*

E törvényjavaslatnak, t. ház, az az alapgondolata, hogy a régi patriarchális viszony a gazda és a cseléd között megszünt. Ennek a viszonynak megszünését nem érzelmi okokban kell keresni. Okai elsősorban gazdasági jellegüek.

Közrehatottak egyéb okok is: az olcsó közlekedés, a mely a falu lakosságát közel hozta a város népességéhez, az általános hadkötelezettség, a mely a vidék népét épen a legfogékonyabb ifjuság idejében hosszabb időre kötötte le nagyobb vidéki központokban, a müvelődés terjedése, az általános kötelező népoktatás behozatala, a mely az elméket felvilágositotta és az embereket arra inditotta, hogy a maguk sorsa felől gondolkozzanak, összehasonlitást tegyenek azok között az életviszonyok

között, a melyek között ők élnek és azok között, a melyek a közeli városban léteznek.

De semmi kétség, hogy az alapok mégis csak gazdasági jellegű. 1848-ban megszünt az urbériség és ezzel a naturális jellegű mezőgazdaság kapitalisztikus jellegűvé vált. Sajnos, hogy nem voltunk képesek létesiteni azokat az állandó jellegű intézményeket, a melyek a hiányzó tőkének eléggé bő és eléggé olcsó megszerzését lehetővé tették volna. Épen olyan sajnos az, hogy maga a magyar gazdatársadalom sem volt eléggé képes hajlandóságait a megváltozott viszonyokhoz idomitani. Régebben takarékosságra, tőkegyűjtésre inditva nem volt, mert arra szüksége sem volt. Az urbériség megszünte idejében az emberek, ha még meg is takaritottak valami kis tőkét, odaadták azt egy becsületes görög kereskedőnek, a kinek még ők maguk fizettek csikót, tinót, ha azt egy idő mulva nekik sértetlenül visszaadta.

Mindez a dolog természete szerint megszünt és a naturális gazdálkodáshoz többé visszatérés nincs. Ellenkezőleg, előre kell haladnunk ezen a téren. Be kell látnunk, hogy maga a gazdálkodás ipari foglalkozás és ezt az ipari üzem módjára kell üzni: belterjesen, megfelelő munkával és szorgalommal. Indusztrializálni és kommerczializálni kell a mezőgazdaságot, kereskedői leleményességgel, mozgékonysággal, ügyességgel kell azt folytatni. *(Zaj. Elnök csenget.)* A ki tehát vissza akarná állitani a régi patriarchális viszonyokat mezőgazda és cselédje között, nem állithatná vissza csak ugy, hogy vissza kellene állitania a patriarchális jellegű gazdálkodási viszonyokat is, a mi pedig lehetetlen. Lehetetlen és nem is kivánatos, mert nem épithetnők fel a modern Magyarországot a maga ezer és ezer igényeivel ilyen kezdetleges gazdasági rendszerrel. Feltétlenül elsöpörne bennünket a nemzetek versenye abban a nagy gazdasági harczban, a melyet az egyik nemzet a másik nemzettel vív.

T. ház! Mikor ezt beláttuk, akkor a dolog szükségszerű következései hozzák magukkal, hogy a régi patriarchális rendezés helyébe egy más, egy uj rendezést kell behozni. És ez a rendezés nem lehet más, mint a szerződő felek jogviszonya. A munkás bérbeadja a maga munkaerejét és a gazda azt bérbe veszi. De nem lehet, hogy ez a szerződéses viszony kimerüljön a jognak puszta formájában. És nincs igaza Bottlik t. képviselőtársamnak, a ki azt hiszi, hogy a jognak csak az a feladata, hogy a túlságba vitt egyéniséget védje. A jog nem állapit meg mást, mint utmutatást arra, hogy miként kell az emberek javára, a társadalom érdekében a viszonyokat szabályozni. A jognak ezeket a kereteit tehát meg kell tölteni egy nemesebben értelmezett szocziális tartalommal. A munkásnak joga van ahhoz, hogy az ő munkaerejét ki ne zsákmányolják, annál inkább, mert a mit a munkás fogyaszt, az nem az ő járadéka: a munkás a maga munkaerejével az ő tőkéjét fogyasztja. És ha áll az, hogy okszerüen és kiméletesen kell gazdálkodni a földdel, ép ugy, sőt fokozottabb mértékben áll az, hogy okszerüen és kiméletesen kell gazdálkodni a nemzet legnagyobb kincsével, a nép erejével. *(Helyeslés a középen.)*

Ámde vétkes egyoldaluságba esnénk, ha tisztán ezen az oldalon, ezen a határon menve, vizsgálnók a dolgokat. A másik oldalon állanak a másik szerződő félnek, a gazdának igényei, a kinek igénye van ahhoz, hogy ennek a szerződésnek a keretében ne csak az ő formalisztikus értelemben vett jogai, hanem jogos igényei, jogos érdekei is megóvassanak.

Ime, ez a két alappillére ennek a törvényjavaslatnak, s bármelyiket húzzuk is ki alóla, bármelyiket rongáljuk vagy gyengitjük, rongáljuk és gyengitjük vele az egész épitményt.

Ha már most azokat a jogokat, a jogoknak azt a körét vizsgáljuk, a melyet a gazdák részére biztosit a törvényjavaslat, ugy az jórészben a sztrájk kérdésének szabályozásában, a sztrájkkal szemben való védekezés megerősitésében összpontosul. Ez ellen a hires sztrájkszakasz ellen elsősorban azzal érvelnek, hogy ezzel mi a munkást, az alacsonyabb sorban lévő osztályt megfosztjuk az ő egyetlen, leghatalmasabb fegyverétől, a melylyel jobblétét kiküzdheti. Én nem osztozom abban a felfogásban, hogy a munkásosztálynak, az alacsonyabb sorban lévő osztályoknak egyetlen fegyvere a maga jobblétének kiküzdésében a sztrájk volna, még csak nem is a legerősebb, mert a legerősebb fegyvere a szervezkedés. Sokat beszélünk mi Angliáról. Angliában szinte a tökéletességre van vive a szervezkedés. Az angol Trade-Unionok, — a melyek megjegyzem, inkább ipari példák, de fájdalom a mezőgazdasági sztrájk magyar speczialitás — azzal a határozott czélzattal alakultak meg, hogy a sztrájkot a lehetőségig, a végső esetig kerüljék ki. Ott a törekvés egyenesen az, hogy a sztrájkot el kell háritani, mellőzni, meg kell előbb kisérelni viták és viszályok esetén az egyezkedést; ha az egyezkedés teljességgel lehetetlen volna, akkor a döntést, és ha a döntés is lehetetlen volna, akkor következik be minden kötelék elszakadása, a mely az egymásra utalt társadalmi osztályokat egymással összeköti, akkor tör ki végre a végzetes és véres háboru: a sztrájk.

A mezőgazdasági sztrájkot azonban semmiképen nem lehet összehasonlitani az ipari sztrájkkal. Az ipari sztrájk esetén még fel lehet venni később, a sztrájk megszünésének idejében a termelésnek fonalát ott, a hol elhagyták; fokozott szorgalommal, leleményességgel, uj, tökéletesebb rendszerű gépek beállitásával teljes mértékben helyre lehet hozni azokat a károkat, a melyeket a sztrájk időlegesen okozott, sőt a

sztrájk ebben a vonatkozásban még esetleges előnyökkel is jár, mert ott látjuk pl. a bécsi szabósztrájk esetét, a mikor a felhalmozott, divatból kiment, évek hosszu során át értékesithetlenné vált árukat, az u. n. heverő, lágerárukat egyszeriben lehetséges volt értékesiteni. Ez a helyzet azonban a mezőgazdasági sztrájk esetében nincs meg. Ott maga a termelés szorosan meghatározott időhatárokhoz van kötve, ott az anyag sokkal fontosabb, mint maga a munka, ott a termelést bizonyos határokon túl fokozni teljességgel lehetetlen, s mert maga a mezőgazdasági sztrájk elsőrendű életszükséglet ellen irányul, végeredményében épen annak a proletáriátusnak válik irtóztató és óriási kárára, a mely azt a maga bérigényei elősegitése érdekében előidézte. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Ha már most belátjuk ezt, akkor be kell látnunk azt is, hogy azokat az eszközöket, a melyek az ekként kitört mezőgazdasági sztrájknak egyenesen, azt mondhatni a törvény szerint, letörésére irányulnak, jogtalannak mondani nem lehet, azokat mezőgazdasági termelésünk érdekében meg kell szavaznunk. De ha megszavazzuk, akkor ennek megvannak a másik oldalon is a maga előfeltételei: akkor abban az erkölcsi megnyugvásban kell lennünk, hogy mindent elkövettünk, a lehetőség teljes határáig elmentünk abban az irányban, hogy ilyen sztrájkok ki ne törjenek a jogosság látszatával, hogy ezek a sztrájkok necsak alakilag legyenek jogosulatlanok, hanem hiányozzék belőlük az erkölcsi tartalom, a belső jogosultság; mert hisz a társadalom, a meddig ereje birja, mindent elkövetett a gyengébb osztályoknak istápolására, és ha ennek daczára a társadalom áldozatkészségével szemben is fellázadtak a társadalom ellen, csak akkor jogosult a sztrájk letörése.

Ezt azonban magával a sztrájkok szigoru büntetésének rendszerével elérni nem lehet. El kell nekünk ezt érni előzetes, megelőző rendszabályokkal és itt nem policziális rendszabályokat értek, mint Bottlik István t. barátom, hanem értem azoknak a társadalmi intézményeknek létesitését, értem a társadalomnak azt az áldozatkészségét, a mely kell, hogy visszhangot keltsen a becsületes kisemberek szivében, a nem becsületesek oltalmát pedig a becsületes társadalomtól megkivánni nem lehet.

Ez a törvény abban a konczepcziójában, a melyben eredetileg megjelent volt, a törvénytervezet legelső formájában egyike volt a legszebb szocziálpolitikai alkotásoknak. Fájdalom, egyes rendelkezéseit épen ezen az oldalon szedegették ki. Ebben az első törvénytervezetben benne volt mindaz, a minek létesitését, ha ma kérjük, bennünket teoretikus, ideálizáló embereknek neveznek, pedig nemcsak ebben a törvénytervezetben volt meg, megvolt annak jórésze a régi Tallián-féle törvénytervezetben is. Már pedig mindazokat az alkotásokat, méltóztassék elhinni, teoretikusan képzett, mert erre is szükség van, de a gyakorlati élet minden igényét is ismerő emberek készitették.

Ebből az eredeti törvénytervezetből hiányzott az a rendelkezés, hogy a törvény szocziális jellegű kedvezései: a gyógyittatás, iskoláztatás csak az éves cselédnek járnának és kötelességem figyelmeztetni a t. házat arra a visszaélésre, a mely az »éves« szó elmaradásával az életben könnyen beállhat. Mert a törvénynek ezeket a rendelkezéseit nagyon könnyű lesz kijátszani akként, hogy 11 hónapra fogadják majd fel a cselédeket. Hallottam ugyan, t. ház, hogy ma a cseléd sokkalta erősebb, hogy sokkalta kisebb a kinálat, semminthogy a cseléd ilyesminek lehessen kitéve. Méltóztassék elhinni, hogy ha 1848-ban eltöröltük a robotot és 1907-ben mégis törvényt kell alkotni, a melybe bele kell azt ujból venni, hogy a robot pedig tilos, akkor ilyenféle visszaélések az ország egyes vidékein feltétlenül elő fognak fordulni. *(Zaj. Ellenmondás.)*

Ebben az eredeti törvénytervezetben benne volt, hogy a cselédnek 14-ik életévét kell betöltenie, hogy felfogadható legyen, nem a mezei munkára való felfogadást értem, hiszen az már lehetséges 10 éves korban is, hanem az állandó jellegű foglalkoztatást. Ebből a törvénytervezetből hiányzott a házi fegyelem, a becsületsértésnek az a szabadsága, a mely annyi izgalmat kelt, benne volt a gazda kötelezettsége, hogy a cseléd adóját kell fizetnie, a mit én is, hozzáteszem, túlzottnak tartok.

Benne szabályozva volt óraszámra a minimális éjjeli pihenő dolga, a mely szabályozás megvan részben német törvényekben is, pedig méltóztassanak elhinni, ott is okszerüen gazdálkodnak. Hiszen a minimális idő beállitása nem jelent egyebet, mint annak a legkisebb időnek törvénybe való beállitását, a melyet a legsürgősebb munka idejében is meg kell tartani. Benne volt ebben a törvénytervezetben a lakáskérdés olyan szabályozása, a mely meghatározott időpontokhoz kötötte ezeknek a lakásoknak létesitését és nem tolta azt ki általánosságban a tiz esztendős határig.

Én azonban, t. ház, elismerem, hogy ha ezek részben kimaradtak is a törvénytervezetből, maradt benne igen sok értékes dolog.

Benne maradt, t. ház, a lakásnak legalább a jövőre kihatólag való biztositása, benne maradt azoknak a mellékszolgáltatásoknak az eltörlése, a melyek annyi izgalomra, annyi jogos elkeseredésre adtak okot; benne maradt a gyógykezeltetés, az iskoláztatás dolga, a cseléd járandóságának végrehajtás alól való mentessége. Kétségtelenül nagy és szép haladás ez a multhoz képest, a melyet a törvényjavaslat tárgyilagos birálata mellett elhallgatni nem szabad, elmellőzni szinte erkölcsileg tilos.

Ámde én egy szocziálpolitikai törvénynek a hatását nem látom biztositottnak a törvény megalkotásával. Az ilyen törvényeknél a törvény végrehajtásának módja szinte fontosabb, mint a törvény megalkotása. Ebben a tekintetben, fájdalom, azokkal az eszközökkel kell számolnunk, a melyekkel rendelkezünk, és én nem gondolnám, hogy még ha egyoldalu álláspontra helyezkednénk is, akkor is nézeteltérés lehetne abban, hogy a mai közigazgatás és a mai fiatal szolgabiró ilyen nagy szocziálpolitikai kérdések és feladatok ellátására nem épen a legalkalmasabb fórum és közeg. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. képviselőtársam, Veres József tegnap nagyon szép beszédben felvetette azt a kérdést, hogy bizonyos, a gazdákból és a cselédekből alakult vegyes bizottságoknak a létesitésével, békéltető-bizottságok létesitésével kellene elejét venni az esetleg kitörendő kellemetlenségeknek. Kétségtelenül emelni fogja ez az alsó néposztály önérzetét, emberi érzetét és közelebb fogja őt hozni a gazdához.

Szász József: A békéltető-bizottság intézménye megvan!

Kelemen Samu: De nem a mezőgazdasági cselédek dolgában!

És hogy ez nem épen magának Veres József t. barátomnak — a mint itt szeretnék feltüntetni — az utópiája, arra nézve utalok Szatmárnémeti szab. kir. város egy feliratára, a melyet a napokban intézett a belügyminiszteriumhoz a kivándorlás kérdésében, a hol szószerint a következők olvashatók *(olvassa)*: »Választott birói intézmény állitandó fel a munkaadók és a munkások között, — megjegyzem, mezőgazdasági munkásokról van szó — a mely szocziálpolitikai szempontból elvitázhatatlanul hasznos dolog és alkalmas arra, hogy a munkaadót és a munkást egymáshoz közelebb hozza, őket érdekeik kölcsönös felismeréséhez vezesse.«

T. ház! Én ehhez még csak egyet fűzök hozzá. Méltóztassék elhinni, egyáltalában nem vagyok hive a hivatalok szaporitásának. De Giesswein Sándor t. képviselőtársam egy nagyon szép, igazán magasröptű szocziálpolitikai beszédben utalt már annak a szükségességére, hogy ezek a szocziálpolitikai dolgok olyan erővel nyomulnak az előtérbe, hogy ezeknek az ellátására szükséges lesz épen ugy bizonyos felügyelői hivatalok rendszeresitése, mint a miként vannak iparfelügyelők rendszeresitve, a kik bizonyos vidéknek ipari érdekeit mozditják elő.

Ezek a gazda és a cseléd között előforduló összeütközések csak látszatra kicsinyek; lehet, hogy a tárgyuk kicsiny, lehet, hogy az embereknek az a része, a kiknek érdekkörét érintik kicsiny, ámde ezek a jövőnek nagy kérdései, ezekből fakadnak fel a legnagyobb ellentétek, ezek az összeütközések azok, a melyeket a magyar nemzet nagyon, de nagyon fájdalmasan érez.

Épen azért csak az lehet a jövő fejlődésének útja, hogy ezeknek az összeütközéseknek az elháritását, elintézését olyan mély szocziálpolitikai belátással biró emberekre kell bizni, a kiknek ez az élethivatásuk, a kik tapintattal, szeretettel karolják fel a gazda és a cseléd érdekét egyaránt, és a kik átérzik és átértik azt a hivatást, a mely ezen kérdések elintézésénél rájuk vár. Annak a fiatal szolgabirónak, a ki ugyszólván ma került ki az iskolából, a kinek nincs még meg a kellő tapintata, életbölcsessége, érettsége, a ki — mint nem egyszer láttuk például az orosházi esetnél, — egyetlen helytelenül kiejtett szavával lángra lobbanthatja egy egész vidéknek a nyugalmát, ennek a kezére én e kérdések megoldását állandóan és megnyugvással rábizhatónak, e kérdéseket általa elintézhetőnek nem tartom. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Én, t. ház, a törvényjavaslat részleteinek a birálatába nem bocsátkozom, hiszen a részletes tárgyalás alkalmával lesz erre alkalmam; hanem foglalkozni akarok röviden azokkal az ellenvetésekkel, a melyek egy és más oldalról, de különösen pártom egyes mélyen t. tagjai részéről a törvényjavaslattal szemben elhangzottak. *(Halljuk!)*

Egyik igen nagyra becsült képviselőtársam, Fábry Károly pl. felemlitette a törvényjavaslattal szemben azt, hogy ez — szószerint idézem — »elviselhetetlen terhet« ró a gazdára.

Méltóztassék elhinni, hogy ilyet állitani nem lehet s méltóztassék megengedni, hogy hozzáfűzzem azt, hogy nem is szabad. Nem szabad azért, mert a legjobb meggyőződés mellett és a legjobb szándékból is az izgatásnak és az izgatottságnak olyan elemeit halmozza fel a gazdaközönségben, a minőket fel akarnak most halmozni más oldalról a szocziálisták körében. Egyikünk sem tagadja, hogy ez a törvényjavaslat terheket ró a gazdaközönségre; ennek tudatában foglalkozunk vele, s hiszem, hogy ennek tudatában fogjuk megszavazni, nem riadva vissza bizonyos áldozatoktól, a melyek végeredményükben helyes tőkebefektetést képeznek; de azt mondani, hogy az, a mit ezen törvényjavaslat akar, elviselhetetlen a gazdára; feltételezni azt, hogy egy kormány, a melynek ugyszólván minden tagja gazdaember, a magyar törvényhozásba, a magyar társadalom közé behoz egy törvényjavaslatot, a mely a magyar társadalomnak egyik igen értékes elemére nézve elviselhetetlen, az igazság érzetével nem lehet. *(Ugy van! balfelől.)*

Annál kevésbbé lehet ez, mert épen ezek az állitások azok, a melyekkel egy másik ellentétes állitás találkozik. Egy és ugyanazon lélekzetvételben azt mondják, hogy erre a törvényjavaslatra nincs szükség, mert hiszen mindezt eddig

is teljesitette a humánus gazda, *(Ugy van! balfelől.)* és viszont hangoztatják azt, hogy ezek a terhek pedig a gazdaközönségre elviselhetetlenek. Ezt a két állitást a logika alaptörvényei szerint egymással összeegyeztetni nem lehet.

A másik felszólalás igen nagyrabecsült képviselőtársam, Okolicsányi László részéről hangzott el, a ki beszédében olyan eszmét vetett fel, a mely, nem tagadom, sokakban keltett visszhangot, mert hiszen nem egy felszólalásban csendült meg azután annak a beszédnek a hangja. Arról volt szó, hogy hiszen nekünk kell humánusaknak lennünk; mi valóban lelkünkből szeretjük a népet, de ezeket a terheket mégis csak át kellene háritani egy másik faktorra: az államra. Ez a szeretet, az áldozatkészségnek ez a fajtája engem meglehetősen rossz magyar hagyományokra emlékeztet, — mert a dicső hagyományok mellett vannak rossz hagyományok is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mikor 1848 márczius 15-én Budapesten az ismeretes 12 pontot kibocsátották, ezt a 12 pontot pár nap mulva Szentes városában is tárgyalták. Nagy népgyülést hivott össze Molnár Sámuel főbiró ur és a népgyülés egyhangu lelkesedéssel szavazta meg mind a 12 pontot. Ezt követőleg azután helyi érdekü dolgok tárgyalására került a sor és akkor ugyancsak egyhangu lelkesedéssel határozta el a népgyülés és ezt követőleg a tanács, hogy *(olvassa):* »Idegeneknek helybeli lakos néven itt jószágokat a legelőre hajtani nem szabad, ugyszintén a birtoktalanoknak sem.« És ugyancsak 1848 márczius 30-án tartott Szentes városa megint egy tanácsülést, a melyen a közlegelők felosztásának dolgáról tanácskozott, ehhez a gyüléshez a birtoktalan zsellérek kérvényt intéztek, hogy az Istenért, juttassanak nekik is valami kis házhelyet és valami kis földet. Ekkor igen szép szavakban a következő szószerint idézett határozatot hozta a szentesi tanács *(olvassa):* »Tekintetbevéve a folyamodók szives készségüket, a melyet a haza szolgálatára nyilvánitanak; és a mennyiben gyermekeik szintén katonáskodnak, ezt tettleg is teljesitik: Szentes városa közönsége felhiva érzi magát a helyben levő jójellemü magyar lelkes birtoktalan zsellérek érdekében az országgyülés elébe járulni egy folyamodással, miszerint az ország által teendő telepitvényekben a nemzetgyülés őket is részeltetni kegyeskedjék.« Tette ezt Szentes város tanácsa akkor, a mikor 21.000 lakosából 7000 volt a zsellér és a mikor a legelőfelosztás folytán minden egyes földesgazda épen még egyszer annyi birtokot kapott, mint a mennyije azelőtt volt. A hazafias szeretetnek és humánizmusnak ebből a fajtájából nem kérek; ezt én a magyar állami életben és társadalomban meghonositani nem akarom; ilyen elvekkel a 48-at megcsinálni sohasem lehetett volna.

Laehne Hugó: Hát az iparos miért nem fizet?

Elnök: Csendet kérek! Nincsen joga a képviselő urnak közbeszólni. *(Zaj.)*

Kelemen Samu: Erre is rátérek majd; *(Zaj.)* de legyen türelemmel a tisztelt barátom, mert a magam mondandóinak sorrendjét — ezt talán el fogja ismerni — mégis csak én állapitom meg.

Ha ennek a kérdésnek az igazság szerint való jelentőségét kutatom, akkor sem helyes ez a megnyilatkozott felfogás. A jogszabályok megalkotása nem abban merül ki, hogy a jogot akként szabályozzuk, hogy a jogból egyesek az önkényre is átmehessenek. Az állam nem avatkozhatik ugyan bele abba, hogy megállapitson bizonyos bérdolgokat, bizonyos bérösszegeket, azonban a szocziálpolitika beavatkozó jellege meg fog nyilatkozni abban, hogy szabályozólag, ha kell mérséklőleg, ha kell emelőleg is ezen viszonyokba belenyulhasson. Belenyul pedig akként, hogy voltaképen a gyógykezelésre, az iskoláztatás költségeire megállapitja a bérnek egy bizonyos összegét, a mely a bérnek egy alkatrészét, a cseléd számára fizetendő munkabér egyik alkatrészét képezi és megállapitja ezen alkatrészt épen azért, mert nagy nemzeti szempontból, de magának a gazdának szempontjából is, a ki közvetlen összeköttetésben van a cseléddel, szükségesnek látja annak a biztositását, hogy a fizetésnek ezt a részét a cseléd valóban ezekre a szükségletekre fogja forditani és a mindennapi kenyér rettenetes gondjai között nem fog megfeledkezni a távolabbi, de azért még fontosabb igények kielégitéséről: családja gyógykezeltetéséről, gyermekei neveltetéséről.

Olay Lajos: Nagyon helyes, csak igy lehet a kivándorlást megakadályozni.

Kelemen Samu: Egy bizonyos standardját az életnek elő kell idézni, oly állapotokat kell létesiteni, ezek épen a gazda érdekeiben vannak, hogy a cselédnek meg legyen óva az egészsége, tisztességes lakása, tisztességes bére, *(Helyeslés.)* és ha szükséges, biztositani kell ezt a törvény utján, ha a társadalomnak magának nincs elég egyetemes ereje arra, hogy ezeket a cseléd számára megvalósitsa. *(Helyeslés.)* Hangoztatták, hogy miért rovunk terheket épen a nemzetfentartó osztályra. Biztosithatom önöket, t. ház, és pedig teljes lelki nyugalommal, hogy nálamnál nagyobb tisztelője a nemzetfentartó elemnek nincsen. Ha nekem van jogom, én is ezen jogok egy részét nekik köszönhetem. De ha felvetem ezt a kérdést a históriai igazság világánál, azt is meg kell kérdeznem, hát a nemzetfentartó osztályt ki tartotta fenn, és akkor rájövünk arra, hogy fentartotta százezreknek és millióknak dolgos keze és ha ezt a hazát meg lehetett szerezni ezelőtt ezer esztendővel és fenn lehetett tartani egy ezer év alatt kevés ember segitségével; de egy második évezreden át nem fogjuk fentartani, csak, ha a nemzetfentartó osztályban a nemzet minden ele-

mét egyesitjük, ennek az államnak faj-, vallás-, osztály- és nemzetiségi különbség nélkül minden emberét, a ki a maga munkájával a nemzet boldogulásához járul, az orvost, a ki gyógyitja a betegeket, az ügyvédet, a ki védi a jogot és igazságot, az irót, a ki eszméi segitségével viszi előbbre a nemzetet; a munkást, a ki két dolgos keze munkájával dolgozik — mindenkit, t. ház, a ki akár agyvelejének idegeivel, akár karjának izmaival hozzájárul az állam fentartásához. És csak ha mindez meglesz, lesz Magyarországnak igazi nemzetfentartó osztálya. *(Igaz! Ugy van!)*

Hencz Károly: Veszprémynek a könyve kimutatja, hogy melyik Magyarországon a nemzetfentartó osztály! *(Zaj.)*

Melczer Géza: Nyitott kaput dönget!

Elnök: Csendet kérek! Ne méltóztassék közbeszólásokkal félbeszakitani a szónokot. Ehhez nincsen joga a képviselő urnak.

Kelemen Samu: Azért mondom el mindezt, t. képviselőház, bár tudom, hogy igaza van Melczer Géza t. képviselőtársamnak, hogy nyitott kaput döngetek . . .

Egy hang: Szép hangzásu szavak!

Kelemen Samu: Nem szép hangzásu szavak, hanem igazak. Azért emelem ezt ki, mert egy beszédben megcsendült itt az a jelszó, hogy nekünk óvakodnunk kell a merkantil-liberálizmustól. Ugyanez a beszéd óva int a közvetitőktől, a kikről azt mondja, hogy a közvetitő mosolyog akkor, a mikor más ember dolgozik s hogy az állam állami segitséggel látja el közvetitésüket. Holott tiszta sor, uraim, — magának a gazdaságnak rendje mutatja — hogy a mint a mezőgazdaság a földnek, a tőkének és a munkának erejét egyesiti magában, — s kell is, hogy egyesitse — akként szükséges, hogy egyforma szeretetben és az érdekek egyforma mérlegelésében egyesitsük ezeket az osztályokat, mert különben a nagy nemzeti czélok érdekében nem tömöriteni, hanem megbontani fogjuk őket.

Hencz Károly: Mit csinálnak a demokraták a fővárosban? *(Zaj.)*

Kelemen Samu: Erre a közbeszólására Hencz képviselőtársamnak meg fognak felelni a demokraták; de az én adresszemre ez egyátalán nem tartozik. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hencz Károly: Ez a szeretet jegyére tartozik. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Kelemen Samu: Én, t. képviselőház, valóban nagyon sötétnek látom a politikai és a társadalmi viszonyokat. *(Igaz! Ugy van!)* Méltóztassék elhinni, hogy vannak pillanatok, a mikor kitekintve, szinte átláthatlanul sötétnek tudjuk az éjszakát, de azért a vizsgáló szem előtt mégis feltünik a szemhatáron egy bizonyos vöröses fény. Vigyázzunk t. ház, nehogy tűzcsóvának a fénye legyen az, a mi hajnali pir, hajnali fény, egy szebb jövőnek felvirradása kellene, hogy legyen. És vigyázzunk, t. ház, hogy ha megkondul a harang, ne legyen az a fékevesztett szenvedélyek meggátlására irányuló vészharang, a mely mindnyájunknak lelkét rettegéssel tölti el, hanem legyen, hajnali harangszó, a mely békét és megnyugvást önt lelkünkbe.

A törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés és taps a baloldalon.)*

Elnök: Mielőtt a tanácskozást tovább folytatnók, a házszabályoknak 204. §-a értelmében be kell jelentenem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a belügyminiszter ur holnap, szombaton válaszolni kiván először Vajda Sándor interpellációjára...

Somogyi Aladár: Reméljük, hogy eljön Vajda!?

Elnök: . . . a nagysomkuti, szilágycsehi és krassói választásokon elkövetett visszaélések és törvénytelenségek tárgyában; másodszor pedig Hodzsa Milán interpellációjára a nyitramegyei képviselőválasztási névjegyzék tárgyában. *(Helyeslés.)*

Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Goldis László!

Goldis László: T. ház! A szőnyegen lévő törvényjavaslat tárgyalása folyamán *(Nagy zaj.)* nemcsak ellenzéki oldalról, hanem a többségi pártok részéről is . . . *(Zaj!)*

Elnök: Csendet kérek!

Goldis László . . . olyan felszólalások történtek, a melyek azt bizonyitják, hogy ebben a törvényjavaslatban sokkal több árnyoldalt, mint fényt lehet felfedezni. *(Zaj.)* Egészen közszólammá vált már, t. ház, az a mondás, hogy ez a törvényjavaslat tulajdonképen senkinek sem kell. Nem kell a cselédeknek, nem kell a gazdáknak. És ebben a különös helyzetben megszületett az a még különösebb teória, a mely szerint épen az bizonyitja, hogy ez a törvényjavaslat jó, mert senkinek sem kell.

Maga a t. földmivelésügyi miniszter ur is ugy indokolta ezt a dolgot, hogy az győzte őt meg arról, hogy ez a törvényjavaslat helyes és jó, mert minden oldalról megtámadták; mert ő ebből azt a meggyőződést meritette, hogy megtalálta az arany középutat. Erre az okoskodásra válaszolni lehetne egy másik magyar közmondással, hogy t. i. nem mind arany, a mi fénylik. Semmiesetre sem tartom helyes dolognak egy törvény jóságát azzal indokolni, hogy azért kell az országnak, mert tulajdonképen senkinek sem kell.

(Az elnöki széket Rakovszky István foglalja el.)

Az ellenzéki oldalról tett ellenvetésekre csak azzal válaszoltak, hogy általánosságban el lehet fogadni e törvényjavaslatot, minthogy majd a részletes tárgyalás alkalmával a törvényjavaslat hibáit esetleg ki lehet javitani. *(Halljuk! Halljuk!)* És az iránt maga a

t. földmivelésügyi miniszter ur is biztositást nyujtott, a mikor kijelentette, hogy kész módositásokba belemenni egyetlen egy paragrafus kivételével, a melyre később vissza fogok térni.

Én nem birom ilykép felfogni a törvény tárgyalásának módszerét, mert hiszen az általános tárgyalás az általános alapelvekre vonatkozik és a ki a törvényjavaslatot általában, mint általános elvet el akarja fogadni, annak nem is tudom megmagyarázni azt a készségét, hogy az általános tárgyalás alkalmával mondja el részletes kifogásait, mikor arra a részletes tárgyalás alkalmával ugy is elég ideje és alkalma lesz.

Másik ellenvetés, a mely az e padokról felhangzó kritikára vonatkozott, az volt, hogy nem volna jogunk nekünk, a kik különösen a cselédség érdekében akarunk felszólalni, nem volna jogunk ezt megtenni, mert nincs megbizólevelünk a cselédség részéről. *(Mozgás.)* Ily czimen mi a földmivelésügyi miniszter urtól is megtagadhatjuk a jogot, hogy ily törvényjavaslatokkal jöjjön a ház elé, mert bizonyára ő sem fogja kimutathatni, hogy neki talán a cselédektől igazán van megbizólevele arra, hogy ily törvényjavaslattal hozakodjék elő. Nem is parlamentáris ez a felfogás, mert hiszen a képviselőknek megbizólevelük van az ország összes érdekeire vonatkozólag; *(Igaz!)* ép ugy beszélhet a cselédek, mint a gazdák érdekében, a nélkül, hogy akár a gazdától, akár a cselédtől volna erre külön megbizólevele. *(Mozgás.)* Ezt az ellenvetést — sit venia verbo — magam részéről nem tartom komolynak.

De igen különös és jellemző, hogy egy ellenvetésre, a mely e padokról felhangzott, sem az igen t. földmivelésügyi miniszter ur, sem a többségi oldalról senki nem válaszolt semmit. Innen t. i. azt a hibáját vetették fel a kormánynak, hogy más dolgokat, a melyekre igenis kötelezte magát, más sokkal fontosabb dolgokat, más országos érdekeket elhanyagol és folyton ilyen dolgokkal jön a törvényhozás elé, a melyekre tulajdonképen nem is volt hivatása. Erről az oldalról hangsulyoztatott az, hogy a trónbeszédben körül voltak irva a feladatok, a melyekre tulajdonkép ez a törvényhozás és ez a kormány vállalkozott, és súly fektettetett ezen az oldalon arra, hogy épen azon feladatokat, a melyekre vállalkozott a többség és a kormány, háttérbe szoritják egyéb, nem is oly fontos törvényjavaslatok. *(Mozgás.)* Hiszen a trónbeszéd egészen világosan a következőképen szól erre vonatkozólag: »Ezek, t. urak, főrendek és képviselők, azok a feladatok, a melyekre kormányunk vállalkozott oly értelemben, hogy azok elsősorban és feltétlenül megoldandó kérdések, a melyek megoldása más kérdések felvetése által sem meg nem hiusitható, sem el nem odázható.

Nyilvánvaló, hogy akkor, mikor a kormány népiskolai és cselédtörvényekkel hozakodik elő, más czélja nem lehet, mint az, hogy elodázza azokat a nagyobb feladatokat, melyekre tulajdonképen vállalkozott és a melyekre az ország megválasztotta ezt az országgyülést.

Igen különös ujabb jellemvonása ennek a parlamentnek az, hogy mindazokat a kérdéseket, melyeket a többség igen szivesen elfogad, egy bizonyos nemzeti mezbe öltözteti. Kelemen Samu t. képviselőtársam is rámutatott arra, hogy ennek a törvényjavaslatnak egyes intézkedéseit sokan kifogásolják azért, mert ezek az intézkedések a nemzetfentartó osztálynak a vállaira különösen nagy terheket rónak, tehát a nemzetfentartó osztályra nem volna helyes és szabad nagyobb terheket rakni. Hogy ez a motivum milyen világitásban fekszik más emberek előtt, erre nézve engedelmet kérek a t. háztól, hogy egy ujabban megjelent könyvből egy kis részletet felolvassak.

Jászi Oszkárnak *(Zajos felkiáltások: Ojjé! Erre nem vagyunk kiváncsiak!)* könyve a következőket mondja *(olvassa)*: »A hazafiság eszmetere átalakult. A kik egykor vérükkel küzdöttek érte, megborzadnak, hogy mi lett belőle. A nagy demokratikus elvekről, a nép felemeléséről legfeljebb hazug frázisok vannak benne. E helyett gyarmatositás, imperializmus a jelszó, minél nagyobb gazdagság, minél több ember szolgasága árán. A főideál többé nem az egész nemzet, hanem bizonyos tenyészpolitika: konzerválni az u. n. történelmi családokat és természetesen azokat, a kik a pénzarisztokrácziából ilyenekké szeretnének válni. A nemzeti kultura többé nem a lelkek szabad szárnyalása, a mely részt akar venni a faji, környezeti, gazdasági erőknek s a történelmi mult fejlődésének megfelelően az emberi czivilizáczió munkájában, átvéve s megfelelően asszimilálva mindazokat a kulturkincseket, a melyeket a többi népek termelnek. A »nemzeti« lesz főcsatakiáltása minden maradi törekvésnek és az elnyomott néposztályok minden ujabb küzdelmét, igazságosabb jog és vagyonmegosztás után mint a haza elleni merényletet denunciálják. A nemzeti mindinkább az önző, reakczionárius politika bitorolt czégére lesz, és nagyon érdekes megfigyelni a kapzsi osztályuralomnak azt a törekvését, hogy a hazafiság fogalmát eredeti értelméből kiforgatva, az önző czéljaira alkalmassá tegye. Igy sokáig a hazafiságot«...

Nagy György: Aztán vállalja maga ezért a sok sértésért a felelősséget? *(Zaj.)*

Goldis László *(olvassa)*: . . . »mint a föld szeretetét határozták meg. Nem használt, mert az éhes parasztok tömege nemsokára nagyon is hangosan hirdette, hogy ők is szeretik ám a haza földjét. Szeretik bizony, de mennyire.«

Nagy György: Szemtől szembe sértegeti a nemzetet! *(Nagy zaj.)*

Goldis László *(olvassa)*: »Csak adják oda nekik a kevesek . . .« *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ismét

felolvasnak a teremben, és nem szeretném, ha olyasmi jutna a naplóba, a mit nem szabadna felolvasni. Tehát kérek csendet!

Goldis László *(olvassa)*: ». . . kezéből a milliók kezébe. Ez a definicziő rosszul ütvén ki, azt mondották, hogy a haza szeretete a mult szeretete. Nyilván arra számitottak, hogy a szegény népnek nincs ragyogó multja, mert hisz neki mindig csak terhes kötelességei voltak, joga és dicsősége ellenben nem volt; de a nép itt is csakhamar feleszmélt, s megjelentek az udvaroncz történetirók helyett a nép történetirói, a kik kimutatták, hogy a munka története ép oly régi, mint a kizsákmányolás története. És hogy a véres hadi dicsőség és csillogó diplomata furfangosságoknál fényesebb az a másik dicsőség, melyet a nép munkája hozott létre, midőn megteremtette a földmivelést és az ipar hasznos találmányait, mikor utakat és hidakat épitett, mikor a művészet ragyogásával viditotta fel az emberek lelkeit.«

Ezen meghatározás is csődöt mondván, legujabban a hazafiságot a faj szeretetével akarnák azonositani. Ezzel a jelszóval valóban nem érdemes foglalkozni oly országban, a hol ma is a sovén politika leglármásabb apostolai épen azok sorából kerülnek ki, kiknek ősei nem Árpáddal jöttek be.

Egy hang *(balfelől)*: Valószinüleg Jászi ősei sem Árpáddal jöttek be.

Goldis László: Kitéve magamat annak, hogy engem is valami nemzetellenes agitátornak fognak ujból deklarálni, . . . *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Goldis László: . . . kénytelen vagyok kijelenteni előre is, hogy ezt a törvényjavaslatot nem fogadhatom el. Nem fogadhatom el épen azért, mert az én nézetem szerint nem hogy a nemzetfentartó osztálynak, a hogy mondják, vagyis a nagybirtokosságnak érdekeit sérti, hanem ellenkezőleg sérti, a szegény emberek érdekeit, a munkásnép érdekeit. Én abban a meggyőződésben vagyok, hogy ez a törvényjavaslat prognosztikonja a többségi pártok kebeléből alakult kormány szocziális politikájának. Ha pedig tényleg ez a törvényjavaslat mutatja, hogy milyen álláspontot foglal el a kormány azon szocziális mozgalmakkal szemben, melyek az egész világot nagy átváltozások elébe viszik, akkor ki fogom mutatni, hogy a mai kormány ellenkezésben van azon nagy áramlatokkal, a melyek dominálják a világ gazdasági és szocziális politikáját.

Tagadhatatlan, hogy a mai társadalom óriási változásoknak megy elibe; a szervezett munkásság ereje, a tömegekben mindinkább előrehaladott műveltség megteremtette a tömegekben az öntudatot és az öntudat megköveteli a társadalomnak egy ujabb, az emberiség czéljainak jobban megfelelő berendezkedését. A ki ezt tagadja, az nem foglalkozik komolyan a dolgok fejlődésével és különösen a szocziális kérdéseket nem tanulmányozza. *(Zaj és mozgás.)*

Én, t. ház, nem vagyok szocziálista. Nem tartozom a szocziáldemokrata párthoz; különösen azért, mert a szocziáldemokrata pártnak némely pontjai, különösen azok, a melyek vonatkoznak a nevelésre, a családalapitásra és a hitéletre, szerény nézetem szerint ellenkezésben vannak az emberi természet örök, megváltozhatatlan törvényeivel. De én nem restellem nyiltan bevallani, hogy a szocziáldemokráczia alapeszméjét, azt, melyet Saint Simon fejezett ki a legpregnánsabbul abban a mondatban, hogy minden tagja a társadalomnak csak azon munkának értékében boldogulhasson, melyet a társadalom javára kifejt, ennek az eszmének rajongó hive vagyok. Ebben az alapeszmében én a munkának szent vallását látom és ugyanakkor a heréknek alkonyát. *(Helyeslés a középen.)*

Ha a felett gondolkodnánk, hogy tehát ez az alapeszme, a mely, ugy látom, osztatlan helyesléssel találkozik, a munkának vallása életre keltessék; ha azt vizsgáljuk, miféle módon lehetne ezt elérni, akkor azt hiszem, hogy olyan ember, a ki a dologgal igazán komolyan foglalkozik, nem juthat más meggyőződésre, mint arra, hogy ezt csakis a termelő eszközöknek szocziálizálása által lehet elérni. *(Helyeslés a középen.)* Természetesen én abban a meggyőződésben vagyok, hogy a termelő eszköznek ezt a szocziálizálását nem lehet ugyanazon az uton, ugyanazon kulcs szerint intézni az összes termelő eszközökre nézve, hanem ezeket különösen ebből a tekintetből két nagy csoportba kell osztani. Egészen más módon lesz szocziálizálható az ipari munka és egészen más alapon ismét az agrármunka.

Különben azok, a kik a dolgokkal foglalkoznak, tudják nagyon jól, hogy ez a szocziáldemokrácziának egyik legnehezebb problémája, az egész világon és Németországban a szocziáldemokrata pártnak az utolsó letörése némileg épen abban leli magyarázatát, hogy a földbirtok szocializálásának kérdésében sem tudtak egészen világos megállapodásra jutni, nem tudták megtalálni azt a módszerét a szocziálizálásnak, a mely a kis földbirtokost is teljesen kielégitette volna.

Ez legnagyobb problémája eddig a szocziáldemokrácziának és én meg vagyok róla győződve, hogy midőn a világ szocziáldemokrácziája meg fogja találni azt a módot, a melylyel a földbirtokot, mint termelő eszközt, az összes érdekek megsértése nélkül és teljesen kielégitőleg szocializálni lehessen, akkor a szocziáldemokráczia igen közel lesz már czéljainak megvalósitásához. Mert igazat kell adnom Clémenceaunak, a ki nem is olyan régen azt mon-

dotta, hogy a szocializmus olyan lesz, a milyennek a paraszt akarja, a paraszt pedig földet akar.

Ha most már az elmondottakat alkalmazom a jelen törvényjavaslatra és egyáltalában a kormánynak egész szociális politikájára, nem zárkózhatom el annak konstatálása elől, hogy az igen t. kormány nem helyezkedett arra az álláspontra, a melyre az államnak a társadalmi mozgalmakkal szemben helyezkednie kell. Mert igenis elismerem, hogy az államnak nemcsak joga, hanem kötelessége is beleavatkozni a társadalmi mozgalmak folyamatába, de ennek a jogának és ennek a kötelességének más czélja egyáltalában nem lehet, mint a mit Somló doktor egyik kitünő munkájában: »Az állami beavatkozás és individualizmus« czimü művében igy fejez ki: »a természetes átmeneteknek szabályozása és egyengetése.« Tehát az állami kormánynak a társadalmi fejlődésekbe, a társadalmi mozzanatokba csak azon czélból kell beavatkoznia, hogy a természetes átmenetet szabályozza, hogy a természetes átmenetet egyengesse.

Az előbb elmondottakból is világos, hogy ezen természetes átmenetben a termelő eszközök a szocializálás felé hajlanak. Akkor pedig, a mikor a t. kormány, a helyett, hogy megkönnyitené a földmunkásoknak azt, hogy önálló földbirtokosok legyenek, és megneheziti ezt a természetes folyamatot, sőt védgátat von a nagybirtok körül, azt erős várakkal körülbástyázza, ugy hogy azokba a földmunkás bele ne juthasson, hogy ezáltal megnehezitse a föld felszabaditását, akkor, t. ház, teljesen ellenkezésbe jut a t. kormány azzal a nagy világfolyamattal, a mely át fogja törni ezeket a várakat és le fogja azokat rombolni. *(Helyeslés és zaj a középen.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Goldis László: A t. kormány az ő szociális intézkedéseivel — akár bevallja azt, akár nem, a mint egyrészt már be is vallotta — tulajdonképen azt a czélt akarja elérni, hogy a szocziáldemokráczia alól kihuzza a talajt és hogy a szocziáldemokráczia fejlődését Magyarországon meggátolja. Ugyanezt a czélt tűzte ki maga elé annak idején, a mikor az iparfejlesztésről szóló törvényjavaslatot terjesztette a ház elé, a mely azóta már törvénynyé is vált.

Különös dolog, t. ház, hogy azzal a törvénynyel is ép az ellenkezőjét éri el. Mindenütt a világon a gyárakból kerül ki a szocziáldemokrata párt, és a ki a nagyipart akarja megteremteni, az önkénytelenül is meg fogja teremteni a szocziáldemokracziát és a ki Magyarországon a nagyipart az individualizmus jegyében akarja megerősíteni, vagyis, a hogy a kapitalizmus szolgálatában álló gyárakkal akarja a nagyipart megteremteni, annak a munkája akaratlanul is a szocziáldemokráczia megerősitését fogja eredményezni. Hogy ha ellenkezőleg azt akarta volna az igen t. kormány cselekedni, hogy ha igazán a szocziáldemokráczia lába alól akarta volna a talajt kihuzni, akkor nem a kapitalizmus szolgálatában álló gyárak alapitásával kellett volna ezt megtenni, hogy ezt a czélt elérje, hanem ellenkezőleg, a nagyiparnak . . . *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, méltóztassék egy kissé a tárgyhoz szólani, most a cselédtörvényjavaslatról van szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Goldis László: Szövetkezeti alapon . . . *(Zaj a középen.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni, mert névszerint fogom megnevezni a képviselő urakat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Goldis László: . . . kellett volna a nagyipart is fejleszteni, nem pedig a kapitalizmus szolgálatában álló gyáraknak adni állami segélyeket, mert ez ismét nem a szocziáldemokrácziának gyengitésére, hanem ellenkezőleg, annak Magyarországon való megerősödésére fog vezetni.

Ebben az irányban halad az előttünk fekvő törvényjavaslat. Ez is azt mondja, hogy segiteni akar a gazdasági cselédeken ép ugy, mint a hogy az ipartörvény azt mondja, hogy a kisiparosokat akarja segiteni. Pedig tudvalévő, hogy a nagyipar önkéntelenül is a kisipar megsemmisülését vonja maga után és a ki törvényt hoz arra, hogy a nagyipart megteremtse, az hiába mondja, hogy azzal egyuttal a kisiparon akar segiteni, mert a nagyipar a kisipart természetszerűleg felszivja. Hiszen itt van a példa, hogy a mióta Magyarországon a nagyipar lendületet kezdett venni, azóta a kisipar mindinkább tönkrement. Bizonyitják ezt a statisztikai adatok is. Például 1880-ban 100 önálló iparosra esett 114 segéd, 1890-ben 100 önálló iparosra . . .

Elnök: Kérem, t. képviselő ur, ez nem tartozik a cselédtörvényhez. Méltóztassék tehát a tárgyhoz szólni, másodszor figyelmeztetem.

Goldis László: Jellemezni akartam, hogy ezek a szociális intézkedések nem érik el azt a politikai czélt, a melyet a kormány el akar érni. Ezen törvényjavaslat tulajdonképen nem más, mint körülbástyázása a nagybirtokoknak, latifundiumoknak. A földmivelésügyi miniszter ur azt gondolja, hogy evvel is a szociális fejlődésnek, a szocziáldemokrata pártnak lába alól vonja el a talajt, pedig ellenkezőleg, a ki a földbirtokot mindinkább leköti, az a parasztságot a szocziálisták karjaiba kergeti. De a kormány a helyett, hogy czélszerű adóreformot hozna be, hogy a kis exisztencziákat segélyezné, hogy jobb parczellázási törvénynyel földhöz juttatná, e törvényjavaslatban oly rendszabályokkal jön, a melyek a munkásembert teljesen a nagy földbirtokos kénye-kedvének szolgáltatják ki.

Nem igénylem, hogy oly általános magas nézeteim vannak az ország gazdasági állapotáról, mint az igen t. földmivelésügyi miniszter

urnak, de mégis azt hiszem, hogy sokkal helyesebb politikát űzne, ha a helyett, hogy mentül több cselédet iparkodnék biztositani a nagybirtokosoknak, mentül több önálló, független birtokost iparkodnék létesiteni az országban. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Nagy Emil: Nem dolgozunk olyan eszközökkel, mint önök!

Lengyel Zoltán: Az egész román parasztságot kifosztják. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem Lengyel Zoltán képviselő urat, ne méltóztassék zavarni a szónokot.

Goldis László: E szocziális intézkedések és ez a törvényjavaslat is ellentétben vannak a szocziális mozgalom mindinkább erősbödő fejlődésével, a melyet az államnak nem megakadályozni, hanem elősegitenie kellene. Én tehát már ez alapelvből kiindulva sem fogadhatom el a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául.

Nem akarok ezuttal kitérni a részletekre, mert részletkérdésekkel foglalkoztak már eddig is minden oldalról. A többségi pártok részéről az egyes szakaszokra sok kifogást, de nagyon kevés védelmet lehetett hallani. Jellemzi különben e javaslatot a földmivelésügyi miniszter urnak az a kijelentése, hogy mindenütt kész módositásokat tenni, csak egy szakasznál nem, — ezzel bukik, vagy áll — a sztrájk paragrafusnál. Ebből látszik, hogy ez a törvényjavaslat egyenesen a sztrájk ellen irányul *(Ugy van!)* és azt czélozza, hogy kiszolgáltassa a munkásnépet a nagybirtokosok önkényének. *(Ellenmondások.)* Ha csak ezt az egy szakaszt nem lehet módositani, akkor igazán nem lehet mondani, hogy ez a javaslat a kisember segitségére van, hiszen a kisembernek egyéb segitsége ugy sincs, mint a sztrájk, mert a földbirtokossal tart a szolgabiró, a viczispán, a főispán, sőt a miniszter! *(Élénk ellenmondások.)* A szegény embernek, a ki sem nem ir, sem nem olvas, s kinek nincs barátja künn a pusztákon, *(Zaj.)* segitségére a törvényhozás köteles jönni, mert a nagybirtokosoknak van elég barátjuk. A szegény embernek legalább a törvényhozás legyen barátja. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök *(csenget)*: Azt hiszem, a képviselő ur igen téved, hogy ha azt hiszi, hogy a törvényhozásban a szegény vagy elnyomott emberek irányában nincs meg a kötelességtudás. A törvényhozás több olyan törvényt hozott legujabban is, a mely az ellenkezőjét bizonyitja. Ezt kötelességemnek tartottam az elnöki székből konstatálni. *(Élénk helyeslés.)*

Goldis László: Ha a törvényjavaslatot általánosságban nem fogadom el azért, a mi benne van; nem fogadhatom el azért sem, a mi nincs benne.

Förster Ottó: Ezt tessék megmagyarázni! *(Derültség.)*

Goldis László: Szerettem volna, ha az igen t. földmivelésügyi miniszter ur több gondot forditott volna a kiskoru gyermekek neveltetésére. Nagyon kevés az a diszpoziczió a törvényjavaslatban, a mely arra vonatkozik, hogy iskoláztassanak a pusztákon élő gyermekek. Miért ne kötelezhetnők a 10.000 holdas latifundiumos urakat, hogy kötelezve legyenek iskolát tartani a pusztákon? *(Felkiáltások: Tartanak!)* A törvényben erre nincsenek kötelezve, csak kivételek azok, a kik tartanak fenn iskolát. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Goldis László: Nem gondoskodik e törvény a felnőtteknek neveltetéséről sem. Tudjuk, hogy midőn a mindennapos elemi iskolából, az ismétlőiskolából 15 éves korában kikerül a gyermek, — az a gyermek is, a ki rendesen látogatja az iskolát — ekkor kellene kezdődnie a tulajdonképeni művelődési proczesszusnak, s ekkor teljesen el van hanyagolva. Hiszen a községben vannak népkönyvtárak, olvasóegyletek, a hol folytathatja azt, a mit az ismétlőiskolában tanult. Én nem tudom, miféle óriási terheket róttunk volna a nagybirtokosokra akkor, ha követeltük volna a törvényben, hogy minden gazdaságnál legyen népkönyvtár, a hol a szegény ember munkaszünete alatt legalább némi lelki tápot nyerhetne.

Még a templom látogatását is attól teszi függővé ez a törvényjavaslat, hogy vajjon a munka megengedi-e azt, hogy a templomot látogassa-e vagy nem.

Egy hang *(a középen)*: Igy kiforgatni!

Goldis László: Tessék elolvasni, ott van a törvényjavaslatban, a melyben gondoskodás történik arról, hogy a gazdasági cseléd a templomot időről-időre látogathassa, a mennyiben a gazdasági munka ebben nem akadályozza. Hát, t. ház, annak a szegény munkásnak igazán egyéb vigasza a vallásnál nem marad. Teljesen osztozom egy hires német professzornak, a ki ezeket a dolgokat tanulmányozta, Sombartnak felfogásában. Sombart a következőkben festi le a szegény munkás helyzetét *(olvassa)*: »És nincs vége a nyomornak és kinlódásnak, ugyanaz az élet évről-évre az utolsó napig, semmi tagozódás, semmi ritmus, mint gyermeknek, mint férfinak, mint aggastyánnak ugyanaz a munkája. Nincs felemelkedés magasabb működési körbe, legalább is a nagy tömeg számára, nincs semmi kilátás csendes, nyugodt öregségre, ellenkezőleg, a napszámos keresetének fonala aggasztóan esik már a harminczas évek közepétől kezdve. Vagy megtakaritott pénzéből éljen? Ilyenhez sohasem jut. Még az a reménye sem lehet meg, hogy legalább gyermekeinek jobb sorsot biztositson, a mi a kis kézmüves, paraszt, hivatalnok éveit bearanyozza.

Igy egyedüli világot e sötét éjszakába a vallás mutat számára, a remény egy jobb jövőben, de a kapitalizmus mindent elsöpör, a fel-

világosodást is magával hozta és vele a tömeg hitetlenségét.« *(Mozgás.)*

Ha bár a törvényben semmi megnyugtatót nem találok is, mégis kötelességem kijelenteni, hogy találtam ilyet a földmivelésügyi bizottság jelentésében és nagy köszönettel tartozom a földmivelésügyi bizottságnak, hogy felhivta a kormány figyelmét egy oly pontra, a mely az országnak régi, nagy sebét képezi. A bizottság ugyanis arra hivja fel a pénzügyminiszter ur figyelmét, gondoskodjék arról és tegye komoly megfontolás tárgyává, miképen lehetne eszközölni az italmérési helyek bezárását ünnepnapokon? Az alkoholizmus pusztitása sokkal nagyobb, mint a darabont-korszak pusztitása. Hiába lesz nemzeti korszak és nemzeti kormány, ha a nép az alkoholizmus bűnének fertőjében fetreng. A községek egész sora belátta már, hogy a bünügyek szaporodásáért leginkább az alkoholizmust kell okolni és egész sorozata a községeknek hozott határozatokat a korcsmáknak ünnepnapokon való bezárása iránt, hanem a felsőbb hatóságok financziális szempontból e határozatokat nem hagyták jóvá.

Én azt hiszem, lesz majd alkalom, hogy ezt a kérdést itt a házban bővebben tárgyaljam, én legalább nagyon szeretnék erre a kérdésre kiterjeszkedni és rámutatni arra, hogy más országban ilynemű intézkedések nem vonták maguk után az ország jövedelmének csökkenését, hanem ellenkezőleg növekedését. Kérvények feküsznek ebben a tárgyban a ház előtt és hiszem, rövid idő mulva lesz alkalom a kérdés beható tárgyalására és akkor örömmel fogom a t. ház türelmét ismét igénybe venni. Minthogy ez a törvényjavaslat sem általánosságban, sem részleteiben ki nem elégit és ugy tudom, hogy általa az ország igazi érdekei kielégitve nem lesznek, a törvényjavaslatot nem fogadom el.

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Szólásra ki következik?

Várady Károly jegyző: Mezőssy Béla! *(Halljuk! Halljuk!)*

Mezőssy Béla: T. képviselőház! Azt hiszem, természetesnek fogja találni a ház, ha nem követem az előttem szólott Goldis László t. képviselőtársamnak nyomdokait, *(Helyeslés.)* és nem fogok ezuttal a törvényjavaslat egyes szakaszainak birálatába bocsátkozni. Hiszen ezekkel a kérdésekkel lesz módunk és alkalmunk a részletes vita során foglalkozni. Inkább azon szempontoknak megvilágitására kivánok szoritkozni, a mely kérdések innen is és a túloldalról is, nagy általánosságban, a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslattal szemben felhozattak.

T. képviselőház! Ezen javaslat ellen felhozott érvek és indokok két csoportba sorozhatók. Az egyik csoportba sorozhatók azon körök ellenvetései, a melyek magukat — joggal vagy jog nélkül — a munkásság képviselőinek tekintik és ez alapon azt állitják, hogy ez a törvényjavaslat a multtal szemben nagy visszaesés, hogy a legsötétebb reakczió lappang a javaslat rendelkezései között, s nekünk nincs meg a megfelelő érzékünk az emberi jogok tiszteletben tartása és az állami élet demokratikus irányban való haladásának nagy szüksége iránt. A másik csoportja az ellenvetéseknek — és ez leginkább a gazdaközönség részéről eredt — az, hogy ők, habár helyeslik azt az irányzatot és azt a törekvést, a melyet ez a törvényjavaslat képvisel, mégis túlzottnak tartják azon terheket, a melyeket a szocziális béke biztositásának szempontjából e javaslat a gazdaközönség és különösen a kisgazdák vállaira rakni kiván.

Én azt hiszem, t. képviselőház, jól fogtam fel a háznak hangulatát akkor, a mikor a javaslat ellen tett ellenvetéseket ebbe a két csoportba osztottam be. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)* És épen ezért kötelességemnek ismerem, lehetőleg tárgyilagosan és röviden, az ellenvetések mindkét nemével foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességemnek ismerem különösen azért, — és most az előző csoportra térek át — mert egyes képviselőtársaim, közöttük különösen Bródy Ernő is, a kinek tudását és tehetségét régóta becsülöm, sötét és túlzott szavakkal ecsetelte ennek a javaslatnak rendelkezéseit és tetszelgett magának abban a szerepben, hogy a demokratikus irány kizárólagos védőjéül tüntesse fel itt magát velünk szemben. *(Ugy van!)* Pedig a t. képviselőtársam kritikája teljesen nélkülözte az igazságos és tárgyilagos alapot, *(Igaz! Ugy van!)* mert ezen javaslatnak nincsen egyetlenegy oly rendelkezése sem, a mely azt az éles és elfogult birálatot, a melyben ő ezt a javaslatot részesitette, megérdemelte volna.

A képviselő ur beszélt a 48-as párt tradicziójáról. *(Halljuk! Halljuk!)* A 48-as párt határozatai természetszerűleg engem is mélyen érintenek, mint ennek a pártnak egyik régi és hűséges tagját. *(Éljenzés.)* És biztosithatom arról t. képviselőtársamat, hogy ha én akár a párt határozatával, akár a törvényjavaslat rendelkezésével magamat azonositom, — a mint azt feltétlenül és teljes mértékben teszem is — ugy nem szorultam reá, hogy akár t. képviselőtársam, akár bárki más engemet a népjogok tiszteletben tartása és a magyar állam demokratikus irányban való haladásának szüksége felől kioktasson. *(Helyeslés.)*

Mert, t. képviselőtársam, a demokrácziának különböző válfajai vannak. Az egyik neme a demokrácziának az, a mely csak a szájakon forog és nem a szivekben él. *(Igaz! Ugy van!)*

Hencz Károly: Ezt képviselik ők!

Mezőssy Béla: Sokan azért demokraták,

mert ez kedvező és könnyü alkalom e réven álláshoz és hatalomhoz jutni. *(Igaz! Ugy van!)* Mások azért demokraták, mert ez lehetőség arra, hogy a népszerüség könnyü szekerére felülve, felelőtlenül lebiráljuk, lekicsinyeljük, kigúnyoljuk azon törekvéseket, melyek a nép sorsa iránt érzett meleg szeretetből eredve, épen demokratikus irányba kivánják vinni a magyar állam hajóját.

És végül van a demokrácziának egy különös faja, a mely bizonyos mértékig magyar speczialitás, és Bródy Ernő t. képviselőtársam elég fiatal és elég tehetséges ahhoz, hogy talán a demokrácziának ezen kategóriájához is tartozzék, t. i. demokraták addig, de csakis addig, mig bizonyos uton-módon és bizonyos eszközökkel nem sikerül azon pontra eljutni, hogy a demokratikus tömegekből az arisztokratikus lépcsőre felhághassanak. *(Derültség.)*

T. képviselőház! Nekem nem fáj semmiféle igazságtalan kritika, jöjjön az bármely oldalról, ha érzem az ügynek igazságos voltát, a melyet én védek. Ha nyugodt lelkiismeretem öntudata, ha tudom azt, hogy e javaslat segélyével sok ezer és ezer szenvedő családnak a könnyét fogom letörölhetni, ha tudom és érzem azt, hogy a gyengébb népnek anyagi helyzetét javithatom meg ezen réven, ha tudom és érzem azt, hogy ez uton és módon a visszaélések százféle nemét gátolhatom meg, védem a gyengét azoknak a kizsákmányolása ellen, a kiket nem mindig a legtisztább és legönzetlenebb szándék vezet: mindezt tudva és érezve, az igazságtalan kritikának bármilyen faja is engemet teljesen hidegen hagy. *(Helyeslés.)*

Hidegen hagy e javaslatnak az elfogultság valósággal hatványozott mértékével való megitélése a sajtó részéről, a mely javaslat — mondjanak rá bármit is — egyre kétségtelenül alkalmas, arra, hogy ha ennek rendelkezései az életben keresztülvitetnek, feltétlenül jobb anyagi helyzetbe hozzák a magyar nemzet leginkább támaszra szoruló osztályát, t. i. a magyar cselédeket. *(Élénk helyeslés.)*

És mert ez a javaslat ezt a czélt szolgálja és mert ennek a czélnak szolgálatában a rendelkezéseknek egész sorozatát tudnám idézni, igazán sajátságos mértéke az osztó igazságnak az, hogy pusztán gyülöletből, elvakult szenvedélyből egyesek képesek lennének meggátolni azt, hogy ez a törvényjavaslat valósággá váljék, csak azért, hogy e réven talán növeljék hatalmi sulyukat és izgatási eszközeiket; *(Igaz! Ugy van!)* izgatási eszközeiket, a melyek forrása nem mindig a népszeretet, a melyek nagyon sokszor alacsony ösztönökből erednek, *(Igaz! Ugy van!)* reklám-dobot keresve a pártsajtó, a pártszervezet, a párttagok létszámának az emelésére. *(Igaz! Ugy van!)*

Az ilyen demokrácziából, a népbarátságnak ebből a neméből nem kér ez a törvényjavaslat, és ha a t. képviselőház bennünket törekvéseinkben támogatni fog, az ily népbarát-politikának utját kivánjuk állani és utját is fogjuk vágni. *(Élénk helyeslés.)*

Azt mondják, hogy e javaslatnak az a legnagyobb hibája, hogy visszaállitja a jobbágyságot. Unos-untalan, mindenféle egyesületben, a sajtóban, itt a képviselőházban is hallottam sokak részéről ezt az állitást, de egyetlen elfogadható érvet ennek az állitásnak igazolására még ez ideig nem hallottam. Hiszen méltóztassanak elolvasni e javaslat rendelkezéseit: a felmondási jog keretén belül teljesen korlátlan, szabad a cselédség elhatározási joga. *(Igaz!)* És azt csak nem állithatja senki, hogy ez a helyzet rabszolgaság, mert hiszen akkor mi, a kik itt élünk, a kik a fővárosban lakunk és egyéni szabadság szempontjából előnyösebb helyzetben nem vagyunk, akkor mi mindnyájan fehér rabszolgák vagyunk. Lakásunkat a felmondási időn kivül kártérités nélkül mi sem hagyhatjuk el.

Próbálja csak meg Bródy Ernő t. képviselőtársam a fővárosi képviselőtestületben, a hol többségük van és inditványozza azt az igen szabadelvü és liberális reformot, hogy bárki akkor hagyhassa ott a kibérelt lakását, a mikor akarja, vagy viszont a háziur akkor dobja ki lakóját, a mikor csak neki tetszik, akkor majd meg fogjuk látni, mit szólnak az ilyen szabadelvü intézményhez a szocziálpolitikai társaság azon tagjai, a kik véletlenül háziurak vagy budapesti lakosok. *(Igaz! Ugy van!)*

Vagy ha a javaslatnak a felmondási jog védelmét czélzó intézkedései a jobbágyság visszaállitását jelentik, akkor méltóztassék megnézni a kis- és nagyipari üzemeket. Hiszen nincs egyetlen kis- és nagyipari üzem, a hol az egyezség és a szerződés keretén belül bizonyos felmondási jog kikötve ne lenne. *(Közbeszólások: Hát a sztrájk?)*

Erre is rá fogok térni, méltóztassék nyugodtan lenni, felszólalásom menetét azonban magam akarom megszabni.

Ha a felmondási jog biztonsága nem volna megszabva az ipari élet körében, ha minden gyáros azzal az aggodalommal feküdnék le, hogy nem tudja, vajjon holnap reggel az összes munkások nem teszik-e le a gyalut, meggyullad-e a kohó, képzelhető lenne-e akkor, hogy egy országban rendes gazdasági fellendülés támadhasson? Sajátságos mértéke az osztó igazságnak, hogy azt a felmondási jogot, a melyet élvez ebben az országban mindenféle nagyvállalkozó, nagyiparos, nagytőkés, háziur, tisztán és kizárólag csak a magyar gazdaközönségtől akarjuk megvonni, *(Igaz! Ugy van!)* attól a gazdaközönségtől, a melynek az életében egy felmondásnélküli munkamegtagadás épen a legkritikusabb pillanatban, a szántás vagy vetés idejében, egyértelmü lenne száz és százezer existenczia-

nak, sőt tovább megyek, magának az országnak anyagi tönkretételével! *(Igaz! Ugy van!)*

Ez, t. képviselőház, sem a jobbágyságnak, sem a demokráczianak, sem a szabadelvüségnek kérdése, ez egyszerüen a józan ész parancsszava, *(Igaz! Ugy van!)* hogy a kormány becsületbeli kötelessége az ily katasztrófák bekövetkeztétől megszabaditani az országot. *(Igaz! Ugy van!)*

Felhozatott az is, hogy mi a cseléd sorsáról azért kivánunk gondoskodni és azért veszünk be bizonyos humanisztikus intézkedéseket, mert mi cserében a cselédet a röghöz kivánjuk kötni.

Ez megint sajátságos humánizmus és sajátságos szabadelvűség. Az tetszenék t. képviselőtársaimnak, hogy ha mi tovább is tétlenül tűrnők az eddigi tarthatatlan állapotokat? Az tetszenék, ha semmiféle intézkedéseket nem tennénk oly irányban, hogy egy és ugyanazon szük szobában — szomoru tény és konstatálni kell — három-négy család össze ne szoruljon? Az tetszenék önöknek, hogy a törvényhozás ne vegyen fel oly intézkedéseket, a mely megóvja a gyengét a lelketlen emberek kizsákmányolásától és kihasználásától? *(Tetszés és helyeslés.)* Igenis, mi tisztességes megélhetést kivánunk teremteni a magyar cselédosztálynak azért, hogy ezen a réven megszeresse a falu csendjét, azt a földet, a melyen született, a melyen él és a melyet megmunkál. *(Tetszés és helyeslés.)*

De hiszen, t. képviselőház, ez mindenütt a világon a törvényhozásnak egy általános menete. Méltóztassék megnézni a világ összes törvényhozási intézkedéseit, ezek mind arra törekszenek, hogy az egyes munkástömegek azon foglalkozási ágak keretében, a melyeket élethivatásukul választottak, jól érezzék magukat és ott, a hol születtek, ott keressék meg megélhetésük feltételeit. A baleset elleni biztositás, a betegség elleni biztositás, az aggkor, a rokkantság, az özvegység esetére való biztositás sok- és sokféle neme, az állam és a társadalom minden intézménye, a különböző egyesületek által támogatott munkáslakások szövetkezetei mind erre a czélra alakulnak. Méltóztassék megnézni, t. ház, a müvelt nagyipari államok példáját, ott látjuk például a Krupp-gyárat, vagy a Siemens és Halske-gyárat, vagy a Schuckert-gyár mesés emberbaráti intézményeit, az aggság, a rokkantság elleni biztositás intézményét, a melyek fentartásának egész terhe a munkaadók vállaira nehezedik.

Ha látjuk ezeket az összes jóléti intézményeket, kezdve a munkáskórházaktól, belevéve a munkásmulatókat, le az utolsó kuglizóig, a melyeket e nagyvállalkozók épitenek: mit méltóztatnak gondolni, hogy ezeknél pusztán és kivétel nélkül az emberszeretet játssza a főszerepet, vagy nem szerepel-e egyuttal ezek létesitésénél az a természetes önzés, hogy igenis, ezek a vállalkozók állandó és megbizható munkásokat teremtsenek maguknak? *(Élénk helyeslés és tetszés.)* Méltóztassék megnézni Ausztriának hatalmas textiliparát, Ausztriának ezt a fő-foglalkozási ágát, a mely a nemzeti termelésnek leghatalmasabb és legerősebb tényezője. Miért nem tudunk velük lépést tartani? Azért, t. képviselőház, mert ott azokban az ipari czentrumokban egyes családok évszázadokon át laknak egy és ugyanazon házban, kihal a fiu és jön utánna az unoka és egy és ugyanazon munkát és foglalkozási ágazatot üzi tovább. *(Igaz! Ugy van!)* És igy van ez mindenütt a világon, a hol gazdasági fellendülés van; a czél, a törekvés az, hogy humanitárius intézkedések segélyével megszerettessék a munkástömegekkel azt az életfoglalkozást, a melyeknek magukat szentelték. *(Igaz! Ugy van!)*

Hát minekünk sincsen semmi egyéb czélunk e javaslattal, t. képviselőház, mint hogy megelégedett munkáskezeket kivánunk teremteni a magyar mezőgazdaság számára. *(Élénk helyeslés.)* És ennek megvan a maga rácziója, t. ház, nemzetgazdasági szempontból és okból is. Minden államnak, a mely a modern haladással egybekötött terheket el akarja viselni, természetes kötelessége az, hogy indusztriálozódjék, hogy lassacskán ipari állammá is alakuljon át. *(Helyeslés.)* Ezt nekünk, a kik agrár érdekeket képviselünk, nem szabad és nem lehet semmi körülmények között figyelmen kivül hagyni. *(Élénk helyeslés.)* Ez az az irányzat, t. ház, a mely felé minden müvelt és fejlődő állam tör. És hogy ha a tegnapi ülés folyamán Csernoch János t. képviselőtársam hivatkozott a Németországban tapasztalt azon tünetekre, a melyeket egy szóval ugy fejeznek ki, hogy Landflucht, a mikor a falu csendjét és az ősi földet otthagyják a tömegek és belekeveredtek a világvárosok csábitó légkörébe, ha egy előrelátó kormányzat érzi és látja, hogy Magyarország is az ipari átalakulás első fázisába jutott, akkor bünös könnyelmüséget követne el, ha nem ragadná meg jó előre az alkalmakat, melyek segélyével a munkásnépet és a cselédséget odafüzze az ősi földhöz és az ősi foglalkozáshoz. Nem jobbágyság ez, t. képviselőtársam; ennek semmi egyéb czélja nincs, mint tisztán és kizárólag a régi foglalkozást megszerettetni a dolgos magyar kezekkel. *(Igaz! Ugy van!)*

Vlád Aurél t. képviselőtársam tegnapi beszédében hivatkozott egy kiválóan hires és általam is igen nagy élvezettel olvasott közgazdasági irónak Brentano müncheni egyetemi nemzetgazdasági tanárnak egy nyilatkozatára épen a generális sztrájk kérdésében. Ez a hivatkozás, melyre t. képviselőtársam czélzott, bizonyos mértékig tévedésen alapul, mert ezen nézete nem a generális sztrájkra, hanem a részleges sztrájkra vonatkozott, s e kettő közt lényeges a különbség, a mint erre később ki fogok térni.

Hanem ha t. képviselőtársam ő vele érvel épen a jobbágyság kérdésében, hivatkozom ezen igazán szabadelvű embernek, Brentanonak, tavaly a mannheimi szocziálpolitikai egyesület közgyülésén tartott igen fényes beszédére. Ebben azt mondja, hogy az uj szocziológusoknak nem jó lesz a jobbágyság kérdéséről beszélni, mert hogy ha viszonyba állitjuk azt a helyzetet, a melybe a régi földesurak szolgáltatásaik révén az alattuk álló tömegeket hozták, azon helyzettel, melybe a szocziáldemokrata terrorizmus a nagyipari üzemek ezer és ezer kizárt munkásait hozta, *(Élénk helyeslés.)* akkor ez az összehasonlitás nem tudom, kinek az előnyére válik. *(Igaz! Ugy van!)*

És itt eljutottam ahhoz a kérdéshez, a mely ebben a házban a legrészletesebben vitattatik, eljutottam a törvényjavaslat azon intézkedéséhez, a mely a leghevesebb megtámadásnak van kitéve, t. i. a sztrájkparagrafushoz. Én beismerem, nem kivánom egy pillanatig sem tagadni, hogy ezen törvényjavaslat 57. §-ának bizonyos mértékig czélja a sztrájkjognak korlátozása. *(Élénk helyeslés.)* Mielőtt tovább mennék, ne méltóztassék rossz néven venni tőlem, hogyha egy kis elmefuttatást fogok tartani a a sztrájkjog kérdése szempontjából a külföldi szocziáldemokráczia mezején. A sztrájkjognak két része van, t. i. a részleges és a generális sztrájk. Senki nem állitja, a javaslatnak legtúlzóbb támadói sem, hogy ez a javaslat a részleges sztrájkot lehetetlenné teszi.

Mezőfi Vilmos: De igen!

Mezőssy Béla: Én rendkivül örülnék, ha igaza lenne Mezőfi képviselőtársamnak — sajnos, nincs igy — hanem lehetetlenné kivánja tenni — de ez is nagy kérdés, hogy lehetetlenné fogja-e tenni — a tömegsztrájkot. *(Igaz! Ugy van!)*

A tömegsztrájkra vonatkozólag a szocziáldemokráczia terén egységes felfogás a mai napig sem jelentkezett. A nyolczvanas évek vége felé Párisban a szocziáldemokraták internaczionális közgyülésén vettetett fel először ez a kérdés. Akkor nem határoztak. Másodszor 1891-ben Brüsszelben tárgyalták ezt a kérdést és akkor az inditványoztatott, hogy ily tömegsztrájkot a szocziáldemokrácziának csak egy esetben szabad igénybe venni, ha t. i. az államfők jogtalan és igazságtalan háboruba akarják belekeverni az országot. 1893-ban a zürichi pártgyülés a tömegsztrájk kérdését ujabban rendezte és kimondotta, hogy pusztán és kizárólag csak akkor lehet és szabad tömegsztrájkról beszélni, ha a szervezetek már annyira előkészitették a talajt, hogy ki van zárva annak a lehetősége, hogy a polgári társadalom a tömegsztrájk felett diadalt aratthasson. Ezt az álláspontot foglalták el a későbbi amszterdami internaczionális szocziálista kongresszuson is.

1905-ben lényeges változás történt. Bebel, a szocziáldemokráczia németországi vezetője, politikai czélok által vezéreltetve, a jénai pártgyülésen tette meg azt az inditványt, hogy a szocziáldemokrácziának a tömegsztrájkot igenis igénybe kell venni akkor, ha a kormányhatalom politikai jogaitól akarná megfosztani a népet. Vonatkozott ez az inditványa Bebelnek, a szocziálisták vezérének, a Poroszországban ma is fennálló Dreiklassen-Wahlsystem-re és vonatkozott azokra a tervbe vett, állitólagos intézkedésekre, a melyeket később a német kormány megczáfolt, mintha talán a létező általános választói jogot a német kormánynak megszükiteni volna szándéka. Ez volt 1905-ig az általános sztrájk kérdésének története.

Most következik egy nagyon érdekes dolog. 1906-ban a német Gewerbschaftok, az ipari szakszervezetek nyomása alatt — mert az az óriási különbség a német és a magyar szocziáldemokráczia között, hogy nem a szocziáldemokrata párt vezeti ott az ipari szakszervezeteket, hanem az ipari szakszervezetek parancsolnak a szocziáldemokrata párt vezetőségének — Bebel kénytelen volt az 1905-ben a tömegsztrájkra vonatkozólag elfoglalt álláspontjától visszahátrálni és ezen a pártgyülésen egyhangulag kimondatott, hogy a tömegsztrájkok előidézése minden körülmények között a lehetőségig kerülendő.

Ne helyeseljen Mezőfi t. képviselőtársam előre, mert később ki találom sütni, hogy egész politikai irányzata és törekvése kizárólag odatendál, hogy a tömegsztrájkba kergesse bele a magyar népet. *(Halljuk! Halljuk!)* Ekkor — Mannheimban volt ez az emlékezetes internaczionális szocziálista közgyülés — igenis kimondották, hogy a szocziáldemokráczia összes vezetőinek minden tekintélyüket igénybe kell venniök oly irányban, hogy békés egyezkedéssel, hosszabb időre szóló kollektiv szerződésekkel gátolják meg a tömegsztrájkot. Ez a tömegsztrájk története Németországban.

Ebből látjuk azt, hogy a világ szocziáldemokrácziájának összes vezérei, egy Bebel egy, Jaurés, egy Bernstein, egy Kautsky, egy Kurran, egy Picard, szóval mindazok, a kik ezeken a gyüléseken nevezetes és fontos szerepet játszottak, ellenezték a tömegsztrájkok propagálását.

Miért hivatkozom én erre, t. ház? Azért hivatkozom, mert beigazolni kivánom azt, hogy ettől a természetes fejlődéstől eltérőleg, a magyar szocziáldemokráczia valóságos forradalmi téren és irányban mozog. *(Ugy van! Ugy van!)*

Pető Sándor: Azért, mert nem eresztik be az alkotmányba. *(Nagy zaj.)*

Hódy Gyula: Ez is izgatás!

Mezőssy Béla: Hát, t. képviselőtársam, ha én tudnám és érezném azt, hogy a legközelebb bekövetkezendő választói reformnak, a mely utoljára is a kormány programmját képezi és természetesen be is fog váltatni, az lesz a következménye, hogy a magyar szocziáldemokráczia egy néhány tagjával idejutva, el fog térni attól

a veszélyes iránytól, a melyet most kifejteni kiván és egyesülni fog velünk, polgári pártokkal az állami lét s az állam feltételeinek és követeléseinek megerősitésében, ugy én ezt a reformot a lehető legmelegebben üdvözölném és a legmelegebben várnám, hogy megvalósuljon.

Pető Sándor: Nem eresztik be az alkotmányba! Ez azért van, kérem. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Pető Sándor képviselő urat kérem, ne zavarja a szónokot.

Mezőssy Béla: Ugy látom, hogy t. képviselőtársam ilyen társalgás formájában kiván velem szemben ellenérvelést folytatni. De nem bánom és mindjárt fogok idézni neki egy eklatáns példát. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem mondhatja t. képviselőtársam, hogy Oroszországban nincs meg az általános választói jog. Nem mondhatja, hogy az első dumába nem jött be a szocziáldemokrata pártnak elegendő képviselője. Nem mondhatja, hogy a jelenlegi dumában nincs elegendő szocziáldemokrata képviselő, de azért én mégsem kivánnám szegény magyar hazám számára azt, hogy ezután a reform után a szocziáldemokráczia ugy viselje magát a parlamentben, mint a hogy azt Oroszországban teszik. Ez igazán elég arra, hogy a választói jog reformjától minden kedvünket elvegye.

T. képviselőház! Én igenis állitom azt, hogy a magyar szocziáldemokráczia sajtójában, népgyüléseiben, beszédeiben egyenesen a tömegsztrájk felé kivánja kergetni a vezetése alatt álló néptömegeket. A magyar szocziáldemokráczianak én négy szakközlönyét ismerem és olvasom. Az egyik a »Szabad Szó«, a másik a »Világszabadság«, a harmadik a »Népszava«, a negyedik a »Volksstimme«.

Nem akarok erős kritikát gyakorolni, de köteles vagyok kijelenteni, hogy gorombaság és szocziális járatlanság terén első közöttük a »Szabad Szó«. *(Derültség.)* Azután következik a »Népszava« és a »Világszabadság«. Általános szocziális tudás szempontjából legértékesebb közöttük a »Volksstimme«. És ez mindenesetre jellemző.

Mezőfi Vilmos: Grossmann megköszönheti! *(Zaj.)*

Mezőssy Béla: Méltóztassék meggyőződve lenni, hogy én nem személyekről beszélek. *(Halljuk! Halljuk!)* Én kötelességszerűen figyelemmel kisérem a magyar szocziáldemokráczia fejlődését és hogy vajjon meg fogja-e köszönni Grossmann Miksa szerkesztő azt, a mit most mondani fogok, az nagyon is kétséges. Nevezetesen megvan annak is a magyarázata, hogy miért a »Volksstimme« az, mely szocziális tudás, irmodor és fejlettség terén különb, mint a t. képviselőtársam lapja. Azért van ez igy, mert az a szerkesztő nagyon jól tudja, hogy az ő olvasóközönsége a műveltségnek sokkal magasabb fokán áll, semhogy ő annak részére olyan zöldségeket, a milyeneket t. képviselőtársam a maga olvasóközönségének kitálal, ki merne nyomtatni. *(Élénk taps.)*

Mondom, t. képviselőház, tudás és szocziális érzék terén lehetnek különbségek az egyes lapok között, de egyet konstatálok: azok a nagy kérdések, t. i. a munkástömegek megélhetési feltételeinek könnyitése, a védvámok és szabad kereskedelem kérdése, az egyes néprétegekre aránytalanul eső közterhek viselésének kérdése, a közegészség, a közművelődés, a néptömegek jóléte, szóval, mindazon kérdések, a melyek körül a külföldi szocziáldemokratáknak sajtója mozog, a magyar szocziáldemokráczia orgánumaiban igen-igen kevés, és igen szerény teret találnak. Az egész szocziáldemokrácziának tulajdonképeni működése, a mely a néprétegek felvilágositását czélozná, — hisz ez bevallott programmjuk — csak annyiban valósul meg, hogy bizonyos szocziális gyüléseket, illetőleg szocziális estélyeket tartanak, a hol kétségtelenül sok társadalmi fontos kérdés megvitatás alá kerül.

Hanem ezen magyar szocziáldemokráczia sajtójának, közgyüléseinek valósággal durva hangja, müvelt emberhez igazán nem illő brutalitása igyekszik fölkelteni a néptömegek lelkében a legalacsonyabb szenvedélyeket. *(Igaz! Ugy van!)* A fanatikus emberek hitével akarják beleizgatni a becsületes magyar népet a tömegsztrájkba és a munkamegtagadásba, *(Igaz! Ugy van!)* megingatják a néptömegek szivében az állam, az egyház, a társadalom, a hatóság iránti tisztelet és ragaszkodás érzetét, meg akarják velük gyülöltetni ezt a magyar hazát és földet. *(Igaz! Ugy van!)*

Buza Barna: Ezért fel kell akasztani őket!

Mezőssy Béla: Azért, ha nézem azt a pusztitást, azt a rombolást, a melyet a szocziáldemokráczia ezen müködése a magyar nép lelkében okozott, akkor bennem fel kél az az aggódó érzés, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy vajjon azok a férfiak, a kik ezen mozgalom élén állanak, igazán a szocziáldemokráczia apostolai-e, vagy pusztán és kizárólag a hazának jólétével mit sem törődő, az utánuk vakon rohanó tömegek jólétével nem gondoló olyan apostolok, a kiknek tulajdonképen semmi egyéb törekvésük nincs, mint idegen vállalatok üzleti érdekeit szolgálni *(Ugy van! Ugy van!)* és kivándorlásba kergetni az elégedetlen elemeket. *(Élénk helyeslés és taps).*

T. képviselőház! Ezek tények, tagadhatatlan tények. *(Ugy van!)* És ha szertenézünk az országban, látjuk, hogy a Délvidéken a legjobb kereseti viszonyok között élő nép megmozdul, látjuk, hogy az ipari üzemekben, szénbányáknál, szövőszékeknél otthagyják a munkáskezek a megszokott élethivatást. Miért? Mert a szocziáldemokrácziának, sajtójának tendencziája az, hogy ezen munkástömegeket határozottan kivándorlásba kergesse. *(Igaz! Ugy van!)* Hát, t. képviselőház, a melyik kormány az ilyen

állapotokat tétlenül tűri és a melyik kormány megijedne attól, hogy ilyen kényes kérdéseknek felszinre hozatala folytán, a melyek széles rétegeket érintenek, kétségtelenül bizonyos nehézségekkel fog szemben állani, akkor az a kormány az előrelátás hiányának, a gyengeségnek olyan tanujelét mutatná, hogy nem lenne méltó arra, hogy ennek az országnak sorsát vezesse. *(Helyeslés.)*

Még egy kérdésre kivánom a szocziáldemokráczia terén felhívni a t. ház figyelmét, és ez az, hogy az utóbbi időben a szocziáldemokráczia mindenütt a világon bizonyos mérsékelt és tartózkodó irányt követett. A teljes negáczió és felforgatás álláspontjára pusztán csak olyan radikális túlzó elemek helyezkednek, a kiknek maguknak sincs sem súlyuk, sem tekintélyük az illető szocziáldemokrata párt keretén belül. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Hanem az igazi vezérek, egy Jaurés, egy Bebel, egy Troelsta, egy Picard, szóval minden egyes nemzetnek szocziális vezére a túlzó Kautskyk, Herwek, Labriolok, szóval a túlzó irány képviselöivel szemben nyiltan a nemzeti irány álláspontjára helyezkednek. Én csak Bebelnek magának a parlamentben tett azon nyilatkozatára hivatkozom, hogy ha egyszer tudná és érezné, hogy hazáját idegen ellenség fogja megtámadni, akkor egy perczig sem gondolkoznék a felett . . .

Mezöfi Vilmos: Mi sem! *(Derültség.)*

Mezösssy Béla: T. képviselőház! *(Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* Én már egyszer figyelmeztettem t. képviselőtársamat, hogy legyen szives és ne szóljon közbe ilyen könnyelmüen; én nem kivántam, egész őszintén nem kivántam az ő nemzeti érzéseivel ennek a vitának a keretében foglalkozni, de miután ez a közbeszólás egyenesen provokált, majd meg fogom adni a választ arra vonatkozólag, hogy milyen a t. képviselőtársam nemzeti érzése. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Én mint tényt konstatálom azt, hogy mindenütt a világon, kivéve Magyarországot és Oroszországot, — sajátságos, hogy ilyen kategóriába estünk — a szocziáldemokráczia iránya az utóbbi időben az, hogy hajlik a nemzeti irány felé és müködni kiván az állami szükségletek és feladatok megoldásában. Hiszen ha csak ide tekintünk a közelmultban lefolyt ausztriai választásokra, látjuk, hogy a cseh szocziálizmus, a lengyel szocziálizmus, a német szocziálizmus minek köszönheti a maga nem is remélt és nem is álmodott sikerét? Annak, hogy a szocziáldemokratikus programm mellett a belső nyelvi kérdések, az egyetem felállitásának kérdése, a nemzetiségi elhatárolás kérdése egyrészről, másrészről a lengyeleknél a tartományi jog kiterjesztésének a kérdése, a németeknél az államnyelv megerősitése, az állami végrehajtó hatalom tekintélyének növelése, szóval mindazok a kérdések, a melyek a polgári pártok zászlaján is fel voltak irva, ott éltek, ott mozogtak a szocziáldemokraták programmjában is. *(Igaz! Ugy van!)* Megérezték a nemzeti élet vérkeringését és erre az alapra állottak rá és nem a szocziáldemokráczia varázserejével, hanem a nemzeti programm vonzó hatalmával nyerték mandátumaikat. *(Igaz! Ugy van!)*

T. képviselőház! Állitottam és bizonyitani is fogom azt, hogy t. képviselőtársam sem állott a nemzeti irány szolgálatában. Egy időben igen, hanem egy időben nem. Épen az ő lapjából lesz szerencsém a következőket felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Nemzeti szinü politika. Nekünk, a magyar föld szegény népének nem tünik fel olyan nagy kérdésnek az a politikai küzdelem, a mely már hónapok óta tart a király és az országgyülés, illetve a nagy Kossuth Lajos kis fiának a pártja között. Hát mi hasznunk van nekünk a magyar hadseregből? *(Mozgás és zaj. Halljuk! Halljuk!)* Még akkor is, ha a bakák nadrágja nemzetiszinü lesz! Könnyebben fizetjük talán akkor az adót? Többet kapunk-e akkor a gabonánkért? Jobb napszámot és aratórészt fizetnek a munkáért az urak? Dehogy! A mi minden nyomoruságunk megmarad, akármilyen magyar is lesz az a hadsereg. Az, hogy ha a hadsereg magyar, az csak az uraknak lesz kellemes, azoknak, a kik búsás hasznokat húznak a hazafiságukból. *(Nagy zaj. Mozgás és felkiáltások: Mezőfi ur! Mezőfi képviselő!)* Ha a képviselők becsületesek lesznek és a magyar nép igazi követeléseit tüzik zászlajukra, — tehát a mi követeléseink nem a magyar nép igazi követelései — akkor velük fogunk harczolni. De ha — a mint eddig tették — a politikai küzdelemben is csak bolonditják a népet, csak czifra külsőségekért lármáznak« . . .

Gr. Batthyány Tivadar: Hát ők mit csinálnak?

Mezőssy Béla . . . »hogy minél jobban tömhessék a zsebüket és hasukat, ha most is port hintenek a választók szeme közé, akkor az ujjászervezett szocziáldemokrata párt ellenük harczolva utat fog törni . . .«

Mezöfi Vilmos: Ezt aláirom! Ezt! *(Zaj. Felkiáltások: Az előbbit nem irja alá? Feltételesen nem lehet a hazát szeretni!)*

Mezőssy Béla: Én nem kivánom odaszeszegezni Mezőfi Vilmos képviselő urat ehhez a nyilatkozathoz. Ha kijelenti, hogy ez a czikk nem az ő meggyőződését képviseli, az tudtán kivül és beleegyezése nélkül adatott ki a magyar néphez, akkor én rávonatkozó állitásaimat készséggel rektifikálom. De, t. ház, ez nem egy kivétel, nem egy speczialitás. Igy irtak a többi szocziáldemokrata lapok is. A mikor a jelenlegi kormány megalakult, akkor — és ez már ismét a »Volkstimme«-ből való, igy tehát más térre fogok áttérni — a »Volkstimme« azt mondja *(olvassa)*: »A darabont-kormány igéreteit legalább becsületesen beváltotta. Volt ér-

zéke a népjogok kiterjesztése és a nemzet igazi bajainak orvoslása iránt.« *(Mozgás.)*

És a mikor, t. ház, gr. Andrássy Gyula azt az emlékezetes beszédét tartotta itt a magyar képviselőházban, a melylyel én a magam részéről készséggel azonositom magamat, akkor ugyanez a »Volkstimme« ugyanarról a beszédről, a mely az egész sajtóban pártkülönbség nélkül a legmelegebb méltánylásban részesült, *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baloldalon)* ekként irt *(olvassa)*: »Évszázadok, sőt mondhatni egy évezréde annak, hogy a Magyarországon élő szerencsétlen szegény népnek az a sorsa, hogy ezen ország nemessége a legszégyenletesebb módon kizsarolja. Magyarország története tulajdonképen nem egyéb, mint a zsarnokság és zsarolás története. És az 1848 ezen vajmi keveset változtatott. A hatalom továbbra is kizárólag a nemesség kezében maradt, a mely jelenleg is ugy, mint azelőtt kiméletlenül hatalmával visszaélt, hogy a nép munkájából mulatozásait, züllöttségét, tivornyáit megfizettesse. Ezt a szégyenrendszert a jelenleg hatalmaskodók és élükön gr. Andrássy Gyula még továbbra is fenn kivánnák tartani.« *(Nagy zaj és ellenmondások a jobb- és a baloldalon. Elnök csenget.)*

Somogyi Aladár: És ez szabadon jár! *(Zaj a baloldalon.)*

Hellebronth Géza: Más országban meglincselnék! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Mezőssy Béla: Hát én olvastam még tuczatszámra ilyeneket, de én azt hiszem, hogy az elfogultságnak, a gyűlöletnek azon határtalan mértéke ellen, a mely ezen sorokban megnyilatkozik, a mely arczulüti, sárba tiporja legszentebb érzelmeinket, a mely megtagadja históriánkat és oda akarja vinni a magyar nép ezreit, hogy az megtagadja a nagy idők és nagy emberek iránt való emlékezetet: ezt az irányt minden tisztességes magyar ember, pártpolitikai különbségre való tekintet nélkül, a leghatározottabban kell, hogy visszautasitsa. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobb- és a baloldalon.)*

És, t. képviselőház, most már a tizenkettedik órában vagyunk. És hogy ha azt akarjuk, hogy a politikai vezetés joga ki ne sikoljék azon köröknek a kezéből, a melyekben van érzék a magyar nemzeti állam rendeltetése és jövője iránt, ha azt akarjuk, hogy ez az állam megtartassék továbbra is eddigi konstrukcziójában, akkor félre kell tennünk azon elválasztó határvonalakat, a melyek pártokat pártoktól elkülönitenek és egy czélra, egy irányba kell törekednünk mindannyiunknak az ilyen felforgató elemekkel szemben: az állami élet megerősitésére és megtartására. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Nekünk is csak egy jelszavunk lehet az ilyen törekvésekkel szemben, az a jelszó, a melyet Vilmos császár, a németek hatalmas császárja a szocziáldemokráczia felett aratott emlékezetes győzelmi napon, az éj folyamán, a mikor az ujongó tömegek őt üdvözölni odamentek, mondott: »Getrennt marschieren und vereint schlagen.«

Állhatunk különböző pártokon, t. képviselőház, de egyről biztosithatunk mindenkit, az országot és a szocziáldemokráczián, hogy t. i. az ilyen törekvésekkel szemben a koaliczió eddig is együtt volt és együtt lesz a jövőben is. *(Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.)*

És most, t. képviselőház, áttérek a kifogásoknak másik csoportjára, *(Halljuk! Halljuk!)* azokra, a melyek gazdatársaim részéről ezen javaslattal szemben emeltettek.

A kifogások ezen csoportja leginkább Okolicsányi László és Bottlik István t. képviselőtársaim beszédében domborodik ki. Hát méltóztassék megengedni, hogy az egyoldalúságnak azt a nemét, a mely Bottlik képviselőtársamnak kétségkivül nagyon szépen megindokolt beszédében megnyilatkozott, én a magam részéről teljes egészében magamévá nem tehetem. *(Halljuk!)*

Ugyanis az ő kritikája ugy állitja ide a helyzetet, mintha talán az e javaslatban jelentkező terhek kizárólag uj terhek lennének. Ez azonban nagy tévedés. Én beismerem azt, hogy a javaslat hármas irányban terheket ró a magyar gazdaközönségre. Az egyik a munkáslakások kérdése, a másik a gyógykezeltetési kérdés és a harmadik a neveltetési kérdés.

A mi a munkáslakások kérdését illeti, ne méltóztassék azt gondolni, hogy ez tisztán és kizárólag a mi inicziativánkból ered. Az tagadhatatlan tény, hogy mi itt egy adott helyzetet találtunk, a mely adott helyzetet törvényes erőre emelni a legnagyobb készséggel vállalkoztunk. A dolog ugyanis ugy áll, hogy ezelőtt tiz évvel, midőn az alföldi szocziálizmus egyes vármegyéket nagyon nagy mértékben lepett meg, *(Halljuk!)* egyes vármegyék sua sponte mondották ki a munkáslakások felépitésének kötelességét, és örülök, t. ház, hogy arra hivatkozhatom, hogy épen az akkori miniszterelnök ur, Széll Kálmán t. képviselőtársunk volt az, a ki az idevonatkozó első szabályrendeletet minden akadály nélkül jóváhagyta.

Most pedig a javaslat ezen intézkedése ellen bizonyos mértékű izgatottság és idegesség észlelhető a nagyközönség körében azzal az indokolással, hogy ez tönkre fogja tenni a kisbirtokos osztályt, az u. n. kisembert. Hát legyen szabad a t. háznak tudomására hoznom, hogy eddig 17 olyan törvényhatóság van, a mely ugyanazon kötelezettségeket, a melyeket e javaslat kontemplál, sua sponte, saját akaratából szabályrendeletileg létesitette. Ezen törvényhatóságok között van Árva, Bereg, Udvarhely vármegye, szóval olyan szegény vármegyék, a melyeknél a teherviselési képesség legcsekélyebb

és csak nagy áldozatok árán lesznek képesek teljesiteni kötelességeiket. És legyen szabad még azt is a t. ház figyelmébe ajánlanom, hogy ezen törvényhatóságok kisgazdái és középbirtokosai közül egyetlenegy ember sem akadt, jóllehet ezen törvényhatósági határozatok az 1886 : XXI. t.-cz. értelmében minden egyes községházán 30 napra közszemlére voltak kitéve, a ki felebbezéssel élt volna. *(Helyeslés balfelől.)*

Ha tehát azt látjuk, hogy a szegényebb vármegyék is, közöttük igazán szegény vármegyék saját akaratukból egyhangu határozattal vesznek ilyen terheket a maguk vállaira, nem tudom, hogy az osztó igazságnak micsoda mértéke kivánja azt, hogy a gazdag vármegyék, a melyekben a jólét foka sokkal magasabb, bizonyos mértékben ne kényszerittessenek a szocziális irányban való előrehaladásra.

A másik kérdés a betegsegélyezés kérdése. Itt sem állunk novummal szemben. Az 1876-iki törvény kimondotta azt, hogy a cselédet 30 napi időn belül a gazda köteles gyógyittatni. *(Mozgás balfelől.)*

Egy hang *(a baloldalon)*: De mást is mond!

Mezössy Béla: Nem hallgatok el semmit, t. képviselőtársam. Méltóztassék megnyugodva lenni; teljesen tárgyilagosan és igazságosan adom elő megjegyzéseimet.

A jelenlegi javaslat ennél sokkal többet mond. Kimondja azt, hogy a 30 napi határidő felemeltetik 45 napra és kimondja azt, hogy a gazda köteles gyógykezeltetni nemcsak a cselédet, hanem a cseléd hozzátartozóit, feleségét és gyermekeit is. Kivételt képeznek ezen rendelkezés alól a kisgazdák, vagyis a kik 200 koronán alóli adót fizetnek. Mi adott nekünk jogczimet arra, hogy a javaslattal ezen formájában állhassunk a képviselőház elé? Maga a képviselőház egyhangulag hozott határozata. Nem akarok hivatkozni arra, hogy a gyógykezelésnek ilyen formában való rendezését bizonyos mértékig a nagyváradi gazdakongresszus is kivánta, hanem tisztán és kizárólag csak arra emlékeztetem a t. képviselőházat, hogy a mikor Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter ur az iparosok baleset- és betegsegélyezéséről szóló törvényjavaslatát beterjesztette, a munkásügyi bizottságban — emlékeztetem a t. képviselőtársaimat, a kik ott voltak — nekem minden rábeszélő képességemet igénybe kellett vennem oly irányban, hogy a t. bizottság ki ne mondja azt, hogy a gazdasági munkások betegség és rokkantság elleni biztositása tárgyában is a földmivelésügyi miniszter haladéktalanul törvényjavaslatot terjeszszen elő. *(Ugy van! Ugy van!)* A munkásügyi bizottság, azután csakis a betegség ellen való biztositásra terjesztett be javaslatot és ezt a határozatát a képviselőház egyhangulag szankczionálta.

Egy hang *(balról)*: Nagyon helyes!

Mezössy Béla: Azt mondja t. képviselőtársam, hogy nagyon helyes. Hát azt méltóztatik gondolni, hogy ha a magyar képviselőház a munkásoknak baleset, betegség vagy ugy, a hogy a bizottság akarta, rokkantság elleni biztositási törvényjavaslatát meg fogja szavazni, hogy akkor a magyar gazdatársadalomra ebből kevesebb anyagi hátrány fog háramolni, mint ebből a javaslatból?

Egy hang *(balfelől)*: Igazságosabb lesz!

Mezössy Béla: Igazságosabb? Ha t. képviselőtársamat pusztán csak az igazság érzete vezeti kritikájában, nem pedig az anyagi terheknek nagysága, hát méltóztassék egy igazságosabb javaslatot és megoldást találni és mi az elől elzárkózni nem fogunk.

Egy hang *(balról)*: Megteszszük!

Mezössy Béla: Méltóztassék csak megnézni, hogy Németországban milyen terheket ró a baleset, betegség és rokkantság elleni biztositás a gazdákra!

Kelemen Samu: És nálunk a kisiparosokra.

Mezössy Béla: Az iparosokkal nem kivánok összehasonlitást tenni. Vannak statisztikai adatok, hogy egyes vidékeken 50 márkára is rárúg ez a költség, és ha meg méltóztatnak gondolni, hogy ha a kötelező biztositás ezen formája minden téren be fog következni és hogy minden egyes gazda nemcsak beteg cselédje után fogja viselni ezen terhet, hanem az összes a gazdasági üzemben alkalmazottak után, azt hiszi t. képviselőtársam, hogy akkor a terhek kevesebbek lesznek, mint a minő ebben a javaslatban proponálva van? Ez egyszerűen elképzelhetetlen. És épen azért, mivel mi egy átmenetet kivántunk teremteni, a mely az eddigi állapotból egy bizonyos fokozatos előrehaladás legyen a kivánatos czél, a ház által is elfogadott czél felé, azért jöttünk a megterhelés ezen mértékével, a melyet a törvényjavaslat proponál. *(Helyeslés.)*

És végül itt van a megterhelésnek harmadik neme, t. i. a neveltetési költség. Ennek a szakasznak a részletezésébe, miután ez még pártértekezleten nem tárgyaltatott, eléje vágni nem akarok. Pusztán és kizárólag csak azért emlitem fel, hogy válaszoljak Csernoch János t. képviselőtársamnak aggodalmára, mintha mi talán a felekezeti és állami iskolák között bármi különbséget is tenni kivánnánk. Ez teljesen félreértésen alapszik. Részünkről nem intendáltatott ez, és ha az illető képviselő ur, a ki a javaslatot beadta, nem olyan szellemben és formákban fogja fel ezt, mint mi, hát ezt majd a részleteknél megvitatjuk.

Érzem, hogy nehéz egy oly javaslatot képviselni Magyarországon, a mely a gazdaközönségnek és a kisgazdáknak, szóval: a választópolgárok egy részének vállaira bizonyos terheket rak, nagyon nehéz ez a helyzet. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Érzem és tudom, hogy sokkal könnyebb, sokkal kényelmesebb és népszerűbb, ha egyszerűen azt az elvet hangoztatjuk, hogy a szociális tér nagyon szép, igen nemes és igen humánus, de — fizessen mindent az állam. *(Ugy van! Derültség.)* De bocsánatot kérek, a szocziálpolitikának ez a neme még sehol a világon nem honosodott meg, és magam sem óhajtanék megteremteni egy olyan specziális magyar szocziálpolitikát, mint a minő specziálitás a magyar szocziáldemokráczia. *(Igaz! Ugy van!)*

T. képviselőház! Én tudom azt, hogy nagy és válságos idők fognak következni erre a nemzetre. A magyar nemesi osztály *(Halljuk! Halljuk!)* mindig megtalálta azt a kellő időpontot, a mikor jogaiból, előnyeiből a nagy tömegek javára le kellett mondania. *(Igaz! Ugy van!)* Bis dat, qui cito dat. Történelmi pillanatok felé közeledünk. És ha ezeket a történelmi pillanatokat elmulasztjuk; ha bizonyos szükkeblűségből nem fogjuk most magunkhoz lánczolni a nagy tömegeket, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* akkor, t. képviselőház, az az idő, a midőn a kritikus pillanatok bennünket egyenlőtlenül, szertehúzva fognak találni: a történelmileg súlylyal biró magyar politikai pártokat ugy elsodorhatja és olyan sirba temetmetheti, a melyből soha, de soha nem lesz feltámadás. *(Igaz! Ugy van! Taps.)*

És mert ugy hiszem, és ugy érzem, hogy ez a törvényjavaslat a nagy néptömegek előnyére és javára szólván, egyuttal meg fogja teremteni a gazda és a cseléd közötti barátságos viszony egységes, egyöntetü érzetét, ezen indokoktól vezéreltetve, ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Hosszantartó, élénk helyeslés, éljenzés és taps. A szónokot tömegesen üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést 5 perczre felfüggesztem. *(Helyeslés.)*

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Személyes kérdésben szót kért Mezőfi Vilmos képviselő ur.

Mezőfi Vilmos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A vita folyamán bebizonyitottam, hogy nem igen vagyok érzékeny, és a felszólalt t. képviselő urak, a kik megtiszteltek azzal, hogy állandóan velem foglalkoztak, nem mondhatják, hogy személyes kérdésben igénybe vettem volna a t. ház türelmét és idejét.

De a t. államtitkár ur már valóban nagyszabásu beszédében, *(Igaz! Ugy van! Éljenzés.)* a melyben alapos tanuságot tesz arról, hogy legalább elolvassa a szocziáldemokrata irodalmat, *(Derültség.)* néhány oly dolgot mondott az én nevemmel kapcsolatban, a melyeket ha megjegyzés és helyreigazitás nélkül hagynék, akkor itt a házban vagy házon kivül elhihetné valaki, hogy valóban oly hazaáruló munkát végzek, mint a milyenre az államtitkár ur czélzott.

A t. államtitkár ur beszélve a kivándorlásról, megemlitette a nevemet és oly megjegyzést tett, hogy ha figyeli a szocziáldemokraták munkáját, akkor az a gondolat vagy gyanu éled fel benne, mintha a hazai szocziáldemokraták valami idegen vállalat érdekében kivándorlásra csábitanák a népet.

A mennyiben e megjegyzést rám vonatkoztatta volna, vagy arra a pártra, a melynek én szerény tagja vagyok, az ujjászervezett szocziáldemokrata pártra, van szerencsém kijelenteni, hogy azt, ki ily dolgot művel, nyiltan és határozottan hazaárulónak tartanám; ily hazaárulásra mi kaphatók nem vagyunk.

Hanem igenis, a mint minapi beszédemben kijelentettem, mi a kivándorlást végtelen nagy nemzeti szerencsétlenségnek, veszedelemnek tartjuk; mi legalább a népet arra oktatjuk és buzditjuk, hogy maradjon itt és itt küzdjön ki jólétet, jobblétet, hogy ne legyen kénytelen kivándorolni. Ez tehát épen ellenkezője annak, a mit az államtitkár ur mondott.

A t. államtitkár ur a »Szabad Szó«-t, a melynek főszerkesztője vagyok, oly lapnak tüntette fel, a mely zöldséget ir, zöldséget árul. *(Igaz!)* Meg vagyok róla győződve, hogy a t. államtitkár urnak nyomban megváltozott volna a véleménye és nem állitotta volna a képviselőház elé mint zöldségáruló ujságot a »Szabad Szó«-t, ha az a földmivelésügyi miniszterium működésének dicshimnuszokat zengene, *(Zajos ellenmondás. Elnök csenget.)* és a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatról nem azt irná, hogy deres-törvény, hanem azt irná, hogy a humanizmus netovábbja. *(Zaj. Felkiáltások: Hát a nemzeti hadsereg! A nemzeti aspirácziók!)*

Igy tehát azt a szemrehányást és azt a vádat, hogy zöldséget ir a »Szabad Szó«, egész nyugodtan regisztrálhatom, a nélkül, hogy a legtávolabbról érintene engem vagy azokat, kik azt az ujságot irják.

Azt méltóztatott mondani, hogy külföldi szocziáldemokraták, Bebel és Jaurés kijelentik, hogy ha hazájukat veszedelem fenyegetné, akkor ők és táborkaruk sietne a határokra fegyvert fogni és az ellenséget visszaverni. Erre közbeszóltam: »Mi is.« Állom és állitom, hogy ha Magyarországot, a mi hazánkat külveszedelem fenyegetné, akkor én és az én pártomnak bizonyára valamennyi tagja megtenné kötelességét a mi hazánk területi épségének megvédése szempontjából. Ha pedig mi azt mondjuk, a mint fel méltóztatott a »Szabad Szó«-ból olvasni, hogy nekünk nem kell magyar hadsereg — igenis, ezt abban az értelemben mondjuk, hogy mi szocziáldemokraták mindenféle állandó hadseregnek ellenségei vagyunk.

A nemzeti küzdelem idején, mikor egy császári abszolutizmussal szemben egy táborban vol-

tunk az összes polgári pártokkal, mi bebizonyitottuk a mi harczainkkal azt, hogy ha mindenféle szemrehányást, támadást megérdemlünk is, de legalább annyit elvárhatnánk, hogy egyet ne méltóztassék elfeledni: hogy ez az ujjászervezett szocziáldemokrata párt küzdött a császári abszolutizmus ellen, daczára, hogy nem hive az állandó hadseregnek semmiféle, akár nemzeti, akár más formában.

Végül csodálatos dolog az, hogy ha egy külföldi szocziáldemokrata mond valamit, az mindjárt nagy szellem, annak a szava mindjárt igaz, ha pedig mi ugyanazt mondjuk, akkor a mi intenczióinkban kételkedni méltóztatnak. Az igazság pedig az, hogy Németországban Bebelről mondják ugyanazt, a mit meg nem érdemelten — mert én sokkal kisebb és szerényebb vagyok, hogysem Bebellel hasonlitsam össze magamat *(Ugy van!)* — méltóztatnak ebben a házban velem és a házon kivül álló szocziáldemokratákkal szemben hangoztatni. Holott az igazság az, hogy mi itt sem harczolunk másért, mint a miért harczolnak a külföldi szocziáldemokraták a saját hazájukban, hogy ennek az országnak a népe szabad, független és boldog legyen.

Elnök: Az idő előrehaladván, javaslatot kivánok tenni a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve. *(Halljuk!)*

Javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, szombaton, 1907 május 25-ikén délelőtt 10 órakor tartsa. Ennek napirendje lenne: először elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; másodszor az inditvány- és az interpellácziós-könyv felolvasása, harmadszor a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása; negyedszer a belügyminiszternek válasza először Vajda Sándor interpellácziójára, másodszor Hodzsa Milán interpellácziójára.

Méltóztatnak ezen napirendet elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatként kimondom.

Az ülést berekesztem.

(Az ülés délután 1 óra 55 perczkor végződik.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Luby Géza* s. k.
naplóbiráló-bizottsági tagok.

160. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 25-én, szombaton,

Justh Gyula, utóbb **Návay Lajos** elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A kérvényi bizottság előadói benyujtják a bizottság tárgyalta kérvények 40., 41., 42. és 43. sorjegyzékét. — A számvizsgáló-bizottság előadója benyujtja a képviselőház 1906. év II. felére vonatkozó számadásairól szóló bizottsági jelentést. — A pénzügyi bizottság előadója benyujtja a bizottság jelentését az államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetmnényeiek rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. — A belügyminiszter válasza Vajda Sándornak a nagysomkuti, szilágycsehi és krassói választásokon elkövetett visszaélések tárgyában és Hodzsa Milánnak a nyitramegyei képviselőválasztási névjegyzékek tárgyában előterjesztett interpellácziójára. — Rakovszky Béla interpellácziója a miniszterelnökhöz a szerb radikális törekvéseknek összefüggéséről a Brankovics-ügygyel. — Szkicsák Ferencz interpellácziója a belügyminiszterhez bevándorolt külföldieknek kiutasitása tárgyában. — A miniszternek erre adott válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, gr. Andrássy Gyula, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 10 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Darányi Ferencz jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Várady Károly, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Hammersberg László jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét.

Felkérem Darányi Ferencz jegyző urat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa az 1907. évi május hó 24-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Felkiáltások: Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a belügyminiszter levelét, melylyel értesit, hogy a Nagyboldogasszonyról nevezett budavári koronázó templomban f. évi május hó 30-án, Urnapján ünnepélyes szentmise és körmenet fog tartatni.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel értesit, hogy »a közönséges bűntettesek kölcsönös kiadatása iránt Görögországgal 1904. évi deczember 21. napján kötött államszerződés beczikkelyezéséről« szóló törvényjavaslat (Irom. 206, 231) Ő felsége által szentesittetvén, az mint ezidei XXII. t.-czikk az »Országos Törvénytár« utján kihirdettetett.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Arad város közönségének háromrendbeli feliratát gazdasági önállóságunk biztositása érdekében, a kivándorlás apasztása iránt és a czukordrágaság ellen.

Javaslom, hogy e kérvények adassanak ki előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Hammersberg László jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs. Ellenben az interpellácziós-könyvben a következő ujabb bejegyzések foglaltatnak:

Április 30-áról: Lányi Mór a bácsmegyei kiházasitó szövetkezetek visszaélései tárgyában az igazságügyminiszterhez;

május 10-éről: Rakovszky Béla a radi-

kális politikai törekvéseknek összefüggéséről a Brankovics-ügygyel a miniszterelnökhöz;

május 13-áról: Hoffmann Ottó az amerikai görög-katholikus püspökség tárgyában a miniszterelnökhöz;

május 14-éről: Czobor László a párkánynána—balassagyarmati vonalon a vasuti menetrend megváltoztatása tárgyában a kereskedelemügyi miniszterhez;

május 21-éről: Lengyel Zoltán az uzsora-szövetkezetek megszüntetése tárgyában az igazságügyminiszterhez;

május 23-áról: Szkicsák Ferencz a bevándorolt külföldiek kiutasitása tárgyában a belügyminiszterhez;

május 25-éről: dr. Halász Lajos az 1899. évi XXII. t.-cz. hatályának fentartása tárgyában a pénzügyminiszterhez.

Elnök: Méltóztatnak tudni, hogy már tegnap bejelentettem, hogy a mai ülésben válaszolni fog a belügyminiszter ur Vajda Sándor és Hodzsa Milán interpellációjára.

Tekintettel tehát arra, hogy ezen válaszokon kivül még hét interpelláczió előterjesztéséről van szó, bátorkodom javasolni, hogy ne fél kettőkor, hanem már egy órakor térjünk át az interpellációkra.

Hoitsy Pál: Talán jó volna már 12 órakor áttérni, mert nagyon sok van!

Elnök: Bocsánatot kérek, a házszabályok szerint az interpellációkra adandó válaszokra és az interpellációkra tulajdonképen csak a napirendre szánt idő letelte után, vagyis 2 órakor lehetne áttérni. Ezen ülésszak elején azonban méltóztattak elhatározni, hogy azokra rendszerint fél kettőkor térjünk át. Ezzel szemben bátor voltam, tekintettel arra, hogy interpellációkra is adatik válasz, azt javasolni, hogy ma már egy órakor térjünk át ezekre. Ez teljesen elegendő is, *(Helyeslés.)* mert ha rigorózusan kezelnők a házszabályokat, akkor csak két órakor térhetnénk át az interpellációkra adandó válaszokra. Méltóztatnak javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot, t. i. hogy egy órakor félbeszakitjuk a tanácskozást és áttérünk a belügyminiszter urnak az általam már bejelentett két interpellációra adandó válaszára, azután pedig az interpellációk előterjesztésére. *(Helyeslés.)*

Becsey Károly, a kérvényi bizottság előadója kiván a t. háznak jelentést tenni.

Becsey Károly előadó: T. ház! *(Halljuk!)* A kérvényi bizottság a kérvények 41. sorjegyzékében (Irom. 517) foglalt kérvényeket a tegnapi napon tartott ülésében tárgyalásra előkészitette. Tisztelettel kérem, méltóztassék ezen sorjegyzéket kinyomatni, a ház t. tagjai között szétosztatni és tárgyalását annak idején napirendre tűzni.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatnak-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor kimondom, hogy a kérvények 41. sorjegyzéke ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tüzetni.

Brázay Zoltán, a számvizsgáló-bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Brázay Zoltán előadó: T. ház! *(Halljuk!)* Bátor vagyok a számvizsgáló-bizottság jelentését (Irom. 520) a képviselőháznak a mult év második felére vonatkozó számadásairól tisztelettel beterjeszteni. Kérem, méltóztassék annak kinyomatása, szétosztása és annak idején való napirendre tűzése iránt intézkedni.

Elnök: Méltóztatnak az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor határozatképen kimondom, hogy a jelentés ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és annak idején napirendre fog kitűzetni.

Moskovitz Iván, a kérvényi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tisztelettel jelentem, hogy a kérvényi bizottság a 40. és 42. sorjegyzékekben (Irom. 516, 518) foglalt kérvényeket tárgyalásra előkészitette. Kérem, méltóztassék ezen sorjegyzékeket kinyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és azoknak tárgyalására határidőt kitűzni.

Elnök: Méltóztatnak-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor határozatképen kimondom, hogy a kérvények 40. és 42. sorjegyzéke ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tűzetni.

Hoitsy Pál, a pénzügyi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Van szerencsém beterjeszteni a pénzügyi bizottság jelentését (Irom. 521) a m. kir. államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 485) tárgyában. Kérem, méltóztassék ezt a jelentést kinyomatni, szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzetni.

Elnök: Méltóztatnak az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor határozatképen kimondom, hogy a jelentés ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre fog kitűzetni.

Hermán Ferencz, a kérvényi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Hermán Ferencz előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém jelenteni, hogy a kérvényi bizottság a 43. sorjegyzékbe (Irom. 519) sorolt kérvényeket tárgyalásra előkészitette. Midőn az erről szóló bizottsági jelentést tisztelettel előterjesztem, kérem, méltóztassék ezt kinyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tüzetni.

Elnök: Méltóztatnak az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor

határozatképen kimondom, hogy a kérvények 43. sorjegyzéke ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tűzetni.

Következik a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476) tárgyalásának folytatása.

Ki következik szólásra?

Várady Károly jegyző: Nagy György!

Nagy György: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha nem lett volna is szándékomban felszólalni a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszonyt szabályozó törvényjavaslat tárgyalásánál, még akkor is egyes itt elhangzott beszédek azt tartózó kötelességemmé tennék. Ugyanis szocziálista, demokrata és nemzetiségi képviselőtársaim elhangzott beszédeikben ugy tüntették fel magukat, mint hogyha a munkásosztály, sőt a kisgazdák érdekeinek kizárólagos képviselői ők lennének a parlamentben, mintha a szocziális szellem ébrentartása és ápolása egyedül az ő hivatásuk lenne. Másfelől pedig egyes elhangzott beszédek, megengedem, sőt hiszem, hogy jóhiszeműleg, de tévedésből abba a ferde világitásba helyezték a tárgyalás alatt lévő jogviszony szabályozásának kérdését, mint hogyha nálunk Magyarországon a nagybirtokosnak, a kisgazdának és a cselédnek érdeke merőben ellentétes volna, mint hogyha az egyiknek nyujtott előny a másiknak veszteségét idézné elő, mint hogyha az egyiknek megadott életfeltétel a másiknak pusztulását okozná. Az ilyen felfogás ellen tiltakoznunk kell és tiltakozni kell elsősorban a függetlenségi pártnak, a melynek évtizedes ragyogó tisztaságu multja bizonyitja, hogy a mig egyfelől mindig elismerte a nagybirtoknak nemzeti hivatását, elismerte annak históriai jogosultságát, másfelől hű védelmezője volt a kisgazdák érdekeinek, támogatója volt a munkás és a cseléd igazságos törekvéseinek.

Nekünk, a függetlenségi pártnak a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot elvünk, eszményünk, politikai hitvallásunk magas piedesztáljáról kell hogy elbiráljuk. A függetlenségi párt minden tagját át kell hogy hassa az az erős, az az igaz meggyőződés, hogy küzdelmünket csak ugy koszoruzhatja győzelem, csak ugy épithetjük fel a nemzeti függetlenségnek templomát, ha az épületnek vakolatát a cselédnek verejtéke, a kisgazdának nemeslelkűsége és a nagybirtokosnak áldozatkészsége egyaránt megszenteli. Nekünk, a milyen igaz szeretettel tartjuk testvérünknek a földnélküli cselédet, ép ugy nem szabad irigységgel tekintenünk az ezer holdak hatalmas gazdáira sem. A termelésnek két tényezőjét, a tulajdont és a munkát egyformán meg kell becsülnünk. Hirdetem, hogy valamint a munka nem lehet a tulajdon zsarnokává, ép ugy a tulajdon sem teheti rabszolgájává a munkát. Az igazi jogegyenlőség nemcsak a jogoknak, hanem a kötelességeknek is egyenlőségét jelenti és a hogy elitélem azt a munkást, a ki két karja erejét tétlenül hevertetve, a nemzeti termelésben részt nem véve jogot követel a mindennapi kenyérre, ép ugy elitélem azt a nagybirtokost, a ki nem érzi át, hogy vagyonának emberi, társadalmi és nemzeti kötelezettségei vannak.

Kossuth Lajos a függetlenségi eszme örök dicsőségű apostola 1847 november 29-én a közteherviselés kérdésében tartott korszakalkotó beszédjében igy szól a nemességhez *(olvassa)*: »Én nem óhajtom azt, hogy a nemesség semmivé legyen, hanem óhajtom, hogy legyen első szegletköve a háznak, legyen a többi polgárok között, mint testvérek között a hű elsőszülött. Ura nem lehet, de lehet vezére ennek a nemzetnek. Gyönyörű hivatás ez, ezt tartsa meg, ezt megtarthatja. Az áldozathozatalnak önkényes műve legyen egy uj boglár históriai koszorujában. A fenforgó kérdés nem lehet köztünk pártkérdés, nem lehet a nemesség, s a nép között sem az, mert az mindnyájunknak közös érdeke«.

Azt hiszem, t. képviselőház, nem fordulhatunk méltóbb szavakkal a magyar gazdaközönséghez és nem fejezhetjük ki szebben az ő nemzeti hivatásukat, mintha Kossuth Lajosnak a nemességhez mondott szavait most hozzájuk, a magyar gazdákhoz intézzük.

T. képviselőház! Én a magam részéről szükségesnek tartom a gazda és a cseléd közötti jogviszony szabályozását mint szocziális értékű és szocziális tartalmu alkotást. Nem irom alá Buday Barna t. képviselőtársamnak azt az állitását, hogy a magyar gazdaközönséget aggodalomba ejtette azt a szocziálisztikus szellem, a mely ebben a parlamentben az Országos Magyar Gazdasági Egyesület kérvényének tárgyalásánál megnyilatkozott. A magyar gazdaközönség hivatásának mindig tudatában volt, a nemzeti fejlődésnek zászlóvivőjeként szerepelt és az áldozatkészségben sohasem volt szűkkeblü; s igy ha valami, a mi ennek a kérvénynek tárgyalásánál aggodalomba ejtette, akkor az a néhány sötétszinü, középkori felfogásra való hang lehetett az, *(Ugy van! a középen.)* a mely a parlament érzés- és gondolatvilága megnyilatkozásának összhangját olyan fájóan, olyan bántóan megzavarta.

De nem értek egyet, t. képviselőház, Okolicsányi László t. képviselőtársamnak antiszocziális felfogásával sem, a ki azt állitja, hogy szükséges a gazdára nézve, hogy a felnőtt cselédek felett is gyakorolhassa a házifegyelem jogát, mert a nélkül nem tud rendet tartani, a nélkül a gazdának alásülyed a tekintélye. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Én, t. ház, az önbiráskodást nem tarthatom jogosabbnak, nem tarthatom erősebbnek, mint a törvény által alkotott hatóságoknak erejét. És ha a másik osztály is az önbiráskodás

jogára helyezkednék, akkor elkövetkeznék az ököljognak szomoru korszaka, a mely anarchiába, pusztulásba sodorná ezt az országot.

A szocializsztikus szellem felébredéséért nincs mit aggódnunk. Ebben az országban azok, a kik nemcsak szóval, hanem lélekben is egy Kossuthot, egy Apponyit, egy Justh Gyulát vallanak vezérükül, azok csak örvendeni tudnak a szocializsztikus szellem felébredésének. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Hasonlatos ez a szellem az Ezeregy Éjszaka meséjének ahhoz a szelleméhez, a mely századokig volt elzárva egy szük palaczkban a tenger nehéz, haragos hullámai alatt. Az elzárt szellem az első században azt igérte, hogy felszabaditójának kincset, vagyont fog adni. A második században hatalmat, boldogságot, nagyságot igért. S hogy akkor is késett a segitő kéz, a mely felnyitotta volna börtönének zárját: megesküdött, hogy felszabaditóját el fogja pusztitani.

Igy a szocializsztikus szellem is az idők tengerében, az előitéletek palaczkjába századokig el volt zárva. És az a nemzet, a mely idejekorán feltöri zárját: nagygyá, hatalmassá, boldoggá lesz; de a mely későn végzi a felszabaditás munkáját: a maga romlását idézi elő, mert az a diadalmas uj szellem összetöri a régi életnek szük kereteit, romba dönti a mult minden alkotását és vér, pusztulás fogja jelezni nyomdokát.

Meg kell tehát nekünk is értenünk az idő parancsoló szavát, és hogy megértette a mostani kormány, annak bizonysága az előterjesztett törvényjavaslat, a melynek indokolásában ezt a szükséget a következő szavakban ismeri be: Évek óta közóhajtás, — mondja az indokolás — hogy a gazdasági cselédek szolgálati viszonyai az 1876: XIII. t.-czikk módositásával ujból szabályoztassanak, egyfelől azért, mert ez a törvény az azóta lényegesen megváltozott viszonyok közt nem felel meg mindenben sem a gazda, sem a gazdasági cseléd érdekeinek, de másfelől azért, mert a régi törvényből hiányoznak mindazok a szocziális értékü rendelkezések, a melyeknek megállapitására ma már a nemzeti termelés zavartalan menetének, a társadalmi béke biztositásának szempontjából szükség van.

Hogy azután ez a javaslat ebben a formában, ily szövegezésben eléri-e a kitüzött czélt, azt később teszem birálat tárgyává. De hogy nem minden törvény váltja be a hozzáfüzött várakozást, annak fényes bizonysága épen az 1876. évi XIII. törvényczikk, a cselédtörvénynyé lett javaslat, a mely Tisza Kálmán szavai szerint hiányt volt hivatva pótolni és mindenütt közmegnyugvással találkozott, a mely szerint szocziális rendet alkotott ott, a hol nem volt, a mely jogérzéket állapitott meg és szilárditott meg ott, a hol hiányzott vagy pedig ingadozott. Hogy pedig Tisza Kálmán óhaja pium desiderium volt, annak bizonysága az, hogy a kormány kötelességének tartotta ezt a mostani törvényjavaslatot előterjeszteni.

T. képviselőház! Bár, a mint emlitettem, szükségesnek tartom a gazda és a cseléd közötti jogviszony szabályozását, a törvényjavaslat előterjesztését nem találom időszerünek. *(Mozgás.)* Nem azért, mintha ezt a parlamentet, a mely épen az általános választói jog törvénybe iktatására van hivatva, nem találnám méltónak, erősnek, képesnek, hogy ezt a nagy horderejü szocziális reformot is megvalósithassa, de nem találom időszerünek egyfelől azért, mert a nemzet tőlünk más feladatok megvalósitását követeli, elsősorban követeli igéreteink beváltását, a vállalt kötelezettségek teljesitését, követeli az alkotmánynak biztositékokkal való körülsánczolását; *(Igaz! Ugy van!)* de nem találom időszerünek a törvényjavaslatot azért sem, mert az alap, a melyre a törvényt fel kell épiteni, nincs előkészitve. Ez az alap pedig a gazdáknak osztálya.

Előbb ezt az alapot kellett volna okszerü gazdasági törvényekkel, helyes adótörvényekkel, progressziv földadóval, a létminimum adómentességével, a póttartalékosok kedvezményeinek kiterjesztésével, olcsó igazságszolgáltatással, jó közigazgatással erőssé tenni, *(Helyeslés.)* hogy akkor megbirhassa az uj szocziális terheket. A mily nagy örömmel hallottam a t. földmivelésügyi miniszter urtól, hogy gazdasági politikájának sulypontját a kisgazdákra és azok érdekeire alapitja, ép oly szomoruan gondolok arra, hogy ezt az alapot a szabadelvü kormányzásnak, hogy ne mondjam gyilkos könnyelműséggel, a kisgazda független hitvallása miatt szándékosan, tudatosan elhanyagolta. *(Igaz!)* Hiszen ha az 1867 óta hozott idevonatkozó törvényeket vizsgáljuk, az adótörvények, különösen a II. osztályu kereseti adó igazságtalansága, a boritaladótörvény rendelkezései, a kisüstön való szabad főzés jogának eltörlése, az erdő- és mezőrendőri törvény, a tagositás és arányositás elsősorban különösen a kisgazdákra sérelmesek, azoknak életét nehezitik meg. Én tudom azt, hogy a kisgazda szereti a maga cselédjét, örvend annak előhaladásán, kivánja annak boldogulását, nem akar a cseléd emberi méltóságára törni, nem akar a cseléd testi épsége ellen vétkezni; de ha a gazdaközönség lelkéből egy-egy jaj mégis felszakad ennek a törvényjavaslatnak a tárgyalásakor, ennek oka az, hogy a kisgazdák érzik a maguk erejének gyengeségét és attól félnek, hogy összeroskadnak ezen uj teher súlya alatt s magukkal, övéikkel együtt nemzetüket is a pusztulásba rántják.

A gazdaközönségnek nagy megterhelését, megpróbáltatását tétlenül nem nézhetjük. Ezen segiteni, változtatni kell. Változtatni azonban nem ugy, a hogy maguk a gazdák sem kivánják, hogy a cselédnek, a gyengébbnek jogait csorbitsuk meg, a cselédnek emberi méltóságát megalázzuk, szabadságát korlátozzuk, és külön-

ben is nehéz életét még nehezebbé tegyük, hanem ugy, hogy az állam elmulasztott kötelességének tudatára ébred, és a kisgazdák terhét a maga vállára veszi át. Ez kötelessége. Igy óhajtanám ennek a kérdésnek rendezését, és a részletes tárgyalás során lesz alkalmam a lakás, a temetés, a gyógykezeltetés, az iskoláztatás költségeinél rámutatni azon kötelességekre, a melyek az államot terhelik a kisgazdákkal szemben.

Nem helyezem én a nagybirtokosok és a kisgazdák érdekét ellentétbe, de hiszen világos, hogy az ezerholdas birtokos egyfelől a sors kedvezése folytán könnyebben meghozhatja az áldozatot, másfelől pedig az is elvitathatlan, hogy a nagybirtokosok áldozatuk ellenértékét, legalább részben, a törvényjavaslat 5. és 57. §-aiban foglalt intézkedések által megkapják. Mert hisz az utlevél kiállításának tilalma és a bérharcz elleni intézkedések elsősorban, sőt mondhatnám kizárólagosan a nagybirtokosnak javát szolgálják.

Az a kisgazda, a ki egy fedél alatt él a maga cselédjével, a ki a templomban vele egy padban imádkozik, a ki vele egy tálból eszik, a ki legfeljebb annyiban különbözik cseléd-jétől, hogy ő kel fel legelőször, a munkában ő az első, ő vágja az első rendet, a pihenésben meg ő az utolsó, mert a pihenés óráit is a számadás gondjai röviditik meg, ez a kisgazda nem kell hogy attól féljen, hogy sztrájkolni fog a cselédje, az az egy-két ember, vagy pedig ott hagyja és kivándorol Amerikába. *(Igaz! Ugy van!)* Ezért hangsulyozom és ismétlem, hogy e két paragrafusnak intézkedése elsősorban a nagybirtokosok javára szolgál. En a magam részéről e két paragrafust ebben a szövegezésben változatlanul nem vagyok hajlandó elfogadni. Kivánatosnak tartom, hogy jogos, megérvelt, indokolt esetben a szolgálat ideje alatt is lehessen a cselédnek utlevelet adni, másfelől pedig a sztrájkra vonatkozólag kivánom, hogy a büntetést ahhoz a feltételekhez kössük, hogy a gazdát az elvállalt kötelességek teljesitésének megtagadásával jogtalan engedmények megadására kényszeritették. Még ebben az esetben is azt kivánom, hogy ne a közigazgatósági hatóság, hanem a biróság itélkezzék, mint a büntető-törvénykönyv 177. §-ban meghatározott analóg vétségek esetében.

Azért kivánom, hogy az emlitettem engedmény jogtalan legyen, mert a mindennapi élet gyakran teremt olyan helyzetet, mikor a minden gáton diadalmaskodni akaró hatalmas, erős, életösztön kényszeriti azt a cselédet ujabb engedmények elnyerésére.

Hivatkozom a földmivelésügyi miniszter urra. A földmivelésügyi miniszter ur mondotta, hogy erkölcsi kötelességének tartja, hogy ha cselédjének sertését a sertésvész elpusztitotta, a magáéból adjon neki ajándékul, hogy éhen ne veszszen a cseléd. Ha apaállata pusztul el a cselédnek, kisegiti a magáéból. Ha azt látja, hogy a cseléd háza mellett egy kis föld van, mely megélhetéséhez szükséges, azt a kis darab földet átengedi a cselédnek és használatába adja. Hol a gazdának ily erős, ily éber az erkölcsi kötelességérzete, ott nincs szükséges törvény intézkedésre. De vajjon ha az élet ezen parancsoló szükségei beállanak egy rossz gazdával szemben, marad-e más fegyvere a cselédnek a sztrájk jogánál?

A sztrájkra vonatkozólag különben az összes szociológusok egyetértenek abban, hogy vannak viszonyok, vannak az életnek körülményei, mikor jogosult a sztrájk. Szemelvényeket jegyeztem ki magamnak Marx müvéből: »Das Kapital«-ból, Jaurès, Bebel beszédeiből, azonban ezeknek felolvasásával nem akarom igénybe venni a t. ház figyelmét, mert tegnap Mezőssy államtitkár ur a maga nagyértékü beszédében már rámutatott a szocziáldemokrácziának a sztrájkkal elfoglalt álláspontjára. Most csak arra hivatkozom, hogy más tudósok is, kiket ellenségük sem nevezhet szocziálistának, mint például a franczia Leroy-Beaulieu azt állitja munkájában, hogy vannak esetek, mikor jogos igényekhez másképp, mint sztrájk utján hozzá nem juthat a munkás.

Ebben a házban is a néppárt tudós tagja, Giesswein Sándor, ezen felfogásnak adott igazat. Be kell ismerni azt, hogy csak a nyomor, a megélhetés, a mindennapi kenyér gondja készteti legtöbbször sztrájkra az illetőt, mert a jólét nem sztrájkol. Sztrájkoló királyokról még nem tud semmit a világtörténelem. *(Derültség. Egy hang balfelől: Bár azok sztrájkolnának!)*

Ha ez a törvényjavaslat csak egyszerű módositása az 1876. évi XIII. törvényczikknek, akkor készséggel elismerem, hogy sok haladás van benne a multhoz képest; de ha ez a törvény egy szocziális értékü alapkő akar lenni a felépitendő Nagy-Magyarországhoz, akkor még nagyon sokat kell változtatni rajta; változtatni kell különösen a kisgazdák javára és a cseléd emberi méltósága és szabadsága érdekében. *(Ugy van! a középen.)*

Hangsulyoztam és hangsulyozom azt, hogy ezen törvényjavaslatnak tárgyalásánál az egyes pártoknak közjogi hitvallása is figyelembe veendő. A 67-es pártok az Ausztriával való közösséget akarják fentartani. Ehhez az áldatlan munkához sem a kisgazdák, sem a cselédek segitségére sohasem számithatnak; mig a függetlenségi párt a független, önálló Nagy-Magyarországot akarja felépiteni, s ennek a czélnak megvalósitásában eddig is leghivebb testvéreink, védőink és fegyvertársaink a kisgazdák voltak.

Nagyon szépen mondja Rátkay László szeretet képviselőtársam, hogy ma már divatban van függetlenségi elveket vallani, de volt idő, mikor a győzelmet csak a kisgazdák hűsége, kitartása, érintetlen becsületessége biztositotta. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* A kisgazdák osztá-

lyát kötelességünk megvédeni, megélhetését megkönnyiteni.

Másfelől pedig hiszem azt, hogy ha a felépitendő hidon, az általános választói jog hidján a cselédek is alkotmány várába jöhetnek, bennük megbizható, hűséges fegyvertársakat fogunk találni. A cselédekre idézem Kossuth Lajos szavait, a melyeket 1847 november 29-én mondott. Azt mondja Kossuth Lajos: »Mindnyájunknak szivét megdobogtatja az a vágy, hogy a szabadság közkincscsé legyen, hogy a jog minél többekre kiterjesztessék, nem lehetünk tehát olyan fonák szándékkal, hogy mikor a szabadság védőit szaporitani akarjuk, akkor munkánkat ritkitással kezdjük meg.«

Én is ugy folytatom, nem lehetünk olyan fonák szándékuak, hogy mikor a jövő nagy nemzeti küzdelmekben a cselédekre, mint barátokra, mint fegyvertársakra van szükségünk, akkor ellenségeinkké tegyük őket. *(Helyeslés.)*

T. képviselőház! A részletes tárgyalás során többször lesz alkalmam megszólaltatni a függetlenségi eszmének egy kristálytiszta jellemű aranyszivű, aczélmeggyőződésű vezérét, Irányi Dánielt, a ki az 1876. évi törvény tárgyalásakor a demokrácziának, a jogegyenlőségnek, a humanizmusnak zászlóvivője volt. A kik nem divatból függetlenségiek, hanem szivből és meggyőződésből, azoknak zászlót kell hajtaniok Irányi felfogása előtt, azok csak az ő és Kossuth Lajos szellemében itélkezhetnek.

T. képviselőház! Abban a hiszemben, hogy a törvényjavaslat részleteiben módositva, erős vára lesz a gazdának és a cselédnek egyaránt, azt a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Ki következik?

Várady Károly jegyző: Buza Barna!

Buza Barna: T. képviselőház! Mint az előttem szólott t. képviselőtársaimnak legnagyobb része, én is előrebocsátom azt a kijelentést, hogy a javaslatot elfogadom. Ebből azonban ne méltóztassék azt következtetni, hogy az ezután következendőkben én a javaslatot támadni fogom. *(Derültség.)* Nem, t. képviselőház, én ezt a javaslatot nemcsak hogy elfogadom, hanem ezt nagyon jó, nagyon hasznos és nagyon üdvös javaslatnak találom, és legfeljebb egyet tartok vitathatónak, azt, hogy időszerű volt-e most ennek a javaslatnak benyujtása. De azt hiszem, hogy ez már túlhaladott dolog, a melyről beszélni felesleges időpazarlás lenne, és miután ettől eltekintve, a javaslat szerintem teljesen helyes uton szolgálja a kitüzött czélt, én ennek a javaslatnak őszinte hive vagyok.

Felszólalásra tulajdonképen egy körülmény késztet; a vitának az a momentuma, a melyet bizonyos oldalról hoztak bele ebbe a vitába is, de a mely tulajdonképen immár közéleti jelszóvá kezd válni, és ez a momentum vád a függetlenségi párt ellen, az a vád, hogy a függetlenségi párt nemcsak közjogi programmjához lett hűtelen, de hűtelenné vált az ő liberális és demokrata hagyományaihoz is.

Ezt a vádat hallottuk a képviselőház padjairól, de még inkább hangoztatják azok a pártok, a melyek, hála Istennek, a képviselőházból már kipusztultak, de a képviselőházon kivül, szerte az országban, a föld alatt, a csatornákban, a patkányok buvóhelyein annál elkeseredettebb erővel folytatják az ő nemzetrontó munkájukat, a mely nemzetrontó munkájukban ezek ezt a vádat fő argumentumul használják fel a függetlenségi párt folytonos meggyanusitására. Én azt hiszem t. képviselőház, hogy ez ellen a vád ellen a függetlenségi pártnak tiltakoznia kell, és hogy a függetlenségi párt teljes joggal és önérzettel tiltakozhatik is ez ellen. *(Helyeslés.)*

Ez a vád legpregnánsabban Bródy Ernő t. képviselőtársam beszédében nyilatkozott meg. Ő egyenesen azt a bélyeget sütötte a függetlenségi párt homlokára, hogy mi ennek a javaslatnak az elfogadásával is hűtlenekké válunk Irányi Dániel nemes és szabadelvű hagyományaihoz.

Bródy Ernő: Én azt mondtam, hogy én hű maradok!

Buza Barna: Bródy Ernő t. képviselőtársam és az ő elvtársai a demokrata eszmék tekintetében sajátságos felfogást és eljárást követnek. Ugy gondolkoznak és ugy járnak el, mint az a pénzes ember, a ki megvesz egy ősi várat és azután azt hiszi, hogy azzal a várral együtt a várhoz tartozó ősöket is kizárólagos tulajdonul megszerezte magának. T. képviselőtársam és az ő társai saját állitásuk és felfogásuk szerint kizárólagos tulajdonukká tették a magyar demokráczia ősi várát.

Bródy Ernő: Gyere be! *(Derültség.)*

Buza Barna: Köszönöm szépen; ha egy kicsit jobb társaságban lesznek t. képviselőtársaim és különösen a közismert panamistákat kiteszik abból a várból, örömmel csatlakozni fogok hozzájuk. *(Derültség és helyeslés.)*

Ezen a jogczimen t. képviselőtársaim teljesen lefoglalták maguknak Martinovics Ignácz és társainak emlékét és az ő emlékezetükre csak legközelebb tartottak egy királyhűséggel vegyitett emlékünnepélyt, most pedig Bródy t. képviselőtársam Irányi Dánielt foglalja le magának.

Bródy Ernő: Foglald le te is!

Buza Barna: Én nem lefoglalni akarom, hanem el akarom vitatni a tulajdonjogot t. képviselőtársaimtól és a tulajdonigényt akarom bejelenteni a függetlenségi párt számára Irányi Dániel szellemére. *(Tetszés és helyeslés.)*

Hát én azt hiszem, t. ház, hogy akkor is nagy tévedésben vannak Bródy Ernő t. képviselőtársam és az ő elvtársai, ha azt gondolják,

hogy a demokratizmus és most már szerintük a liberálizmus várának ők a kizárólagos tulajdonosai. Nem, t. képviselőház. Ők legfeljebb a névjegyükre nyomtatták rá, hogy a demokratizmust monopolizálják Magyarországon, de én azt hiszem, hogy ha bizonyitásra kerül az ő tulajdonjoguk, erre való bizonyitékaik egyáltalán nem állnák meg a próbát. De különösen tiltakoznom kell az ellen, hogy Irányi Dániel szellemét is lefoglalják maguknak, és tiltakoznom kell az ellen, hogy épen ennek a cselédtörvényjavaslatnak a tárgyalása alkalmából süssék rá a függetlenségi pártra azt a bélyeget, hogy hűtlenné lett Irányi Dániel szelleméhez és nem halad immár az Irányi által kijelölt nemes nyomdokokon.

Én, t. képviselőház, nemcsak állitok, hanem bizonyitani is akarok. *(Halljuk! Halljuk!)* Bizonyitani akarom, hogy mikor mi ezt a törvényjavaslatot elfogadjuk, akkor igenis Irányi szellemében cselekszünk és azt az utat követjük, a melyet ezelőtt 30 esztendővel a demokrata szabadelvű fejlődés számára Irányi Dániel megjelölt.

T. képviselőház! Egy pártvezérnek, egy pártnak az irányát, a felfogását, az álláspontját egy bizonyos ügyben és kérdésben, a mely a parlament előtti tárgyalás anyagát képezte, azt hiszem, legjobban és legbizonyosabban azokból az inditványokból és felszólalásokból állapithatjuk meg, a melyek annak a pártnak részéről a parlamenti tárgyalás alatt beadattak, illetve elmondattak. Azt hiszem, hogy a párt törekvéseinek leghűbb tükre ezeknek az inditványoknak összessége. Bátor leszek röviden összeállitani azokat az inditványokat és módositásokat, a melyeket az 1876-ik évi cselédtörvény tárgyalása alkalmával Irányi Dániel és a függetlenségi párt előterjesztettek, s ezekből, valamint ezeknek a mostani javaslattal való összevetéséből módjában lesz Bródy Ernő t. képviselőtársamnak megállapitani, hogy ki halad Irányi Dániel szellemében és hogy hűtlenek lettünk-e mi csakugyan Irányi Dániel utmutatásához. *(Halljuk!)*

Az 1876-ik évi cselédtörvény tárgyalása alkalmával általános vita egyáltalában nem volt. Azt hiszem, maga ez a tény, hogy akkor nem volt, most pedig immár ötödik napja tart az általános vita, fényesen mutatja, hogy azóta nagyon sokat változott a politikai irány és felfogás a gazdasági kérdésekben, hogy a gazdasági és szocziális kérdések iránti érzék sokkal inkább ki van fejlődve a magyar közéletben most, mint volt 1876-ban. De mutatja az általános vita elmaradása azt is, hogy az akkori liberális és demokrata függetlenségi párt magával a javaslattal általánosságban meg volt elégedve, azt rossznak és elvetendőnek nem találta, hanem az volt a meggyőződése, hogy módositásokkal, javitásokkal helyes és hasznos az a javaslat és alkalmas a viszonyok helyes szabályozására.

A részletes tárgyalás folyamán Irányi Dániel és társai többféle inditványt és módositást terjesztettek elő a javaslatra nézve, melyeket a t. ház kegyes engedelmével röviden sorra veszek. *(Halljuk!)*

Irányi Dániel az akkori törvényjavaslat 29. §-ának végére azt az intézkedést inditványozta, hogy a gazda az ott felsoroltakon kivül köteles a cselédnek egészséges lakást, illetőleg hálóhelyet adni. Ezt a humánus inditványt Tisza Kálmán belügyminiszter és az akkori többség nem fogadta el. Méltóztassék t. képviselőtársamnak megnézni a jelen törvényjavaslat 29. §-át: Irányi Dániel inditványa bővebben, jobban, a cselédeknek nagyobb előnyt nyujtva, ott meg van valósitva. *(Helyeslés. Zaj a középen.)*

Az akkori törvényjavaslat 30. §-ánál Irányi Dániel azt az intézkedést javasolta, hogy mondassék ki, hogy köteles a gazda akként intézkedni, hogy cselédje rendkivüli akadályok kivételével legalább minden második vasár- vagy ünnepnapon a saját hitfelekezete istentiszteletén részt vehessen. Az akkori többség ezt is leszavazta. Méltóztassék megnézni a jelen törvényjavaslat 30. §-át: több van benne, mint a mit Irányi Dániel akart.

Szatmári Mór: Hej, azóta 30 esztendő telt el!

Buza Barna: Benne van, hogy a gazda köteles gondoskodni arról, hogy a cselédnek vasárnap és sátoros ünnepein munkaszünete legyen és hogy a cseléd a saját istentiszteletén délelőtt részt vehessen. Tehát nemcsak minden második vasárnap, hanem általában az istentiszteleteken való részvételről leendő gondoskodását rendeli el. Méltóztatnak látni, hogy ebben az inditványban is az valósittatott meg, a mit 30 esztendő előtt Irányi Dániel ajánlott.

De tovább megyek. A 40. §-nál Mocsáry Lajos inditványt tett, hogy töröltessék az akkori törvényjavaslatnak egy odiózus rendelkezése a mely denunciálásra kényszeritette a cselédeket, s a melyben az volt kimondva, hogy *(olvassa)*: »Köteles a cseléd társainak hűtlenségét gazdájának azonnal feljelenteni, mit elmulasztván, felelőssé lesz mindazon károkért, melyek feljelentése esetén kikerülhetők lettek volna, s melyek a közvetlen kártévőn meg nem vehetők.«

Ennek a rendelkezésnek törlését inditványozta Mocsáry Lajos a tisztesség és humánizmus szempontjából. Az akkori többség Mocsáry Lajosnak ezen inditványát leszavazta. A jelenleg érvényben lévő cselédtörvényben ez a denunciálásra kényszeritő rendelkezés benne van, mig a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatban, méltóztassék csak átnézni, ez az intézkedés sehol sincs benne, ez az intézkedés ebből a javaslatból, Mocsáry Lajos inditványának szellemében, kimaradt.

A 47. §-nál Végh Aurél azt a módosítást inditványozta, hogy a javaslatnak azt a rendelkezését, mely szerint a gazda jogositva van cselédjét fizetéslevonással is fenyiteni, töröljék és hagyják ki. Az akkori többség ezt is leszavazta és a gazdának ezt a büntetőjogát, nem birságolási, hanem egyenesen fizetéslevonási jogát, benne hagyták az 1876-iki cselédtörvényben. Méltóztassék a jelenlegi törvényjavaslatot megnézni. 33. §-ának utolsó pontja azt mondja *(olvassa)*: »A gazda nincsen jogositva a cselédet pénzbirsággal, fizetéslevonással fenyiteni.« *(Egy hang a középen: Benne volt!)* A javaslatot abban a szövegezésben olvastam, a melyben a t. képviselőház előtt fekszik.

Az 52. §-nál Irányi Dániel egy olyan rendelkezésnek fölvételét indítványozta, hogy a cselédnek joga legyen felmondással élni akkor, ha a gazda, vagy az ő családtagja, vagy megbizottja őt testileg bántalmazza. Nem fogadták el, leszavazták. Ez a rendelkezés a most érvényben lévő cselédtörvényből hiányzik. Méltóztassék elolvasni a mostani javaslat 46. §-át, ez többet mond, többet állapit meg, mint a mit Irányi Dániel javasolt, mert azt mondja, hogy felmondás nélkül elhagyhatja a cseléd a szolgálatot, hogyha a gazda, családtagja vagy megbizottja a házi fegyelem alatt nem álló cselédet tettleg bántalmazza.

Az 57. §-nál Mocsáry Lajos egy szintén inhumánus, mondhatni kegyetlen rendelkezésnek eliminálását inditványozta. Nevezetesen ugy szólt az az 57. §., hogy a jogtalanul távozó cselédnek büntetése, hogyha a gazda a cselédet visszafogadja, csak a szolgálati idő letelte után hajtandó végre, s ez az elbocsátó-levélben megjelölendő.

Tehát tartalmaz ez a rendelkezés egyfelöl egy nagy előnyt a gazdára nézve, azt, hogy az ő megbüntetett cselédje ne a szolgálati idő tartama alatt ülje le a büntetését, tehát a szolgálati idő alatt egészen a gazdának dolgozzék, másfelől tartalmaz nagy hátrányt a cselédre nézve, hogy t. i. mikor leszolgálta szerződés szerinti szolgálati idejét, akkor kelljen a büntetést leülnie, s ez által időt, keresetet veszitenie; végül tartalmaz ez a rendelkezés egy sulyos megbélyegzést a cselédre nézve, nevezetesen, hogy elbocsátó-levelében az, hogy büntetés alatt áll és hogy addig nem állhat be ujra szolgálatba, mig a büntetést le nem töltötte, világosan ki kell hogy legyen téve.

Ennek az inhumánus rendelkezésnek törlését inditványozta Mocsáry Lajos, de ezt is leszavazta az akkori többség, s ezt az intézkedést ilyen kegyetlen szellemben vették be az 1876-iki cselédtörvénybe. Méltóztassék ezzel szemben a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat 60. §-át elolvasni, a mely azt rendeli, hogy *(olvassa)*: »Az esetben, ha a gazda kész az elitélt és a szerződés teljesitésére már hajlandó cselédet elfogadni, a gazda és a cseléd együttes kérelmére a hatóság által a körülmények mérlegelésével a kihágási eljárás megszüntethető, illetőleg a megállapitott büntetés végrehajtása mellőzhető.« Azt tehát, a mi kegyetlenség volt a cseléddel szemben az 1876-iki törvényben, most ez a javaslat humánus intézkedésre változtatja, arra az intézkedésre, hogy ha a gazda megbékül a cselédjével, ne a szolgálat eltelte után ülje le a cseléd a büntetését, és ne legyen elbocsátó-levelében a megbélyegzés, hanem hogy a cselédnek a büntetés elengedtessék. Mocsáry Lajos szelleme érvényesül ebben a 60. szakaszban.

Végül, t. képviselőház, az akkori törvény 75. §-ánál Mocsáry Lajos szintén egy odiózus, megbélyegző rendelkezés kihagyását javasolta, azt inditványozta, hogy a cselédkönyvbe a gazda a cseléd minősitését ne legyen jogositva beirni. Ezt is leszavazták, a kisebbségnek ezt a szabadelvű inditványát sem fogadta el az akkori többség. Méltóztassék t. képviselőtársamnak megnézni a mostani javaslat 52. §-át, megolvashatja belőle, hogy a cselédkönyvbe a cseléd minősitésére vonatkozó adatok bejegyzése el van tiltva, tehát Mocsáry Lajos inditványa most ebben a javaslatban érvényesült.

És végül, t. képviselőház, áttérek arra a pontra, a mely ellen legsulyosabb kifogásai voltak t. képviselőtársamnak és épen a mely pontra támaszkodva szórta felénk azt a vádat, hogy Irányi Dániel szelleméhez hütlenekké váltunk, a tetleges bántalmazás és a becsületsértés kérdésére. Hát igaz, hogy Irányi Dániel azt az inditványt tette az 1876-iki cselédtörvény tárgyalása alkalmával, hogy a gazda nemcsak a tettleges bántalmazástól, a tettleges sértéstől, hanem a szóbeli becsületsértéstől is tiltassék el.

Bródy Ernö: Kihagyását inditványozta! Az egész szakasz kihagyását!

Buza Barna: Ha t. képviselőtársam jobban méltóztatott volna átolvasni Irányi Dániel akkori felszólalását és illetőleg nemcsak azt a részét méltóztatott volna a felszólalásnak itt a képviselőházban reprodukálni, a mely t. képviselőtársam álláspontjának kedves, hanem objektive az egész felszólalást . . .

Bródy Ernö: Az a kérdés, hogy a kihagyását inditványozta-e vagy nem?

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Buza Barna: Nem az a kérdés! Egyéb kérdés is van itt, t. képviselőtársam, még pedig az, hogy Irányi Dániel beszédének van egy passzusa, a mely rámutat Irányi Dániel tendenciájára, a mely a legvilágosabban fejezi ki, hogy mit akart ő az ő módositásával elérni és hogy tulajdonképen az egész javaslatban mit kifogásolt, mit tartott elvetendőnek? Irányi Dániel felszólalásának ez a része igy szól. T. képviselőház! Előrebocsátom, hogy a javaslat szerint akkor nem voltak büntethetők azok

a kifejezések és cselekmények, a melyeket a gazda a cseléddel szemben a fegyelem gyakorlása közben elkövetett. Azt mondja Irányi Dániel *(olvassa)*: »Már bocsánatot kérek, nekem, mikor az indokolást olvastam, az a reményem volt, hogy a törvényjavaslatban sehol sem lesz megengedve a cselédnek a gazda által való tettleges bántalmazása. Már pedig hogy ezen kifejezés »cselekmények« benmaradt, azt a gazda arra is vélheti, hogy ő az ő cselédjét verheti.« Ha t. képviselőtársam Irányi Dániel beszédének ezt a részét is elolvasta volna...

Bródy Ernő: Elolvastam. *(Zaj.)*

Buza Barna: . . . tisztában lehetett volna azzal, hogy ha Irányi Dániel többet inditványozott is, mint a mi az ő tényleges szándéka volt azért, hogy azután a kevesebbet legalább elérhesse, tényleg Irányi Dánielnek kifogása csak a tettleges bántalmazás ellen volt.

Bródy Ernő: Bebizonyitom az ellenkezőt!

Elnök *(csenget)*: Bródy Ernő képviselő urat kérem, hogy a közbeszólásokkal ne zavarja a szónokot; azt tiltják a házszabályok.

Buza Barna: Irányi Dániel a cselekményekkel való sértések kihagyását inditványozta, vagyis épen abban a szellemben járt el és cselekedett, a mely ebben a törvényben megnyilatkozik, a mikor ez a törvényjavaslat szintén nem rendeli büntetendőnek a gazdát, ha szóbelileg dorgálja meg a cselédjét, de eltiltja a tettleges bántalmazástól.

És ha ezzel szemben Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam azt a szintén sokat emlegetett és kifogásolt házi fegyelmi jogot hozza fel, a mely a 18 esztendőn alul lévő cseléddel szemben a gazda részére ezen javaslatban meg van állapitva, arra csak azt mondhatom, t. ház, hogy ha valaki azzal áll elő, hogy helytelen dolog, a természetnek megsértése, a természeten való erőszaktétel az, hogy ha egy felnőtt fának ágait, lombkoronáját ugy nyesegetjük meg, ugy hajlitgatjuk össze-vissza, hogy az például egy geometriai figurát ábrázoljon, annak a felfogását helyeslem; ezt tényleg a természet szabadsága ellen való erőszaknak tekintem. Ha azonban ezt az állapotot és ezt a felfogást abba a túlzásba viszi, hogy a természet szabadsága ellen való merényletnek mondja azt is, hogy ha a fejlődő facsemetéhez karót ütünk és azt a csemetét ahhoz a karóhoz hozzákötözzük: annak csak azt mondom, hogy nagyon jól ismerheti ugyan a szabadság elvét és eszméjét, de nem ismeri a növények életét és természeti szükségleteit, *(Ugy van! balfelől.)* mert a mi kétségtelenül erőszak a kifejlett fával szemben, az feltétlenül szükséges nevelési intézkedés a csemetefával szemben, a mely, hogy ha karót nem ütünk hozzá és hogy ha a karóhoz való kötözés által meg nem védelmezzük, akkor elgörbül, elcsenevészedik, rosszul fejlődik.

Somogyi Aladár: Szóval szocziáldemokrata lesz! *(Mozgás a középen.)*

Buza Barna: Igen, t. képviselőtársaim, lehet nagyon szép frázisokat és dikcziókat mondani a szabadságról, a szabadelvűségről és az emberi jogokról és semmiféle dikczió és frázis nem fogja megdönteni azt az igazságot, hogy a gyermeknek nevelésre van szüksége és hogy ezt a nevelést máskép, mint fegyelem utján gyakorolni nem lehet. *(Ugy van! balfelől.)* És a ki azt akarja a törvényben kimondatni, hogy azt a 18 éves kort még el nem ért gyermekcselédet gazdája meg nem fenyitheti, fenyitéssel nem nevelheti és jóra nem vezetheti, az annak a cselédnek legnagyobb ellensége. *(Ugy van! Halljuk!)* Mert az élet ezer és ezer példáját mutatja annak, hogy azok a gyermekek, a kiknek gyenge atyjuk volt, a kiktől az atya sajnálta néha-néha a nádpálczát, a kik fiatal fejlődő korukban szabadjokra voltak bocsátva: az életben rendesen elzüllenek, elpusztulnak, *(Ugy van! balfelől.)* mert csak a nevelés, a házi fegyelem adhatja meg annak a fejlődő gyermeknek azt az életrevalóságot, azt az erkölcsi erőt, a mely az élet harczában való megálláshoz szükséges. *(Ugy van! balfelől.)* Minden érvet felhozhatnak tehát ezen házi fegyelem ellen, csak annak a cselédnek érdekét nem. *(Ugy van! Ugy van!)*

Azt hiszem, hogy ezzel a felsorolással eléggé bebizonyitottam azt, hogy akkor, midőn ezen cselédtörvényt elfogadjuk, igenis nem válunk hűtlenekké Irányi Dániel szelleméhez, hanem megvalósitjuk azokat az irányokat és törekvéseket, a melyeket Irányi Dániel és a függetlenségi párt 1876-ban az akkori cselédtörvényjavaslat tárgyalása alkalmával nyilvánitottak. És bizony mondom, t. ház, nagyon boldog lennék, ha azt látnám, hogy a függetlenségi párt az ő nagy elődeinek egyéb törekvéseit is, közjogi és függetlenségi törekvéseit is, ugy és olyan mértékben képes megvalósitani, mint a hogy képes megvalósitani, és mint a hogy meg is valósitja, azoknak az ő nagy elődeinek gazdasági és szocziális törekvéseit. *(Ugy van! balfelől.)*

De, t. ház, még egy szerény megjegyzésem volna Bródy Ernő t. képviselőtársam és azok számára, a kik ő vele álláspontjára nézve egyetértenek. Én konczedálom azt, hogy Bródy Ernő t. képviselőtársam a cselédek számára ennél a törvénynél jobbat is el tud képzelni.

Elismerem, hogy sokkal több előnyt és jogot kiván a cselédek számára biztositani, mint a mennyi ebben a törvényjavaslatban a cselédeknek biztositva van, de azt hiszem, hogy ő is kénytelen konczedálni, hogy a mostani törvénynyel és a mostani helyzettel szemben ez a törvényjavaslat jelentékeny haladást, javulást jelent a cselédek jogai és előnyei szempontjából. Fejezzük ki ezt talán perczentekben. *(Derültség.)* Ha Bródy Ernő t. képviselőtársam

törekvéseit és kivánságait a cselédek érdekében száz perczentre teszszük, azt hiszem, hogy az, a mit az ő törekvéseiből ez a javaslat megvalósit, legalább ötven perczentre tehető. Abból a 100%-ből, a melyet Bródy t. képviselőtársam akarna a cselédek javára, 50% benne van ebben a javaslatban.

Kelemen Samu: Nem lehetne egy másik 50%-os egyezséget kötni? *(Derültség.)*

Buza Barna: Már most azt kérdezem én, jó barátja-e a cselédeknek az, a ki azért, mert egyszerre 100% javulás meg nem szerezhető, ellenzi és akadályozza azt, hogy 50%-os javulás előnyét érezze az a cseléd? Jó barátja-e a cselédnek az, a ki azért, mert a cseléd szerinte neki jogosan kijáró kalácsot meg nem kaphatja, utjában áll annak, hogy a cselédnek barna kenyeret is adjon valaki? Azt hiszem, hogy az az éhező ember, a kinek egy falat kenyérre van szüksége, nem fogja megköszönni ezt a szivességet Bródy Ernőnek, a ki oda áll és a radikális elvek hangoztatásával azt mondja: te ember, neked az emberi jogok szerint kalácsra van igényed, és nem tűröm az emberi jogok nevében, hogy neked kalács helyett csak kenyeret adjanak, — és elveszi az éhező szája elől a kenyeret, éhezzék tovább az a cseléd, maradjon tovább kenyér nélkül, de érvényesüljenek a szent demokrata elvek.

Ennél helytelenebb kezelése és felfogása a cselédek érdekeinek alig képzelhető. A ki igy jár el és igy cselekszik, az lehet hive az ő radikális elveinek, lehet hive pártprogrammjának és talán pártja érdekének is, de az egyáltalában nem hive, nem barátja a cselédeknek.

Ha van elégedetlenség, akkor igyekezni kell annak az elégedetlenségnek az okait megszüntetni; de a mikor azt látjuk, hogy egy kormányzat becsületes igyekezettel, az elégületlenségnek ha nem is minden okát, de az okoknak egy jelentékeny részét megszüntetni igyekszik: hát a ki annak utjában áll, az nem az elégegedetlenség megszüntetésére igyekszik, mert ennek az utjában, t. képviselőtársaim, az én meggyőződésem szerint csak az állhat, az elégedetlenség okai egy részének megszüntetését csak az akadályozhatja, a kinek abból az elégedetlenségből haszna van, *(Igaz! Ugy van!)* a ki azt az elégedetlenséget a maga javára kamatoztatni akarja. *(Élénk helyeslés és tetszés.)*

Zboray Miklós: Az Izrael Jakabok!

Buza Barna: A ki ezt a törvényt ellenzi, a ki ennek a törvényjavaslatnak elfogadását gátolja a cselédek érdekének hangoztatásával, az nem is akarja a cselédek elégedetlenségének okát megszüntetni, az nem is akarja a cselédek jogos igényeit kielégiteni, az elégedetlen akar maradni továbbra is, mert neki az elégedetlenség szitása a foglalkozása és kenyérkeresete. *(Ugy van! Ugy van!)* Ezekkel és az ilyen állásponttal nem kell számolnia a kormánynak.

Elismerem és konczedálom, hogy a mit most mondottam, az nem annyira Bródy Ernő t. képviselőtársamra és az ő elvtársaira, mint inkább a náluk is tulzóbb szocziáldemokratákra vonatkozik. De azt hiszem helyes, ha Bródy Ernő t. képviselőtársam és az ő elvtársai is megszivlelik ezt.

T. képviselőház! Rövid és kevés mondani valóm van még a mostani törvényjavaslat ellen felhozott kifogásoknak másik részéről. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem tudom ugyanis szó nélkül hagyni azt a másik tulzást, azt a másik végletet sem, a melybe a gazdák érdekei védelmezőinek egy része esik, azt a végletet, a mely ezt a törvényjavaslatot elvetendőnek tartja a gazdák érdeke szempontjából. Különösen nehéz nekem megérteni ezt az álláspontot azért, t. képviselőház, mert csaknem az összes ez irányban felszólalt t. képviselőtársaim azt hangoztatták, hogy azokat az előnyöket, azokat a javitásokat, a melyeket ez a törvényjavaslat tartalmaz: ugyszólván minden jó gazda már eddig is megadta az ő cselédeinek.

Hát, t. képviselőház, ha a jó gazdák ezeket már önként megadták cselédeiknek, akkor nem tudom, miért siessünk mi a rossz gazdák védelmére, és miért adjunk ennek a törvényjavaslatnak elvetésével premiumot a rossz gazdáknak, olyan premiumot, hogy ők kevesebb terhet viseljenek, mint a jó gazdák, hogy ők ne legyenek kénytelenek osztozni azokban a terhekben, a melyekben a jó gazdák humanizmusból már eddig is osztoztak. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés balfelől.)*

Nagy igazság és örökemlékezetű büne az elmult rendszernek, hogy az ő hibái folytán a gazdaközönség és különösen a kis- és középgazdák válságos helyzetbe jutottak Magyarországon. Feltétlen és sürgős szükség az, hogy törvényhozási uton is, másféle intézkedésekkel is, a gazdáknak válságán segitsünk, mert a gazdák társadalma képezi magvát, zömét Magyarország társadalmának.

De, t. képviselőház, én azt hiszem, nagyon elhibázott törekvés lenne az, ha mi a gazdákon való segités kérdésében mindig és mindenütt azt tartanók szem előtt, hogy a gazdáknak terheit csökkentsük. *(Igaz! Ugy van!)* Én azt hiszem, hogy nem annak kell a főtörekvésnek lennie, hogy a gazdáknak terheit csökkentsük, hanem a főtörekvés az kell hogy legyen, hogy a gazdák jövedelmét szaporitsuk, helyzetüket előnyösebbé, jobbá tegyük. *(Igaz! Ugy van!)*

Százféle eszköz van erre, t. képviselőház. Fel is hozták, emlitették is itt sok eszközét a gazdák helyzete javitásának, és ha lehet is szó arról, hogy ezt a cselédtörvényt talán akkor kellett volna előhozni, a mikor majd a gazdák helyzetére irányuló egyéb intézkedéseknek a hatása mutatkozik, de az, azt hiszem, vitán kivül áll, hogy mindennel és minden uton lehet

és kell a gazdák helyzetén javitani, csak épen a cselédek rovására nem lehet és nem szabad. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a baloldalon.)*

És, t. képviselőház, ha védelmezni akarjuk azokat a sokfelől szorongatott és megtámadott gazdákat, hát védjük meg őket először *(Halljuk! Halljuk!)* más ellenségek ellen és csak legutolsó sorban a cselédek ellen. Van ezer más ellensége a gazdának, a ki ellen őt védelmezni kell: a termés-uzsorától és a termés-spekulációtól kezdve egészen a 10%-kal dolgozó vidéki takarékpénztárakig. *(Mozgás.)* Ezektől védelmezzük meg a gazdákat mindenekelőtt és csak azután védjük meg őket a cselédek ellen. Mert ha a cselédek ellen és a cselédek rovására óvjuk a gazdákat, ha a cselédek bőrére akarjuk a gazdák helyzetét javitani... *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Buza Barna: . . . akkor azt hiszem, ez nagyon odiózus javitás lesz, és félek tőle, hogy az ilyen javitással maguknak a gazdáknak több kárt okoznánk, mint hasznot. Mert csak a ki készakarva hunyja be a szemét, az nem látja, hogy mi most nemcsak nagy közjogi harczok, de nagy gazdasági és társadalmi átalakulások, küzdelmek és válságok előtt is állunk. *(Igaz! Ugy van!)*

Hiszen nem kell most már nekünk a külföldre járni példákért és tanulságokért. Nem kell nekünk a külföldre menni, hogy tanulmányozhassuk, mi készül a gazdasági életben. Menjünk csak le, t. képviselőház, az aranykalászos rónaságra, a magyar Alföld sikságára, ott azon a sikságon a magyar nép ajkáról, Kossuth Lajos népe ajkáról, a Marseillaise idegen hangjait halljuk zengeni. *(Mozgás.)* Sokat mondanak e hangok, és különösen arra figyelmeztetnek, arra biztatnak mindenkit, a ki a nemzet jövőjét szivén viseli, hogy igyekezzünk annak a válságnak, annak a rázkódtatásnak, a melyett ez az irányzat, ez a törekvés hozhat Magyarországra, elejét venni. *(Helyeslés.)*

Két eszköze van annak, hogy elejét vehessük. Először is erélyes, energikus fellépés, de ez az energikus fellépés csak akkor lehet hatályos, értékes, ha nyomon kiséri minden jogos igény kielégitése. *(Mozgás.)*

Azt hiszem, hogy a magyar szocziálizmusnak egyik legfőbb jellemvonása, hogy sokkal kevésbbé indokolt a gazdasági viszonyok által, mint a külföldi szocziálizmus. A magyar szocziálizmusnak egyik jellemvonása, hogy annak felkeltésében sokkal több része van az izgatók rosszhiszemű munkájának, mint a nép szükségérzetének. *(Igaz! Ugy van!)* De épen e tulajdonságát a magyar szocziálizmusnak kell megragadnunk, ha a magyar népet nem akarjuk otthagyni az ő befolyásuk alatt, az ő táborukban, hanem a magyar népet, a magyar parasztságot el akarjuk vinni a magyar nemzet igazságáért, a magyar nemzet jogaiért való küzdelem táborába. *(Helyeslés.)* A Marseillaise hangjait csak zengi még a magyar nép ajka, de a szive nem érzi, a lelke, elméje nem érti; arra kell igyekeznünk, hogy az, a mi most még puszta hang, könnyen elröppenő hang, a magyar nép lelkében érzéssé, valósággá ne váljék, mert ha azzá válik, az végzetes, katasztrofális veszedelme lenne az országnak. *(Ugy van!)*

Ha kielégitjük a jogos igényeket, ha igyekezünk folytonosan és fokozatosan javitani annak a népnek a helyzetén, akkor megszabaditjuk az agitátorok befolyásától. És mindig előttünk állhat 1848-nak a nagy példája, a mikor a nemzet jogaiért a dinasztiával való küzdelemben egy volt ez az egész nemzet a főurtól a parasztig. Mivel érhettük el ezt, hogyan állhatott elő az a nagy eredmény? Csak azzal és azáltal, hogy a dinasztiával való összeütközésnek nagy küzdelmét közvetlenül megelőzte a jobbágyság felszabaditása. Ez volt az eszköz, a mely az egész magyar parasztságot, a népet a nemzet jogaiért küzdő középosztálynak — mert az küzdött öntudatosan a magyar alkotmányért — táborába hajtotta. Ez volt a varázserő, a melylyel Kossuth Lajos harczba vihette Magyarország egész népét, és ez okozta, hogy mi 1848-ban nem juthattunk arra a sorsra, a melyre jutott az uralkodója ellen szintén fegyvert fogott, szabadságharczot vivott lengyel nemesség; nem jutottunk arra a sorsra, mint a szabadságharczot vivó lengyel nemesség, a mely ellen a lengyel parasztok lázadását játszotta ki a hatalom.

E példát kell szem előtt tartanunk és akkor megállapithatjuk belőle, hogy egyetlen politika, a mely a minket fenyegető nagy gazdasági válságon és nagy átalakulásokon rázkódtatás nélkül viheti keresztül e nemzetet, a kiegyenlités politikája, a mely kiegyenlités politikájának erélyesen kell fellépnie az izgatók ellen, de annak az ostornak, a melyet egyik kezünkben az izgatók, a nép félrevezetői ellen suhogtatunk, annak az ostornak az a darab kenyér adhatja meg a jogosultságot, a melyet másik kezünkkel a kenyérre szoruló cselédnek, a munkásnak adunk.

Ez a gondolat kell hogy vezessen minket, minden osztályát a társadalomnak, e nagy szocziális kérdés tárgyalásánál, taglalásánál. Ha ennek a gondolatnak a magaslatára felemelkedünk, akkor azt hiszem, mindenki részéről egészen más elbirálásban fog részesülni ez a javaslat, és akkor, ha lesznek is a gazdákra nézve nagyon terhes részletek megváltoztatása érdekében inditványok, az a szenvedélyes hang, az az ideges, ingerült ellenzése ennek a javaslatnak a gazdák érdeke szempontjából meg fog szünni.

Hogy a ránk következő nagy közjogi és gazdasági küzdelmek milyen eredménynyel fognak végződni, hogy sikerülni fog-e nekünk ezeken a küzdelmeken rázkódtatás és veszedelem nélkül átuszni, vagy pedig katasztrófához fogja vezetni az országot a különböző erőknek ez az

összeütközése, azt előre nem mondhatja meg senki. De egyet tudok, egyről bizonyos vagyok: hogy akármennyire támadják is két oldalról ennek a javaslatnak benyujtásáért Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter urat; akármennyire elfogultan birálják meg most az ő szereplését e kérdésben: a jövendő történetirása igazat fog adni neki, a jövendő történetirása azt az igazságot fogja szolgáltatni neki, hogy a gazdasági válságok előestéjének nehéz perczeiben ő mutatta meg a helyes utat, ő találta meg a helyes eszközt, a melylyel ezt a nemzetet annak a válságnak tengerén baj és rázkódtatás nélkül keresztülvezetni lehet; ő követte az egyedül helyes, a nemzet érdekeire egyedül hasznos politikát, az érdekek kiegyenlitésének, az ellentétek békés elsimitásának politikáját.

Mert én ezt a politikát látom érvényesitve ebben a javaslatban, és mert ezért ezt a javaslatot a mai helyzetben gazdasági és nemzeti szükség kielégitésének tartom, s a további teendőkre való helyes és bölcs ut megmutatásának ismerem, én a javaslatot örömmel fogadom el. *(Éljenzés és taps. A szónokot többen üdvözlik.)*

Elnök: Bródy Ernő személyes megtámadtatásra kiván válaszolni.

Bródy Ernő: T. képviselőház! Az igen t. előttem szóló képviselő ur több tekintetben támadást intézett ellenem. A mi közvetlenül ellenem szól, azt én viselem; elviselem a felelősséget, sőt azt a hasznot is, a melyet ő nekem kiutalványoz, a melyet azonban én keresni és megtalálni nem tudok.

Mikor azonban az igen t. képviselő ur ugy állit engem oda, mintha én nem helyesen idéznék, vagy azt akarja nekem imputálni, mintha én Irányi Dánielt kisajátitottam és lefoglaltam volna magamnak, válaszul legyen szabad megjegyeznem és figyelmeztetnem őt, hogy közvetlenül előttem szólt Nagy György t. képviselő ur szintén Irányi Dániel emlékére és hagyatékára hivatkozott. Egyáltalában Irányi Dániel emléke nem egy olyan tárgy, a melyet ki lehetne sajátitani. Az a nemzetnek közkincse, a mely mindenkinek rendelkezésére áll, a ki abból a mult idők demokrácziája és humanizmusa szempontjából tanulságot meriteni akar.

De a t. képviselő ur egy idézetével ugy tüntette fel a dolgot, mintha Irányi Dániel a becsületsértési privilégiumnak apostola lett volna; mintha Irányi Dániel csak a tettleges becsületsértést akarta volna kizárni. Már megjegyeztem egy közbeszólás alakjában, hogy Irányi Dániel annak a szerencsétlen 33-ik §-nak kihagyását inditványozta, kezdve onnan, hogy: »kifejezések és cselekmények, melyek nem támasztják azt a vélelmet, mintha becsületében szándékozott volna sérteni« stb., szóval az egész szakasznak kihagyását inditványozta. Az igen t. képviselő ur azt mondja, hogy ő csak a tettleges becsületsértést akarta törölni, de egy nagyobbat inditványozott csak azért, hogy egy kisebbet elérhessen.

Véletlenül nálam van Irányi Dánielnek ez a felszólalása.

Egy hang *(balfelől)*: Hagyatéka?

Bródy Ernő: Mert mindig magamnál szoktam hordani azokat, a mikkel válaszolhatok. Véletlenül nálam van tehát Irányi Dánielnek ez a felszólalása, melyből kitünik, hogy ő a becsületsértési szakaszt igen komoly és igen súlyos dolognak tartotta abban a törvényjavaslatban.

Irányi Dániel azt mondotta: »Hogy ha a cselédek kénytelenek minden durva, megbecstelenitő kifejezést eltürni nemcsak, sőt cselekvényeket is, tehát verést, ha ezt azután demokratikus intézkedésnek méltóztatnak nevezni, akkor nekünk igen különböző felfogásunk van a demokrácziáról és a humanizmusról.« Ezen bevezetés után következett azután az inditvány, a mely azt czélozta, hogy ez a szakasz kihagyassék, tehát nemcsak a tettlegesség, hanem a szóbeli, a verablis injuria is.

Ne méltóztassék tehát engem ugy odaállitani, mint a ki Irányi Dániel emlékét a magam czéljai, a magam eszméi szempontjából akarnám kihasználni.

Én ennél a törvényjavaslatnál feladatomnak és kötelességemnek azt tartom, hogy a magam felfogása, a magam képessége szerint odaállitsam a dolgokat a mertörént és helyes tényállás szerint. Ferde, hamis tényállitásokkal előállani én nem akarok, *(Felkiáltások: Ez nem személyes kérdés. Eláll!)* de mikor tovább menve összehasonlitja ama javaslat intézkedéseit a jelenlegi javaslattal, s mikor a fegyelmi jognak oly nagy ditirambusokat zengett, elfelejtette Irányi Dánielnek egy másik javaslatát megemliteni, melyet Irányi ezen törvénynek egyik szakaszánál inditványozott, hogy t. i. a ki a gyermekkel kegyetlenkedik, 50 forint birságot fizessen, ismétlés esetén pedig ez a gazda öt évre eltiltassék a gyermektartástól. *(Élénk derültség.)*

A gyermekceléd-tartástól! Ugy sem lehet senkit törvénynyel eltiltani a gyermektartástól; ez nyilvánvaló lapsus linguae volt részemről; azt akartam mondani, hogy a gyermekcseléd-tartástól. Ez Irányi Dánielnek elfoglalt álláspontja a fegyelmi joggal szemben, melynek az igen t. képviselő ur oly nagy ditirambusokat zengett.

Különben még meg akarom jegyezni, hogy nem akartam a demokráczia kizárólagos privilégiumát a magam számára lefoglalni. A függetlenségi párt tagjai részéről, más párt tagjai részéről is hallottam igen szép demokrata felfogásokat, ezek közt elsősorban Giesswein Sándorét, ki a sztrájknak . . .

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, méltóztassék a házszabályok 215. §-a *a)* pontja

körében mozogni és a netáni személyes megtámadtatásra válaszolni, de polémiába bocsátkozni ezen a czimen a képviselő ur jogositva nincs. *(Helyeslés.)*

Bródy Ernő: Befejezem azzal, hogy a demokrácziát a magam számára kisajátitani nem akarom, de igen örülök, mikor a házban demokratikus felszólalásokat nemcsak a demokraták, hanem más pártok részéről is hallok.

Buza Barna *(szólásra jelentkezik).*

Elnök: Milyen czimen kiván a képviselő ur nyilatkozni?

Buza Barna: Félreértett szavaim helyreigazitása czimén.

Elnök: A képviselő ur félreértett szavait röviden helyreigazithatja.

Buza Barna: T. ház! Bródy Ernő t. képviselőtársam azon kijelentését, hogy ő Irányi Dániel emlékét kisajátitani és lefoglalni nem akarja, tudomásul veszem. Megvallom, hogy miután a t. képviselő urak már a fővárost kisajátitották a maguk számára, jogosult volt az a következtetés, hogy tényleg tovább akarnak menni a kisajátitásban és Irányi Dánielt is maguknak akarják kisajátitani. *(Mozgás a közép hátsó padjain.)* Örülök rajta, hogy nem igy van, de megjegyzem, hogy nem jól értette meg azt, a mit én Irányi Dánielről mondottam. Mert én világosan Irányi Dániel nyilatkozatát olvastam fel és abból állapitottam meg, — azt hiszem, nem is lehet másképen megállapitani — hogy igaz, hogy Irányi Dániel többet inditványozott, de ebből a felolvasott nyilatkozatából kétségtelenül megállapithatónak tartom, hogy ha az akkori belügyminiszter felállt volna és azt mondotta volna, hogy Irányi Dániel inditványának ezt a részét elfogadja és abból ennyit konczedál, Irányi Dániel e szerint a nyilatkozata szerint ehhez kétségtelenül szivesen hozzájárult volna.

Bródy Ernő: Most fordul meg Irányi Dániel a sirjában. *(Nagy zaj.)*

Buza Barna: Mert kétségtelen, hogy Irányi Dániel demokrata volt, liberális volt, de a mellett józan ember volt, és ebben különbözik t. képviselőtársaimtól, a kik a demokratizmust, ezt a szerintük ujszülött gyermeket gondozásukba vették és tartják . . .

Elnök: Kérem, a képviselő ur méltóztatott szót kérni félremagyarázott szavainak rövid helyreigazitására. Ez pedig már túllépi azt a kört. Tehát ezen a czimen nem engedhetem, hogy a képviselő ur igy folytassa tovább.

Buza Barna: Három szóval befejezem felszólalásomat. Ha igy tartják a demokrata képviselő urak ezt a gyermeket, azt hiszem, az lenne méltányos, hogy ők tiltassanak el legalább öt évre ennek a gyermeknek a tartásától. *(Derültség.)*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után).

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Hodzsa Milán!

Hodzsa Milán: T. képviselőház! Nem fogok beleavatkozni abba a kanapépörbe, a mely lefolyt itt szemeink előtt Irányi Dánielről; nem fogok még kisérleteket sem tenni oly irányban, hogy Irányit én is kisajátitsam. Azonban egy szerény megjegyzést mégis koczkáztatok. Ne méltóztassanak megfeledkezni t. képviselő urak, se Bródy Ernő, se Buza Barna t. képviselőtársaim arról, hogy Irányi Dániel azokat a módositásokat nem az 1907. esztendőben, hanem 1867-ben tette meg és hogy igy a haladásnak az a szelleme, a melyről itt szó volt, ezelőtt 31 esztendővel nyilatkozott meg. És én azt hiszem, hogy ha Irányi Dániel 31 esztendővel ezelőtt olyan irányu módositásokat tett az akkor szőnyegen forgott javaslathoz, ma, 31 év multán, 1907-ben nagyon valószinű, még haladóbb szellemű módositásokkal állana elő és ha ő volna ma a függetlenségi párt elnöke, akkor pártelnöki rendreutasitásban részesitené Buza Barna t. képviselőtársamat azért, mert a házifegyelemről szólva, olyan reakcziós nézeteket hangoztatott, mint a milyeneket tőle hallottunk.

Egyébként eleve is kijelentem, hogy igen röviden kivánok szólni. Nem fogom előhozni azokat az érdemleges argumentumokat, a melyeket már részint pártom szónokai, részint más ellenzéki pártok szónokai előhoztak, sőt kizárólag azért szólok, hogy egynéhány megjegyzést tegyek a t. földmivelésügyi államtitkár ur tegnapi beszédére, a melyben a szocziálizmussal és a sztrájkkal foglalkozott. Előrebocsájtom azonban, hogy akármennyire és akárhányszor érvényesitik is velünk szemben azt a szemrehányást, hogy ismétlésekbe bocsátkozunk, én ujólag kijelentem, hogy ennek a képviselőháznak nincs mandátuma arra, hogy ilyen természetű javaslatokkal álljon elő. Kötött marsrutája van ennek a parlamentnek. Legyünk már egyszer ezzel tisztában. Vannak ennek a parlamentnek vállalt kötelezettségei, a melyek sokkal előbbre valók, mint a szőnyegen fekvő törvényjavaslat. Nincs mandátumunk arra, hogy ilyen irányu szocziálpolitikai javaslatokat keresztülvigyünk, nem kaptunk erre nézve mandátumot sem azoktól, a kiknek ma van választói joguk, de főképen nem azoktól az érdekeltektől, a kik nem is adhattak mandátumot arra, hogy az ő ügyükben itt tanácskozzunk.

Förster Ottó: Nincs utasitás!

Hodzsa Milán: Nem utasitásról beszélek, de bizonyos erkölcsi kötelezettségeket mégis csak ránk ró a közvélemény megnyilvánulása. Kétféle, nem utasitás, hanem véleménynyilvánitás fekszik előttem. Kaptam az egyiket az érdekelt gazdáktól, a másikat a munkásság részéről.

Megkapták önök is bizonyára a munkásság ama felhivását, hogy ezt a törvényjavaslatot, a mely a munkásság érdekeinek nem felel meg, utasitsák vissza. De kaptam én egy másik érdekelt féltől, a bácsbodrogmegyei gazdasági egyesülettől is felhivást, a mely arra szólit fel, ismét nem utasitás, hanem csak véleménynyilvánitás jogán, hassak oda, hogy ebből a javaslatból törvény ne legyen. Már most, ha ugy a gazdák, mint a munkások tiltakoznak ez ellen a törvényjavaslat ellen, mi szükség van rá, hogy azt keresztülhajszoljuk, mikor tudjuk, hogy azzal sem az egyik, sem a másik félre nézve nem művelünk hasznos dolgot?

Nekem az a szilárd meggyőződésem, hogy ha a mi helyünket egy népparlament foglalja el, annak legelső teendői között lesz ennek a törvényjavaslatnak és a hozzá hasonló javaslatoknak revizió alá vétele és a szocziális haladás szellemében való átgyurása. Nekünk, ismétlem, nincs is meg a jogunk, hogy a munkásokról határozzunk, mert a munkások akkor joggal azt vethetik szemünkre, hogy a parlament határozott ugyan rólunk, de nélkülünk: de nobis, sine nobis!

Méltóztassék most már megengedni, hogy néhány megjegyzést tegyek a földmivelésügyi államtitkár urnak a sztrájkról mondott szavaira. Ő nem tagadja, lehetetlenné szeretné tenni a sztrájkot. Én ezt az őszinteséget nagyon meg tudom becsülni, de igen rossz nyomon halad a t. államtitkár ur, a mikor ilyen kiindulási pontból itéli meg a XX. században a szocziális helyzeteket. A sztrájk nem izgatás, nem is kizárólag elégedetlenség eredménye. A sztrájk egy szükséges rossz. Hogy mért rossz, azt megmondották önök, hogy miért szükséges, méltóztassék megengedni, hogy erről szóljak néhány szót. Régi igazság, hogy az osztályharczok nem uj keletűek, nem a mult században keletkeztek, hanem igenis vallom azt a hitet, hogy az egész történelem osztályharczok lánczolata. Azonban distingválok, mert voltak öntudatlan és voltak öntudatos osztályharczok. Csak akkor, a mikor a kultura terjedni kezdett és behatolt a legalsó néposztályokba is, csak akkor lettek az osztályok öntudatosak, akkor kezdték azok igazán érezni, kogy el vannak hagyatva és onnan datálódik az öntudatos munkásság fellépése. Abban a pillanatban, a mikor a kultura eleget tett ama hivatásának, hogy öntudatra ébresztette az alsóbb néposztályokat, nem lehet többé a sztrájkról, mint olyanról beszélni, a mi tisztán elégületlenségből, műveletlenségből, vagy izgatásból ered, hanem megforditva, a sztrájk, az osztályöntudat, az osztályharcz egyenesen a kulturának lett következménye.

Förster Ottó: A kultura kinövése!

Hodzsa Milán: Nem kinövése az, t. képviselő ur. Méltóztassék csak visszaemlékezni a sztrájkok történelmére, hisz nem a műveletlen alsóbb néposztályok inditották meg a sztrájkokat és nem is azok, a kik leginkább voltak elnyomva, hanem azok, a kik legműveltebbek voltak. És én meg vagyok győződve róla, hogy ha Förster Ottó t. képviselőtársamnak olyan volna az anyagi helyzete, mint a sztrájkoló munkásoké, akkor ő is sztrájkolna. *(Ugy van! a középen.)* Egyáltalában nem fogadhatom el az osztálymozgalmaknak olyan irányu magyarázatát, hogy mindezek izgatás eredményei. Nagyon jól tudom, hogy önök haragusznak az izgatókra, azonban azt hiszem, hogy ezen izgatásokkal épen ugy vagyunk, mint a mikor pl. az egyház támadja a szabadkőmüveseket. Nem a szabadkőmüvesek miatt támadja az egyház a szabadkőmüvességet, hanem azért, mert a szabadkőmüvesek a szabad gondolatot képviselik. És viszont a szabadgondolkozók nem azért támadják a jezsuitákat, mert gyülölik a jezsuitákat, hanem azért, mert nagyon jól tudják, hogy a jezsuiták viszont az egyház gondolatát képviselik. Önök is az izgatók ellen fordulnak és voltaképen azt a kulturális irányt gyülölik, a melyet azok az izgatók képviselnek. *(Derültség és ellenmondások a bal- és a jobboldalon.)* Nem tehetek róla, hogy ha ez önöket felizgatja. *(Felkiáltások balfelől: Nem izgat, hanem mulattat.)*

Az igen t. földmivelésügyi államtitkár ur a tömegsztrájkról is beszélt, illetőleg csak egyszerűen érintette e kérdést és megkoczkáztatta azt az állitást, hogy a magyarországi szocziáldemokrata pártoknak nincs is egyéb törekvésük, mint az, hogy a tömegsztrájkot szervezzék. Azt hiszem, hogy ezzel igen nagy bókot mondott a földmivelésügyi államtitkár ur a magyarországi szocziáldemokratáknak, mert a tömegsztrájktól még a nagy szocziáldemokrata pártok is aggódva idegenkednek. De ha már a tömegsztrájkról szólott a t. államtitkár ur, akkor ne gondolja, hogy ez csak egy inczidens lesz annak idején, hogy ha a legvégső fegyvert fogja igénybevenni a munkásság. Hiszen a tömegsztrájk forradalom. Sőt én azt hiszem, hogy veszedelmesebb forradalom a tömegsztrájk, a szocziális forradalom, mint akármilyen más okból keletkező forradalom. És ha ilyen veszedelmekkel állunk szemben, — én csak a polgári demokrata szempontjából és nem a szocziáldemokrata álláspontról beszélhetek — akkor azt hiszem, hogy a törvényhozásnak mindenesetre legelső kötelessége az, hogy értékes, igazságos szocziálpolitikai intézkedésekkel elejét vegye annak a forradalomnak, nem pedig az, a mit önök vélnek kötelességüknek, hogy csak az egyik osztály érdekét képviseli a másikkal szemben, s igy akaratlanul is a legbizonyosabb elkeseredésbe és közvetve talán a forradalomba hajtsa az érdekeiben sértett osztályt.

A szocziálizmusról és a nemzeti eszméről is szólt az államtitkár ur és szemére vetette a magyarországi szocziáldemokrata pártoknak azt, hogy nem szeretik hazájukat, hogy nem nemze-

tiek, hogy hazaárulók. Én mindenekelőtt nagyon furcsának találom azt, a midőn ő szemére veti a szocziáldemokrata pártoknak, hogy nem exponálják magukat mondjuk, a magyar vezényszó érdekében.

Szmrecsányi György: Ezt nem mondta!

Hodzsa Milán: Egy felolvasás révén esett erről szó. Engedelmet kérek, a mikor ma maga a koalicziό és annak a többsége felfüggeszti eme programmját, és a mikor erre azt mondják, a mit egyszer Wekerle Sándor t. miniszterelnök ur mondott, hogy a függetlenségi párt ezáltal a politikai bölcseség és a hazafiság magaslatára emelkedett, legalább is nagyon furcsa, hogyha ugyanezért a szocziáldemokratákat honárulóknak, hazátlan bitangoknak bélyegzik. Nem szabad összehasonlitani a magyarországi szocziáldemokrata pártnak a nemzetiségi kérdésben elfoglalt álláspontját teszem az egynyelvü állambeli szocziáldemokrata pártok álláspontjával. A szocziáldemokratáknak nemzetiségi álláspontja a nemzetköziségből ered. A nemzetköziség a közös programm, ennek alkalmazása után attól függ, hogy egy-egy államban milyenek a nemzetiségi viszonyok, vajjon polyglott-e az az ország vagy sem?

Az államtitkár ur azt mondja, hogy Bebel erős német nemzeti politikát folytat. Azonban nagyon jól tudjuk, hogy épen Bebel volt az, a ki a szocziáldemokrata párt nevében a lengyelek ellen folytatott porosz politika ellen a leghevesebben tiltakozott.

A kivándorlás nagy szocziális baját ugyancsak a szocziáldemokraták okozzák izgatásaik által, ez tünik ki az államtitkár ur felszólalásából. Nagyon sokat lehetne beszélni arról, hogy Magyarországon mi okozza a kivándorlást, azonban én azt hiszem, hogy a szocziáldemokrata pártnak a politikája, a mikor béremelést czéloz és eredményez, a mikor az alsóbb osztályok helyzetét megjavitani igyekszik és meg is javitja, akkor nem járul hozzá a kivándorlás okaihoz, hanem ellenkezőleg, épen hálával tartozunk neki azért, hogy az alsóbb néposztályok anyagi helyzetét javitva, a kivándorlás elé gátat emel. Egészen mások a kivándorlás okai. Ezek közé tartoznak az olyan javaslatok is, a minő ez a szőnyegen levő. Önök hiába fognak a kivándorlás ellen törvényeket hozni; hiába fogják az embereket lebeszélni arról, hogy ne menjenek Amerikába és hiába fogják önök azt mondani, hogy ez a te hazád, szeresd ezt a hazát — ha az a haza kevés szeretettel van iránta.

Nekünk fáj ez legjobban, mert hisz nem az önök néposztálya, hanem a mi osztályunk vándorol ki. Csodálatos, hogy a mikor Magyarországról évenkint átlag 200.000 ember vándorol ki, akkor nem találhatjuk itt nyomát az okos szocziálpolitikának, melylyel önök tényleg nemzetmentő politikát szolgálnának. Ma még igaza van azoknak, a kik önöket azzal vádolják, hogy nem nemzetmentő, hanem nemzetrontó a szocziális politikájuk. Különben magának a koalicziónak egyik organuma »Drang nach Osten« czimmel tárgyalta minap a kivándorlás kérdését. Nem fogom a képviselőházat azzal untatni, hogy miképen tárgyalja a kérdést, figyelmüket csak kizárólag azért hivom fel e véleményre, hogy beigazolhassam, hogy magának a koalicziónak az organumai és gondolkodó fői is, a kik tényleg foglalkoznak a kivándorlás jelenségével, nem fognak frázisokkal megelégedni, hanem a bajok mélyére akarnak hatolni. Nagyon jól tudják igen sokan azt, hogy Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter urnak egyik törvénye után, a mely már régebben kelt és a melyet én meg sem nevezek, mert azt hiszem, már ugyis tudják t. képviselőtársaim, hogy melyik törvény az . . .

Egy hang *(a baloldalon)*: A rabszolgatörvény! *(Zaj.)*

Hodzsa Milán: Igen, az. Méltóztatnak tudni, hogy épen e törvénynek életbeléptetése után véletlenül megkétszereződött a kivándorlóknak a száma. *(Zaj.)*

Én Mezőssy Bélában nemcsak a földmivelésügyi államtitkárt, hanem a függetlenségi pártnak egyik vezető emberét is tisztelem, és mint ilyentől, epedve vártam tőle, hogy reflektálni fog az egyik itt elhangzott beszédre, a mely megreklamálta az u. n. gentryk számára a vezetőszerepet Magyarországon. Reméltem, hogy válaszolni fog erre a beszédre, a mely minden demokrata gondolkozásu emberben azt a meggyőződést keltette, hogy tudja Isten, Magyarországon a történelmi osztály mégis csak igen keveset tanult. Azt vindikálja ugyanis az egyik igen t. felszólaló a történelmi osztály számára, hogy a gentry-osztálynak a kezében maradjon meg továbbra is Magyarország politikai életének vezetése.

Eitner Zsigmond: Mindenesetre tisztességesebb kezekben lesz, mintha Bokányi, Goldner, meg a többiek vezetnék. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Hodzsa Milán: Önök nem tudhatják, hogy mikor lesz jobb kezekbe letéve Magyarországnak a sorsa, akkor-e, a mikor a gentryk vezetik ügyeit, vagy pedig a mikor egyszerü polgárok irányitják a politikai életet, mert önök még nem tudják, hogy milyen lesz ennek a polgári osztálynak a politikája. *(Mozgás.)* Azt hiszem, hogy a politikai haladásnak érdeke az, hogy ne mindig egy és ugyanazon osztály maradjon a vezetés élén.

Eitner Zsigmond: Bokányiék jöjjenek, ugy e?

Hodzsa Milán: Igen, Bokányiék is jöjjenek. Mindenki jöjjön, a ki dolgozik ebben az országban. *(Zaj.)*

Mérey Lajos: Mondhatom, szépen dolgoznak!

Hodzsa Milán: Legyen képviselve minden osztály, necsak önök, hanem Bokányiék is. *(Zaj.)*

Kijelentettem, hogy a lehető legrövidebben kívánok a földmivelésügyi államtitkár urnak beszédjére reflektálni. Az eddig elmondottakhoz kevés a hozzáadni valóm. Csak épen annyi, hogy abban a pillanatban, a mikor az egyik oldalról a gentry vindikálja a maga számára a politikai vezetés folytatását, a polgári osztályoknak is szervezkedniök kell olyan irányban, hogy ne kizárólag csak egy osztály kezében összpontosuljon az egész vezetés, hanem ránehezedjék annak terhe Magyarország egész leendő népképviseletére épen ugy, mint a hogy nemcsak egy osztály viseli az ország közterheit és épen olyan arányban, mint a minőben ezek a terhek fel vannak közöttünk osztva. Nem áll meg az az okoskodás, hogy mivel 48 előtt — és bizonyos fokig 48 után is — a gentry-osztály jelét és bizonyitékát adta politikai érettségének: most már nincs más osztály, a mely képes volna a politikai élet vezetésére. *(Mozgás.)*

Méltóztassék visszaemlékezni a nemrégen lezajlott ausztriai választásokra. Ezeknek egyik nagy tanulsága az volt . . .

Elnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék a tárgyhoz szólni. *(Helyeslés.)*

Hodzsa Milán: Kizárólag csak azt kivánom megjegyezni, hogy ott, a hol a gentry görcsösen ragaszkodik uralmához, a hol a felsőbb osztályok nem engedik meg az alsóbb osztályok politikai érvényesülését, ott szélső irányzatok jönnek létre, ott a konzervativebb pártokkal szemben a legradikálisabb szocziáldemokrata pártok győzedelmeskednek. *(Zaj.)*

Elnök: Ismételten kérem a képviselő urat, méltóztassék a tárgyhoz szólni. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)*

Förster Ottó: Nem erre készült. *(Derültség.)*

Hodzsa Milán: Én arra készültem, hogy az államtitkár urnak válaszoljak, és nem fogok tanácsot kérni Förster Ottótól. *(Zaj.)*

Förster Ottó: Hiábavaló volna.

Hodzsa Milán: Hiábavaló volna? Ezt a beismerést honorálom.

Förster Ottó: Soha tóttal nem disputálok. *(Derültség.)*

Hodzsa Milán: Szóval, miután azokat a kifogásokat, a melyeket szükségeseknek tartottam az államtitkár ur beszédével szemben elmondani, elmondottam, csak egy kérésem van a t. földmivelésügyi miniszterhez. Kérésem pedig az, hogy miután a t. földmivelésügyi miniszter ur nagyon jól látja, hogy ez a javaslat nem elégiti ki sem a gazdaközönség, sem a munkások érdekeit, hanem e javaslattal inkább felizgatja az egyik osztályt a másik ellen és bizalmatlanságot kelt az egyik osztályban a másikkal szemben, kérem a miniszter urat, szeresse jobban a koalicziót renoméját, a melynek bizalmából a miniszteri székben van, mint a saját miniszteri székét és vonja vissza a javaslatot. *(Felkiáltások jobbfelől: Nem kérünk tanácsot!)*

Elnök: Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Hellebronth Géza!

Hellebronth Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)*. A t. földmivelésügyi miniszter ur szivessége folytán abban a szerencsében részesültem, hogy e túlságosan ostorozott törvényjavaslatnak születésénél ott állhattam a bölcső mellett, hogy részt vehettem az első szaktanácskozmányban, a hol legelőször mutattatott be a csecsemő, és hogy igy módom és alkalmam volt a készülő javaslatra nézve nézetemet, felfogásomat, meggyőződésemet előadni. Nem is volt szándékom a plenáris ülésben felszólalásommal igénybe venni a t. ház szives türelmét és idejét. A vita során azonban egyes oldalról, de különösen azon helyről, a honnan a mindent boldogitó szocziáldemokráczia fényes sugara árad szét ez országban, ott támadások intéztettek és nyilatkozatok tétettek e törvényjavaslat ellen, a minőket hallottunk, ezekre nézve én is kötelességemnek tartom meggyőződésemet és véleményemet bátran, nyiltan a t. ház szine előtt elmondani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azok az ellenvetések, a melyek arról a helyről jöttek, leginkább abban csucsosodnak ki, hogy ez a törvényjavaslat nem időszerű, nem czélszerű, hogy van nekünk cselédtörvényünk, a mely elég jó és igy ennek benyujtására és törvényerőre emelésére abszolute semmi szükség nincs.

A másik fő érv pedig, a melyet felhoztak, az, hogy e törvényjavaslat azért nem lehet jó, mert nem kell sem a gazdaközönségnek, sem a cselédségnek, és igy a javaslatnak feltétlenül rossznak kell lennie, mert épen azon érdekköröket, a melyeket legközelebbről érdekel, nem elégiti ki. Ebből azután kiindulva, különösen a cselédek érdekei szempontjából elkeresztelték a csecsemőt kuli-törvénynek, derestörvénynek és nem tudom, miféle rabszolgatörvénynek. A t. háznak és a t. felszólalónak, a kire ezzel czéloztam, Mezőfi Vilmos képviselő urnak engedelmével bátor leszek e kérdésekkel foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hogy beszédem vezérfonalául, alapjául épen az ő beszédét választottam, annak az az indoka, hogy benne nemcsak egyes képviselőtársamat látom, hanem hogy el kell ismernem, hogy habár ma még egyedül áll is, mégis az ország egy számban még elég tekintélyes pártjának képviselője. E pártnak, t. i. a szocziáldemokrácziának törekvéseivel, igényeivel, kivánságaival, óhajaival itt e házban feltétlenül foglalkoznunk kell, mert jogos, igazságos és méltányos kivánságaikat, törekvéseiket honorálnia és teljesitenie kell a törvényhozásnak. Túlhajtott, lehetetlen, képtelen kivánságaikról

azonban lehetőleg iparkodnunk kell eltéríteni ezt a pártot és képviselőjét, vagy ha ez nem lehetséges, akkor a kellő törvényes határok közé kell azokat szoritani.

A mi azt az állitását és kifogását illeti a t. képviselő urnak és a vele rokonérzelmű t. képviselő uraknak, hogy e törvény nem időszerű, erre nézve csak azt vagyok bátor elmondani, hogy nemcsak a régi táblabiró világban, hanem még a legközelebbi multban, a 48-as idők után is, a magyar földesur, — vagy nevezzük a mai modern nyelven — a magyar gazda és annak cselédei közt bizonyos, századokon át kifejlett jóságos, szeretetteljes, patriarchális viszony volt. Az a magyar földesur, az a magyar gazda nem fizetett ellenségének tekintette a cselédjeit, hanem mintegy családja tagjainak, és mint családja tagjaival, mint gyermekeivel tisztességesen, emberségesen és becsületesen bánt velök. Eltartotta őket családostól együtt az ő társadalmi állásuknak megfelelően, szükséget nem engedte szenvedni és minden bajukban hűséges tanácsadójuk volt, sőt legtöbbször még a kalácsot is osztogatta. Viszont a cseléd a gazdájában nem az elnyomóját, a zsarnokát látta, hanem az ő jóltevőjét, eltartóját, és minden ügyes-bajos dolgában hozzá fordult panaszával. Bizony, t. képviselőtársam, abban az időben a cselédeknek még nem volt szükségük azoknak a bizonyos pesti uraknak a tanácsára, a mely tanács pedig legtöbbször épen magukra a cselédekre nézve a legkárosabb. E mellett még bizonyos jólét is volt a jó gazdának cselédjei közt, még bizonyos körülmények között, ha t. i. nem volt iszákos, vagy el nem czifrálkodta, bizonyos kis anyagi tőkére tehetett szert, némi vagyonkát is szerezhetett a cseléd.

Engedje meg a t. képviselő ur, hogy csak néhány példát hozzak fel ezen állításaim igazolására. Én még személyesen ismertem azt a magyar földesurat, a kinél megtörtént a következő eset. Valamelyik cselédjének vigyázatlansága folytán télviz idején kigyult egyik cselédháza, földig égett az egész nagy épület, és körülbelül 10—12 család teljesen hajléktalan maradt. Az a magyar földesur télviz idején nem földalatti putrikban, nem istállókban, nem is pajtákban helyezte el cselédjeit, hanem a saját fényes kastélyában. Ő maga egy szobában huzódott meg, és a tisza-beői fényes kastély termeiben a cselédek teleltek ki.

Egy másik magyar földesur példáját is vagyok bátor felhozni, ez pedig a 80-as években történt. A Tisza árvize 1888-ban elöntötte az egész uradalmát annak a magyar földesurnak. 6000 kat. holdon összesen 10 kereszt buzája termett. És annak a magyar földesurnak egyetlen egy cselédje sem érezte azt az óriási veszteséget, melyet az uradalom abban az esztendőben szenvedett, egyetlenegyet el nem bocsátott az a magyar földesur szolgálatából, kitartotta őket továbbra is, és egy pillanatra sem jutott eszébe a bérleszállitás gondolata.

Még egy esetet mondok: ez egy ma is élő magyar gazda és földesur esete, és hála Isten, még többen is vannak ilyenek. Ez nem elégedett meg azzal, hogy cselédeit teljes jólétben tartja, mert biztos tudomásom szerint 760 koronára megy fel nála a legutolsó cselédnek a bére; de nem elégszik meg anyagi ellátásukkal, hanem még a lelki szükségletéről is gondoskodik a cselédeknek. Iskolát állitott nekik, templomot épitett, tanitót és papot tart nekik és tartott abban az időben is, mikor még semmiféle törvény Magyarországon erre azt a földesurat nem kötelezte. És méltóztassék elhinni, nem a szocziáldemokráczia hatása alatt tette, mert még akkor ennek hire-hamva sem volt, talán még valamelyik ismeretlen csillagzatban lakott, hanem megtette emberbaráti, humanisztikus érzésből, megtette a magyar földesur a maga testvéreinek, a magyar cselédeknek. *(Helyeslés.)*

A felemlitett három magyar földesur közül egyetlenegynek sem jutott eszébe magát valami nagy népapostolnak, szociális vezérnek tartani. Pedig mégis voltak valakik, mert az első, a kit emlitettem, volt Almássy Pál, a másik, a kit az árviz elöntött, gr. Szápáry Gyula, a harmadik ma is élő földesur, Jász-Nagykun-Szolnokmegye tiszteletreméltó főispánja, gr. Almássy Imre. *(Éljenzés balfelől.)* Mindegyik ama bizonyos bőrkabátos, ama bizonyos ezerholdas kategóriához tartozik.

Azonban tény az, hogy abban az időben csakugyan nem volt szükség cselédtörvényre, nem volt szükség birói beavatkozásra. Azonban el kell ismerni, hogy az idők nagyon megváltoztak. A régi földesurak helyébe ujak is jöttek, a kik talán nem ápolták tovább azt a szeretetteljes patriarchális viszonyt cselédeikkel szemben, de viszont a cselédek körében is felmerült a lelketlen izgatás, s az addigi szeretetteljes patriarchális viszony helyét elfoglalta az irigység, a gyülölködés és az elégedetlenség. Tetőpontját érte el e mozgalom a volt darabont-kormány alatt, s megnyilatkozott a lépten-nyomon feltünő sztrájkokban, munkamegtagadásokban és szerződésszegésekben. Vakmerőségükben még tovább is mentek, és nem tudom micsoda felsőbb támogatás reményében még a személyi és tulajdoni szentséget is megtámadták, a mint az Hevesen is megtörtént, hol egy teljesen ártatlan gazdát a felbujtatott tömeg minden indok nélkül a kocsijáról huzott le, és ha a véletlenül arra járó katonai őrjárat meg nem menti, talán agyon is verik azt a teljesen ártatlan embert. Más dolog is történt ugyanabban a városban. A vármegye köztiszteletben álló alispánja épen a cselédmunkások érdekében tanácskozásra hivta Heves és vidékének gazdaközönségét, hogy az elégedetlenséget lecsillapitsa

és a gazdákat méltányos egyezségre birja a cselédmunkásokkal szemben.

S mi lett az eredmény? Az, hogy a felbujtott tömeg a legocsmányabb, a legkvalifikálatlanabb, el nem mondható otromba inzultusokkal és kifejezésekkel illette azt az alispánt, a ki épen az ő érdekében ment oda, az ő javukra törekedett, s ezen köztiszteletben álló alispánnak csendőrfedezet mellett kellett elmennie emberbaráti müködésének szinteréről.

Akkor, mikor a szabadságnak ily mérhetetlen elfájulását, akkor mikor a törvénytelenségeknek, jogtalanságoknak, szerződésszegéseknek, a személy- és vagyonbiztonság megtámadásának ily határtalan lánczolatát kell szemlélni, méltán kérdhetem, vajjon nem érkezett-e el végső ideje oly törvényes intézkedésnek, a mely a jogegyenlőség magasztos elvétől kiindulva, biztositsa egyrészt a személy- és tulajdonszentséget, de biztositsa másrészt a gazdasági üzemnek folytathatását is, és ugyanakkor biztositsa, nem másfél millió, mint méltóztatott mondani, hanem fél millió cselédembernek tisztességes exisztencziáját, és biztositsa azokat a cselédeket a rosszakaratu gazdák részéről való megtámadás ellen.

Elérkezett ennek a legfőbb ideje, és miután tény, hogy a patriarchális viszonyt teljesen aláásta a minden áron, üzletszerü okokból is, támadó izgatás, más alapot kell keresni, mert ezt a patriarchális viszonyt a világ semmiféle paragrafusával visszaállitani nem lehet, még ha a gazdaközönség bármilyen áldozatot is hoz, mert ha az egyszer a szivekből, a lelkekből kirepült, kiölődött, semmiféle áldozattal, semmiféle törvényes intézkedéssel azt oda visszaplántálni többé nem lehet. Keresni kell tehát más alapot, a mely mig egyrészt megvédi a cselédet a rosszakaratu gazda ellen, megvédje a gazdát is a rosszakaratu, felbujtott cselédnek indokolatlan, igazolatlan, jogtalan megtámadása és szerződésszegése ellen.

Az pedig nem lehet más, mint az önrendelkezési joggal biró személyek által megkötött szerződéses viszony, az t. i., midőn két teljesen önjogu, teljesen szabad akarattal rendelkező, semmiféle erkölcsi és fizikai kényszer által nem presszionált önhatalmu két ember megegyez egymással, szerződést köt, a mely szerződés értelmében az egyik fél az ő munkáját bizonyos időre bizonyos bérért leköti, a gazda, a másik fél pedig azt elfogadja.

Épen ezt a nemes czélt szándékozik szolgálni az előttünk fekvő törvényjavaslat, a melyben taxative fel vannak sorolva ugy a gazdáknak, mint a cselédeknek minden jogai és kötelességei és a mely törvényjavaslat iparkodik igenis megvédeni a gazdasági üzem biztonságát, mert a mikor ezt teszi, ugyanakkor nemcsak annak a magyar gazdának tulajdonát védi, hanem védi az államnak létét, az állam exisztencziáját, az állam jövedelmi forrásának alapját, védi az adóalapot, az egész társadalmi rendet és megadja azt a lehetőséget, hogy egymással békésen megélhessünk, és egyuttal megvédelmezi a cselédet is az esetleg rosszakaratu, rosszindulatu gazdának kizsarolásától és embertelen bánásmódjától. Miután pedig szerény véleményem szerint ez a javaslat lehetőleg eléri azt a czélt, a mai viszonyok között — nem mondom, hogy örökre, hiszen minden törvényhozási alkotás addig jó, mig azt túl nem szárnyalja a kor követelménye — mondom, a mai viszonyok közt ezt elfogadhatónak tartom, azért azt általánosságban el is fogadom. Sőt örömmel üdvözlöm az igen t. miniszter urat, hogy ezt a javaslatot épen a kellő időben terjesztette elő, a mikor a legnagyobb szükség volt rá, és üdvözlöm azért is, hogy nem elhamarkodva állott a ház elé egy ilyen, a mezőgazdaságot annyira érintő fontos törvényjavaslattal, hanem azt alapos körültekintéssel, szakértekezleteken való többszörös megvitatás után terjesztette elő.

De azért is üdvözlöm, hogy még a tárgyalások folyamata alatt is lojális magatartást tanusit mindazon javaslatokkal szemben, a melyek azt a nemes czélt, t. i. a gazda és a cseléd közötti egyetértés helyreállitását, a gazda és a cseléd jogainak biztositását lehetőleg elérni törekszenek.

T. ház! Ezzel el is végezhettem volna beszédemet, azonban méltóztassanak megengedni, ha most mégis rátérek azokra a nyilatkozatokra, azokra az ellenvéleményekre, a melyek, a mint beszédem elején voltam bátor jelezni, épen arról a helyről a szocziáldemokráczia fényes fáklyája mellett adattak elő. Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam t. i. dicshimnuszokat zengedez a szocziáldemokráczia által elért nagyszerű eredményekről. Azt mondotta beszédében, hogy a szocziáldemokráczia — csak a magyarországi szocziáldemokrácziáról beszélek, Bebelhez és a többi külföldiekhez semmi közöm — a szocziáldemokráczia működésének eredménye először az, hogy igen sok helyen sikerült a munkásosztálynak és a cselédeknek is a béremelés és a napszámbérek emelése, mondjuk 25, sőt sok helyen akár 50%-kal is, azután azt mondja, hogy a szocziáldemokráczia müködésének eredménye az, hogy a magyar törvényhozás végre-valahára mégis megkezdette szocziális irányban az ő működését.

Hát a t. képviselő ur egyet mégis elfelejt, azt t. i., hogy a magyar törvényhozás nem most lépett a szocziális alkotások terére, hanem rálépett már 1848-ban, a mikor még a t. képviselő ur sem volt szocziáldemokrata vezér, de maga a szocziáldemokráczia is valamely ismeretlen csillagzatban tanyázott még, a magyar törvényhozás mégis akkor alkotta a legszebb, a legdicsőbb, a legörökéletübb szocziális alkotásokat. Viszont ne méltóztassék gondolni a t. képviselő urnak, hogy ez a mostani törvény-

hozás is talán a szocziáldemokráczia működése vagy annak pressziója miatt lépett volna arra az igen dicséretes, szocziális térre, hanem azért, mert mindnyájan magyar képviselők ülünk itten és a magyar képviselő a magyar népet támogatni föltétlenül kötelességének tartja, kötelességének tartja megóvni minden igazságtalan támadás ellen és neki exisztencziát és még a legalacsonyabb fokon is a tisztességes megélhetést biztositani. *(Igaz! Ugy van!)*

A mikor a t. képviselő ur dicshimnuszt zengedez a szocziáldemokrácziáról, annak működéséről és eredményéről, egyet el méltóztatik felejteni: még pedig egy olyan eredményt, a mely épen azt az osztályt, a melyet védelmébe méltóztatik fogadni, talán a legközelebbről érinti. Nevezetesen elfelejti azt, hogy a szocziáldemokráczia működésének eredménye, hogy ma a termelés minden ágában, de különösen az életszükséglet első czikkei árában óriási áremelkedés tapasztalható. Annak a folytonos izgatásnak, a folytonos munkamegtagadásnak az eredménye az, hogy, a mint mondottam, a termelés minden ágában, de különösen az élet első szükségleteinek czikkei 100—150 százalékkal emelkedtek az árban. Már most kérdem, boldogabbá tette-e hát azt a cseléd-, azt a munkásnépet, megkönnyitette-e a megélhetést annak a munkásosztálynak szocziáldemokráczia által elért ezen eredmények? Megkönnyitette-e a megélhetést akkor, a mikor igaz, hogy a munkabér talán 50 százalékkal emelkedett, de ugyanakkor az általuk is szükségelt élelmiczikkek ára 100—150 százalékkal emelkedett. *(Helyeslés.)*

A ki a számokba belelát, a ki gondolkodik és a számoknak az összevetéséből vonja le a helyes következtetést, nem jöhet más következtetésre, mint arra, hogy nemhogy megkönnyitették volna annak a szegény osztálynak a megélhetését, hanem még hatványozottabban megnehezitették. A mi pedig a boldogságot illeti, t. képviselőtársam, ott, a hol az elégedetlenség üszkét dobjuk bele a hajlékokba, a hol az igényeket és kivánságokat a lehetetlenség legmagasabb határáig felcsigáztuk és ezen kielégithetetlen igényeket nagyon természetesen kielégiteni nem tudjuk, ott boldogságról beszélni nem lehet. *(Igaz! Ugy van!)* Nemhogy belevitték volna ezt a boldogságot a t. képviselő urék, hanem igenis kitolták ezt a legelérhetetlenebb távolságokba. *(Helyeslés.)*

Másik kijelentése igen t képviselőtársamnak épen azon párt ellen irányul, a melynek én is egyik szerény harczosa vagyok, t. i. épen a függetlenségi párt ellen. Szemére veti a függetlenségi pártnak, hogy különben szép és tartalmas programmjából egy év alatt semmit sem valósitott meg.

De ez a vád épen a t. képviselő urnak az ajkairól nagyon magán hordja — engedjen meg a kifejezésért — a nagyon erős hálátlanság szinét. Mert engedjen meg, ezt a törvényhozást és azt a pártot, mely ma vezérszerepet kell hogy játszszék a többsége révén e házban, épen azon oldalról megvádolni a semmittevéssel, ez vagy a tényeknek nem ismerése, vagy teljes elferditése a való tényeknek. Hiszen épen a szocziális téren egy év alatt mit csinált ez a párt? Talán méltóztatik rá visszaemlékezni, hogy ezen egy év alatt ez a törvényhozás alkotta meg a munkásoknak baleset elleni biztositásáról szóló törvényt, ez a párt alkotta meg a néptanitók helyzetének javitásáról szóló törvényt, ez a törvényhozás alkotta meg a munkásházak felépitéséről szóló törvényt, ez előtt a törvényhozás előtt fekszik egy igen nagy horderejű szocziális kérdés, a t. kereskedelmi miniszter ur által beterjesztett és a vasutasok életszükséglete és helyzetének javitására szolgáló törvényjavaslat, és épen most magunk tárgyaljuk az egyik legnagyobb szocziális kérdés megoldását, a cselédtörvényjavaslatot, ilyenek után arról vádolni ezt a törvényhozást, hogy nem bir szocziális érzékkel, ismétlem, igazán hálátlanság.

Vagy közjogi téren nem teljesitette ez a függetlenségi párt szép és tartalmas programmját? Engedje meg, t. képviselőtársam, lehet, hogy van valami igazság benne, azonban egy év alatt nem lehet évtizedek mulasztását egyszerre helyrehozni. *(Igaz! Ugy van!)* Ilyent csak az kivánhat, a ki azt óhajtja, hogy a törvényhozás vaktában ugorjék bele a sötétbe és minden komoly munka nélkül, hangzatos jelszavakkal dolgozva, vesse meg alapját egy hatalmas, egységes magyar nemzeti államnak, a mi lehetetlenség.

Tökéletesen igaza van a t. előadó urnak, a ki rámutatott arra, hogy a szocziáldemokraták programmjából az aktivitás teljesen hiányzik. Én magam is sokat olvastam lapjukban, hallgattam őket népgyüléseken, de mindig csak azt tapasztaltam, hogy programmjuk csak a létező ócsárlásáig terjed, *(Igaz! Ugy van!)* és odáig, hogy legyalázzák a politikai téren feltünő államférfiakat; működésük kimerül a jelenleg fennálló társadalmi rend felforgatására való üzletszerű törekvésben. *(Igaz! Ugy van!)* De még sohasem olvastam, s egyetlen budapesti urtól sem hallottam, — pedig sok gyülésükön voltam jelen — hogy milyennek képzelik ők az ő szájuk ize szerint alakuló társadalmat és milyen államformába képzelik azt beilleszthetni.

Már pedig, t. ház, egy olyan társadalom alakitására irányuló törekvés, melynek eddig csak rombolásban, durvaságban és a sajtóban elkövetett gyalázkodásban láttuk munkáját, melynek fő tételei a vallás, az erkölcs, egyház, a haza, sőt bizonyos szélsőségekben a tulajdon szentsége fogalmának negligálása: nagyon természetes, hogy a legnagyobb aggodalommal töltheti el a ma élő polgári osztályt. Egy ilyen

társadalom sem a monarchikus, sem a köztársasági, de még egy kommunisztikus államformába sem illeszthető be, legföljebb az anarchiába, a mely csak rombolást, pusztulást, vészt hoz nemcsak az elsöpört polgári osztályra, de az elsöprő urakra magukra is. Az ilyen anarchisztikus társadalom, a mint a történelem elég sok szomoru példája mutatja, csak nagyon rövid ideig állhat fenn.

Beszéde további folyamán az igen t. képviselő ur azt mondja, hogy ez a törvényjavaslat nem jó, mert nem kell sem a gazdáknak, sem a cselédeknek, s állitásának igazolására utalt arra, hogy micsoda rettenetes nagy vihar tört ki ezen törvényjavaslat ellen ugy a gazdák, mint a cselédek részéről. Erre nézve is bátor leszek szives engedelmével a t. háznak elmondani véleményemet.

Én megengedem, hogy a gazdák egy bizonyos részében merültek fel bizonyos aggodalmak a törvényjavaslattal szemben. Ezt nem is lehet csodálni, mert tény az, hogy ez a javaslat a gazdaközönségre ujabb áldozatokat és bizony sulyos terheket fog róni.

Mezőfi Vilmos: A kisgazdákat tönkreteszi.

Hellebronth Géza: A törvényjavaslatot ellenző gazdaközönséget bátor vagyok két kategóriába osztani. Az első kategóriába tartozhatnának azok az igen t. gazdák, a kik mindazokat az áldozatokat és terheket, vagy legalább is tulnyomó részükben, a melyeket a törvényjavaslat kontemplál, már eddig is, minden törvényes kényszer, minden külső presszió nélkül, saját jószántukból, önként megadták. Ezen kategóriába tartozó gazdákat bántja az, hogy a mit ők eddig jószántukból adtak arra, ezentul törvényileg kötelezve lesznek, s igy lazulni fog az a szeretetteljes, talán hálateljes viszony, a mely eddig ezen önkéntes adakozás következtében a gazda és cseléd között fennállott. A gazdaközönség második kategóriájába tartozhatnának a törvényjavaslatot ellenző gazdák közül azok, a kik eddig is mereven elzárkóztak minden áldozattól cselédeik javára, a kik bizony üzletnek tekintették a gazdaságot és cselédeikkel talán bizony nem bántak emberségesen és nem bántak ugy, mint testvéreikkel, magyar polgárokkal bánni kell.

Az első kategóriába tartozó jó gazdák találjanak megnyugvást abban, hogy hiszen ezt a törvényt nem ő miattuk kell meghozni és találjanak megnyugvást abban, a mit az igen t. földmivelésügyi miniszter ur tegnap a koalicziő együttes értekezletén mondott, — és aláirom minden szavát — hogy t. i. ezen áldozatokon felül még tág tér és ezerféle mód marad a gazdának arra, hogy áldozatokat hozzon és jótéteményt gyakoroljon cselédjével szemben, s ezzel fentartsa azt a szeretetteljes viszonyt, a mely bizony kellene hogy meglegyen a gazda és a cseléd között.

Mezőfi Vilmos: Jó gazdának nincs is baja!

Hellebronth Géza: Nem is a jó gazdáknak és a jó cselédeknek, hanem a rossz gazdáknak és a rossz cselédeknek kell a cselédtörvény. Ismétlem, hogy a t. képviselő urnak azon állitását, hogy a gazdaközönség részéről bizonyos aggodalmak merültek fel, — mert t. képviselőtársam rosszul méltóztatott magát kifejezni, mert viharról ott sincs szó — elfogadom ebben az értelemben, s addig a határig, a mint azt előadni bátor voltam. Azonban engedje meg, nem fogadhatom el azt, hogy az a rettenetes nagy vihar a cselédek részéről megtalálható volna. Hát igenis megtaláltam én azt a nagy vihart a szocziális sajtóban, megtaláltam azt a vihart az azzal rokon sajtóban. De hogy maguknál a cselédeknél nem találtam meg, engedje meg t. képviselőtársam, hogy ezt azonnal be is igazoljam.

Az én t. képviselőtársam nagyon jól ismeri az én kerületemet, hiszen Heves városának talán többször is volt már hozzá szerencséje; de az ügynökeihez unos-untalan, túlságos bőven van. *(Derültség.)* Van nekem 23 községem, ebben a 23 községben van — azt hiszem nem túlzok — legalább 500 cseléd, családos cseléd. Kerületem minden községében minden szegény ember — kicsi, nagy — mind nagyon jól tudja azt, hogy az én ajtóm egyetlen egy szegény ember előtt bezárva nincs soha, és bátran büszkélkedhetem azzal, hogy igenis bizalmukkal megtisztelnek, mert ügyes-bajos dolgaikban bizony elég feles számmal fordulnak hozzám közbenjárásért, segélyért, jótanácsért.

És mégis csodálatos, hogy ebben a nagyfontosságu kérdésben, a mely épen a legszegényebb osztályt, a cselédeket érinti, 500 cseléd közül egynek sem jutott eszébe, hogy akár szóval, akár irásban hozzám fordult volna mint képviselőjéhez, hogy én e derestörvény, e kulitörvény ellen itt a törvényhozás előtt állást foglaljak.

Az igaz, t. képviselőtársam, kaptam én két litografirozott felhivást, az egyik Hevesről szól, a másik Karácsond községből. E két község jó távol fekszik egymástól, a népei sem igen érintkeznek, és csudálatos, mégis teljesen azonos szövegű két felhivást kaptam, a melyben csak épen a helységnevek vannak tintával beleszurva, ugy hogy ez nagyon magán viseli a közös származás, az egy gyárban való születés bélyegét. De meg is győződtem azután, mert kiváncsi voltam a dologra, hogy egy gyárban születtek ezek a litografirozott kérvények, mert hozzám jutott egy másik felhivás: »Testvérek«, s alá van irva a »magyarországi ujjászervezett szocziáldemokrata párt vezetősége«. Ebben a felhivásban azt mondja a magyarországi ujjászervező szocziáldemokrata párt vezetősége, hogy *(olvassa)*: »minden követ meg kell mozgatni, hogy ez a gyalázatos deresjavaslat törvénynyé ne legyen.

Minthogy azt a cselédtörvényt csak május 13-ika után fogja tárgyalni a képviselőház, van még arra is idő, hogy kerületetek országos képviselőjét is felszólitsátok arra, hogy a derestörvény ellen szavazzon.

Ne törődjetek azzal, milyen párti a képviselőtök, hanem a mellékelt levelet irjátok alá minél többen, választók és jogtalanok, kereskedők, iparosok, földmívesek stb. és tegyétek azután boritékba és legkésőbb május 13-ig póstán küldjétek a kerület képviselőjének czimére. Ha a lakását nem tudnátok, akkor czimezzétek a levelet: »Képviselőház, Budapest.« Megkapja ugy is.« Hát ez nagyon szép. Igy csinálják a nagy vihart. Hanem van még egy érdekes passzus, a mely aztán bizonyos üzleti szempontokat is tüntet fel. *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja ugyanis *(olvassa)*: »Elvtársak, cselekedjetek! Ezt a kis munkát ne sajnáljátok; hogy a nagy küzdelemnek a derestörvény ellen mi lesz az eredménye, azt meg fogjátok olvasni a Szabad Szó-ban. *(Mozgás.)* Előfizetési ára negyedévre 1 korona 20 fillér. Megrendelhető: Budapest, VII. István-út 67 szám.« *(Élénk derültség balfelől.)*

Hát már most tudom, t. képviselőház, hogy én miért kaptam két teljesen egyenlő szövegü felhivást Heves városából és Karácsond községből. Még tovább megyek. Van ebben a két felhivásban egy természetrajzi csoda. Nevezetesen a hevesi kérvényen — tulajdonképen nem kérvény, hanem rendelet jellegével bir — van 165 aláirás. Természetrajzi csoda, s első pillanatra szembe tünik, hogy a 165 aláiró az ég kegyelméből mind teljesen egyenlő irástudási képességgel van megajándékozva, hogy tehát itt egyetlenegy eredeti aláirás nincsen, legfeljebb azé, a ki azután merészkedett 164 társának nevét erre az okmányra egyszerüen ráhamisitani. Ugyanez az eset megvan a karácsondi 61 aláirásnál is, ezeket is teljesen egyenlő irással ajándékozta meg az ég, vagy pedig valaki merészkedett társainak nevét egyszerüen erre az okmányra is ráhamisitani.

Most már nagyon jól méltóztatik látni, hogy mi tudjuk, honnan jő az a nagy vihar. Azt kérdezem én már most t. képviselőtársamtól, lehetséges-e az, hogy ma, a XX. században azon hevesvármegyei 226 ember közül egyetlenegy sem tud irni, holott abban a vármegyében csak római katholikus felekezeti iskola több mint 800 van, azonkivül van ott más felekezeti iskola is? Hát nem tudták-e azok az okmányt kiállitó urak azt, hogy ha valaki azt akarja, hogy az ő aláirásának sulya, értéke, becse legyen akkor, ha irni nem tud, keze keresztvonását kell rátennie az iratra két tanu előtt? Mindez nem történt meg, hanem valaki egyszerüen ráhamisitotta az okiratra társainak nevét. Azt kérdem én, helyes és megengedhető-e, hogy egy képviselőt törvényhozói működésében ilyen együgyü, közönséges hamisitványokkal akarnak némelyek irányitani, félrevezetni, sőt esetleg még terrorizálni is?

Mezőfi Vilmos: A vasutasok százával küldenek levelet!

Hellebronth Géza: Tény az, hogy én azt a vihart, a melyet az igen t. képviselőtársam, mint a javaslat elleni legfőbb argumentumot volt szives multkori beszédében a fejünkhöz vagdalni, a cselédek részéről egyáltalán nem látom, hanem igenis látom azt a szocziálista és az ezzel rokon haladópárti sajtóban. Azt hiszem és megengedem, hogy ez a nagy harag, ez a nagy ellenszenv és vihar az igen t. szocziálista vezér urak lelkében valóban háborog, mert látják, hogy talajt veszitenek; mert érzik, hogy ezzel az alkotással a magyar állam ismét egy hatalmas fegyvert fog kivenni az üzletszerű agitáczió kezéből. És hogy a bizalmat miképen iparkodnak megszerezni, igen t. képviselő ur, — már engedelmet kérek, hogy épen a személyét aposztrofálom — azt mutatja ez a kezeimhez jutott másik, ilyenfajta felhivás. Nevezetesen az igen t. földmivelésügyi miniszter ur nagyszabásu beszédében többek között azt mondotta hogy: »különben bátor vagyok azt kérdezni Mezőfi t. képviselőtársamtól, hogy hol és mikor nyert ő a cselédektől megbizást; nagyon kiváncsi volnék látni elevenen azokat a cselédeket, a kik őt megbizták, de a mig a cselédektől nyert ezt a megbizást elénk nem terjeszti, addig őt a legjobb akarattal is megbizásnélküli ügyvivőnek kell tekintenem«.

Hogy az igen t. földmivelésügyi miniszter urnak teljesen igaza volt, a midőn ezt mondta, az kitünik abból, hogy ezen beszéde után rohamosan indult meg az ujjászervezett szocziáldemokrata sajtó munkája; ezrével nyomatták a »Testvérek« czimű felhivásokat, a melyek alá a »magyarországi ujjászervezett szocziáldemokratapárt vezetősége« van irva, és a melyekben felhivják az országban levő elvtársakat, hogy tömegesen irják alá ezeket a mellékelt bizalmi nyilatkozatokat . . .

Mezőfi Vilmos: Be is mutattam.

Hellebronth Géza: . . . s küldjék azokat Mezőfi Vilmos t. képviselőtársunkhoz, hogy ő ezekkel igazolhassa, hogy nem megbizásnélküli ügyvivő, hanem ő a cselédeknek atyja és valóságos megbizottja.

Mezőfi Vilmos: Be is fogom bizonyitani!

Hellebronth Géza: Ha olyan okmányokat méltóztatik majd igazolásul felmutatni, a minőket az igen t. képviselő ur utasitása folytán nekem és képviselőtársaimnak küldtek, akkor ismét kénytelen leszek kijelenteni, hogy ezeknek semmi értékük sincs, mert közönséges hamisitványok.

Az igen t. képviselő ur kifogásolja, hogy a törvényhozás ezt a cselédtörvény-javaslatot tárgyalja és törvényerőre akarja emelni; meg akarja

vonni ettől a parlamenttől az ezen törvényjavaslat tárgyalásához való erkölcsi és ethikai jogot és azt mondja: nincsen joga ennek a képviselőháznak, ennek a törvényhozásnak megalkotni ilyen vagy ehhez hasonló törvényeket, mert ez csak a mindent boldogító általános titkos választói jog megalkotására kapott mandátumot és utasitást.

T. képviselőtársam itt ismét egy kis tévedésben van. Először is ez a képviselőház nemcsak az általános választói jog, — vagy mondjuk helyesebben: a választói jog reformjának — megalkotására kapott jogot és megbizást, hanem e mellett más nagy állami érdekek és nagy szocziális kérdések megoldására is, a mint ez kitünik abból a nagyszabásu programmból, a melyet a ház üléseinek kezdetén az igen t. miniszterelnök ur a háznak szives volt bemutatni. De engedje meg a t. képviselő ur, ezt a modern felfogást nem fogadhatom el eo ipso sem a melylyel egy parlamentnek törvényhozói jogát meg akarja nyirbálni csak azért, mert — ugymond — épen azért nem illetékes erkölcsileg és ethikailag ez a parlament a cselédtörvény megalkotására, mivel ebben a házban cselédek és munkások még nem foglaltak helyet.

Mezőfi Vilmos: Nem szavazhatnak!

Hellebronth Géza: Ez legalább is nagy naivitás. Nagyon jól méltóztatik tudni, hogy a törvényalkotás joga eddigelé sem volt és ma sem monopóliuma a cselédeknek és a munkásoknak, és remélem, azt is el méltóztatik hinni, hogy egy parlamentnek törvényalkotási joga nem függ tagjainak vagy megbizóiknak társadalmi állásától.

Engedje meg a t. ház, ha egy kissé hosszasabban foglalkozom t. képviselőtársamnak nyilatkozatával, azonban, mint emlitettem, azért teszem, mert benne egy számban még mindig erős, nagy pártnak a programmját, törekvését látom megnyilvánulni. És ép ezért vagyok bátor a törvényjavaslatra vonatkozó direkt észrevételeire is néhány szóval válaszolni. Nevezetesen a mi a t. képviselőtársamnak a javaslat érdemére vonatkozó kifogásait illeti, őszintén megvallva, ezek rám azt a benyomást teszik — én figyelmesen meghallgattam és alaposan átolvastam beszédét — hogy a t. képviselő ur soha életében gazdasággal nem foglalkozott, ez a tér, ez a terület a képviselő ur előtt terra incognita. Teljesen ismeretlen terület és csak népgyülé-ekben és talán ügynökeinek és egyes félrevezetett szerencsétlen cselédnek vagy munkásnak előadásából ismeri, szóval a képviselő ur egy nagyon is egyoldalu informácziónak alapos és mély szuggesztiója alatt áll.

Mert, hogy ha a törvényhozás azokat a kivánságokat és követeléseket, a melyeket t. képviselőtársam a javaslattal szemben felhoz, mind akczeptálja és azt mind törvénybe beiktatja, viszont mindazt törli, a mit töröltetni akar, akkor méltóztassék elhinni, hogy Magyarországon a mezőgazdaság egy nap alatt teljesen tönkremegy. Becsukhatja minden gazda a majorját, tanyáját, elbocsáthatja minden cselédjét, és ugy maga, mint cselédjei az apostol urakkal együtt — mert ezek is rá lennének utalva — bátran kivándorolhatnak nem Amerikába, mert ezeket a lehetetlen kivánságokat még ott sem lehet honorálni, hanem valami ismeretlen csillagzatba.

Állitásom igazolására leszek bátor egy pár szemelvényre kiterjeszkedni felszólalásomban, azokra t. i., a melyeket legjobban kifogásol képviselőtársam a törvényjavaslatban. Nevezetesen kifogásolja először a 18. §-t, a mely a gazdának megadja azt a jogot, hogy a cselédet szükség esetében egy másik cseléddel helyettesithesse. Ezt nagyon nagy sérelemnek tartja a t. képviselő ur. Én értem, hogy miért tartja a t. képviselő ur ezt olyan nagy veszedelemnek. Azért, mert rögtön megtalálta a lólábat, átlátta, hogy ez a paragrafus alkalmas lesz arra, hogy annak a szerencsétlen gazdának a helyzetét megkönnyitse egy netaláni részletes sztrájk esetére.

Én ezzel ellenkező véleményben vagyok és azt mondom, hogy ez a törvényjavaslat épen azért értékes, mert mig egyfelől a törvényhozás védelmezi a cselédet a rosszakaratu gazda támadásai ellen, addig védi a gazdát is a rosszakaratu cseléd fondorlataival szemben.

Mezőfi Vilmos: Nem is mondtam, hogy ne védje. *(Zaj!)*

Hellebronth Géza: És ne méltóztassék mindjárt a sztrájkra gondolni. A gazdaembernek más esetekben is lehet feltétlen szüksége a helyettesitésre. Csak egy példát mondok. Megbetegszik egy gazdának a kerülője, a kire az egész határnak a felügyelete van bizva. Kérdem, ne legyen-e meg a gazdának az a joga, hogy azt a kerülőt egy másik megbizható emberével helyettesithesse, hogy az ott felügyelhessen? Őrizetlenül maradjon-e egész gazdasága, egész vagyona? *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Vagy mondok egy másik példát. A gazdának személyes szolgálatára rendelt cselédje: kocsisa, megbetegszik. Hát ha az a gazda el akar valahova menni, maga fogjon be, üljön fel a bakra, etesse-itassa jószágát, hordja ki az almot alóla, mossa a kocsit stb. stb., mind csak azért, mert Mezőfi képviselő ur nem engedi meg, hogy az a gazda egy másik cseléddel helyettesithesse — természetesen ideiglenesen — megbetegedett cselédjét.

Ilyen és ehhez hasonló esetek száz és százszámra fordulnak elő minden gazdaságban, s ha a helyettesités jogát megvonjuk a gazdától, ezáltal a gazdaságokat teszszük tönkre. *(Igaz! Ugy van!)*

De kifogásolja a t. képviselő ur a törvényjavaslatnak 5. §-át is, a mely azt mondja,

hogy a szerződés tartama alatt, az u. n. szolgálati idő tartama alatt utlevél a cselédnek ki nem adható a gazda beleegyezése nélkül és a cseléd nem távozhatik a gazdaságból. *(Helyeslés balfelől.)* A szakasz ezen intézkedésében aztán nagy veszedelmet lát a képviselő ur; azt mondja, hogy ez röghöz kötöttség, hogy ez a jobbágyságot állitja vissza, hogy a személyes szabadságot, a szabad forgalmat, a szabad vándorlás és költözködés jogát akadályozza és hogy leköti, valóságos rabszolgájává teszi a cselédet a gazdának. *(Ellenmondások.)* E felfogásával önmagának mond ellent a t. képviselő ur. *(Halljuk! Halljuk!)* Bátorkodom ezt megmagyarázni.

A törvényjavaslat egy másik paszsusánál támadta a képviselő ur a javaslatot azért, mert szerinte az kétféle becsületet állit fel, és elitéli a javaslatnak ezen intézkedését. Ennél a szakasznál pedig a t. képviselő ur maga esik bele a kátyuba és ő állit fel kétféle becsületet. *(Halljuk!)*

A szerződésszegés, nézetem szerint, nemcsak jogtalan, nemcsak törvénytelen, de becstelen cselekmény is. *(Igaz! Ugy van!)* Becsületes ember megtartja a szavát, megtartja az önként kötött szerződést. S a képviselő ur akkor, a mikor ezt a becsületes cselekményt: a szerződésnek hü megtartását, feltétlenül követeli a gazda részéről, ugyanakkor a szerződésszegést, ezt a jogtalan és becstelen cselekményt megengedhetőnek tartja a cseléd részéről. *(Mozgás.)*

Engedje meg a t. képviselőtársam, de a mint ebben a törvényjavaslatban nincs sehol kétféle becsület lefektetve, — mert a hol a dorgálásról van szó, ott sem állapit meg a javaslat kétféle becsületet, mert nem képzelhetek Magyarországon gazdát, a ki cselédjét, ha talán kissé erősebb szavakkal dorgálja is, egyéni becsületében is akarná támadni — *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* ugy ennél a szakasznál sem fogadható el az igen t. képviselőtársam által felállitott kétféle becsület. *(Ugy van! balfelől.)*

Hiszen a cselédet nem a csendőrszurony viszi a gazdaságba és szerződteti el a gazdához. A cseléd önként, a maga jószántából, a maga szabad elhatározásából, mint jogokkal biró önhatalmu lény lép oda és ajánlja fel szolgálatát bizonyos bérért, mondjuk egy esztendőre, vagy több-kevesebb időre. A gazda, bizva a jelentkező becsületében, felfogadja őt, megadja a bért és e szerint rendezi be a gazdaságát egy esztendőre.

Tegyük fel, hogy a legnagyobb munkaidő folyamán, akár csábitás, akár izgatás, akár pedig a vándorlási hajlam felébredése miatt egy vagy több cselédnek eszébe jut kiváltani utlevelét és egy szép reggelen beállitanak a gazdához, hogy ők kimennek Amerikába. Tessék elképzelni annak a szegény megcsalt gazdának helyzetét. Hiszen ez a tönkremenéssel határos. Csak nem akarja t. képviselőtársam az összes magyar gazdákat a tönk szélére juttatni csak azért, hogy a cselédnek megadja a jogot egy becstelen cselekménynek, a szerződésszegésnek elkövetésére?

De a személyes szabadság megsértését látja a t. képviselő ur abban is, hogy a törvényjavaslat megtiltja a cselédnek, hogy a gazda engedélye nélkül vendégeket fogadjon. Legyünk ezzel is tisztában. Ne menjünk mindjárt a végletekig. Dehogy nem fogadhat az a cseléd vendéget! Csak tisztességes legyen az a vendég. Nem képzelhetek Magyarországon oly gazdát, aki a tisztességes vendég elfogadását a cselédnek megtiltaná.

De vannak ám nem tisztességes vendégek is, és itt engedje meg, nem is mindjárt azokat a bizonyos pesti urakat értem, a kikre hivatkozik a t. képviselő ur, de vannak gyanus alakok, vannak tolvajok, rossz előéletü alakok. Hát ne adjuk meg a gazdának azt a jogot, hogy az ily gyanus alakokat tanyájáról, majorjából kitilthassa, hogy ellenőrizhesse, kik fordulnak meg tanyáján? Elvégre mégis csak az ő tulajdonát, az ő vagyonát képezi az a major. Mert azt nem lehet kifogásnak elfogadni, hogy hiszen a rendőrségnek vagy a csendőrségnek dolga felügyelni, hogy ott, a hol gyanus alakok fordulnak meg, vizsgálatot tartson, azt kipuhatolja, az illetőket felelősségre vonja, igazolásra szólitsa fel, esetleg le is tartóztassa. Ez nem elég ok a kifogásolásra, mert hiszen akkorára, a mikor a csendőrség megérkezik és funkcióját elvégzi, akkorára azok a gyanus alakok a gazdának vagyonában, de személyében is már oly károkat tehettek, a melyeket semmiféle csendőr, semmiféle törvény visszacsinálni, reparálni nem tud. A gazdának feltétlenül meg kell adni a jogot, hogy ellenőrizze azt, kik és miféle alakok fordulnak meg tanyáján.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy azok a szeretett vendégek — t. i. a pesti urakat értem alatta, a szocziáldemokratákat — mégis csak be fognak menni a tanyákba és majorokba. *(Mozgás.)* Megengedem, hogy mint vendégek be fognak jöhetni a tanyákba és majorokba. De csak mint vendégek. Mert igaz, hogy azok közül a pesti urak közül soknak megvan az a nemes tulajdonsága, hogy ha az ajtón kidobják, bejőn az ablakon. De engedelmet kérek, azt már kétségbe vonom, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy állandó tartózkodásra képesek legyenek a mi becsületes, józan gondolkodásu magyar népünknél berendezkedni. Saját tapasztalatomból merem állitani, hogy ez az állitásom nem a légből kapott; hanem igenis tapasztalás utján mondhatom ezt.

Méltóztatik jól emlékezni, hogy midőn két évvel ezelőtt a t. képviselő ur megalkotta Hevesen az első ujjászervezett szocziális szakszervezetet, nagyon nagy lett a lelkesedés a

városban. 700-nál többen iratkoztak be, ha jól tudom, — de hiszen jobban méltóztatik tudni — a szakszervezetbe. Örömben, boldogságban uszott az egész város és várták a Messiást, meghivták Mezőfi Vilmos t. képviselőtársamat is.

Le is ment. Véletlenül együtt utaztunk Kálig, — első osztályon. Igaz, azt hallottam, hogy Hevesen már a III. osztályból szállt ki; bizonyára jelezni akarta ezzel, hogy ott már nem a nagyságos képviselő, hanem az egyszerű népapostol jelenik meg hivei közt. *(Mozgás.)*

Mezőfi Vilmos: És ezt elhiszi ? Elhiszi?

Hellebronth Géza: Igy mondták. Elég az hozzá, fényes pompával fogadták, zászlós bandérium jött ki eléje, nagy kocsisor volt, nagy üdvrivalgással fogadták három órás, nagyszabásu beszédét, meg is vendégelték, szóval hegyenvölgyön lakodalom volt. És ma a legjobb tudomásom van arról, hogy az a nagy lelkesedés hova lohadt le. Mert ma már a szakszervezetnek összesen 57 tagja van és még ezek is, ugy hallom, nem valami nagyon bőségesen küldik fel a központi pártkassza telhetetlen fiókjába az obulusaikat, hanem megtakaritott filléreiket a Heves városi takarékpénztárban helyezik el. *(Derültség.)*

Azért vagyok bátor, t. képviselőtársam, azt mondani, hogy csak mint vendég jöhet be a szocziáldemokráczia ezekbe a tanyákba és majorokba. *(Zaj.)* Nem félek én attól, hogy az a józan, becsületes, magyar gondolkozásu nép ki ne ábrándulujon ebből, és állandó tartózkodásra nem fog alkalmas terrénumot nyujtani a szocziáldemokráczianak.

Mezőfi Vilmos: Majd meglátjuk a jövő választáskor! *(Zaj.)*

Hellebronth Géza: Kifogásolja az igen t. képviselőtársam a sok között — mert hiszen tulajdonképen mindent kifogásol, még azt is, a mi a cseléd javára szolgál — a 23. §-t, a mely a cseléd pihenőjét szabályozza, és azt mondja, hogy ez nem helyes, hanem ezt preczize kellene kimondani, talán óraszámra megállapitani, mint van az ipari munkásoknál.

Engedje meg a t. képviselő ur, itt ismét egy igen nagy tájékozatlanságára kell felhivnom szives figyelmét, mert a mezőgazdasági munkást az ipari munkással összehasonlitani, egy kalap alá vonni, egy órarendbe beleszoritani csak a mezőgazdaság teljes nem ismerése mellett lehet. Megengedem, hogy az ipari munkánál lehetséges az óraszámra való megegyezés, mert az legtöbbnyire csupán a munkaadó és a munkás közti kölcsönös megegyezéstől függ; azonban a mezőgazdasági munka nemcsak a munkaadó és munkás, a gazda és cseléd közti megállapodástól függ, hanem függ először az évszakoktól, másodszor az éghajlati viszonyoktól, harmadszor függ a talaj minőségétől és végül függ a mezőgazdaságnak ezerféle változásaitól. *(Igaz! Ugy van!)* Ezt egy órarendbe belefoglalni egyenlő volna a mezőgazdasági üzemnek lehetetlenné tételével.

Ha méltóztatik megengedni, csak egy példát hozok fel erre. Mondjuk, hogy a törvényhozás elfogadná a képviselő ur javaslatát és órarendben állapitaná meg a cseléd munkaidejét. Azt hiszem, miután már európaszerte az a láz uralkodik, a 8 órai munkaidő láza, bizonyára ő itt is a 8 órai munkaidő mellett volna. De megengedem, hogy elmenne a magyar gazdaközönség iránti nagy jóindulatában és szeretetében a 10, sőt 12 órai munkaidőig is.

Már most tegyük fel, hogy a törvényhozás törvénybe iktatná, hogy a cseléd köteles 12 órai munkaidőt, 6 órától 6 óráig, dolgozni. Ugyan kérem, hányféle mezőgazdasági ágat tenne ezzel tönkre a t. képviselő ur? Egyet mondok. A t. képviselő ur pl. repczét termel. *(Zaj.)* Ha törvénybe van iktatva, hogy a cseléd 6 órától 6 óráig köteles dolgozni, ugyan kérem, méltóztassék megmondani, mikor lesz kegyes az érett repczéjét levágatni? Mert hiszen ha azt nem a hajnali órában a harmattal vágatja, akkor az ég madarainak termelte a repczét.

Vagy bekövetkezik a hordás. Tudjuk, hogy a hordás a legsürgősebb és legfontosabb munkája a gazdának, hiszen egész évi szorgalmának és Isten áldásának gyümölcsét akkor hordja be. Ha törvénybe volna iktatva, hogy a cseléd 6 órától 6 óráig dolgozik, akkor a t. képviselő ur még uj esztendő körül is akár búsan, akár vigan, de még mindig hordhatná be a kereszteket, sőt akkor már nem a terményét hordaná be, hanem a kizöldült értéktelen gazt. *(Igaz! Ugy van!)*

Elnök: Figyelmeztetnem kell a t. képviselő urat, hogy a képviselőház a mai ülés elején elhatározta, hogy 1 órakor áttér az interpellácziókra. Minthogy pedig fél kettő van, nagyon kérem a képviselő urat, méltóztassék rövidre fogni beszédét.

Hellebronth Géza: Engedje meg a t. képviselő ur, — és én itt a háznak szives engedelmét is kérem — hogy még csak egy kérdésre kiterjeszkedjem, *(Zaj.)* melyet mint az általa, tudniillik a t. képviselőtársam által képviselt szocziáldemokráczia követelését hozta fel a javaslat ellen, hogy erre rövid válaszomat megadhassam. Engedje meg a t. ház, és itt a t. képviselő urat még egy tájékozatlanságára kell figyelmeztetnem.

Somogyi Aladár: Csak egyre?

Hellebronth Géza: Nem igen lehet járatos a képviselő ur a Magyarországon bevett vallásfelekezetek temetési stóladijai tekintetében, mert ha járatos volna, akkor örömmel kellene elfogadnia a törvényjavaslatban lefektetett azt az elvet, mely a 10 és 20 koronás hozzájárulási arányt kimondja. A képviselő ur önmagával jön ellenkezésbe, mikor azt mondja, hogy ő ezt nem fogadja el és követeli, hogy tisztességes

eltakaritást mondjon ki a javaslat; szó szerint igy mondta.

Mezőfi Vilmos: Benne van az eredeti javaslatban.

Hellebronth Géza: A törvényjavaslat másik passzusát azért kifogásolta, mert az az ő szavai szerint nagyon elasztikus fogalmat állapit meg, ez pedig százszorta elasztikusabb, mert a tisztességes temetés fogalma alá esik a püspöki temetés is teljes asszisztenciával, énekkarokkal és honvédzenekarral; *(Derültség balfelől.)* de tisztességes temetés az is, ha azt az egyszerű falusi segédlelkész végzi; a képviselő ur pedig azt is tisztességes eltakaritásnak tartja bizonyára, ha egyházi asszisztenczia nélkül vörös zászló alatt a Marseillaise hangjai mellett történik. Sokféle temetés van, melyek mindegyike belefoglalható a tisztességes eltakaritás fogalmába és a t. képviselő ur épen ezáltal akarja kiszolgáltatni a gazdát a lehetetlen követeléseknek, a birói beavatkozásnak és az örökös perpatvarnak. Meghal pl. egy katholikus cseléd, a ki azt mondja, neki püspöksüveges temetés kell, vagy meghal egy református, az sem adja alább, ő is azt kivánja, vagy meghal egy zsidó — az kevés van, de lehet — az a budapesti főrabbi urat kivánja. De mondok még egy esetet. Meghal egy elvtárs és a család azt mondja a gazdának: én pedig követelem, hogy nekem az egész budapesti pártvezetőséget hozasd le és a halottas beszédet maga a t. pártvezér, Mezőfi Vilmos ur mondja el. *(Derültség balfelől.)* Nem tudom, először is vállalkoznának-e ily emberbaráti cselekményre, másodszor, ha vállalkoznának, ugyan mennyiért vállalkoznának a képviselő urak? *(Felkiáltások balfelől: Drágán!)* A ki ily lehetetlen dolgokat állit fel a gazdával szemben, annak eljárása csak a gazdasági dolgok nem ismeréséből származhatik.

Csak egyet még, s ezzel bevégzem beszédemet. Az igen t. képviselő ur illatos virágokhoz volt szives hasonlitani az ebben a törvényjavaslatban lefektetett intézkedéseket és azokat bokrétába kötötte és azután elvetette. Én is megpróbáltam a képviselő ur ellenvetéseit bokrétába kötni . . .

Somogyi Aladár: Gyönyörű bokréta!

Hellebronth Géza . . . de azt találtam, hogy ez mind oly virágokból áll, mely virágok oly növényeken nyilnak, melyek a botanikában a mérgesek közé vannak sorozva. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Én azt hiszem, lelkem legszentebb meggyőződésével, hogy a józan gondolkozásu, becsületes magyar nép el fogja dobni ezt a bokrétát, melynek minden szála mérget lehel, melynek nyomában csak pusztulás, vész és rombolás származik.

A törvényjavaslatot elfogadom. *(Élénk helyeslés és taps balfelől. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Mezőfi Vilmos *(szólásra jelentkezik).*

Elnök: Milyen czimen kiván a képviselő ur szólni?

Mezőfi Vilmos: Személyes kérdésben.

Elnök: Ilyen nincs a házszabályokban.

Mezőfi Vilmos: Tehát személyes megtámadtatás czimén bátor vagyok szót kérni.

Az igen t. képviselő ur érdemesitett arra, hogy beszédében kiválóan foglalkozzék szerény személyemmel. A részletes tárgyalás folyamán lesz alkalmam egyik-másik érvét megczáfolni. Ez alkalommal csak a félreértések kikerülése végett akarom kijelenteni, hogy azt a levelet, melyet a képviselő ur kapott, nem én irtam és nem én irattam alá, ha tehát olyan nevek vannak benne, a melyeket nem az illetők irták alá, ez valószinűleg onnan van, hogy nem tudnak irni, vagyis a magyar állam nem gondoskodott arról, hogy őket irásra és olvasásra tanittassa. *(Zaj.)*

Hogy pedig én első osztályon utazom, de harmadikból szálltam ki Heves községében, erről igen rosszul informálták a képviselő urat, mert az én elvtársaim bölcsen tudják, hogy, mint országgyülési képviselő, ép ugy mint képviselőtársaim bármelyike, kedvezményes áron tudok hozzájutni első osztályu vasuti jegyhez, és teljesen tisztában vannak vele, hogy mi utazhatunk első osztályon, de lehetünk a mellett az elnyomott munkásnép igazi szószólói, ha nem is harmadik osztályon utazunk.

Elnök: A háznak az ülés elején hozott határozatához képest a tanácskozást most félbeszakitjuk és áttérünk az interpellácziókra.

Mielőtt azonban az interpellácziókra áttérnénk, bátor leszek javaslatot tenni a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve. *(Halljuk!)*

Javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését hétfőn, 1907 évi május hó 27-én délelőtt 10 órakor tartsa és ezen ülés napirendjén legyen: az elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, azután pedig a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelmében mondom ki a határozatot.

Most pedig következik a belügyminiszter válasza Vajda Sándor képviselő urnak a nagysomkuti, szilágycsehi és krassói választásokon elkövetett visszaélések és törvénytelenségek tárgyában hozzáintézett interpellácziójára. *(Halljuk! Halljuk!)*

(Az elnöki széket Návay Lajos foglalja el.)

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! A mult évben Vajda Sándor t. képviselő ur által hozzám intézett interpelláczióra lesz szerencsém válaszolni, és pedig tenni fogom ezt pontról-pontra, interpellácziójának egyes tételeihez szabva válaszomat.

Az interpelláczió első pontja igy szól *(ol-*

vassa): »Van-e tudomása a belügyminiszter urnak arról, hogy a szilágycsehi, nagysomkuti és krassói választókerületekben a lefolyt általános választások alkalmával a közigazgatási közegek hatáskörüket túllépve, a törvény egyenes tilalma ellenére a választás eredményét illetéktelenül befolyásolták? Ha van tudomása, hajlandó-e a való tényállás kipuhatolása végett a vizsgálatot elrendelni, s az ahhoz mért megtorló intézkedéseket a ház értesitése mellett haladéktalanul megtenni?

A vizsgálatot elrendeltem. Az sült ki, hogy ilyen visszaélés ott nem történt. Ha történt volna, legyenek meggyőződve, hogy igazságot szolgáltattam volna.

E házban senki sem áll távolabb az önök programmjától, mint én; senki sem olyan határozottan ellensége a nemzetiségi pártállásu politikának, mint én. *(Élénk helyeslés.)*

Én teljesen meg vagyok győződve, hogy a nemzetiségi politika közveszélyes politika; *(Ugy van! Ugy van!)* közveszélyes a magyar államra, a melynek ezeréves történelmi tradicziójával, geográfiai fekvésével, szükséges egységes összealkotásával ellentétben van; veszélyes azokra a népekre, a melyeket politikai ábrándok és kalandok kedvéért közveszélyes összeütközésekbe visz. Ez a politika olyan ezélokat tűz ki, a melyeket csakis erőszakkal, csakis vérrel, csakis forradalommal foghatnának kivivni és ha valaha e politika sikereket érne el, azokat is mindig csak erőszakkal és vérrel tudnák megvédeni, mert egy természetellenes, a magyar nemzet és az itteni erősebb tényező akaratával, érdekeivel ellentétes helyzet mindig tarthatatlan lesz. *(Ugy van! Ugy van!)* Beleviszik a népet ilyen veszélyes küzdelembe, annak daczára, hogy ha békében hagynák, nyugodtan fejlődhetnék, *(Ugy van! Ugy van!)* a nélkül, hogy még nemzeti létét is koczkáztatná. *(Igaz! Ugy van!)*

De mondom, annak daczára, hogy az ő programmjukkal a legélesebb ellentétbe helyezkedem és azt közveszélyesnek tartom, nem engedhetném meg azt soha, hogy a köztisztviselők törvényellenes eszközökkel küzdjenek egyes pártok ellen, akár a választásnál, akár a választáson kivül. *(Helyeslés.)* Erős meggyőződésem az, hogy csak törvénytisztelet alapján állhat meg egy állam. *(Helyeslés.)* De nemcsak azon elvi álláspontom, a mely a törvénytiszteletnek feltétlen uralmát követeli meg, de a czélszerűségi szempont is arra vezet, hogy törvényellenes intézkedéseit a közigazgatási hatóságoknak soha meg ne tűrjem és meg ne engedjem. *(Helyeslés.)* Pereznyi ezélt talán el lehet érni törvényellenes eszközökkel, de ez koczkára teszi az állam tekintélyét, *(Igaz! Ugy van!)* a rendnek alapját, *(Helyeslés.)* azt az erőforrást, a melyből minden állam az erejét meriti: a törvénytiszteletet. Én, hogy ha láttam volna, hogy a közigazgatási tisztviselők visszaélnek állásukkal, szatiszfakcziót adtam volna a t. képviselő urnak. Miután azonban meggyőződtem, hogy a különben is konkrét adatokkal nem is indokolt vád teljesen alaptalan, ebben az irányban nem tehettem semmit. *(Helyeslés. Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselőház!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Második pontja az interpellácziónak a következőképen szól *(olvassa)*: Van-e tudomása a belügyminiszter urnak arról, hogy a szilágycsehi választókerületben ismeretlen tettesek Pap Demeter módosi lelkészt és még egy választót agyonütöttek, és ha van, hajlandó-e az igazságügyminiszter urral egyetértőleg ugy a bűntény értelmi szerzőjét, mint a bűntény végrehajtóját kiderittetni és példásan, szigoru eljárással hasonló bűntények megismétlődését megakadályozni?

Tudomásom arról nincsen, hogy agyonütötték, hanem igenis van tudomásom arról, hogy ma is él. *(Derültség.)* Először is konstatálom, hogy nem is a román párthoz tartozott az illető, hanem a magyarhoz, a magyar jelöltre akart szavazni. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Konstatálom másodszor, hogy az az összekoczczanás, a melynek ő is áldozatul esett, — azt hiszem, eltörték a karját — épen a románok hibája következtében állott elő. A dolog ugyanis ugy történt, hogy a választás napja előtt megállapodtak abban, hogy a román választók bizonyos uton fognak a választási székhelyre jönni. Ők azonban ezt a megállapodást nem tartották még, másik uton mentek, ott nem volt csendőr és igy nem lehetett őket megvédelmezni. Tényleg suhanczok, még pedig, sajnos, magyar suhanczok a románokat megtámadták és ezt a papot is megverték, a ki, mondom, a magyar jelöltre akart szavazni. Arra a kérdésre, hogy hajlandó vagyok-e példásan, szigoru eljárással büntetni az illetőket, az a válaszom, hogy tudhatja a t. képviselő ur, hogy nekem nem áll jogomban és módomban a bűntetteket megtorolni; *(Igaz! Ugy van!)* nem vagyok abban a helyzetben, hogy beleavatkozzam a bíróság eljárásába. És ha most ezt megtenném az önök érdekében, talán az urak huznák a rövidebbet, mert, sajnos, az urak ellen kellene többször követelnem a szigoru büntetést. *(Derültség.)* Ha ma utasitanám a bíróságot, hogy szigoruan járjon el azok ellen, a kik a román ellen követtek valamely bűntényt, gyakrabban jönnék abba a helyzetbe, hogy az általa elkövetett bűntény szigoru megbüntetését sürgessem. *(Helyeslés.)* De hiába is tenném, a magyar bíróság van annyira független és önérzetes, hogy ezt a beavatkozást visszautasitaná. *(Helyeslés.)*

(Olvassa): »Van-e tudomása a belügyminiszter urnak arról, hogy Amacz községi lelkészt, dr. Ardelean Jánost csendőrökkel vezet-

tették elő, a hivatalos közegek embertelenül meghurczolták és minden igaz ok nélkül személyes szabadságában és méltóságában megsértették?«

Nincs tudomásom. Megint teljesen hamis informáczión alapult ez a pont. Maga az illető lelkész bevallotta, hogy nem igaz a vád; hogy ő köszönettel tartozik a csendőröknek, a kik őt a községbe bekisérték, a mikor a kihallgatásáról volt szó. Ő ugyanis a választás napján, miután a községben zavargás volt, megijedt és nem akart többé visszamenni; kérte a püspökétől, hogy helyezzék őt át más helyre. Mikor ki kellett őt hallgatni és mikor őt e czélból behivták, maga örült, hogy a csendőrök kiséretében mehetett oda és ezt meg is köszönte. *(Derültség.)* Efféle vádakról tehát szó sem lehet.

Molnár Jenő: Baj van Dácziában! *(Derültség.)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter *(olvassa)*: »Van-e tudomása a belügyminiszter urnak arról, hogy Amacz községben a magyar lakosságot, mely az odavaló román lakossággal ősidőktől fogva békés és testvéries egyetértésben élt, ismeretlen tettesek annyira felizgatták a román lakosság ellen, hogy számos embert a románok közül legyilkoltak (Kovács György, Suta Juon és Dragos Josip), számosat sulyosan és életveszélyesen megsebesitettek?«

Kérem, arról igenis van tudomásom, hogy ott verekedés volt és ott több román megsebesült. *(Egy hang a közép hátsó padján: Kettő meghalt!)* Nem halt meg kettő. A verekedés oka az volt, hogy a magyarok egy korcsmából kidobtak egy oláh parasztot, a ki azt mondta, hogy: »ma még magyar vért fogok inni«. *(Zaj.)* És mikor ez megtörtént, jöttek az oláhok és leselkedtek a magyarokra. Erre a magyarok megtámadták az oláhokat, nagy dulakodás támadt, miközben három oláhot megsebesitettek. Hogy tisztán a magyarok hibájából történt-e a dolog, nem lehet tudni, mert hiszen azt a sértő nyilatkozatot, hogy »magyar vért fogok inni«, nem nagy örömmel vehették, *(Derültség.)* és ez volt az oka annak, hogy azt az oláh legényt kidobták a korcsmából, a mit a magam részéről sajnos következménye miatt nem helyeselhetek, azonban a történteken talán mégsem lehet annyira csodálkozni. *(Igaz! Ugy van!)*

(Olvassa): »Van-e tudomása a belügyminiszter urnak arról, hogy daczára annak, hogy a románok sehol a legkisebb okot sem szolgáltatták a választás folyama alatt a hivatalos beavatkozásra, sem pedig politikai bünténykre nem ragadtatták magukat, a csendőrség és némely felizgatott magyar számos románt gyilkolt le?«

Erről szintén nincs tudomásom, hanem ellenkezőleg, arról van tudomásom, hogy a románok is igen nagy mértékben izgattak és mindenféle visszaélések fordultak őnáluk is elő. Például lőfegyverekkel voltak ellátva; egy függetlenségi párti választót, Antal Jánost mellbelőtték. *(Zaj. Egy hang a közép hátsó padján: Pipával!)* Nem pipával, hanem puskával. *(Derültség és zaj.)* Mások revolverrel voltak ellátva. Nagysomkuton a lelkész egy kereszttel járt, a melyet zöld levelekkel takart el. Ott szintén egy revolvert foglaltak le. Nagymértékű túlzás tehát azt mondani, hogy a románok csendesen viselkedtek és csak a magyarok provokálták a dolgot. Sajnos, a magyarok is elragadtatták magukat, mert a szenvedély uralkodott az egész vonalon, de az összetűzések többnyire épen a románok részéről történtek.

(Olvassa): »S ha igen, hajlandó-e a belügyminiszter ur azon a román nép ellen szándékosan terjesztett rágalmakat, hogy a törvényes rend ellen fellázadt, terrorizmusra vetemedett, megczáfolni?«

Sajnos, nem vagyok ebben a helyzetben. Sajnos, kénytelen vagyok azt mondani, hogy mindenütt, a hol nemzetiségi választások voltak, egyhangu az a panasz, hogy a legnagyobb méretű izgatás, terrorizálás folyik. *(Zaj a középen. Elnök csenget.)* Lehet, hogy ez az állitásom téves, de mikor egyenlően, összevágóan mindenütt ugyanaz a jelenség; a mikor a legkülönbözőbb megyékből ugyanazt jelentik, sajnos, nem vagyok abban a helyzetben, hogy megadjam a kivánt czáfolatot. *(Mozgás a közép padjain.)* Nagyon kérem a t. képviselő urakat, hassanak oda, hogy lehessek abban a helyzetben, hogy azután a kellő czáfolatot megtehessem; én a legnagyobb köszönettel fogok tartozni a képviselő uraknak.

(Olvassa): »Van-e tudomása a belügyminiszter urnak arról, hogy Amacz községben a magyar lakosság által a románok közbiztonsága veszélyeztetve van és daczára ennek, a közbiztonság megóvására mindezideig egy szál csendőr sem lett kirendelve? S ha igen, hajlandó-e ugyanazon óvóintézkedéseket megtenni, a melyeket a magyar lakosság csak képzelt veszélyeztetése esetén is megtenni szokott?«

A nélkül, hogy intézkedtem volna, jelentem, hogy az óvóintézkedések azonnal megtörténtek. Ott a községben ugyan nem voltak, de napról-napra portyáztak a szomszéd helységből oda s nem is fordult elő többé semmi zavargás.

(Olvassa): »Van-e tudomása a honvédelmi miniszter urnak arról, hogy a szilágycsehi, nagysomkúti és krassói választókerületekben a csendőrség a nemzetiségi jelöltek választását hallatlan brutális módon terrorizálta, a kormánypárti jelöltek érdekeinek hivatása flagráns megsértésével korlátlanul rendelkezésére bocsátkozott és a közös hadseregbeli erővel törvénytelen s a szolgálati utasitással ellenkező eljárása miatt állandó összeütközésben állott?«

Az, hogy a csendőrség kortesszolgálatot teljesitett volna, nem felel meg a valóságnak. Szintén nagyon kimeritő jelentés van a kezeim közt, a melyben be van bizonyitva, hogy a

csendőrség épugy védte a román jelöltnek programmbeszéde alkalmával a rendet, mint a magyar jelölt beszéde alkalmával; vagy máskor, a mikor a magyarok tényleg felkérték, kogy kortesszolgálatot tegyen és kisérje a korteseket házról-házra, a csendőrség ezt megtagadta. *(Helyeslés.)* Az pedig, hogy a csendőrség állandó összeütközésben lett volna a katonasággal, szintén túlzás. Voltak ugyan nézeteltérések, de a vizsgálat megtörtént és az a csendőrségnek adott igazat.

(Olvassa): »Van-e tudomása a honvédelmi miniszter urnak arról, hogy Karulya községben a kirendelt csendőrség a békésen viselkedő népre lőtt és igy minden ok nélkül megölte Pap Kosztánt és Goncz Juont és sulyosan megsebesitette Pop Zachariet, Bercz Kosztánt és Costin Juont stb. azon okból, hogy a kirendelt csendőrség a román nyelvet nem értvén, a román néppel értekezni nem tudott s igy a nyelv nem értése következtében tiszta sejtelemre a békés polgárokra lőtt?«

A honvédelmi miniszter urral egyetértőleg a válaszom erre az, hogy szintén teljesen hamis alapokon áll ez az állitás. A dolog egészen másképen történt. A magyar választók mentek a választás színhelyére és a románok megtámadták őket. Kevés csendőr volt jelen, és akkor a csendőröket megtámadták, két csendőrt megütöttek, a fegyverükhöz nyultak és a fegyverüktől meg akarták fosztani a csendőröket. Akkor, a mikor figyelmeztették tolmács által a tömeget, hogy oszoljanak szét, akkor, a mikor már veszélyben volt az a pár csendőr, akkor lőttek a csendőrök. A vizsgálat megállapitotta, hogy jogos önvédelemből használták a fegyvert. *(Mozgás a közép hátsó padjain.)* A vizsgálatot a csendőrparancsnokság teljesitette, kihallgatta az összes odavaló lakosságot. *(Zaj a közép hátsó padjain.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: A vizsgálatot nem végezheti más, mint a csendőrparancsnok. *(Folytonos zaj a közép hátsó padjain.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben maradni.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Ezekben válaszoltam az egyes pontokra. És még csak egy megjegyzésem van, az, hogy épen ezek a választások győztek meg engem annak szükségéről, hogy mindenüvé, a hol nemzetiségi jelölt van, a választásokra nagy számu csendőrt rendeljek ki. Ez az intézkedés nagyon erősen megtámadtatott a t. képviselő urak részéről. Itt már többször voltam abban a helyzetben, hogy megmondjam, hogy épen ezen itteni jelenetek az okai ennek az intézkedésnek, mert tapasztaltam, hogy ott, a hol nincsen kellő csendőrség, ott fordulnak elő ilyen esetek. *(Élénk helyeslés.)* És akkor megint panaszkodnak, ugy hogy minden választásnál egész biztos, hogy van mindenféle panaszra okuk: ha nincsen csendőr, akkor azért, mert előfordul a szenvedélyek összeütközése, ha pedig van, akkor telekiabálják egész Európát, hogy csendőrökkel választatunk.

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a belügyminiszter ur válaszát az interpellációra tudomásul venni, igen vagy nem. *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház a belügyminiszter ur válaszát tudomásul veszi.

Következik a belügyminiszter ur válasza Hodzsa Milán képviselő urnak a nyitravármegyei képviselőválasztási névjegyzékek tárgyában hozzá intézett interpellációjára.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! Hodzsa Milán képviselő ur a következő két pontból álló interpellációt intézte hozzám *(olvassa)*: 1. »Van-e a belügyminiszter urnak tudomása arról, hogy Nyitra vármegye egyes választókerületeinek képviselőválasztói névjegyzékeiben az egyes hivatalosan kiadott eredeti példányokban sok választó neve különféleképen el van ferditve? 2. Ha erről a belügyminiszter urnak tudomása nincs, hajlandó-e ez iránt a vizsgálatot elrendelni és kiderittetni, hogy a választók neveinek elferditése kinek a mulasztása, esetleg kinek az utasitása folytán történt?«

T. ház! Én ilyen vizsgálat elrendelését nem láttam szükségesnek. Nem láttam szükségesnek azért, mert a t. képviselő ur egyáltalában nem tudta beigazolni, hogy vádja alapos és alapos ok nélkül ilyen vizsgálatot meginditani óriási hiba volna. Hiszen miről van szó? 23.000 választó van abban a névjegyzékben. Ennyit kellene végigvizsgálni, hogy kiderüljön, vannak-e ott tévedések. Hiszen megvolt az idő, a mikor az illetők panaszszal élhettek volna; hiszen a Curia dönt ebben és végeredményben nekem jogom sincs, hatásköröm sincs azt felülvizsgálni, abba beleavatkozni és csak fegyelmi vizsgálat alapján nézhetném meg, hogy van-e itt valami visszaélés. De hogy meggyanusitsa valaki a központi választmányt, erre kellenének adatok. Azok, a melyeket a képviselő ur felhozott, teljesen tévesek, ugy hogy meggyőztek engem arról, hogy a következmények valószinüleg szintén tévesek lennének.

A t. képviselő ur ugy akarta előadni, hogy a választások eredményét ezek a hamisitások befolyásolták, és azt állitotta, hogy a szeniczi választásnál 450, Verbón pedig 650 választó utasittatott vissza azért, mert rosszul volt beirva a nevük.

Ez tényleg olyan nagy szám lett volna, hogy talán megokolta volna azt, hogy megvizsgáljam a dolgot. De ezek az állitások teljesen légből kapottak. *(Felkiáltások: Mint rendesen!)* Mint rendesen. Szeniczen 83, Verbón 8 utasit-

tatott vissza. A képviselő ur azt állitotta, hogy a visszautasitás a többséget befolyásolta. Szeniczen a többség 141 volt, Verbón 178, ugy, hogy ha csakugyan mind jogtalanul utasittattak volna vissza a visszautasitottak és ha mind tót választó lett volna is, abban az esetben is meg lett volna a többség. Ugy, hogy mondom, ilyen félrevezetett képviselő ur vádja alapján egy megyét meggyanusitani, a közigazgatást nagy vizsgálatnak kitenni, nem tartottam szükségesnek.

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni.

Elnök: Kiván az interpelláló képviselő ur nyilatkozni?

Hodzsa Milán: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Felajánlottam volt annak idején, midőn ezen interpellácziómat előterjesztettem és megindokoltam, a bizonyitást abban az irányban, hogy meg fogom nevezni azokat, a kik velem az ezen interpelláczió anyagára vonatkozó adatokat közölték, továbbá, hogy megnevezem azokat, a kik hajlandók lesznek utbaigazitást adni és esetleg a további tanukat megjelölni. Igazán sajnálom, hogy a belügyminiszter ur erre nekem módot nem adott. Nem fogadhatom el a miniszter urnak azt az érvelését, hogy ő az én állitásaimat alaposaknak el nem ismerheti. *(Felkiáltások balfelöl: Senki sem ismeri el!)* Nem fogadhatom ezt el, mert ezeknek az állitásoknak alapos vagy alaptalan volta épen csak a vizsgálat során derülhetne ki.

Azt mondja a t. belügyminiszter ur, hogy én meggyanusitottam a vármegyét. Én felolvastam itt egy levelet, a melynek szerzőjét megnevezni hajlandó vagyok, illetőleg lettem volna, hogy ha a vizsgálat elrendeltetik és ujból kijelentem, hogy értesüléseim szerzője igenis velem szemben is hangsulyozta arra való hajlandóságát, hogy vizsgálat esetén ő a további tanukat ugyancsak megnevezi. Midőn azonban a belügyminiszter ur szerintem teljesen indokolatlan módon a vizsgálatot nem rendelte el, csak sajnálatomnak adhattam kifejezést a felett, hogy ezen adatokat a maguk teljességében be nem bizonyithatom.

A mi a t. belügyminiszter ur által a szeniczi és verbói választásokra nézve felhozott számadatokat illeti, azt hiszem, hogy egészen preczizen lehet konstatálni, hogy hány szavazat utasittatott vissza s azt hiszem, hogy én jobban megközelitettem a visszautasitott szavazatok számát, mint az informátorai nyomán a miniszter ur. *(Mozgás és ellenmondások a baloldalon.)* Ezen választások egyike a m. kir. Curia előtt elbirálás tárgyát is képezte . . .

Szmrecsányi György: El is utasitották a peticziót!

Hodzsa Milán: Igenis elutasitották, azonban leszek bátor felhozni az elutasitás indokait. A visszautasitás indoka az volt, hogy a védelem azokat az okokat, a melyeket irásba foglalt, szóbelileg nem adta elő és viszont azokat az okokat, a melyeket élőszóval hozott fel, nem foglalta be az irásbeli előterjesztésbe. Természetes, hogy ezen formai indokból a Curia a peticziót visszautasitotta. Ez azonban nem tartozik ide és én állom azt a kijelentésemet, hogy sokkal közelebb állok a visszautasitott szavazatok számának meghatározása tekintetében a valósághoz, mint azok az urak, a kik a t. belügyminiszter urnak az adatokat szolgáltatták. *(Mozgás és ellenmondások balfelöl.)*

Egy hang *(a jobboldalon)*: Ez a hivatalos adat!

Hodzsa Milán: Különben, minden hivatalos adatot, minden informácziót addig, mig egy ilyen ügyben a vizsgálat eredménye nem fekszik előttünk, egyoldalunak tartok, s a t. belügyminiszter ur a közérdek szempontjából is helyesebben járt volna el, ha a vizsgálatot ez ügyben elrendelte volna.

A mi a t. belügyminiszter urnak azt a megjegyzését illeti, hogy az ő politikai álláspontja pártom politikai álláspontjától igen messze van, azt én nagyon jól tudom; azonban ezzel szemben kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a mi viszonyunk e tekintetben teljesen a reciprocitáson alapszik. Mi épen annyira, sőt talán még inkább perhorreskáljuk az önök politikáját, mint önök a mienket és nekünk meggyőződésünk az, hogy az a politika, a melyet önök csinálnak, végzetes lesz. Ennek a politikának egyébiránt csak egy jelensége az a válasz, a melyet a belügyminiszter ur ma nekem adott. Határozottan tudom, hogy ha a belügyminiszter urnak lett volna alkalma a kérdés iránt érdeklődni és ha közvetlen tapasztalásból tudhatta volna meg, hogy mi történt a nyitrai választások alkalmával, akkor itt nem vett volna védelmébe senkit, hanem a vizsgálatot megindította volna. Igy jobban teljesitette volna kötelességét, mint a vizsgálat megtagadásával. *(Zaj.)* Ő azonban nem nyult be abba a darázsfészekbe, a melyet mi a Bánffy-féle választások után Andrássy-választásoknak nevezünk. A választ nem veszem tudomásul.

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a belügyminiszter urnak válaszát? *(Igen!)* Ha igen, akkor kimondhatom, hogy a ház többsége a választ tudomásul veszi.

Darányi Ferencz jegyző: Lányi Mór!

Lányi Mór: Kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy interpellácziómat a legközelebbi interpellácziós napon mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Megengedi a ház? *(Igen!)* Ha igen, ilyen értelemben mondom ki a határozatot. Következik?

Darányi Ferencz jegyző: Rakovszky Béla!

Rakovszky Béla: T. képviselőház! Általánosan ismert tény, hogy midőn a koalicziós

kormány hivatalba lépett, az alkotmányos jogrend helyreállitása után mindenekelőtt arra törekedett, hogy a magyar nemzet bármely oldalról megnyilvánuló jogos közkivánsága érvényesüljön és kielégittessék. Értesülvén arról, hogy a magyarhoni szerbség egyik legfőbb sérelmét abban látta, hogy az önkormányzati jogaik gyakorlására hivatott legfőbb szerv, az ugynevezett szerb nemzeti kongresszus már huzamosabb idő óta össze nem hivatott, a koalicziós kormány a kongresszus azonnali összehivását Ő felségénél kieszközölte a végből, hogy a magyarhoni szerbség részben még hézagos önkormányzatát kiépitse, és azt a megváltozott viszonyokhoz képest átalakitsa.

A magyar kormánynak a honi szerbség iránti nagymérvü jóakarata leginkább abban domborodott ki, hogy a magyar kormány a szerb autonómia képviselőjének a legmesszebbmenő szabadságot akarván biztositani, az eddigi gyakorlattól eltérve még a királyi biztos kiküldetésétől is eltekintett. A karlóczai kongresszuson történtekről értesültünk.

Mielőtt azonban ezekre áttérnék, előre kell, hogy bocsássam, hogy midőn még a diplomácziai pályán voltam, az összes szerbség politikai törekvéseivel nemcsak magában Szerbiában, Boszniában, hanem az egész Balkán-félszigeten foglalkoztam és azt a legnagyobb figyelemmel kisértem és a mai napig is kisérem. Erre való hivatkozással legyen tehát megengedve, hogy mindenekelőtt az összes, különösen pedig a magyarhoni szerbség politikai törekvéseit rövidesen jellemezzem. Kivánom ezt tenni azért, mert a karlóczai kongresszuson történteket csak akkor itélhetjük meg és csak akkor mérlegelhetjük az igazság mérlegével, hogy ha ezen politikai törekvésekkel megismerkedtünk. Az összes szerb történetirók a magyarhoni szerbség Magyarországba való bevándorlását ugy igyekeznek odaállitani, mint hogyha a hozzánk bevándorlott szerbek egységes nemzeti alapon oly annyira lettek volna szervezve, hogy saját hivatalnokaikkal jöttek volna be ideiglenes tartózkodásra, hogy magyar földön bevárván a török háboru végét, ősi hazájokba ismét visszatérjenek. A mi a szerb történetirók ezen állitását illeti, ez a történelmi eseményeknek nyilvánvaló, akaratos és czélzatos meghamisitása. *(Mozgás.)*

Tudjuk, hogy a szerbség bevándorlása hazánkba, igen korán kezdődött. Azonban a XIV-ik század óta öt tömeges bevándorlásról van tudomásunk. A legnagyobb bevándorlás 1690-ben következett be, midőn Csernovics Arzen ipeki pátriárcha körülbelül 40.000 családdal Magyarországba menekült. Ehhez hasonló, ha nem is épen olyan nagyarányu bevándorlással találkozunk 1730-ban is.

Ezen tömeges bevándorláson kivül a szerbség, a török megjelenése óta, kisebb-nagyobb csoportokban, mondhatni, állandóan özönlik hozzánk. És kétségem van az iránt, vajjon ez a bevándorlás, mely tulajdonképen a futás, a menekülés jellegével birt, abba a helyzetbe hozta-e a bevándorlókat, hogy nemzeti alapon szervezve jőjjenek be hozzánk s hogy akkor, midőn a hóditó és pusztitó török elől menekült szerbség hálát adott az Uristennek, ha puszta életét s még inkább, ha azonkivül vagyonából is azt, a mennyit magával vihetett, megmenteni tudta; — még arra is gondolt volna, hogy szerb nemzeti alapon szervezve, még hivatalnokait is magával hozza.

Tudjuk azonban, hogy a magyarhoni szerbséget nemcsak politikailag, hanem egyházilag is szervezték a magyar törvények. A mi a honi szerbségnek visszavándorlási szándékát illeti, ennek a tervnek megvalósitását a történelmi események fejlődése megakadályozta, miért is a szerbség akarva, nem akarva, kénytelen volt nálunk végleg meghonosodni és előbb a császári, később pedig a magyar állami intézményekhez alkalmazkodni. Ebből az adott tényállásból fejlődött ki a magyarhoni szerb nemzetiségi kérdés, a mely azonban ma már korántsem bir azzal a jelentőséggel, a melylyel birt Miletics Szvetozár idejében.

A magyarhoni szerbség érzelmeire, melyeket a magyar nemzettel szemben táplál, mi sem jellemzőbb, mint az a tény, hogy midőn az 1868-iki törvény a magyar nemzetnek politikai egységét kimondta, az országgyülés szemben találkozott az összes szerb képviselőkkel, kik ez eszmének elfogadhatóságát, de még lehetőségét is tagadva, teljes fegyverzettel harczoltak a javaslat törvényerőre emelkedése ellen. *(Igaz! Ugy van!)* Az akkori országgyülési naplókból kitünik, hogy az összes szerb képviselők ellene szavaztak a törvényjavaslatnak.

Akkorában a szerbség ott, a hol lakott, tömör egységet képezett és épen azért, mert ősi hazájából magával hozott vagyonát a magyar intézmények oltalma alatt nemcsak megőrizhette, hanem tetemesen gyarapithatta, a vele együtt lakó egyéb nemzetiségeket gazdasági és kulturális fejlődésében túlhaladta.

Magyarok akkorában a szerbség között csak elszórtan éltek. A magyar állam fokozatos kiépitése, de különösen a határőrvidék polgárositása, a szerbségnek helyzetét egészen megváltoztatta és teljes diadalra juttatta a magyarságot.

Mig tudniillik hajdanában, Miletics Szvetozár idejében, a magyarságnak és a magyar intézményeknek saját létük érdekében kellett küzdeniök a szerbséggel szemben, addig később a megerősödött magyar állami intézmények minden erejükkel istápolták és táplálták a magyarságot és vele szemben küzdő fél gyanánt mutatkozott az a szerbség, a mely idővel beletalálta magát a megváltozhatatlanba, s önkor-

mányzatának védsánczaiba visszavonulva, arra igyekezett, hogy egyházának, de különösen iskoláinak segitségével nemzetiségi sajátságait, a melyekből senki kivetkőztetni nem akarja, megőrizze.

Ha én a magyarhoni szerbség egy részének politikai törekvéséről beszélek, akkor nem gondolok a honi szerbségnek sem szine-javára, sem zömére, hiszen tudjuk, hogy ezek az elemek mindig a legnagyobb áldozatkészséggel teljesitették uj hazájuk iránti kötelességüket, bőségesen áldozván pénzben is, vérben is. Csak az igazságnak vélek eleget tenni, ha megemlékezem azon szerb anyanyelvű jeles hazafiakról, a kik a közéletben szerepeltek, az állam szolgálatában magas rangra emelkedve, minden alkalmat megragadtak, hogy magyar hazájuk iránti törhetetlen szeretetüket, hűségüket és a magyar nemzeti állameszméhez való tántorithatatlan ragaszkodásukat bizonyitsák be. *(Igaz! Ugy van!)* De mindig volt, és van még ma is, a honi szerbség kebelében egy csoport, a melynek politikai törekvései teljesen azonosak az annak idején Miletics Szvetozár által képviselt irányzattal. *(Igaz!)* Annak a csoportnak szeme előtt, t. ház, nem a magyar, hanem a szerb nemzeti állameszme lebeg, és ez a csoport az összes bárhol élő szerbek egyesitését óhajtja, és mindig a megváltozott politikai viszonyokhoz simulva, alkalmazkodva mindig más taktikával és más eszközökkel igyekszik czélhoz jutni.

Ez ugyanaz a csoport, a mely Miletics Szvetozár idejében akkor, a mikor a magyarhoni szerbség az összes szerbség között gazdaságilag és kulturailag kimagaslott, a Magyarországon, magyar állami eszközök segitségével fejlesztett intelligenciájával és az összehasonlithatlanul magasabb szinvonalon lévő magyar nemzeti kulturájával egyrészt istápolta, táplálta az akkor még egészen kezdetleges szerb fejedelemséget, — a mely nagyon gyenge lábon állott — másrészt a magyar állam kiépitése ellen a tőle telhető ellenállást fejtette ki, mert a magyar állam életrevalóságában nem bizott akkor sem, ép ugy, mint nem bizik benne ma sem.

Ezen szerb csoport politikai jelentőségében ugyanolyan arányban vesztett, a melyben a magyar állam épülete megszilárdult és a melyben Szerbiára nézve jellemző lett a legképtelenebb inczidensek és a legmegmagyarázhatatlanabb rögtönzések politikája. És e szerint most a megváltozott viszonyokhoz képest a végczél elérésére irányuló mozgalmat más mederbe igyekezik terelni.

A magyarhoni szerbség, a mely 500.000 lélekkel ma már seholsem képez tömör egységet, az ország kilencz legnagyobb vármegyéjében szétszórva él más oly nemzetiségek közt, melyek ezidőszerint a szerbséget kulturailag és gazdaságilag messzire meghaladták, beékelve a tömör magyarságba, ezzel szemben, három-négy kerület kivételével, többé nem győzhet, hacsak nem akarjuk a választókerületeket az ő javukra kikerekiteni.

Ezen szerb csoport gyenge lévén, hogy saját erejéből győzzön, de még mindig elég erős arra, hogy bizonyos számu választókerületekben döntő befolyást gyakoroljon, a megváltozott helyzetből levonta a konzekvenciákat és megint más taktikát igyekszik követni. Körültekintett az összes magyar pártok közt, hogy lássa, a magyar pártok melyike legalkalmasabb arra, hogy rejtett czéljait akaratlanul és öntudatlanul előbbre vigye. Szeme mindjárt megakadt a koalicziò keretében túlnyomó többséggel rendelkező függetlenségi és 48-as párton. Ez a szerb csoport t. i. egészen tisztában van az iránt, hogy abban az esetben, ha a Balkán-félszigeten olyan mélyreható politikai megrázkódtatások következnének be, melyek a status quo további fenntartását lehetetlenné tennék, akkor monarchiánk semmi esetre sem türné és meg nem engedné, hogy ott oly politikai alakulások létesüljenek, melyek a monarchiának, de különösen Magyarországnak határait veszélyeztethetnék és érdekeinket sérthetnék.

De ezen szerb csoport teljesen tisztában van azzal is, hogy monarchiánk mai nagyhatalmi állásánál fogva elegendő erővel és hatalommal rendelkezik és bir arra való tekintélylyel és politikai sulylyal, hogy azon Balkán-félszigetbeli elemeket, melyek már ma bizonyos álmokban ringatják magukat, ezen álmaikból kiábránditsa és velük minden kétséget teljesen kizáró módon megértesse, hogy noha monarchiánk szándékától mi sem áll távolabb, mint a hóditás és terjeszkedés politikája, mégis el van készülve és el van tökélve arra, hogy abban az esetben, ha a Balkán-félszigeten végzetes történelmi események bekövetkeznének, monarchiánkat, de különösen Magyarországot olyan védbástyákkal lássa el, a melyek segélyével megakadályozható azon politikai alakulások létesülése, a melyek a mi érdekeinknek meg nem felelnek. Ez a szerb csoport most minden erejével arra törekszik, hogy politikánknak ezen irányzata ne érvényesülhessen. Jelenlegi taktikája abban áll, hogy a 48-as és függetlenségi párt programmjával homlokegyenest ellentétben álló, saját programmjának teljes épségben való fentartása mellett a függetlenségi programmból átvette a külön vámterület és a perszonál unió eszméjét, ...

Hodzsa Milán: Husz esztendő óta benne van. *(Zaj.)*

Rakovszky Béla ... kihagyván abból a lényeget, a végczélt. A mi a végczélt illeti, állitom és merem is állitani erősen, hogy az összes magyar pártok politikai programmjának végczélja egy és ugyanaz, t. i. a magyar haza boldogitása, ennélfogva a 67-es és 48-as pártok között fennálló különbség nem is lényegbeli, hanem csak alaki. Mig ugyanis a 67-es pártok a közös végczélt csak akkor vélik elérhetőnek,

ha a kiegyezés útján haladnak, addig a 48-as és függetlenségi párt legbensőbb meggyőződése szerint a végczél csakis a függetlenség kivivása utján érhető el. Ebből tehát az következik, hogy a 48-as párt és a 67-es pártok ugyanazon végczél felé törnek, — két külön uton járnak egy irányban haladva, — holott ezen szerb csoport a 48-as és függetlenségi párt utját járja, azonban ellenkező irányban. Más szóval ez a szerb csoport csak azért járja a 48-as párt utját, mert a legbensőbb meggyőződése szerint a 67-es pártokkal ért egyet.

Ez azon paradoxonok egyike, melyből az igazság önmagától kiviláglik. Ez a szerb csoport ugyanis meg van győződve arról, hogy abban az esetben, ha a monarchia a külön vámterület és a perszonál unió alapjára helyezkedvén, az általános európai konstellácziónál fogva leszorittatnék nagyhatalmi állásáról egy másodrendü hatalom szinvonalára és nem birna elegendő erővel és hatalommal, hogy megakadályozza azon politikai alakulást, mely érdekeinkkel ellenkezik: e politikai alakulásba ezen szerb csoport, természetesen a magyar területnek teljes épségben való kegyes meghagyása mellett, csak egyénileg olvadna be, hogy magasabb magyar kulturájánál fogva ezen politikai alakulásban azon vezérszerepet vigye, melyre minálunk hivatva nem lehet, mert a magyar kulturának nem emelkedett azon magaslatára, a melyen kell, hogy a mi államférfiaink szabadon mozogjanak, otthonosak legyenek.

Ezekkel csak nagy körvonalakban kivántam jellemezni ezen szerb csoport politikai törekvéseit és áttérek már most a karlóczai kongresszuson történtekre. A Brankovics pátriarcha elleni hajsza évek hosszu során át folyt és egy rendszeresen szervezett politikai akczió eredménye. E politikai akcziónak mozgatói Magyarországon egy bizonyos Tomics Jása, külföldön és pedig Belgrádban Ivanics Iván.

Szükségesnek tartom, hogy e két egyéniséget néhány szóval jellemezzem. Tomics Jása Miletics Szvetozárnak veje. Mielőtt azonban veje lett volna, még maga Miletics is a legveszedelmesebb tulzónak tekintette őt és a magyarhoni szerbséget óva intette, hogy ne hallgasson rá, mert ezt az embert józan észszel követni nem lehet. Midőn Tomics Jása Miletics veje lett, felesége révén a magyargyülölő, izgató lapnak, a »Zasztavá«-nak élére került. Rövid idővel később — bizonyos indokoknál fogva, melyek bennünket nem érdekelhetnek, — kénytelen volt néhány évre Váczra visszavonulni. Midőn üdülésének ideje lejárt, ismét átvette lapjának vezetését, de csakhamar meggyőződött arról, hogy a »Zasztava«, a mely amugy is nagyon szükre szoritott olvasóközönségre hivatkozhatik, nagyon zilált anyagi viszonyok közt van. Tomics egy magas rangban levő, magyarhoni szerb előkelőséghez fordult, hogy a »Zasztava« iránti érdeklődését kieszközölje. Ez a magas rangban lévő szerb előkelőség azonban hazafiságával nem tartotta megegyeztethetőnek, hogy a magyargyülölő »Zasztava« iránt érdeklődjék, miért is Tomics Belgrádba ment, hol a kellő érdeklődést megszerezte, és, a mi lapjára nézve annál sokkal lényegesebb, a napkelet arany sugaraiból sodort összekötő szálakat felvette, és ezeket még mai napig is rendesen felveszi.

A mi pedig Ivanics Ivánt illeti, az egy magyarországi szerb, három-négy gimnáziumot végzett, Belgrádba ment, a hol egy ideig zsurnalisztikával foglalkozott, ez idő szerint a belgrádi miniszteriumban az u. n. sajtó- és levelezési irodának főnöke. A szerb radikálisokkal, de különösen Tomits Jásával nagyon gyakran érintkezik, tanácskozik vele, sürün fordul meg Magyarországon, Boszniában is, de azonkivül a Bécsben, vagy Budapesten járó-kelő boszniai küldöttségekkel, legyenek azok akár keresztények, akár mohamedánok, mindig keresi az összeköttetést, a monarchiának, különösen Magyarországnak legveszedelmesebb gyülölője, a ki állandóan izgat a magyar állameszme ellen. Tomics Jásáról és Ivanics Iványról csak ezeket kivántam elmondani.

Az összes radikális szerbségnek, tehát a magyar és nem magyarhoni szerbeknek az áll érdekében, hogy Brankovics pátriarchát oly indokoknál fogva, melyeket később fogok felemliteni, állásától eltávolitsák. Hogy ezen czéljukat elérhessék, a legfélelemtelenebb izgatással, a kolostori földek parczelláztatásának igéretével, a pátriarchának és minden u. n. kaputos-embernek legyalázásával, a szerb autonómiában elfogadott általános választói jog alapján különféle intrikák segitségével egyetlenegy szótöbbségre tettek szert különösen azáltal, hogy a szlavon- és horvátországi koalicziohoz tartozó képviselőkkel a bizottságokra nézve méltányos kompromisszumot kötni nem akartak, miért is ezek a kongresszustól távolmaradtak.

A helyett, hogy a kongresszus a magyar kormány jóindulatát arra használta volna fel, hogy önkormányzatát kiépitse, a szerb radikálisok kizárólagosan párthatalmi czélokból, csak azért, hogy a honi szerbség legalsóbb rétegeinek vezetését teljesen magukhoz ragadják, a kongresszus idejét mindenféle botrányos és lármás jelenetek felidézésével fecsérelték. A kongresszus a pátriarchát állásából mindenáron el akarta távolitani és ezért ugyanezt az ősz fejedelmet . . .

Lengyel Zoltán: Becsületben megőszült.

Rakovszky Béla: Tessék a »Nap«-ba vezérczikkeket irni, érdeklődéssel fogom olvasni — *(Derültség.)* . . . ugyanazt a Brankovics pátriárchát, a kiről tudvalevő dolog, hogy szerb kulturális czélokra egy milliónál többet adakozott, 70.000 korona jogtalan visszatartásával vádolta. Ezután a kongresszus a pátriárchát egy szótöbbséggel meg akarta bélyegezni s egy határozatot ho-

zott, a melyben kimondotta, hogy a pátriarcha tettében a nemzeti alapok akaratos megkárosítását látja fenforogni és abbeli reményének adott kifejezést, hogy a pátriarcha ebből a konzekvenciákat levonván, állásából távozni fog. A magyarhoni szerb radikálisok ezen külföldi szerb radikálisoktól erősen befolyásolt határozatot csak azért hozták, hogy az eltávolított pátriarcha helyébe egy oly pátriarcha ültettessék, a ki a pátriarchai jövedelem tetemes részét radikális célokra forditani hajlandó.

A történtek után a kongresszus még néhány napig tengődött, mig ülésezésének ideje lejárt. Azután bezáródott és a kongresszus összes határozmányait, a legfelsőbb jóváhagyás kieszközlése céljából, felterjesztették. Brankovics pátriarcha pedig kijelentette, hogy azokkal, a kik őt meggyanusitották, többé együttműködni nem akar, a miért is a kongresszusi választmány és a metropolitai tanács össze nem hivatott és a magyarhoni görög keleti szerb egyház szervezetének működése szünetel. Megjegyzendő, hogy a honi szerbek szine-java és intelligenciája, a kik sem a radikális, sem az u. n. liberális csoporthoz nem tartoznak, a pátriarchai széknek a radikálisok által történt legyaláztatásán felháborodva, értesülésem szerint egy 5000 aláirással ellátott emlékiratot nyujtottak át a pátriarchának, a melyben a történtek feletti felháborodásukat nyilvánitották ki. Nem hallgathatom el továbbá azt sem, hogy a szerb radikális párt nem elégedve meg azzal, hogy azt állitja, hogy a 48-as és függetlenségi párthoz a legbensőbb fegyverbaráti kötelék füzi, ezt a pártot még azzal is gyanusitja, hogy paktumszerü kötelezettséget vállalt volna az iránt, hogy abban az esetben, ha a szerb radikálisoknak sikerül a pátriarcha állását lehetetlenné tenni, akkor ez utóbbi a kormány részéről a legcsekélyebb támogatásban részesülni nem fog és egyszerüen el fog ejtetni. *(Mozgás a baloldalon.)* Ezt nem én mondom, hanem ők mondják.

T. ház! A függetlenségi pártnak ez a meggyanusitása, épugy magában rejti a valótlanság bizonyitékát, a mint magában rejti azt a pátriarchának meggyanusitása. Nincsen józan gondolkozásu magyar ember, a ki a függetlenségi és 48-as pártról feltételezné, hogy a szerb radikálisokkal szemben kötelezettséget vállalt volna a pátriarcha eltávolitására, a kiről tudvalevő dolog, hogy a szerb radikálisok programmjának utját állja és mindent elkövet arra, hogy ők ne érvényesülhessenek. *(Helyeslés jobbfelől.)* De t. ház, már épenséggel el sem képzelhető az, hogy a függetlenségi és 48-as párt az imént emlitett kötelességet azért vállalta volna, hogy. ugy, a mint a szerb radikálisok azt állitják, ezen kötelezettséggel szemben a szerb radikálisok segitségével valami 20—25 mandátummal gyarapodjék, a mely mandátumokra a függetlenségi pártnak ugy sincs szüksége, minthogy a nélkül is olyan többséggel került be a házba, hogy egymagában nagyobb többséget képez, mint a többi pártok és csoportok együttvéve. De kérdem a t. házat, hogy vajjon elfogadható-e józan gondolkozással az, hogy ugyanaz a Brankovics pátriarcha, a kiről tudvalevő dolog, hogy magyarhoni kulturális szerb célokra egy milliónál többet adakozott, a 70.000 korona jogtalan visszatartásával akart volna vagyonosodni?

Lengyel Zoltán: Ezelőtt csinálta!

Rakovszky Béla: A »Nap«-ban fogom olvasni!

Lengyel Zoltán: Nem lehet, már lekésett. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Rakovszky Béla: Jogos uton szerezhetett volna egy milliót, jogos uton gazdagodhatott volna egy millióval, ha nem adakozik olyan bőkezűen.

A magyar törvényhozás és a magyar nemzet a magyarhoni szerbséget azért ajándékozta meg az önkormányzattal, hogy egyháza önálló és teljesen független legyen, nem pedig azért, hogy a magyarhoni szerbség önkormányzatának legfőbb szervében, a kongresszuson külföldi befolyások érvényesüljenek. *(Igaz! Ugy van!)*

Magyarország nem Maczedónia, Magyarország nem Ó-Szerbia, hanem Magyarország egy évezred óta virágzó állam, a melynek szuverénitásával és méltóságával meg nem egyeztethető az, hogy bármi néven nevezendő külföldi befolyások bármily formában érvényesüljenek. *(Ugy van!)*

A mi a pátriarcha magatartását illeti, mellette semmi sem szól jobban, mint épen az a körülmény, hogy megrágalmaztatott, meggyanusittatott a szerb radikális párt által, a mely radikális párt, mint tudjuk, itt a házban a nem magyarbarát nemzetiségi csoporthoz tartozik.

Azon bizalomnál fogva, a melylyel a jelenlegi kormány iránt viseltetem, meg vagyok arról győződve, hogy az igen t. miniszterelnök ur meg fogja találni az utját és módját annak, hogy a belügyek terén semmiféle külföldről becsempészett befolyások ne érvényesüljenek, hogy ezek meddők maradjanak, ha azonban ezeknek a befolyásoknak eredménye leend, hogy ez az eredmény minden tekintetben az ellenkezője legyen annak az eredménynek, mint a melyet vártak azok a tényezők, a kik hivatlanul avatkoztak be a magyar belügyekbe. Ezek előrebocsátása után bátor vagyok az igen t. miniszterelnök urhoz a következő interpellácziót intézni *(olvassa)*:

1. Van-e a miniszterelnök urnak tudomása arról, hogy a karlóczai kongresszus Brankovics pátriarchát a nemzeti alapok rosszakaratu megkárositásával vádolta, és hogy ezen vád egy politikai akczió kifolyása?

2. Van-e tudomása arról, hogy a pátriarcha azóta sem a kongresszusi választmány, sem a

metropoliai tanácsot össze nem hivta, mert azokkal, kik őt gyanusitották, együtt működni nem akar?

3. Tekintettel arra, hogy a Brankovics pátriarchát sértő kongresszusi határozatoknak politikai háttere félreismerhetlen, és hogy ezen határozatok a legféktelenebb izgatások és intrikák daczára csak egy szótöbbséggel és a honi szerbség müvelt részének felháborodásával hozottak, hajlandó-e a miniszterelnök a kellő lépéseket megtenni, hogy ezen határozatok megsemmisittessenek?

4. Tekintettel arra, hogy a kongresszus az által, hogy határozatával a király által megerösitett, illetve kinevezett pátriarchát az állásától való távozásra akarta kényszeriteni, ezen eljárása által hatáskörét túllépte, a mennyiben a felségjogok körébe ütköző határozatot hozott, nem látja-e a miniszterelnök a kongresszus és a kongresszusi választmány feloszlatását annál kivánatosabbnak, minthogy a görög-keleti egyháznak szervezete a 3-ik pontban felemlitett okoknál fogva nem működik és annak kifogástalan működése a történtek után el sem képzelhető?

5. Abban az esetben, ha a miniszterelnök a kongresszus feloszlatásától sem várja a helyzet szanálását, volna-e hajlandó a szerb autonómia ideiglenes felfüggesztését kieszközölni a végből, hogy ez a megváltozott viszonyokhoz mérten átalakittassék és azoknak megfelelően szerveztessék?«

Elnök: Az interpellácziό kiadatik a miniszterelnök urnak.

Hoffmann Ottó!

Hoffmann Ottó: Kérem a t. házat, hogy a jövő interpellácziós napon mondhassam el interpellácziómat.

Elnök: A ház hozzájárul a halasztáshoz.

Czobor László!

Czobor László: Én is arra kérem a t. házat, miután az idő nagyon előrehaladt, méltóztassék megengedni, hogy interpellácziómat a következő interpellácziós napon mondhassam el.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni? *(Igen!)*

Lengyel Zoltán!

Lengyel Zoltán: Szintén!

Elnök: A ház hozzájárul.

Szkicsák Ferencz!

Szkicsák Ferencz: T. ház! Interpellácziόm megtételénél szükségesnek tartom gr. Andrássy Gyula belügyminiszter egyik kijelentésével kezdeni, t. i. azzal, a mit a költségvetés bizottsági tárgyalása alkalmával mondott, hogy az ország elvérzik, ha a kivándorlás növekedni fog. Ez igaz is. Nem virágozhatik az olyan ország, a hol a munkaerők apadnak, de ha az igaz, és ha komolyan veszszük a kormány ezen kijelentését, akkor méltán elvárhatjuk a belügyminisztertől, hogy ne engedje meg az olyan oktalan közigazgatási ténykedéseket, a melyek épen siettetik azt, hogy az ország elvérezzék és követelhetjük a t. kormánytól, hogy beszünteti azokat az okokat, a melyek az ország lakosainak apadását előidézik.

Ime, én most egy ilyen esetre akarom a t. ház figyelmét felhivni és felkérni a belügyminiszter urat képviselői jogomnál fogva, hogy az előadandó esetben szigoru vizsgálatot inditson.

Mielőtt azonban ezt tenném, hivatkozom gr. Széchenyi István nagy hazánkfiára, a ki azt mondta, hogy oly kevesen vagyunk, hogy az apagyilkosnak is meg kell kegyelmezni és meg kell bocsátani. Én nem fogok azonban apagyilkosokról beszélni, hanem fogom kérni a humanizmus és a törvényesség nevében olyan polgárok védelmét, a kik külföldről ide bevándorolva, itt letelepedtek, sok éve itt vannak és a kiket a közigazgatási pártpolitika különféle intézkedései hontalanokká akarnak tenni, és 20 évi ittlakásuk után ki akarják utasitani tisztán azért, mert a mint fel is fogom olvasni a határrendőrség ebbeli végzését, a választások alkalmával a túlnyomó többséggel együtt a bobrói kerületben, a hol én választattam meg képviselőnek, éljent kiabáltak Szkicsák Ferenczre, vagy pedig a házukra zászlót tüztek ki, s miután az az én zászlóm volt, azért ezt exczepczionálják.

Mielőtt azonban ezen érdekes pártpolitikára vonatkozó végzést felolvasnám, még csak azt bocsátom előre, hogy ha az országra nézve közérdek az, hogy lakosságunk ne apadjon, akkor fokozottabb érdek az, hogy az ország olyan terméketlen részeiben, a minő Árva megye, a néplétszám fentartassék. Árva megye terméketlensége és zord éghajlata tekintetében csak arra hivom fel a t. ház figyelmét, hogy most május 25-én, a midőn itt nagy forróság uralkodik, ott most kezdik meg a munkáskezek azt a tavaszi munkát, a mely hivatva lesz nekik ez idén a mindennapi kenyeret biztositani. Csak most végzik ott a tavaszi munkákat, a hol a dombok még hóval vannak fedve és a hol juniusban, ha hosszabb idejü esőzés lesz, hó fogja boritani az ő vetésüket, szeptemberben pedig már bizonyosan fagyok és havazások fognak beállani.

Azt hiszem, bátran állithatom, hogy azokat a munkáskezeket, a melyek országunk ilyen részeit müvelik és a melyek országunk közterheiben szintén részt vesznek, nem szabad zaklatnunk, hanem kiváltságokban kell részesitenünk, a mint ezt tették királyaink közül a történelem azon nagy alakjai, a kik telepitéseket eszközöltek az országban, hogy az ország népsürüségét fokozzák. S ime, a nagy nemzeti kormány nagy királyaink példáján s a történelmen nem akar okulni. Különösen ezzel a váddal fogom illetni ezt a nagy nemzeti kormányt, ha megengedi azt, a mint fel fogom majd olvasni,... *(Mozgás és zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Szkicsák Ferencz: . . . a midőn tudomására hozom ezen inhumánus eseteket, — hogy tisztán párt- és személyeskedő politikából, a közigazgatás egyes embereket országunkból és különösen ilyen szegény vidékekről kiutasit. Ime, a közigazgatásnak épen kapóra jön az 1903. évi törvényczikk, a mely egyesek szemében nagyon tetszetős azért, mert talán épen a zsidó bevándorlást fogja megakadályozni.

De a mint tudjuk, t. ház, — és a mint a Pesti Hirlap is fejtegeti mai vagy csütörtöki számában azt a kérdést, hogy mi az az antiszemitizmus, — épen nem oda üt, a hova kellene, mert hiszen tudjuk, hogy zsidó polgártársaink olyan élelmesek, hogy ismervén közigazgatásunkat, szép csöndben elintézik azt a kérdést, hogy ők igenis nagyon szépen itt maradhassanak. Ez ellen különben semmi kifogásom sincs, mert én nem a vallás szerint osztályozom a bevándorlókat, hanem a szerint hogy valaki becsületes-e, meg tud-e itt élni és van-e némi vagyona. Hogy azonban a t. ház türelmét igazán ne vegyem olyan nagyon hosszasan igénybe, *(Helyeslések. Derültség.)* a dolog lényegére fogok áttérni, de a következőket, bocsánatot kérek, igazán fel kell olvasnom, mert nagyon érdekesek, egész teljességökben. A m. kir. határrendőrkapitány hozta Zsolnáról.

Szól ez következőképen *(olvassa)*: »Majcherek János, 65 éves róm. kath. vallásu, nős földész, Krizsova községben illetőséggel biró osztrák állampolgár jelenleg — megjegyzem, hogy már 20 év óta — bobrói lakost, valamint nejét, szül. Kondalecz Zsófiát — a ki magyarhoni születésű — az 1903 : V. t.-czikk 10-ik §-ában nyert jogkörömnél fogva Magyarország területéről egyszersmindenkorra kiutasitom. A kiutasitás határnapját jelen véghatározatom jogerőre emelkedésétől számitott 30-ik napon állapitom meg azzal, hogy ezen határnapról annak idején az összes érdekelteket végzésileg értesiteni fogom. Elrendelem végül, hogy ezen utasitásom . . . stb.« Ez már nem érdekes. *(Halljuk! Halljuk!)*

Érdekes azonban az indokolás, a mely igy szól *(olvassa)*: »Véghatározatom rendelkező részéhez képest kellett intézkednem, mert hivatalos uton beszerzett adatok alapján megállapitottam, miszerint kiutasitott további ittmaradása alább emlitett okoknál és tulajdonságainál fogva az állam, lakközsége érdekeire, közbiztonságra, közrendre aggályos.

Kiutasitott külföldi állampolgár létére őt semmiképen meg nem illető, s kizárólagosan csak a magyar állampolgár által gyakorolható politikai jogot bitorolt, midőn a legutóbb lezajlott országgyülési képviselőválasztások érdekeit ezen ténykedése közben azzal sértette meg, hogy czélzatosan felhasználta pánszláv tanainak — egy parasztember nem is tudja, hogy mi az: pánszláv — és eszméinek terjesztésére azon időpontot, a midőn a nép a választás küzdelmeitől amugy is feltüzelve az események józan megitélésére és higgadt birálatára is képtelen és igy könnyen áldozata lehet a magyar állami eszme, a magyar állam területi egysége ellen izgató tanoknak.«

Hódy Gyula: Röviden: izgatott!

Szkicsák Ferencz: Parasztember nem érti az ilyesmit. *(Zaj.)*

Elnök: Tessék kérem folytatni.

Szkicsák Ferencz *(olvassa)*: »Vagyonnal nem birván, némi vagyonnal biró felesége — megjegyzem, hogy itt vannak az adókönyvecskék, a melyek bizonyitják, hogy adót fizetett — megférhetetlen, természete miatt a vele együttélést megszakitván — még családi dolgokat is emlit, ezzel a végzés hivatalosan a családi szentélyt sérti meg — munka kerülése és előrehaladott kora valószinüvé teszi, miszerint a túlságos mennyiségben fogyasztott szesz ára által megdrágitott életmódját saját anyagi erejéből nem, hanem csakis lakközsége megterheltetésével lesz képes folytatni.«

Itt képes vagyok kommentálni, hogy ez az ember igenis fizetett adót, s ez a tény bizonyitja, hogy milyen felületesek ezek a hivatalos uton beszerzett adatok, ezt csak a község, meg az előljáróság tehette. Bizonyságul legyen mondva: ez az ember sohasem iszik pálinkát, alkoholellenes ember. És megjegyzem azt is, hogy ebben a községben épen a biró az, a ki iszákos ember hirében áll, az albiró pedig vadházasságban él. *(Derültség.)* Nyiltan kimondom ezt. A biró iszákos, az albiró vadházasságban él.

Hódy Gyula: Kire szavazott a biró és az albiró, ez a kérdés?

Szkicsák Ferencz: Az magától értetődik, hogy kire. Majd igy folytatja a rendőrkapitány ur *(olvassa)*: »A közbiztonság és közrend szempontjából további itt maradása annyiban aggályos, hogy a legutóbb lezajlott országgyülési képviselőválasztások alkalmával buzditotta a népet, miszerint Zajacz néppárti képviselőjelöltet le kell lőni.«

Hát itt kérem csak valami tollhiba lehet, t. i. az én ellenfelem a néppárti Zajacz volt. Zajacz azt jelenti, hogy nyul. Hát csúfnevet csináltak belőle, mint hogyha magyarban azt mondanánk, hogy mi a nyulat meglőjjük. Szomoru dolog, hogy ilyen komoly végzésbe, a hol egy ember exisztencziájáról van szó, belekerül ilyen dolog is *(olvassa)*: »Azonkivül ujabban előfordult, hogy ittas állapotában verekedéseket rendezett, a mivel nem kevéssé esik kárára a közrendnek és közbiztonságnak.«

Nota bene, ott a községben egy bizonyitványt állitottak ki, a kiutasitott számára, a mely sokkal igazibb mint ez a hivatalosan beszerzett imformáczió. A község első birtokosai és képviselőtestülete irták alá, nem a biró, sem az albiró, hanem egy esküdt állitotta ki. Itt

van ez a nyilatkozat, a belügyminiszter urnak rendelkezésére fogom bocsájtani. *(Olvassa):* »Alulirott Bobró község lakosai ezennel kinyilatkoztatjuk, hogy Majcherek János bobrói lakos a mióta mi ismerjük, községünk érdekei ellen nem vétett, ugy mint magán ember és polgár kötelességeit teljesitette, s nejével, ki itteni születésü és kivel husz év óta házasságban él, csak az utolsó időben nejének iszákossága miatt összehasonlott, miért is mink az itteni letelepedését községünkre károsnak nem tartjuk«. Én már valami három hónapja egy ilyen esetben interpellálni akartam a belügyminiszter urat, mikor egy szegény szabómestert, a kinek vagyona, háza volt, szintén ilyen pártpolitikai czélból kiutasitottak, ugy hogy Amerikába volt kénytelen kivándorolni, és neje, a szigoru tél közepette Zsolnára lett a csendőrség által vezetve, és ott Zsolnán egészen ugy bántak vele, mint a hogy az angol Kennan irja, a szibériai állapotokról, mintha csak ennek a regénynek egyes helyeit olvasnám.

Igy bánnak a határrendőrség börtönében valamennyivel, a honnan a külföldre, legtöbbször Teschenbe kitolonczolják az illetőket.

Felhivom a belügyminiszter ur figyelmét ezekre a visszásságokra, a melyek sem a kormányzat, sem a magyar állam diszére nem válnak.

Én ezt a formát választottam, ezt a nyilvános helyet, mert félre leszünk magyarázva, hogy ha valamely igaz dolgot felhozunk. Nagyon szivesen akczeptálom azt a kijelentését a belügyminiszter urnak, a melyet ma mondott, hogy bármennyire tart bennünket, az ő szavaival élve, veszélyeseknek, nem fogja megengedni a törvénytelenséget ellenünk sem. Itt van alkalom rá, és én kérem a belügyminiszter urat, hogy legyen szives és tegye vizsgálat tárgyává különösen azt a két esetet, a melyre interpellácziom kiterjed, de tegye vizsgálat tárgyává az egész határrendőrség működését is, a mely semmi más az országra nézve, különösen annak Felvidékére nézve, mint egy ujabb csapás, mint a milyen a zsidókat érte, a mikor fogságban voltak.

T. ház! A t. belügyminiszter ur beszédeket tart, hogy ő megkivánja, hogy a közigazgatási közegek amugy igazságosan, meg szeliden bánjanak a lakossággal. De ha nem fog utána nézni, ha nem fog kissé szigoruan koppintani az ujjukra, akkor a lakosság nem fogja elismerni a kormányzat igazságos akaratát, hanem igenis nekünk fog igazat adni, ha azt mondjuk, hogy ez a kormány sem jobb a mult kormánynál, különösen a közigazgatás terén.

Hódy Gyula: Halljuk az interpellácziót!

Szkicsák Ferencz: Olvasom az interpellácziót.

»Van-e tudomása a t. miniszter urnak arról, hogy a határrendőrség a Felvidékről, s különösen Árva megye felső részéből kiutasit a közigazgatásnak kezdeményezésére pártpolitikai okból oly külföldről bevándorolt és több évig ott letelepedett polgárokat, a kik vagyonnal is birnak és több évig adót is fizettek.

Ha nincsen tudomása, akarja-e a vizsgálatot elrendelni jelesen Hilbricht Rudolf zubrohlavai lakos és Majcherek János bobrói lakos ügyében? Szkicsák Ferencz.« *(Derültség.)*

Elnök: A belügyminiszter ur kiván válaszolni.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. ház! Konkrét közigazgatási eljárás ellen az orvoslási mód a felebbezés, nem pedig az interpellácziő. Minthogy azonban a t. képviselő ur szükségesnek tartotta az interpellácziő intézését, egészen röviden válaszolni is fogok.

Legyen meggyőződve, hogy a törvény és méltányosság szerint fogok eljárni ebben az ügyben és meg fogom vizsgálni. Nagyon kételkedem, hogy a t. képviselő urnak igaza volna, *(Igaz! Ugy van!)* de a mennyiben igaza volna, eleget fogok tenni óhajának.

Szkicsák Ferencz: Itt vannak az indokok. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a miniszter ur válaszát tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház a választ tudomásul veszi. *(Mozgás.)*

Következik Halász Lajos!

Halász Lajos: Teljes tisztelettel kérem a t. házat, hogy interpellácziómat a legközelebi interpellácziós napon mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik megengedni? *(Igen!)* Ha igen, akkor több interpellácziő nem lévén az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 3 óra 10 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Luby Géza s. k.*
naplóbiráló-bizottsági tagok.

161. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 27-én, hétfőn,

Justh Gyula közben **Rakovszky István** elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, kérvények és feliratok bemutatása. — A miniszterelnök benyujtja a koronázás évfordulójának megörökitése alkalmából alkotandó művekről, az állami vasgyárak beruházási költségeinek fedezéséről, a koronaértékre vonatkozó törvény kiegészitéséről és az Ausztriával kötött érme- és pénzrendszerre vonatkozó pótszerződésről szóló törvényjavaslatokat. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, Kossuth Ferencz, Günther Antal, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza miniszterek és Bartóky József miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 5 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Egry Béla jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Darányi Ferencz, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Várady Károly jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét.

Felkérem Darányi Ferencz jegyző urat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa az 1907 május hó 25-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Felkiáltások: Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Jánoky-Madocsány Gyula képviselő levelét, melylyel családi okokból hatheti szabadságot kér.

Javaslom, hogy a ház a kért szabadságot adja meg.

Méltóztatnak javaslatomhoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Bemutatom a magyar szent korona országai vasutas szövetségének gr. Batthyány Tivadar, továbbá a magyar vasuti és hajózási klubnak Szunyog Mihály képviselő utján beadott kérvényeit a vasutasokra vonatkozó két törvényjavaslatban eszközlendő módositások iránt.

Minthogy a vasuti alkalmazottak fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslatra nézve a pénzügyi bizottság jelentését már benyujtotta, javaslom, hogy e kérvények a másik törvényjavaslattal leendő együttes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki az igazságügyi és közlekedésügyi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni! *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Bemutatom Szilágy és Zala vármegyék közönségének két-kétrendbeli feliratát az Ausztriával kötendő megegyezés és a progressziv adórendszer tárgyában;

Szilágy vármegye közönségének négy rendbeli feliratát a hadügyi költségek leszállitása, a sajtótörvény reformja, a harmadik egyetemnek Debreczenben leendő felállitása és a 48-as honvédek és özvegyeik érdekében;

Zala vármegye közönségének háromrendbeli feliratát az alkotmány biztositása, a magyar nyelvű czégfeliratok használata *(Helyeslés a baloldalon.)* és Dalmáczia visszacsatolása iránt.

Javaslom, hogy mindezen kérvények adassanak ki előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni. *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

A miniszterelnök ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Van szerencsém beterjeszteni egy törvény-

javaslatot (Irom. 522) a koronázás évfordulójának megörökitése alkalmából alkotandó művekről; egy törvényjavaslatot (Irom. 523) az állami vasgyárak beruházási költségeinek fedezéséről; egy harmadik törvényjavaslatot (Irom. 524) a koronaérték megállapitásáról szóló 1892. évi XVII. t.-cz. további kiegészitéséről és egy negyedik törvényjavaslatot (Irom. 525) az Ausztriával kötött érme- és pénzrendszerre vonatkozó pótszerződésről.

Kérem mindezen javaslatokat előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasitani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a miniszterelnök ur javaslatához hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ezek alapján kimondhatom, hogy a benyujtott törvényjavaslatok előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a pénzügyi bizottságnak.

Közvetkezik a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476) tárgyalásának folytatása.

Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Irsay József!

Irsay József: T. ház! Két szakértő vitatkozott egyszer a mindennapi kenyér felett. Az egyik azt mondotta, hogy a kenyeret buzából készitik; a másik azt mondotta, hogy a buzának ahhoz semmi köze, mert a pék csinálja.

A gazda és a cseléd közti viszonyt szabályozó törvényjavaslat tárgyalása alkalmával az összes felszólalásokat épen ebbe a két kategóriába oszthatjuk. Az egyik része tudja, hogy a buzából készitik a kenyeret, a másik része pedig kitartóan, görcsösen ragaszkodik ahhoz a feltevéshez, hogy a kenyeret a pék süti.

Én magam a magyar cselédet nemcsak a néprajzi felvételekből ismerem és a buzatáblát nemcsak a Könyves Kálmán képkiállitásának tájképeiből szoktam látni, hanem szivvel-lélekkel, egy egész élet hivatásával hozzá vagyok nőve az én magyar földemhez, hozzá vagyok nőve a magyar föld népéhez. Ebből a szempontból kivánom megitélni a kezünk alatt lévő javaslatot, ezzel a szemmel nézem, ezzel a lélekkel birálom. És a ki tudja, hogy az 1906. esztendőnek deczember hava közepén még jó része a magyar cselédeknek nem volt elszegődve, és a ki tudja, hogy ma, a mikor az aratás hónapjába lépünk, sok magyar gazdának még nincs meg az aratási szerződése, az nem fogja a földmivelésügyi minisztert azzal vádolni, hogy idő előtt adta be a javaslatot, hanem igenis, azt fogja mondani, hogy nyomon követte az életet és a mindennapi szükségletet akarta kielégiteni; már pedig mindenkinek, de különösen a földmivelésügyi miniszternek legelső kötelessége, hogy az élet számára dolgozzék.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter ur sokszor kell, hogy szenvedjen amiatt a feltevés miatt is, hogy ő agrárius; pedig, t. ház, én nagyon szivesen veszem a magyar földmüvelésügyi minisztertől, ha agrár, mindenesetre szivesebben, mint pl. azt, ha a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur merkantilista volna.

A törvényjavaslat tételeit ismerik már a t. ház tagjai; üres szalmát csépelni nem szeretnék; egy pár futó megjegyzést teszek csak azokra a tételekre, a melyek annyira nehezményezett tételnek tüntek fel és a melyek a részletes vita folyamán majd ujra megfordulnak előttünk.

Ilyen volt p. o. a szabad költözködési jog korlátozása, a mi különösen nagy vizet zavart fel és nagy hullámokat vetett, mélyen vitattatott és sokszor bűnül rótták fel azt, hogy a törvényjavaslat röghöz köti a magyar mezőgazdasági cselédet. Lehet, hogy tulajdonképen ez a számitás vezérli is az intézkedést, csakhogy a magyarnak édes ez a rög, t. ház, szivesen köti és szivesen kötteti is magát ahhoz.

Ennek az esztendőnek május 16-án az Adriai-tenger partján voltam, a hol a Cunard-társaságnak egyik kivándorló hajója, a »Slavonia« rakodott épen kivándorlókkal. Körülbelül 400-an ültek a hajóra és közöttük járva-kelve egy-egy siró asszony kebelén egy-egy kis tarisznyát láttunk mi, látogatóban volt magyarok. Megkérdeztük egyiküktől, hogy mi van a tarisznyában, mire egyik kezével folyton azt szorongatva, másik kezével pedig siró szemét törölgetve azt mondta: »Egy kis hazai földet tettem be a zacskóba, hogy ha már idegenbe megyünk, legalább a koporsónk párnájába tegyük, hogy ott is hazai földön, hazai rögön nyughassunk.« Ilyen még az elkeseredett magyarnak is a röghözkötöttsége; ezt tilalmazni, ezt diffikultálni, ettől ugyszólván visszatartóztatni a népet, őszintén megvallva, nem szeretném.

A különböző terheket, a melyek az emberszeretetből folyó tételeknél nagy szerepet játszottak, szintén ismeri a t. ház; az iskoláztatás, a tandijfizetés, a gyógyitás, patikai szerek beszerzése, doktor, sőt még a temetés körül felmerült költségeket is sokan felette nagyon sérelmeseknek találták a magyar gazdákra nézve. Ha valaki, ugy én magam bizonyosan tudom, t. ház, hogy a magyar gazda felette meg van terhelve. Csakhogy e tételekre vonatkozólag is nem egyszer láttam gyönyörű szép példáját annak, hogy e terheket a magyar gazda igen szivesen viseli.

S ha Hellebronth Géza kedves képviselőtársam a mult ülésen olyan gyönyörü példákat hozott fel arra, hogy a magyar birtokos gazdasági cselédje kedvéért szükség esetén a maga tulajdon házából is kiköltözik, magam az iskoláztatásra vonatkozólag hozok fel egy esetet, a mely szintén azt mutatja, hogy a magyar gazda minden áldozatra kész, mert cselédjét tulajdon háza népe tagjának ismeri. Papi minőségemben tanitó is voltam. Egyetlen birtokos volt az én kicsiny falumban, a ki fél esztendőn át ott is lakott, fél esztendőn keresztül pedig a városban,

és valahányszor telelni ment, megannyiszor összeiratta velem cselédségének gyermekeit, hogy téli ruhát vásároljon nekik és igy az iskoláztatás akadályokba ne ütközzék. Egy alkalommal ezt megcselekedvén, közben azt mondtam neki: »Méltóságos uram! Sokkal rosszabb ruházatu gyermekek vannak még az iskolában, azokról is kellene gondoskodni.

Erre azt mondta: Irja hát össze, tisztelet es uram, mindahány rongyos gyermek van, mert azt akarom, hogy minden gyermek járjon a faluban iskolába, és ruhátlanság miatt egy se maradjon el onnan.

És ez nem egyedülálló példa, t. képviselőház, a magyar birtokososztály részéről arra vonatkozólag, hogy törvény nélkül, vagy mondjuk: törvény előtt is teljes szivvel és lélekkel meghozta és meghozza áldozatát cselédsége és azok háza népe érdekében.

A mint Hellebronth Géza kedves képviselő társamnak épen a temetésen akadt meg a szeme a mult ülésen, — a püspöki temetést emlitette — ugy én is mondhatom és erre vonatkozólag megnyugtathatnám képviselőtársamat, hogy bizony az a püspöki süveg vagy az a püspöki palást soha fényesebben nem ragyogna, mintha egy koldust ingyen temetne el. Akadna is és kapnánk is olyant, a ki bizony szivesen megtenné és megteszi ezt az áldozatot. Hiszen az a csodálatos, t. ház, hogy nekünk az 1907. esztendőben kell vitatkoznunk emberszereteti tételek felett, holott több, mint ezer esztendeje hirdettetik, hogy: Egymásnak terhét hordozzátok és vigyázzatok, mert szegények mindig lesznek tiveletek.

Ezen tételek felett könnyen odább mehetünk, mert bizonynyal sem általánosságban, sem részleteikben nem tartóztatják vissza a gazdaközönséget attól, hogy cselédeikért továbbra is, mint eddig tevék, meghozzák mindennapi és állandó áldozataikat.

Csakhogy a cselédek őrizésében és a cseléd ügyeinek vigyázásában van az akadály, mert azok tartják fenn maguknak az őrzést is, a kik rendesen távol vannak az ő tűzhelyeiktől.

Igy példának okáért — engedelmet kérek arra, hogy azt az egyetlen gyanus körülményt felemlithessem — Budapest székesfővárosnak határán nincsen egyetlen egy buzatábla sem, s azért mégis a magyar gazdasági cselédek jövendő boldogságát csupa budapesti emberek kivánják intézni, a szervezeteken belül, azok határai között. Ez nem egészséges állapot. Mert az egészséges állapot az volna, ha a szervezetek szerteszéjjel lennének az országban és ha ott volnának a vigyázók maguk is, a hol a cseléd van. Akkor lenne megfelelő az ellenőrzés, akkor lenne megfelelő az igazi vigyázás a cselédérdekekre, a cseléd jövendő boldogságára, egy szóval arra az ügyre, a mely minket most foglalkoztat.

És ha példának okáért tekintjük azt a körülményt, a mire a mélyen t. földmivelésügyi államtitkár ur is felhivta figyelmünket, hogy az illető szaksajtó miképen tartja kötelességének ezt a vigyázást és őrizést munkásainkra és cselédeinkre; azt hiszem, hogy ő, mikor a három magyar lap mellett azt a német lapot is felhozta és osztályozta őket, inkább a szerkesztőket kivánta osztályozni, semmint az olvasóközönséget.

Mert mig a német lapnak olvasóközönsége gyári- és iparimunkásokból telik ki, addig a magyar lapok olvasó- vagy mondjuk inkább hallgató közönsége — mert egy olvas és husz hallgatja — a magyar földmivesmunkásokból, a magyar mezőgazdasági cselédekből kerül ki. Én nem osztályozom, t. ház, sem az olvasóközönséget, sem a szerkesztőket, hanem okvetlenül megjegyzést kell tennem arra, hogy édes hazánk földjén sok tisztességes honpolgárt keresztelnek Jakab névről, és ez a név nem lenne hiba, hanem — mint Markos Gyula kedves képviselő- és paptársamtól a Jakab gyüjtő fogalmát illetőleg sokszor tanultam — ha ez fogalommá nő, akkor igenis gondot, aggodalmat okoz azokat illetőleg, a kik szintén mind Budapest székhelyén tartják magukat illetékeseknek egész Magyarország gazdasági cselédsége és munkásnépe felett őrködni.

Gyanus az a körülmény különösen ma, a mikor széjjelhangzik nemcsak a fővárosban, hanem tán az országban is, hogy hol van Izrael Jakab? *(Derültség.)* A kérdés feleletre nem talál, várjuk és várják mind az illetékesek, mind az illetéktelenek a feleletet, keresik a világosságot, kutatják, hogy több világosságot és még több világosságot kapjanak, és sötétség támad ennek folyamán.

A kezünk alatt lévő törvényjavaslatból e sötétségben támad aztán fénysugár, az pedig, a mely elvezet az 57. §-hoz, ahhoz a szakaszhoz, a mely a legnehezebb csomója e törvényjavaslatnak, az, a mely a sztrájkról szól.

A sztrájk, t. ház, a nyomoruságnak állandó és örökkévaló fegyvere marad. Nem is baj, hogy ha megmarad eszköznek, hanem abban a pillanatban, a mikor czéllá változtatják, akkor már nemcsak elfojtandó, hanem igenis kitépendő mindenünnen az életből, a nyomoruságos emberek szivéből és lelkéből, mert rajtuk nem hogy segitene, hanem igenis talán még mélyebben sujtja és nyomja őket a nyomoruságba. Mert ha eszköz, és eszköznek marad, akkor igenis legalább biztat jobb jövendővel, de ha czéllá tűzik ki, akkor a nyomoruságban és nyughatatlanságban örök időkre boldogtalanná teszi ugy a munkás- mint a cselédnépet. *(Igaz!)* Azért hát ez a szakasz sem lesz olyan nehéz, mint a milyennek kinéz, csakhogy ennek minden oldalról való megvilágitása, törvényes körülsánczolása, igenis kötelessége lesz és kötelessége marad a törvényhozásnak.

Én nem választhatom el az embereket és nem választottam el soha a szerint, a mint cse-

lédek vagy cselédtartók, a szerint, a mint szegények, vagy gazdagok, a szerint, a mint kicsinyek, vagy nagyok, a szerint, a mint kunyhóban, vagy palotában laknak, hanem mindeneket egyenlőképen teljes szivvel kell édes testvéremnek tekintenem, ezt cselekedtem, ezt cselekszem is egész életemben. *(Helyeslés.)*

Ugyanazért a legkisebb munkást ép olyan embernek tekintetem, mint magamat, és a miért gazdasági házicseléd valaki, azt ép oly hivatásnak nézem, mint a miniszterséget. Az a legboldogabb, a ki minél több embernek szolgálhat. Igy hát engem sohasem érhet az a vád, hogy az embereket elválasztom világ szerint való helyeztetésük szerint, hanem igenis általánosságban teljes szivvel és lélekkel azonositom magam mindenikkel, mert felebarátom és édes testvérem. *(Helyeslés.)*

Különösen pedig mi magyar hazánknak polgárságát, lakosságát, népét mindenestől fogva véremből való vérnek tartom és ismerem.

A kezünk alatt lévő törvényjavaslat igen nevezetesen zárókő lesz bizonyosan a cseléd és gazda közti viszonyban, mert erre nézve talán nem kell több törvényt csinálnunk. Az 1876-ik évi cselédtörvénynek van egy mondata, a mely szerint a cseléd a szegődés napjától fogva gazdájának családtagja leend. Az én fogalmam és véleményem szerint ez az egyetlen mondat magába öleli mindazt, a mit a sokszor emlegetett magyar patriarchális élet tanitott, s a mivel bizonyságot adott nekünk a magyar gazda és a magyar cseléd közti viszony tekintetében.

Én, a mint köztük élek és járok, nem egyszer hallom a régibb cselédeknek ajkáról, hogy egyik sem mondja, hogy a gazdája ökre, lova, vagy mezeje és buzatáblája, hanem büszkén megveri a mellét és azt mondja: a mi ökrünk, a mi lovunk, a mi mezőnk, a mi buzatáblánk. Ez a lélek, ez a gondolkozásmód élénken és világosan mutatja, hogy tulajdonképen minden magyar családfő, minden magyar gazda régóta meghozta már a maga házi küszöbén belül a cseléd és gazda közti viszonyra a saját házi törvényét. És a miképen van nem egy, hanem száz meg száz magyar gazdasági cseléd, a ki nem tud arról, hogy 1876-ban egy cselédtörvény volt hozva, azonképen meg vagyok győződve, hogy lesz túl a mai napon számos esztendőn keresztül még sok olyan magyar cseléd, a ki sohasem fogja tudni, hogy mi itt két héten keresztül veszekedtünk a magyar gazda és a magyar cseléd közti törvény létrehozásán, hanem csendesen és békességgel viseli tovább szolgálatát azzal a hűséggel, a mivel eddig cselekedett.

A vita és annak mérgesebb oldala tulajdonképen nem is e körül forgott, hanem talán az időt, az alkalmat nem tartották hozzávalónak.

De ha megtudja mindenki, a kit illet, hogy a jelenlegi földmivelésügyi miniszter ur milyen körültekintéssel készitette elő, alkotta és vezette be tételről-tételre a törvényt, hogy egyszer a gazdákat gyűjtötte értekezletre, aztán a cselédeket hivta sorba értekezletre, megállapodásra és megbeszélésre, a ki tudja, hogy nem egyszer leszáll kocsijáról és utána megy a gazdasági munkásnak kérdezősködni életviszonyai, körülményei és munkája felől, az nem fogja soha vádolni a jelenlegi földmivelésügyi minisztert, hogy nem alkalkalmas időben készit nem alkalmas törvényeket.

T. ház! Bevégzem rövid felszólalásomat, *(Halljuk! Halljuk!)* mert nemcsak az idő mult el, hanem minden betűjét széjjeltéptük és minden szakaszát ujra összeadtuk már ennek a törvényjavaslatnak.

Egy történettel végzem be. Megtörtént ugyanis, hogy egy fiatal ember vidékre ment ugyancsak Budapestről munkásjóléti bizottságokat szervezni. Egy magyar táblabiró forma birtokos uri emberhez szállt be, elmondta genealógiáját, megmondta, hogy az ő szülei Lembergből származtak és most Mármaros megyében vannak letelepedve, de ő iskolái bevégzése után különösen a magyar munkások érdekének és védelmének szentelte életét, igy küldte ki most a szakszervezet épen ebbe a községbe, és nagyon kéri urambátyámat, hogy sziveskedjék neki segitségére lenni.

Az urambátyám azt mondta: Kedves öcsém, ha maga Lembergen kezdi és Mármaroson végzi, és ilyen rövid idő alatt magyar munkás jólétbizottságokat kiván szervezni, felhivom a figyelmét arra, hogy ha maga a két könyöke mellé még a két lábát is felteszi az asztalra, semmisem köti magát ehhez az édes hazához, ehhez a földhöz, csak a szék lába. *(Derültség.)*

Az urambátyámnak igaza volt. Én tudom azt, hogy dr. Darányi Ignácz földmivelésügyi minisztert nemcsak a szék lába köti a magyar földhöz. Tudom, hogy ő mindenestül fogva, szivvel-lélekkel hozzá nőtt a magyar néphez, a magyar földhöz, hozzá nőtt ebben az ügyben is, melyet atyai kézzel kezelt már évek hosszu során keresztül és kezel most is. Ugyanezért kérem, hogy atyai szeretetében tartsa meg ezt az ügyet, tartsa meg a magyar földet és a magyar népet, s igen szivesen fogadom el a törvényjavaslatot. *(Helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Darányi Ferencz jegyző: Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: T. ház! A törvényjavaslattal a nyilvánosság előtt a magam részéről azért tartom szükségesnek foglalkozni, mert — bár burkoltan — a házban is, de a sajtóban egész nyiltan ugy tüntették fel a függetlenségi pártot, mintha volna annak egy oly sötét árnyalata is, a mely kizárólag a nagybirtokosság érdekeit képviselve, ezen javaslatnak csak azon intézkedéseit óhajtja megvalósitani, melyek a nagybirtok javára szolgálnak, és az én szerény személyemet ugy tüntették fel, mint ezen felfogás inkarnációját.

A magam részéről ezek után szükségesnek tartom rövid szavakban világosan fixirozni azon aggodalmakat, a melyek bennünket ezen javaslat tárgyalásánál vezetnek, a melyeknek a a bizottsági tárgyalásokon is mindig egész nyiltan, kereken és egész őszintén kifejezést adtam. De szükségesnek tartom egyuttal azt is, hogy egyes elhangzott szubjektiv megjegyzésekre, különösen azokra, melyekre reflexió nem történt és azokra a célokra, a melyek egyes szubjektiv felszólalások mögött rejlenek és kellőképen meg nem világittattak, egy pár megjegyzést tegyek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is magával a javaslattal foglalkozom. A javaslat intenciója kétségtelenül jó. Elismerem, hogy a földmivelésügyi miniszter ur csak jót kiván tenni, sőt elismerem, hogy közszükséget szolgált, mikor ezt a javaslatot benyujtotta. Jó ez az intenczió, mert egyrészt meg akarja szüntetni azokat a visszaéléseket, a melyek cselédekkel szemben egyes rossz gazdák részéről kétségtelenül fenforogtak, a mi kifejezést nyer a javaslatnak azon intézkedéseiben, a hol eltörli a robotot, eltörli az ingyen munkát, a hol megszünteti a fizetésnek ital alakjában való kiszolgáltatását, megszünteti a jancsibankót, intézkedik, hogy a cseléd kikötött konvenczióját tisztességes és elsőrendű gabonában kapja meg. Ezek stb. azok az intézkedések, a melyek biztositani kivánják a cselédnek azt, a mi a cselédé. Jó a javaslat intenciója akkor is, mikor ezzel szemben a gazdáknak egyetlenegyet — mert a gazdának e javaslat csak egy dolgot ad — t. i. a szerződés szentségét biztositani kivánja, hogy ha az a gazda megfogadja azt a cselédet és becsületesen és tisztességesen eleget tesz azon kötelezettségeknek, melyek őt terhelik, ezzel szemben az egész szerződési időtartamra biztos lehessen, hogy cselédje nem fogja cserben hagyni.

Más kérdés, hogy nem lépte-e túl ez a törvényjavaslat azt a határt, melyet ez a két szempont egész élesen határol.

Az én véleményem szerint némi tekintetben túllépte. A törvényjavaslat nem szoritkozik ezen két sérelmes pont orvoslására, hanem, megengedem, nemes intencziókból, magasabb szociálpolitikai szempontból, humanisztikus felfogásból oly dolgokat is felvett a gazda és cseléd közti jogviszony szabályozásáról szóló javaslatba, a melyek ebbe a törvénybe szorosan bele nem tartoznak.

Mint mondám, egyes intézkedések túl mennek a határon. Hogy egész precziz részletekre is kiterjeszkedhessen, túlment az adókérdésben, a mely intézkedés legiszlativ szempontból el nem fogadható mikor ily részlettörvénynyel, mint ez a cselédtörvényjavaslat, utasitja a végrehajtó hatalmat, hogy az általános adótörvénynek általános értékű intézkedéseit quasi félredobja, a mikor az adóalany kötelezettségét, a melyet az adótörvény szabályoz, egy más adóalanyra kivánja átháritani.

Igaz, hogy ebben a kérdésben belátta maga a miniszter ur is, hogy a javaslat túlment a határon és engedett; az eredeti törvényjavaslatnak ezt az intézkedését már a bizottságokban, épen az én felszólalásom következtében, ki is törölték. De azért hoztam ezt itt fel, mert ez is jellemző bizonyos mértékig arra nézve, hogy azok, a kik ezt a törvényjavaslatot készitették, a szocziálpolitikai és a humanisztikus felfogás terén talán messzebb mentek pár lépéssel, mint a mely fokban ezt nekik különben maga a törvényjavaslat czélja megengedte.

Ugyanez a felfogásom a cselédek családtagjai gyógykezelésének kérdésében is, mert én aláirom, teljesen helyesnek, teljesen korrektnek tartom azt, hogy a gazda, általában minden munkaadó — és ezt hangsulyozom — a munkaadó gondoskodjék a munkásságnak testi épségéről, hogy magát a munkást gyógyittatni köteles és még azt is elismerem, hogy jogosan, humanisztikusan járt el a miniszter ur akkor, mikor ezen a téren túlment a régi cselédtörvény intézkedésein és a 30 napi kötelezettség helyett negyvenet állapitott meg. Ez ellen nekem elvi kifogásom nincs, nem volt, s ha két hónapot állitott volna fel, még azt is elfogadtam volna.

De hogyan jut ahhoz a gazda, és épen csak a gazda, — ezt megint hangsulyozom, mert más kereseti ágaknál ezt az intézkedést egyetlen egy humanisztikus törvényben sem találom — hogy köteleztessék arra is, hogy cselédjeinek családtagjait, esetleg kereső családtagjait gyógyittassa? Ezt én a magam részéről megérteni, mint törvényes intézkedést jogosnak elismerni nem tudom. Igaz, — hisz a miniszter ur hivatkozott arra, — de én is tudom tapasztalatból, hogy a gazdák legnagyobb része ezt eddig is megtette. Azonban volenti non fit injuria. A ki meg akarja tenni, az megteheti, a ki meg birja tenni, tegye is, meg is teszi, mint a multban megtette; de kötelezni esetleg a gazdatársadalomnak olyan rétegeit, a melyek ezt a terhet meg nem birják, — és ezek közé sorolom első sorban épen a kisgazdákat, másodsorban pedig az eladósodott középbirtokos osztályt — *(Igaz! jobbfelől.)* hogy ezeket erre kötelezhessük törvényes intézkedéssel, egy ilyen kivételes humanisztikus intézkedéssel, a mely semmiféle más törvényben meg nem található: ezt én a magam részéről azon határ túllépésének tartom, a melyet ennél a törvényjavaslatnál követni kell.

De ugyancsak a gyógyitás kérdésénél van egy intézkedés, a mely egyenesen alkalmas arra, hogy a kisgazdát teljesen tönkretegye. Ez az intézkedés az orvosi szállitás kényszere, a mely annyit jelent, hogy ha bármely időben a kisgazda cselédjének bármely családtagja megbeteg-

szik, az a kisgazda kénytelen esetleg az egy pár lovát, az egy pár ökrét befogni és 40—50 km. távolságra küldeni. Ez a rendelkezése a törvénynek vagy végre lesz hajtva, s akkor tönkreteszi a kisgazdát, vagy pedig nem lesz végrehajtva, — a mint hogy az ország nagy részében végrehajtani lehetetlen is — s abban az esetben tisztára felesleges, tisztára végrehajthatatlan, azaz olyan törvényes intézkedés, a milyen a magyar törvénykönyvben, sajnos, máris sok van.

A mi a tanittatás kérdését illeti, ez is olyan pont, a melyet én a magam részéről sérelmesnek tartok. Nem azért, mintha attól félnék, hogy ez anyagilag róna valami rettenetes nagy terheket a gazdákra, bár ennek a mértéke is előre megmérhetetlen, mert hisz attól függ, hogy mennyi annak a cselédnek tankötelés gyermeke. Azonban a tanittatás kérdésében engem egészen más szempont, a nemzeti szempont vezet, mert nem tartottam helyesnek, nem tartottam czélravezetőnek, hogy azt a magyar gazdát, a ki, nemzetiségi vidékeken különösen, egyedül képviseli a magyarságot, azt a magyar gazdát, a ki esetleg még adósságokkal is küzd, odakényszeritsük, törvényes intézkedéssel odaszoritsuk, hogy saját keservesen megkeresett filléreivel, esetleg forintjaival járuljon hozzá a nemzetiségi iskolák, nemzetiségi egyházak fentartásához.

Ebből a szempontból és kizárólag ebből a szempontból elleneztem és ellenzem ma is, mert ennek a lehetőségnek ellenkezőjéről az összes felszólaló t. szónok urak közül engem senki sem győzött meg.

Még egy ilyen nagyon sérelmes pontja van ennek a javaslatnak, a melyet különösen humanitárius szempontból hánytorgatnak fel, és ez a fegyelmi jog gyakorlása. A fegyelmi jogról is megmondom egész őszintén és kereken a magam véleményét. *(Halljuk!)* Fegyelem nélkül semmit a világon fentartani nem lehet, legkevésbbé gazdaságot. Tudja ezt az, a ki életében valaha próbálta, de ha nem próbálta, próbálja meg egy hétig fegyelem nélkül gazdálkodni és azt hiszem, elkivánkozik a pokol fenekére és gazdálkodni többé nem kiván.

De a fegyelmi jognak is megvan a maga határa, és én csak helyeslem, hogy a javaslat a fegyelmi jognak korlátlan voltát, a mely a multban megvolt, eltörölte és nem engedi meg ezentúl azt, hogy felnőtt cselédeket esetleg fiatal gazdák vagy gazdatisztek ütlegeljenek, bár a legujabb időben — ezt is tapasztalatból mondhatom — erre nem igen került a sor. Ily esetekre igenis szükséges a törvénynek a visszaélések ellen intézkednie; de hogy mit találnak a felszólalt t. képviselő urak olyan rettenetesen félelmesnek abban a tekintetben, hogy a 18 éven aluli cselédek fegyelmi jog alatt maradjanak: ezt én, őszintén szólva, felfogni nem tudom.

Én igenis a mellett vagyok, t. képviselőház, hogy a fegyelmi jog a 18 éves korig fentartassék. Hogy miért tartassék fenn és miért épen a 18 éves korig, azt röviden a büntetőtörvénykönyv intézkedéseivel indokolom. A büntetőtörvénykönyv ugyan a multban csak a 16 évig mondta ki az esetleges delinkvens büntetlenségét azon a jogczimen, mert 16 éves korig a cselédek házi fegyelem alá tartoznak; de tudomásom van arról, hogy a büntetőtörvénykönyvnek ujabb novelláris javitása van folyamatban, a mely azt az intézkedést is behozná, hogy ez a korhatár a 18 évig terjesztessék ki.

Azt kérdem én most már a t. képviselő uraktól: mi történik a 12—18 éves korhatár közt lévő gyerekkel, a kire nézve azt mondja a büntetőtörvénykönyv, hogy ott van az apa, vagy ott van a gazda, az van hivatva felette a fegyelmi jogot gyakorolni? Önök pedig ezt a fegyelmi jogot a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatból ki akarnák kapcsolni! Akkor aztán a 12—18 éves gyermek ott van, hogy felette sem a törvény, sem az apa, sem a gazda fegyelmi jogot nem gyakorol. Tessék azt is figyelembe venni, hogy az a gyerek nem mindig ugyanabban a faluban szegődik el, mint a hol az apja lakik. Megtörténik, hogy a kiskoru cseléd elszegődik a harmadik, negyedik faluba, a felett az apa nem gyakorolhat fegyelmi hatalmat. Megtörténik, hogy az a gyerek mint pásztor gyerek, vagy libapásztor van szolgálatban, — mert ezek a gyereknek való foglalkozások és csak ezekről van szó — az atya pedig egészen más vidéken, vagy a majornak más részén van elfoglalva és nem lehet ott a gyerek háta mögött: ilyenkor arra a gyerekre csak a közvetlen felügyelője ügyelhet fel és torolhatja meg a gyereknek esetleges rakonczátlankodásait. Nem értem ezalatt, t. képviselőház, hogy azt a gyereket véresre is üssük-verjük. Ezt a jogot semmi esetre meg nem adhatjuk. Az ilyesmi semmi esetre sem engedhető meg és a magyar birőság, ha ilyen eset eléje kerül, bizonyára most is meg fogja találni a módot, hogy az ilyesmi kellőleg megtoroltassék.

De hogy ha pl. az a gyerek gyümölcsöt lop vagy más valami kisebb visszaélést követ el, akkor még mindig sokkal jobb, hogy ha az az első béres, a kinek a kezére van bizva, kissé megfenyiti, mint hogyha törvény elé állitják, elitélik, több napig becsukva tartják, bitangok, betyárok között, s igy aztán elromlik. Százszor jobbnak tartom tehát a kiskoru cseléd felett a fegyelmi jog gyakorlásának fentartását, eltekintve attól, hogy a birőság elé nem is lehet vinni azt a gyereket, mert a büntetőtörvénykönyv egyenesen kivételt állitott fel a részükre, megmondván, hogy az ilyen kiskoru az atyai, vagy gazdai fegyelem alá való. *(Helyeslés.)*

De ezek ellen az intézkedések ellen, a melyeket a törvény humanitárius szempontból

vett fel, van még egy sulyos ellenvetésem. Vonatkozik ez nevezetesen épen a családtagok gyógykezelésére és tanittatására. Én meglehetősen ismerem az életet, olyan vidékről való vagyok, a hol a gazdálkodásnak minden ága divatos, alkalmam volt látni, hogy nevezetesen a szőlővidékeken már is divattá vált a szegődéskor azt kérdezni a vinczellértől, van-e kendnek gyereke? Miért? Mert a gyerek természetszerűleg a szőlőben, akárhogy vigyáz az apja, akárhogy vigyáz az anyja, bizony meg nem állja, hogy néha szőlőt ne szedjen, szóval nem lehet elkerülni, hogy a gazdának valami kis kárt ne okozzon.

S nagyon helytelenitem, elitélem az ilyen gazdákat, ép ugy mint azokat a pesti háziurakat, a kik kikötik, hogy gyerekes lakót nem szabad felfogadni azért, hogy ilyen dolgokat tesznek, ilyen dolgokat kérdeznek a szegődő cselédtől és quasi oda szoritják a vinczellérnek készülő embert, hogy minél kevesebb gyermeke legyen. De az élet egyszer már ilyen és ha ilyen az élet, egy törvényes intézkedésnél azokat a hatásokat is mérlegelni kell, a melyeket az az intézkedés esetleg involvál. Én igenis attól tartok, hogy ha ezek a szakaszok, ugy a mint vannak, keresztülvitetnek, nevezetesen, ha ezek alól nem mentesittetnek a kisgazdák, és pedig teljesen, akkor ez a kérdés mind gyakoriabbá válik, s akkor az egy-gyerekrendszer veszedelme, a mely a földmives kisgazdáknál, fájdalom, az ország nagy részében már is megvan, átvitetik azon néprégiókba is, a hol még nincs meg, átvitetik a cselédekre is.

Ezek azok az aggodalmak, a melyeknél fogva ezen paragrafusokból a kisgazdákat kirekeszteni és őket azok alól mentesiteni kivánom. Ez az én reakczionáris felfogásom; ez ellen a reakczionáris felfogás ellen irhatnak és beszélhetnek az urak, a mit akarnak, de én a mellett megmaradok. *(Helyeslés.)*

A miniszter urtól is, az államtitkár urtól is hallottam ezeknek a dolgoknak a védelmére felhozni azt, hogy hiszen a jó gazdák ezeket a dolgokat legnagyobbrészt már önként teljesitették is, hogy a jó gazdákra ez nem szól, mert azok maguk is megtették, csak a rossz gazdákra volt a törvény tekintettel, mikor azokat is rá akarja szoritani ilyen humanisztikus intézkedésekre, a melyeket maguktól különben sohasem tettek volna meg.

Hát igaza van a t. miniszter urnak. Csak egyről feledkezett meg ő is és az államtitkár ur is: hogy a jó gazdákon és a rossz gazdákon kivül még szegény gazdák is vannak; olyan gazdák is vannak, t. miniszter ur és t. államtitkár ur, a kik, ha szeretnék is, ezt a mértékét az áldozatnak meghozni, nem tudják, és ha azokat ilyen terhekkel rójuk meg, bekövetkezhetik az az eset, hogy anyagi exisztencziájuk lesz koczkára téve.

Ezt is figyelmébe ajánlom a t. miniszter urnak. Legyen szives a szegény gazdákra is figyelemmel lenni, s őket a törvényjavaslatnak ezen terhes intézkedései alól mentesiteni, mert hiszen a jó gazdák, a kikre hivatkozni méltóztatott, a mint a multban is megtették mindezeket a humanisztikus intézkedéseket, a jövőben is feltétlenül meg fogják tenni, s ezért nem lehet az esetleg eladósodott, rossz viszonyok között lévő szegény középbirtokos- vagy legkisebb birtokososztályt kitenni annak, hogy ilyen humanisztikus intézkedések következtében tönkremenjen.

Az államtitkár urnak multkori felszólalására kivánok egy pár szóval reflektálni ennél a kérdésnél. Azt méltóztatott mondani, hogy a humanizmusnak ez az elháritása, a mely a gazdatársadalom körében bizonyos mértékig tapasztalható, az ő szemében kicsit furcsának tünik fel, és attól fél, hogy olyan humanisztikus külön törvényhozás keletkezhetik az ilyen felfogásból, a mely teljesen külön speczialitás a magyar szocziáldemokráczia.

Igaza van, a humanizmus ilyen átháritása a gazdák részéről is furcsa volt, de még inkább az volt a kormányzat részéről, a mely elsősorban hivatott az összes néprétegekbe a humanisztikus intézkedéseket bevinni és a szocziálpolitikai elveket keresztül vinni. A kormány részéről talán még furcsább, hogy a humanizmusnak azt a nemét, a mely tulajdonképen akárhogy veszszük is, állami feladat, kizárólag egy osztályra kivánja átháritani. És lesz módomban ezt be is bizonyitani, mert semmi más törvényhozási intézkedésnél ilyen messze a törvényhozás a terhek átháritásába nem ment, mint a gazdatársadalommal szemben. Ujólag is hangsulyozom tehát t. képviselőház, hogy ezt az átháritást talán még sokkal inkább lehetne a t. kormányra adresszálni.

A mi az államtitkár urnak másik megjegyzését illeti, hogy maga is belátja, maga is érzi, hogy nehéz oly törvényjavaslatot védelmezni, a mely törvényjavaslat terheket ró a gazdák vállaira, ezt az utolsó szóig aláirom. Azonban a t. államtitkár ur, azt hiszem, meg fogja nekem tenni azt a szivességet, hogy ő is elismeri, hogy a »képviseletnél« még sokkal nehezebb feladat is van: t. i. a »fizetés«.

Ha már a három-négy heti képviselet is nehézségeket okoz; mennyivel nehezebb lesz fizetni, viselni ezeket a terheket, a melyeket a gazdák vállára rak, az évek hosszu során keresztül.

És még egy dologra bátor vagyok ennél a kérdésnél reflektálni, épen az államtitkár ur felszólalása folytán, a ki nagy bizalommal tekintett a javaslat humanisztikus intézkedései elé, a ki kijelentette, hogy ennek a törvényjavaslatnak a valóra váltásától várja a gazdasági békét, és azt hiszi, hogy e törvény ki fogja zárni a

jövőben, vagy legalább is nagyon meg fogja kevesbbiteni az elégedetlenséget. Erre vonatkozólag én csak egyetlenegy levél egyes részleteit óhajtom a t. házzal megismertetni, a mely ennek az ellenkezőjét bizonyitja.

Egy somogymegyei uradalom főtisztje, a ki történetesen szomszédom, irja nekem ezt a levelet. Ezen uradalom viszonyait annyira ismerem, hogy a magam részéről biztosithatom a t. házat, hogy mindazok a dolgok, a melyek ebben a levélben foglaltatnak, igazak. Az az uradalom egyike a legszebb, legjobban rendezett uradalmaknak, gyönyörű cselédlakások, parkirozott udvarok vannak, ugy hogy öröm az embernek ott időzni. Ugy bánnak a cseléddel, a mint — merem állitani — az országban csak nagyon kevés helyen. Maga az uradalom tulajdonosa olyan tetőtől-talpig jó ember, hogy azért tartózkodik minél kevesebbet a birtokán, mert ha ott van, nincsen az a bolond kérés, a melylyel hozzámennek, hogy ne teljesitené. És épen azért sokszor a tisztjei tanácsára utazik el hosszabb időre hazulról, hogy folytonos kérésekkel ne zaklassák és hogy ne kelljen sokszor abszurd kéréseket teljesiteni. Ebben az uradalomban a cselédviszonyok a következők *(olvassa)*: »A fogatos erő mellett alkalmazott cselédségnek átlagos fizetése 600 korona, nem számitva a lakást és az apróbb szivességeket, a melyekkel az uradalom őket elhalmozza. Az itteni cselédség évtizedek óta ingyen orvosi és gyógykezelésben részesül kicsinytől nagyig. Papnak, tanitónak nem adózik, sőt a tankönyveket is az uradalom adja teljesen ingyen. Semmi néven nevezendő adót nem fizet, az uradalom fizet minden adót helyettük.

A cselédasszony semmiféle szolgálatot az uradalom részére nem tesz. Minden karácsonykor 400 korona értékű ruházatban részesülnek a cselédek fiai és lányai. Elhalálozás esetén öregének és aprajának a koporsót és a munkát ingyen az uradalom adja. Ügyes-bajos dolgaikban ingyenes fuvarozásokat az uradalom teljesiti. Ha marhája vagy sertése elhull, az uradalom segiti őket, hogy a veszteséget pótolhassák. Sőt akárhányszor tehén helyett tehenet kapnak kárpotlásul. Ha szegény cseléd lép be hozzánk szolgálatra, s nincs jószága, ugy az uradalom hosszu, kamatmentes kölcsönöket nyujt, hogy az illető jószágot szerezhessen. Ha tüzifában, takarmányban szükséget szenvednek, az uradalom a szükséghez képest ilyenekkel megajándékozza őket. A marha- és sertéslegelőik kaszálható rétben van kijelölve. Oly pusztákon, a hol rét nincs, a rétjárandóság kaszálóherében adatik ki, csak azért, hogy marhatartásuk legyen. Nyugdij czéljából az országos munkás- és cselédpénztárba vannak beiratva; a közemberek egy, az első emberek két részszel. A kik koruknál fogva a fenti pénztárba nem voltak felvehetők, azok külön nyugdijazásban részesülnek az uradalom részéről. Konvencziós földjüket a legjobb földekben kapják, a trágyázástól számitott harmadik évben, vagyis ott, a hol a czukorrépát szokták nagy általánosságban vetni. Konvencziós gabonájuk az elsőrendűből adatik ki. Mérés előtti napon a gabona mindenkor átrostáltatik. Ezenkivül minden cselédnek egy tehén és két növendék-marha tartartása van.«

Tehát, t. képviselőház, nincsen egyetlenegy intézkedése ennek a törvényjavaslatnak, a melyet ez az uradalom már előre a maga jószántából nem teljesitett volna. És mi volt a következés? Megjelent ott egy apostol, beszélt a cselédekkel és a felmondási idő után az uradalomnak mind a 200 cselédje beállitott az igazgatóhoz és azt mondták: ha pedig az ur nekünk ennyivel vagy annyival — nem tudom, mennyivel — többet nem fizet, felmondjuk a szolgálatot, ajánljuk magunkat.

Hát, t. államtitkár ur, ugy látszik, a baj gyökere nem abban rejlik, hogy hogyan dotálják a cselédeket, hanem inkább abban, hogy hogyan lesz képes ez a törvényjavaslat megakadályozni a lelkiismeretlen, lelketlen izgatást. *(Ugy van! balról.)*

T. képviselőház! A javaslattal szemben fennálló elvi aggályokat ezekben röviden, azt hiszem, elég világosan, kifejtettem. Áttérek most már az egyes szubjektiv felszólalásokra és megjegyzésekre, és iparkodni fogok a magam szerény tehetségéhez képest egyes, még kellőkép meg nem világitott dolgokat kellő világitásba helyezni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elsősorban Mezőfi t. képviselőtársam felszólalásával foglalkozom, a melynek során nem terjeszkedem ki azokra, a miket már réges-régen megczáfoltak, csupán csak egy pár ténybeli tévedésére vagyok bátor a t. képviselő ur és a ház szives engedelmével válaszolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam szerint a cselédek fizetése borzasztó kevés, és erre vonatkozólag ő adatokat is sorol fel, a mely adatok — megengedem — hivatalos adatok, a miniszter urnak saját hivatalos statisztikai adatai, de ha én népboldogitó vezér vagyok, én sohasem elégszem meg a nyomtatásban előttem lévő adatokkal, hanem én a képviselő ur helyén kimentem volna azokra a vidékekre és megpróbáltam volna megállapitani, hogy mi hát ennek a cselédnek a fizetése; megpróbáltam volna utánajárni, hogy a miniszteri adatok, a melyek utóvégre nem csalhatatlanok, mennyiben felelnek meg az igazságnak. Igy járt volna el helyesen a t. képviselő ur, és igy azután jóhiszeműleg előállhatott volna adataival. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A t. képviselő ur azt állitja, hogy a cselédnek a miniszter ur 1904. évi statisztikai adatai szerint — és ebben is falláczia van,

hogy három év előtti adatokra hivatkozik — a Dunántúl, pl. Zala megyében, tehát olyan megyében, a hol, szomszéd lévén, a viszonyokat meglehetősen ismerem, csupán 30, 45, 50 koronára rúg egész évi fizetése egész családjával együtt. *(Zaj a középen és a baloldalon.)*

Tessék csak saját szövegét átolvasni; méltóztassék átolvasni, mit mondott. Én nagyon jól tudtam és a t. képviselő ur is tudta, hogy itten csak készpénzről van szó, de ezt igen bölcsen el méltóztatott hallgatni. Azonban közvetlenül utána — nem akarok igazságtalan lenni a képviselő urral szemben — kijelentette azt is, hogy tehát egy cseléd Magyarországon, illetve Zala megyében egész családjával egy évre családostól, mindenestől 429 koronát keres.

Azt méltóztatik mondani erre, hogy »igy van.«

Mezőfi Vilmos: A hivatalos adatok szerint.

Gaal Gaszton: Ne méltóztassék a miniszter urra hivatkozni: a miniszter ur nem népboldogitó; a t. képviselő ur a népboldogitó; tessék tehát csak a saját adataira hivatkozni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. képviselő ur, én állithatom, hogy ha kiment volna és lelkiismeretesen utána nézett volna ezeknek a dolgoknak, hogy tény-e az, a mit a hivatalos statisztika mond, meggyőződhetett volna a valóságos helyzetről. Röviden lesz szerencsém a mi vidékünkön divó egyévi fizetést bemutatni, a melyről konstatálom, hogy az országban az alacsonyabbakból való, mert pl. ennél magasabb fizetések vannak Pozsony megyében, Nyitra megyében, a határszéli vidékeken, sőt az Alföld egyes helyein is.

Csak azt akarom konstatálni, hogy nálunk, a hol pedig alacsonyabb fizetések vannak, átlag mi fizetése van egy cselédnek. Lakás fel van véve, már t. i. olyan lakás, a minőt a törvényjavaslat szán a cselédnek, havi 6 koronával, a mi kitesz 12 hónap alatt 72 K-át. Készpénzfizetése van egy cselédnek 50 K; kap ezenkivül négy hektoliter buzát, ez 300 kilogramm, 20 K-jával számitva, kitesz 600 K-át; kap 12 hektoliter rozsot, ez 900 kg. á 13 K, kitesz 117 koronát, kap egy magyar hold tengeri földet, a melynek termését 15 métermázsára véve, de a mely némely évben 20—25 métermázsára is felmegy és 10 K-jával számitva, ez kitesz 150 K-át. Leszámitva ebből a cseléd munkáját és számitva erre egy óriási összeget, 25 K-át, még mindig megér a cselédnek az az egy hold föld 125 K-át. Azután van egy tehéntartása; csak ezer liter tejet véve fel egy esztendőre és 10 fillérrel számitva literjét, ez kitesz 100 K-át; a tehén után csik neki egy borjuja, a melyet 20 forintért, vagyis 40 K-ért értékesithet; ez 140 K. A rizikóra számitva 40 K-át, megmarad neki tisztán 100 K, és igy a tehéntartás értékét csupán 100 K-val veszem fel. Azután 3 drb sertéstartás 20 K-jával, 60 K; hat méter tüzifa 6 K-jával, 36 K; 30 kilogramm só 5 K 20 f.

Tehát egy cselédnek nem családostól való keresete, hanem a saját személyére való fizetése minálunk, alacsony fizetési viszonyok között, 625 korona és 20 fillér. El kell tehát ismerni, hogy egészen tisztességes bére van annak a cselédnek.

Itt a képviselő ur eljárásától eltérőleg nem foglalom ide a cseléd családját is, hanem csak saját személyére nézve tekintem a cselédet. De ezenkivül nem fizet ez a cseléd adót, nem fizet orvost, nem fizet gyógyszertárt, sem magáért, sem családtagjaiért, mert valamennyit gyógykezeltetjük, nem fizet biztositási dijat, sőt én magam biztositom minden cselédem ingóságát kétszáz koronára — megjegyzem, hogy nem mondom meg nekik, mert különben felgyujtanák, s ezt csak titokban teszem. *(Derültség. Felkiáltások: Most megtudják, ha elolvassák a beszédet!)* Csak annak illusztrálására jegyeztem ezt meg, hogy miért szükséges, hogy az ember a gazda és cseléd közti viszonynál az életet is ismerje. *(Ugy van! Ugy van!)* Nem fizet továbbá igen sok helyen — mint a Zichy-uradalomnál méltóztatott látni — tandijat. Van kenderföldje, van kertje, van feles káposztaföldje, feles burgonyaföldje, harmados répaföldje és baromfitartása, a mit ha együtt nagyon kevés összeggel, száz koronával veszünk, akkor egy cselédnek a saját személyére számitott bére 725 korona 20 fillér. Én nem akartam semmit sem túlhajtani és nem teszek ugy, mint a képviselő ur, aki az egyik irányban lenyomja az árakat; én átlagos, középszámitást csináltam. *(Helyeslés.)*

Szólt a képviselő ur még egyéb dolgokról is; nevezetesen különösen egy régebbi beszédében a lakásokra is tett oly megjegyzéseket, hogy az valami borzasztó, hogy micsoda szurdékokban, micsoda putrikban, micsoda rettenetes egészségügyi viszonyok között lakik az a szegény mezőgazdasági cseléd. Hát, t. képviselő ur, én egészen őszinte, magyaros vendégszeretettel hivom meg, legyen egyszer szerencsém és nézze meg azokat a cselédházakat, a melyeket nem én épittettem, mert akkor nem dicsekedném vele, hanem öregapám épittetett ezelőtt ötvenhatvan esztendővel. Méltóztassék azután összehasonlitani: ez a tisztességesebb vagy a pesti háziur viczeházmesterének a lakása, *(Igaz! Ugy van!)* az a pinczeodú, a hol az ilyen emberek családostul lakni kénytelenek.

Ugron Gábor: Ugy van! Szemétbe fekszik és szemétből kel! *(Ugy van! Ugy van!)*

Szunyog Mihály: Pedig a háziur jobban megadhatná, mint az a gazda!

Gaal Gaszton: És különösen felhivom a t. képviselő ur figyelmét arra, hogy én, a ki a Balaton mentén lakom, minden esztendőben látom a pesti sápadt, vézna, szegény gyermekeket százával üdülni jönni oda; egy jótékony egyesület viszi oda ki; és ha azt vizsgáljuk, hogy vajjon ezek a gyerekek kinek a hibájából

olyan sápadtak, hogy ezeknek az ápolását, az istápolását rá kell bizni a társadalom tevékenységére, akkor a t. képviselő ur, ha igazságos és méltányos akar lenni, el kell hogy ismerje, hogy azok a cselédgyerekek, a kik pedig soha sem jöttek Pestre üdülni, *(Derültség.)* olyan szinben vannak, a milyenben az egészséges, jóravaló magyar nép gyermekének lenni kell. S a képviselő ur mégis e cselédeket teszi gondoskodása tárgyává, csak azért, hogy üthessen egyet azokon a munkaadókon, a kik pedig többet tesznek a cselédjeik érdekében, mint a városi munkaadók. *(Élénk helyeslés és taps.)*

De, t. képviselőház, még egy dologra kivánom a t. képviselőház figyelmét felhivni azokkal a támadásokkal szemben, a melyek nem csak erről az oldalról, hanem más oldalról is, olyanok részéről, a kiket inkább más kereseti ágak közé sorozhatnék, minduntalan elhangzanak a földbirtokosok ellen és a honnan igazán méltánytalan és igazságtalan támadások kapcsán minduntalan halljuk hangoztatni, hogy a latifundiumokat és a nagy földbirtokokat minél hamarább fel kell osztani, el kell tüntetni. Mondom, ezen körök figyelmét más körülményre kivánom felhivni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Számitásokat csináltam és a számitás könnyebbsége czéljából egy 1000 holdas dunántúli birtokot vettem alapul, a melynek átlagos értéke ma 300.000 forint. Kérdezhetnék, hogy vajjon nem túlmagas értéket vettem-e fel, de hiszen épen ellenem szólna a magasabb érték. Számitásokat eszközöltem abban az irányban, hogy egy ilyen 1000 holdas dunántúli birtok, a melynek 300.000 forint az értéke, vajjon hány magyar lelket, hány magyar polgárt és azoknak hány családtagját képes eltartani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Egy 1000 holdas birtokon minimális számitás mellett 25 nős cseléd van. E 25 cselédnek családja, tekintettel a cselédeknél általában észlelhető azon jelenségre, hogy sok gyermekük van, egy-egy családot átlag csak öt taggal számitva, a mely öt tagban a cseléd és felesége is benne értetik, tehát 3 gyermeket véve alapul, 125 lélekszámot tesz ki. Ugyanazon birtokon, mint aratómunkásoknak és mint napszámosoknak — ez adatokat szintén számitás alapján állapitottam meg — 25 más családnak adnak egy egész esztendőn át kenyeret és foglalkozást. Ezek családjait is öt taggal véve átlagos számitás szerint, ez is 125 főnek felel meg. Tehát az az 1000 holdas, 300.000 koronát érő földbirtok évenként 250 magyar léleknek ad feltétlenül biztos kenyeret, — és ezt hangsulyozom — mert ha nekem mint földbirtokosnak egy krajczár jövedelmem sincs is, az semmi körülmények között meg nem történhetik, hogy én cselédemnek konvencziójáta ki ne adjam, hogy az aratóknak részüket ki ne szolgáltassam és a napszámosokat ki ne fizessem. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Mert hogy ha én ezreket és ezreket elvesztek is abban a birtokban az a 250 magyar lélek kenyeret talál ott; megengedem, hogy nem olyan szép puha kalácsot mint a t. képviselő ur, *(Élénk derültség és helyeslés balfelől)* hanem becsületesen megszolgált fekete, de tisztességes kenyeret.

És akkor, midőn egy ilyen aránylag kicsiny, 600.000 koronát érő objektum a hazának ennyi polgárát képes családostul eltartani, azt kérdem én, t. képviselő ur, hol van az igazság; hol van a képviselő ur fellépésében a köteles igazságérzet, a midőn a gazdaságokban felmerülő hibákat meglátja, de nem veszi észre azt, hogy a budapesti bankok, a melyek évenként milliókra rugó forgalmat csinálnak, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon és jobbfelől.)* és a budapesti villamostársaságok, a melyek 40.000 koronákat fizetnek igazgatóiknak . . . *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a jobboldalon. Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: Észreveszem azt is!

Gaal Gaszton: . . . hány embert tartanak el és alkalmazottjaikat a gazdasági alkalmazottakhoz képest milyen rossz helyzetben, milyen rossz sorsban tartják. *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: Észreveszem azokat is! *(Felkiáltások balfelől: De azokról nem beszél! Nem merészel szólni! Halljuk! Halljuk!)*

Gaal Gaszton: A t. képviselő urnak még egyetlenegy észrevételére kivánok kiterjeszkedni. Méltóztatott a cselédkérdésben a jelen parlament illetékességét kifogásolni. Ez helyes, t. képviselőtársam, de, ha szabad, azt kérdezem én, hogy ön vajjon egyedül, egymaga illetékes az egész magyar cselédség nevében beszélni, mig a többi négyszáz és nem tudom hány képviselőnek ehhez egyáltalán semmi joga sincs? Engedje meg a t. képviselő ur, hogy ezen rövid kérdéssel intézzem el ezt az egész dolgot és ezzel tovább ne foglalkozzam.

Bródy Ernő t. képviselőtársamnak egy pár észrevételére kivánok még reflektálni. A felmondási időre vonatkozó megjegyzéseivel nem foglalkozom, mert azokra már megfelelt más, azonban azt méltóztatott mondani a t. képviselő urnak, megengedem, hogy több jóakarattal, mint tárgyismerettel, hogy ő érti azt, a mikor az aratómunkásra vonatkozólag külön szigoru törvényt hoztunk, mert hiszen az aratás feltétlenül szükséges, sürgős dolog, a melyet halogatni, elodázni nem szabad, de a cseléd dolga abszolute nem sürgős és ő sehogysem képes felfogni, hogy a cseléd munkájának biztositása czéljából vajjon miért hozunk ilyen drákói törvényt.

Sajnálom, hogy a t. képviselő ur nincs jelen, mert senkinek a háta mögött nem szeretek beszélni. De ha valaha gazdaságban megfordult volna és a tapasztalatból meritette volna érveit, nagyon jól tudná, hogy a mely napon az a gőböly, mikor hizlalásra be van állitva, pl. egy

24 óráig nem kap enni, akkor az egész hizlalás eredménye oda van. Ha tudná a képviselő ur, hogy ha egy tejgazdaságban, mely le van kötve valamely budapesti vagy bécsi kereskedőnek, hogy pönálés-büntetés mellett egy nap egy bizonyos fix mennyiséget tartozik szállitani, ha az egy nap nem szállit, mennyi kára van; vagy hogy az egy nap ki nem fejt tehén másnap már félannyit sem ad, ha ezekkel tisztában lenne, akkor ilyen zöldségeket, — már bocsánatot kérek ezért a kifejezésért — sem nem irnának, sem nem beszélnének. *(Igaz! Ugy van!)*

Még egy érvelése volt a t. képviselő urnak, a melyet én csak azért ragadok ki, hogy illusztráljam, s egy bizonyos mértékig dokumentáljam, hogy ezen kérdéseket micsoda jóhiszeműséggel kezelik azok, kik nem a cselédek és nem a gazdák érdekeit nézik, hanem — a mint be fogom bizonyitani beszédem kapcsán — a kik csak azért beszélnek, hogy beszéljenek, s azért beszélnek, hogy maguknak olcsó dicsőséget szerezzenek és megszerezzék maguknak a szoczialisztikus gondolkozás és a humanisztikus felfogás kizárólagosságát.

Azt is mondta Bródy Ernő t. képviselőtársam és ezt a jogásztól, az ügyvédtől végtelenül csodálom, hogy az 1898 : II. t.-czikkről bebizonyitotta az élet, hogy nem ért semmit, nem használt semmit azért, mert azon törvény alapján, a mióta meghozatott, évenként csak 700 munkást kellett elitélni. Tehát egy törvény értékét ahhoz szabja, hogy hány embert kellett annak alapján elitélni. Ilyen okoskodással abban az évben, a mikor nem akasztanak, vagy pedig csak egy embert akasztanak fel, előállhatnánk azzal az érveléssel, hogy a büntetőtörvénykönyvet pedig el kellene törölni, mert ime, csak egy embert akasztottak fel annak alapján. *(Derültség és tetszés.)* Mikor egy jogász áll elő ilyen érveléssel, akkor bennem okvetlenül megrendül a hit, hogy ez nem a jóhiszeműség, nem az igazi humanizmus beszéde, hanem csak mód arra, hogy valahogyan a gazdához hozzá lehessen férni és azokat a törvényeket, melyek a gazdák érdekében hozatnak, le lehessen kritizálni. *(Ugy van! Ugy van!)*

Még egy kifogása van a t. képviselőtársamnak, a melyre én a legnagyobb sulyt helyezem, mert ennek a kapcsán akarom és fogom kimutatni, azt hiszem, még ma egész világosan, hogy mit czéloz a t. képviselő urnak a kivándorlás okairól tartott beszéde. Több beszédben megcsillant, hogy a latifundiumok felosztása, a nagybirtokok megszüntetése, parczellázások — egyszóval ilyen kis üzletek — volnának jók és hogy ezt egy bizonyos tudományos köntösbe lehessen öltöztetni, hogy egy bizonyos szoczialisztikus mázzal lehessen bevonni, felállitják a t. képviselő urak azt az érvet, hogy a kivándorlás egyedüli és kizárólagos oka a majorátus.

Bródy Ernő: Nem azt mondtam, hanem hogy egyik nagy oka.

Gaal Gaszton: Hogy a kivándorlás oka a majorátus. Ez az én jegyzetem.

Bródy Ernő: Egyik oka! *(Zaj.)*

Gaal Gaszton: Ismét azt mondom, a mit Mezőfi Vilmos t. képviselőtársamnak mondottam, hogy jöjjön egyszer velem a vidékre és nézze meg, hogy kik azok tulajdonképen, a kik kivándorolnak. Ott van Veszprém vármegye; méltóztassék annak egy pár községét megnézni. Cseléd aránylag nagyon kevés vándorolt ki, de kivándorolt az a kisgazda, a ki 800, 900 1000 koronával ilyen parczellázott birtokot vett magának, mert ha 400 forintot veszek is fel holdanként, és annak csak 8—9 százalékát veszem, a mit a parczellázó pénzintézeteknek évi dij fejében fizetni kell, ez kitesz holdanként 32 forint árendát, hát hol van az illetőnek még a saját rezsije és többi összes költsége. *(Ugy van! Ugy van!)* Tehát mit csináljon az a szegény, földdel boldogitott kisgazda? Becsukja a házát, rábizza a földjét a feleségére, az apjára, szóval: olyan kezekre, a hol jó helyen tudja azt. Vagy bérbe adja birtokát, — ha tudja — ha pedig ezt sem teheti, parlagon hagyja és kimegy Amerikába. *(Ugy van! a középen.)* Nem egy emberrel beszéltem, t. képviselőház, aki azt mondta: Kimegyek Amerikába azért, mert ott akarok annyi pénzt szerezni, hogy a takarékpénztárak zsarolását elbirjam. *(Igaz! Ugy van!)*

Hát, t. képviselőház, nem a latifundiumok, nem a nagybirtokok csinálják a kivándorlást, hanem épen ez a parczellázó láz *(Igaz! Ugy van!)*, a mely kisajátit mindent . . .

Bródy Ernő: Ne engedjék! *(Zaj.)*

Gaal Gaszton: . . . azért, hogy a földet üzérkedés tárgyává tegye, és azért, hogy a népet bank-proletárrá sülyeszsze. *(Igaz! Ugy van! Taps.)*

Mezőfi Vilmos: Tessék a bankokat megrendszabályozni! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek.

Gaal Gaszton: Bródy Ernő t. képviselőtársamnak felszólalásával ezzel a magam részéről végeztem. Többi részével végeztek mások. Most még csak Pető Sándor t. képviselőtársam beszédére, *(Halljuk! Halljuk!)* illetve egyetlen közbevetett megjegyzésére vonatkozólag szeretnék tőle felvilágositást kérni.

A képviselő ur beszédének folyama alatt valaki — nem tudom, kicsoda — közbekiáltott: Miért védelmezi a képviselő ur a cselédeket, akikhez tulajdonképen semmi köze? *(Halljuk! Halljuk!)* És erre Pető Sándor képviselőtársam — Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam élénk helyeslése mellett — azt kiáltotta: Mert én is egy elnyomott nép fia vagyok. *(Élénk derültség.)* Hát, t. képviselőház, én nem tudom, hogy a t. képviselő ur micsoda népfajhoz sorozza magát.

(Derültség. Halljuk! Halljuk!) Nevezetesen ha magyar . . .

Mezőfi Vilmos: Igenis az!

Gaal Gaszton: . . . és ezért érzi elnyomottnak magát, akkor miért védelmezi a cselédet más magyarok ellen, a kik szintén el vannak nyomva?

Pető Sándor: Elnyomott gazdasági osztály! *(Zaj.)*

Gaal Gaszton: Hiszen akkor el vannak nyomva önök is és mi is, mert hiszen magyarok vagyunk. Ha pedig a t. képviselő ur azt akarta talán mondani, s elhibázta a dolgot, hogy nép helyett talán inkább vallásfelekezetet akart mondani; . .

Zboray Miklós: Fajt! *(Derültség.)*

Gaal Gaszton . . . akkor, bocsánatot kérek, ő maga viszi bele a felekezeti momentumokat ebbe a vitába, a mi hogy hasznára válik-e a magyarság egész zömének, ha a különben is sok kontroverz kérdés mellé még a felekezeti kérdést is beviszszük: ennek a megbirálását a képviselő urra bizom. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Azokkal a felszólalási részletekkel, a melyekre reflektálni akartam, végeztem. Most még csak arra kivánok rámutatni, hogy ezt az indokolatlan nagy támadást, — mert hiszen az egész kérdés nem olyan borzasztóan nagy, mint a hogy azt a t. képviselő urak feltüntetni kivánják — hogy ezt az indokolatlan nagy lármát, a mely megindult a sajtóban és folytatódott itt a házban, s a mely szerint mindenki feketelelkü reakciós, a ki véletlenül nem gondolkozik a t. képviselő urakkal: mi inditotta meg? Hogy ennek az óriási mozgalomnak mi az alapja? *(Halljuk! Halljuk!)*

Mert nem tagadhatom el, t. képviselőház, hogy nekem a képviselő urak fellépése az első perctől fogva gyanus volt. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem tudom, — de nem hiszem — ismerősök-e a képviselő urak a baromfitenyésztés titkaival, de én körülbelül olyanformán érzem magamat, mint a hogy a gazda van az ő tyúkjaival — görényjárás idején. *(Élénk derültség.)*

Ugyanis — ha kodácsolást hallunk — rendes körülmények közt azt hinné az ember, hogy a tyúk természetszerü hivatása, a tojás megtörténtének ad kifejezést. De ha egy bizonyos mértéken felül emelkedik a kotkodácsolás, a lárma, akkor a gazda azt mondja: Ennyit talán már még sem tojnak ezek a tyukok? *(Élénk derültség.)* S gondolkozóba esik. Hát, t. képviselőház, a mikor a t. képviselő urak ily óriási mértékben felháborodnak a gazdatársadalom kegyetlenkedésében, ez gondolkodóba ejt. *(Zaj.)*

Pető Sándor: Felháborodunk a rossz törvényjavaslat felett.

Gaal Gaszton: A mikor annyira felháborodnak a gazdák kegyetlenkedésén, kik ezzel a törvényjavaslattal rabigába akarják hajtani, lánczra akarják verni, deresre kivánják huzni és rabszolgákká teszik a nyomorult cselédeket, és mind ezt épen a cselédtörvényjavaslatnál látják, . . .

Bródy Ernő: Ez van előttünk!

Gaal Gaszton: . . . azt kérdem, miért nem látták mindezeket a hiányokat, miért nem vették ezeket észre előbb, miért nem csaptak ezek miatt hasonló lármát, a mikor az ipari munkások betegsegélyezéséről volt szó?

Mezőfi Vilmos: Én csaptam lármát! *(Derültség.)*

Somogyi Aladár: Az is üres szalmacsépelés volt.

Ernszt Sándor: De Mezőfi elfogadta.

Mezőfi Vilmos: Nem fogadtam el! *(Zaj.)*

Gaal Gaszton: Nem lehettem oly szerencsés, hogy akkor meghallgassam a beszédeket, mert a t. ház engedelmével egészségem helyreállitása végett kénytelen voltam külföldön tartózkodni, de a lapokat akkor is járattam, és elolvastam a tartott beszédeket és képzeletemben képet alkottam magamnak arról, hogy mily irányban mozognak a t. képviselő urak felszólalásai. Hangoztattak mindenfélét, de seholsem láttam, seholsem olvastam, — bár lehet, hogy kikerülte figyelmemet — hogy önök közül csak egyetlenegy is követelte volna, hogy az ipari munkás családtagjait is gyógyittassa a munkaadó.

Mezőfi Vilmos: Benne van a törvényben.

Gaal Gaszton: Nincs benne! Ott csak az van, hogy gyógyittathatja, de kötelezve nincs senki. Tessék jobban elolvasni. *(Igaz! Ugy van!)*

Azt sem követelték, hogy az ipari munkások minden egyes esetben a közegészség követelményeinek megfelelő lakást kapjanak, hogy az adójukat fizessék.

Bródy Ernő: Követeltük az ipartörvény revizióját!

Gaal Gaszton: De azt követelik, hogy a gazda mindezeket teljesitse. *(Ugy van! balfelől.)* Csak arra akartam rámutatni, hogy az egyenlő elbánás követelésének kellő mértéke ezekre a munkásokra vonatkozólag önöknél hiányzik. *(Ugy van! balfelől.)*

Pető Sándor: Én követeltem!

Gaal Gaszton: Tovább megyek és kérdem, hogy azokat a dolgokat, a melyeket önök könnyen és jókedvvel igyekeznek a gazdákra háritani, miért nem követelik, a mikor az ügyvédi irodák személyzetéről van szó? *(Zaj.)*

Bródy Ernő: Helyes!

Gaal Gaszton: Miért nem követelik, a mikor a pénzintézetek alkalmazottairól, a mikor a háziurak, a mikor a villamos vasutak alkalmazottairól van szó? *(Zaj.)*

Bródy Ernő: A kartellek ellen dolgoztunk, *(Zaj. Elnök csenget.)*

Gaal Gaszton: A fővárosnál mint erkölcsi testületnél, sőt magánál az államnál is követelhetnék ezt. Vegyük csak a postai kézbesitőnek 30 forint fizetése van, — weiter garnichts, bocsánat a német kifejezésért.

Mezőfi Vilmos: Elég gyalázat!

Gaal Gaszton: Ebből kell tartania lakást, ebből kell gyógyittatnia a családot, ebből kell fizetnie adót, — nem tudom van-e rá kivetve?

Szunyog Mihály: Bizonyos hogy van adója. Kinek nincs?

Gaal Gaszton: Szóval oly kötelezettségeket tartozik teljesiteni e csekély fizetésből, a melyeket önök könnyű vérrel és jókedvűen akarnak a szegény gazdára háritani. *(Ugy van!)*

Hogy lehetséges tehát az, hogy a t. képviselő uraknak mindezek a kérdések eszükbe jutnak, a mikor a gazdákról van szó, de nem jutnak eszükbe, a mikor más foglalkozások vannak érdekelve?

Megérlelődik bennem az a meggyőződés, hogy itt határozott, czélzatos, irányzatos küzdelem folyik többé-kevésbbé nyiltan, néha pedig egyes felszólalásokban burkoltan a gazdaközönség *(Igaz! Ugy van!)* azaz azon osztály ellen, a mely e hazát folytonosan, állandóan fentartotta, munkájával, filléreivel, vérével, testével védelmezte és a mely osztálynak egy része, nevezetesen a magyar középosztály ebben a védelemben már el is vérzett, mert ma már nincs, hanem fuit. *(Ugy van!)* Mikor mi ezt az irányzatot látjuk, ne vegyék nekem rossz néven, de senkinek sem, a ki ragaszkodással viseltetik e magyar földhöz, a kit emléke, vére, összeköttetése, családi és rokoni köteléke ezen osztályhoz soroz, és a kik azzal a nyugodt önérzettel tekinthetünk vissza ezen osztály működésére, hogy mindig megtette a maga kötelességét, ha ezen felfogás ellen sikra szállunk és kereken, határozottan tiltakozunk. *(Helyeslés és taps.)*

T. képviselőház! Most még röviden össze akarom foglalni azt, hogy kik támadják ezt a javaslatot. A gazdáknak is két csoportja támadja ezen törvényjavaslatot. Az egyik csoportnak a felfogását — minden szerénytelenség nélkül legyen mondva — a jelen pillanatban én képviselem, a mikor némely tekintetben aggályainkat adtuk elő és csak ezekre kértünk orvoslást, másrészt azonban a törvényjavaslat nemes intencióival teljesen egyetértünk. De támadja a gazdáknak egy másik csoportja is, a mely nemcsak a humanisztikus intézkedéseket sokallja, hanem, a kiknek a tisztességes lakás kiszolgáltatásában, azonkivül a jancsibankókban, az itallal való fizetésben, s a konvenczió-gabonával gyakorolt eddigi üzelmeivel a törvényjavaslat egyszer, s mindenkorra leszámol. Mert bármilyen »fekete lelkű reakciós« legyek is és bármennyire »nyúzni is kivánom« én a magyar gazdatársadalom nevében a szegény cseléd-osztályt, örök életemre büszke leszek arra, hogy ezen törvényjavaslatnak 25. §-a, a mely kérdésben a legtöbb visszaélés történt ez országban azzal, hogy az a nyomorult cseléd a gabonáját tisztességesen, becsületes minőségben meg nem kapta, az én szövegezésemmel és módositásommal ment keresztül a bizottságban oly szövegben, hogy azt kijátszani senkinek sem lehetséges és ezentúl minden cseléd részére biztositva lesz, hogy a fizetésében benne foglalt gabona a legjobb minőségben adassék ki.

De támadja ezt a törvényjavaslatot óriási mértékben még a sajtó is, különösen a sajtónak az a része, a melyet általánosságban haladópárti konnexióval szoktunk illetni. Szinte furcsa nekem, de mégis bizonyos összhangot találok benne, hogy mikor a magyar haladópárti sajtó ezt a törvényjavaslatot támadja, mikor nekimegy a gazdatársadalomnak, vérszopóknak stb. ezerholdas gazembereknek nevezvén, ugyanakkor hasonló szellemű czikk jelent meg a bécsi »Reichswehr«-ben. Én bizonyos szellemi rokonságot a magyar lapok és a »Reichswehr« támadása közt kénytelen vagyok konstatálni. Hogy a politikai czél mi lehet, ennek elbirálását a t. képviselő urakra bizom, én csak annyit teszek hozzá, hogy valószinűleg ugy a haladópárti sajtónak, mint a »Reichswehr«-nek politikai haszna és szüksége az, hogy ezen kérdésben egyenetlenséget támaszszanak nemcsak a gazdatársadalom, de Magyarország lakosainak hatalmas rétegei közt.

De támadják még ezt a törvényjavaslatot a nemzetiségek is, még pedig egyértelműleg, mert egyetlen nemzetiségi képviselő sem szólalt fel mellette.

Bródy Ernő: Függetlenségiek is támadják!

Gaal Gaszton: Én is támadom azon pontjaiban, a hol szükség volt rá. *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: Sőt a kik elfogadták is, agyontámogatták, mint Horváth József. *(Zaj.)*

Gaal Gaszton: Miként előbb felemliteni bátor voltam, támadják a nemzetiségek is. Miért támadják? Hogy a nemzetiségeknek ez a javaslat nem kell, hogy a nemzetiségek a magyar földbirtokososztály megerősitésére, exisztenciájának biztositására nem törekednek, az természetes. Hiszen a nemzetiségi vidékeken a magyarságot ki képviseli? Nem az a néhány százés ezerholdas földbirtokos-e? *(Egy hang a középen: Hohenlohe!)* Ezek oly irányu bűnök, hogy idegenek birtokot szerezhettek, melynek mi osztályosai sohasem voltunk, *(Zaj.)* csakis a szabadelvűpárt kormányai.

Bródy Ernő: A hitbizományosok!

Gaal Gaszton: A nemzetiségeknek nem az az érdeke-e, nem mindenekfelett álló-e nekik, hogy az a néhány magyar földbirtokos onnan a nemzetiségi vidékről kipusztittassék és lehetőleg olyan cselédtörvény hozassék, mely kényszeriti a földbirtokost, hogy birtokát otthagyja, megszökjék, hogy a nemzetiségi pénzintézetek azt maguk közt szétoszszák. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

De támadták, és itt megint visszatérek Mezőfi t. képviselő urhoz, elsősorban és leginkább a szocziálisták. Hogy ezt is kellő világitásba

helyezzem az, lehet hogy reakczionárius, de egész őszinte meggyőződésem szerint, én a magyar közgazdasági életnek egy rákfenéjére, óriási bajára hivom fel a t. ház figyelmét, t. i. a szenzálkérdésre.

Buzáth Ferencz: A zsidóság egy specziális foglalkozása!

Gaal Gaszton: A ki maga megfordult egy falusi vásáron, akár valamit venni próbált, akár eladni, az tudja, hogy az utolsó szóig igaz, a mit mondok. Megjelenik mellettem egy ur és kérdi tőlem: Miben lehetek szolgálatára? Ha azt mondom, semmiben, elmegy, és megjelenik egy másik ur ugyanezzel a kérdéssel. Megint elmegy, megjön a harmadik ur. Ezeknek az uraknak sokasága kihozza az embert béketűréséből és a negyediket már kissé energikusabban ntasitja el. Mi történik azon a vásáron? Az a gazda, a ki ezt a szenzál-szolgálatot, ezt a közvetitést igénybe nem vette, az ott semmit el nem adhat és nem vehet semmit! *(Igaz! Ugy van!)* Az eladó portékájáról lebeszélik a vevőt, a venni szándékozóknál pedig lebeszélik az eladót. *(Igaz! Ugy van!)*

Vagy ha a vidéki városok élelmezési kérdésével foglalkozunk, és azokkal a mizériákkal, melyek a vidéki városokban állandó ujságczikkezés tárgyai, mit látunk? A piaczot minden kisebb vidéki városban teljesen monopolizálja 3, 4, 8, esetleg 10 ember, vagy annyi, a mennyi szükséges, a kik semmi egyébbel nem foglalkoznak, mint hogy reggelenkint, kora hajnalban elállják a falu vagy a város szélén az utczák bejáratát és mikor jön az a falusi parasztasszony és hozza a baromfit, a tojást, a zöldséget, akkor ezek kartellbe lépve, lenyomják az árakat, a holmikat összevásárolják, s a mikor bekövetkezik a reggeli hat vagy hét óra és megnyilik a piacz, akkor ott már nem a parasztasszonyok állanak, hanem az a 8, 10 ember, a ki kizsákmányolta egyrészt a termelőt, másrészt kartellbe lépve, méregdrágán adja portékáját a fogyasztóközönségnek, s igy azt duplán megzsarolja, s majdnem lehetetlenné teszi a kisvárosban a kevés pénzzel biró emberek exisztenczióját. *(Igaz! Ugy van!)* Ez folyik kisebbnagyobb mértékben, s ma már a néprétegekben óriási széles körben foglalkoznak ezzel a folytonos, nem produktiv munkával, ezzel a folytonos közvetitéssel.

Nem tehetek róla, de mikor a magyar szocziálizmust vizsgálom, akkor nekem önkéntelenül is ezek a dolgok jutnak az eszembe. Miért? Körülbelül 3 millió magyar munkásról és 200.000 magyar munkaadóról van szó, a kik eddig egymással minden közvetités nélkül, tehát közvetlenül érintkezve kötötték meg ugy a cselédbér-, mint az aratási és egyéb munkaszerződést, kiknek a közelmult időkig semmi szükségük nem volt munkaközvetitésre. Most pedig abban a pillanatban, a mikor az ország valamelyik vidékén sztrájk üt ki, vagy csak kiütni készül, már három-négy öt ágenstől kap a gazda levelet, a melyben munkásszállitók ajánlják fel nekik szolgálataikat . . .

Csitáry Béla: Embervásár!

Gaal Gaszton: . . . és munkásszállitók kinálkoznak, hogy ha pedig valami baj talál ott lenni, akkor én készséggel küldök az urhoz, természetesen közvetitési dij fejében, annyi munkást, a mennyire szükség van. Micsoda e mozgalom czélja tulajdonképen, ha egész szorosan vizsgáljuk? Megakadályozni, hogy a helybeli munkás helybeli gazdával szerződhessék, ugyanakkor elszerezni a helybeli munkást más vidékre, a másvidéki munkást helybe. Ez valóságos odakényszeritése ugy a gazdának, mint a szegény munkásnak, hogy egymással ne szerződhessenek helyben, hanem busásan megfizessék a közvetitést, hogy ujabb életfeltételeket nyujthassanak egy-egy szenzálnak. *(Élénk helyeslés és taps.)*

És, t. képviselő ur, ennél a kérdésnél azt is figyelmébe ajánlom, hogy ha a magyar gazdának eljárása, a melyet a cselédjével szemben folytat, önök szerint: »rabszolgatartás«, akkor, t. képviselő ur, önök a rabszolgakereskedők. *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps.)*

De támadják ezt a javaslatot még a demokraták is. Ismét Bródy Ernő t. képviselőtársamra hivatkozom. Támadja a t. képviselő ur meglehetős magas nivón, igen szép szocziálpolitikai elméleteket fejtegetve, a melyeknek igazságát az utolsó szóig én is aláirom. Csak az a kérdés, t. képviselő ur, hogy milyen mértékben, mikor és hol lehet azokat megvalósitani. És ha a t. képviselő ur és elvtársai azzal jönnek, hogy ezt a szép elvet a közgazdasági élet egész vonalán kivánják, köztük leszek, . . .

Bródy Ernő: A kartellek ellen is vagyunk.

Gaal Gaszton: . . . velük leszek minden egyes alkalommal, mert az én felfogásomat sohasem irányitja sem a gazda, sem semmiféle specziális érdek, hanem az országnak általános érdeke.

Azonban nem tehetek róla, nem kételkedem a t. képviselő ur jóhiszeműségében, de nagyon furcsának találok egy momentumot, hogy akkor, mikor a t. képviselő ur meglehetős erősen megtámadja a miniszter urat és az államtitkár urat . . .

Bródy Ernő: Egy szóval sem támadtam!

Gaal Gaszton: . . . vagy mondjuk magát a javaslatot, hogy ezeket a szocziálpolitikai elveket, a melyek a szegény cselédnek javára szolgálnának, nem iparkodik kellő mértékben érvényesiteni, ellenben a gazdának ad óriási hatalmat és a gazdát biztositja olyan módon is, a mely talán meg nem engedett, a fegyelmi jog stb. révén, akkor t. képviselő ur, én nem tehetek róla, engem is a csalódásnak bizonyos foka fog el, a mikor »A Polgár« czimü lapnak »Csalódás« czimü vezérczikkét olvasom . . .

Bródy Ernő: Semmi közünk hozzá!

Gaal Gaszton: Elhiszem, hogy a t. képviselő urnak semmi köze hozzá, de a demokrata pártnak . . .

Bródy Ernő: Semmi köze hozzá!

Gaal Gaszton: . . . valamely köze ehhez a laphoz köztudomás szerint van. Azt hiszem, ezt a t. képviselő ur sem tagadhatja. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gaal Gaszton: T. képviselő ur, ha én ezt a »Csalódás« czimű czikket olvasom, — méltóztassék egy kis figyelemmel lenni, hisz módjában lesz az általam felhozottakra válaszolni — mondom, ha ezt a czikket olvasom, a mely közvetlenül az államtitkár ur beszéde után másnap jelent meg, engem is bizonyos csalódás fog el, mert látom, hogy azoknak a magas szocziálpolitikai eszméknek tulajdonképen igen praktikus üzleti háttere van. Méltóztassék meghallgatni. A czikk ezeket mondja *(olvassa:)* »Szomoruan kell tudomásul vennünk a tényt, hogy az államtitkár immár nem a régi Mezőssy. Mert ha az volna, aligha csak kinövéseit látta volna azoknak a szabadabb mozgalmaknak, a melyek minden kulturállamban immár diadalmasan tartják bevonulásukat a törvénytárakba. Ha az volna, aligha dicsekedett volna azzal, hogy akkor, mikor Magyarország az ipari állammá fejlődés utján van, a mi szerinte is nagy nemzeti érdek, akkor előáll a földmivelésügyi miniszter egy javaslattal, a mely »a munkásnépet és a cselédséget« — a mint Mezőssy magát kifejezte — »odalánczolja az ősi földhöz, az ősi foglalkozáshoz«. Holott épen ellenkezőleg az volna kötelessége, hogy mennél mobilisabbá tegye ezt a munkásnépet épen az ipar érdekében. A régi Mezőssy legalább, azt hiszszük, nagyon problematikusnak tartott volna olyan iparpolitikát, a mely elvben lelkesedik nagy stilű iparért, tényleg azonban megakadályozni törekszik, hogy az ipar megfelelő mennyiségű munkáshoz juthasson.«

No hát, t. képviselőház, ne méltóztassék nekem munkásérdekről beszélni. Mert hogy ha az ipar érdekében — és ezt talán konczedálni méltóztatnak, hogy a kinálat és a kereslet közötti viszony szabja meg a munkabérkérdést — ez a demokratapárti közlöny . . .

Bródy Ernő: Semmi közünk hozzá! *(Zaj.)*

Gaal Gaszton: . . . azt hányja a szemére az igen t. államtitkár urnak, hogy nem mobilizálja a cselédnépet és hogy nem szolgáltat ezen az uton kellő mennyiségű olcsó munkást az ipar számára: akkor ez a fellépés nem a cselédek érdekében történik, nem a helyes szocziálpolitikai szempont vezeti önöket, hanem osztályérdek, *(Élénk helyeslés.)* a mely a mezőgazdaság pusztulása révén az iparnak akar olcsóbb munkásokat szerezni. *(Élénk helyeslés és tetszés.)*

Bródy Ernő: Semmi közöm hozzá!

Gaal Gaszton: A mikor én ezt az öntudatos, ezt a konczentrált, ezt a minden tekintetben tendenczióżus, s czéljaiban sem erkölcsös támadást látom a magyar gazdaosztály ellen, a mikor azt látom, hogy ujságczikkekben, közbeszólásokban is az urak tendenczióżusan iparkodnak arra jogosultságot szert tenni, hogy a magyar földbirtok, de különösen a nagybirtok osztozás és felosztás tárgyát képezhesse: akkor feltámad bennem a reakczió, ha ez egyáltalában reakcziónak nevezhető, és én azt a magyar földet az utolsó csepp véremig, a lehetőséghez képest mindig védelmezni fogom. *(Taps és helyeslés.)*

Hogy a nagyipar önöknek annyira tetszik, a mint nekem is tetszik és ha önök jogosultnak tartják, hogy a kisipart tönkretehesse, a mint hogy a nagyipar már magában véve is, kivéve ha alkatrészeket gyárt, a kisipart határozottan tönkreteszi: akkor én is indokoltnak és helyesnek találom a nagybirtoknak a fentartását, mint a mely egyedül képes a kisbirtoknak például szolgálni, s a gabonaárak helytelen képződését megakadályozni és igy a kisgazda helyzetén is segiteni, mert én a magyarság, de különösen a kisgazda érdekében azoknak a fenmaradására különös sulyt helyezek, *(Helyeslés.)* nemcsak azért, mert magyar vagyok és mert csak annak a jogosultságát ismerem el itt ebben a országban, a mi magyar, *(Helyeslés.)* hanem az ország közgazdasága érdekében is, tehát ugyanannak az érdekében, a mire a t. képviselő urak is támaszkodnak. *(Élénk helyeslés.)*

Ezzel végére értem felszólalásomnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Csupán egy dologra kivánok még kiterjeszkedni, és itt bocsánatot kell kérnem, ha talán szerénytelen volnék, a mikor a magam személye érdekében veszem igénybe pár perczre a t. ház figyelmét, de egy bizonyos mértékig jogot ad erre az a körülmény, hogy a törvényjavaslattal kapcsolatban, főleg a bizottságban kifejtett munkásságom alapján, a t. magyar sajtó meglehetős sokat foglalkozott velem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem tudom, hogy miképen vagyok is a dologgal. Mert ha visszaemlékezem egy, hónapokkal ezelőtt elmult vitára, a mikor a t. képviselő ur interpellálta meg Polónyi Géza volt igazságügyminisztert a sajtó kérdésében, és az egész ház ugyszólván unisono állt fel a sajtó ellen és mivel a földbirtokos osztály részéről egy magam nem vettem tudomásul a miniszter ur válaszát, akkor a sajtó egyrésze az egész házat legazemberezte és egyedül engem nevezett ki becsületes embernek. *(Derültség.)* Én azt a dicséretet sem érdemeltem meg, mert én akkor is csak meggyőződésemet követtem becsületesen, őszintén, nyiltan, még a közhangulat ellen is és mert akkor is csak kötelességemet teljesitettem. Ma is csak kötelességemet teljesitem és biztositom a t. képviselő urakat, hogy a kötelesség teljesitésétől engem a sajtónak sem dicsérete, sem gáncsolása soha eltántoritani nem fog, mert biróul tetteimnél, cselekedeteimnél, néze-

teim nyilvánitásánál csak egyet ismerek el: saját lelkiismeretemet. Elfogadom a javaslatot. *(Élénk éljenzés és taps. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve; ha szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Holló Lajos képviselő ur a 215. §. *d)* pontja alapján kér szót.

Holló Lajos: Ezen törvényjavaslat általános vitájának elején a koalicziós pártok nevében határozati javaslatot voltam bátor beterjeszteni, a melynek tartalma az volt, hogy a javaslat részletes vitájába a képviselőház csak az ünnepek elteltével menjen bele. Ez a határozati javaslat, a mint méltóztatik látni, egész tárgytalanná vált, mert az ünnepek elmultak és már most a részletes tárgyalás megkezdésének a mi felfogásunk szerint sem volna semmi akadálya. Ezért nem kivánom, hogy ez a határozati javaslat szavazás alá bocsáttassék és azt visszavonom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szavazás előtt szó illeti az előadó urakat.

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: Én, mielőtt részletes reflexiókba bocsátkoznám azon ellenvetésekkel szemben, a melyek a törvényjavaslattal szemben felhozattak, konstatálni kivánok egy dolgot, és ez az, hogy azon állitásomat, a melyet bevezető beszédem végén tettem, mely szerint ezen előttünk fekvő törvényjavaslat egyike a leghumánusabb törvényjavaslatoknak, a melyek ezen a téren valaha készültek, senki nem czáfolta meg, sőt nemcsak e házban, de a házon kivül sem történtek komoly kisérletek ennek megczáfolására. Én tehát azt hiszem, joggal és kötelességszerüleg tartom fenn ezt az állitást most is és joggal és kötelességszerüleg utalok arra, hogy mindazok az ellenvetések, a melyek a törvényjavaslat ellen tétettek, ennek az állitásnak igazságát meg nem döntik.

Ezek után át kell hogy térjek az elfogadott divathoz képest a képviselőháznak azon kitüntetett alakjaira, vagy mondjuk csoportjaira, a kik ebben a vitában oly sok szónak voltak tárgyai. Ezeknek egyike az ujjászervezettek vezére és lánglelkü apostola, továbbá a demokrata urak és azok, a kik ő velük e kérdésben, ugylátszik, nagyon erősen szövetkezve voltak, a nemzetiségi képviselők.

Azokat a vádakat, a melyeket a törvény ellen emeltek deres, bilincs, feudalizmus czimén, senki be nem bizonyitotta. Daczára ennek, hogy ezek bebizonyitva nincsenek, az egyes képviselők, nevezetesen Mezőfi, a régi tenorból folytatja ellene a harczot. Igy lapjának egyik számában, a mely már a bizottsági tárgyalások után jelent meg, a mely bizottsági tárgyalásoknál láttuk, hogy ő állitásainak legnagyobb részét védeni képtelen, igy ir: »Darányi uj cselédtörvénye elveszi a parasztttól,... méltóztassék megjegyezni, nem cselédtől, hanem parasztól ... becsületét, elveszi költözködési jogát, a törvények védelmét, a munkával való rendelkezési jogát, a lakással való rendelkezését, pihenését; rongyain kivül mindent elvesz a parasztttól.«

Noshát, t. uraim, ilyen hanggal szemben lehetne hasonló hanggal válaszolni, azonban azt hiszem, eleget teszek előadói kötelességemnek, hogyha konstatálom, hogy mindezen állitások abszolute igazsággal, alappal nem birnak.

A mi azt az állitást illeti, hogy ez a javaslat a jobbágyságot akarja visszaállitani, és feudális izü: ez a legképtelenebb igazságtalanság. Hiszen a feudalizmusban, a jobbágyságban, a jobbágy, hogy ugy mondjam, automatice beleszületett abba a helyzetbe, a melyben volt, az egyéni elhatározásnak itt alig volt némi szerepe, holott ezen törvény azon alapul, hogy szabad szerződést köthet a cseléd, a gazdával, a gazda a cseléddel. Ez, azt hiszem, eléggé czáfolja azt az állitást, a melyet ezen a réven ellene használnak.

Azonban reakcziósnak is nevezték e törvényjavaslatot. Abban az értelemben, a mint mi valaha felfogtuk a reakcziót, bizonyára nem az, mert hiszen ez nem akarja sem az egész nemzetnek, sem a nemzet egyrészének jogait megnyirbálni, nem tudom én micsoda sötét törekvések érdekében. Azonban az utóbbi időben elterjedt és különösen a haladó sajtó által nagy mértékben propagált nézet, hogy reakcziónak neveznek mindent, a mi tulajdonképen a nemzetnek érdekében történik. *(Igaz! Ugy van a jobb- és a baloldalon.)* Ilyen értelemben a javaslat igenis reakcziós, mert hiszen nagy nemzeti érdekeket véd, és nagy ellentéteket igyekszik kiegiteni.

A szabadság fogalmával is meglehetős nagy visszaélés történik, a mikor a szabadságnak lehető kiterjesztését ugy állitják oda, mintha ez akár a nemzetnek politikai végczélja, vagy pedig a gazdasági fejlődésnek alapfeltétele volna. Azonban valósággal, azt hiszem, mindnyájan tudjuk, hogy egészen ideális, korlátok nélkül való szabadság nem létezik, mert hiszen ez az anarchiára vezetne. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

A törvényjavaslatnak azt a paragrafusát, mely a cselédek vendéglátási jogáról szól és a melyet olyan erősen támadtak, nagyon szerencsésen védelmezte meg az én nézetem szerint Csernoch János t. képviselőtársunk; ahhoz, a mit ő mondott, hozzátenni semmit sem szükséges, és épen ezért ebben az irányban én nem is akarok felesleges szót vesztegetni.

Azonban, t. uraim, azt, hogy sokan a szabad költözködés révén a kivándorlásnak teljes szabadságát követelik, én a magam részéről

aláirni nem tudom. Én azt hiszem, hogy a magyar közvélemény és a magyar képviselőház nagyon sulyos botlást követ el, hogy ha nem is jogi korlátokkal tartja vissza, de legalább is erkölcsileg bizonyos fokig megbélyegzi azokat, a kik Magyarországon kötelességeiktől alapos ok nélkül ugy igyekszenek menekülni, hogy kivándorolnak ebből a hazából. Hiszen nincsen nemzet, a melynek életében koronként bizonyos vergődés, bizonyos hátramaradás, bizonyos nyomoruság ne volna, és ha akkor a polgárok arra az álláspontra helyezkednek, hogy nekik erkölcsi kötelességük a nemzet iránt nincsen, ez a kis nemzetek bukását, hanyatlását, elsülyedését jelentené.

Reflektálnom kell azonban Mezőfi Vilmos képviselő urnak egy a vita során hozzám intézett felszólítására, a mely az osztrák választásokra vonatkozik. *(Halljuk!)* Mielőtt azonban erre áttérnék, egyet vagyok bátor konstatálni: hogy Mezőfi ur vagy azok, a kik vele egy huron pendülnek, azt az állitásomat, hogy a tudományos szoczializmus megbukott, abszolute nem is kisértették megczáfolni.

Pető Sándor: Megkisértették, de az elnök ur nem engedte. *(Zaj.)*

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: Erről nem tudok semmit. Senki sem itt, sem a sajtóban ezt megdönteni nem próbálta; ezt tehát igaznak kell hogy elismerjem és ezzel szemben az osztrák választások eredménye nem argumentum.

Mezőfi Vilmos: De a német igen?

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: A német annyiból...

Elnök: Nagyon kérem az előadó urat, ne méltóztassék az osztrák választásokra kiterjeszkedni; az egyáltalában nem kapcsolatos ezzel a törvényjavaslattal. *(Felkiáltások: De megtámadták!)* Nem engedtem meg azoknak sem, a kik megtámadták. A házszabályokat csak egyformán lehet kezelni. *(Élénk helyeslés.)*

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: Én az elnök ur rendreutasitását természetesen kell hogy tisztelettel elfogadjam és majd másutt leszek bátor ide vonatkozólag nézeteimet kifejteni; azonban azt hiszem, hogy egészen a cselédtörvény keretében maradok, ha rátérek arra az ellenvetésre, a melyet Mezőfi képviselő ur a vármegyei törvényhatóságok szabályrendeleteire nézve tett. Ő a szabályrendeletek utján való szabályozásnak ezt a jogát a vármegyei törvényhatóságoktól meg akarja tagadni és ugy tudom, hogy Pető Sándor vagy Bródy Ernő is felszólalt e tekintetben. Ezt az ő álláspontjukból abszolute képtelen vagyok megérteni. Hiszen, a kik a dolgokhoz értenek, az egész világon mind azt mondják, — ez a tapasztalat és a tudományos felfogás — hogy ott, a hol a szabadságnak bizonyos teret akarunk biztositani, az önkormányzatnak kell minél nagyobb erőt adni. Ha önök el akarják venni a megyei törvényhatóságoktól a szabályrendelet alkotásának a jogát, ezzel tényleg autonómiájuk megcsonkitását akarják előidézni. Annál kevésbbé illik bele ez a szocziálista programmba, kik folyton a jogok kiterjesztéséről beszélnek. Hiszen Mezőfi ur programmjában a gazdák javára az első pont az, hogy követeli a községek teljes önrendelkezési jogát. Sokkal többet kér és követel a községek részére, mint a mit hajlandó a törvényhatóságoknak megadni. Ez ellenmondás, a melyet a magam részéről felderiteni abszolute nem voltam képes.

Azonban, t. képviselőház, be kell számolnom azzal az állitásommal, a melyet már az előbb kijelentettem, hogy az én tapasztalataim szerint a t. demokrata urak, továbbá Mezőfi ur és végül a nemzetiségiek között ebben a kérdésben bizonyos alliance, bizonyos szövetség körvonalai domborulnak ki. Ők támogatják egymást oly czélból, a melyre szintén ki fogok térni. Azonban, ha Mezőfi ur a maga részéről azt állitja, — és ebben a tekintetben már a bizottsági tárgyalás alkalmával is voltak némi pourparler-ink — hogy ő szocziáldemokrata és mint ilyen követeli a vagyonnak szocializálását, akkor nem tudom megérteni, hogy történhetett az, hogy ezelőtt egy pár esztendővel ennek a programmnak a tanusága szerint, a melyet »tizezernyi nép előtt a Kossuth-téren Szentes város szocziáldemokrata pártjának képviselőjelöltje, Mezőfi Vilmos ur, elmondott,« a következő dolgok foglaltatnak: »Azt mondják azok, a kik a népet a szocziálizmus czélját illetőleg tévutra akarják vezetni, hogy mi földosztók vagyunk. Elmondtam a szocziáldemokráczia programmját. Kérdem: van-e abban egy szó, a mely földosztási törekvésekre vall? Ellenkezőleg: nem felosztani akarjuk a földet, hanem minden munkálkodó ember tulajdonává kivánjuk azt tenni, hogy legyen minden ember tápláló édesanyja.«

Ő ebből értelmezhette a dolgot ugy, hogy ő kollektivizálni akarja a földet, de én egész bizonyos vagyok a felől, hogy azon tizezer polgár közül, a kik őt állitólag hallgatták, 9999-en azon a nézeten voltak, hogy az egyéni tulajdont akarja fenntartani és el akarja osztani a nagyobb birtokokat a kisebb emberek között. *(Helyeslés balfelől.)*

A mi Goldis László képviselő urnak azt a kijelentését illeti, hogy ő a maga részéről a szocziálisták programmját egyes részeiben nem helyesli, főleg azokban, a melyek a vallásra és egyházra vonatkoznak, de mindamellett helyesli azt, hogy szocializáltassanak a termelés eszközei: ebben szintén van egy igen éles és erős ellentmondás. Hiszen ebben a házban mindenki tudja vagy legalább kellene tudnia mindenkinek, hogy a szocziáldemokráczia alaptétele épen a kollektivizmus, ha tehát Goldis ur ezt helyesli, akkor ő szocziáldemokrata, ellenben Mezőfi nem az.

A t. demokrata urak óvatosak; ők nem beszélnek folyton szocziálizmusról, de mégis kijelentik, hogy sok tekintetben szimpatizálnak a szocziálisták törekvéseivel. E tekintetben talán legelől járt Bródy Ernő, ép ezért főleg az ő kijelentéseivel akarok foglalkozni, mert ezek erre bővebb anyagot nyujtanak.

Egy közbevetett felszólalásra azt mondotta beszédjében, hogy »igenis, t. ház, szükségről és sürgős szükségről van szó, és itt talán beszélhetnénk a kötött birtokok felszabaditásának kérdéséről; beszélhetnénk a hitbizományok eltörlésének kérdéséről«.

T. ház! Ezekkel a felszólalásokkal és fenyegetésekkel évek sora óta unos-untalan találkozunk. Ezeket mindig ugy szokták odaállitani, mintha kizárólag az ő jóakaratuktól függne ez a kérdés és hogy ha ezeket a kérdéseket zászlójukra irják és a nemzet elé viszik, akkor meg fog dőlni az egész mai földbirtokrend. Nagyon sajnálom, hogy Bródy Ernő t. képviselő ur nincs itt, mert személyesen akartam azt a kérést intézni hozzá, hogy sziveskedjék ezt a kérdést minél előbb a kezébe venni, hogy minél előbb a ház elé terjeszthesse a kötött birtokok és a hitbizományok eltörlésére vonatkozó javaslatát. Azonban figyelmébe akarom ajánlani, hogy nincsen Európában nagy, erős és a czivilizáczió élén álló ország, a melyben a kötött birtok nagy szerepet ne játszanék. Tessék megnézni Németország, a sötét agrár-reakczió hazáját; ott elégséges módon megkötötték a földet. Tessék megnézni Angolországot, a hol a földbirtok szervezete még igazán feudális, és a földbirtoknak ez a szervezete egyáltalában nem gátolta sem Angolországot, sem Németországot abban, hogy oda emelkedjenek, a hol tényleg ma állnak.

A másik dolog, a mit Bródy Ernő t. képviselő urnak figyelmébe akarok ajánlani, az, hogy vigyázzon e javaslatainál, nehogy elrontsa a játékot a tisztelt szocziáldemokratákkal, mert hiszen a szocziáldemokraták végső programmpontja a földtulajdonnak államositása, tehát a lehető legnagyobb mértékben való megkötése. Ha tehát ő azt akarja, hogy a földbirtok felszabadittassék, bizonyos fokig ellentétbe jött a szocziáldemokraták főtételével. Azonban itt is azon különös helyzettel találkozunk, mint az életben máskor is, hogy pl. bennünket agráriusokat, a kik bizonyos fokig a földbirtok stabilitása mellett küzdünk, sötét reakczionáriusoknak mondanak, ellenben a szocziálistákat, a kik egészen meg akarják kötni a földbirtokot, a haladás apostolainak hirdetik.

Át kell térnem — és nagyon örülök, hogy Giesswein Sándor ur jelen van az ülésen — az ő, egyrészről sok tudásról, másrészről a munkásosztály sorsa iránt való meleg érdeklődésről tanuskodó felszólalására. Azonban főleg a sztrájkra vonatkozó állitásait helyeseknek és igazaknak elfogadni, sajnálatomra, nem tudom, valamint nem osztozhatom abban a nézetben sem, a melyet Amerikára vonatkozólag kifejtett. Annak a felfogásnak, mint hogyha Amerika ideális állapotokat tudott volna erkölcsi és politikai téren teremteni, tehetségemhez képest ellene szoktam szegülni és kénytelen vagyok ezt megtenni most is.

Giesswein Sándor t. képviselőtársunk azt állitotta, hogy Amerikában nagyon megbecsülik a munkást, és hogy az quasi equiparálva van a tőkéssel. Engedje meg, hogy e kijelentését korrigáljam. Nagyon megbecsülik a munkát, de nem a munkást. Méltóztassék elolvasni azokat az adatokat, a melyek az amerikai ipar által elpusztitott munkások százezreire vonatkoznak, a kiket kellő preventiv intezkedések mellett meg lehetett volna menteni maguknak, családjuknak és a társadalomnak. Ha ezeket tekintetbe veszi, kénytelen lesz nekem bizonyos fokig igazat adni. A mi azt illeti, hogy a sztrájk az egyetlen eszköz volna arra, hogy a munkások sorsukat javitsák, ezt sem fogadhatom el. Méltóztatnak tudni, hogy most is, de különösen régebben, egyes foglalkozási ágakban a bérek emelkedő irányzatot követnek, a nélkül, hogy azokban valaha sztrájk lett volna. A kinálat és a kereslet törvénye általában sokkal inkább érvényesül, mint a sztrájké, mert különben lehetetlen volna a munkabérek emelkedéséről beszélni azon időben, a mikor sztrájk nem volt, holott hogy akkor is megtörtént az emelkedés, az kétségtelen. Sőt rá fogok mutatni, hogy a sztrájk sok esetben igen kevéssé szolgálja maguknak a sztrájkolóknak az érdekeit, mert gyakran könnyelmüen történnek a sztrájkok és tönkretesznek egyes iparágakat.

Igy történt pl. Angolország egyes részeiben az üvegiparnál. Az Amerikába kivándorló egyének egy része különben is épen azért kénytelen kivándorolni, mert itthon a sztrájkok miatt jövedelmező foglalkozást nem kaphat. Hogy a magyar közgazdasági életre nézve milyen károkkal járnak a sztrájkok, arra nézve legyen szabad felsorolnom egy pár adatot, melyet a kereskedelemügyi miniszter ur iparfelügyelőjének 1905-re vonatkozó jelentéséből szedtem. 1905-ben 286 sztrájk volt, a sztrájkolók száma 38.539 volt; összesen, t. i. azon munkásokkal együtt, a kik nem akartak ugyan sztrájkolni, de kénytelenek voltak rá, a sztrájkolók száma 58.000 volt, tartott 12.575 munkanapon át, a munkabérveszteség volt $6^1/_2$ millió korona. Ha ehhez hozzászámitjuk azt a veszteséget, a mely a munkaadókat érintette, akkor azt mondhatjuk, hogy az ilyen sztrájkesztendő, mint az 1905-iki volt, a mely egyébiránt összeesik a darabontkormány működésével, igazán közcsapás számba megy.

Át kell térnem az ellenvetések egy másik részére: a gazdák ellenvetéseire. Ezekkel rövi-

den végezhetek. Gaal Gaszton t. képviselőtársam mai beszédében összeszedte azokat a gravameneket, sérelmeket, nehézségeket, melyek ebből a törvényből kifolyólag a gazdák vállait fogják nyomni. Ezek: elsősorban az adónak a kérdése. Erre vonatkozólag azonban már beismerte a képviselő ur, hogy a bizottságokban történt módosítások folytán ez a kérdés igazában véve tárgytalanná vált, tehát ezt levehetjük a napirendről. Másodsorban a családtagok gyógykezelésének a kérdése, a melyben ő a maga részéről — és ezt nem is lehet eltagadni — igazán erős megterheltetést lát. Azonban, t. képviselőház, nyilt titok, hogy az előző tanácskozások folyamán az eredeti javaslaton ebben a tekintetben is oly lényeges változások történtek, a melyek reménlhetőleg a gazdáknak kevésbbé liberális tagjait is ki fogják elégiteni.

A mi az orvosi fuvarnak a kérdését illeti, erre vonatkozólag a t. földmivelésügyi miniszter ur kijelentette, hogy a belügyminiszteriumban az idevonatkozó törvényjavaslat, a mely a közegészségügy rendezésére vonatkozik, munkában van, tehát ez mielőbb a ház elé is fog kerülni.

A tanitás kérdésénél pedig már egy előző alkalommal utalt arra a kultuszminiszter ur, hogy ő igyekezni fog az ingyenes oktatás tárgyában legközelebb törvényjavaslatot terjeszteni a ház elé. Ezen az alapon tehát, t. uraim, talán szabad nekem konstatálnom azt, hogy a gazdák részéről támasztott legtöbb felszólalásnak alapja most már elesett, vagy hogy legalább is azok a panaszok, a melyek emeltettek, nagyrészben meggyengültek.

Az utóbbi napok folyamán, t. képviselőház, Mezőssy államtitkár ur felszólalásán kivül különösen két másik felszólalás ragadta meg az én figyelmemet. Az egyik a Veres József, a másik pedig Csernoch János t. képviselőtársam felszólalása volt.

Ezek a t. képviselőtársaink, a kik hivatásuknál fogva is sokszor érintkeznek a néppel, ismerik annak pszichológiáját, vágyait és ambicziőit, teljes nyugalommal és a meggyőződésnek melegségével jelentették ki, hogy ők maguk részéről a javaslatot elfogadják, sőt annak minél előbb törvényerőre emelését kivánják azért, hogy az izgatásoknak mihamarább eleje vétessék. Azt hiszem én is, hogy ebben a tekintetben tökéletesen igazuk van, és nem is kételkedem abban, hogy az ő álláspontjukat ebben a dologban a képviselőház is el fogja fogadni.

Bevégzem rövid felszólalásomat. *(Halljuk! Halljuk!)* Be akarom végezni azzal, t. képviselőház, hogy a nyomor, a szenvedés, és ennek nyomában a bűn: mindig megvolt és mindig meglesz az emberi társadalomban. És ha valaki méltányos akar lenni, akkor nem mondhatja azt, hogy a nyomor és szenvedés ma nagyobb volna, mint volt azelőtt, hajdanában. Mert épen ellenkezőleg történik. A tulajdonnak a szaporodása az alsó rétegeknek vagyoni jólétét is emeli, őket olyan kényelembe helyezi és olyan jóléttel látja el helyenként, a miről előbb álmodozniok is alig volt lehetséges.

Azonban, t. képviselőház, nagyon rosszul szolgálják a társadalmak és a nemzetek ügyét azok, a kik, holott az egyes rétegek evidenter egymásra vannak utalva az ő munkájukban és gazdasági tevékenységükben, ezeket a rétegeket egymás ellen uszitani, egymással harczba keverni igyekszenek.

Az én felfogásom, t. uraim, a mit nagyon erősen lehetne bizonyitani a gazdasági életből vett érvekkel, az, hogy a nagy uradalomnak megvannak a maga nagy előnyei a munkásokra nézve, már csak azért is, mert a munkásokat jobban tudja fizetni, mint a kisgazda, vagy a közép-birtokos.

De arra is utalnom kell, hogy pl. az emelkedő gabonaárakkal kapcsolatosan — nálunk és másutt is — rendesen együtt jár a cselédbérek emelkedése. Ez arra enged következtetni, a mire én már szintén reflektáltam, hogy nekünk tulajdonképen egy egységes, nagy és a nemzet összes agrárérdekeit felkaroló politikára van szükségünk. *(Igaz! Ugy van!)* Ha ezt a politikát sikerülni fog megteremtenünk, akkor a gazdának vállai egészen könnyen el fogják birni azon terheket, a melyeket ezen törvény, vagy esetleg más hozandó törvények rájuk fognak háritani. *(Helyeslés jobbfelől.)* En abban a hitben, hogy az az időpont, a mikor ez elérkezik, már nincs messze, bátor vagyok teljes nyugalommal és a meggyőződés erejével általánosságban elfogadásra ajánlani a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: A földmivelésügyi bizottság előadója nem kivánván szólani, a tanácskozást befejezettnek jelentem ki. Következik a szavazás. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául a munkásügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Kérem azokat, a kik általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház a törvényjavaslatot a munkásügyi bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Mielőtt a részletes tárgyalásra áttérnénk, be kell jelentenem, hogy a t. földmivelésügyi miniszter ur kérte, hogy a jelen törvényjavaslat részletes tárgyalásának folyama alatt Bartóky József miniszteri tanácsos ur a képviselőházban megjelenhessen és a tanácskozásban a házszabályok 214. §-a értelmében részt vehessen. *(Helyeslés.)* Méltóztatik e kérelemnek helyt adni? *(Igen!)* Ily értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a részletes tárgyalás, még pedig a törvényjavaslat czime. Felkérem Darányi

Ferencz jegyző urat, sziveskedjék a törvényjavaslat czimét felolvasni.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha senkisem kiván szólni, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a törvényjavaslat czimét a munkásügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: A munkásügyi bizottság előadóját illeti a szó. Az előadó ur nem kiván szólni. A földmivelésügyi bizottság előadóját illeti a szó.

Vásárhelyi Dezső, a földmivelésügyi bizottság előadója: T. ház! Az 1. §-nál a földmüvelésügyi bizottság szövegezése a szavakban eltér a munkásügyi bizottság szövegezésétől, de minthogy az utóbbi ugyanazt fejezi ki, a magam részéről ahhoz hozzájárulok.

(Az elnöki széket Rakovszky István foglalja el.)

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos! *(Mozgás.)*

Mezőfi Vilmos: T. ház! A törvényjavaslat 1. §-ánál tisztelet teljes módositásaim vannak. A paragrafus első bekezdése értelmében mezőgazdasági cseléd az, a ki legalább egy hónapon át teljesitett szolgálatot. Azt kérem a t. háztól, méltóztassék a mezőgazdasági cselédre nézve azt a distinkcziót tenni a törvényben, hogy az a mezőgazdasági cseléd, a ki egy éven át teljesit mezőgazdasági cselédi szolgálatot. Kérem ezt azért, mert a mint eléggé kifejtettem, bár nem találkoztam a t. ház többségének nézetével, én e törvényjavaslat intézkedéseit igen sulyosaknak tartom a mezőgazdasági cselédekre nézve, *(Halljuk!)* azért azt a kört, a melyre a törvényjavaslat kiterjeszkedik, meg kivánom szűkiteni és kérem, hogy csak az essék ennek a törvényjavaslatnak a keretébe, a ki egy éven át szerződött mezőgazdasági cselédmunkára.

A másik tisztelet teljes inditványom vonatkozik a törvényjavaslat 1. §-ának azon intézkedésére, hogy nemcsak a mezőgazdasági cselédek, hanem az ipari munkások is cselédsorba tétetnek e törvényjavaslat intézkedései folytán. Senki nem czáfolta meg a vita folyamán azt a kijelentésemet, hogy az 1876 : XIII. t.-cz. a kovácsokat, bognárokat stb. nem minősitette cselédeknek. A törvényjavaslat 1. §-a tehát hátrányosabb még az 1876 : XIII. t.-cz. intézkedéseinél is.

Ezért a következő módositást vagyok bátor benyujtani *(olvassa)*: Az első bekezdés harmadik sorába: »hónapon« szó helyett tétessék: »éven« szó. A harmadik bekezdés negyedik sorában következő szavak: »ha szerződésükben ellenkező megállapodás nincsen«, hagyassanak ki, és az ötödik sorban e szó után: »alá« szurassék be: »nem«.

Elnök: Következik?

Darányi Ferencz jegyző: Hammersberg László!

Hammersberg László: T. képviselőház! Nem ugyan egészen azonos indokokból, de magam is oly módositást vagyok bátor előterjeszteni, mint előttem szólott Mezőfi t. képviselőtársam, t. i. én is azt inditványozom, hogy méltóztassék a t. háznak az 1. §. harmadik bekezdését kihagyni. Az indokokat röviden előadom.

Nemcsak az ipari kvalifikáczióval biró egyéneknél lehet szó arról, vajjon cselédsorba tartozónak vegyük-e őket, hanem más kvalifikáczióval és feladatokkal biró embereknél is lehet szó erről. Nevezetesen azokat, kik felügyeleti jog gyakorlására vannak hivatva és felfogadva egy gazdaságban, mondjuk egyszerűen magyar szólás szerint a botosispánokat, a kik nem okvetlenül gazdaemberek, de mégis felügyeleti hatáskörrel birnak, vagy mondjuk más, a cselédeknél, béreseknél magasabb kvalifikáczióju egyéneket, pl. vinczellérekét, a kik vinczellériskolát végeztek, vagy olyan gazdákat, kik földmivesiskolát végeztek, konsziderácziő tárgyává kell tenni, vajjon mereven cselédnek tekintsük-e és mereven alkalmazzuk-e rájuk, ha törvénynyé válik, ezen javaslatnak minden rendelkezését. Én azt gondolom, nem minden rendelkezése a javaslatnak alkalmazható ezen kategóriába, melyet talán általánosan altiszti kategóriának lehetne jellemezni.

Ezért teszem meg azt az inditványt, hogy méltóztassék ezen 3. bekezdést kihagyni. Nem azon czélzattal teszem, hogy azután ezen kategóriának, a melyet emlitek, jogviszonyai szabályozatlanul maradjanak, hanem czélszerűbbnek tartanám, hogy a törvényjavaslat végén egy uj fejezetben, esetleg uj szakaszban egészen részletesen soroltassanak fel azon intézkedések, melyek ezen törvényből reájuk is vonatkoznak, és azok, a melyek ezen kategoriára nem fognak vonatkozni. Ezzel a szándékkal, hogy ez az uj rendelkezés még a javaslat végére meg fog szövegeztetni, ajánlom határozati javaslatomat elfogadásra. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A földmivelésügyi miniszter kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Mezőfi Vilmos t. képviselő urnak azon javaslatát, mely szerint az 1. §-ban mondassék ki, hogy ezen törvény csak azon cselédekre vonatkozik, a kik egy évre szerződnek, nem fogadhatom el, mert ez lényegesen megszűkitené azon kört, a melyre ezen törvényjavaslatot alkalmazni kivánom. Miután pedig itt a kedvezményeknek egy hosszu sorozatáról is szó van, azt hiszem, nem volna helyes ezen kedvezményből kizárni olyan nagy kategoriát, mint a milyen az egy éven alul, de egy hónapon felül szolgáló cselédek kategóriája. *(Helyeslés.)*

A másik javaslatát nem fogadhatom el a t. képviselő urnak, a mely szerint feltétlenül kihagyatni kivánja azokat az alkalmazottakat, a kik a gazdaság részére szükséges ipari munkaszemélyes és folytonos teljesitésére bérért szegődnek be, például bognár, kovács stb. Nem fogadhatom el feltétlenül, mert azt hiszem, hogy a gyakorlati élet nem igazolná azt, hogy ezt a kategóriát megint feltétlenül kihagyjuk. Hogy bizonyos megkülönböztetésre hajlandó voltam, mutatja a 2. §-nak második mondata, melyben az mondatik, hogy az 1. §. harmadik bekezdésében emlitett alkalmazottakra ez a szabály, t. i. a cselédkönyvváltás kötelezettsége, nem vonatkozik.

Hajlandó vagyok azonban hozzájárulni Hammersberg László képviselőtársam inditványához, a ki tulajdonképen azt czélozza, a mit én is czéloztam volt, hogy ezek közt és a tulajdonképeni cselédek közt bizonyos megkülönböztetés tétessék; és miután, ha itten kitörüljük is a t. képviselő ur felfogása szerint, — egy későbbi szakaszban intézkedhetünk róluk, ennélfogva kérem, méltóztassék Hammersberg László képviselő ur javaslatát elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. A kérdést akként kivánom feltenni, ha a t. ház hozzájárul, hogy bekezdésenként történjék a szavazás. *(Helyeslés.)* Miután az első bekezdéssel szemben Mezőfi képviselő ur módositást ajánlott, én ezt a módositást szembe fogom állitani az első bekezdéssel. *(Helyeslés.)* Ha ezt a bekezdést elintéztük, következik a második, a harmadik, azután a negyedik, mindig az illető módositások szembeállításával. Minden egyes bekezdést és módositást fel fogok olvastatni. Méltóztassék az első bekezdést a munkásügyi bizottság szövegezése szerint felolvasni.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa az 1. §. első bekezdését).*

Elnök: Következik most már Mezőfi képviselő urnak az 1. §-hoz beadott módositása. Kérem azt felolvasni.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Felteszem a kérdést. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a törvényjavaslat 1. §-ának első bekezdését a munkásügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, szemben Mezőfi képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kimondom, hogy az 1. §. első bekezdése a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul fogadtatott el.

Következik a második bekezdés.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa az 1. §. második bekezdését).*

Elnök: Miután a második bekezdés nincs megtámadva, felteszem egyszerüen a kérdést: méltóztatik-e azt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Elfogadtatott.

Következik a harmadik bekezdés.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa az 1. §. harmadik bekezdését).*

Elnök: Ezzel szemben két módositás adatott be. Az egyik Hammersberg László képviselő ur módositása, mely azt kivánja, hogy a harmadik bekezdés a maga egészében hagyassék ki, a második pedig Mezőfi képviselő ur módositása, mely azt akarja, hogy a harmadik bekezdés negyedik sorában a következő szavak: »ha szerződésükben ellenkező megállapodás nincsen«, kihagyassanak.

Én akként akarom a kérdést feltenni, hogy először szembeállitom Hammersberg László képviselő ur módositását az eredeti szöveggel és ha az eredeti szöveg elfogadtatnék Hammersberg képviselő ur módositásával szemben, akkor fogom feltenni a kérdést Mezőfi képviselő urnak módositsáára nézve. Méltóztatik a kérdés ily feltételébe belenyugodni? *(Igen!)* Akkor akként fogom a kérdést feltenni. Kérdem a t. házat: elfogadja-e a ház az 1. §. harmadik bekezdésével szemben Hammersberg László képviselő ur módositását, mely azt kivánja, hogy a harmadik bekezdés hagyassék ki, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik Hammersberg László képviselő ur módositását elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a többség elfogadja. Igy tehát a harmadik bekezdés kihagyatik Hammersberg László képviselő ur módositása szerint, és elesik Mezőfi képviselő ur módositása.

Mezőfi Vilmos: Ugyanaz volt!

Elnök: Következik a negyedik bekezdés.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa az 1. §. negyedik bekezdését).*

Elnök: Kérdem a házat: méltóztatik-e elfogadni ezen bekezdést, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kimondom a határozatot, hogy a negyedik bekezdés elfogadtatott.

Következik a 2. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Kiván valaki szólni?

Hammersberg László képviselő ur!

Hammersberg László: T. képviselőház! Annak a körülménynek, hogy méltóztattak az én inditványomra az 1. §. harmadik bekezdését kihagyni, logikai folyománya az, hogy a szakasz első bekezdéséből az immár nem létező bekezdésre való hivatkozás szövege töröltessék. Ennek folytán bátor vagyok azt a határozati javaslatot beterjeszteni, hogy a 2. §. első bekezdéséből ezek a szavak: »Az 1. §. harmadik bekezdésében emlitett alkalmazottakra ez a szabály nem vonatkozik«, kihagyassanak.

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Nem!)* Ha nem, a vitát bezárom.

Akként fogom feltenni a kérdést, hogy szintén bekezdések szerint bocsátom szavazásra a szakaszt. Miután a 2. §. első bekezdéséhez Hammersberg László képviselő urnak módosi-

tása van, szembe fogom állitani az eredeti szöveget Hammersberg László képviselő ur módositásával. A módositás ekként hangzik:

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Felteszem a kérdést: méltóztatnak-e a 2. §. első bekezdését változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Kimondom, hogy az első bekezdés nem fogadtatott el változatlanul. Méltóztatnak Hammersberg László képviselő ur módositását elfogadni a 2. §. első bekezdésére vonatkozólag, igen vagy nem? *(Igen!)* Ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Felteszem most a kérdést: méltóztatnak-e a 2. §. második és harmadik bekezdését, a melyek nem támadtattak meg, változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a határozatot ekként mondom ki.

Következik a 3. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 3. §-t)*

Elnök: Kiván valaki szólni?

Vásárhelyi Dezső, a földmivelésügyi bizottság előadója: T. ház! A 3. §. negyedik bekezdésének első mondatához kérem a földmivelésügyi bizottság szövegezése szerint a következő mondatot felvenni *(olvassa)*: »A szolgálati cselédkönyv előmutatásával történt beszegődés a gazdára nézve azt a jogi vélelmet állapitja meg, hogy a beszegődés a törvényes képviselő beleegyezésével történt.«

Elnök: Ernszt Sándor képviselő ur kiván szólni.

Ernszt Sándor: T. képviselőház! Vásárhelyi t. képviselőtársam, mint a földmivelésügyi bizottság előadója által benyujtott ezen módositással szemben a munkásügyi bizottság azt az álláspontot foglalta el, hogy ez a paragrafusból egyszerüen kihagyassék. Az indok, a melyért a munkásügyi bizottság erre az álláspontra helyezkedett, az volt, hogy mi 12 éves gyermeket nem tartunk képesnek arra, hogy ő maga minden más segély közbejötte nélkül szerződést köthessen. Az a szöveg pedig, a melyet a földmivelésügyi bizottság t. előadója itt előterjesztett, azt foglalja magában, hogy a gyermek 12 éves korában mások nélkül is, tehát törvényes gyámja, vagy szülőinek közbejötte nélkül is köthet szerződést.

Éber Antal: Nem azt jelenti!

Ernszt Sándor: A munkásügyi bizottság tekintetbe vette azt, hogy egy 12 éves gyermek ilyen szerződés megkötésére nem képes, valamint nem képes a szerződés feltételeit érett észszel megitélni, azért azt kivánta, hogy a mikor a gyermek szerződni akar, törvényes gyámja vagy szülői jelen legyenek. Ezért nem fogadtuk el azt, a mit a földmivelésügyi bizottság előadója előterjesztett, hanem az eredeti szöveget minden hozzátétel nélkül kivánjuk fentartani.

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

(Az elnöki széket Justh Gyula foglalja el.)

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! A 3. §. arról intézkedik, hogy mily korban köthet a mezőgazdasági cseléd szerződést és meghatározza, hogy 12 éves kiskoru már cselédszerződést köthet és szolgálatba léphet. Az általános vita folyamán már kifejtettem, hogy ezt a kort nagyon alacsonynak tartom. Féltem a mezőgazdasági gyermekcselédnek testi fejlődését és félek, hogy a törvény értelmében megkivánt iskolai kötelezettségnek sem lesz képes eleget tenni. Már a bizottságban is javasoltam tehát, hogy ez a kor meghosszabbittassék olyképen, hogy 15 éves korig gyermek mezőgazdasági cselédnek ne szerződhessék.

Az általános vita folyamán ezt a felfogásomat azzal okoltam meg, hogy nekünk arra kell törekednünk, hogy minél kevesebb munkáskéz vándoroljon ki Magyarországból. Ha a gyermekmunkát megszoritjuk, arra fogjuk késztetni a gazdákat, hogy felnőtt embert szerződtessenek és azzal müveltessék a földet; ez által több munkáskézre lesz szükség, a gyermek pedig 15 éves korig fejlődhetik és iskolába járhat.

Azt az ellenérvet, a melyet némely szónok ajkairól hallottam, hogy ennek a korhatárnak a kitolása azért felesleges, mert a mezőgazdaság egészséges munka, és a mit Gaal Gaszton t. képviselőtársam ma mondott, hogy Budapestről viszik le a görvélykóros gyermekeket vidékre, ellenben béresgyermekeket nem hoznak föl ide, hogy egészséget szivjanak magukba, csak látszólagos érvnek tarthatom. Mert én ismerek béresgyerekeket, a kik nagyon rossz szinben vannak, a statisztikai adatok pedig a földmives nép gyermekeinek halálozási arányszámát egyszerüen ijesztőnek tüntetik föl, és a házban nekem bizonyára senkisem fog ellenmondani, ha állitom, hogy sokkal egészségesebb foglalkozás volna a béresgyerekre nézve az, ha munka helyett játékkal és tanulással foglalkoznék abban a korban, a mikor még fogékony a lelke, a szive arra, hogy okuljon és tanuljon az iskolában. Ezt talán senki sem fogja kétségbe vonni, senkisem fogja olyan könnyünek venni azt a munkát, a melyet az a mezőgazdasági cseléd végez.

Igen szivemre vettem a földmivelésügyi miniszter urnak beszédemre adott válaszában a sok szemrehányás között különösen azt, hogy én nem ismerem a cselédek életét, én nem vagyok hivatott arra, hogy a képviselőházban a cselédek képviselőjéül toljam fel magamat, sőt hogy meghatalmazásom sincs. Nem voltam erre elkészülve; holnap azonban bemutatok több száz meghatalmazást, eredeti aláirásokkal, hogy meggyőződjék a miniszter ur, hogy valóban egy pár ezer cseléd adott nekem meghatalmazást, hogy érdekeiket a képviselőházban képviseljem. *(Zaj. Elnök csönget.)*

De hogy visszatérjek e paragrafus intézke-

déseihez, tegnap alkalmat vettem magamnak, lementem az én kerületembe, a hol öt uradalom cselédsége van együtt; volt alkalmam velük beszélgetni és megkérdezni őket, mi a véleményük erről a paragrafusról. Ők egyhangulag azt mondták, hogy igenis, örülnének annak, ha a gyermekmunkát megszüntetnék, ha ezt a korhatárt kitolnák, azon okból, mert — mint elmondták — igenis nehéz munkát végez sok esetben az a csenevész, fejletlen gyermek, különösen mikor az ökröt vezeti. Azt mondták, hogy ez nagy, nehéz munka és hogy az uradalmakban a gyermek pihenési idejét ép oly szűkre szabják, mint a felnőtt béresnek, kanásznak, gulyásnak munkaidejét. *(Zaj. Elnök csenget.)*

T. képviselőház! Ehhez a szakaszhoz egy tiszteletteljes módositásom van. Ez a szakasz mondja ki ugyanis azt, hogy a kiskoru cseléd 18 éves koráig a gazda házi fegyelme alatt áll. Engem azonban Gaal Gaszton t. képviselőtársam felszólalása nem győzött meg arról, hogy ez oly végtelenül fontos, szükséges intézkedés lenne. Nem győzött meg az az érve sem, hogy már csak azért is szükséges, hogy a gazda házi fegyelme alá kerüljön 18 éves koráig az a cseléd, mert a büntetőtörvénykönyv egyenesen büntetlenséget biztosit neki. Nem győzött meg azért, mert hogy a hivatásos biró biráskodása helyett az a béres vagy az a gulyás vagy kanász ütlegelhesse azt a gyereket, ha valamit helytelenül tesz: ezt én elfogadhatónak nem tartom. Hanem azt tartom emberségesnek, hogy ne adjunk idegen embernek fegyelmi jogot egy olyan gyermek felett, a ki szerződéssel kötelezte magát, hogy valami munkát végez, a ki mint egyenrangu, egyenjogu szerződő fél áll szemben a munkaadóval, a kinek, akármilyen kicsi, kiskoru, fejletlen is, ugyanannyi joga van, mint annak a 30—40 éves munkásnak, mert ép ugy idegen emberrel áll szemben és ép ugy saját munkájával szerzi keserves megélhetését.

Én tehát azt javasolom, hogy a harmadik paragrafus negyedik bekezdése hagyassék ki teljesen. Ha az a gyermek valami helytelenséget követ el, akkor a gazda e paragrafus nélkül is meg fogja inteni és talán tisztességes határok közt meg is fogja ütlegelni. De egyenesen jogot adni arra, hogy megverhesse, — sziveskedjenek elolvasni a 46. §-t, a mely azt mondja, hogy 18 éven felüli cselédet ütlegelni nem szabad, és e szerint tehát a 18 éven alulit szabad — ezt helyesnek nem tartom. Az 1876. évi XIII. t.-cz. a házi fegyelmet kiterjesztette egészen a cselédekre, azaz nem állapitott meg korhatárt. Mi humánusabbak akarunk lenni, azt mondjuk: a 18-ik év a korhatár. De már a modern pedagógia kimondta, hogy már az iskolában sem szabad botbüntetést alkalmazni. Ha az iskolának, a tanitónak, az oktatónak, igazgatónak, a ki oktatja, tanitja a gyermeket, nem szabad a gyermeket ütlegelnie, nézetem szerint annál kevésbbé adhatjuk meg ezt a jogot az egyenjogu szerződő félnek, a munkaadó gazdának azzal a 12—13 éves cseléddel szemben, a ki ugyanazon jogot kell hogy élvezze a javaslat szerint, mint bármely felnőtt mezőgazdasági cseléd.

Tiszteletteljes inditványom igy hangzik *(olvassa)*:

»Az első bekezdés első sorának e szava helyébe »12«, tétessék »15«; a második bekezdésben e szó helyébe »12«, tétessék »15«; a harmadik bekezdésben e szó helyébe »12«, tétessék »15«; az utolsó bekezdés hagyassék ki.«

Darányi Ferencz jegyző: Nagy György!

Nagy György: T. képviselőház! A 3. §. utolsó bekezdéséhez lenne egy módositásom. Ez az utolsó bekezdés a következőképen rendelkezik *(olvassa)*: »A kiskoru cseléd 18 éves koráig a gazda házi fegyelme alatt áll.«

Ha a házi fegyelmet ugy értelmezzük, hogy a gazdának nemcsak joga, hanem kötelessége is a gondjára bizott cseléd érdekét megóvni, hogy ha ugy értelmezzük, hogy a gazda kiskoru cselédjének erkölcsét megvédi, ha kell, cselédjét jóindulatulag megdorgálja, ebben az esetben szives készséggel hozzájárulok a szakasz ezen rendelkezéséhez. De tételes törvényeinkben sehol sincs preczizirozva, sehol sincs megállapitva az, hogy a házi fegyelem jogköre meddig terjed. Tételes intézkedéseink vannak a házi fegyelemre vonatkozólag az 1877: XX. t.-czikkben, a melynek 10. §-a szerint a szülő, illetve szülő hiányában a gyám a házi fegyelem jogával bir a kiskoru felett.

Van intézkedés az 1876: XIII. t.-czikkben, a jelenleg érvényben lévő cselédtörvényben is, nevezetesen annak 2. és 45. §-aiban és van intézkedés az 1884: XVII. t.-czikk 66. §-ában, a mely az iparost jogositja fel a házi fegyelmi jog gyakorlásával kiskoru tanonczával szemben. Nem tudták azonban megállapitani tételes törvényeink, hogy ennek a jognak gyakorlása meddig terjed, mily keretek között mozoghat. Van azután egy szerencsétlen törvényünk, a melynek novellálását már kis gyermek korom óta örökké hallottam, eddig azonban még e téren semmi alkotást nem láttam: a büntetőtörvénykönyv, az 1878: V. t.-czikk, a melynek igen sok intézkedése még a középkornak is szégyenére válnék.

A büntetőtörvénykönyvnek 313. §-a következőkép rendelkezik *(olvassa)*: »A házi fegyelemre jogositott személy által annak gyakorlatában elkövetett könnyű testi sértés miatt büntetésnek nincs helye.« Hogy pedig a könnyű testi sértés alatt mit kell érteni, azt a büntetőtörvénykönyv 301. §-a határozza meg, kimondván, hogy *(olvassa)*: »A ki másnak testét szándékosan, de ölési szándék nélkül bántalmazza, vagy egészségét sérti, ha az ez által okozott sérülés, betegség vagy elmekór nyolcz napon

belül gyógyitható volt, az illető könnyű testi sértés vétségét követte el.«

Nem tudom, hogyan lehet összhangzásba most hozni a büntetőtörvénykönyvnek ezen rendelkezését a házi fegyelmi jog gyakorlásával, illetve az 1877 : XX. t.-czikk 10. §-ának azon rendelkezésével, a mely kimondja, hogy a házi fegyelmi jog a kiskoru egészségére ártalmatlan módon gyakorlandó. A büntetőtörvénykönyv ennek homlokegyenest ellenkezőjét mondja ki, mert mikor megállapitja, hogy a testi sértés épen az egészséget veszélyezteti, a testi épség megsértését involválja, ugyanakkor a másik szakaszban büntetlenséget biztosit ezen bűncselekmény elkövetőjének. Hallottam azt az ellenvetést is felhozni épen birói részről, vitatkozva mindenütt e felett, ezen szakasz rendelkezései felett, hogy a biró nem köteles szigoruan ragaszkodni ezen szakaszhoz s nem köteles minden tettleges sértést, minden elkövetett testi sértést, egészségrongálást büntetlenül hagyni, mert minig szigoruan értelmezheti azt, hogy az a sértés a házi jog, a fegyelmi jog gyakorlása keretében követtetett-e el.

Ezt a felfogást én visszautasitom, mert épen a gyakorlati élet tanitott meg engem arra, hogy az a biró nem vizsgálja, sőt nem is vizsgálhatja, hogy hol van a határ, hogy a gazda mikor jár el fegyelmi jogának gyakorlásában. Mihelyt valaki nekem meg tudja jelölni azt a határt, a hol megszünik a gazda fegyelmi hatásköre, a hol tehát tullépve azt, a gazda büntethető lesz testi sértés vétsége czimén, abban az esetben én készséggel elfogadom ennek a határnak a megállapitását és inditványomat is a szerint módositom. De a mig ennek a határnak megállapitását nem látom, addig a gyakorlati életre hivatkozom, a hol minden egyes esetben, annak konstatálása után, hogy a vádlott a gazda, a vádló pedig a cseléd, mindig egyszerüen megszüntették az eljárást. Épen ezért inditványozom, hogy ezen szakasz utolsó bekezdéséhez pótlólag a következők tétessenek *(olvassa)*: »A házi fegyelem gyakorlatában elkövetett testi sértés miatt a sértett fél inditványára bünvádi eljárásnak van helye.«

Nem tartalmaz ez alaki szempontból sem különlegességet, nem lehet azt felvetni, hogy a cselédtörvénybe büntetőjogi rendelkezést nem lehet bevenni, mert hiszen épen mi alkottunk erre preczedenst az iparfejlesztési törvénynél, a lopásra vonatkozólag egészen uj definicziót állapitottunk meg, de nem lehet kifogása az ellen a rendelkezés ellen senkinek sem, mert nem képzelek embert, a ki felemelt fejjel vitatni merné azt a jogot, hogy embertársának testét szándékosan, bár ölési szándék nélkül bántalmazhatja vagy pedig egy vele szerződésben lévő szerződő fél egészségét büntetlenül megrongálhatja. Én nem hiszem, hogy lenne Magyarországon gazda, gazda a szó nemes, igazi értelmében, a ki ezt a rendelkezést ne fogadná el, mert hiszen a gyakorlati élet bizonyitja épen azt, hogy nagyon rossz gazda és nagyon szivtelen ember az, a ki fegyelmi jogát ugy gyakorolja, hogy azáltal embertársának testi épségét, egészségét rongálja meg. Tisztelettel kérem a t. házat, hogy ezt az inditványomat elfogadni és a 3. §. utolsó bekezdését ehhez képest szövegezni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Várady Károly jegyző: Pető Sándor!

Pető Sándor: T. ház! A törvényjavaslat 3. §-a intézkedik arról, hogy 12 éven felüli és 18 éven aluli kiskoruak cselédnek felfogadhatók, a szerződés velük megköthető, de elmulasztja azt az intézkedést, a mely az ilyen serdületlen gyermekekre nézve feltétlenül kell hogy törvénybe iktattassék, elfelejt gondoskodni arról, hogy az ilyen gyermekkorban lévő cselédek milyen munkára alkalmazhatók. Nevezetesen azt hiszem, kétségtelen mindenki előtt, hogy az ilyen serdületlen, gyermekkorban lévő cselédek nem alkalmazhatók minden olyan munkára, mint a felnőttek, és hogy vannak olyan erősebb testi fejlettséget igénylő munkák, a melyeket az ilyen kiskoru gyermekek el nem láthatnak. A régi cselédtörvény 31. §-ában gondoskodott is a serdületlen gyermekek ezen védelméről, a mennyiben a régi cselédtörvény 31. §-a következőképen szól *(olvassa)*: »Tanköteles gyermekeknél a fentebbieken kivül különösen köteles a gazda felügyelni arra, hogy azok olyan időben és olyan munkanemekre ne alkalmaztassanak, melyek a gyermek-cseléd testi kifejlődését és növését akadályoznák vagy veszélyeztetnék.«

Nem tudom azokat az okokat, a melyek ezen intézkedést feleslegessé tennék, és épen azért körülbelül a 31. §. szövegével megegyező ujabb pont bevételét javaslom a 3. §-hoz a következő szövegben:

Hammersberg László: A 23. §-ban van!

Pető Sándor: Az általában szól a cselédek testi épségének és egészségének védelméről, de nem a különös gondosságot igénylő gyermekcselédről.

Javaslom tehát, hogy méltóztassék uj pontként a 3. §-hoz a következőt felvenni *(olvassa)*:

»Köteles a gazda felügyelni, hogy a gyermekcselédek oly időben és olyan munkanemre alkalmaztassanak, a melyek a testi fejlődést, egészséget, iskoláztatást akadályoznák vagy veszélyeztetnék.«

Az iskoláztatás kérdésének a szövegbe való bevétele azért fontos, mert méltóztatik tudni, hogy a törvény a 12—15 éves gyermekeknek ismétlőiskolába való járatását teszi kötelezővé. Ily módon tehát szükséges, hogy ebbe a törvénybe, épen ugy, mint a régi cselédtörvényben is benne van, — mellesleg megjegyezve, e törvény egy másik intézkedése hasonló czélzattal ki-

mondja, hogy ismétlőiskolába küldendők az ilyen cselédek — az iskoláztatás is felvétessék.

A másik irányban teljesen egyetértek az előttem szólott és Mezőfi Vilmos t. képviselőtársammal is; abban az irányban t. i., hogy kiküszöbölni kivánnám a 3. §-ból az utolsó bekezdést. Az utolsó bekezdés nevezetesen nem azért veszedelmes és nem azért vagyok ennek ellene, mintha nem látnám be annak szükségét, hogy a 18 éven aluli cseléd tényleg a gazda házi fegyelme alatt álljon: ezt belátom magam is. Azonban a törvényszakasz ezen most előttünk fekvő szövegében ehhez azután olyan következtetéseket fűz, a melyeket én nem akczeptálhatok, a mint nem akczeptálta azokat előttem szólott t. képviselőtársam sem, a kivel szemben szintén ugyanazon helyzetben vagyunk, mint voltunk az egész vita alatt. Hiszen, t. ház, az egész vita alatt nemcsak Mezőfi Vilmos és mi demokraták támadtuk ezen javaslatot, hanem támadták ezen javaslatot körülbelül mindazok, a kik felszólaltak, és mégis azok, a kik a törvényjavaslat védelmére siettek mindig ugy tüntették fel a dolgot a képviselőház közhangulatának irányitása szempontjából, mintha ez a törvényjavaslat mindenkinek tetszenék, csak épen Mezőfinek és a demokratáknak nem tetszik, holott épen ellenkezőleg áll a dolog: senkinek sem tetszik és azok is, a kik elfogadták, csak a magasabb rezon szempontjából fogadták el.

Most is ugy vagyok, hogy teljesen egyetértek Nagy György t. képviselőtársammal, a ki a függetlenségi párt padjain ül, és semmi körülmények közt sem fogadom el a törvényjavaslatot abban a szövegezésében, a melynek konzekvenciája lehet az, hogy a gazda testi bántalmazással olyképen illetheti a 18 éven aluli cselédet, hogy azután ennek semmiféle büntetőjogi vagy magánjogi konzekvenciája nincsen. Ebben a tekintetben egyáltalában helytelen nyomon járnak azok, a kik azt vélik, hogy a törvényeinkben lefektetett elvnek, a házi fegyelem elvének a konzekvenciája az volna, hogy a ki házi fegyelmet gyakorol, az egyuttal testi bántalmazásra is jogositva van. Maga a házi fegyelem tulajdonképen eredeti rendeltetésénél és természeténél fogva csak a szülőt vagy a szülőt helyettesitő gyámot illeti meg, és a mikor a büntetőtörvény a szülőnek vagy a szülőt helyettesitő gyámnak a házi fegyelem gyakorlása közben beállott testi bántalmazása ellenében a büntetlenséget biztositja, igen tévednek azok, a kik azt tételezik fel, hogy a büntetőtörvénykönyvnek ez a rendelkezése, szelleme és intenciója mindazokra vonatkoznék, a kik később különböző szokások folytán eredetileg a szülőket megillető e jogkör kibővitésével a rájuk bizott gyermekek ellenében a házi fegyelem gyakorlásának jogára tettek szert.

Ilyen elsősorban az iparostanoncz. Hiszen, t. ház, egy időben gyakorlat volt az, miután az ipartörvény is konstruálta ezen házi fegyelem jogát, hogy az iparossegéddel, a ki teljesen egy szempont alá esik ebben a tekintetben a 16 vagy 18 éves korig terjedő cseléddel, mondom, volt egy bizonyos időben olyan büntetőbirósági gyakorlat, hogy az iparossegéddel szemben is ugy magyarázták a házi fegyelem jogát, hogy ez testi bántalmazás esetén is büntetlenséget biztositott a munkaadónak. Azonban ezen már régen túl vagyunk.

Ugron Gábor: Most csak az inasokra nézve áll!

Pető Sándor: Igen, az inasok még alatta állanak. Azonban volt idő, a mikor azt hitték az emberek, — és ma is vannak, a kik ezt hiszik — hogy pl. az iskolamesternek, a tanitónak a fegyelmi joga is kiterjed a testi bántalmazásra, holott felmutathatok akárhány példát, hogy a büntetőbiróság oly szülőt, a ki a tanitót megverte, a ki a tanitót nyilvánosan szidalmazta és bántalmazta azért, mert gyermeke ellen bántalmazást követett el, az ilyen szülőt felmentette, a mi világos jele annak, hogy sem a közfelfogás, sem a birói felfogás nem megy odáig, hogy a tanitónak a testi bántalmazásra is jogot adna a fegyelmi jog gyakorlása körében.

Én sem hunyom be a szememet, t. ház, én sem zárkózom el az élet elől; tudom én is, hogy szinte teljes lehetetlenség oly állapotot teremteni, a mikor ki volna zárva annak lehetősége, hogy a szülő, hogy a tanitó, hogy az iparos munkaadó vagy a földmives munkaadó a gyermeket vagy a rája bizott cselédet az ellene gyakorolt fegyelmi jog körében esetleg meg is verje vagy reá is üssön. Nem is erről van szó. Ilyen téves utakon én sem járok. Hanem arról van szó, hogy ezt a jogot ne kodifikáljuk. *(Felkiáltások: Ugy van! Ez az!)* Mert hiszen, az a biró, a kihez az a cseléd vagy annak a cselédnek a gyámja panaszra megy, ne gondoljuk, hogy az el fog zárkózni az élet elől; az ép oly jól belát az élet körülményeibe, mint a t. ház és ép oly jól megvizsgálja az előtte fekvő kérdés összes körülményeit, a mint megvizsgáljuk mi és egészen nyugodtan bizhatjuk ennek a kérdésnek az elbirálását akármilyen bíróra, a ki, ha azt fogja látni, hogy ilyen meg olyan körülmények birták rá azt a gazdát erre a cselekedetre; ha látja, hogy az a gazda nem erőszakos természetű ember, a kinek ebben passziója telik, hogy ennél nem nevelési módszerről vagy rendszerről van szó: akkor nyugodtak lehetnek azok az urak, a kik itt a fegyelem gyakorlásának szentségét akarják védelmezni azzal, hogy a testi bántalmazás jogát kodifikálni akarják: a biróság vagy a közigazgatási hatóság az ilyen gazdát, a kinél, mondom, nem nevelési rendszer vagy kegyetlenkedés ez, testi bántalmazás esetén sem fogja sujtani, ha nem is kodifikáljuk a testi bántalmazás jogát.

Ellenben kulturális, humanisztikus szempontból, de meg a gazda és a cseléd közti béke szempontjából igen veszedelmes intézkedésnek találom azt, — és ezt ne méltóztassék pártszempontból vagy pártkérdés szempontjából felfogni — hogy kodifikáljuk a testi bántalmazás jogát a 18. évig terjedő cseléddel szemben; mert a 40. §-ra való ez a hivatkozás egyenesen kodifikációja a testi bántalmazás jogának. A milyen mértékben és arányban találkoznak jó és rossz cselédek, ugyanolyan mértékben és arányban találkoznak jó és rossz gazdák is. Ha már most egy törvényt viszünk bele a gazda és cseléd közötti életviszonyokba, a mely törvény kodifikálja a testi bántalmazás jogát, akkor a gazdáknak azon részére nézve, a melyről mindenki megengedi, hogy léteznek, a kik kegyetlen természetűek, a kik az önfegyelmezéssel és az önmegtartóztatással már a kellő műveltség hiányánál fogva sem rendelkeznek, igazán nem túloznak azok, a kik kisebb bajnak képzelik annak következményét, ha ez nincs a törvényben, és azután rámutatnak arra, hogy bizony a jobbágyvilágban létezett állapotok állhatnak ismét elő a gazda és a cseléd közötti relációkban. Én tehát a legteljesebb mértékben ellenzem a törvényjavaslat 3. §-ának ezen előttünk fekvő szövegében való elfogadását és felhivom az igen t. képviselőház figyelmét elsősorban is arra, hogy ha már el is méltóztatnának fogadni a javaslat 3. szakaszát mai szövegezésében, legalább az utolsó bekezdés végén a 46. §-ra való zárjelben lévő hivatkozást méltóztassék mellőzni.

Mert mi ennek az értelme? A 46. §. arról szól, hogy a cseléd a szolgálatot felmondás nélkül mikor hagyhatja el és benne van a 46. §-ban az is, hogy a 18 éven felüli cseléd testi bántalmaztatása esetén szolgálatát, gazdáját ott hagyhatja, vagyis a kérdés magánjogi relációjában az a cseléd mégis, hogy ugy mondjam, elégtételt kap és elégtételt szerezhet testi bántalmaztatása esetén.

Ha tehát — a mit én el nem fogadok — a t. ház bölcsesége ugy találná helyesnek, hogy a gazda házi fegyelmi joga a 3. §. szövegében korlát nélkül meghagyassék, akkor is ezen 46. §-ra való hivatkozás mellőzését kérem, mert hadd legyen meg annak a 18 éven aluli cselédnek, illetőleg apjának vagy gyámjának — az az apa vagy gyám bizonyára nem fog könnyelműen és ok nélkül intézkedni — legalább az a joga, hogy ha büntető uton nem szerezhet magának és gyermekének elégtételt, legalább magánjogi téren, vagyonjogi téren, a szerződés felbontásának területén szerezzc meg gyermekének és önmagának azt az elégtételt, hogy olyan esetekben, a midőn talán rendszeresen, talán mindennap és talán ok nélkül is ütik a gyermeket, azt elvihessék az ilyen gazda uralma alól, mert feltehető, hogy az a szülő vagy gyám nem fog ezen jogával élni, hacsak különös oka nem lesz rá.

Ha tehát a 46. §-ra való hivatkozást ki méltóztatik hagyni, s azután a 46. §-nál megfelelő módon szövegezzük a javaslatot, — hogy t. i. a kiskoruak esetleg otthagyhatják a szolgálatot bántalmazások esetén, *(Mozgás balfelől.)* természetesen a gyám vagy apa kezdeményezésével — akkor mindenesetre enyhülni fog ezen szakasznak minden következménye.

Bátor voltam rámutatni, hogy téves alapból indulnak ki azon t. képviselőtársaim, a kik azt mondják, hogy a házi fegyelem el sem képzelhető esetleges — természetesen mindenki csak maga magát tartja szem előtt — testi bántalmazás nélkül. Ismétlem, hogy a házi fegyelem joga, ha más gyakorolja, mint a szülő vagy a szülőt helyettesitő gyám, mindig egy kiterjesztett jogkört képez. Igy terjesztették ki külön törvények és szokások ezt az iparos munkaadókra is; itt is kiterjesztett jogkör alapján adjuk meg a gazdának azt a jogot, a mely őt e jog eredeti természeténél fogva meg nem illeti, különösen nem illeti meg most, midőn a miniszter ur is elismeri a törvényjavaslat indokolásában, hogy a gazda és a cseléd mai viszonya semmitől sem áll távolabb, mint a patriarchális viszonytól, tehát az a házi fegyelem a mely a családfőt illeti meg a családdal szemben, még jogfilozófiai szempontból sem volna itt érvényesithető.

De ha már ráruházzuk a gazdára a fegyelmi jogot, jogunk van azt korlátolt mértékben ráruházni; mi szabhatjuk meg, hogy mennyit adunk neki ezen házi fegyelmi jogból. És miután a büntetőtörvénynek egyik rendelkezése szerint a családfő által gyakorlandó házi fegyelem ugy értelmezendő, hogy még a testi bántalmazás büntetlenségét is biztositja, de nem terjed ki a sulyos testi sértésre és erre nézve még ez a törvény sem mutat fel korlátokat, tehát ha méltóztatik azon meggyőződésen lenni, hogy a gazdának a gazdálkodás és a rend fentartása szempontjából a házi fegyelmi jogra szüksége van, ám méltóztassék azt megszavazni, de méltóztassék korlátozottan rábizni a gazdára ezt a jogot. Ezért javaslom, hogy a 3. §. utolsó bekezdéséhez a következő toldás tétessék *(olvassa)*: »azonban a gazda vagy megbizottja a cseléd testi bántalmazására jogositva nincs.«

Továbbá javaslom, hogy a 46. §-ra való hivatkozás kitöröltessék. Nem találhatják még azok sem, a kik a házi fegyelem gyakorlását a gazdasági rend szempontjából fontosnak itélik, veszedelmesnek ezen módositásomat, mert hiszen a könnyű testi sértés és a becsületsértés magánindítványra üldözendő cselekmények, minélfogva a szülő vagy gyám hozzájárulása szükséges az indítványhoz.

E mellett egész nyugodtan bizhatjuk ezt a biró belátására, a ki a körülmények mérlegelésével sohasem fog egy gazdát elitélni azért,

mert a cseléd gonosz hibája vagy ügyetlensége folytán a házi fegyelmi jog gyakorlására ragadtatta magát. Ajánlom szövegezésem elfogadását.

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Fenyvesi Soma!

Fenyvesi Soma: Azt hiszem, hogy Nagy György, valamint Pető Sándor t. képviselőtársaim nyitott ajtókat döngettek. Az a határozati javaslat, a melyet Nagy György t. képviselőtársam benyujtott, a büntetőtörvénykönyv precziz intézkedéseiben benfoglaltatik. Ugyanis a büntetőtörvénykönyv megkülönbözteti valamely büntetendő cselekmény elkövetésénél, hogy bünvádi eljárásnak vagy büntetésnek helye van-e vagy nincsen? A hol az eljárást akarja kizárni, ott ezen tilalomról világosan intézkedik, a hol pedig azt mondja, büntetésnek nincs helye, ez azt jelenti, hogy minden egyes esetben a biró mérlegeli, hogy az illető cselekményért az elkövető büntethető-e vagy sem?

Ha már most a büntetőtörvénykönyv 313. §-ának szövegét veszszük és a büntetőtörvénykönyv előmunkálatait tekintjük, akkor kétségtelenné válik, hogy a mit Nagy György t. képviselőtársam ajánl, az már tényleg megvan, tehát felesleges egy olyan paragrafust beleiktatni a törvénybe, a mely a büntetőtörvénykönyv általános intézkedései szerint már is fennáll. A büntetőtörvénykönyv 313. §-a azt mondja *(olvassa)*: »A házi fegyelemre jogositott személy által, annak gyakorlatában elkövetett könnyü testi sértés miatt, büntetésnek nincs helye.« Ez tehát kétségtelenül annyit jelent, hogy ha például a gazda cselédjén testi sértést követ el, de nem a házi fegyelem gyakorlatában, akkor nemcsak bünvádi eljárásnak, hanem büntetésnek is van helye. Nagy György t. képviselőtársam inditványa tehát nemcsak nem segit, hanem ront is.

Nagy György: A bünvádi perrendtartás másképen intézkedik.

Fenyvesi Soma: Tovább megyek. A büntetőtörvénykönyv elömunkálatai mutatják, hogy a felett is vitatkoztak, hogy ezt a paragrafust ne ide tegyék, hanem a házi fegyelmi jog gyakorlatát mint kizáró okot vegyék fel. A biró tehát minden esetben abban a helyzetben van, hogy birói cognitio tárgyává tegye, hogy jogosult volt-e a házi fegyelem, illetőleg az a mérték, a mely alkalmaztatott, kegyetlenkedett-e a gazda cselédjével, vagy nem, oly módon gyakorolta-e a házi fegyelmet, a hogy nem lett volna szabad, mert ilyenkor nemcsak bünvádi eljárásnak van helye, hanem az illető gazda megfelelő büntetésben is fog részesülni.

Nincsen gyakorlati haszna, nézetem szerint, Pető Sándor t. képviselőtársam javaslatának sem. Ezért a 46. §-ra hivatkozás tényleg felesleges, mert felhivja a törvény olvasóinak figyelmét arra, hogy ez a pont annyit akar jelenteni, hogy a gazda tettleg is bántalmazhatja a cselédet. Ez pedig felesleges akkor, mikor a büntetőtörvénykönyv 313. §-a, a mely a házi fegyelmi jogról szól, amugy is intézkedik. Kérem tehát Nagy György képviselőtársam inditványának mellőzésével a 3. §. utolsó bekezdését azzal elfogadni, hogy a »46. §.«-ra való hivatkozás a zárjelből töröltessék.

Nagy György: Félreértett szavaim megmagyarázására kérek szót. Fenyvesi Soma t. képviselőtársam téved, ha azt hiszi, hogy javaslatommal nyitott ajtót döngetek, mert elfelejti, hogy a büntetőtörvénykönyv 1878-ban alkottatott meg és bünvádi perrendtartás 1896-ban. A magyar bünvádi perrendtartásban, a melyet én alaposan végigtanulmányoztam, sehol sem találtam, hogy bünvádi eljárásnak lenne helye olyan esetekben, a mikor a büntetés határozottan ki van zárva. *(Ellenmondások a középen.)* Meg fogom ezt világitani egy példával. Ha ugy adja be a cseléd a panaszt, hogy gazdája a házi fegyelem gyakorlása közben őt egészségében vagy testi épségében megsértette, akkor az a biró egyszerüen végzést hoz és hivatkozással a büntetőtörvénykönyv 313. §-ára, visszautasitja a panaszt.

Vázsonyi Vilmos: Ilyet nem tesz!

Nagy György: Ha tudja a törvényt, akkor igy tesz; ha pedig nem tudja, akkor másként jár el. *(Zaj. Derültség.)* Eddigelé legalább igy alkalmazták ezt, de megtörténhetik, hogy a bünvádi eljárást meginditja a biró és a gazdát még sem büntetik meg, mivel vannak a büntetőtörvénykönyvnek olyan intézkedései is, a melyek, a bünczelekmény elkövettetvén, a büntetlenséget eredményezik. Lehet, hogy a jogos felindulást, vagy a jogos védelmet igazolja a gazda és ebben az esetben — igen helyesen és igazságosan — kikerüli a büntetést. Én azonban azt akarom javaslatommal elérni, hogy minden esetben helye legyen a bünvádi eljárás meginditásának, *(Zaj a középen.)* hogy már a limine ne legyen elzárva a cseléd attól, hogy testi épségének, egészségének megsértéséért a bíróságnál igyekezzék magának elégtételt keresni.

Ezekben akartam Fenyvesi Soma képviselő urral szemben félreértett szavaimat a törvény és a humanizmus szellemében megmagyarázni.

Elnök: Ki következik szólásra?

Várady Károly jegyző: Gróf Thorotzkai Miklós!

Vázsonyi Vilmos: T. képviselőház! *(Zaj.)*

Elnök: Milyen czimen kiván a képviselő ur szólni?

Vázsonyi Vilmos: Személyes megtámadás czimén. Nagy György t. képviselőtársam ugyanis jogi előadásában közbeszólásomra megkoczáztatta azt az állitást, hogy nem ismerem a törvényt. *(Mozgás.)* Nos hát én egyszerüen bátor leszek neki bebizonyitani, hogy én igenis tudom, de ő tényleg nem ismeri a törvényt. *(Derültség.)*

T. képviselőtársam igen nagy applombbal hivatkozott a bűnvádi eljárásra és megállapitotta azt az egészen nóvumot, hogy a bűnvádi perrendtartás későbbi keletű, mint a büntetőtörvénykönyv. *(Derültség.)* Ezen állitása tényleg megfelel a valóságnak és a jogi igazságnak. Azt ellenben tudja minden büntető jogász, a ki valaha a bűnvádi perrendtartást vagy a bűnvádi eljárást kezébe vette, hogy különbség van a bűnvádi eljárást és a büntetlenséget kizáró okok között. *(Igaz! Ugy van!)*

Nagy György: Ezt én is elismerem!

Vázsonyi Vilmos: Mert nemcsak a házi fegyelemnek gyakorlása az egyedüli pont büntetőtörvénykönyvünkben, a mely a büntetlenséget kizárja. Méltóztassék csak a rágalmazásra, vagy a becsületsértésre gondolni, a hol a valódiság bizonyitása kizárja a büntetlenséget. Méltóztassék továbbá a végszükség jogát és azokat a többi pontokat venni, a melyek a büntethetőséget kizárják. Mindezek azonban a bünvádi eljárás megindítását nemcsak nem zárják ki, hanem egyenesen megkövetelik, mert csak a bünvádi eljárásnak lefolytatása állapithatja meg azt a tényállást, a mely az igazság erejére emeli azt, hogy forog-e fenn büntethetőséget kizáró ok vagy sem?

T. képviselőtársam igen nagy hévvel mozgott a bünvádi eljárás terén és nagy hevében ezt a csekélységet elfelejtette. *(Derültség.)*

Nagy György: A ház majd megállapitja! Ez rabulisztika! *(Zaj.)*

Vázsonyi Vilmos: Nem tudtam, hogy ezt a ház fogja megállapitani és hogy t. képviselőtársam azt is szavazás tárgyává kivánja tenni, hogy kinek van igaza? *(Derültség.)* Ezt azonban mégsem lehet szavazással eldönteni, de ha t. képviselőtársamnak többsége volna is véleményéhez, azért az igazság mégis az, hogy t. képviselőtársam nem tudja a különbséget a büntethetőséget és a bünvádi eljárást kizáró okok között.

Nagy György: Hát a házi fegyelem?

Vázsonyi Vilmos: Szólok a házi fegyelemről is, ha kivánja a képviselő ur. *(Mozgás.)* Az, hogy a házi fegyelem körében követtetett-e el a testi sértés . . . *(Zaj.)*

Elnök: Kérem, ez már nem tartozik a személyes megtámadtatáshoz.

Vázsonyi Vilmos: Arról van szó, hogy tudom-e a törvényt vagy sem? A t. képviselő ur azt mondta, hogy nem tudom, tehát jogom van bebizonyitani, hogy én tudom, de ő nem tudja. *(Élénk derültség. Zaj.)*

Azt tehát, hogy a házi fegyelemnek körében követtetett-e el becsületsértés vagy testi sértés, csakis a bünvádi eljárás lefolytatása bizonyithatja be, mert olyan bolondot csak nem képzel a t. képviselő ur, hogy valaki ugy teszi meg panaszát, hogy: T. járásbiróság, házi fegyelem körében pofonütöttek. *(Derültség.)*

Nagy György: De ez az igazság!

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Gr. Thorotzkai Miklós!

Gr. Thorotzkai Miklós: T. ház! A 3. §. harmadik bekezdésének végén hivatkozás történik az 1877: XX. t.-cz. 95. §-ára. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Thorotzkai Miklós: A 95. §. a gyámsági törvénynek az a szakasza, a mely arról intézkedik, hogy mi történik akkor, a mikor a szülő, vagy gyám nem egyezik bele, hogy a kiskoru cselédnek beálljon. Ebből világos, hogy a törvényjavaslat intézkedni akar arra az esetre, hogyha ilyen eset beáll. Szerintem azonban az esetet a törvényszakaszra való egyszerü hivatkozás nem teszi eléggé világossá. Határozottan ki kell tehát fejezni magában a törvény szövegében azt, hogy mi történik akkor, ha a szülő, vagy gyám, ok nélkül megtagadja beleegyezését, hogy a cselédkönyvet kiadhassák a kiskorunak. Ezért kérem a t. házat, méltóztassék a 3. §. 3. bekezdésének 2. sorában ezt a hivatkozást *(Halljuk! Halljuk!)* »1877: XX. t.-cz. 95. §.« törölni és e helyett a következőket felvenni: »Ha a törvényes képviselő beleegyezését alapos ok nélkül megtagadja, abban az esetben az 1877: XX. t.-cz. rendelkezései alkalmazandók.« *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Bozóky Árpád!

Bozóky Árpád: T. ház! A törvényjavaslat 3. §-ának első és második bekezdése ellen nincs semmi kifogásom. A harmadik bekezdés ellen azonban van és ez körülbelül oda czéloz, a mit gróf Thorotzkai Miklós t. képviselőtársam előadott. Kifogásom különösen az, hogy a szakasz nem mondja ki preczize, hogy a kiskoru cselédet a törvényes képviselője mily mértékben képviseli. Nevezetesen az élet, de a sommás eljárás is különbséget tesz a kiskoruak között. Miután pedig már a sommás eljárásról szóló törvény 7. §-ának nem tudom hányadik bekezdése azt mondja, hogy kiskoruak és gondnokság alatt lévők, a kik a per tárgyáról peren kivül rendelkezhetnek, mint felperesek törvényes képviselőjük mellőzésével személyesen felléphetnek, sőt azt is mondja az utolsóelőtti bekezdés, hogy személyesen megidézhetők a kiskoruak és gondnokság alatt lévők az általuk bérbevett lakásnak vagy üzlethelyiségnek visszabocsátása iránt inditott sommás perekben; miután a 18 évet meghaladott cseléd bir annyi értelmességgel, hogy az ő szerzeményével, a cselédbér iránt való követelésével, belátásához képest szabadon rendelkezzék és ezekben az ügyekben törvényes képviselőinek mellőzésével eljárhasson.

Végül miután igen sokszor megtörténik az, hogy az apa vagy a törvényes képviselő nagyon

távol van és nem ott lakik, a hol a kiskoru és minden haszontalanságért az apát vagy a törvényes képviselőt előrántani bajos, mert ez ugy a gazdára nézve, mint a kiskorura nézve hátrányos: helyénvalónak találnám mindezekből kifolyólag azt, hogy tegyünk különbséget már a törvényes képviselet terén is a 18 évet meg nem haladott és a 18 évet meghaladott cseléd között. Mondjuk ki ugyanis, hogy a 18 évet meg nem haladott cselédek nem járhatnak el sem a szerződés kötésénél, sem a hatóságoknál a törvényes képviselő mellőzésével, de a 18 évet meghaladott cselédek személyesen is eljárhatnak. Ez megfelel a sommás eljárásról szóló törvénynek és az életnek is, mert 19—20—21 éves fiatal emberek már kellő értelemmel birnak abban a tekintetben, hogy szerződjenek és ha leszerződtek, akkor miképen egyesitsék jogaikat a gazdájukkal szemben a hatóság előtt.

Ennélfogva a harmadik bekezdés helyett ezt inditványozom *(olvassa)*: »A 18-adik évet meg nem haladott kiskoru részére szolgálati cselédkönyvet csak törvényes képviselőjének beleegyezésével lehet adni.« Tehát olyan cseléd részére, a ki 18-adik évét már meghaladta, a törvényes képviselő mellőzésével is lehetne cselédkönyvet adni. Ennek az az értelme, hogy annak a fiatal embernek, a ki már 18 évnél idősebb cseléd akar lenni és a törvényes képviselője ez ellen tiltakozik, módjában van, hogy cseléd lehessen és ezt ne gátolhassa meg a törvényes képviselő. *(Olvassa)*: »A cselédkönyvet ily esetben a hatóság a törvényes képviselő kezébe adja. A kiskoru cselédet 18 éves koráig annak törvényes képviselője képviseli. A 18-adik évet meghaladott kiskoru cseléd a jelen törvény által szabályozott minden esetben személyesen járhat el.« Hangsulyozom, hogy nem feltétlenül kell, hogy személyesen járjon el, hanem csak megengedem, hogy ő személyesen eljárjon.

A fegyelmi jog tekintetében a következők az aggályaim. Először is kijelentem, hogy Gaal Gaszton t. képviselőtársamnak azt a nézetét, hogy minden gazdaságban szükség van házi fegyelemre, teljesen osztom és pedig szükség van nemcsak a 18-adik évet meg nem haladott cselédekkel szemben, hanem a 18-adik évet meghaladott cselédekkel is, és igy a 3. §-nak ezt az utolsó bekezdését a gazdákra nézve is károsnak tartom, mert azt mondja, hogy a kiskoru cseléd 18 éves koráig a gazda házi fegyelme alatt áll. Ez igy nincs jól, a 18-adik évet meghaladott cseléd is álljon a gazda házi fegyelme alatt. Azonban más kérdés az, — és teljesen osztom Pető Sándor t. képviselőtársamnak aggályait, — hogy mi az a házi fegyelem. Ezt tessék megszoritani, és mondjuk ki majd, hogy a testi sértésig nem mehet. Azonban azt kimondani, hogy házi fegyelme nincs a gazdának a cseléddel szemben, vagy azt mondani, hogy 18 éven felül nincs, 18 éven alul azonban van, képtelenségnek tartom.

Különben is a házi fegyelem kérdése szerintem nem tartozik ezen 3. §-ba, mert itt arról van szó, hogy hogyan bánjunk el a kiskoruakkal, a 12 vagy 18 évet meghaladt kiskoruakkal. Ha a házi fegyelemről akarunk intézkedni, tegyük azt külön szakaszban. Lesz még a t. háznak és a miniszter urnak is módja e tekintetben egy helyes szakaszt csinálni, a mely a házi fegyelmet minden cselédre kiterjeszti, azonban nem engedi meg azt, hogy a házi fegyelem az ok nélkül való brutalitásig menjen.

Én tehát inditványozom, hogy a 3. §-nak utolsó bekezdése teljesen mellőztessék. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy később annak helyén a házi fegyelemről egy bölcs, okos szakaszt hozzunk, még pedig ugy, hogy a házi fegyelem a gazdaság körében és annak érdekében minden cselédre kiterjesztessék.

Tisztelettel kérem a képviselőházat, méltóztassék inditványomat elfogadni.

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Molnár János!

Molnár János: T. képviselőház! Én csak néhány szót vagyok bátor szólni a 3. §. utolsó bekezdésére vonatkozólag.

Nem vagyok egy véleményen Pető Sándor képviselő urral, a ki azt állitja, hogy csak az apának vagy az őt helyettesitő gyámnak volna házi fegyelemre joga a gyermek felett. Én ugy tudom, hogy a természeti jog alapján is köteles a gazda a cselédnek gondját viselni, és ha köteles gondját viselni, akkor természetes, hogy felette fegyelmi hatalmának is kell lennie. Ezen szempontból, meg pedagógiai szempontból is azt kivánom, hogy az utolsó bekezdés megmaradjon, mert képzelhetetlennek tartok olyan állapotot, hogy 13—14—15 esztendős fiuk vagy leányok ki legyenek véve a gazda fegyelmi hatalma alól. Hozzájárulok tehát ahhoz, hogy a harmadik szakasznak utolsó bekezdése, mely ugy szól, hogy »a kiskoru cseléd 18 éves koráig a gazda házi fegyelme alatt áll«, megmaradjon. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván nyilatkozni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Talán méltóztatnak megengedni, hogy én a 3. §. bekezdései sorában reflektáljak a javaslatokra, azért, hogy a t. háznak könnyebben legyen módjában eligazodni. *(Helyeslés.)*

A 3. §. első bekezdésére nézve Mezőfi Vilmos képviselő ur azt az inditványt tette, hogy a 12 éves cselédek helyett 15 éves cselédek tétessenek. A 12 évet a gazdasági gyakorlati viszonyokra való tekintettel vettük fel, mert a 12 évvel van az elemi iskoláztatás befejezve, *(Helyeslés.)* ugy gondolkoztunk tehát, hogy addig, mig tart az elemi iskoláztatás köte-

lezettsége, ne lehessen a gyermeket cselédül alkalmazni, azután ez már igenis lehetséges. *(Igaz! Ugy van!)*

Mindenki tudja, hogy a gazdaságban vannak olyan foglalkozások, melyeket a 12 évet betöltött gyermek fejlődésének hátránya nélkül már egészen jól elvégezhet. *(Igaz! Ugy van!)* Mindenki tudja azt is, ki a gyakorlati élettel foglalkozik, hogy ha a 12 éves korhatárt felemelnők 15 évre, ezáltal a legszegényebb embereket, magukat a eselédeket sujtanók, *(Igaz! Ugy van!)* mert a cseléd az ő gyermekeiben segitséget és anyagi támaszt is talál. *(Igaz! Ugy van!)* Hogy ha az a gyermek a 12-ik évét elérte, akkor már szüleinek a háztartás fentartásánál segitségére van. Kérem tehát, hogy Mezőfi képviselő urnak ezen inditványát elvetni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

A harmadik bekezdésre nézve Bozóky képviselő ur tett javaslatot, a melynek értelme, ha jól fogtam fel, az, hogy 18 éven túl, ha mindjárt kiskoru is a eseléd, szolgálati viszony tekintetében őt már bizonyos önálló rendelkezési jog illesse meg. A kiskoruak ilyen irányu rendelkezési joga tekintetében az 1877 : XX t.-ezikkben van már rendelkezés, t. i: van bizonyos önállóság adva oly kiskoruaknak, kik már kenyerüket maguk keresik. A mi pedig az eljárás megindítását illeti, ez az eljárási szabályokra tartozik; az eljárási szabályokban fogok is gondolni erre, és ennélfogva nem látnám szükségesnek, hogy ezen kérdés itt, a törvényben magában szabályoztassék.

Vásárhelyi Dezső képviselőtársamnak, mint a földmivelésügyi bizottság előadójának javaslatához hozzájárulok, és pedig azért, mert azt hiszem, hogy a gyakorlati életben sokat segit az, ha világosan kimondatik, hogy a szolgálati eselédkönyv előmutatásával történt beszegődés a gazdára nézve azt a jogi védelmet állapitja meg, hogy a beszegődés a törvényes képviselő beleegyezésével történt. Nem félek attól, a mit Ernszt képviselőtársam mond, hogy ezzel mintegy kijátszható lenne a törvényes képviselő, mert hiszen az előző szakaszban világosan ki van mondva, hogy 12 éven felüli kiskoru részére szolgálati cselédkönyvet esak a törvényes képviselő beleegyezésével lehet adni, s a szolgálati eselédkönyv magának a törvényes képviselőnek adandó át.

A mi Mezőfi képviselő urnak azt az inditványát illeti, hogy 18 éven alul se adassék meg a gazdának a házi fegyelem joga, méltóztassék megengedni, erre azt mondhatom, hogy lehet, hogy filantróp-szempont vezeti a képviselő urat, de a gyakorlati élettel egyáltalán nem számol. *(Igaz! Ugy van!)* Hiszen a gyakorlati élet az, hogy mikor a szülő vagy gyám elhozza gyermekét, hogy eselédül beszegődtesse, egyszersmind megkéri a gazdát, hogy azután azt a gyermeket szigoru felügyelet alatt tartsa, *(Igaz! Ugy van!)* és hozzáteszi, hogy addig ő igyekezett a gyermekre ügyelni, és ha most majd nem lesz a gazdának felügyelete alatt, akkor az ilyen kiskoru cseléd egészen magára lesz hagyatva. *(Igaz! Ugy van!)* Ez tehát semmi embertelenséget nem jelent; ez azt jelenti, hogy azt a házi fegyelmet, azt a felügyeletet, azt a nevelést valakinek kell gyakorolnia, *(Igaz! Ugy van!)* és miután nincs helyben a szülő, ennélfogva a gazda lesz hivatott azt gyakorolni.

Nagy György t. képviselőtársam inditványát szintén kérem, méltóztassanak elvetni, mert ilyen alakban, a mint ő azt formulázta, a gazdákkal szemben sok szekaturákra adna alkalmat. Különben is figyelmeztetem t. képviselőtársamat arra, hogy nemcsak az 1877 : XX. t.-ezikkben van intézkedés az iránt, hogy a házi fegyelem csak a gyermek egészségének hátránya nélkül gyakorolható, hanem magában ebben a törvényjavaslatban is épen Návay Lajos alelnök ur inditványára az 58. §. *c)* pontjában az a rendelkezés van, hogy kihágásnak minősittetik és mint ilyen büntettetik »az, a ki a gyermekcseléddel kegyetlenkedik, illetve a gyermek-cselédet olyan munka teljesitésére kényszeriti, mely annak testi erejét felülmulva, egészségét és testi fejlődését veszélyezteti«. Ebben, azt hiszem, meg lehet nyugodni.

Pető t. képviselőtársam inditványozza, hogy az 1876. évi törvényből a 31. §-t, a mely a kiskoru egészségének, fejlődésének oltalmazását ezélozza, vegyük fel. Az imént felolvastam a törvényjavaslat 58. §-ának *c)* pontját, de ha ez nem volna elég, ott van a 23. §. is, a mely világosan megmondja, hogy köteles a gazda ügyelni arra, hogy a eselédet testi erejét meghaladó vagy egészségét veszélyeztető munka ne terhelje és hogy a eselédnek pihenésre is megfelelő idő adassék. A mit Pető t. képviselőtársam inditványoz, ezek szerint már benne van a javaslatban.

Felhozza Pető t. képviselőtársam és javaslatába felveszi, hogy az iskoláztatás iránt is kell intézkedni és bead erre nézve módositást. Ez is felesleges, mert erre is gondoltunk. A 32. §-ban világosan benne van, hogy köteles a gazda módot és lehetőséget nyujtani arra, hogy a szolgálatában álló tankötelesek az 1868 : XXXVIII. törvényezikknek teljesen megfelelően, rendesen járhassanak iskolába.

A mi a 46. §. törlését illeti, — erre nézve Fenyvesi képviselőtársam is adott be javaslatot — kérem, méltóztassanak legjobb belátásuk szerint eljárni. Csak figyelmeztetem a t. házat, hogy a 46. §. a kiskoru eselédek védelmét is jelenti és pedig meglehetősen fokozott mértékben, mert a 46. §. *b)* pontjában az van mondva, hogy felmondás nélkül elhagyhatja a eseléd a szolgálatot, ha a gazda a házi fegyelem alatt nem álló eselédet tettleg bántalmazza . . .

Bozóky Árpád: De tizennyolez éven alul

szabad tettleg bántalmazni! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter:... vagy bánásmódjával a cseléd életét, egészségét s testi biztonságát veszélyezteti.

Itt megjegyzem, hogy a 46. §. *b)* pontjának ezen második része nemcsak a nagykoru cselédekre, hanem általában minden cselédre vonatkozik, és ha kivántatni fog, hogy a 46. §. *b)* pontjában ez még határozottabban kifejeztessék, az ellen semmi észrevételem nem lesz. *(Helyeslés.)*

Végül még nyilatkozni tartozom gr. Thorotzkai Miklós t. képviselőtársam inditványára nézve. Miután ez az inditvány szabatosabbá teszi a 3. §-t és szerintem javit azon, kész vagyok ahhoz hozzájárulni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás.

Elsősorban az eredeti szöveget szembe fogom állitani Bozóky Árpád képviselő urnak inditványával, mert Bozóky Árpád képviselő ur egészen uj szöveget akar a 3. §. helyébe alkalmazni. Méltóztatnak kivánni, hogy felolvastassék? *(Igen!)*

Egry Béla jegyző *(olvassa)*: »A 3. §. helyett tétessék: »Tizenkét éven aluli kiskorut gazdasági cselédnek szerződtetni tilos s az ilyen szerződés semmis. (57. §.)

Tizenkét éven aluli kiskorunak szolgálati cselédkönyvet adni nem szabad.

Tizennyolcz évet meg nem haladott kiskoru részére szolgálati cselédkönyvet csak törvényes képviselőjének beleegyezésével lehet adni. A cselédkönyvet ilyen esetben a hatóság a törvényes képviselő kezébe adja.

A kiskoru cselédet tizennyolcz éves koráig annak törvényes képviselője képviseli. A tizennyolcz évet meghaladott kiskoru cseléd a jelen törvény által szabályozott minden esetben személyesen járhat el.«

Elnök: A kérdést tehát ugy kivánom feltenni, hogy elsősorban az eredeti szöveget fogadja-e el a t. ház, szemben Bozóky Árpád képviselő ur elleninditványával. Ha azután méltóztatnak a 3. §.-t a maga eredeti szövegében elfogadni, szemben ezen elleninditványnyal, akkor azután bekezdésenként fogom szavazás alá bocsátani a benyujtott különböző módositásokat. Méltóztatnak a kérdésnek ilyen feltevésébe belenyugodni? *(Helyeslés.)*

Akkor kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 3. §-t, szemben Bozóky Árpád képviselő ur elleninditványával elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy Bozóky Árpád elleninditványa elesett és a 3. §. a munkásügyi bizottság szövegezése szerint fogadtatott el. A módositások felett most pontonként fogunk határozni.

A 3. §-hoz Mezőfi Vilmos képviselő ur nyujtott be módositást. A módositás azt célozza, — talán legjobb lenne e részben mind a három bekezdéssel egyszerre végezni, mert mind a három bekezdéshez ugyanazt a javaslatot tette Mezőfi Vilmos képviselő ur — *(Helyeslés.)* hogy a 12 év helyett mindenütt 15 év tétessék. Méltóztatik belenyugodni, hogy egyszerre tegyem fel a kérdést? *(Helyeslés.)* Akkor kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 3. §. első három bekezdését, szemben Mezőfi Vilmos t. képviselő ur inditványával elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház az eredeti szöveget fogadja el, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványával.

Most már ugyancsak a 3. §-nak harmadik bekezdéséhez gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur nyujtott be módositást, a mely azt célozza, hogy hagyassék ki a zárjel közötti rész, 1877:XX. t.-czikk 95. §-a, és a helyett tétessék a harmadik bekezdés végére az általa inditványozott szöveg. Méltóztatnak kivánni, hogy az felolvastassék? *(Nem!)* Ha nem méltóztatnak kivánni a felolvasást, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 3. §. harmadik bekezdését változatlanul elfogadni, szemben gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositásával? *(Felkiáltások: Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el az eredeti szöveget, szemben gr. Thorotzkai Miklós módositványával, ennélfogva gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositását elfogadottnak jelentem ki. *(Felkiáltások a jobboldalon; Még Vásárhelyi Dezsőnek is van módositványa!)*

Türelmet kérek, t. ház, egyszerre nem lehet valamennyit szavazásra feltenni. *(Helyeslés.)* Nem fogok elfelejteni semmit, még eddig nem kerülhetett Vásárhelyi képviselő ur inditványára a sor, mert Vásárhelyi Dezső képviselő ur módositványa a harmadik bekezdés után jön. *(Helyeslés.)* Tessék kérem türelemmel lenni, nem lehet igy vezetni a tanácskozást! *(Halljuk! Halljuk!)*

Következik a földmivelésügyi bizottság előadójának javaslata, mely azt célozza, hogy egy uj szöveg tétessék a harmadik bekezdés végére.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni Vásárhelyi Dezső előadó urnak módositását, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Mezőfi Vilmos: Nem fogadjuk el. *(Zaj.)*

Elnök: Én azt kérdeztem: elfogadja-e a ház az inditványt és azt hallottam, hogy mindenki elfogadja, én tehát kimondtam a határozatot. *(Helyeslés.)*

Következik már most az utolsó bekezdés. Ezzel szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur adott be egy elleninditványt, a mely azt célozza, hogy az utolsó bekezdés hagyassék ki egészen.

Ehhez különben Bozóky Árpád képviselő ur is hozzájárult. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az utolsó bekezdést megszavazni, szemben Mezőfi képviselő ur azon inditványával, hogy ez a bekezdés hagyassék ki? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik az eredeti szöveget elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy Mezőfi képviselő ur azon ellen-inditványa, hogy az utolsó bekezdés hagyassék ki, elesik.

Pető Sándor képviselő ur az utolsó bekezdéshez nyujtott be két módositást. Az egyik az, hogy az utolsó bekezdéshez tétessék hozzá: »azonban a gazda vagy megbizottja a cseléd testi bántalmazására jogositva nincs«, a másik pedig azt czélozza, hogy a hivatkozás a 46. §-ra hagyassék ki. Külön fogom szavazásra feltenni a kérdést.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az eredeti szöveget elfogadni, szemben Pető Sándor képviselő ur első módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház Pető Sándor képviselő ur első módositásával szemben az eredeti szöveget fogadta el, ennélfogva Pető Sándor képviselő ur első módositása elesik. A második módositásra nézve kérdem a t. házat: méltóztatik-e az eredeti szöveget, elfogadni, szemben Pető képviselő ur második módositásával? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul elfogadják az eredeti szöveget, szemben Pető Sándor képviselő ur e módositásával, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kérem azokat, a kik nem fogadják el az eredeti szöveget, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház szemben Pető Sándor képviselő ur jelzett módositásával az eredeti szöveget szavazza meg.

Következik most már Nagy György képviselő ur azon módositása, mely az utolsó bekezdésbe kivánja az általa benyujtott módositást uj mondatként bevétetni. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni Nagy György képviselő ur ezen módositását? Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el Nagy György képviselő ur módositását.

Következik még Pető Sándor képviselő urnak az a javaslata, hogy a 3. §. végére egy uj pont tétessék. Méltóztatik kivánni e pont felolvasását? *(Igen!)* Kérem felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositványt)*: »Köteles a gazda felügyelni, hogy a gyermek-cselédek oly időben és olyan munkanemre ne alkalmaztassanak, a melyek a testi fejlődést, egészséget, iskoláztatást akadályoznák vagy veszélyeztetnék.« *(Zaj. Felkiáltások: Hisz ez benne van a javaslatban!)*

Elnök: Kérem, most a felett, hogy bent van-e vagy sem, nem lehet vitatkozni. Most szavazás van és most csak szavazni lehet. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Pető Sándor képviselő ur most felolvasott inditványát elfogadni, igen vagy nem? Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el Pető Sándor képviselő ur inditványát.

T. képviselőház! Miután a tanácskozásra szánt idő letelt, ennélfogva a tanácskozást félbeszakitjuk. A legközelebbi ülés idejére és napirendjére vonatkozólag javaslom a t. háznak, hogy a ház legközelebbi ülését kedden, 1907 május 28-án d. e. 10 órakor tartsa és ennek napirendjén legyen: elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, azután a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Méltóztatnak ezen napirend-javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 15 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Luby Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

162. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 28-án, kedden,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: Darányi Ignácz, Günther Antal, Josipovich Géza miniszterek és Bartóky József miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 5 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Egry Béla jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Darányi Ferencz, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Várady Károly jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét.

Felkérem Egry Béla jegyző urat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 1907. évi május hó 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha senkinek sincs észrevétele, akkor a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Elnöki előterjesztéseim nincsenek.

Következik a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476.) tárgyalásának folytatása.

Következik a 4. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Elnök: Az előadó urak nem kivánnak szólni.

Darányi Ferencz jegyző: Bozóky Árpád!

Bozóky Árpád: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tegnap a 3. §. tárgyalásakor gr. Thorotzkai Miklós t. képviselőtársam inditványára olyan értelmű módositást vettünk be a szakaszba, hogy ha a kiskoru cseléd szolgálati cselédkönyvét felmutatja, akkor az vélelmezendő a gazda részéről, hogy a felfogadás a törvényes képviselő belegyezésével történik. Ilyen körülmények között megtörténhetik, t. ház, hogy az ember felfogad egy kikorut cselédnek, a nélkül, hogy a törvényes képviselők a felfogadásba beleegyeznének, mert a kiskoru valami utonmódon hozzájuthat ahhoz a cselédkönyvhöz; azt nem tudja a gazda, hogy mily módon, *(Felkiáltások jobbfelől: Nem juthat hozzá!)* pl. elveszi az édesapjától vagy a gyámjától; azután az igy birtokába került cselédkönyvet odaadja a gazdának és felfogadják azt a kiskorut a törvényes képviselő beleegyezése nélkül.

Ezt a munkásügyi bizottság ellenezte és ennek az ellenzésnek a munkásügyi bizottság előadója tegnap kifejezést is adott. A képviselőház leszavazta; azonban a 4. §-nál — minthogy e szakasz arról szól, hogy a szerződés a törvényes korlátok között a felek szabad egyezkedésével állapitható meg — olyan inditványt kell erre most már tenni, hogy legalább a 18 évet meg nem haladott kiskoruakra nézve az az eshetőség, hogy a törvényes képviselők beleegyezése nélkül kössön a kiskoru szolgálati szerződést, meg ne történhessék. Azért a 4. §-t egész terjedelmében elfogadom ugyan, azonban annak második bekezdéséül a következő szöveget kérem megállapittatni *(olvassa)*: »18-ik életévét meg nem haladott kiskoruval a törvényes képviselők beleegyezése nélkül szolgálati szerződés nem köthető«. Kérem a t. házat, hogy méltóztassék ezt a módositást elfogadni.

Most pedig legyen szabad félreértett szavaim értelmének helyreigazitása czimén nagyon röviden válaszolnom a miniszter urnak tegnap az én inditványommal szemben tett megjegyzésére.

Én nemcsak arról beszéltem tegnap, hogy a kiskoru cselédnek bizonyos önrendelkezési joga legyen, hanem különösen arról, hogy a hatóságok előtt ezen cselédügyekben ki képviseli a kis-

korut, és erre a miniszter ur nem válaszolt, illetve ugy tekintette felszólalásomat, félremagyarázván az én szavaimat, mintha tisztán az önrendelkezési jogról, tehát a dolog magánjogi részéről beszéltem volna. Legyen szabad ezzel szemben elmondanom azt, hogy a gyámi törvény megmondja az atyai hatalomról szóló fejezetben, azután később a gyám kötelességéről szóló fejezetben, gondolom a 80. §-ban, hogy a kiskoru a hatóságok előtt csak az atya, illetőleg a gyám által képviselhető. Ha már most a miniszter ur ugy gondolja, hogy a felnőtt 18—20—24 éves cseléd az ő ügyében a törvényes képviselő mellőzésével léphessen fel, ezen végrehajtási rendeletet a miniszter urnak kibocsátani nem lehet, mert ezen kérdést törvény szabályozza, törvény által szabályozott kérdésekben pedig a miniszter ellenkező rendeletet nem adhat ki.

Ha már most ez a javaslat igy marad, mi áll elő? Azt mondja a gyámi törvénynek 3. §-a *(olvassa)*: »Kiskoruak, kik éltük 14. évét betöltötték, arról, a mit szolgálatuk és munkájuk által szereznek, szabadon rendelkezhetnek.« A sommás eljárásról szóló törvény 7. §-a azt mondja, hogy az a kiskoru, a ki saját szerzeménye tekintetében lép fel a bíróságnál, a törvényes képviselő nélkül indithatja meg a pert. Ez a törvényjavaslat ellenben beszél kártéritési követelésekről és azt mondja, hogy a 100 forintot meghaladó kártéritési követelések a járásbirósághoz tartoznak. A gyakorlatban, ha ez a javaslat szószerint törvénynyé válik majd, hogyan lesz a dolog? A gazda is követhet el a kiskoru cseléd hátrányára kárt, és a sommás eljárásról szóló törvény 7. §-a alapján beperelheti tehát a gazdát a kiskoru, a mikor 2—300 korona kártéritésről van szó és személyesen járhat el; ha pedig 100 koronánál kisebb a kár és a kártéritési követelés a jelen javaslat értelmében a közigazgatási hatóság körébe tartozik, akkor a kiskoru nem járhat el személyesen, hanem törvényes képviselőjének beleegyezésével; ha pedig a gazda bűntettet vagy vétséget követ el a cseléd kárára, akkor a büntetőtörvénykönyv 113. §-a értelmében az a 16-ik évet meghaladott kiskoru megteheti a magánvád inditványát, nem a hivatalos feljelentést a gazda ellen, azonban hogy ha kihágást követ el a gazda a kiskoru cseléd kárára, akkor nem teheti meg inditványát a gazda ellen maga a kiskoru, hanem törvényes képviselőjének kell azt megtenni.

Elnök: Nagyon kérem a képviselő urat, hogy mivel a ház már letárgyalta a 3. §-t és ő csak a házszabályok 215. §. *b)* pontja értelmében kért szót, t. i. hogy szavai félremagyarázását röviden helyreigazitsa, méltóztassék ezen rendelkezést szem előtt tartva bővebb polémiától tartózkodni.

Bozóky Árpád: Befejezem mondanivalómat és kiemelem azt, hogy a miniszter ur félreértette szavaimat, mert akkor, a mikor én szóltam a kiskoruak rendelkezési jogáról, nemcsak magánjogi dologról beszéltem, hanem beszéltem a kiskorunak a hatóság előtti képviseltetéséről is, és azt állitottam és most is azt állitom és azt hiszem, hogy e tekintetben indokolt az az állitásom, hogy a mikor sokkal fontosabb ügyekben meg van engedve a kiskorunak bizonyos esetben, hogy ő maga intézze el az ügyeit a bíróság és hatóságok előtt, sokkal inkább megengedhető lenne, hogy kisebb jelentőségü ügyekben, cselédügyekben, pl. 5 frtnyi bér iránt inditandó ügyekben ő maga, a törvényes képviselő mellőzésével járhasson el. Miután a törvényjavaslat sorsáért tartalmáért leginkább a szakminiszter ur felelős, nagyon kérem a miniszter urat méltóztassék módot találni arra, hogy ez hiba valahogyan kiköszörültessék. Különben kérem módositásomat elfogadni.

Elnök: Ki következik?

Egry Béla jegyző: Kelemen Samu!

Kelemen Samu: T. ház! A törvényjavaslat 4. §-ának második bekezdéséhez módositást kivánok benyujtani. Ez a bekezdés azt mondja *(olvassa)*: »A szerződésnek a törvénynyel s más jogszabályokkal ellenkező megállapodásai érvénytelenek.« Ez a »más jogszabályokkal« kifejezés olyan határozatlan, olyan általánosságban van tartva, hogy ellenkezik azzal a szabatossággal, a melyre szükségünk van, a mikor törvényt alkotunk. Épen azért én ezt következőképen kérem helyettesiteni *(olvassa)*: »A szerződésnek a törvénynyel és a törvényes jogkörben kibocsátott rendeletekkel és szabályrendeletekkel ellenkező megállapodásai érvénytelenek.«

Kérem, méltóztassék ezen módositásomhoz hozzájárulni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik szólásra?

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! A Bozóky Árpád t. képviselőtársam inditványához hasonlatos inditványt vagyok bátor előterjeszteni, és már előre kijelentem, hogy a mennyiben az én inditványomat nem méltóztatnék elfogadni, hanem Bozóky t. képviselőtársam inditványához a ház hozzájárul, a magam inditványát visszavonom.

. Az én inditványom is arra vonatkozik, hogy a 4. §. második bekezdésénél a következő szavak szurassanak be *(olvassa)*: »Kiskoruval a gazda csak a kiskorunak törvényes gyámja közbejöttével szerződhet. Törvényes gyám nemlétében, vagy más akadály esetén: az elsőfokuhatóság előtt kötendő meg a szerződés a kiskoruval.«

Ezzel az inditványnyal azt óhajtom elérni, hogy bármi akadálya is van annak, hogy a törvényes gyám nem kötheti meg a szerződést, — például nagyon távol lakik — a szerződés mégis törvényes hatóság előtt köttessék meg, miután a törvényben olyan rendelkezések vannak, a melyek ezt a mezőgazdasági cselédre nézve nem teszik feltétlenül szükségessé.

Ezt az alkalmat akarom felhasználni arra is, — miután a javaslatnak igen számos pontjához bátor leszek módositást beterjeszteni — hogy megfeleljek ő kegyelmességének, a miniszter urnak azon felhivására, a melyben azt kivánta tőlem, hogy irásban és felhatalmazás alapján mutassam ki azt a jogosultságot, hogy nekem jussom van ahhoz, hogy itt a képviselőházban a mezőgazdasági cselédek érdekében és nevében szót emeljek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Habár feltétlenül tiltakozom azon felfogás ellen, hogy bármely képviselő is megbizást volna köteles bemutatni, ha akármilyen kérdésben fel akar szólalni, vagy Magyarország népének bármely rétegét képviselni akarja, én mégis szivesen tettem eleget a miniszter ur kivánságának, a miként már tegnap Hellebronth Géza t. képviselőtársam elárulta: az ország igen számos vidékéről, eddig már 271 magyarországi uradalomból, a cselédek sajátkezű aláirásával ellátott meghatalmazást szereztem be, a miről, hogy a miniszter meggyőződhessék, ezeket az aláirásokat itt a ház szine előtt felmutatom. *(Mozgás.)*

Somogyi Aladár: Hitelesitve vannak az aláirások? *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Bozóky Árpád és Mezőfi Vilmos t. képviselő urak inditványaihoz nem járulhatok hozzá azért, mert ebben a kérdésben a t. ház már tegnap határozott. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Az pedig, hogy a 4. §-nál visszacsináljuk azt, a miben a 3. §-nál megállapodtunk, azt hiszem: veszélyes preczedens volna nemcsak ezen, de minden más törvényjavaslat tárgyalására nézve.

Arra a kérdésre, a mit Bozóky képviselő ur felhozott, csak azt válaszolhatom, hogy az anyagi jog és az eljárási szabályok között határozott megkülönböztetést teszek. De az a kérdés, a melyről a t. képviselő ur szólt, az eljárási szabályok keretébe vág, azok kibocsátására pedig a törvény nekem felhatalmazást ad.

A mi pedig Mezőfi Vilmos képviselő urnak itt bemutatott nagy csomagját illeti . . . *(Derültség.)*

Somogyi Aladár: Nem valódi! *(Mozgás a középen.)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Én nem akarok odáig menni, hogy ilyet állitsak. *(Helyeslés.)* Diszkrét akarok lenni. *(Derültség.)* Ezen aláirások hitelességét illetőleg Hellebronth Géza képviselő ur utján fogom magamat tájékozni, a ki ilyen aláirások mivoltával behatóan szokott foglalkozni. *(Derültség.)* Az ő véleményét kérem ki az aláirások hitelessége felől.

Kelemen Samu képviselő ur határozati javaslatát elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Mindenekelőtt ki kell jelentenem, hogy Bozóky Árpád és Mezőfi Vilmos képviselő urak inditványait szavazás alá nem is lehet bocsátani, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* mert ebben a kérdésben a ház már tegnap határozott. A házszabályok szerint tehát ebben az ülésszakban ezt a kérdést tanácskozás és határozathozatal tárgyává tenni nem lehet.

Bozóky Árpád: T. képviselőház! A házszabályokhoz kérek szót.

Elnök: Kérem.

Bozóky Árpád: A 3. §. tárgyalásánál, kérem, csak arról volt szó, hogy a kiskoru cselédet ki képviselheti. A 4. §-nál pedig tisztán arról van szó, hogy a kiskoru szerződése tekintetében kivel köthető meg a szolgálati szerződés. Ez egészen más. Tegnap beszéltünk a hatóság előtt való képviseletről, ma pedig arról szólunk, hogy a szolgálati szerződés nem hatóságnál, hanem ott a cseléd lakásán, vagy a gazda üzemében, kivel köthető meg. Ez a két dolog nem ellenkezik egymással. Ez tegnap szavazás alá nem bocsáttatott, és kérem a t. képviselőházat, méltóztassék e tekintetben szavazni. *(Mozgás.)*

Elnök: A t. képviselő urnak igaza van. Annálfogva tehát szavazás alá fogom bocsátani a kérdést.

Mezőfi Vilmos: Éljen az elnök!

Elnök: Szavazás alá fogom bocsátani ugy Bozóky Árpád, mint Mezőfi Vilmos képviselő ur inditványát. *(Felkiáltások: Éljen az elnök!)*

Elsősorban kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 4. §. meg nem támadott részét elfogadni és megszavazni, igen vagy nem? *(Igen!)* Tudniillik az első bekezdés nem támadtatott meg. Ha méltóztatnak elfogadni, akkor azt elfogadottnak jelentem ki a munkásügyi bizottság szövegezése szerint. *(Halljuk!)*

Most már Bozóky Árpád és Mezőfi Vilmos t. képviselő urak a 4. §-hoz uj második bekezdést hoznak javaslatba.

Az eredeti szöveget fogom szembeállitani a két módositással. A mennyiben méltóztatnak az eredeti szöveget a munkásügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, akkor mindkét módositást elesettnek fogom nyilvánitani. Ha pedig nem méltóztatnak elfogadni a második bekezdést változatlanul, akkor egyenként fogom szavazás alá bocsátani a módositásokat, még pedig először Bozóky Árpád t. képviselő ur módositására nézve fogom a kérdést feltenni és a mennyiben méltóztatik elfogadni Bozóky Árpád t. képviselő ur módositását, az esetben Mezőfi Vilmos t. képviselő ur módositását elesettnek

fogom nyilvánitani. Viszont ha nem méltóztatik elfogadni Bozóky Árpád t. képviselő ur módositását, akkor Mezőfi Vilmos t. képviselő urét fogom elfogadottnak kijelenteni. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak a kérdés ily feltételéhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 4. §-t szemben Bozóky és Mezőfi t. képviselő urak módositásaival elfogadni: igen, avagy sem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul fogadják el a negyedik szakaszt, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Mozgás és zaj. Felkiáltások: Mezőfiével szemben!)* Kérem, világosan tettem fel a kérdést; tudniillik Bozóky és Mezőfi képviselő urak módositásával szemben. Kelemen képviselő ur módositására külön lesz szavazás. Még nem is beszéltem Kelemen Samu képviselő ur módositásáról.

Most kérem azokat, a kik nem fogadják el a 4. §-t változatlanul, szemben Bozóky és Mezőfi urak módositásaival, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennélfogva kijelentem, hogy a képviselőház a 4. §-t szemben Bozóky és Mezőfi képviselő urak módositásaival változatlanul elfogadta. Ilyenformán tehát Bozóky és Mezőfi képviselő urak módositványai elestek.

Kelemen Samu t. képviselő ur a második bekezdéshez nyujtott be módositványt. Az előbbi módositásokat azért kellett előbb feltenni kérdésre, mert Bozóky és Mezőfi képviselő urak módositása megelőzi a második bekezdést.

Most következik Kelemen Samu t. képviselő ur módositása. Méltóztatik kivánni, hogy felolvastassék? *(Nem!)* Kérdem tehát: méltóztatik-e a 4. §. második bekezdését, szemben Kelemen Samu képviselő ur módositásával változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul fogadják el a második bekezdést, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Ennélfogva nem méltóztatik változatlanul elfogadni a második bekezdést, és igy Kelemen Samu képviselő ur módositását elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 5. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa az 5. §-t).*

Elnök: Az előadó urak kivánnak szólni? A földmivelésügyi bizottság előadója kiván szólni.

Vásárhelyi Dezső, a földmivelésügyi bizottság előadója: Módositás az 5. §-hoz. Az 5. §. első bekezdésének második sorában a földmivelésügyi bizottság szövegezése szerint »köteles« szó után kérem a következő szavak felvételét: »a cseléd kivánatára.«

Ugyanezen szakasz második bekezdésének első sorában »elrendelheti, hogy...« szavak után, a következő szavak felvételét kérem: »ha a szerződést szóval kötötték meg, a bérlevél kiadása minden esetben kötelező legyen, valamint elrendelheti azt is.«

T. ház! Az első bekezdésnél a földmivelésügyi bizottság szövegezéséből a munkásügyi bizottság kihagyta, hogy a gazda csak a cseléd kivánatára legyen köteles bérlevelet kiadni. Tekintettel azon körülményre, hogy ugy a cselédek, mint a gazdák egy tekintélyes része sem irni, sem olvasni nem tud, a munkásügyi bizottság ezen szövegezése ugy a gazdákra, mint a cselédekre nézve is sérelmes, mert sok tekintetben kivihetetlen és mert minden egyes esetben a hatósághoz kellene fordulni a szerződés irásbeli lefektetésére. A munkásügyi bizottság ezen változtatást azzal okolta meg, hogy az esetleges vitás kérdésekben a hatóság itéletének meghozatalára, a bérlevél biztos alapot szolgáltasson. A magam részéről ezt a megokolást el nem fogadhatom, mert ha a szerződés az azon vidéken általánosan szokásos szerződéstől eltér, a cseléd a bérlevél kiadását ugyis követelni fogja, ha pedig a szerződés nem tér el az azon vidéken szokásos bérszerződésektől, a hatóság ugyis megtalálja ebben a kellő alapot itéletének meghozatalára. A földmivelésügyi bizottság szövegezésében mód adatik, hogy azon a vidéken, a hol lehetséges, ez a rendelkezés imperative kimondassék, azáltal, hogy a törvényhatóságok kimondhassák, hogy ezen a vidéken ily bérlevél kiadása kötelező legyen, s ez okból kérem, hogy az első és második bekezdést a földmivelésügyi bizottság szövegezése szerint méltóztassék elfogadni.

Darányi Ferencz jegyző: Beniczky Elemér!

Beniczky Elemér: T. ház! A javaslat egész fonalán végig vonul az az elv, hogy a szerződés megtartását ugy a cseléd mint a gazda részéről biztositsa. Nem csak magánjogi, hanem büntetőjogi védelemben is részesiti intézkedéseit. Természetes következménye ezen elvnek az is, hogy a javaslat intézkedésének kijátszását meggátolni törekszik. Erre szolgál ezen 5. §. utolsó bekezdése is, a mely arról szól, hogy a ki cselédül beszegődött, annak a szolgálati idő alatt, az elbocsátó bizonyitvány kiadása előtt, a gazda beleegyezése nélkül utlevelet kiadni nem szabad. A »kiadni« szó helyett helyesebb lesz a »kiállitani« szót betenni, hogy necsak kiadni, hanem kiállitani se legyen szabad az utlevelet.

De még folytatólag szükséges kiegésziteni ezt a szöveget azzal a módositással is, hogy a kiállitott utlevelet a cselédnek csak a szolgálati viszony megszünte után szabad kézbesiteni, t. i., hogy ne történhessék meg az a dolog, hogy a felmondási idő alatt a cseléd utlevelet kap és még mielőtt letelnék szolgálati ideje, az utlevéllel kivándorolhasson.

Másrészt pedig szükséges volna ezen szakaszt egy más módositással is kiegésziteni, a mely mint ujabb bekezdés, vagy mint folytatólagos intézkedés lenne hozzátoldható, hogy t. i.: »ez a szabály nem alkalmazandó azokra a kiskoruakra, a kik szülőikkel együtt vándorolnak ki«. Mert nem volna méltányos, hogy a nemcseléd szülőknek esetleg szolgálatban lévő gyer-

mekei a szülők kivándorlása esetén itt visszatartassanak és igy a kiskoru gyermek szülőitől mintegy elszakittassék. Ez némiképen ellentétben áll a törvény 43. és 46. §-ával, mert ott nincs felsorolva ez az ok olyan ok gyanánt, a mely mellett a kiskoru cseléd egy hónapi felmondással vagy felmondás nélkül a szolgálatból eltávozhatnék, igy tehát a törvény rendelkezése és ezen intézkedés közt bizonyos anomália állana fenn, a melyen csak ugy lehetne segiteni, ha a 43. vagy 46. §-ba pótintézkedésképen mint elmeneteli okot fel fogjuk venni ezt az okot is, hogy a kiskoru cseléd jogositva legyen felmondás mellett vagy nélkül a helyét elhagyni akkor is, ha szülői kivándorolnak.

Kérem mindkét módositásomnak szives elfogadását.

Elnök: Ki következik?

Várady Károly jegyző: Nagy Sándor!

Nagy Sándor: T. ház! Már az értekezleten voltam bátor arra rámutatni, — most a ház szives figyelmét vagyok bátor erre felhivni, — hogy nézetem szerint aggályos egy magánjogi szolgálati szerződésnek olyképen való biztositása, hogy a szolgálati idő tartama alatt, — habár, mint tudom, az értekezlet elhatározta, hogy a szolgálati időt egy évre fixirozza — még ezen egy esztendő alatt is utlevél ki nem adható, vagyis a költözködés szabadsága korlátoztatik.

Ez a törvény a magánjogi konzekvenciákon kivül a jogban szokatlan módon biztositja a magánjogi szerződéseket. Az 57. §-ban büntetőjogi szankcziót ad, a 17. §-ban preventiv rendőri intézkedéssel biztosit egy magánjogi szerződést. Az 57. §. szól nevezetesen arról, hogy van-e egy mezőgazdasági munkásnak sztrájkjoga. Erről igenis lehet nagyon vitatkozni. Én nem mondom ki, hogy van, legalább olyan mértékben, mint más ágban, mert hisz ott az egész nemzeti termelés eredménye forog koczkán; de már azt hiszem, hogy a javaslatnak a legerősebb érveléssel megostromolható része épen az 5. §-nak ez a rendelkezése.

Ugyanis azok az érvek, a melyek tömeges munkamegszüntetés esetén, sztrájk esetén, kivételes intézkedések mellett szólanak, ebben az esetben fenn nem forognak. Sztrájk esetén az a veszedelem van, hogy a tömeges munkamegszüntetés következménye az lesz, hogy nemcsak a mezőgazdaság, hanem az egész nemzeti termelés tönkremegy, annak az eredménye tétetik koczkára. De ha a cseléd utlevelet kér, — a mi nem fog tömegesen előfordulni, ugy mint a munkamegszüntetés — ezt az 1757: XXVI. t.-czikkben már biztositott költözködési szabadságnak, habár időleges konfiskálásával, megtagadni, nézetem szerint nem helyes és elfogadhatatlan. *(Helyeslés a középen.)*

Mezőfi Vilmos: Ez a 48-as álláspont!

Nagy Sándor: Én nem szeretek jelszavakkal dobálózni, de erre ki merem mondani, hogy ez tényleg ellenkezik a függetlenségi pártnak tradicziójával.

Mezőssy Béla: Ez egyszerűen nem igaz! *(Egy hang balfelől: A kivándorlási szabadságot propagálja!)*

Nagy Sándor: Nem akarja senki a kivándorlási szabadságot — mint itt valaki szives volt közbeszólni — előmozditani, sőt ellenkezőleg, mindnyájunknak az a törekvése, hogy ezen a földön maradjon meg minden magyar állampolgár. De hiszen ezáltal eredményt ugy sem fogunk elérni, és méltóztassék meggyőződve lenni, hogy ez a gazdának érdekét sem szolgálja, impolitikus, czélszerűtlen intézkedés, mert hiszen a gazdának abból a cselédből, a kit ilyen módon erőszakkal tart vissza, ugy sem lesz haszna.

Én azt hiszem, minden gazda tisztában van azzal, hogy a maga vagyonát, gazdaságát, gazdasági rendjének fentartását olyan cselédre, a kit erőszakkal kell visszatartani, nem bizhatja rá.

Ám méltóztassék törvényt hozni arról, hogy a ki oly magánjogi szerződést köt, a mely személyes szolgálatok teljesitésével jár, annak nem szabad kimenni addig, mig nem tesz eleget kötelezettségének. De hogy inczidentaliter épen a munkásosztályra mondjuk ki a magánjogi szerződésnek ilyen, a jogban teljesen szokatlan, ugy a jogtudomány, mint a szocziológia által elitélt módon való biztositását, ez szerintem helytelen és igazságtalan. Ha olyan rendelkezések vannak a törvényben, a melyekkel a cselédnek polgári és természetes jogait biztositjuk, a melyekkel a gazdának jogait biztositjuk, ez helyes, ezt elfogadja az ember szivesen, hiszen a javaslatnak a czélja az, hogy ugy a gazdának, mint a cselédnek az érdekei kielégittessenek. De ez a rendelkezés nem elégiti ki a gazda érdekeit, ellenben a cselédnek természetes és polgári jogait a legnagyobb mértékben sérti, a nélkül, hogy valami haszonnal járna akár a gazdára, akár a cselédre.

Nem találom praktikusnak, hogy ilyen, izgatásra igazán alkalmas rendelkezést bevegyünk, a melyre nézve tényleg el lehet mondani, legalább sokaknak a nézete az, hogy nem felel meg sem a szocziológia, sem a jogtudomány tanitásának.

Inditványozom tehát az 5. §-hoz azt a módositást, hogy az utolsó bekezdés töröltessék. *(Helyeslés a középen. Zaj.)*

Csitáry Béla: Tönkreteszszük vele a gazdát!

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Petrogalli Oszkár!

Petrogalli Oszkár: T. képviselőház! Nem tehetem magamévá Nagy Sándor t. képviselőtársamnak azon álláspontját, hogy a kivándorlási tilalomnak bizonyos szűk korlátok közt e szakaszban nyert megállapitása akár a jogtudomány szabályaival, akár a függetlenségi párt tradicziójával ellenkeznék. A nemzeti termelés

megvédése oly fontos érdek, a melyet mindenesetre biztositanunk kell, még annak árán is, hogy bizonyos általános jogelvek elé korlátokat állitunk fel, különösen akkor, ha nem is a cseléd valódi akaratának megakadályozásáról van szó, hanem igen gyakran csak olyan akaratelhatározások elé állitunk tilalmat, melyek a cselédben bizonyos kivándorlási ügynökök csábitása és rábeszélése folytán keletkeznek egyik napról a másikra.

Én azonban szintén azon az álláspontón vagyok, hogy ez a tilalom épen csak a legszükebb korlátok közé szorittassék, nehogy ez a rendelkezés a földhöz kötöttséget iktassa törvénybe. Épen azért hozzájárulok Beniczky t. képviselőtársam azon inditványához, a mely kiveszi azokat a kiskoruakat, a kiknek a szülői kivándorolnak; és mivel azt hiszem, hogy az életben még más, hasonlóan méltánylást érdemlő esetek is előfordulhatnak, a melyek a törvényben fel nem sorolhatók, de mégis a törvényben provideálni kell, hogy az utlevél kiadása megtagadható ne legyen, ez esetben pedig a garanciát a hatóságokban kell keresni: ezért azt a módositást terjesztem be, hogy kivételes esetekben a földmivelésügyi miniszterrel egyetértőleg a belügyminiszter a szolgálati szerződés tartama alatt is az utlevelet kiadhatja. Második módositásom az, hogy ezen tilalom egy évnél hosszabb ideig terjedő szolgálati szerződéseknél csupán az első évre terjedjen ki.

Ezen módositásomat pedig azzal indokolom, hogy a 7. §. a szolgálati szerződés idejének maximumát meg nem állapithatja, ugy hogy ennek a törvénynek az alapján előfordulhat, hogy a gazda és a cseléd köthetnek szerződést akár tiz esztendőre is. Igy az 5. §. jelenlegi szövegezése szerint a kivándorlási tilalom a szerződés egész tartamára, tehát tiz esztendőre is kiterjedne. Épen ezért a következő két módositásom elfogadását kérem *(olvassa)*: Módositás az 5. §-hoz. Uj bekezdésül a szakasz végére felveendő ez a szöveg: »Az előbbi bekezdésben foglalt szabály alól kivételes esetekben a belügyminiszter a földmivelésügyi miniszterrel egyetértőleg felmentést adhat«. Ha a cseléd beszegődésekor egy évnél hosszabb időre kötötte meg a szolgálati szerződést, az első szolgálati év elteltével az utlevél kiadása a harmadik bekezdésben megállapitott szabály alapján meg nem tagadható. *(Helyeslés.)*

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Az 5. §. arról szól, hogy az előljáróság előtt nem köteles megkötni a szerződést a mezőgazdasági cseléd a gazdával, holott ezen rendelkezés ellentétben áll az 1898: II. t.-cz. 8. §-ával, a mely szorosan meghatározza azt, hogy a mezőgazdasági munkással csak az előljáróság előtt köthet szerződést a munkaadó és ezen törvénynek csak a 9. §-a enged meg ez alól kivételt ott, a hol a belügyminiszterium felhatalmazást adott a törvényhatóságoknak, hogy czen rendelkezést szabályrendeletileg megváltoztathassák.

Én ezt sérelmesnek tartom a mezőgazdasági cselédek érdekére s nem fogadhatom el az indokolásnak azt az érvét, hogy nem lehet a gazdákat, a kiknek a legnagyobb része irástudatlan, arra szoritani, hogy az előljáróság előtt kössenek irásos szerződést azzal a cseléddel. De ugyancsak a törvény rendelkezik arról, hogy a gazda irásos bérlevelet vagy elbocsátó bizonyitványt köteles a cselédnek kiszolgáltatni. Ez a két rendelkezés tehát nincs tekintettel arra, hogy a gazda analfabéta, hanem annak daczára kötelezi őt arra, hogy irásos munkát végezzen.

Az indokolásnak ezt az érvét tehát nem fogadhatom el, és ugy a cseléd, mint a gazda érdekében lévőnek találom, ha nem szóval kötik meg a szerződést, a mivel sok viszálynak, félreértésnek és rosszindulatnak nyitunk tág teret. Hanem mondjuk ki azt, a mit az 1898: II. t.-cz. az időleges és ideiglenes munkások felvételére nézve meghatároz, mondjuk ki ugyanezt kötelezőleg a mezőgazdasági cselédekre nézve is. Mert én nekem gyakorlati tapasztalataim vannak, ugy értem ezt a gyakorlati tapasztalatot, hogy számos panaszt hallottam a mezőgazdasági időleges munkásoktól erre nézve, hogy az illető munkások nem tudták, mit irnak alá a községi előljáróság előtt és azzal védekeztek. . . *(Felkiáltások a baloldalon: Tudták azok nagyon jól!)* Ez nem tartozik ide; de tény, hogy azt mondották és azzal védekeztek, hogy nem tudták, nem értették meg, a mit aláirtak és ezért tagadták meg a munkát, ezért sztrájkoltak. *(Ellenmondások.)*

Hogy ezt elkerüljük, igen t. képviselőház, a gazdák érdekében lévőnek tartanám azt, ha kimondaná a törvény, hogy az a jegyző, a ki a szerződést megköti, akkor, a mikor előtte a gazda és a cseléd a szerződést irásban megkötötte, köteles legyen röviden megmagyarázni a cseléd előtt a törvénynek kötelezettséget kirovó és jogot adó paragrafusait. Ez volna javaslatom az első bekezdésre nézve.

A második bekezdésre nézve az a kifogásom, hogy megint a törvényhatóságnak ad jogot a törvényjavaslat arra, hogy szabályrendeletileg beleszólhasson a mezőgazdasági cselédnek és munkaadónak jogviszonyaiba. Nem győztek meg az általános vita alkalmával felszólalt t. képviselő urak, a kik ezt a rendelkezést védték, arról, hogy ez helyes és indokolt dolog; most is azon az álláspontón vagyok, hogy nem szabad a törvényhatóságoknak jogot adni arra, hogy azt, a mit a törvény állapit meg, bővithessék vagy szükithessék; ezt a hatalmat egyedül a törvényhozás gyakorolhatja.

Azt kérem tehát, hogy a második bekezdésből ezen szavak: »a törvényhatóság szabályrendeletben elrendelheti« hagyassanak ki, s e

helyett vétessék fel ezen bekezdésbe az, hogy a végrehajtási utasitásban a földmivelésügyi és belügyminiszter urak egyetértőleg állapitsák meg azt, hogy hol kell bejelenteni, — a mint a második bekezdés rendelkezik — és mikép kell bejelenteni a mezőgazdasági cseléd belépését és a szolgálatból való kilépését.

Végül csatlakozom teljesen Nagy Sándor t. képviselő ur amaz inditványához, hogy a harmadik bekezdés teljesen hagyassék ki, és örömömet fejezem ki a felett, hogy a 48-as párt padjairól hallom ezt az inditványt, mert nézetem szerint a 48-as hagyományoknak és elveknek ez felel meg egyedül.

Igen helyesen mondotta nézetem szerint a képviselő ur azt, hogy a gazdának nem valami nagy gyönyörüsége lesz majd ebből a szakaszból, mert olyan cselédet visszatartani, a ki ki akar vándorolni: abból az ő gazdaságára valami nagy előny és nyereség nem lesz.

De általános elvi szempontból, — mert hiszen elveket képviselünk és védünk, és akkor is el kell az elvek igazságát ismernünk, ha abból anyagi hátrány, vagy időleges kár háramolnék egyik vagy másik érdekelt tényezőre — általános nagy elvi okokból nem szabad ebben a törvényben, ebben a paragrafusban kimondani azt, hogy a költözködési szabadságtól bármily körülmények és viszonyok között a cseléd meg legyen fosztható.

Már az általános vita során voltam bátor utalni arra, hogy csak két szorosan meghatározott esetben tagadható meg a mozgási szabadság, a kivándorlási szabadság, nevezetesen az esetben, ha büntetendő dolgot követ el valaki, és ha hadi kötelezettségének tesz eleget, vagy még nem tett eleget.

A tárgyalás alatt lévő szakasz harmadik bekezdése egy harmadik ilyen kivételt statuál, és pedig statuál — méltóztassék a kifejezésért megbocsátani — önző érdekből, a földbirtokososztály önző érdekeiből. *(Mozgás jobbfelől.)* Épen azoknak, a kik azt állitják, hogy ezen törvényjavaslat egyenlő igazságot állapit meg ugy a munkakereső, mint a munkát adó részére, hogy ezen törvényjavaslat intézkedései az egyenlő igazság mérlegébe esnek, azoknak érdeke és, a mennyiben őszintén mondták ezt, azoknak meggyőződése kell, hogy diktálja azt, hogy ez a korlátozó intézkedés ebből a törvényjavaslatból kimaradjon.

A legnagyobb méregfoga a törvényjavaslatnak épen ez; ezzel támadták leginkább őszinte vagy csak ürügyet kereső ellenségei ezt a törvényjavaslatot. De én azt hiszem, hogy ha a törvényhozás egy törvényt életbe akar léptetni és azt akarja, hogy a törvény előtt necsak a kényszer hatása alatt hajoljanak meg azok, a kikre a törvény kötelező intézkedéseket szab, hanem ha azt akarja, hogy tisztelettel hajoljanak meg és elismerjék, hogy egyenlő igazság van abban a törvényben, ez esetben a törvényhozásnak érdeke és feladata az, hogy kiküszöböljön a törvényből minden olyant, a mi a lakosságnak óriási nagy rétegében azt a jogos szemrehányást támaszthatná, hogy az egy osztálytörvény akar lenni, a mely a földbirtokososztály kedvéért ilyen dolgokat stipulál.

Hiszen elismerem, hogy a kivándorlás óriási nagy veszedelem, a felett senki szemet nem hunyhat. Az én nézetem szerint 1,400.000 cseléd van, a földmivelésügyi miniszter ur kitanitott, hogy csak fél millió, tehát 500.000 cseléd van, ugy mondja a miniszter ur. Hát én elismerem, hogy a miniszter ur e téren jobban van tájékozva, bár az előadó ur előadói beszédében másfél millió cselédről beszél, de magam is ugy tudtam. Bocsánatot kérek, akkor, mikor Magyarországon évente 2—300.000 ember vándorol ki, már csak roppant nagy optimizmus kell ahhoz, azzal indokolni ezt a korlátozó rendelkezést, hogy ezzel a kivándorlás folyamatát megakasztjuk. Ezzel legfeljebb egy fél millió cselédnél teszszük azt a szolgálatot az országnak és a hazának, hogy 1—2000 cseléd, a ki ki akarna vándorolni, még egy darabig az országban marad, de ez sem akasztja meg a kivándorlás folyamatát, mert ez a rendelkezés csak azt mondja, hogy a szolgálatból való kilépés előtt nem vándorolhat ki az a cseléd; de ha már kilépett, az első nap Fiumába mehet s áthajózhat az Óceánon. E rendelkezéssel csak a földbirtokososztálynak teszünk nem becses, hanem olyan szolgálatot, a melyről ő bizvást nyugodtan lemondhat. Én tehát azt hiszem, ha a ház Nagy Sándor t. képviselőtársam inditványát elfogadja, ezzel eleget tesz a birtokososztály érdekének is és kiküszöböl egyszersmind e törvényjavaslatból egy olyan rendelkezést, a mely, akárhogy méltóztatnak ellene tiltakozni, a reakczió bélyegét hordozza magán. *(Zaj.)*

Javaslatom igy hangzik: »Az első bekezdés hagyassék ki, és helyébe tétessék: a szolgálati szerződés mindig irásban a gazda vagy annak megbizottja és a cseléd közt a gazdára illetékes községi előljáróság előtt kötendő meg. A jelen törvény intézkedéseit a szerződéskor köteles a községi jegyző a szerződő felek előtt elmagyarázni!« *(Zaj. Felkiáltások: Talán megmagyarázni?)* Kérem, kijavitom: megmagyarázni!

»A második bekezdésben e szavak: »A törvényhatóság szabályrendeletben elrendelheti, hogy«, hagyassanak ki.«

»A harmadik bekezdés egész terjedelmében hagyassék ki.«

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Kállay Tamás!

Kállay Tamás: T. képviselőház! Az 5. §. első bekezdéséhez kivánok egy módositást benyujtani. Ez a bekezdés ugyanis azt mondja,

hogy a gazda a cseléddel megkötheti a szerződést irásban, megkötheti szóval. Én szeretném kötelezővé tenni, hogy csak irásban köthesse meg a gazda a szerződést. Indokaim erre vonatkozólag ugy az életből, mint a hivatalból, a melynél szolgáltam, vett tapasztalatok.

A legtöbb visszaélést ezek a szerződések képezik. Ugy a gazda, mint a cseléd pro és kontra képes tanukat állitani a mellett, hogy neki van igaza és a szóbeli szerződésre hivatkozik. Itéletet ilyenkor igen nehéz hozni. Sok visszaélést szüntetne meg az, ha imperative mondatnék ki, hogy mindenki köteles a cseléddel irásban megkötni a szerződést. A törvény egyéb rendelkezései is feltételezik a cselédet tartó gazdaközönségről, hogy irni tud; de ha nem is tudna, az irásbeli szerződés a községben, szomszédok által stb. mindig lehetséges. Ezen irányban kivánok tehát módositást benyujtani.

Azonkivül inditványozom, hogy az 5. §. utolsó bekezdésében a »cselédül« kifejezés helyett tétessék: »cselédnek«, mivel a magyar ember mindenütt cselédnek, béresnek, pásztornak, bojtárnak fogad meg valakit, nem cselédül, béresül stb.

Kérem ezen módositásom elfogadását. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Ki következik?

Várady Károly jegyző: Pető Sándor!

Pető Sándor: T. ház! Én természetesen hozzájárulok Nagy Sándor képviselő urnak azon inditványához, a mely az 5. §. harmadik bekezdésének kihagyását javasolja. Nézetem szerint egyáltalában a kiindulási alap helytelen, a mikor a cselédek és gazdák közötti viszonyról szóló törvényben, vagyis a cselédtörvényben kivánják ilyen incidentaliter a kivándorlás kérdését szabályozni. Ahhoz nem fér kétség, hogy Magyarországnak egyik legnagyobb gazdasági baja a kivándorlás, és mindenki egyetért abban — nem kutatom az okokat, talán nem is tartozik ide, és nem is lehetne beilleszteni e törvényjavaslat tárgyalásának a keretébe — de mindenki egyetért abban, hogy valamilyen irányban sürgősen intézkedni kell, és a törvényhozásnak foglalkozni kell a kivándorlás kérdésével. Ez kétségtelen, és reméljük, hogy a kormánynak lesz is gondja arra, hogy a törvényhozás ezen komoly kérdéssel foglalkozhassék. De épen azért, mert küszöbön áll e kérdés megvitatása és a kivándorlás kérdésének olykép való szabályozása, hogy egyrészről az egyének költözködési szabadsága, másrészt az ország gazdasági érdekei megvédessenek: helytelennek és időszerütlennek találom, hogy kiszakitva e kérdést a maga horderejének és fontosságának keretéből, igy egész mellékesen, ugy mondjam, becsempészve kivánjuk szabályozni a kivándorlás ügyét, és egy fontos elvet kivánjunk törvénybe iktatni.

Mert, bocsánatot kérek, az egy igen fontos és az eddigi jogszabályokat kilyukasztó elv, hogy a magánjogi szerződéseknek olyan szankczió adassék, a minőt azoknak az 5. §. ad. Tehát a kormánynak és azoknak, a kik valami nagy várakozással néznek e korlátozás elé, annál kevésbbé lehet valami komoly és alapos kifogásuk a Nagy Sándor által benyujtott inditvány ellen, mert közelfekvő és bizonyos, hogy a kivándorlás kérdése az egész vonalon mindenféle szerződésben álló egyénekre nézve és nemcsak a cselédsorban lévő egyéneket illetőleg előbbutóbb kell hogy törvényhozásilag szabályoztassék.

Ezt tehát nem fogadom el, mert ez kivételes törvény jellegével bir. A magánjogi szerződésben lévő fél a gazdasági élet egyetlen területén sincs korlátozva abban, hogy akár a magánjogi szerződés megsértésével és megszegésével magának utlevelet szerezzen és kivándoroljon; egyedül a cselédre nézve korlátozzuk ezen költözködési szabadságot? Ez tehát kivételes törvény és minden kivételes törvény egyuttal gyülöletes.

Ha majd annak idején, a mi, azt hiszem, elég közel van, ugy találja a ház bölcsesége, hogy a magánjogi szerződéseknek, a magánjogi kötelezettségeknek, a melyeket önkéntesen és szabad akarattal vállalnak, akármiféle gazdasági foglalkozásban lévő embereknél olyan szankcziót is adjunk, hogy a költözködési szabadságot is korlátozzuk, ám méltóztassék ezt tenni, de generálisan, egyetemlegesen és mindenféle foglalkozásban lévő emberek mindenféle szerződésének szankcziója gyanánt tessék ezt megállapitani.

Nem tudom, helyeselni fogom-e ezt, de értem, ha ezt mint rendszert, mint jogelvet állapitjuk meg. De a cselédtörvénybe beiktatni ezt ugy, hogy minden vonalon és minden részében ez az intézkedés egy kivételes, privilegizált helyzet jellegével birjon: ezt a törvényalkotás politikája szempontjából sem tartom helyesnek.

Enyhitik bizonyos mértékben a törvényszakasz ridegségét Beniczky és Petrogalli képviselő urak módositásai és természetes, hogy ha Nagy Sándor képviselő ur inditványa nem fogadtatnék el, szivesen csatlakozom ezekhez, mint enyhébb álláspontho z. Nézetem szerint Petrogalli képviselő ur módositása nem szolgálja hiven azt a czélt, a melyet elérni kiván, nevezetesen túlságos rideg épen a költözködni akaró cseléd szempontjából, és épen azért ugyanazon intenczikat követve, a melyek ezen módositványban vannak, arra az esetre, hogy ha Nagy Sándor inditványa el nem fogadtatnék, tisztelettel kérem az 5. § utolsó bekezdése után a következő szöveg elfogadását *(olvassa)*: »A cseléd kérelmére a gazda meghallgatása után fontos okok fenforgása esetén a hatóság a gazda beleegyezése nélkül is kiadhatja az utlevelet.«

Ezzel egyrészről megvédjük a gazdasági

munkában alkalmazott cselédnép költözködési szabadságát, másrészt azonban a gazdaság érdekeit is megvédjük annyiban, hogy a hatóságra bizzuk annak elbirálását, hogy fenforognak-e olyan fontos okok, a melyek indokolttá teszik az utlevél kiadását. Azt hiszem, hogy minden ok fennforog arra nézve, hogy a hatósági közegek részéről való elbirálást a gazdaközönség és a t. ház egész nyugodtan várhassa és pedig egész nyugodtan várhassa oly alapon, hogy a cselédek javára és a gazda rovására az ezen módositás elfogadása esetén bekövetkezendő törvényes intézkedéseknél a hatóságok dönteni nem fognak. Ajánlom, méltóztassék javaslatomat elfogadni.

Elnök: Ki következik szólásra?

Darányi Ferencz jegyző: Vizy Ferencz!

Vizy Ferencz: T. képviselőház. *(Halljuk!)* E szakaszhoz én is módositást szándékoztam benyujtani, azonban Nagy Sándor t. képviselőtársam ebben engem megelőzött. Az ő inditványa, illetőleg módositása ugyanis, teljesen azonos az enyémmel. Ő is abból az igazságból indul ki, a miből én, hogy egyrészről az egyéni szabadságot itt nem szabad korlátozni, másrészről pedig hogy az utlevél kiadatásának megtagadásánál csak két rendbeli közjogi akadályt vehetünk figyelembe, tudniillik midőn az illető büntetésre méltó cselekményt követett el, másrészről pedig a mikor valaki a katonai kötelezettség elől kiván menekülni. Ennélfogva tehát, a mint bátor voltam emliteni, nem nyujtom be módositásomat, hanem Nagy Sándor t. képviselőtársam inditványához járulok.

Elnök: Ki következik szólásra?

Várady Károly jegyző: Ernszt Sándor!

Ernszt Sándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Sajnálattal láttam, hogy tegnap a munkásügyi bizottság javaslata leszavaztatott, a földmivelésügyi bizottság javaslata pedig, a mely szerintem visszafelé fejlődést jelent, a t. ház részéről elfogadtatott. Ma ismét egy ugyanolyan eset előtt állunk, a mennyiben a munkásügyi bizottság egyik megállapodásának elfogadása által és a földmivelésügyi bizottság álláspontjának elvetésével az eredeti javaslatot lerontva látom.

T. ház! A midőn a bérlevélről volt szó, mi annak megalkotásában nagy szocziális érdeket láttunk a munkás szempontjából és azért követeljük, hogy a bérlevél irásban adassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ez az egész szocziális törvényhozásban, az egész vonalon, mindenfelé és mindenütt ugy van s ezért volt bizottságunk azon állláspónton, hogy a bérlevél mindig irásban adandó. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a középen.)* Azzal méltóztatott argumentálni a földmivelésügyi bizottság részéről, hogy sokan nem tudnak irni. De méltóztassék tekintetbe venni, azt, hogy egy ilyen szerződésről, a mely bérlevél magalkotását czélozza, egyszer egy esztendőben van szó. Ha tehát egyszer egy esztendőben köteles lesz az illető gazda, a ki maga irni nem tud, az előljárósághoz elmenni, ezt még nem lehet olyan óriási tehernek tekinteni, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* hogy a miatt azt a jogot, hogy a bérlevél irásban adassék, elejthetnők.

A mennyiben nem volnék olyan szerencsés, hogy a munkásügyi bizottság szövegezését a t. házban keresztülvigyem és fentartassam, akkor legalább azt kivánom, hogy az egész javaslat eredeti szövege maradjon meg; ez szerintem mégis jobb, mintha a földmivelésügyi bizottságnak a javaslata fogadtatik el. Az eredeti szöveg, a melyet a földmivelésügyi miniszterium annak idején beterjesztett, illetőleg annak 2. kikezdése igy hangzik *(olvassa)*: »A törvényhatóság szabályrendeletben elrendelheti, hogy ha a szerződést szóval kötötték meg, a bérlevél kiadása minden esetben kötelező legyen, valamint elrendelheti azt is, hogy a gazda a gazdasági cselédnek a szolgálatba való belépését és a szolgálatból való kilépését a községi előljáróságnál (rendőrkapitányságnál) nyilvántartás végett bejelentse.« A fölmivelésügyi bizottságnak előadója azt méltóztatott utoljára megjegyezni, hogy ezen végső rendelkezésben benne van az, hogy a szerződő fél, ha a törvényhatóság ugy határozza, mégis elmenjen a hatósághoz és a hatóság előtt történjék a rendelkezés. Azonban ez nem vonatkozik egyébre, minthogy a nyilvántartás meglegyen. A bérlevélről az ő javaslatában erről abszolute semmi sincsen.

Ismételten kérem, méltóztassék elfogadni a munkásügyi bizottság szövegét, és a mennyiben el nem méltóztatik azt fogadni, legalább az eredeti szöveget, melyet a földmivelésügyi kormány beterjesztett, méltóztassék elfogadni.

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Bozóky Árpád!

Bozóky Árpád: Az 5. §. 1. és 2. bekezdését a munkásügyi bizottság szövegezésében kérem elfogadni. A munkásügyi bizottság szövegezésének első bekezdése szerint a gazda köteles bérlevelet kiadni, a földmivelésügyi bizottság pedig azt javasolja, hogy csak a cseléd kivánatára legyen köteles a gazda bérlevelet kiadni. Méltóztatnak nagyon jól tudni, hogy a cselédnek egész évi keresete, jóformán egész vagyona attól függ, hogy milyen a bérszerződése. Ilyen rendkivüli fontos dolgot szóbeli szerződésre bizni, a mely nem maradandó, nem lehet. Nagy érdeke tehát nemcsak a cselédnek, hanem az egész társadalomnak, hogy ez a fontos kérdés irásban megörökittessék. Tapasztalásból tudom, hogy rendszerint akkor van pereskedés, izetlenkedés a gazda és a cseléd között, hogy ha a megállapodások előre nem lettek preczizirozva és hogy ha azok a megállapodások nem lettek papirra téve.

Már most, ha perek vannak, akkor, ha nincsen irásbeli szerződés, a bérszerződést tanuvallomások alapján kell esetleg megállapitani, akkor egy bonyodalmas per keletkezik, a mely felmegy az alispánhoz, a belügyminiszterhez; és a mellett azt is meg kell gondolni, hogy az ilyen pereknek a legnagyobb része a községi elöljáróság előtt folyik le, a hol nincsen is megengedve az esküvel való bizonyitás, jóformán tehát csak a tanubizonyitásra vagyunk utalva, a mikor a cseléd a bérét követeli. A bérmegállapitás pedig nem szokott mindig tanuk jelenlétében történni, esetleg nem is emlékeznek rá, de meg rendszerint ugy szokott lenni, hogy a mikor a gazda felfogadja a cselédet, akkor egyetértés és barátság van közöttük, nincsen közöttük vita, akkor tehát nem preczizirozzák a kérdéseket; később pedig, a mikor már megvan a baj, vitatkoznak, hogy: én igy akartam, én meg amugy akartam. Nagyon sokszor megtörténik, hogy ép abban a jó viszonyban, abban a barátságos pillanatban nem követeli a cseléd a bérlevél kiadását, később pedig azt mondja, hogy bizony jó volna, ha bérlevelem lenne.

Én tehát nagyon kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a munkásügyi bizottság szövegezését meghagyni és kimondani azt, hogy a gazda köteles minden cselédnek bérlevelet adni. *(Zaj.)*

T. képviselőház! Meg kell fontolni azt is, hogy minden egyén, a ki másnak szolgálatába szegődik, — nem mint cseléd, hanem mint hivatalnok, vagy pedig bármiféle alkalmazott — a mi társadalmi életünk berendezése szerint rendesen kap valami irást, valami irásba foglalt bizonyitékot arra nézve, hogy milyen feltételek mellett lett felfogadva, hogyan szerződött el? Nem tudom tehát megérteni, hogy miért ne legyen ez épen csak a cselédre nézve nem kötelező?

Arra nézve, a mit gr. Thorotzkai Miklós t. képviselőtársam mondott, hogy t. i. vannak gazdák, a kik nem tudnak irni és olvasni, igen helyes érv az, a mit Ernszt Sándor t. képviselőtársam hozott fel, hogy először is nem áll az, mintha a gazdáknak valami nagy százaléka nem tudna irni és olvasni, másodszor pedig ugyis csak egy esztendőben egyszer szükséges az ilyen bérlevelek kiállitása. És azt ismét nem tudom megérteni, hogy miért ne lehetne egyszer egy esztendőben akár a szomszédok, akár a hatóságok szolgálatát igénybe venni, hogy a bérlevelek kiállithatók legyenek.

A kivándorlás kérdésében, t. képviselőház, helyeslem Nagy Sándor t. képviselőtársam inditványát, de nem az általa elmondott okokból. Én a kivándorlást rendszabályozni óhajtom és meg akarom erősen szoritani, de nem egyes társadalmi osztályok, hanem az egész hazának érdekében. *(Helyeslés.)* Akkor, a mikor ma még... *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Bozóky Árpád . . . joga van egy államnak a másik állam ellen állami érdekből véres háborut folytatni, azt hiszem, joguk van az államoknak a kivándorlás kérdését is ugy szabályozni, hogy az államra nézve jó legyen. *(Ugy van!)* És mert hazánkban a kivándorlás egyike a legnagyobb bajoknak: én ezt a kérdést sürgősen rendezendőnek tartom, de nem helyeselhetem, hogy inczidentaliter, csak egy társadalmi osztály érdekében intézzük el azt. Végeznünk kell vele majd a kivándorlási kérdés tárgyalásánál, a mikor — előre kijelenthetem — mindenféle lehető legszigorubb rendelkezést megszavazok, de nem egyes társadalmi osztályok javára, hanem az egész haza érdekében. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik szólásra?

Várady Károly jegyző: Bródy Ernő!

Bródy Ernő: T. képviselőház! Megvallom őszintén, a legjobban ugy szeretném módositani ezt a szakaszt, — ha már módositásról van szó — a mint az a Návay Lajos igen t. képviselőtársamnak 1907 május 16-iki beszédében foglaltatott, mert az intencziókat és czélokat ez a beszéd fejezi ki a legjobban és a legvilágosabban.

Ez a kérdés, t. képviselőház, az egyéni szabadságnak kérdése. Mint ilyen nagyjelentőségü kérdés közjogi, magánjogi és büntetőjogi szempontból is. És én nem czitálom most az 1876. évi törvénynek tárgyalása alkalmával elmondottakat, — a mint tettem azt az általános vita alkalmával — hanem csupán csak arra emlékeztetem az igen t. képviselőházat, hogy most nem régen, ezelőtt egynéhány hónappal, februárban, folyt itt egy vita, mely az Országos Magyar Gazdasági Egyesület egy kérvénye folytán indult meg, a mely vita alkalmával megtörtént az, hogy egyik párt a másikkal szemben állott. Ezt csak arra akarom vonatkoztatni, hogy nem kell örökösen pártszempontokat keresni akkor, a mikor az ember egyéni meggyőződésének és felfogásának ad kifejezést. Az emlitett vita alkalmával az történt, hogy Buday Barna igen t. képviselőtársam inditványával szemben gr. Esterházy Móricz egy igen modern és liberális beszédben kikelt az aratási munkára szerződött munkások utlevele kiadásának megtagadása ellen, gr. Esterházy Móricz képviselőtársam után pedig szólásra emelkedett Holló Lajos t. képviselőtársam, a ki többek között azt mondotta, hogy a kivándorlást korlátozni, a kivándorlási, a szabadköltözködési jogot megszoritani azon magánjogi szerződés alapján, a melyben esetleg egyesek állanak a gazdákkal, rendkivüli veszedelem.

Petö Sándor: Ezt két hónappal ezelőtt mondták! *(Zaj.)*

Bródy Ernő: Majd igy folytatja *(olvassa)*: »Mindannyian beismerjük azt, hogy ha gazda-

sági, aratási szerződéseket kötnek *(Zaj.)* és azokat megszegik, ez által nagy gazdasági veszélyeket idéznek elő. De magánjogi viszonyokat, magánjogi szerződéseket, magánjogi érdekeket mégis oly fontosságuaknak tekinteni, hogy ezek alapján egész kutatási és kémkedési rendszert hozzunk be, azt veszedelemnek tartom.«

Ezt mondotta Holló Lajos igen t. képviselő ur a képviselőház 1907. február 28-iki ülésén *(Zaj.)* és ugyanabban az ülésben maga gr. Andrássy Gyula belügyminiszter ur mondta, hogy: *(Halljuk! Halljuk!)* »A mi a tilalom kiterjesztését illeti, annak barátja nem vagyok. Azt hiszem, hogy az az eszme, a melyet Mérey Lajos t. képviselő ur felhozott, hogy a gazdasági szerződést kötött munkás ne legyen kibocsátható, sem a munkaadóra, sem a munkásra nem volna hasznos és nem lesz képes apasztani a kivándorlást.« *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: Azóta megváltozott a világ! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! *(Zaj. Felkiáltások: Másról volt szó!)*

Bródy Ernő: Aratási dolgokról volt szó!

Pető Sándor: Gazdasági munkásokról!

Mezőfi Vilmos: Ugyanaz a helyzet most is!

Bródy Ernő: Gazdasági munkásokról volt szó és én azt mondom itt is, a mit mondott akkor t. képviselőtársam gr. Esterházy Móricz az ő beszédében, hogy haladjunk az európai szociális törvényhozással egy nivón, ne tagadjuk meg a multat és ne kompromittáljuk a jövőt.

Ez az eset, szerintem, bekövetkezett. Nem szabad megtagadnunk a multat és nem szabad kompromittálnunk a jövőt akkor, a mikor tulajdonképen a legnagyobb egyéni jogokról, az emberi jogokról, az egyéni szabadság kérdéséről, a szabad költözködés kérdéséről van szó, a mint azt Holló Lajos t. képviselő ur oly szépen kifejtette. *(Mozgás.)* Nem akarok azonban tisztán elméleti alapon maradni és a magam részéről Nagy Sándor t. képviselő ur módositványát fogadom el, ha azonban oly módositás tétetik, a mely a Návay Lajos t. képviselő urnak az általános vita során mondott beszédében kifejtetteknek megfelel, a magam részéről azt vagyok hajlandó elfogadni.

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Bresztyenszky Kálmán!

Bresztyenszky Kálmán: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az 5. §. harmadik bekezdéséhez bátor vagyok egy kis módositást benyujtani, a melyet rövid indokolással bátorkodom kisérni. Azt hiszem, hogy a törvényjavaslatnak az a czélja, hogy a gazda és cseléd között bizonyos patriarchális és békés életet teremtsen. Tapasztalatból mondhatom, hogy a békés, patriarchális élet nálunk, különösen a Felvidéken, november 1-étől február végéig meg is van, és pedig azért, mert addig a cselédnek a gazda konvencziója és fizetése elég jó és elég nagy. Azokban a téli hónapokon keresztül az egész Felvidéket ellepik a mezei gazdák tisztviselői, megszállják a községeket, felfogadnak mezei gazdasági munkásokat, ellepik a községeket, de még a majorokat is, és jó fizetés mellett elcsábitani törekszenek a cselédet a gazdától. E miatt keletkezik az elégedetlenség és ezáltal szünik meg a patriarchális és békés élet a gazda és cseléd között. Azt hiszem, hogy azt kellene elérni e törvényjavaslattal, hogy az a patriarchális, békés élet biztositva legyen arra az egész esztendőre, a mely esztendőre a cseléd szerződik.

Bátor vagyok tehát erre nézve egy módositást javasolni. Ha ugyanis a cseléd tudni fogja, hogy ő az egész esztendőre szerződött és neki mással szerződnie, más munkát vállalnia nem szabad, akkor békés, elégedett lesz; de az a mezei gazda sem fog elmenni a cselédhez, mert tudni fogja, hogy azt a cselédet többé nem tudja elcsábitani. Ezáltal bekövetkezik az, a mi a törvényjavaslat intenciója, hogy mind a gazda, mind a cseléd meg lesz elégedve és békésen fognak egymással és egymásnak dolgozni. Ezek alapján a következő módositást vagyok bátor ajánlani az 5. §. harmadik bekezdéséhez *(olvassa)*: »A gazda beleegyezése nélkül utlevelet« után tétessék: »vagy akármilyen más munkához szükséges munkakönyvet kiadni nem szabad, ha a biróság ugy itél, hogy a cseléd a szerződésszegő«. Ellenkező esetben, ha a gazda a szerződésszegő, akkor igen. *(Zaj.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Kaufmann Géza!

Kaufmann Géza: Engem Nagy Sándor t. képviselőtársamnak felszólalása és a felszólalásában kifejezett tetszetős és elméletileg sok tekintetben helyes indokolása késztet nyilatkozatra. *(Halljuk! Halljuk!)*

Megvallom őszintén, hogy én a szabadságnak feltétlen hive vagyok, és kijelentem, hogy én is szocziálista vagyok, és ezt nem engedem kiárendáltatni sem egyes egyénektől, sem egyes csoportoktól és hogy az én képviselőtársaim is mind szocziálisták. Kijelentem már most, hogy én is demokrata vagyok állásomnál fogva és demokrata valamennyi képviselőtársam is. Ha tehát én felszólalok és minden helyes, tetszetős és méltányos indokolás után sem fogadhatom el Nagy Sándor t. képviselőtársamnak inditványát, teszem ezt a következő okokból.

Ne méltóztassék a t. képviselőháznak a szabadságot elméletileg birálgatni és elméleti alapon a törvényjavaslat szakaszainál figyelembe venni. Hiszen a szabadságot korlátozni az 5. §. utolsó bekezdésével nem óhajtja senki. Annak a cselédnek szabadságában áll szolgálati szerződést kötni vagy nem kötni és ha köt egy esz-

tendőre, akkor szabadsága nincs megsértve, hanem szünetel és korlátozva van, még pedig saját akaratából. *(Igaz! Ugy van!)*

A ki nem iróasztal mellől és nem tükörablakok mögül nézi a gazdálkodást és a föld mivelését, hanem a nép között lakik és a nép érzületét és lelkületét közvetlen közelből ismeri, az tudja nagyon jól, hogy egy modern és kellő fruktifikációt biztositó gazdaságnak ugy kell berendezve lenni, mint egy okos és fegyelmezett hadseregnek. Ha valamely gazdaságban az alkalmazottak közt nincs meg a szoros függés, a kötelességek teljesitésével való egyéni szabadságkorlátozás, azt a gazdaságot czélszerűen vezetni nem lehet. *(Igaz! Ugy van!)* Mi ezen törvényjavaslattal kellő és méltányos engedményekkel a gazdasági munkásokat és cselédeket oly viszonyba akarjuk a gazdákkal hozni, hogy a cseléd a földhöz legyen kötve, a gazda mellett jól érezze magát és békében éljen kenyeret adó urával. De ha mi ezen intézkedéseket átvonultatjuk az egész törvényjavaslaton és egy szakaszba beleveszszük azt, hogy utlevelet lehet adni a szerződött gazdasági cselédnek, akkor a szolgálati szerződéseket illuzóriussá teszszük. *(Igaz! Ugy van!)*

Nincs értelme igy annak a szolgálati szerződésnek és a gazda soha sincs biztositva, hogy a cselédek izgatás és rábeszélés folytán — a melyre a romlatlan cseléd- és földmivesnép nagyon hajlandó, vagy egy rossz példa által, a mi nagy hatással van a földmivesekre és különösen a gazdasági cselédre, — a szolgálati szerződéseket nem is sporadicze, de valószinűleg tömegesen fogják felbontani az által, hogy utlevelet kérnek és kivándorolnak. Ha pedig a gazda nincs biztositva, hogy egy esztendeig neki cselédei vannak, akkor nem vezetheti nyugodtan a gazdaságot, folytonos krizisnek van kitéve és olyan inczidensek támadhatnak a gazdaságában, a melyek alkalmasak lesznek a cselédeket felhevülésükben vagy indulatukban arra késztetni, hogy utlevelet váltsanak s a gazdát ott hagyják cselédek nélkül és kitegyék a legnagyobb veszedelemnek.

Nemzeti szempontból nagyon kivánatos ez a látszólagos szabadságkorlátozás.

Én nem vagyok hive annak, hogy a kivándorlást erőszakosan elfojtsuk. Működési körömben mindent elkövetek cszélyesen és tapintatosan, hogy korlátozzam a kivándorlást. *(Helyeslés.)* Felvilágositásokkal, egyéni tekintélyem hatásával iparkodom visszatartani a magyar honpolgárokat, de a mikor azt veszem észre, hogy a népvagyonosodás szempontjából itt-ott kivánatos, hogy engedjük meg a szabad kivándorlást, én azt erőszakos módon törvényekkel, rendeletekkel korlátozni nem akarom, mert az már csakugyan az egyéni szabadság korlátozása volna.

Ne méltóztassék a törvényjavaslatnak ezt a szakaszát tisztán a jogi elméletek szempontjából birálni; ennek fontos, hatalmas gyakorlati hatása lesz. Én különbséget tudok tenni — bár nem tudom helyes-e okoskodásom vagy sem — a szabad költözködés és kivándorlás közt. *(Helyeslés.)* Ne méltóztassék a kivándorlást a szabad költözködés jelszava alá foglalni. A szabad költözködés a hazában történik és nem esik okvetetlenül kárára a gazdának, a földmivesnek, de a kivándorlás nagyon veszedelmes kihatásu lehet a többi cselédekre is.

Ha ezt az utolsó bekezdést a képviselőház bölcsesége törli, akkor sztrájk helyett az Amerikába való kivándorlás fogja a magyar földmives gazdát tönkretenni. A sztrájkot korlátozni akarjuk a haza és a nemzet érdekében, és ha törvényerővel lehetetlenné teszszük a sztrájkot, azok az izgatók, azok a lelketlen emberek, a kik a központból fizetésért izgatják a népet és a szegény munkáscscléde ket, a sztrájk helyett, félve a büntetéstől, az Amerikába való kivándorlásra fognak ösztönözni haszonért. Én nem tudom melyik veszedelmesebb a gazdára és a földmivesre, a sztrájk-e vagy az Amerikába való kivándorlás? Az a cseléd, a mikor szerződik, tudhatja, ki akar-e menni Amerikába vagy sem? Én a munkásembernek, a gazdasági cselédnek életviszonyaiban nem találhatok oly momentumot, mely egy éven belül arra kényszerithetné, hogy Amerikába kivándoroljon. Ismerem a közönséges népet, figyelemmel kisérem különösen a munkáscselédeket, mert vidékünkön tömérdek sok bérgazdaság van és sok kisbirtokos, és tudom, hogy ezek a gazdasági cselédek családi viszonyaiknál, körülményeiknél fogva nem lehetnek ráutalva arra, hogy saját érdekükben utlevelet váltsanak és az éves szolgálati szerződést az Amerikába való kivándorlás miatt felbontsák. Ha még is teszik, tisztán izgatás, tisztán rábeszélés, tisztán rossz példaadás folytán cselekszik meg. Ezt pedig nekünk kötelességünk megakadályozni. *(Igaz! Ugy van!)*

Nagy Sándor képviselőtársam fejtegetéseiből különösen megnyerte tetszésemet az, hogy nem helyes, hogy mi egy osztály érdekében függeszszük fel a szabadságot és kivételes megszoritó intézkedéseket akarjunk statuálni. Ez nagyon tetszetős és nagyon hajlandó az ember ezt az okoskodását elfogadni. De hogy kielégitsem a jogász felfogást is, meg az elméleti okoskodást is, a nemzet és a haza érdekében inkább hajlandó vagyok mindenféle egyéni viszonyokat ezen szakasz szerint elbirálni és törvényjavaslatot kivánni és kérni, hogy mindenki, akármilyen hivatalbeli, akármilyen szolgálati viszonyban áll is, a ki lekötötte magát egy esztendőre, legyen köteles becsülettel, tisztességgel megtartani elvállalt kötelességét. *(Helyeslés.)* Ez nem a szabadság korlátozása, ez az egész társadalom érdeke, ez a haza létfeltétele, hogy kinek-kinek legyen annyi fegyelmezettsége, annyi önuralma, hogy tudjon várakozó

helyzetben maradni más emberek, a társadalom érdekében. *(Helyeslés.)* Ennyit elvárhat a magyar haza minden honpolgárától. Ezt tetszetős okoskodással, elvi felfogással, jogászi okoskodással megdönteni és koczkáztatni nem szabad és nem lehet. *(Élénk helyeslés.)*

Midőn megköszönöm a t. ház szives türelmét, kijelentem, hogy én tisztán a gazdasági cselédek, a kisbirtokosok és a bérgazdák érdekében szólaltam fel, mert magam is gazdálkodom és ismerem a viszonyokat. Nagyon kérem a t. házat, fogadja el az eredeti szöveget. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: T. képviselőház! Az előttem szóló t. képviselő urak közül igen sokan azokat a felszólalásokat, a melyek itt a házban a gazdasági, nevezetesen az aratási munkásokra vonatkozólag elhangzottak, vonatkozásba akarták hozni a cselédügygyel. Ez csak azt bizonyitja, hogy a felszólaló uraknak igen kevés fogalmuk van arról, hogy mi a gyakorlati gazdálkodás. *(Ugy van!)*

Tökéletesen osztom mindazt, a mit akár gr. Andrássy Gyula miniszter ur, akár Návay Lajos t. képviselőtársam az arató- és rövidebb gazdasági munkára szegődött munkások kivándorlására nézve elmondottak, mert kétségtelen, hogy azok az emberek, kik csak időleges, bizonyos fix határidőhöz kötött munkára szegődtek, egész évre vissza nem tarthatók azért, mert ők esetleg juniusban aratni kötelesek. Ha valaki januárban kimegy Amerikába, az juliusban még mindig visszajöhet aratási kötelezettségének teljesitésére és ez nem elég jogczim arra nézve, hogy az illető költözködési jogát, a mely rá nézve januárban okvetlenül fennáll, megszoritsuk azért, hogy junius hónapban aratási munkát teljesithessen. Ebben a t. felszólaló urakkal teljesen egyetértek.

Egészen más kérdés azonban a cselédkérdés. A cseléd — nagyon jól tudjuk — nem készpénzben, hanem legnagyobb részben terményekben, sőt földszolgálmányban, állattartásban és negyedévenként előre kapja ki fizetését.

Hát t. Mezőfi képviselő ur, most előáll az az eset, hogy én a cselédemnek kiadom a konvencziót, egy hold földet, kiadom neki a feles- és harmados-földeket és mindazokat a szolgálmányokat, a melyeket a cseléd négy hónap alatt kihasznál, de a melyek egész évi fizetéséhez tartoznak, és akkor, október 24-én, mikor a fertály van, mikor ezek a földtermények többnyire mind leszedettek és a cseléd azokat már értékesitette, és a mikor egy negyedévi gabona-konvenczióját is előre kiadom, az a cseléd, ha történetesen arra az időre utlevélről gondoskodott, másnap összecsomagolja kis czókmókját, mert a többi holmiját már értékesitette, és családját otthagyva, kivándorol Amerikába.

Nohát, t. képviselő urak, ha ezt a viszonyt ismerték volna, azt hiszem, nem foglalták volna el azt a merev álláspontot ebben a kérdésben, melyet elfoglaltak és nem mondták volna, hogy ez tisztán hatalmi kérdés. Nem, t. képviselő ur, az jogos követelés, hogy a cseléd annak a szerződésnek, a melyért én őt előre megfizetem, becsületes megtartására köteleztessék. *(Helyeslés.)*

Azután, t. képviselő ur, azt méltóztatott mondani, hogy a törvénynek ezen intézkedésében egy hajszálnyi reciprocitás sincs. Hát azt kérdem a t. képviselő urtól, mit szólna hozzá, ha ennek a törvénynek alapján megtehetném én, mint birtokos, hogy holnap eladom birtokomat, utlevelet váltok Amerikába, kiköltözködöm és összes cselédeimet váratlanul szélnek eresztem?

Nagy Sándor: Megteheti! *(Zaj.)*

Pető Sándor: Kaphat utlevelet és megteheti! *(Nagy zaj.)*

Gaal Gaszton: A gazda elmehet, de a cselédet nem ereszthetti el. A gazda a cselédet nem bocsáthatja szélnek, a cselédnek exisztencziáját nem teheti tönkre, ha ki is megy Amerikába, pedig az analóg eset, a mely az urak felfogásának megfelel, az lenne, hogy én eladom birtokomat, és 25—30 vagy 100 cselédet is kenyér nélkül hagyhatok!

Ismétlem, ez volna az analóg eset, de mivel ezt a törvény a gazdának nem engedi meg, tehát megvan a reciprocitás, megvan az egyenlőség a törvényben és azért hasonló esetek, hasonló visszaélések ellen a cselédekkel szemben a gazdát is biztositani kell.

Csak ezeket akartam a t. képviselő ur felvilágositására felhozni, mert azt hiszem, hogy ha ezeket egész tárgyilagosan és minden szenvedély nélkül, a való élet szempontjából nézi, ugy, a mint az tényleg van, ő sem fog arra a roppant merev álláspontra helyezkedni, melyet az előbb elfoglalt. Ott van egyébiránt a kereskedelmi forgalom, ott van a pénzforgalom. A pénz is áru, a pénz forgalmának is szabadnak kellene lenni és mégis korlátoztuk azt is az uzsoratörvény meghozatalával, mert egyes visszaéléseket csakis a jogi korlátok felállitásával lehet megakadályozni. Teljesen, hasonló t. képviselő ur, ez az eset is. Mi az egyéni szabadságnak nagy elvét, a szabad költözködést, a kivándorlást nem akarjuk megakadályozni, de az előbb emlitett nagy elveknek megóvása szempontjából a szerződésben vállalt kötelezettség becsületes beváltását kivánjuk, *(Élénk helyeslés.)* mert e nélkül semmiféle emberi társadalmat, semmiféle államot fentartani, vezetni és a boldogulás utjára vinni nem lehet.

Ezeket voltam bátor előadni, különben kijelentem, hogy Beniczky Elemér és Petrogalli Oszkár t. képviselőtársaim módositásaihoz hozzájárulok, mert azokkal a kivándorlás csak a legelső a szolgálati évben van korlátozva és mert

Petrogalli Oszkár t. képviselőtársam módosítása bizonyos latitüdöt is engedélyez, a mikor kimondja, hogy a belügyminiszter a földmivelésügyi miniszterrel egyetértőleg kivételt is tehet és igy a cseléd bizonyos megindokolt esetben igenis kaphat utlevelet.

Ezen módosításokkal együtt ajánlom a szakasznak eredeti szövegét elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Várady Károly jegyző: Philipp János!

Philipp János: T. képviselőház! Mindenekelőtt a t. háznak szives elnézését kell kikérnem, hogy a magyar nyelvet nem birom anynyira, mint a hogy akarnám, a mi azonban nem akadályoz engem abban, hogy bár német anyanyelvü és születésü vagyok, ne hangoztassam azt, a mit Vörösmarty mond, hogy »itt élned, halnod kell«. *(Éljenzés.)*

A magam részéről előre kijelentem, t. képviselőház, azt, hogy Nagy Sándor t. képviselőtársam inditványát és módositását nem fogadhatom el. Megmondom, hogy miért. Én a kisgazdák között éltem és élek most is. Ismerem azoknak életviszonyait és bajait és tudom, hogy igen sok kárt szenvednek már eddig is és szenvedni fognak ezentúl még többet, mert a munkáshiány napról napra nagyobb lesz.

Nálunk az a szokás, hogy a cselédek rendesen télen állanak be a gazdákhoz. Ott jól érzik magukat egészen tavaszig, tavaszszal azután meggondolják a dolgot és ha akadnak olyanok, a kik Amerikából pénzt küldenek nekik, kivándorolnak; különben nem is jutna eszükbe, hogy kimenjenek. Ha pedig ez az eset bekövetkezik, akkor minden ok nélkül ott hagyják a szegény kisgazdát az ő pár hold földjével, a ki csak azért fogadta fel őket télen, hogy nyáron legyen valaki mellette, a kivel együtt mivelheti meg azt a pár hold földet, minthogy nem telik neki napszámosokra, mert a napszám óriási módon megdrágult.

Felfogadja tehát őket télen, pedig ingyen sem kellene neki a cseléd, mert kis munkáját maga is el tudná végezni. Ha azután ezek elhagyják a gazdát tavaszszal és Amerikába mennek, ebből igen nagy kár származik. Épen ezen oknál fogva azt tartom helyesnek, hogy ha az eredeti szakaszt fogadjuk el, hogy legalább egy évet kénytelen legyen a cseléd kitölteni. Ha meg tudtak ittélni eddig, — mert nem olyan szomoru ám itt az élet a magyar hazában, mint a hogy azt mondják, csak a csábitó ügynökök festenek aranyhegyeket előttük, — *(Igaz! Ugy van!)* akkor még ezt az egy évet is ki tudják tölteni a gazdánál, a ki nagy károkat szenved, hogy ha télen volt cselédje, tavaszszal pedig nincsen.

Szolgálhatok erre nézve egy pár esettel, a mely az idén történt. Tudok családos embereket, a kiknek nagy volt a családjuk és a kik könyörögtek, hogy vegyék fel őket télen cselédnek. Az egyik gazda, ki vinczellért akart fogadni, kifogásolta az egyiket és azt mondta neki, hogy neked nagy a családod, mert 6 gyermeke volt, akik közül az egyik inas volt és igy, annak is kellett ruhát csináltatni; mig a többiek kis gyermekek voltak.

De a gazda tudta, hogy a beállni akaró szorgalmas házaspár, csak abban a tekintetben voltak aggályai, hogy mint vinczellér nem fog kijönni abból a fizetésből, a mit fizethet neki. Erre azt mondta a vinczellér, hogy nyáron másutt is fog munkát keresni és télen is fog valami munkát kapni, valahogy majd csak kijön s a gazda meg lesz vele elégedve. A házaspár felfogadtatván, ott volt egy évig. A második évben megint beállott, de esze ágában sem volt, hogy Amerikába költözzék. Egyik rokona azonban Amerikából irt neki, hogy ha ki akarna jönni Amerikába, előlegezné neki az utiköltséget. Mit csinált ez a vinczellér, a kivel pedig sok jót tett a gazdája, mert gyermekeit ruházta s mert valahányszor kiment a szőlőbe, mindig hozott neki valamit, a mi nem volt kikötve a bérben, hogy segitsen rajtuk. Tavaszszal, mikor a munka ideje bekövetkezett, egyszerüen elment a gazdához s azt mondta: Amerikába megyek. A gazdája azt mondotta: hogyan tehetsz ilyet, hisz én sok jót tettem veled, segitettem rajtad és most itt hagysz, bérednek háromnegyed része is kint van; most jön a munka ideje, ki fogja megmunkálni a szőlőmet? Azt felelte a vinczellér: nekem mindegy, kinlódtam már eleget, én Amerikába megyek.

Hogyan mehetsz, — mondotta a gazda — hisz kivetted a béredet előre, azt mondtad: ide kell, oda kell, az inas fiadnak is kellett ruhát csináltatnom, azután mikor felszabadult, az azzal járó költséget is előlegeztem neked. És most honnan telik neked az utra pénz? Azt felelte a vinczellér: küldték a rokonaim. Utóvégre mikor a gazda látta, hogy nem tudja visszatartani, azt mondotta neki: ez a hála azért a sok jóért, a mit tettem veled? Azt felelte erre a vinczellér, hogy mindenki azt nézi, hol kereshet többet, szóval hogy kimegy Amerikába és itt hagyja gazdáját daczára annak, hogy bérének legnagyobb részét már előre kivette. Ekkor a gazdája azt mondotta neki: hogy ha már kimégy a fiaddal, hagyd itt legalább a feleségedet a leányaiddal, mert a leányok is tudnak már itt-ott segiteni, kötni és kisebb munkákat végezni, azután majd ő hozzá fogja venni a szükséges munkásokat a kapáláshoz és a többi nehezebb dolgokhoz. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* A vinczellér erre azt felelte egyszerüen: a feleségemet nem hagyhatom a szőlőben a családommal, én elmegyek, alásszolgája. És elment, mert utlevelét már télen kiváltotta, a miről a gazda mitsem tudott.

Ilyen esetben a biróság nem tehet semmit, mert a régi cselédtörvény elavult és ez igaz is,

a gazda pedig ott áll cseléd nélkül. Mivel pedig most nagyon bajosan lehet munkást kapni, nagy károkat szenved ez a kisgazda.

Nem vagyok annak hive, hogy korlátoztassék a szabad költözködés. A világért sem akarom ezt, itt azonban a szabad költözködés korlátozásáról nem lehet szó, mert a ki egy évre vagy nem tudom mennyi időre szolgálatban áll, az tudhatja, hogy neki kötelessége is azon idő alatt szolgálatban megmaradni és nem szabad távoznia attól a munkától, a melyet önként elvállalt.

Ezen okokból kérem a t. házat, — minthogy különben a kisgazdára nézve nagyon sok kár származnék — hogy az eredeti szakaszt méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés.)*

Darányi Ferencz jegyző: Návay Lajos!

Návay Lajos: T. képviselőház! A magam részéről teljesen osztom és méltánylom a gazdaközönségnek azon óhaját, hogy a szegődött és szerződött cselédek, a szegődményes idő alatt a gazdaságban legyenek elfoglalva olyképen, hogy az elvállalt szerződésnek mindenkor és mindenben pontosan megfeleljenek. Én tehát általános irányelvek alapján részemről szivesen hozzájárulok a törvényjavaslat szövegéhez. Azonban számolnunk kell azon eshetőségekkel és lehetőségekkel is, a melyek a leghivebben szolgáló cselédnek is időközben való távozását, illetőleg kivándorlását elkerülhetetlenül szükségessé teszik és megélhetésére vonatkozólag olyan fontos okot képeznek, a melyet a gazdának is feltétlenül méltányolnia kell. Ha pedig a gazda ettől elzárkóznék, ugy teremteni kell hatóságot, a mely ilyen esetben a gazda és a cseléd között a birói szerepre vállalkozik. Én azt hiszem, e tekintetben nem támadjuk meg a gazdák érdekeit, de viszont számolunk a cseléd érdekeivel is, a melyek előfordulhatnak, még pedig oly mértékben, hogy a cseléd, ha engedelemmel nem hagyhatja el a helyét, kénytelen lesz arra, hogy esetleg más uton, elszökéssel vándoroljon ki, szóval olyan módon, a mely őt összeütközésbe hozná az állam törvényeivel.

Ezért azt hiszem, leghelyesebb volna az olyan módositás, a melyet Petrogalli Oszkár t. képviselőtársam ajánlott, a mely lehetővé teszi, hogy a cseléd az esetben, ha megélhetése, fentartása szükségessé teszik a kivándorlását, ezt a gazdával közölje s a gazda és a cseléd közt fennálló kontroverziában a hatóság hallgassa meg mind a két felet és akkor bizzuk meg a megjelölendő hatóságot, hogy kivételes fontos esetekben, a midőn nyilvánvalóvá válik, hogy a gazda esetleg az ő hatalmával visszaélve tartja vissza a cselédet az ő megélhetését biztositó kivándorlástól, hogy az a hatóság neki az utlevelet kiadja, illetőleg az utlevél kibocsátását elrendelhesse. Ugy vélem, leghelyesebb volna a belügyi és földmivelésügyi miniszterekre bizni az utlevél kivételes kiadását, a mely hatóságok felelősek az ország szine előtt eljárásukért és a melyek teljesen tárgyilagosan birálhatják el a cseléd által előterjesztett indokolt kérelmet, illetve az indokokat is, melyekre hivatkozva tagadta meg a gazda a kérelem teljesitését.

Én tehát lényegében teljesen hozzájárulok Petrogalli Oszkár képviselőtársam javaslatához, azonban a következő módositott szöveget ajánlom a t. háznak elfogadásra *(Zaj. Elnök csenget. Olvassa)*: »A cseléd kérelmére a gazda meghallgatása után fontos okok fenforgása esetén a belügyminiszter a földmivelésügyi miniszterrel egyetértőleg az utlevél kiadását a gazda beleegyezése nélkül is elrendelheti. Petrogalli Oszkár képviselőtársam módositásában a többi intézkedés maradna. Ajánlom ezt elfogadásra. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Babó Mihály!

Babó Mihály: T. ház! A törvényjavaslat czélja az, hogy egyrészről biztositsa a munkások jogos érdekeit, de másrészt biztositsa a munkát a gazdaközönség részére. Az 5. szakasz utolsó bekezdése az utóbbi feladatot kivánja érvényre juttatni. Habár bizonyos, hogy a gyakorlati élettel szemben ez önmagában teljes biztositékot nem szolgáltat, azért a javaslat rendelkezése helyes és indokolt; helyes, hogy a szerződéssel lekötött cseléd kivándorlási joga korlátoztatik, mert nem koboztatik az el, hanem csak korlátoztatik.

Azt azonban nem tartom helyesnek a magam részéről, mely szerint folytatólag a szakaszban a kivándorlási tilalommal szemben az mondatik, hogy: »a gazda beleegyezése nélkül«. Mert mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy a gazda tetszésétől függ, hogy a kivándorlás jogával élhet-e az illető cseléd vagy nem, tehát ennek egész ódiumát a törvény parancsoló rendelkezésével szemben a gazdákra dobják oda, megadják az alapot és a jogosultságot s legalább is annak a látszatát, hogy hirdethesse az, a ki abban lelki gyönyörűséget talál, hogy a jobbágyságot a gazda teremti meg. De felesleges is a kifogásoló rendelkezés, mert hiszen ki vonja kétségbe azt, hogy a szerződést a felek közegyetértéssel felbonthatják, hogy e tekintetben a gazda és a kivándorolni szándékozó cseléd között megegyezés jöhet létre; ha pedig a cseléd kivándorlás czéljából elbocsáttatását kéri, a gazdának elég annyit mondania: a szerződést felbontom ebből az okból, beleegyezem, hogy elmehet. Azt azonban eltagadni nem lehet, hogy a szerződéssel lekötött szegődési időtartam alatt állhatnak elő olyan viszonyok és körülmények, a melyek teljesen indokolttá és jogossá teszik, hogy az illető cseléd kivándorolhasson; ennek lehetősége elől elzárkózni nem lehet.

Én a magam részéről a kivándorlási jog korlátozásába szivesen belemegyek, ha különálló,

általános érvényű törvénynyel rendelkezünk erről a kérdésről. Itt is elfogadom azonban ezt a rendelkezést, de csak abban az esetben, ha méltóztatik elfogadni azt a módositást, hogy ha azonban a cseléd kivándorolni akar, a szerződést ebből a czélból hatósági uton hatvan nappal előbb felmondhatja. Mert, t. ház; mégis lehet ok, a mi ezt indokolttá teszi. Azért az 5. §-hoz elfogadásra ajánlom a következő módositást *(olvassa)*: »A 3. bekezdés e szavai: »a gazda beleegyezése nélkül« töröltessenek és uj bekezdésül illesztessék e szakaszhoz: »ha azonban a cseléd kivándorolni akar, e czélból a szerződést hatósági uton hatvan nappal előbb felmondani jogosult.«

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, kérdem: kiván-e valaki szólni? *(Felkiáltások: Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást.

Ernszt Sándor képviselő ur a házszabályok 215. §-ának utolsó pontja alapján kér szót.

Ernszt Sándor: T. ház! Meggyőződvén arról, hogy javaslatom teljesen egyezik Vásárhelyi Dezső t. képviselőtársam javaslatával, javaslatomat visszavonom. *(Helyeslés.)*

Elnök: A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Előrebocsátom, hogy Bresztyenszky Kálmán t. képviselő ur módositását nem fogadhatom el, mert az zavarólag hatna; különben is a szerződés teljesitésének és megszünésének esetei külön szakaszokban vannak szabályozva.

Kállay Tamás képviselő urnak azon stiláris módositását, hogy a »cselédül« kifejezés helyett tétessék »cselédnek«, hajlandó vagyok elfogadni. *(Helyeslés balfelől.)* Azon módositványát azonban, hogy csak irásban lehessen szerződni, nem fogadhatom el, mivel számos kisgazda van, a ki nem irástudó, s a kikre igy aránytalan terhet háritanánk.

Nemkülönben a Mezőfi Vilmos t. képviselő ur módositását sem fogadhatom el, a mely szerint ő azt kivánja, hogy a szerződés minden alkalommal a jegyző előtt köttessék meg. Ez egy teljesen impraktikus felfogásból indul ki. *(Igaz! Ugy van!)* Mert egészen más az aratási szerződés, a hol tudjuk, hogy egy okmányban 30 munkással is szerződünk. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Méltóztassék elképzelni azt, hogy minden cseléddel a községi jegyzőhöz kellene menni — minden esztendőben. Ez tisztára lehetetlenség. *(Igaz! Ugy van!)*

Mezőfi Vilmos t. képviselő ur azt is kivánja, hogy szabályrendeletekkel ne lehessen a megyéknek a törvényt kiegészitő intézkedéseket tenni. Egy ilyen intézkedés nagyon messze vezetne. Hiszen mindig arról beszélünk, hogy ne czentralizáljunk mindent, hogy ne akarjunk mindent a központi kormány által intéztetni. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* És most, hogy a törvényhozás elé jövünk egy egészséges megoldással és sok részletkérdést bizunk a megye autonómiájára azért, hogy az a helyi viszonyok szerint rendelkezhessék: akkor a közszabadság szempontjából kifogásolják ezt. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Nem lehet egész Magyarországot egy kalap alá venni, és ha talán hiba történt eddig, ugy a hiba mindenesetre az volt, hogy mindent egyöntetüen akartunk szabályozni. *(Igaz! Ugy van!)*

T. képviselőház! Kötelességem ugyan e helyütt kijelenteni, hogy Vásárhelyi Dezső t. képviselőtársamnak azon javaslatát, hogy a cseléd kivánságára bérlevél legyen kiállitandó, elfogadandónak tartom; nemkülönben elfogadandónak tartom azt is, hogy a megyék szabályrendeletileg kimondják, hogy a bérlevél kiállitása kötelező is lehessen. *(Helyeslés.)*

Ezek után, t. képviselőház, áttérek az utlevél kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* E tekintetben nagyon messze mentek egyes képviselő urak, mikor e kérdést a közszabadságokkal kivánták összeköttetésbe hozni. *(Igaz! Ugy van!)* E kérdésnek a közsabadságokhoz semmi köze. *(Igaz! Ugy van!)* A teljes szabadság az volna, ha mindenki azt csinálhatná, a mit akar. Már maga az állam nem egyéb, mint korlátozása az egyéni teljes szabadságnak a köz érdekében. *(Igaz! Ugy van!)*

Hammersberg László: A törvény maga is az!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Számtalan ilyen korlátozásunk van. Magában a kivándorlási törvényben is vannak ilyen korlátozások. Ebben a törvényben megállapitottuk, hogy nem mehetnek ki a szülők ugy, hogy gyermekeiket elhagyják és nem gondoskodnak róluk, meg van állapitva, hogy a katonai kötelezettség is korlátoz; szóval vannak már eddig is ilyen korlátok. A t. képviselő urak maguk sem merik mereven ellenezni, de azt mondják, határozzunk máskor. Eszembe jut, a mi egy korcsmára volt felirva: Ma pénzért, holnap ingyen. *(Derültség.)* Ők a holnapra utalnak e kérdéssel bennünket.

Azt mondják, hogy mi röghöz kötjük a cselédet, és hogy mást beszéltünk akkor, a mikor az aratómunkásokról volt szó s engem t. barátommal, a belügyminiszter urral óhajtanak mintegy ellentétbe hozni. Ez a mulatságuk nekik sikerülni nem fog, mert e szakasz is a belügyminiszter urral egyetértésben jött létre. De egészen más is a kérdés, a mint már Gaal Gaszton és Kaufmann Géza képviselő urak erre

utaltak; egészen más az az aratómunkás, a ki két-három hétre szerződik, *(Igaz!)* és más az a munkás, a ki egy évre szerződik. *(Igaz!)* Itt ne a közszabadságról beszéljünk, hanem beszéljünk a szerződés szentségéről és tiszteletben tartásáról. *(Igaz! Ugy van!)*

Méltóztassanak őszintén, nyiltan felelni arra, hogy lehet-e az, hogy az állam egyik kezével védelmezze a szerződések szentségét és kihágásnak statuálja, ha a szerződések ellen vétenek, a másik kezével pedig maga az állam legyen bűnrészes abban, hogy az illetők megtörjék a szerződést, szóval aktive közreműködjék egy kihágásnál? *(Igaz!)* Ez lehetetlen kivánság.

A mi méltányos dolog, annak teljesitése elől nem kivánok elzárkózni. Beniczky t. képviselő ur javaslatához pl. hozzájárulok, hozzájárulok ahhoz, hogy a végén kézbesittessék az utlevél, hozzájárulok ahhoz, hogy a kiskoruak a szülőktől el ne választassanak, nemkülönben hozzájárulok Petrogalli t. képviselő ur inditványához, és pedig azzal a toldással, a melyet Návay Lajos t. képviselőtársam adott be.

Meg kell jegyeznem, minden félreértés kikerülése végett, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy Návay Lajos t. képviselő ur inditványát oly módon nem szabad és nem lehet felfogni, mintha a belügyminiszter a földmivelésügyi miniszterrel egyetértőleg a szerződés érvénye vagy magánjogi hatálya tekintetében határozna. Annak az utja megvan e törvényjavaslatban mondva, megvan állapitva, hogy magánjogok felett a kormány ily módon nem intézkedhetik. *(Helyeslés.)*

Návay Lajos t. barátom javaslata tisztán az utlevél kiállitásának kérdését tárgyalja, vagyis azt, hogy kivételes esetekben és nyomós körülmények indoka mellett az utlevelet a két miniszter egyetértésben kiadhatja. Ily értelemben kérem a szakasz elfogadását. Megjegyzem még, hogy nem volnék abban a helyzetben, hogy Babó Mihály t. képviselő ur módositásához hozzájárulhassak. *(Helyeslés.)*

Elnök: Petrogalli Oszkár képviselő ur kért szót.

Petrogalli Oszkár: Módositásom első részét, a mely megegyezik lényegében Návay Lajos t. képviselőtársam módositásával, visszavonom.

Pető Sándor: Miután az én módositásom lényege és intenciója az, a mely Návay Lajos t. képviselő ur módositásáé, módositásomat én is visszavonom.

Elnök: A munkásügyi bizottság előadóját illeti a szó.

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy két okból felszólaljak. Az egyik az, hogy Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam aposztrofált engem a cselédek számát illetőleg és ellentétbe hozott a földmivelésügyi miniszter ur kijelentésével, t. i. azt mondta, hogy mig én másfél millióban állapitom meg a cselédek számát, a földmivelésügyi miniszter ur csak egy fél millióról beszélt. A földmivelésügyi miniszter urnak tökéletesen igaza van. Lehet, hogy néhány százzal ez idő szerint több a külső cselédek száma, de nem sokkal lesz több, és azt hiszem, semmivel sem kevesebb. Én nem is mondtam beszédemben azt, a mit a t. képviselő ur nekem imputál. Én azt mondtam: a munkások és hozzátartozóik. Ez módositja a dolgot.

Legyen szabad áttérnem az 5. §-ra, és kérni a képviselőházat, hogy azt a munkásügyi bizottság szövegezésében méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés a középen.)*

Az első kifogás, a mely a munkásügyi bizottság szövegezése ellen tétetett, a földmivelésügyi bizottság részéről jött, és ez az, hogy a második sorba beiktatott: »cseléd kivánatára« szavakat mi töröltük, és pedig azért, — mint Vásárhelyi Dezső t. barátom is megjegyezte — mert mi ezzel a megállapodásnak nagyobb biztonságot és szabatosabb formát akartunk adni. Ebből folyt, hogy a második alineában másfél sort törölnünk kellett. Én ezen álláspont mellett ma is megmaradok és azt hiszem, hogy ez ugy a cseléd, mint a gazda érdekében szükséges.

A mi Mezőfi Vilmos és Bródy Ernő t. képviselő urak megjegyzéseit illeti, azokkal alaposan végzett a földmivelésügyi miniszter ur, a ki nagyon helyesen utalt arra, hogy mindig a szabadságról és deczentralizáczióról beszélni, és ezzel szemben a czentralizáczió követelni, egymással ellentétben áll.

A mi a harmadik bekezdést illeti, a munkásügyi bizottság álláspontját legtisztábban fejezte ki a felszólalt képviselő urak közül Kaufmann Géza ur. A mit ő mondott, jóformán minden izében elfogadom, csupán két dolgot nem pontirozott kellően, az egyik az, hogy azoknak, kik azt állitják, hogy ezen alineának kihagyása a cselédek érdekében szükséges, abszolute nincs igazuk. Hiszen ha a gazdák nem biztosak abban, hogy a szerződést a cseléd meg fogja tartani, akkor természetszerüleg ők csak nagy kautélákkal mennek bele a szerződésbe, illetve ott, a hol módjukban áll, a cselédek fogadását el fogják kerülni. Hogy ez a cselédekre nagy előnyt rejtene magában, azt nem tudom belátni.

A másik, a mit megjegyezni kivánok, — és azt hiszem, hogy ez érdemes a t. képviselőház különös figyelmére — az, hogy ha mi töröljük ezen intézkedését a javaslatnak, akkor a szerződésszegő cselédet, a ki Magyarországon marad, rosszabb helyzetbe juttatjuk, mint azt, a ki Amerikába akar költözni, szóval a kiköltözésre prémiumot adunk. Méltóztassanak visszaemlékezni, hogy néhány év előtt Amerikából az a képtelennek látszó, de mégis komoly oldalról

jövő szemrehányás intéztetett Magyarország ellen, hogy itt az állam mozditja elő a kivándorlást és prémiálja azokat, a kik Amerika felé akarnak menni. *(Felkiáltások: Igaz volt!)* Ez nagy kapaszkodó pont volna az amerikaiak részére, és én e szégyennek Magyarországot kitenni nem akarom.

A mi Návay Lajos t. képviselőtársam megokolását illeti, ő hivatkozott arra, hogy esetleg a megélhetés miatt kell a cselédnek kimenni. Ez talán minden esetben megállhat, csupán a cselédre nézve nem fogadható el, mert a cselédnek biztositva van az anyagi exisztencziája.

Kérem tehát még egyszer, méltóztassék a munkásügyi bizottság javaslatát elfogadni. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: A földmivelésügyi bizottság előadója nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. *(Halljuk! Halljuk!)*

Minthogy az 5. §-nak mindhárom bekezdése meg lett támadva, ennélfogva bekezdésenként fogom szavazás alá bocsátani a szakaszt. *(Helyeslés.)*

Az 5. §. első bekezdésével szemben Mezőfi Vilmos és Kállay Tamás képviselő urak ellenindítványt nyujtottak be, elsősorban tehát ezt fogom szavazás alá bocsátani. Ha azután méltóztatnak az eredeti szöveget elfogadni, szemben Mezőfi Vilmos és Kállay Tamás képviselő urak elleninditványával, akkor fel fogom tenni a kérdést a földmivelésügyi bizottság előadójának módositására nézve, mely az 5. §. első bekezdésére vonatkozik. Méltóztatik a kérdés ily feltételébe belenyugodni? *(Igen!)* Akkor kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 5. §. első bekezdését, szemben Mezőfi Vilmos és Kállay Tamás képviselő urak elleninditványával elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Kérjük a módositványok felolvasását!)*

Mezőfi Vilmos elleninditványa a következőképen szól.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositványt).*

Elnök: Kállay Tamás elleninditványa a következőképen szól.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositványt).*

Elnök: Kérdem most már a t. házat: méltóztatik-e az 5. §. első bekezdését elfogadni, szemben Kállay Tamás és Mezőfi Vilmos képviselő urak elleninditványával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják a szakaszt, szemben Mezőfi és Kállay képviselő urak elleninditványával méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kijelentem, hogy az 5. §. első bekezdését a ház elfogadta és ennélfogva Mezőfi Vilmos és Kállay Tamás képviselő urak elleninditványai elesnek.

Ugyancsak az első bekezdéshez a földmivelésügyi bizottság azt a módositást nyujtotta be, hogy a második sorban azon szavak után: »köteles a«, tétessék: »cselédek kivánatára«.

Egy hang *(balfelől)*: Elfogadtuk változatlanul!

Elnök: Kérem, nem fogadtuk el változatlanul, méltóztassék a kérdés feltevését figyelemmel kisérni. *(Helyeslés.)* Előre is kijelentem, hogy abban az esetben, ha elfogadtatik az eredeti szöveg, fel fogom tenni a kérdést a módositásra. *(Igaz! Ugy van!)*

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 5. §. első bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben a földmivelésügyi bizottság módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul fogadják el az első bekezdést a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el változatlanul a munkásügyi bizottság szövegezése szerint az 5. §. első bekezdését, hanem elfogadja azt a földmivelésügyi bizottság módositásával.

Most következik a második bekezdés.

A második bekezdéssel szemben van módositása a földmivelésügyi bizottságnak. Kérem azt felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Most ugyancsak Mezőfi Vilmos képviselő urnak van módositása a második bekezdéshez. Kérem azt felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Ugy szándékozom a kérdést feltenni, hogy méltóztatik-e elfogadni változatlanul az 5. §. második bekezdését a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha el méltóztatnak fogadni, akkor el fog esni mind a két módositás, a melyet most a jegyző ur felolvasott; ha pedig nem méltóztatnak változatlanul elfogadni, akkor külön-külön fogom szavazás alá bocsátani a földmivelésügyi bizottság előadójának és Mezőfi Vilmos képviselő urnak módositását. Méltóztatnak a kérdés ilyen feltevésébe belenyugodni? *(Igen!)*

Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e az 5. §. második bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben a földmivelésügyi bizottság javaslatával és szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur javaslatával? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség.

Felteszem tehát a kérdést: méltóztatik-e a képviselőház elfogadni a földmivelésügyi bizottság előadójának javaslatát? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kijelentem, hogy a földmivelésügyi bizottság előadójának javaslatát a ház elfogadja.

Kérdem most már: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennek következtében Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványa elesik.

Következik az 5. §. harmadik bekezdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Az 5. §. harmadik bekezdésével szemben Nagy Sándor és Mezőfi Vilmos képviselő urak törlési inditványt nyujtottak be. Nagyon természetes, hogy elsősorban erre nézve kell, hogy a kérdést feltegyem. A mennyiben méltóztatnának az 5. §. harmadik bekezdését elfogadni, akkor fogom azután a módositásokra a kérdést feltenni. Ha pedig el méltóztatnak fogadni Nagy Sándor és Mezőfi Vilmos képviselő urak törlési inditványát, akkor nagyon természetesen az összes módositások, a melyek ezen utolsó bekezdéshez beadattak, el fognak esni. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak hozzájárulni ahhoz, hogy a kérdést igy tegyem fel? *(Igen!)*

Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e az 5. § utolsó bekezdését, szemben Nagy Sándor és Mezőfi Vilmos képviselő urak törlési inditványaival elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház az 5. §. utolsó bekezdését elfogadja, ennélfogva Nagy Sándor és Mezőfi Vilmos képviselő urak törlési inditványai elesnek.

Elsősorban Kállay Tamás képviselő ur azt a módositást hozza javaslatba, hogy az utolsó bekezdésben »cselédül« kifejezés helyett »cselédnek« kifejezés tétessék. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen módositást elfogadni? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház Kállay Tamás ezen módositását elfogadja. *(Helyeslés.)*

Beniczky Elemér képviselő ur azon módositást nyujtotta be az 5. §-hoz, hogy azon szó helyett: »kiadni« az utolsó sorban tétessék: »kiállitani«. *(Helyeslés.)*

Méltóztatik ezt a módositást elfogadni? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik az eredeti szöveget fogadják el, szemben a Beniczky Elemér képviselő úr most általam emlitett módositásával, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennélfogva kijelentem, hogy a képviselőház elfogadja Beniczky Elemér képviselő ur módositását, a mely azt célozza, hogy a »kiadni« szó helyett »kiállitani« szó tétessék.

Ugyancsak Beniczky Elemér képviselő ur azt óhajtja, hogy a szakasz végére ezen uj szöveg tétessék: »A kiállitott utlevelet a cselédnek csak a szolgálati viszony megszünte után szabad kézbesiteni.« Kérdem: méltóztatik-e Beniczky Elemér képviselő urnak ezt a módositását is elfogadni? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház Beniczky Elemér képviselő urnak ezen módositványát is elfogadja.

Még Babó Mihály képviselő urnak van módositása, mely azt célozza, hogy a harmadik bekezdésbe ezen szavak: »gazda beleegyezése nélkül« töröltessenek és helyettük a következő szöveg tétessék. Kérem azt felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem: méltóztatik-e Babó Mihály képviselő ur e módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el Babó Mihály képviselő urnak ezen módositványát.

Bresztyenszky Kálmán képviselő ur a következő módositást nyujtotta be az 5. §. harmadik bekezdéséhez. Kérem azt felolvasni.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa.)*

Elnök: Méltóztatik Bresztyenszky Kálmán képviselő ur most felolvasott módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennélfogva kijelentem, hogy Bresztyenszky Kálmán képviselő ur ezen módositása elesik.

Most jönnek, t. képviselőház, az 5. §-hoz benyujtott toldások. Az első Petrogalli Oszkár képviselő urnak azon javaslata. *(Zaj jobbfelől. Felkiáltások: Visszavonta!)* Méltóztassék megnyugodva lenni, én nagyon figyelemmel kisérem a tárgyalás menetét, *(Igaz! Ugy van!)* és ha a t. képviselő urak ide méltóztattak volna figyelni, az ilyen felesleges közbeszólásokkal nem zavarnák a kérdés feltevését. *(Halljuk! Halljuk!)*

Petrogalli Oszkár képviselő ur a szakasz végén a következő szöveget hozza javaslatba. Kérem annak felolvasását.

Egry Béla jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Petrogalli Oszkár képviselő urnak most felolvasott módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik Návay Lajos képviselő urnak ugyancsak az 5. §. harmadik bekezdéséhez benyujtott következő módositása. *(Halljuk!)*

Egry Béla jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Návay képviselő urnak most felolvasott módositványát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház Návay Lajos képviselő ur módositványát elfogadja.

Most végül következik még Beniczky Elemér képviselő urnak azon inditványa, hogy az utolsó bekezdés végére felveendő legyen: »Ez a szabály nem alkalmazandó azokra a kiskoruakra, a kik szüleikkel együtt vándorolnak ki.« *(Helyeslés.)* Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Beniczky Elemér képviselő urnak általam most

ismertetett módosítását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház Beniczky Elemér képviselő ur módosítását elfogadja.

Következik a 6. §. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon! Éljen az elnök! Egy hang a szélsőbaloldalon: Ezért csak nem utasit rendre minket!)* Kérem, az elnöki intézkedések felett sem tetszést, sem nem tetszést nem szabad nyilvánitani. *(Általános, élénk derültség és taps.)*

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa: a 6. §-t).*

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! A 6. §-hoz a következő módositást vagyok bátor elfogadásra ajánlani: »A cselédfelfogadás, szerződés-megkötés, szolgálatbalépés ideje április vagy október hónapokban határoztatik meg.«

Minden további indokolás nélkül vagyok bátor felolvasni egy levelet, a melyet Abádszalókról kaptam, az ottani uradalmi cselédségtől, azzal, hogy az ő nevükben is kérjem meg a a földmivelésügyi miniszter urat ily természetü intézkedés felvételére. Ebben a levélben — rövid néhány sor — a következőket kérik:

»Miután minket nem kérdeznek meg, kérjük, terjeszsze a képviselőház elé a következőt. Nálunk a cselédember szolgálati ideje az uj évvel kezdődik, a mikor a leghidegebb szokott lenni. Ekkor kénytelen a cseléd helyreállni és a családját egy avagy két nappal előbb elküldeni. Most annak a szegény cselédnek van öt vagy hat gyermeke, a kit be sem tud takarni és abban az emberölő hidegben vontatják két vagy három határon át, ugy hogy mikor a rendelt helyre ér, azok a kis porontyok félig fagyosak.

Lehetnek a törvényhozásban olyanok, a kik, rámondják, hogy ez izgatás, de én azt mondom hogy az olyan egyén, mint én, a ki ezt a kényszerutazást megpróbálta, az tudja, hogy ez igy helytelen, mert én 8 éves koromban tettem olyan kényszerutat, de ha 800 évig élnék is, borsózna a hátam. Azóta, ha látok egy olyan kényszerkocsit, önkéntelenül az jut eszembe: ugyan van-e rajta olyan félig fagyos gyermek, mint én voltam.

Tehát kérnők a cselédek atyját, a méltóságos földmivelésügyi miniszter urat, hogy ha már a cselédeknek annyi áldozatot tett, ezen keveset ne sajnálja az unokáktól, hogy vagy április 1-én, vagy október 1-én cseréljenek helyet a cselédek. Igaz, erre azt mondhatja az Omge, hogy akkor a gazdának legtöbb dolga van a mezei munkánál, de erre is van orvosság. Bánjon méltányosabban a gazda a cseléddel, akkor a mezei munkáját nem zavarja a cselédhurczolás, mert tapasztalatból tudom, hogy a hol méltányosan bánnak a cseléddel, csak halálozás vagy más közbejövő ok miatt kell cselédet felfogadni. Tehát minden gazda lakoljon a tetteért.«

Én a hangulatból is ugy tudom, több gazdaképviselőtársam is mondotta, hogy valóban a deczemberi és januári cselédköltözés kegyetlenség. Ha ezt a módositást el méltóztatnék a miniszter urnak fogadni, akkor ezzel a cselédeknek nagy szolgálatot tennénk és egy kegyetlen intézkedést és gyakorlatot humánussá változtatnánk át.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Azon tanácskozásokon, a melyeket e törvényjavaslat kérdésében folytattunk, ezt a kérdést tüzetesen és ismételten megbeszéltük. Eredetileg nekem is az volt az ideám, a melynek a t. képviselő ur kifejezést adott; azonban mikor az ország különböző vidékeinek képviselőivel értekeztünk, arra a meggyőződésre jutottunk, hogy vannak megyék, a melyekben gazdák és cselédek különbség nélkül ragaszkodnak bizonyos felmondási vagy pedig távozási időhöz, szóval, hogy egyöntetűen ezt a kérdést szabályozni nem lehet. Azonban azok a szabályrendeletek, a melyeket Mezőfi képviselő ur annyira kifogásolt, módot és alkalmat nyujtanak arra, hogy ez a kérdés az illető megyék által minél humánusabb módon szabályoztassék.

Kérem tehát a t. házat, hogy a módositástól eltekinteni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Maga a szakasz nem lett megtámadva. Felteszem tehát a kérdést elsősorban arra: méltóztatik-e a 6. §-t elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Külön fogom feltenni a kérdést Mezőfi képviselő ur toldására vonatkozólag. Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház elfogadja a 6. §-t a munkásügyi bizottság szövegezése szerint.

Most már a 6. §. második bekezdéseként a következőket hozza javaslatba Mezőfi Vilmos képviselő ur.

Hammersberg László jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos képviselő urnak ezen módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a módositást elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem tehát, hogy a képviselőház Mezőfi Vilmos ur módositását nem fogadja el.

Következik a 7. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 7. §-t).*

Elnök: Az előadó urakat illeti a szó. Nem kivánnak szólni. Ki van felirva?

Darányi Ferencz jegyző: Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: T. ház! A 7. §. második bekezdéséhez van szerencsém egy kis stiláris

módositást benyujtani, a melyet minden indokolás nélkül egyszerüen röviden felolvasok. Az eredeti szöveg helyébe kérem a következő szövegezésnek felvételét *(olvassa)*: »Tilos és semmis a szolgálati szerződés, ha a szolgálati időt évek, hónapok, hetek vagy napok határozott számában kifejezni nem lehet.« *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Vizy Ferencz!

Vizy Ferencz: T. ház! Tekintettel arra, hogy a szerződésnek feltételeit nem a munkás, hanem a gazdasági biztosok határozzák meg, ennélfogva bátorkodom az első ponthoz a következő módositást benyujtani *(olvassa)*: »A gazdasági cseléddel kötött szerződésnek bizonyos meghatározott időre kell szólnia.«

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Csitáry Béla! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Mezőfi Vilmos: A hetedik szakasz első bekezdése ugy van fogalmazva, hogy akár tiz évre is köthető az a cselédszerződés.

Hammersberg László jegyző: Miért nem!

Mezőfi Vilmos: Én ebben a cseléd nagy lekötöttségét látom és azért bátor volnék azt javasolni, hogy az első bekezdés helyett ez tétessék *(olvassa)*: »A gazdasági cseléddel kötött szerződés egy évnél hosszabb időre nem terjedhet.« Mert utóvégre mégsem szabad kodifikálni azt, hogy a cseléd kényszerhelyzetét a gazda esetleg kihasználhassa olykép, hogy azt mondja: Én csak ugy veszlek fel, ha öt esztendőre kötsz szerződést. Elég az egy esztendő, ha az letelt, kössenek ujabb szerződést.

Azután bátor volnék utolsó bekezdésnek a következőt javasolni *(olvassa)*: »Tilos és semmis a szolgálati szerződés, ha a gazda pontosan nem határozza meg a cseléd lakóhelyét.« Erre a javaslatomra a következő okok késztetnek: Megtörtént több esetben erre nézve, hogy panaszokat hallottam és olvastam, hogy a munkaadó szerződött egy mezőgazdasági cseléddel pl. Szegeden, de a birtoka, a hova azt az elszerződött cselédet elhelyezte, Szegedtől félnapi járó földre volt. A cseléd abban a hitben élt, hogy Szeged közelében fog lakhatni, ugy hogy esetleg Szegeden lakó rokonait vagy ismerőseit láthatja, vagy egyéb érdekét kielégitheti, és csak midőn a szeződést megkötötte, akkor tudta meg, hogy attól a helytől, a hol a szerződés megköttetett, messzefekvő helyre kell mennie.

Ha a szerződő cseléd tudatában van annak, hogy hová kell mennie, melyik vidéken, melyik járásban fog lakni, akkor nem lehet semmi kifogása, de azt kivánnám a törvényjavaslatban kimondatni, hogy a cselédet felfogadó gazda a szerződésben legyen köteles meghatározni azt a helyet, a melyet a cseléd lakóhelyéül szánt, ugy hogy a cseléd tisztában legyen azzal, ha a gazdához belép, hogy milyen környéken, hol fog ő lakni és a szerint tudja a maga dolgait elintézni.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Gaal Gaszton képviselő ur módositásához hozzájárulok, mert azt hiszem, az a szöveget szabatosabbá teszi. Vizy Ferencz t. képviselő uréhoz nem járulhatok hozzá, mert azt hiszem, az eredeti szöveg jobban kifejezi azt a gondolatot, a melyet ő kifejezni kiván.

A mi Mezőfi Vilmos t. képviselő ur módositását illeti, az a cselédeknek sem volna érdekében, hogy megszoritsuk egy esztendőre a szerződhetési jogot, mert pl. ha valaki cselédet kiván felfogadni, és az ország másik részében lakik, a cselédnek ott kell hagynia régi jó helyét, akkor az esetleg biztositást kiván az iránt, hogy egy év mulva nem veszti el a szolgálatát. A gyakorlat megmutatja, hogy igenis vannak esetek, a hol a szerződés egy évnél továbbra is terjedhet. A mi pedig azt illeti, hogy provizió kell az iránt, hogy megmondja a gazda a cselédnek, hogy hol fog lakni és minő birtokon fog szolgálni, hát én már sokféle cselédet láttam, de olyant, a ki nem tudta, hova szegődik, olyan naiv cselédet, magyar embert én nem láttam. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Következik a szavazás.

A 7. §-nak mindkét bekezdése meg lévén támadva, bekezdésenként fogom a szakaszt szavazás alá bocsátani.

A 7. §. első bekezdésével szemben Vizy Ferencz és Mezőfi Vilmos képviselő urak ellenindítványt nyujtottak be.

Vizy Ferencz ellenindítványa a következőképen szól.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa Vizy Ferencz ellenindítványát).*

Elnök: Mezőfi Vilmos ellenindítványa pedig a következőkép szól.

Egry Béla jegyző *(olvassa Mezőfi Vilmos ellenindítványát).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 7. §. első bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Vizy Ferencz és Mezőfi Vilmos képviselő urak ellenindítványával, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)*

Kérem azokat, a kik változatlanul elfogadják az első bekezdést, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem ennélfogva, hogy a képviselőház a 2. §. első bekezdését változatlanul elfogadja a munkásügyi bizottság szövegezése szerint és ennélfogva Vizy Ferencz és Mezőfi Vilmos képviselő urak ellenindítványai elesnek.

A második bekezdéshez Gaal Gaszton képviselő ur adott be módositást, a mi azt célozza, hogy a 7. §. második bekezdésében e kifejezés helyett: »szolgálati idő«, tétessék: »szolgálati időt« és azután e szavak: »bizonytalanul, vagyis akként van megjelölve, hogy azt« kihagyassanak.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 7. §. második bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Gaal Gaszton képviselő ur módositványával, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)* Kérem azokat, a kik a bekezdést változatlanul megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Ennélfogva tehát kijelentem, hogy a képviselőház a 7. §. második bekezdését Gaal Gaszton képviselő ur módositványával fogadja el.

Most még a 7. §-hoz utolsó bekezdésül Mezőfi Vilmos a következőket hozza javaslatba.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa Mezőfi Vilmos inditványát).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos képviselő urnak most felolvasott módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A képviselőház nem fogadja el Mezőfi Vilmos képviselő ur módosítványát.

Következik a 8. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 8. §-át).*

Elnök: A földmivelésügyi bizottság előadója kiván szólni. *(Felkiáltások a baloldalon: Elál!)*

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. ház! A 8. §. második bekezdéséhez tisztán félreértések elkerülése végett azt javaslom, hogy méltóztassék beszúrni ezt *(olvassa)*: »A gazda és cseléd 12 éven felüli családtagjai között.« Benne van a törvényben, hogy csak 12 éven felül szabad szolgálati szerződésre lépni a cselédnek, itt azonban ez határozottan kifejezve nincs, nehogy tehát ebből bármiféle félreértés lehessen, abban az irányban, hogy 12 éven aluli gyermekkel is végeztethet a munkaadó munkát, tisztán csak az ily félreértés elkerülése végett kérem e stiláris módositás elfogadását.

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Felkiáltások: Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Azt hiszem, t. ház, erre a módositásra semmi szükség nincs, mert a harmadik §-nál ez a kérdés el lett döntve, és egészen világosan intézkedik a törvény. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: A 8. §. első bekezdése nem támadtatott meg. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 8. §. első bekezdését a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a 8. §. első bekezdését a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadja.

A 8. §. második bekezdéséhez Mezőfi Vilmos képviselő ur azon módositást nyujtotta be, hogy e szavak után: »gazda és cseléd« szurassanak be a »12 éven felüli« szavak. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 8. §. második bekezdését a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a második bekezdést változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház a 8. §. második bekezdését változatlanul elfogadja; ennélfogva Mezőfi Vilmos képviselő ur módositványa elesik.

Következik a 9. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 9. §-t).*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, szólásra következik?

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A munkásügyi bizottságban az igen t. földmivelésügyi miniszter ur hozzájárult egy inditványomhoz, a mely a szeszes italoknak a gazda részéről való kiszolgáltatását erősen korlátozza. Ennél a szakasznál is egy ilyen értelmű módositást vagyok bátor benyujtani, a mely lehetetlenné teszi azt, hogy a gazda, bármilyen czimen szeszes italt szolgáltasson ki cselédségének. *(Helyeslés a középen.)* Azt hiszem, hogy ezt bővebben indokolni nem kell azok előtt, a kik tudják, hogy az alkoholizmus milyen veszedelem és különösen a szegényebb néposztály körében mily pusztitást visz véghez, elsősorban a cselédek és mezőgazdasági munkások között, a kik pláne konvencióképen is szeszes italt kötnek ki maguknak. Azt hiszem, hogy, ha még ők kivánják is ennek kiszolgáltatását, a törvényhozásnak arra kell törekednie, hogy ezen emberirtó szesznek kiszolgáltatását lehetetlenné tegye.

Módositásom igy hangzik *(olvassa)*: »Az első bekezdés végére tétessék: Egyáltalában a gazdának tilos bármely czimen a cselédnek vagy a cseléd családtagjának szeszes italokat kiszolgáltatni.« *(Ellenmondások balfelől. Felkiáltások a baloldalon: Egy pohár bort se adhasson neki! Ez túlzás!)*

Elnök: Kiván-e valaki szólni? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó urak nem kivánván szólni a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Nem járulhatok hozzá . . .

Elnök: Bocsánatot kérek, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitottam. Vártam, hogy fel fog-e szólalni a miniszter ur. A tanácskozás befejezése után nincs a felszólalásnak helye.

Visontai Soma: De a miniszter felszólalhat!

Egy hang *(balfelől)*: De nem a tanácskozás befejezése után!

Elnök: A tanácskozás befejezése után, midőn már szavazásra kerül a sor, nem szólhat a miniszter; az nem engedhető meg. Méltóztassék a házszabályokkal egy kissé tüzetesebben foglalkozni s akkor azután ilyen inczidensek nem fognak felmerülni.

Maga a 9. §. nem támadtatott meg, azt hiszem tehát, hogy a 9. §-t a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni méltóztatnak. *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot. Ugyancsak a 9. §-hoz Mezőfi Vilmos képviselő ur egy módositást nyujtott be, a mely a következőképen szól.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositást. Ellenmondások és derültség balfelől.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos képviselő urnak ezen módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem tehát, hogy a ház Mezőfi Vilmos képviselő urnak ezen módositványát nem fogadja el.

Következik a 10. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 10. §-át).*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 10. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a 10. §-t változatlanul elfogadja a munkásügyi bizottság szövegezése szerint.

Következik a 11. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 11. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 11. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a 11. §-t a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadja.

Következik a 12. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 12. §-át).*

Elnök: Az előadó urak nem kivánnak szólni. Ki van felirva?

Darányi Ferencz jegyző: Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: T. ház! Ehhez a szakaszhoz gr. Batthyány József t. képviselőtársam megbizásából van szerencsém a következő módositást benyujtani *(olvassa)*: »A mennyiben valamely szerződési megállapodás mibenlétét nem lehet megállapitani, a gazdaság helyén vagy legközelebbi környékén követett szokás irányadó.« Azt hiszem, hogy a dolog annyira világos, hogy bővebb indokolást nem kiván. Ajánlom elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Várady Károly jegyző: Bródy Ernő!

Bródy Ernő: T. képviselőház! A javaslat 12. §-a oly területre lép, a mely ismét elvi kérdésnek jelentőségével bir.

Nevezetesen a vármegyéknek megadja a magánjogok területén a szabályrendelet-alkotási jogot. Ez az intézkedés ellenkezik mindazokkal a rendelkezésekkel és elvi megállapitásokkal, a melyek a magyar törvényhozást vezették akkor, a mikor az 1869. évi IV. t. czikkben a közigazgatást elválasztotta a biráskodástól, a mennyiben ezen intézkedés végrehajtásával jog adatik a vármegyéknek, vármegyei törvényhatóságoknak a magánjogi területen szabályrendeleteket alkothatni. Az igen t. előadó ur tegnap azt mondotta, hogy ez a kérdés a tudomány szempontjából mellékes és épen az autonómia szempontjából kivánatos a vármegyei autonómia jogának fejlesztése. Legyen szabad hivatkoznom egy pártatlan, elfogulatlan organumra, a magyar jogászvilág egyik legelsőrangu organumára, a »Jogtudományi Közlöny«-re, a mely azt mondja ezen rendelkezésre vonatkozólag *(olvassa)*: »Evtizedek óta küzd a magyar jogászság az egységes általános magánjogért; örömmel üdvözöl minden lépést, a melyet a magyar állam a teljes jogegység felé tesz. A lépésről-lépésre való előtörés ezen nehéz munkája közben éri a jogászságot az a meglepetés, hogy a magánjog egyik legfontosabb részében a törvényhozás abdikálni készül a jogegységről s a törvényhozói hatalomról a törvényhatóságok javára.«

Tehát ép ebből látszik, hogy elsőrangu szempontnak tekintik azt a jogegység szempontjából, hogy a vármegyéknek külön szabályrendelet alkotási joga ne lehessen és itt nem fogadhatom el azt az érvelést, a melyet Návay Lajos t. képviselőtársam az általános vita alkalmával tartott beszédében kifejtett, a hol hivatkozott arra, hogy Csanádmegye az ő alispánsága alatt, épen az 1898: II. t.-cz. alapján, hozott olyan határozatokat, olyan szabályrendeleteket, a melyek a népnek javát voltak hivatva elősegiteni. Nem fogadhatom el pedig azért, mert ha csak bizalmi kérdésről volna szó, akkor nem volna szükség törvényre. De kérdezem, ha Návay Lajos igen t. képviselőtársam alispánsága alatt Csanádmegyében ilyen fontos határozatok hozattak: vajjon hozattak-e ilyenek az egész országban? Hiszen ha a bizalom kérdése volna a törvény, akkor sohasem kellene törvényt alkotnunk. Ha csupa Krisz-

tusokból állana az emberiség, akkor nem kellene törvényeket csinálni. De a törvény épen a bizalmatlanságot jelenti, épen bizalmatlan az emberekkel szemben, azért akarja őket megkötni és ezért kell a törvény.

Mondom, nem fogadhatom el ezt az álláspontot, hogy t. i. bizzunk csak a vármegyéknek jóakaratában, szociális érzékében, azért, mert egyrészről a szaktudás, másrészről pedig a jogi képzettség nincsen ezekben a testületekben olyan mértékben kifejlődve és hivatásuk sem erre rendeli őket, hogy egy ilyen nagy jogositvány a magánjogi alkotás területén, az ő részükre kivánatos volna. De ellentétben áll ez azon kardinális elvvel is, hogy a közigazgatás a biráskodástól elválasztandó.

Hogy pedig, igen t. képviselőház, az én álláspontom és állásfoglalásom nem egyoldalu, azt mutatja az, hogy maga a tervezete ennek a javaslatnak, szintén ugy provideál, hogy elsősorban ennek a törvénynek szabályai nyernek alkalmazást és azután következik a magánjognak alkalmazása. Tehát magának a törvénynek eredeti javaslata egyértelmű az én felfogásommal, a mint hogy egyáltalán az eredeti tervezet általános szociális szempontokból olyan ujitásokat és olyan helyes felfogást tanusitott, hogy ha abban az alakjában került volna a képviselőház elé, azt hiszem ilyen vitáktól, a vitának ilyen széles mederben való folytatásától meg lettünk volna kimélve.

Arra is történik hivatkozás, hogy tulajdonképen már az 1876. évi és az 1898. évi törvényben is meg van adva a vármegyék szabályrendeletalkotási joga. Ezzel szemben konstatálom azt, igen t. képviselőház, hogy ilyen mértékben, ilyen széles mederben és ilyen módon ebben a két előbb emlitett törvényczikkben sincs megadva ez a jog. Mert az 1876: XIII. t.-cz. 121. §-a szerint a törvényhatóságok felhatalmaztatnak, hogy a cselédügynek a jelen törvény által nem érintett, az illető hely vagy vidék viszonyainál fogva fontossággal biró részei iránt szabályrendeleteket alkothassanak. Itt tehát nincs szó magánjogról.

Az 1876. évi törvényben csak adminisztrativ jellegű intézkedések vannak, a melyek kiterjednek a cselédség egész területére, — a cselédközvetitésnek terrénumára is — a hol a szabályrendeletalkotási jog, adminisztrativ szempontból, helyes volt.

De az 1898: II. t.-cz. sem megy olyan messzire, mint ez az uj törvényjavaslat. Az 1898: II. t.-cz. 76. §-a felhatalmazza a törvényhatóságokat, hogy a munkaadó és a gazdasági munkások közötti jogviszonynak, a jelen törvény által nem érintett, a helyi viszonyoknál fogva fontossággal biró részeiben a törvényhatóság területén működő gazdasági egylet véleményének meghallgatásával külön szabályrendeletet alkothassanak. Tehát ez a törvény sem szól magánjogról.

Ezek szerint az 1876. évi és az 1898. évi törvény is csak szorosan vett adminisztrativ intézkedések keretében engedi meg a magánjogi alkotásnak területén a vármegyéknek a szabályrendelet alkotási jogositványt, ellenben speczialiter magánjogok alkotásáról a törvények említést nem tesznek.

Ennélfogva tehát, t. képviselőház, mivel itt egy fontos elvi kérdést látok ebben a javaslatban és ebben a tételes intézkedésben lefektetve, s mert ez a tételes intézkedés ellenkezik egyrészről jogfejlődésünkkel, másrészről pedig azzal a kifejezett és törvényben tételekbe foglalt elvi alappal, hogy t. i. a közigazgatás a biráskodástól elválasztandó: a magam részéről kijelentem, hogy ezt a szakaszt nem fogadom el. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Ki következik?

Egry Béla jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Ugyanazokat óhajtottam volna elmondani, a miket előttem szólott t. képviselő ur már elmondott, a miért is minden további indokolás nélkül bátorkodom a következő módositást benyujtani *(olvassa)*: »A 12. §. első bekezdésében a törvényhatóságoknak e törvény alapján alkotott szabályrendelete« szavak hagyassanak ki.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha senkisem kiván szólni, a vitát bezárom. Az előadó ur kiván szólni.

Bernát István a munkásügyi bizottság előadója: Mélyen t. képviselőház! Bátor vagyok kérni a t. házat, hogy szemben a Bródy Ernő, illetve Mezőfi Vilmos t. képviselő ur által tett javaslattal, a 12. §-t a munkásügyi bizottság szövegezésében méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés.)* Azok a nehézségek, a melyeket ők látnak e dologban, és azok az aggodalmak, a melyeket táplálnak, a valóságban nem léteznek. Mert nekünk kodifikált magánjogunk abszolute nincs, és ez az a tény, a melyre egyébiránt a Jogtudományi Közlönyből olvasott rész is utal, hogy azért csak küzd és törekszik ma a jogászság, de elérni nem tudta. Ily körülmények közt kellő garanczia az, ha a belügyminiszter és a földmivelésügyi miniszter által felülvizsgált és jóváhagyott szabályrendeletek intézkednek bizonyos, talán a magánjogi köröket érintő viszonyokban is. Azt hiszem, a miniszterekben meg kell annyira bizni, hogy ily aránylag alárendelt jelentőségű kérdést ugy fognak elintézni, hogy a köznek abból kára nem lehet. Ennélfogva kérem a szakasz elfogadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: A földmivelésügyi bizottság előadója nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Felteszem a kérdést: méltóztatnak-e a 12. §. első bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur módositásával, a mely azt czélozza, hogy ezek a szavak: »e törvény alapján alkotott szabályren-

delete« hagyassanak ki, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

Hammersberg László: Magát az eredeti szöveget! *(Derültség.)*

Elnök: Kérem azokat, a kik nem fogadják el az eredeti szöveget, hanem Mezőfi Vilmos t. képviselő ur módositásával fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház a 12. §. első bekezdését változatlanul elfogadja a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, és ennélfogva Mezőfi Vilmos képviselő ur módositványa elesik.

A második bekezdéshez Gaal Gaszton képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy a »gazdaság« szó után tétessenek e szavak: »helyén vagy legközelebbi«. Kérdem: méltóztatnak-e a 12. §. második bekezdését változatlanul elfogadni, szemben Gaal Gaszton képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház nem fogadja el a szakasz eredeti szövegét, hanem elfogadja Gaal Gaszton képviselő ur módositásával.

Következik a 13. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 13. §-t).*

Elnök: Az előadó urak kivánnak szólni? Nem kivánnak szólni.

Ha szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 13. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 14. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 14. §-t).*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, ki következik?

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. ház! A 14. §-hoz kétrendbeli módositásom van.

Az első pont azt mondja, hogy az esetben nem köteles a gazda a cselédet, a kivel már a szerződést megkötötte, felfogadni, ha utólag valami olyan körülmény jut tudomására, a melynek alapján a cselédnek vagy háznépének hűsége, erkölcsi magaviselete ellen alapos kifogást érvényesithet. Ezt a meghatározást én igen tágnak tartom, és azt hiszem, hogy ennek alapján minden tetszetős ürügyet felhasználhat a gazda és megtagadhatja a cseléd felfogadását. Mert hogyan tud ő a cseléd hűsége és erkölcsi magaviselete ellen kifogást tenni, mikor még nem volt alkalma meggyőződni arról, vajjon az a cseléd hozzá hű-e és vajjon annak a cselédnek és háznépének erkölcsi magaviselete kifogástalan-e? *(Felkiáltások: Utólag hallotta!)*

A szerződés megkötésekor legyen már neki arra gondja és módja, hogy meggyőződést szerezzen, vajjon olyan embert fogad-e fel, a ki beleillik az ő gazdaságába. Én tehát, mivel itt a gazdának tág teret adunk arra, hogy ha akarja, felfogadja a cselédet, ha pedig akarja, ne fogadja fel, másrészt pedig a következő szakasznál, a mely viszont meghatározza, hogy a cseléd mikor tagadhatja meg a belépést, nincs határozat a tekintetben, hogy a cseléd megtagadhatja a gazdához való belépést, ha olyan körülményeknek jut tudomására, a melyek szerint a gazda vagy háznépének erkölcstelen viselkedése miatt alapos kifogást emelhetne. Miután tehát az osztó igazság nincs meg ezen két szakaszban, tisztelettel kérem, hogy a szakasz *a)* pontja hagyassék ki.

A bizottsági tárgyalásban szives volt a földmivelésügyi miniszter ur azon inditványomat elfogadni, hogy csak az esetben tagadhatja meg a munkaadó a ragályos betegségben szenvedő cselédnek a szolgálatba állást, ha sulyos az a betegség. Ezt én köszönettel honorálom. Már most bizonyos, hogy a cseléd e szakasz értelmében igen rossz helyzetben van.

Megbetegszik a szegény, a mi a véletlen dolga és ragályos betegségben betegszik meg, a mi elvégre mindegy, betegség és betegség közt különbség nincs, akár ragályos, akár nem, ő mindenesetre szenved és igényt tarthat az emberi szánalomra. Megbetegszik a cseléd, munka és szerződés nélkül marad és nincs az a reménye sem, hogy, ha felépül, kenyeret fog kapni. Én tehát emberbaráti szempontból a következő módositás elfogadását kérem: A *d)* pont után szurassék be: »ha a gyors felgyógyuláshoz van remény, ez esetben a gazda 14 napi haladékot köteles adni, a mely idő után a már egészséges cselédet befogadni köteles«. Ez a módositás azt involválja, hogy, ha 14 nap alatt felgyógyulhat a cseléd orvosi vélemény alapján, köteles legyen a gazda ezen 14 napot megvárni, és ha semmi kifogás már a cseléd ellen nincs, vagyis annak a ragályos betegsége megszünt, köteles őt a szolgálatba visszafogadni. Ezen 14 napi haladék mellett a gazdaság nem megy tönkre és mindegy, ha 14 nappal később fogad fel uj cselédet.

Kérem módositásom elfogadását.

Darányi Ferencz jegyző: Buza Barna!

Buza Barna: T. ház! A most érvényben lévő 1876. évi cselédtörvénynek megfelelő szakaszában egy rendelkezés van, a mely szerint a gazda akkor sem köteles cselédjét elfogadni, hogy ha elemi csapás folytán olyan helyzetbe jut, hogy cselédtartásra többé nincs szüksége. Ezen rendelkezés, ugy a hogy, a 76-iki törvény kimondja és ugy, a hogy most érvényben van, határozottan nagyon hátrányos és nagyon igazságtalan a cselédekkel szemben, mert ha szerencsétlenség és hátrány a gazdára nézve az az elemi csapás, a mely éri őt, és ha ebből a gazdának kára és nehézsége van, viszont a cselédre végzetes lehet az, hogy a miatt, mert a gazdát épen a szolgálatba lépés előtt egy pár nappal ily természetű elemi csapás érte, a cseléd a szolgálatba lépés napján ott álljon,

hogy szolgálat nélkül, kenyér nélkül marad és semmiféle kártérítést, semmiféle kárpótlást, még csak felmondási időre járó fizetést sem kap, szóval a gazdát érő elemi csapás a gazdára csak sulyos, tehát káros dolog, de a cselédre esetleg még megsemmisitő is lehet, a mi igazságtalan és kegyetlen dolog a cseléddel szemben.

A most érvényben lévő törvénynek ez a rendelkezése ebből a törvényből egészen kimaradt, tehát ez a törvény a cselédek javára ezt a rájuk nézve káros, igazságtalan intézkedést nem tartja fenn. Ez oly előnye ennek a törvénynek, a régi törvénynyel szemben a cselédek javára, a mely előnynek élvezésétől a javaslatnak ellenzői a cselédeket meg akarják fosztani és azáltal, hogy ezt a javaslatot ellenzik és annak törvényerőre emelkedését meg akarják akadályozni, a cselédeket annak akarják kitenni, hogy továbbra is a rájuk nézve igazságtalan, hátrányos rendelkezések sulya alatt legyenek.

De ha igazságos, hogy a cselédekkel szemben ezen most érvényes rendelkezés hátrányait megszüntessük, ennél a javaslatnál igazolódik be talán legjobban az, hogy ebben a törvényben végig ugyanazt a szabályt, ugyanazt az elbánást nem lehet alkalmazni a nagybirtokkal és a kisbirtokkal szemben, hogy több intézkedésnél, de különösen ennél is a nagybirtokos és a kisbirtokos közt különbséget kell tenni, mert ha nem tennénk, akkor itt érvényesülni fog az az igazság, hogy igen sok esetben az egyenlőség túlzásba vitele szüli a legnagyobb egyenlőtlenséget, mert a mi káros, a mi nehézséggel és kényelmetlenséggel jár a nagybirtokosra nézve, az a kisbirtokosra, a kisgazdára nézve egyenesen végzetes lehet, és igy ha valamely intézkedést fentartunk is egész terjedelmében, gondoskodni kell, hogy ezen intézkedés azután a kisgazdára ne legyen elviselhetlenül káros és ne legyen néha megsemmisitő hatásu. *(Igaz! Ugy van!)*

Ha a nagybirtokost éri oly elemi csapás, melynélfogva egyik-másik cselédjének tartását, vagy cselédjei bizonyos részének tartását be kell szüntetnie, hogy ha ő a cselédet azért mégis tartozik elfogadni és annak egy évre, illetőleg az egész szerződési időre járó bérét kiadni és megfelelő lakásáról, vagy annak pénzbeli pótlásáról gondoskodni, ez legfeljebb valamivel nagyobbá, valamivel kellemetlenebbé teszi arra a nagybirtokosra annak az elemi csapásnak az elviselését. De, ha egy kisbirtokosnak egész gazdasága elpusztul valami elemi csapás következtében, hogy az a kisbirtokos még ráadásul köteles legyen az ő gazdaságában megfogadott cselédet az egész szerződési időtartamra, legtöbbször egy esztendőre fizetéssel és lakással is ellátni, az arra a kisgazdára, kisbirtokosra elviselhetetlen és megsemmisitő hatással lehetne. Hát itt van az a hely, itt van az az alkalom, a hol distingválnunk kell a kisbirtokos és a nagybirtokos közt és a kisbirtokosra nézve kiegyenlitőleg, igazságosan némi kedvezményt kell megállapitani ennek a rendelkezésnek sulyossága tekintetében.

Épen azért ehhez a szakaszhoz tisztelettel azt a módositást inditványozom, hogy a 14. §. végére uj bekezdésként felveendő a következő szöveg *(olvassa)*: »Ha azt a gazdát, a ki évi 200 koronánál kevesebb egyenes adóval van megadóztatva, a szerződés megkötése után olyan elemi csapás éri, hogy annak a következtében a cselédet be nem fogadhatja, a gazda visszaléphet a szerződéstől, ha a cseléd egy negyedévi bérét és járandóságainak egy negyedévre eső értékét kiszolgáltatja.«

Ezzel a cseléd érdeke is nemcsak a lehetőségig meg van oldva, hanem érdekeinek védelme igazságosan össze van egyeztetve a kisgazda érdekeinek védelmével. Ezért tisztelettel kérem módositásom elfogadását. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Gr. Zichy Vladimir!

Gr. Zichy Vladimir: T. képviselőház! A 14. §. *b)* pontja a következőket tartalmazza *(olvassa)*: »Ha a cseléd akkor, a mikor szolgálatba kellene lépnie, veszélyes ragadós betegségben szenved.« T. i. ez azon esetek közé tartozik, a mikor a gazda a cseléd befogadását megtagadhatja.

A közegészségügy terén nyilvánuló és érvényesülő egész modern felfogás ellentétben állana azzal, ha imperative köteleztetnék a gazda arra, hogy ragadós betegségek behurczolását az ő tulajdonába, az ő majorjába, az ő pusztájába kénytelen volna eltürni. De egyuttal a legnagyobb igazságtalanság és inhumanitás volna, ha ezen rendelkezés nem foglaltatnék benne a törvényben, és azok a cselédek, a kik magukon nem tudván segiteni, kénytelenek helyüket elfoglalni, ki lennének téve annak a veszélynek, hogy egy más cseléd, a ki ragadós betegséggel fertőztetve oda bevonul, őket is megfertőztesse.

Miután a törvényjavaslat ezen intézkedése helyesnek látszik, méltóztassék elfogadni a következő módositást, illetőleg toldást, a mely nem tartalmaz egyebet, mint talán ezeknek az eshetőségeknek bővebb precizirozását.

A 14. §. végére uj bekezdésül felveendő a következő szöveg: »Ha a cseléd felesége vagy vele egy háztartásban élő gyermeke akkor, mikor a cselédnek szolgálatba kellene lépnie, ragadós betegségben szenved, a gazda a cselédet és családtagját nem köteles befogadni addig, a mig a fertőzés veszélye fenforog. Ha a fertőzés veszélye egy hónapon túl tart, a gazda a cselédet elfogadni nem köteles.«

Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék ezt mint uj bekezdést ezen szakaszhoz hozzátoldani és inditványomat elfogadni. *(Helyeslés.)*

Darányi Ferencz jegyző: Hammersberg László.

Hammersberg László: T. képviselőház! Kijelentem, hogy az előttem szólott t. barátom módositványát elfogadom. Egyébiránt a szóban forgó *b)* ponthoz még azt a módositást vagyok bátor inditványozni, hogy ez a szó: »veszélyes« töröltessék. T. i. mikor egyszer ragadós betegségről van szó, akkor igen nehez ezt a nagyon tág fogalmat és szót odatenni, hogy »veszélyes«, mert egyik felfogás szerint veszélyes, a másik szerint nem az valamely betegség. Az egyik csak az imminens életveszélyes betegséget tartja veszélyesnek, a másik más kategóriára is alkalmazza ezt. Én tehát azt hiszem, hogy elég a ragadós betegség fenforgása és megléte, hogy kizáró okot képezzen a cseléd befogadására nézve. *(Helyeslés.)*

Tisztelettel kérem inditványom elfogadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve.

Ernszt Sándor: T. ház! A munkásügyi bizottság ezen szót: »veszélyes«, a szövegből kitörölte volt, mert nem akarta azt, hogy a cseléd akkor, a midőn annak van kitéve, hogy helyét változtassa, indokolatlanul és félremagyarázható okokból és ürügyekből könnyen elüthető legyen attól, hogy helyét elfoglalhassa. Kérem, méltóztassanak a munkásügyi bizottság javaslatát elfogadni. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván nyilatkozni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Mezőfi Vilmos t. képviselő ur kétrendbeli módositást terjesztett elő. Az egyik a 14. §. *a)* pontjára vonatkozik, a melyet ő töröltetni kiván. A szakasz azonban lényegesen szenvedne az által, hogy ha az *a)* pont töröltetnék, mert itt arról van szó, hogy ha a gazdának a cseléd megfogadása után jutna tudomására az ő hütlensége, vagy kifogásolt erkölcsi magaviselete, a melyet a szerződéskötéskor még nem ismert. Azt hiszem, hogy igen méltányos, hogy ez okát képezze az el nem fogadásnak.

A 14. §. *b)* pontját illetőleg nem tartok intézkedést szükségesnek, mert ez elég világos és mert a családtagokra nézve ugyis történik intézkedés gr. Zichy Vladimir javaslatával, mivel különösen a családtagokkal történhetnék méltánytalan eset, miután a gyermekeknél szoktak leginkább ilyen fertőző betegségek előfordulni. A gyermekeket illetőleg pedig gr. Zichy Vladimir képviselő ur módositása segit a dolgon. Hammersberg László t. képviselő ur módositásához hozzájárulok.

A mi végül Buza Barna képviselő ur módositását illeti, azt én azon szempontból fogadom el, hogy egyfelől gondol az elemi csapás eshetőségére, másfelől elemi csapás esetén a kisgazdára, már pedig, — a mint azt többször hangsulyoztam — hogy ha a kisgazdák érdekében méltányos módositások inditványoztatnak, azok elől én elzárkózni nem szándékozom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Elsősorban felteszem a kérdést: méltóztatnak-e a 14. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki. *(Helyslés.)*

Következnek a módositások. Elsősorban is a 14. §. *a)* pontját Mezőfi Vilmos képviselő ur töröltetni kivánja. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 14. §. *a)* pontját változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur törlő inditványával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház a 14. §. *a)* pontját a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadja, minélfogva Mezőfi Vilmos képviselő ur törlési inditványa elesett.

A 14. §. *b)* pontjához Hammersberg László képviselő ur nyujtott be módositást, mely ugy szól, hogy a »veszélyes« szó hagyassék ki. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 14. §. *b)* pontját változatlanul elfogadni, szemben Hammersberg László képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a *b)* pontot változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház a *b)* pontot Hammersberg László képviselő ur módositásával fogadta el.

A *b)* pont után Mezőfi Vilmos t. képviselő ur a következő módositványt hozta javaslatba.

Egry Béla jegyző *(olvassa Mezőfi Vilmos módositását).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos t. képviselő urnak most felolvasott módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását.

A 14. §. végére uj bekezdést hoz javaslatba Buza Barna képviselő ur. Kérem annak felolvasását.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a módositást.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Buza Barna képviselő urnak a 14. §-hoz beadott és most felolvasott módositványát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a módositást elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem,

hogy a képviselőház Buza Barna képviselő ur módositását elfogadja.

Ugyancsak a 14. §. végére uj bekezdés gyanánt gr. Zichy Vladimir képviselő ur a következő szöveget kivánja felvétetni.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e gr. Zichy Vladimir képviselő urnak most felolvasott módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a módositást elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem tehát, hogy gr. Zichy Vladimir képviselő urnak most felolvasott módositását a képviselőház elfogadta.

Következik a 15. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 15. §-t).*

Elnök: Az előadó urak nem kivánnak szólni. Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Thaly Ferencz!

Thaly Ferencz: T. képviselőház! A törvényjavaslat azt czélozza, hogy a gazda és cseléd közti viszony lehetőleg nyugodt és zavartalan legyen, a mennyire ezt törvényhozásilag el lehet érni és erre vonatkozólag kettős intézkedést tesz. Nevezetesen széleskörű intézkedés van lefektetve e javaslatban a cseléd sorsának, anyagi helyzetének javitására vonatkozólag; a másik intézkedése a javaslatnak szól a szolgálati szerződés biztositásáról. Ugyszólván ez a két pillére a javaslatnak, a melyeket egymástól külön tárgyalni ugyszólván lehetetlen.

Erre vonatkozólag a 15. §. azokat az eseteket tárgyalja, hogy mikor nem köteles a cseléd szolgálatba lépni, hogy mikor nem köteles a cseléd a megkötött szolgálati szerződést megtartani.

Azt hiszem, hogy nagyon is meg kell vizsgálnunk ezeket az eseteket és csak kellőleg megokolt eseteket szabad ezen javaslatba felvenni azért, hogy a szolgálati szerződés biztositva legyen, mert Magyarország ma is agrár, mezőgazdasági állam és igy állami érdek az, hogy itt a mezőgazdasági gazdálkodás, a mezőgazdasági üzem zavartalanul folytatható legyen. De épen a javaslatban lefektetett intézkedések a már évek óta válságban lévő gazdák vállaira olyan terheket raknak, a melyekkel szemben pusztán a szolgálat biztositására szolgáló intézkedéseket kapják a gazdák rekompenzációként. Azt hiszem, tcljesen indokolva van, hogy ennek a javaslatnak azon intézkedéseit, a melyek teljesen és világosan nincsenek megokolva az osztó igazság és méltányosság szempontjából, hagyjuk ki vagy módositsuk ebben az irányban. A *b)* pont azt mondja, hogy ha a beszegődés után a cselédre örökösödés utján olyan ingatlan birtoka száll, a melynek kezelésc szükségessé teszi jelenlétét, a cseléd nem köteles szolgálatba lépni.

Én nem tudom összeegyeztetni sem az igazsággal, sem a méltányossággal, hogy akkor, a mikor a cseléd jobb helyzetbe kerül és maga is gazdává változik, kárt szenvedjen a gazdája. De bátor vagyok egy körülményre felhivni a t. ház figyelmét. A cseléd, a mikor szerződik, nemcsak magát kötelezi le, hanem megköti a gazdát is: már most a törvényjavaslatban éves cselédről van szó és Magyarország legtöbb vidékén általában éves cselédek vannak. Az éves cselédek felfogadása a szegődés alkalmával történik. Már most a kivándorlás és az iparfejlesztési akczió folytán, tudjuk, hogy munkáshiány van, tudjuk, mennyire meg van nehezitve a gazdának az, hogy cselédet kaphasson. És nevezetesen egyáltalában alig lehetséges cselédet kapni máskor, mint a szegődési időpontban. Ebben az időpontban azután a gazda biztosit magának cselédet, nem fölös számban, hanem csak a szükséges számban. Már most azután beáll az az eset, a melyről a szakasz szól és lehetetlen, hogy emiatt a gazda károsodjék az által, hogy cselédjét elveszitse. Az 1876: XIII. t.-cz. erre vonatkozó rendelkezése, nézetem szerint, ma is megfelel, mert az hozzáfüzi azt, hogy ebben az esetben azonban köteles a cseléd alkalmas helyettesről gondoskodni.

Én részemről bátor vagyok módositást ajánlani, hogy a 15. §. *b)* pontjánál a javaslat szövege után tétessék *(olvassa)*: »Ez esetben azonban alkalmas helyettesről tartozik gondoskodni«. *(Élénk helyeslés.)* Azt hiszem, ezt a méltányosság és az osztó igazság is megkivánja.

Elnök: Ki következik?

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Előttem szólott t. képviselőtársam inditványát nem fogadhatom el, mert a törvényjavaslat 15. §-ának *b)* pontja kivételesen igen bölcs és humánus intézkedést tartalmaz. Én ezt ugy fogom fel, hogy arra törekszik a törvényjavaslat ezen szakasza, hogy ha a cseléd önállósitani tudja magát, akkor a csclédsorból kiléphessen mint önálló kisgazda.

Hammersberg László: Kiléphet!

Mezőfi Vilmos: De csak akkor, ha a szerződésc letelik.

Hammersberg László: Tessék elolvasni! Csak a pajtását kérje meg, hogy álljon be helyette! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Mezőfi Vilmos: Én ugy fogom fel a javaslatot, hogy alkalmat akar adni a cselédnek önállósitásához; sőt ezt még bőviteni kellene nézetem szerint, hogy necsak akkor ne legyen köteles beállani, ha örökség száll rá, hanem akkor is, ha időközben olyan vagyoni helyzetbe kerül, hogy saját pénzével olyan földbirtokot tudott vásárolni, a melyen mint önálló kisgazda kenyerét megkeresheti. A munkásügyi bizottságban is megtétetett t. képviselőtársam javaslata, a bizottság azonban leszavazta és változatlanul meghagyandónak vélte az eredeti

szöveget. Én tehát azt hiszem, hogy a t. képviselőház ne tegye ezt a rendelkezést rosszabbá, hanem adja meg a cselédnek azt a lehetőséget, hogy ha örökség utján birtok háramlik rá, akkor ne kelljen neki cselédül elszegődnie.

Az én módositásom egy uj pont felvételét czélozza. Az 1876: XIII. t.-cz. 22. §-ában a *b)* pont ezt mondja *(olvassa)*: »Nem köteles a cseléd a szolgálatba belépni, ha a cselédtől, a nélkül, hogy ez a beszegődés alkalmával kiköttetett volna, az kivántatnék, hogy gazdáját kövesse akkor is, a midőn az lakását állandóan más községbe teszi át.«

Nem tudom, hogy ezt a rendelkezést miért nem vették át ebbe a törvénybe?

Hammersberg László: Azért, mert itt gazdasági és nem házi cselédekről van szó!

Mezőfi Vilmos: Ha az 1876. évi tehát, évtizedekkel ezelőtt alkotott törvénybe ezt a humánus rendelkezést bevették, sehogy sem értem, hogy évtizedek után miért nem vették be a törvényjavaslatba ezt a rendelkezést a mezőgazdasági cselédek előnyére.

En ugy fogom fel a dolgot, hogy ha pl. a cselédet Csongrád megyében felfogadják a szegvári majorba, ha azután a gazda egy földbirtokot vásárol Máramaros vármegyében, köteles őt a cseléd oda követni. Ennek lehetőségét ki kell küszöbölni. Ezért vagyok bátor javasolni, hogy az 1876: XIII. t.-cz. 22. §-ának *d)* pontját méltóztassék ebbe a törvényjavaslatba ujból beiktatni.

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Hammersberg László.

Hammerberg László: T. ház! Ugyanazon indokból, a melyből az előző 14. §. *b)* pontjában törölni kértem azt a szót, hogy »veszélyes«, inditványozom, méltóztassék elfogadni azon módositványomat, hogy a 15. §. *g)* pontjából ez a szó, »veszélyes« töröltessék. Van szerencsém erre vonatkozó módositványomat benyujtani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván nyilatkozni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Mezőfi Vilmos képviselőtársammal szemben meg kell jegyeznem, miszerint egy olyan rendelkezés, hogy a cseléd, ha egy birtokot vásárol, a szerződés alól azonnal menekülhessen, nagyon veszélyes volna azért, mert akkor vesz a cseléd 50 forintért egy kis szőlődarabot és kitelel, tavaszszal pedig felmondja a szolgálatot és elmegy. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Ilyen lehetetlen rendelkezéseket tehát a törvénybe felvenni nem lehet. *(Helyeslés.)* Egészen más az örökösödés kérdése, a mely bizonytalan rá nézve és az örökösödésre nézve is ki van mondva, hogy csak akkor, ha a vagyon kezeléséhez az ő jelenléte okvetlenül szükséges.

En azt hiszem, hogy el van hibázva Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam hivatkozása az 1876. évi XIII. t.-cz. 22. §-ának *d)* pontjára is, mert a nevezett szakasz *d)* pontja a belső cselédekre vonatkozik, a gazda lakásáról beszél, a belső cselédekre nézve fontos és döntő a gazda lakása, de a külső cselédekre nézve nem a gazda lakása az irányadó, hanem a birtok, a melyen szolgál. Ennélfogva kérem a t. házat, méltóztassék Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam módositásaitól eltekinteni és azon kimeritő indokolás után, a melylyel Thaly Ferencz t. képviselőtársam javaslatát megindokolta, Thaly Ferencz módositását elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó urak szólni nem kivánván, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a 15. §-nak meg nem támadott részét a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

A 15. §. *b)* pontjához Thaly Ferencz képviselő ur adott be módositványt, a mely azt czélozza, hogy a *b)* pont után a következő szavak tétessenek *(olvassa)*: »Ez esetben azonban alkalmas helyettesről tartozik gondoskodni.« *(Általános helyeslés.)*

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Thaly Ferencz képviselő urnak a 15. §. *b)* pontjához beadott ezen toldását elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház Thaly Ferencz képviselő ur toldását elfogadja.

Következik Hammersberg László képviselő urnak azon módositása, *(Felkiáltások balfelől: Két óra! Halljuk! Halljuk!)* hogy a 15. §. *g)* pontjában ezen szó: »veszélyes« töröltessék. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 15. §. *g)* pontját Hammersberg László képviselő ur módositásával szemben változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem kivánja a *g)* pontot változatlanul elfogadni s ennélfogva kijelentem, hogy a képviselőház a 15-ik §. *g)* pontját Hammersberg László képviselő ur módositásával fogadja el.

Végül Mezőfi Vilmos képviselő ur a 15-ik §-ba a következő pontot kivánja *h)* pont gyanánt beiktattatni.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos képviselő ur ezen inditványát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el Mezőfi Vilmos képviselő ur inditványát.

T. ház! A tanácskozásra szánt idő letelt; annálfogva a tárgyalást félbeszakitjuk s azt a

legközelebbi ülés napirendjére halasztjuk. Bátor leszek a ház legközelebbi ülésének idejére és napirendjére nézve a t. háznak javaslatot tenni. *(Halljuk!)* Javaslom, hogy a képviselőház legközelebbi ülését holnap, szerdán, május 29-én délelőtt tiz órakor tartsa. Ezen ülés napirendjén legyen: elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; az inditvány- és interpellációskönyvek felolvasása és végül a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Méltóztatik ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Luby Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

163. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 29-én, szerdán,

Rakovszky István utóbb **Návay Lajos** elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Kérvények és feliratok bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Elnöki előterjesztés az urnapi istentisztelet tárgyában. — Lányi Mór interpellácziója az igazságügyminiszterhez a bácsmegyei kiházasitó szövetkezetek visszaélései tárgyában. A miniszternek erre adott válasza. — Czobor László interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez a párkánynána—balassagyarmati vonalon a vasuti menetrend megváltoztatása tárgyában. — Lengyel Zoltán interpellácziója az igazságügyminiszterhez az uzsoraszövetkezetek megszüntetése tárgyában. A miniszternek erre adott válasza. — Halász Lajos interpellácziója a pénzügyminiszterhez az 1899. évi XXII. t.-cz. hatályának fentartása tárgyában. A miniszternek erre adott válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, gr. Andrássy Gyula, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza miniszterek és Bartóky József miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 5 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Egry Béla jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Darányi Ferencz, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Várady Károly jegyző ur.

Következik a tegnapi ülés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesitése. Kérem a jegyző urat, hogy a jegyzőkönyvet felolvasni sziveskedjék.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 1907. május hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyv hitelesitése ellen, igen vagy nem? *(Nincs!)* Ha nincs, akkor a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom.

Bemutatom a kolozsvári vasutasgyülésnek Moskovitz Iván képviselő utján beadott kérvényét a vasutasok fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Minthogy e törvényjavaslat tárgyában a pénzügyi bizottság jelentését már bemutatta, javaslom, hogy a kérvény tétessék le a ház asztalára és az emlitett törvényjavaslattal együttesen nyerjen elintézést. Méltóztatnak hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Másodszor: Bemutatom Szatmár vármegye közönségének feliratát, továbbá Nyirpilis, Magyarnándor, Kóka, Erselind, Kisvarjas, Tab, Kisujszállás, Tiszabő, Kohány, Nyiracsád kétrendbeli, Csereczel és Kiskunhalas községek munkásainak Mezőfi Vilmos képviselő utján beadott kérvényeit a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Javaslom, hogy tétessenek le a ház asztalára, és a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslattal együttesen nyerjenek elintézést. Méltóztatnak hozzájárulni? *(Helyeslés.)*

Harmadszor: Bemutatom Hajdu vármegye közönségének kétrendbeli feliratát és Csanád vármegye közönségének egyrendbeli feliratát az alkotmánybiztositékok megvalósitása és a gazdasági önállóság megteremtése iránt; *(Helyeslés.)* továbbá

Fejér és Hajdu vármegye közönségének feliratát a hadügyi költségek emelése ellen;

Csanád és Hont vármegyék, valamint Nagyvárad város közönségének feliratát az adóreform tárgyában;

Csanád és Zala vármegye közönségének feliratait a városi és községi segédszemélyzet viszonyainak javitása végett;

Tolna vármegye közönségének kétrendbeli feliratát a Duna tolnai részének szabályozása iránt és az utlevélügy rendezése miatt;

Csanád vármegye közönségének feliratát a czukorárak leszállitása ügyében;

Fejér vármegye közönségének feliratát, a magyar nyelvű czégfeliratok kötelező használata végett;

Kisküllő vármegye közönségének feliratát a katonaságnak sztrájk esetén aratási munkákra leendő felhasználása iránt;

Maros-Torda vármegye közönségének feliratát a 48-as honvédek és özvegyeik érdekében;

Szatmár vármegye közönségének feliratát Dalmáczia visszacsatolása iránt;

a szabadkai munkásoknak Mezőfi Vilmos képviselő utján beadott kérvényét az általános választói jog törvénybe iktatása iránt. *(Helyeslés balfelől.)*

Javaslom, hogy e feliratok és kérvények adassanak ki előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ehhez hozzájárulni.

Következik az inditvány- és interpellácziós könyvek felolvasása.

Darányi Ferencz jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincsen.

Az interpellácziós-könyvben a következő bejegyzések foglaltatnak: 1907 május 26-áról Visontai Soma az amerikai »Szabadság« czimű lap kitiltása tárgyában a belügyminiszterhez; május 26-áról Hirtenstein Lajos a beregmegyei ármentesitő-társulat és a szernyei vizrendező-, ármentesitő- és belvizszabályozó-társulat kihágásai tárgyában a földmivelésügyi miniszterhez; május 28-áról Sziklay Ottó a pozsonyi tölténygyár tárgyában a honvédelmi miniszterhez; május 29-éről gr. Batthyány Tivadar Brankovics György patriarchának a görögkeleti szerb egyházi kongresszussal felmerült viszálya tárgyában a miniszterelnökhöz.

Elnök: Az interpellácziókra, mint rendesen, fél kettőkor fogunk áttérni.

Következik most a napirend 3. pontja, a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476.) tárgyalásának folytatása.

Következik a 16. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 16. §-t).*

Elnök: Szólásra soron van?

Darányi Ferencz jegyző: Buza Barna! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Azután?

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! A munkásügyi bizottság ülésén a földmivelésügyi miniszter ur szives volt hozzájárulni ahhoz, hogy a törvényjavaslat határideje, a mely a cselédek, ugyszintén a gazdák részére biztosit bizonyos időt, a mely alatt panaszaikat vagy sérelmeiket a hatóságnál beterjeszthetik — három napról nyolcz napra tolassék ki. Azt hiszem, hogy a 16. §-nál csak azért maradt meg a három napi idő, mert elkerülte talán a miniszter ur és a bizottság figyelmét. Azért vagyok bátor javasolni, hogy ebbe a szakaszba is vegyük be a 3 nap helyett a 8 napi időmeghatározást, mert nézetem szerint ugy a cseléd, mint a gazda előnyére lesz, hogy ennyi idő alatt terjeszthesse elő a szerződéses viszony megszüntetésére vonatkozó okait. Módositásom tehát odairányul, hogy a 3 nap helyett 8 nap tétessék mindkét bekezdésben.

Elnök: Kiván még valaki szólni?

Darányi Ferencz jegyző: Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: E szakaszhoz a magam részéről szintén stiláris módositást nyujtok be. Miután módositásom egyik része ugyanaz, mint Mezőfi t. képviselőtársamé, tehát ez elesik. Kérném azonban az első bekezdés harmadik sorába az »oknak« szó helyett az »esetnek« szót bevenni.

Elnök: Kiván valaki szólni? Senki sem jelentkezett szólásra, tehát a vitát bezárom.

Szó illeti még az előadó urat.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Bejelentem a t. háznak, hogy mindkét módositáshoz részemről hozzájárulok. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. A 16. §. mindkét bekezdéséhez módositások tétettek. Ennélfogva fel fogom tenni a kérdést az eredeti szövegre, a módositásokkal szemben, és pedig bekezdésenként.

Az első bekezdéshez Mezőfi képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy e szavak helyett: »három nap« tétessék: »nyolcz nap«.

A második módositást Gaal Gaszton képviselő ur adta be, ki az első bekezdés harmadik sorában az »oknak« szó helyett az »esetnek« szót kivánja beiktatni és a »három nap« helyett ugyancsak »nyolcz nap«-ot kiván tétetni, a második bekezdés második sorában pedig szintén a három nap helyett nyolcz napot.

Miután az első bekezdésre nézve Gaal Gaszton képviselő ur módositásának második része Mezőfi képviselő ur módositásával azonos, ezekre egyszerre fogom feltenni a kérdést, a többi módositásra nézve pedig külön-külön fogom feltenni.

A kérdés tehát akként lesz feltéve: elfogadja-e a ház változatlanul a 16. §. első bekezdését, igen vagy nem? Ha a ház nem fogadja el változatlanul, akkor következik először Mezőfi képviselő ur módositása, azután Gaal Gaszton képviselő ur módositása, azon rész kihagyásával, mely már el lesz döntve Mezőfi képviselő ur módositásának elintézésével. Méltóztatik a kérdés ekkénti feltételéhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház változatlanul a 16. §. első bekezdését, igen vagy nem? *(Nem!)* A ház nem fogadta el. Kérdem most már: elfogadja-e a ház a 16. §. első bekezdését Mezőfi Vilmos módositásával, hogy a »három nap« helyett »nyolcz nap« tétessék, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor ekként mondom ki a határozatot.

Kérdem továbbá: elfogadja-e a ház Gaal Gaszton képviselő ur módosításának azon részét, hogy az első bekezdés harmadik sorában az »oknak« szó helyett az »esetnek« szó tétessék? *(Igen!)* Akkor ekként mondom ki a határozatot.

Most következik a második bekezdés. A második bekezdéssel szemben áll Gaal Gaszton képviselő urnak azon módosítása, hogy »három nap« helyett »nyolcz nap« tétessék. Felteszem a kérdést: méltóztatik-e a 16. §. második bekezdését változatlanul elfogadni Gaal Gaszton képviselő ur módosításával szemben, igen vagy nem? *(Nem!)* A ház nem fogadja el változatlanul. Kérdem most már: méltóztatik-e elfogadni Gaal Gaszton képviselő urnak a második bekezdéshez tett azon módosítását, hogy »három nap« helyett »nyolcz nap« teendő, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor a határozatot ekként mondom ki.

Következik a 17. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 17. §-t).*

Elnök: Szólásra jelentkezett?

Darányi Ferencz jegyző: Buza Barna! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Tovább!

Darányi Ferencz jegyző: Máriássy Mihály!

Máriássy Mihály: T. képviselőház! A törvényjavaslat 17. §-a arról intézkedik, hogy a hatóságok bizonyos esetekben karhatalmat alkalmazhatnak ugy a cseléd, mint a gazda ellen, akkor t. i., ha a szerződésileg vállalt szolgálatot kellő időben megkezdeni nem akarja. Ebben a formában azonban megeshetik az is, hogy a jóhiszemű cseléd, vagy a jóhiszemű gazda ellenében kénytelen a hatóság bizonyos esetekben karhatalmat alkalmazni, és azért, hogy ennek némileg eleje vétessék, illetőleg, hogy ennek éle gyengittessék, vagyok bátor a 17. §-hoz a következő módositást beterjeszteni:

A 17. §. első bekezdésében, ott, a hol azt mondja a javaslat, hogy ha a cseléd a meghatározott időpontban törvényes ok nélkül, igazolatlanul a szolgálatba be nem áll, valamint a második bekezdésben, a hol azt mondja a javaslat, hogy ha a cseléd elfogadását a meghatározott időpontban a gazda törvényes ok nélkül igazolatlanul megtagadja, mind a kétszer tétessék be: hogy ha ezt rosszhiszeműen vagy hatósági intézkedés daczára tagadja meg, illetőleg vonakodik a szolgálatba belépni. Továbbá stiláris szempontból a 17. §. második bekezdésének utolsóelőtti sorában e helyett: »ha pedig a gazdának megfelelő lakás nem áll rendelkezésére«, tétessék: »ha pedig a gazdának megfelelő cseléd-lakás nem áll rendelkezésére«.

Kérem ezen módositásaim elfogadását.

Elnök: Szólásra következik?

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Ez a szakasz igen sérelmes rendelkezéseket tartalmaz. A karhatalmat mondja ki a cseléddel szemben, de kimondja a gazdával szemben is.

Igaz, hogy a cseléd hátrányosabb helyzetben van, mert a cselédet elővezetteti, a gazdát pedig csak arra kényszeriti ez a szakasz, hogy az esetre, ha cselédlakása van, a jogérvényesen felfogadott, de általa nem akczeptált cselédnek abban a lakásban helyet adni tartozik. De mindkét esetben gyűlöletes rendelkezést tartalmaz ez a javaslat, mert a csendőri erőszakot alkalmazza tisztán magánjogi jogügylet lebonyolitásához.

Az 1876 : XIII. t.-cz. legalább gyengédebb volt, mint ennek a törvényjavaslatnak ez a rendelkezése. Az 1876. évi XIII. t.-cz. 24. §-a szószerint ezt mondja *(olvassa)*: »A cseléd pedig, a ki a 22. §. esetein kivül azon szolgálatba, melyre szegődött, beállni vonakodik, a gazda kivánatára arra hatóságilag kényszeritendő.« Tehát gyengédebb, ez a szakasz pedig brüszken kimondja, hogy csendőrökkel, tehát karhatalommal elővezetendő.

Az általános vita során a felszólaló t. gazdatársaim kifejtették, hogy semmiféle áldás és semmiféle köszönet nincs olyan cselédben, a kit erőszakkal kell oda elvitetni, a hova beszegődött, de a hova beállni nem akar és azt elmondották, hogy egy ilyen rosszhiszemű, egy ilyen csak erőszakkal és kényszer útján a tanyára kivezetett cseléd egy nap alatt annyi kárt tud annak a gazdának okozni, a mennyi kárt egy évi szolgálatával sem tud kárpótolni, és ha kárt okoz, az ő csekély, kisértékű ingóságaiból a gazda a maga kárpótlását ugysem találná meg.

Tehát a gazdának sem érdeke az, hogy ilyen erőszakkal, szigoru kényszerrel, csendőri elővezetéssel megalázva állittassék be a tanyára a cseléd, a béres, a kiben megmarad a keserűség, a méltatlanság e felett az egész szolgálati idő alatt és bizonyára megmarad a gyűlölet is a gazdával vagy helyettesével szemben. De a gazdákra nézve is sérelmes az, hogy megtörténhessék, hogy csendőrök a gazda akaratával szemben egy ilyen cseléd részére a cselédlakot kinyittassák és a cselédet oda beállitsák.

Én tehát az egyenlő igazságosság szempontjából szólalok fel, midőn arra kérem a t. képviselőházat, hogy azt a rendelkezést, mely szerint a szerződés daczára be nem álló cselédet karhatalommal állithatják elő, méltóztassék kihagyni, de ugyanugy méltóztassék kihagyni a törvényjavaslatnak azt a rendelkezését, hogy a gazda is kényszer utján szoritható legyen arra, hogy a cselédet befogadja cselédházába. A munkásügyi bizottságban a földmivelésügyi miniszter ur olyan humánus volt, hogy teljesen a bizottság tagjaira bizta e dolog eldöntését; ő pártatlan álláspontot foglalt el. Igy aztán csak egy szavazaton mult, — heten szavaztak a karhatalom mellett, hatan pedig a karhatalom mellőzése mellett — hogy a munkás-

ügyi bizottság szövegezéséből nem maradt ki ugy a cselédre, mint a gazdára vonatkozó karhatalmi erőszak.

Sok más szempont is volna, melyet azonban én most bőven nem akarok kifejteni, a melyek indokolttá tennék, hogy ezt a karhatalmat, a mely sehogy sem illik be századunkba, a melynek semmiféle magánjogi rendelkezésben helye nem volt és nincs, épen ezen törvényjavaslat keretében meg ne tartsuk. Felolvasom módositásomat és tisztelettel kérem, hogy azt elfogadni méltóztassék:

»Az első bekezdésből, a harmadik és negyedik sorokból e szavak: »a szolgálat helyére karhatalommal előállitani. Ha a cseléd az előállitás után« hagyassanak ki és helyébe tétessék: »felhivni, hogy a szolgálatot haladéktalanul kezdje meg. Ha a cseléd a hatósági felszólitást követő 48 óra alatt sem kezdi meg a szolgálatot, az 57. §. alapján kell büntetni és arra kell kötelezni, hogy a gazdának okozott költséget és kárt téritse meg.«

E módositásom azt czélozza, hogy a cseléd szólittassék fel a hatóság által, hogy helyét foglalja el; de ha ennek daczára sem foglalja el, ne karhatalommal állittassék elő, hanem köteleztessék a gazda kárának pótlására. Akármilyen kis ingósága legyen is annak a cselédnek, ha köteles megtériteni azt a kárt, a mely a gazdára háramlik azáltal, *(Zaj. Elnök csenget.)* hogy a cseléd szerződésbeli kötelezettségének eleget tenni nem volt hajlandó: ez maga elég büntetés.

Itt bátor vagyok a t. miniszter ur szives figyelmét felhivni arra, hogy ebben a szakaszban kétértelműség van. Azt mondja ugyanis az utolsó bekezdés, hogy az 57. §. alapján kell büntetni a renitens cselédet. Az 57. §. pedig két büntető intézkedést tartalmaz. Az első 50 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sujtja azt, a ki a törvény rendelkezéseit áthágja, a második bekezdése pedig ugyanennek a törvényszakasznak — ez az a dicső sztrájkparagrafus — 60 napig terjedhető elzárással és 400 koronáig terjedő pénzbüntetéssel büntet. Ha tehát szárazon csak az 57. §-ra hivatkozunk, megeshetik, hogy akad szolgabiró, a ki a második bekezdés alapján fogja azt a cselédet büntetni. Én nem teszek erre vonatkozólag módositást, hanem kérem, hogy talán a szövegbe méltóztassék belevenni, hogy az első vagy a második bekezdés alapján büntetendő-e ezekben az esetekben a cseléd. A második bekezdésben a 8-ik sorból e szavak: »ha tudomása szerint a gazda megfelelő cselédlakással rendelkezik, a gazdát végrehajtás utján karhatalommal kényszeritheti a cselédlakás átadására, ha pedig a gazdának megfelelő lakás nem áll rendelkezésére«, hagyassanak ki.

Módositásom e részével ugyanis azt kivánom, hogy a gazdára vonatkozó karhatalmi intézkedés is mellőztessék.

Végül a harmadik bekezdés egészen kihagyandó lenne, mivel ha a karhatalmi intézkedéseket mellőzi a t. ház, akkor erre az intézkedésre sem lenne egyáltalában szükség.

Darányi Ferencz jegyző: Philipp János!

Philipp János: T. ház! A 16. §-ból látom, hogy a karhatalomról van szó, gazda- és cseléd közt egyformán; t. i. itt megvan a paritás. A mi a karhatalmat illeti, az a kisgazdáknál nem bizonyult jónak. Ott ugyanis kilencztizedrész, sőt több is a nőtlen cseléd. Azért bátor vagyok egy rövid inditványt beterjeszteni, mert czélszerünek találom, hogy a törvényjavaslat ezen 17. §-ában a paritás helyreálljon. Ha ugyanis a gazda családját be nem fogadja, vagy ok nélkül elbocsájtja, akkor kártalanitani kell neki a cselédet és egy negyedévi, illetőleg egész évi bérét kell kifizetnie. Másfelől igaz, hogy a törvény kimondja, hogy a cselédnek is kártalanitást kell fizetnie a gazdának.

Hammersberg László: Miből? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Philipp János: De a gyakorlati életből tudom, hogy nincs neki miből fizetnie és ha van is valamije, ezt nem igen alkalmazzák, a mit helyesnek is tartok, legfeljebb egy pár napra becsukatja a főszolgabiró és azután ezzel el van intézve a dolog. És a kisgazdára nézve nagyon káros az, ha télen van cselédje és nyáron nincs.

Nézetem szerint nem a jó cselédre, vagy jó gazdára alkalmazzuk ezt a törvényt, azokra nézve ez felesleges, mert eddig is mindegyik megtette ugyis a maga kötelességét lelkiismeretesen, s kivált a mostani viszonyok között a gazdának szinte dédelgetnie kell cselédjét, mert hát alig van cseléd, s a ki kap cselédet, azt meg kell becsülnie. A jó gazda teljesiti is kötelességét. De a jó cselédre nézve sem szükséges ez a törvény.

Inditványomat azzal indokolom, hogy vannak olyan cselédek is, a kiket rossz cselédeknek nevezünk, és azok azzal a szándékkal állanak be télen, hogy legyen nekik hol enni és inni, tavaszszal pedig minden ok nélkül otthagyják a gazdát és mennek napszámba, mert természetesen igy többet keresnek. Inditványom, ha elfogadtatik, morális szempontból javitani fogja az állapotokat és csökkenteni fogja azoknak számát, a kik azzal a szándékkal állnak be szolgálatba, hogy tavaszszal otthagyják a gazdát.

E végből tehát a megfelelő helyen a következő toldás felvételét inditványozom *(olvassa)*: »Ha a cseléd ok nélkül hagyta el szolgálatát, az első évnegyedre 15 korona számittassék az évi béréül, mert csupán a téli hónapokból áll az első évnegyed«.

Nem akarok arra kiterjeszkedni, a mit Veres József igen t. képviselőtársam az együttes értekezleten inditványozott, hogy a második negyedre ennyi, a harmadik negyedre annyi

százalék számittassék. De az inditványomban foglalt rendelkezést ezélszerűnek tartom, s azt hiszem, hogy ennek következtében a eseléd nem igen fog majd a téli időben azzal a gondolattal szolgálatba állani, hogy tavaszszal otthagyja a gazdát, mert kevesebb fizetést kapna ezért a téli időért.

Hammersberg László: A 21. §-hoz beszél!

Philipp János: Tisztelettel kérem a házat, méltóztassék inditványomat elfogadni.

Elnök: A t. képviselő ur ugy szövegezte a módositását, hogy megfelelő helyen vétessék be a törvényjavaslatba.

Philipp János: A 17. §-nál.

Elnök: Kérem a képviselő urat, vagy méltóztassék megmondani, hogy mely bekezdésbe kivánja inditványát felvétetni, vagy talán . . .

Philipp János: Az első bekezdésbe.

Elnök: Akkor méltóztassék inditványát ekként módositani, mert különben nem lehet szavazásra feltenni.

Szólásra ki következik?

Várady Károly jegyző: Nagy György!

Nagy György: T. képviselőház! A 17. §-nál inditványozom a karhatalom elrendelésének mellőzését ugy a gazdával, mint a cseléddel szemben.

Mezőfi Vilmos: Helyes!

Nagy György: Inditványozom nevezetesen, hogy a 17. §. első bekezdése helyébe a következő szöveg tétessék *(olvassa)*: »Ha a eseléd a meghatározott időpontban törvényes ok nélkül, igazolatlanul a szolgálatba be nem áll, a gazda nyolez nap alatt előterjeszthető panaszára az elsőfoku hatóság köteles a eselédet a törvényes következményekre való figyelmeztetés mellett a szolgálatba való beállásra felszólitani. Ha a eseléd a felszólitás kézhezvételétől számitott három nap után sem kezdi meg szolgálatát, az 57. §. alapján kell büntetni és arra kötelezni, hogy a gazdának okozott költséget és kárt tériise meg«. *(Felkiáltások a baloldalon: Miből?)* Arra a kérdésre, hogy miből, majd válaszolni fogok.

Annyiban különbözik az én inditványom Mezőfi Vilmos képviselő ur módositásától, hogy az övében nines megjelölve az, hogy a 48 óra mely időponttól számitandó, már pedig a gyakorlati életből is ismerem az ilyen természetű rendelkezéseket és tudom, hogy igen sok kontroverziára ad alkalmat az, hogy vajjon a felszólitás kiboesátásától vagy pedig kézhezvételétől kell-e számitani a határnapot; azért jelöltem meg nyiltan és világosan, hogy ezen felszólitás, a hatósági felhivás kézhezvételétől számitott három nap alatt köteles elfoglalni a eseléd a szolgálatát.

T. képviselőház! Az én inditványom függetlenségi szempontból nem novum. Buza Barna t. képviselőtársam beszédében arra hivatkozott, hogy igen sok kivánság, a mely az 1876. évi cselédtörvény tárgyalásakor még esak pium desiderium volt, ebben a törvényjavaslatban már mint rendelkezés benfoglaltatik. Hivatkozott t. képviselőtársam Irányi Dánielre is, én is ő reá hivatkozom *(Zaj.)* és ime Buza Barna képviselőtársamat saját fegyverével verem meg. Az 1876. márezius 15-iki ülésen, mikor a eselédtörvényjavaslatot tárgyalták, annak 25. §-ánál felkelt Irányi Dániel és ugy a demokráezia, mint a jogegyenlőség szempontjából kárhoztatta a karhatalom alkalmazását. Hivatkozott arra, hogy a világ összes törvénykönyvei, és különösen az, a mely ebben a részben irányadónl szolgált, a franezia törvény 1142. §-a kimondja, hogy »minden kötelezettség valamit tenni vagy nem tenni, kártéritéssel oldatik föl, ha a ki valamivel tartozik, nem teljesiti.« Ugyanilyen irányban rendelkezik az Erdélyben szégyenünkre még mai nap is érvényben lévő osztrák polgári törvény.

S tovább menve élő tekintélyre is hivatkozom. Az 1898: II. t.-ez. tárgyalásakor 1898 január 10-én felszólalt nagynevü pártvezérünk, Kossuth Ferenez és a következő rövid, de gondolatban, tartalomban és igazságban gazdag szavakat intézte a földmivelésügyi miniszter urhoz *(olvassa)*: »Kérdem a t. miniszter urat, valóban azt gondolja-e, hogy hasznos és áldásos lesz az a munka, a melyet olyan munkások fognak végezni, a kiket karhatalommal vezetnek a munka helyére.« Azután pedig igy folytatja *(olvassa)*: »Ismétlem, abból, hogy a munkásokat karhatalommal vezetik vissza a munkaadó birtokára, a munkaadónak semmi esetre sem lesz haszna, mert a karhatalommal visszavezetett munkások bizony nem fognak dolgozni«.

Mezőfi Vilmos: Helyes! Igaza van Kossuthnak!

Nagy György: Ugyanekkor a függetlenségi párt részéről Visontai Soma és Sima Ferencz erős, határozott, éles hangon tiltakoztak a karhatalom elrendelése ellen. Darányi földmivelésügyi miniszter ur válaszában azt mondotta, hogy ezt a kérdést nem magas elvi szempontból, hanem a gyakorlati szükség szempontjából kell tekinteni. *(Helyeslés balfelől.)*

Az én véleményem szerint a gyakorlati szükség szempontjából is elkerülhető a karhatalom, mert hiszen épen az érdekeltek, a kikkel ebben a kérdésben hosszu, beható vitát folytattam, azt mondták, hogy a jó gazda ugy sem veszi azt igénybe soha, legfeljebb elrettentés szempontjából kellene. Én pedig semmiféle tekintetben az elrettentés elméletének hive nem vagyok.

De, t. képviselőház, maga a törvényjavaslat is érezte, hogy ebben a pontban nagyon gyenge alapon épült fel. Indokolásában az igazság belső ereje helyett erős hanggal igyekszik érvelni *(olvassa)*: »A magánjogi kötelem megsértését ott büntetni, a hol a sértés az egyéntől független okokból következik be, nyilvánvalóan képtelenség lenne.« Már most azt kérdezném, hogy

mivel igazolja a gazda azt, hogy törvényes ok nélkül, igazolatlanul nem foglalta el a cseléd az állását. Ez még semmivel sincs bizonyitva! Ez még csak egy preventiv vélelem, a nélkül tehát, hogy meghallgattatott volna a cseléd, elitélik, elővezetik, már pedig az általános gyakorlat szerint még az apagyilkost is itélethozatal előtt meg kell hallgatni. Hiszen megtörténhetik, hogy a cseléd betegen fekszik a harmadik vagy negyedik községben és nincsen módjában, hogy üzenetet küldjön a gazdának, a gazda pedig csendőröket küld érte *(Zaj.)* a nélkül, hogy volna valaki, a ki a cselédet a maga igazsága felől előbb kikérdezné.

T. ház! Én nemcsak a cseléddel, de a gazdával szemben sem tartom igazságosnak és méltányosnak a karhatalom alkalmazását.

T. képviselőház! Hiszen abban az esetben, ha a gazda kénytelen lesz egy neki nem tetsző, egy általa kifogásolt cselédet a maga udvarába, a maga házába befogadni, ez rá nézve igen veszélyes gazdasági következményekkel járhat. Ezt nem lehet követelni a gazdától. De másfelől annak a cselédnek sem lehet áldásos, hogy egy ellenséges hajlékba költözzék be, a melynek tüzhelyén csak füst van, a mely tüzhelynek azonban nincsen fénye, nincsen áldásthozó melege. *(Ugy van! Ugy van! a középen.)* Én ezt az áldatlan állapotot mellőzni kivánom ugy a gazdának, mint a cselédnek szempontjából. *(Helyeslés a középen.)* Épen azért kérem, hogy a második bekezdés második mondatából azok a szavak, a melyekre különben Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam is hivatkozott, kihagyassanak. Azt tartom, hogy helyes lesz, ha a törvényjavaslatnak ezen részét egészben felolvasom, hogy az tisztán álljon a képviselőház előtt. Ekként tehát a szövegből a következő szavak volnának kihagyandók: »ha tudomása szerint a gazda a megfelelő cselédlakással rendelkezik, a gazdát végrehajtás utján kényszeritheti a cselédlakás átadására, ha pedig a gazdának megfelelő cselédlakás nem áll rendelkezésére . . . « Ezek a szavak volnának kihagyandók.

Már most, miután felvettetett az a kérdés, hogy miből fizeti a cseléd a kártéritést, a t. ház engedelmével, minthogy erre különben is kötelező igéretet tettem, leszek bátor erre pár szóval felelni. Felhozatott ez az 1876-ik évi cselédtörvény tárgyalásánál, a mikor Móricz Pál hangoztatta ezt Irányi Dániel beszéde közben, és akkor Irányi is rámutatott arra, a mit pár szóval meg fogok világitani, hogy a ki ismeri a kihágási eljárást, az tudja, hogy ezen kérdéseknek a felvetése teljesen oknélküli, czélszerütlen és helytelen. A kihágási eljárás szerint, ha a cseléd a pénzbüntetést nem tudja megfizetni, e büntetést elzárásra változtatják át. Minden cseléd szivesen lenne abban a helyzetben, hogy fizetni tudjon, hogy meg tudja fizetni a büntetést, a kártéritést, szóval teljes elégtételt tudjon szolgáltatni a gazdának. Ha pedig valaki olyan szomoru sorsban van, hogy ezt megfizetni nem tudja, nem lehet ezt bünnek tekinteni, minthogy a szegénységet külön bünül felróni jogállamban nem szabad. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Helyeslés a középen.)*

Mezőfi Vilmos: Ez a 48-as elv!

Bródy Ernő: Helyes! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Nagy György: Én ezt a kérdést ugy a gyakorlati élet szempontjából, mint magasabb elvi szempontból birálom el, és miután egyik szempontból sem ismerhetem el ezen intézkedés jogosultságát, és pedig nem ismerhetem el ennek jogosultságát nemcsak a cseléddel, de a gazdával szemben sem: igen kérem a t. földmivelésügyi miniszter urat, méltóztassék benyujtott módositásaimat elfogadni, és kérem a t. házat, hogy ilyen értelemben méltóztassék határozni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra következik?

Darányi Ferencz jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: T. ház! Ennek a szakasznak második bekezdésében foglaltatik egy intézkedés, a melynek tulajdonképen semmi gyakorlati czélja nincsen, a mely azonban igen sok esetben szekaturákra adhat alkalmat.

Azt mondja a szakasz, hogy ha a gazda az eljárás jogerős befejezéséig terjedő időre az elsőfoku hatóság felhivására a cselédnek sem lakást, sem megfelelő lakáspénzt nem ad, akkor az elsőfoku hatóság, ha megállapitja, hogy a gazdának van megfelelő, alkalmas lakóhelyisége, abba a lakóhelyiségbe a cselédet karhatalommal is behelyezheti.

Ennek az intézkedésnek, t. ház, gyakorlati értéke azért nincs, mert végre is egy gazda sem fogja türni azt, hogy az ő épületébe valakit behelyezzenek, a kit ő már bizonyos okokból — hogy törvényesek-e ezek az okok vagy nem, az az eljárás során fog kiderülni — befogadni nem akar. E karhatalom alkalmazásának és a karhatalommal való behelyezésnek különben is ezen szakasz értelmében csak akkor van helye, ha a gazda felszólittatott, hogy annak a cselédnek vagy adjon lakást vagy fizessen lakáspénzt. Természetesen az a gazda sietni fog lakáspénzt fizetni. Tehát tulajdonképen praktikusan csakis arról az esetről kellene intézkedni, hogy mi történjék akkor, ha a gazda ezt a lakáspénzt nem fizeti; mert különben megtörténhetik, hogy azt mondják, hogy az a lakáspénz nem elegendő, az a helyiség pedig, a mit a gazda majorjában valahol találnak, megfelelő és a gazdát ezzel meg lehet szekirozni.

Ennélfogva inditványozom, hogy ez az intézkedés maradjon ki a szakaszból. Én tehát törlendőnek tartom a második bekezdésből a következő szöveget *(olvassa)*: »Ha tudomása szerint a gazda a megfelelő cselédlakással rendelkezik, a gazdát végrehajtás utján karhata-

lommal kényszeritheti a cselédlakás átadására; ha pedig a gazdának megfelelő cselédlakás nem áll rendelkezésére...« Idáig törlendő lenne.

Ezenkivül szükségesnek tartanám, hogy itt ki legyen mondva az is, hogy az a lakáspénz bizonyos összegben megállapitandó. Arra nézve nem akarok inditványt tenni, hogy magában a törvényben intézkedjünk a lakáspénz mennyisége iránt, mert ez az országnak különböző vidékei szerint nagyon is eltérő volna; de ez a törvény amugy is utasitja a törvényhatóságokat igen sok tekintetben szabályrendeletek alkotására; a gazda által előlegezendő lakáspénz tehát a szabályrendeletben legyen megállapitva. Ezért az én módositásom kiterjed még arra is, hogy a második bekezdés végén ezek a szavak: »a szükséges lakáspénz«, ezzel helyettesittessenek: »a törvényhatósági szabályrendelettel megállapitott lakáspénz«.

Ezt a módositásomat ajánlom a t. háznak elfogadására. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni?

Ha szólásra senki sem jelentkezik, a vitát bezárom.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Máriássy képviselő ur módositásához, a mely a szakasz intencióját világosabban és szabatosabban tünteti fel, hozzájárulok.

Nem vagyok oly szerencsés helyzetben Philipp t. képviselőtársam módositásával, a mely azt tételezi fel, hogy a cselédek felfogadása mindenütt egy időben, egyformán történik. Ez tévedés, mert igen sok helyütt a cselédek nem télen fogadtatnak fel és igy helytelen volna egy egyöntetű intézkedést tenni.

A mi már most a 17. §. lényegére vonatkozó módositást illeti, erre nézve megjegyzem, hogy főprinczipium az marad, hogy arányosan és egyenletesen, igazságosan kell eljárni. Ha az egyik oldalon alkalmazunk karhatalmat és végrehajtást, akkor a másik oldalon is alkalmazzunk karhatalmat és végrehajtást. *(Élénk helyeslés.)* Megengedem, hogy gyakorlati szempontból lehet hozzászólni, de nagy erkölcsi értéke van a dolognak, ha a mérleg egyformán mutat jobbra és balra. *(Ugy van! Ugy van!)*

A mi már most magát a kérdést illeti, az igaz, hogy én azt mondtam ezen szakasz bizottsági tárgyalásánál, a mire Mezőfi t. képviselőtársam hivatkozott, hogy t. i. én a fősulyt arra helyezem, hogy arányosan, egyenletesen járjunk el; csakhogy akkor más volt a helyzet, mint a minő a helyzet ma. Mert akkor, a mikor még ezt tárgyaltuk a bizottságban a 17. §-nál, akkor a cselédre nézve a szolgálat elhagyása tekintetében négyszeres büntetés volt az 57. §-ban felvéve, t. i. nem 50 korona, hanem 200 korona. Az 50 korona büntetés már most a szolgálatba való be nem állás vagy a szolgálat elhagyása tekintetében nem lenne arányos. Én azt hiszem, sőt tudom gyakorlati szempontból, hogy azzal a cseléddel, a kit már karhatalommal kellett előállitani, nem igen boldogulunk, de ennek a példa szempontjából mégis nagy hatása van. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Legalább mindazok, a kiket ez irányban megkérdeztem, azt mondták, hogy ezt valami mással pótolni igen nehéz lenne, *(Ugy van!)* vagy pedig igen nagy büntetést kellene kiszabni, a mi ismét más irányban vezetne meszszire.

Arra nézve, hogy ez nem olyan abnormis és drákói, hogy nem annyira illiberális és reakcziós intézkedés, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* vagyok bátor utalni arra, hogy a norvég büntetőtörvénykönyv, a mely két év előtt alkottatott, a következőket mondja *(olvassa)*: »409. §. A ki jogos vagy törvényes ok nélkül elhagyja vagy nem teljesiti szolgálatát, a melyre szegődött, és a ki ezen bűncselekmény elkövetését elősegiti, pénzbüntetéssel büntettetik. Különösen sulyositó körülmények esetén három hónapig terjedhető elzárás lehet a büntetés.« Ugyancsak ez a törvény 414. §-ában a gazdára nézve ezt mondja *(olvassa)*: »A ki a szolgálatába szegődött személyt jogos ok nélkül házába befogadni vonakodik vagy azt elűzi, ha ez által az illetőt veszélynek vagy jelentékeny kárnak teszi ki, pénzbüntetéssel vagy három hónapnál tovább tartó elzárással büntettetik.« *(Helyeslés balfelől.)*

Azt hiszem, hogy ez is méltányos. Képzeljük el, hogy télviz idején beállit az a cseléd pl. nyolcz gyermekkel minus 16 fok hidegben és nem adnak neki lakást, pedig a lakás ott van, s más lakást az illető nem kaphat és a gyermekek megfagynak a nagy hidegben: bizony, ha azt a gazdát elitélik három hónapra, azt mindenki igazságosnak fogja tartani. Itt pedig nem elitélésről van szó, hanem arról, hogy azt a lakást, ha megvan, végrehajtásilag kell annak a cselédnek átadni.

Azt mondja Nagy György képviselő ur, hogy hallatlan, hogy a hatóság minden eljárás nélkül azonnal az előállitáshoz lát. Ez sem áll, mert a t. képviselő ur, ugy látszik, nem kisérte figyelemmel Máriássy képviselő ur módositását, a melyben ez benne van *(olvassa)*: »Ha a cseléd a meghatározott időpontban törvényes ok nélkül igazolatlanul vagy rosszhiszemüen hatósági intézkedés daczára a szolgálatba be nem áll.« Az előállitást tehát meg kell előznie a hatósági intézkedésnek. A Nagy György képviselő ur által felhozott érvelés ennek folytán elesik. *(Ugy van! balfelől.)*

Azt mondja Mezőfi Vilmos t. képviselő ur, hogy miért nem az 57. §. első bekezdésére történik csak hivatkozás, a hol a büntetésről van szó. Azért nem történik csak az első bekezdésre hivatkozás, mert lehet, hogy a szolgálat megtagadása, vagy a szolgálatba való be nem állás összebeszélés eredménye, s akkor már nem az 57. §. első bekezdése, a melyre a t. képviselő

ur gondol, hanem az 57. §. második bekezdése fog alkalmaztatni.

Arra kérem tehát a t. házat, hogy Máriássy képviselő ur javaslatát elfogadni, a többi módositást pedig mellőzni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a baloldalon és jobbfelől.)*

Elnök: A tárgyalás befejeztetvén, következik a határozathozatal.

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! . . .

Elnök: Milyen czimen kiván szólni a képviselő ur?

Mezőfi Vilmos: Visszavonom módositásomat. Miután Nagy György képviselő ur inditványa teljesen fedi az én inditványomat, visszavonom azt, már csak azért is, hogy a függetlenségi pártot esetleg ne feszélyezze az a körülmény, *(Mozgás és élénk ellenmondások a baloldalon.)* hogy javaslatom elfogadása esetén szocziálista képviselő javaslatát fogadják el; el nem fogadása esetén pedig függetlenségi és 48-as párti képviselöt szavaznának le. S azt akarom, hogy lássa az ország, miként szavazza le a 48-as párt a saját elveit.

Elnök: A képviselő urnak vissza méltóztatott vonni inditványát.

Gr. Somssich Tihamér: Nem akarja magát leszavaztatni. Ugyis mindig magában áll inditványával!

Elnök: Miután a 17. §. minden bekezdése megtámadtatott, bekezdésenként fogom feltenni a kérdést. *(Halljuk!)*

Az első bekezdéssel szemben áll Nagy György képviselő ur inditványa, a mely ellen-inditvány jellegével bir, mert az első bekezdést egészen kihagyni kivánja és helyébe egy uj szöveget akar helyettesiteni. Erre fogom legelőször is feltenni a kérdést. Azután fog következni Máriássy Mihály képviselő urnak módositása, mely a szöveget saját módositásával elfogadja, és végül jön Philipp János képviselő urnak módositása, a mely egy pótlást tartalmaz. Méltóztatnak a kérdésnek ekként való feltevésébe belenyugodni? *(Igen!)*

Felteszem tehát a kérdést. Elfogadja-e a ház a 17. §. első bekezdését, szemben Nagy György képviselő ur inditványával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta a 17. §-t és mellőzte Nagy György képviselő ur inditványát.

Következik most Máriássy Mihály képviselő ur módositása, mely az első bekezdés második sorában »a szolgálatba« szavak után betétetni kivánja »rosszhiszemüen vagy hatósági intézkedés daczára«. Méltóztatik Máriássy Mihály képviselő ur módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor a határozatot kimondom, hogy a képviselőház elfogadta Máriássy Mihály képviselő ur módositását a 17. §-hoz.

Végre következik Philipp János képviselő ur pótlása, a mely a szakaszt elfogadja és a szakasz első bekezdésének végére a következő pótlást kivánja: »Ha a cseléd ok nélkül hagyta el szolgálatát, az első évnegyedre 15% számittassék le évi béréből«. Méltóztatik ezt elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Kimondom, hogy Philipp János képviselő ur pótló inditványát a ház mellőzte.

Most áttérünk a második bekezdésre.

A második bekezdéshez Máriássy Mihály képviselő ur, továbbá Nagy György képviselő ur és Okolicsányi László képviselő ur adtak be módositásokat. Én a kérdést elöször is ugy fogom feltenni, hogy a képviselőház elfogadja-e változatlanul a 17. §. második bekezdését, igen vagy nem. Ha a képviselőház nem fogadná el változtatás nélkül, akkor fel fogom tenni a kérdést Máriássy Mihály képviselő urnak módositására. Azután, mivel nem áll szemben vele, fel fogom tenni a kérdést Nagy György és Okolicsányi László képviselő urak módositásának első részére azért, mert az első rész azonos ugy Okolicsányi László, mint Nagy György képviselő uraknál, mert ugyanannak a szövegnek a kihagyását kéri Okolicsányi László képviselő ur is, azonfelül pedig még a kihagyott rész helyébe egy uj szöveget is inditványozott. Ha pedig Nagy György és Okolicsányi képviselő urak módositványának első bekezdése elesik, akkor elesik Okolicsányi László képviselő módositásának második része is. Méltóztatnak belenyugodni a kérdés ilyetén feltevésébe?

Zlinszky István: Nem értjük, de belenyugszunk! *(Derültség.)*

Elnök: Nem méltóztatnak érteni? *(Felkiáltások: De értjük! Értjük!)* Okolicsányi László és Nagy György képviselő urak módositásának első része tökéletesen azonos. *(Ugy van! Ugy van!)* Okolicsányi László képviselő ur módositásának a második része egy pótlást is tartalmaz. Minthogy az első rész elfogadtatik vagy elesik, ha elesik az első rész, akkor elesik Okolicsányi László képviselő ur módositásának második része is. *(Helyeslés.)*

Felteszem tehát a kérdést. Méltóztatnak a 17. §. második bekezdését változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Kimondhatom, hogy a ház nem fogadta el változatlanul a 17. §. második bekezdését.

Méltóztatnak a 17. §. második bekezdéséhez elfogadni Máriássy Mihály képviselő urnak módositását, igen vagy nem? *(Igen!)* Kimondom, hogy ezen módositás elfogadtatott.

Most felteszem a kérdést Nagy György és Okolicsányi László képviselő uraknak a 17. §. második bekezdéséhez beadott módositására. Kérdem, méltóztatnak-e ezen módositásokat elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, akik elfogadják, méltóztassanak . . . *(Felkiáltások a középen: Kérjük a módositásokat felolvasni!)*

Kérem Darányi jegyző urat, szíveskedjék a módosításokat felolvasni.

Darányi Ferencz jegyző: Nagy György képviselő ur módositása . . .

Nagy György: T. képviselőház! *(Zaj.)* Miután az első bekezdéshez beadott módositásom felett már szavazott a ház, és eldobta azt az inditványomat, a mely a cselédekre vonatkozott, természetes, hogy ezt az inditványomat visszavonom, mivel engem épen a paritás elve vezetett. *(Helyeslés.)* Ha megmarad a szöveg a cselédekre vonatkozólag, maradjon meg, eredetiben, a gazdákkal szemben is. Ez az igazság. Ez a jogegyenlőség. *(Helyeslés.)*

Elnök: Mivel a képviselő ur vissza méltóztatott vonni inditványát, következik Okolicsányi László képviselő ur módositása.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa Okolicsányi Lászlónak a 17. §. 2. bekezdéséhez beadott módositását).*

Elnök: Méltóztatnak Okolicsányi László képviselő urnak a 17. §. 2. bekezdéséhez beadott módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Kimondhatom, hogy a képviselőház Okolicsányi László képviselő ur módositását nem fogadta el.

Következik a 18. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 18. §-t).*

Elnök: Szólásra jelentkezett valaki?

Darányi Ferencz jegyző: Vizy Ferencz!

Vizy Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A 18. §. 2. pontjában . . . *(Felkiáltások: Egy szót sem hallunk!)* . . . nem találom eléggé kifejezettnek, sőt nemcsak kifejezettnek . . . *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérem, méltóztassék talán egy kissé közelebb jönni, mert nem lehet a képviselő urat hallani. *(Zaj. A szónok a hátulsó padsorból előbbre jön.)*

Vizy Ferencz: Ennélfogva, t. ház, én ezt a 2. pontot *(Halljuk! Halljuk!)* a következő szövegezéssel kivánom elfogadtatni *(olvassa)*: »Módositás 18. §. 2. pontjához. A cseléd tartozik, amennyiben erejét vagy képességét meg nem haladja, ha a munka halaszthatatlan és sürgős, s elmulasztása a gazdára sulyos anyagi kárral járna, rövid időre szakmányának természetével nem ellenkező oly szolgálatot is teljesiteni, melyre nem szegődött, abban az esetben, ha az arra hivatott cselédtársa fontos ok miatt — betegség, távollétel — gátoltatnék.«

Elnök: Szólásra ki következik?

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Tisztelettel javaslom, hogy ennek a szakasznak 2. bekezdése egészen hagyassék ki, a 3. bekezdésbe pedig az első sorba e szó után: »a cseléd«, szurassék be: »nyilvánvalóan ártó szándékkal«.

Javaslatomnak indokolása az, hogy a 2. bekezdés igen tág teret nyujt arra, hogy a gazda azt a cselédet, a kit bizonyos meghatározott munka végzésére fogadott fel, tetszése szerint bármilyen más munka végzésére szoríthassa, az esetben is, ha az a más munkára szoritott cseléd nem ért ahhoz, egyszóval: quasi kötelessége megszegésére és a renitensségre egy kis rosszakarattal rászoritja és igy alkalmazható lenne az 57. §. sulyos intézkedése. A 3. bekezdésbe pedig azért vagyok bátor azt javasolni, hogy szurassék be ez a két szó: »ártó szándékkal«, mert azt mondja a szakasz, hogy ha a cseléd kötelességét megszegi, a hatóság az 57. §. szerint alkalmazandó büntetésen felül annak teljesitésére, s a gazdának okozott teljes kár és az eljárási költségek megfizetésére is kötelezi.

Azt hiszem, azt már a humanitás szempontjából is megteheti a t. ház, hogy csak abban az esetben legyen kötelezve a cseléd a büntetésen kivül az okozott kár megtérítésére is, ha rosszindulat jelentkezett nála a kötelesség megszegése körül. Mert a kötelesség megszegése feledékenységből, vagy tőle nem függő körülmények előállása következtében is történhetett. Azért tehát méltóztassanak beszurni a javaslatba azt, hogy csak abban az esetben kötelezteti a cseléd az 57. §-ban foglalt sulyos büntetésen felül még a kártérítésre, ha rosszindulatból szegte meg kötelezettségét.

Kérem, méltóztassék javaslatomat elfogadni.

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Hammersberg László!

Hammersberg László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szabad először is véleményemet kifejeznem Mezőfi Vilmos előttem szólott t. képviselőtársam által javasolt módositásra nézve. Ő a szakasz második bekezdését egyszerűen ki akarja hagyatni, még pedig abból az indokból, hogy hátha a gazda olyat fog kivánni a helyettesitő cselédtől, a mihez az nem ért. Nekem ebben a tekintetben semmiféle skrupulusom nincs. A gazdasági munkák ugyszólván kivétel nélkül olyanok, hogy mindegyik cseléd helyettesitheti a másikat; másrészt pedig nem tudok elképzelni olyan gazdát, a ki helyettesként valakit oly munkába állitson, a ki ahhoz a munkához nem tud, nem ért. Ez az eset a praktikus életben egyszerűen elő nem fordulhat. *(Igaz!)*

Én azonban ehhez a második bekezdéshez, a melyet fentartandónak vélek, egy módositást, pótlást inditványozok. Nevezetesen a végére inditványozom iktatni még azt, hogy »és elemi veszély elháritása körül teljes erővel közreműködni.« *(Helyeslés.)*

Ha már sajnosan kénytelenek vagyunk azzal a helyzettel számolni, hogy a gazda és a cseléd között eddig fennállott patriarchális viszony lazul, és ezentúl mindenféle tényezőnek közreműködése folytán még inkább lazulni fog,

félek attól a veszedelemtől, hogy fog akadni oly népboldogitó elvtárs, *(Ugy van!)* a ki fel fogja világositani a bérest, az igáskocsist, hogy: te béresnek, igáskocsisnak segédtél, te nem vagy tüzoltó, hogyha a ház, a major, a kazal kigyullad, nem tartozol a tüz lokalizálásánál közreműködni; hogy te kocsis vagy és nem tartozol a marokkói sáskairtásnál közreműködni.

Azt hiszem, nem lesz fölösleges ebből a szempontból módositani a bekezdést, és ezért ajánlom módositásomat elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Várady Károly jegyző: Vlád Aurél!

Vlád Aurél: T. képviselőház! A 18. §. véleményem szerint és különösen a 3. bekezdés, nincs eléggé preczize szövegezve, pedig preczizitás azért szükséges, mert ennek a törvénynek végrehajtása közigazgatási hatóságainkra van bizva, már pedig nagyon jól tudjuk a praxisból, hogy a közigazgatási közegek még a világos törvényt is sokszor megsértik, hát még az olyat, a mely nincs kellő preczizitással kifejezve. *(Mozgás.)*

Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam a 18. §. 3. bekezdését azért akarja módositani, illetve oly pótlást inditványozott, hogy a cseléd cselekményében a szándékosságot emeljük ki, hogy abban az esetben, a mikor a bünös szándék hiányzik, ne lehessen a cselédet a 18. §. 3. bekezdése alapján büntetni.

Véleményem szerint ezt preczizebben talán ugy lehetne kifejezni, hogy ha a cseléd kötelességét szándékosan szegi meg, akkor a hatóság büntetheti.

Inditványt nem terjesztek elő ebben az értelemben, de azt hiszem, ha a preczizitását ennek a szakasznak ki akarjuk fejezni, jobban tehetjük ezt azáltal, hogy az első sorban a »kötelessége« szó után »szándékosan megszegi« szúrjuk be. *(Felkiáltások: Felesleges!)*

Ugyancsak azért, hogy ne lehessen visszaélni ennek a szakasznak az alkalmazása terén, azt hiszem, hogy az 57. §-ra való hivatkozás csak ugy általánosságban félreértésekre adhat okot. Mert igaz ugyan, hogy a cselédet a 18. §. alapján sztrájk esetén is meg lehet büntetni, de ha csak igy általánosságban hivatkozunk az 57. §-ra, esetleg olyanformán fogja majd azt értelmezni egy szolgabiró, hogy akkor is, ha nem sztrájk esetén szegi meg kötelességét, az 57. §. második bekezdését fogja alkalmazni. A mi közigazgatási tisztviselőinktől, már t. i. egy részétől minden kitelik. *(Zaj. Felkiáltások jobbfelől: Rendre!)* Azért azt hiszem, hogy magában a törvényben . . . .

Elnök *(csenget)*: A képviselő urtól megvonom a szót.

Vlád Aurél: Tiltakozom ez ellen! *(Zaj.)*

Elnök: Megvonom a szót. A képviselő ur ismételten . . .

Vlád Aurél: A házszabályokhoz kérek szót! *(Zaj.)*

Elnök: A képviselő ur ismételten megtámadta a magyar közigazgatást. Többszöri felszólalása alkalmával figyelmeztetve lett, hogy a közigazgatást és a közigazgatási tisztviselőket indokolatlanul bántalmazni nem szabad.

Vlád Aurél: A házszabályokhoz kérek szót.

Elnök: A házszabályok azt mondják, hogy ha valaki durván megsért osztályokat, vagy az állam intézményeit, az elnöknek jogában áll tőle ily esetben nyomban megvonni a szót. Én tehát megvonom a szót a képviselő urtól.

Ki következik? *(Zaj.)*

Darányi Ferencz jegyző: Nagy Sándor!

Nagy Sándor: T. képviselőház! Egy stiláris módositást vagyok bátor ajánlani. Én is azért iratkoztam fel, mert szabatosabbnak tartanám, ha hivatkoznánk az első pontra, mert végre is az az intenczió, hogy az első pont szerint történjék a büntetés. Teljesen helytelen azonban Mezőfinek és Vládnak az az érvelése, hogy a »megszegés« előtt fejezzük ki: a szándékosságot. Hiszen a megszegés maga már szándékosságot, dolust jelent. Ha pedig valakire nézve enyhitő körülmények forognak fenn, a bíróságnak joga lesz az 56. §. értelmében az enyhitő körülményeket figyelembe venni. Én azonban fontosnak tartanám félreértések kikerülése végett, ha oda méltóztatnának tenni: az 57. §. első pontja alapján. Mert itt nem a sztrájkra gondol a törvény; azt külön, specziálisan szabályozza a 2. pontban. Itt egyéb kötelességszegésekről van szó. Miután a törvény intencziója az, hogy itt az első pont alapján büntetendő a cseléd, inditványozom, hogy az »57. §.« után szúrassék be: »első pontja«.

Darányi Ferencz jegyző: Ernszt Sándor!

Ernszt Sándor: T. ház! A dolog természetéből következik, hogy a gazdasági cseléd a gazdasági üzemnek tagja, s ennélfogva minden munkára, a melyre képes, alkalmazható, ha a szükség ugy kivánja. A dolog természete hozza magával, hogy a gazdasági cseléd az üzemnek tagja lévén, mindenhova alkalmazható. Ezért a 18. §. rendelkezését teljes mértékben helyeselni lehet, hogy t. i. ne csak azon szakmában, melyben állandóan alkalmazva van, de minden munkára, a melyhez ért és elvégezni képes, ha sürgős szükség kivánja, ha fenyegető kár miatt ezt el kell rendelni, alkalmazható legyen a cseléd. Ez ellen jogosan és okosan semmit felhozni nem lehet.

Midőn azonban ezt helyeseljük, nem tudom megérteni, hogy miért maradt ki a törvényjavaslatnak eredeti rendelkezése, a mely szerint a cseléd tartozik minden munkát végezni, melylyel őt megbizzák, és a melyre képes, a mennyiben erejét vagy képességét túl nem haladja. Ezt a kifejezést utóbb kihagyta a földmivelésügyi bizottság. Én, mint olyan rendelkezést, a melyre szükség van és a mely másrészt korlátozása annak, hogy a cselédet túlságosan ki-

használni ne lehessen, fentartandónak vélem. Ezért kérem, méltóztassék az eredeti szövegezést, a mint azt a földmivelésügyi kormány beterjesztette, elfogadni. Módositásom a második bekezdéshez igy hangzik: »A cseléd tartozik, a mennyiben erejét vagy képességét túl nem haladja, stb.«

Elnök: Kiván még valaki szólni?

Vizy Ferencz: Miután meggyőződtem, hogy a munkásügyi bizottság jelentésében oly rendelkezés foglaltatik, mely tökéletesen megfelel az általam benyujtott módositásnak, ezért ezt a módositást visszavonom.

Elnök: Kiván-e még valaki szólni? Ha nem, a vitát berekesztem.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Mindenekelőtt Mezőfi Vilmos képviselő ur módositására nézve kell nyilatkoznom. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre nézve kijelentem, hogy a második bekezdés törlésére vonatkozó módositást el nem fogadhatom azon indokból, melyet Hammersberg képviselő ur volt szives kifejteni. A mi a harmadik bekezdésre való utalást illeti, az a kifejezés, hogy »nyilvánvalóan ártó szándékkal«, az egy egészen uj jogi terminus technicus, a melyet eddig sehol sem találtam. Különben nemesak a szándékosság esetében van kártalanitásnak helye, hanem vétkesség esetén is, *(Igaz! Ugy van!)* tehát méltóztassék minden eshetőségre gondolni.

A mi Nagy Sándor képviselőtársam felszólalását illeti, az ő módositásához azért nem járulhatok, mert rendszerint igaz, hogy az 57. §-nak esak első bekezdéséről van szó, de megtörténhetik, hogy sztrájk-jelleggel bir a kötelesség megtagadása, s akkor az 57. §. második bekezdése fog alkalmaztatni.

Hammersberg László képviselőtársam módositását elfogadom, mert az az elemi veszély elháritásának esetéről gondoskodik. Hozzájárulok Ernszt Sándor képviselő ur módositásához is, mert, habár ugyanez a 23. §-ban is meg van mondva, nem árt, ha itt is szabatosan kifejeztetik. Kérem tehát a t. házat, hogy ezen szakaszt Hammersberg László és Ernszt Sándor képviselő urak módositásával fogadja el. *(Helyeslés.)*

Elnök: A vita be lévén rekesztve és az előadó urak nem kivánván szólni, következik a határozathozatal. Miután az első bekezdést senki sem támadta meg, felteszem a kérdést, elfogadja-e a ház a 18. §. első bekezdését: igen, vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ekként mondom ki a határozatot.

A második bekezdéssel szemben áll Mezőfi Vilmos képviselő ur inditványa, mely a második bekezdést ki akarja hagyatni. Ez tehát egy ellenindítvány. Ezenkivül van Hammersberg László képviselő urnak egy pótlása és Ernszt Sándor képviselő urnak egy módositása. Legelsőbben szembeállitom a 18. §. második bekezdését Mezőfi Vilmos képviselő ur ellenindítványával. Hogyha Mezőfi Vilmos képviselő ur ellenindítványát nem fogadja el a ház, akkor először Hammersberg László módositását, azután pedig Ernszt Sándor módositását fogom szavazásra boesátani.

Vlád Aurél: Kérem a határozatképesség megállapitását. *(Zaj.)*

Hammersberg László: A kérdés feltevéséhez vagyok bátor szólni. *(Halljuk! Halljuk!)* Véleményem szerint a két módositás, vagyis az Ernszt Sándor képviselőtársam módositása és az enyém közül, az ővé teendő fel először szavazásra, mert az enyém egy oly hozzátételt inditványoz, a mely minden esetben elfogadható, még akkor is, ha Ernszt Sándor képviselőtársam módositását fogadja el a ház. Kérném tehát először Ernszt Sándor módositását szavazásra boesátani *(Helyeslés.)*

Elnök: A kérdést először Ernszt Sándor, azután Hammersberg László képviselő ur inditványára fogom feltenni. Következik a szavazás.

A jegyző urak azt jelentik nekem, hogy a ház határozatképességét kivánta megállapittatni Vlád Aurél képviselő ur. *(Nagy zaj.)* Kérem ennélfogva a jegyző urakat, hogy számlálják meg a jelenlévő képviselőket. *(Nagy zaj.)*

Hammersberg László: Közbeszólásokra nem adunk semmit! Tessék felkelni! *(Nagy zaj.)*

Olay Lajos: T. ház! A t. képviselő urnak, a ki a ház határozatképességét akarja konstatáltatni, legyen bátorsága ezt nyiltan kérni, nem pedig suttyomban. *(Nagy zaj.)*

Vlád Aurél: Nyiltan is kértem! *(Nagy zaj és mozgás.)*

Elnök: T. képviselőház! *(Folytonos zaj.)* Csendet kérek! *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Olay Lajos képviselő urnak *(Nagy zaj és felkiáltások: Halljuk az elnököt!)* teljesen igaza van. Én sem hallottam a képviselő ur kivánságát, de nekem a jegyző urak jelentették, hogy a ház határozatképességét kivánta egy képviselő ur konstatáltatni. Kötelességem tehát a ház határozatképességét a szavazás előtt konstatáltatni. Ezért kértem a jegyző urakat, hogy számlálják meg a képviselőket. *(Nagy zaj és felkiáltások: Névsort kérünk!)* Konstatálom egyébként, hogy 118 képviselő van jelen, s igy a ház határozatképes. *(Zaj és felkiáltások: Hány oláh van jelen?)*

Szunyog Mihály: Az oláhokat külön kérjük megszámlálni. *(Zaj.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. Felteszem tehát a kérdést: *(Halljuk! Halljuk!)* elfogadja-e a ház a 18. §. második bekezdését változatlanul, szemben Mezőfi képviselő ur ellenindítványával, igen vagy nem? *(Igen!)* Kimondom tehát határozatképen, hogy a ház a 18. §. második bekezdését, szemben Mezőfi képviselő ur ellenindítványával elfogadta.

Kérdem most már: elfogadja-e a ház Ernszt Sándor képviselő ur módositását a második

bekezdéshez? *(Igen!)* Ha igen, kimondom határozatképen, hogy a ház Ernszt Sándor képviselő ur módositását elfogadta.

Következik Hammersberg László képviselő ur pótlása a második bekezdéshez. Méltóztatik a ház a 18. §. második bekezdéséhez Hammersberg László képviselő ur pótlását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor igy mondom ki a határozatot.

Következik a 19. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 19. §-t).*

Návay Lajos!

Návay Lajos: T. ház! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Návay Lajos: A törvényjavaslat 19. §-ához van szerencsém egy módositást javasolni. Nevezetesen a 19. §. a cseléd és a gazdai viszonynak rendelkezési részére, nevezetesen arra vonatkozik, hogy a cseléd a gazda beleegyezése nélkül a munkát mással nem végeztetheti, és hogy a gazdaságból megengedett időn túl el nem maradhat. Ezt konstrukciójában helyeslem.

Nem helyeslem azonban a 19. §. utolsó rendelkezését, a mely a gazda különös engedélyéhez köti azt, hogy a cseléd saját lakásában vendéget vagy idegen személyt befogadhasson, miután én ezt nem a cseléd és gazda közötti viszony szubaltern része kifolyásának, hanem azon általános gazdai jog kifolyásának tekintem, hogy a gazda, mint tulajdonos, jogosult eltiltani az esetleg neki nem tetsző személyek fogadását, minélfogva az olyan vendég befogadását megtilthatja, a ki ellen jogos kifogást emelhet.

Én azt hiszem, hogy ha az általam javasolt módositás elfogadtatnék, eloszolnának azok a vélemények, a melyek arra engednek következtetést vonni, mintha e szakasz rendelkezései szerint a cseléd vendéglátása minden konkrét tilalom nélkül is korlátoztatnék. Az általam javasolt szöveg különben ekként hangzik: »A cselédnek nincs joga a gazda beleegyezése nélkül a munkát mással végeztetni, a gazdaságból a megengedett időn túl elmaradni, lakásába háznépéhez nem tartozó személyt a gazda tilalma ellenére, hacsak ideiglenesen is befogadni«.

Módositásomban a »háznépéhez« szót tettem a »családjához« helyett, mert lehetséges, hogy a »család« szó alatt olyanok értetnek, a kik a gazda tilalma alá eshetnek. A további eltérés a szövegtől, hogy bevettem azt, hogy a »gazda tilalma ellenére«, mert ebben a t. gazdák is megnyugodhatnak, a mennyiben a gazda tilalma lehet általános vagy esetről-esetre szóló, viszont a cseléd meg van kimélve attól a némi tekintetben megalázó helyzettől, hogy esetről-esetre engedélyt kérjen ki, a minek elmulasztásával olyan kihágást követ el, a melyre a törvény büntetést állapit meg. Mindezek alapján bátorkodom módositásomat elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés.)*

Váradi Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Ez a szakasz a személyes szabadságnak ismét súlyos megsértését foglalja magában. *(Zaj és ellenmondás.)* A törvényjavaslat igen számos szakaszánál bátor voltam már rámutatni arra, hogy a törvényjavaslat a cseléd személyes szabadságát sulyosan sérti, de ez a 19. §. valamennyin túl tesz, mert ez érettkoru és bizonyos munkára szerződéssel vállalkozott embereknek még azt is megtiltja, hogy engedelem nélkül kimehessenek abból a majorból; megtiltja, hogy lakásukban — a mely szerződés szerint illeti meg őket, mert a munkaadó nem ingyen adja azt a lakást, hanem azért, hogy cserében a cseléd dolgozzék reggeltől késő estig egész éven át és a melyet az a cseléd ép ugy jogositva van használni, mint a hogy jogositva van a komenczióban kapott élelmiszert, a fűtéshez kapott tüzelőanyagot elfogyasztani, a mibe senkinek beleszólása nem lehet — azt fogadják be, a kit akarnak. *(Felkiáltások a középen: Különösen a hatos-beszedőket!)*

A legnagyobb jogelv és minden állam alkotmányosságának alaptétele az, hogy saját házában a legnagyobb ur a háznak lakója. *(Zaj.)*

Hammersberg László: Csakhogy az a gazda háza! *(Ugy van!)*

Mezőfi Vilmos: Ezzel a paragrafussal ezt a nagy alkotmányos alapelvet halomra döntjük, mondván, hogy 500.000 magyarországi cseléd az ő házában, az ő külön szerződésileg átadott lakásában nem ur, hanem abba, hogy kit szabad vendégül befogadnia, beleszólhat munkaadó gazdája, a kinek pedig ő nem adta bérbe személyes szabadságát, hanem csak munkáját. Návay Lajos t. képviselőtársam némiképen szeliditette ugyan e szakasznak azt a rendelkezését, hogy kit fogadhat be az a cseléd saját házába, de ez nemcsak engem nem elégit ki, hanem mást sem, *(Élénk ellenmondások.)* a ki túlemelkedik a földbirtokosok látókörén, *(Zaj.)* a ki elveket tart szem előtt. *(Zaj.)* Bebizonyitottam már az általános vita alkalmával, hogy a cselédnek semminemü joga nincsen, hogy nincsen sem szavazati joga sem az országban, sem a megyében, sem a községben, ellenben fizeti az adót, viseli a közterheket, most pedig még az ő legegyénibb személyes szabadságától is meg akarjuk fosztani. Én kérem a t. házat, hogy ezt a szakaszt méltóztassék kihagyni, először mint feleslegest, *(Zaj és ellenmondás.)* másodszor mint czélra nem vezetőt, harmadszor pedig mint olyant, a mely a személyes szabadságot sulyosan megsérti. *(Zaj.)*

Darányi Ferencz jegyző: Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: T. képviselőház! Hozzájárulok Návay Lajos t. képviselőtársam módositásához és kérem a t. házat, kegyeskedjék az eredeti szöveget ezzel a módositással elfogadni. *(Helyeslés.)*

A mi az előttem szólott képviselő ur meg-

jegyzéseit illeti, én igen röviden bátor vagyok arra azzal válaszolni, hogy azt az axiómát, hogy a saját házában minden ember ur, a magam részéről az utolsó szóig aláirom. Tökéletesen igaza van ebben a t. képviselő urnak, csak azt nem értem, hogy ebből az axiómából hogyan volt képes arra a konkluzióra jutni, a melyre ő jutott, mert az a cselédlakás, a melyet én fizetés fejében a cselédnek és háznépének kizárólagos használatra átengedek, az én tulajdonom. Annak a lakásnak tehát nem a cseléd, hanem én vagyok az ura. A t. képviselő ur igen furcsának találja, hogy a saját házában ne lehessen valaki ur, de ebből a jogból egyes-egyedül csak a jogos tulajdonost, a háznak igazi urát zárja ki. Igy vagyunk ezekkel az axiómákkal. Beledobáljuk azokat a levegőbe, elmondva igen szépen is hangzanak azok, de ha a mélyükre nézünk, azt látjuk, hogy épen ezen axiómák alapján nincsen igaza annak, a ki azokat felvetette.

A személyes szabadságot korlátozni senki sem akarja. Ez a szakasz sem akarja azt és nem képzelem, hogy a t. képviselő urnak a szobalánya bármikor, a mikor neki tetszik, délben, tálaláskor engedelem nélkül elmehessen, és a mikor neki eszébe jut, a t. képviselő ur tudta nélkül sétálni mehessen. Ha tehát ez a fegyelem megvan egy cseléd mellett és kell is hogy meglegyen, hogy a ház rendje fentartassék, a mi nem is jár a személyes szabadságnak korlátozásával vagy megsértésével, annál nagyobb mértékben szükséges ez olyan helyeken, a hol a cselédek százairól van szó. Én tehát tisztelettel kérem, hogy a képviselő ur inditványát elvetni és az eredeti szöveget Návay Lajos képviselő úr módositásával elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kiván-e még valaki szólni? Ha szólni senki sem kiván . . . .

Ernszt Sándor: Ismét abban a helyzetben vagyok, hogy kérnem kell a t. házat, méltóztassék a munkásügyi bizottság szövegezését helyreállítani. Návay Lajos t. képviselőtársam szövegezéséhez én hozzájárulok, de egy pótlást kivánok, a melyet mi a munkásügyi bizottságban felvettünk ebbe a szövegbe, de a melyet én a szövegezésben nem találok. Pótlásommal igy hangzanék a szöveg *(olvassa)*: »A cselédnek nincsen joga a gazda beleegyezése nélkül a munkát mással végeztetni, a gazdaságból a megengedett időn túl elmaradni, lakásában háznépéhez nem tartozó, jogosan kifogásolható személyt a gazda tilalma ellenére . . . stb.«

Zboray Miklós: Ki fogja a jogosságot elbirálni! *(Zaj.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Nem!)* Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A miniszter ur kiván nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Kérem a t. házat, méltóztassék a szöveget Návay Lajos alelnök ur módositásával elfogadni, mert a régi szövegnek visszaállitása a »jogosan kifogásolható« szavak közbeszurásával zavarokra vezethetne. Mezőfi Vilmos képviselő ur inditványát pedig méltóztassék elvetni, miután azzal nem éretnék el egyéb, minthogy a szocziálista izgatók salvus conductust kapnának! *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást berekesztem. Következik a határozathozatal.

A törvényjavaslat 19. §-ával szemben két ellenindítvány tétetett. Az egyik Mezőfi Vilmos képviselő uré, mely a szakaszt egészen ki akarja hagyni, a másik Návay Lajos képviselő uré, a mely a 19. §. mostani szövegezése helyett uj szöveget ajánl.

Először tehát felteszem a kérdést Mezőfi Vilmos képviselő urnak inditványára, a melyet szembe állitok a 19. §-nak a munkásügyi bizottság által megállapitott szövegezésével. *(Helyeslés.)* A kérdés e szerint a következő: elfogadja-e a ház Mezőfi Vilmos képviselő urnak inditványát, szemben a törvényjavaslat 19. §-ának a munkásügyi bizottság által megállapitott szövegével, igen vagy nem? *(Nem!)* Kijelentem tehát, hogy a képviselőház Mezőfi Vilmos képviselő urnak inditványát mellőzte.

Most pedig felteszem a kérdést Návay Lajos képviselő ur inditványára. Kérdem a t. házat, elfogadja-e a ház a 19. §-t a Návay képviselő ur által javasolt szövegezésben, szemben a munkásügyi bizottság által megállapitott szöveggel, igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem tehát, hogy a képviselőház a 19. §-t a munkásügyi bizottság szövegezésével szemben a Návay Lajos képviselő ur által inditványozott szövegben fogadta el.

Következik Ernszt Sándor képviselő ur módositása Návay Lajos képviselő ur módositására vonatkozólag. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e Ernszt Sándor képviselő urnak módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a ház Ernszt Sándor képviselő ur módositását mellőzi.

Következik a 20. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 20. §-t)*.

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: Egy módositásom volna a 20. §-hoz, a mely arról intézkedik, hogy a cseléd minden kárért, a melyet a gazdának szándékosan vagy gondatlanságból, vagy a gazda utasitásának megszegésével okozott, kártéritéssel tartozik. Szigorunak tartom ezt a rendelkezést, mert lehetségesnek tartom, hogy a cseléd a gazda utasitásának megszegésével valami kárt okoz ugyan, de nem rosszindulatból szegte meg a gazda utasitását, hanem félreértésből, mert nem hallotta a gazda utasitását, vagy talán más okból.

Ezért kérem a t. házat, hogy a 20. §-ban ezen szavak után: »a cseléd minden kárért, a mit a gazdának szándékosan vagy vétkes gondatlanságból, vagy a gazda utasításának«, szurassanak be a következő szavak: »szándékos rosszindulattal való« — megszegésével okozott, kártérítéssel tartozik. Kérem, méltóztassék módositásomat elfogadni.

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Nem!)* Miután szólásra senki sem jelentkezett, a vitát berekesztem.

Következik a határozathozatal.

Fel fogom tenni a kérdést a 20. §-nak a munkásügyi bizottság által megállapitott szövegére, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur módositásával. Méltóztatnak a kérdés ilyetén való feltételébe belenyugodni? *(Igen!)* Felteszem tehát a kérdést: elfogadja-e a ház a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat 20. §-át a munkásügyi bizottság szövegezésében, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a 20. §-t a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadta s igy Mezőfi Vilmos képviselő ur módositványa elesett.

Következik a 21. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 21. §-t).*

Hammersberg László!

Hammersberg László: T. ház! A 21. §. második bekezdéséhez van egy módositásom, a melyet bátor leszek egyszerüen felolvasni, mivel annak szövegében az indokolás is benfoglaltatik. Nevezetesen a 21. §. második bekezdésében a »megállapodás« szó után felveendő lenne a következő *(olvassa)*: »azokat a járandóságokat, a melyek természetüknél fogva naponként adandók ki (pl. takarmány, tej stb.) naponként« — s ez után következnek a bekezdésnek a »megállapodás« szó utáni része t. i., hogy *(olvassa)*: »a készpénzfizetést évnegyedenként utólag, egyéb járandóságokat pedig évnegyedenként előre kell kiszolgáltatni.« Kérem, méltóztassék inditványomat elfogadni.

Elnök: Szólásra senki sincs felirva. Kiván-e még valaki szólni? *(Nem!)* Ha nem, a vitát berekesztem.

Következik a határozathozatal.

Felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a 21. §-t Hammersberg László képviselő ur módositásával igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor kimondom a határozatot abban az értelemben, hogy a ház a törvényjavaslat 21. §-át a munkásügyi bizottság szövegezésében Hammersberg László képviselő ur módositásával elfogadta.

Következik a 22. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 22. §-át).*

Elnök: Kiván-e valaki szólni? *(Felkiáltások: Nem!)* Ha tehát szólni senki nem kiván, a vitát bezárom. Felteszem a kérdést: méltóztatnak-e a 22. §-t a munkásügyi bizottság szövegezésében változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor a határozatot ily értelemben mondom ki.

Következik a 23. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 23. §-át).*

Kuszka István!

Kuszka István: T. ház! Ennél a szakasznál azt vagyok bátor javasolni, hogy az első bekezdés második pontjából ezt a szót: »elháríthatatlan«, hagyja ki a ház, mert a megmaradó szöveg mellett is biztositva van a cselédeknek éjjeli nyugvó ideje, másrészt kivételes körülmények között merülhet fel olyan szükség, a mely ugyan nem elháríthatatlan, de mégis igen fontos érdeke a gazdának, hogy akkor éjjeli szolgálatra szorithassa a cselédet. Egy példával kivánom ezt illusztrálni. Cséplés idején, a mikor a cséplőgépnél 24—25 munkás van és valamely majorban este elvégzik a cséplést, rendszerint éjjel szállitják el a cséplőgépet. Ha tehát bentmarad a szövegben ez a szó »elháríthatatlan«, a gazda nem kötelezhetné béreseit arra, hogy a gépet elszállitsák, minélfogva másnap 24—25 ember kénytelen volna egy fél munkanapot hiába eltölteni. Azt hiszem, hogy ilyen szövegezés mellett »szükség esetén kivételes körülmények között« teljesen biztositva van a cselédnek éjjeli nyugvása és viszont meg van védve a gazda érdeke is, mert szükség esetén ilyen körülmények között dolgoztathat a béressel. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. ház! A 23. §. igen humánusan hangzik, mert azt mondja, hogy a gazda köteles a nyugvásra megfelelő időt adni és arra ügyelni, hogy a cselédet testi erejét meghaladó vagy egészségét veszélyeztető munka ne terhelje. A ki e javaslatot konczipiálta, igen humánus érzékről tett tanuságot; bár szerintem azt az egy hibát elkövette, hogy nem határozta meg preczizen, hogy a pihenőidő tulajdonképen mennyi legyen? Mert a gazda, ha a törvényjavaslat ezen szakaszát elolvassa, ezt ugy értelmezheti, a hogy neki tetszik. Ha az ő meggyőződése az, hogy a cselédnek a pihenő- és alvási időre — és itt csak az alvási időt értem pihenési idő alatt — elegendő három óra, akkor csak három óráig fogja engedni aludni, három órai alvás után felébreszteti és munkába fogja. *(Nagy zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hammersberg László: Olyan bolondság nem képzelhető, hogy valaki cselédjét enerválja.

Mezőfi Vilmos: Lesz olyan gazda, a ki azt mondja, hogy én a törvényjavaslat 23. §-a szerint jártam el, és elegendő pihenő időt adtam cselédeimnek; de lesz olyan gazda is, a kiben

több hamis érzék van, és talán több cselédje van, a kivel helyettesittetni tudja a pihenésre szoruló cselédet, a ki azt fogja mondani: Én pedig hét vagy nyolcz órát adok naponta a cselédemnek, hogy kialudhassa magát. Itt több izben hangsulyozták már, hogy ez a törvény nem a humánus gazdát akarja szoritani, hanem a lelkiismeretlen, cselédeikkel kegyetlenül bánni akaró gazdákat akarja sujtani; és itt a t. néppárt padjairól folyton azt vetették nekem közbe, hogy beszéljek a bérlőkről és különösen bizonyos felekezethez tartozó bérlőkről. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: Hát kérem, ama bizonyos felekezethez tartozó bérlőket is méltóztassék szoritani arra, de ép ugy a nem a bérlőosztályhoz tartozó gazdákat is, hogy határozott időt adjanak a cselédnek az alvásra. Minden modern államban, valamennyi európai államban, a hol szocziálpolitikai törvényeket alkotnak, a melyekben a munkás munkaidejét megszabják, határozott időt állapitanak meg; azt mondják, hogy vagy nyolcz, vagy kilencz, vagy tiz, vagy tizenkét órát köteles az a munkás dolgozni.

Okolicsányi László: Hiszen a mezőgazdasági munkánál minden hónapban másként alakul a dolog!

Elnök: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: Elismerem, hogy a mezőgazdasági munkának minden vonatkozása nem illik a gyári vagy ipari munkára; nem is hangoztatom itt azt, a mit az ipari munkánál helyesnek és jogosnak tartok, hogy nyolcz órát dolgozzon és napi tizenhat órát alvással és szórakozással töltsön, a mit, mondom, jogosnak tartok, s a mit, akár jogosnak tartom én és tartják a képviselő urak, akár nem, már Magyarországon is igen számos helyen kiküzdöttek maguknak; de akármennyire komplikált a mezőgazdasági munka, akármennyire lehetetlenné teszi ezt a hármas nyolcz órás beosztást, annyi időt mégis kell adni annak a mezőgazdasági cselédnek, akármilyen komplikált és nehézkes a munka, hogy magát kellően kialudni tudja. A melyik gazda nem tud annyi cselédet tartani, hogy cseléd jének ezt a szükséges alvási idejét biztositsa, az ne tartson cselédet; de ha tart cselédet, akkor tartson elegendő számut arra, hogy annak az embernek, a kinek csak olyan idegrendszere van, mint nekünk, a kinek a munkaerejét ép ugy nem lehet és nem szabad túlfeszíteni engedni, mint a mienket, elegendő alvási, pihenési ideje jusson, a mihez tökéletes jussa van.

Én tehát azt hiszem, hogy nem túlzok és önmagamat küzdöm le, a mikor csak arra kérem a t. képviselőházat, hogy a nap huszonnégy órájából nyolcz órai alvási és pihenési időt méltóztassék biztositani a törvényjavaslatban a gazdasági cselédeknek. *(Felkiáltások: Hiszen ez megvan! Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: Közbeszólnak a t. képviselő urak, hogy ennyi megvan. Hát ha megvan, akkor ne tessék visszariadni ettől és tessék beiktatni a törvényjavaslatba. Azt hallom, hogy van több nyolcz óránál. Hát akkor tessék ezt belevenni és ennek megtartására szoritani azokat a szükkeblű gazdákat, a kik már három vagy négy órai alvás után ismét munkára szoritják a cselédet. *(Felkiáltások: Hol van az ilyen gazda? Zaj.)*

Okolicsányi László: Nevetséges dolog ilyet beszélni!

Elnök: Okolicsányi László képviselő urat kérem, ne zavarja közbeszólásával a szónokot.

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Én elmondom a magam nézetét, a magam kérését és kivánságát, a t. képviselő urak ugyis leszavazzák; de már azt méltóztassék megengedni, hogy kifejezést adjak meggyőződésemnek, a mely meggyőződés nemcsak az enyém, hanem határozottan merem állitani, sok százezer mezőgazdasági munkásé.

Förster Ottó: Nagyzási hóbortba esik. *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: Közbevetik még, hogy aratás idején ez lehetetlen. Én ugyan azt hiszem, hogy akkor is lehetséges; de ha nem lehet, tessék belevenni, tessék statuálni, hogy akkor az a nyolcz órai alvás arra a néhány napra nem vonatkozik.

De nem képzelhetek el mezőgazdasági cselédet, a ki, ha az a gazda humánusan és jól bánik vele, ilyen fontos és szükséges időben ragaszkodnék ahhoz a 8 órai alváshoz. Az aratási munkától egész nyugodtan be lehetne iktatni a 8 órai alvási időt, és higyje el a t. képviselőház, hogy el fog jönni az idő Magyarországon, a midőn ezt, a mit a törvényhozás most önként megadni nem akar, a cselédek ki fogják vivni, mert szervezkedés utján fogják erre az akkori törvényhozást kényszeriteni és azért sokkal okosabb és bölcsebb, hogyha egy ilyen humánus intézkedéssel előzékenyen gondoskodik a magyar törvényhozás a cseléd érdekéről. *(Mozgás és zaj a baloldalon.)*

Az a meghatározás is, hogy a gazda köteles figyelni arra, hogy a cseléd testi erejét meghaladó és egészségét veszélyeztető munkára ne szoritta sék, olyan eső után való köpenyeg.

Förster Ottó: Épen ugy, mint ez a beszéd!

Mezőfi Vilmos: A mikor az a cseléd már az ilyen nehéz munkára rászorittatott; midőn már egészségét veszélyeztették ilyen munkával és ő beteg is lett ettől a munkától; a midőn már valami baja esett és megrokkant: akkor menjen majd panaszra a szolgabiróhoz, hogy ilyen és ilyen nehéz munkára kényszeritették! De ha ő az ilyen nehéz munkát meg merné tagadni, vagy azt merné mondani, hogy én ezt a munkát nem végezem el, mert egészségemre

veszélyes, akkor szintén az 57. §-t, a sztrájkparagrafust lehet majd ezen cselédre is alkalmazni, és akkor megbüntetik munkamegtagadás, renitenczia vagy sztrájk czimén. Ezt is tessék belátni és szövegezzük a javaslatot olyképen, hogy a cselédnek, ha be tudja bizonyitani, hogy az a munka, a melyre a munkaadó őt kényszeriteni akarja, testi erejét túlhaladja és hogy az egészségére valóban ártalmas, joga legyen azt a munkát el nem végezni, vagyis annak elvégzését megtagadni. Ebből a szövegből a cselédnek ehhez való joga nem tünik ki.

Mindezek alapján kérem a t. képviselőházat, hogy a 23. §-t a következőképen méltóztassék módositani. *(Halljuk!)* Az első bekezdés hagyassék ki és helyébe tétessék: »Megtagadhatja a cseléd a munka teljesitését, ha az nyilvánvalóan testi erejét meghaladja és egészségét komolyan veszélyezteti. A gazda tartozik a cselédnek minden 24 órában legalább 8 órát alvásra biztositani. Ha az éjszakai alvásra elháríthatatlan szükség esetében kivételes körülmény miatt ennyi időt adni nem lehetne, napközben kell az alvásra a kellő időt meghagyni.« A második bekezdés utolsó sorában ez a szó: »elegendő« hagyassék ki és helyébe tétessék: »8 órai«.

Elnök: Szólásra senki sem jelentkezik? A vitát bezárom. Az előadó urak nem kivánnak szólni.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt kijelentem, hogy Huszka t. képviselőtársam módositásához hozzá nem járulhatok, *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* mert hogyha ezen módositás elfogadtatnék, ezáltal az a humánus czél, a melyet e szakasz szem előtt tart, szenvedne. Már pedig én azt sértetlenül fentartani óhajtom.

A mi Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam módositását illeti, azt sem fogadhatom el, *(Helyeslés a baloldalon.)* mert, hogy a munka előtt, mielőtt a cseléd munkába állana, egy bizonyitási eljárás kezdődjék meg, hogy vajjon az a munka megfelel-e az illető cseléd egészségének, *(Élénk helyeslés balfelől.)* idáig menni nem lehet. Különben utalok arra, hogy a cseléd egészségét és testi épségét teljesen védelmezi a 46. §. is. A mi pedig azt illeti, hogy a pihenés ideje fix-óraszámban határoztassék meg, ezzel a kérdéssel sokat foglalkoztam, *(Halljuk! Halljuk!)* de méltóztassék megengedni, hogy ez gyakorlatilag teljesen kivihetetlen, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* és azt meghatározni Magyarországon, a mi klimatikus viszonyaink között, hogy 8 órai föltétlen pihenés illeti a cselédet, annyi volna, mint a mezőgazdasági üzemet lehetetlenné tenni. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ennélfogva kérem, hogy ezen inditványt elvetni méltóztassék.

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Azok a megjegyzések, a melyeket Mezőfi Vilmos ur felhozott, nem ujak előttünk. Ugyanezeket a megjegyzéseket hallottuk a munkásügyi bizottságban is, és kijelentem, hogy azokat meg is czáfoltuk ott. Abban a nézetben voltunk, hogy ezen megczáfolás után a plénumban nem fog előhozakodni azokkal, azonban, miután megtette, kötelességünk nekünk is előhozni azon érveket, a melyekkel megczáfoltuk állitásait. Előhoztuk, hogy az ipari munkának egy nivóra helyezése a mezőgazdasági munkával sulyos botlás, meg nem engedett dolog, mert a két munkának különféle természete van. Ezt ő most be is ismerte, azonban azt állitotta, hogy minden haladó államban tétetnek intézkedések a munkaidő megszabására. Bátor vagyok felszólitani, hogy egyetlen egy államra mutasson rá, a hol a mezőgazdasági munkaidő megszoritására vonatkozólag valamilyen intézkedés történt. Nincsen az egész világon egy sem ilyen és bátor vagyok arra hivatkozni, és ez talán vele szemben is némi argumentum lesz, hogy Angolországban 1894-ben az a királyi bizottság, mely a munkaidő kérdésével foglalkozott, expressis verbis megmondotta, hogy ilyen határt a mezőgazdaságban megállapitani nem lehet.

Hivatkozhatom New-York állam és Pennsylvaniára, a hol ugyancsak ezen kérdéssel foglalkoztak és azt mondták, hogy ezek a javaslatok nem vonatkoznak és nem vonatkozhatnak a mezőgazdasági munkára. Ha elfogadjuk, a mit ő akar, ez a mezőgazdasági munkának teljes dezorganizáczióját idézné elő, tehát olyan károkat, a melyek nemcsak a gazdát, hanem a cselédosztályt is erősen érintenék. Tehát ezen az alapon bátor vagyok kérni, hogy az ő összes módositásait mellőzni és a szakaszt abban a formulázásban, a hogy van, elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. A kérdést bekezdésenként fogom feltenni. Felteszem a kérdést. Elfogadja-e a ház a munkásügyi bizottság szövegezésében a jelen törvényjavaslat 23. §. első bekezdését változatlanul, szemben Mezőfi Vilmos és Huszka képviselő urak módositásával, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a 23. §. első bekezdését változatlanul fogadta el a munkásügyi bizottság szövegezésében.

Következik a határozathozatal a második bekezdésre nézve, a melylyel szemben Mezőfi Vilmos adott be egy módositást. Felteszem a kérdést, elfogadja-e a ház a jelen törvényjavaslat 23. §-ának második bekezdését a munkásügyi bizottság szövegezésében változatlanul, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a határozatot ily értelemben mondom ki, és az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Következik a 24. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 24. §-t).*

Vizy Ferencz! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Ki következik?

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: T. ház! A 24. §. humánus, okos rendelkezést tartalmaz, mikor azt mondja, hogy elegendő mennyiségben és egészséges minőségben köteles a gazda a cselédjének az élelmezést kiadni. Én itt abban a nézetben vagyok, hogy ez azokra a cselédekre vonatkozik, a kik a gazda asztalánál étkeznek, mert ugy tudom, hogy a mezőgazdasági cselédek szerződés szerint ugy fogadtatnak fel, hogy kapnak ennyi szalonnát, buzát, rozsot, árpát. *(Zaj.)*

Hammersberg László: A legényember bennkosztos.

Elnök: Kérem, méltóztassanak csendben lenni.

Mezőfi Vilmos: Én talán egy nevetséges inditványt leszek bátor tenni . . . *(Zaj.)*

Förster Ottó: Az bizonyos!

Mezőfi Vilmos: Hogyan tudja a képviselő ur, hiszen még nem mondtam el?

Azt hiszem, hogy a rossz és kegyetlen gazdák szempontjából, kik cselédeiket esetleg éheztetik, vagy nekik esetleg romlott ételt szolgáltatnak, üdvös dolog lenne kimondani a következőt. A szakasz végére tétessék: »még pedig ugyanabból az ételből, mely a gazda vagy helyettesének asztalára kerül«. *(Derültség és ellenmondás.)*

Ugron Gábor: Nem eszi meg. *(Zaj.)*

Elnök: Ki következik? Ha senki sem kiván szólni, a vitát berekesztem.

Kiván az előadó ur szólni?

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: T. ház! Ez is egyike azon módositásoknak, melyeket Mezőfi ur megtett már a bizottságban és akkor a magunk részéről kijelentettük, hogy mi szivesen el fogjuk fogadni azt, ha még inditványoz hozzá egy pár paragrafust, mely szerint a gazdának ezt módjában lesz cselédeivel szemben meg is tenni minden körülmények közt a nélkül, hogy maga kárt szenvedne, vagy esetleg tönkremenne. Ő eddig ezekkel a paragrafusokkal adós maradt, ennélfogva kérem, méltóztassék az eredeti 24. §-t elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tárgyalást bevégzettnek nyilvánitom. Következik a határozathozatal. Miután a 24. §. a módositás által nincs megtámadva, felteszem a kérdést, méltóztatik-e azt változatlanul elfogadni, igen vagy nem? Ha elfogadtatik, akkor fel fogom még tenni a kérdést Mezőfi Vilmos képviselő ur módositására, a mely pótlást tartalmaz. *(Helyeslés.)*

Felteszem tehát a kérdést: elfogadja-e a ház a jelen törvényjavaslat 24. §-át a munkásügyi bizottság szövegezésében változatlanul, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház elfogadta.

Következik a szavazás Mezőfi Vilmos képviselő ur módositására: méltóztatik ezt a módositást elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* A ház Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását nem fogadta el.

Következik a 25. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 25. §-t).*

Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: T. ház! Én elismerem, hogy a 25. §. már abban a szövegezésében is, a mint azt a munkásügyi bizottság beterjesztette, tulajdonképen talán elég lenne arra, hogy a cselédeknek az érdekét megvédelmezze. Azonban a tapasztalati élet engem odakünn arra tanitott meg, hogy épen ez a szakasz az, melylyel a cseléd rovására egyes lelkiismeretlen gazdák a legjobban visszaéltek.

Ez a szakasz az, mely a cseléd családjának a mindennapi kenyeret van hivatva biztositani, a hol rendkivül nagy fontossága van annak, hogy a gazda dohos gabonából vagy rozsanyából készült lisztet cselédjének ne adjon. S miután ennek a szakasznak rendelkezésével éltek vissza leginkább egyes lelkiismeretlen gazdák: lehet, hogy ez pleonazmus, de én ezt ugy meg szeretném kötni és vinkulálni, hogy ezen rendelkezés alól semmiféle rosszhiszeműség soha semmiféleképen ki ne bujhasson. *(Helyeslés.)*

A cselédek érdekében van szerencsém a szakasz első mondata helyett a következő módositást ajánlani *(olvassa)*: »Az első mondat törlendő, s helyébe ezen szöveg teendő: »A terménybeli járandóságokat köteles a gazda tiszta szemű, megrostált, feltétlenül jó, és pedig legalább is olyan minőségben kiszolgáltatni, mely azon évi termése elsőrendű eladott minőségének felel meg. *(Helyeslés.)* A mely gazda a terménybeli járandóság kiszolgáltatására szükséges termény[illegible] kénytelen mástól beszerezni, köteles ez esetben legalább is szokványos minőségről gondoskodni.« *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra ki következik? Ha nem kiván senki szólni, a vitát bezárom.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Miután az a módositás, melyet Gaal Gaszton képviselőtársam beadott, ugyanazt a humánus czélt, melyet ezen szakasz maga elé kitüzött, még jobban biztositja, még szabatosabban irja körül, ennélfogva kérem a t. házat, hogy ezt a módositást elfogadni szives-kedjék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. Gaal Gaszton képviselő ur módositása az első bekezdéshez ellenindítvány jellegével bir és igy a kérdést akként fogom feltenni, hogy szembeállitom az eredeti szöveget Gaal Gaszton ellenindítványával. Ha nem fogadtatik el az

eredeti szöveg, akkor Gaal Gaszton képviselő ur inditványát fogom szavazásra feltenni. *(Helyeslés.)* Feltcszem a kérdést. Méltóztatnak-e a jelen törvényjavaslat 25. §-át a munkásügyi bizottság szövcgczése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem méltóztatnak elfogadni, felteszem a kérdést, hogy méltóztatnak-e Gaal Gaszton képviselő ur ellcninditványát az első bekezdéshez elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Kimondom, hogy a képviselőház a törvényjavaslat 25. §-ának első bekezdésc helyébe Gaal Gaszton képvisclő ur módositását fogadta el.

A második bekezdés nem támadtatott meg. Felteszem a kérdést: méltóztatnak-e a 25. §. második bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezésében, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kimondom a határozatot, hogy a képviselőház a 25. §. második bekezdését a munkásügyi bizottság szövegczésében elfogadta.

Következik a 26. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 26. §-t).* Vizy Ferencz! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Következik?

Darányi Ferencz jegyző: Hammersberg László!

Hammersberg László: T. képvisclőház! A tárgyalás alatt lévő javaslatnak több rendelkezésénél hangsulyoztatott a cseléd és a gazda közötti teljes recziproczitás elvének fentartása. Egyrészt abból a czélból, hogy cz cnnél a szakasznál is érvényesüljön, másrészt azonban a gazda jogos érdekeinek megóvása, de a gazdaság rendje szempontjából is azt a módositást vagyok bátor a szakaszhoz inditványozni, hogy a szakasz utolsó mondatának végére felvcndő *(olvassa)*: »viszont a cseléd a szegődményes földet kifogástalanul mivelni és tisztára letakaritva visszaadni kötelcs«.

Elnök: Kiván még valaki szólni?

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! A 26. §. kivételesen szintén olyan rendelkezést tartalmaz, a melyet szivescn magaménvá teszek és megszavazok. De itt vagyok bátor a törvényjavaslat egy hiányára felhivni az igen t. földmivelésügyi miniszter ur figyelmét.

Lehet, hogy cz a hiány onnan származik, hogy természetes dolognak tartja azt, a minek a hiányát én a törvényjavaslatban észlelem és abban a hitben van, hogy ez magától értetődő dolog lévén, ezt a gazdák ugy is megadják és teljesitik. Ez vonatkozik a cseléd munkaszerszámaira. Erre a gazdák azt mondhatják, hogy természetes dolog, hogy a munkaadó gazda adja a munkaszerszámot, ásót, kapát stb. a mezőgazdasági cselédnek. Én azonban tudok uradalmakat, gazdaságokat, a hol ezt nem teszik.

Förster Ottó: Az csak a holdvilágban lehet!

Mezőfi Vilmos: A holdvilágban? Mezőgazdasági cselédeknél. *(Felkiáltások jobbfelől: Az más!)* A cselédtörvényjavaslatot tárgyaljuk, én a cselédekről állitom, hogy vannak gazdaságok, a hol a munkaszerszámot nem adja nekik a munkaadó, hanem kényszeriti a cselédet, hogy 50 vagy 100 korona pénzéből megfizesse. *(Ellenmondások balfelől. Felkiáltások: Hol?)* Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy ad oculos demonstrálhatom a t. képviselőháznak, hogy igenis vannak ilyen gazdaságok.

Beküldték nekem Hajdu megyéből a Nádudvar közelében levő kocsordosi gazdaságból a következő szegődségi levclet és házi törvényeket. Ezen házi törvényeknek — a melyeknek hitelességét talán a földmivelésügyi miniszter ur is el fogja ismerni, mert nem volt időm ezt hamarjában kinyomatni, — hanem tényleg igy kaptam — 12. §-a szószerint ezt mondja:

(Olvassa): »Béresek, kocsisok tartoznak magukat egész éven át kaszával, kapával, ásóval, vaslapáttal, favillával és háromágu vasvillával ellátni.« *(Mozgás és zaj.)*

Szóval talán sikerült meggyőznöm a t. képviselőházat . . .

Gr. Zichy Vladimir: Ki a tulajdonos? *(Felkiáltások: Ki a bérlő?)*

Mezőfi Vilmos: Azt nem tudom. *(Felkiáltások balfelől: Tessék alaposabbnak lenni!)* Tessék tudomásul venni, hogy ezt Nagy Balázs, szolgálatban levő béres küldte el nekem, a kit, szegényt, valószinüleg el is fognak most már csapni ebből a kocsordosi uradalomból.

Módositásom tehát ilyen esetek elkerülésére irányul és azt már az igen t. földmivelésügyi miniszter ur jóindulatára és bölcseségére bizom, hogy ennél a pontnál vagy másutt méltóztatik-e ilyen rendelkezést bevétetni, a mely esetben szivesen visszavonom az én módositásomat, a mely következőkép hangzik *(olvassa)*: »A 26. §-nál 4-ik bekezdésül vétessék: »Mindenféle munkaszerszámmal, melyek a cseléd által a gazdának teljesitett munkához szükségesek, a gazda köteles ellátni a mezőgazdasági cselédet.« *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Nem!)* Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom. A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Én nagyon hálás lettem volna a t. képviselő ur iránt, ha nem a béresnek a nevét nevezte volna meg, hanem megnevezte volna az illető bérlő vagy birtokos nevét. Hozzá kivánom azonban tenni ehhez, hogy azt az intézkedést, a melyet módositásába belefoglalt, különben helyesnek tartom és nem gondoltam volna, hogy ilyen rendelkezés, a minőre ő hivatkozott, valahol fennáll. Minthogy azonban, ugy látszik, mégis van gazdaság, a hol az ilyen rendelkezés megvan, ennélfogva kész vagyok módositásához hozzájárulni. *(Helyeslés.)*

Mezőfi Vilmos: Köszönöm.

Förster Ottó: Ez is megtörtént vele egyszer! *(Derültség.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. A 26. §. nem lett megtámadva; ugy fogom tehát feltenni a kérdést: először, hogy elfogadja-e a ház a 26. §-t, igen vagy nem. Azután felteszem a kérdést Hammersberg László képviselő ur módositására, a mely a harmadik bekezdésnek a folytatását czélozza. Ha ez el lesz fogadva vagy el lesz vetve, következik, mint negyedik bekezdés felett, Mezőfi Vilmos képviselő ur módositása felett a szavazás. Méltóztatik a kérdésnek ezen feltételébe belenyugodni? *(Helyeslés.)*

Akkor felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a munkásügyi bizottság szövegezésében a jelen törvényjavaslat 26. §-át, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a szakaszt elfogadja.

Következik most Hammersberg László képviselő pótlása a harmadik bekezdéshez. Méltóztatnak ezen pótlást elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kimondom a határozatot, hogy a képviselőház Hammersberg László képviselő ur pótlását, illetve módositását a harmadik bekezdéshez elfogadta.

Következik Mezőfi Vilmos képviselő urnak a 26. §-hoz beadott módositása, a ki negyedik uj bekezdést javasol. Méltóztatik ezen javaslatát, illetőleg inditványát Mezőfi Vilmos képviselő urnak elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta Mezőfi Vilmos képviselő urnak inditványát, a határozatot tehát ilyen értelemben mondom ki.

Következik a 27. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 27. §-t).*

Vizy Ferencz! *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: T. képviselőház! E szakasz rendelkezéséhez a magam részéről teljes mértékben hozzájárulok, mert tényleg különös volna, hogy egy gazda esetleg arra kényszerithesse a cselédjét, hogy az ő saját malmában őröltesse a gabonáját és esetleg drágább áron rosszabb lisztet legyen kénytelen elfogadni, mint egy idegen malomból. Azonban némi tekintetben szükség van a gazda érdekének a védelmére is, hogy a cselédnek a válogatási hajlamának utját szegjük, és nehogy arra kötelezteссék a gazda, hogy az egyik cselédnek a gabonáját a két-három órányi távolságban fekvő idegen malomba küldje, a másikét pedig egy másik malomba a cselédek egyéni izlése szerint. Ezen az alapon szükségesnek tartom a szakasznak következő értelemben való módositását: a második bekezdés utolsó mondata után tétessék: »De ha a cseléd más malomban őrlet, ez esetben az oda- és visszafuvarozásról maga tartozik gondoskodni.« *(Helyeslés.)*

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! A 26. §. arról rendelkezik, hogy a cseléd a megtakaritott tüzelőt gazdájának beleegyezése nélkül el ne adhassa, el ne ajándékozhassa.

Nézetem szerint ez a magántulajdon szentségébe ütközik, a melyen pedig alapszik ez a mai társadalmi rend és melynek védelmére törvények ezreit hozta meg ez, mint minden más, a mai kapitálista álláspontón lévő törvényhozás. Én a magántulajdon szentségére hivatkozom és kérem a t. képviselőházat, hogy ezt a rendelkezést kihagyni méltóztassék. A józan ész is azt diktálja, hogy mikor a cseléd bizonyos mennyiségű, súlyú vagy térfogatú fát vagy egyéb tüzelő anyagot kap, akkor azzal szabadon rendelkezhessék, s ha azt nem használja el, ha feleslege marad, akkor — ha ugy tetszik neki — elajándékozhassa valami szükölködő rokonának, vagy esetleg pénzzé tehesse.

Azt méltóztatik ellenérvül felhozni, hogy ezzel tág teret nyitna a gazda annak, hogy a cseléd őt meglopja, megkárositsa. Ez az érv valamennyi szakaszra felhozható, mert a tolvaj ép ugy lop birkát, meg minden mást, mint tüzelőanyagot. A hűtlen, lelkiismeretlen, bűnös hajlamu cseléd miért épen a tüzelőanyagnál kárositaná meg a gazdát, mikor mindenféle mást is elidegenithet tőle? Ám ott van a büntetőtörvénykönyv és e törvényjavaslatnak sok sulyos intézkedése az esetre, ha a cseléd nem az ő tulajdonát, nem a konvenczióba kapott tüzelőt tulajdonitja el a gazdától.

A szakasznak ez a rendelkezése tehát mindenképen felesleges, de bántó és sértő is arra a mezőgazdasági cselédre, a ki a szakasz szerint nem rendelkezhetik szabadon avval sem, a mit neki szerződésképen konvenczióba, vagy jogosan kijáró fizetésképen adott a gazda. Ha a gazda attól félne, hogy a cseléd őt meglopja, őriztesse azt a fát, *(Zaj.)* ha pedig a cseléd lopott, állittassa törvényszék elé és itéltesse el.

Javaslatom tehát az, hogy azok a szavak, a melyek a tüzelőanyag feletti szabad rendelkezéstől fosztják meg a mezőgazdasági cselédet, a törvényjavaslatnak e szakaszából kihagyassanak.

Elnök: Kiván még valaki szólni? Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom. Az előadó ur kiván szólni.

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: A t. képviselő ur felszólalására bátor vagyok csak azt megjegyezni, hogy itt a tulajdon megsértéséről abszolute nincs szó. E szakasz értelmében a gazda csak az illető cseléd által személyesen igényelt tüzelőmennyiséget tartozik szolgáltatni. Ha abból az a cseléd egy részt eladna, ez födözné azt, a mire neki valósággal szüksége van.

A konvenczióba kikötött mennyiségre nézve a rendelkezés különben ugy szól, hogy »a menynyiben ellenkező megállapodás nincs«. Ha erre

nézve maguk közt megegyeztek, akkor az eladásnak természetesen semmi sem áll utjában. Kérem tehát, méltóztassanak a szakaszt erdeti szövegében elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. A 27. §. ellen módositást adott be Mezőfi Vilmos képviselő ur, továbbá ugyanesak módositást, illetve pótlást adott be Gaal Gaszton képviselő ur. Gaal Gaszton képviselő urnak módositását külön fogom szavazásra feltenni, ha a szakasz elfogadtatott. Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását pedig szembe fogom állitani a 27. §. eredeti szövegével. Méltóztatnak a kérdésnek ekként való feltételébe belenyugodni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a jelen törvényjavaslat 27. §-át a munkásügyi bizottság szövegezésében változatlanul, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kimondom a határozatot, hogy a képviselőház a 27. §-t a munkásügyi bizottság szövegezésében változatlanul elfogadta és Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását elvetette.

Következik most Gaal Gaszton képviselő ur módositása, illetőleg pótlása. Kérdem: méltóztatnak ezt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor határozatként kimondom, hogy a ház Gaal Gaszton képviselő ur módositását, illetve pótlását elfogadja.

Következik a 28. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 28. §-t)*.

Elnök: Szólásra következik?

Darányi Ferencz jegyző: Vizy Ferenez! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Tovább!

Darányi Ferencz jegyző: Nagy György!

Nagy György: Szives készséggel elismerem a magam részéről, hogy addig is, mig a gazdasági munkások és eselédek betegsegélyezéséről intézményesen fogunk gondoskodhatni, szükséges, hogy a cselédek és hozzátartozóik, családtagjaik gyógykezeltetéséről gondoskodjunk. Nem kiesinylem azt az áldozatot, annak az áldozatnak értékét és nagyságát, a melyet ennek a törvényszakasznak rendelkezése értelmében a gazdák fognak hozni. Vajha a gazda és eseléd közötti kölesönös szeretet, egymás jogos érdekeinek gondos ápolása lenne ezen értékes áldozat méltó jutalma! Emlitettem volt az általános vita alkalmával, hogy engem örömmel töltött el a földmivelésügyi miniszter urnak azon kijelentése, hogy gazdasági politikájának sulypontját a kisgazdákra és azok érdekeinek előmozditására alapitja. Már akkor emlitettem, hogy a kisgazdák érdekében a gyógykezeltetés, temetkezés és az iskoláztatás költségei kérdésében fel fogok szólalni. Megérdemlik a kisgazdák, a függetlenségi eszme hü, önzetlen, lelkes munkásai.

Azért inditványozom, hogy ezen szakasz utolsó mondatának helyébe a következő mondat iktattassék. *(Olvassa)*: »Az a gazda, aki évi 200 koronánál kevesebb egyenes adóval van megadóztatva, a cseléd, a cseléd felesége és kiskoru gyermekei részére kiszolgáltatott orvosszerekért, valamint orvosi gyógykezelésért általa kifizetett összeg visszatérítését követelheti az államtól, s illetve ezen összeget adójába beszámithatja.«

T. képviselőház! Felmerült az az inditvány is, kifejezést nyert az az óhaj is, hogy az országos betegápolási alap terhére irjuk ezeket a költségeket. Nekem ez ellen semmi kifogásom nincs. Örömmel hozzájárulok. Az 1898 : XXI. t.-czikk szabályozza az országos betegápolási alapot, én örvendeni fogok, ha módositásom oly alakban fogadtatik el, hogy az országos betegápolási alap fedezze azt a költséget, a melyet a gazda cselédjének és háznépének gyógykezeléséért és az orvosszerekért kifizet. Azért nem terjesztettem elő ilyen szöveggel javaslatomat, mert igéretemhez hiven nemcsak ennél a tehernél, hanem később az iskoláztatás terhénél is a kisgazdák érdekében módositást akarok előterjeszteni és én azt hiszem, a dolog lényegére nézve nem bir döntő befolyással az, hogy az országos betegápolási alap fizeti-e ezeket a költségeket, vagy pedig más uton fedezi-e az állam és más expedienst talál arra, hogy a maga vállára vegye át ezeket az ujabb szoeziális terheket.

Nekem intő példaképen mindig az lebeg a szemem előtt, hogy a statisztikai kimutatás szerint 1890-től 1900-ig 76.000-rel fogyott Magyarországon az önálló gazdálkodók száma. Ha már most igazságnak fogadjuk el azt a megdönthetetlen tényt, a melyet a miniszter ur is hangsulyozott, hogy nálunk egészséges gazdasági politikát csak a kisgazdákra lehet alapitani és ha figyelembe veszszük, hogy 76.000 önálló gazdálkodóból, a ki tehát megszünt önálló gazdálkodó lenni, 87 százalék kisgazda volt, mondom, ha ilyen arányban nő a pusztulás, akkor meg kell döbbennünk az ország gazdasági jövője felett. Én mindig elismertem és hangsulyoztam, hogy a miniszter ur eddigi müködése is bizonyitja azt a szeretetet, a melylyel a kisgazdák iránt viseltetik és épen azért hiszem, hogy ennek a módositásnak elfogadása elől nem fog elzárkózni. A hogy én ismerem a kisgazdák helyzetét, — és én nyugodt lélekkel mondhatom, hogy ismerem, mert nem a paloták ablakain keresztül tanultam meg az életet — mondhatom, hogy ez az osztály ujabb terheket már nem bir el, s ha ujabb terheket háritunk rá, összeroskad és ennek az osztálynak a pusztulása könnyen az egész nemzet pusztulását okozza.

Nemesak az egyes embernek, hanem az államnak is, sőt az államnak első sorban vannak meg a szoeziális feladatai, a maga szoeziálpolitikai kötelezettségei. Ezek közé tartozik első sorban annak az osztálynak az erősitése, a mely-

nek erősitését eddigi kormányunk elhanyagolta, a melyen pedig felépül egész állami rendszerünk és felépülhet az ország szebb jövője, mondom, elhanyagolta magát az alapot, mert megfeledkezett annak megerősitéséről. A kisgazdák eddig gazdasági politikánk Hamupipőkéi voltak.

Én azt hiszem, nemcsak én, hanem mindnyájan, a kik a kisgazda életét ismerjük, a kik ismerik azt a hatást, a melylyel az 1867 óta hozott törvények a kisgazdákra voltak, szives készséggel járulunk hozzá, hogy az állam gondoskodjék erről a nemzetfentartó osztályról és legalább ezeket az ujabb terheket ne rakja rá, hanem viselje maga.

Azzal az ellenvetéssel lehetne találkozni ennek a kérdésnek a tárgyalásánál, hogy ezt az ujabb kiadást az államháztartás nem birja el. Én ezt az ellenvetést nem fogadom el. Ha elismerjük igazságnak azt, hogy helyes gazdasági politikát csak a kisgazdák érdekeire lehet alapitani, akkor igazságul kell elfogadni azt is, hogy ezt az egyetlen helyes alapot minden áron szilárditani kötelességünk.

Ha olyan kiadásokat tudtunk megszavazni, a melyek nyilvánvalóan nem erősitik a nemzeti államot, abban az esetben kötelességünk örömmel, lelkesedéssel megszavazni olyan kiadásokat az állam terhére, melyek a nemzetfentartó osztályt erősiteni, ujabb terhek elviselésére képessé fogják tenni. Épen azért tisztelettel kérem a t. földmivelésügyi miniszter urat, hogy inditványomat akár ebben a szövegezésben, akár pedig ugy, hogy az országos betegápolási alap terhére iratnak az emlitett költségek, elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Ez a szakasz humánus akar lenni a cselédek iránt. Elismerem, van is benne humanizmus; viszont azonban sulyosan sérti azokat a birtokosokat, a kik a kisgazdák kategóriájába esnek, és azoknak a bőrére akar hamánus lenni ott, a hol az államnak volna kötelessége ezeket a terheket viselni, a melyeket ráhárit ezen amugy is a terhek alatt majdnem összeroskadó kisgazdákra.

Egyebekben is van ennek a szakasznak igen sok hátránya, és több kifogásom van ellene, mert ez a szakasz erősen megrenditi azt a hitet, mintha rendelkezései valami különösen emberbaráti intézkedéseket tartalmaznának. A szakasz első mondatában ezt olvasom *(olvassa)*: »Ha maga a cseléd vagy az éves cselédnek vele élő felesége, vagy 12 éven aluli gyermeke . . . stb. . . . megbetegszik, az orvosi gyógykezelés és az orvosszerek költségét a gazda a sajátjából tartozik fedezni.«

Először is kifogásolom azt, hogy itten csak éves cselédnek vele élő feleségéről és gyermekéről van szó, ellenben emlités sem történik a nőtlen, vagy az egy évnél rövidebb időre szerződött mezőgazdasági cselédről. Hát ha már most annak az egy évnél rövidebb időre szerződött cselédnek — mert a törvényjavaslat megengedi, hogy egy hónapra is lehessen mezőgazdasági cselédet felfogadni — mondjuk tehát, annak az egy hónapra, vagy egy évnél rövidebb időre szerződött mezőgazdasági cselédnek a felesége, vagy 12 éven aluli gyermeke megbetegszik: hát ezekre ne terjedjen ki e szakasz gondoskodása? Hát az egy évre, vagy egy évnél rövidebb időre szerződött mezőgazdasági cselédnek a feleségét és 12 éven aluli gyermekét orvosi segedelem nélkül és orvosszerek nélkül hagyjuk, csak azért, mert az a cseléd olyan együgyü és gondatlan volt, hogy nem egy esztendőre szerződött a mezőgazdaságba ahhoz a munkaadóhoz?

Azt hiszem, hogy a t. képviselőház ezt a rendelkezést nem szankcionálhatja, mert nem szabad megbüntetni a cselédet azért, mivel nem egy esztendőre, vagy egy évnél hosszabb időre, hanem csak pl. egy hónapra szerződött a munkaadóhoz. Az ilyen cselédnek is a felesége vagy gyermeke, ha megbetegszik, kell hogy részesüljön ugyanabban a jótéteményben, a melyben a törvény a gyógykezelés és az orvosszerek tekintetében az éves cselédet részesiti.

Ez az első tisztelettelj es megjegyzésem.

A másik vonatkozik arra, hogy azt mondja a szakasz, hogy csak a 12 éven aluli gyermek részesedik ebben a jótéteményben. Hát ha az a gyermek 12 és fél vagy 13 éves? Azt mondhatják erre a t. képviselő urak, hogy akkor már önállóan megkeresheti a kenyerét, mert 12 éven felül joga van szerződést kötni és mezőgazdasági munkába állani. Igen, de itt azt akarom nagybecsü figyelmükbe ajánlani, hogy lehetséges az az eset, hogy az a 13—14 éves gyermek keresetképtelen nyomorék, a ki nem tud alkalmazást kapni, nem tud szerződésre szert tenni és nem tud dolgozni. Hát ha a cselédnek van egy ilyen nyomorék, szegény gyermeke, — mint a hogy a gazdaságokban gyakran látni a mezőgazdasági cselédeknek ilyen nyomorék gyermekeit — van sok ilyen eset, de tegyük fel, hogy csak 50—100 ilyen szerencsétlen, nyomorék gyermek van 15—16—17 éves: hát ezek ne részesüljenek e szakasz jótéteményeiben? Ezek már ne részesüljenek ingyen orvosi kezelésben és ingyen patikaszerben? *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ha nem tud dolgozni, ha nyomorék, ha nem tud munkába állani, nem szerződhetik sehova, pl. egy vizfejü gyermek, hülye gyermek, a ki kénytelen otthon a szegény apjának és anyjának a nyakán élősködni . . .

Szilassy Zoltán: Szocziálista vezető lehet belőle! *(Derültség.)*

Mezőfi Vilmos: Nagyon szellemes.

Hogy a szolgálatbalépés tizenötödik napja után kezdődjék csak a betegsegélyezés, e rendelkezésben is a határidő megröviditését óhajtanám.

Hát ha három nap multva betegszik meg az a cseléd, akkor már semmiféle orvosi segedelemről a gazda ne gondoskodjék? Pedig ekkor is ép ugy emberi joga van az emberszeretetre, az orvosi segedelemre és az orvosi szerek kiszolgáltatására. Hiszen a gazda ugy sem fogja felvenni azt a cselédet, ha azt látja, hogy beteg. Hiszen egyenesen biztositva van az a joga, hogy fel ne fogadja azt a cselédet, a ki ragályos betegségben szenved. *(Felkiáltások: Ragályos betegségben!)*

Nem terjed ki továbbá a szakasz jótéteménye az olyan cselédre, a ki a saját hibájából okozta betegségét. Ez végtelen tág fogalom és én igen kivánesi vagyok arra az orvosra, a ki meg tudja nekem mondani csalhatatlanul, hogy valakinek a betegségét annak a szándékos rosszakarata vagy mulasztása okozta.

Hammersberg László: Koresmában verekedett és betörték a fejét!

Mezőfi Vilmos: Ugy tudom, hogy orvostagjai is vannak a képviselőháznak. Nem hiszem, hogy volna orvos akár e házban, akár e házon kivül, a ki azt mondaná, hogy csalhatatlanul meg lehet állapitani, vajjon a cseléd saját maga okozta-e betegségét vagy nem. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! Kérem, ne méltóztassanak itt konverzációkat folytatni; a ház ideje a beszédre való, nem pedig a magántársalgásra. *(Helyeslés.)*

Mezőfi Vilmos: Hiszen az igen bizonytalanul szövegezett szakasznak ez a rendelkezése igen tág teret nyujt a magyarázgatásokra. Ha a cseléd az izzó nap hevében dolgozott a mezőn, s ott egy jéghideg vizű patak csörgedezik és abból esetleg egy pohár vizet iszik, holott intett az ispán vagy csősz, hogy ne igyék, mert tüdőgyuladást kap, az az itélkező elsőfoku hatóság az ilyen cselédnek a vétkességét megállapithatja, tehát megállapithatja azt, hogy nincs jussa a szakasz jótéteményéhez. *(Zaj.)* Én elismerem, hogy a képviselő ur nem fog igy intézkedni; de Magyarországnak tizennégyezer községe van és nem tudjuk, hogy melyik községben melyik elsőfoku hatóságnál, melyik szolgabirói hivatalban milyen lesz a felfogás. A törvényre nézve viszont azt akarjuk, hogy az semmiféle félremagyarázásra okot ne adjon, jótékony intézkedéseit pedig élvezhesse a cseléd és ezektől megfosztható ne legyen.

Azt is mondja a javaslat, hogy, ha a cseléd a betegséget szinleli. Ezt sem értem. Ha valaki nem beteg, igazán nem értem, miért hivasson magához orvost.

Hammersberg László: Hogy a gazdáját szekirozza! Mert tanácsot adtak neki az elvtársak!

Mezőfi Vilmos: Ezek volnának tehát aggályaim, a melyeket ennek a szakasznak humánus rendelkezéseihez tenni óhajtottam. *(Mozgás balfelől.)*

De sérelmesnek tartom, t. ház, különösen a földmivelésügyi bizottságnak azt a szövegezését, a melyet a munkásügyi bizottság is átvett, — és pedig azon gazdákra nézve, a kik 200 koronánál kevesebb egyenes adóval vannak megadóztatva — hogy most már nem 30 napig, hanem 45 napig kötelesek a beteg cselédet gyógykezeltetni és részükre orvosról, gyógyszerekről saját költségükön gondoskodni. Sérelmesnek tartom ezt azért, mert a betegsegélyezés határozottan állami feladat és itt azt a megjegyzést bátorkodom intézni Gaal Gaszton t. képviselőtársamhoz, hogy ő, a mint szavaiból kivettem, tévedésben van. Azt mondja a t. képviselő ur, hogy az ipari munkások családtagjait nem gyógykezeltetik a munkaadók. Nem kizárólag a munkaadók fizetik a gyógykezelés költségét, hanem a munkaadó jogositva van alkalmazottai fizetésének egy bizonyos százalékát levonni; ugyanannyival járul hozzá maga a munkaadó is és a betegpénztár gyógykezelteti ugy a beteg munkást, mint annak beteg családtagjait. *(Mozgás balfelől.)*

Én elismerem, hogy ez a gazdákra vonatkozólag sérelmes rendelkezés. Nem régen fogadtuk el az ipari munkások betegsegélyezéséről és baleset esetére való biztositásáról szóló törvényjavaslatot, a mely az ipari munkásokról meglehetősen gondoskodik és akkor én voltam bátor egy határozati javaslatot beterjeszteni, hogy azon törvény kötelező rendelkezései a mezőgazdasági cselédekre és munkásokra is kiterjesztessenek, de akkor a t. ház, a mint azt megszoktam, majdnem egyhangulag leszavazott és igy most ismét előttünk áll ez a nagy kérdés és e sérelem ellen tiltakoznak joggal a kisgazdák.

Az a rendelkezés, a melyet a földmivelésügyi és munkásügyi bizottság az eredeti javaslathoz hozzátoldott, hogy t. i. a legfeljebb 200 korona egyenes állami adót fizető kisgazdáknak joguk van a gyógykezelés, az orvos és a gyógyszerek költségének felét a cselédek béréből levonni, a kisgazdákra nézve különösen sérelmes. Mert tessék ennek konzekveneziáit elgondolni. A cselédek nagyon hamar meg fogják tudni, hogy a képviselőház ilyen törvényt alkotott; meg fogják ismerni ennek 28. §-át is és tudni fogják, hogy azon esetben, ha elszegődnek egy uradalomhoz, az az uradalom tartozik őket és családtagjaikat betegség esetén ingyen gyógyittatni és számukra az orvosszereket ingyen kiszolgáltatni, ellenben ha olyan kisgazdákhoz szegődnek, a kik 200 koronánál kevesebb állami adót fizetnek, akkor annak a kisgazdának joga lesz a maguk vagy feleségüknek és gyermekeiknek esetleges megbetegedése esetén a gyógykezelés költségeinek felét fizetésükből levonni.

Ennek az lesz az eredménye, hogy a kisgazdák nem fognak cselédeket kapni, mert természetesen minden cseléd törekedni fog az

uradalmak szolgálatába állani, nehogy annak a veszedelemnek tegye ki magát, hogy amugy is kevés készpénzfizetéséből még a gyógykezeltetés költségeinek felét is levonhassa a gazda. A kisgazda tehát nem fog munkást kaphatni. Legjobban azt szeretném, ha ezen szakasz tárgyalása kapcsán ki lehetne mondani, vagy arra lehetne utasitani a t. kormányt, hogy bizonyos határidőn belül törvényjavaslattal lépjen elő, a mely a kötelező betegsegélyezést az összes mezőgazdasági munkásokra és cselédekre kiterjeszti. Ez volna a legjobb megoldás. Mintán azonban erre való készséget nem látok a t. kormányban, mert ha lenne, akkor az ipari baleset- és betegsegélyezési törvény tárgyalásánál ilyen fix határidőt elfogadott volna; igy tehát azt a módositást ajánlom, a melynek elfogadása nézetem szerint nagy nehézségekbe nem ütközök, hogy t. i. a 200 koronánál kevesebb állami adóval megrovott kisgazdát, a mennyiben cselédjük, ennek felesége, vagy kiskoru és keresetképtelen családtagjai megbetegednének, az orvosi és gyógykezelési és orvosszerek költségét a betegápolási alapból visszakövetelhessék és az nekik visszatéritendő legyen.

Ha Nagy György t. képviselőtársamnak ugyanez az inditványa, — nem értettem és nem hallottam jól — szivesen csatlakozom inditványához, és szivesen visszavonom annak idején inditványom ezen részét.

A harmadik bekezdésben ezen szavak *(olvassa)*: »kivéve ha a betegséget nyilvánvalóan a cseléd hibája okozta« kihagyandók lennének, mert ez nagyon tág teret ad a félremagyarázásoknak és rosszindulatu magyarázásoknak, mert itt nemcsak arról van szó, a mint már előbb kifejtettem, hogy szinleli a betegséget, hanem hogy állitólag az ő hibája okozta a betegséget.

A mi a temetkezési hozzájárulási arányt illeti, erre nézve az eredeti javaslat ugy intézkedett, hogy a temetkezés költségeinek a felét tartozik a munkaadó gazda viselni. A földmivelésügyi bizottság és utána a munkásügyi bizottság ezt a rendelkezést ugy változtatta meg, hogy ha nagykoru a cseléd, akkor 20 koronával, ha pedig kiskoru volt a cseléd, akkor 10 koronával tartozik a gazda a temetkezés költségeihez hozzájárulni. A czél ugyebár az, — legalább ugy hallottam ezen törvényjavaslatnál a képviselő urak és a földmivelésügyi miniszterium részéről itt felszólaltak ajkairól — hogy lehetőleg a patriarkális viszony a munkaadó és a cseléd között helyreállittassék.

Ezen patriarkális viszony helyreállitása tekintetében pedig a legfontosabb az lenne, hogy az a cseléd látná, hogy bánatában és bújában részt vesz a munkaadó gazda, a minek az volna a legszebb kifejezője, hogy ha a munkaadó teljesen magára vállalná a temetkezés költségét. Emberi szempontból ez indokolható és magyarázható. Ha valaki egy egész életen át hűségesen fárad, ha vagyonomat gyarapitja és szaporitja, és őt eléri, a mi mindnyájunkat el fog érni, a halál, akkor fejezze ki a gazda a hátramaradottak iránti kegyeletből fájdalmát azzal, hogy a maga költségén temettese el azt az embert, a ki egész életén át neki szolgált. Elismerem, hogy a milyen könnyen viselhetnék a nagybirtokosok a temetkezés ezen terhét, ép oly nehezen viselnék ezt a kisgazdák. A kisgazdákra vonatkozólag tehát azt a rendelkezést, a melyet a földmivelésügyi és munkásügyi bizottság elfogadott, magam is elfogadom és hozzájárulok, hogy a 200 koronánál kevesebb állami adóval megrovott kisgazda nagykoru cselédje temetési költségeihez 20 koronával,kiskoru cselédje temetéséhez pedig 10 koronával járuljon hozzá. A nagybirtokosok, a kik 200 koronánál több állami egyenes adót fizetnek, viseljék a teljes temetkezési költségét a cselédnek.

Inditványom tehát igy szól *(olvassa)*: »Az első bekezdés helyébe tétessék: »Ha maga a cseléd, vagy a cselédnek vele élő felesége, vagy vele egy háztartásban élő keresetképtelen gyermeke a szolgálatba lépés harmadik napja után a szolgálati idő alatt megbetegszik: az orvosi gyógykezelés és az orvosszerek költségét, legfeljebb 45 napig, a gazda sajátjából tartozik fedezni. Az a gazda, a ki évi 200 koronánál kevesebb egyenes állami adóval van megadóztatva, a cseléd, a cseléd felesége és keresetképtelen gyermekei részére kiszolgáltatott orvosi gyógykezelés és orvosszerek költségeit a betegápolási alapból visszakövetelheti és vissza is téritendő. A harmadik bekezdésből e szavak: »kivéve, ha a betegséget nyilvánvalólag a cseléd hibája okozta«, hagyassanak ki. Az ötödik bekezdés helyébe tétessék: »Ha a cseléd, vagy a cselédnek vele élő felesége, vagy keresetre képtelen gyermeke meghal, az eltemetés szükséges költségét a gazda viseli és azon vidék szokásaihoz mérten a szükséges fuvarról is köteles gondoskodni. Az a gazda, a ki évi 200 korona egyenes adónál kevesebbel van megadóztatva, ha cselédje, vagy cselédjének vele élő felesége, vagy keresetre képtelen gyermeke meghal, az eltemetés költségéhez temetési segély czimén nagykoru elhalálozása esetén 20, kiskoru elhalálozása esetén 10 koronával köteles hozzájárulni és azon vidék szokásához mérten a temetéshez szükséges fuvarról is köteles gondoskodni.«

Elnök: Ki következik szólásra?

Darányi Ferencz jegyző: Gróf Zichy Vladimir!

Gr. Zichy Vladimir: T. képviselőház! Ámbár elismerem, hogy a tárgyalás alatt lévő szakasz igen alkalmas hosszu beszédek és hosszu fejtegetések elmondására, mindazonáltal engedélyt kérek a t. képviselőháztól, hogy erre a szokásra én ne térjek rá, hogy egészen röviden csak felolvassam azt a módositást, a me-

lyet beterjeszteni szándékozom és ne menjek bele abba, hogy hosszadalmas beszédekkel megmagyarázzam és érthetővé tegyem azt, a mi magától értetődik és hosszasan indokoljak olyasmit, a mi indokolásra nem szorul. *(Helyeslés.)*

A módositás, a melyet beterjeszteni szándékozom, a következő *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Az első sorba »az éves« szavak után felveendők: »illetőleg az állandóan alkalmazott szegődményes« szavak. Másodszor, a 6. sorban »a cseléd hibája« után felveendő: »illetve a cseléd családtagjainak a hibája«. Harmadszor, az első bekezdés utolsó mondata törlendő, s helyébe ez a szöveg veendő fel: »Az a gazda, a ki évi 200 koronánál kevesebb egyenes adóval van megadóztatva, a felét, az a gazda pedig, a ki évi 200 koronánál több egyenes adóval van megadóztatva, egy tizedrészét levonhatja a cseléd béréből annak az összegnek, melyet a cseléd feleségének és 12 éven aluli gyermekeinek orvosi gyógykezeltetéséért és az ezek részére kiszolgáltatott orvosszerekért kifizetett. A második bekezdés első sorában »a gazda« szó után felveendő: »hibája«.

T. képviselőház! Nem tagadom, hogy ennek a szakasznak a megszavazásánál nálam is bizonyos elvi aggodalmak merültek fel. De én a szakaszt, mint palliativ intézkedést, addig, a mig a törvényhozás másképen nem intézkedik, feltétlenül szükségesnek tartom, azért elfogadom s beterjesztem ezen módositásomat.

Ezen módositás főintézkedése t. i., hogy a cselédnek a béréből levonható 10%, abban leli az indokolását, hogy a cseléd ne tetethesse magát betegnek, ne lustálkodhassék, hanem tudja azt, hogy ha ő betegnek teteti magát, annak rá nézve is következményei lesznek.

Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék ezen módositásomat elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: T. ház! Mielőtt magára kizárólag a szakaszra áttérnék, legyen szabad Mezőfi Vilmos t. képviselő urnak az elébb rám adresszált megjegyzése tekintetében felvilágositásul a következőket elmondani. *(Halljuk!)*

Ismétlem, a mit már a multkor is elmondtam, hogy ebben a kérdésben a t. képviselő ur téved. Mert tény, hogy az ipari munkások betegsegélyezéséről szóló törvényjavaslat, habár az ipari munkások családtagjaira is vonatkozik, de ezekre nézve csak fakultative intézkedik, és ezek a családtagok a törvény jótéteményeiben csak fakultative részesülhetnek; a munkaadót, a gazdát ugyanis a törvény nem kötelezi arra, hogy a munkások családját a törvény jótéteményeiben részesitse. Méltóztassék csak elolvasni a törvény 7. §-át. Ez ugy szól, hogy önként biztositathatják magukat a biztositott pénztári tagok családtagjai. Azt hiszem tehát, hogy ebben a tekintetben igen röviden és világosan sikerült meggyőznöm a t. képviselő urat, hogy ismét nem én voltam az, a ki tévedett, hanem ő tévedett. *(Igaz! Ugy van!)*

A mi a szakaszra vonatkozó módositásokat illeti, az elvi álláspontjában ugy Nagy György t. barátomnak, mint Mezőfi Vilmos t. barátomnak egész mértékben osztozom. Mert nekem is kezdettől fogva az volt az álláspontom, hogy ezzel a teherrel a gazdákat: sem a kisgazdákat, sem a nagygazdákat jogosan terhelni nem lehet. Mivel azonban magam is belátom, hogy bizonyos mértékben gondoskodni kell arról, hogy a cselédek családtagjai addig is, a mig állami intézmények nem gondoskodnak róluk, mégis valamiképen elláttassanak, és mivel tudomásom van arról, hogy a háznak egy igen t. tagja ennek az intézkedésnek átmeneti jellegét egy módositás alakjában ugyis ki fogja domboritani: arra az időre tehát, a mig az állam nem gondoskodik ezekről a feladatokról, magam is szükségesnek tartom bizonyos közbevető intézkedés elfogadását.

Elfogadom nevezetesen e közbevető intézkedéseket a nagyobb birtokos gazdákra vonatkozólag. De ez átmeneti időszak alatt sem ismerem el azt, — nemcsak jogosnak, de elfogadhatónak sem — hogy a cseléd családtagjainak gyógykezelési és fuvarozási költségei a kisgazdákra vonatkozólag is fentartassanak. Mert szent meggyőződésem, hogy a törvényjavaslatnak ez az intézkedése egyes kisebb gazdákat, a kiknél 8—10 tagu családdal biró cseléd van, eo ipso tönkretesz. *(Igaz! Ugy van!)*

Én is elfogadom és hozzájárulok gr. Zichy Vladimir módositásához; hozzájárulok azonban azzal a változtatással és különbséggel, hogy az általa proponált módositások rendelkezései alól a 200 koronánál kevesebb adót fizető kisgazdák teljesen mentesek legyenek. *(Helyeslés.)*

Ennek elérésére van szerencsém az ő módositásához, t. i. a módositás 3. pontjának harmadik sorához egy pótmódositást beterjeszteni. E szerint e szó helyett a »felét«, t. i. hogy a gyógyitási költségnek csak a felét vonhassa le a kisgazda, vétessék be, hogy: »a cseléd feleségének és kiskoru gyermekeinek orvosi gyógykezeltetéséért, és az ezek részére kiszolgáltatott orvosszerekért kifizetett összegeket vagy a fuvarköltséget egészen levonhatja a cseléd béréből.« *(Helyeslés.)*

Ezzel elérjük, hogy a 200 korona adónál kevesebbet fizető kisgazdák a gyógykezeltetéssel járó tehertől mentesittetnek. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)*

Ha megengedi a t. ház, ujabban is hangsulyozom, hogy ez a módositás nem felel meg tulajdonképeni álláspontomnak, elvi álláspontommal össze sem egyeztethető. De az élet alkut kiván, és ha látom, hogy elvi álláspontom merev fentartása az élet bizonyos viszonyai közt nem

hasznos, de inkább árt, akkor inkább megalkuszom a közérdek szempontjából és igyekezem annyit használni, a mennyit az adott viszonyok közt lehet. *(Helyeslés.)*

Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam a temetkezési költségekre vonatkozólag is adott be módositást, a melyre nézve ismét figyelmeztetem, hogy ha foglalkozik az ember egy kérdéssel, iparkodjék azt gyökréig megismerni, mert sokszor egy jóindulatu módositással roszszabbá teszi az ember a dolgot. Az ő módositása, ha jól értettem, ugy szól, hogy a kisgazdákra fentartja a 10 és 20 koronás temetkezési segélyminimumot, ellenben a nagygazdákat arra akarja kötelezni, hogy azok az egész temetkezési költséget tartoznak viselni. *(Zaj.)*

Ha önnek, t. képviselő ur, ez az inditványa keresztül megy, ennek következménye az lesz, hogy a nagygazdák eltemetik a cselédjüket 3 frt 50 kr-ért, a kisgazda pedig 10 frtot lesz kénytelen a cseléd temetésére fizetni. Nálunk a temetést a katholikus mester eszközli és kap egy temetésért 50 krt. A koporsót négy szál deszkából megcsinálja az uradalmi bognár, ez belekerül, egy deszkáért 50 krt számitva, 2 frtba. A sírgödröt megássák 50 krért. A keresztet kiállittatom luxuriózus kiállitásban a bognárral 50 krért. Ez összesen 3 frt 50 kr. A mit tehát a nagybirtokos összes temetési költség czimén fizet a temetéshez, azért a kisgazdát 10 frttal terheljük meg. Én inkább meghagyom a 10 frtot egyformán mindkettőre, mert minek temetési költség czimén többet kiadni annak a cselédnek és ezzel torokra, iszákosságra alkalmat adni, mint a mennyibe egy temetés kerül? De ha már módositani méltóztatik a t. képviselőtársamnak, ne igy méltóztassék módositani, hogy a kisgazdáknak terhére szolgáljon, hanem ugy, — és ehhez nagyon szivesen hozzájárulok — hogy a túlságos összegben felvett temetési költség méltányosan és az egész vonalon leszállittassék. Ezeket akartam előadni és kérem, hogy az általam benyujtott pótmódositást méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a ház határozatához képest félbeszakitom a tanácskozást és a legközelebbi ülésre halasztom el. *(Zaj.)*

Mielőtt áttérnénk az interpellácziókra, a legközelebbi ülés idejére és napirendjére szeretnék javaslatot tenni. Inditványom a következő: Miután holnap Urnapja van, azt javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését pénteken, 1907. évi május hó 31-én d. e. tiz órakor tartsa, a melynek napirendje lenne: 1. elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; 2. a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Méltóztatnak ehhez hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ekként mondom ki a határozatot.

Most egy bejelentést kell tennem a t. háznak. A belügyminiszteriumtól értesités érkezett a házhoz, hogy holnap a Nagyboldogasszonyról nevezett budavári koronázó templomban reggel 7 órakor ünnepélyes szentmise és körmenet fog tartatni, melyre a képviselőház meghivatik. Azt vagyok bátor a t. képviselőháznak javasolni, hogy azon képviselő urak, a kik részt kivánnak ebben venni, Návay Lajos alelnök vezetése alatt a nevezett templomban gyüljenek egybe. *(Helyeslés.)*

Most áttérünk az interpellácziókra.

Várady Károly jegyző: Lányi Mór!

Lányi Mór: T. képviselőház! Népéletünk ismerői tapasztalhatták, hogy népünk minden kezdeményezéssel és ujitással szemben, még ha annak gazdasági előnyei nyilvánvalók is, tartózkodó és bizalmatlan.

(Az elnöki széket Návay Lajos foglalja el.)

Azt is tudjuk, hogy ugyanezen népréteg, mely, sajnos, a gazdasági haladás elől sokszor mereven elzárkózik, kész prédája annak, a ki csillogó igéretekkel és merész állitásokkal, ha még oly kézzelfogható irrealitások is, be tudja hálózni. Egyfelől naiv hiszékenység, másfelől a bizalmatlanság sok mindent megmagyaráz, de mindenesetre rávilágit arra az esetre is, melyet a t. ház engedelmével el fogok mondani, mely eset egyfelől megmutatja ezt a nagy hiszékenységet, másfelől pedig azt, hogy a nép között olykor minő fenekctlen lelkiismeretlenség pusztit és földönfutóvá tesz száz meg száz embert. De megmutatja azt is, hogy hatóságaink gyakran, ha nem is a törvény ellenére, hanem a törvény hézagai folytán szabad folyást engednek az ilyen visszaéléseknek; olykor kaput nyitnak neki ugy, hogy azután egyes már alapjában véve elhibázott, ha nem egyenesen rosszhiszemű vállalkozásokból sok száz embernek pusztulása és romlása származik. Az országban többfelé, de különösen Bács-Bodrog megyében az utóbbi években nagyon elszaporodtak az ugynevezett kiházasitó szövetkezetek.

Már most kijelentem, hogy ezek valóságos kicsufolásai a szövetkezeti eszmének. A szövetkezeti kooperáczió, ott, a hol a kellő tárgyi alap, hozzáértés és az igazi erkölcsi erő adva van, a modern szocziális és gazdasági életben ugyszólván teljesen nélkülözhetetlen. De ép azért az ilyen pseudó-szövetkezeti alakulatokat, mint a milyenek ezek a kiházasitó szövetkezetek, meg kell bélyegezni. Én a t. háznak oly vállalatokat fogok bemutatni, melyek sok ezer embert megkárositottak, sok száz embert teljesen tönkretettek, és egyedül Bács megyében közel 3 millió koronára rúg az az összeg, melyet a vármegye legszegényebb népe ezen szövetkezeteknél teljesen elveszitett. *(Felkiáltások: Hallatlan!)* Négy ilyen szövetkezet a közelmultban csődbe jutott. Mikor azután csődbe jutottak, módunk és alkalmunk volt betekintést nyerni

ezen szövetkezetek intimus titkaiba. Megtudtuk azt, hogy tulajdonképen minő ezen szövetkezetek eljárása. Leszek bátor a t. házat néhány rövid szóval tájékoztatni, hogy megitélhesse ezen szövetkezetek visszaéléseit. Erre legalkalmasabbak a szövetkezeti alapszabályok. Csakhogy a legnagyobb ilyen szövetkezet, mely 1899-ik évben alakult, fennállásának hét esztendeje alatt nem kevesebbszer, mint ötször módositotta alapszabályait, ezen öt módositás mindannyiszor be lett jegyezve, ugy hogy nehéz dolog ezen öt alapszabályból kiszemelni a lényeges pontokat.

Természetesen minden ilyen átgyúrás, minden ilyen módositás a tagokra nézve a jogok szükitésével és a kötelességek sulyosbitásával járt. A legnagyobb ilyen kiházasitási szövetkezet a csőd után mérleget készittetett, és abból a vagyonleltárból kitünt, hogy a szövetkezetbe tényleg 1 millió korona lett befizetve, mely teljesen elveszett, ezenkivül volt a tagoknak körülbelül egy fél millió követelése a szövetkezetnél, mely természetesen szintén ottveszett.

Vegyük a szövetkezeti alapszabályok második szakaszát, mely a következőképen hangzik: »Ezen szövetkezet czélja, hogy tagjait, ha házasságot kötnek, nászjutalékban részesitse, a tagok által befizetett tőkéből megszorult tagjait olcsó és előnyös pénzkölcsönnel segélyezze, és az esetleg mutatkozó tiszta jövedelemből az erre érdemeseknek talált szegényeket, különösen a vagyontalan szegény iskolásgyermekeket gyámolitsa.« Ezen szakaszból az ötszöri vedlés után kimaradt a jótékonyságra vonatkozó rész, hogy t. i. a szegényeket gyámolitják. Ezt már kihagyták, a mi mégis némi szeméremérzetre vall.

Az 5. §. igy hangzik: »A tagok száma. Miután a tagok a biztositást gyermekeik, illetve gyámoltjaik részére teljesitik, s ez utóbbiak kedvezményezetteknek tekintendők, e szerint csak annyi tag vehető fel, mig a kedvezményezettek száma az ezret eléri.« Ezt a paragrafust azután, a mely egyenesen a tagok gyermekeire és gyámoltjaira szoritja a biztositási jogot, kiterjesztették bárkire is, ugy hogy bárki lehet kedvezményezett, olyannyira, hogy később azután egyes szövetkezetek teljesen szakitottak a feminizmussal is és ifjakat is bevontak kedvezményezetteknek. A társaság ezer taggal megalakul, belépéskor két korona alapdijat kell fizetni és egy korona beiratási dijat. Egyéb vagyona tehát ilyen szövetkezetnek nincs. De az alapitók ugy gondolkoztak, hogy ez nem baj, mert nem igazi finanszier, a ki mindjárt csak tőkével tud boldogulni, de különben is csak induljon meg a szövetkezet gépezete, majd lesz tőke is.

Lássuk most ennek a hires gépezetnek szivó alkatrészeit. Itt van a 11. §. Ez azt mondja *(olvassa)*: »A felvett tagok kedvezményezettei négy korosztályt képeznek, a szerint, a mint 2—16 évesek.« A 12. §. pedig azt mondja *(olvassa)*: »A társaság tagjai minden kedvezményezett házasságkötésekor, illetőleg 20-dik életéve betöltésekor tartoznak fizetni, még pedig a korosztályok szerint 1—5 koronát.«

Ezt csak azért ismertettem, hogy méltóztassék meggyőződést szerezni arról, hogy ennek a társaságnak már a mathematikai alapja is tökéletesen beteg, mert az teljes lehetetlenség, hogy ilyen mathematikai bázison lehessen nehány száz korona befizetéssel valakinek 1000 korona prémiumot, vagy — a mint ők elnevezték — nászjutalékot fizetni, ugy hogy nyilvánvaló, hogy egy ilyen vállalkozás már kezdetben magában hordja a betegség csiráját. Ezt maguk az alapitók is hamar észrevették és természetesen minden igyekvésüket arra irányitották, hogyan tudják azt megcsinálni, hogy ne kelljen fizetniök. Erre szolgáltak azután azok a bizonyos alapszabálymódositások, a melyek évről-évre rendre bekövetkeztek. Igy pl. az egyik intézkedés következőkép hangzik *(olvassa)*: »Csak akkor fizet,— t. i. a szövetkezet — ha erre a czélra a pénztárban mindenkor annyi pénz van, a mennyi egy nászjutalék kifizetésére elegendő.« Tehát egy vállalat azt mondja, hogy én fizetek, de csak akkor, ha pénztáramban lesz annyi pénz, hogy fizethessek.

A második módositás azonban, a mely még jobban akarja biztositani a tagoknak azt a jogát, hogy pénzt kérjenek, azonban ne kapjanak, a következőképen hangzik *(olvassa)*: »Az egyes házasulók után járó dijakat azonban a tagok mindaddig kötelessek fizetni, mig a nászjutalékot kézhez nem vették.« Mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy valaki biztositva van és már meg kellene kapnia a biztositott összeget, de nemcsak hogy azt nem kapja, hanem a biztositási dijat tovább kell fizetnie mindaddig, mig a pénztárban annyi pénz nem lesz, hogy ő azután a biztositott összeget felvehesse. Megjegyzem, hogy ezt a módositást is bejegyezték. *(Mozgás.)*

De jön még egy módositás, az hogy: »minden kedvezményezett után járó nászjutalék csak akkor utalványozható ki, ha az illető kedvezményezett után járó összes dijak már beszedettek.« Ez azt jelenti, hogy ha valaki a szövetkezet tagjai közül nem fizet egy ilyen dijrészletet, akkor senkinek nincs joga a szövetkezettől fizetést követelni.

Folytathatnám ezt, de nem akarom a t. ház türelmét túlságosan igénybe venni. Ezért áttérek az 1905 julius 17-iki alapszabályra, a mely megkoronázta az egész művet. Ennek a 23. §-nak következő a szövege *(olvassa)*: »Mivel a szövetkezet a folytatólagos befizetéseken alapul, tartozik minden tag kedvezményezettje megüresedett helyét azonnal betölteni, vagy más által betöltetni, és ha az igazgatóság felszólitása daczára ezen kötelezettségének nyolcz nap mulva sem tesz eleget, nászjutalékban nem részesülhet és befizetett tőkéje 4%-os kamat-

tal fizettetik vissza, de ez is csak a beszedéskor.« Ennek meg az az értelme, hogy ha bárki a maga helyét be nem tölti egy uj balekkel, akkor minden jogát elvesztette, legfeljebb a maga pénzét kapja majd vissza, de majd csak akkor, ha beszedték azt a pénzt.

Van azonban, t. ház, itt még egy nagyfontosságu rendelkezés, a melyet egyenesen törvénybe ütközőnek tartok. Ez pedig az, hogy ezen szövetkezetek a maguk biztositására, nemhogy ők biztositották volna tagjaikat, a kirekesztésnél drákói szigoruságu rendszabályokat alkalmaztak. A szövetkezetből való kirekesztésnek például akkor van helye, ha valamely tag a kötelezett befizetéseket nem vagy nem pontosan teljesiti, vagy alapszabályba ütköző és a szövetkezet érdekeire káros magaviseletet tanusit.

Mit jelent ez, t. képviselőház? Azt, hogy ha a szövetkezetnek valamely tagja, az alapszabály valamely rendelkezését nem tartja meg, — megjegyzem itt, hogy minden évben uj alapszabályt készitettek, honnan tudja tehát az a tag, hogy minő alapszabály van érvényben — vagy a szövetkezet érdekeire nézve káros magaviseletet tanusit, akkor kirekesztetik. Szóval, ha valamely elégedetlen szövetkezeti tag, mert talán ilyen is akadt, előáll és azt a kijelentést koczkáztatja meg, hogy a szövetkezeti igazgató nem gentleman, azt, mert ez káros a szövetkezetre, az alapszabályok alapján kirekesztik. És elveszti ennekfolytán minden igényét, szóval kigolyózzák, mint egy kaszinóból és odavész 5—10 vagy 15-ezer koronás befizetése, mert hiszen a kaszinótag sem kapja vissza befizetett tagsági dijait, ha kiballotirozzák.

Ez az 1905. év julius 17-én kelt alapszabály még egy más nagy inkvizitori paragrafust is tartalmaz, a mely igy szól *(olvassa)*: »A ki a befizetéseket az igazgatóság irásbeli megintése után 14 napon belül sem teljesiti, a tagok sorából töröltetik, befizetett tőkéi a szövetkezet tőkéjéhez csatoltatnak, a 400 korona házasulási dij azonban minden körülmény között befizetendő, s biróság által is behajtható a szövetkezet által.«

Azt hiszem, mindezekkel megvilágitottam azon alapot, a melyen ezen szövetkezetek felépültek. Az idő előrehaladott voltára való tekintettel nem akarok több ilyen visszaélést a t. ház előtt ismertetni és sok egyéb dolgot megvilágitani, mert ez az egész tákolmány ugyis romba dőlt és a visszaélések kitudódtak. Méltóztassék azonban megengedni, hogy a szövetkezet jelentéseiből közöljek egyet-mást, mert ezek a jelentések és mérlegek szomoru okmányai az emberi tévedéseknek, a korlátoltságnak vagy a gonoszságnak. Az egyik szövetkezet pl. két-három évi fennállása után kimutatott 250.000 korona veszteséget, s azután beadta a kulcsot. Ez volt a becsületes szövetkezet. A másik, a legnagyobbik, 9 évi fennállás után egy és fél millió koronát vesztett. Ebből a vezteségből 1 millió korona a szegény parasztnép tényleges befizetéseiből származott. És mégis azt közli 1906. évi jelentésében a szövetkezet, hogy az igazgatóság és a választmány egyetértése és az ügy és közérdek iránti ügybuzgalma lehetővé tette a már-már kitörendő krizis megakadályozását. Ezt egy évvel a csőd kitörése előtt mondja a jelentés. *(Mozgás)* Azután igy szól *(olvassa)*: »Örömmel jelenthetjük, hogy most már a megingott közbizalom is teljesen helyreállott.« Később azt mondja: »Miután a könyvkölcsönök a tartalékalap realitását kellőképen megbiztositották, ennélfogva a vezetőség csakis váltóhitel nyujtására lett feljogositva, szóval minden lehető megtétetett, hogy a tagok érdeke, valamint vagyonuk elhelyezése biztositva legyen.«

Már most ezen váltóhitelre nézve mégis csak kell egy megegyezést tenni, mert azáltal, hogy nem kötelezvénynyel, hanem váltókkal fizették ki a tagok tagsági dijaik egy részét, most, hogy a csőd kiütött, ha nem a tagsági dijaikkal kompenzálják a váltótartozásokat, akkor a katasztrófa még nagyobb lesz. *(Mozgás.)*

Ezen ügynek megitélésénél több kérdés tolul előtérbe. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is, hogyan lehetséges, hogy ilyen ingatag, ilyen nagy tévedésen épült vállalkozásokat bejegyeznek, miképen lehetett ezen vállalkozásokat minden felügyelet, minden ellenőrzés nélkül hagyni? *(Ugy van!)* Szerény véleményem szerint ezek a szövetkezetek mind biztositási ügyletekkel foglalkoztak. Erre utal a szövetkezetek alapszabálya, a mennyiben biztositottról és kedvezményezettről beszél, s igy egészen világos az is, hogy az 1875 : XXXVII. t.-cz. 453. §-a szerint az ilyen szövetkezetnek százezer forint teljesen befizetett biztositási alapot kellett volna kimutatnia. A törvényszék azonban egyszerüen szövetkezetnek jegyezte be, de nem ugy a pénzügyi hatóság, mert ez igenis kiszimatolta, hogy micsoda üzletek lappanganak e szövetkezeteknél és tagsági dijbevételeiket biztositási dijbevételeknek vette, azokra az adót és illetéket e szerint ki is rótta.

Azt hiszem, ebben bizonyos politikai tanulság is rejlik, mert ez megmutatja, hogy rögtön kéznél van a nagyobb lelkiismeretesség és a szigorubb ellenőrzés, a mint fiskális érdekről van szó. Ime, a biróságok egyszerüen csak szövetkezetnek vették, de már a pénzügyi hatóságok jól disztingváltak, kivették a maguk részét, nem törődvén a jogi minősitéssel, a mi pedig annyiban bir fontossággal, mert ha nem ügyelünk arra, hogy az ilyen szövetkezetek biztositási alap nélkül ne folytathassák üzleteiket, akkor eddigi sikereiken felbuzdulva, akadnak mások is, a kik a közgazdasági tevékenységnek ezen lukrativ ágára fogják vetni magukat. *(Ugy van!)*

Méltóztatnak látni, hogy ez a néhány szövetkezet minő nagy pusztitást vitt véghez a

szegény nép között. Sajnos, azokat a milliókat, a melyeket elharácsoltak, már visszaszerezni nem lehet, legfeljebb igen erélyes és a bűnösöket nem kímélő gyors eljárással lehetne valamit megmenteni azoknak, a kiket ez az összeomlás koldussá tett. De mi, a kik meg akarjuk óvni népünket azoktól a sebektől, melyeket ily visszaélések, egyesek lelketlensége és törvényeink hiányossága üthet rajta, megkívánhatjuk kormányzatunktól, hogy minden lehetőt elkövessen abban a tekintetben, hogy biztonságba helyezzük azt, a mi még menthető és népünknek a jövőre nézve az üres jogi formalizmuson túlmenő hathatós védelmet nyujtsunk az ilyen üzelmekkel szemben. *(Helyeslés.)*

Interpellációm a t. igazságügyi miniszter urhoz a következőképen hangzik. *(Olvassa):*

»Van-e tudomása a t. miniszter urnak arról, hogy Bács-Bodrog vármegyében több kiházasító szövetkezet csődbe jutott és hogy ezáltal a a szegényebb néposztályból igen sokan sulyos anyagi károkat szenvedtek?«

»Hajlandó-e a t. miniszter ur felügyeleti hatáskörében akként intézkedni, hogy ugy a czégbejegyzésnél, mint később is, valamint a még meglévő hasonló szövetkezeteknél az ellenőrzés hathatósabban gyakoroltassék, hajlandó-e esetleg oly törvényes intézkedéseket tenni, melyek az ily szövetkezeteknek megalakulását lehetetlenné teszik, hogy ezáltal a közönség ily sulyos megkárositástól a jövőben megóvassék?«

Elnök: Az igazságügyminiszter ur kiván nyilatkozni.

Günther Antal igazságügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ismerem azokat a bajokat, a melyek a szövetkezeteknél általában előfordulnak; ismerem különösen azokat a visszaéléseket és szédelgéseket, a melyek a hitelszövetkezetek egy részénél és különösen több biztositó szövetkezetnél léteznek. *(Igaz! Ugy van!)* E tekintetben azonban sajnálattal kell konstatálnom, hogy a kereskedelmi törvényben megszabott felelősségi rendszer ezen szövetkezetekre nézve merő illuzió. *(Ugy van!)* Én felügyeleti hatáskörömben épen ennélfogva olyan hatályos rendelkezéseket, a melyek ezeken a bajokon segitenek, nem vagyok képes eszközölni. Gondom lesz azonban arra, hogy őszszel benyujtsam a szövetkezetekről szóló törvényjavaslatot, *(Élénk helyeslés.)* mert az a szédelgés és főleg az a megkárositás, a melyet ezek a szövetkezetek rendesen a nép legalsó osztályának okoznak, tovább nem tűrhető. *(Ugy van!)*

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Lányi Mór: A t. igazságügyi miniszter ur válaszát tudomásul veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az igazságügyminiszter ur válaszát tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház az igazságügyminiszter ur válaszát tudomásul veszi.

Következik?

Egry Béla jegyző: Czobor László!

Czobor László: T. ház! Interpelláczióm tárgyával bővebben óhajtottam volna foglalkozni, mert a vidéki közállapotoknak szines képét, habár nagy körvonalakban is, szerettem volna megrajzolni; azonban egészségi állapotom nem engedi meg, hogy hosszabban beszéljek, s azért interpellácziómat röviden fogom megokolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azért szólalok fel, hogy Hont vármegye közönségének érdekében kérdést, s egyszersmind kérést intézzek az igen t. kereskedelemügyi miniszter urhoz a párkány-nána—balassagyarmati, s ezzel összefüggő korponai és lévai vasutak menetrendje tárgyában. S midőn ezt teszem, szem előtt fogom tartani azt az intelmet és kérést, a melyet a kereskedelemügyi miniszter ur a beruházási törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a nagyközönséghez a helyi érdekek sürgetése tárgyában intézett, mert a mire én a miniszter ur szives figyelmét felhivni kivánom, nem olyan, a mit nem lehetne megvalósitani, mert sem uj anyagi áldozat hozatalát nem kérem, sem olyan intézkedést nem óhajtok, a melynek következtében a fővonalak vasuti menetrendjén bárminemű változtatást eszközölni kellene.

Épen azért hiszem és remélem, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur helyt fog adni kérésemnek. Annál biztosabban remélem ezt, mert hiszen a legutóbbi év leforgása alatt nagy jóakaratot tapasztalt Hont vármegye közönsége épen a kereskedelemügyi kormányzat részéről, a mi a mult időkben, azon tiz esztendő alatt, a melyre én is emlékszem, nem volt meg. És hogy ezt csak egy rövid példával illusztráljam, megemlitem, hogy alispánságomnak tiz esztendeje alatt Hont vármegye közönsége tűrhetlennek itélte azt a vasuti mizériát, a melynek következtében 21 kilométeres vonatsebességgel tudott csak a vasuton előrehaladni, olyan állapotok közt, hogy négy órát is volt kénytelen Párkánynánán a legközelebbi vonatra várni. *(Ugy van!)* Ennek következtében a vármegye közigazgatási bizottsága kétszer intézett folyamodást a kereskedelemügyi miniszterhez abban az irányban, hogy ezeken az áldatlan állapotokon segitsen, és mindkét esetben megtörtént az az anomália, hogy a helyett, hogy a miniszter a vonatsebességet fokozta volna, mind a kétszer tiz perczczel hátrább tolta azt. A mikor pedig a vármegye közönsége jobb kocsikért folyamodott, mert olyan állapotok voltak, hogy télen a hó fujt be azokba, ugyanakkor nem javulást tapasztaltunk, hanem azt, hogy rosszabb kocsikban részesitették a vármegye közönségét.

T. ház! Hosszura nyult vármegyei szolgálatom ideje alatt alkalmam nyilt gyakori össze-

hasonlitásokat tenni Hont vármegye közviszonyai és az ország egyéb vármegyéinek közviszonyai és különösen a szomszéd vármegyék közállapotai között. És bizvást állithatom, hogy nines Magyarországnak vármegyéje, a mely az államhatalom részéről olyan szükkeblűséggel és olyan szükmarkusággal találkozott volna, mint épen Hont vármegye. És hogy mindjárt a vasuttal és annak mizériáival kezdjem, Hont vármegyében annak székhelyére, Ipolyságra, mindössze három vonat jár. E vonatok összsebessége 21, 20, illetőleg 19 kilométer, maximális effektiv sebessége pedig 23 km. 700 m. E vidék közönsége Párkánynánán a Budapest felé közlekedő vonatra 40 perezig, 17 perezig és 1 óra 30 perezig kénytelen várni. Az Érsekujvár felé közlekedő vonatra még tovább kénytelen várakozni, a mennyiben az egyikre 47 perezig, a másikra 3 óra 51 perezig és a harmadikra 1 óra 7 perezig kénytelen várakozni.

Ez a mizéria nemesak Hont vármegye közönségét érinti, hanem érinti Bars és Nógrád vármegyéknek ezen a vonaton utazó közönségét is. Ha ezzel szembeállitjuk a szomszéd vármegyék vasuti és közlekedési viszonyait, akkor konstatálható, hogy pl. a szomszéd Lévának és Bars vármegyének 4—4 vonatközlekedése van, ezekből az egyik vonat 52 kilométert 2 óra 37 perez alatt tesz meg, ellenben az Ipolyság felé közlekedő 53 kilométeres vonat 3 óra 52 percz alatt teszi meg az utat. Balassagyarmatnak és Nógrád vármegyének ezenfelül megvan még az az előnye, hogy Aszód felé igen kényelmes koesikon közlekedhetik, a minek következtében, ha a közönség az ipolyság—párkánynánai vonalat használni megunná, akkor Aszód felé kaphat megfelelő közlekedést. Nem beszélek Bars megye székhelyének, Aranyosmarótnak közlekedési viszonyairól, a mely város abban a szerenesés helyzetben van, hogy oda 4—4 vonat jár, a melyből 3 személyvonatnak van berendezve. A többi szomszédos vármegyék vasuti viszonyairól szintén nem beszélek, azok a fővonal mentén feküsznek és annak minden áldását élvezik.

Ez, t. ház, esak egyik jelensége annak az állapotnak, a melylyel Hont vármegye megküzdeni kénytelen, és annak a rendszeres mellőztetésnek, a melyben részesül. Azok a szervezetek, a melyek az elsőfoku közigazgatási hatóságokkal vannak kapesolatban, mind más vármegye területén feküsznek. Igy például a szomszéd vármegyék mindegyikének van két középiskolája, Hont vármegye területén egyetlenegy sincsen. Ez inditotta Hont vármegye közönségét arra, hogy közgyüléséből tetemes nagy összeggel járuljon azon kéréséhez, hogy Ipolyságon, a vármegye székhelyén gimnázium vagy reáliskola létesittessék. Nekünk bizodalmunk van ahhoz, hogy a közoktatásügyi kormány jelenlegi kitűnő vezetője kellő érzéket fog tanusitani a vármegye ezen vitális nagy érdeke irányában. A mai helyzet az oka annak, hogy az odahelyezett állami tisztviselők esak rövid ideig akarnak ott maradni, és onnan elkivánkoznak, hogy ott családos ember meg nem marad, a minek következtében természetesen a közviszonyok és a közszolgálat szenvednek.

Ha tekintjük, t. ház, az államnak egyéb expoziturait, azt találjuk, hogy például az iparkamara, az erdőfelügyelő Zólyom vármegyébe van helyezve, Balassagyarmaton székel az állattenyésztési felügyelő, az erdészeti igazgatásnak egyik szerve, a melynek ingerencziája alá tartozik Hont vármegye is; csendőrparanesnokság a szomszéd Esztergomban van, Nyitrán van a honvédkiegészitő parancsnokság, s Léván székel a népfelkelői paranesnokság.

Mindezekből megállapitható, hogy Hont vármegye területén egyetlenegy olyan különleges szervezet sines, a mely az ottani közigazgatással szervi kapesolatban állana.

Mindezek nem a vak véletlen játéka esupán, hanem olyan rendszeré, mely ellen Hont vármegye közönségének a panasz szavával védekeznie kell. És épen azért emelem fel itt kérő szavamat, mert hiszen a néma gyermeknek anyja sem érti szavát.

Ezek a viszonyok és állapotok inditották Hont vármegye közigazgatási bizottságát arra, hogy mult évi julius havában elpanaszolta a vasuti közlekedés terén fennálló szomoru állapotokat és kérelmezte azoknak sürgős szanálását. Ebben a kérvényében a közigazgatási bizottság alludált arra, hogy *(olvassa)*: »nem kiván a közigazgatási bizottság a vármegye utazó közönsége nevében lehetetlent, ha kéri a veszteglési időknek a minimumra való redukálását és a menetsebességnek — tekintettel az alépitményre — maximális 30 km.-re való felemelését«.

Erre a kereskedelemügyi miniszter ur válaszában a következőket fejtette ki *(olvassa)*: »A menetsebesség fokozása a párkánynána—csatai vonalrészen, minthogy az összes személyszállitó vonatok azon a pályán megengedhető legnagyobb, óránként 30 km. alapsebesség alapul vételével kiszámitott sebességgel közlekednek, ez idő szerint még nem vihető keresztül.«

T. képviselőház! Ez az, a mi engem voltaképeni felszólalásra indit, mert be akarom bizonyitani, hogy az igen t. miniszter urnak az az állitása, hogy a 30 km. maximális menetsebesség már effektuálva van, a tényeknek meg nem felel. Ugyanis a Balassagyarmat—Párkánynána közti távolság 81 kmétert tesz ki. Ezt a távolságot a személyvonat 23 km. 700 méter sebességgel teszi meg. Ha ezek a vonatok nem 23 km. 700 méter sebességgel mennek, hanem 30 km. sebességgel, a mint ezt a miniszter ur leiratában megemlitette, akkor a jelzett utat nem 3 óra 25 percz alatt, hanem 2 óra 43

percz alatt, vagyis 42 perczczel hamarább teszi meg. Ezen 42 percznyi különbséggel azt lehetne elérni, hogy Párkánynánáról 11 óra 35 perczkor Érsekujvárra és Pozsony felé induló vonattal tovább lehetne utazni és nem kellene majdnem 4 órát Párkánynánán vesztegelni. Másrészt elérni lehetne azt, hogy a 4203. számu esti vonat 7 óra 5 perez helyett már 6 óra 4 perezkor érkeznék Párkánynánára, a hol Budapest felé a 120. sz. személyvonathoz csatlakoznék. Ez, t. ház, nagy különbség volna, mert a közönség 9 óra 45 perez helyett 8 óra 45 perezkor érne Budapestre.

Ámde, t. képviselőház, — s ezzel be is fejezem beszédemet, *(Helyeslés.)* annál is inkább, mert ugy látom, hogy némelyek ezt szivesen veszik, ámbár először veszem a t. ház szives türelmét igénybe — *(Halljuk!)* a béesi gyorsvonat 9 óra 5 perczkor érkezik Budapestre és ez a gyorsvonat Párkánynánán meg nem áll. S épen ez az, a mi a mi közönségünknek talán a legtürhetetlenebb, mert ezzel a vonattal nem 9 óra 45 perezkor, hanem 9 óra 5 perezkor érne Budapestre. Ilyen viszonyok között tehát vagy a személyvonathoz való csatlakozás az, a mely e három vármegye közönsége érdekeinek leginkább megfelelne, vagy pedig keresztül kellene vinni, hogy a 9 óra 5 perezkor Budapestre érkező vonat Párkánynánán megálljon.

Mindezekre való tekintettel az igen t. kereskedelemügyi miniszter urhoz a következő interpelláeziót intézem *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Szándékozik-e a kereskedelemügyi miniszter ur intézkedni az iránt, hogy a Párkánynána—Balassagyarmat, a Csata—Léva és az Ipolyság—Korpona közt közlekedő vonatok általában, különösen pedig a 6101. és 4203. számu vonatok óránkinti menetsebessége — az állomásokon való tartózkodás betudása nélkül — 30 kilométerre emeltessék olykép, hogy ezen vonatok Párkánynánán a 116. és illetőleg a 125. számu vonatokhoz csatlakozást nyerhessenek?«

Elnök: Az interpelláezió kiadatik a kereskedelemügyi miniszter urnak.

Következik?

Egry Béla jegyző: Lengyel Zoltán!

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! A szövetkezetek dolgai közismeretesek; egy itt előttem előterjesztett interpellácziő a kérdést jó részben már ki is meritette; de azért óhajtok magam is foglalkozni a kérdéssel, mert ezt nem tartom a kérdés egész komplexusára elegendőképen kiterjedőnek, és különösen a kérdés büntetőjogi részével kivánok foglalkozni.

Előrebocsátom, hogy az interpelláezió megtételénél nem a szövetkezetek elleni hangulat vezérel. A legőszintébb barátja vagyok azon becsületes szövetkezeteknek, a melyek a nép jólétének fokozásával áldásosan működnek az egész országban. Csakhogy ezekkel szemben különösen a fővárosban gombamódra felszaporodott a szövetkezetek egész sora, a melyek kebelében az eddig egyénileg üzött uzsorát az illetők most már szervezett testületben és törvényes oltalom alatt folytathatják.

Ezek a szövetkezetek egyszer leszedik a tejfelt akkor, a mikor a kölcsönt megadják. Igen jó, ha 20 és 30 százalék levonásával folyósitják a kölcsönt és igen jó, hogy ha mégis az egész összeg után, a mint azt Pásztor Mihály könyve kimutatja, 13—536 százalék kamatot szednek. De a szövetkezetek nagyobb része a kölcsön fennállása alatt még kétszer és háromszor is leszedi a bőrt az adósról azáltal, hogy a késedelmes adóssal szemben érvényesiti az alapszabálynak azon rendelkezését, a mely az addigi befizetéseit elveszettnek mondja ki, és azonkivül a késedelmes adóssal szemben váltóóvást csinál, perli az egész összeget, a perköltségeket felszámitja minden egyes alkalommal és aztán a megszorult adósnak az egész kölcsönt most már a perköltségekkel együtt ujból folyósitja és ujból levonja az egész kölcsönösszegből mindazokat, a miket már előbb emlitettem.

Ez az állapot valósággal türhetetlen, mert nemesak magánjogi uton nem kapnak orvoslást az adósok, hanem a büntetőbiróság is teljesen tehetetlen ezen kérdéssel szemben, pedig az uzsoratörvénynek akár 1., akár 2. §-a alapján feltétlenül meg kellene őket büntetni. Meg kellene őket büntetni azért, mert az 1. §. értelmében nemesak a hitelezés, hanem a fizetési halasztás is olyan kikötések mellett történik, hogy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között szembeötlő aránytalanság mutatkozik és olyan kikötések mellett, hogy azok az adósnak vagyoni romlását okozni képesek. De meg kellene ezen szövetkezeteket büntetni a 2. §. értelmében minősitett uzsora miatt azért, mert az uzsora előnyeit hitelezési ügylet és váltó alakjában kötik ki és azért, mert ezen uzsoraügyletekkel iparszerüleg foglalkoznak. Ha ezen szempontból veszszük szemügyre a kérdést, kétségtelen, hogy ezen intézetek az egész szövetkezeti rendszert, összes alapszabályaikkal egyetemben és egyéb hasonló manipuláezióikat mind ezen uzsora palástolására csinálják, tehát az ő alapszabályaikkal való takarózásukat a büntetőbiróságoknak nem lenne szabad elfogadniok.

Azonban egy birói gyakorlat keletkezett, a mely ezen szövetkezetek összes manipuláezióit valósággal szentesiti és lehetségessé teszi, hogy necsak az eddigi mértékben fosztogassák a közönséget, hanem akármilyen nagyobb mértékben és ezzel szemben sem a polgári, sem a büntetőbiróság orvoslást nem nyujt.

Interpelláezióm benyujtására, különösen a büntetőbiróság praxisa késztetett és ezen szempontból elhoztam magammal egy pár végzést, a melyeket azelőtt a pénzügyi bizottságban is

bátor voltam felhozni, de eredménytelenül, mert az igazságügyminiszter ur elődje e tekintetben meg nem hallgatott. Ezen végzések közül az egyik a következő *(olvassa)*: A budapesti kir. ügyészség, 436. sz. idei végzés. A végzés konstatálja az előzményekben, hogy az illető adós 2000 koronás kölcsönért folyamodott. Ebből ő 1723 koronát kapott volna, ha az ügynök belőle még 277 koronát le nem vont volna, a mely ügynök valószinüleg kompanistája a vezérigazgatónak és azt hiszem, hogy osztozik is vele a provizión.

A 2000 koronából az adós kézhez vett összesen 1455 koronát; körülbelül egy félév mulva 10 részjegy után adós maradt és ekkor 1905 november 21-én a VIII—X. kerületi járásbiróság előtt 2000 korona összeg, annak összes kamatai és költségei erejéig bepereltetett. »A sértett — azt mondja a végzés szószerint — most uzsora vétsége miatt kéri a szövetkezet igazgatóságát felelősségre vonni; azt állitja, hogy ő csak 1455 koronát kapott ezen összegre; 811 koronát visszafizetett és a szövetkezet mégis 2383 koronát követel rajta és ebből a követelésből csak különös kedvezményképen akar az általa teljesitett fizetés fejében 590 koronát levonásba hozni. Tény ugyan, hogy a szövetkezeti kölcsönök rendszerint drágabbak az uzsorás-kölcsönnél, ezen a dolgon azonban nem bűnvádi feljelentéssel, hanem csak törvényhozási uton, a szövetkezeti törvény reviziójával lehet segiteni.« A vizsgálóbiró végzése a lefolytatott nyomozás után — mert a pótmagánvádló átvette a vád képviseletét — konstatálja ezen egész tényállást; konstatálja, hogy csak 1455 koronát kapott az adós és ezért 2383 koronát itéltek meg a polgári biróságok vele szemben.

Azonban a vizsgálat elrendelését mégsem határozhatta el, jóllehet azt mondja, hogy »az is kétségtelen, hogy a szövetkezet részéről a panaszosnak nyujtott hitelezés folytán a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között szembeötlő aránytalanság mutatkozik és hogy a maga részére biztositott vagyoni előnyöket tartalmazó kikötések az adós anyagi romlását előidézni szerfelett alkalmasak. Ennek ellenére az uzsora vétség tényálladéka nem állapitható meg, mert ezen szövetkezetek, igy gyanusitott igazgatása alatt lévő szövetkezet is a tényleges alapszabályok szerint bonyolitják le ügyeleteiket.« Ezt a végzést jóváhagyta a vádtanács és ezzel minden fórum és igy ez az állapot a magyar büntetőbiróság ez idő szerint való joggyakorlatának tekintendő. Már most, hogy ha annak a szövetkezetnek a 2000 koronás kölcsön megadásához joga van 10 üzletrészt jegyeztetni, akkor joga van, 30 üzletrészt is jegyeztetni. És ha joga van 1455 koronát kifizetni a levonások után, akkor joga van 200 koronát is lefizetni.

És ha joga van a 2000 korona névleges kölcsön után 2383 koronát perelni, akkor joga van, akár 10.000 koronát is megitéltetni és behajtatni, s sehol a kerek földön a magyar birói gyakorlat értelmében orvoslást nem kap, mert a jogszolgáltatásban mindenütt a forma uralkodik az anyagi igazság felett. *(Igaz! Ugy van!)* Ha az uzsorát nem egyénileg, hanem kereskedelmi társaságok formájában üzik, ez az uzsora lényegén nem változtat. Ez nem enyhitő, hanem sulyositó körülmény. Azért ez a szövetkezet nem hogy megbüntethető nem lenne, hanem az igazgatóságot és a felügyelő-bizottságot mint tettestársakat kellene a törvény elé állitani és uzsoravétség miatt a legszigorubban megbüntetni. Azonban a birói joggyakorlat most már az ellenkező álláspontou van és ez a végzésekben a leghatározottabban ki van mondva, hogy csak törvényhozási intézkedések alapján hajlandók ezen dolgot uzsorának minősiteni.

Ennélfogva elérkeztünk az utolsó ponthoz, hogy a törvényhozás beavatkozzék, hogy ezt a rendszeresitett fosztogatást egy perczig se tűrje tovább. Az igazságügyminiszter ur szavaira válaszolva, azt a megjegyzést vagyok bátor tenni, hogy a szövetkezeti törvény módositása nem elsősorban és nem magában szükséges, hanem szükséges főképen az uzsoratörvény módositása. A szövetkezeti törvény módositásával esetleg a tisztességes szövetkezetek működését is megnehezitjük, az uzsoratörvény módositása alapján azonban csakis ezen gaz, fosztogató szövetkezetek működése lenne korlátok közé szoritva. Ezen módositáshoz tökéletesen elégséges, ha kimondatik egy külön szakaszban, hogy a kereskedelmi társaságok, ha ügyleteikben az uzsoravétség megállapitható, ép ugy büntetendők, tekintet nélkül az alapszabályokra és mindenféle szinleges ügyletekre és manipulácziókra, mint hogy ha egyénileg követték volna el, azzal a különbséggel, hogy szigorubb büntetést kell rájuk mérni a mostaninál, és az egész igazgatósággal és felügyelő-bizottsággal szemben kell a büntetést alkalmazni.

De nemcsak a szövetkezetekkel szemben, hanem a részvénytársaságokkal és mindenféle kereskedelmi társaságokkal szemben is. A háznak van egy határozata e tekintetben, és ezek az urak már előre megszagolták ezt, és azért már előre átvedleni készülnek a szövetkezeti formából a részvénytársaság formájába és pedig ugyancsak hasonló alapon kidolgozott alapszabályok alapján és a jövendőbeli üzleteiket már most szépen bevezetik a közönség közé, és ép ugy uzsoráskodnak a részvénytársaság formájában, mint a szövetkezetek formájában. Sőt a legnagyobb vakmerőséggel felelgetnek vissza és állanak szembe a megrabolt felekkel. Ennek bizonyitására elhoztam a rákoscsabai takarékpénztár részvénytársaság egy levelét. Maga az eset körülbelül ugyanaz, a kölcsöntfelvevő a legrövidebb idő alatt visszafizette a kölcsönt és követelte a levont összegek visszafizetését.

Erre a következő tisztes hangu levelet kapta *(olvassa)*: »Vettük f. hó 22-én kelt levelét, a melynek ugy hangját, mint tartalmát kissé különösnek találtuk ugyan, de azért válaszunkat a következőkben adjuk meg: Öntől, midőn a kölesönt felvette, levontunk egyszersmindenkorra 300 koronát a szokásos jutalékok fejében a tartalékalapra. Ez a pénz tehát nem az öné, hanem a mienk. Hogy ön visszafizette a tartozását ez az ön dolga. Mi a kölcsönt nem mondtuk fel, tehát nem is kellett volna visszafizetnie. Mi tehát nem használjuk az ön pénzét, hanem a magunkét. Semmiféle visszatéritésre joga nincs, nyugodtan várjuk a kilátásba helyezett feljelentést.«

Egy hang: Mennyi volt a kölcsönadott összeg?

Lengyel Zoltán: Egy néhány ezer korona, de ez mellékes. A lényeges az, hogy az intézetnek a visszatartáshoz semmiféle joga nem volt. a 10, 12, 18 vagy hány %-os kamatokat ugyis szedte, a kölesön a felvétel évében lett visszatéritve, a 300 koronás levonására mégis a legszemérmetlenebb hangon válaszolta, hogy semmi köze hozzá, áll a büntetőbiróság elé. És ebben ez idő szerint neki van igaza. Ilyen joggyakorlat mellett állhat is, mert hiszen ezzel szemben senki, semmiféle orvoslást nem kaphat és a bünvádi feljelentés eredménye az lenne, hogy a költségekben is őt marasztalnák el.

Ez buzditott engem arra, t. képviselőház, hogy ezt az interpellácziót benyujtsam és kérjem az igen t. igazságügyminiszter urat, hogy ne várja meg az uzsoratörvény reformja tekintetében még az őszi ülésszakot sem, hanem nyujtsa be ezt a javaslatot még a holnapi ülés folyamán....

Förster Ottó: Holnap ünnep van! *(Derültség!)*

Lengyel Zoltán: ... és a ház 24 óra alatt elfogadja azt, és akkor elejét veszszük annak, hogy ezek az intézetek a nyár folyamán is tovább uzsoráskodhassanak és hónaponként száz meg száz embert Amerikába küldjenek, miután őket már tönkretették.

Interpelláczióm a következő *(olvassa)*:

»Tekintettel arra, hogy az egész országban, de különösen a fővárosban elszaporodott ugynevezett uzsoraszövetkezetek a szövetkezetekről szóló törvényben megengedett formák leple alatt, illetve azok kijátszásával a legszemérmetlenebb uzsoráskodást üzik, s ezzel szemben egy birói joggyakorlat keletkezett, mely a kifosztott közönségnek védelmet nem nyujt:

hajlandó-e a t. igazságügyminiszter ur a legsürgősebben intézkedni, hogy a szövetkezeti törvény reformja keretében, föképen pedig az uzsoratörvény módositása utján e szövetkezetek, s általában a kereskedelmi társaságok visszaélései megszüntethetők és az általuk üzött uzsora miatt e társaságok egész igazgatósága és felügyelő-bizottsága mint tettestársak a legszigorubban megbüntethetők legyenek?« *(Helyeslés.)*

Elnök: Az igazságügyminiszter ur kiván válaszolni? *(Halljuk! Halljuk!)*

Günther Antal igazságügyminiszter: A t. ház nem fogja tőlem várni, hogy azokra a részletekre nyilatkozzam, a melyeket az interpelláló t. képviselő ur egyes szövetkezeteknek és — a mint hallottam — egyes részvénytársulatoknak üzletkörükbe tartozó eljárása tekintetében itten felhozott. Ezen esetek egy része máris birói eljárás tárgyát képezte, esetleg birói eljárás tárgyát fogja képezni az esetek másik része is, s ebben a tekintetben én vagyok az, a ki ily kérdésekben — állásomból kifolyólag — a legkevésbbé nyilatkozhatom. *(Helyeslés.)*

Annyit azonban válaszolhatok az interpellácziára, hogy az uzsoratörvényjavaslat nálam elkészült, *(Éljenzés.)* és a mint az a kellő fórumokat megjárta, azonnal abban a helyzetben leszek, hogy azt előterjeszthetem.

Az interpellácziónak azon részére, a mely a szövetkezetekre vonatkozik, előbb már megadtam a választ. Itt sem térek ki az interpelláczióban jelzett egyes eljárási módozatokra. Bizza azt t. képviselőtársam teljesen rám, én meg fogom találni az orvoslásnak módját azon törvényjavaslatok keretében, a melyeket elő fogok terjeszteni.

Kérem, válaszomat méltóztassék tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Lengyel Zoltán: Tudomásul veszem a választ.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az igazságügyminiszter ur válaszát tudomásul venni? *(Igen!)* A ház a választ tudomásul veszi.

Következik?

Egry Béla jegyző: Halász Lajos!

Halász Lajos: T. ház! Az ipari és mezőgazdasági szeszgyárak szeszkontingensét az 1897. évi XXII. t.-ezikk állapitja meg. Nagyon jól méltóztatik tudni, hogy ennek a törvénynek a hatálya a jövő év augusztus 31-én lejár. Szükséges tehát nemcsak az, hogy a kormány idejekorán intézkedjék a törvény meghosszabbitása iránt, hanem hogy ezt megelőzőleg kellő időben értesitse, tájékoztassa az érdekelteket tervei és szándékai felől.

Két áramlat küzd egymással, a mint méltóztatik tudni. Az ipari szeszgyárak tulajdonosai a jelenlegi állapot fentartását kivánják. Ezzel szemben a mezőgazdasági áramlat az ipari szeszgyárak jelenlegi szeszkontingensének megváltását és annak a mezőgazdasági gyárak között való szétosztását kivánja. Sőt hire jár annak is, mintha a kormány az utóbbi intenczionak kedvezne.

Magam részéről sem az ipari, sem a mezőgazdasági szeszgyárak érdekét védeni vagy képviselni nem kivánom. Én a kérdéshez abból a szempontból kivánok hozzászólni, hogy a váro-

sok, a melyek esetleg az ipari szeszgyárak üzemének megszüntetésével háztartásukban jelentékenyen sujtatni fognak, mily irányban, mily módon kapnak ezért kárpótlást a kormány részéről. *(Mozgás.)*

Az ipari szeszgyárak érdekében *(Halljuk!)* az összes kereskedelmi kamarák felterjesztéssel éltek a t. kereskedelemügyi miniszter urhoz. Abban nagyon helyesen előadták, hogy a nemzeti kormánynak ama jelszavával szemben, hogy ipart kell fejleszteni minden áron, ipari gyárakat kell épiteni, ujakat és régieket esetleg szubvenczióval is kell támogatni, végzetes hibának tartják, ha meglévő, önerejéből izmosodó ipart akarnak megszüntetni, létező törvényhozási intézkedésekkel akarják üzemét csökkenteni egy oly iparágnak, a mely, mondhatni, talán az összes ipari ágak közt a legversenyképesebb a külfölddel szemben és a melynek exportja is állandó emelkedést mutat.

Ezzel szemben az agrárius áramlat a mezőgazdaság érdekében lévőnek tartja a mezőgazdasági szeszgyárak szaporitását. Ennek fontosságát nem is tagadom teljesen, de ha a mezőgazdasági statisztikába csak egy pillantást vetünk, rájövünk, hogy nem az egész mezőgazdaság érdekében történt a mezőgazdasági szeszgyárak felállitása, hanem annak elsősorban és kiválóképen a mezőgazdasági szeszgyárak boldog tulajdonosai látják és veszik hasznát. Van Magyarországon u. n. törpebirtok, 0·5 holdas birtok 1,279.000, 5—100 holdig terjedő birtok 1,085.000, 100—1000 holdig 19.000 és 1000 holdon felüli birtok 3768. Ha a kereskedelmi és iparkamráknál vezetett, a mezőgazdasági szeszgyárakat tabellázó kataszterébe nézünk, azt látjuk, hogy a mezőgazdasági szeszgyáraknak nagyon csekély perczentje van az ő 500 holdon felül lévő birtokukon, túlnyomó perczentjét az 1000 holdon felüliek kapták, vagyis a 2,500.000 mezőgazdasággal foglalkozóknak $^1/_{10}$-ed perczentje kapott, azok közül is azok a szerencsésebbek, a kik 1000 holdon felüli birtokkal birnak.

Már most kérdem, hogy ezeknek a kiváltságosoknak mezőgazgasági szeszgyárakkal való felsegélyezése egyértelmü-e a lobogóval, a mely az agráriusok szerint a mezőgazdaság fellendülését jelenti? Egészen határozottan merem mondani, hogy nem. Sőt hogy mennyiben káros az, ha a tervezett megváltás keresztülvitetnék, azt egy példával fogom igazolni.

Nagyváradon van hat ipari szeszgyár. Bihar vármegye összes kisgazdái, — a kiknek érdekében itt oly sokat beszéltek most — de középbirtokosai is termésük feleslegét, a kukoriczát, takarmányt, szénát odaviszik be Nagyváradra mint központba és a hat ipari szeszgyár állandó fogyasztója, állandó piacza ezeknek. Mi fog történni, ha a hat szeszgyár megszünik? A mezőgazdasági szeszgyárak tulajdonosai nem fogják az 5—10—20 holdas birtokok termésének feleslegét megvenni. Ezek egyrészt a törvény rendelkezései folytán, másrészt pedig saját érdekükben a saját földjük termését fogják a mezőgazdasági gyárakban feldolgozni és ezáltal az egész vármegye kisgazdái és középgazdái elvesztik a legbiztosabb piaczukat.

Kérdés, találnak-e majd piaczot és ha találnak is piaczot hosszabb utánjárással, a mely természetesen megdrágitja a dolgot, fogják azt elérni. Ha átnézünk Arad vármegyébe, az aradi Neumann-szeszgyár három vármegye termését dolgozza fel. Ha ott majd a mezőgazdasági szeszgyárak fogják a kontingenst megkapni, azoknak a tulajdonosai a saját földjükön előállitott terményeket dolgozzák fel, s akkor hová viszik az eddig ott feldolgozott terményeket?

Szilassy Zoltán: A szövetkezeti gyárakba!

Halász Lajos: Azok csak a törvényben léteznek még. Elismerem, hogy ugy volt a törvény tervezete, hogy szövetkezeti mezőgazdasági szeszgyárak lesznek, de eddig nagyon kevés van még ilyen felállitva, másrészt nagyon nehezen megy a felállitásuk, mert 70—80.000 koronába kerül egy ilyen mezőgazdasági szeszgyár felállitása, ahhoz pedig ezek a kisemberek nem adják össze a tőkét.

Engem az a szempont érdekel, hogy a kormány azokat a városokat, a hol ilyen szeszgyárak ez idő szerint léteznek, és pedig Budapestet, Kolozsvárt, Aradot, Temesvárt, Brassót, Marosvásárhelyt, mivel fogja kárpótolni? Én be fogom mutatni, hogy Nagyvárad mit veszit azáltal, hogy ott megszünik a hat szeszgyár. Községi adót fizetnek 9000 koronát, utadót 17.000 koronát, vizdijban 7000 koronát, a tisztviselők községi pótadója pedig 1043 korona. Beszállitanak a hat szeszgyárba 100.000 métermázsa tengerit, árpát, rozsot, 20.000 mm. szénát, 10.000 mm. szalmát, ezek után és a 100.000 mm. szén után kövezetvám 10.770 korona. Összesen 36.761 korona az, a mi igy folyik be kövezetvám és pótadó czimén e hat szeszgyárból. Ha a tervezett kisajátitás megtörténnék, ez egyszerüen törlendő lenne Nagyvárad budgetjéből, a nélkül, hogy ezzel szemben bármilyen bevételt tudnánk beállitani.

De itt még nem állok meg. Van 207 hivatalnok és alkalmazott, kiknek évi fizetése 358.000 koronára megy. Ezek ott költik azt el. Foglalkoztat a hat gyár egy csomó kisiparost, azonkivül az előbb emlitett termelők, a kik behozzák oda és ott eladják termésüket, ott költik el a pénzt és szerzik be legnagyobb szükségleteiket, miáltal, ha más piaczot lesznek kénytelenek keresni, közvetett uton is rendkivül sokat veszit a város.

Azért fontos a kérdés ezen városokra, mert az utolsó évtizedben a kormány részéről nem tapasztaltak a városok egyebet, minthogy folyton szaporitották az adminisztrativ terheket

a nélkül, hogy ezzel szemben bármivel rekompenzálták volna őket.

Azt olvassuk majdnem minden vezérczikkben, hogy a vidéki városok a kultura góczpontjai, banketteken halljuk szavalni, hogy a magyarság védbástyái, s az egész társadalomnak nagy lelkesedéssel kell sietni támogatásukra. És mi történik? Legfeljebb a lelkesedés elsiet, de a támogatás nem ér oda.

Legutóbb a polgármesterek kongresszusán próbálták memorandumba összefoglalni sérelmeiket, de ez még ma is elintézetlen. Azt hiszem, mikor a városok érzik, hogy ilyen csapást készül rájuk mérni a kormány akkor joggal kérhetik a kormányt általam — megbizás nélkül ugyan — a következő interpellácziónban *(olvassa)*:

»Interpelláczió a pénzügyminiszter urhoz. 1. Hajlandó-e a pénzügyminiszter ur az 1899. évi XXII. t.-cz. hatályának megszüntével az ipari szeszgyárak jelenlegi szeszkontingensét 1908 augusztus hó 31-én túl is változatlanul fentartani?

2. Ha nem hajlandó, mit szándékozik tenni azon városok kártalanitása érdekében, a melyek az ipari szeszgyártás megszüntével vagy csökkenésével háztartásuk lényeges tényezőit veszitik el?«

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a pénzügyminiszter urnak!

Wekerle Sándor miniszterelnök, mint pénzügyminiszter: Én a t. képviselő urnak csak azt válaszolhatom, hogy épen most vannak a tárgyalások folyamatban az iránt, hogy a szeszkontingens miként osztassék el az ipari és mezőgazdasági gyárak közt, helyesebben szólva, hogy az eddig a törvényhozás által követett iránynak megfelelőleg mennyire korlátoztassék az ipari szeszgyár termelőképessége.

Ennélfogva végleges álláspontot ebben a kérdésben ma nem foglalhatok azért, mert hiszen talán természetesnek fogja a t. képviselő ur és a t. ház is találni, hogy én épen az érdekeltek különböző igényeinek meghallgatása után foglalhatok csak megnyugvással e tekintetben állást, *(Helyeslés.)* a mennyiben azt az igéretet tettem az érdekelteknek, hogy az ő meghallgatásuk és tanácsuk kikérése nélkül ez a kérdés rögtönösen szabályozva nem lesz. *(Helyeslés.)*

Azt az irányt, hogy a szesztermelés fokozottan a mezőgazdaságnak biztositassék, a mennyiben ezt közérdekeink kivánatossá teszik, én követendőnek tartom a jövőben is; *(Élénk helyeslés.)* mert bármennyire álljanak is azok az argumentumok, hogy a felállitott szeszgyárak nem segitik elő közvetlenül azoknak a kistermelőknek az érdekeit, a kik a szeszgyáraknak nem tulajdonosai, bocsánatot kérek, ha mezőgazdaságunkat emelni akarjuk más államok példájára, akkor azokon a vidékeken, a hol a mezőgazdaság ily ipari szeszgyárak nélkül vagy nem tartható fenn egyáltalában, vagy gazdaságosan nem üzhető: ott az ipari szeszgyárak által kell ezen a dolgon segiteni.

Más kérdés az, minő határig menjünk, és itt kijelenthetem előre is, hogy legyen megnyugodva a t. képviselő ur, az ipari szeszgyárak kontingensének jelentékeny részét mindig kénytelenek leszünk fentartani és pedig két okból. Először azért, mert szeszkontingensünk biztos kitermelése érdekében az ipari szeszgyárakat egészen nem nélkülözhetjük, vagy legalább nem czélszerű nélkülözni.

Ez azonban másodrendű kérdés. A főkérdés az, hogy czukoriparunkat is fejleszteni akarjuk és a melasszenak azon részét, mely a gazdasági mentési czélokra nem használtatik fel, szesztermelésnél felhasználni okszerű lesz, mert ha a mai keretben marad is a mi czukoriparunk, — pedig én nem teszek le arról a reményről, hogy az fejlődni fog — a gazdasági, takarmányi czélokra fel nem használt melassze oly tekintélyes mennyiséget képvisel és olyan mellékiparágakkal van összekötve, a melyeket csak ipari szeszgyárak üzhetnek közgazdasági előnyökkel, ugy hogy mindig rezerválva marad ez a kérdés.

Ujabban merült fel az, hogy a városok igényt támaszthatnak arra, hogy a megszüntetett ipari gyárakért kárpótoljuk a városokat.

Bocsánatot kérek, én a városoktól prémiumot nem kivántam abban a tekintetben, ha ott iparokat létesitettünk, pedig igyekeztünk létesiteni; de másrészt kártérítési igényüket sem ismerhetem el akkor, hogy ha közgazdasági viszonyaink rendezése miatt előáll az, hogy egyik vagy másik iparág megszünik, vagy, a mint bátor voltam emliteni, — és itt csak erről lehet szó — korlátoztatik.

Ennek a kormánynak programmjában benne van, hogy általában foglalkozik a helyhatóságok községi viszonyainak rendezésével. Hogy ez nem puszta igéret, azt a fővárosra nézve közelebb előterjesztendő törvényjavaslatból fogja a t. képviselő ur meglátni. A többi helyhatóságok viszonyaival is foglalkozunk annyiban, hogy ezen helyhatósági viszonyokat különösen a teherviselés szempontjából alapos birálat alá vegyük és lássuk, micsoda közjövedelmeket tudnánk azoknak juttatni.

Ez röviden az én válaszom. Ilyen helyeken a hol az ipar megszünik, nagyon természetesen fokozottabb mérvben feladata leend a kormánynak módját ejteni annak, hogy ezen megszünő ipar talán magára a városra rentábilisebb, több hasznot hajtó más iparággal pótoltassék.

Kérem a t. házat, hogy miután preczizebb álláspontot a dolgok ezen előkészitő stádiumában ma elfoglalni képes nem vagyok, válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Halász Lajos: A miniszterelnök ur válaszát tudomásul veszem.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a miniszterelnök ur válaszát tudomásul venni? *(Igen!)* A ház a választ tudomásul veszi.

Ki következik?

Egry Béla jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. képviselőház! A idő előrehaladottságára való tekintettel kérem, méltóztassék megengedni, hogy a legközelebbi interpellációs napon terjeszthessem elő interpellációmat. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor az interpelláczió a legközelebbi interpellációs napra halasztatik.

Egry Béla jegyző: Hirtenstein Lajos! *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Sziklay Ottó!

Sziklay Ottó: Én is kérem, méltóztassék beleegyezni, hogy interpellációm előterjesztését szombatra halaszszam. *(Helyeslés.)*

Egry Béla jegyző: Gr. Batthyány Tivadar!

Gr. Batthyány Tivadar: T. ház! Hasonlókép kérem, méltóztassék megengedni interpellációmnak a legközelebbi interpellációs napon való előterjesztését. *(Helyeslés.)*

Elnök: Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 50 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Luby Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

164. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 május 31-én, pénteken,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, feliratok és kérvények bemutatása. — A pénzügyi bizottság előadója benyujtja a koronázás évfordulójának megörökitésére alkotandó művekről, a koronaérték megállapitására vonatkozó törvény kiegészitéséről, a magyar és az osztrák kormány közt az érme- és pénzrendszer tárgyában kötött pótszerződésről szóló törvényjavaslatokra, továbbá az országos tanári nyugdij- és gyámintézet matematikai mérlegéről szóló miniszteri jelentésre vonatkozó bizottsági jelentéseket. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, gr. Andrássy Gyula, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Josipovich Géza miniszterek és Bartóky József miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Egry Béla jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Darányi Ferencz, az azok ellen felszólalókat pedig Várady Károly jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Felkérem Egry Béla jegyző urat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Egry Béla jegyző *(olvassa a szerdán, május hó 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Kaufmann Géza képviselő levelét, melylyel értesit, hogy a belügyminiszter rendeletileg megengedte családi nevének »Csóthi«-ra kért átváltoztatását. *(Éljenzés.)*

Tudomásul szolgál.

Kérem Darányi Ferencz jegyző urat, hogy a beérkezett kérvények sorozatát felolvasni sziveskedjék.

Darányi Ferencz jegyző: Arad vármegye közönségének kétrendbeli felirata a 48-as honvédek és özvegyeik érdekében, továbbá egy alkalmas sztrájktörvény megalkotása iránt;

Maros-Torda vármegye közönségének felirata az iránt, hogy Budapesten Árpád-szobor állittassék;

Arad város közönségének felirata a magyar ipart védő egységes ipari védőjegy létesitése végett;

Nagyvárad város közönségének felirata a czukordrágaság ellen;

a lőcsei pénzügyigazgatóság fogalmazási tisztviselőinek Máriássy Mihály képviselő utján beadott kérvénye helyzetük javitása tárgyában;

Kecskemét város közönségének felirata Dalmáczia visszacsatolása iránt;

a bonyhádi római katholikus esperesi kerület Weber János képviselő utján beadott kérvénye az egyházi szolgálmányok megváltása tárgyában.

Elnök: Javaslom, hogy mindezen feliratok és kérvények adassanak ki előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Hoitsy Pál, a pénzügyi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! Van szerencsém következő jelentéseit a pénzügyi bizottságnak bemutatni: először a dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József király megkoronáztatása negyvenedik évfordulójának megörökitésére alkotandó művekről szóló törvényjavaslat (Irom. 522, 526) tárgyában, másodszor a

koronaérték megállapitását tárgyazó 1892. évi XVII. t.-cz. további kiegészitéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 524, 527) tárgyában, és harmadszor azon törvényjavaslat tárgyában, mely az 1892. évi XVIII. t.-cz. alapján a magyar szent korona országainak kormánya és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormánya között az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötött szerződést kiegészitő ujabb pótszerződésre (Irom. 525, 528) vonatkozik.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentéseket kinyomatni és a képviselő urak közt szétosztani, és tekintettel a dolognak sürgősségére, méltóztatnak talán a házszabályok által megengedett módon ezeket az osztályok mellőzésével tárgyalásra kitűzni.

Elnök: Kérem a t. házat: méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelem mondom ki a határozatot.

Hoitsy Pál előadó: T. ház! Van szerencsém még bemutatni a közoktatásügyi és pénzügyi bizottságok jelentését (Irom. 529) a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek az országos tanári nyugdij- és gyámintézet matematikai mérlegéről szóló jelentése (Irom. 125) tárgyában. Kérem ezt is kinyomatni, szétosztatni és annak idején tárgyalásra kitűzetni.

Elnök: Méltóztatnak az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ennek alapján kimondom, hogy a jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tűzetni.

Következik a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476) tárgyalásának folytatása.

Maniu Gyula képviselő ur a házszabályok 215. §-ának *c)* pontja alapján szót kér.

Maniu Gyula: T. ház! A tegnapelőtt Rakovszky István alelnök ur elnöklete alatt megtartott ülésen a következő epizód folyt le:

Vlád Aurél képviselőtársam beszélt, a ki a következő kifejezéssel élt *(olvassa)*: »A mi közigazgatási tisztviselőinktől, már t. i. egy részétől minden kitelik. Zaj. Felkiáltások jobbfelől: Rendre! Azért azt hiszem, hogy magában a törvényben . . .« Erre elnök csenget és kijelenti: »A képviselő urtól megvonom a szót. Vlád Aurél: Tiltakozom ez ellen! Zaj. Elnök: Megvonom a szót. A képviselő ur ismételten . . . Vlád Aurél: A házszabályokhoz kérek szót! Zaj. Elnök: A képviselő ur ismételten megtámadta a magyar közigazgatást. Többszöri felszólalása alkalmával figyelmeztetve lett, hogy a közigazgatást és a közigazgatási tisztviselőket indokolatlanul bántalmazni nem szabad. Vlád Aurél: A házszabályokhoz kérek szót. Elnök: A házszabályok azt mondják, hogy ha valaki durván megsért osztályokat vagy az állam intézményeit, az elnöknek jogában áll ily esetben nyomban megvonni a szót.«

T. ház! Ezen epizód háromszoros sulyos megsértését képezi a házszabályoknak. Valóban bámulattal láttam, — volt szerencsém a multkori ülésen jelen lenni — hogy a képviselőház alelnöke és elnöklője ilyen házszabálysértést elkövetett, de még nagyobb bámulattal töltött el az, hogy nem találkozott a házban egyetlenegy hang sem, a mely az alelnök urnak ezen házszabálysértését kellőkép megbélyegezte volna.

Ebben az ügyben háromszoros házszabálysértés foglaltatik. Az első az volt, midőn az elnök ur minden rendreutasitás nélkül megvonta a szót a beszélő Vlád Auréltól.

Gaal Gaszton: Nagyon jól tette! *(Mozgás balfelől. Felkiáltások: Nem jól tette!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Maniu Gyula: A második házszabálysértés akkor történt, midőn az elnök ur a felszóláló Vlád Aurél urtól való szóelvonást azzal indokolta, hogy Vlád Aurél ur más alkalommal ismételten oly kifejezésekkel élt, a mely kifejezések következtében megérdemli azt, hogy most megvonassék tőle a szó. Végül harmadszor a legsulyosabb házszabálysértést azzal követte el, hogy daczára annak, hogy Vlád Aurél kétszer is hivatkozott arra, hogy a házszabályokhoz kér szót, tehát a 215. §. értelmében minden tekintet nélkül és minden körülmények között megadni tartozott volna neki a szót, ennek daczára az elnök ur neki a szót meg nem adta.

T. ház! Nem tehetem azt, hogy ez alkalommal bővebben ne foglalkozzam ezzel a kérdéssel és a házszabályokkal a kezemben ki ne mutassam azt, hogy az elnöklő Rakovszky képviselő ur a maga kötelességét nem hiven teljesitette . . .

Zboray Miklós: Ohó!

Maniu Gyula: . . . midőn az elnöki székben ezen jogszabálysértést elkövette.

T. ház! Az elnök ur ezen eljárását nem indokolhatta mással, mint a házszabályoknak 221. §-ával. A 221. §. harmadik bekezdése pedig, a mely erre az esetre vonatkozik, következőképen szól *(olvassa)*: »Ha szóló a közerkölcsiséget és illemet sértő vagy egyébként a ház tekintélyével össze nem férő kifejezést használ, vagy ha bármely osztály, nemzetiség vagy hitfelekezet ellen gyülöletre izgat, avagy a háznak valamely tagja ellen durva sértést követ el, az elnök őt rendreutasithatja, sőt tőle a szót már az első alkalommal is megvonhatja.«

Felolvastam Vlád Aurélnak inkriminált kifejezését és azt hiszem, mindnyájan már első tekintetre meggyőződhetünk arról, hogy a Vlád Aurél által használt kifejezésben a házszabályoknak ezen 221. §-ában felsorolt esetek közül egyik sem forog fenn, mert hiszen az igen t. elnök ur azzal indokolta eleinte a szóelvonást, hogy Vlád Aurél ur bizonyos osztályt sértett meg. Engedelmet kérek, egy tisztviselői kar, vagy egy tisztviselői karnak egy része, a mely

bizonyos kifejezésekkel illettetik, nem képez osztályt. Azt hiszem, a t. elnök ur, és mindnyájan tudjuk, hogy a társadalmi tudományok mit értenek osztály alatt és mit értünk mi a házszabályokban azalatt, hogy osztályt sért. Egy tisztikart sem egészében, sem annak egy részében osztálynak nem tekintik s a házszabályok erre nem vonatkozhatnak.

A midőn a t. elnök ur látta, hogy ezzel nem találta el a szeg fejét, gondolatában, ugy vélem, másfelé keresett mentséget eljárására és azt mondotta, hogy Vlád Aurél t. képviselő ur a ház tekintélyét sértette meg. Engedelmet kérek, t. képviselőház, hogy ha egy képviselő kötelességéhez hiven valamely intézménynek a hibájára mutat rá, hát annak a ténykedése a ház méltóságával nem fér össze? Hiszen épen akkor cselekednék a képviselőház tekintélyével össze nem illő dolgot, ha legjobb tudomása és meggyőződése ellenére minden eszközt fel nem használna arra, hogy erre az intézményre ráterelje a ház figyelmét és azt a tisztikart vagy annak egy részét, illetőleg annak működését méltó kritikában nem részesitené. Legyen szabad e tekintetben figyelmeztetnem a t. képviselőházat azokra a kifejezésekre, a melyeket a ma többségben lévő párt a közigazgatási tisztikar nemcsak egy részével, hanem annak egészével szemben használt. Méltóztassanak csak visszaemlékezni a közigazgatási reform nagy vitájának alkalmával történtekre és meggyőződhetik a t. ház, hogy a Vlád Aurél t. képviselő ur által használt kifejezés össze sem hasonlitható azokkal a kifejezésekkel, a melyeket akkor a mostani többség, illetőleg az akkori kisebbségben lévő képviselők használtak. De magának ennek a képviselőházi cziklusnak a során, innen is meg tulnan is, a legerősebb kifejezésekkel illették a közigazgatási tisztviselőket, még pedig nemcsak egyeseket, hanem az egész tisztikart, vagy annak egy részét.

Legyen szabad hivatkoznom arra, hogy épen Rakovszky István t. képviselő ur — tudnék rá esetet felhozni, de nem akarom vele untatni a t. ház figyelmét — ennél sokkal erősebb és sokkal elitélendőbb kifejezésekkel élt a közigazgatási tisztviselőkkel szemben. És ennek daczára nem találkozott elnök, a ki tőle a szót megvonta volna, és biztositom a t. házat, ha találkozott volna elnök, nem egyes képviselők, hanem a képviselőház összes tagjai rányomták volna a visszaélés bélyegét az elnök ezen eljárására. Jellemző t. ház, hogy épen ez a képviselőház ezt a törvényellenes eljárást minden szó nélkül eltürte. Ez volt az egyik megsértése a házszabályoknak.

A másik az, t. képviselőház, hogy Rakovszky István t. alelnök ur, a mikor eljárásáról szó volt, azzal igyekezett indokolni azt, hogy Vlád Aurél t. képviselő már több izben, tehát nem a tegnapelőtti ülésen, hanem képviselői működésének előbbi idejében, élt oly kifejezésekkel, a melyek Rakovszky István t. képviselő urnak nem tetszettek, vagy finom érzését sértették. Ha megengedjük, t. ház, az elnök urnak, hogy a házszabályokat nem konkréte felmerült esetekre alkalmazza, hanem előző üléseken általa helyeseknek vagy nem helyeseknek talált, de általunk semmiesetre sem ellenőrizhető esetből kifolyólag vonhasson következtetést a házszabályok alkalmazása tekintetében, akkor nem szükséges, hogy mi a házszabályok reviziójáról beszéljünk, hanem teljesen elegendő, ha gyakorlatba vett ezt az eljárást életben hagyjuk, életben levőnek tekintjük és preczedensnek engedjük meg, mert akkor biztosithatom a t. házat, hogy bármelyik elnök akármelyikünktől a szót megvonhatja tetszése szerint.

Ha az elnöknek joga van az én vagy t. képviselőtársaim által az előző, vagy az egész képviselőházi cziklusón keresztül elmondott beszédeimből meriteni azt a meggyőződését, hogy én megtartom-e a házszabályt vagy sem, hogy ha olyan tág jogkört engedünk a képviselőház elnökének, ez a legmesszebbmenő törvényellenségre vezetne és a ház bármelyik elnöke megakadályozhatná minden képviselőnek a felszólalását, ha az illető képviselő urnak a személye pártállása vagy felfogása akár neki, akár a háznak nem tetszik.

De ezeknél is nagyobb házszabálysértés is történt, t. képviselőház, a mikor t. i. Vlád Aurél képviselő ur a házszabályokhoz kért szót. Épen Rakovszky alelnök ur volt az, a ki egy előbbi alkalommal annak az eljárási módnak adott kifejezést, hogy akkor, mikor egy képviselő a házszabályokhoz kiván szólni, kötelessége az elnök felszólitására megjelölni azt a szakaszt, a melyhez felszólalni akar és a melynek megsértését imputálni akarja. Maga ez a gyakorlat általunk már akkor a legrosszabbnak, legsértőbbnek tekintetett és akkor a házban erős vita indult meg a tekintetben, hogy ez a felfogás gyakorlattá ne váljék. De Rakovszky igen t. alelnök ur most már saját magához sem volt hű, a mennyiben a nélkül, hogy szokásához képest, a mely törvénytelen és házszabályellenes, megkérdezte volna Vlád Aurél képviselő urtól, hogy milyen szakaszhoz kiván szólni, egyszerűen nem adta meg neki a szót és midőn Vlád képviselő ur ismételten a házszabályokhoz kért szót, akkor Rakovszky alelnök ur a hivatalos gyorsirói jegyzetek szerint azt mondta, hogy a házszabályok ezt és ezt mondják, tehát önnek nem adom meg a házszabályokhoz a szót.

Engedelmet kérek, a házszabályok 215. §-a értelmében mindenkinek bármikor joga van a házszabályokhoz szólni. Méltóztatnak emlékezni arra a gyakorlatra, a melyet a mélyen t. elnök ur ebben a tekintetben mindnyájunk megelégedésére gyakorol, hogy t. i. a vita legmagasabb fokán, a legerősebb hangulat közben is, ha egy

képviselő akár az önök soraiból, akár miközülünk a házszabályokhoz kért szót, azt az elnök ur minden melléktekintet félretételével rögtön megadta abból a czélból, hogy a házszabályok szentségét megőrizzük, illetve, hogy a ház valamennyi tagja abban a helyzetben legyen, hogy a házszabályoknak ezen szentségét megőrizze.

T. ház! Gyakran hallottunk annak a meggyőződésnek kifejezést adni, hogy a házszabályok a kisebbség védelmére szolgálnak. Én kijelentem, hogy ezt helyesnek nem tartom: a házszabályok nem a kisebbség védelmére vannak, hanem a házszabályok a ház tekintélyének megvédésére vannak. A házszabályok országunk közjogának egyik alapköve. Az a törvény, a mely a házszabályok nyilvános megsértésével lett meghozva, nem törvény, nem, azért, mert a házszabályok közjogunk egyik alapkövét képezvén, a törvények meghozatalának a házszabályok megtartása ép oly fontos része, mint bármely más közjogi funkczió, mint például a törvények létrejöveteléhez szükséges királyi szentesités. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A házszabályok meg nem tartása tehát époly hiánya a törvénynek, mint a királyi szentesités hiánya, mert ha a törvény meghozatala házszabálysértés mellett történt meg, akkor az nem történt meg azon forma mellett, amelyre nézve valóban áll az, hogy forma dat esse rei.

Mi magunk is mint egy »forma« vagyunk itt, t. képviselőház. Mint a népszuverénitás megnyilatkozási formái vagyunk itt. Ha tehát mi, a kik tulajdonképen csak alakjai vagyunk annak a szuverénitásnak, a mely meg kell hogy nyilvánuljon a népképviseletben, akkor nem vagyunk méltók ahhoz a helyhez, a melyet elfoglalunk, hogyha ezt a formát mi magunk meg nem tartjuk. *(Élénk helyeslés.)*

Én azt gondolom, hogy ez az eset annyira súlyos, ez az eset annyira jellemző, hogy minél többet beszélünk róla, annál inkább levonjuk annak fontosságát. Vannak olyan esetek, vannak olyan dolgok, a melyekről nagyon sokat beszélni nem jó, hanem szükséges, hogy azokat azonnal leszögezzük, szükséges, hogy azt vagy dicsérettel vagy megbélyegzéssel megjelezzük, hogy mintegy intő például szolgáljon mindenkinek, a ki az illető testület ügyeivel foglalkozik, a kinek azokkal foglalkoznia kell. Én azt hiszem, hogy nincs ebben a képviselőházban egyetlen egy képviselő sem, a ki ne volna meggyőződve lelke mélyében, hogy tegnapelőtt itt súlyos házszabálysértés történt.

És én, ismételten mondom, nagyon sajnálom, hogy épen azon perczben, a mikor a házszabálysértés történt, nem voltam szerencsés a házban lehetni, mert ha itt lettem volna, el nem mulasztottam volna, hogy azt a pillanatot, a midőn ez történt, meg ne bélyegezzem a törvénytelenség bélyegével. Nem azért, mintha a kisebbségnek érdekét kivánnám védeni, hanem azért, hogy e ház tekintélyét, a melynek szerény tagja vagyok, tehetségemhez képest megvédjem, a mit kötelességemben állónak tartok.

Kérem a t. házat, méltóztassék az általam kifejtett indokok alapján kimondani, hogy Rakovszky István alelnök ur eljárása a házszabályokba ütközött. *(Helyeslés és taps a nemzetiségiek padjain.)*

Elnök: A képviselő ur tévedésben van, a mikor azt hiszi, hogy a mikor a házszabályokhoz hozzászól, egyszersmind határozatot is provokálhat. Ha a képviselő ur ilyen értelmű határozatot akar elfogadtatni a házzal, méltóztassék a házszabályok szerint eljárni és az inditványt külön benyujtani. Igy felszólalása határozathozatal tárgyát nem képezheti. *(Helyeslés.)*

Maniu Gyula: A házszabályokhoz kérek szót!

Elnök: Tessék!

Maniu Gyula: Elismerem, hogy a házszabályok értelmében más természetű kérdések tekintetében külön inditványt kell tenni, azonban abban az esetben, ha azzal a kérdéssel szorosan összefüggésben álló dologról van szó, a mely kérdés most szóvá tétetett, ha arról van szó, hogy házszabálysértés történt, a melynek korrigálása a ház tekintélyének megóvása czéljából szükséges, az nem tekintendő oly önálló inditványnak, a melyre vonatkozó döntésnek ebben az esetben most mindjárt nem volna helye. Az igen t. elnök ur ellenvetésének akkor volna helye, ha azt mondanám, hogy a házszabályok ezen vagy azon intézkedése nem helyesen interpretáltatott, s azért azt házhatározattal egészitsük vagy javitsuk ki, szóval, ha olyan inditványt tennék, a mely külön működésre tart igényt, vagy a mely külön működésnek kell hogy eredménye legyen. *(Ugy van! a nemzetiségiek padjain.)* De a mikor semmi más konzekvenciája egy inditványnak nincs, mint hogy konstatáljuk a ház plénumában azt, hogy az elnök urnak egy bizonyos eljárása a házszabályoknak helytelen alkalmazását foglalja magában, épen azért, hogy ezen az ülésen és a következő üléseken ne adjunk módot hasonló helytelen visszaélésre, azt hiszem, a fenforgó esetben a házszabályoknak nemcsak szabadelvű, hanem bárminemű rigorózus felfogása mellett is helye van a határozathozatalnak.

Ezért abból a czélból, hogy ilyen házszabálysértéseknek a házat ki ne tegyük és a ház tekintélyét ezzel alább és alább szállani ne engedjük, szóval, hogy bizonyos preventiv intézkedést tegyünk abból a czélból, hogy a házszabályok szentsége épen ebben a képviselőházban legyen megtartva, a melynek tagjai nagyon, de nagyon erős küzdelmet folytattak a házszabályoknak intaktságáért, kérem a t. házat, mél-

tóztassék abban az értelemben határozni, hogy Rakovszky alelnök ur eljárása a házszabályoknak meg nem felelt. *(Helyeslés a nemzetiségiek padjain).*

Elnök: Bocsánatot kérek, a házszabályokhoz való felszólalás, általában a 215. §. alapján történt felszólalások soha határozat tárgyát nem képezték. A házszabályoknak 198. §-a azt mondja *(olvassa):* »Minden inditvány egy — a ház asztalára helyezett — inditványkönyvbe, az inditványozó nevének és az inditvány tárgyának rövid bejegyzésével iktatandó be. Az igy bejegyzett inditvány irásba foglalva egyszersmind a ház elnökének kézbesitendő.«

Farkasházy Zsigmond: Ez igaz!

Elnök: Én tehát, a mikor megtettem észrevételemet Maniu Gyula képviselő ur felszólalására, egyenesen a házszabályok alapján állottam. *(Helyeslés.)*

A 28. §-hoz van még valaki felirva?

Darányi Ferencz jegyző: Hammersberg László.

Hammersberg László: A javaslatnak ezen szakasza a cselédeknek eddig nem biztositott előnyöket akar adni, és pedig a gazdáknak terhére. Hogy a gazdák ujabb megterheltetése és a cselédeknek nyujtott ujabb kedvezmények, milyen mérvüek legyenek ez képezheti diskusszió és véleménykülönbség tárgyát; de egy dolog, azt hiszem, nem képezi véleménykülönbség tárgyát, nevezetesen az, hogy a javaslatnak nem az az intenciója, hogy a gazdák vállaira ujabb terhet rakjon azért, hogy az állam, illetőleg az országos betegápolási alap mentesüljön bizonyos fokig eddig már meglévő terheitől. Hiszen a javaslat tartalmaz is erre egy utalást, nevezetesen az utolsó bekezdésnek utolsó mondata azt mondja *(olvassa):* »A kórházi és gyógyintézeti ápolásra nézve az 1898 : XXI. t.-cz. 5. §-a érintetlen marad.«

Nézetem szerint azonban ez a rövid utalás és különösen annak az idézett törvénynek egyetlen szakaszára való utalás talán némi homályt hagyhatna fenn ebben a kérdésben.

E végből módositást vagyok bátor inditványozni, a mely igy szól *(olvassa):* »Az utolsó bekezdés utolsó mondata kihagyandó és helyette a szakasz végére egy uj bekezdés teendő a következő szöveggel: »Ezen szakasz rendelkezései csak a házi betegápolásra és orvosi gyógykezeltetésre vonatkoznak; a kórházi és gyógyintézeti ápolásra vonatkozó törvény rendelkezéseit a a jelen szakasz nem érinti«.

Tisztelettel ajánlom módositásomat elfogadásra. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Gr. Esterházy Móricz!

Gr. Esterházy Móricz: T. ház! Engedelmet kérek, hogy e meglehetősen sokat megvitatott szakaszhoz módositást, illetőleg uj bekezdést ajánlok tisztelettel elfogadásra, a melyet f. hó 23-án az egyesült pártok a pártközi értekezleten máris elfogadtak. Szól ez a módositás a következőképen *(olvassa):* »Mindaddig, a mig a gazdasági cselédek betegsegélyzésének kérdése a törvényhozás által intézményesen szabályoztatik, a cseléd és családtagjainak gyógykezeltetése tekintetében a következő szabályok érvényesek.«

Módositásom mellett röviden a következőket van szerencsém felhozni. Tartozunk nézetem szerint mindenekelőtt önmagunknak azzal, hogy akkor, a mikor olyan kérdésről van szó, a melyben ez a ház február 16-án, és a főrendiház márczius 9-én máris állást foglalt, tehát országos határozattal állunk szemben a mezőgazdasági munkások és cselédek kötelező betegsegélyezése tekintetében, hogy akkor külön is hangsulyozzuk azt, hogy e törvény rendelkezései csak átmenetiek, nem véglegesek, hanem időlegesek. Szükségesnek tartom ezt annyival is inkább, mert ha ezt a törvényjavaslat szövegébe felveszszük, módot és alkalmat adunk arra nézve, hogy a majdan szentesitett törvényszakaszra hivatkozva, a kérdés végleges és kielégitő megoldását szorgalmazzuk. *(Helyeslés.)*

Hódy Gyula: Államositani kell a közegészségügyet!

Gr. Esterházy Móricz: Engedelmet kérek, hogy most már a törvény rendelkező részére egy pár megjegyzést tegyek. A magam részéről azt elfogadom abban a szövegben, a mint a munkásügyi bizottság elfogadta, a gr. Zichy Vladimir által inditványozott módositással együtt, hozzájárulva azon megszoritó rendelkezéshez is, hogy a gazdának betegsegélyezési kötelezettsége a cseléd családtagjaival szemben csak a 12-ik életévig terjedjen ki. *(Helyeslés.)*

Mert, a hogy Holló Lajos t. képviselőtársam a pártközi értekezleten igen helyesen kifejtette, épen a javaslat 8. §-a alapján a cseléd keresetképes, tehát 12 éven felüli családtagjai más gazdaságban vállalhatván munkát, ott esetleg megbetegednek, és szerintem nagy méltánytalanság, sőt nagy teher is volna a gazdára nézve, ha az idegen gazdaságban megbetegedett gyermekek után ő volna köteles a betegsegélyezési költségeket fizetni. Hozzájárulok gr. Zichy Vladimir képviselő urnak azon stiláris módositásához is, hogy a második bekezdésben e szók helyett: »gazda az oka«, tétessék: »gazda hibája az oka«, és magam részéről felhozok a törvényből analógiát, t. i. az 1900 : XVII. t.-cz. 9. §-át, továbbá az 1898 : XXI. t.-cz. 5. §-ának *b)* pontját, a hol ugyancsak teljesen hasonló, mondhatnám ugyanolyan esetre a gazda hibája van ok gyanánt felhozva.

Ezek után pár percznyi türelmet kérek, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy röviden megokoljam azt, miért nem fogadhatom el azon inditványt,

a melyet Gaal Gaszton igen t. barátom tegnapelőtt beadott.

T. barátom módosítása azt czélozza, hogy a kisgazdákat teherviselő képességüket meghaladó szolgáltatástól megkimélje.

Ebben én t. barátommal teljesen egyetértek. Ezen czél elérésére t. barátom tegnapelőtt azt inditványozta, hogy az a gazda, a ki évi 200 koronánál kevesebb egyenes adóval van megróva *(olvassa)*: » . . . a cseléd feleségének és kiskoru gyermekeinek orvosi gyógykezeltetéseért és az ezek részére kiszolgáltatott orvosszerekért kifizetett összegeket, vagy a fuvarköltséget egészen levonhatja a cseléd béréből«.

Ezt, t. ház, három okból nem fogadhatom el. Röviden elő fogom adni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első ok közgazdasági természetű. Közgazdasági természetű annyiból, mert én azt tartom, hogy egyenlő viszonyok között, egyenlő időben, szóval — caeteris paribus — egyenlő piaczi viszonyok mellett ugyanazon szolgáltatásnak, ugyanazon árunak, ugyanazon munkának egyenlő az ára, egyenlő a munkabére.

Már most, nézetem szerint, csak nehézséget okozunk a kisgazdának azzal és akkor, ha ugy intézkedünk, hogy ez a kisgazda — már a mennyiben egyáltalában kisgazda, a hogy ezt később ki fogom mutatni — ha családos cselédet fogad fel, a családos cseléd után egyáltalában semmit se fizessen, illetőleg a mit fizetett, utólagosan levonhassa akkor, a mikor a szomszédságban levő nagyobb gazdaság a cselédnek ezt a kedvezményt megadja.

De t. barátom azt mondotta, hogy ezzel elérjük azt, hogy a 200 K.-nál kevesebb adót fizető kisgazdák a gyógykezeltetésért járó tehertől mentesittetnének. Nem hiszem, hogy ez fog bekövetkezni. Mert t. barátom inditványa szerint is a gazda köteles ezen orvosoltatási és fuvarköltséget előlegezni és azután azt utólagosan levonhatja. Már én azt hiszem, hogy ez a teljes 100 perczentes levonás bizony nagyon problematikus lesz.

Sajnálatomra nem rendelkezem most azon szocziálpolitikai statisztikai adatokkal, a melyek alapján meg tudnám mondani, hány kisgazda tart egyáltalában cselédet, illetőleg hány ilyen cseléd családos. De mégis azt hiszem hogy ha t. barátomnak módositását elfogadjuk, és ilyen nagy, hogy ugy mondjam, betegsegélymentes minimumot kreálunk, ezzel épen a kisgazdán nem fogunk nagyon sokat segiteni, — megjegyezve azt, hogy esetleg ez az egész rendelkezés csak papiron marad és irott malaszt lesz.

Én teljesen hive vagyok a progresszivitásnak. De ezt nem a cseléddel szemben kell létesiteni, *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* és nem is lehet, hanem, nézetem szerint, csakis az állammal szemben és csakis akkor, a mikor a betegsegélyezést behoztuk. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

A második ellenvetésem, t. ház, a nélkül, hogy hosszabb adóügyi fejtegetésekbe bocsátkoznám, röviden a következő: *(Halljuk! Halljuk!)*

T. barátom meghatározása szerint ugy van feltéve, hogy kisgazda az, a ki évi 200 koronánál kevesebb egyenes adóval van megadóztatva. Már most veszek egy kisgazdát és felveszem azt, hogy ő fizet 150 korona földadót és a többi egyenes adóra hagyok 50 koronát.

Azt hiszem, ez az arány körülbelül megfelel. Nem beszélek itt országos átlagról, hanem körülbelül mondjuk azt, hogy ő gazdálkodik 60—80 hold területen. Ezzel szemben veszek egy haszonbérlőt. Ez a haszonbérlő vagy már kikötötte, vagy ezen szakasz alapján ki fogja kötni, hogy a földadót és a földadó után esedékes jövedelmi pótadót nem fogja fizetni. Mit fog már most ez a haszonbérlő fizetni? Fizeti az 1875 : XXIX. törvényczikk 19. §-a alapján a harmadosztályu kereseti adót, már pedig a harmadosztályu kereseti adó alapja a legkisebb kereseti nyeremény, vagyis a bérszolgáltatásnak 25 százaléka van tiz százalékkal megróva. Már most veszek egy haszonbérlőt, a ki fizet 5600 korona haszonbért; az 5600 korona negyedrésze 1400 korona, ennek tiz százaléka 140 korona; ebben az esetben hagyok a többi egyenes adóra még hatvan koronát. T. barátom inditványa értelmében ez a haszonbérlő is épen olyan betegsegélymentes minimumban részesül, mint a kisgazda, a ki maga gazdálkodik; én képtelen vagyok belátni, hogy akár az osztóigazság szempontjából, akár a teherviselésiképesség szempontjából hogyan lehessen bebizonyitani azt, hogy az az illető, a ki saját maga gazdálkodik kilenczven holdon, — mert ott nyolczvan holdat vettem maximális határnak — nagyobb teherviselési képességgel bir, mint az a haszonbérlő, a ki akár husz korona árendát véve, 280 holdon gazdálkodik. Ezen szempontból sem fogadhatom el ezen szövegezésben t. barátom inditványát.

Harmadik okom ezen két gyakorlati szemponton kivül egy általános, elvi álláspont, a melynek következtében ezt a betegsegélymentes minimumot sajnálatomra nem fogadhatom el. Tökéletesen igaz, hogy a szerződés szabad egyezkedés által állapittatik meg; de viszont ép oly igaz és szükséges az is, hogy a törvényhozás bizonyos korlátokat szabjon épen ezen szabad egyezkedés megóvása, fentartása érdekében azért, hogy mindennemü egyoldaluságnak, jöjjön ez akár a munkás, akár a munkaadó részéről, eleje vétessék. *(Helyeslés.)* De, t. ház, én azt hiszem, hogy azok, a kik e javaslatot előterjesztették és hogy azon bizottságok, szakértekezletek, szóval az a sok retorta, a melyen ez a javaslat keresztülment, akkor, a mikor ezt a rendelkezést a törvényjavaslat szövegébe belevette, illetőleg benne hagyta, ugyanazon szempontból terjesztették ki a betegsegélyezési kötelezettséget a családtagokra is, a mely szempont-

ból szabályozni kívánták a lakás, konvenczió, munkaszünet, iskoláztatás, adózás és a többi kérdését, *(Ugy van!)* és azt hiszem, e szempont nem más, mint ugyszólván a cseléd létminimumának megállapitása. *(Ugy van!)* És akkor, a midőn e létminimumot megállapitottuk, egyszersmind a büntető szakaszokkal azt is bebizonyitottuk, hogy törvényhozásilag oly üzem jogosultságát el nem ismerhetjük, a mely ezen létminimum rovására és kárára történik. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Már most, t. ház, ha egyáltalán elvi alapon állunk és a t. ház azon az álláspontón van, hogy igenis, igazuk volt a javaslat beterjesztőinek, igazuk volt a szaktanácskozmányoknak, bizottságoknak és mindazon fórumoknak, hogy ezen rendelkezést a javaslat szövegébe bevették: akkor én nem tudom ezen elvi szempontból kifolyólag megokadatolni azt, hogyan lehessen akármiféle munkaadóval szemben teljes mentességet statuálni; progresszivitást igen, de a teljes mentességet el nem ismerem. *(Élénk helyeslés.)*

Befejezem felszólalásomat. Nem akarom a t. ház türelmét továbbra is igénybe venni; csak azt jegyzem meg, hogy t. barátom a minap nagy hatást elért beszédében alludálva, épen ennek a betegsegélyezésnek a kérdésére, midőn arról volt szó, hogy ezt a terhet a legtöbb jó gazda már eddig is viselte, azt tetszett mondani: Volenti non fit injuria.

Hát, t. ház, én elismerem ezen jogi axiomának helyességét, de a magam részéről bátor vagyok egy másik, ugyancsak latin mondás igazságára figyelmeztetni, a mely mondás épen a szocziálpolitika terén nagyon sokszor bizonyult be valónak, és ez az, hogy: »ducunt volentem fata nolentem autem trahunt«. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől.)*

Nem folytatom beszédemet a szoczialis fátumról, és kérem gr. Zichy Vladimir t. barátom inditványának elfogadását. *(Helyeslés a jobboldalon és balfelől.)*

Darányi Ferencz jegyző: Kelemen Samu!

Kelemen Samu: Nem kivánok szólási jogommal élni.

Darányi Ferencz jegyző: Philipp János!

Philipp János: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)* Ezen szakasz első bekezdésére vonatkozólag bátor vagyok megjegyezni, hogy miután... *(Folytonos zaj a baloldalon.)*

Elnök: Nagy György képviselő urat kérem, hogy ne konverzáljon hangosan és ne zavarja a tanácskozást.

Philipp János:... Nagy György igen t. képviselőtársam részemről helyeselt értelemben már inditvány terjesztetett a ház elé, ahhoz a legnagyobb örömmel járulok és nem akarok külön inditványt tenni. Csak azt emlitem meg, hogy az ezen törvényszakasz első bekezdésében foglalt intézkedés a kisgazdára még nagyobb terheket róna, hogy ha t. i. a gyógykezeltetés költségeit beteg cselédeért 45 napig kellene fizetnie. Azt az inditványt pedig, a mely a földmivelésügyi bizottság ülésén tétetett... *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Philipp János: . . . hogy azon kisgazdának, a ki 200 koronánál kevesebb adót fizet, jogában álljon a költségek felét a cseléd béréből levonni, részemről azért nem helyeselhetem, mert ez esetben a kisgazda annak a veszélynek lenne kitéve, hogy egyáltalában nem fog kaphatni cselédet. Az a cseléd inkább fog szerződni a 200 koronánál több adót fizető gazdához, a hol gyógykezeltetési költségek czimén semmit sem vonhatnak le a béréből.

Gr. Esterházy Móricz igen t. előttem szólott képviselőtársamnak a kisgazdákra vonatkozó megjegyzései tekintetében én ugy tudom, hogy az olyan gazdák, a kik 200 koronányi vagy 200 koronához közel álló összegű adót fizetnek, bizony nem rendelkeznek 40—50 hold föld felett, hanem nálunk már az a gazda, a kinek 15—20 hold földje van, fizet körülbelül 200 korona adót. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Philipp János: A ki tehát 200 korona adót fizet, az ugyan mindenesetre könnyebben viselheti el a gyógykezelési költségeket, de azért ez a teher reá nézve is oly nagy, hogy alig birja elviselni. Hiszen ugy is adósságokkal küzdenek ezen kisgazdák, kivált a Délvidéken, a hol a legutóbbi rossz esztendők, a tavalyi buzatermés daczára, olyan helyzetbe sodorták a kisgazdákat, hogy azok ezt a terhet alig viselhetnék el.

Nem akarok a t. ház figyelmével visszaélni, hanem a t. ház szives figyelmébe vagyok bátor ajánlani azt a megoldást, hogy azon kisgazdák számára, a kik 200 koronánál kevesebb adót fizetnek, — hogy milyen módon, azt az igen tisztelt földmivelésügyi miniszter ur bölcseségére biznám — ezen költségek utólagosan való megtéritésnek valamely módját találja meg az állam.

Tisztelettel kérem a t. házat, hogy Nagy György t. képviselőtársam javaslatát elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Ki következik szólásra?

Darányi Ferencz jegyző: Kuszka István.

Kuszka István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Gr. Esterházy Móricz t. képviselőtársam inditványát, mely azt czélozza, hogy a cselédek betegsegélyezése állami feladattá tétessék, pártolom. Beszédének azon részére reflektálva, a melyben Gaal Gaszton t. képviselőtársam inditványát kifogásolja, kijelentem, hogy akkor, midőn egy példával illusztrálta azt, hogy Gaal Gaszton t. képviselőtársamnak inditványa esetleg mentesit oly birtokokat és gazdákat a teher alól, a melyeknek és a kiknek mentesitése nem volt intencziója Gaal Gaszton t. képviselőtár-

samnak, azt véltem, hogy ezen inditványát magáévá teszi és az inditványnak ezen hibáját esetleg egy módositással kiküszöböli.

Azonban a helyett, hogy ezen hibát reparálta volna, egyszerűen elvetette a maga részéről az egész inditványt.

Én tehát, midőn Gaal Gaszton képviselőtársam inditványának elfogadását javaslom, bátor vagyok egy körülményre felhivni a ház figyelmét, arra, hogy a humanizmus ápolása nem mehet túl a teljesitési képesség határán. Már pedig az általános vita alkalmával több szónok elmondotta, de köztudomásu tény is, hogy a gazdák és főleg a kisgazdák helyzete olyan, hogy rájuk nézve minden megterheltetés egyenlő a vagyoni romlással. Erre egy statisztikai példát vagy adatot hozott fel Nagy György t. képviselőtársam, a melyet teljesen aláirok, osztok és meg sem ezáfolok, a melyet azonban esak egy pár adattal kivánok kiegésziteni. Ez igazolja, hogy a gazdák helyzete napról-napra roszszabbodik és helytelen politikát üzünk akkor, a mikor ezen gazdaosztály helyzetét még ujabb terhekkel sulyosabbá teszszük.

Ezen statisztikai adatok igazolják, hogy mig 1893-ban 224.000 esetben állott be szerződés utján birtokváltozás, addig 1904-ben ez 379.000 esetben történt. Vajjon feltétlenül a nagyobb teherviselési képesség biztos jele-e az, hogy mig 1893-ban 109.000-rel több kebelezés történt, mint kitáblázás, addig 1904-ben a többlet 172.000-re emelkedett? Mig 1893-ban 174 millióval, addig 1905-ben 212 millióval nagyobb az uj teher, mint a visszafizetés.

És végül utolsó bizonyiték gyanánt legkevésbbé sem lehet gazdasági fejlődésnek és a teherviselési képesség fejlődésének tekinteni azon szomoru tényt, hogy mig 1893-ban 54.000 esetben 30 millió korona, addig 1904-ben 86.000 esetben 49 és fél millió korona uj teher kebeleztetett be a földbirtokra végrehajtás utján. Ezek az adatok a legkevésbbé bizonyitják azt, hogy a birtokososztály, főleg a kisbirtokos osztály a nagyobb megterheltetést könnyen elbirja.

Helytelen és szerintem talán esak a szoeziálisták részéről megengedett politika lehet az, hogy az ujabb terhekkel a gazda alól a földet kihuzzák, csak azért, hogy esetleg más elemeket ültessenek a föld birtokába. Az a politika, melyet az igen t. miniszter ur követ, elvül azt tűzte ki, hogy ő nemcsak a cselédeknek, hanem a gazdáknak is a minisztere, és ez a politika szerintem más ezélt nem tűzhet ki magának, mert az egyik társadalmi osztályt a másik gyengitésével nem akarhatja jobb helyzetbe hozni, mint azt, hogy minden egyes társadalmi osztály jólétét fokozatosan emelje. Ennélfogva ezen politika ezéljából én a magam részéről hozzájárulok Gaal Gaszton t. képviselőtársam inditványához.

Gr. Zichy Vladimir t. képviselőtársam inditványát azért nem tehetem magamévá, mert az még azon czélt sem szolgálja, a melyet intenezióul kitűzött; tudniillik a 10 százalékos megterheltetést azért vette fel a gazdák részére, hogy azáltal elejét vegye esetleges szimulácziónak, tettetésnek. Ez az intézkedés ezt a czélt nem fogja elérni, mert a ki betegséget szimulál, a mely eseléd ezt megteszi azért, hogy esetleg magát a munka alól kivonja, vagy hogy családtagja, felesége a városba ingyen fuvaroztassa magát, az ezt a czélt el fogja érni a törvény ezen intézkedése alapján is, mert egyszerűen megfizeti annak az egyszeri orvosi látogatásnak, esetleg 40 krajczárnak vagy 1 koronának a tizedrészét — tehát 4 vagy 5 krajezárt — és ezen az áron szépen befuvaroztatja magát a vásárra, vagy a hetipiaezra.

Ezen indokok alapján a gr. Zichy Vladimir képviselőtársam inditványához sem járulhatok hozzá, hanem elfogadom a magam részéről Gaal Gaszton t. képviselőtársam inditványát.

Elnök: Ki következik szólásra?

Darányi Ferencz jegyző: Szatmári Mór!

Szatmári Mór: T. képviselőház! Nagyon röviden óhajtok felszólalni, nem annyira a szakaszhoz, mint inkább azért, mert történtek itten olyan felszólalások, a melyek a munkásbiztositási törvényjavaslatnak intézkedéseit igen téves világitásba helyezik.

Mezőfi Vilmos: Ugy van!

Szatmári Mór: Tartozó kötelességem ezt a törvényt megvédelmezni . . .

Mezőfi Vilmos: Előadója volt!

Szatmári Mór: . . . azok ellen a felfogások ellen, a melyek itt elhangzottak, és a melyek ugy tüntették fel ezt a törvényt, mint a mely a szoeziálpolitika szempontjából nem ment el a humanizmusnak ahhoz a határához, a melyhez el kellett volna mennie. *(Ugy van! a középen.)* En ennek a törvénynek bizottsági előadója voltam, ennélfogva meg van okolva felszólalásom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gaal Gaszton t. képviselő ur az ő álláspontjának és felfogásának egyik igen nyomatékos argumentumaképen mindig a munkásbiztositási törvényre hivatkozott. Mindig ugy állitotta oda a kérdést, hogy ez a javaslat, a mely most tárgyalás alatt van, óriási áldozatokat ró a gazdára, szemben azzal, hogy a munkásbiztositási törvény ilyen áldozatokat nem ró a munkaadóra. És kihegyezte a dolgot mindig oda, hogy ebben a javaslatban szó van arról, hogy a gazda tartozik az ő beteg cselédjét és cseléd jének beteg családtagját is gyógyittatni, holott erre vonatkozóan a munkásbiztositási törvényben intézkedés nincs.

Hát, boesánatot kérek: van. Annyira van, hogy én előadói beszédemben, amikor ezt a biztositási javaslatot a képviselőháznak elfogadásra ajánlottam, rámutattam arra, hogy épen ebből

a szempontból ez a mi törvényünk előljár egész Európának, mert olyan humánus intézkedéseket tartalmaz, mint egyetlen más hasonló törvény sem.

Az igen t. képviselő ur megelégedett azzal, hogy megnézte a törvénynek 7. §-át, a mely bizonyos fakultativ intezkedéseket tartalmaz, hogy t. i. vannak kötelezően biztositott tagok és vannak önkéntes biztositások; és hogy a biztositott családja önként beléphet a biztositási pénztárba. De azt a fáradságot már nem vette magának az igen t. képviselő ur, hogy megnézze a törvénynek a betegség esetére nyujtandó segélyekre vonatkozó 51. §-át, a melynek 5. pontjában elolvashatta volna a következőket *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »A biztositottal egy háztartásban élő és keresettel nem biró nem biztositott családtagok részére ingyen orvosi gyógykezelésre, gyógyszerekre és szükséges gyógyászati segédeszközökre husz héten belül; ezenfelül szülés esetében a szükséges szülészeti támogatásra és gyógykezelésre.« *(Helyeslés a középen.)*

Mezőfi Vilmos: Ez a humánus!

Szatmári Mór: Már most engedje meg a t. képviselő ur, hogy megmagyarázzam, mi különbség van az önként biztositott családtag és a nem biztositott családtag kedvezménye között?

Az a különbség van, t. képviselő ur, hogy ha annak a munkásnak a családtagja is biztositja magát önkéntesen, akkor ő kap táppénzt is, az pedig, a ki nem biztositja magát, nem kap táppénzt, hanem husz héten gyógykezelési költséget kap.

Mezőfi Vilmos: Ezt mondtam én is!

Szatmári Mór: Egyéb megjegyzésem nincs. Nem is volt más czélom, mint az, hogy a munkásbiztositási törvényt kellő világitásba helyezzem és kifejezzem meleg óhajomat, hogy bár minél közelebb volna az az idő, a mikor a mezőgazdasági munkások és cselédek biztositására vonatkozólag azokat az intézkedéseket már törvénybe iktathassuk, a melyek az ipari munkásokra vonatkozó törvényben megvannak. *(Helyeslés.)*

Mezőfi Vilmos: Helyes, nagyon szép!

Szatmári Mór: Egyébként a tárgyalás alatt lévő szakaszt gr. Esterházy Móricz t. képviselő ur bevezető módositásával a munkásügyi bizottság szövegezésében változatlanul fogadom el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Ernszt Sándor!

Ernszt Sándor: T. ház! A mult ülés alkalmával csodálkozva tapasztaltam, hogy Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam, a ki egy bizottságban, a munkásügyi bizottságban ül velem, a következő indokolást mondta el, a mikor kifejtette, hogy a kisgazdákra nézve sérelmesnak tartja, hogy a kisgazda fizesse a gyógykezelési költséget. Sérelmesnek tartom, ugymond, különösen a földmivelésügyi bizottságnak azt a szövegezését, a melyet a munkásügyi bizottság is átvett, és pedig azokra a gazdákra nézve, a kik 200 koronánál kevesebb egyenes adóval vannak megadóztatva, hogy most már nem 30 napig, de 45 napig kötelesek a beteg cselédet gyógykezeltetni.

Ő azt tartja sérelmesnek, hogy 30 nap helyett 45 napig tartozik a gazda cselédjét gyógykezeltetni.

Mezőfi Vilmos: Nem azt tartom sérelmesnek, hanem az a sérelem, hogy egyáltalán fizetnie kell a kisgazdának!

Ernszt Sándor: Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam indokolásában továbbá felemliti, hogy szerinte ez a gyógykezeltetés állami feladatot képez.

Bennünket az az indok vezetett a bizottságban, hogy valahányszor arról van szó, hogy kiterjeszszük az intézkedéseket a cseléd javára, mindig ki akartuk terjeszteni. Ez a legegyszerűbb indokolása annak, hogy miért helyezkedtünk erre az álláspontra. Gr. Esterházy t. képviselő ur észrevette és Mezőfi Vilmos t. képviselő ur nem vette észre, hogy mikor arról van szó, akkor egy létminimumról van szó, a melyet a cselédnek biztositani akartunk minden körülmények közt. Lehet, hogy ő abban a nézetben van, hogy az állam feladatai közé tartozik az, hogy az állam legyen kötelezve a dijak fizetésére. De nagyon jól tudja, hogy ezt nem fogja keresztülvinni, legalább nem a jelen időben, és e szerint mindenesetre az lett volna kötelessége, hogy arra az álláspontra helyezkedjék, hogy terjesztessenek ki az előnyök a cselédek javára.

Ez egyik megjegyzésem e szakaszra.

Azonkivül arról van szó, a mit igen szépen és gyönyörüen fejtett ki gr. Esterházy Móricz t. képviselő ur, hogy kétféle fizetést ugyanazért a szolgáltatásért ne statuáljon a törvény. Ez elsőrendű szocziálpolitikai gondolat, a melyet követve, lehetetlennek tartom, hogy ne csatlakozzam gr. Esterházy képviselő ur javaslatához, és elfogadjam Gaal Gaszton t. képviselő ur módositását.

11.655 cselédről van szó, ennyi cseléd van alkalmazva a kisgazdáknál, azoknál a kisgazdáknál, a kik 100 holdon alul gazdálkodnak. Ezt a 11.655 cselédet és ezeknek családját kitennők annak, hogy kétféle mértékkel mérnének nekik, ha nem gr. Esterházy Móricz t. képviselő ur javaslatát fogadjuk el, hanem Gaal Gaszton t. képviselő ur javaslatát.

T. ház! Arról is van szó, hogy állami feladatot képez a gyógykezeltetés stb. Ezt kétféle értelemben lehet érteni. Vagy ugy, hogy az állam, a jól rendezett és modern állam köteles a betegsegélyezésről gondoskodni annyiban, a mennyiben betegsegélyezési törvényeket alkot. Ebben az értelemben teljes mértékben elfogadom. De a kik argumentálnak ezzel az állami feladattal,

azt méltóztatnak gondolni, hogy egy produktiv osztálynak a termelési költségeit átháríthatják az egész államra. Ha egy ilyen osztálynak, mint pl. a mezőgazdasági osztálynak a betegsegélyezési költségeit átháritjuk az államra, ez teljesen állami szocziálizmusra vezet és ezt semmiképen sem volnék képes elfogadni. Ezért teljes mértékben, szivvel-lélekkel csatlakozván gr. Esterházy Móricznak módositásához, csak ezt a módositást fogadom el.

Elnök: Gaal Gaszton képviselő ur a házszabályok 215. §-ának *b)* pontja alapján kér szót.

Gaal Gaszton: T. képviselőház! Félreértett szavaimnak megmagyarázása czimén kérek szót és kérem néhány pillanatra a t. ház türelmét.

Elsősorban gr. Esterházy Móricz urnak felszólalására kivánok reflektálni, a ki quasi ugy tüntette fel a saját felszólalását az enyémmel szemben, mintha köztünk a legkisebb elvi eltérés volna. Konstatálom, hogy a mi az elvi álláspontot illeti, nemcsak tökéletesen egyetértek gr. Esterházyval, hanem magam voltam az, a ki kifejtettem felszólalásomban, hogy én ennek a tehernek a gazdaközönségre való rárakását, tekintet nélkül az adóczenzusra, tekintet nélkül arra, hogy a gazdának mennyije van, igazságtalannak, helytelennek tartom. Kijelentettem azt, hogy ezt én a magam részéről igenis állami feladatnak tekintem, a szocziális alkotások ilyen mértékét egy osztály vállaira rárakni nem lehet, és hogy mégis megtettem czen inditványt, annak indokolásául már a mult alkalommal a következőket hoztam fel: »Ha megengedi a t. ház, ujabban is hangsulyozom, hogy az a módositás nem felel meg tulajdonképeni álláspontomnak, elvi álláspontommal össze sem egyeztethető; de az élet alkut kiván, és ha látom, hogy az elvi álláspont merev fentartása az élet bizonyos körülményei között nem hasznos, hanem inkább árt, inkább megalkuszom a közérdek szempontjából, és igyekszem annyit használni, a mennyit az adott viszonyok közt lehet«.

Megengedem, t. ház, hogy az általam benyujtott módositás nem fog minden bajt orvosolni; hiszen ilyen törvényt alkotni nem is lehet, de hogy bizonyos mértékig használni fog, hogy a magyar kisgazda közönség egy nagy részének vállairól le fog venni egy csomó terhet, ez nekem meggyőződésem. Ezért nyujtottam be a módositást és czért fentartom azt. A mi Szatmári Mór t. képviselőtársam felszólalását illeti, utánanéztem a törvényben, s elismerem a gyógyittatásra vonatkozólag . . .

Elnök *(csenget)*: Ezen a czimen polémiát nem folytathat a képviselő ur.

Gaal Gaszton: Nem polémiát akarok . . .

Elnök: A képviselő ur szavainak félremagyarázását röviden kivánta helyreigazitani, s itt most polémiát nem folytathat.

Gaal Gaszton: Akkor Szatmári képviselő urral szemben elállok a szótól.

Elnök: Van még valaki szólásra feljegyezve?

Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Előrebocsátom azt, hogy ez a teher, a mely a 28. §-ban foglaltatik... *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: ... nem olyan nagy, mint azt több oldalról feltüntetni iparkodtak. Bátor vagyok egy nem hivatalos, hanem magánadatra hivatkozni, a melyet t. képviselőtársunk, Bartal Ferencz, a földmivelésügyi bizottságban terjesztett elő. Ő t. i. már 10 esztendeje ugy a cselédek, mint a családtagok gyógyittatási költségeit fedezi és rendes számadást vezet, pontosan kimutatja azon költségeket, a melyeket ez neki okoz. Egy 1160 holdas gazdaságról van szó; a cselédek száma: 26 családos és 4 nőtlen cseléd. Az orvosi és gyógyszerköltség 10 évi átlag szerint holdanként 40 fillért képvisel a fuvaron kivül. Tehát 40 fillér holdanként, — ez, azt hiszem, nem olyan teher, a mely elviselhető nem volna. Megjegyzem, hogy az a 40 fillér sem uj teher, mert hiszen egy részét ennek a tehernek eddig is kellett viselni az 1876. évi cselédtörvény alapján. De ezt csak mellékesen kivántam megjegyezni.

A mi már most a határozati javaslatokat és módositásokat illeti, előrebocsátom, hogy hozzájárulok gr. Esterházy Móricz t. képviselő ur határozati javaslatához, mely a szakasz bevezetéseként kimondatni kivánja, hogy ezen 28. §-nak egész intézkedése mintegy átmeneti intezkedés és csak addig tart, a mig a betegsegélyzésről külön törvényjavaslat terjesztetik elő. *(Helyeslés.)* Azt hiszem, hogy ezen javaslatot mindnyájan helyeselni méltóztatnak.

A mi a többi érdemleges módositásokat illeti, Nagy György t. képviselőtársam és Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam módositásaihoz, a kik mindent az államra óhajtanak háritani, már azon szempontokból sem járulok hozzá, a melyeket Ernszt Sándor t. képviselőtársam kifejtett. De különben is Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam inditványával igy incidentaliter a betegápolási alapról szóló törvényt kellene alterálni. Nagy György t. képviselőtársam inditványa pedig, azt hiszem, gyakorlatilag nem is vihető keresztül, mert ő azt kivánja, hogy a receptek árát az állami adóba lehessen betudni. Azt hiszem, hogy ezt technikailag kivinni majdnem lehetetlen volna.

Hozzájárulok azonban gr. Zichy Vladimir t. képviselőtársam javaslatához, a ki azt kivánja, hogy a költségek 10 %-ával az illetők maguk is hozzájárulni tartozzanak. Azt hiszem, a gya-

korlatban ezt a 10 %-ot igen kevés esetben fogják behajtani; ez csak arra való, hogy szimulánsokkal vagy kijátszásokkal szemben védekezésül szolgáljon.

Nem különben hozzájárulok Gaal Gaszton t. képviselőtársam módositásához is, a ki nem a cselédekre, csak a családtagokra kivánja a mentesitést, illetőleg azt, hogy a 200 korona adónál kevesebbet fizető gazdáknál a gazda tartozzék előlegezni ezen költségeket, de jogositva legyen azokat a cseléden megvenni. Ezen javaslathoz főleg azért járulok hozzá, mert azt tartom, hogy azok között, a kik egy fedél alatt laknak és azok között, a kik egy tálból esznek, egészen más a viszony, a melyet talán nem is szükséges törvénynyel szabályozni. Ilyen helyzetben és ezek között az élet megtalálja a maga megoldását.

Végre Hammersberg László t. képviselőtársam javaslatához is hozzájárulok, miután a t. képviselő ur javaslata azt czélozza, hogy a törvényjavaslat 28. §-a által a betegápolási alapról szóló törvény rendelkezései ne érintessenek.

Ezen módositásokkal kérném a 28. §-t elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A munkásügyi bizottság előadója kiván szólni.

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Méltóztassék nekem megengedni, hogy a hosszura nyult vitában pár szót én is szólhassak. *(Halljuk!)*

A tárgyalás alatt lévő 28. §. egyike a legjelentékenyebb szakaszoknak az egész törvényjavaslatban, és egyike azon szakaszoknak, a melyek legjelentékenyebb, leghumánusabb intézkedést tartalmaznak a munkásosztály, illetőleg a cselédek javára.

Sokszor volt megtámadásoknak kitéve ezen javaslat és különösen ez a szakasz is, és a szociálista urak, a kiknek magába a programmjába fel van vévc ez az intézkedés mint elérendő czél, soha nem utaltak arra, hogy ez a javaslat ezt itt meg akarja valósitani, meg akarja valósitani akkor, mikor mindnyájan tudjuk, hogy a magyar gazdaosztály — legalább egy része — nagyon rossz és nagyon nyomoruságos helyzetben van.

Utalnom kell arra is, hogy a külföldi törvényekben, olyan államokban, a melyek a művelődésnek és a vagyonosságnak sokkal magasabb fokán állanak, mint állunk mi, ilyen messzemenő humánus intézkedést a gazdasági cselédek részére nem találunk. Áttekintve az összes német törvényeket, azt látom, hogy ott a minimumot szabják ki, sőt a gazdát nem is kötelezik arra, hogy pl. ingyen tartozik cselédjét gyógyittatni. Sőt a világ leggazdagabb államában, Angolországban a gazda abszolute nincsen arra kötelezve, a mit cz a törvény a gazdára ró és ha külön háziorvosa van és a cselédet ezzel gyógyittatja, nem számithat fel külön honoráriumot az orvos javára a cseléddel szemben.

A mi Nagy György t. képviselőtársamnak a kisgazdákra vonatkozó észrevételeit illeti, daczára annak, hogy én is meleg pártolója vagyok a kisgazdák ügyének, még sem járulhatok a kisgazdák érdekeinek mindenek fölé való emeléséhez, mert ez ismét csak egyes rétegeknek egymással szembeállitása és az ellentétek kihegyezése volna, a mit csinálnunk nem szabad és a mi csak arra az eredményre vezetne, a mi egyáltalában nem kivánatos. *(Helyeslés.)* Nem tudom, hogy a képviselő ur honnan vette adatait arra nézve, hogy a kisgazdák száma Magyarországon az utóbbi időben tetemesen, ha jól emlékszem, 76.000-rel fogyott.

Nagy György: A statisztikából!

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: Valószinűleg a statisztikai felvétel alapja más, mert azt mindannyian tudjuk, hogy a kisgazdák száma szaporodik, de ez semmi körülmények között sem jelenti egyuttal a kisgazdák jólétének emelkedését is, mert a túlságos elaprózás, a mi mezőgazdaságunknak a rákfenéje, szintén szaporitja a kisgazdák számát, de a nélkül, hogy azt lehetne mondani, hogy az helyes és jó dolog. *(Ugy van!)*

A mi Kuszka István t. barátom állitásait a statisztikai adatokra vonatkozólag illeti, vagyok bátor figyelmeztetni arra, hogy ezek nem bizonyitják a kisgazdák rosszabb helyzetét, hanem bizonyitják az egész gazdaosztály rossz helyzetét, a mit mindannyian tudunk és a mi előttünk nem uj dolog.

Magára a szakaszra vonatkozólag kijelentem, hogy én azt ugy, a mint a munkásügyi bizottság megszövegezte, megfelelőnek tartom és ezért a magam részéről elfogadásra ajánlom. Azt hiszem azonban, hogy nem sértem meg a munkásügyi bizottság által elfogadott elveket, hogy ha Hammersberg László és gr. Esterházy Móricz javaslataihoz is hozzájárulok és ezen intézkedésekkel kiegészitve kérem a szakasz elfogadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: A földmivelésügyi bizottság előadója nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Mindenekelőtt kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 28. §. meg nem támadott részét a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a 28. §. meg nem támadott része változatlanul elfogadtatott.

Most fel fogom tenni a kérdést gr. Esterházy Móricz képviselő ur módositására, a ki a szakasz elejére a következő szöveget kivánja felvétetni.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a módositást)*.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e gr. Esterházy Móricznak most felolvasott módo-

sitását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

A mi a 28. §. egyes bekezdéseit illeti, az elsővel szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur egy uj szöveget hozott javaslatba, a mely igy szól.

Egry Béla jegyző *(olvassa az ellenindítványt).*

Elnök: A kérdést először az eredeti szövegre fogom feltenni, szembe állitva azt Mezőfi Vilmos képviselő urnak most felolvasott ellenindítványával. Ha méltóztatnak elfogadni a 28. §. első bekezdését a munkásügyi bizottság szövegezése szerint szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur indítványával, akkor fel fogom tenni a kérdést a többi ezen bekezdéshez benyujtott módositások el vagy el nem fogadására vonatkozólag. Ha azonban nem az eredeti szöveget, hanem Mezőfi képviselő ur ellenindítványát méltóztatnak elfogadni, akkor nagyon természetes, hogy az eredeti szöveggel együtt az első bekezdés eredeti szövegéhez benyujtott összes módositások is elesnek.

Méltóztatnak belenyugodni a kérdés ilyen feltételébe? *(Igen!)* Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e a 28. §. első bekezdését, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur most felolvasott ellenindítványával elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem ennélfogva, hogy a 28. §. első bekezdése szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur ellenindítványával elfogadtatott és igy Mezőfi Vilmos képviselő ur ellenindítványa elesett.

A 28. §. első bekezdésének első sorához gr. Zichy Vladimir képviselő ur nyujtott be módositást, a mely azt czélozza, hogy az első sorban azon szó után »éves«, tétessék: »illetőleg az állandóan alkalmazott szegődményes«.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az eredeti szöveget, szemben gr. Zichy Vladimir képviselő ur azon módositásával elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a képviselőház az eredeti szöveget nem szavazza meg, hanem az eredeti szöveg első mondatát gr. Zichy Vladimir képviselő ur módositásával fogadta el.

Gr. Zichy Vladimir képviselő ur ugyanezen bekezdés 6. sorába ezen szavak után: »hibája után« ezt kivánja beiktatni: »illetve a cseléd családtagjának hibája«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az eredeti szöveget elfogadni, szemben gr. Zichy Vladimir képviselő ur általam most jelzett módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a 28. §. első bekezdésének 6. sorát gr. Zichy Vladimir képviselő ur módositásával fogadta el.

Az első bekezdés utolsó mondata helyett gr. Zichy Vladimir képviselő ur uj szöveget ajánlott. Ezen uj szöveghez Gaal Gaszton képviselő ur almódositást nyujtott be. Elsősorban tehát az eredeti szövegre fogom feltenni a kérdést. Ha azt méltóztatik elfogadni, akkor gr. Zichy Vladimir képviselő ur módositása Gaal Gaszton képviselő ur almódositásával együtt el fog esni. Ha azonban nem méltóztatik megszavazni az eredeti szöveget, szemben gr. Zichy Vladimir képviselő ur módositásával, akkor gr. Zichy Vladimir képviselő ur módositását fogom elfogadottnak kijelenteni és azután Gaal Gaszton képviselő ur módositására nézve fogom feltenni a kérdést.

Méltóztatnak a kérdés ilyen feltevésébe belenyugodni? *(Igen!)* Elsősorban fel fog olvastatni a gr. Zichy Vladimir képviselő ur által az első bekezdés utolsó mondata helyett javasolt szöveg.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 28. §. első bekezdésének utolsó mondatát változatlanul elfogadni, szemben gr. Zichy Vladimir képviselő urnak most felolvasott módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik az eredeti szöveget változatlanul kivánják megtartani, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennélfogva kijelentem, hogy a képviselőház többsége nem tartja fenn a 28. §. első bekezdésének utolsó mondatát, hanem elfogadja gr. Zichy Vladimir képviselő ur módositását.

Most fel fog olvastatni Gaal Gaszton képviselő urnak gr. Zichy Vladimir képviselő ur módositásához benyujtott almódositása.

Egry Béla jegyző *(olvassa az almódositást).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a gr. Zichy Vladimir képviselő ur által javasolt, a képviselőház által általánosságban már elfogadott szöveget elfogadni, szemben Gaal Gaszton képviselő ur almódositásával, igen vagy nem? Kérem azokat . . . *(Felkiáltások balfelől: Nem értjük a kérdést!)* Nem méltóztatnak érteni a kérdést? *(Felkiáltások balfelől: Nem!)* Meg fogom ismételni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e gr. Zichy Vladimir képviselő urnak módositását változatlanul elfogadni, szemben Gaal Gaszton képviselő ur almódositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a gr. Zichy Vladimir képviselő ur által javasolt szöveget változatlanul fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások: Kisebbség! Ellenpróbát!)* Kérem most már azokat, a kik nem fogadják el változatlanul gr. Zichy Vladimir képviselő urnak módositását, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. *(Felkiáltások: Többség!)* Kijelentem ennélfogva, hogy a képviselőház nem fogadja el Gaal Gaszton képviselő urnak almódositását *(Élénk helyeslés.)* hanem változatlanul fogadta el a gr. Zichy Vladimir képviselő ur által javasolt szöveget. *(Zaj.)* Csendet kérek.

Következik a 28. §. második bekezdése. *(Folytonos zaj. Csenget.)* Csendet kérek. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen bekezdéshez gr. Zichy Vladimir képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy annak első sorában azon szó után »gazda« iktattassék be: »hibája«. *(Folytonos zaj.)* Csendet kérek, különben név szerint leszek kénytelen megnevezni azon képviselő urakat, a kik a tanácskozás menetét folytonosan háborgatják. *(Helyeslés.)*

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 28. §-nak második bekezdését a munkásügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, szemben gr. Zichy Vladimir módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)*

Egy hang: Mi a módositás? *(Zaj.)*

Elnök: Ismertettem! Én arról nem tehetek, ha folytonosan beszólni méltóztatnak. Én nem ismételhetem meg a módositásokat minduntalan, mert már ismertettem azokat. *(Ugy van!)*

Kérem azokat, a kik a 28. §. második bekezdését változatlanul tartják fenn, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kijelentem tehát, hogy a képviselőház nem fogadja el a 28. §. második bekezdését változatlanul, hanem hogy azt gr. Zichy Vladimirnak általam ismertetett módositásával fogadta el.

Következik a harmadik bekezdés. Ehhez Mezőfi Vilmos képviselő ur adott be módositást az iránt, hogy a második bekezdésnek az a része: »kivéve, ha a betegséget nyilvánvalóan a cseléd hibája okozta«, hagyassék ki.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 28. §. harmadik bekezdését változatlanul elfogadni a bizottság szövegezése szerint, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur most általam jelzett módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem ennélfogva, hogy a képviselőház a 28. §. 3. bekezdését, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur módositásával, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint fogadta el, minélfogva Mezőfi Vilmos képviselő ur módositása elesett.

Az ötödik bekezdés helyett Mezőfi Vilmos képviselő ur uj szöveget hozott javaslatba. Kérem annak felolvasását.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 28. §. ötödik bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Mezőfi Vilmos képviselő urnak most felolvasott ellenindítványával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt változatlanul fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem ennélfogva, hogy a képviselőház az 5. bekezdést a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul fogadta el és igy Mezőfi Vilmos képviselő ur ellenindítványa elesett.

Az utolsó bekezdéshez Hammersberg László és Nagy György képviselő urak adtak be módositást. Mindketten az utolsó bekezdés utolsó mondatát kivánják kihagyatni, de egymással meg nem egyező inditványt nyujtottak be. A kérdést először az eredeti szövegre fogom feltenni. Ha azt el méltóztatnak fogadni, akkor ugy a Nagy György, mint Hammersberg László képviselő ur módositása elesik. Ha pedig nem méltóztatnak elfogadni az eredeti szöveget, akkor a két inditványt fogom szembe helyezni és a mennyiben méltóztatnak az egyiket elfogadni, a másikat elesettnek fogom nyilvánitani. Méltóztatnak a kérdés ilyen feltevésébe belenyugodni. *(Igen!)* Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e a 28. §. utolsó bekezdését változatlanul a munkásügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni szemben Nagy György és Hammersberg László képviselő urak inditványaival, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik az utolsó bekezdést változatlanul kivánják fentartani, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A szöveget tehát változatlanul senki sem kivánja fentartani.

Most már kérném felolvasni elsősorban Nagy György módositását.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Kérem felolvasni Hammersberg László képviselő ur módositványát.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositást).*

Elnök: Kérdem, méltóztatnak-e Hammersberg László képviselő ur módositását szemben Nagy György képviselő ur módositásával, elfogadni, igen, vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik Hammersberg László módositását elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség.

Kijelentem, hogy a képviselőház Hammersberg László képviselő ur módositását elfogadta, minélfogva Nagy György képviselő ur módositása elesett.

Az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást.

Következik a 29. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 29. §-át).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni. Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Veres József!

Veres József: T. képviselőház! Ennek a 29. §-nak főczélja az, hogy a cselédnek a közegészségügy követelményének megfelelő lakást biztositson. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek.

Veres József: Természetes, hogy főkép arra az esetre vonatkozik az első kikezdés, a mikor

egy gazdánál több családos cseléd lakik, és azt akarja a törvény, hogy ezeket ne zsufolják össze egy-egy szobában. Ezt örömmel elfogadom, a mennyiben a cselédnek egészséges, jó lakásról gondoskodik. De gondolni kell arra is, hogy vannak olyan szegény kisgazdák, a kik nem birnák meg ezt a terhet, hogy esetleg egyetlen egy cselédjüknek külön lakást épitsenek. Ezeket sem szabad tönkretenni; azért bátor vagyok egy uj bekezdést inditványozni, a melynek a czélja az, hogy a 2. és 3. bekezdésben foglalt szabályok nem vonatkoznak arra a gazdára, a ki cselédjével egy lakásban él. T. i. fel kell tennem, hogy annak a gazdának a lakása a közegészségügy követelményeinek szintén megfelel; ha neki vagyonilag módjában állana az egy cseléd számára külön lakást épiteni, saját családjának kényelmeért ugyis megtenné, hogy az ő családja külön lakhasson; de vannak olyan szegény cselédtartó gazdák, a kik ezt nem képesek megtenni. Azért kérem, méltóztassék ezt a változtatást elfogadni, hogy azok ilyen helyzetben ne legyenek kötelesek még külön cselédlakást is épiteni. Tehát e §. végére az emlitett uj bekezdést bátor vagyok ajánlani.

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: Ennek a szakasznak kétségtelenül igen nemes czélja van. A mi benne nemes, azt elismerem és a magam részéről is akczeptálom. Nekem csak az ellen van kifogásom, hogy ezen nemes czélját a szakasz csak hosszu évek multán akarja megvalósitani az életben, holott meggyőződésem szerint nem szabad és nem lehet várni oly sokáig, mint a hogy ennek a szakasznak a harmadik bekezdésében meg van állapitva a határidő, a mely alatt minden mezőgazdasági családos cselédnek külön szobát és kamarát tartozik a gazda rendelkezésére bocsátani. Nem lehet várni ilyen hosszu ideig, mert a mezőgazdasági cselédeknek lakásviszonyai egyszerűen tarthatatlanok és tűrhetetlenek.

Elismerem, hogy vannak már uradalmak és nagy gazdaságok, a hol a nagybirtokos tulajdonos, saját humánus érzésétől sarkaltatva, minden kényszer nélkül, —. talán még törvényhatósági határozat nélkül is — épittetett az ő cselédeinek elfogadható lakást, de személyes tapasztalatból tudom, hogy a legtöbb uradalomban, a legtöbb nagybirtokon — és hozzá teszem: a kisgazdáknál is — egyszerűen tűrhetetlen módon laknak a mezőgazdasági cselédek.

Néhány hónappal ezelőtt itt a képviselőházban Kecskeméti t. képviselőtársam szinte elijesztő adatokat sorolt fel arról, hogy például az ő megyéjében, egy ottani nagybirtokosnak birtokán, a kinek sok tizezer hold földje van, milyen embertelen módon, mennyire összezsufoltan laknak és élnek a mezőgazdasági cselédek. De nemcsak tőle tudom ezt. Ismétlem: saját szemeimmel láttam, hogy vannak olyan cselédházak és cselédlakások, a hol 3—4, sőt 5 család is egy szobában összezsufolva lakik, az pedig majdnem mindennapi dolog, hogy a hálószoba, a hol a cseléd alszik, családok szerint el van különitve, a konyha használata azonban 3—4, sőt 5 cselédcsalád részére is közös. Ugy az egyik, mint a másik dolog közegészségügyi és erkölcsi szempontból is elitélendő. Hiszen csak szemünk elé kell idéznünk, mik történnek egy ilyen több család által lakott közös cselédlakásban? Az egyik helyen beteg a cseléd gyermeke, a másik helyen már meg is halt, ismét másutt talán egy ifju házaspár üli nászát. Ez az erkölcsre, a közegészségügyre feltétlenül hátrányos és mint ilyen elitélendő.

A dolognak erkölcsi oldalával nem akarok bővebben foglalkozni. Hiszen el kell ismernem, hogy a földmivelésügyi miniszter ur maga is tudja és érzi azt, a mit én mondok. Ő terjesztett elő néhány héttel ezelőtt egy törvényjavaslatot, a mely a mezőgazdasági munkásokra nézve meg akarja könnyiteni az önálló, egészséges lakások szerzését, vagyis munkásházakat akar nekik rendelkezésre bocsátani. De a mennyire elismerem, hogy a kezdő lépést — habár végtelen kicsinek és csekélynek tartom is azt — a miniszter ur tette meg, és ez irányban érdemét kétségbe vonni, kisebbiteni nem akarom, ép ugy hangsulyoznom kell, hogy mig a mezőgazdasági munkásoknak van erejük ahhoz, hogy — ha nagyon akarják — ezen 15.000 munkásház nélkül is egészségesebb helyen és lakásban lakjanak: addig a mezőgazdasági cseléd mit sem tehet arra, hogy azon embertelen helyzeten, a melybe őt a munkaadó szoritotta, a mikor több családdal közös lakásban helyezte el, vagy egy közös konyha használatára utalta, változtathasson.

Az én nézetem szerint, ha törekedünk a mezőgazdasági munkások rossz és szomoru lakásviszonyain segiteni, — mint a hogy ezt czélozza az elfogadott törvényjavaslat — kétszeresen törekednünk kell a mezőgazdasági cselédeknek egyszerűen ijesztő lakásviszonyait minél előbb megváltoztatni.

Förster Ottó: Miért ijesztő?

Mezőfi Vilmos: Ijesztő azért, mert Magyarországon évenként csak tüdőgümőkórban 60.000 ember hal meg.

Hammersberg László: A legtöbb Budapesten!

Ernszt Sándor: És ipari munkás.

Papp Elek: A béresek közül nem is igen halnak, arról jót állok! *(Halljuk! Halljuk!)*

Förster Ottó: Önök között van ez a betegség! *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: Hogy miközöttünk van a tüdőgümőkór, ezt Förster képviselő ur talán lesz szives megmagyarázni, mert én nem értem. *(Zaj.)* Tény az, hogy évenként 60.000 ember hal meg nálunk ebben a betegségben, s hogy közel egy

millió ember Magyarországon állandóan tüdőbetegségben szenved.

Az orvosi tudomány megállapitotta azt, hogy a tüdőgümőkórnak elsősorban az egészségtelen lakásviszonyok az okai, mert másképen nem is lehet megérteni, hogy pl. a nagy magyar Alföldön, a hol egészséges, jó levegő van, a hol egészséges foglalkozásban munkálkodik a földmivesember, ilyen ijesztő mértékben van elterjedve a tüdőbetegség. Az alföldi vármegyék halálozási aránya bizonyitja, hogy Csongrád, Csanád, Békés, Bihar vármegyékben, a legjobb magyar alföldi vidéken a halálozási arány legnagyobb részben a tüdőgümőkórban elhaltakból kerül ki. Kétségtelen tehát, hogy a rossz táplálkozás mellett, a melyről itt nem akarok megfeledkezni, legelsősorban a szomoru lakásviszonyok az okai a nagy halálozásnak. *(Mozgás. Közbeszólások: Az inficiált talaj.)*

Nem akarom kétségbevonni, hogy maguk a kisgazdák, e szegány munkások is okai annak, hogy a megfertőzött levegőjü szobában ily betegség csirái keletkeznek, mert szomoru tapasztalatom az, hogy nem szellőztetik a lakást és nem szivesen nyitják ki az ablakokat, Ezt is meg tudom érteni, mert télen, a mikor a tüzelőnek nagy ára van, a szegény kisgazdák, munkások, hogy egy csepp meleget se bocsássanak ki, rongyokkal tömik be az ablakokat.

De akárhogy van a dolog, első sorban az állam feladata és kötelessége, hogy polgárainak olykép tegye lehetővé a megélhetést, hogy betegségek csirái őket meg ne tizedeljék, és ez irányban első sorban a munkáslakások, a cselédlakások terén tehetünk valamit.

A gazdasági munkásházak épitésének állami támogatásáról szóló törvényjavaslat indokolása, a melyet Darányi Ignácz miniszter ur irt és terjesztett ide, igen helyesen és szépen mondja, hogy a jó lakás az elsőrendü szükségletek közé tartozik, mert ettől függ a munkás egészsége, a termelésben elhasznált munkaerő visszaszerzéséhez szükséges nyugodalma, ez ad a munkásnak védelmet az időjárás viszontagságai ellen, és ez ad békés otthont a munka fáradalmai után; a zsufolt lakás romboló hatást gyakorol a közerkölcsökre is, és a családi kapcsok ezek miatt igen lazák stb.

A t. miniszter ur tehát elismeri indokolásában, hogy szörnyü nagy veszedelem, hogy a lakásviszonyok nem egészségesek és kielégitők. Elismeri e javaslatban is, csak azt mondja, hogy tiz év alatt óhajtja e lakásviszonyokat szabályozni.

Akkor, a mikor évenként 60.000 ember hal meg tüdőgümőkórban és én látom, mert orvosoktól tudom, hogy a betegségek nagyrészét a rossz lakásviszonyok okozzák, akkor nem szabad 10 évig várni, hanem lehetőleg mindent el kell követni, hogy ezek az egészségtelen viszonyok mielőbb orvosoltassanak.

Veres József előttem szólott t. képviselő ur, elismerem, humánus érzéktől vezettetve a kisgazdák érdekében, azt mondotta, hogy azt a kisgazdát, a kivel egy házban lakik a családos cseléd, nem kell arra kényszeriteni, hogy részére külön házat épitsen. Azt hiszem, igy mondta. Belátom a czélt, a mely őt ebben vezette, de nem tudom elfogadni, mert eszembe jut megint a miniszter ur beszéde, a melylyel a munkásházak állami támogatásáról szóló törvényjavaslatot kisérte, és a melyben azt mondta, hogy az önálló munkásházak létesitése, vagyis e 15.000 munkásház épitése és 15.000 családnak a mostani lakóhelyből való kivitele, anyagi hátránynyal fog járni esetleg azokra a kisgazdákra nézve, a kiknél a cselédek béreltek lakást, és a kiknek azért a lakásért fizettek. De azt mondja a t. miniszter ur, igen helyesen, hogy erre nem szabad tekintettel lenni, mert a kisgazdának is szolgálatot teszünk, mikor őt kényszeritjük arra, hogy egészségesebben lakjék, vagyis kevesebben lakjanak együtt, de viszont a munkásoknak is szolgálatot teszünk. Ugyanez a nézetem ennél a kérdésnél. Az alföldi kisgazdának, a hogy én láttam és Veres képviselő ur is láthatta, mert valószinüleg bejárt annyi tanyát, mint én, az a szokása, még pedig kényszerből követett szokása, hogy együtt lakik a szüleivel, nagyszüleivel, fiával és ennek gyermekeivel.

Veres József: Egy szobában. *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: Egy házban, mely rendszerint két szobából és konyhából áll. Ebben lakik néha a szülő, a nagyszülő, a fiu és mind a kicsiny gyermekek. Számos kisgazdánál láttam igy. Ha a cseléd is ott lakik, tessék elképzelni azt a túlzsufoltságot, azt az egészségtelen levegőt, a mely az ilyen kisgazda házában van. Ha kényszeritjük a kisgazdát arra, a mit önként sohasem fog tenni, hogy köteles a családos cselédnek külön házat épiteni, ezzel szolgálatot teszünk a kisgazdának és a családos cselédnek is. Megvédjük a kisgazda egészségét és házi békéjét. Nem akarok kiterjeszkedni azon surlódásokra, a melyeknek ki van téve egy többasszonyos lakás, de a surlódás legnagyobb része az együttlakásból ered.

Viszont igaza van Veres képviselő urnak, hogy ne terheljük meg a kisgazdát ilyen teherrel. Én meg akarom kimélni azon kisgazdákat, a kik 200 koronánál kevesebb egyenes állami adót fizetnek. Gondolkodtam, miként lehetne őket megvédeni ettől a tehertől. *(Zaj.)* Épitse a szakszervezet, azt mondja Buza Barna képviselő ur. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: A szakszervezeteknek erre pénzük nincs, az alapszabályok nem engedik meg, hogy házakat épitsenek, mert egészen más a czéljuk. *(Zaj.)*

T. képviselőház! Az a törvény jut eszembe, a melyet az igen t. földmivelésügyi miniszter

ur nyujtott be. Kérdem a földmivelésügyi miniszter urat, nem lehetne-e azon alapból, a mely a törvény értelmében azon pénzekből létesittetik, melyeket a miniszter a mezőgazdasági munkásházak czéljaira nem fordit, a 200 koronánál kevesebb egyenes állami adót fizető kisgazdákat segiteni akkép, hogy munkásházak épitésére kamatmentes kölcsönt kapnának vagy méltányos esetekben visza nem téritendő segélyt nyernének!?

Éber Antal: Kevés az az alap!

Mezőfi Vilmos: Tudom, hogy kevés. De Ernszt képviselőtársam kiszámitotta, hogy a kisgazdáknál csak 15.000 családos cseléd van, összesen tehát 15.000 házról van szó, a mely alatt szobát és kamrát értek. A 15.000 családos cseléd közt lesz sok olyan is, a ki máris külön házacskában lakik, ugy hogy ez a szám redukálódik, és talán lehetséges lesz ezen alapból a kisgazdákat olykép segélyezni, hogy eleget tehessenek a 28. §. rendelkezésének.

Viszont a nagybirtokossal szemben nem lennék olyan kiméletes, mint a milyen kiméletes a munkásügyi bizottságnak előttünk fekvő törvényjavaslata. Én nem állapitanám meg tiz esztendőben azt a határidőt, épen abból az indokból, a melylyel a törvényjavaslat indokolása elfogadásra ajánlja ezt a szakaszt. Ez t. i. azzal érvel, hogy ugy sem képez valami nagy terhet a gazdákra, mert egyrészt igen számos uradalom már megvalósitotta ezt a különszoba- és különkamara-rendszert, másrészt igen számos megyei törvényhatóság szabályrendeletben már kényszeritette a nagybirtokosokat, hogy cselédeiknek egészséges lakást biztositsanak. A ki tehát eddig ezt a kötelességét még nem teljesitette, az a nagybirtokos, a ki eddig sem jó szivének sugallatát nem követte, sem a törvényhatósági rendelkezésnek eleget nem tett, vagy a mely megyében a törvényhatóság olyan kötelességmulasztó volt, hogy erre a kérdésre nem terjesztette ki figyelmét, nézetem szerint azok a nagybirtokosok nem érdemlik meg azt, hogy ennek a 29. §-nak a tiz évi határideje ő rájuk vonatkoztassék.

Tiz év alatt igen sok mezőgazdasági cseléd és annak gyermeke fog elpusztulni az egészségtelen lakásviszonyok miatt. A mikor évről-évre százezrek kivándorolnak, a mikor évről-évre százezer jó magyarnak elvesztésén joggal siránkozunk, a mikor itt benn a hazában is látjuk, hogy a születések aránya kisebb, mint a halálozás és a kivándorlás aránya, a mikor tehát elveszitjük azt a jó magyar népet: akkor nem szabad megadni azt a lehetőséget, hogy még tiz évig ilyen gyalázatos, ilyen lehetetlen, ilyen embertelen munkásviszonyok között éljen egy félmillió vagy ennél kevesebb mezőgazdasági cseléd, nem szabad lehetővé tenni azt, hogy egészségtelen lakásviszonyok folytán százával pusztuljanak el a cselédek gyermekei, hanem szoritanunk, kényszeritenünk kell a nagybirtosokat, hogy ilyen cselédházakat már a törvény életbeléptetése után egy év alatt épitsenek fel.

Azt is meg akarom emliteni, hogy a bizottságokban, a hol tárgyalták ezt a kérdést, és a hol nagy ellenvélemények voltak, kontroverz felfogások érvényesültek; csak egy-két szavazaton mult, hogy nem mondották ki azt, hogy a nagybirtokosok nem tiz év alatt, hanem öt év alatt kötelesek a cselédházakat felépiteni. De én az öt évet is soknak tartom, hanem egy évi határidőt állapitanék meg. *(Ellenmondások.)*

Én megteszem az inditványt, hogy tessék a törvényben kimondani, hogy egy év alatt kötelesek a nagybirtokosok a cselédeknek egészséges lakást biztositani. Módjában van a t. képviselőháznak, — csak épen a földmivelésügyi miniszter ur jóindulatától függ, — hogy ezt az egy évet meghosszabbitsa ugyan, de tiz évnél kevesebb időt állapitson meg. Bizonyára hálás lesz neki sok szegény, szerencsétlen mezőgazdasági munkás, a kit ilyen embertelen lakásokba szoritanak bele a nagybirtokosok . . .

Egy hang *(balfelől)*: És a bérlők!

Mezőfi Vilmos: . . . és a bérlők.

A kisgazdákra vonatkozólag azt czélozza az én inditványom, hogy a mit az állami munkáshazak támogatásáról szóló törvényjavaslat megad a községeknek, megad az előjáróságoknak, a mikor az mondja, hogy a földmivelésügyi miniszterium ingyen készitteti el a felméréseket, ugyanezt a segitséget méltóztassék egyrészt kiterjeszteni ama 200 koronánál kevesebb állami egyenes adót fizető kisgazdákra, a kik a törvény által kényszerittetni fognak külön cselédlakásokat épiteni családos cselédeik részére, másrészt pedig méltóztassék kimondani, indokolt esetben, a mikor nyilvánvaló, hogy annak a kisgazdának vagyoni ereje képtelen arra, hogy külön házat épitsen cselédjének, ebből az alapból vagy hosszu lejáratu kamatmentes kölcsönt kapjon, vagy nagyon indokolt esetben, vissza nem téritendő segélyt adjon neki az állam.

Ez nem lehetetlen, mert a munkásházak állami támogatásáról szóló törvényjavaslat évenként 300.000 koronát ajándékoz oda és pedig igen helyesen, a visszafizetés reménysége nélkül, mezőgazdasági munkásoknak és községeknek, hogy ezen az összegen munkásházakat létesitsenek. Nem kivánok tehát lehetetlen dolgot, a mikor kérem, hogy indokolt esetekben a kisgazdáknak is megadassék ez a jótétemény. Biztositani lehetne, hogy az állam segélyével felépitett családlakásnak, vagy háznak, bárki kezébe kerül is, állandóan megmaradjon a cselédlakás jellege. Azt hiszem, hogy ez nem volna nehéz dolog és azért bátor vagyok a következő inditványt elfogadásra ajánlani *(olvassa)*: »A 29. §. harmadik bekezdésének utolsó sorában ezen szó helyett: »tiz« tétessék »egy«. Negyedik bekezdésül tétessék: »Az a

gazda, a ki évi 200 korona egyenes adónál kevesebbel van megadóztatva, öt esztendő alatt köteles arról gondoskodni, hogy nős vagy családos cselédje e szakasz második bekezdése szabványainak megfelelő lakásban legyen elhelyezve. Az ily cselédházakhoz szükséges felméréseket, terveket a földmivelésügyi miniszter az államkincstár terhére dijtalanul elkészitteti és indokolt esetben az épités czéljaira az országos gazdasági munkásházak épitési alapjából hosszu lejáratu kamatmentes kölcsönt, vagy vissza nem téritendő segélyt nyujt.«

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Molnár János!

Molnár János: T. képviselőház! Ezen szakasznak csak egyetlenegy szavához akarok módositást benyujtani és pedig minden indokolás nélkül. Igy hangzik: *(Halljuk! Halljuk!)* »A mennyiben Mezőfi Vilmos képviselő urnak a 29. §-hoz benyujtott módositása, a mely szerint a cselédeknek megfelelő lakásokat egy év alatt kell megépiteni, el nem fogadtatnék, az egy év helyett öt évet inditványozok.« *(Helyeslések.)*

Várady Károly jegyző: Leitner Adolf!

Leitner Adolf: T. képviselőház! Hogy ha ez a 29. §. csak annak első sorából állana, a mely szerint a gazda a cselédnek a közegészségügy követelményeinek megfelelő lakást köteles adni, akkor én ezt a szakaszt igen humánusnak találnám, igen örvendenék neki, nem is szólalnék fel és a legnagyobb készséggel elfogadnám, hogy ha folytatása is nem volna. Ez a folytatás azonban, nézetem szerint, teljesen agyonüti azt az intencziót, a mely a szakasz első pontjában kifejezésre jut.

Mit jelent az, t. képviselőház, hogy a gazda a cselédnek a közegészségügy követelményeinek megfelelő lakást köteles adni? Én azt hiszem, ezt nem lehet sokféleképen magyarázni, hanem támaszkodnunk kell egyenesen a szövegre, hogy t. i. olyan lakás legyen az, a mely a közegészségügy követelményének tényleg megfelel, vagyis nem lehet szük, nem lehet olyan, a mely nem elég világos, nem eléggé szellős. De mindenekfelett involválja magában ez a pont azt, hogy annak a lakásnak a lakója részére meg legyen adva a lehetőség, hogy ugy az ő, mint a családja részére mindenféle higiénikus intézkedés biztositva legyen, vagyis hogy ő egyedül lakjék abban, ne legyen kitéve annak, hogy mások hibája, vagy nem is annyira ezért, mint egyszerüen mások jelenléte miatt az egészsége veszélyeztetve legyen. A legelemibb követelmény, a mit e téren felállithatunk, az, hogy minden cselédnek emberhez méltó, teljesen elkülönitett lakása legyen. *(Zaj.)* A törvény nem mondja ugyan, hogy ne legyen, de a szövegből kitetszik, hogy épenséggel nem kivánja meg, mert a második bekezdésben azt mondja, hogy minden nős vagy családos gazdasági cselédnek külön szobája, s külön kamrája legyen.

Pedig, t. ház, minden családnál elsőrendű szükséglet, hogy konyhája is legyen. Mi az oka annak, hogy a törvényjavaslat nem beszél semmiféle konyháról? Nem hiszem, hogy az igen t. miniszter ur ugy kontemplálta ezt a javaslatot, hogy konyha egyáltalában nem szükséges, hanem a cseléd főzzön a szobában vagy a kamrában, de ez a törvényjavaslat azt is megengedi, hogy egyáltalában ne legyen konyha, még csak közös konyha sem. Hát én felveszem a kevesebbet, mert talán jobb a közös konyha, mint a semilyen és feltételezem, hogy a t. miniszter ur azt tartotta szem előtt, hogy ezekben a cselédlakásokban közös konyha legyen. Én nem tudom, hány cselédre lenne kontemplálva egy közös konyha, de fájdalommal tapasztaltam az előadói javaslatból, hogy nem kevesebb mint négy családra.

Gyakran volt alkalmam a gyakorlati életben a gazdáktól megtudakolni, mi készteti őket arra, hogy igen nagy konyhákat épitsenek, a melyekből nyilnak aztán a cselédszobák; miért nem tudják elhatározni, hogy minden egyes cselédnek jusson egy kisebb konyha. Nem akarok a magam példájával előhozakodni, de én példaadással mutattam meg, hogy a gyakorlati életben könnyen meg lehet valósitani azt, hogy minden egyes családnak legyen egy kisebb konyhája és igy teljesen elkülönitett lakása. Ezzel szemben sohasem találkoztam azon ellenvetéssel, hogy az ilyen épitkezés drága, hanem mindenki azt mondta, hogy azért szükséges a cselédeket tömöriteni, mert igy egyik a másikat ellenőrzi.

A mi a költséget illeti, egy nagy közös konyha csak annyiba kerül, mintha azt több kisebbre osztják. Igy tehát, hogy ugy mondjam, egy gazdasági rendszer meghonositása kedveért létesült az a szerencsétlen szokás, hogy egy konyhába tömöritik a cselédeket, mert a valóságban lényegesebb kiadást nem okoz, ha a cselédlakások akként épittetnek, hogy mindegyiknek külön szobája, konyhája, kamrája legyen.

Nagy fontosságu dolog ez higiénikus szempontból is, mert ha az a cseléd egyedül lakik, oly tisztán tartja lakását, akár csak egy városi szalon; mig ha többedmagával lakik, ha az egyik a benne rejlő tisztasági érzéknél fogva tisztán is tartaná a maga részét, jöhetnek lakótársának apró gyermekei és elpiszkitják. Akkor aztán jön először a czivakodás, végre pedig ráun az a cseléd, hogy más helyett tisztogasson.

Én, t. ház, korántsem ugy fogom ezt fel, hogy ez csak egy osztálykérdés, a cselédosztály kérdése, ámbár ha csak annak a kérdése volna is, még akkor is kötelességünk volna minden erőnkkel odahatni, hogy azoknak a cselédeknek az emberi sors megadassék. De én felfogom ezt

a kérdést mint országos közegészségügyi kérdést is, *(Helyeslés a középen.)* és ebből a szempontból bátor vagyok az igen tisztelt miniszter ur figyelmébe ajánlani azt, hogy ha a törvényjavaslat ezen szakaszának csak az első bekezdése volna meg és ha egyáltalában nem volna ez a törvényjavaslat, akkor is minden egyes szolgabirónak az országban, a ki humánusan gondolkozik és a cselédek sorsát, meg az ország közegészségügyét szivén viseli, módjában állana a mai közegészségügyi törvény alapján minden egyes helyiségben megjelenni, megvizsgálni a cselédlakásokat, *(Mozgás balfelől.)* és ezeket a mai állapotokat megszüntetni azzal, hogy egyszerüen a közegészségügyi törvény alapján betiltaná azokat a lakásokat, mert ma a gazdasági cselédek olyan túlzsufoltan és a közegészségügyi követelményekkel annyira ellenkező módon laknak, hogy a közigazgatási hatóságok saját hatáskörükben is betilthatnák azoknak használatát és ezáltal minden törvény nélkül kényszerithetnék a földtulajdonosokat arra, hogy ha cselédeket akarnak tartani, hát adjanak nekik tisztességes lakást.

Hogy a törvényjavaslat mennyire keztyüs kézzel bánik a gazdákkal és mennyire inkább csak mutatni akar néhány szocziálisztikus intézkedést, sem mint azt valójában megcsinálni is akarná, azt onnan látom, hogy a törvényjavaslat jelen §-ának második bekezdése, a mely, mondom, konyhát egyáltalán nem emlit, külön konyhát pedig még kevésbbé, a szobáról is csak ugy tesz említést, hogy külön szobáról és külön konyháról beszél. Bocsánatot kérek, én el tudom képzelni azt, hogy ennek alapján már eleget fog tenni a törvénynek mindenki, a ki a cseléd részére olyan szobát ad, a melyben csak egy ágy fér el. Ha megfelelő lakásokat akarunk a cselédeknek biztositani, akkor meg kell jelölni a minimumot, a melyet mindenki nyujtani tartozik, mert ez a fogalom: »szoba« nem adja meg annak a biztositékát, hogy az csakugyan olyan szoba lesz, hogy abban a cseléd el is lakhatik, tehát okvetlenül egy minimumot kellene megállapitani. Én bátor leszek inditványomban megmondani, hogy mit kivánnék minimumnak és itt csak jelzem, hogy elég szükkeblüen mérem ezt a minimumot, a midőn minimum gyanánt egy 48 köbméter ürtartalmu szobát kivánnék egy-egy cseléd részére adatni, szem előtt tartva azt, hogy a szoba egyik oldalon lehet 1—3 méter, a másikon 5 és fél méter, tehát körülbelül 16 négyzetméter alapterületü és 3 méter magasságu, a mi megfelel 48 köbméter ürtartalomnak.

Egy hang *(jobbfelől)*: Nem lesz ez sok?

Leitner Adolf: Hogy volna! Nagyon csekély a negyvennyolcz méter ürtartalom. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak párbeszédekkel a szónokot zavarni.

Leitner Adolf: Kivánnék továbbá mindössze huszonnégy ürtartalmu konyhát és kamrául még ennek is a felét, vagyis tizenkét köbméter ürtartalmu helyiséget. *(Zaj.)*

Egy hang *(jobbfelől)*: Nem lehet a gazdát kényszeriteni!

Leitner Adolf: Bocsánatot kérek, én nem is köteleznék egy gazdát sem, hogy épitsen, szerintem nincs is joga még a törvényhozásnak sem kötelezni bárkit arra, hogy épitsen, csak az ellenkezőt tenném: megtiltanám a törvénynek meg nem felelő lakás használatát. Ha azután tetszik a gazdának cselédet tartani, tessék neki megfelelő lakást épiteni. Ezt válaszolom t. képviselőtársamnak, a ki közbeszólott, hogy nem lehet a gazdát kényszeriteni. Ne kényszeritsék, nem is kényszeriteném; ha tetszik neki cselédet tartani, épitsen megfelelő lakást.

S ezt azért is hangsulyozom, mert Veres József képviselőtársamnak inditványával sem tudok semmiképen egyetérteni. Mert vagy van jogalapja annak a követelésnek, hogy a cseléd részére bizonyos formáju lakást biztositson a gazda — nem beszélek az általam ajánlott, hanem általában, bizonyos formáju lakásról — vagy nincsen jogalapja. Ha van, akkor kérdem, mi köze a cselédnek gazdája vagyoni állapotához? Hát a cseléd van hivatva arra, hogy gazdájának hiányos vagyoni viszonyait pótolja? A cselédnek semmi köze hozzá, hogy a gazdája milyen viszonyok között él. *(Ugy van! a középen.)* A cseléd az ő munkáját áldozza, joga van tehát, hogy ő azért a bérét megkapja. Mert bér a lakás is. A kinek nincsen lakása, adja neki készpénzben a megfelelő összeget, hogy lakást bérelhessen.

De különben abban sem adok igazat t. képviselőtársamnak, hogy a kisgazdákról szükség volna külön intézkedni, és ebben Mezőfi Vilmos t. képviselőtársamnak sincs igaza. Én ugyanis, t. képviselőház, egész ellenkezőleg azt tapasztaltam, hogy a viszonyok nem a kisgazdáknál rosszabbak, hanem épen a nagyobb uradalmaknál. *(Ugy van!)*

A kisgazdáknál mit tapasztalunk? A kisgazdának vagy nincsen szüksége cselédre, vagy nem családos cselédeket tart, vagy előáll egy harmadik eset, a mely a leggyakoribb, hogy a kisgazda nem a maga tanyáján, hanem a faluban lakik, és a cselédje, mert kevésszámu cselédre van szüksége, tartja elfoglalva a tanyai lakást. Ez pedig rendszerint megfelelő és én nagyon örvendenék, ha e javaslat folytán olyan cselédházak keletkeznének, mint a milyeneket én a kisgazdáknál láttam.

De akármint áll is a dolog, a cseléd bőrére senkinek konczessziókat nem tehetünk. A törvény azt czélozza, hogy a cselédnek tisztességes, embert megillető lakása legyen, annál kevesebbet pedig nem nyujthatunk neki, mint hogyha azt mondjuk, hogy szobája, konyhája, kamarája

legyen. Ezen okból bátorkodom a következő inditványt megtenni *(olvassa)*: »A 29. §-hoz ajánlom azon módositást, hogy a 2. bekezdés 2. sorában e szavak után: »cselédnek külön« a javasolt szöveg helyett a következő szöveg tétessék: A cselédnek külön egy legalább 48 köbméter űrtartalmu, rendes ajtó- és ablakkal ellátott szoba, — egy legalább 24 köbméter űrtartalmu világos konyha — és legalább 14 köbméter űrtartalmu kamarából álló lakása legyen.«

Az inditványban van egy pár szó, a melyről felszólalásomban nem emlékeztem meg; t. i. beleszúrtam azt is, hogy rendes ajtóval és ablakokkal ellátott szoba legyen. Erre is azon körülmények késztettek engem, hogy a gyakorlati életben igen sokszor tapasztaltam azt, hogy a cselédlakások nemcsak túlzsufoltságuknál, hanem szerkezetüknél fogva is olyanok, a melyek emberhez nem méltók. Igen gyakran látni azt, hogy olyan ablak van, a mely egyáltalában ki sem nyitható, hanem bele van tapasztva a falba. Már hogy lehet ilyen lakást egészségesnek nevezni, hogyan lehet azt szellőztetni? Az ilyen lakás semmiképen sem felelhet meg a közegészségügy követelményeinek, a mit pedig a törvény megkiván. Ezért kellett hangsulyoznom inditványomban, hogy rendes ajtóval és ablakokkal legyen a szoba ellátva.

Végül pedig a konyhánál szintén hangsulyoznom kellett, hogy az világos legyen, abból az okból, mert attól tartok, hogy ha külön kis konyhák fognak épülni, ezek nem lesznek kellően világosak, ha a törvény elő nem irja.

Bevégzem felszólalásomat azzal, hogy a szakasz 3. pontja ellen is egy rövid, csekély észrevételt teszek, t. i. nem járulok hozzá az előttem tett módositásokhoz, sem Mezőfiéhez, mely szerint egy év alatt történjenek ezek az átalakitások, de az öt évhez sem járulok hozzá, hanem javaslom azt, hogy ezen szakaszban ne három és fél év, hanem három év vétessék fel, mert ebben az évben a javaslat törvényerőre emelkedik, a következő évben az előkészületek megtörténhetnek, és két év mulva ezek a házak felépülhetnek. Nem kell visszariadni a dologtól, nem áll a dolog olyan rémitően, a mint Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam elemezte. Nincs itt szó arról, hogy egyszerre 12.000 cselédház épüljön, mert a 12.000 cseléd közül egy rész ma is emberi módon lakik, és nekem az a meggyőződésem, hogy ha csak egyharmad rész számára fognak uj épületek emeltetni, akkor a jelenleg meglevő cselédlakásokból a másik kétharmad rész számára feltétlenül át lehet alakitani a törvény által megkivánt cselédlakásokat.

Kérem módositásaim elfogadását.

Elnök: Következik?

Darányi Ferencz jegyző: Hammersberg László!

Hammersberg László: T. képviselőház! A szakasznak általános intencziói természetesen csak helyeselni lehet, mégis némely részletre nézve az első bekezdéshez majd egy módositást leszek bátor előterjeszteni. Ezt megelőzőleg azonban legyen szabad pár szóval reflektálnom a demokraták és a szocziáldemokraták padjairól elhangzott némely beszédre. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én teljesen méltányolom az ő humánus érzésüket, teljesen értem, — ha nem is értek egyet mindenben velük a részleteket és a kivitelt illetőleg — méltányolom az ő czéljaikat; hanem én sokkal hálásabb objektumot ajánlanék az ő filantrópiájuk számára: Budapest székesfőváros lakosságát, — hogy a többit ne is emlitsem — a hol egymagában Budapestnek sokkal több lakossága van és még sokkal roszszabb megoszlással a vagyoni viszonyokat illetőleg, mint a vidéken, illetve mint igen sok vármegyében.

Mielőtt azokat a humánus nézeteket különösen a mezőgazdasági cselédekkel szemben hangoztatnák, a hol általában szó sincs az embernek meg nem felelő, Isten tudja micsoda lakásról, méltóztassék megnézni a budapesti lakásokat, méltóztassék megnézni a pinczelakásokat, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* nem is beszélve arról, hogy ezen a télen egy viczeházmester feleségestől megfagyott a lépcsőházban, mert ott volt az ő lakása; hanem méltóztassék megnézni azokat az 1—2—3—4000 koronáért intelligens embereknek bérbeadott lakásokat, hogy az igen t. háziurak, a kiknek egy-egy háza sokkal többet ér, mint egynémely uradalom, micsoda cseléd-szobákat szoktak épiteni? Vajjon megvan-e ott a 48 köbméter?

Mezőfi Vilmos: Azt sem szabad tűrni!

Hammersberg László: Különösen Leitner t. képviselőtársam igen sok jóakarattal, humánus intenczióval, de, bocsásson meg, a vidéki életnek és — hogy ugy mondjam — a magyar közigazgatás ismeretének hiányával pertraktálta a cselédek lakásának kérdését.

Mezőfi Vilmos: Ő is ezerholdas! Ért hozzá! *(Zaj a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Hammersberg László: Megengedem, de részletesen kifejtem hogy mit értettem alatta. Én ha elmondom, hogy én hogyan ismerem a viszonyokat, hát abból ki is fog tűnni, hogy hogyan gondoltam; lehet, hogy tévesen, hogy talán nem jól ismeri azokat a viszonyokat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én egy vármegyei törvényhatóság szolgálatában töltöttem el ugyszólván egész férfikoromat, annak szolgálatában állottam ugyszólván a legrövidebb idővel ezelőttig, *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* és tudom, hogy minden törvényhatóságnak van épitkezési szabályrendelete, a melyben meg van határozva és ki van mondva mindaz, a mit Leitner t. képviselőtársam ebbe a javaslatba felvenni akar, — nem épen a számadatokat illetőleg, hanem a princzipium tekin-

tetében — igy meg van állapitva, hogy a lakószobának legalább hány köbméter űrtartalmunak kell lenni, és hogy milyen ajtóknak és legalább milyen nagy ablakoknak kell lenni. Sőt többet mondok, abban a törvényhatóságban, a melyben én szolgáltam, meg volt határozva még ezentiméterekre is, hogy az ablak minimális nagysága milyen legyen, és hogy nyitható legyen mind a két oldalon, és egyenesen meg voltak tiltva azok a bizonyos befalazott ablakok, a melyek akkor léteztek, — ma nem is léteznek ezek — sőt e tekintetben talán egy kissé túlságos jóakarattal és erélylyel is jártunk el: egyenesen betörték ezeket, különösen abban az időben, a mikor koleraveszély volt.

Mondhatom is, az én törvényhatóságomban ilyen állapotok nem léteznek. És mivel a törvény amugy is kötelezi a vármegyéket, hogy épitkezési szabályrendeletet alkossanak, de azonkivül a közegészségügyről is van törvényünk, a mely polieziális intézkedéssel gondoskodik arról, hogy túlzsufolt lakások ne legyenek, — bár a fővárosban hajtanák ugy végre ezeket az intézkedéseket, mint a mi földmiveléssel foglalkozó vármegyéinkben — azokat, a miket Leitner igen t. képviselőtársam a szobák, konyhák, kamarák térfogatára és űrmértékére nézve mondott, igen szép dolgoknak, hanem feleslegeseknek tartom. Mundus se expedit. Minden vármegyében a helyi viszonyoknak, a szokásoknak, az életszükségleteknek megfelelőleg ezek a kérdések máris de facto szabályozva vannak.

A konyhák, azt hiszem, szándékosan vannak kihagyva a javaslatból és ezzel teljesen egyet is értek. Méltóztassék meggyőződve lenni, hogy a mi vidékünkön a legtöbb eseléd azt fogja mondani: »Uram, ne adj nekem konyhát, hanem inkább engedd meg, hogy a takaréktűzhelyem a lakásomban legyen; legalább füti is a lakásomat.«

Azt, hogy egy konyhában ne főzhessen két család, boesánatot kérek, nem tartom ugyanazon kategóriába tartozónak, mint azt, hogy ugyanazon szobában ne lakhassék két család.

Az az igen helyes rendelkezés, hogy egy szobában ne lakhassék két család, közerkölesi és közegészségügyi követelményeken nyugszik; hanem hogy miért ütköznék közerkölesiségi és közegészségügyi követelményekbe az, hogy egy megfelelő nagyságu takaréktűzhelyen két vagy esetleg három család is főzhessen, azt nem értem. Mert hogy megakadályoztassék az, hogy ott az a két asszony össze ne veszszen, ezt nem tartom olyan fontos dolognak, a melyre a törvényhozásnak tekintettel kellene lennie.

Én egy más irányban való módositásomat ajánlom elfogadásra, még pedig a szakasz első bekezdésére vonatkozólag, a hol inditványozom, hogy e szavak: »lakást köteles adni«, töröltessenek és helyébe tétessék e szöveg: »elhelyezésről gondoskodni köteles«.

Ez a szövegezés nem vicziálja a szakasz intenezióit, valamint a fogalomnak a bevezetésben való általános, generális kifejezését; mert hiszen a második és harmadik bekezdés minden kétséget kizárólag biztositja azt, hogy a nős, családos cselédnek minden követelményt kielégitő lakás adassék és világosan kifejezi azt is, hogy mit ért a szakasz ezen lakás alatt. Hanem az első bekezdésből azért törölném a »lakás« kifejezést, mert nem minden eselédi viszonyra alkalmazható az a fogalom, hogy a cselédnek külön lakása, konyhája és kamrája legyen.

Méltóztassék venni egy nőtlen kocsislegényt; annak lakásra nem esak hogy szüksége nines, hanem szolgálatának természetével sem egyeztetető össze, hogy az istállótól különálló lakása, konyhája és kamrája legyen, mert hiszen a kocsisnak kötelessége az éjet — még ha nős is, az éj nagyobb részét — istállóban tölteni. Ez szolgálatának természetéhez tartozik. Már most ha a 18—19—20 éves fiu, az a nőtlen, család nélküli koesislegény, a kinek különben is kötelessége az istállóban lenni és a kinek ott fekhelye van, saját butora egyátalán nines is, a kinek összes ingósága elfér abban a kis ládáeskában, a melyet abban az istállóban elhelyez, hogy arra miért kelljen imperative kimondani, hogy külön lakással, konyhával, kamarával rendelkezzék: ezt nem értem. Ez, azt hiszem, esak félreértésekre adhat okot.

Tisztelettel ajánlom módositásomat elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sinesen feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem kivánom a t. ház idejét hosszasan igénybe venni és kérem, méltóztassék megengedni, hogy esak röviden nyilatkozzam ezen szakaszra nézve. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy tévedés azt hinni, a mint azt egy-két szónok hangsulyozta, hogy ezen szakasz azt jelentené, hogy 10 éven át egyáltalán semmi sem történnék a lakáskérdésben. Ez a szakasz egy nagy haladást, egy nagy előre való lépést jelent. *(Helyeslés a baloldalon.)* Először is a 29. §. első bekezdésében megállapittatik, hogy a cselédnek »a közegészségügy követelményeinek megfelelő elhelyezéséről« kell gondoskodni. Hiába hivatkozik Leitner Adolf t. képviselőtársam arra, hogy hiszen a közegészségügyről szóló 1876-iki törvény is elegendő lett volna. Méltóztassék nekem megmutatni annak a törvénynek e téren való hatását. Ha 30 esztendő nem tudott mellette bizonyitani, akkor azt hiszem, kétségtelen, hogy az a törvény nem felel meg ezen ezélnak és igy külön rendelkezésre van szükség.

De annak igazolására, hogy nem igazságos ellenvetés az, a mely szerint tiz évig semmi sem történik, utalok arra, hogy a második bekezdés világosan megmondja, hogy ezen törvény életbeléptetése után az, a ki cselédházat épit, már nem épithet másféle cselédházat, mint a milyen ezen törvényben elő van irva. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Már pedig a ki gazdálkodással foglalkozik, az tudja, hogy különösen a nagyobb birtokokon alig van esztendő, a melyben vagy a cselédházakat átalakitani, vagy uj cselédházakat épiteni nem kellene. *(Ugy van! a baloldalon.)* Ezen törvény hatálya tehát azonnal meg fog kezdődni. De továbbmenve: e szakasz harmadik bekezdésében meg van mondva az is, hogy csak arra az esetre szól a tizéves maximális határidő, hogy ha a törvényhatóságok szabályrendeleteikkel előbbvaló terminust nem állapitanak meg. Megkülönböztetést kellett tehát itt tennünk, mert azt csak mindenki el fogja ismerni, hogy nagy különbség van egyfelől Árva, másfelől Csongrád vagy Csanád megye közt. *(Élénk helyeslés.)*

Különben is eddig már több olyan törvényhatóság van, a mely ilyen szabályrendeletet alkotott, és meg vagyok győződve arról, hogy ezen törvény életbeléptetése után sietni fognak a többiek is, a mennyire viszonyaik engedik, a példát követni. *(Helyeslés.)*

Azt kérdi Leitner Adolf képviselő ur, hogy miért nem gondoskodunk külön konyhákról. Egyszerüen azért nem, mert a gyakorlat azt mutatja, hogy a cseléd maga sem kivánja azt a külön konyhát, *(Helyeslés a baloldalon és jobbfelől.)* mert az egyik cselédasszony segiteni akar a másiknak. Egy cselédasszonynak sok olyan dolga van, a miről a városiak az aszfalton nem tudnak. *(Ugy van! Ugy van! Tetszés balfelől.)*

Annak a cselédasszonynak van konvencionális földje, a melyet meg kell kapálni. Ha az egyik cselédasszony elmegy kapálni, akkor, ha a másik asszony nem főz, a család ebéd nélkül marad. *(Ugy van! a baloldalon. Mozgás balfelől.)* Sok más szempontot is felhozhatnék, de már ezzel az időt igénybe venni nem kivánom.

Én tehát sem azt a módositást, a melyet Mezőfi Vilmos képviselő ur az egy évre nézve előterjesztett, sem leitner Adolf képviselő ur módositását, a melyben három évet szabott meg, sem Molnár János t. képviselőtársam módositását, a mely öt évet határoz meg, elfogadhatónak nem tartom. *(Élénk helyeslés a baloldalon és jobbfelől.)* Ez a szakasz nagy előrelépést jelent, azonban valamelyes sorrendet be kell tartani, *(Ugy van! Ugy van!)* és tekintettel kell lenni a gazdaság mai nehéz helyzetére is. *(Ugy van! balfelől.)* Ezért mindent egyszerre nem szabad követelnünk.

Suciu János: A cselédek helyzetére is legyünk tekintettel!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: A cselédek helyzetére nézve olyan javitás történik ezen törvényjavaslatban, a melyről a cselédek nem is álmodhattak; erre nézve megnyugtathatom a t. képviselő urat, a ki, ugy látszik, a cselédekkel keveset érintkezik.

Mezőfi Vilmos képviselő urnak megjegyzem még, hogy nem követhetem azt a tanácsát, hogy a munkásházak alapjának egy részét forditsam a cselédlakások épitésének támogatására. Akkor, midőn a munkásházak épitéséről szóló törvényjavaslatot tárgyaltuk, azt méltóztattak mondani, hogy az ott felvett összeg édeskevés, most pedig azzal állnak elő, hogy azt a keveset is csorbitsuk. A dolog vége az lenne, hogy sem az egyik, sem a másik czélt nem érnők el. *(Ugy van! a baloldalon.)* Méltóztassék tehát azt a törvényt érintetlenül hagyni; azt végre fogjuk hajtani a maga rendeltetése szerint. A mi pedig azt a felszólitást illeti, hogy készitsünk a cselédlakások épitésére terveket, azon kellemes helyzetben vagyok, hogy Mezőfi Vilmos képviselő urnak kijelenthetem, hogy azok a tervek már készen vannak és hogy ha a t. képviselő urnak vannak összeköttetései a kisgazdák között, a melyeket ismerni nagyon érdekelne engem, hát én rendelkezésére adom a kész tervezeteket, válogathat közöttük és ha tetszik, azoknak a kisgazdáknak is rendelkezésére adhatja.

Mezőfi Vilmos: A végrehajtási utasitásba kegyeskedjék ezt belevenni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Kérem, már készen vannak a tervek, ki is vannak nyomatva egy szép kötetben. Minden képviselő urnak rendelkezésére áll, s minden gazda megkaphatja azt.

Arra kérem tehát a t. házat, méltóztassék ezen szakaszt két módositással elfogadni. Az egyik Veres József képviselő ur módositása, a ki a szakasz végére azt kivánja tétetni, hogy a második és harmadik bekezdésben foglalt szabályok nem vonatkoznak arra a gazdára, a ki a cselédjével egy lakásban él. Egészen más viszonyok közt van az ilyen cseléd és igy indokolt, hogy arra nézve kivételes intézkedés történjék. Nemkülönben méltóztassék elfogadni Hammersberg László képviselő ur azon módositását, hogy az első bekezdés ugy szóljon, hogy a gazda a cselédnek a közegészségügy követelményének megfelelő elhelyezéséről gondoskodni köteles. Mert különös egy törvény volna, ha elrendelnők, hogy a nőtlen juhász ne háljon a juhai között és a nőtlen kocsis a lovai mellett, ez ellenkeznék a gazdaság természetével. Kérem ezen módositásokkal a szakaszt elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A munkásügyi bizottság előadója kiván szólni.

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: Azok után, a miket ő exczellenciája elmondott és a melyekkel, azt hiszem, hogy megerősitette azok

nézetét, a kik a 29. §-t elfogadni óhajtják, még csak egyet óhajtok megjegyezni. Ez vonatkozik arra, hogy azok a javaslatok, a melyek a t. demokraták, másrészt Molnár János apát ur részéről tétettek, ugy látszik, mint hogy ha a cselédek érdekében tétettek volna, a valóságban azonban a dolog nem ugy áll. Mert akár az egy év, akár a három év azon feltételekkel, a melyek részletesen előadattak, akár az öt esztendő, mely Molnár János apát ur javaslatában van, oly mértékben terhelnék meg a gazdákat, hogy azok a legtöbb esetben kénytelenek volnának a cselédtartásról lemondani. Nem érdeke ez sem a gazdának, sem a mezőgazdaságnak és épen azért én azokhoz abszolute nem tudnék hozzájárulni, még akkor sem, ha tisztán a cselédek szempontjából nézem ezen kérdést és egyáltalában nem tartom helyénvalónak, hogy a t. demokrata urak részéről ilyen animozitás nyilvánul meg a gazdákkal szemben. Multkor Bródy Ernő képviselő ur a kötött birtokok kérdését feszegette meglehetős nagy animozitással, most pedig Leitner Adolf képviselő ur, a kiről azt mondják, hogy maga is ezerholdas, oly javaslatokat tesz, a melyek a gazdák érdeke ellen irányulnak.

Nekem, mint a munkásügyi bizottság előadójának, kötelességem a ház figyelmébe ajánlani, hogy ezen 29. szakaszra vonatkozólag a munkásügyi bizottság egy határozati javaslatot fogadott el, a mely azt tartalmazza, hogy a t. ház hivja fel a kormányt, hogy azon könnyebbitések tekintetében, a melyek a cselédlakások építésénél adhatók, részletes tervezetet terjeszszen a ház elé. Ezt ő exczellenciája a földmivelésügyi miniszter ur el is fogadta és kérem a t. házat, miután azt hiszem, hogy e tekintetben a t. kormány részéről ellenvetés tétetni nem fog, hogy ezen határozati javaslatot szintén magáévá tenni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Minthogy a földmivelésügyi bizottság előadója nem kiván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Következik a szavazás.

A 29. §. minden bekezdése meg lévén támadva, bekezdésenként fogom a kérdést feltenni.

Az első bekezdéshez Hammersberg László képviselő ur adott be módositást, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely azt czélozza, hogy az első bekezdésbe azon szavak helyett: »lakást köteles adni«, tétessék: »elhelyezéséről gondoskodni köteles«.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 29. §. első bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Hammersberg László képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul elfogadják az eredeti szöveget, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem tehát, hogy az eredeti szöveget a ház nem kivánja fentartani s ennélfogva a 29. §. első bekezdését Hammersberg László képviselő ur módositásával fogadja el.

A második bekezdéshez Leitner Adolf képviselő ur adott be módositást, a mely azt czélozza, hogy a második sorban: »a cselédnek külön« szavak után a következő beszurás tétessék.

Egry Béla jegyző *(olvassa Leitner Adolf módositását).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a a 29. §-nak második bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Leitner Adolf képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul fogadják el a szöveget, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház a 29. §. második bekezdését változatlanul fogadja el, s ennélfogva Leitner Adolf képviselő ur módositása elesik.

A harmadik bekezdéshez három módositás nyujtatott be, s azonkivül két uj bekezdésre is tétetett javaslat, de azokat csak akkor fogom szavazás alá bocsátani, ha a harmadik bekezdés felett már méltóztatott a háznak határozni. *(Helyeslés.)*

A módositások szerint a Mezőfi Vilmosé tiz év helyett egy évet, a Molnár Jánosé tiz év helyett öt évet és a Leitner Adolfé tiz év helyett három évet kiván megállapittatni a 29. §. harmadik bekezdésében.

Házszabályszerűleg elsősorban természetesen az eredeti szövegre fogom feltenni a kérdést. A mennyiben azt méltóztatnának elfogadni: a három módositást elesettnek fogom nyilvánitani. *(Helyeslés.)* Ha pedig nem méltóztatnak azt elfogadni, akkor sorban, először a Molnár János képviselő ur módositására, — mert a szöveghez az áll legközelebb — azután a Leitner Adolf és végül a Mezőfi Vilmos képviselő ur módositására fogom feltenni a kérdést. Méltóztatnak a kérdés ilyen feltevésébe belenyugodni? *(Helyeslés.)*

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 29. §. harmadik bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Mezőfi Vilmos, Molnár János és Leitner Adolf képviselő urak módositásával, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a harmadik bekezdést változatlanul fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség.

Kijelentem, hogy a képviselőház a 29. §. harmadik bekezdését változatlanul fogadta el, ennélfogva Mezőfi Vilmos, Molnár János és Leitner Adolf képviselő urak módositásai elesnek.

Veres József és Mezőfi Vilmos képviselő urak nyujtottak még be egy-egy inditványt, a mely azt czélozza, hogy a 29. §-hoz egy uj bekezdés szavaztassék meg.

Először is kérem, méltóztassék Veres József képviselő urnak módositását felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa Veres József módositását).*

Elnök: Kérem, most méltóztassék Mezőfi Vilmos képviselő urnak idevonatkozó inditványát felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa Mezőfi Vilmos inditványát).*

Elnök: Azt hiszem, t. képviselőház, hogy erre a két inditványra külön-külön kell szavazni, *(Helyeslés)* mert ezek nem állanak egymással ellentétben. És pedig elsősorban Mezőfi Vilmos képviselő ur inditványára teszem fel a kérdést azért, mert akkor még utána következnek szavazásra, ha elfogadtatik a Mezőfi inditványa, a Veres Józsefé, *(Helyeslés)* mely azt a szabályt, melyet Mezőfi javasol, a cselédjével egy lakásban élő gazdára nem kivánja alkalmazni. *(Helyeslés.)*

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos képviselő urnak negyedik bekezdésül javaslatba hozott inditványát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* Kisebbség. *(Derültség)* Kijelentem tehát, hogy Mezőfi Vilmos képviselő ur inditványa elesett.

Kérdem most már a t. házat: méltóztatik-e Veres József képviselő ur módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház Veres József képviselő ur inditványát elfogadta.

Következik a 30. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 30. §-t).*

Elnök: A munkásügyi bizottság előadója nem kiván szólni; a földmivelésügyi bizottság előadója azonban igen.

Vásárhelyi Dezső, a földmivelésügyi bizottság előadója: T. ház! A földmivelésügyi bizottság, mérlegelve annak fontosságát a gazdákra nézve, hogy a haszon- és igásállat minden körülmények közt a kellő ellátásban részesüljön, a 30. §. második bekezdésének második sorában az »ellátásán és tisztántartásán« szavak után »és a napitakarmány készitésén« szavak felvételét kéri. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Nagy György!

Nagy György: T. képviselőház! A 30. §-nak intézkedését szépnek, nemesnek, humánusnak tartom. Nemesnek tartom ugy a munkaszünetről való intézkedést, mint azt a másik rendelkezést, hogy köteles a gazda akként intézkedni, hogy cselédje időről-időre a saját hitfelekezetének istentiszteletében résztvehessen.

Ebből a szakaszból is látom én a miniszter urnak mély és buzgó vallásosságát. De azt hiszem, hogy csak véletlenségből maradt ki a szakasz utolsó bekezdésében egy hasonló természetü intézkedés. Nevezetesen a szakasz utolsó bekezdése, mikor azon cselédekről intézkedik, a kik részint háztartási munka teljesitésére is vállalkoznak, másfelől pedig a személyszállitásra szükséges fogatok kocsisairól, azután a csőszökről, fejősökről, vadőrökről stb. ezekre nézve azt mondja, hogy a mennyiben kedvezőbb megállapodás nincs, ez utóbbiaknak legalább minden hónapban egy teljes vagy minden két hétben egy félnapi munkaszünete legyen. Igen természetes, hogy, ha a jó gazda a cselédre bizza a választást, a cseléd a két délutánt fogja választani, mert egyfelől akkor a pihenésre hosszabb ideje marad, másfelől szórakozásban is gazdagabb a délutáni idő. Igy nincs intézkedés arról, hogy az ilyen cseléd saját hitfelekezete istentiszteletén részt vehessen. Én azt hiszem, hogy minden gazda csak örvend annak, ha a cselédje az imádság házába, a templomba akar menni, mert mig egyfelől ott lelke nemesedik, másfelől épen a vallás, a hit szenvedni, türni, remélni tanitja meg az embert. Uj szárnyakat ad a léleknek, erősiti az akaratot, edzi a munkakedvet.

Ha már minden alkalommal nem is mehet a cseléd a templomba, ha a munkaköre, foglalkozása olyan, hogy minden alkalommal nem ereszthetí el a gazda, ebben az esetben is legalább egy hónapban kétszer valósággal erkölcsi kötelessége lenne a törvény intézkedése nélkül is gondoskodni a gazdának, hogy a cseléd részt vehessen az istentiszteleten, sőt a jó gazda épen maga kellene hogy elvezesse a cselédeit, a cseléddel együtt kellene hálát adnia Istennek a mult jótéteményeiért és kérni jövőre segedelmét. *(Igaz! Ugy van!)*

Én azért inditványozom a 30. §. utolsó bekezdésének uj mondataként a következőket: »Köteles a gazda akként intézkedni, hogy a cseléd a nélkül, hogy kötelességét mulasztaná, legalább egy hónapban kétszer saját hitfelekezete délelőtti istentiszteletében részt vehessen.«

Tisztelettel kérem ennek elfogadását.

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Erre a szakaszra is el lehet mondani, hogy adtál Uram Isten, de nincs köszönet benne. *(Derültség és felkiáltások: Esőt!)* Ezen szakaszszal szemben, a melylyel a törvényjavaslat barátai szintén nagyban hivalkodnak, hogy mennyire humánus, mennyire az emberi szeretettől sugallt és áthatott, szintén ugy vagyok, mint a törvényjavaslat számos szakaszával, hogy általánosságban jót keveset nyujt a mezőgazdasági cselédnek, de egészen rábizza a munkaadó kényére és kedvére, hogy azt a jót megadja-e vagy nem.

Ez a 30. §. intézkedik a vasárnapi munkaszünetről. Elismerem, hogy az 1876. évi XIII. t.-czikkhez képest ez haladás, mert az 1876. évi XIII. t.-czikk nem intézkedik a vasárnapi munkaszünetről, csak a 29. §-a annyit hagy meg, hogy köteles a gazda időről-időre intézkedni, hogy saját hitfelekezete istentiszteletén a cseléd részt vehessen. Ez a rendelkezés az

eredeti javaslatban nem volt benne, csak a munkásügyi bizottságban az ottani tisztelendő és tiszteletes képviselőtársaimnak felszólalására lett bevéve.

Azonban annak daczára, hogy ez a törvényjavaslat a vasárnapi munkaszünetet megállapitja, egy szóval sem mondja meg, hogy az milyen terjedelmű legyen. De még ezt a bizonytalan, semmiképen körül nem irt vasárnapi munkaszünetet is ez a szakasz semmivé teszi, mert azt mondja, hogy köteles a cseléd az állatoknak és férőhelyüknek rendes ellátását, tisztántartását, továbbá a majornak rendbehozatalát elvégezni, és ha sürgős szükség merül fel, vasárnapi munkaszünet napján is dolgozni. A földmivelésügyi bizottság igen t. előadója, a mint hallottuk, még arra is akarja kényszeriteni a cselédet, hogy a takarmányt elkészitse. A mi a takarmányt illeti, tudjuk, hogy a jó gazda a takarmányt egy nappal előbb is elkészitheti, pl. megelőző este *(Ellenmondás.)* és az állatok kedves egészsége azért nem fog tönkre menni.

Énnekem az a kifogásom a szakasz ellen, hogy nem határozza meg pontosan és preczizen, hogy a munkaszünet milyen időtől meddig terjed. Ismételve hivatkoznom kell a t. előadó ur szocziálpolitikai tudására és őt kérem, mondjon Európában egy törvényhozást, mely a vasárnapi munkaszünetről intézkedik, a hol nem volna óráról-órára pontosan megállapitva, meddig terjed a vasárnapi munkaszünet.

Hammersberg László: Az ipari!

Mezőfi Vilmos: Nekünk is van egy törvényünk, a vasárnapi munkaszünetről szóló 1891. évi XIII. t.-cz, a melyben határozottan körvonalozva van, hogy a munkaszünet vasárnap reggel 6 órától másnap reggel 6 óráig tart, tehát 24 óráig tart az ipari és gyári munkások vasárnapi munkaszünete. Kivételt is enged az 1891. évi XIII. t.-czikk ott, a hol a közforgalom, a fogyasztóközönség és a közérdek a munkaszünetet lehetetlenné teszi és megengedi a vasárnapi munkát is, a hol égető és nélkülözhetetlen szükség merül fel, de gondoskodik arról is, hogy a vasárnapi munkaszünettől megfosztott ipari, gyári munkás vagy kereskedelmi alkalmazott a törvény 4. §-a szerint minden hónapban egy teljes, vagy minden két hétben egy félnapi vasárnapi munkaszünetet élvezzen, természetesen gondoskodva a felváltásról.

A törvényjavaslat ezen szakaszában erről szó sincs, hanem ismét ott vagyunk, hogy tisztán a munkaadó önkényétől függ ugy értelmezni a vasárnapi munkaszünetet, a hogyan az neki tetszik. Ha a t. földmivelésügyi miniszter ur már jót akar tenni azoknak a cselédeknek, tessék pontosan meghatározni az időt, hogy a vasárnapi munkaszünethez milyen időtől milyen időig van jussuk. Én őszintén bevallom, legjobban szeretném, ha a vasárnapi munkaszünet a mezőgazdasági cselédeknél ép ugy 24 óráig tartana, mint az ipari gyári munkásoknál vagy a kereskedelmi alkalmazottaknál, mert azok is csak olyan nehéz munkát, csak olyan fontos munkát végeznek, az ő testükre és idegrendszerükre ép ugy ráfér a pihenés, mint arra a gyári és kereskedelmi munkásra, sőt állitom, hogy jobban is ráfér, mert az az ipari és gyári vagy kereskedelmi munkás a napnak csak kisebb részében dolgozik, 8—10, legfeljebb 12 óráig, a mezőgazdasági cselédek pedig néha éjjel is tartoznak dolgozni. Nincsen tehát meghatározva, hogy mennyi ideig szabad őket megdolgoztatni és igy a vasárnapi szünetelés és pihenés rájuk még jobban ráfér, azt még jobban megérdemlik, mint a gyári, ipari és kereskedelmi munkások.

Okolicsányi László: És a mikor esik az eső?

Mezőfi Vilmos: A mezőgazdasági munkás, ismétlem, nem azonos minden vonatkozásában a gyári, ipari és kereskedelmi munkással. Én tehát nem kivánok 24 órai munkaszünetet, de kivánok annyit, a mennyi nézetem szerint a gazdaság kára nélkül megadható.

Én például azt hiszem, hogy reggeli 8 óráig az a cseléd ezeket a munkákat, a melyeket ez a törvényjavaslat, daczára a vasárnapi munkaszünetnek, még megkövetel tőle, a major rendbehozatalát, az állatok férőhelyének előkészitését, esetleg a takarmány elkészitését, el birja végezni. Ha tehát reggeli 8 óráig ezt a munkát a cseléd el tudja végezni, akkor az én tiszteletteljes inditványom és kérésem a mezőgazdasági cselédek érdekében odairányul, hogy mondjuk ki ebben a törvényjavaslatban, hogy reggeli 8 órától tart a vasárnapi szünet másnap hajnali egy óráig, vagyis hogy legalább 18 órája legyen annak a mezőgazdasági cselédnek, a mely idő alatt ő szünetelhet.

A törvényjavaslat harmadik bekezdése sem tetszik nekem, de itt nem akarok módositást ajánlani, mert az ipartörvény is kivételt statuál azokra a munkákra, a melyek halaszthatatlan természetűek. Itt ugyan halaszthatatlan természetű munka nincs, mert a fogatok kocsisainak munkája nem halaszthatatlan természetű, legfeljebb luxus, hogy az uraság vasárnap délután sétakocsizást akar tenni. De ebbe nem akarok beleavatkozni, megnyugszom a törvényjavaslat azon intézkedésében, a mely azonos az iparosokra vonatkozó vasárnapi munkaszünetről szóló törvény illető rendelkezésével, hogy ilyen cselédek is minden hónapban egy teljes, vagy kéthetenként félnapi szünetet kapjanak. Ha ez nem elégit is ki teljesen, de ebben megnyugszom, mert ismerve a t. képviselő urak hangulatát, ugyis tudom, hogy hiába tennék módositást. Azonban azt hiszem, hogy a t. képviselő urak jobb belátása és humanizmusa azt a módositást, hogy reggeli 8 órától hajnali egy óráig mondassék ki a vasárnapi munkaszünet, talán

akczeptálni fogja, ha megmarad a második bekezdésnek az a kivételt statuáló rendelkezése, hogy ha sulyos anyagi kárral járó halaszthatatlan munka áll be, akkor a gazda, daczára a munkaszünetnek, mégis rászorithatja cselédeit erre a munkára.

Ezenkivül van még egy tisztelleteljes észrevételem, és pedig az, hogy hiányzik az első bekezdésből az, a mi megvan az ipari és kereskedelmi munkásokra vonatkozó 1891 : XIII. t.-czikkben, vagyis a vasárnapi munkaszünetről szóló törvényben. Ez a törvény azt mondja, hogy nemcsak vasárnap van munkaszünete az ipari munkásnak, hanem egy nagy nemzeti ünnepen, Szent István napján is. Az az inditványom tehát, hogy szúrjuk be azt, hogy Szent István király napján, mint nemzeti ünnepen, szintén munkaszünete legyen a gazdasági cselédnek. Ha az ipari munkásokra az 1891 : XIII. t.-cz. ezt ki tudta mondani, akkor mondjuk ezt ki a mezőgazdasági cselédekre is. Hiszen azt akarjuk, hogy a mezőgazdasági cselédek is jó hazafiak legyenek, a nemzet örömében, bújában ők is részt vegyenek, hát ezt az egy napi munkaszünetet adjuk meg azoknak a szegény mezőgazdasági cselédeknek is, hogy az ő hazafias érzésüket is emeljük, hogy az ő hazafias vonzódásuknak tárgyat és alkalmat adjunk. Azt hiszem, ez talán a munkaadóknak sem lesz ellenére, hogy az ő cselédjük, az ő munkásuk ezt a nagy nemzeti ünnepet megünnepelje.

Inditványozom tehát, hogy a 30. §. első bekezdésének második sorában »saját sátoros ünnepein« után szurassék be: »valamint Szent István király napján, mint nemzeti ünnepen.« Az első bekezdés után vétessék fel: A mezőgazdasági cselédek munkaszünete vasárnapon és ünnepnapon legkésőbb reggel 8 órától kezdődik és megkezdésétől számitandó 18 óráig, de legalább is a szüneti napot követő hajnali 1 óráig tart.

Várady Károly jegyző: Leitner Adolf!

Leitner Adolf: T. ház! Nekem csak egy megjegyzésem van ehhez a szakaszhoz, az t. i., hogy a 2. bekezdés második sorából ezen szavak: »továbbá a majornak rendbehozatalát« hagyassanak ki. Igen röviden megindokolom módositásomat. Ha a majort rendbe kell hozni, azt hiszem, az ép ugy megtörténhetik — hacsak egy-két óra szükséges ehhez — hétköznapon is.

Azért nehézményezem ezt az intézkedést különösen, mert ezzel igen sok visszaélés üzhető, mert a gazda vasárnapon a cseléddel sok mindenféle dolgot végeztethet e czimen. A major rendbehozatala igen tág fogalom és ez alá lehet venni az egész héten át összegyült trágya eltakaritását is, bár megengedem, hogy ezt trágyakihordásnak is lehetne nevezni, és az a szolgabiró nagyon nehezen fog tudni eligazodni, hogy volt-e joga a gazdának a cseléddel ezt megtétetni, illetőleg hogy a cseléd engedetlenséget tanusitott-e, mikor ezt megtagadta? *(Zaj. Egy hang a középen: Bepiszkitja a ruháját!)* Ha ruháról van szó, akkor én igenis gondolok a cselédnek az ünneplő ruhájára és sajnálom, ha azt bepiszkitja, de még jobban sajnálom azt, ha az a cseléd vasárnapi munkaszünetétől megfosztatik.

Módositásomat különben nem akarom tovább indokolni, a ki akarja, átláthatja, hogy a vasárnapi munkaszünet fogalmát nagyon erősen sérti az ilyen tág kifejezés és épen azért kérem a t. házat, méltóztassék módositásomat elfogadni.

Darányi Ferencz jegyző: Buza Barna!

Buza Barna: T. képviselőház! Egy stiláris módositásom van ezen szakaszhoz. Az első bekezdésben ugyanis az a kitétel, hogy a gazda gondoskodni köteles, hogy a cselédnek vasárnapon és saját sátoros ünnepein munkaszünete legyen, azon félremagyarázásra adhat alkalmat, hogy vajjon nem a gazda sátoros ünnepeiről van-e szó? Ezért én azt inditványozom, hogy ez a rész akként egészittessék ki, hogy a gazda köteles gondoskodni arról, hogy a cselédnek vasárnap és a cseléd sátoros ünnepein munkaszünete legyen.

A cseléd javára óhajtanék továbbá még egy dolgot felvétetni. T. i. a 2. bekezdés utolsó részébe, a hol arról van szó, hogy a gazda a cselédtől kivételesen a munkaszüneti napon is követelhet munkát, az azon vidéken szokásos napszám külön kifizetése mellett, a »külön kifizetése« szavak elé azt óhajtanám még beleszurni, hogy »azonnali« kifizetése mellett, nehogy ugy lehessen ezt az intézkedést magyarázni, hogy a gazda ezt később az elszámoláskor megteheti. Kérem e módositásaim elfogadását.

Várady Károly jegyző: Molnár János!

Molnár János: T. képviselőház! A 30. §-hoz három módositást vagyok bátor benyujtani, melyek sorsa attól függ, vajjon a t. földmivelésügyi miniszter ur óhajtja-e, hogy a katholikus cselédek az ő saját vallásuk kötelességeit teljesithessék-e vagy nem. Ha igen, akkor igen kérem őt, legyen szives beleegyezni, hogy a 30. §. 1. bekezdésének 2. sorából a »sátoros« szó kihagyassék. A szöveg ugyanis igy szól: »A gazda köteles gondoskodni arról, hogy a cselédnek vasárnapon és saját sátoros ünnepein munkaszünete legyen.« Ez a »sátoros« szó igen szükkörü. Hiszen majdnem az egész országban azt vélik és gondolják, hogy sátoros ünnep alatt csak a karácsony, husvét és a pünkösd ünnepe értendő, pedig a katholikus embernek ezen három ünnepen kivül még egyéb olyan ünnepei is vannak, a melyek azokkal a sátorosnak nevezett ünnepekkel a munkaszünetet illetőleg teljesen azonosak.

Egy hang *(balfelől)*: Hát a görög-katholikusoknál!

Molnár János: Ha marad ez a »sátoros szó«, akkor akárhányszor azt mondhatná a gazdája

hogy most nincs sátoros ünnep, és igy egészen a gazda önkényére volna bizva, hogy mikor adjon munkaszünetet katholikus cselédjének. Allana pedig ez még akkor is, hogyha hatóság elé kerülne a dolog, mert az sem birna tulajdonképen igazságot szolgáltatni, a mennyiben még a katholikus teológia soha sem szabta meg és ki nem jelentette, hogy Magyarországon mit értenek azalatt, hogy »sátoros« ünnep.

Azért kérném, hogy lenne kegyes a t. ház elfogadni azon módositásomat, a mely szerint a 30. §. első bekezdésének első mondata igy hangzanék *(olvassa)*: »A gazda köteles gondoskodni arról, hogy a cselédnek vasárnapon és a cseléd ünnepein munkaszünete legyen«, a nélkül, hogy a »sátoros« szó ott maradna.

A második módositásom, a mely ugyanezen bekezdésre vonatkozik, a következő. A bekezdésnek második mondata ugyanis igy szól *(olvassa)*: »Köteles a gazda akként intézkedni, hogy cselédje, a nélkül, hogy kötelességét elmulasztaná, időről-időre saját hitfelekezete délelőtti istentiszteletében részt vehessen.« A milyen szük az előbb emlitett »sátoros« szó fogalma, épen olyan tág ez az »időről-időre« kifejezés, mert ez a kifejezés olyan, hogy mindenki ugy magyarázhatja azt, a mint neki tetszik. Akárhány gazda maga szerint méri azt, hogy mikor ereszsze azt a cselédet szentmisére, mert akárhányszor megtörténik, hogy a gazda elégnek tartja, ha maga csak egyszer egy hónapban megy szentmisére, vagy kétszer három hónapban, vagy csak fél évben egyszer; vagy van olyan is, a ki egész évben egyszer sem megy, s azt gondolja, elég, ha a cselédnek megengedi, hogy egyszer hónaponként, vagy kétszer félévenként, vagy félévenként egyszer és igy tovább menjen istentiszteletre, szóval ez a határozatlan kifejezés egészen kiszolgáltatja azt a cselédet a gazda önkényének.

Azért nagyon kérném a t. házat, fogadná el a következő módositást: azon szöveg helyett, a melyet felolvastam, tétessék a következő szöveg *(olvassa)*: »Köteles a gazda akként intézkedni, hogy cselédje a nélkül, hogy kötelességét elmulasztaná, a cseléd vallása által parancsolt délelőtti istentiszteleten részt vehessen.« Ugy az eredeti szövegben, mint az én módositásomban is ott van a biztositási szelep a gazdára nézve, mert ki van mondva, hogy a nélkül, hogy kötelességet mulasztana az a cseléd, tartozik a gazda intézkedni arról, hogy a cseléd a vallás által parancsolt délelőtti istentiszteleten részt vehessen. Mert azt vallja a katholikus anyaszentegyház, sőt tőle is ered az a mondás is, hogy »Herrndienst geht vor Gottesdienst«, vagyis senki sem követelheti a gazdától, hogy akkor bocsássa el a cselédet szentmisére, mikor szüksége van reá, sem pedig a cseléd nem tartozik szentmisét hallgatni akkor, ha azon időben neki kötelessége volna gazdájának szolgálni.

A harmadik módositásom a 30. §. utolsó bekezdésére vonatkozik és majdnem összeesik Nagy György t. képviselőtársamnak módositásával. Épen azért én elfogadom Nagy György képviselő ur módositását, de azon esetre, ha a t. ház el nem fogadná azt, bátor vagyok a következő módositást ajánlani: »A harmadik bekezdés utolsó két sora — ha a t. ház Nagy György képviselő ur módositását el nem fogadná — igy hangozzék: »a cselédnek legalább minden hónapban egy teljes vasárnapi, vagy minden két hétben egy vasárnap délelőtti és egy másik félnapi munkaszünete legyen«, részint, hogy ezáltal vallásos kötelezettségének eleget tehessen, részint pedig, mert olyan cseléd — mint a milyenek itt a zárjelben fel vannak sorolva, vagyis a kik teljesen hozzá vannak kötve az ő szolgálatukhoz — vasárnapon legkönnyebben pótolható.

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: T. képviselőház! A magam részéről a szakaszt eredeti szövegében fogadom el Buza Barna képviselőtársam módositásával és egyben fáradságot veszek magamnak, hogy Mezőfi Vilmos képviselőtársam egyes kifogásaira nézve észrevételeimet a gyakorlati gazda szempontjából megtegyem.

Először is kifogásolja a t. képviselő ur a takarmánykészités fentartását, a mely a földmivelésügyi bizottságon keresztülment, s a melyet a munkásügyi bizottság elvetett. Abban tökéletesen igaza van a képviselő urnak, hogy addig is az volt a gyakorlat, hogy ünnepnapokon takarmány, kivéve olyan eseteket, a mikor ez elkerülhetetlen, nem készittetett, hanem már szombaton meg szokták csinálni a vasárnapra és hétfőre szükséges takarmányt, ugy hogy a cselédnek vasárnap takarmánykészitési munkája szünetel. Ebben, mondom, tökéletesen igaza van a képviselő urnak, de megfeledkezik arról, hogy kettős ünnep is van, és megfeledkezik arról, hogy három napra szóló takarmányt előre készitení még rendes takarmánynál is lehetetlen.

Meg méltóztatik továbbá feledkezni arról is, hogy vannak oly takarmánynemek, a melyek az előlegesen elkészitést egyáltalán nem tűrik, nevezetesen egyes melaszfélék, a melyek ha állanak, fermentálódnak, s az állatok táplálására alkalmatlanokká válnak. Ezt voltam bátor a képviselő urnak a takarmánykészités szempontjából felhozott aggodalmaira megjegyezni, hozzátévén még, hogy ha valamelyik gazda a takarmánykészités jogával olyan irányban élne, a melyet sem a képviselő ur nem kiván, sem én nem kivánok, vagyis hogy a feltétlenül szükséges mértéken túlmenne, épen a jelen törvény alapján módjában van a cselédnek panaszszal élni a közigazgatási hatósághoz, az a dolgot megvizsgálja, és ha visszaélést talál, meg fogja majd tenni a maga intézkedéseit.

A képviselő urnak ez az aggodalma tehát legalább is nem egészen indokolt.

A mi Leitner Adolf képviselő urnak azt az aggodalmát illeti, hogy a »major rendbehozatala« tág kifejezés, abban tökéletesen igaza van. Bizony tág kifejezés. Csakhogy itt is megint az élet szabja meg a határokat. Mindenki, a ki gazdálkodással foglalkozik, nagyon jól tudja, hogy a major rendbehozatala alatt azt a műveletet értjük, hogy hétköznapon az a béres vagy kocsis be fog négy vagy félöt órakor, vasárnap azonban, mikor a reggeli etetést elvégezte, gereblyét és seprüt kap és a majorudvart felgereblyézi, felsepri. A majornak ez a tisztogatása olyan dolog, a melyet minden ember, a ki a gazdálkodás természetét ismeri, tud, és meg vagyok győződve, hogy a közigazgatási hatóságok egy pillanatig sem lesznek kétségben az iránt, hogy mit jelent a »major rendbehozatala« kifejezés. A ki az életet ismeri, az tudja, hogy ez a kifejezés semmiféle irányban nem kétséges.

Mezőfi Vilmos képviselőtársam felhozta még azt is, hogy kivánná a munkaszünet precziz megállapitását. Óhajnak ez nagyon szép, és én magam, mint gazda mennék bele abba legszivesebben, hogy elő legyen irva, hogy ekkortól eddig tartozik dolgozni, ekkortól eddig pedig pihenhet. Csakhogy ez a gazdaság természetével egyáltalában nem egyezik meg. Vannak esetek, a mikor a munkaidő alatt pl. egy szénaboglya elkészitéséről van szó, a melyre már épen csak a tetejét kellene rárakni. Már most minden gazda tudja, hogy talán az egész müveletnél ez a legfontosabb, mert ha be nem fejezik, eső jön rá, és akkor aztán másnap szétdobhatja majdnem a felét, szárogattathatja, ujra rakathatja, tehát olyan óriási munkát szerez magának, hogy azt tulajdonképen szavakkal ki sem lehet fejezni. Mondjuk pl. munkaidőn túl ha besötétült egy kicsit, azt mondanánk mi gazdák, hogy ezt a kazlat ne hagyjuk igy, nézzétek emberek, felhő jön, csináljuk meg a tetejét, hát én azt hiszem, minden jóravaló cseléd ezt beláthatja, megteszi szivesen, mert hiszen jóravaló gazda nem is hagyhatja ugy, ha viharra számit.

Ezáltal sérelem a cseléden nem esik, ellenben ha ez meg nem történnék, óriási nagy baj háramolnék a gazdaságra. Ugy sem fog kivánni a gazda olyant, a miért zúgolódnék a cseléd, hiszen jól tudjuk, hogy a mai viszonyok között a gazda zúgolódó cselédekkel nem szivesen dolgoztat.

Fel méltóztatott hozni azután, hogy reggel 8 órától éjjeli 1 óráig legyen munkaszünet. Hát bocsánatot kérek, vajjon reggel 8-tól éjjeli 1 óráig az az állat ne egyék, ne igyék. Azután delikát oldala is van a kérdésnek; bizonyos köztisztasági szempontokat az állatokra törvénynyel ráparancsoltatni még sem lehet. Azt megakadályozni még a t. képviselő urnak sem áll hatalmában, pedig igen hatalmas ember. Azt az állatot, azt az istállót tisztán kell tartani és igy az ilyen rendelkezés, a mely ezt kizárná, teljesen tárgytalan, az élettel abszolute nem számol és statuál egy olyan törvényes intézkedést, a melyet sehol a föld kerekségén nem lehet végrehajtani. *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baldalon.)*

Én tehát értem a t. képviselő ur aggodalmait ezen a téren és mondhatom, magam is szeretném, ha másként volna, de épen ugy, miként az iparnál is esetenként kivételes üzem áll fenn, a hol a folytonos, konzekvens, állandó munka elkerülhetetlen, ugy van ez a mezőgazdaságban is, a hol a természeti erőknek, az oktalan állatnak parancsolni nem lehet, azokkal számolni kell és semmiféle más rendszabályt nem lehet alkalmazni, csak azt, a melyet az élet ir elő és a természet törvényei szabnak meg, nem pedig egy gyakorlatiatlan törvény paragrafusai. *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Azután, hiszen pásztorok is vannak a cselédek között, a kik hónapokon át künn vannak a havasokon, az erdőkben a birkanyájjal, a gulyával, kondával, ott kell lenniök éjjel-nappal, szakadatlanul a jószággal és mégis mindegyik megtalálja a maga pihenőjét még vasárnapon kivül is, mert egyikhez is, másikhoz is felmegy a jóbarátja, felesége vagy fia és helyettesiti őt addig, a mig a városban valami dolga van. *(Felkiáltások a baloldalon: A korcsmában!)*

A mi azt a módositást illeti, hogy a munkaszünet Szent István napjára is kiterjesztessék, ehhez én készségesen hozzájárulok. *(Helyeslés.)*

Most még Molnár t. képviselőtársam határozati javaslatára vonatkozólag van szerencsém magam részéről bejelenteni, hogy én ahhoz a módositáshoz, hogy a »sátoros« szó kitöröltessék, nem járulok hozzá. *(Helyeslés a baloldalon.)* Bocsánatot kérek, a vasárnapi munkaszünet ugy is statuálva van, tehát évenként 52 vasárnap van biztositva. Már most, hogy minden apróceprő ünnepéhez az esetleg különböző vallásfelekezeteknek a gazda a maga munkásainál alkalmazkodjék, ezt én helyesnek nem tartom. Nagyon helyeslem azt, hogy minden nagyobb ünnepen, minden vallásfelekezet olyan ünnepén, a melyet az életben sátoros ünnepnek nevezünk, ünnepe legyen a cselédnek és munkaszünete legyen; de hogy mindenféle helyi ünnep megülessék, ehhez én a magam részéről nyugodt lélekkel hozzájárulni nem tudok. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

A mi a másik módositást illeti, hogy t. i. az »időről-időre« kifejezés bevétessék, hát én, daczára annak, hogy magam is katholikus ember vagyok, mégis az eredeti szöveg mellett maradnék, mert annak a gazdának sem áll érdekében, bármilyen vallásu is legyen, hogy a cseléd jével ne legyen a lehető legjobb viszonyban, és

ha már a törvény ugy is megállapitja, nem fog akadni gazda, a ki, mondjuk, havonta legalább egyszer azt a cselédet a templomba el ne eresztené. Én — igaz, hogy katholikus ember vagyok — eddig is megtettem, ezentul is meg fogom tenni, de ha nem is lennék katholikus, hanem más vallásu, akkor sem tennék másképen.

Molnár János: Katholikusok sem teszik meg mind!

Gaal Gaszton: Ezeknek előre bocsátása után hozzájárulok a szakasz eredeti szövegéhez Buza Barna képviselőtársam módositásával. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Az idő előrehaladott volta miatt csak igen röviden leszek bátor az egyes inditványokra nézve nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi Vásárhelyi Dezső képviselő urnak, a földmivelésügyi bizottság előadójának inditványát illeti, megjegyzem, hogy a napi takarmánykészitését a munkásügyi bizottság azért hagyta ki a szövegből, mert magától érthetének tartotta, hogy ez »az állatok rendes ellátása« kifejezésben benne van. Ha azonban a t. ház azt tartja, hogy ezt világosan ki kell fejezni, ez ellen részünkről észrevétel nincs.

Buza Barna t. képviselőtársam inditványát elfogadom, mert a szöveget két irányban is szabatosabbá teszi. A többi inditványokhoz azonban nem járulhatok. Mezőfi Vilmos és Leitner Adolf t. képviselősársaim inditványai gyakorlatilag kivihetetlenek volnának. Molnár János t. képviselőtársam inditványára megjegyzem, hogy e szavak »időről-időre« harmincz esztendeje benne vannak az 1876-iki törvényben. Hogy pedig a sátoros ünnepekre vonatkozzék a munkaszünet, ez épen a néppárt egyik legtekintélyesebb tagjának kivánságára történt. Most már igazán meg vagyok akadva, hogy az igen t. néppárt vezérei közül melyiket kövessem? *(Derültség.)* Hogy a sátoros ünnep micsoda, azt a köznép tudja, különben is ez bibliai kifejezés. Általában megjegyzem, hogy e szakasz felett nagyon sokat tárgyaltunk; nevezetes haladás ennek rendelkezése az eddigi helyzettel szemben. Méltóztassanak ezzel megelégedni és méltóztassanak a gazdasági gyakorlati helyzetre is némi tekintettel lenni. *(Élénk helyeslés.)* Méltóztassék tehát e szakaszt annál is inkább elfogadni, mert az ipari és mezőgazdasági munka között nagy a különbség; *(Ugy van!)* az pedig, a mit a képviselő urak kivánnak, azt jelentenné, hogy még tovább menjünk a mezőgazdasági munkánál, mint a mennyire az ipari munkánál már elmentünk. *(Ugy van!)*

Kérem e szerint Buza Barna és Vásárhelyi Dezső módositásaival a szakasznak változatlan elfogadását. *(Felkiáltások: Hát Szent István napja?)*

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. A 3. §. mindegyik bekezdése meg lévén támadva, bekezdésenként fogom a kérdést feltenni.

A 30. §. első bekezdésével szemben Molnár János képviselő ur elleninditványt nyujtott be. Méltóztatnak ennek felolvasását kivánni? *(Felkiáltások: Nem kivánjuk!)* Ha nem méltóztatnak a felolvasást kivánni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 30. §. első bekezdését a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Molnár János képviselő ur elleninditványával változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Kérem, a kik változatlanul fogadják el az első bekezdést, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Ennélfogva a 30. §. első bekezdése változatlanul fogadtatott el.

Most már az egyes módositásokat veszszük elő, a melyek e bekezdéshez nyujtattak be.

Buza Barna képviselő ur azt javasolja, hogy a második sorban a »saját« szó törlendő és helyébe teendő »a cseléd«. Kérdem: méltóztatnak-e a módositást elfogadni? *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)* E szerint kijelentem, hogy Buza Barna képviselő ur ezen módositása elfogadtatott.

Mezőfi Vilmos képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy az első bekezdés után szúrassék be a következő rész.

Egry Béla jegyző *(olvassa a módositást)*.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos képviselő urnak ezen módositását elfogadni? *(Nem!)* Kijelenthetem, hogy a képviselőház mellőzi Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását.

Ugyancsak Mezőfi Vilmos képviselő ur még egy módositást nyujtott be az első bekezdéshez, a mely módositásban azt kivánja, hogy azon szó után »ünnepein«, tétessenek e szavak: »valamint Szent István király napján mint nemzeti ünnepen«. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos képviselő ur ezen módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház Mezőfi Vilmos képviselő ur ezen módositását elfogadja. *(Felkiáltások: Nem fogadjuk el! Sokan nemet mondtunk! Szavazzunk!)* Kérem tehát azokat, a kik az eredeti szöveget tartják fenn Mezőfi Vilmos képviselő ur ezen javaslatával szemben, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Méltóztassanak helyeiket elfoglalni; most kérem, méltóztassanak azok felkelni, a kik nem tartják fenn az eredeti szöveget. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem tehát, hogy a képviselőház az eredeti szöveget tartja fenn és ennélfogva Mezőfi Vilmos képviselő ur módositása elesik. *(Mozgás balfelől.)*

Következik a második bekezdés. A 2. bekezdéshez elsősorban Vásárhelyi Dezső, a föld-

mivelésügyi bizottság előadója nyujtott be módosítást. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Csendet kérek! Ez a módosítás azt czélozza, hogy ezen szó után: »tisztán tartásán«, tétessenek e szavak: »és a napitakarmány készitésén«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az eredeti szöveget, szemben Vásárhelyi Dezső, a földmivelésügyi bizottság előadójának módositásával megszavazni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik az eredeti szöveget meg kivánják szavazni, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennélfogva kijelenthetem, hogy a képviselőház az eredeti szöveget Vásárhelyi Dezső módositásával fogadja el.

Leitner Adolf képviselő ur ugyancsak a második bekezdéshez azt a módositást nyujtotta be, hogy a második sorban ezen szavak: »továbbá a majornak rendbehozatalán« hagyassanak ki. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az eredeti szöveget Leitner Adolf képviselő ur módositásával szemben elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelenthetem, hogy a képviselőház az eredeti szöveget fogadja el Leitner Adolf képviselő ur módositásával szemben. *(Felkiáltások: Leitner is felállt! Derültség.)*

Ugyancsak a második bekezdéshez Buza Barna képviselő urnak is van egy módositása, a mely azt czélozza, hogy a második bekezdés utolsóelőtti sorában a »külön« szó után tétessék be ez a szó: »azonnali«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az eredeti szöveget megszavazni szemben Buza Barna képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik az eredeti szöveget szavazzák meg, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kijelenthetem, hogy a ház az eredeti szöveget nem fogadja el változatlanul, hanem elfogadja a második bekezdést Buza Barna képviselő ur módositásával.

Nagy György képviselő ur az utolsó bekezdéshez egy uj mondatot hozott javaslatba, s ezt kell előbb szavazás alá bocsátanom azért, mert Molnár János képviselő ur, a ki a harmadik bekezdéshez módositást nyujtott be, csak az esetre kivánja ezen módositását szavazás alá bocsáttatni, ha a Nagy György képviselő ur módositása nem fogadtatnék el. Ha tehát nem méltóztatnak elfogadni Nagy György képviselő ur módositását, a mely a következőképen szól . . .

Egry Béla jegyző *(olvassa Nagy György módositását).*

Elnök: . . . az esetben fel fogom tenni a kérdést Molnár János képviselő ur módositására. Ha pedig el méltóztatnak fogadni ezt a módositást, akkor természetesen Molnár János képviselő ur módositását nem fogom szavazás alá bocsátani. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak helyeselni a kérdés ilyen feltételét? *(Igen!)*

Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e Nagy György képviselő urnak most felolvasott módositását a harmadik bekezdés végéhez elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennélfogva Nagy György képviselő ur módositása elesik. *(Zaj.)* Csendet kérek! Most fel fogom olvastatni Molnár János képviselő urnak a harmadik bekezdéshez benyujtott következő módositását.

Egry Béla jegyző *(olvassa Molnár János módositását).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni a 30. §-nak harmadik bekezdését, szemben Molnár János képviselő urnak most felolvasott módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a bekezdést változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség.

Kijelentem, hogy a képviselőház a 30. §-nak harmadik bekezdését változatlanul, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint fogadja el, s ennélfogva Molnár János képviselő ur módositása elesik.

T. képviselőház! Minthogy a tanácskozásra szánt idő letelt, a tárgyalást most félbeszakitjuk, s annak folytatását a legközelebbi ülésre halasztjuk. *(Helyeslés.)*

Bátor leszek a t. képviselőháznak a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslom, hogy a t. képviselőház legközelebbi ülését holnap, szombaton, 1907. évi junius hó 1-én d. e. 10 órakor tartsa, s ezen ülés napirendje legyen: elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, inditvány- és interpellácziós-könyv felolvasása, és végül a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Méltóztatnak ezen napirend-javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki és az ülést bezárom. *(Felkiáltások: Éljen az elnök!)*

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Luby Géza s. k.*
naplóbiráló-bizottsági tagok.

165. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 junius 1-én, szombaton,

Justh Gyula, utóbb **Návay Lajos** elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A még el nem intézett inditványok és interpellációk jegyzékének felolvasása. — A közlekedésügyi bizottság előadója benyujtja a bizottság jelentését a vasuti szolgálati rendtartásról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az igazságügyi bizottság előadója benyujtja a bizottság jelentését a vasuti szolgálati rendtartásról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Visontai Soma interpellációja a belügyminiszterhez az amerikai »Szabadság« czimű lap kitiltása tárgyában. — Sziklay Ottó interpellációja a honvédelmi miniszterhez a pozsonyi tölténygyár tárgyában. — A miniszter válasza. — Gr. Batthyány Tivadar interpellációja a miniszterelnökhöz a Brankovics György pátriarcha ellen felmerült vádak ügyében.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza miniszterek és Bartóky József miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 10 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Egry Béla jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Darányi Ferencz, az azok ellen felszólalókat pedig Várady Károly jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Felkérem Egry Béla jegyző urat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 1907. május hó 31-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Besztercze-Naszód vármegye közönségének feliratát a kivándorlás csökkentése végett;

Szatmárnémeti város közönségének feliratát a városi törvényhatósági tisztviselők fizetésének rendezése tárgyában;

az 1848/49-es honvéd-egyletek országos egyesületének Illyés Bálint képviselő utján beadott kérvényét az 1848/49-iki honvédek érdemeinek törvénybe iktatása iránt. *(Éljenzés balfelől.)*

Javaslom, hogy mindezek a kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

A házszabályok 239. §-a értelmében bemutatom a még el nem intézett interpellációk és inditványok jegyzékét.

Felkérem Várady Károly jegyző urat, hogy a jegyzéket felolvasni sziveskedjék.

Várady Károly jegyző *(olvassa az el nem intézett interpellációk es inditványok jegyzékét).*

Elnök: Kállay Lipót, a közlekedésügyi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Kállay Lipót előadó: T. ház! A közlekedésügyi bizottság tárgyalás alá vette a vasuti szolgálati rendtartásról szóló törvényjavaslatot (Irom. 486) és azt május hó 31-én tartott ülésében ugy részleteiben, mint az igazságügyi bizottság által a törvényjavaslaton tett módositásokkal egyetemben elfogadta.

Kérem az erről szóló jelentést (Irom. 530) kinyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tűzetni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, a képviselő urak közt szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tűzetni.

Jankovics Marczell, az igazságügyi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Jankovics Marczell előadó: T. ház! Az igazságügyi bizottság a vasuti szolgálati rendtartásról szóló törvényjavaslatot (Irom. 486), valamint a magyar szent korona országai vasutas szövetségének e tárgyban benyujtott kérvényét beható tárgyalás alá vette. Van szerencsém az erről szóló jelentést (Irom. 530) benyujtani azzal, hogy a jelentést, valamint az annak mellékletét képező, az igazságügyi és közlekedésügyi bizottság egyező szövegezésében megállapitott törvényjavaslatot kinyomatni, szétosztatni és az osztályok mellőzésével napirendre tüzni méltóztassék.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ennek alapján kimondom, hogy a jelentés és a mellékletét képező javaslat ki fog nyomatni, a képviselő urak közt szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre fog tüzetni.

Következik az inditvány- és interpellációskönyvek felolvasása. Kérem Darányi Ferencz jegyző urat, hogy az inditvány- és interpellációskönyveket felolvasni sziveskedjék.

Darányi Ferencz jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nem foglaltatik.

Az interpellációs könyvben a következő bejegyzések vannak: Május 29-éről Barta Ödön a Horvátországban élő magyarok sérelmei tárgyában a magyar nyelv használata és a magyar nyelvű oktatás akadályozása miatt a miniszterelnökhöz; Junius 1-éről Gratz Gusztáv a fehér foszfor eltiltása tárgyában kötött nemzetközi egyezségnek Magyarország részéről való aláiratása tárgyában a kereskedelemügyi miniszterhez; Buza Barna a nemzetközi szocziáldemokrata párt pénzkezelésében mutatkozó gyanus jelenségek megvizsgálása tárgyában a belügyminiszterhez.

Elnök: Javaslom a t. háznak, hogy az interpellációkra az ülésszak elején hozott határozathoz képest fél kettőkor térjünk át. Méltóztatnak e javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, ugy ezt határozatképen kimondom.

Következik napirend szerint a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476) részletes tárgyalása. Következik a 31. §.

Kérem a szakasz felolvasását.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 31. §-t).*

Elnök: Az előadó urak nem kivánnak szólni. Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Gaal Gaszton!

Gaal Gaszton: T. képviselőház! A szakasz azon rendelkezéséhez, hogy a fegyvergyakorlatra bevonuló cseléd helyettesitésének költségeiért azt a cselédet terhelni ne lehessen, a magam részéről teljesen hozzájárulok, azt helyesnek tartom és elfogadásra ajánlom. Azonban a szakasznak azon rendelkezését, hogy a póttartalékos fizetését, a ki katonai kiképzésre behivatik, azon idő alatt, mig mint katona tényleg szolgál, a gazda fizesse, szóval azon állami funkcióért, a melyről a gazda abszolute nem tehet és a mely egyedül az állam terhét kell, hogy képezze, a gazda terheltessék: ezt már jogosnak, méltányosnak, helyesnek el nem ismerhetem, annál kevésbbé, mert épen a kisgazdákra nézve származik ebből a legtöbb kellemetlenség, hiszen a póttartalékosok legtöbb esetben nőtlenek, nőtlen cselédeket pedig leginkább a kisgazdák tartanak. Ez a rendelkezés tehát főképen a kisgazdákat terheli. Ennélfogva tisztelettel javaslom, hogy a póttartalékosokra vonatkozó rész e szakaszból töröltessék. E czélból van szerencsém a következő módositást benyujtani:

Az első és második sorból e szavak: »mint tartalékos fegyvergyakorlatra, vagy mint póttartalékos katonai kiképzésre vagy« törlendők. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? Szólni senki sem kiván . . .

Mezőfi Vilmos: T. ház! Egy rövid inditványom van e szakaszhoz. Én t. i. teljesen meg vagyok elégedve e szakasz rendelkezéseivel és azokat a cselédekre üdvösnek tartom. Azonban csodálom, hogy miért épen az éves, nős vagy családos cselédekre vonatkozik e szakasz jótétménye, holott a hónapos cselédek is igényt tarthatnának erre, mivel őket is behivhatják. És nem értem, hogy az 1. §-nál miért ragaszkodott a földmivelésügyi miniszter ur ahhoz, hogy a hónapos cselédek is e törvény alá tartozzanak. Röviden azt javaslom tehát, hogy az első sorból e szavak: »az éves« hagyassanak ki, mert azt óhajtanám, hogy a hónapos cselédek is, a menynyiben behivatnak, részesüljenek e szakasz jótéteményeiben.

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Nem!)* Ha senki szólni nem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Gaal Gaszton t. képviselő ur módositásához azon indoknál fogva, a melyet ő előadott, hozzájárulok. Mezőfi t. képviselőtársam inditványát azonban nem fogadhatom el, mert ha elfogadnám, akkor az a lehetetlen helyzet állna elő, hogy valaki egy hónapra van beszegődve és a gazda hat hétig tartoznék utána fizetni. *(Ugy van!)* Kérem, méltóztassék ezen inditványt elvetni.

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Miután a 31. §-hoz két módositás adatott be, feltesszem a kérdést, hogy szemben Gaal Gaszton és Mezőfi Vilmos képviselő urak módositásával, elfogadja-e a ház a 31. §-t változatlanul a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik elfogadják változatlanul a 31. §-t, méltóztassanak felállani. *(Meg-*

történik.) Kisebbség. Kijelentem tehát, hogy a 31. §-t nem kivánja a képviselőház változatlanul elfogadni.

Most fel fogom tenni a kérdést azon két módositásra nézve, a mely a 31. §-sal szemben benyujtatott. Első sorban kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni Mezőfi Vilmos képviselő urnak azt a módositását, hogy a 31. §. első sorából ezen két szó: »az éves« kihagyassék, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennélfogva kijelentem, hogy Mezőfi Vilmos képviselő ur módositása elesik, és igy az a két szó, melyet törölni kivánt, benne marad a szövegben.

Kérdem most már a t. házat: méltóztatik-e Gaal Gaszton képviselő urnak azon módositását, hogy a 31. §-ból a következő szavak: »mint tartalékos fegyvergyakorlatra, vagy mint póttartalékos katonai kiképzésre vagy« töröltessenek, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik Gaal Gaszton képviselő ur ezen módositását elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem tehát, hogy a módositást a ház elfogadta, és igy a 31. §-nak szövegéből Gaal Gaszton képviselő ur inditványához képest az általam imént jelzett szavak ki fognak hagyatni.

Következik a 32. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa 32. §-t).*

Elnök: Az előadó urak nem kivánnak szólni.

Darányi Ferencz jegyző: Molnár János!

Molnár János: T. képviselőház! A 32. §-nak első bekezdéséhez volna észrevételem és módositásom, és pedig azért, mert ugy vélem, hogy ezen szakasz első bekezdése surlódásokra fog alkalmat és okot adni, a mely surlódásoknak levét a szegény cselédek fogják meginni.

Egyetlenegy példával fogom ezt illusztrálni: ex uno disce omnes! Mikor komáromi plébános voltam, tapasztaltam ezt. A komáromi plébániának ugyanis a jobb oldalon öt filiája van, a mely filiák közül az egyik kisközség, a többi majorság, puszta, ámbár elég nagy területüek, mert hiszen a t. földmivelésügyi miniszter urnak latifundiuma is ott terül el.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Fájdalom, nincs! *(Derültség).*

Molnár János: Tehát ezen öt filia közül csak egyben, a községben van iskola. Az egyik nagybirtokosnak — de nem a t. miniszter urnak — majorságából mintegy 19 vagy 23 — nem tudom, nem emlékszem pontosan a számra, körülbelül ennyi — iskolaköteles járt a dunaujfalusi iskolába, vagyis az egyetlen községbe, a hol iskola volt és pedig katholikus.

Midőn én azután azt követeltem az illető földbirtokos urtól, hogy mivel cselédeinek gyermekei ilyen nagy számmal járnak abba az iskolába, tessék az iskolának költségeihez hozzájárulni, ő ezt megtagadta. Akkor én per utjára vittem a dolgot, — egész a miniszteriumig kellett felebbezni — és allegáltam, kimutattam, hogy 19 vagy 23 iskolaköteles gyermek jár onnan iskolába, jogos és méltányos tehát, hogy fizessen is arra az iskolára. Erre több hónap multán — mert sokáig tartott ez az ügy — beadványt nyujtott be az illető földbirtokos a miniszteriumba, a melyben egészen hiven azt allegálta, hogy az ő pusztájáról csak egyetlenegy, vagy kettő, — erre sem emlékszem már egészen tisztán — szóval csak néhány iskolaköteles jár abba az iskolába, mert időközben ahány gyermekes cselédje csak volt, azt mind szélnek bocsátotta. Ime tehát, igy járhatnak akárhányszor olyan cselédek, a kiknek gyermekeik vannak, t. i., hogy vagy elküldi őket a gazda vagy fel sem fogadja. Hát még mit csinálnak majd a sokgyermekes cselédek! A sokgyermekes cselédek majd azt nyerik, hogy majorságról-majorságra, pusztáról-pusztára fognak vándorolhatni és senki sem fogja őket felfogadni épen gyermekeik sokasága miatt.

Mert, t. képviselőház, méltóztassék azt meggondolni, hogy az iskola tandija akárhány helyütt nem egy pár krajczár, hanem 2—3—5 forint. Már most legyen annak a cselédnek öt gyermeke, a kiket iskoláztatnia kell, pedig akárhányszor van hat-hét, sőt több is, már akkor az öt gyermek után 50 korona jár évenként, a mit a cseléd bérén kivül kell majd fizetnie a gazdának. Tehát nagyon természetes, hogy igen meg fog nehezedni ezeknek a szegény cselédeknek a helyzete, és ugy járnak majd, mint a városokban a sokgyermekes szülők, hogy t. i. mennek házról-házra és senki sem akarja őket befogadni, épen mert sok gyermekük van. Azért tehát azt kérném, hogy ennek a szakasznak az első bekezdése teljesen töröltessék és nem félek attól, hogy ezért a kultura szenvedni fog, t. i. azon gyermekeknek a kulturája, mert nincs széles Magyarországon egyetlenegy iskola sem, a hol az igazán szegényeket, pl. a cselédeknek is egészen szegény gyermekeit tandij nélkül be ne fogadnák, vagy egyáltalában ne tandijmentesitenék. Ezért azt inditványozom, »hogy a 32. §. első bekezdése töröltessék«. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Mielőtt a tanácskozást folytatnók, be kell hogy jelentsem, hogy a földmivelésügyi miniszter urnak halaszthatatlan teendői miatt el kellvén távoznia, azon kérést terjeszti a házhoz, hogy a házszabályok 214. §. értelmében Mezőssy Béla államtitkár urnak adassék meg a jog, hogy a felvilágositásokat megadhassa a miniszter ur helyett távollétének ideje alatt. Méltóztatnak hozzájárulni? *(Helyeslés.)*

Ki következik.

Darányi Ferencz jegyző: Ernszt Sándor!

Ernszt Sándor: Ezen szakaszhoz a következő módositást van szerencsém ajánlani *(olvassa):*

»Az első bekezdés második mondata törlendő. Az első mondat után felveendő ez a szöveg: »ez a kötelezettség nem terheli a gazdát ott, a hol a cselédek gyermekei tandijmentességben részesülnek«.

Ezen javaslatomat nagyon röviden vagyok bátor megokolni. Hivatkozom azokra, a miket az általános vita alkalmával Csernoch János t. képviselőtársam itt erre a szakaszra vonatkozólag elmondott. Ha a szakasz azon rendelkezései, a melyek itt előttünk fekszenek, fentartatnának teljességükben, akkor én ezt a rendelkezést illiberálisnak és lelkiismereti szempontból sérelmesnek tartanám. Azért kérem, méltóztassék módosításomat elfogadni.

Molnár János t. képviselőtársammal szemben nem tudok teljesen osztozni az ő véleményében. Azok, a miket elmondott Molnár János képviselőtársam, állanak az egész vonalon, végig az összes jóléti intézményekre. Nekünk, ha logikusan akarnánk eljárni, az ő érvelése következtében az egész vonalon végig el kellene hagynunk a jóléti intézményeket. Arra pedig nincsen kedvünk, hogy a jóléti intézmények elhagyásával ezt az egész törvényjavaslatot megszavazzuk.

Elnök: Ki következik?

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: Az eredeti szakasz sokkal jobb, mint az a módositott szöveg, a mely a munkásügyi bizottság szövegezésében előttünk fekszik, mert az eredeti törvényjavaslat idevonatkozó szakasza azt mondta, hogy az esedékes községi és egyházi adó felét továbbá a cseléd iskolaköteles gyermekei után az elemi iskola beiratási- és tandijának felét tartozik a gazda viselni, azonban a földmivelésügyi és munkásügyi bizottság szövegezéséből az egyházi és községi adó kimaradt és csak az maradt meg, hogy az iskolai tandijat köteles fizetni.

Én az általános vita során bátor voltam igazolni, hogy a cselédnek mily kevés készpénzfizetése van. Maga Gaal Gaszton t. képviselőtársam is csak 110—120 koronát vett fel ezen a czimen kimutatásába. Kezembe került Szeberényinek, a békéscsabai tiszteletes urnak egy most kiadott könyve, a melyből nem akarok idézni, de a melyet Gaal Gaszton t. képviselőtársamnak rendelkezésére bocsáthatok. Ebben 40—50—60 koronás évi fizetésű cselédek szerepelnek és ezek képezik a többséget.

Kérésem egész röviden az, hogy tekintettel a cseléd készpénzfizetésének csekély voltára; tekintettel arra, hogy neki arra a pár garasra szüksége van; mondja ki a t. képviselőház, hogy a cselédekre vonatkozólag megvalósitja a létminimumot és az adómentességet annak kimondásával, hogy ugy az állami, mint a községi és egyházi adókat, valamint az iskoláztatási költséget is ott, a hol nincs tandijmentesség, a gazda viseli.

Elismerem, hogy ez a kisgazdákra nézve sulyos teher lenne; én tehát arról gondoskodnám, ha a t. ház ehhez hozzájárulna, hogy egy határozati javaslatban utasitsuk a kormányt, hogy rövid záros határidő alatt olyan törvényjavaslattal lépjen a t. ház elé, a mely a mezőgazdasági munkások és cselédek teljes adó- és teljes tandijmentességét biztositaná.

Ha a t. képviselőház ezen határozati javaslatomat megszavazza, akkor a kormány köteles lesz ezen törvényjavaslatot elénk terjeszteni és én meg vagyok győződve arról, hogy ez az állami financziák legkisebb megbolygatásával sem fog járni. Az a cseléd, a ki eddig két vagy négy korona évi kereseti adót fizetett, ennek fizetése alól felmentetik; felmentetik azon községi adó alól is, a mely ugyis kevés volt és a melyet sok helyen eddig sem fizetett, valamint az egyházi adó fizetése alól is, a melyet szintén csak az ország kevés részében fizetnek.

Igy megmentjük a gazdát, megmentjük a cselédeket, és egy lépéssel előre haladunk a modern államok sorában, a melyekben a létminimum már biztositva van.

Minden bővebb indokolás nélkül bátor vagyok tehát módositásomat és a határozati javaslatot felolvasni és azoknak szives elfogadását kérni *(olvassa)*: »Az első bekezdés hagyassék ki, és helyébe a következő szöveg tétessék: »A gazda tartozik viselni a bérbe való betudás nélkül a cselédre e minőségében kivetett s a szolgálati idő alatt esedékes állami, községi és egyházi adóknak teljes összegét, továbbá a cseléd iskolaköteles gyermekei után az elemi iskolai beiratási dij és tandij teljes összegét.« — »Határozati javaslat: Utasitja a ház a kormányt, hogy legfölebb hat hó leforgása alatt oly értelmü törvényjavaslatot nyujtson a képviselőház elé, a melynek értelmében a mezőgazdasági munkások és cselédek minden néven nevezendő állami és községi adó fizetésétől mentesittetnek és gyermekeik részére a tandijmentesség biztositttatik.«

Elnök: Ki következik szólásra?

Várady Károly jegyző: Leitner Adolf!

Leitner Adolf: T. ház! *(Halljuk!)* A 32. §. arról szól, hogy meg legyen adva a cselédnek a lehetőség, hogy gyermekeit iskoláztassa, vagyis gondoskodni akar arról, hogy a cselédek gyermekei is megszerezhessék az állam minden polgárára nézve nélkülözhetetlen ismereteket. Ezen notorius állami feladatot a javaslat egyszerüen átruházza másra, még pedig nem egy községre vagy testületre avagy egyesületre, hanem magánosokra, arra, a ki véletlenül a kezeügyébe esik. Molnár János t. képviselő ur igen szépen kifejtette, hogy ennek milyen konzekvenciái lesznek. Teljesen osztozom az ő nézetében; megnehezitjük a gyermekekkel megáldott cseléd sorsát, a helyett, hogy könnyitenénk rajta. Kijelentem, hogy készséggel hozzájárulok Molnár János kép-

viselő ur javaslatához, mert jobbnak tartom annál, mintsem hogy ha e rendelkezés törvénybe iktattatik. Azonban, mivel kevés reményem van arra, hogy az elfogadtassék, a magam részéről is kénytelen vagyok egy inditványt tenni, még pedig azon alapon, hogy az állam ott, a hol iskolája van, kétségtelenül csak kötelességét teljesiti. ha a cseléd gyermekei részére a beiratási és tandijat elengedi.

Mert hiszen, a mikor mindig azt hangoztatjuk és mindig arra törekszünk, hogy az ingyenes állami népoktatás megvalósittassék, akkor azt hiszem a legkevesebb, a mit az állam tehet, az, hogy a gazdasági cselédek gyermekei részére már most kimondja, hogy az állami iskolákban sem beiratási-, sem pedig tandijat nem fizetnek.

Én tehát — nem akarván a javaslattal hosszasabban foglalkozni — azt az inditványt teszem, módosittassék a javaslat akként, hogy a gazda csak ott köteles a cselédek gyermekei után beiratási- és tandijat fizetni, a hol állami iskola nincsen. Ellenben mondjuk ki azt, hogy állami iskolában a gazdasági cselédek gyermekei sem tandijat, sem beiratási dijat nem fizetnek.

Módositásom következőképen szólna *(olvassa)*: »A gazda, a bérbe való betudás nélkül, viselni tartozik az éves cseléd iskolaköteles gyermekei után az elemi iskolai beiratási- és tandijat ott, a hol állami népiskola nincsen. A gazdasági cselédek gyermekei állami elemi népiskolában sem beiratási, sem tandijat nem fizetnek.« *(Helyeslés a középen.)*

Lázár Pál: Helyes!

Elnök: Ki következik szólásra?

Várady Károly jegyző: Suciu János!

Suciu János: T. ház! E szakasz első bekezdésének azon kitételét, hogy csak akkor fizessen a gazda a cseléd gyermekeiért tandijat, ha az állami iskolába jár — ott, a hol állami iskola van — egyébként pedig nem: igazságtalannak és czélra nem vezetőnek tartom, azért egy módositást fogok ahhoz beadni.

A javaslat 32. §-a szerint ott, a hol állami iskola van, a beiratási és a tandijat csak akkor köteles a gazda fizetni, ha a cseléd gyermeke az állami iskolába jár. Én az iskolák között ilyen rangfokozat megállapitását, a gazda fizetési kötelezettsége szempontjából, igazságtalannak tartom. És méltóztassék elhinni: jöhetnek olyan idők, merülhetnek fel az életben olyan esetek, a mikor a javaslat ezen intézkedésére a való élet keservesen reá fog czáfolni.

Lehet egy nagy községben állami iskola, de azt esetleg annyi iskolaköteles fiu, általában: gyermek, látogatja, hogy az teljesen megtelvén, többet nem fogadhat be falai közé. Vagy pedig egy-két nappal lekésik a cseléd gyermeke a beiratástól, s akkor már nem veszik fel abba az állami iskolába gyermekét.

Példaképen csak az aradi liczeumot említem, a hol ha a szülő az első vagy második napon nem iratja be gyermekét az első osztályokba, a harmadik napon már máshová viheti, mert abba a gimnáziumba már nem kerül be. Ugyanez az eset megtörténhetik egy állami iskolánál is, és a cseléd azért, mert a beiratástól lekésett, — tudjuk, hogy a gazdának épen szeptember első napjaiban van a legnagyobb szüksége cselédjére, akkor áll leginkább érdekében, hogy az ne távozzék el a gazdaságból — a törvény intézkedése folytán aztán a cseléd, mert az állami iskolában már nem kapott helyet gyermeke részére, kénytelen azt községi vagy felekezeti iskolába vinni, és most már fizetheti a dijakat. Ugy látom, a törvényjavaslat e mondatának ez a czélja. *(Ellenmondások a baloldalon.)*

A községi iskolában a gyermek ugyanazon tanitásban részesül, mint az állami iskolában, a kettő között különbség nincsen, sőt a községi iskola esetleg jobb is lehet, mint az állami. *(Ellenmondások.)*

Egy hang *(a baloldalon)*: Olyan nincsen!

Suciu János: És a községi iskolában már a szegény cselédnek kell fizetnie a beiratási- és a tandijat. Ezt én igazságtalannak tartom.

T. ház! Még nagyobb az igazságtalanság a nemzetiségi iskolákkal szemben. *(Mozgás. Zaj.)* Végre is az a nemzetiségi iskola: felekezeti iskola is. Az is nagy áldozatokat hoz, a mikor a kulturát terjeszti. *(Zaj. Ellenmondások.)* Bocsánatot kérek, már egyszer megmondtam, hogy tessék disztingválni. Ha valahol visszaélés van: tessék azt a visszaélést büntetni, de hát az iskolát, mint olyant azért, mert felekezeti, ne tessék üldözni, mert sok századon át a felekezeti tanintézetek egyedüli fentartói és terjesztői voltak a kulturának Magyarországon. *(Felkiáltások balfelől: De nem a magyarnak!)* A kultura az mindig kultura marad. Azért én módositást ajánlok, mely szerint ezen szakasz első bekezdésének második mondata *(olvassa)*: »Ott, a hol állami iskola van, a beiratást és tandijat csak akkor köteles a gazda fizetni, ha a cseléd gyermeke az állami iskolába jár« kihagyassék. Ajánlom elfogadásra.

Elnök: Szólásra senki nincsen feljegyezve; ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Az államtitkár ur kiván nyilatkozni.

Mezőssy Béla államtitkár: T. képviselőház! A 32. §-hoz beadott módositásokra nézve . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Nagyon kérném, méltóztassék egy kissé hangosabban beszélni, vagy erre fordulni; egy szót sem hallunk.

Mezőssy Béla államtitkár: . . . a következő megjegyzéseket van szerencsém tenni. Elsősorban Molnár János igen t. képviselőtársam a 32. §. első bekezdésének első mondata kihagyását kérelmezi. *(Halljuk! Halljuk!)* Miután ez a kérés a második mondatra vonatkozólag Ernszt Sándor képviselőtársam inditványával azonos,

erre a második mondatra ott kívánom megtenni megjegyzéseimet. *(Halljuk! Halljuk!)* Először tehát csak az első mondatra vonatkozólag kívánom kifejteni nézeteimet, mert e tekintetben Molnár János képviselőtársam inditványa nem azonos Ernszt Sándor t. képviselőtársam inditnyával.

Molnár János t. képviselőtársam azon indokból kívánja ezen mondat kihagyását, mert attól tart, hogy ha ez változatlan szöveggel igy vétetik fel, előfordulhat az, hogy a sok gyermekkel megáldott cselédek nem fognak alkalmazást találni. Méltóztassék megengedni, *(Halljuk! Halljuk!)* de én ezen aggodalmat általánosságban nem oszthatom; nem pedig azon indokból, *(Halljuk! Halljuk!)* mert ezen intézkedés . . .

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak; egy szót sem lehet az államtitkár ur beszédéből hallani. Méltóztassanak csendben lenni.

Mezőssy Béla államtitkár: . . . egyes vármegyékben nagyon sok gazdaságban már is életbe van léptetve és semmiféle akadály nem merült fel e tekintetben a sokgyermekű cselédek felfogadásával

Különben is méltóztassék megengedni, de ez idő szerint tudjuk, hogy oly nagymérvű cselédszükséglet és hiány van Magyarországon, hogy a magyar gazdaközönség nincs abban a helyzetben, hogy válogathasson az egy, két vagy három gyermekkel megáldott cseléd között; örül, ha egyáltalában cseledet kap.

Molnár János: A törvényt nem mára hozzuk!

Mezőssy Béla államtitkár: Nagyon fognék örülni, ha t. képviselőtársamnak e megjegyzése, hogy a törvényt nem mára hozzuk, a jövőben annyiban változást jelentene, hogy a cseléd-viszonyok kedvezőbbre fordulnának, hogy mindig több és több cseléd fog majd a jövőben a gazdaközönség részére rendelkezésre állani. Erre azonban abszolute semmi reménység és kilátás nincsen. Méltóztassék megnézni a külföldi gazdasági viszonyokat és meg méltóztatnak látni, hogy a mezőgazdasági üzem fokozatosan ugy fejlődik, hogy az egyes üzemekben alkalmazott cselédeknek létszáma évről-évre nem emelkedik, hanem a gépek beszerzése folytán fokozatosan csökken. Ezt az irányt fogjuk mi is követni.

A mi ezen szakasz indokolását illeti, bennünket ennek a kérdésnek a felvetésénél tisztán és kizárólag az a körülmény vezetett, hogy Magyarországon, sajnos, az analfabeták száma óriási. Ez nem annyira közgazdasági, mint inkább közoktatásügyi érdek.

T. képviselőtársam hivatkozott arra: hogyan fogja fizetni az a gazda a cseléd után a neveltetési összeget, a mely egyes esetekben fejenként 10 koronára rug, tehát 50 korona is lehet, a mi oly horribilis összeg, a melyről ez idő szerint nincsen tudomásunk. A mi statisztikai adataink nem igazolják, hogy a cseléd gyermekei után fejenként tiz koronát kellene fizetni; de ha ez áll, t. képviselőtársam, akkor ugyanazzal a joggal felvethetné a kérdést: hogyan fizethesse az a cseléd a sajátjából az 50 koronát, holott épen egyik t. képviselőtársunk felszólalásából látjuk, hogy egyes vármegyékben a cselédek összes készpénzfizetése 50 K.

Molnár János: A cselédnek elengedik, de a gazdának nem!

Mezőssy Béla államtitkár: Épen erre a megjegyzésre vonatkozólag áttérek most már Ernszt Sándor t. képviselő ur inditványára. *(Halljuk! Halljuk!)* Épen az ő inditványa célozza azt, hogy ez a kötelezettség ne terhelje a gazdaközönséget ott és azokban az iskolákban, a hol eddig is a cselédek gyermekei tandijmentesek voltak. Tehát csak ott lesznek kénytelenek fizetni a gazdák a cselédek helyett a tandijat, a hol eddig sem voltak a cselédek gyermekei tandijmentesek. Ez felfogásom szerint bizonyos ösztönzés lesz arra vonatkozólag, hogy az illető gazdák ott, a hol kénytelenek lesznek a cselédek helyett tandijat fizetni, befolyásukkal és tekintélyükkel oda fognak hatni az illető felekezeti iskolánál, hogy a kötelező tandijmentesség kimondassék. Eddig nem volt speciális érdek, a mely őket ebben az irányban késztette volna. De ha ez a kötelezettség rájuk fog hárulni, akkor gondjuk lesz arra, hogy az, a mi a legtöbb felekezeti iskolában ma már tényleg megvan, a kötelező tandijmentesség mindenütt kimondassék. Ezzel mi nagy kulturális érdeket kivántunk szolgálni.

Méltóztatik talán visszaemlékezni azokra a nyilatkozatokra, a melyeket ebben az ügyben a közös pártértekezleten a t. közoktatásügyi miniszter ur tett, a melyeket ujból felsorolni nem kivánok, de a melyekre való tekintettel is tisztelettel kérem ennek a szakasznak benthagyását.

A mi Ernszt Sándor t. képviselő ur inditványát illeti, ahhoz magam részéről hozzájárulok, *(Helyeslés.)* hogy t. i. az 1. §. második mondata kihagyassék és e helyett ez vétessék fel: »e kötelezettség nem terheli a gazdát ott, a hol a cselédek gyermekei tandijmentességben részesülnek«.

Minthogy Suciu t. képviselő ur inditványa is tulajdonképen a második mondat kihagyását czélozza és ennyiben Ernszt Sándor t. képviselő ur módositásával azonos, az ő inditványa természetesen elesik Ernszt Sándor t. képviselő ur inditványának elfogadásával. *(Helyeslés.)*

Hátra van még Leitner Adolf t. képviselőtársam inditványa, a mely bizonyos mértékben Molnár János t. képviselőtársaméval volna azonos; minthogy azt nem fogadhattam el, a kifejtett okokból kifolyólag, sajnálatomra, Leitner t. képviselőtársam inditványához sem járulhatok hozzá.

Legmesszebb megy Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam inditványa. Nevezetesen a t. képviselő ur egy általam is kivánatos dolgot akarna a cselédtörvény keretében megvalósitani, a mennyiben a létminimum kérdésének szabályozását akarja ő a cselédtörvény keretében rövid uton elintézni. Méltóztassék megengedni, ez a dolog egyáltalán nem tartozik e törvény keretébe. A koaliczióban lévő összes pártok programmjában igenis benne van a létminimum kérdése, benne van oly irányban, hogy az adóreform, a mely a magyar munkástömegeket, tekintet nélkül arra, hogy azok mezőgazdasági vagy ipari munkások, tehát a nagytömegeket bizonyos kereseti mértéken alul az adótól mentesiteni kivánja.

Hogy ez a közérdekü czél megvalósittassék, azt, ugy hiszem, minden magyar képviselő pártkülönbség nélkül a legmelegebben óhajtja. De hogy a létminimum kérdését speczialiter mezőgazdasági munkásokra vonatkozólag az adómentesség tekintetében ennek a törvénynek keretében oldjuk meg, ez oly kisérlet lenne, a mely mindenesetre a más foglalkozási ágak körében, az ipari és kereskedelmi alkalmazottak körében jogos izgatottságot és nyugtalanságot keltene. Igy tehát ebből az indokból javaslatának e részéhez hozzá nem járulhatok.

A mi pedig azt illeti, hogy határozatilag kötelezze a ház a kormányt, hogy hat hónap alatt a létminimumnak törvényileg való szabályozására vonatkozólag a javaslatokat adja be, ez megint oly túlzott kivánság, hogy itt ilyen öt-hat vagy nyolcz hónapra szóló fix határidőben megállapitott terminusokkal dolgozni nem lehet. A czélt magát helyeslem, azt a miniszterelnök ur programmjában mint megoldandó feladatot ki is tűzte, és meg vagyok győződve, ha az adóreformmal ide fog jönni, ennek integráns része lesz az, a mit mindannyian helyeslünk, t. i. hogy a létminimum kérdése megoldassék.

Ezen indokokra tekintettel kérem, hogy Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam határozati javaslatát elfogadni ne méltóztassék.

Elnök: Az előadó urak szólni nem kivánván, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 32. §-nak meg nem támadott részét változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a 32. §-nak meg nem támadott részét változatlanul elfogadja.

A 32. §. első bekezdésével szemben Molnár János és Mezőfi Vilmos képviselő urak törlési inditványt adtak be. Elsősorban tehát arra fogom a kérdést feltenni, hogy méltóztatnak-e az eredeti szakaszt, szemben a törlési inditványokkal, elfogadni, igen vagy nem? Azután, ha a törlési inditványt méltóztatnának elfogadni, akkor fel kell, hogy tegyem a kérdést Mezőfi Vilmos képviselő ur uj szövegére, a melyet az első bekezdés helyébe hoz javaslatba. Molnár János képviselő ur nem hoz javaslatba uj szöveget, ő csak törlést inditványoz. Ha pedig méltóztatnak az eredeti szöveget elfogadni, akkor fogom a többi beadott módositásokra nézve a kérdést feltenni.

Méltóztatnak a kérdés ilyetén feltevésébe belenyugodni? *(Helyeslés.)* Ha igen, akkor kérdem a t. házat: méltóztatnak-e a 32. §. első bekezdését, szemben Molnár János és Mezőfi Vilmos törlési inditványával, elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik az első bekezdést változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház a 32. §. első bekezdését változatlanul elfogadja, szemben Molnár János és Mezőfi Vilmos képviselő urak ellen inditványával.

Most már . . . *(Zaj balról.)* egy kis türelmet kérek, hogy az inditványokat összeszedjem. Nem akarnék olyan hibába esni, a melybe sok képviselő esni szokott, mikor nem figyelnek. *(Derültség.)*

A második mondat kihagyását három képviselő hozza javaslatba. Az egyik Ernszt Sándor, a második Leitner Adolf, a harmadik Suciu János képviselő ur. Ernszt Sándor képviselő ur az első mondat után uj szöveget hoz javaslatba, a mely igy szól. Kérem, tessék felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Suciu képviselő ur csak kihagyást inditványoz, uj szöveget nem hozott javaslatba. Leitner Adolf képviselő ur azonban a második mondat helyére szintén hozott javaslatba uj szöveget. Kérem annak felolvasását.

Egry Béla jegyző *(olvassa)*.

Elnök: Most a kérdést ugy fogom feltenni, — természetesen házszabályszerüen az eredeti szövegre — hogy ha méltóztatnak a 32. §. első bekezdésének második mondatát változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, akkor mind a három most felolvasott módositás el fog esni. Ha pedig nem méltóztatik változatlanul elfogadni az első bekezdés második mondatát, akkor szembe fogom állitani Ernszt Sándor képviselő ur javaslatát Leitner Adolf képviselő úr javaslatával, mert az egymásnak ellentmond és mind a kettőt elfogadni nem lehet.

Méltóztatnak belenyugodni abba, hogy a kérdést igy tegyem fel? *(Igen!)*

Akkor kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 32. §. első bekezdésének második mondatát változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul elfogadják a munkásügyi bizottság szövegezése szerint a 32. §. első bekezdésének második mondatát, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Ennélfogva a ház nem fogadja el a 32. §. első bekezdésének második mondatát.

Most már kérdezem: méltóztatik-e Ernszt Sándor képviselő urnak általam előbb ismertetett módosítását, vagyis uj szövegét elfogadni, szemben Leitner Adolf képviselő ur módosításával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek . . .

Leitner Adolf: A kérdés feltevéséhez kérek szót.

Elnök: A kérdés feltevéséhez előbb méltóztatott volna szólni. Én megkérdeztem a házat, belenyugszik-e abba, hogy a kérdést igy tegyem fel, a ház abba belenyugodott; most tehát már nem engedhetem meg ehhez a hozzászólást. *(Helyeslés)*

Kérem tehát azokat, a kik Ernszt Sándor képviselő ur módosítását, szemben Leitner Adolf képviselő ur módosításával elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik)* Többség. Kijelentem ennélfogva, hogy a képviselőház elfogadja Ernszt Sándor képviselő ur módosítását. *(Felkiáltások balfelől: Ellenpróbát kérünk!)* A többség egészen világos volt s kimondtam a határozatot is. Az ellenpróba különben is csak arra szolgál, hogy a ház elnöke, ha különben nem tudja magát tájékoztatni, magát jobban tájékoztassa. Itt azonban kétségenkivüli volt a többség. Ennélfogva Leitner Adolf képviselő ur módosítása elesik.

Most tehát a 32. §. első bekezdésének második mondata helyett Ernszt Sándor képviselő urnak szövege fog beiktattatni a javaslatba.

Több módosítás nem nyujtatott be, de Mezőfi Vilmos képviselő ur még a következő határozati javaslatot adta be. Kérem Várady Károly jegyző urat, hogy azt felolvasni sziveskedjék.

Várady Károly jegyző *(olvassa a határozati javaslatot)*.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos képviselő urnak most felolvasott határozati javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kérem most azokat, a kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház nem fogadja el Mezőfi képviselő ur határozati javaslatát.

Következik a 33. §.

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a 33. §-t)*.

Elnök: A munkásügyi bizottság előadója kiván szólni. *(Zaj.)* Csendet kérek!

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Az imént felolvasott 33. §. az a szakasza a törvényjavaslatnak, a mely körülbelül a legélesebb és legtöbb oldalról jövő támadásoknak volt kitéve. Épen azért méltóztassék megengedni, hogy erre a szakaszra vonatkozólag röviden előadjam a munkásügyi bizottságnak álláspontját és utaljak azokra az indokokra, a melyek elhatározásunkban bennünket vezettek. *(Halljuk! Halljuk!)*

A 33. §. megadja a gazdának a jogot, hogy cselédjét megdorgálhassa, ha ez kötelessége ellen vét, és hozzáfűzi azt a kijelentést, hogy ha ezen megdorgálás mint vétség, illetőleg talán mint büntény is a hatóság elé kerülne, ott az a vélelem állittassék fel, hogy ez a gazda részéről nem sértő szándékkal történt. Ez az intézkedés egyébiránt benne volt az 1876. évi törvényben is, a mely, azt hiszem, ezt egy régibb, még 1810-ben keletkezett porosz törvényből vette át.

A 33. §-nak ezen intézkedéséhez fűzték azok, a kik támadták ezen szakaszt, az u. n. kétféle becsület statuálásának vádját. Én, mióta előadója vagyok ennek a javaslatnak, a mely itt már meglehetős hosszu idő óta tárgyaltatik, több izben, több alkalommal igyekeztem teljesen higgadtan, teljesen objektive ujból és ujból átgondolni ezt a szakaszt és azokat a következményeket, a melyek belőle folynak és azt láttam, hogy ha valaminek nincsen abszolute alapja, akkor nincs alapja azon vádnak, hogy e szakasz kétféle becsületet igyekeznék megállapitani, egyiket mondjuk az uraknál, a másikat pedig a cselédeknél vagy a parasztoknál.

A kétféle becsület megállapitása nézetem szerint kétféle módon történhetnék: ha az egyes osztályokra vonatkozólag a becsületsértésnél külön kritériumokat állitanánk fel, a mi azonban — azt hiszem, ezt el kell ismerni — ebben a szakaszban nem történik, vagy pedig ha azonos kritériumok mellett különböző büntetéseket állitanánk fel, a mi azonban ezen szakaszban szintén nem történik.

Én tehát a magam részéről — mondom — kénytelen vagyok ezt a vádat, mely a 33. §. ellen emeltetett, teljesen alaptalannak kijelenteni.

A mit ezen szakasz statuál, az semmi egyéb, mint hogy a panaszt tevő félnek vállára rójja az onus probandi-t, a bizonyitás terhét; ezzel azonban nem lehet azt mondani, hogy reá nézve másféle vagy lealacsonyitó becsület kritériumát állapitaná meg.

Felhozatott ezen 33. §. védelmére az, a mit már emlitettem, hogy egy 1810-ből eredő porosz törvényben ugyanez a rendelkezés foglaltatik. Erre azonban a másik oldalról azt mondották, hogy épen mivel ez egy százéves törvényből van idézve, épen azért ez itt ránk nézve döntő körülmény gyanánt nem szerepelhet, mert hiszen a haladó kor ezt az álláspontot már túlhaladta.

Én azonban bátor vagyok utalni arra, hogy a 70-es években hozott német birodalmi büntetőtörvénykönyvnek 193. §-ában teljesen analóg intézkedés foglaltatik azzal, mely a porosz Gesindeordnungban, illetőleg a jelen javaslat 33. §-ában benne van. Ez nem léptette amazt hatályon kivül, csak helyettesitette egy intézkedéssel, a melyet ha a törvényhozás a mostani

szöveg helyére akarna iktatni a mi törvényünkbe, én ehhez a magam részéről hozzájárulnék.

Az eredeti javaslat, a melyet a földmivelésügyi miniszter ur benyujtott, meglehetősen eltért attól, melyet a munkásügyi bizottság elfogadott, eltért t. i. annyiban, hogy a gazdának megadta a jogot, hogy a cselédet bizonyos esetekben u. n. rendbirsággal róhassa meg. Az eredeti 33. §-nak ezt a rendelkezését a földmivelésügyi bizottság kihagyta, azonban felvett egy intézkedést a szakasz első bekezdésének második felébe, a mely szerint a szolgálati dorgálásért a gazda ellen bűnvádi eljárásnak helye nem lett volna.

Mi, t. képviselőház, a munkásügyi bizottságban ezt a két egymástól meglehetősen eltérő álláspontot mérlegeltük, és arra a meggyőződésre jutottunk, hogy a földmivelésügyi bizottságnak javaslata túlmegy bizonyos korlátokon, a midőn a panaszolhatás jogát is megvonja az esetleg megsértett cselédtől. Azért mi visszaállitottuk az eredeti javaslatnak első pontját, ellenben hozzájárultunk ahhoz, hogy a rendbirságra vonatkozó rendelkezés kihagyassék. Én ma is abban a nézetben vagyok, hogy ezen javaslat, a melyet mi itt a munkásügyi bizottság szövegezésében terjesztünk elő, szerencsésen oldja meg a kérdést, hogy középen jár, hogy semmiféle terhet oktalanul a cseléd vállára nem rak, azonban elégséges intézkedést tartalmaz arra nézve, hogy a gazda a kellő fegyelmet fentarthassa. A fegyelem fentartása pedig az én nézetem szerint érdeke nemcsak a sokat emlegetett nemzeti termelésnek, nemcsak a gazdának, hanem magának a cselédnek is.

Ajánlom a munkásügyi bizottság szövegezését elfogadásra.

Elnök: A földmivelésügyi bizottság előadója kiván szólni.

Vásárhelyi Dezső, a földmivelésügyi bizottság előadója: T. képviselőház! A 33. §. első bekezdésének második sorába a »megdorgálhatja« szó után a földmivelésügyi bizottság nevében a következő mondat felvételét kérem: »Ilyen szolgálati dorgálásért a gazda elleni bűnvádi eljárásnak helye nincs.« *(Helyeslés és tetszés.)*

Várady Károly jegyző: Návay Lajos!

Návay Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Nem vagyok azon helyzetben, hogy az előadó ur véleményét osztva, a javaslat ezen szakaszához, mai szövegezésében, hozzájárulhassak. Nem fogadhatom el azt több indokból. A legfőbb indok az, hogy az volt a felfogásunk az egész javaslat tárgyalásánál, hogy valamint mindazon garancziákat nyujtsuk, a melyek a gazdai tekintély fentartása érdekében szükségesek, ugy viszont semmi olyat ne tegyünk, a mi ezen túlmenve a cselédeket jogukban, érdekükben sértené. *(Helyeslés.)*

Én a magam részéről a törvénynek ezen intézkedését belátással és mérlegeléssel nem vagyok képes azok közé sorozni, a melyek a gazdai tekintély megóvása czéljából szükségesek. Mert én, bár elismerem és teljes mértékben hozzájárulok a felfogáshoz, hogy a fegyelem szempontjából szüksége van a gazdának a cseléd fegyelmezésére, a gazdai rend fentartására — ám azt semmiképen sem vagyok hajlandó elfogadni, hogy ennek oly mérvben, meggyalázó kifejezések kapcsán kell történnie, hogy az a cseléd becsületét érintse. *(Helyeslés.)*

Én, t. képviselőház, őszintén csodálom, hogy ezt az álláspontot itt a házban védeni kell. *(Ugy van! Tetszés.)* A javaslat első tervezetébe ez a magyarázat, a dorgálásnak ezen sajátszerű körülirása nem volt felvéve, hanem utólag a bizottsági tárgyalások során került bele egy régi törvényből átvéve. Azon hivatkozás, a melyet a t. előadó ur tett, hogy az 1810-ben keletkezett porosz törvény hasonló dispozicziót tartalmaz, rám nézve, tekintettel arra, hogy most 1907 junius 1-én beszélek, semmiféle hatást nem gyakorolt, *(Élénk helyeslés és tetszés.)* minthogy 1810 óta épen a szociális téren a világ oly rendkivül nagy haladást tett, hogy az ilyen törvényekre való hivatkozás nemcsak anakronizmus, de az idő rendjének, a haladásnak egyszerű negácziója. *(Ugy van! Ugy van! Tetszés és taps.)* Nem vagyok képes felfogni azt, hogy 1810-ben alkotott törvényre hivatkozzunk, már azért sem, mert meg vagyok győződve, hogy a német törvénynek e szakasza a gyakorlat folytán már hazájában is megszünt, mert a jogforrások között van a szokás is, a szokásnak pedig megvan a törvényalkotó és törvénypótló ereje. *(Ugy van!)* De meg vagyok győződve arról is, hogy ha a porosz vagy német birodalmi törvényhozás ma foglalkoznék a cselédügy rendezésével, nem akadna kormány, a mely a javaslatnak ezt a szövegezését védené vagy fentartaná. *(Igaz! Ugy van!)*

Én, t. képviselőház, mindig arra törekedtem és törekszem, hogy a gazdaosztály érdekét kifejezésre hozzam és megvédjem. Mást azonban ezen a téren nem láthatok, mint hogy a gazdaosztály érdeke az, hogy a cselédosztályt a maga kulturális nivójához emelje, vagy oda emelni törekedjék. *(Helyeslés és tetszés.)* És én nem hiszem, hogy annak a cselédnek gondolkodását, magatartását javitanók azáltal, ha vele szemben oly eljárást engednénk meg, a melynek, ha ez nincs is expressis verbis kifejezve, csak egy értelme lehet: hogy a cseléd- és gazdai viszony oly sajátságos állapotot teremt gazda és cseléd között, mely a gazda részéről mindent megenged, viszont a cseléd részéről mindennek eltürését kötelezővé teszi. *(Igaz! Ugy van! Élénk tetszés a középen.)*

Farkasházy Zsigmond: Abszurdum ilyent törvénybe iktatni!

Návay Lajos: A gazda jogának nemcsak a parancsolást látom, hanem e joggal kapcsolato-

san a gazdának egy igen fontos kötelességét is látom. Kötelességének látom általános szocziális irányban emelni és lehetőleg nevelni a cselédet az által, hogy maga jó példával előljárva, a cselédet mint polgártársát magához emelje. *(Élénk helyeslés és taps a középen.)*

Nem kell magunkat durvitani, mi nem szorulunk durvasági »passe-partout«-ra, hogy a magunk tekintélyét megvédjük; hanem arra kell törekednünk, hogy a cselédben is felébreszszük azon kötelességtudatot, a mely őt mint embert, mint szabad embert a szerződés pontos teljesitésére utalja. *(Élénk helyeslés és tetszés.)* Az ilyen durva kifejezések, a melyeknek a törvény most külön védelmet akar biztositani, durvitólag hatnak a lelkekre; egyformán durvitólag hatnak a gazdaosztály lelkére, és eldurvitólag hatnak a cselédosztály lelkületére is. *(Igaz! Ugy van! Élénk tetszés a középen és balról.)* És hogy ha e törvény alkotásánál azt látjuk és tapasztaljuk, hogy tényleg animozitás létezik a cseléd és a gazda között, akkor nyiltan kijelentem, hogy ezen animozitás okait lehetőleg küszöböljük ki, és pedig küszöböljük ki azáltal, hogy sohase feledjük el azt, hogy az a cseléd, a ki tényleg egy szolgálatot magára nézve kötelezően vállal el és e tekintetben bizonyos mértékben egyéni szabadságáról is lemond, mint ember kétségtelenül ugy is érzi szolgálatának súlyos voltát. *(Igaz! Ugy van! Élénk tetszés.)* Benne is mint emberben vannak emberi indulatok és érzelmek. *(Élénk helyeslés a középen.)*

És lehetetlen az, hogy abban az emberben, a ki aránylag csekély bérért az én érdekemben egész napját, sőt éjjelét is kénytelen odaadni, ne ébredjen fel az a tudat, — még ha a legjobb ember is — hogy tulajdonképen az ő sorsa kedvezőtlen, hogy az én sorsom kedvező, és ne támadjon fel benne az irigység érzete is, a mely minden ember szive mélyén, bármilyen mértékben is, de lakozik. *(Ugy van! Ugy van!)*

Azt hiszem, hogy azok, a kik mindig azt mondják, hogy a cseléddel szemben, a kit embernek elismernek, helye van és jogos a gazdának erőszeu fellépnie, mert műveltségi foka nem olyan magas, hogy az más szavakat megengedhessen, tulajdonképen nagyon megtisztelik a cselédeket és olyan erényekkel ruházzák fel őket, a melyek bennük abszolute nincsenek meg. Mert ha az a parancsoló gazda állitólag annyira nem tudja fékezni indulatát, hogy sértő kifejezéseket használ a cseléddel szemben, akkor hogyan kivánjuk attól a durva, műveletlen cseléd-től, — mert annak nevezzük — hogy olyan türelem, olyan önmegtagadás és szelidség legyen benne, hogy necsak eltürje sorsának mostohaságát, hanem a durva, méltatlansággal szemben is megóvja a maga részéről a nyugodt, türelmes magaviseletet? *(Élénk helyeslés és tetszés a középen.)*

Vannak még szakaszok, a melyek megállapitják azt, hogy milyen büntetés éri a cselédet, ha megfeledkezve magáról, gazdájával szemben sértő kifejezéseket használ. Én a gyakorlati életben is lehetetlennek tartom, hogy a cseléd és a gazda között durva szidalmazás történjék. Lehetetlennek tartom, hogy olyan cseléd szolgáljon, a ki a gazdájával szemben durva és sértő kifejezéseket használ, mert bocsánatot kérek, itt ember emberrel áll szemben, s ha az egyiknek azt mondjuk, te szidhatsz bármiképen és biztos lehetsz benne, hogy kifejezésed nem fog becsületsértőnek tekintetni; viszont a másiktól azt a nem tudom meddig menő türelmet kivánjuk meg, hogy minden szidalmazással szemben tartózkodjék minden heves kifakadástól, mert ha ilyenre ragadtatja magát, provokáltatva esetleg a gazdának méltatlan durvasága által, előáll az elbocsátó paragrafus, a mely megengedi, hogy a gazda az ilyen cselédet a szolgálatból elbocsáthassa.

Bocsánatot kérek, csodálom, hogy a XX. század elején szükséges ilyen ügyet védeni. *(Igaz! Ugy van! a középen.)* Csodálom, hogy szükséges ez a magyar parlamentben, a melynek természetszerűen számolnia kell az idő haladásával, kötelessége megvédeni és kifejteni a cselédnek azt a jogát, hogy a gazdai viszony, a mennyiben megköveteli, hogy a gazda a cselédnek parancsoljon, abszolute nem teszi szükségessé azt, hogy a gazda a parancsolást durva sértésekkel kösse össze. *(Élénk helyeslés és tetszés a középen.)*

De kérdem, kinek és minek használ ez az intézkedés? Az, hogy valakit valaki megsért, szubjektiv érzés. Nincs az a törvényhozási intézkedés, a mely nekem azt imputálhassa, hogy ne érezzem megsértve a becsületemet egy szó, egy tény által, a melyet általános felfogás szerint sértőnek tartanak. A becsület az én tulajdonom, de épen annyira tulajdona annak a szegény embernek az övé, mint nekem a magamé. És ha én finnyásan védem a saját becsületemet, annak a cselédnek is megvan a joga, hogy a becsületét, ha azt sértve találja, megvédelmezze. Ha van törvény, a mely bünteti a becsületsértést, akkor ennek a törvénynek a védelme ép ugy megilleti a cselédet is, a ki születésénél fogva nem cseléd, hanem szabad magyar polgár, a kinek jogai ép olyan szentek, mint az enyémek. *(Hosszantartó, élénk helyeslés és taps a középen.)*

Egyébiránt nem hiszem, hogy ez a magyarázó szakasz a bíróságra nézve bármilyen tekintetben is feszélyezést gyakorolna.

Ez az egy pont az, a melyben az előadó ur véleményét osztom. Nevezetesen az a biró, a kihez a cseléd panaszával fordul, a törvénynek a becsületsértésre vonatkozó rendelkezése alapján fogja megállapitani azt, hogy forog-e fenn becsületsértés vagy nem? Ha a dorgálás olyan mérvű, hogy a cseléd részéről helytelen felfogás alapján indittatott meg a becsületsértési per, a

kontenciózus eljárás során, a bíróságnak mindig módjában lesz a kihallgatása után a gazdát felmenteni, a kinek joga és kötelessége is, hogy a mennyiben akaratlanul követte el a becsületsértést, azt ott hangosan el is ismerje, a miben semmiféle meggyalázót nem látok; de hogy kimondjuk, hogy az a becsületsértés, a melyet a gazda a cseléden követ el, nem involválja azt a vélelmet, mintha becsületében sértcni akarta volna, bocsánatot kérek, ez helytelen. A büntetőtörvény 261. §-a megmondja, hogy becsületsértést az követ el, a ki mást meggyalázó kifejezésekkel illet. Meggyalázó kifejezést tehát senkivel szemben sem lehet megengedni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ha ott tartózkodom meggyalázó kifejezésektől, a hol ezért helyt kell állanom, ugy fokozott mértékben kell tartózkodnom meggyalázó kifejezéstől azokkal szemben . . . *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Návay Lajos: . . . a kik nekem alá vannak rendelve és a kik kötelesek kifakadásaimat eltűrni, mert ez az, a mit a franczia ugy nevez, hogy noblesse oblige. *(Élénk helyeslés és taps a baloldalon.)* A ki ez ellen cselekszik, vagy szót emel, — bocsánatot kérek, én tisztelek minden ellenvéleményt — az vagy megcsontosodott anakronizmusban szenved, vagy a cseléd és gazda közötti viszonyt oly alapon itéli meg, a mely sohasem fog békére és egyetértésre vezetni, hanem szükségképen csakis a társadalmi rend megbontását és bomlását szolgálja. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Nagy és fontos szocziális reformok előtt állunk. Ezt a törvényjavaslatot, mint olyant, nagyfontosságu szocziális reformnak nem ismerem el. Azonban nagyon félek attól, hogy ezen törvényjavaslatban olyan irányelvek jutnak kifejezésre, a melyek ellenkeznek a kor haladó szellemével és azzal az áramlattal, a melyre törekednünk kell, hogy a polgárok egyenlőségét a jogok terén is mindenképen előmozditsuk és parifikáljuk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én a magam részéről kijelentem, hogy mindenkor hozzájárultam ahhoz, hogy a törvény egyes szakaszai módosittassanak abban az irányban, a melyet a gyakorlati élet megkövetel. Azonban a szakasz változatlan elfogadása által ellentétbe jönnénk a törvény alapszellemével, vagy legalább azon szellemmel, a melyet én követtem, a midőn e törvényjavaslathoz hozzájárultam.

Én nagyon kérem a t. házat, méltóztassék az általam előterjesztendő inditványt elfogadni, a mely egyrészt biztositja a gazdának azt a jogát, a mely megilleti, hogy gazdai hatalmából kifolyólag a cseléddel szemben a dorgálást alkalmazhassa; azonban tartózkodik olyan felesleges magyarázatoktól, a melyek csak arra valók, hogy félreértéseket neveljenek és olyan felfogásnak nyissanak teret, mintha a gazdának születésénél fogva nagyobb emberi jogai lehetnének, mint más embertársának. Gazda és cseléd egyaránt ember és én ember meg ember becsülcte közt különbséget nem teszek, azt védeni mindenki irányában kötelességemnek tartom. *(Élénk helyeslés és taps a baloldalon.)* A 33. §-hoz a következő módositást ajánlom *(olvassa)*: A 33. §. a következő módositásban fogadtassék el: »A gazda a cselédet, ha kötelességének vét, mint háznépének tagját, megdorgálhatja, nincsen joga azonban a cselédet pénzbirsággal vagy fizetéslevonással fenyiteni.« *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps.)*

Elnök: Mezőssy Béla államtitkár ur kiván szólni.

Mezőssy Béla államtitkár: T. képviselőház! Én csak egy nagyon is rövid nyilatkozat tételére szoritkozom, annyival inkább mert abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy Návay Lajos t. képviselőtársam inditványát elfogadom. *(Élénk helyeslés a középen.)* Méltóztassék meggyőződve lenni, hogy ha ezen szakasz tárgyalásánál bizonyos mértékü izgatottság volt észlelhető a magyar gazdaközönség körében, azt én pusztán és kizárólag csak annak tulajdonitom, hogy a sajtó egy részében ez a 33. §. nagyon furcsa világitásban volt feltüntetve. Nevezetesen — ámbár én osztom a Návay Lajos t. képviselőtársam által felhozott humánus és nemes emberi lélekből fakadó indokokat — mégis a gazdaközönség körében észlelhető izgatottságra tekintettel hangsulyoznom kell, hogy ennek indokát abban találom, hogy a sajtó egy része a magyar gazdaközönséget olyan nemtelen indulatokkal és törekvésekkel vádolta meg, a melyeknek — egészen nyugodt lélekkel mondhatom — a magyar gazdaközönség legnagyobb részében — nagy részében — abszolute semmi nyoma nincs. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

A magyar gazdák humánus jó lelke a cselédekkel szemben köztudomásu és igazán nem szorult e hatalmas társadalmi réteg arra, hogy olyan körök oktassák humanizmusra, a mely köröket jó példával előljárni igazán sehol nem látjuk. És én meg vagyok róla győződve, hogy gazdatársaimnak egyéb intenciójuk nem volt, mint az, hogy e törvény keretében számukra biztositva legyen a fegyelmi jog, a mely nélkül egy gazdaság sem vezethető. *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* És miután Návay Lajos t. képviselőtársam inditványa ezt a jogot megadja, tisztán és kizárólag az igaztalan támadások szakadatlan sora volt az az ok, a mely gazdatársaimat ennél a szakasznál bizonyos mértékig tartózkodásra intette.

De a midőn Návay Lajos t. képviselőtársam inditványához hozzájárultam, tartozom egy nyilatkozattal és ez az, hogy én a 33. §-t az ő szövegezésében akként értelmezem, hogy abból kifolyólag a gazda számára a fegyelmi jog a maga gazdaságában feltétlenül biztositva marad, *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* vagyis ez

annyit jelent, hogy a mennyiben a gazda a maga cselédjét ezen fegyelmi jog jogos gyakorlása közben megdorgálja, természetes, hogy ennek büntetőjogi következményei nem lehetnek. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Farkasházy Zsigmond: Becsületsértést nem szabad elkövetni!

Mezössy Béla államtitkár: A mennyiben azonban a fegyelmi jog gyakorlásának keretén az illető gazda túlmegy, természetes, hogy miután minden állampolgár a törvény előtt egyenlő, ebből kifolyólag a gazda ezen cselekedeteért a törvény előtt felelni köteles és felelni fog. *(Helyeslés.)*

Ezzel az interpretáczióval én a magam részéről Návay Lajos t. képviselőtársam inditványához hozzájárulok. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást.

Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Emődy József!

Emődy József: T. képviselőház! Igen nehéz viszonyok közt szólalok fel a t. államtitkár ur beszéde után, a melyben kijelentette, hogy Návay Lajos t. képviselőtársam módositványát elfogadja. Ha a fenforgó körülmények közt még sem állok el a szótól, ezt két okból teszem. Elsősorban azért, mert ezt a kérdést és ezt a 33. §-t. a t. földmivelésügyi miniszter ur abban a szükebbkörü ankétben, a melyben szintén szerencsém volt részt venni, *(Mozgás.)* nyilt kérdésnek nyilvánitotta, kijelentvén, hogy azt kivánja, hogy ennek a szakasznak sorsa itt a képviselőházban, a plénumban döntessék el.

A második ok pedig, hogy az államtitkár ur bejelentése daczára is felszólalok, az, hogy igen félek, hogy abban az esetben, ha a 33. §-ra vonatkozólag Návay Lajos t. képviselőtársamnak igen tökéletlen és pongyola szövegezését fogadnók el, *(Mozgás.)* annak a veszélynek tennők ki magunkat, hogy az egész javaslatot a harmadik olvasásban a t. ház elvetné. *(Igaz! Ugy van! egyfelől. Élénk ellenmondások másfelől.)* Már pedig ennek a veszélynek én ezt a szerintem igen értékes és nagyértékü törvényjavaslatot kitenni semmiképen sem akarom.

Nehéz az én helyzetem ma azért is, mert pártunk egy igen jeles tagjával . . .

Kelemen Samu: A képviselőháznak igen jeles tagjával, *(Mozgás és felkiáltások: Az ország képviselője!)*

Emődy József: . . . a ház t. másodelnökével, az ország egyik kiváló férfiával szemben vagyok kénytelen ellentétes álláspontot elfoglalni *(Halljuk! Halljuk!)* és bizonyos burkoltan elmondott támadások ellenében is védekezni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mennyiben védekeznem kell az igen t. alelnök urnak, a ki csodálkozik azon, hogy akad még a XX. században ember, a ki ezen javaslat mellett lándzsát mer törni, *(Igaz! Ugy van! a középen)* azon kitételei ellen, mintha mi, kik ezen szakaszt eredeti formájában megtartani akarjuk, a durvaságnak passe partout-t akarnánk adni, és mintha mi teljes ellentétbe helyezkedtünk volna a kor szellemével. Azt ugyan világosan nem mondta ki az igen t. alelnök ur, hogy mi, kik ezen javaslatot eredeti szövegezésében támogatjuk, reakczionáriusok vagyunk, de szavai értelméből ez is kivehető.

Én igen csekély fogékonysággal birok a hipnózis iránt. Tudvalévőleg a hipnózis olyképen történik, hogy valamely gyenge akaraterejü emberelé az, a ki a saját akaratát rá akarja oktrojálni, egy fényes pontot tart, ezen gyenge akaraterejü ember erre a fényes pontra néz, lassanként álomba merül és megszünik szabad akaratu lénynek lenni. Ilyen hipnózis folyik itt az országban a reakczió jelszavával. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Mindenütt, uton-utfélen, hirlapokban, a nyilvánosság minden orgánumában elébe tartják az embereknek ezt a jelzőt, de mondhatom, hogy az én felfogásom szerint már kevesbedik azoknak száma, a kik ezen jelzővel szemben fogékonysággal birnak.

Ha reakczió az, hogy mi meg akarjuk védeni a szerződés szentségét, a régi magyar becsületet, az adott szónak megmásithatatlan voltát, akkor méltóztassanak engem is reakczionáriusnak tartani. Vállalom ezt a jelzőt és igen sajnálom, hogy épen pártunknak ezen jeles tagjával szemben kell védekeznem ezen irányban, mert nem mondom ugyan, hogy én valami jelentékeny szolgálatokat tettem már szocziális téren, de egy oly társaságban működtem, a mely sokkal többet tett szocziális téren, mint az összes demokraták, szocziáldemokraták, az ujjászervezettek és ujjá nem szervezettek együttvéve.

Ezeknek előrebocsátása után engedjék meg, hogy rátérjek tulajdonképeni tárgyamra és nézeteimet kifejezzem ezen szakasznál, a melyet végigkisértem az összes bizottságokban, ankéteken és értekezleteken, a melyek e részben tartattak. Elismerem, hogy a törvényjavaslat egyetlenegy szakaszánál sem voltak a vélemények annyira divergálók, mint épen a 33. §-nál, a mely a becsületsértésre vonatkozik. Hogy kellőképen jellemezzem a nagy véleménykülönbséget, legyen szabad csak azt felhoznom, hogy az a szöveg, a mely ma a munkásügyi bizottság jelentésében foglaltatik. benne volt már az eredeti szövegben is. Midőn ezen javaslat a földmivelésügyi bizottság elé került, az ezen szöveget egy másikkal helyettesitette.

Midőn pedig a földmivelésügyi bizottságtól a munkásügyi bizottsághoz került ez, ott ezt a a szöveget ismét visszahelyezték régi jogaiba.

A földmivelésügyi miniszteriumban tartott bizottsági értekezleteken azután ismét nem tartották megfelelőnek ezt a visszahelyezett eredeti szöveget, és ott Fenyvesi t. képviselőtársam ujból beadott egy módositványt, a mely módositványt, azt hiszem, itt a mai napon meg fogja ismételni.

Ez a nagy véleménykülönbség azon rendkivüli agitációnak következménye, a mely ezen szakasz körül nemcsak a különböző bizottságokban és értekezleteken, hanem a nyilvánosság egyéb organumaiban is, különösen a sajtó azon részében megnyilvánult, mely ezen törvényjavaslatot erélyesen támadta. Oly állitások és czélzatok lettek e törvényjavaslatba belemagyarázva, a melyektől azoknak megalkotói teljesen távol állottak. Én elejétől fogva azon állásponton állottam, hogy a 33. §. következő kitétele: »kifejezések, a melyek a család és a háznép keretén kivül más személyek között sértőknek tekintethetnek, a gazda irányában nem támasztják azt a vélelmet, hogy a cselédet becsületében érinteni szándékozott volna« a törvényben feltétlenül bennhagyassék, mert találóbban és jobban nem lehet kifejezni azt a viszonyt, mely a gazda és cseléd közt létezik, mint ezen definiczióval.

Az agitácziő, a mely azen szakaszt támadta, különösen azt az érvet állitotta elibénk, miszerint ezen szakasz kétféle becsületet akar megállapitani. Ezzel az érvvel foglalkozott Návay t. képviselőtársam is, foglalkozott az igen t. előadó ur is. Én csatlakozom az előadó ur azon nézetéhez, miszerint ezen állitás — elismerem — igen hangzatos, a mai eszmekörbe igen beillő frázis, de frázisnál nem egyéb, mert hiszen teljesen ki van zárva és én el nem ismerem, hogy ezen szakasz kétféle becsületet akar megállapitani. Ez nem is volt szándéka azoknak, kik ezen javaslatot megalkották, hanem kizárólag csak arról van szó, hogy ezen szakasz az élettel számol, gyakorlati álláspontra helyezkedik és azt mondja, hogy azon kifejezések, melyeket a szolgálati viszonyban, cselédsorban lévő egyén a gazdájával szemben használ, nem eshetnek ugyanazon elbirálás alá, mint azon kifejezések, melyeket a gazda a szolgálat érdekében sokszor cselédjével szemben használni kénytelen.

Nem akarok itt jogászi szőrszálhasogatásokba bocsátkozni, hanem kizárólag egy gyakorlati példával akarom illusztrálni azt, hogy ezen elbirálás különbözősége teljesen indokolt. Künn a szérűn csépelnek. A cséplőgép körül foglalatoskodik 40—50 munkás cselédember. Kijön a gazda vagy ennek helyettese, a kinek tekintélye, a kinek szava, a kinek intézkedései az egész gazdaságot összetartják, a ki szavának súlya nélkül ott azon a szérűn tulajdonképen dolgozni sem lehetne, mert hiszen hiányoznék az az elem, a mely a harmónikus munkát biztositja.

Ezen gazdának vagy helyettesének tekintélye, szava, szavának súlya nem kizárólag az ő egyéni tulajdona, hanem tulajdona azon egész gazdaságnak, a melyben müködik és közös tulajdona valamennyi embernek, a ki ott abban a gazdaságban elfoglalva van. Tehát ez a gazda vagy helyettese kijön a cséplőgéphez, ott előugrik a munkások közül egy illetlen egyén és illetlen, sértő szavakkal illeti őt.

Farkasházy Zsigmond: Akkor becsukják.

Kelemen Samu: Joga van viszonozni!

Emődy József: Az én felfogásom szerint az illető egyén nemcsak annak a gazdának egyéni becsületét sértette meg, hanem megsértette azt a közös becsületet, a mely mindnyájunknak ott közös tulajdona . . .

Kelemen Samu: A büntetőtörvénykönyv is megengedi a nyomban viszonzott becsületsértést. Ilyet ne mondjon! A tételes törvénynyel ellenkezik.

Emődy József: Ennélfogva állitom, hogy habár kétféle becsület nincs, ilyent ezen 33. §. sem szándékozott megállapitani, mégis ezen fontos és nagy gyakorlati szempontokból igenis különböző elbirálás alá esnek azon szavak, a melyek a gazdasági üzemben, a szolgálatban elhangzanak. Ha valamibe beleütközik ezen különböző elbirálás, ez pusztán és kizárólag a fennen és nagyon hirdetett paritás elvének megsértése lehet.

De hiszen az én meggyőződésem szerint daczára annak, hogy a paritásnak ezen elve benne van még ezen törvényjavaslat indokolásában is, ez a paritás tulajdonképen csak papiroson van meg és papiroson fog megmaradni azon végtelen időkig, a mig különbségek fognak létezni művelt, félig művelt és teljesen nyers emberek között. Lehetséges, hogy valamikor ezen különbségek meg fognak szünni, de ez majd csak azon bibliai időben lesz, a midőn ezen a gyarló világon már nem emberek, hanem csupa angyalok fognak járni-kelni. Azt ajánlom, hogy addig is, a mig ez bekövetkezik, ne járjunk a felhők között, hanem maradjunk itt lenn ezen gyarló, göröngyös földön és iparkodjunk törvényeinket, intézményeinket ezen gyarló állapotnak megfelelően berendezni.

A kifogásolt definicziónak van egy nagy büne, a melyre már Návay t. képviselőtársam is hivatkozott, az t. i., hogy majdnem szórólszóra benne foglaltatik a porosz cselédtörvényben, a mely, habár már 1810-ben hozatott meg, mai napig is teljes érvényben van.

Fenyvesi Soma: Van külön intézkedés a német törvénykönyvben: a 193. §.

Emődy József: El voltam készülve az illető felszólalásokra és magammal hoztam az adatokat, a melyekkel ezt bizonyitani fogom. A porosz Gesindeordnung legujabb kiadását hoztam magammal, az 1906. évi kiadását, a melynél ujabb nem létezik. Ennek 78. §-a a következő-

képen szól *(olvassa)*: »Auch solche Ausdrücke oder Handlungen, die zwischen anderen Personen als Zeichen der Geringschätzung anerkannt sind, begründen gegen die Herrschaft noch nicht die Vermutung, dass sie die Ehre des Gesindes dadurch habe kränken wollen.« *(Felkiálltások: Magyarul!)*

Mezőfi Vilmos: Szó szerint le van forditva! *(Ugy van!)*

Emödy József: Bocsánatot kérek, ha a szöveget az eredetiség megóvása czéljából németül olvastam fel.

Erre nézve az általános vita folyamán Pető Sándor t. képviselőtársam azt állitotta, hogy ezen 78. §-t a német büntetőtörvénykönyv 193. §-a eltörölte. Utána jártam a dolognak, sőt magammal hoztam e büntetőtörvénykönyv legujabb kiadását és ott azt találtam, hogy a 193. §. nemcsak el nem törli ezen 78. §-t, hanem azt egyenesen megerősiti az által, hogy felsorolja mindazon eseteket, a midőn a becsületsértés nem büntetendő; felsorolja azon kifejezéseket is, melyeket a gazda cselédje irányában szolgálatban használni kénytelen. Méltóztassanak erről meggyőződni *(olvassa)*: »Tadelnde Urteile über wissenschaftliche, künstlerische oder gewerbliche Leistungen, ingleichen Ausserungen, welche zur Ausführung oder Verteidigung von Rechten, oder zur Wahrnehmung berechtigter Interessen gemacht werden, sowie Vorhaltungen und Rügen der Vorgesetzten gegen ihre Untergebenen, dienstliche Anzeigen oder Urteile von Seiten eines Beamten und ähnliche Fälle sind nur insofern strafbar, als das Vorhandensein einer Beleidigung aus der Form der Äusserung oder aus den Umständen, unter welchen sie geschah, hervorgeht.« *(Felkiáltások balfelől: No hát!)*

E szakaszból világos, hogy azon kifejezések, melyek a szolgálatban a munkaadó által a cseléd irányában használtatnak, nem büntethetők. *(Zaj. Ellenmondások.)*

Farkasházy Zsigmond: Épen forditva!

Emödy József: Midőn tehát nyilvánvalóvá vált Pető Sándor t. képviselőtársam állitásának tarthatatlansága, akkor egyes barátaim figyelmeztettek, hogy Kelemen Samu t. képviselőtársamnak sikerült egy szakaszt felfedezni a német polgári törvénykönyvet életbeléptető 1896. julius hó 18-án kelt u. n. Einführungsgesetzben...

Kelemen Samu: Az a Züchtigungsrechtről szól!

Emödy József: E törvény 95. §-a a következőképen szól *(olvassa)*: »Unberührt bleiben die landesgesetzlichen Vorschriften, welche dem Gesinderecht angehören.«

Pető Sándor: Az utolsó bekezdést is tessék felolvasni!

Emödy József: Most jönnek egyes paragrafusok, a melyek nem erre vonatkoznak. Méltóztassanak megengedni, hogy ezeket ne olvassam fel, de felolvasom a végét *(olvassa)*: »Ein Züchtigungsrecht steht dem Dienstberechtigten dem Gesinde gegenüber nicht zu.« Tehát, t. képviselőház, ezen 95. §. sem törli el a porosz cselédtörvény 78. §-át, mert hisz csak azt állapitja meg, hogy a testi fenyiték, a Züchtigungsrecht el van törölve, én pedig sohasem állitottam azt és senki sem állitotta a képviselőházban, hogy a porosz cselédtörvény a testi fenyitéket fentartja, valamint nem tartja fenn az előttünk fekvő törvényjavaslat sem, kivéve a 18 éven aluli cselédekre vonatkozólag.

Megmarad azonban még azon szemrehányás a melyet Návay t. képviselőtársam is bizonyos hangsulylyal emlitett itt, hogy ezen törvény már 1810-ben hozatván, közel 100 éves, mi tehát, midőn ezen definicziót törvénykönyvünkbe akarjuk iktatni, akkor Magyarországot a középkorba akarjuk visszavezetni. Nos hát ez is igen hangzatos frázis, elismerem, beleillik abba az eszmeáramlatba, a melyet különösen a t. demokraták és szocziáldemokraták szoktak hangoztatni, de igazság szintén csakugyan nagyon kevés rejlik mögötte, mert hiszen a dolgot meg is lehet forditani. Az, hogy ezen definiczió százéves, azt is jelentheti, hogy száz év alatt sem tudtak a jogtudósok jobbat, megfelelőbbet, találóbbat arra a jogviszonyra, a mely a gazda és cseléd között fennáll, kieszelni. És ha mindaz, a mi régi, egyszersmind rossz és elavult volna, akkor méltóztassék Mezőfi Vilmos képviselőtársamnak egy határozati javaslatot benyujtani, hogy a biblia eltöröltessék, a mely már ötezer éves, vagy hogy eltöröltessék az evangélium, a mely közel kétezer éves és a melyre nézve talán Pető t. képviselőtársam is kénytelen lesz beismerni, hogy néminemü életbölcseletet, és pedig aktuális és szocziális jellegü bölcseletet ezek a könyvek mégis tartalmaznak.

Mezőfi Vilmos: Tessék az uj-testamentumban ilyen szakaszt mutatni. *(Derültség.)*

Emödy József: Ezen érvelés mellett el lehetne törölni magát a Corpus Jurist is vagy, hogy még közelebb álló példákkal szolgáljak, el lehetne törölni az 1790—91-iki törvényeket, a melyek Magyarországon a vallás szabad gyakorlatát biztositják, mert hiszen ezen törvények is már több, mint száz évesek. De hogy ezen kipellengérezett szakaszok nem teljesen elvetendők, nem olyan rosszak, ezt bizonyitják azon módositványok is, a melyeket t. képviselőtársaim a tárgyalások folyamán benyujtottak.

A földmivelésügyi bizottságban kifogás tárgyát képezte ez a szakasz s ott Moskovitz Iván t. képviselőtársam benyujtott egy módositványt, a mely a következőképen szól *(olvassa)*: »Ilyen szolgálati dorgálásért a gazda ellen bünvádi eljárásnak nincsen helye.« A földmivelésügyi bizottság ezt a módositványt elfogadta, de, sajnos, ez nagyon rövid életü volt, mert a munkásügyi bizottságban csakhamar

rájöttek arra, hogy ez tulajdonképen még sokkal kevesebbet állapit meg a cselédek részére, hogy ez a cselédekre nézve sokkal szigorubb intézkedéseket tartalmaz, mint az eredeti szöveg, a munkásügyi bizottság tehát visszahelyezte az eredeti szöveget.

Ekkor a törvényjavaslat a földmivelésügyi miniszter ur által egybehivott szükebb körü ankét elé került; ott a vélemények ismét teljesen divergáltak és Fenyvesi Soma t. képviselőtársam benyujtott egy módositványt, a mely azonban az én judiciumom szerint nagyon csekély mértékben tért el a már elvetett Moskovitz-féle javaslattól. Én ezen bizottságokban nem idegenkedtem sem a Moskovitz-, sem a Fenyvesi-féle javaslattól, mert hiszen a dolog lényegét, a fegyelmi jogot mindkét javaslat által biztositani lehet; én ugyan jobban, különösen a cseléd szempontjából jobban megvédve találom az eddigi szövegezés által, de meg lehet védelmezni ugy a Moskovitz-, mint a Fenyvesi-féle módositások által is.

Mert a fegyelmi jogot a gazda részére minden körülmények közt biztositani kell; biztositani kell abból az okból, mert fegyelmi jog nélkül, rend és pontosság nélkül okszerűen gazdálkodni teljes lehetetlenség; ez nemcsak egyes gazdák érdeke, hanem közérdek is, mert a nemzeti javakat rend, pontosság és fegyelem nélkül termelni nem lehet.

Én örömmel szavaztam meg mindazokat a humánus intézkedéseket, a melyek e törvényjavaslatban foglaltatnak, egyes bizottságokban és értekezleteken megszavaztam még ennél többet is, nemcsak azért, mert lelkemnek, lelkiismeretemnek és igazságérzetemnek jól esik, hanem tisztán gyakorlati szempontból is, mert meg vagyok róla győződve, hogy azok a kiadások, a melyekkel a gazda cselédje jólétét előmozditja, gazdaságilag is kitünő befektetést képeznek. Ezek vannak hivatva ápolni azt a békés együttműködést, a melyre a gazdaságban feltétlenül szükség van és a melynek áldása csak ott lelhető fel, a hol állandó és zavartalan béke honol. Az élet iskolája megtanitott arra, hogy épen azoknak, a kik küzködnek, igen nehéz viszonyok közt gazdálkodnak, a kik erejük összes megfeszitésével képesek csak elvállalt kötelezettségeiknek eleget tenni, épen azoknak kell az áldás ezen biztositékait keresniök és megtalálniok. Tegyenek még többet, mint a mi ezen javaslatban foglaltatik, iparkodjanak cselédeikeit, munkásaikat az érdekközösség különböző szálaival magukhoz fűzni, akkor meg fogják látni, hogy ez az érdekközösség részükre soha nem álmodott, nem képzelt virágokat és gyümölcsöket fog teremni.

Az élet iskolája megtanitott engem azonban arra is, hogy nemcsak humanizmusra, érdekközösségre, hanem rendre, pontosságra és fegyelemre is szükség van, mert ezek nélkül raczionálisan gazdálkodni teljes lehetetlenség. Én ennélfogva szigoruan ragaszkodom ezen szakasz intézkedéseihez és ha azok töröltetnének, a törvényjavaslat összes áldást igérő intézkedéseit veszélyeztetve látnám.

Návay Lajos képviselő urnak szerintem tökéletlen és pongyola szövegezését már csak azért sem fogadhatnám el, mert az én felfogásom szerint ez oly nagy mértékét az eseteknek zuditaná a hatóságok felé, hogy én el se tudok képzelni Magyarországon annyi hatóságot, annyi főszolgabirót, annyi járásbirót, a kik ezen eseteknek borzasztó nagy tömegét elintézni képesek volnának. Erősbödnék azoknak az álláspontja, t. képviselőház, a kik ezen törvényjavaslat legnagyobb fogyatékosságának tartják azt, hogy épen az eseteknek igen nagy mennyiségét tolja oda a hatóságok intézkedése elé és igy egyes gazdák, a kiknek sok cselédjük van, végre is abban a kényszerű helyzetben volnának, hogy a sok pörpatvar és a sok különböző eset elintézése czéljából vagy önmaguk ott tartózkodjanak a hatóság székhelyén, vagy pedig ott állandó ügyvivőket alkalmazzanak, és ezáltal szaporitsák a prókátorok keresetét.

Ez, igen t. képviselőház, a legfőbb érv, a mely miatt én Návay t. képviselőtársam módositásához hozzá nem járulhatok. Ajánlom ennélfogva, hogy ezen szakaszt a munkásügyi bizottság szövegezésében méltóztassék elfogadni.

Ismétlem, hogy a fegyelmi jogra a gazdának feltétlen szüksége van, . . .

Nagy György: De becsületsértési jogra nincs szüksége!

Emődy József: . . . feltétlenül szüksége van, mert kint a pusztán, a tanyán, néha mértföldekre mindenféle rendőri hatóságtól, teljesen a maga erejére van utalva, azon erőre, a melyet részére az ő tekintélye és a fegyelmi jog gyakorlása biztosit. Ezen fegyelmi jog nélkül ép olyan kevéssé boldogulhatna, a mily kevéssé boldogulhat az a hajós, a kinek hajóját künn a tengeren a hullámok ringatják, a ki nem állhatna jót se saját életeért, sem a rábizott javakért, sem azon emberek életeért, a kik rá vannak bizva, ha bizonyos fegyelmi jogot nem gyakorolna, ha a törvény nem ruházna rá ilyen fegyelmi jogot, a mint ráruház még a vasuti kalauzra is, a ki ott van a dübörgő vonaton, mert ha ezt nem tenné, nem lehetne rend. És én nem kivánok mást, mint azt a jogot, a melyet megad a szokás, megad a törvény a hajóskapitánynak, a vasutasnak; ne méltóztassék ezt elvenni a gazdától, a ki szintén ki van oda téve a különféle nyers emberek közé.

Ajánlom, hogy a javaslatot eredeti szövegében méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra következik?

Kelemen Samu: T. képviselőház! Személyes megtámadtatás czimén kérek szót.

Elnök: Tessék!

Kelemen Samu: Emődy t. képviselőtársam szives volt az ő beszédében felemliteni azt, hogy én olyan nyilatkozatokat tettem egyes képviselőtársaim előtt, hogy én a német polgári törvénykönyv életbeléptetési törvényében felfedeztem egy szakaszt, a mely a becsületsértést mentesiti, és azután, hogy a maga kijelentését igazolja, ezen törvényszakaszt a maga egészében fel is olvasta.

Hát, t. ház, én ilyen nyilatkozatot sohasem tettem. Én mindenkor azt mondottam, hogy a német polgári törvénykönyv életbeléptetési törvényének 95. §-a a fegyelmi jogot korlátolja, és a házi fegyelem gyakorlásánál hoztam ezt fel és emlitettem meg képviselőtársaim előtt, a mint hogy t. képviselőtársam is meggyőződött róla, hogy a 95. §. a Züchtigungsrecht-et, a fegyelmi jogot hatályon kivül helyezte.

Kötelességem kijelenteni, hogy ez vonatkozik erre a törvényszakaszra is, mert t. képviselőtársam igen jól tudja, hogy becsületsértést nemcsak szóval lehet elkövetni, hanem tettleges bántalmakkal is. Abban a pillanatban, a mikor a német életbeléptetési törvény hatályon kivül helyezte a Züchtigungsrecht-et, akkor semmiféle tettleges bántalmazási jogot többé nem engedett, tehát olyan bántalmazási jogot, a mely becsületsértésnek volna tekinthető. Ha tehát t. képviselőtársam felfedező körutra indult, hogy beszédemben, nyilatkozataimban ellenmondásokat fedezzen fel, ez a felfedező út egyáltalán nem sikerült.

Várady Károly jegyző: Pop Cs. István!

Pop Cs. István: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Habár elvi álláspontom az volna, hogy inditványozzam a 33. §. első bekezdésének egész terjedelemben való törlését, még sem teszem ezt, tekintettel arra, hogy Návay Lajos igen t. képviselőtársunk olyan inditványt tett, a mely ehhez közel áll, a humanizmus terén pedig olyan hatalmas lépést jelent előre, hogy nekünk szerényigényü képviselőknek meg kell elégednünk azzal, mert hogy ha már elindulunk a humanizmus egyébként nagyon nehéz és rögös utjain, becsüljük meg azok véleményét, a kik ennek az utnak egyengetői.

A t. előttem szólott képviselőtársam szavaira igen kevés mondanivalóm van. Ha ő a Szentirásra, a bibliára hivatkozik, akkor emlékezzék arra, hogy épen abban a Szentirásban van kimondva, hogy nemcsak Isten előtt, hanem az emberek előtt is valamennyien egyenlők vagyunk. Ez az egyenlőség pedig át van törve abban a pillanatban, midőn bármely más polgártársunk becsülete oda van dobva bárki önkényének. Még egy ellenvetése van a t. előttem szólott képviselő urnak. Azt mondja, hogy ha elfogadnók Návay Lajos képviselő ur inditványát, akkor nem lenne elég szolgabiró az országban arra, hogy a felhalmozott ügyiratokat elintézzék.

Erre egy szerény megjegyzésem van, és pedig az, hogy a becsületsértési pereket a járásbiróságok, a független biróságok döntik el, kivévén a minősitett eseteket, a melyekben a törvényszék itélkezik. E tekintetben tehát a mélyen tisztelt szolgabirák nyugodtak lehetnek és én szivemből örvendek, hogy az ember becsülete nem ő rájuk van bizva.

T. képviselőház! Hálás köszönettel fogadtam azokat a fenkölt szavakat, a melyeket Návay Lajos t. képviselőtársam sokaknak tapsai között elmondott. *(Halljuk!)* Ő a filozófia nagy eszméit tárta elénk és mint pszichológus beszélt; legyen szabad nekem röviden a törvény szempontjából nyilatkoznom. *(Halljuk!)*

Mi az a becsület, t. ház? A becsület fogalma, mint a becsületsértés tárgya, azon alapul, hogy a becsület az emberrel születik; az emberi méltósággal van elválaszthatatlan összefüggésben. *(Mozgás jobbfelől!)*

Egy hang *(jobbról)*: A csecsemőével is?

Pop Cs. István: Igenis, t. képviselőtársam és kollegám, a csecsemő is meg van védve becsületében . . . *(Mozgás.)*

Elnök: Csendet kérek!

Pop Cs. István: . . . mert ha a csecsemőre azt mondja valaki, hogy fattyu, ezért megbüntetik az illetőt. Az embernek legszentebb java a becsület, de nemcsak az embernek, mint legközelebb érdekeltnek java az, hanem egyszersmind a leghathatósabb társadalmi s erkölcsi garanczia az államban és a társadalomban. Az államnak nincs joga kimondani, hogy »téged nem foglak becsületedben megvédeni«; nincs joga azt mondani, hogy »én emberi értékedet, méltóságodat nem fogom megvédeni, nem fogom tekintetbe venni«.

Hivatkozás történik porosz törvényekre. Bármennyire előhozakodott is t. képviselőtársam az elébb a porosz törvénykönyvvel, abban nem fogja találni a mi BTK.-ünk 313. §-át; ilyen paragrafusok csak nálunk maradhattak meg, és nagyon sajnálom, hogy Návay Lajos t. képviselőtársam nem követelte ezen szakasz törlését is. Marad tehát nálunk még mindig egy sötét pont, és ennek a háznak kötelessége, hogy a törvényből mielőbb eltüntesse azt.

A munkásügyi bizottság indokolása felette kétes értékü. Azt mondja ugyanis, hogy téved az, a ki azt hiszi, hogy a cselédet majd ezután becsületében büntetlenül lehet sérteni, mert mi a törvény értelmében csak azt kivánjuk, hogy az animus injuriandi-t bizonyitsa be a cseléd. Nem tudom, hogy a munkásügyi bizottságban kik a jogászok, azonban ez már túlhaladott álláspont, mert sem a becsületsértésnek, sem a rágalmazásnak nem képezi többé alkatelemét az animus injuriandi, a különös sértési szándék, hanem a sértés maga, az a tudat, hogy valaki emberi méltóságában, becsületében megsértetett.

Igy felállitva azt az indokolást, teljesen feleslegesnek tartom; mert azt, hogy az animus injuriandi fenforog-e, vagy nem, csak a biró állapithatja meg, és igy a gazdák nem fognak a perektől megmenekedni, mert az ügyek feltétlenül a biróság elé jönnek, hogy konstatáltassék a sértési szándék.

Ilyen körülmények között, azt hiszem, hogy felesleges tovább czáfolgatnom a munkásügyi bizottság javaslatában foglaltakat. Nemcsak Návay Lajos t. képviselőtársam felszólalását akarom azzal honorálni, midőn röviden szólok, hanem azon t. képviselőtársaimnak az eljárását is, a kik csatlakoznak hozzá, mert örvendek igazán, hogy a humanizmus felé egy lépést teszünk. Ezért én egy igen csekély módositással elfogadom Návay Lajos javaslatát. Meg vagyok egyébként győződve, hogy t. képviselőtársam szintén ugy értelmezi azt, mint én, és ugy akarja a dorgálási jogot gyakorolni, hogy az a jog ne menjen tovább, mint a gazda, vagy a gazda helyetteséig.

Ha azt mondom, hogy a dorgálási jog szabadon gyakorolható, méltóztatik tudni, hogy az egyes uradalmakban olyan óriási létrája van a kis- és nagyuraknak, hogy ha mindezeknek megadjuk a dorgálási jogot, a mely, fájdalom, a büntetőtörvénykönyv becsületsértésre vonatkozó szakaszai értelmében is igen kiterjeszthető, a mennyiben az illető törvénykönyv szerint illetlen, durva, kiméletlen kifejezés sem büntethető, hogy ha, mondom, ezen dorgálási jogot kevésbbé intelligens embereknek adjuk meg, akkor tényleg nem azt akartuk, hogy a gazdának legyen egy kis privilégiuma, hanem egy eszközt adtunk a nagyobb állásu cselédség kezébe, hogy az alsóbbakat minden lépten-nyomon durván megtámadhassa. Azért inditványozom, hogy a »megdorgálás« szó után tétessék *(olvassa)*: »Azonban ezen jogát a gazda senki másra, mint közvetlen helyettesére át nem ruházhatja.«

Kérem, méltóztassék ezen módositásomat elfogadni.

Elnök: Ki következik szólásra?

Darányi Ferencz jegyző: Fenyvesi Soma!

Fenyvesi Soma: T. ház! Az idő előrehaladottságára való tekintettel nagyon röviden fogok beszélni, és igyekezni fogok kimutatni azt, hogy a 33. §. ugy, a hogy szövegezve van, nem szolgálja azokat az érdekeket, a melyeket Emődy t. képviselőtársam ezzel a szakaszszal annyira megvédve lát. Nem szolgálja azokat az érdekeket azért, mert abban az esetben is, ha ez a paragrafus, ugy a mint most van, a törvényben marad: azoktól az állitólagos zaklatásoktól, a melyektől Emődy József t. képviselőtársam annyira fél, a gazdatársadalom ezen pont alapján abszolute nem lesz megvédve. Nem lesz megvédve, t. képviselőház, mert ezen pont negativ vélelmet állapit meg, a minek tudvalévőleg a jogász előtt gyakorlati jelentősége egyáltalában nincsen.

Nem azt mondja ez a pont, hogy az esetben, ha pl. a gazda becsületsértő, meggyalázó kifejezéseket használ, a büntetésnek nincsen helye, hanem azt mondja, szükséges ehhez az is, hogy a gazda kifejezéseivel sérteni akarjon. Ha tehát biró elé kerül egy ilyen eset, akkor a cseléd egyszerűen el fogja mondani panaszában azokat a kifejezéseket, a melyeket a gazda vele szemben használt, a biró pedig elé fogja venni büntetőtörvénykönyvet és meg fogja nézni, hogy vajjon azok a kifejezések kimeritik-e a becsületsértés tényálladékát, igen vagy sem. *(Ugy van! a középen.)* És ha kimeritik azt, akkor ez a negativ vélelem a birói itéletben semmiféle jelentőséggel a büntetőtörvénykönyv szempontjából nem bir.

Teljesen téves tehát ezen szövegnek kiindulási pontja; és ez érthető is. Mert hiszen mikor ez a paragrafus, a mely a régi cseléd-törvényből vétetett át, szövegeztetett, akkor a büntetőtörvénykönyv az 1878 : V. t.-cz., a mely a becsületsértésnek tényálladékát, kritériumát világosan megmondja és szabályozza, természetesen még nem volt életbeléptetve. Egy korábbi törvénynek rossz intézkedése tehát ezt az 1870-iki törvényt semmi tekintetben sem érintheti.

Én, meggyőződésem szerint, tévesnek tartom azt az indokolást is, a melyet a munkásügyi bizottság ezen paragrafus fentartásához fűzött, mintha a cselédnek a 33. §. mellett bizonyitania kellene azt, hogy vele szemben becsületsértő kifejezések tényleg nemcsak használtattak, hanem hogy a gazdának szándéka is arra irányult . . . *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! Méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Fenyvesi Soma: . . . hogy becsületsértést kövessen el. Ez is téves. A büntetőtörvénykönyvnek munkálatai mutatják azt, a mit kiemelt már egyik képviselőtársam is, hogy külön szándék, a mely magára a becsületsértésre, mint ilyenre irányul, egyáltalában nem szükséges a becsületsértés elkövetéséhez. Csak az az általános szándék szükségeltetik, a mely valamely cselekmény elkövetésére — jelen esetben a kifejezések használatára — irányul. *(Ugy van! jobbfelől.)* A biróság tehát nem fog mikroszkópot venni a kezébe és nem fog a gazdának szándékában külön becsületsértő baczillusokat keresni, hanem egyszerűen vizsgálni fogja azokat a kifejezéseket, a melyek használtattak. Jogilag tehát téves a 33. §., téves az ahhoz fűzött következtetés is, s ennek következtében a gazdatársadalomnak ebben a paragrafusban a meggyalázó kifejezéseket illetőleg semmiféle mentsége nincs.

Teljesen indokolatlan, t. képviselőház, annyira vitatkozni a felett, hogy vajjon ez hasz-

nál-e vagy árt-e a társadalomnak? Indokolatlan és felesleges, a mikor sem nem árt, sem nem használ.

Még tovább megyek, t. képviselőház. Nekem az a jogászi meggyőződésem, hogy abban a szövegezésben is, a melyet Návay Lajos igen t. képviselőtársam előterjesztett, meg lesz védve a gazda az ellen, hogy alaptalanul elitéltessék. Meg lesz védve azért, mert a biró vizsgálat tárgyává fogja tenni azt, hogy azok a kifejezések, a melyek használtattak, olyanok-e, a melyek a gyakorlati élet szempontjából a cseléd és gazda közötti jogviszonynak megfelelőleg használtattak? És ha azok direkt nem meggyalázók, akkor a becsületsértésnek tényálladékát nem fogja a biró megállapitani.

És téves ez a pont, t. képviselőház, abból a szempontból is, hogy nem meriti ki a becsületsértésnek tényálladékát. A becsületsértés tényálladéka nem az, hogy valakivel szemben sértő kifejezések használtassanak, — a mint ezt a 33. §. tartalmazza — hanem a becsületsértés tényálladéka a büntetőtörvénykönyv szerint kifejezetten az, hogy meggyalázó kifejezések használtassanak.

Nos hát, engedelmet kérek, ha Emődy t. képviselőtársam vélelmet állit fel bármely irányban a mellett, hogy meggyalázó kifejezéseket szabad használni valakivel szemben azért, mert cseléd, ez nem jogos, nem méltányos és nem igazságos. Igen csodálom, hogy ezen vélelem mellett olyan hévvel lehet kardoskodni, mint t. képviselőtársam tette, a ki kijelenti, hogy ha ez a szakasz változatlanul nem fogadtatik el, az egész törvényjavaslatot elveti. Én elismerem, hogy nagy áldozatok hozatnak a gazdák részéről a cselédekkel szemben, de ismerje el t. képviselőtársam, hogy a cseléd részéről is hozatnak bizonyos áldozatok. Nemcsak a fizikumát, a munkaerejét kell odaadni, hanem hogy biztositassék a gazdasági eredmény, olyan jogai is köttetnek le, melyeket elvi szempontból nem volna szabad lekötni. Tényleg a személyes szabadságot bizonyos szempontból érinti ez a javaslat, és ha a jogászok mégis hozzájárulnak, ez azért van, mert Magyarország különös helyzete szempontjából ők is szükségesnek látják, hogy az évi termés eredménye mindig biztositassék. De azért, hogy ez az eredmény biztositassék, megállapittassék egy vélelem alapján, hogy a cselédnek nincs joga panaszkodni, mikor vele szemben meggyalázó kifejezések használtatnak: ez nem czélszerű és nem indokolt.

Még egyet, t. képviselőház. Igen t. képviselőtársam hivatkozott arra, hogy Pető Sándor milyen bibliában olvas. Engedje meg, hogy ezzel kapcsolatosan én arra a bibliára hivatkozzam, a melyet mindannyian nagyra becsülünk és a melyet t. képviselőtársam is hirdet és olvas, a keresztény felebaráti szeretet bibliájára, a melyben az foglaltatik, hogy szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. Már én abból a szeretetből, a mely törvénybe foglalja felebarátjának a meggyalázását, nem kérek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Várady Károly jegyző: Giesswein Sándor!

Giesswein Sándor: T. képviselőház! Azon nyomós érvek és lelkes szavak után, a melyeket Návay Lajos t. képviselőtársunk itt elmondott, azt hittem, az eredmény az lesz, hogy egyhangulag hozzájárulunk az ő inditványához. És ha mégis néhány perczre kérem a t. képviselőháznak becses figyelmét, ez azért van, mert én, mint a munkásügyi bizottságnak az elnöke, e tekintetben kénytelen vagyok itt most állást foglalni a munkásügyi bizottság javaslata ellen, a mely javaslatot csak néhány, vagy csak egy szótöbbséggel fogadtak el.

Azzal érvelnek Návay Lajos t. képviselőtársunk inditványa ellen, hogy ezáltal a fegyelem némileg veszélyeztetve volna. Én azt hiszem, a fegyelem fentartására, annak a fegyelemnek fentartására, a mely a munkához okvetlenül szükséges, legjobb eszköz a bizalom; az sokkal többet ér, mint az indulatos szavak. Én attól tartok, hogy ez a szakasz ugy, a mint van a munkásügyi bizottság javaslatában, arra szolgálhat, hogy a munkásból a bizalmat kiölje; pedig e nélkül, minden másféle represszália vagy kemény eszköz által az igazi fegyelmet helyreállitani nem tudjuk. *(Igaz! Ugy van! a középen.)* Az a fegyelem, a mely csak akkor áll fenn, mikor én, vagy az én helyettesem a cseléd háta mögött van, nem ér sokat, hanem az a fegyelem, a mely a munkásnak szivéből nő ki, ha ő tudja, hogy mintegy testvérével, atyjával áll szemben, biztositja az igazi jó gazdálkodást. *(Helyeslés a középen.)*

Azt mondják, hát ha felizgatják a gazdát? Épen ez a szakasz olyan, a melylyel lehet izgatni. Én elhiszem azt, a mit az előadó ur és Emődy t. képviselőtársam mondott, hogy ez a szakasz nem akar kétféle becsületet statuálni; de ehhez bizonyos magyarázat kell, és minden egyes cselédnek oda fogják-e vinni azt a magyarázatot, hogy ne tessék ezt a szakaszt igy vagy ugy magyarázni, hanem ez meg ez annak az intencziója?

Ha mi azt akarjuk, hogy bizalmatlanság a cseléd szivéhez ne férjen, akkor nem volna szükséges az a rövid kijelentés sem, hogy a gazdának van joga megdorgálni; ismétlem, erre sem volna szükség, mert hisz ez természetes, ez magától értetődik. De hát, nehogy félreértés legyen, épen azon dolgok után, a miket előhoztam, elfogadom azt, olyképen, hogy Návay t. képviselőtársam fogalmazásához járuljunk hozzá. *(Helyeslés.)*

Még csak azt akarom röviden emliteni: itt többször hivatkoznak külföldi törvényekre, mondhatom elavult szellemű külföldi törvényekre. Nekem nem az az óhajtásom, hogy mi itt kül-

földi törvényekre hivatkozzunk, hanem inkább az, hogy a külföld hivatkozzék magyar törvényre, s ebből a szempontból hozzájárulok Návay képviselőtársam javaslatához. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Daránvi Ferencz jegyző: Csitáry Béla!

Csitáry Béla: T. ház! Csak röviden kívánok felszólalni. Azért iratkoztam fel, hogy ha esetleg Návay t. képviselőtársam nem jönne a házba, ugyanazt a módositást, ugyanazt az indokolást én terjeszthessem a ház elé, miután a földmivelésügyi bizottságban is az volt a szándékom, de most is megelőzött. Az ő inditványához az államtitkár ur is hozzájárulván és látván a ház hangulatát, azt hiszem felesleges, hogy a kérdéssel bővebben foglalkozzam.

Azonban engedelmet kérek, hogy Emődy t. képviselőtársamnak egy körülményt becses figyelmébe ajánljak. Egyáltalában nem értem, hogy Emődy t. képviselőtársunk miért ragaszkodik ezen szakasznak a munkásügyi bizottságból kikerült szövegéhez akkor, a mikor őt hazulról, közös szülőföldünkről ugy ismerem, mint humánus gazdát, kinek ezek a kifejezések, melyektől a cselédet megóvni akarjuk, egyáltalában nem férnek ajkaihoz. Azt hiszem Emődy képviselőtársunk fogalommal sem bir arról, hogy némely mosdatlan száju gazda micsoda kifejezéseket tud használni a cselédekkel szemben. Csak egy példát hozok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Ismertem egy gazdát, az, mikor reggel felkelt káromkodott, étkezéskor káromkodott, családjával durván beszélt. *(Egy hang balfelől: Epeköves volt!)*

Megszokta, hogy a fegyelmet és a rendet gazdaságában csak durva szavakkal és erélylyel tartsa fenn és beleélte magát abba, hogy a rendet másképen fenn nem tarthatja. S mi volt ennek a vége? Szem- és fültanu vagyok arra, hogy mikor egy cseléddel beszélt, vele rendelkezett, az a cseléd komolyan állott ugyan előtte, de háta mögött a többi cselédek velem együtt nevettek. Ez a gazda gúnytárgyává vált rossz szokásának tekintélye abszolute nem volt. Nem tudom, hogy Emődy t. képviselőtársam ily fegyelmet kiván tartani a gazdaságban, hogy az a munkaadó gúny tárgyává tétessék, ne csak a cselédeknél, hanem az intelligenciánál is? Én ezt nem óhajtom, én teljesen meg vagyok győződve, hogy a gazda a rendet és fegyelmet fentarthatja akkor is, ha becsületsértő szavakat nem vagdos a cseléd fejéhez, a melyeket a biróság előtt elitélnek.

Méltóztassék elővenni szótárunkat, van abban akárhány kifejezés: haszontalan, dologkerülő, semmiházi, melyek az önérzetet igen, de egyéni becsületet nem sértik. *(Ellenmondás. Helyeslés.)* Azokat a kifejezéseket, melyek a cseléd becsületét sértik, s a melyek a női becsületet sulyosan érintik, nem akarom előhozni, mert imparlamentárisak. Ezzel jeleztem álláspontomat, s kijelentem, hogy elfogadom Návay képviselőtársam inditványát. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Várady Károly jegyző: Pető Sándor!

Pető Sándor: T. ház! Röviden kívánom kijelenteni, hogy hozzájárulok Návay képviselő ur inditványához. Egyuttal Emődy képviselőtársamnak kívánok felelni, s ezért szólaltam fel. Látom, hogy ő ugyanazon könyvből meriti a tudományát, a mely könyvből én meritettem a tudományomat akkor, a mikor az általános vitánál felszólaltam: a német törvény 1906. évi kiadásából; mert persze olvasás nélkül természetesen nem tud az ember. Hát legyen szives megnézni és esetleg felolvasni az 1810. évi porosz törvény 78. §-ához megirt kommentárát annak a könyvnek.

Emődy József: Olvastam.

Pető Sándor: Ebből a kommentárból meg fogja tudni a t. képviselő ur azt, a mit én mondottam, a mit én is csak könyvből tudok, a mi minden jogász előtt természetes: hogy a német birodalmi büntetőtörvénykönyv a maga általános tanaival az ilyen specziális büntetőtörvénykönyvi intézkedéseket hatályon kivül helyezte. A mennyiben olvassa a t. képviselő ur a törvényt, olvashatja a kommentárt is.

A mi pedig a 193. §-t illeti, hálás köszönettel vagyunk azok, a kik a módositásnak hivei vagyunk, hogy a képviselő ur szives volt azt felolvasni, mert a mi álláspontunkat erősitette ezzel meg. A német birodalmi büntetőtörvénykönyv ezen 193. §-a a kritikának, a dorgálásnak szabadságát engedi meg, de egyenesen megmondja, a mint azt felolvasni méltóztatott, hogy nem szabad ennek a becsületsértésig terjedni, vagyis ha a becsületsértésig terjed, az már büntetendő. *(Ugy van! a középen.)*

Azok a t. képviselőtársaim, a kik azt hiszik, hogy itt, nem tudom, valami anarchisztikus helyzet támad, ha kihagyjuk a becsületsértési szabadalomnak törvénybe való iktatását, — mert ez nem más — nagyon tévednek, mert ha kihagyjuk is ezt, vagyis ha nem iktatjuk is törvénybe a gazdának azt a privilégiumát, hogy joga van becsületében sérteni a cselédet, ne méltóztassék Emődy képviselő urnak és azoknak, a kik vele tartanak, — mert hisz félt a perektől, a prókátorok nagyobb keresményétől — azt hinni, hogy most már minden cseléd az ő sérelmével birósághoz megy, vagy ha oda is megy, az a biró feltétlenül megállapitja a becsületsértés vétségét.

Hisz azok, a kik jogászok, a kik a büntetőtörvénykönyvet ismerik, nagyon jól tudhatják, hogy számos körülménye van egy elkövetett cselekménynek, a mely esetleg a mentességet amugy is biztositja. Ha pl. a gazda az ő fegyelmi jogkörében egy vele szemben durván vagy engedetlenül fellépő, vagy rajta sértést elkövető cseléddel szemben követi el a becsület-

sértést, maga a büntetőtörvénykönyv mentesiti és a biró feltétlenül felmenti.

Tehát ennek elhagyása nem jelenti a fegyelem meglazulását, nem jelenti az anarchiának megérkezését, csak annyit jelent, hogy nem iktatjuk törvénybe a becsületsértés szabadalmát a gazda javára. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Kardos Samu!

Kardos Samu: T. ház! Ennek a törvényjavaslatnak a gyakorlati életviszonyokat szabályozó rendelkezései közt ez a 33. §. csak másodrendü jelentőséggel bir. Másodrendünek látszik pedig a kérdés azért, mert nem érinti sem a gazda, sem a cseléd anyagi helyzetét és mert bizonyára nem a becsületsértés kérdése az, a mely ennek a törvényjavaslatnak egyáltalában életet ad.

Épen azért csodálkozással kell fogadnom Emődy t. képviselőtársamnak azt a kijelentését, hogy a mennyiben ez a szakasz a munkásügyi bizottság szövegezésében nem fogadtatnék el, ezáltal veszélyeztetve látná ennek a törvényjavaslatnak egyébként minden áldásos rendelkezését és akkor a harmadszori olvasásban kénytelen volna a törvényjavaslat ellen szavazni.

Éber Antal: Meggondolja még!

Kardos Samu: No már én ugy tudom, ugy látom, hogy nem a gyakorlati élet, nem a szükség teremtette meg tulajdonképen a törvényjavaslatnak ezen szakaszát, mert sem a gazda, sem a cseléd, sem az ezek felett esetleg birásкodó közhatalom nem érzik azt, hogy a mindennapi életben olyan kontroverziák merültek fel, a melyek a becsületsértés paragrafusának módositását vagy törvénybeiktatását szükségessé teszik. Mégis látjuk azt, hogy e kérdés körül indult meg a legélesebb harcz. Ez onnan van, hogy ha mindjárt ezen 33. §. praktikus kérdést nem is old meg, következményeiben mélyen belevág a mi erkölcsi jogrendünkbe és ha ezen kérdést helytelenül oldjuk meg, a jogegyenlőség elvén oly rést üthetünk, a melyet a legértékesebb anyagi kedvezményekkel sem tudunk betömni.

Érezte ezt mindenki, a ki ezzel a törvényjavaslattal foglalkozott, érezte a földmivelésügyi és a munkásügyi bizottság, de érezte maga a miniszter ur is, a ki kijelentette a pártértekezleten, hogy a döntést e kérdés tekintetében a t. házra bizza.

Előre jelzem, t. ház, hogy én Návay Lajos t. képviselőtársam inditványához a magam részéről hozzájárulok. *(Helyeslés.)* Hozzájárulok, bár azt tartom, hogy egyáltalában felesleges a gazda dorgálási jogát törvénybe iktatni; *(Ugy van!)* ez törvénybe iktatva eddig sem volt és még sem vonta azt eddig senki kétségbe. Valamint az ügyvéd segédjét, a kereskedő, iparos segédjét, a bankár alkalmazottját megdorgálhatja, olyan alkalmazottakat is, a kik az intelligenczia legmagasabb fokán állanak, azonképen kétségtelen a gazda ezen joga is és igy látszólag a dorgálás jogát csak azért iktatták törvénybe, hogy ez küszöbül szolgáljon azon területen való behatolásra, melynél a becsületsértés büntetlenséget biztositó azilumra talál.

Én a magam részéről osztom Návay Lajos t. képviselőtársamnak azon felfogását, hogy a XX. században nem engedhető meg, hogy a durva kifejezési modort, a nyers érintkezési modort törvényes oltalomban részesitsük. Nem engedhető meg, hogy bármely társadalmi osztálylyal szemben oly hang meghonositását oltalmazzuk, mely egyáltalában kell hogy a müvelt társadalmi érintkezésből kizárassék. Épen azért, ha ma már nem tudunk olyan dispozicziókat e törvényjavaslatba belefoglalni, a melyekkel minden társadalmi osztálylyal szemben az érintkezési modort demokratizáljuk, ha már nem birjuk állami rendeletekkel az érintkezés finomságát szabályozni, akkor tartózkodjunk attól, hogy törvényes oltalomban részesitsük az ilyen durva érintkezési modort, tartózkodjunk attól, hogy a müveltségben magasabb fokon álló gazdatársadalomnak privilégiumot adjunk, hogy a nyers modor tekintetében is szembe helyezkedhessék a cseléddel.

Röviden ezeket óhajtottam e kérdés tekintetében elmondani, a kérdés jogi oldalát amugyis már sokan előttem kifejtették. Ismétlem, elfogadom Návay Lajos t. képviselőtársam módositását. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Várady Károly jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Návay igen t. képviselőtársam igazán emelkedett szellemü beszéde feleslegessé teszi nekem, hogy kifejtsem azokat az érveket, a melyek arra inditanak, hogy e szakasz első bekezdését meg ne szavazzam és kérjem a t. képviselőházat, hogy azt vesse el.

Csak arra kivánom figyelmeztetni a t. képviselőház egyik-másik felszólaló tagját, a ki az általános és részletes vita során hivatkozott arra, hogy e törvényjavaslattal szemben olyan kifogásokat emelünk, a melyeket más munkáskategóriákra, például az ipari munkásokra nem hangoztattunk és nem érvényesitettünk, hogy ott van az ipartörvény, az 1884. évi XVII. t.-czikk, a melynek 95. §-a kimondja, hogy a segéd felmondás nélkül azonnal kiléphet, ha az iparos, vagy helyettese, vagy az iparos hozzátartozói őt, vagy családja tagjait tettleg bántalmazzák, ellene, vagy ellenük becsületsértést követnek el.

Tehát 1884-ben — több mint husz évvel ezelőtt — oly liberális, emelkedett szellemü volt már a magyar törvényhozás, hogy törvényben állapitotta meg, hogy az iparossegédnek felmondás nélkül joga van otthagyni szolgálati helyét, ha munkaadója becsületsértő kifejezéssel sérti őt vagy családtagját.

Hogy ha már husz évvel ezelőtt ilyen emelkedett szellem hatotta át a magyar törvényhozást, akkor valóban példátlan lenne, ha most, a huszadik században ezzel szemben olyan törvényt hoznánk, a mely a munkaadónak jogot ad a cseléddel szemben a becsületsértésre.

Én, habár nagy egészében tisztelettel hajlok meg az előtt, a mit Návay Lajos t. képviselő ur mondott, én még a dorgálási jognak törvényben való statuálását is ellenzem; mert habár elismerem, hogy bármilyen szolgálati viszonyban szinte kizárt dolog az, hogy a munkaadó bizonyos olyan kifejezéssel ne éljen, a mely az alkalmazottat nagyobb szorgalomra, vagy kötelességmulasztás esetén annak helyrehozatalára inditsa; de kérdem: hogyan tudja megállapitani az a gazda vagy annak müveletlen alkalmazottja, csősze, botosispánja, gazdatisztje azt, hogy hol van a határ a dorgálás és becsületsértő kifejezés között?

Miután pedig itt egy finom distinkczióra van szükség, a melyet az a müveletlen alkalmazott megérteni nem képes és nem tudja meghatározni, mely határig mehet a dorgálásban és mely határnál kezdődik a becsületsértés, azért inditványom a 35. §-hoz az, hogy annak első bekezdése hagyassék ki.

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: A tárgyalás alatt lévő szakasz tulajdonképen két különböző rendelkezést tartalmaz. Az egyik megállapitja a gazdának cselédjei feletti házi fegyelmi jogát, gazdai fegyelmi jogát — legalább ezt magyarázza ki a szakasz szövegéből az igen t. államtitkár ur, az előbbi felszólalásában a szakasznak első bekezdését igy értelmezte; — másodszor pedig tartalmazza ez a szakasz a dorgálást, tehát a gazdai hatalom gyakorlása közben használt bizonyos kifejezésekre vonatkozólag azt az intézkedést, hogy a mennyiben az ilyen kifejezések tartalmuknál fogva becsületsértő természettel birnának, ha azokat a gazda használja, azoknak büntetőjogi következményei ne legyenek. Ez a két czél az, melyre az én nézetem szerint szükség van. És ennek a két czélnak biztositását én sem az eredeti szövegben, ugy, a mint az a munkásügyi bizottság által megállapittatott, nem találom, sem a benyujtott módositások közül a Návay Lajos t. képviselőtársamét e tekintetben megfelelőnek nem tartom, hanem leghelyesebbnek és legvilágosabban kifejezőnek találom a Vásárhelyi Dezső t. barátom által benyujtott módositást, a mely a földmivelésügyi bizottság által elfogadtatott.

Ennek a szakasznak eredeti szövegezése azt mondja, hogy *(olvassa)*: »Kifejezések, a melyek a család és a háznép keretén kivül más személyek között sértőknek tekintethetnek, a gazda irányában nem támasztják azt a vélelmet, hogy a cselédet becsületében érinteni szándékozott volna.«

Hát, t. ház, ezen szakasz alapján, ha ez igy maradna, mint a munkásügyi bizottság előadója is inditványozta, akármelyik gazdát, ha sértő kifejezést használ a cselédjével szemben, el lehetne marasztalni, meg lehetne büntetni. Az a kifejezés, hogy: nem támaszthatja azt a vélelmet, mintha sérteni szándékozott volna, magában véve a felmentésre még alapul nem szolgálhat. Mikor a sértés ténye kétségtelenül be van bizonyitva, akkor a birónak nem is vélelmet és szándékot kell keresnie, hanem a biró az uralkodó jogi felfogás szerint egyszerűen a fennálló és bebizonyitott tények alapján hozza meg az ő itéletét.

Ennélfogva a szakasz eredeti szövegezése, illetőleg a munkásügyi bizottság által ajánlott szövegezése épen az ellenkező eredményt idézné elő, mint a melyet elérni kiván.

Az a módositás pedig, a melyet Návay Lajos t. képviselőtársam nyujtott be, az én nézetem szerint azért nem felel meg a czélnak, mert nem zárná ki azt, hogy minden egyes esetben a hatósági eljárás meg ne indittassék. Návay Lajos t. barátom megállapitja, s elismeri a gazdának a cseléd feletti gazdai hatalmát, elismeri az ebből kifolyó dorgálási jogát, de azután nem vonja le a következtetést ebből az elismert jogból, hanem egyszerűen minden rendelkezés nélkül tovább megy és azt mondja, hogy pénzbirsággal nincsen jogositva a cselédet büntetni. Ennek az volna tehát a következménye, hogy még mindig nyilt kérdés maradna, hogy ezen dorgálási jog mellett a becsületsértés, vagy egyáltalán büntetendő cselekmény fenforog-e és ilyen esetben a gazda ellen bünvádi eljárásnak és büntetés alkalmazásának helye van-e, igen vagy nem.

Egész világosan, és határozottan ezt a kérdést egyedül az a módositás oldja meg, a melyet a földmivelési bizottság nevében Vásárhelyi Dezső t. barátom nyujtott be, s a melyben egészen világosan ki van mondva, hogy bünvádi eljárásnak ebben az esetben helye nem lehet.

T. képviselőház! Én tökéletesen egyetértek mindazokkal, a kik a modern társadalmi felfogásnak megfelelőleg meg akarják védeni a cselédet, a legkisebb embert, a gazdának nélkülözhetetlen és igen fontos munkatársát az ő becsületében, az ő, mint mondani szokták, emberi jogaiban. De azt hiszem, tökéletesen helytelenül és téves álláspontról itélik meg a törvényjavaslat eredeti szerkezetének intenczióját, a kik ebben valami olyan czélzatot látnak, mintha itt akár kétféle becsület, akár a cselédembernek dehonnesztálása foglaltatnék. Erről szó sincsen, t. képviselőház, hanem az élet valódi szükségleteinek és a tényleges állapotoknak megfelelőleg kivánjuk a törvényt megalkotni, ha azt akarjuk, hogy a törvény jó legyen, hogy az életben bajokat, alkalmatlanságokat ne okozzon. E tekintet-

ben pedig azt hiszem: senki, a ki ismeri a népet, ismeri a cselédeket, nem zárkózhatik el annak a bevallásától, hogy azoknál az embereknél, a kik csekélyebb müveltségi fokon állanak és bizonyára ennek kifolyásaképen csekélyebb foku érzékenységgel is birnak, ezeknél a sértés olyan esetben különösen, a mikor a sértő kifejezés az ő gazdájuktól, az ő kenyéradójuktól ered, nem okoz az ő lelküknek olyan fájdalmat, az ő rájuk nézve nem lesz olyan sértő, olyan megszégyenitő, mint ugyanilyen kifejezésnek használata más emberek között.

Brediceanu Koriolán: Nem mindig!

Okolicsányi László: Ennek következtében, t. képviselőház, a sértés tényét magát ebben a viszonyban — a cseléd és gazda közti viszonyban — nem szabad abból a szigoru szempontból megitélni, mint a hogy megitélik más társadalmi körök, más emberek az egymás között előforduló sértéseket. Ha a gazda által a cselédjével szemben elkövetett sértő kifejezést büntethetőnek mondjuk ki, nem volna-e egészen tarthatatlan, nevetséges állapot az, hogyha olyan kifejezések miatt, a mely kifejezéseket azok a cselédek egymással szemben mindennap számtalanszor használják, *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* ha azokat a gazda használja, már hatósági eljárásnak és a gazda megbüntetésének legyen helye? *(Helyeslés a baloldalon.)*

Azt méltóztatik mondani, hogy a másik cseléddel szemben vehet magának elégtételt. Hát én azt konczedálom, hogy a másik cseléddel szemben ő vehet magának elégtételt, és mégis a legritkább esetek közé tartozik, hogy a másik cseléd által elkövetett ilyen sértés miatt a cseléd hatósághoz forduljon, becsületsértés miatt panaszt emeljen. Nem fordul ez elő azért, t. képviselőház, mert egyszerüen ezeket a kifejezéseket abban a társaságban, a melyben ők élnek, nem szokták a becsületre sértőnek venni.

Engedelmet kérek, méltóztassék azt megengedni, hogy az emberi társadalomnak különböző osztályaiban különböző rétegeiben, de hozzá teszem még, különböző foglalkozási körökben is különböző a felfogás egyes kifejezéseknek a sértő vagy nem sértő volta tekintetében. Ők tehát azt magukra nézve nem tekintik sértésnek, legfeljebb visszagorombáskodnak egymás között és el van intézve a dolog.

Pető Sándor: De gazdával nem gorombáskodhatik vissza!

Okolicsányi László: Hogy a gazdával szemben nem gorombáskodhatik vissza, ennek pedig az oka az, mert a gazda ő vele szemben kell hogy egy magasabb tekintélyes állást foglaljon el, kell hogy ő azt a gazdát, a kinek családjához szegődött, a mikor cselédjévé lett, megkülönböztetett tisztelettel környezze.

Szmrecsányi György: Legalább igy kellene lenni!

Okolicsányi László: Azt méltóztatott az előbb közbeszólásképen mondani, hogy ő a gazdával szemben nem gorombáskodhatik vissza, hát erre én válaszoltam.

De, t. ház, a cseléd a gazdájától nem veszi még azokat az erősebb kifejezéseket sem olyan sértőknek, mintha azokat más valaki mondta volna. Ez egyszerüen abból a viszonyból folyik, a melyben ő gazdájával szemben áll.

Azonban mindebből, a mit ezen kérdésre vonatkozólag volt szerencsém elmondani, nem következik az, hogy tehát a gazdát fel kell jogositani arra, hogy mindenféle durva és sértő kifejezést használhasson a cselédjével szemben. Mert ugyebár, erre nincs épen szükség? Én sem látom ennek szükségét; azonban a büntetlenséget a gazda részére nézetem szerint mégis biztositani kell, és pedig azért, mert itt ismét tekintetbe kell lennünk azokra a viszonyokra és helyzetekre, a melyek között az ilyen kifejezések használtatnak. Hiszen az rendesen a kedélynek bizonyos nagyobbmérvü izgatottságában, felindulásában követtetik el. Végre is az a gazda vagy annak meghatalmazottja, a gazdatiszt szintén ember, a kit vérmérséklete, szenvedélye szintén elragadhat és a ki, a mikor látja azt a nagyobbfoku könnyelmüséget, gondatlanságot vagy esetleg azt a rosszakaratot, a mely a cseléd egyik-másik tényében megnyilvánul, felháborodik és ennek a felháborodásának olyan szavakkal ad kifejezést, a melyek hamarjában ajkára tolulnak. Végre is nem kivánhatjuk azt, hogy a gazdák a diplomaták ügyességével kezeljék és válogassák meg a kifejezéseket. *(Igaz! jobbfelől.)* Ennélfogva határozottan azt tartom kimondandónak, hogy az ilyen dorgálások miatt bünvádi eljárásnak helye nincs. Akkor az eljárás meg sem fog indittatni és akkor nem lesz alkalom arra, a mire Návay Lajos t. barátom módositása alkalmat ad, hogy t. i. a cseléd panaszt emelhet a gazda ellen.

Mert bizonyára fog akadni olyan valaki, a ki felbujtogatja, felbiztatja a cselédet, hogy »ne türd el ezt; ezt nem kell zsebrevágnod; menj a szolgabiróhoz és panaszold be.« Ha a törvény nem mondja ki határozottan, hogy ilyen esetben bünvádi eljárásnak helye nincs, meg fog történni a gazdának zaklatása már az által, hogy megidézik őt a hatóságokhoz.

Azt hiszem, hogy már a gazdai tekintély lerontásával jár magában véve az, hogy ha annak a gazdának a hatóság előtt meg kell jelennie és védekeznie kell egy ilyen, talán elhamarkodottan használt erősebb kifejezés alkalmazása miatt. Másodszor pedig a békességnek, a gazda és a cseléd közötti jóviszonynak megzavarására és megbontására a legtöbb alkalmat ad az, hogy ha már ezek miatt a különben igen csekély beszámitás alá eső deliktumok miatt — ha ugyan deliktumoknak lehet azokat nevezni ott,

a hol maguk az illető sértettek sem szokták azoknak tekinteni — a cselédet arra késztetjük, hogy a gazda ellen a hatóság elé menjen panaszra.

Én tehát a kérdés legszerencsésebb és legvilágosabb megoldását Vásárhelyi Dezső t. barátom módositásában látom, azt fogadom el és a t. képviselőháznak is azt ajánlom elfogadásra.

Darányi Ferencz jegyző: Gr. Zichy Vladimir! *(Felkiáltások balfelől: Szavazzunk!)*

Gr. Zichy Vladimir: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Návay Lajos t. képviselőtársam határozati javaslatát nem fogadom el *(Helyeslés a jobboldalon.)* és nem fogadom el annak indokolását sem. Nagyon sajnálom, hogy ezen törvény létrejötténél, ezen javaslat tárgyalásánál minduntalan felmerül az a szempont, hogy ez vagy az az intézkedés bizonyos körökben, egyenesen megnevezve: szoczialista körökben milyen reszenzust fog szülni, és milyent nem. Én ezennel kijelentem, hogy magamat semmi néven nevezendő terrorizmus által, akár a sajtóban, akár a sajtón kivül történik, destruktiv politikába hajtani nem engedem. *(Helyeslések.)*

Kelemen Samu: Bécsből tanultuk ezt, ugyanezt mondják Bécsben a magyar törekvésekre!

Gr. Zichy Vladimir: Én azt hiszem, hogy a másfél esztendeig tartó nemzeti küzdelem alatt az egész függetlenségi párt — és én is, mint a függetlenségi párt egyik szerény és igénytelen tagja — jelét adtuk annak, hogy sem onnét, sem máshonnét magunkat terrorizáltatni nem engedjük. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Nem tudom, honnét veszi a t. képviselőtársam azt a jogot, hogy ezzel az alluzióval éljen akkor, a mikor a nemzeti küzdelem alatt nagyon kevesen voltunk, a kik még ellenállottunk és igen számosan voltak, a kik az ellenállással felhagytak.

Ezen álláspontomnál fogva nem fogadhatom el Návay Lajos t. képviselő urnak, ámbár én nála a legtisztább intencziót feltételezem . . .

Visontai Soma: Nemes intenczió!

Gr. Zichy Vladimir: . . . nemes intencziót, de nem fogadhatom el inditványát, mert én abban a felfogásban vagyok. hogy ha az ő határozati javaslatát fogadnók el, akkor ez a gazdasági és társadalmi rend megbontására vezetne. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Nevezetesen meg vagyok győződve arról, hogy egy jól kikészitett nyelves cseléd, a kit egyfelől egy vidéki fiskális, *(Ugy van! Ugy van!)* másfelöl Mezőfi Vilmos képviselőtársam *(Zaj a középen.)* kikészitenek . . .

Mezőfi Vilmos: Más dolgom nincsen! *(Felkiáltások balfelől: Ugy van! Nincsen más dolga!)*

Gr. Zichy Vladimir: . . . hogy ha ezek jól kikészitik azt a cselédet, akkor az örökös perben fog állani gazdájával, folytonosan czitáltatni fogja gazdáját a biróságokhoz. A gazdája esetleg fel is lesz mentve, de czitáltatja a többi cselédet tanunak, örökös hajsza lesz a gazdával szemben és a végeredmény az lesz, hogy a gazda elveszti tekintélyét teljesen, mert kénytelen lesz azért, hogy ne czitálják folytonosan a birósághoz, mindenben engedni. *(Ugy van! Ugy van!)*

Én kinyilatkoztatom, hogy ha valakinek, ugy nekem ad personam nincsen szükségem erre a paragrafusra, mert én soha ilyen kifejezéseket cseléddel szemben nem szoktam használni, nincs is rá szükségem; de elejét akarom venni és elejét kell venni ezen paragrafus által annak, hogy a cseléd visszaélhessen azzal a joggal, a melyet a törvény neki ad, hogy a cseléd azon ürügy alatt, hogy gazdája őt megbántotta, terrorizálhassa gazdáját. Hogy ha pl. az a cseléd ott akarja hagyni a szolgálatot, akkor folytonos hanyagsága és rosszakarata által ingerli a gazdát, *(Halljuk! Halljuk!)* a mikor azután, bármilyen kifejezéssel él vele szemben, folytonosan czitáltatik a birósághoz, és azáltal kierőszakolja azt, hogy neki a gazdaságból távoznia lehessen akkor, a mikor távozni akar.

Azt mondják az igen t. jogász urak, hogy teljesen mindegy, benne van-e az a szakasz a törvényben, vagy nincs.

Fenyvesi Soma: Jogilag mindegy!

Egy hang: Etikai szempontból!

Gr. Zichy Vladimir: Ha jogilag mindegy, akkor hagyjuk bent. *(Derültség.)* Ha jogilag mindegy, akkor a cselédnek ezzel kárt nem teszünk, de mindenesetre megfosztjuk a cselédet, — azaz nem a cselédet, mert a cselédek Magyarországon nem olyan rosszak — de megfosztjuk azokat, a kik a cselédet bizonyos czélzatból fel akarják bujtatni, egy nagyon kézhez álló fogantyutól.

Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam az imént közbeszólt. A szövegére a közbeszólásának egészen nem emlékszem, csak arra emlékszem. hogy előbbi felszólalásában azt mondotta, hogy ha benne marad a dorgálás joga a gazdára nézve, — mert neki még az is sok — akkor mi fog bekövetkezni, ha a dorgálás kifejezései felett azután annak a gazdának vagy másrészről a cselédnek meditálni kell, hogy a becsületsértéshez tartozik-e az, vagy még a jogos dorgáláshoz? Hát épen ebből a szempontból vélem én a munkásügyi bizottság szövegét fentartandónak, hogy ilyen disputák, folytonos jogi deczizió az egyik oldalon és a másik oldalon ne fordulhassanak elő.

Mezőfi Vilmos: A dorgálást is ki kell hagyni!

Gr. Zichy Vladimir: Nem kérem, a dorgálást is benn kell hagyni, meg a másikat is.

Én az egészben nem látok egyebet, mint a mit láttam a tárgyalás alkalmával akkor, mikor arról volt szó, hogy a cseléd vendéglátási jogát korlátozzuk. Én akkor nagyon jól vettem észre

és nagyon jól vette észre velem együtt a t. képviselőháznak többsége is, hogy e mögött egy bizonyos tendenczia rejlik, t. i. az, hogy mikor a gazda nem tilthatja meg a cselédnek azt, hogy bárkit befogadjon a lakásába, akkor tág teret nyitunk arra, hogy mindenféle izgatók tartózkodhassanak bárkinek a gazdaságában, ott bujtogathassanak, a nélkül, hogy a gazdának joga és módja volna az illetőket eltávolitani.

Ennek a szakasznak azon erős megtámadása, a melyben Mezőfi Vilmos t. képviselő ur részéről részesült, körülbelül ismét azzal a tendenczióz us háttérrel bir. Ha t. i. egyszer az ürügy, a lehetőség elvétetik a cselédtől arra nézve, hogy a gazdát folytonosan terrorizálhassa és megkinozhassa a hatóságoknál beadott panaszokkal, akkor ismét elesett egy lehetősége annak, hogy a cselédet folytonosan ingerelni, harczba vinni és harczban tartani lehessen a társadalom többi rétegeivel.

Ezért kérem a magam részéről, hogy akár a munkásügyi, akár a földmivelésügyi bizottság szövegezését akczeptálni és Návay Lajos t. képviselőtársam inditványát mellőzni méltóztassék, mert ismétlem, ragaszkodom ahhoz, hogy én semmi néven nevezendő terrorizmus által, legyen az akár a sajtóban, akár azon kivül, magamat destruktiv politikába belesodortatni nem engedem. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Méltóztattak az ülés elején elhatározni, hogy félkettőkor áttérjünk az interpellácziókra. Ennélfogva a most folyó tanácskozást félbeszakitjuk, s annak folytatását a legközelebbi ülésre halasztjuk.

Mielőtt áttérnénk az interpellácziókra, bátor leszek a ház legközelebbi ülésének idejére és napirendjére nézve javaslatot tenni.

Javaslom, hogy legközelebbi ülését a képviselőház 1907. évi junius hó 3-án délelőtt 10 órakor tartsa. Ezen ülésnek napirendje legyen: elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, azután a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat tárgyalásának félbeszakitásával, a miniszterelnök által május hó 27-én a koronázás évfordulójának megörökitése alkalmára benyujtott három törvényjavaslat tárgyalása, végül, ha ez befejeztetik, a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat.

Méltóztatik ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot és az ülést bezárom. *(Felkiáltások: Interpellácziók is vannak!)* Bocsánatot kérek, az ülést ujból megnyitom. Bocsánatot kell kérnem, t. ház, de tévedést követtem el. *(Éljenzés.)*

Áttérünk az interpellácziókra.

Következik elsősorban Visontai Soma képviselő ur interpellácziója.

(Az elnöki széket Návay Lajos foglalja el.)

Visontai Soma: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mindenkinek el kell ismernie, hogy a sajtó a nemzeti ellenállás válságos napjaiban becsületesen és derekasan állta meg a helyét. *(Igaz! Ugy van!)* Lelkesedéssel, odaadással, önfeláldozással szállt sikra a nemzet jogaiért; csatasorba állitotta legjobbjait, és mikor törvénytelen hatalomnak képviselői a törvényeknek félremagyarázásával és elferditésével akarták a nemzet igazait letörni és megsemmisiteni, akkor a sajtó hasábjaihoz folyamodtak államférfiak, jogászok, tudósok, hogy a nemzetnek igazságait vitassák és bizonyitsák. Sőt azt lehet mondani, hogy a sajtóban a felbuzdulás talán még tovább vibrált, mint a többi politikai körökben. *(Igaz! Ugy van!)* Mert mikor arra került a sor, hogy az engesztelődés napjaiban és a béke helyreállitásával a nemzetnek vezérei vegyék át az ország kormányzatát, a sajtó még akkor is az utolsó perczig teljesitette hivatását, nehogy — a mit különben feltételezni nem is lehetett — a hatalmi vágy vezesse e férfiakat, hogy talán a nemzet jogainak ellenére is a kormányzat alkotmányos menetét és rendjét biztositsák. Nagyon természetes, hogy az ily erős tusákban, melyekben a nemzetnek ily vitális érdekeit védi meg a sajtó, talán a törvény által védett egyéb érdekeknek sérelme is bekövetkezhetik.

Nemrég láttuk azt, hogy a törvénytelen hatalomnak képviselői napról-napra bünpereket akasztottak a sajtó nyakába. Bünpereket, a melyeknek tényállása rendesen az volt, hogy a mikor a törvénytelen hatalomnak képviselői a királyi palást mögé bujtak és harczukat ugy tüntették fel, mint a királyi hatalomnak harczát a nemzeti hatalommal szemben: akkor a sajtó — természetszerüen — hazafias felbuzdulásában, lelkesültségében a nemzet legkimagaslóbb kincseiért való küzdelmében a harczi buzogányt bizony nemcsak lefelé, hanem sokszor felfelé is használta. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Igy történt azután, t. képviselőház, hogy a nemzeti kormány, alig hogy elfoglalta helyét és megkezdte hivatását ebben az országban, máris első kötelességének ismerte, hogy mindazokat a bünpereket, a melyeket politikai okokból és politikai szempontokból a sajtó ellen inditottak, megszüntesse. Mert nagyon különös helyzet lett volna, ha épen azokat éri a megtorlásnak sujtó keze, ha épen azoknak kellett volna szenvedniök, a kik kitartásukkal és hazafias munkájukkal a nemzet jogait védték. *(Éljenzés.)*

A kormány — igen helyesen — a magyar büntető jogszolgáltatás és a magyar büntetőjog szellemének és rendszerének alapjára helyezkedett, a mely ismeri a végszükség jogát és büntetlennek hirdet minden olyan bünczelekményt, a mit az ember saját vagy hozzátartózói életének megvédésében követ el. *(Ugy van!)* Világos

tehát, t. képviselőház, hogy a mikor a magyar sajtó a nemzet életének védelmében kelt sikra, ha túl is ment azon a határon, a mit a törvényesség és a törvénynek parancsai irnak elő, a törvénynek ezen túlhágása a nemzeti kormány felfogása szerint nem volt büntetés alá vonható.

Annál meglepőbb és annál megdöbbentőbb, t. képviselőház, ha mégis egy magyar orgánum, a külföldi sajtónak egy nagyon becses láncszeme: Az Amerikában, Clevelandban megjelenő »Szabadság«, épen a t. kormány által igen sulyos represszióban részesült.

Nagy meglepetéssel olvastuk, hogy az amerikai »Szabadság«-ot a t. kormány az ország területéről kitiltotta, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* illetőleg a postai szállitás jogának megvonásával a t. belügyminiszter ur e lapnak terjesztését megakadályozta.

Mielőtt még bővebben nyilatkoznám ebben a kérdésben, méltóztassék megengedni, t. képviselőház, hogy magával az ilyen adminisztrativ üldözésnek tényével foglalkozhassam. *(Halljuk!)*

Nem lehet tagadni, hogy minden adminisztrativ üldözés, a mely nem gyökerezik törvényben: veszedelmes. *(Igaz! Ugy van! a középen.)* Minden adminisztrativ üldözés, a mely nincsen a törvényhozásnak ellenőrzése alá helyezve, a mely a kormánynak ellenőrizetlen, saját ténye: minden alkotmányos felfogás szerint aggályokat kell hogy keltsen. Különösen kell, hogy aggályokat keltsen a sajtóval szemben, a mely sajtó számára minden szabad állam — és igy Magyarország is — a sajtószabadság prerogativáit biztositotta. *(Ugy van!)*

Ezért látjuk azt, hogy ezen a téren más országokban törvényes diszpozicziók vannak, vagyis hogy törvényben állapitják meg azokat a rendkivüli intézkedéseket, a melyek eltérőleg a belföldi sajtótól a külföldi sajtó vétségeivel szemben követendők. Mert azt már igazán nem tagadhatja a legszabadságszeretőbb ember sem, hogy a felelős személyek, a melyekre nézve a felelősségre vonás lehetősége megvan a belföldi sajtó munkásaival szemben, a külföldi sajtóban nem érhetők el. Mert hiszen, a mint tudni méltóztatik, egy külföldi lappal szemben, a melyet külföldön nyomnak, a melynek szerkesztője, kiadója és nyomdásza külföldön van, mely keresztkötés alatt érkezik közvetlenül az olvasóhoz, tehát még csak elárusitója vagy terjesztője sincs a belföldön — mondom, a külföldi időszaki sajtóval szemben nem lehet azokat a törvényben gyökerező rendes intézkedéseket alkalmazni egy fenforgó deliktum esetében, mint a belföldi sajtóval szemben.

De azért mégis látjuk, hogy az egyes államokban megvan a törekvés, hogy ezt a kérdést is törvényileg szabályozzák. Mert abból kiindulva, hogy a szellemi kincs az általános emberiségnek a tulajdona, egy állam sem teheti azt, hogy a nem épen az ország területén napvilágot látó szellemi termékek elől elzárkózzék, hogy kőfalakat állitson fel minden külföldön keletkező szellemi irányzat ellen. *(Helyeslés.)* Ezért látjuk azt, hogy a külföldi sajtóval szemben is törvénynyel biztositják a teendő intézkedéseket.

Igy pl. Németországban a 70-es években alkotott sajtótörvénynek 14. §-a értelmében a külföldi időszaki sajtóval is csak akkor lehet radikálisabban elbánni, ha az illető lapot már két izben az ország területén mint törvénybe ütköző cselekmény terjesztőjét lefoglalták; csak ezután van joga a kanczellárnak az illető lap kitiltását elrendelni. De akkor sem örök időre, a határidőnek megjelölése nélkül, hanem csak két esztendőre. Másrészt az igazság kedvéért meg kell azt is mondanom, hogy már a franczia köztársaság törvénye, a mely pedig későbbi keletű, mint a németországi, szintén szabályozza ezt a kérdést, de ez a szabályozás teljesen megfelel annak a gyakorlatnak, a mely nálunk divik, azzal a különbséggel, hogy ott ki van mondva, hogy ha egy külföldi időszaki lap valamely vétséget tartalmaz, akkor a minisztertanács határozhatja el az illető lap terjesztésének megakadályozását.

De ott is csak minisztertanács, a parlament előtt vállalható felelősség terhe alatt határozhatja ezt el, a belügyminiszter pedig csak akkor, ha egyes példányok lefoglalásáról van szó.

Nálunk törvényes intézkedés ebben a fontos kérdésben nincs. Mint alkotmányos államnak, nekünk is igazán ez lehet a vágyódásunk, és reméljük, hogy ezen vágyódásunkat talán a legközelebb megalkotandó sajtójogi reformok ki fogják elégiteni. Bizony nálunk is elérkezett az ideje, minthogy a sajtószabadság fontos kérdéséről van szó, hogy a külföldi sajtóval szemben gyakorlandó retorzió tekintetében is törvény rendelkezzék. De a mai felfogás nálunk az, hogy a külföldi sajtóval szemben a represszió a postai jog elvonásával kapcsolatban a kitiltás utján érvényesittetik.

Igy látjuk azután, hogy van egy egész index, melyet nagyon érdemes volna egyszer a magyar parlamentnek bemutatni; a régi kormányoknak egy egész indexe, a mely az utóbbi időben a kezembe jutott. Ebben látható, hogy a törvényhozás tudta nélkül, a nagyközönség tájékoztatása nélkül a regényeknek, a radikálisabb irányu tudományos müveknek egész sorozata ki van tiltva Magyarország területéről, a nélkül, hogy bármilyen tájékozást nyernénk az illető szellemi munkák tartalmáról, a kitiltás okáról.

De akárhogyan áll a dolog, t. képviselőház, nagyon megdöbbentő, hogy a »Szabadság«-gal történt ez meg, s épen a nemzeti kormány uralma alatt, azzal a lappal, a mely normális időben az amerikai kivándorolt magyarságban magyar szellemben tartja fenn a régi hazához való ragaszkodás és szeretet érzését, a régi hazába

vetett bizalmat és hitet; mely magyar tartalmu és szellemü czikkeivel fentartja a kapcsot a külföldön élő sok millió magyar és a hazai magyarság között, a mely abban a nem normális időben, mikor a nemzeti küzdelmet kellett végigharczolni, az amerikai magyarokat, szemben a külföldi sajtónak a törvénytelen hatalom által búsás pénzen elhelyezett hamis irányzatu czikkeivel, állandóan tájékoztatta a mi küzdelmeink jogosságáról, állandóan ébren tartotta bennük a velünk való együttérzést, és mikor, fájdalom, sokan lehullottak itt a nemzet fájáról az édes őshazának fiai közül, akkor a »Szabadság« gyakorolta azt a nemes és fenkölt hivatást, hogy tartalékcsapatot tartott fenn nekünk a messze Amerikában. *(Tetszés.)*

Most pedig egyszere csak arra ébredünk, hogy ezt a lapot kitiltották az országból. Én, t. ház, őszintén elmondtam a magyar sajtóról is véleményemet; elhiszem, hogy ez az amerikai lap is lehetett abban a hangulatban, mint azokban az időkben a magyar lapok és túllépte a törvényesség határát, megsértett talán oly érdekeket, a melyeket véd a törvény; lehet, hogy mikor a nemzet alkotmányos élete forgott koczkán; a mikor a nemzet már csak egyes szerveiben, a megyékben vonaglott valahogyan, akkor ezt az amerikai lapot is elfoghatta a hazafiui felbuzdulás, a mely annyival inkább léphette át a mi általunk megszokott törvényes korlátokat, mert a szabadság hazájában nyilatkozott meg, *(Ugy van!)* a hol nem Magyarország törvényeinek uralma alatt állott. Elhiszem, hogy ez a lap a végszükség jogát igénybe véve, az alkotmány védelmében túllépte a törvényességnek azon határát, a melyet rendes körülmények közt respektálni szoktak.

Most azonban látjuk, hogy az a kormány, a mely a kormányváltozás első pillanatában a reformált bünperből folyó tiszta vádelv következményeképen amnesztiát gyakorolt, ugyanezen szempontokat — s ez fájdalmasan esik nekünk — nem érvényesitette a »Szabadság«-gal szemben, mely nemcsak azért becses nekünk, mert kint a magyarságban fentartja a hazához való ragaszkodás és szeretet érzését, hanem azért is, mert mi is szivesen és nagy érdeklődéssel olvassuk, mikor egy-egy számát kézhez kapjuk, mert minden egyes számból lájuk amerikai honfitársaink helyzetét és olvasunk minden egyes számot szülőknek szeretetével, félelmével, gyengédségével, hogy tájékozást nyerjünk arról, vajjon milyen erős még a magyarság Amerikában és milyen erős az a szellemi kapocs, a mely őket a régi hazával, az ősi hazával összeköti. *(Tetszés.)*

Azért a magam részéről, azt hiszem, helyes álláspontra helyezkedtem, mikor ezt az intézkedést méltánytalannak találtam, épen a »Szabadság« czimü lappal szemben, a mely az amerikai magyarságot képviseli, a mely az élén volt annak a mozgalomnak is, a mikor Amerikában Kossuth Lajos szobrát Clevelandban felállitották, a mely a szabad amerikai állam által nyujtott szabad szervezkedési, szabad szellemü egyesülési jogot arra használja fel, hogy ott a magyarságot megerősitse. Ez nem megtorlást, hanem elismerést érdemel. *(Igaz! Ugy van! a középen.)*

Én azt tartom, lehetnek jogos okok és szempontok, a melyek a t. kormányt vezérelték. De mégis arra kérem a t. belügyi kormányt, a mely a szóban levő intézkedést kiadta, hogy most már mindazokat tekintetbe véve, a miket interpelláczióm megokolásában felhoztam, ezen betiltást megszüntetni és azt a megbélyegzést, a mely mindenesetre foglaltatik abban, hogy egy magyar lapot Magyarországból tiltanak ki, eltörölni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Ezeket előrebocsátva a következő interpellácziót intézem a t. belügyminiszter urhoz *(olvassa)*:

»1. Hajlandó-e a t. belügyminiszter ur felvilágositást adni, hogy az amerikai »Szabadság« czimü lapnak Magyarország területéről — a postai szállitás megvonásával kapcsolatos — kitiltását mily körülmények tették indokolttá?

2. Szándékozik-e a t. belügyminiszter ur, arra való tekintettel, hogy a »Szabadság« czimü lap, mint az Amerikában élő magyaroknak hazafias szellemü közlönye, fontos nemzeti küldetést teljesit, a kitiltást, mely a magyar lapra megbélyegző jellegü, mielőbb megszüntetni?« *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a belügyminiszter urnak.

Következik Sziklay Ottó.

Sziklay Ottó: T. ház! 1872-ben Pozsonyban Roth György tölténygyárat alapitott. Az állam szerződött vele ugy, hogy a honvédség összes töltényeit ez a gyár szállitsa. Ez meg is történt 1872-től 1892-ig, ugy hogy az összes töltényeket ez a gyár szállitotta. Sőt 1899-ig még az osztrák honvédségnek összes töltényeit is ez a gyár szállitotta. Ekkor az osztrák kormány arra kényszeritette a Róth-féle gyárat, hogy az osztrák honvédség részére szükséges töltényeket Ausztriában gyártsa és itt külön gyárat állitson fel. Ennek a gyár meg is felelt és 1899-ben Wiener-Neustadt tájékán gyárat alapitott, ugy hogy 1900 óta az osztrákok részére innen Magyarországból nem szállithatott semmit.

1892-ben, illetve ezt megelőzőleg alakult Csepelszigeten a Weisz Manfréd gyára. Az akkori kormány a pozsonyi gyártól a szükséglet 50%-át elvette és Weisz Manfréd gyárának biztositotta. A pozsonyi gyár teljesen méltányosnak találván azt, hogy ha két gyár van, a szállitás közöttük megosztassék, az ellen abszolute nem tett semmit, belenyugodott. De ez nem volt elég, s erre kivánom a t. ház különös figyelmét felhivni.

1905 január havában, a Weisz Manfréd csepeli gyárával 1903-ban hat évre kötött szerződést, az akkori kormány jónak látta meghosszabbitani, illetőleg vele tiz évre szerződni, daczára annak, hogy a szerződés csak négy esztendő mulva járt volna le. De hogyan történt e megujitás? Ugy, hogy az összes rendes szükségletből nyolczvan százalékot vontak el a pozsonyi gyártól és ezt adták Weisz Manfrédnak, a rendkivüli szükségletet pedig, a mint informáczióm szól, egészen odaadták. Igy tehát a pozsonyi gyár részére husz százalék maradt, természetesen azzal a szándékkal, hogy ebből megélni ne tudjon és hogy tönkremenjen. Ez nem csak iparpártolási szempontból és nem csak egy vidék érdeke szempontjából, hanem az ország érdeke szempontjából is határozottan veszedelmes. Ennek a szerződésnek a fennállását tűrni nem lehet, de nem csak az előbb emlitettem okoknál fogva, hanem azért sem, mert ez a szerződés határozottan erkölcstelen, mert az ilyen szerződés létezését sem az ország, sem egyesek érdeke nem parancsolja. Ennek az ocsmány eljárásnak két oka lehet. Az egyik az, a mit én feltételezni nem akarok, hogy megvesztegetés történt, a másik pedig a pártkassza érdeke. *(Zaj.)* Engedelmet, 1905 január havában ilyen történhetett. Annál feltünőbb, sőt, mondhatnám, világosabb ez az eljárás, ha figyelembe veszszük a két gyárat.

Az egyik, a pozsonyi, 1871-ben épült; az államnak és a városnak egyetlenegy krajczárját sem kérte, annál kevésbbé kapta; a gyár a maga tőkéjével, a maga pénzéből fejlődött ugy, hogy 1892-ben már 1200 munkása volt, 1904-ben pedig mindennel felszerelte magát, ugy hogy most már a lőszernek legkisebb porczikáját is Magyarországon, Pozsonyban képes gyártani.

Ez a gyár, mondom, sem a városnak, sem az országnak egy krajczárjába sem került; ellenkezőleg, ezreket foglalkoztatott Pozsony környékéről, illetőleg Dévény, Károlyfalva, Besztercze stb. vidékéről; körülbelül egy millió korona adót, öt millió koronányi munkabért fizetett ki, sőt 1901-ben, tehát nem most, százezer korona alapitványt tett a honvédek özvegyei és árvái részére.

E gyár ma már annyira megmagyarosodott, hogy ott a határszélen levelezése és könyvvitele kizárólag magyar, összes alkalmazottai magyar honosok; a munkások pedig Magyarországból kerülnek ki. És ezzel a gyárral szemben látta jónak a kormány 1905-ben azt a másik gyárat kedvezményben részesiteni.

Ha szabad, egy pár szót meg kell itt emlitenem erről a gyárról. Talán méltóztatnak emlékezni, hogy a kilenczvenes években ez a delegácziőban nagy port vert fel. Akkor — ugy tudom a lapokból — ez a gyár tulajdonképen konzervgyárnak készült és ugy szerződött a kormánynyal, hogy a gyár bizonyos idő elteltével a kormánynak tulajdonába megy át, ha a kormány ennek fejében összes konzervszükségletét ebből a gyárból fogja fedezni.

Ámde a jelenlegi békeidőben igen kevés fogyott el ebből a konzervből és a kormánynak évenként mégis meg kellett a meghatározott összegű konzervet vásárolni. Már most mit kap a kormány e szerződés lejártával? Kap egy rossz gyárat, kap agyongyötört és kihasznált gépeket. De mivel olyan sok konzervre nem volt szükség, tehát mit eszeltek ki, hogy a gépek ne pihenjenek? Azt, hogy megrendelést adtak a tölténygyártásra is. Azóta ez a gyár gyártja a tölteényeket ugy, hogy a másik gyártól elvették a szállítás felét, 1905-től kezdve pedig szerződés szerint el kellene venni az egésznek 80%-át.

Annak bizonyitására, a miket a pozsonyi gyárra vonatkozólag felemlitettem, bátorkodom egy pár sort felolvasni a pozsonyi kereskedelmi és iparkamarának a jelentéséből, továbbá a pozsonyi városi tanács átiratából, a melynek eredetije a honvédelmi miniszteriumban van. *(Halljuk! Halljuk!)*

A pozsonyi városi tanács átirata a következőket mondja *(olvassa)*: »Idők folyamán a gyár folytonosan bővült. Manap külön fémöntője, külön rézhámorműve van, töltényhüvelyek, ólom és aczéllövedékek, tölténytárak és tölténydobozok készitésére külön-külön munkagépekkel rendelkezik, miáltal nemcsak gyalogsági fegyverek, revolverek és pisztolyok töltényeinek elkészitésére, hanem ágyutöltények felszerelésére is képes. Kellő megrendelés esetén 2000 munkást is foglalkoztathatna. Nemzetgazdasági szempontból nagyon is kiemelendő, hogy a gyár keletkezése óta mintegy 5 millió korona munkabér és közel 1,000.000 korona adót fizetett ki a nélkül, hogy akár az államtól, akár a várostól szubvenczió vagy adóelengedésben részesült volna. Nem kis horderejű ama haszon is, melyet a gyár folytonos emelkedése folytán a szükséges épitkezések és felszerelések utján más magyarországi iparágaknak nyujtott.«

Bátorkodom még azt is kiemelni, hogy az az 50% sem volt teljesen 50%, mert azt ugy csinálták, hogy a pozsonyi gyár csak olyan munkát kapott, a melyhez sok anyag és kevés munkabér szükséges, a másik pedig olyant, a melyhez kevés anyag és sok munkabér szükséges és olyan munkát, a melylyel a pozsonyi gyár 3—4 hónapig volt elfoglalva, mig a másik gyár éveken át volt foglalkoztatva. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Nagyon természetes, hogy 3—4 hónapi munkából nem lehet megélni.

Megjegyzem még azt is, hogy egyik lapban a napokban azt olvastam, hogy a csepeli gyár nagyon hálás és ezen hálája fejében 50.000 koronát ajánlott fel a honvédek árváinak és özvegyeinek. Mi azonban ebből a hálából nem igen kérnénk.

Ezeknek előreboesátása után, mivel az idő is előrehaladt és ugy látszik nem méltóztatnak tovább türelemmel meghallgatni, *(Halljuk! Halljuk!)* bátorkodom interpelláeziómat, a melyet az igen t. honvédelmi miniszter urhoz intézek, felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

»Interpelláczió a nagyméltóságu honvédelmi miniszter urhoz.

1. Van-e tudomása a t. miniszter urnak arról, hogy Roth György pozsonyi tölténygyára 1872-ben a nélkül, hogy az államtól legesekélyebb kedvezményt vagy adóelengedést kapott volna, a végből létesült, hogy a magyar honvédség lövőszükségletét (töltényét) gyártsa, szállitsa, hogy ez a gyár 1872-től 1892-ig a magyar honvédség összes töltényszükségletét, azóta pedig 50% -át és pedig folyton kifogástalan jó minőségben szállitotta és szállitja?

2. Tudja-e a t. miniszter ur, hogy a m. kir. honvédelmi miniszterium 1892-ben a magy. kir. honvédség töltényszükségletének felét Roth György tölténygyárától elvette, illetőleg a felének szállitását Weisz Manfréd — időközben állami kedvezménynyel és adóelengedéssel létesült csepeli gyárának adta?

3. Tudja-e a t. miniszter ur, hogy elődje 1905. évben a Weisz Manfréddal e tárgyban 1903-ban hat évre kötött szerződést annak megkötése után már második évében, lejárta előtt pedig négy évvel ugy ujitotta meg, illetőleg azzal ugy szerződött, hogy a honvédség lőszerszükségletének most már 80%-ának szállitását biztositotta annak, még pedig tiz évre és nemcsak a rendesnek 80%-át, hanem a rendkivüli szükségletet egészen annak adta; végül, hogy a m. kir. csendőrség uj első teljes lőszerfelszerelését is kizárólag Weisz Manfréd gyára kapta meg? *(Felkiáltások balfelől. Ez fáj!)*

4. Helyesnek tartja-e a t. miniszter ur elődjének jelzett eljárását, különösen hogy a pozsonyi gyár meghallgatása nélkül, illetőleg verseny hirdetése nélkül egyetlen gyárnak adta majd az egész töltényszükségletet, a másiknak pedig esak annyit hagyott, hogy az azzal fenn nem állhat?

5. Helyesnek tartja-e a t. miniszter ur, hogy most — mikor már az országban két alkalmas gyár van — esak egyetlen gyár kapja meg a honvédség egész szükségletének szállitását és nem tartja-e lehetségesnek, hogy épen legválságosabb időben az egyetlen szállitásra képes gyár — mert a másik a fenforgó körülmények közt megszünnék — tüzveszedelem vagy más okból gyártani nem lenne képes és e miatt az országra pótolhatatlan kár, óriási veszedelem származhatik?

6. Ha nem tartja helyesnek a Weisz Manfréddal 1905-ben megkötött emlitett szerződést, szándékozik-e a t. miniszter ur, a m. kir. igazságügyminiszter meghallgatásával, azt a szerződést semmisnek nyilvánitani, továbbá annak indokait, megkötésének körülményeit, — hogy mily szolgálatot tett Weisz Manfréd és kinek, *(Felkiáltások balfelől: Ez az!)* mily feltételek, okok birták rá az akkori kormányt annak a szerződésnek a megkötésére — megvizsgálni, a vizsgálat eredményét a képviselőháznak bejelenteni azzal, hogy szándékozik-e a pozsonyi tölténygyárat és mily szállitás biztositásával kárpótolni, végül szándékozik-e a t. miniszter ur a Weisz Manfréddal kötött emlitett eredeti szerződést a képviselőháznak sürgősen előterjeszteni?

7. Meggyőződött-e, vagy szándékozik-e meggyőződni a t. miniszter ur arról, hogy a pozsonyi tölténygyár már 1904-ben és azóta minden berendezéssel, géppel stb. és törzsmunkásokkal valósággal ugy el van látva, hogy a magyar honvédségnek nemesak egész rendes szükségletét, hanem annál jóval többet, 5—6-szor annyit is képes — még pedig 1904 óta mindent — itthon Magyarországon, Pozsonyban készitve szállitani? *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A honvédelmi miniszter ur kiván szólni.

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szives figyelmüket egy kissé hosszabb időre leszek kénytelen igénybe venni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a hét pontból álló interpelláczióra tüzetes választ adhassak. *(Halljuk!)*

Az első pontra vonatkozólag bátor vagyok megjegyezni, hogy igenis van tudomásom arról, hogy 1872-től 1892-ig kizárólag a Roth-gyár szállitott a honvédségnek lőszert. Az a kérdés pedig, hogy egy gyáros van-e vagy volt-e a kincstár által szubvenczionálva, engem közelebbről nem érdekel; erre vonatkozólag nem is tartottam szükségesnek magamnak informáeziót szerezni.

Ez más resszortba tartozó dolog, és erre nézve a felvilágositást meg méltóztatik kapni az interpelláló képviselő urnak ott. Azonban 1901-ben létesült Magyarországon a Csepelszigeten egy másik tölténygyár, a Weisz Manfréd-féle, és 1892 óta már volt egy más konkurrens vállalat Magyarországon, de ezért konkurreneziát hirdetni felesleges lett volna, mert ez a két gyár ugy bánt volna el a kinestárral, a hogy akart, ezért megosztották a szállitást; a Roth-gyár kapott ötven százalékot, a Weisz Manfréd-féle gyár szintén ötven százalékot.

Az idők folyamán a Weisz-gyár telepét kibővitette és pedig oly modorban, hogy itt önállóan, minden néven nevezendő külföldi segédlet vagy befolyás nélkül még ágyulőszert is képes előállitani. Hogy miért forszirozta a honvédelmi miniszterium annak idejében, hogy itt Magyarországon legyen megcsinálható a tüzérségnek a lőszere, gondolom, azt fejtegetni nem kell, ez nyilvánvaló dolog. Elég az ahhoz, Weisz

a gyárat ugy rendezte be, hogy a tüzérségi töltényszükségletet is gyárthassa és ebből, de ez csak kalkulus, ezt bizonyitani másképen nem tudom, mint az aktákból, a melyeket erre vonatkozólag tanulmányoztam, ebből következtetem, hogy a honvédelmi miniszterium meghosszabbitotta Weisznak a szerződését tiz esztendővel, meghosszabbitotta azért, hogy az az igen tekintélyes kapitális, a mely a tüzérségi lőszergyártásba be lett fektetve, hiába ne heverjen.

Egy hang *(balfelől)*: Ép a választás előtt!

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: Kivül esik ezen közbeszóláson, de az én megitélésemen is kivül esik ez a dolog, mert a mikor a szerződést 1906. aug. havában a kezembe vettem, leküldtem a kereskedelemügyi miniszteriumba azzal a kéréssel, hogy adjon arról teljesen tiszta képet, hogy mit képes a pozsonyi és mit képes a csepelszigeti tölténygyár produkálni? Erre nézve a terjedelmes választ felolvasni nem akarom, hanem csak azt az egyet hangsulyozom, hogy a termelő képesség a Roth-féle gyár és a Weisz Manfréd-féle gyár között körülbelül ugy aránylik, mint egy a tizhez. *(Halljuk! Halljuk!)* A mi pedig a munkabér kérdését illeti, erre nézve is hivatalos adatokat szereztem a kereskedelemügyi miniszteriumtól. A Roth-gyár fizetett 1895-ben 201.257 korona munkadijat, a Weisz-gyár pedig 1,425.000 koronát.

Ebből is látszik, hogy a Weisz-gyárnak termelési képessége tetemesen nagyobb.

Azt, hogy mennyiben tartom helyesnek a szerződés meghosszabbitását és mennyiben nem, eddigi magatartásom eléggé dokumentálja, a mennyiben még egyetlenegy szerződést sem hosszabbitottam meg és minden vállalatot nyilvános pályázat utján *(Élénk helyeslés.)* adtam ki, természetesen az ajánlattevők közül annak, ki a legolcsóbban vállalkozott. *(Helyeslés.)* Megengedem azonban, hogy lehettek körülmények, a melyek közreműködtek abban a tekintetben, hogy az előbbeni kormány kárpótolta a Weisz-féle gyárat azokért a befektetésekért, amelyekért az állami és tüzérségi municzió előállitásában neki rekompenzációt adni nem tudott. Ezt csak természetesnek tarthatom. *(Ugy van! balfelől.)*

Arra a kérdésre, hogy helyesnek tartom-e azt, hogy a tölténymennyiség egy gyárban lesz készitve, azt válaszolom, hogy ezt nem helyeslem, és ha az ellenkező nézetben volnék, nem is intéztem volna a pozsonyi gyárhoz azt a felhivást, — a mely hónapok előtt kelt, s melyre válasz eddigelé nem érkezett — hogy az összes töltényszükségletnek 20%-át a pozsonyi gyár, a megmaradó 80%-ot pedig a csepelszigeti gyár állitsa elő, mert az igazat megvallva, a csepelszigeti gyárban, geográfiai elhelyezését tekintve, nagyobb biztonságot látok, mint Pozsonyban. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* A mult idők e tekintetben — azt hiszem — elég leczkét adtak nekünk.

Feleslegesnek tartom, hogy a szerződést az igazságügyminiszteriumnak átadjam, a mennyiben reánk nézve a kincstári jogügyek igazgatósága az a fórum, a honnan felvilágositást szerezhetünk. Ha azonban a ház mégis határozottan azt kivánná, hogy ezt a fórumot mellőzzem és az igazságügyi miniszter elé terjeszszem ezt a szerződést, nekem ez ellen sincs kifogásom, hiszen az igazságügyminiszter ur minden valószinüség szerint ugyanazt fogja vele tenni, a mit én tehetek. E tekintetben eddig a kincstári jogügyek igazgatósága intézte a dolgokat. *(Elnök csenget.)*

A mi végül a pozsonyi tölténygyár felszerelését és mostani állapotát illeti, ha egyszer a véletlen odavezet: szivesen megnézem ezt a gyárat, de csak mint néző mehetek oda, mivel szakértő a tölténygyártásban nem vagyok. *(Élénk derültség.)* Nagy örömömre fog szolgálni, ha látom, mennyire fejlődik a hazai ipar, de mást azután nem is tehetek. *(Derültség. Helyeslés.)*

Az előadottak alapján kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő urat illeti a szó.

Sziklay Ottó: Csak egy pár rövid megjegyzést bátorkodom tenni a miniszter ur előterjesztett válaszára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Köszönettel veszem tudomásul azokat a nyilatkozatokat, a melyek szerint a miniszter ur nem látja helyesnek azt, hogy egy gyár kapja az összes szállitást.

A mi azt illeti, hogy a pozsonyi gyár nem olyan munkaképességü, mint a csepeli, azt elismerem, de nem az a kérdés, hogy melyik nagyobb és melyik kisebb, hanem az, hogy melyik tud kellő mennyiségü munkát teljesiteni? Ha ez a gyár akkor, mikor még nem volt ugy felszerelve, mint ma van, képes volt a honvédség összes lőszerszükségletét ellátni . . .

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: De ne kérdezzük azt, hogy hogyan! *(Derültség.)*

Sziklay Ottó: . . . . akkor annál inkább elláthatja azt most, mikor épen szakértőktől tudom, hogy e gyár annyira el van látva minden géppel, hogy most nemcsak a szükségletet tudja előteremteni, hanem annál sokkal többet is. Itt van a kamara jelentése, a mely azt mondja, hogy 30 millió töltényt is képes gyártani. Ezzel csak azt akarom igazolni, hogy nem az a kérdés, hogy a gyár milyen nagy, hanem az, hogy az illető gyár képes-e azt szállitani, a mire a honvédségnek szüksége van?

A mi az igen t. miniszter urnak azt a megjegyzését illeti, hogy ő nem szakértő és a gyárat nem mint szakértő tekintené meg, arra azt felelem, hogy nagyon örvendene a gyár, ha méltóztatnék azt megtekinteni, de én ezt ugy értettem, hogy szakértők által méltóztassék meggyőződni arról, hogy igazak-e ezen állitások,

a melyeket különben a hatóságok is megerősitenek?

A mi a töltények jóságát illeti, erre nézve hangsulyozom, hogy a mióta ez a gyár megvan, mindig honvédkirendeltség ült ott, mikor az államnak szállitandó készitmények gyártattak. Ott ülnek a honvédek most is, a kiket egy ezredes ellenőriz.

A harmadik fórum az ellenőrzésben akkor működik, mikor beszállitják a töltényeket. Ha jók azok a töltények, akkor igazat mondtam; ha pedig nem jók, akkor a honvédelmi miniszterium felelős, mert háromszoros birálat alá vesznek minden gyártmányt, és minthogy elfogadják most is a töltényeket, az a meggyőződésem, hogy azoknak a gyártmányoknak jóknak kell lenniök és jók is, különben a miniszterium nem fogadta volna el.

Azon kérdésre nem kaptam választ, hogy méltóztatik-e a szerződés eredeti példányát a háznak előterjeszteni? Én kérem ezt most is és fentartom magamnak, hogy a szerződés elolvasása után a háznak tiszteletteljesen inditványt tegyek, a melynek szövegét csak az iratok megtekintése után leszek képes megállapitani.

Hogy a miniszter ur hajlandó az igazságügyminiszteriumhoz a szerződést megtekintés végett átteni, azt köszönettel veszem és kérem a t. házat, méltóztassék ezt, valamint azt is elrendelni, hogy a szerződés a ház elé terjesztessék.

Elnök: A honvédelmi miniszter ur kiván szólni.

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: T. ház! A hozzám intézett ujabb kérésekre nézve szeretnék még pár szót válaszolni. A szerződést a ház asztalára letennem nem lehet, mert az sok olyan dolgot tartalmaz, a mi a nagy nyilvánosságra nem tartozik, de ha méltóztatik a képviselő urnak felfáradni a miniszteriumba, az a szerződés bármikor rendelkezésre áll és megtekinthető.

A mi pedig a töltények kvalitását illeti, erről én nem beszéltem, illetőleg nem értett meg engem az interpelláló képviselőtársam e tekintetben helyesen. A rossz patront ugy sem fogadná el sem az egyik, sem a másik miniszterium. Itt csak az az egy dolog van, hogy a pozsonyi gyárnak teljes berendezése után megitélhető teljesitő képessége sokkal kisebb, mint a mennyit a honvédség töltény-szükséglete kitesz.

Sziklay Ottó: Most sokkal nagyobb szükségletet elégithet ki.

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: Bocsánatot kérek, ezt a kérdést ne feszegessük a Roth-gyárral szemben, mert informácziőim igen jók, hogy Magyarországon nem lett minden a Roth-gyárban csinálva, a mi a honvédségnek szállittatott.

Sziklay Ottó: 1904-ig lehet, de 1904 óta legkisebb részlet is Pozsonyban készül.

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: 1904 óta már csak 50%-ot szállit a Roth-gyár, hanem kisegiti már egy másik gyár. Ez autentikus tény. Ezt nagyon bajos volna tovább fejtegetni, ezek elmult dolgok. De ha a magyar ipart akarjuk támogatni, akkor abban a véleményben vagyok, hogy nem lehet egy olyan gyárnak olyan kvantumot odaadni gyártásra, a milyent nem képes kiállitani, mig ellenben itt van helyben egy másik gyár, a melyik a szó szoros értelmében teljesitőképes.

Hiszen, a mint a lapokból ismerem a dolgot, ez a gyár Oroszország számára, nem tudom, hány millió töltény gyártását vállalta el, akkor mindenesetre a honvédség szükségletének is képes megfelelni. Különben is ugyanazon idő alatt gyárt 700.000-ret, mig a másik gyár 60.000-et. Ez a kereskedelemügyi miniszteriumnak Edvi Illés Aladár felsőipariskolai igazgató a mult esztendő augusztus havában tett jelentéséből tünik ki, melyet a két gyárról tett az illető két gyár teljesitőképességét illetőleg.

Kérem ezt tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a miniszter ur válaszát tudomásul venni? *(Igen!)* Kimondom, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

Következik gr. Batthyány Tivadar képviselő ur interpellácziója.

Gr. Batthyány Tivadar: T. ház! Folyó évi február 5-én gr. Hadik Sándor t. képviselőtársam egy interpellácziót intézett a miniszterelnök urhoz a görög-keleti szerb patriarcha-krizis ügyében. A miniszterelnök ur akkor egy, engem minden tekintetben kielégitő, a helyzetből folyó választ adott, a mely után én a magam részéről, daczára annak, hogy meglehetősen behatóan foglalkozom a mi délszlávjaink, első sorban épen a görög-keleti szerbek ügyeivel, nem tartottam volna szükségesnek, hogy ezt a kérdést többé interpelláczió tárgyává tegyem. Minthogy azonban május 25-én Rakovszky Béla igen t. képviselőtársam egy interpelláczió alakjában szóba hozta ezt a kérdést, a mely interpellácziára egyik t. képviselőtársunk az imént igen helyesen azt jegyezte meg, hogy ez tulajdonképen inkább a függetlenségi párthoz, mint a kormányhoz volt intézve, legalább annak tenórját illetőleg, ugy én kötelességemnek tartottam és tartom, hogy a ház ezen soraiból szintén interpelláczió alakjában egy kissé megvilágitsam ezt a kérdést. *(Halljuk!)*

Rakovszky képviselőtársam az egész interpellácziója során a szerb patriarcha-krizist ugy állitja fel, mint egy politikai hajszát, a melyet a szerb radikális párt Brankovics György patriarcha ellen intéz és intézett és folytat; tisztán ezen szempontból látja t. képviselőtársam ezt a kérdést és ezen szempontból saját meggyőződése alapján világitja meg azt. Én egészen őszintén megvallom, hogy — a mennyire

én ismerem a helyzetet — ez a kérdés nem egy, hanem legalább is három szempontból világitandó meg.

Az egyik a kérdés politikai vonatkozása, a mely természetesen minden oldalról fennáll. A második a szerb egyházi autonómia egész komplexumának kérdése, a mely abban csúcsosodik ki, hogy a szerb egyház százezer holdnyi vagyonának és egyéb vagyonának kezelésében egyrészt a főpapság, másrészt az alpapság és nép között, daczára a szerb egyházi szabályzatnak, a mely a kezelés módját megállapitja, évtizedek óta viszálykodások vannak és a helyzet e tisztázatlan voltából merültek fel azok a folytonos frikcziók, a melyek politikai térre is átmentek. A harmadik szempont magának a jelenlegi görög-keleti szerb patriarcha eljárásának kérdése.

A t. ház kegyes engedelmével, daczára az előrehaladott időnek, lehető rövidséggel, de egy kissé behatóbban foglalkozom ezzel a kérdéssel. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi elsősorban a politikai kérdést illeti, kötelességemnek tartom mindenekelőtt reflektálni azokra, a miket Rakovszky Béla t. képviselőtársam azon viszonyra nézve emlitett fel, a mely a szerb radikális párt és a függetlenségi és 48-as párt közt áll fenn. T. képviselőtársam teljes lojalitással utalt arra, hogy ő csak bizonyos hireket emlit fel, de mégis felemlitette itt a házban azon tényt, mintha mi függetlenségi és 48-as párt bizonyos paktumot kötöttünk volna a szerb radikális párttal, s e paktum ára mintegy a szerb patriarcha feje lett volna. Ezzel szemben bátor vagyok felolvasni nem a magam informáczióját, hanem a szerb radikális párt részéről kapott nyilatkozatot, a mely ezen kérdést teljesen tisztázza. E nyilatkozat a következő *(olvassa)*:

»A mi a 48-as és függetlenségi párt és a szerb radikális párt közötti viszonyt illeti, tény, hogy a szerb radikális párt minden külön meghivás nélkül, pusztán önszántából támogatta a koaliczió passziv ellenállását. A függetlenségi párt e támogatást elfogadta minden kötelezettség nélkül és neki a szerb radikális párt semmiféle feltételeket ajánlani nem óhajt.

Midőn a koaliczió kormányra jutott és a legutóbbi általános választások alkalmával, a függetlenségi pártnak semmiféle választási paktuma a szerb radikális párttal nem volt és ilyent a szerb radikális párt nem is követel. A szerb radikális párt 1902-ben hozta legutoljára programmját és ebben a programmban az önálló vámterület és Magyarország függetlensége foglaltatik. A szerb radikális párt, midőn programmjának ezen pontjáért küzdött, semmiféle engedményeket a függetlenségi párttól nem kért és nem is kérhetett.« *(Helyeslés.)*

Ezzel, azt hiszem, igazolva van, hogy azon mende-mondák, melyeket t. képviselőtársaim jelzettek, nem felelnek meg a valóságnak. A legjobbindulatuabban maguk a szerb radikálisok czáfolták meg ezeket.

Van itt azonban még egy momentum, a melyre ezzel kapcsolatban utalnom kell és ez az, hogy Rakovszky Béla t. képviselőtársam kutatja a szerb radikális párt tagjainak hátsó gondolatait, a melyek miatt ők az önálló vámterület, Magyarország függetlensége mellett foglalnak állást és azt mondja, hogy ők azért kivánják, azért szorgalmazzák Magyarország függetlenségét, mert abban a véleményben vannak, hogy akkor Magyarország meggyengül, nagyhatalmi állásából másodrangu állam helyzetébe jut és akkor a szerbeknek könnyebb lesz bizonyos nagyszerb velleitásokat vagy tendencziákat megvalósitani.

Engedelmet kérek, én nem látok be a szerbeknek veséibe, nem tudom, hogy igen t. képviselőtársam honnan meritette vagy mire alapitja ezen véleményét, egyet azonban bizonyosan tudok: hogy Magyarország ez idő szerinti többsége Magyarország javának, boldogulásának egyetlen utját a gazdasági önállóságban, a politikai önállóságban, a personal unio keretében látja és tartja megvalósitandónak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nagyon örülök annak, ha szerb testvéreink ezen törekvéseinkben minket támogatnak és ezen támogatásukat, a melyért ellenszolgáltatást nem kértek, nem kivántak és mi nem igértünk, Magyarország függetlenségének kivivására én a magam részéről a legnagyobb örömmel fogadom, igénybe is kivánom venni, mert meggyőződésem, valamint a ház ezen oldalán mindenkinek a meggyőződése az, hogy a personal unióban érjük el azt a boldogulást, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a mely az országot nagygyá és erőssé teszi és erőssé téve, a nagyhatalmi állást más formában sokkal inkább biztositja, mint ezekben a dezolált állapotokban, a melyekben ma és évtizedek óta van az ország. Hozzáteszem azt is, hogy még dinasztikus szempontból is helyesebbnek tartom, ha a felséges uralkodóháznak királyi koronát viselő tagja két hatalmas és erős koronát visel, mint ha ilyen közösügyes állapotban folyton a belső konszolidáczió hijján hagyja a népeket tespedni.

Én tehát a magam részéről, bár nem hihetem el, hogy igen t. képviselőtársam szuppoziczióját a szerb radikálisok ily hátsó gondolataira nézve fennállana, de annyit konstatálok, hogy örömmel fogadom az ő törekvéseiket, a melyek a mienkkel parallelek és Magyarország függetlenségére, a personal unióra irányulnak.

Az igen t. képviselőtársam méltóztatott azután az ő felfogása helyességének és a mi politikánk helytelenségének bizonyitásául azt fejtegetni és hangsulyozni, hogy a szerb radikális párt vezető férfiai ott ülnek a nemzetiségi padokon. Ezzel szemben vagyok bátor mély tisztelettel utalni arra, hogy ő szentsége, Brankovics

György patriarchának leglelkesebb, legbuzgóbb hive az a féfiu, a kit dr. Polit Mihálynak hivnak, a ki Magyarországot egy keleti Svájczczá akarta átalakitani, — a mint itt fejtegette — és a kinek magyarellenes érzelmeiről ebben a házban és ezen a házon kivül évtizedek óta százszor és ezerszer volt alkalmunk meggyőződni, *(Ugy van! balfelől.)* mig ellenkezőleg, — nem akarom azoknak az uraknak pártját fogni — de konstatálni kivánom, hogy Polit Mihály és Musiczky Döme között a különbség oly nagy, mint — nem tudom — a Vezuv és egy kis hangyaboly között, abból a szempontból, hogy ki a magyar államnak jó vagy kevésbbé jó barátja.

Ha már a politikai kérdést fejtegetem, kénytelen vagyok még egyre utalni. Rakovszky Béla t. képviselőtársam ezt a szerb radikálisokéval parallel akcziónkat kifogásolja. Hát ha nem a szerb radikálisokkal járnánk parallel akcióban, hanem Brankovics György ő szentségének politikáját vallanók, akkor tulajdonképen hova jutnánk? Bátor voltam már utalni arra, hogy ő szentségének politikai totum-fac-ja Polit Mihály, a kivel hogy mi egy politikai irányt nem követhetünk. azt hiszem, teljesen felesleges, hogy bővebben magyarázzam. *(Ugy van! balfelől.)* De hát nézzük, hogy a patriarcha urnak politikája tulajdonképen magyar szempontból, a magyar nemzeti állam, a magyar alkotmányosság szempontjából hova czéloz, hova tendál. *(Felkiáltások: Bécsbe!)*

Egy kis eseményre vagyok bátor a t. ház figyelmét felhivni, a mely legutóbb a görög-keleti szerb kongresszus megnyitásának napján történt. Mikor egybegyültek a görög-keleti szerb kongresszusi tagok, a patriarcha ő szentsége jónak látta felvonatni ugyan a magyar és a horvát zászlót is a kongresszusi palotára, de a közepébe és legfelől felhuzatta a fekete-sárga zászlót is. *(Mozgás balfelől.)*

Hát mit jelent az a fekete-sárga zászló, akkor, a mikor kizárólag a magyar szent korona területén lakó, a magyar alkotmány védelme alatt álló görög-keleti szerb kongresszusi tagok gyűlnek össze az ő egyházi autonómiájuk szabályai értelmében? Mit keresett ott az a fekete-sárga zászló, ha nem azt, hogy a patriarcha ur jónak látta ez alkalommal is demonstrálni, hogy ő tulajdonképen nem Budapesttől, hanem Bécstől várja a támogatást azokkal szemben, a kik majd ott támadni fogják különböző viselt dolgai miatt? S akkor, a mikor a patriarcha urat a kongresszusi tagok, ezek a kifogásolt, a hazafiatlanság vádjával illetett kongresszusi tagok, ugy radikálisok, mint önálló pártiak, a fekete-sárga zászló bevonását követelték, a patriarcha bevonatta ugyan, de bevonatta vele együtt a magyar nemzeti szinü zászlót és a horvát zászlót is. Ez, azt hiszem, egy kis képét nyujtja annak, hogy Brankovics patriarchának politikája, politikai delejtűje hova mutat és hova vezet. Különben méltóztatnak ismerni a Serbski Sion-nak nevezett lapot, a melyet a patriarcha hivatalos lapjának ismer mindenki és méltóztatnak tudni, hogy a mikor mi itt a nemzeti küzdelmeket folytattuk ezeréves alkotmányunkért, hogy micsoda hangnemben iratott ott a patriarcha mindnyájunk ellen, ugy az alkotmánypárt, a néppárt, mint mi ellenünk és mindazok ellen, a kik az alkotmány védelméért küzdöttek és exponálták magukat.

Különben még csak egyet akarok egészen röviden megjegyezni, nevezetesen, hogy most legutóbb, a mióta Brankovics patriarchának ügye egy kissé rosszra fordult, egyszerre hét uj lap jelent meg. Hogy ki támogatja ezeket, hogy kinek a pénzén jelentek meg ezek a lapok, azt én nem tudom. A közhit az, hogy ezek Karlóczából nyerik azt az anyagi támogatást, a melynek segitségével ezt a hét lapot ki lehet adni. A kinek fogalma van arról, hogy mit jelent az, egy lapot meginditani, épen pénz szempontjából, az mindenesetre tudhatja azt, hogy ez sok pénzbe kerülhetett, hogy ezeket a lapokat csak olyan forrásokból indithatták meg, a melyek pénzzel meglehetős bőven rendelkeznek.

Nagy György: A lopott pénzből telik bizonyosan!

Elnök *(csenget):* Kérem a képviselő urat, sziveskedjék az ilyen kifejezésektől tartózkodni.

Gr. Batthyány Tivadar: Ezek a lapok pedig állandóan támadnak minket, különösen a függetlenségi pártot abban a hangnemben, a mint a vezérlap, a »Branik« ir, a mely a radikálisokról velünk kapcsolatban ezeket mondja *(olvassa):* »A radikálisok most együttesen ülésesztek a szerbek legádázabb ellenségeivel, Kossuth hiveivel és a zsidókkal, — ez az ujvidéki gyülés alkalmából volt — a radikálisok elárulták a szerbeket és az iskolákat a magyaroknak, a kik erőszakkal fogják a szerbeket magyarositani.« Ha az a sajtó, a mely a szerb patriarchát védi, ebben a tónusban ir, ha ebben a sajtóban — a legujabb lapokból van egy a kezeim között — olyan dolgokat látunk, hogy a szerb patriarchai trónt kifigurázzák, oda zsidó szentháromságot csinálnak, élén Visontai Somával, jobbra Kossuth Ferencz és balra Apponyi Albert arczképével . . . *(Derültség.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Gr. Batthyány Tivadar: . . . az az irányzat, a mely ilyen akcziót folytat a sajtó terén, az, bocsánatot kérek Rakovszky Béla t. képviselőtársamtól, nem akceptálható mint olyan, a mely Magyarország szempontjából valamely szövetségi viszonyra kivánatos volna.

Én, mondom, a kérdés politikai részével nem akarok tovább foglalkozni; konstatálom azt, hogy az az irányzat, a mely a szerb patriarcha mögött áll, határozottan magyar nemzeti állás-pont-ellenes, ellenben konstatálhatom azt is,

hogy a szerb radikálispárt és a szerb önállópárti t. barátaink politikai téren igen sokkal közelebb állanak hozzánk, mint akár Brankovics György, akár Polit Mihály és tutti quanti, és különben a tutti quanti alatt méltóztassék igen keveseket érteni, mert a görög-keleti szerb patriarcha pártja majdnem egy kevéske csopotra redukálódott.

Már most röviden a szerb egyházi vagyon kérdéséről óhajtottam beszélni, de nagyon előrehaladván az idő, egyszerűen jelzem, hogy itt nagy vita és differenczia van már évtizedek óta a felett, hogy miképen kezeltessék ez a vagyon. Csak azt konstatálom pl., hogy a Thököly-féle alapitvány, a mely 2 millió koronából áll, egyharmad részében annak idején az aradi szerb püspökség fentartására lett volna forditandó, ennek megszünte után pedig a görög-keleti szerb alsó papság támogatására. E helyett a szerb püspöki kar anyagi helyzetének javitására fordittatott. Azonkivül konstatálni kivánom azt, hogy az 1868 : IX. t.-cz. alapján kiadott egyházszervezeti szabályzat ötödik részének első szakasza szerint ezek az egyházi vagyonok szerb nemzeti egyházi javaknak lettek elismerve és minősitve, és hogy ezen vagyonoknak egy része, nevezetesen a zárdai vagyonok felerésze szerb közművelődési czélokra lett volna forditandó.

E helyett azonban, és épen azért, mert a vagyonkezelés szabálytalanul folyik, ezek a jövedelmek eddig vajmi csekély mértékben, — ha egyáltalában — lettek az ő törvényes czéljaikra forditva. Ebből keletkeztek a viszályok évek hosszu során át és fognak tartani mindaddig, a mig végre egy szerb egyházi kongresszus karöltve a szerb patriarchiával, ezen kérdéseket a törvény, a szabályok, a jog, a tisztességnek megfelelőleg szabályozni fogják.

Én, mondom, szerettem volna ezzel a kérdéssel behatóbban foglalkozni, de hát az idő nem engedi meg. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezért rátérek felszólalásom harmadik részére és ez vonatkozik magára a szerb patriarchai kérdésre.

Hát itt méltóztatnak mindenekelőtt tudni, hogy ez nem mai keletü kérdés, ez már évek hosszu sora óta folyik, annyira, hogy már 1902-ben ezek a pénzkezelési viszályok a patriarcha személyét illetőleg, hogy ugy mondjam, egy zárkőhöz jutottak, akkor, a mikor a régebbi egyházi kongresszus bizonyos szabálytalan pénzkezeléseket ráolvasott a patriarchára.

Ezekből a pénzkezelési hiánylatokból kifolyólag azután egy igen erős akczió indult meg a patriarcha ellen, a melynek vége az én tudomásom szerint egy abolicziő volt. Ez az abolicziő pedig annyit jelentett, hogy legfelsőbb helyről utasitva lett a görög-keleti szerb patriarcha, hogy ezeket a hiányokat — vagy, mondjuk jóindulattal, — számadási tévedésekből előállott differenciákat szolgáltassa be a szerb nemzeti egyházi vagyonnak pénztárába, ezzel szemben pedig további eljárásnak helye nincsen. Ezen legfelsőbb kegyelmi tény után — okmány áll rendelkezésemre, a melyből tudom, hogy Széll Kálmán akkori miniszterelnök ur is kegyelmi ténynek tartotta azt, hogy ezzel az aboliczióval fátyol borittatott a patriarcha pénzkezelési multjára — mondom, ezen kegyelmi tény után a patriarcha ur rögtön még nem fizette be a hiányokat, hanem erre még egy törvényes eljárással szoritva lett és csak azután egyenlitette ki tartozását.

Igy 1902-ben a kérdés valahogy rendezve lett. Időközben azonban ujabb és ujabb hiánylatokra mutattak rá, ujabb és ujabb vádak emeltettek a patriarcha régebbi és ujabbi pénzkezelésére nézve, a mely hiánylatok után, midőn a görög-keleti szerb kongresszus egybe lett hiva, az illető bizottság ezen számadásokat megvizsgálta és ott egy egész sorozatát — hogy ugymondjam — a szabálytalanságoknak konstatálta.

És itt kénytelen vagyok a figyelmet különösen arra felhivni, hogy ezeket a szabálytalanságokat nem kizárolag az egyházi kongresszus szerb radikális párti tagjai konstatálták, hanem igenis konstatálta a kongresszus 56 tagja 12 ellenében; tehát a szerb radikális párt és az önálló párt egy tekintélyes része konstatálta ezeket a szabálytalanságokat. Azután egy inczidens folytán felmerült egy inditvány, a melyet Musitzky Döme képviselő ur adott be, a mely inditvány felett folyik ma tulajdonképen egy elkeseredett véleményharcz és a melyre nézve Rakovszky Béla t. képviselőtársam egyszerűen azon nézetét fejezi ki, hogy ez szabálytalan volt.

Abban a Musitzky-féle inditványban, a melyet a kongresszus szótöbbséggel elfogadott, az áll, hogy a kongresszus abban a véleményben van, hogy a konstatált szabálytalanságok után a szerb nép ugy véli, hogy jó lenne, ha a patriarcha visszavonulna. Én nem akarom diskutiálni ezt a kérdést. Ez nem határozat olyan értelemben, hogy a szerb patriarchát deposszedálni akarják, hanem egyszerűen csak egy vélemény, a melyet a kongresszus nyilvánitott, de elmegyek a legvégsőig és konstatálom, hogy a felett lehet diskutiálni, vajjon helyesen járt-e el a görög-keleti szerb kongresszus többsége, a midőn ezen határozatot hozta, jelesül akkor, ha ugy minősitjük ezen határozatot, hogy ezzel a szerb patriarchát el akarták mozditani. Kétséget nem szenved, hogy jogosan járt el a kongresszus többsége akkor, midőn egy véleményt mondott, *(Ugy van! balfelől.)* mert egy testületnek, a melynek törvényes joga, hogy nagy vagyonok felett, iskoláknak százai felett rendelkezzék és döntsön, mindenesetre szabad ezen ügykörbe vágó szabálytalanságokra nézve véleményt mondania.

Azonban Rakovszky Béla t. képviselőtársam kifogásolta a szerb kongresszusnak többi

határozatait is; mindazokat, a melyek az alelnök elnöklete alatt hozattak. Itt már a kérdés a következőképen áll: Midőn ezen most jelzett határozatokat hozták, akkor a szerb patriarcha egyszerűen kijelentette, hogy a kongresszuson ő nem vesz részt. Mi történt ezután? Az egyházi szervezeti szabályok értelmében a patriarcha távollétében, a ki rendszerint az elnök, helyébe lépett az alelnök vagy világi elnök, és a kongresszus folytatta tanácskozásait a világi elnök elnöklete alatt. Kérdezem, hogy lehet-e kifogásolni az egyházi elnök távollétében a világi elnök elnöklete alatt hozott határozatok jogérvényességét? A leghatározottabban tiltakoznom kell a törvény alapján és minden szabadsági intézmény értelmében és első sorban a görög-katholikus szerb egyház autonóm jogai értelmében azon felfogás ellen, mintha a patriarcha távolléte egyáltalában megakadályozhatná a kongresszus funkcióját.

Mert ha a patriarchának megadnák ezt a jogot, akkor a patriarcha egymaga megakaszthatná az ő passziv magatartásával a királynak, a törvényhozásnak és a görög-keleti szerbségnek az autonómiára vonatkozó együttes jogait. Ezt nem intendálhatta és nem is intendálta a törvény; az ellen tehát, hogy az alelnök elnöklete alatt hozott határozatok megsemmisittessenek, részemről a leghatározottabban tiltakozom, *(Élénk helyeslés balfelől.)* valamint kénytelen vagyok állást foglalni igen t. képviselőtársamnak azon felfogása ellen is, a mely interpellációjában foglalt kérdéséből tünik ki és a mely oda irányul, hogy a kormány esetleg oszlassa fel ezen konfliktus miatt a kongresszust, valamint hogy esetleg függeszsze fel az autonómiát és azután próbáljon egy olyan autonómiát létrehozni, a mely — én nem tudom, az-e az intenciója, de ugy látszik az, — a szerb radikális többségnek akaratát nullifikálná és a patriarchapárti kisebbség akaratát juttatná érvényre.

Hát bocsánatot kérek Rakovszky Béla képviselő urtól, de erre a térre nem mehetünk. Mi senkivel szemben sem kivánhatjuk azt, hogy törvényben biztositott jogai csorbittassanak. *(Ugy van!)* Nem követelhetünk semmiféle erőszakos eljárást. Ilyen dologban tisztelnünk kell mindenkinek jogait, a mint elvárjuk szerb testvéreinktől is, hogy ők is tiszteletben tartsák a mi jogainkat és hogy velünk tartsanak az ország alkotmányos jogaiért való küzdelmünkben. Ha mi egyeseknek jogait érinteni akarnók vagy megnyirbálnók, ezzel ártanánk az országnak, ártanánk a magyar nép szabadságjogainak és a magyar nemzet alkotmányának. *(Igaz! Ugy van!)*

T. ház! Ezek után befejezem felszólalásomat. Egyszerűen csak azt a kérdést vetem még fel, hogy mi volna hát a teendő?

A kérdés igen tisztán áll előttünk: követett-e el a patriarcha helytelen, inkorrekt dolgokat a pénzügyi kezelés terén, igen vagy nem? *(Felkiáltások a baloldalon: Igen!)*

A tény az, hogy évek óta támadják a patriarchát. Támadják magyar és más lapokban. A tény az, hogy a patriarcha sohasem tartotta szükségesnek, hogy azokkal szemben, a kik őt támadják, a kik a legsulyosabb pénzkezelési vádakkal illették, — legalább nekem nincs tudomásom róla — csak egy esetben is pert inditson. Ha a patriarcha ő szentsége teljesen tisztának érzi lelkiismeretét, nemcsak joga, de kötelessége is lett volna saját egyházának több százezer hivével szemben tisztázni magát. *(Ugy van!)* Meg kellett volna büntettetnie a rágalmazókat. Ez azonban nem történt, hanem megtörtént az, — igy vagyok értesülve — hogy legujabban a karlóczai járásbiróságnál pert inditott a patriarcha ő szentsége azok ellen, a kik ezt a Musitzky-féle inditványt a kongresszuson elfogadták. Itt azonban ismét van egy kis bibi, és ez az, hogy kérdezősködésemre azt tudtam meg, hogy mind a mai napig a görög-keleti szerb kongresszus, országgyülési képviselő tagjai ellen ezen per meginditva nem lett.

Legalább azok, a kikhez én kérdést intéztem, — többen vannak — egyik sem tudott erről. A képviselőházban sem kérték mentelmi joguk felfüggesztését, a mentelmi bizottság elé sem került ez a dolog. *(Igaz! Ugy van!)* S most az előtt a furcsa helyzet előtt állunk, hogy a vezérek ellen nincs meginditva a per, de a sereg, a szavazók tömege ellen állitólag már megindult.

Kérdezősködtem, hogy miért történt ez igy, de nem kaptam konkrét választ; csupán azt hallottam, hogy azért nem inditott volna pert a képviselőtagok ellen, hogy a mentelmi jog felfüggesztésének kérdése körüli viták elkerültessenek.

Engedelmet kérek, t. ház, a görög-keleti szerb egyház legfőbb papja, a ki a szentség czimet viseli, vagy bűnös, vagy nem. Ha bünös, kötelessége az egész vonalon tisztázni magát minél előbb, minden törvényadta fórumnál. És ha tisztázta magát, mi leszünk az elsők, a kik kalapot emelünk előtte és sajnálatunkat fogjuk kifejezni, hogy ő hiveinek százezrei részéről évek során át meg lett gyanusitva.

Ha azonban ő szentsége nem tartja ezt szükségesnek, a mint nem tartotta szükségesnek a multban éveken át, hogy az összes támadások közül csak egyetlenegygyel szemben is a törvény szigorát igénybe venni: akkor ne csodálkozzék a patriarcha, hogy ha a közvélemény ellene fordul, és azt mondja, hogy mégis csak annak a szerb radikális párti többségnek lesz igaza, a mely a bünöst kimondotta rá a a kongresszuson. Ha tisztázta magát a patriarcha, rendben van minden, és kell, hogy azok a vádlók legyenek az elsők, a kik meghajolnak előtte. Ha pedig nem tisztázza magát, — és

itt megjegyzem, hogy prókátori eszközökkel, csalafintaságokkal a pernek egy-két-három évig való kihuzását nem tartom lehetségesnek, mert itt a szerb egyház békéje, nyugalma érdekében gyors intézkedésre van szükség — mondom, ha nem tisztázza magát, akkor csak egy mód van: hogy a patriarcha maga siet lemondani, félreállni a végből, hogy abban a szerb egyházban végre a béke, a nyugalom helyreálljon.

Ezt kivánja a szerb egyház vallásos érdeke, ezt kivánja a sok százezernyi polgár békéje, nyugalma, a törvény, a törvényes rend és a tisztesség. *(Helyeslés.)*

Ezeket kivántam ez alkalommal előterjeszteni. Interpellácziom pedig a következő *(olvassa)*:

»Tisztelettel kérdem a miniszterelnök urat: szándékozik-e a törvényes hatáskörében eljárva intézkedni, hogy a Brankovics György görög-keleti szerb patriarcha ellen felmerült vádak mibenléte mielőbb teljesen tisztáztassék, s ennek alapján a nyugalom a görög-keleti szerb egyház kebelében helyreállittassék és az autonómiai szervezetek törvényes és akadálytalan működése biztositassék?«

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a miniszterelnök urnak.

Következik Barta Ödön képviselő ur interpellácziója.

Barta Ödön: T. képviselőház! Az idő már annyira előrehaladott, hogy kérnem kell a házat, méltóztassék megengedni, hogy interpellácziómat a legközelebbi interpellácziós napon mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: A t. ház megadja az engedélyt. Következik Gratz Gusztáv képviselő ur interpellácziója. *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Következik Buza Barna képviselő ur!

Buza Barna: T. képviselőház! Én szintén ínterpellácziómnak a legközelebbi interpellácziós napra való elhalasztását kérem.

Elnök: Több interpelláczió nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés d. u. 3 óra 15 perczkor végződik.)

Hitelesitették:

Somogyi Aladár s. k. *Simkó József s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

166. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 április 29-én, hétfőn,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — A koronázási évforduló mogörökitésére alkotandó művekről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A koronaérték megállapitására vonatkozó törvény kiegészitéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A magyar és az osztrák kormány közt az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötendő pótszerződésről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Elnöki előterjesztés az iránt, hogy a koronázási évforduló alkalmából a ház hódolatának és szerencsekivánatainak adjon kifejezést Ő felsége előtt és hogy az évforduló napján ülést ne tartson. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, gr. Andrássy Gyula, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza miniszterek és Bartóky József miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Ráth Endre jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Egry Béla, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Darányi Ferencz jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Felkérem Egry Béla jegyző urat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 1907 junius 1-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre. *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Jelentem, hogy a hajduböszörményi Bocskay-szobor leleplezési ünnepe e hó 2-án végbement és azon a ház, határozatához képest, küldöttséggel vett részt. A képviselőház küldöttségét személyesen vezettem, s a nagy szabadsághős emléke iránt érzett tiszteletünk jeléül a képviselőház nevében koszorut helyeztem a szobor talapzatára. *(Helyeslés.)*

Ugyancsak a ház határozatához képest a képviselőház a zólyomi Rákóczi-szobor leleplezési ünnepén is küldöttség által vett részt, melynek vezetője Rakovszky István alelnök volt. Az ünnep a nagy fejedelem emlékéhez méltó és lélekemelő módon folyt le, s a ház küldöttsége koszorut helyezett a szobor talapzatára. *(Helyeslés.)*

Tudomásul szolgál.

Bemutatom az összeférhetlenségi állandó bizottság jegyzőkönyvét, mely szerint az összeférhetlenségi itélő-bizottság folyó évi február hó 15-én történt kisorsolása alkalmával jelen nem volt Ivánka Oszkár képviselő távolmaradását a bizottság igazolta.

Tudomásul vétetik.

Napirend szerint most következik a dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József király megkoronáztatása 40-ik évfordulójának megörökitésére alkotandó művekről szóló törvényjavaslat (Irom. 522, 526) tárgyalása. Az előadó urat illeti a szó.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Negyven esztendővel ezelőtt a magyar történelemnek oly korszaka záródott le, a melynek megvoltak nemcsak a maga megpróbáltatásai és szenvedései, de megvoltak a maga nagy tanulságai is. Maga Ő felsége jött rá arra a tapasztalati tényre, hogy az ő hatalma is akkor nagy, kifelé is akkor dicsőséges, ha háta mögött egy megelégedett magyar nemzet áll. *(Igaz! Ugy van!)* Rájött arra a tapasztalati tényre is, hogy ezt a nemzetet másként sikeresen kormányozni lehetetlen, csak ugy, ha tiszteletben tartják annak ősi alkotmányát és ősi szabadságait. Pedig a magyar nemzetre nézve akkor szomoru idők voltak, mikor ezt a tapasztalatot

tette. *(Ugy van!)* Nem arról volt szó, hogy az alkotmány biztositékait alkossuk meg, vagy pedig szerezzük vissza, hiszen alkotmány sem létezett és kérdéses volt az is, hogy fel fog-e valaha akkora erővel támadni ez a nemzet, a mely erővel visszaszerezheti azt a helyet, mely őt a nyugati államok többi nemzetei közt méltán megilleti. A nemzet ellenségei szabadon gazdálkodtak a magyarságnak szellemei és erkölcsi javaiban. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Még azok az államférfiak is, a kiket nem vezetett rosszakarat a nemzet iránt, tisztán kisérleti objektumnak tekintették a magyar nemzetet, a melyen kipróbálták a különféle alkotmányos és nem alkotmányos teóriákat. És mikor a baj a legnagyobb volt ennél a nemzetnél, akkor Ő felsége saját szivére hallgatva, megtalálta az utat a magyar nemzet szivéhez.

Oly nagy tanulság rejlik ebben, hogy szinte lehetetlennek látszik, hogy a kiben ez a meggyőződés egyszer megfogamzott, az valaha megpróbálja még más uton kormányozni ezt a nemzetet és ezt az országot.

Ennek a ténynek és ennek folyományaképen a koronázásnak most lesz negyvenéves évfordulója. Ezt az évfordulót a kormány nem külső ünnepségek rendezésével akarja megünnepelni, hanem intézmények felállitásával, olyan intézményekkel, a melyek egyrészt a jótékonyságnak szolgálatában állanak, másrészt a magyar kulturát mozditják elő, illetőleg a magyar régi dicsőségre emlékeztetik a késő unokákat.

Ezt célozza a jelen törvényjavaslat. Kérem a t. házat, méltóztassék azt elfogadni. *(Helyeslés.)*

Darányi Ferencz jegyző: Hodzsa Milán!

Hodzsa Milán: T. képviselőház! Uralkodónk iránti megingathatlan hűségünkből következik, hogy fájdalmunk szava elnémul akkor, midőn egy, az emberiség előrehaladásának szentelt uralkodás évfordulója előtt állunk. Hódolatteljes örömünknek kivánunk kifejezést adni, mi, kik e parlamentben az ellenzék padjain foglalunk helyet, a felett, hogy a gondviselés felséges királyunkat az ország javára annyi időn keresztül tartotta meg.

Hazánk, annak minden népe, annak minden társadalmi osztálya szeretettel, ragaszkodással veszi körül felséges királyunk felkent személyét. Az időközökben váltakozó kormányok és tanácsadók oly tényked ései, melyek felséges királyunknak, az ország, annak minden népe, minden társadalmi osztálya iránt egyrészt táplált szeretetének félremagyarázására adhattak alkalmat, bennünket e hűség érzetében meg nem ingattak.

A dinasztia és az uralkodó felkent személye irány érzett mélységes hűségünk viszontagságok és nagy szenvedéseink közepette állotta ki a tűzpróbát, mert ez a hűség nem az uralkodói kegyeknek szüntelen megnyilatkozásaiból, hanem az állami életczél mélységes megértéséből és az uralkodó iránt velünk született bizalmunkból fakadt.

Uj tápot nyert eme bizalmunk a jelen időben, midőn a felséges király az országgal és az ország népeivel szemben táplált hajlandóságának és az ujkor modern szelleme iránt való fogékonyságán adta lélekemelő tanujelét, hozzájárulván Magyarország népei összességének ama forró óhajához, hogy az ország sorsa a jövőben az általános, titkosan és községenként gyakorlandó választói jogosultság alapján létesitendő parlament közbenjötte mellett intézendő.

Felséges uralkodónk, ki ezernyi viszontagságok közepette őszült meg, ifju szivvel kivánja a politikai egyensulyt és az elégedettséget ezen országban helyreállitani és mi ezen érzelmektől áthatva és abban a reményben, hogy az ország jelenlegi kormánya és jelenlegi népképviselete nem fog akadályokat gördíteni annak utjába, hogy az ország sorsát fenséges királyunk uralkodása mellett a jövőben az általános választói jogból eredő parlament irányozza, a beterjesztett törvényjavaslatokhoz hozzájárulunk.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Következik a szavazás. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás. Kérem Egry Béla jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslat czimét felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! A czimhez egy irálybeli módositást vagyok bátor beterjeszteni, azt t. i., hogy a második sorban e szó helyett: »megörökitésére« tétessék: »emlékére«. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a javaslat eredeti czimét elfogadni, szemben az előadó ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el a törvényjavaslat eredeti czimét, hanem elfogadja azt az előadó ur módositásával.

Következik az 1. §.

Egry Béla j. gyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 1. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 2. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! Ezen paragrafusnak intézkedése szerint, a mint méltóztatnak látni, a kormány azon a helyen, a hol a Szent István által emelt templom állott, Árpád sírhelyén ismét templomot akar épiteni, illetőleg parkirozni akarja azt az egész területet és annak közepén egy emlékoszlopot, obeliszket akar felállitani. Aggályok merültek fel, nehogy ezen teleknek mesterségesen felverjék az árát és nehogy exorbitáns összegeket csikarjanak ki a kormánytól annak fejében, hogy ez olyan telek, a melyre a jelzett czélra okvetlenül szükség van. Azért szükségesnek látszik, t. képviselőház, hogy megtoldjuk ezt a paragrafust és megadjuk a kormánynak azt a jogot, hogy azt a területet, ha máskülönben méltányos alku létre nem jöhetne, kisajátitás utján is megszerezhesse. *(Helyeslés.)* Ezért kérem, hogy a 2. §. végére uj kikezdés gyanánt méltóztassék felvenni, *(olvassa)*: »A *c)* pontban emlitett telek megszerzése végett szükség esetén kisajátitásnak van helye.« *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 2. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a 2. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadja.

A 2. §-hoz az előadó ur módositást nyujtott be. Miután felolvasta, talán nem méltóztatnak kivánni, hogy az ujból felolvastassék. *(Nem!)* Ha nem, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az előadó urnak azt a módositását, hogy a 2. §. végére a felolvasott uj bekezdés tétessék, elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 3. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 3. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a 3. §-t változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 4. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 4. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel, t. képviselőház, a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat általánosságban és részleteiben letárgyaltatván, javaslom, hogy annak harmadszori olvasását méltóztassék a ház legközelebbi ülésének napirendjére kitűzni. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a koronaérték megállapitásáról szóló 1892. évi XVII. t.-cz. további kiegészitéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 524, 527) tárgyalása.

Az előadó urat illeti a szó.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! A gyakorlati életben szüksége merült fel annak, hogy nagyobb sulyú és nagyobb értékü aranypénzek is veressenek, mint a milyenek eddig forgalomban vannak. A mint méltóztatnak tudni, nálunk a 20 koronás arany a legnagyobb, holott más államokban nagyobb aranyok is vannak forgalomban és az élet is szükségessé teszi, hogy forgalomban legyenek.

Igy pl. Franciaországban vannak 100 frankos aranyak. Amerikában 20 dolláros aranyak, Angliában is a sovereigne körülbelül 60 koronának felel meg, a mi pénzünk pedig nagyon kicsiny. Ezért a kormány most 100 koronás aranypénzeket is szándékozik veretni, s ebből a czélból kéri ezen törvényjavaslat elfogadását.

Ezek az uj 100 koronás aranyak ötszörösét fogják képezni a 20 koronás aranyaknak, ugy sulyban, mint belső értékre nézve; természetesen meglesz nekik a teljes belső értékük.

Azonkivül szüksége merült fel annak is, hogy az 5 koronásak száma szaporittassék, hogy ezen nagyobb aprópénzből több álljon rendelkezésre, a mire különösen ott van szükség, a hol nagyobb napszámfizetésekről van szó. A mostani 2 koronások vagyis a régi forintosok voltaképen nem illenek be a mi pénzrendszerünkbe. A kormány tehát azt tervezi, hogy ezeket a 2 koronásakat, a régi ezüst forintosokat, be fogja vonni és át fogja veretni 5 koronásokká. Es mivel mindkét pénz nagyobb, azokra az érmekre, a melyek egy esztendőn belül, vagyis a következő év junius 8-áig fognak veretni, Ő felségének arczképe mellé oda lesz vésve, hogy a koronázás 40-ik évfordulójának emlékére verettek.

Ezáltal a vagyonosabb osztály hozzájut egy olyan nagyobb pénzdarabhoz, — 100 koronáshoz — a melyet el tehet magának emlékül; a szegény ember pedig 5 koronásban fogja azt a pénzdarabot megkaphatni, a mely neki emlékérmül szolgálhat.

Kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!* Ha igen, akkor a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás és pedig a törvényjavaslat czime.

Egry Béla jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem

a t. házat: méltóztatik-e a czimet változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a czimet változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 1. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor az 1. §-t változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 2. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 2. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 2. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor a 2. §-t változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 3. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 3. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 3. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor a 3. §-t változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 4. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 4. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 4. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel most a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is letárgyaltatván, javaslom a t. háznak, hogy annak harmadszori olvasását a ház legközelebbi ülésének napirendjére méltóztassék kitűzni. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen.)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Következik az 1892. évi XVIII. t.-czikk alapján a magyar szent korona országainak kormánya és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormánya között az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötött szerződést kiegészitő ujabb pótszerződésről szóló törvényjavaslat (Irom. 525, 528) tárgyalása.

Az előadó urat illeti meg a szó.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Az imént elfogadott törvényjavaslat szükségessé teszi, *(Halljuk!)* hogy a kormány pótegyezséget kössön az osztrák kormánynyal ennek a törvénynek végrehajtása tekintetében.

A mint méltóztatnak tudni, nekünk szerződésünk van Ausztriával, a mely megállapitja az arra vonatkozó feltételeket és módozatokat, hogy melyik kormány mennyi pénzt verethet és bocsáthat forgalomba. Minthogy a kormány most uj pénzt akar veretni és kibocsátani, nagyon természetes, hogy erre nézve az osztrák kormánynyal meg kell állapodnia, hogy azután az is a megfelelő összegü pénzt verethesse. Ebben a törvényjavaslatban — épen ugy mint a multkor, a mikor nikkelpénzekről volt szó — a kormány felhatalmaztatik arra, hogy az osztrák kormánynyal ezen szerződést megköthesse.

Kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván . . .

Szappanos István: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bátorkodom megkérdezni a pénzügyminiszter urtól, hogy miután az ország jelenleg abban az állapotban van, hogy 1901-ben le fog járni az Ausztriával való szerződésünk, vajjon ezen szerződést kitolni, vagy pedig a szerződést épen csak 1910-ig betartani akarja-e a t. miniszter ur? Mert határozottan kinyilvánitom, hogy részemről semmi néven nevezendő szerződésnek kitolásába beleegyezésemet nem adom. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Hoitsy Pál előadó: Ez egyáltalában nem függ azzal össze!

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A képviselő urnak felvilágositásul azt vagyok bátor megjegyezni, *(Halljuk!)* hogy ez a szerződés azzal az ügygyel semminemü összefüggésben nincs. Ez a szerződés a pénzverésre vonatkozik és igy a kiegyezési szerződésekkel nincs összefüggésben. Ez a szerződés a mi pénzrendszerünkkel áll kapcsolatban. Ezek az aranyok, a melyeket mi veretünk, maradandó, állandó jellegüek, mert a pénzrendszeren alapulnak és akkor is megmaradnak, ha — nem tudom — teljesen elkülönitjük is magunkat, kivévén azt az esetet, ha magát pénzrendszerünket óhajtanók megváltoztatni.

Feleletem tehát egyszerüen az, hogy ennek a szerződésnek a kiegyezési tárgyalásokkal, s az azok rendjén kötendő szerződésekkel semminemü összefüggése és összeköttetése nincs. *(Helyeslés.)*

Szappanos István: Könyörgöm alássan . . .

Elnök: Milyen czimen kiván a képviselő ur szólni?

Szappanos István: Megelégedésemet akarom kinyilvánitani. . . .

Elnök: A házszabályok ezt nem engedik meg.

Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás.

Kérem, méltóztassék a törvényjavaslat czimét felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. képviselőházat: méltóztatik-e a törvényjavaslat czimét változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 1. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor, azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 2. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 2. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel, t. képviselőház, a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat általánosságban és részleteiben letárgyaltatván és elfogadtatván, javaslom a t. háznak, hogy annak harmadszori olvasását a ház legközelebbi ülésének napirendjére méltóztassék kitűzni. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomat elfogadni? *(Igen.)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az imént elfogadott törvényjavaslatokkal kapcsolatban javaslom, bizza meg a képviselőház elnökségét, hogy a koronázás és az alkotmány helyreállításának negyvenedik évfordulója alkalmából hódolatának és szerencsekívánatainak Ő felsége I. Ferencz József, Magyarország királya előtt adjon kifejezést. Egyszersmind határozza el a ház, hogy az évforduló napján, junius hó 8-án ülést nem tart. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476) tárgyalásának folytatása és pedig a törvényjavaslat 33. §-a.

Ki következik szólásra?

Egry Béla jegyző: Kelemen Samu! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Darányi Ferencz jegyző: Maniu Gyula! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Egry Béla jegyző: Gaal Gaszton! *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Gr. Somssich Tihamér!

Gr. Somssich Tihamér: T. ház! Magyarország sajátos viszonyai szerint az ország lakosságának legnagyobb része gazdasággal foglalkozik. És mindazok, a kik gazdasággal foglalkoznak, teljes szivükkel ragaszkodnak ezen földhöz, e földnek minden rögéhez, ragaszkodnak mindahhoz, a mi azzal összeköttetésben van. Szeretik cselédeiket, a kik osztozkodnak bajukban, bánatukban és örömükben, s a kik a gazdára nézve szükséges munkáit végzik. Magyar gazdát elképzelni, a ki cselédjével szemben, ha az arra okot nem ad, durván viselkednék vagy őt bántani akarná — nem tudok; ezt elképzelni is lehetetlen.

Ettől a meggyőződéstől volt áthatva a miniszter ur és a kormány, midőn ezt a 33. §-t megszövegezte. Mert megtörténhetik az, hogy a cseléd megfeledkezhetik magáról, vagy lehet már születésénél fogva rosszakaratu cseléd, lehet a szoczialisták által elrontott cseléd és kell hogy a gazdának fegyvere legyen a kezében, hogy az ilyen cselédet megróhassa, hogy ne adassék a cseléd kezébe a fegyelmetlenség és a gazda vexálásának fegyvere. Bizonyos vagyok azonban abban, hogy a gazda ezzel visszaélni nem fog soha, és nem is lenne képes reüsszálni az a gazda, a ki cselédjével rosszul bánik, mert cselédei otthagynák és megvetnék a szomszédok is az ilyen magyar gazdát. Én tehát feleslegesnek találom, hogy ebben a szakaszban annyira meg akarják kötni a gazda kezét.

Návay Lajos t. képviselőtársam, a kit ismerek humánus gondolkozásmódjáról és a ki a közügyekkel tudással és szeretettel annyira foglalkozik, ennél a paragrafusnál felszólalt, és többek közt ezt a szakaszt a durvaságok passe-partout-jának nevezte, s csodálkozását fejezte ki, hogy a XX. században hogyan lehet ilyen paragrafust meghozni. *(Halljuk.)* Azt is mondta Návay Lajos t. képviselőtársam, hogy az eredeti szövegben a 2. és 3. pont, a melyeket elhagyandóknak tart, nem volt benne. Igenis, az eredeti szövegben is benne volt és azt elfogadta a földmivelésügyi bizottság, majd a munkásügyi bizottság. Nem tartom lehetőnek azt, hogy Návay Lajos t. képviselőtársam azt hitte volna, hogy a miniszter, a kormány, a bizottságok, a ház nagy része a durvaság passe-partout-ját akarta volna a törvénybe beiktatni. Meg vagyok róla győződve, hogy ezt nem akarta senki, legkevésbbé Darányi földmivelésügyi miniszter ur, a ki maga számos tanujelét adta annak, hogy mennyire törődik a gazda sorsával, mezőgazdaságunkkal; hiszen nem volt egy miniszterünk sem, a ki annyit tett volna a magyar mezőgazdaság érdekében, mint ő. Bizonyára ő lett volna az első, a ki ezt az alkalmat inkább arra használta volna fel, hogy törvényt hozzon, a melylyel megakadályozzák, hogy a gazdák durvák, gorombák legyenek cselédeikkel szemben és ezt a bizottságok is és az egész ház velem együtt megszavazta volna.

Meg vagyok róla győződve, hogy Návay Lajos t. képviselőtásam sem gondolt mást, a mikor felszólalt és elragadta őt a humánus érzés.

A mi a 33. §-t illeti, Návay Lajos t. képviselőtársam inditványát különben elfogadom csakis abból az okból, mert a gazda tökéletesen biztositva van módositásának illető részében, hogy a gazda rosszakaratu eljárásnak kitéve ne lehessen, a hol azt mondja, hogy »a gazdának joga van cselédjét dorgálni, a mennyiben az arra okot ad«. Már pedig tudjuk, hogy a gazda ok nélkül nem fogja dorgálni a cselédjét és az utána következő pontok sem adnak több védelmet a gazdának.

Az ember elbámul, hogy milyen fogadtatásban részesülnek e törvényjavaslat kapcsán mind a földmivelésügyi kormány, mind pedig a gazdák. Oly hangokat hallok, a melyekre ha az ember utána gondol, nem győz eléggé bámulni. Különösen, ha ezeket a hátsó középpadokat nézzük, látjuk a támadásokat a gazdák ellen, látjuk, hogy a messzemultban mennyire dolgoztak azon, hogy a magyar gazdát hogyan kell tönkretenni. Pedig a magyar gazda volt mindig az, aki az alkotmány védelmére felszólalt, a legerélyesebben küzdött az alkotmány védelmében, szerette ezt a rögöt, a földet, a melyet őseinek vére öntözött, ragaszkodott ehhez a földhöz és meg is tudta védeni ezt az édes magyar hazát, a hol lennünk kell és a honnan távolodni nem akarunk. A magyar gazda az, a ki a cselédjéből is gyakran telkes gazdát csinált a jó bánásmódjával és ezzel is szaporitotta a fegyverképes és alkotmányvédő gazdák számát.

A midőn hallottam az egyes beszédeket, mindig azt véltem, hogy majd azzal fejezik be, hogy ceterum censeo fundi possessores esse delendos. Kartagó elpusztult, de vigyázzunk, hogy a possessores, a gazdák ne pusztuljanak el, mert ez az országnak romlására vezet.

Elfogadom Návay Lajos t. képviselőtársam módositását.

Egry Béla: Kovács Ernő!

Kovács Ernő: T. ház! Nem volt szándékomban hozzászólni a törvényjavaslathoz, mert az volt a meggyőződésem, hogy a leghelyesebb azok vitájának alapján dönteni e törvényjavaslat sorsa felett, a kik közvetlenül érdekelve vannak a gazdaságban, kik közvetlen tapasztalatok alapján képesek megbirálni, hogy mi tekintetben szorul e törvényjavaslat javitásra. Ez a kérdés azonban, a fegyelmi paragrafus kérdése, felfogásom szerint olyan, a mely sokkal nagyobb hatással bir az általános gazdasági állapotra, semhogy hozzászólás nélkül hagyhatnók mi, a kik nem foglalkozunk közvetlenül a gazdasági kérdésekkel.

Két áramlat ütközik össze egymással. Egyik meg akarja szüntetni a gazdáknak eddig meglévő fegyelmi hatalmát; a másik áramlat ellenben meg akarja azt hagyni a gazdák kezében. Az az áramlat, a mely meg akarja szüntetni a gazdák fegyelmi hatalmát, ennek helyébe más hatalmat akar helyezni.

Nézzük hát, a jelen helyzetben képesek vagyunk-e egy olyan faktort léptetni a gazdák hatalma helyébe, a melynek a működésében átalános megnyugvást találunk.

Návay t. képviselőtársamnak az inditványa szerint az ezen kérdésben felmerült kontroverziák a rendes biróságok hatáskörébe tartoznának.

T. képviselőház! A biróságok joggyakorlatát, mint ügyvéd, ismerem és nem vagyok képes megnyugodni abban, hogy ezek a kérdések a biróság elé kerüljenek, mert a biróságok, ugy a mint mai nap működnek, nem mérlegelik a jogeseteket, a maguk nagy általánosságában az itéleteket nem annak a józan mérlegelésnek alapján hozzák meg, hanem bizonyos osztályozás alapján. Osztályozzák a jogeseteket és iparkodnak azokat az általános jogi szabályok keretébe beleszoritani, akár találnak oda azok az esetek a józan mérlegelés alapján, akár nem: tehát formalisztikus felfogás az, a mely e birósságok működésére nézve irányadó.

De más okból sem volnék képes megnyugodni abban, hogy a rendes birósságok itélete alá kerüljenek ezek az ügyek. Ha a rendes birósságok elé kerülnek, ennek a következménye az lesz, hogy a cseléd a legaprólékosabb esetekben is a felbujtóknak, azoknak, a kiknek esetleg hasznuk van ebből a perpatvarból, a hatása folytán szalad a birósághoz.

Azután a cselédtől a gazda annak a birósság előtti eljárásnak a költségeit megkapni sohasem lesz képes, mert a cselédnek nincs vagyona; a gazdára tehát a perlekedés folytán ráhárul egy ujabb teher, a mezőgazdaságra egy ujabb kár.

Volna egy mód, a mely szerint ez a kérdés mind a két áramlatnak megfelelő szabályozást nyerhetne: ez a békéltető-birósságok felállitásának a rendszere; olyan békéltető-birósságoké, a melyek mind a két fél: a gazda- és a cselédközönségnek a megbizása alapján működnek. Ennek a felállitásához azonban az szükséges, hogy a cselédség körében a müveltség annyira fokozódott legyen, hogy képes legyen ilyen irányban közreműködni, s öntudatosan együttműködni a gazdaközönséggel. Már pedig, nem szólva Magyarországnak fejlődöttebb részeiről, általában véve az a felfogásom, hogy a cselédtársadalom olyan fokra, a melyen ezeket a jogeseteket, az e tekintetben előálló kontroverziákat helyesen, öntudatosan tudná megitélni, még korántsem emelkedett.

A mikor tehát azt látom, hogy még nincsen olyan faktor, a melynek a kezébe átadhatnók ezt a hatalmat és azt látom, hogy ennek daczára el akarják venni e hatalmat a gazdatársadalom kezéből, akkor ugy találom, hogy itt czélzatossággal, tendenciával állunk szemben. Nekem az a felfogásom, hogy a mikor az ipar fejlesztése előtt állunk, akkor nem szabad meg-

bontanunk a mai rendet, azt a rendet, a melynek helyébe uj rend hosszu ideig nem fog tudni illeszkedni. Nem szabad megbontanunk, mert ez által olyan zavarok állhatnak elő, a melyeket a gazdaközönség meg nem bir, a gazdaközönségnek, a mezőgazdaságnak hanyatlása pedig nem olyan alap, a melyre egy öntudatos, czélszerű iparfejlesztési akczió épithető. Mihelyt megrendül a mezőgazdaság, képtelen támogatást nyujtani az ipar fejlesztésére. És mikor azt látom, hogy ennek daczára mégis vannak olyanok, a kik követelik a sötétbeugrást, a kik követelik a mostani állapotoknak a megzavarását, akkor én vagy gyülöletet látok azon osztály iránt, a mely eddig Magyarország fentartója volt, vagy látok törekvést az önérdek kielégitésére, vagy látom nagy jelszavak félreértését. Engem az a meggyőződés vezet, hogy akkor, a mikor mi a nemzet épitési munkáját akarjuk végezni, nekünk nem szabad ugrani a sötétbe, nem szabad hirtelenében előragadni a dolgokat, nem szabad arra törekedni, hogy létesitsünk uj dolgokat, melyeknek alapja előkészitve nincs, hanem nekünk lépésről-lépésre szabad csak haladnunk addig, mig a konkrét viszonyok ezt megengedik. *(Helyeslés.)*

Meggyőződésem szerint a földmivelésügyi bizottságnak javaslata olyan, a mely a mai viszonyoknak megfelel; olyan, a melynek alapját az szolgáltatta, hogy a lefolyt évtizedekben nem történt soha nagyobbszerű kontroverzia a gazda- és a cselédközönség közt, mert a gazda kezében volt a fegyelmi jog; olyan, a mely elzárja a hiábavaló perlekedés elől a gazda- és a cseléd-társadalmat, és ezért a földmivelésügyi bizottság javaslatát fogadom el. *(Élénk helyeslés.)*

Egry Béla jegyző: Mérey Lajos!

Mérey Lajos: T. ház! Ha a gyakorlati életben lehetséges volna, hogy a legnehezebb kérdések megoldása magyarázatokkal, nem pedig a törvény világos szavai szerint történjék, akkor kevésbbé támasztott volna bennem aggodalmat Návay Lajos t. képviselőtársam felszólalása és módositása, mert Mezőssy államtitkár ur oly magyarázatot adott ennek a módositványnak, a mely, ha kifejezetten benne lenne a törvény szövegében, kétségtelenül mindenkit megnyugtatna. *(Ugy van!)* De sajnos, a biróságok, a közigazgatási hatóságok évek multán hasztalan ütnék fel a képviselőház mostani tárgyalásainak naplóját, hasztalan hivatkoznának az államtitkár ur igen helyes indokolására és érvelésére.

Farkasházy Zsigmond: Azt mondta, becsületsértést elkövetni nem szabad!

Mérey Lajos: Engedelmet, de azt hiszem, hogy szólásra most én vagyok felhiva. *(Mozgás.)* Mégis kényszerül mindenki azt mondani, hogy miután a törvényhozás az államtitkár ur igen helyes indokolását magában a törvény szövegében nem fejezte ki, ez annyit jelent, hogy azt elfogadni nem akarta.

Návay Lajos képviselőtársam módositását annál kevésbbé fogadhatom el, mert 30 év óta ténylegesen gazdálkodó ember vagyok és tudom, hogy az élet legnehezebb gyakorlati kérdéseit sem szürke teóriákkal, *(Igaz! Ugy van!)* sem hangzatos jelszavakkal gyökeresen és üdvösen megoldani nem lehet. *(Élénk helyeslés.)*

Nem tehetek róla, de tartózkódás nélkül kell kijelentenem, hogy a szocziáldemokraták beszédei nem izgatják fel annyira a cselédeket, a köznépet, a müveletlen embereket, mint az oly beszéd, a minőt itt szombaton Návay Lajos képviselő ur mondott el. *(Nagy zaj.)*

Bródy Ernő: Irányi Dániel is igy beszélt 1876-ban.

Farkasházy Zsigmond: Igazságos, 48-as beszéd! *(Felkiáltások: Éljen Návay!)*

Mérey Lajos: Tisztelem mindenkinek meggyőződését ezen kérdésben is, de Návay Lajos t. képviselőtársam azt mondja: »ki ez ellen cselekszik vagy szót emel, az vagy megcsontosodott anakronizmusban szenved, vagy a cseléd és gazda közötti viszonyt oly alapon itéli meg, a mely soha sem fog békére és egyetértésre vezetni, hanem szükségképen csakis a társadalmi rend megbontását és bomlását szolgálja«. *(Felkiáltások: Ugy is van!)*

Azon meggyőződésben vagyok, hogy ha annyira felszabaditjuk a cselédeket, mint a mennyire ezen módositással felszabaditanók, akkor én, a ki 30 év óta tudom, hogy mit jelent gazdálkodni, a ki cselédemet soha goromba szóval nem illettem és a kinek cseléddel soha semmiféle pere nem volt, saját tapasztalásaim folytán állithatom, hogy felbomlanék a gazda és cseléd közötti jó viszony, mert ezzel a cselédnek szabadságot adunk saját gazdája ellen. És ha ezzel szemben bárki is állitja szóval és papiron, vagy kiemeli ékesszólással, — a mint azt Návay Lajos t. képviselőtársam is tette — hogy a cseléd is csak ember és hogy az a cseléd mindenét, nemcsak nappalát, hanem éjjelét is áldozza mi érettünk: kijelentem, ez üres beszéd, a mely nem igaz. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj.)*

Bródy Ernő: Hát ez igaz beszéd?

Mérey Lajos: Az a cseléd nem azért jön hozzám szolgálni, hogy az én gazdaságomat fentartsa, hogy az én megélhetésemet előmozditsa, hanem azért, mert az Isten rendelkezése rá nézve nem volt olyan kedvező, hogy saját izomerejének munkája nélkül önmagát és családját fentartani képes volna; és ennélfogva dolgozik azért, mert magát és családját akarja fentartani. Én pedig azért fogadom fel, hogy az ő munkájával és az én tőlem nyert fizetéssel becsületesen tarthassa fenn önmagát és családját.

Nagy György: Az izomerőt adja csak bérbe, de becsületét nem!

Bródy Ernő: Ember marad azért és ember lesz. *(Zaj.)*

Nagy Emil: Ne lármázz! *(Zaj.)*

Mérey Lajos: Azt mondják sokan és legtöbben olyanok, a kik élő cselédet még keveset alkalmaztak, hogy a cseléd nem ad egyebet, mint az izomerőt. Bocsánatot kérek, én épen a humanizmus nevében tiltakozom e felfogás ellen, mert a cseléd nem csupán izomerejét, hanem ennél sokkal inkább, sokkal előbbrevalóan hűségét, becsületét adja bérbe a gazda iránt.

A mely cseléd hűség, tisztelet és becsülés nélkül szolgál, annak izomereje nem ér egy fakovát, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* annak a munkája nem adja meg gazdájának azt az előnyt, a melyért a gazda őt fizeti, mert a cseléd hűségében nagyobb értékkel bir, nagyobb értékkel rendelkezik a gazda, mint tizszeres izomerejében. *(Ugy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon).* A cseléd izomerejével egy óra alatt többet ronthat, hűtlenségével tizszerte többet árthat gazdájának, mintha bármilyen szorgalmasan dolgozik.

De, uraim, ne feledjék el, hogy nem azon időket éljük, a mikor tisztán a tisztességre és hűségre bizhatnók magunkat, mert tudjuk, hogy az izgatók már faluról-falura járnak, a korcsmában már minden vasárnap ott ülnek és izgatnak a szolgálatadók és a gazdák ellen. *(Ugy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* Ha a gazdának nem adatik meg az a jog, hogy cselédje és annak hozzátartozói felett a dorgálás fegyelmi jogával a javaslat értelmében rendelkezzék, akkor, biztositom önöket, gazdálkodni nem lehet. *(Ugy van!)*

Azt mondják, hogy a dorgálás joga meg van adva Návay Lajos igen t. képviselőtársam módositásában is. Bocsánatot kérek, az olyan dorgálási jogból, a melyért az izgató felizgathatja valamennyi cselédemet, a melyért a cseléd bármikor a szolgabiró vagy a járásbiró elé idézhet, én nem kérek; ezt a jogot köszönöm.

Ennek a dorgálási jognak csak akkor van értelme, ha a gazdát ezért a bíróság elé hurczolni, kinozni és őt a gazdaság iránt elkedvetleniteni nem engedjük. Tudják, uraim, hogy mi fog történni, ha ez a módositás elfogadtatik? *(Halljuk! Halljuk!)* Akadnak majd izgatók, főleg oly községben, a hol, a mint Návay Lajos t. képviselőtársam mondta, csak egy történelmi középosztályból maradt birtokos van, a kik összeszólalkoznak és ennek minden cselédjét felizgatják, s annyiszor fogják a bíróság elé idéztetni, hogy meggyűlöli a gazdaságot és inkább ott hagyja, semhogy örökké a szolgabiró előtt álljon. *(Helyeslés.)*

Nagy Emil: Ez a czél! *(Zaj.)*

Mérey Lajos: Ha valaki igy akarja a gazda és a cseléd közötti jó viszonyt előmozditani és ápolni, annak a mindennapi gyakorlati életről kellő és tiszta képe nincsen. *(Helyeslések.)* Mindazok, a kik falun élnek, a kik ezt mindennap látják, a kik ennek már most is érzik keserűségeit, azokra nem hathatnak az olyan beszédek, hogy mi annyira durvák lennénk, hogy a XX. században a mi durvaságunk ellen kell megvédelmezni a cselédséget. Tessék statisztikai adatokra hivatkozni, tessék azokkal bizonyitani, ha képesek rá, hogy a magyar gazdák ezen kikiáltott durvaságát a cselédek hányszor panaszolták fel és hány magyar gazdát itéltek el azért, mert embertelenül bánt cselédjével. *(Helyeslések.)*

Én azt hiszem, hogy önmagával jön ellentétbe, a ki azt mondja hogy emeljük a cselédet magunkhoz és nem ád módot és jogot arra, hogy miképen eszközöljük ezt. Ha egyfelől azt mondja Návay Lajos t. képviselőtársam, hogy »te középosztály, szállj le a kaszinóból és parkettekről«, másfelől pedig tegnapelőtti beszédében kivánja, hogy »emeld fel magadhoz a cselédet«, ebben olyan ellentmondást látok, a melynek kiegyenlitése azért teljes lehetetlenség, mert a már megélemedett cselédet az értelmiség magasabb fokára semmiféle jó bánásmóddal felemelni nem lehet, legfeljebb a szivét lehet nemesiteni és érzékenységét lehet talán javitani, de müveltségi fokát emelni nem. És az az egyenlőtlenség, a mely a munkaadó gazda és a munkás között az értelmiség, a vezetés tekintetében fenn áll, az nem egyenlitődik ki sem durvasággal, sem finomsággal, mert a müvelődést nem az az egy pár órai érintkezés adja meg, a melyben a gazda a cseléddel áll évenként, hanem azt meg kellett volna adni akkor, mikor a cseléd még tanult és magába szivhatta volna a müveltség iránti fogékonyságot. Ha az életben azt látom, hogy valamely embertársam, akár cselédem, akár nem, eldurvul, akkor a müvelt embernek türelemmel és szeretettel kell venni azt, hogy az az ember müveltségben tőle elmaradt. De a magyar gazdákra azt mondani, hogy nem érdemlik meg a fegyelmi jogot, mert az eldurvitólag hatna, ez engedelmet kérek, manapság oly ellentétben áll a valósággal, hogy kényszeritve vagyok azt a kérdést felvetni, vajjon nem a szocziáldemokrata sajtó adja meg erre az eldurvulásra a leghatalmasabb eszközöket. *(Élénk helyeslés.)*

És akkor azt kérdezem, hogy ki mert ezen eldurvulás ellen a nemzet érdekében tiltakozni? *(Helyeslések.)* A magyar gazdáknak nincsen arra szükségök, hogy őket az eldurvulás ellen valaki megvédelmezze, és a müveltség és szeretetre való kitanitással itt untassa, mert arra a magyar gazdaközönség nem szolgált rá, mert a magyar gazdatársadalom nem érdemli meg, hogy azt bárki is ennyire lekicsinyitse. Ne felejtsük különben el, hogy a népességnek még mindig több, mint 70%-a foglalkozik földmiveléssel és akkor, a mikor ily lekicsinyitőleg beszélünk a gazdatársadalomról, az egész nemzet háromnegyedrészét kicsinyeljük le. *(Helyeslések.)*

Ha valaki ezután is azt mondja, hogy ez a törvényjavaslat a humanizmus szempontjából

sem tűrne meg ilyen intézkedéseket, én azt kérdezem, hogy meddig terjedhet a humanizmus? Addig talán, hogy egy egész társadalmi osztályt tönkre tegyen, megrontás elé vigyen? Az a valódi humanizmus, hogy én adjak a cselédnek mindent, a mit szükségel — és ezt szivesen adom meg neki, — de tőle ne követelhessek semmit, a mit én szükségelek? Abban a tekintetben is kivánom a paritást, hogy a cseléd ne csak tőlem követeljen mindent, hanem hogy szerződésileg lekötött, tisztességes, becsületes munkáját, hűségét egészen, kizárólag nekem és ne az izgatóknak juttassa. *(Helyeslés balfelől.)*

Elfeledkezünk arról, hogy a mikor elavult törvényekre hivatkozunk, nem hivatkozunk a nem rég, 1898-ban, 1900-ban hozott cselédrendtartásokra, a milyen például Ausztria huszonnégy tartományi cselédrendtartása, Szászországnak vagy Württembergnek 1900. évi január 1-én életbeléptetett cselédrendszabályzata. Ezek a nemzetek, tessék elhinni, vannak olyan művelt nemzetek, mint a magyar.

Egy hang *(a középen)*: Szászországban nincs megengedve!

Mérey Lajos: Ezek vannak olyan okos nemzetek, mint a magyar és még sem szégyenlették cselédtörvényeikben sokkal szigorubb és részletesebb szabályokat alkotni és pedig a gazdák javára. De a humanizmust is sokkal nagyobb figyelemre méltatták, mint mi.

És közülünk, a kik itt a humanizmus szent nevében beszélünk, jutott-e valamelyikünknek eddig a tárgyalások során eszébe a szász cselédrendtartás 43. §-ában foglalt azon rendelkezés, a mely szerint a gazdákat cselédeiknek és ezek hozzátartozóinak erkölcsisége feletti fegyelmi, illetőleg felügyeleti jog is megilleti? Nem látjuk-e azt falvakon, hogy már a 13—15 éves leányokhoz a 18—20 éves legények hetenként 2—3-szor és pedig az éjjel nagyobb részére elmennek? Nem látjuk ezt az erkölcsi sülyedést és romlást? A sok törvénytelen gyermek és vadházasság ebből ered leginkább; ennek kell azt tulajdonitani.

Ha a gazdának az erkölcsiség feletti felügyeleti jogát a humanizmusnak és a cseléd szabadságának szent nevében letagadják, ez által készitik elő a szocziáldemokrácziának azt az utját, a melyről nem restellette egy képviselő azt mondani, hogy a magyar nemzet fél tőle. Én az ilyen elerkölcstelenedéstől igenis sokkal jobban félek, mint attól a fegyelmi hatalomtól, a melyet ezen módositás keretében a gazdának megadni akarunk. És ha cselédeinknek erkölcsiségét ezután is csak ugy fogjuk megőrizni, mint eddig megőriztük, akkor mi hasztalan hozunk törvényeket, papiron lévő malasztok maradnak azok, mert a gyakorlati életben semmi hatásuk nem lesz és törvényeink daczára a szocziáldemokrácziа fog pusztitani, a minthogy ez minden nemzeti életben elkerülhetetlen.

A mennyit jóakarattal képes vagyok megtenni és megakadályozni, annyit tiszta meggyőződéssel itt a képviselőházban megteszek. És mert meggyőződésem szerint a benyujtott módositások között Vásárhelyi Dezső t. képviselőtársam módositása, illetőleg a földmivelésügyi bizottságnak javaslata, a mely szerint ez a dorgálási jog a gazdának megadatik és kifejezetten kimondatik, hogy ezért a gazdát bűnvádi eljárás alá vonni nem lehet, a legmegfelelőbb a gyakorlati életben, — mély tisztelettel a többi vélemények iránt — ezt a módositást fogadom el. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Egry Béla jegyző: Nagy Dezső!

Nagy Dezső: T. képviselőház! Az előttem szóló t. képviselőtársamnak felszólalása késztet arra, hogy ehhez a kérdéshez, habár csak pár szóval, de mégis hozzászóljak, nem mint gazda, hanem mint ember, mert itt nem gazdának, hanem egyszerűen embernek kell lenni. És ha a tisztelt előttem szólónak okfejtése valamire vezethet logicze, akkor egyébre nem vezethetett volna, mint arra, hogy Návay Lajos t. képviselőtársunk határozati javaslatát elfogadja. *(Helyeslés a középen.)*

Épen az előttem szólott t. képviselő ur volt az, a ki helyesen kifejtette, hogy az a gazda annak a cselédnek nem csupán az izomerejét birja és használja fel, mert ez önmagában véve kevés volna, annak a gazdának jóformán semmi hasznára nem válnék, hanem sokkal inkább leköti az ő hűségét, az ő becsületét, hogy az a cseléd az ő munkáját, a melyre szerződött, hűségesen és becsületesen végezze el. Ha most már, t. képviselőház, én azt kivánom attól a cselédtől és azzal az igénynyel lépek fel véle szemben, hogy becsülettel és hűségesen szolgáljon engem, akkor nekem, mint gazdának, viszontszolgáltatásképen legszebb, elengedhetetlenebb kötelességem az, hogy annak a cselédnek hűségét és becsületét megvédjem és elsősorban magam tiszteljem és becsüljem. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Nem azzal fogom én a cselédet nevelni, nem azzal teszem én a cselédet az én földemen és gazdálkodásomban hasznos munkássá, munkatársammá, ha privilégiumot veszek magamnak arra, hogy becsületsértő szavakkal is illethessem őt, hanem akkor, ha magamhoz lánczolom a cselédet szeretettel; ahhoz pedig, hogy szeretettel magamhoz láczoljam, a legelső és legfőbb feladat, hogy az illető cselédet szeretettel kezeljük és mellőzzünk minden olyat, a mi az emberben nem az embert becsüli meg, hanem ellenkezőleg, azt lealjasitaná. *(Élénk helyeslés a középen.)*

A modern világ és a modern gazdasági haladás épen abban áll, hogy többé nincsenek rabszolgák, nincsenek olyanok, a kik a gazdával nem egyenjoguak, hanem igenis egyenjogu ma mindenki, — és azok, a kik a gazdánál szolgálnak,

annál a gazdánál, a ki a földből a hasznot huzza, annál, a ki a földön szerencsésebb sorsánál fogva intézkedhetik, parancsolhat, azok mint a gazdának embertársai nem arra valók, hogy csak a fizikai munkájukat öljék a földbe a gazda hasznára és ezért viszontszolgáltatásképen még becsületsértő kifejezésekkel is illethetők legyenek, hanem arra valók, hogy legyenek az anyaföldön a mi munkatársaink, a kikkel együtt dolgozva, kezet kézbe téve, egymás iránti kölcsönös megbecsüléssel és hűséggel miveljük azt a földet, s hozzuk ki annak áldásait. Ha pedig a gazda és cseléd közötti viszony nem megfelelő, a cseléd abba a helyzetbe jön, hogy a rossz bánásért, a sértegetésért viszonzásul nem hűséggel, becsülettel kezeli, miveli azt a földet, de sőt a gazdának károkat okozhat. Ez a viszony, t. képviselőház, nem csupán a gazda és cseléd közötti viszony, hanem egyszersmind egy modern gazdasági eszköz is a nemzeti termelés fokozására.

Nos, t. képviselőház, a mikor az előttem szólott t. képviselőtársam azt mondotta, hogy nem emlékszik rá, hogy neki valaha baja lett volna a cseléddel, nem emlékszik arra sem, hogy velük szemben becsületsértő kifejezéseket kellett volna használni, és hivatkozik arra, hogy a magyar gazdák ezt nem is teszik, nem is fordul elő: hát kérdem, t. ház, ha tényleg igy van, a mint t. képviselőtársam, mint tapasztalt gazda mondotta, mi szükség van akkor ebben a törvényben a gazda becsületsértési jogára? *(Élénk helyeslés a középen.)* Erre semmi szükség nincs. Hála Istennek, hogy ugy van, a mint Mérey Lajos t. képviselőtársam mondotta, igy hát ne alkossunk törvényt a mi nincsen és ne tegyünk bele olyan szakaszt, a mely a törvényt egyenesen elcsufitja.

Bródy Ernő: A XX. században! *(Nagy zaj a jobb- és a baloldalon. Elnök csenget.)*

Nagy Dezső: Én nem mondom azt, hogy XX-ik vagy XIX-ik század, hanem igenis ki kell fejezni ... *(Zaj a jobb- és a baloldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nagy Dezső: ... ki kell fejezni azt, hogy a modern gazdasági haladás és a cselédnek nevelése, a cseléd intelligenciájának, a cseléd megfelelő helyes erkölcsi önérzetének emelése követeli meg, hogy egyszer a magyar gazdatársadalom, a melynek végre is erkölcsi kötelessége, — a mint mondotta Návay Lajos képviselőtársam: noblesse oblige — hogy ezen a téren kezdeményező legyen, megtegye a maga kötelességét abban az irányban, hogy cselédei hűséges munkatársaivá legyenek és ezáltal a magyar társadalomnak becsületére és annak a földnek hasznára váljanak, a melyet a minden irányban ható kultura által kell és lehet a haladó, modern gazdasági szinvonalra emelni. *(Helyeslés.)*

Ezt kivántam megjegyezni. Az a pillanat, a melyben e kérdés felett szavazásra kerül a sor, nem kis pillanata a magyar törvényhozásnak. A porosz, a mult század elei junkertörvények járnak elől abban, hogy a cseléd megbántása ne legyen becsületsértés; reménylem, hogy a modern, szabadelvű Magyarország, a magyar nemzet nem fog a porosz junkerek után indulni, hanem megy előre a maga utján, a mely a szabadelvűség, a czivilizáczió, a kultura utja. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Egry Béla jegyző: Nagy Emil!

Nagy Emil: T. képviselőház! A legteljesebb mértékben csatlakozom Mérey Lajos t. barátom fejtegetéseihez és a legteljesebb mértékben ellentétben állok az előttem szólt t. képviselőtársam nézetével. Ha emberszeretetről, a szegény ember felkarolásáról van szó, akkor magunkat senki által túlliczitálni nem engedjük, *(Ugy van!)* legkevésbbé pedig t. barátom által. *(Ugy van!)*

Az én meggyőződésem szerint, ha magyar ember mandátumot vállal, annak első kötelessége mindenkor, az ország gyakorlati érdekeit szem előtt tartva, törvényeket alkotni; *(Ugy van!)* ha engem t. választókerületem nem fog többé megválasztani, akkor igen nagy örömmel fogok visszamenni a magánéletbe; de semmi népszerűség kedvéért soha az igaz szó kimondásától visszariadni nem fogok. *(Élénk helyeslés és taps jobb- és balfelől.)*

T. képviselőtársam jónak látja minduntalan hivatkozni Irányi Dániel szellemére.

Bródy Ernő: Már 1876-ban mondotta ezt Irányi Dániel!

Nagy Emil: T. képviselőtársam méltóztassék megengedni, hogy ne kövessem őt azon a sablonszerű uton, a melyen haladva a középkor egész folyamán, nem azt nézték az emberek, hogy mi kell és mi a jó, hanem hogy mit irt meg Plátó és mit mond Aristoteles. Én ugy Irányi Dániel, mint minden nagy ember szellemét az én cselekedetem bázisául elfogadom, hogy azonban szajkó módjára, nem gondolkodva, mindig csak azt nézzem, hogy mit csináltak negyven esztendeje, erre engem a t. képviselőtársam nem fog rávinni soha. *(Felkiáltások: Éljen a negyvennyolcz!)* Éljen a negyvennyolcz? Hát méltóztassék megengedni, a közbeszóló t. képviselőtársam elsősorban a kisgazdáknak a negyvennyolczas zászlóhoz való hűségéből lett képviselő és ha a gazdaközönség a negyvennyolczas zászlót nem támogatta volna negyven esztendőn keresztül, ma nem ülne itt a képviselőtársam. S az én lelkemmel egyáltalán nem fér össze, hogy a mikor engem ideküldöttek kisgazda választóim, s a mikor azt látom, hogy az ország gerincze, a nagy gazdaközönség volt hűséges támogatónk annyi évtizeden át, én azért, mert az általános választói jog lebeg előttünk, most otthagyjam régi gyakorlati álláspontomat elméleti, tetszetős teóriák kedvéért vagy csak azért, hogy tessem a tömegnek. Ezt soha, semmi körülmények kö-

zött nem fogom tenni. *(Élénk éljenzés.)* A népszerűséggel nem törődöm, terrorizálni pedig nem engedem magamat soha.

Gr. Somssich Tihamér: A szajkófecsegés nem irányadó!

Pető Sándor: Ön terrorizál a kisgazdák emlegetésével! *(Nagy zaj.)*

Nagy Emil: A mi, t. képviselőtársaim, ezen előzmények után a kérdés tulajdonképeni lényegét illeti, az én szerény felfogásom az, hogy igenis, megteszek mindent, a mi a világon létezhetik, a gazdák exisztencziális érdekeinek határáig a szegény emberekért, a munkásokért. *(Helyeslés.)* Igen, megteszek mindent, de ezzel karöltve nem tudok elzárkózni azon kétségtelen igazság konstatálása elől, hogy ma főképen arról az oldalról fenyegeti nemzeti termelésünket, az ország jövendőjét veszedelem, a mely oldal most magát a munkások barátjának mondja. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a jobboldalon.)*

Bródy Ernő: A becsületsértési szakaszról van szó!

Nagy Emil: Méltóztassék körülnézni! Sajnos, mögöttünk áll 1867-óta egy rendszer uralma, a mely rendszer, sajnos . . .

Bródy Ernő: Ez fentartása! *(Zaj és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Nagy Emil: . . . a nép érdekeivel nem törődött, a mely, sajnos, a népet kibocsátotta kezéből, és sokkal előbb voltam bátor kifejezni, mint t. képviselőtársam, hogy a magyar nemzeti termelés és az egész ország jövendője attól függ, hogy a nép vezetését meg tudjuk-e tartani a mi kezünkben. *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps.)* Méltóztassék körülnézni, ez az ország tele van a szellemi proletáriátus egy bizonyos nemével, *(Igaz! Ugy van!)* amely szellemi proletáriátus nem nőtt ki ezen ország törzséből, a mely bicziklin beutazza az országot, és igyekszik az ország közönségét állandóan fellázitani, *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps.)* igyekszik bennünket, függetlenségi pártot mindenképen terrorizálni. Országszerte izgatják és izgatták most is a cselédeket a gazdák ellen. Ha mi most megengedjük, hogy minden szidalmazás alkalmával, a mikor köztudomásulag a magyar nyelvezet, sajnos, ugy alakult ki, hogy a mikor a legjobbat akarja is mondani akár egy gazda, akár egy uri ember, akár legyen demokrata is, akkor esetleg formailag épen becsületsértés csuszik ki a száján, például: »Édes fiam, szamár vagy!« — mondom, hogy ilyesmiért a gazda oda állittassék a járásbiróság elé, és akadhat biró, a ki erre azután azt mondja, hogy becsületsértés ...

Egy hang: Olyan biró nem akad!

Nagy Emil: Én megengedem, hogy ilyen biró nincsen, én nem is azt állitom, hogy el leszek itélve, de meg leszek idézve. Ha nekem 60 kilométerre kell mennem minden másnap a biróság elé, csak azért, mert a bicziklis magyarnak tetszett az én cselédeimet ellenem felizgatni, *(Derültség)* akkor, méltóztassék megengedni, én ezt a törvényszakaszt gyakorlati szempontból fogom fel, mint minden kérdést. És miután itt egyes fiskálisok és egyes izgatók prédájának látom kiszolgáltatva . . . *(Zaj!)*

Bródy Ernő: Nem vagyunk fiskálisok! Egyformák vagyunk!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nagy Emil: . . . hogy bármikor, a mikor tetszik egy ilyen vidéki apostolnak, megszekirozhassa azt a gazdát: mindebből levonom azt a konzekvenciát, hogy én a modern legiszláczió terén elmegyek a végső határig a cseléd érdekében, de Magyarország mai helyzetében, a mikor nekünk a társadalmi dekompoziczió ellen kell küzdenünk, a mikor nálunk Magyarországon ugy áll a helyzet, hogy városon, falun egyaránt végveszedelem fenyegeti a nemzeti termelést, a mikor szabadjára eresztett apostolok a magyar népet felbujtogatják történelmi vezetői ellen: akkor ugy a munkásnak, mint a gazdának, egyaránt érdeke az, hogy ennek az országnak erkölcsi rendje fentartassék, hogy ezen ország a dekompoziczió katasztrófájától megmentessék, *(Helyeslés balfelől.)* és igy semmi néven nevezendő olyan erkölcsi szálat, a mely akár a fegyelmi jog, akár bárminő más jog erejénél fogva a gazdát csak némileg is támogatja az izgatókkal szemben és a gazdát csak némileg is képessé teszi arra, hogy a nemzeti termelést zavartalanul folytassa, semmiféle szép theória kedvéért soha feláldozni nem fogok. *(Helyeslés a baloldalon és jobbfelől!)*

És miután meggyőződésem az és mint gyakorlati politikus ugy látom a kérdést, hogy ha mi a gazdának minduntalan a biróság elé való czitálását megengedjük, *(Ugy van! balfelől.)* ezzel az izgatók kezére szolgáltatjuk az egész országot; *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* ennek folytán én tisztelettel csatlakozom Vásárhelyi Dezső t. barátom javaslatához. *(Élénk helyeslés és tapsok a baloldalon és jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom. Az előadó urak kivánnak-e szólni?

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Részemről csak egész röviden akarok szólni. Mint a munkásügyi bizottság előadójának kötelességem bizonyos állitásokat és bizonyos, a 33. §. szövege ellen intézett támadásokat visszautasitani. Azok az urak, a kik túlmenve bizonyos határon támadták ezen szakaszt, illetőleg ennek szövegezőit, ugy látszik, maguk is érezték, hogy ha tisztán az igazságnak és a mérsékletnek fegyvereivel mennek csatába, nagy eredményeket elérni nem fognak. Igy pl. Pető Sándor képviselő ur azt állitotta beszédében, hogy mi ezen 33. §-ban a durva sértéseknek jogát akarjuk törvénybe iktatni. Ezt határozottan és kereken visszautasitom, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

és utalok az épen szóban lévő szakaszra, a melyben erre nézve egyetlen árva betű sincs. Ugy szintén Nagy Dezső képviselő ur is azt állitotta a vita hevében, hogy mi privilégiumot akarunk adni a sértésekre a gazdának. Felszólitom őt, hogy méltóztassék ezt az állitását bebizonyitani. *(Mozgás balfelől.)*

Nagy Dezső: Hiszen ez a szakasz bizonyitja!

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: Ezzel azt egyáltalán lehetetlenség bizonyitani. Én Nagy Dezső t. képviselő urnak ügyvédi genialitása előtt meghajlok, de nem hiszem, hogy képes lenne ebből azt bebizonyitani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi pedig Návay Lajos t. képviselő ur beszédét illeti . . . *(Halljuk! Halljuk!)*

Egy hang *(a baloldalon)*: Szocziáldemokrata beszéd!

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója:... igazán csodálom, hogy ő, a ki mérsékelt, a ki megfontolja, a mit mondani szokott, a kit, elismerem, a legjobb intencziók vezettek beszédében, olyan kifejezésekre ragadtatta magát, hogy pl. ennek a szakasznak intézkedése a XX. század szellemével egyenes ellentétben áll, sőt azt mondotta, hogy mi ennek a 33. §-nak intézkedéseivel a bomlás csiráit akarjuk belevinni a magyar társadalomba. Hát én mindent el tudok hinni, de azt, hogy azok, a kik a fegyelem barátai, a kik a rendet akarják fentartani, a kik a tekintélyeknek tiszteletét akarják épségben tartani, fel akarnák bomlasztani a társadalmat, ezt elementáris képtelenségnek tartom. *(Ugy van! balfelől.)*

És, t. ház, az a nagyon szép, nagyon humánus és mondhatnók meglepően általános hangulat, a mely Návay Lajos t. képviselőtársam beszéde alatt ezen a képviselőházon elterjedt, különösen a midőn arról szólt, hogy mennyire szükséges az egyes rétegeket magunkhoz felemelnünk, hogy mennyire szükséges a noblesse oblige elvét érvényre juttatnunk, *(Halljuk! Halljuk!)* engem igazán meglepett. Én ez ellen egyetlen szót sem akarok mondani, azonban figyelmeztetni kivánom a t. képviselőházat arra, hogy ha komolyan veszi ezt a hangulatot, ha komolyan törekedni akar erre, akkor igen súlyos következmények elé állitja saját magát, *(Halljuk! Halljuk!)* mert akkor, igen t. ház, elsősorban a sajtószabadság megkorlátolását kell keresztülvinni. Erre Mérey Lajos t. barátom is utalt és hivatkozhatom arra, hogy a midőn a sajtótörvény érdekében tartott tanácskozásokon a hang azon eldurvulásáról volt szó, a mely ma prevaleál Magyarországon és a mely valamikor egészen ismeretlen volt: akkor egyes urak, többek között Mezőfi és Vázsonyi urak, a kik, ugy látom, nincsenek most jelen, azt mondották nyiltan és határozottan, hogy igenis, erre a hangra szükség van, ez a haladás és emelkedés feltétele.

Most pedig, hogy ez eldurvulás a gazda és cseléd között a hanyatlás, a bomlasztás jele volna, amott pedig az emelkedésé és a haladásé: ezt elképzelni a magam részéről nem tudom. *(Igaz! Ugy van!)* És ennek bebizonyitásával az urak még mindig adósok maradtak.

Ha valahol kezdeni kell a munkát a durvaságnak, az alaptalan sértegetéseknek kiküszöbölésére, akkor nem itt kell azt kezdeni. Egyébként, t. uraim, a kik anachronizmusról beszélnek és támadják a 33. §-t abban az alakjában, a mint azt mi szövegeztük, azoknak ugy látszik nem jut eszükbe, hogy valóban akkor áll be a legnagyobb anachronizmus, hogyha Návay képviselő ur inditványát elfogadjuk, mert a kevésbbé finom falusi külső cselédekre nézve fel fog állittatni a Návay képviselő ur szövegezése, a házi cselédekre nézve pedig megmarad az 1876: XIII. évi t.-cz.-nek ide vonatkozó sokkal szigorubb paragrafusa. Ezeket voltam bátor a t. ház figyelmébe ajánlani. A magam részéről megmaradok az eredeti szöveg mellett. *(Élénk helyeslés. Taps.)*

Elnök: A földmivelésügyi bizottság előadója nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. *(Halljuk! Halljuk!)* Az eredeti szakasz szövegével szemben Návay Lajos képviselő ur adott be elleninditványt. Szembe fogom állitani a 33. §-szal Návay Lajos képviselő ur elleninditványát. Ha méltóztatnak elfogadni az eredeti szakaszt, akkor Návay képviselő ur elleninditványát elesettnek fogom nyilvánitani, s akkor fel fogom tenni a kérdéseket a 33. §-hoz benyujtott módositásokra nézve. *(Helyeslés.)* Ha nem méltóztatnak elfogadni az eredeti szöveget, akkor természetesen az eredeti szöveghez benyujtott módositások el fognak esni, és akkor fel fogom tenni a kérdést a Návay Lajos képviselő ur elleninditványához benyujtott módositásokra nézve.

Méltóztatnak elfogadni, hogy a kérdést ilyképen tegyem fel? *(Helyeslés.)*

Návay Lajos inditványára névszerinti szavazást kértek. *(Mozgás. Helyeslés.)*

Thaly Ferencz: Kik kérték?

Elnök: Méltóztatnak kivánni, hogy az ivet felolvastassam? *(Helyeslés.)* Kérem a jegyző urat, sziveskedjék azt felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa)*: Návay Lajos képviselő urnak a 33. §-hoz benyujtott inditványára névszerinti szavazást kérünk: Heinrich Antal, ifj. Wekerle Sándor, Horváth József (marosujvári), gr. Dessewffy Emil, Gratz Gusztáv, Dániel Pál, Várady Károly, Ajtay Aladár, Nagy Ferencz, Szász József, Raisz Aladár, Csitáry Béla, Semsey László, gr. Thorotzkai Miklós, Justh János, gr. Esterházy Móricz, Ernszt Sándor, Kelemen Samu, Bródy Ernő, gr. Batthyány Tivadar, Philipp János, őrgróf Pallavicini György, Nagy György, Mezőfi Vilmos, Moskovitz Iván, Giesswein Sándor, Pető Sándor, Csizmazia Ferencz és gr. Batthyány Lajos. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: A házszabályok 203. §-a értelmében elsősorban fel fogom tenni a kérdést.

(Halljuk! Halljuk!) Azután ki fogom huzni a betűt, a melynél a névszerinti szavazás kezdődik és szavazás előtt öt perczre fel fogom függeszteni az ülést. *(Helyeslés.)*

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 33. §-t elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint — fentartván természetesen a módositások feletti elhatározási jogát a képviselőháznak — szemben Návay Lajos képviselő ur ellen-inditványával, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)*

Farkasházy Zsigmond: Bátor vagyok az elnök urat arra kérni, *(Zaj.)* méltóztassék határozottan kijelenteni, hogy a kik igennel szavaznak azok fogadják-e el Návay inditványát, vagy a kik nemmel szavaznak? *(Élénk derültség.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, a kérdés feltevése ugy, a mint a képviselő ur kivánja, sehol a világon nem szokásos. *(Igaz! Ugy van!)* Különben is én már előbb megkonczipiáltam a kérdés feltevését, közöltem a házzal, hogyan kivánom azt feltenni és a ház méltóztatott azt a formulázást el is fogadni. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.)* Most már vitát folytatni a felett, hogy hogyan tegyem fel a kérdést, nem lehet. *(Helyeslés.)*

Kihuzom a betűt. *(Megtörténik.)* P betű. Tehát P betüvel fogjuk kezdeni a szavazást. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Nem halljuk! Elnök ismételten csenget.)* A névsort Egry Béla jegyző ur fogja jegyezni, a távollevőket pedig Darányi Ferencz jegyző ur.

Most pedig a szavazás megkezdése előtt az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást.

A kérdést ujból felteszem. *(Halljuk! Halljuk!)* Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 33. §-t, szemben Návay Lajos képviselő ur ellen-inditványával, elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

A névsort olvasni fogja Egry Béla jegyző ur, a távollévőket jegyezni fogja Darányi Ferencz jegyző ur, az igennel szavazókat jegyezni fogja Ráth Endre jegyző ur, a nemmel szavazókat jegyezni fogja Raisz Aladár jegyző ur.

Kérem a névsort olvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa a névsort).*

(A névsor olvasása közben Reök Iván szavazatánál zaj.)

Elnök: Ne méltóztassanak megjegyzéseket tenni a szavazásra. *(Élénk helyeslés.)*

Kállay Tamás: Micsoda terrorizmus van itt? *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Egry Béla jegyző *(a névsor olvasása közben Bozóky Árpádot hivja fel).*

Bozóky Árpád: Nem szavazok! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* A házszabályok szerint az, a ki jelen van, igennel vagy nemmel szavazni tartozik. *(Bozóky Árpád kimegy a teremből. Zaj.)*

Egry Béla jegyző *(olvassa a névjegyzéket).* Igennel szavaztak: *Pescha Miklós, Péchy Zsigmond, Posgay Miklós, Ráth Endre, Rudnyánszky György, Simkó József, Szappanos István, Szemere Huba, Szent-Királyi Zoltán, Szereday Aladár, Szontágh Andor, b. Sztojanovits Iván, Thaly Ferencz, Thaly László, Vildfeuer Károly, Zboray Miklós, gr. Zichy Vladimir, Baross János, gr. Batthyány Zsigmond, Bernát István, Beteghy Imre, Burdia Szilárd, Burgyán Aladár, Ciocán János, Csepreghy István, Csépány Géza, Darányi Ferencz, Eitner Zsigmond, Emödy József, Farkas József, Fábry Károly, Fernbach Péter, Förster Ottó, Gál Sándor, Gothard Sándor, Hoffmann Ottó, Hoitsy Pál, Kállay Lipót, Kállay Tamás, Kopony Vilmos, Kovács Ernő, Kubik Gyula, Kuszka István, Luby Géza, ifj. Madarász József, Malatinszky György, Marjay Péter, Máriássy Mihály, Mérey Lajos, Nagy Emil, Novák Dániel, Okolicsányi László, Okolicsányi-Zsedényi Ede.*

Darányi Ferencz jegyző *(olvassa a névsort).* Nemmel szavaztak: *Örgrőf Pallavicini György, Pető Sándor, Popovics Sándor, Raisz Aladár, Reök Iván, Ság Manó, Semsey László, Somogyi Aladár, Szabó Károly, Szatmári Mór, Szász József, Szunyog Mihály, gr. Thorotzkai Miklós, Trauschenfels Emil, gr. Üchtritz Amádé Emil, Várady Károly, Világhy Gyula, Weisz Julián, id. Wekerle Sándor, ifj. Wekerle Sándor, gr. Zichy Béla, Ajtay Aladár, gr. Andrássy Gyula, Babocsay Sándor, Barabás Béla, Barta Ödön, gr. Batthyány Lajos, gr. Batthyány Tivadar, Bernáth Béla, Brediceanu Koriolán, Bródy Ernő, Csitáry Béla, Csizmazia Ferencz, Darányi Ignácz, Dániel Pál, gr. Dessewffy Emil, Ernszt Sándor, gr. Esterházy Móricz, Éber Antal, Farkasházy Zsigmond, Gáspár János, Giesswein Sándor, Gratz Gusztáv, Heinrich Antal, Hencz Károly, Hentaller Lajos, Hédervári Lehel, Hodzsa Milán, Hódy Gyula, Illyés Bálint, Irsay József, Jekelfalussy Lajos, Justh János, Kardos Samu, Kecskeméti Ferencz, Kelemen Samu, László Mihály, Lázár Pál, Leitner Adolf, Lindner Gusztáv, Lovászy Márton, Melzer Vilmos, Meskó László, Mezőfi Vilmos, Mezőssy Béla, Miháli Tivadar, Moskovitz Iván, Muzsa Gyula, Nagy Dezső, Nagy Ferencz, Nagy György, Návay Lajos, Oberth Károly, Olay Lajos.*

Elnök *(csenget):* Kérem, méltóztassanak helyüket elfoglalni; igy nem lehet a tanácskozást vezetni.

Most fel fog olvastatni az első szavazásról távolmaradtak névjegyzéke. Kérem Darányi Ferencz jegyző urat, hogy a névsort felolvasni sziveskedjék. *(Zaj. Csenget.)* Csendet kérek!

Távol voltak: *Adamovich István, gr. Andrássy Géza, gr. Andrássy Sándor, gr. Apponyi*

Albert, Ábrahám Dezső, Ártim Mihály, Babó Mihály, Bakó József, Ballagi Aladár, Balogh Mihály, Baloghy Ernő, Barcsay Andor, Baross Jusztin, Barta Ferencz, Bartal Ferencz, gr. Batthyány József, b. Bánffy Dezső, Beck Lajos, Becsey Károly, Bedőházi János, Bella Mátyás, Bene István, Benedek János, Beniczky Elemér, Beniczky Ödön, gr. Benyovszky Rezső, gr. Benyovszky Sándor, Bernáth Zoltán, Berzsenyi Jenő, gr. Bethlen Ádám, gr. Bethlen István, Bizonyi Ákos, Blaho Pál, Bohus Károly, Bolgár Ferencz, Bottlik István, Bottlik János, Bozóky Árpád, Brázay Zoltán, Bresztyenszky Kálmán, Bruckner Vilmos, Buday Barna, Buza Barna, Buzáth Ferencz, Badinyi Lajos, Bárczay Sándor, Babics-Gyalszki Lyúba, Banyanin János, Bauer Antal, Bárcsics Erazmusz, Bedekovics György, Brlics Vatroszláv, Budiszavljevics Búde, Chernel Gyula, Copony Traugott, Csányi Sándor, Csernoch János, Csépány Géza, Csizmazia Endre, Csontos Andor, Czibur Bertalan, Czobor László, Cerovac István, Damián Vazul, Dániel László, *b. Dániel Tibor, Dobroszláv Péter, Dobrovics Milán, Dráskóczy László, Dudits Endre, Drohobeczky Gyula, Egry Béla, Eitner Zsigmond, Endrey Gyula, Eötvös Károly, gr. Erdődy Gyula, Ertl János, gr. Esterházy Béla, Faragó Antal, Fenyvesi Soma, Ferdinándy Béla, Ferenczy Géza, Fernbach József, Filipich Lajos, Fodor Kálmán, Fogarassy Zsigmond, Földes Béla, Gaal Gaszton, Gaál András, Gaál Gyula, Geréb János, Goldis László, Gresskowitz Vilmos, Günther Antal, Gyarmathy Dezső, Györgypál Domokos, Gyuriss Emil, Grahovac Mirko, gr. Hadik János, gr. Hadik Sándor, Hajdu Frigyes, Halász Lajos, Hammersberg László, Haviár Dániel, Hebrony József, Hellebronth Géza, Hermán Ferencz, Hilbert Károly, Hinléder Ernő, Hirtenstein Lajos, Hock János, Holló Lajos, Horthy Béla, b. Horváth Arthur, Horváth Dezső, Horváth Gyula, Horváth József (marosujvári,) Horváth József (nagyvázsonyi), Hrabovszky Guidó, gr. Hunyady László, Hainrikffy Pál, Harambasics Ágost, b. Inkey József, Issekutz Győző, Ivánka Oszkár, Ivánka Milán, Ilics Gedeon, Jankovics Marczell, Jánoky-Madocsányi Gyula, Jeszenszky Ferencz, b. Jungenfeld Károly, Juriga Nándor, Justh György, Justh Gyula, Josipovich Géza, Kacskovics Géza, Karácsonyi Sándor, gr. Karátsonyi Jenő, Kaufmann Géza, Kálosi József, gr. Károlyi István, Kecskeméthy István, Keller István, Kercse György, Keszits Antal, Kmety Károly, Kollár Márton, Koller Tivadar, Korda Andor, Kossuth Ferencz, Kovács Pál, Kovácsy Albert, Kökényesdy Mihály, Kuales Godofréd, Kubinyi Márton, Kun Árpád, Kraszojevics György, Laehne Hugó, Lányi Mór, László László, Lázár Zoárd, Lengyel Zoltán, Leszkay Gyula, Lévay Mihály, Lipthay Sándor, Lovászy Andor, Luby Béla, Liszavac Mladen,* Lukinics Ödön, *id. Madarász József, Mahler György, gr. Mailáth Géza, Majthényi Ádám, Manin Gyula, Manojlovics János, Markbreit Gyula, Markhót Aladár, Markos Gyula, Meczner Béla, Mednyánszky László, Melczer Géza, Mihálovits Endre, Mihályi Péter, Miksa Imre, Mikszáth Kálmán, Molnár Ákos, Molnár János, Molnár Jenő, Mrksity Jása, Mukits Simon, Musitzky Döme, Müller Károly, Magdics Péter, Mazsuranics Bogoszláv, Medakovics Bogdán, Modrusán Gusztáv, Nagy Barna, Nagy Sándor, Nehrebeczky György, Nemes Bertalan, Németh Imre, Novacu Aurél, Nyáry Béla, Nyegre László, gr. Normann-Ehrenfels Rudolf, Oncu Miklós, Óváry Ferencz, Papp Elek, Pap Zoltán, Pataky László, Petrogalli Oszkár, Petrovics István, Philipp János, Pilisy István, Pleininger Ferencz, Pogány Lajos, Polit Mihály, Polónyi Dezső, Polónyi Géza, Pop Cs. István, Popovics György, Potoczky Dezső, Putnoky Mór, Penyics Bogdán, Pinterovics Antal, Popovics Dusán, Potocsnyák Ferencz, Pribicsevics Szvetozár, Párics József, Rajk Aladár, Rakovszky Béla, Rakovszky István, Rákosi Viktor, Rátkay László, b. Révay Simon, Rigó Lajos, b. Rudnyánszky Sándor, b. Rauch Géza, Samassa János,* Sághy Gyula, *Sándor Pál, Schmidt Károly, Schriffert József, Schuller Rezső, Serbán Miklós, Simonyi-Semadam Sándor, gr. Somssich Tihamér, Steiner Ferencz, Suciu János, Sümegi Vilmos, Saára Gyula, Surmin György, Szabó István, Szabó Kálmán, Szász Zsombor, Szebeny Antal, Szemere Miklós, Szentiványi Árpád, Szentiványi Gábor, Széll Kálmán, Sziklay Ottó, Szilassy Zoltán, Szinyey-Merse Félix, Szivák Imre, Szkicsák Ferencz, Szluha István, Szmrecsányi György, Szokoly Tamás, gr. Sztáray Sándor, Szterényi József, Tallián Béla, Tálos István, Telbisz Alajos, gr. Teleki Árvéd, gr. Teleki Géza, gr. Teleki Pál, Teszelszky József, Thaly Kálmán, b. Thoroczkay Viktor, Tolnay Lajos, Tóth János, Török Ferencz, Török Kálmán, Tutsek Sándor, Tuskan Gergely, Ugron Gábor, Uhlig Leo, Ujházy Iván, Uray Imre, Uray Miklós, Urmánczy Nándor, Vajda Sándor, Varga Károly, Várady Imre, Várnay Imre, Vásárhelyi Dezső, Vázsonyi Vilmos, Veres József, Vertán Endre, b. Vécsey László, Visontai Soma, Vizy Ferencz, Vlád Aurél, Vinkovics Tivadar, Wéber János, Weresmarthy Miklós, b. Wesselényi Ferencz, Zakariás János, Zanella Richard, gr. Zichy Aladár, gr. Zichy János, gr. Zichy Miklós, Zlinszky István, Zagorac István.*

Elnök: Ki fogom hirdetni a szavazás eredményét. *(Halljuk!)*

Igennel szavaztak ötvenhárman, nemmel szavaztak hetvennégyen. *(Élénk felkiáltások: Éljen Návay!)* Ennélfogva kimondom, hogy a képviselőház a 33. §. eredeti szövegét elveti és elfogadja Návay Lajos képviselő urnak ellen-inditványát. *(Helyeslés.)*

Természetes most már, hogy a 33. §-hoz Vásárhelyi Dezső és Mezőfi Vilmos által beadott módosítások is elesnek; de szavaznia kell még a háznak Pop Cs. István képviselő ur módosítására, a melyet Návay képviselő ur indítványához almódosításképen nyujtott be.

Kérem, méltóztassék felolvasni Pop Cs. István képviselő ur módosítását.

Ráth Endre jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Pop Cs. István képviselő ur módosítását elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el Pop Cs. István képviselő ur módosítását.

Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után).

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Folytatjuk a tanácskozást. A 34. §-t kérem felolvasni.

Ráth Endre jegyző *(olvassa a 34. §-t).*

Elnök: Van valaki felirva? *(Nincs!)* Az előadó ur kiván szólni?

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: Nem.

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 34. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 35. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 35. §-t).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni.

Kiván valaki szólni?

Egry Béla jegyző: Buza Barna! *(Nincs itt!)*

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos! *(Nincs itt!)*

Elnök: Van még valaki feljegyezve?

Egry Béla jegyző: Gr. Somssich Tihamér!

Gr. Somssich Tihamér: T. ház! A 35. §-hoz egy lényegtelen módositást vagyok bátor javasolni. Azt javaslom, hogy az utolsóelőtti sorában »követelésének« szó elé felveendők e szavak: »ha a cseléd a visszatartásba bele nem nyugszik«. Továbbá az utolsó sorban »három« helyett »nyolcz« veendő fel.

Elnök: Kérem, ez nem az utolsóelőtti sorban van.

Gr. Somssich Tihamér: Az első pontnak utolsóelőtti sorában és utolsó sorában.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur sem kivánván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 35. §. meg nem támadott részét elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a 35. §. meg nem támadott részét elfogadottnak jelentem ki.

Az első bekezdés utolsóelőtti sorával szemben módositást nyujtott be gr. Somssich Tihamér képviselő ur. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e ezen módositással szemben az eredeti szöveget megszavazni, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház az eredeti szöveget nem fogadja el változatlanul, hanem elfogadja gr. Somssich Tihamér képviselő ur módositását.

Következik a 36. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 36. §-t).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni.

Egry Béla jegyző: Horváth József marosujvári!

Horváth József (marosujvári): T. ház! A 35 §. a gazda számára bizonyos visszatartási jogot állapit meg. Azon esetben azonban, ha a cseléd panaszszal él, a gazdának nincs módjában ezt a visszatartási jogot érvényesiteni. Ennélfogva szükségesnek tartom, hogy a 36. §. harmadik sorában ezen szó után »alapján« felvétessék a következő módositás: »megitélt követelések és a jelen törvény alapján« stb. Abban az esetben t. i., ha ez a módositás elfogadtatik, ha kétség támadna a visszatartási jog jogosultsága tekintetében, ezen törvény alapján is el lehet rendelni a közigazgatási végrehajtást a gazda követelésére, különben pedig ez nem volna lehetséges.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 36. §-t Horváth József (marosujvári) képviselő ur módositásával szemben változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el változatlanul a 36. §-t, hanem elfogadja azt Horváth József (marosujvári) képviselő ur módositásával. *(Zaj.)* Csendet kérek; méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Következik a 37. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 37. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 37. §-t változatlanul elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 38. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 38. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 38. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 39. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 39. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 39. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen,

akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 40. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 40. §-t).*

Darányi Ferenc jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. ház! A 40. §. a szolgálati szerződést végtelenné teszi. Ha nem mondanak fel a szerződő felek, akkor ugy tekintetik, mintha belenyugodnának abba, hogy évről-évre tovább folyjék a szerződés. Ezt helytelennek tartom, mert a cselédet minden alkalommal figyelmeztetni kell, hogy a szerződés lejárta előtt két hónappal joga van ahhoz, hogy ha akarja, a szolgálatot felbonthatja.

Ezért a következő módositást vagyok bátor ajánlani *(olvassa):*

»A szolgálati szerződés a meghatározott szolgálati idő elteltével megszünik; az éves szerződés lejárta előtt két hónappal megujitható.«

Ebben benne van az, hogy a gazda és a eseléd két hónappal a szerződés lejárta előtt megegyezhetnek, s el van kerülve azon visszaélés lehetősége, hogy ha nem szól két hónappal előbb a eseléd, akkor ugy tekintetik a szerződés, mintha az vég nélkül fennállana.

Elnök: Szólásra senki sines feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! A jelen törvény fentartotta az 1876. évi törvénynek intézkedését, a mely törvény hasonlóan rendelkezik. T. i. a 61. §. azt mondja *(olvassa):* »Külső eselédnél a felmondásnak a szolgálati idő lefolytát megelőző két hó előtt kell megtörténnie; ha ezen határidő elmulasztatott, azon jogi vélelemnek van helye, hogy a szerződés még egy további évre meghosszabbittatott.«

Itt 30 év alatt egy gyakorlat fejlődött ki és ez a gyakorlat ma sértetlenül fentartatik. Legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy nines olyan cseléd Magyarországon, a ki ne tudná, mikor kell neki a felmondást bejelentenie. *(Ugy van!)* Mindenki tudja, hogy két hónappal az esztendő lejárta előtt. Kérem tehát, méltóztassanak ezen módositástól eltekinteni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanáeskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 40. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványával? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház a 40. §-t változatlanul elfogadja és ennélfogva Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványa elesik.

Következik a 41. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 41. §-t).*

Éber Antal!

Éber Antal: T. képviselőház! A törvényjavaslat ezen szakaszának utolsó bekezdése arról gondoskodik, hogy ha a földbirtok végrehajtási uton elárvereztetik, szabályozza azon időpontot, a melyben a vevő tartozik az eddigi a gazda helyett a eseléddel szemben a kötelezettségeket teljesiteni. Szabályozza pedig ugy, hogy főszabályként állitja fel azt, hogy ezen kezdő időpont az árverés jogerőre emelkedésével áll be csak mint kivételt iktatja be azon esetet, melyről az 1881 : LX. t.-cz. 181. §-ának első bekezdése szól, mikor t. i. haszonbérbe van adva a földbirtok, s erre az esetre mondja ki a törvényjavaslatnak utolsó bekezdése, hogy ekkor az átvétel napjától kezdve lép csak a régi tulajdonos kötelezettsége helyébe az árverési vevő kötelezettsége.

Én azt hiszem, t. ház, hogy a törvényjavaslatnak ez a bekezdése nem egészen szabatosan fejezi ki azt a jogviszonyt, a mely ilyen árverés folytán beállhat. Nevezetesen a végrehajtási törvénynek nemesak a 181. §-a, hanem egyéb szakaszai is tartalmaznak oly eseteket, a mikor az árverési vevő nem magának az árverési aktusnak jogerőre emelkedésével, hanem későbbi időpontban lép az ingatlan birtokába.

Ilyen eset pl. a végrehajtási törvény 163. §-a, a mikor valakinek a javára haszonélvezeti jog van az ingatlanra bekebelezve és ha a birtok ennek a fentartásával árvereztetik el, akkor az árverési vevő esak ezen haszonélvezeti jog megszünte után léphet az ingatlannak a birtokába. Nagyon természetes tehát, hogy akkor esakis ettől az időponttól viselheti a vevő a eseléddel szemben is a terhet.

Én tehát azt gondolnám, t. ház, hogy mivel a cseléddel szemben való kötelezettségek teljesitésének időpontja nem egy jogi aktussal kezdődhetik, mint a milyen az árverésnek jogerőre emelkedése, hanem esak egy tényleges helyzettel, a mikor t. i. az illető a birtokot átveszi; de különben is, ha ezt a konstrukcziót tartanók meg, nemesak az itt emlitett kivételt, hanem több más kivételt be kellene iktatni a törvénybe: ezélszerübb volna, ha a javaslat 41. §-ának ezen utolsó bekezdését egyszerüen ugy módositanók, hogy minden egyes esetben, a mikor gazdasági ingatlan végrehajtási árverés utján eladatik, attól a naptól fogva lépjen az uj vevő a régi gazda kötelezettségébe a cseléddel szemben, a mikor a birtokot átveszi.

Ehhez képest tisztelettel azt javaslom, hogy ezen szavak: »az árverés jogerőre emelkedésétől, ha pedig a gazdaságot az 1881 : LX. t.-cz. 181. §-ának első bekezdése szerint később veszi át« töröltessenek ebből a bekezdésből. *(Helyeslés.)*

Egry Béla jegyző: Hammersberg László!

Hammersberg László: T. képviselőház! Nekem a javaslat 41. §-ának második bekezdéséhez van egy tisztelettel módositásom, a melyet elfogadásra ajánlok.

Ez a bekezdés a következőképen szól *(ol-*

vassa): »A gazda halálával a szerződés nem szünik meg, hanem az a jogutódokat kötelezi.«

Minthogy ezen törvényjavaslat szerint lehetséges, hogy több évre is köttetett a szolgálati szerződés, azt hiszem, nem volna méltányos a gazda halálának esetére az örökösöket arra kötelezni, — a kiknek esetleg más a szándékuk, pl. el akarják adni a gazdaságot, talán meg akarják azt szüntetni — hogy az eredeti szerződési idő egész tartamára tartsák meg a cselédet. Én tehát azt a módositást ajánlom, hogy ezen szó után: »jogutódokat«, tétessenek a következő szavak: »a folyó gazdasági év végeig«.

Elnök: Kiván még valaki szólni?

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! A 41. §. azt a jótéteményt, a melyet tartalmaz, ismét csak az éves cselédeknek juttatja és a hónapos cselédekre az nem terjed ki. Azt mondja ez a szakasz, hogy ha a családfentartó éves cseléd meghal, köteles a gazda még egy hónapig a családot a lakásban megtürni. Ez szép. De én azt az egy hónapot igen kevés időnek tartom, mert igy megtörténhetik, hogy például november közepén meghal az a szerencsétlen cseléd, akkor deczember végéig ott maradhat ugyan a családja, január 1-én azonban feleségét és 4—5 gyermekét kidobják a hóra.

Még kevésbbé tartom humánusnak azt, hogy ne legyen intézkedés arra, hogy ha az egy évnél rövidebb idővel szerződött cseléd hal meg, és erre vonatkozó intézkedés hiányában az ilyen cseléd családja aztán rögtön köteles legyen elhagyni a cselédlakást. Ha tehát már intézkedni méltóztatik arra nézve, hogy az éves cseléd családja egy hónapig a lakásban maradhasson, ne tegyünk különbséget az éves és hónapos cseléd között, hanem mondjuk ki, hogy a hónapos cseléd családját se lehessen kidobni a cselédlakásból.

Az 1876:XIII. t.-cz. 50. §-ának 2. bekezdése a következőképen rendelkezik *(olvassa):* »A cseléd halála esetében a gazda a cseléd megbetegedéséig esedékes bért az elhalt cseléd biróilag megállapitott örököseinek kifizetni tartozik.« Én ezt a rendelkezést ebben a törvényjavaslatban sehol sem találom. *(Ellenmondások.)* Az a körülmény tehát, hogy ez a rendelkezés, a mely az 1876. évi törvényben benne volt, de ebből a törvényjavaslatból kihagyatott, peres esetekben esetleg azt a véleményt kelthetné, mint hogyha a gazda nem tartoznék az örökösöknek kifizetni azt a hátralékos bért, a miről már az 1876-ik évi törvény intézkedik. Félreértések elkerülése végett tehát az a tisztelteljes kérésem, hogy erre vonatkozó módositásomat, a mely a következőképen hangzik, sziveskedjenek elfogadni *(olvassa):*

»Az 1. bekezdés kimarad és helyébe tétessék: »A cseléd halála esetében a gazda a cseléd elhalálozásáig esedékes bért az elhalt cseléd biróilag megállapitott örököseinek kifizetni tartozik. Ezenkivül köteles a gazda az éves cseléd családját az elhalálozás napjától három hónapig, a rövidebb időre szerződött cseléd családját egy hónapig a lakásban meghagyni, s e családnak minden levonás nélkül annyit kiadni, a mennyi a cselédnek az itt meghatározott időre bér és egyéb járandóság czimén kijárt.«

Egry Béla jegyző: Leitner Adolf.

Leitner Adolf: Annyit gáncsoltatott ez az előttünk fekvő törvényjavaslat, hogy valósággal jól esik rámutatni erre a szakaszra, mert ez a szakasz csakugyan dicséretet provokál minden szocziális érzékkel biró embernél. Ez a szakasz kétségtelenül a cseléd érdekében igen sok kedvezményt statuál, s azt hiszem, hogy Éber Antal t. képviselőtársamnak felszólalása tisztán azon félreértésen alapul, hogy ő a föld tulajdonosát azonositja a gazda fogalmával, mert ha ezt nem teszi, akkor aggályai teljesen alaptalanoknak jelentkeznek előttem. Ha az ő aggodalmai helyt állhatnak, akkor minden földtulajdonos felszólalhatna a törvényjavaslatnak mindazon paragrafusai ellen, a melyek a gazdára kötelezettséget rónak. De tényleg ezen szakaszokban sohasem a földtulajdonos értetik és csak ez esetben értendő a földtulajdonos, ha egyuttal gazdai minőségben is szerepel, vagyis ha közvetlen viszonyban áll az alkalmazott cseléddel. A mi Éber Antal t. képviselőtársam azon aggályát illeti, a mely arra az esetre vonatkozik, ha az árverésen a vevő olyan birtokot vesz meg, a mely bérbe van adva, erre nézve megjegyzem, hogy az az árverési vevő semmiféle jogviszonyba nem jut a gazdasági cseléddel, mert a cseléd csakis a bérlővel szemben áll jogviszonyban és ez a jogviszony már szabályozva van.

A mikor felszólalok a 41. §-hoz és azt feldicsérem, kétségtelenül mindenki kiváncsi lehet, hogy akkor miért szólok hozzá? Ennek oka az, hogy a mikor elismerem, hogy ez a szakasz igen humánus és mindenkinek dicséretét és a cselédeknek háláját érdemli meg, egyuttal azt szeretném, ha ez a paragrafus egészen tökéletessé válnék intenczióiban. Ez pedig szerintem akkor következnek be, ha a cselédre vonatkozó kedvezmények nem mennének tovább, mint a meddig a cseléd óhajtja, mert nem lehet senkit kötelezni, hogy személyes szolgálatot teljesitsen olyan egyén számára, a kinek részére ilyet teljesiteni nem akar. Ha tehát a szakasz azt kontemplálja, hogy árverés esetén a cselédnek biztositva legyen alkalmaztatása, nem szükséges, hogy a cselédre akarata ellenére is ráerőszakolják ezt a jótéteményt és kedvezményt. Ezért kérem, hogy mondassék ki a szakasz végén az, hogy »a cselédnek joga van« — ha neki nincs kedve, vagy valami más ok arra készteti — »nyolcz napra felmondani«. Inditványom igy szól *(olvassa):* »Toldas-

sék meg a szakasz vége a következő szavakkal: »de a cseléd nyolcz napra felmondhat«.

Azt hiszem, ezen módositásomhoz az igen t. miniszter ur is kegyes leend hozzájárulni, mivel ez az ő intenczióját csak megerősiti és a cselédnek adni kivánt kedvezményt még tökéletesebbé teszi.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó urak nem kivánnak szólni.

A földmivelésügyi miniszter ur kivánnyilatkozni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt meg kivánom jegyezni, hogy Hammersberg László és Éber Antal t. képviselőtársaim módositásait, a melyek szabatosabbá teszik a szakaszt, részemről elfogadni hajlandó vagyok. *(Helyeslés.)*

Leitner Adolf t. képviselőtársam módositását a legjobb akarattal sem fogadhatom el, mert ez azt jelentené, hogy ha az országnak egyik legnagyobb birtokosa, a kinek talán ötvenfelé is van birtoka, meghal, akkor minden cseléd felmondhat.

Leitner Adolf: Csak az árverési vevővel szemben kivánom ezt!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Még árverés esetén is furcsa, hogy a gazda jogutódja feltétlenül kötelezve legyen a cseléddel szemben, de a cseléd a gazda jogutódjának nyolcz napra felmondhasson. Ez nem igazságos és nem egyenlő eljárás. *(Igaz! Ugy van!)*

A mi Mezőfi Vilmos t. képviselőtársamnak inditványát illeti, bátor vagyok arra figyelmeztetni, hogy ő a család fejének elhalálozása esetén egy hónapot kevés időnek tart. Méltóztassanak figyelembe venni, hogy eddig másnap lehetett a családfő elhalálozása után a kiköltözést követelni. Ez a törvény tehát egy nagy előnyt nyujt.

Mezőfi Vilmos: Elismerem, de keveslem!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Odáig vinni a dolgot, hogy egy hónapos cseléd elhalálozása esetére szintén egy hónapja legyen a kiköltözés ideje, azt hiszem, igen messzemenő dolog volna. *(Helyeslés.)* Humanizmust kell gyakorolni, de a gyakorlati élet korlátai közt kell maradni.

A képviselő ur azt kivánja, hogy fentartassék a régi törvény azon intézkedése, a mely szerint a betegség megkezdéséig a bér kifizetendő. A törvény sokkal tovább megy, mint ő kivánja, mert a 41. §. világosan megmondja, hogy egy hónapig a család a lakásban maradhat, és hogy a gazda a családnak minden levonás nélkül köteles annyit kiadni, a mennyi a cselédnek egy hónapra jár bér és egyéb járandóság czimén. Ez tehát több, mint a mit Mezőfi Vilmos képviselő ur inditványa tartalmaz. Én tehát kérem a t. házat: méltóztassék a szakaszt Éber Antal és Hammersberg László képviselő urak módositásaival elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. A 41. §. mindegyik bekezdése megtámadtatott. Az első bekezdéssel szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur adott be elleninditványt. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 41. §. első bekezdését változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint?

Éber Antal: T. ház!

Elnök *(csenget)*: A kérdés feltevéséhez méltóztatik szólni?

Éber Antal: Igen!

Elnök: Tessék!

Éber Antal: Csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy Mezőfi Vilmos képviselő ur inditványa tulajdonképen három részből áll. Az egyik az, hogy az éves cseléd egy hónapja felemeltessék . . .

Elnök *(csenget)*: Bocsánatot kérek, Mezőfi Vilmos képviselő ur inditványa azt kivánja, hogy az első bekezdés maradjon ki és a helyett az ő szövege tétessék.

Éber Antal: Engedelmet, de lehet annak a szövegnek olyan része, a melyet elfogadhat valaki és lehet olyan, a melyet nem fogadhat el.

Elnök: Akárhogyan okoskodunk is, az bizonyos, hogy az első kérdésnek annak kell lenni, hogy méltóztatik-e az eredeti szöveget szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványával elfogadni? *(Helyeslés.)* Azután, ha az eredeti szöveg el van ejtve, lehet albekezdésenként szavazás alá bocsátani ezt a bekezdést, ha ezt méltóztatik inditványozni.

Az első az, hogy miután elleninditvány adatott be, feltegyem a kérdést, hogy az eredeti szöveget vagy az elleninditványt méltóztatik-e elfogadni? Ha méltóztatik az eredeti szöveget elfogadni, akkor Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványa elesik. A kérdést ennélfogva igy teszem fel, mert nem is lehet másképen eljárni. *(Helyeslés.)* Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e a 41. §. első bekezdését elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványával, igen vagy nem? *(Igen!)*

Kérem azokat, a kik az eredeti szöveget változatlanul fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kimondom tehát, hogy a 41. §. első bekezdése a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul fogadtatik el, minélfogva Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványa elesik.

A második bekezdéshez Hammersberg László képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy a második bekezdés második sorában ezen szó után: »jogutódokat«, tétessék: »a folyó gazdasági év végéig«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a második bekezdést változatlanul elfogadni, szemben Hammersberg László képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor

kijelentem, hogy a képviselőház az eredeti szöveget Hammersberg László képviselő ur módositásával fogadta el.

Következik a harmadik bekezdés. E bekezdéshez Éber Antal képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy ezek a szavak *(olvassa)*: »az árverés napjától, ha pedig a gazdaságot az 1881 : LX. t.-cz. 181. §-ának első bekezdése szerint később veszi át«, hagyassanak ki a szövegből.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a harmadik bekezdést, szemben Éber Antal képviselő ur módositásával elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el az eredeti szövegezést, hanem elfogadja a szöveget Éber Antal képviselő ur módositásával.

A szakasz végére Leitner Adolf képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy a szakasz igy folytattassék *(olvassa)*: »de a cseléd 8 napra felmondhat«.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Leitner Adolf képviselő urnak ezen módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el Leitner Adolf képviselő ur módositását.

Következik a 42. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 42. §-át).*

Elnök: A munkásügyi bizottság előadója nem kiván szólni. A földmivelésügyi bizottság előadója azonban kiván szólni.

Vásárhelyi Dezső, a földmivelésügyi bizottság előadója: T. ház! Javaslom, hogy a 42. §. *e)* pontjának második sorában »két izben« helyett a földmivelésügyi bizottság szövegezése szerint tétessék: »egy izben«. *(Helyeslés.)*

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Ez a szakasz bőséges ürügyet és alkalmat ad a munkaadó gazdának arra, hogy a cselédet a legkisebb vád esetén egy hónapi felmondással elcsaphassa. A munkásügyi bizottságban ezen szakasznál hosszabb vita volt, különösen kifogásolták a *d)* pontot. Az egyes bekezdésekre nézve nem óhajtok itt észrevételt tenni, habár joggal lehetne észrevételt tenni azokra is.

Azonban különösen a *d)* pont nézetem szerint helytelenül van szövegezve és én ugy emlékszem rá, legalább ugy jegyeztem fel magamnak, hogy a munkásügyi bizottság elhatározta ezen szakasznak olykép való módositását, hogy az esetben mondható fel a cselédnek, ha ». . . botrányt keltő erkölcstelen magaviselete által . . . stb.« Ez a kifejezés »botrányt keltő« kimaradt. Tudniillik az a felfogás érvényesült a munkásügyi bizottságban, hogy nem elég a szakasznak eredeti szövege, a mely csak veszekedő vagy erkölcstelen magaviseletről szól, mivel igy az erkölcstelenség czime alatt könnyen elmozditható a cseléd, például azért, mert leányának ismeretsége van valakivel, és ezt a gazda már erkölcstelennek mondhatja ki, holott, azt hiszem, hogy e miatt egyetlen gazda sem küldhetné el jogosan cselédjét. Azért tehát, hogy ne engedjünk ilyen tág tért és egészen preczizen körvonalozzuk az esetet, határozta el a munkásügyi bizottság, hogy az erkölcstelen szó elé teszi még ezt a kifejezést: »botrányt keltő«. Azonban a munkásügyi bizottságnak nyomtatott szövegéből ez a kifejezés: »botrányt keltő« kimaradt. Lehet, hogy én tévedek, de igy emlékszem, legalább igy jegyeztem fel magamnak. Azért kérem a t. képviselőházat, hogy ezen szó »erkölcstelen« elé méltóztassék a »botrányt keltő« kifejezést beszúrni . . .

Hammersberg László: Felesleges!

Mezőfi Vilmos: . . . hogy igy szorosan meg legyen állapitva, hogy mely esetben van joga a gazdának a cselédet egy havi felmondás mellett elküldeni.

A másik kifejezés, a melyet kifogásolok, ez a szó: »perlekedő«. Hát hogy ha két asszony összevesz, a mi gyakori eset, ebből még sem lehet azt a jogot adni a gazdának, hogy mind a kettőt elcsapja, mert perlekedő. Nem akarom a gyengébb nemet rossz szóval illetni, de még az uri nők között is ritka eset, hogy ne legyen véleményeltérés az illető és szomszédnője között. *(Derültség.)* Már most, hogy ha két béresasszony összevész, a mi a tanyán nem ritka, sőt mindennapi eset, e miatt a gazda számára azt a jogot vindikálni, hogy cselédjét elcsaphassa, ezt én túlszigorunak és igazságtalannak tartom. Azért én ezt a szót is: »perlekedő« kihagyni kérem a szövegből, nehogy módot és ürügyet adjunk a gazdának arra, hogy bármikor, tetszés szerint elcsaphassa cselédeit akkor, a mikor komoly és alapos ok arra nincsen.

Nem akarom bővebben indokolni, csak elfogadásra vagyok bátor ajánlani a következő módositást *(olvassa)*: »A *d)* pont helyére tétessék: »Ha maga a cseléd vagy háznépe botrányt keltő erkölcstelen magaviselete által a ház vagy a gazdaság rendjét és a békés megférést figyelmeztetés után is zavarja, vagy ha a cseléd részeges.«

T. i. módositom ezt a kifejezést is, a mit itt méltóztatik mondani: »ha a cseléd ivásnak adja magát«.

Ez nem fejezi ki azt a fogalmat, a mit talán a szakasz szövegével kifejezni akarnánk. Épen egyik előbbi szakasznál bátor voltam javasolni, hogy a gazdának ne adassék ut és mód arra, hogy itallal fizessen a cselédnek. Akkor leszavazott a képviselőház. Hát ha már most a gazda maga adja az italt, akkor nem mondhatjuk, hogy el lehet küldeni a cselédet, mert iszik. Ez a kifejezés: »ivásnak adja magát«, nem jelenti azt, hogy részeg vagy részegeskedik. Igy ha a cseléd egy pár pohár bort iszik naponta,

már e szövegezés szerint ivásnak adja magát, pedig elég józan, hogy munkát végezhessen.

Az tehát tiszteletteljes módositásom, hogy tessék ezt igy kijavitani, mert akkor lesz joga a gazdának egy hónapi felmondás mellett elküldeni a cselédet, ha notórius iszákos vagy részeges.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha tehát senki szólni nem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Nem vagyok abban a kedvező helyzetben, hogy Vásárhelyi Dezső t. képviselőtársam javaslatához hozzájáruljak, hogy t. i. egy hónapi felmondással a gazda megszüntethesse a szerződést már akkor is, ha szolgálati kihágás miatt a cseléd egy éven belül csak egy izben is elitéltetett. Ezt igen szigorunak tartom, s ezért kérem, hogy méltóztassék a munkásügyi bizottság javaslatát, vagyis azt a szöveget, a melyik tárgyaltatik, elfogadni, a mely szerint két izben kivántatik az elitéltetés egy éven belül ahhoz, hogy egy hónap alatt a szerződés felbontható legyen.

Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam módositására megjegyzem, hogy itt nem arról van szó, hogy a cselédet a gazda bármely perczben elmozdithassa, hanem ez a szakasz arról szól, hogy egy hónapi felmondásnak mikor van helye? Továbbá nem az mondatik itt, hogy ha egyszer perlekedik egy cseléd, annak mindjárt egy hónapra felmondhasson a gazda, hanem az, hogy akkor, ha perlekedő magaviselete által a gazdaság rendjét és a békés megférést figyelmeztetés után is zavarja, járhasson igy el a gazda. Ez egészen más dolog. Itt nem egyszeri perlekedésről, hanem rendszeres, perlekedő magaviseletről van szó, a mely a gazdaság rendjét lehetetlenné teszi. Ezt nem türik sehol a világon, nemcsak a gazdaságban, de egy gyárban, egy kereskedésben, egy műhelyben sem.

Hogy a munkásügyi bizottság szövegezése nem felelne meg a bizottság határozatának, erre nézve a t. képviselő ur tévedésben van. A »botrányt kellő magaviselet« helyébe jött »az erkölcstelen magaviselet« kifejezés, mert az hozatott fel, hogy az erkölcstelen magaviseletet különféleképen lehet magyarázni. Ezért olyan kifejezést vettünk, a mely elmagyarázásokat meg nem tür és megfelel egy szigorubb kifejezésnek. Azt hiszem, ez sokkal helyesebb is.

Végre a mi azt illeti, hogy mit jelent az, »ha a cseléd ivásnak adja magát«, azt gondolom, ezt minden magyar ember megérti és ebben sokkal helyesebben van körülirva az, a mit kifejezni akarunk, mint azzal, a mit a képviselő ur ajánl. Ennélfogva kérem a t. házat, hogy a 42. §-t változatlanul elfogadni méltóztassék.

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat: méltoztatik-e a 42. §. meg nem támadott részét a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

A *d)* ponttal szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur uj szöveget hozott javaslatba. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 42. §. *d)* pontját a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kijelentem, hogy a képviselőház a 42. §. *d)* pontját a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadja, minélfogva Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványa elesett.

Az *e)* ponthoz Vásárhelyi Dezső, a földmivelésügyi bizottság előadója azt a módositást nyujtotta be, hogy ezen szavak helyett: »két izben« tétessék: »egy izben«.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az *e)* pontot változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben a földmivelésügyi bizottság előadójának javaslatával, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor az *e)* pontot változatlanul elfogadottnak jelentem ki, minélfogva a földmivelésügyi bizottság előadójának módositása elesik.

Következik a 43. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 43. §-t).*

Nagy György: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy a ház a javaslat 5. §-ának tárgyalásakor elhatározta, hogy a kiskoru cseléd számára a szolgálat ideje alatt is állitható ki utlevél, ha szülőjével együtt kivándorol, ennek az elhatározásnak természetes következménye, hogy a 43. §-ban is felvétessék egy ennek megfelelő intézkedés. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ennélfogva tisztelettel inditványozom, hogy a 43. §. *b)* pontjában mondja ki a t. ház a következőket *(olvassa)*: »vagy ha a kiskoru cseléd szülőjével együtt kivándorol«. Ez tehát ismét egy jogos felmondási okot fogna képezni.

Tisztelettel kérem ennek a voltaképen csak stiláris módositásnak elfogadását.

Elnök: Ki következik szólásra?

Darányi Ferencz jegyző: Leitner Adolf!

Leitner Adolf: Elállok a szótól!

Egry Béla jegyző: Thaly Ferencz!

Thaly Ferencz: T. képviselőház!

Csizmazia Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Mozgás!)*

Elnök: Bocsánatot kérek, Thaly Ferencz képviselő ur fel volt irva, tehát a házszabályok szerint őt illeti meg az elsőbbség joga! *(Halljuk! Halljuk!)*

Thaly Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt kijelentem, hogy Nagy György t. képviselőtársam módositását részemről elfogadom, azonban nekem is volna egy módositásom, illetőleg törlési inditványom a 43. §. *a)* pontjához, mert azon számos és meglehetősen bizonytalan nagyságu terhekkel szemben, a melyekkel ezen javaslat a gazdát sujtja, az egyedüli ellenérték a gazdákra nézve a szolgálati szerződés biztositása.

E szerződés teljes végrehajtása nélkül lehetetlen Magyarországon mezőgazdaságot folytatni, mert lehetővé kell tenni a gazdának azt, hogy a kellő cselédszámot magának az egész évre biztosithassa, *(Helyeslés balfelől.)* és hogy az a gazda ne legyen meglepetéseknek kitéve a tekintetben, hogy az a cseléd évközben megokolatlanul ott hagyja a szolgálatot. Az igy elvesztett cselédet nem pótolhatja a gazda ugy, mint az iparvállalatok, a hol meg van adva a lehetőség arra, hogy az év minden szakában kellő számu munkás álljon rendelkezésre. Hiszen mindnyájan tudjuk, hogy a mezőgazdaságban csakis az u. n. szegődés alkalmával biztosithatja magának a gazda egész esztendőre a kellő számu cselédet. Ezen szakasz *a)* pontja azt mondja, hogy a cseléd jogositva van a szolgálatot egyhónapi felmondás után rögtön otthagyni, ha házasságot köt és a gazda neki mint házas cselédnek lakást nem ad. Azt hiszem, t. ház, hogy a gazda csak akkor szokott nőtlen cselédet fogadni, midőn kellő számu lakással nem rendelkezik és igy nem fogadhat éves cselédet vagy a teherviselés szempontjából, avagy más valamely ok következtében, mert hiszen mindnyájan tudjuk, hogy az éves, nős cseléd a gazdasághoz jobban ragaszkodik, mint a nőtlen. *(Ugy van! balfelől.)*

A szolgálati szerződés biztositását a nőtlen cselédre vonatkozólag ez a rendelkezés illuzóriussá teszi, mert előállhat az az eset, hogy pl. május hónapjában az a nőtlen cseléd odaáll a gazda elé és azt mondja, hogy »megnősültem, ad-e az ur nekem lakást, vagy nem?« És ha nem ad lakást a gazda, akkor egy hónap mulva otthagyja és a gazda a legnagyobb munka idejére már nem tud magának cselédet biztositani.

De végtelenül igazságtalannak és méltánytalannak tartom ezt a szakaszt a gazdára nézve azért, mert hisz ez a törvényjavaslat a cseléd-lakások tekintetében igen erős megterheléssel sujtja a gazdát. Nem akarok nagy számokkal dolgozni, de mindenesetre igen számos és sok millióba fog az kerülni a gazdáknak, hogy a cseléd számára a törvénynek megfelelő lakást biztositsanak. *(Ugy van! balfelől.)* Már most arra gondolni, hogy a gazda feles számu cseléd-lakást tartson, teljes lehetetlenség. Feles számu cselédről vagy feles számu cselédlakásról kellene a gazdának gondoskodnia, a mi, azt hiszem, teljesen méltánytalan.

Azt hallottam, hogy erre vonatkozólag az az aggály forog fenn, hogy nem szabad megakadályozni a cseléd házasságkötését. Én ugy gondolom, hogy ez az intézkedés itt tulajdonképen teljesen szükségtelen, mert nyitott ajtót döngetünk ezzel. Hivatkozhatom gazdatársaim tapasztalására, de azt hiszem, mindnyájan tudjuk, hogy a cseléd, mihelyt teheti azonnal megnősül. *(Igaz! Ugy van!)* Alig várja, hogy a katonasoron túlessék, máris házasodik. És ezt természetes, józan ösztöne hozza magával. Minél előbb igyekszik családot alapitani, annál inkább nevelheti fel gyermekeit, a kik neki segitségére vannak. *(Ugy van!)* Igy tehát azt hiszem, teljesen szükségtelen bevenni a javaslatba egy olyan intézkedést, a mely magától érthető. Egyébiránt ha az intelligens osztály fiatalsága évek hosszu során át kénytelen várni arra, hogy családot alapithasson, talán a cselédtől is elvárhatjuk, hogy egy-két hónapig várakozzék, különösen akkor, — és ezt hangsulyozom — midőn egyedüli biztositékunkat, a szolgálati szerződés tekintetében egyedüli ellenértékünket a teherviselésért ez az intézkedés döntené fel.

A magam részéről egy inditványt vagyok bátor benyujtani, mely szerint a 43. §. *a)* pontja törlendő.

Kérem inditványom elfogadását.

Elnök: Ki következik?

Egry Béla jegyző: Csizmazia Ferencz!

Csizmazia Ferencz: T. ház! A 43. §. felsorolja azon okokat, a melyek alapján a cseléd egy hónapi felmondással megszüntetheti szerződését. Ezen okok között a *b)* pont felemliti ezt *(olvassa)*: »Ha a cselédnek szüleinél való otthonléte a család fentartására elkerülhetetlenül szükségessé vált.«

Elismerem, hogy a törvényjavaslatnak az a szándéka, melylyel a cselédet elsősorban saját családja számára kivánja biztositani, minden tekintetben nemes. De attól tartok, hogy a rossz cseléd ezzel az okkal igen gyakran vissza fog élni. A gazdának a legtöbb esetben nincsen módja meggyőződni arról, hogy vajjon a családnak tényleg szüksége van-e családtagjára? Ilyen esetek gyakran előfordulhatnak, s a gazda csak nagy utánjárással győződhetnék meg arról, hogy vajjon tényleg fenforog-e ez az ok, vagy sem?

Nem hiszem, hogy akadna egyetlen humánus érzésű gazda is, a ki akkor, a mikor ez az ok tényleg fenforog, a szerződés további fentartását kivánná, miért is inditványozom, hogy e szakasz *b)* pontja alatt foglaltak kihagyassanak.

Elnök: Ki következik?

Egry Béla jegyző: Moskovitz Iván!

Moskovitz Iván: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy a 43. §. *b)* pontjához egész röviden csak a következő módositást inditványozzam *(olvassa)*: »Inditványozom, hogy a 43. §. *b)* pontjánál a »szüleinél« szó után: »avagy 18

éven aluli kiskoru, avagy betegség folytán keresetképtelen testvéreinél« szavak szurassanak be.

Indokolom javaslatomat azzal, hogy mint tudjuk, igen könnyen megeshetik, hogy egy a saját erejükből gazdálkodó szülőktől származó cseléd szülei ugy halnak meg, hogy ő és kiskoru testvérei együtt maradnak árván. Ezen kiskoru cselédek pedig, vagy gyermekmivoltuk — 18 éven aluli koruk folytán — vagy betegség, esetleg más okok miatt is nem képesek ezt az öröklött gazdaságot kezelni. *(Ugy van!)* Nekünk pedig minden tekintetben, nemzeti és szocziális szempontoktól vezéreltetve egyaránt, arra kell törekednünk, hogy a kisbirtokosság exisztencziáinak feltételeit semminemü intézkedésekkel ne akadályozzuk, sőt ellenkezőleg minden lehető uton-módon előmozditsuk.

Tisztelettel kérem, méltóztassék módositványomat elfogadni.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve.

Pető Sándor: Bátor vagyok a Csizmazia képviselő ur figyelmét felhivni arra, hogy a mit ő felszólalásában kiván, hogy t. i. a 43. §. *b)* pontja hagyassék ki, annál inkább keresztülvihetetlen, mert ugyanazt a rendelkezést a t. ház a 15. §. *c)* pontjában már elfogadta, *(Igaz!)* vagyis ugyanazon szükség esetére a javaslatnak már elfogadott része megadta a cselédnek azt a jogot, hogy egyáltalán nem is köteles a szolgálatba belépni. Ha tehát mint szükség jelentkezett és elfogadta a t. ház, hogy a cseléd belépni nem köteles, akkor el kell fogadni az egyhavi felmondást is ugyanezen szükség bekövetkezésének esetére.

Elnök: Kiván még valaki szólni? Ha szólni senki nem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mi először az *a)* pontra vonatkozólag Thaly Ferencz t. képviselő ur inditványát illeti, erre nézve megjegyzem, hogy ez azért vétetett fel, mert hasonló intézkedés már az 1876-iki törvénybe fel volt véve. Különben sem gondolom, hogy abból a czélból, hogy szolgálatától szabaduljon, valaki házasságot kössön. De nem kötöm magamat a szöveghez, méltóztassék a t. háznak bölcs belátása szerint a módositás felett határozni.

Nagy György t. képviselő ur inditványát elfogadom, mert az folyománya a t. ház előbbi határozatának.

A mi Csizmazia Ferencz t. képviselő ur módositását illeti, azt nem fogadhatom el abból az okból, a melyet Pető Sándor t. képviselőtársam is kifejtett, de hajlandó vagyok hozzájárulni Moskovitz Iván t. képviselő urnak a *b)* pontra vonatkozó módositásához, a mely annak szövegét szabatosabbá teszi. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 45. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Az *a)* ponttal szemben Thaly Ferencz t. képviselő ur azt az inditványt nyujtotta be, hogy az *a)* pont töröltessék. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 43. §. *a)* pontját változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Thaly Ferencz inditványával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem tehát, hogy a képviselőház Thaly Ferencz t. képviselő ur törlési inditványát elfogadta s ennélfogva az *a)* pontot nem szavazta meg.

A *b)* ponthoz ugyancsak törlési inditványt adott be Csizmazia Ferencz képviselő ur és azt kivánja, hogy a *b)* alatti mondat kihagyassék. Elsősorban tehát szembe fogom állitani az eredeti szövegezést Csizmazia Ferencz képviselő ur törlési inditványával.

A mennyiben méltóztatik az eredeti szöveget elfogadni, akkor a módositásokra külön fogom a kérdést feltenni. Méltóztatik belenyugodni, hogy a kérdést igy tegyem fel? *(Igen!)* Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e Csizmazia Ferencz törlési inditványával szemben a *b)* pontot elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják a *b)* pontot, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem tehát, hogy a *b)* pontot a képviselőház elfogadta és ennek alapján Czizmazia Ferencz törlési inditványa elesik.

Most már a *b)* ponthoz nyujtott be módositást Moskovitz Iván t. képviselő ur, a ki azt kivánja, hogy a *b)* pontnak azon szavai után »szüleinél«, iktattassanak be ezek a szavak: »vagy 18 éven aluli kiskoru, avagy betegség folytán keresetképtelen testvéreinél«.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Moskovitz Iván képviselő ur módositásával szemben a 43. §. *b)* pontját elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház nem fogadja el változatlanul az eredeti szakaszt, hanem elfogadja az eredeti szakaszt Moskovitz Iván t. képviselő ur módositásával.

Végre ugyancsak a *b)* ponthoz Nagy György képviselő ur toldást hozott javaslatba. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Nagy György képviselő urnak azt a módositását, a mely a *b)* ponthoz toldást hoz javaslatba, elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház Nagy György képviselő ur módositását elfogadta.

Következik a 44. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 44. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 44. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen,

akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 45. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 45. §-t).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni.

Egry Béla jegyző: Buza Barna! *(Nincs itt!)*

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. ház! A 45. §. *b)* pontja meghatározza, hogy a gazda felmondás nélkül bocsáthatja el cselédjét, ha az a gazdát vagy családtagját bántalmazza stb., továbbá azt mondja: »vagy ha alkalmaztatásának természetével merőben ellenkező, szándékosan sértő magatartást tanusit«. Már a munkásügyi bizottságban bátor voltam hivatkozni arra, hogy én ezt nem értem. Az igen t. földmivelésügyi miniszter ur, ha jól emlékszem, erre azt méltóztatott ellenvetni, hogy ez annyit tesz, hogy tiszteletlenül viselkedik, ha pl. a gazda a gazdaságba jön s ő nem veszi le a kalapját, akkor tehát elbocsátható. Én most sem értem ezt, mert ez a meghatározás erre a tiszteletlenségre nem vonatkozik és azt nem fedezi, de ez tág teret nyit, hogy ebben bármi a világon elférjen, mert a gazda a világon mindenre azt mondhatja, hogy a cseléd oly magatartást tanusitott, mely az ő alkalmaztatásának természetével merőben ellenkezik.

Az előző szakaszok egyikénél alaposan tárgyaltuk azt és több képviselő ur, igen okosan, szorosan meg akarta határozni, minő jogczim mellett lehet a cselédet egy hónapra elbocsátani, itt pedig sulyos dologra, rögtöni elcsapatásra adunk jogot a gazdának egy — nézetem szerint — teljesen értelmetlen mondat alapján. Ezért bátor vagyok kérni, hogy ezen *b)* bekezdésnek második részét méltóztassék egész terjedelmében kihagyni és csak a következő maradjon meg benne: »ha a cseléd a gazdát, családtagját, intézkedésre vagy felügyeletre megbizottját tettleg bántalmazza«. *(Felkiáltások: Meg kell várni, mig a gazdát felpofozza!)*

Hammersberg László: És izgat vagy lázit!

Mezőfi Vilmos: Előttem az eredeti szakasz fekszik, az eredeti szakaszban az »izgat és lázit« nincs benne, ezt csak később a földmivelésügyi bizottság vette be.

Hammersberg László: Egészen helyesen!

Mezőfi Vilmos: Én tisztelettel ellenzem ennek a két szónak bevételét, *(Zaj.)* mert elég sulyosan lesznek büntetve az izgatók és lázitók az 57. §-ban és máshol. Nem értem, mit jelent ez, ha ellenük izgat vagy lázit. Ha pl. egy cseléd beszél a bérespajtásával és annak mond valamit, hogy a gazda ilyen vagy olyan, akkor már rögtön el lehessen csapni? Hát nem értem ezt az »izgat és lázit« kifejezést.

A *d)* pont azt határozza meg, hogy a büntett vagy nyereségvágyból eredő vétség miatt elitélteket rögtön elbocsáthatja a gazda. Ez ellen nem emelek kifogást; épen csak a könnyebb megérthetés kedvéért, nehogy ez a szakasz azt a vélelmet kelthesse egyik vagy másik gazdában, hogy akkor is elbocsáthatja a cselédet, ha az büntetett előéletü, t. i. évekkel előbb követett el valamit, a miért nyolcz napnál hosszabb szabadságvesztésre itélték, tehát mondom a biztosabb megérthetés kedvéért bátorkodnám kérni az igen t. miniszter urat, kegyeskednék ahhoz hozzájárulni, hogy a 45. §. *d)* pontjába a »ha« szó után tétessék be: »a szolgálati idő tartama alatt«, vagyis abban az időben követ el valamely helytelen dolgot, a mikor szerződésileg le van kötve a gazdának. Tehát ha büntetett előéletü, ez ne legyen ok arra, hogy rögtön elcsapják.

Hammersberg László: Nem, de tavaly itélték el, mikor másnál szolgált, az idén pedig végrehajtják.

Elnök: Csendet kérek! Kérem Hammersberg László képviselő urat, ne méltóztassék most szónokolni; joga van azután beszélni.

Mezőfi Vilmos: Az *f)* pont az 1876: XIII. t.-czikknek terminus technicus-át használja, mikor azt mondja, hogy rögtön elcsapható a cseléd, ha ő vagy családtagjai a gazdának családtagjait roszra csábitják. Tisztában vagyok vele, hogy ilyen alkalmazott, a ki tényleg valami rossz dologra akarja gazdájának serdületlen gyermekeit csábitani, nem tartható abban a gazdaságban. De ez a »rossz« szó maga nem határozza körül azt a fogalmat, a mit a törvény megalkotói körülhatározni akarnak. Azt értjük rossz alatt, hogy ha erkölcstelen dologra akarja elcsábitani, vagy a büntetőtörvénykönyv által körülirt, súlyos beszámitás alá eső rossz cselekedetre akarja rábeszélni. Kérem tehát, méltóztassék ezt a pontot ugy módositani: »ha a cseléd maga vagy családtagja a gazdának családtagjait erkölcstelenségre, vagy a büntetőtörvény könyv rendelkezéseibe ütköző cselekedetre csábitja«. Mert ez a szó »rossz« a gazda szemében lehet olyan dolog, a mit mi ártatlannak tartunk, pl. valamely tiltó rendelkezésével szemben a cseléd azt a gyermeket elcsábitja s most rögtön elcsaphatja.

Végül a *h)* pont azt határozza meg, hogy elbocsátható a cseléd, ha égő gyertyával, lámpással, tüzzel vigyázatlanul bánik. Ezt is értem és természetesnek tartom, hogy ilyen tüzveszedelmet előidézni akaró cseléd ne tűressék meg egy gazdaságban. De ez igen tág magyarázatra adhatna alkalmat. Ha az a cseléd véletlenül rágyujt, meggyujt egy gyufát valahol a magtár mellett, akkor e szakasz szerint joga van a gazdának őt elcsapni. Kérem tehát, méltóztassék beszúrni e szavakat, hogy: »ismételt figyelmeztetés ellenére is«, vagyis az esetben van joga a gazdának rögtön elcsapni a cselédet, ha már figyelmeztette, hogy itt vagy ott vigyázzon a lámpásra, gyertyára vagy gyufára és ő még sem vigyáz.

Kérem módositásaim elfogadását.

Elnök: Ki következik?

Egry Béla jegyző: Szereday Aladár!

Szereday Aladár: A 45. §. *c)* pontjához kivánok egy módositást benyujtani a végett, hogy ezen *c)* pont oly értelemben módosittassék, hogy a gazda a cselédet nemcsak abban az esetben bocsáthassa el, ha az neki, családtagjának, intézkedésre vagy felügyeletre jogositott megbizottjának tulajdonában, hanem akkor is, ha cseléd-társának tulajdonában szándékosan vagy vétkes gondatlanságból jelentékeny kárt okoz. Én azt gondolom, t. képviselőház, hogy e módositás üdvös hatása két irányban fog a gyakorlati életben megnyilvánulni: először hogy a cselédnek cseléd-társaival szemben felmerülhető kártérítési esetei a minimumra fognak redukálódni, másrészt hogy a hűséges cselédnek jó szolgálati viszonyában szemben a gazdájával a legritkább esetben fog zavar előállani.

Engedje meg a t. képviselőház, hogy az általam javasolt módositásnak üdvös voltát és szükségességét egy, a gyakorlati életből meritett, rövid példával is tüzetesebben megvilágithassam. Pl. egy gazdaságban, a mely sertéstenyésztéssel foglalkozik, egy számadó kondás mellett, a kire egy száz anyakoczából álló nyáj gondozása, tenyésztése és ápolása van bizva, a melynek évi szaporulata 500—550 malacz között váltakozik, segitségül 6—8 ugynevezett sertésbojtár működik.

Ezek felett rendelkezik a számadó kondás és a sertések körüli teendőket a saját belátása szerint osztja be. Ez a számadó kondás, a ki ilyen értékes állatok gondozására és tenyésztésére nagy felelősség mellett vállalkozik, mindenesetre igen nagy gyakorlati szakavatottsággal kell hogy birjon, és daczára annak, hogy egy ilyen számadó kondás a legtöbb esetben még a nevét sem tudja leirni, mégis a gazdaságnak egyik legbecsültebb és mondhatni egyik legjobban dotált alkalmazottja. Ennek a fix fizetésén és fix konvencziójún kivül még a konvenczionális sertésekből magukból évenként 1000—2000 koronáig terjedő jövedelme van. Oly javadalmazás ez, a melyet talán Mezőfi Vilmos képviselő ur is kielégitőnek fog találni, a melyet azonban a gazda is szivesen juttat neki, mert azon állatok után, a melyek e kondás gondozására vannak bizva, huzza jövedelmének legnagyobb részét. Megtörténhetik, t. ház, hogy ezen kondásnak a körülötte lévő bojtárok egyike vagy másika az ő tulajdonában szándékosan vagy vétkes gondatlanságból tetemes kárt okoz. A szakasznak mostani *c)* pontja szerinti intézkedése folytán a gazda a kártevőt azonnal el nem bocsáthatván, az az eset adhatja magát elő, elő is fordult és valószinű, hogy a jövőben is elő fog fordulni, hogy a gazdának legértékesebb cselédje, nem akarván többet ezen kártevő cseléddel szolgálni és magát további kárszenvedésnek kitenni, a gazdának a szolgálatot felmondja.

Mi lesz ekkor a helyzet, t. képviselőház? Az, hogy mig egyfelől a gazda a kártevő gonosz cselédet el nem bocsáthatja, másfelől egy olyan cseléd hagyja faképnél, a kinek állását abban az időben is, a mikor a rendes cseléd-elszerződés van, nehéz betölteni, évközben pedig majdnem teljes lehetetlenség. Én azt gondolom, t. ház, hogy a törvényjavaslatnak nem lehet az az intencziója, hogy a gazdát egy rossz cseléd-hez odalánczolja akkor, a mikor nemcsak az ő, hanem a többi cselédtársainak érdekeit is nemcsak veszélyezteti, de szándékosan meg is kárositja; hanem az kell, hogy intencziója legyen, hogy a gazdának oly jogokat biztositson, hogy az ilyen kártevő cselédet gazdaságából a legrövidebb idő alatt eltávolithassa. Azt hiszem, t. ház, hogy ez nemcsak a gazdának, hanem nagyobb mértékben az illető cselédtársainak érdekében is történnék. Azért tehát bátorkodom egész tisztelettel a t. házat felkérni, kegyeskedjék elfogadni beadandó rövid módositásomat, a mely csak annyiból áll, hogy ezen *c)* pont második sorába a »megbizottjának« szó után ezen két szó is beillesztessék: »vagy cselédtársának«.

Egry Béla jegyző: Förster Ottó!

Förster Ottó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem számitottam arra, hogy egy hajóban fogok a t. szociálista urakkal hajózni, s hogy ezt reparáljam, nem engedhetem magamat a humanizmusban túllicitálni. Én elég humánusnak tartom a 45. §. *h)* pontjának akként való szövegezését, hogy ha a cseléd »figyelmeztetés daczára« követi el az ott felsoroltakat. Mert ha azt kivánjuk meg, hogy a cseléd többször figyelmeztettessék, akkor egyszeri figyelmeztetésnek semmi eredménye nem lesz. Maradjunk meg tehát azon humanizmus mellett, a melyet az életben, a gyakorlatban ugyis alkalmazunk és csak azt vegyük be a törvényjavaslat 45. §. *h)* pontjába, hogy: »ha a cseléd a gazda vagy családtagja figyelmeztetése daczára égő gyertyával, tüzzel vigyázatlanul bánik«. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha seki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Mezőfi Vilmos t. képviselőtársamnak a 45. §. *b)* pontjára vonatkozólag beadott módositását nem fogadhatom el azért, mert ez a pont az iránt intézkedik, hogy ha a cseléd alkalmaztatásának természetével merőben ellenkező, szándékosan sértő magatartást tanusit. Hogy a gazda tartozzék azt tűrni, hogy a cseléd szándékosan sértő, provokativ magatartást tanusitson vele szemben, az lehetetlen dolog. *(Ugy van!)* Ezen módositás mellett a gazdaságban a rendet fentartani nem letne. *(Ugy van!)*

De nem fogadhatom el a *d)* ponthoz tett módositást se, mert ez a módositás felesleges. A mi az *f)* pontot illeti, arra nézve megjegy-

zem, hogy ezt a módositást azért nem fogadhatom el, mert az 1876. évi törvényben is benne volt ez az intézkedés és semmiféle félreértésekre az a kifejezés, hogy »rosszra csábitja«, okot nem adott.

A mi a *h)* pontot illeti, erre vonatkozó módositását azért nem fogadhatom el, mert Förster Ottó képviselőtársam módositását megfelelőbbnek tartom. T. i. ott, a hol égő gyertyával és lámpással való bánásról van szó, nem lehet addig várni, mig felgyujtják a házat.

A mi Szereday Aladár t. képviselőtársam módositását illeti, azt azon oknál fogva, melyeket kifejtett, elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 46. §. meg nem támadott részét változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

A 45. §. *b)* pontjához Mezőfi t. képviselő ur elleninditványt nyujtott be. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 45. §. *b)* pontját változatlanul elfogadni, szemben Mezőfi Vilmos t. képviselő ur elleninditványával, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a *b)* pontot a munkásügyi bizottság szövegezése szerint fogadja el. A *c)* ponthoz Szereday Aladár képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy azon szó után: »megbizottjának«, tétessék: »vagy cselédtársának«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a *c)* pontot a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, szemben Szereday Aladár képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)*

Ha nem, akkor kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el változatlanul a 45. §-nak *c)* pontját, hanem azt Szereday Aladár képviselő ur módositásával fogadja el.

A *d)* ponthoz Mezőfi Vilmos képviselő ur azon módositást nyujtotta be, hogy ezen szó után: »ha«, tétessenek a következő szavak: »a szolgálati idő tartama alatt«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a *d)* pontot változatlanul elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a *d)* pontot változatlanul elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem tehát, hogy a *d)* pontot a ház változatlanul elfogadja s ennélfogva Mezőfi Vilmos képviselő ur módositása elesik.

Az *f)* ponttal szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványt nyujtott be.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az *f)* pontot változatlanul a munkásügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur elleninditványával, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor az *f)* pontot változatlanul elfogadottnak jelentem ki s ennélfogva Mezőfi Vilmos képviselő urnak az *f)* pontra vonatkozó módositása elesik.

A *h)* ponthoz Mezőfi Vilmos és Förster Ottó képviselő urak nyujtottak be módositást. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a *h)* pontot a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, szemben Förster Ottó és Mezőfi Vilmos képviselő urak módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a képviselőház nem fogadja el változatlanul a *h)* pontot. Most már Förster Ottó képviselő ur módositására fogom a kérdést feltenni, mert közelebb áll az eredeti szöveghez — a házszabályok t. i. igy rendelik. Természetesen ezzel szembe fogom állitani Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását, s a mennyiben Förster Ottó képviselő ur módositását méltóztatik elfogadni, Mezőfi Vilmos képviselő urnak módositását elesettnek fogom nyilvánitani; viszont ha nem méltóztatik elfogadni Förster Ottó képviselő ur módositását, akkor Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását fogom elfogadottnak kijelenteni.

Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e Förster Ottó képviselő urnak módositványát, szemben Mezőfi Vilmos képviselő ur módositásával elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor Förster Ottó képviselő ur módositását elfogadottnak jelentem ki s ennélfogva Mezőfi Vilmos képviselő ur módositványa elesik, *(Felkiáltások: Éljen Förster!)*

A tanácskozásra szánt idő letelvén, javaslom, hogy a tanácskozást most szakitsuk félbe és halaszszuk a legközelebbi ülésre.

A legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve pedig javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, kedden, 1907. évi junius hó 4-én délelőtt tiz órakor tartsa s annak napirendjére tűzze ki: az elnöki előterjesztéseket és irományok bemutatását, azután a ma általánosságban és részleteiben is elfogadott három törvényjavaslat harmadszori olvasását és végül a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatását.

Méltóztatnak ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 5 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Gratz Gusztáv s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

167. ORSZÁGOS ÜLÉS

1907 junius 4-én, kedden,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Feliratok és kérvények bemutatása. — A koronázási évforduló emlékére alkotandó művekről, a koronaértékre vonatkozó törvény kiegészitéséről s a magyar és az osztrák kormány közt az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötendő pótszerződésről szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Josipovich Géza miniszterek és Bartóky József miniszteri tanácsos.

Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 10 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Ráth Endre jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Egry Béla, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Darányi Ferencz jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Felkérem Ráth Endre jegyző urat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni sziveskedjék.

Ráth Endre jegyző *(olvassa az 1907 junius 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Kérem Egry Béla jegyző urat, sziveskedjék a beérkezett kérvények jegyzékét felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa)*: Arad vármegye közönségének kétrendbeli felirata a hadügyi költségek emelése ellen és a magyar nyelvű czégfeliratok kötelező használata iránt;

Békés és Hajdu vármegye közönségének feliratai a városi és a községi segédszemélyzet érdekében;

Békés és Zala vármegye közönségének feliratai a kivándorlás csökkentése iránt;

Nyitra vármegye és Győr város közönségének feliratai Dalmáczia visszacsatolása iránt;

Torda-Aranyos vármegye közönségének kétrendbeli felirata az alkotmánybiztositékok megalkotása és a czukorárak leszállitása ügyében;

Vas vármegye közönségének kétrendbeli felirata a kormány iránti bizalmuk kifejezése és az állategészségügyi törvények módositása tárgyában;

Nyitra vármegye közönségének felirata a húsdrágaság megszüntetése iránt;

a rajztanitóknak Simkó József, a nagyváradi törvényszék XI. rangosztályu tisztviselőinek Pető Sándor, a nagyszebeni pénzügyigazgatóság fogalmazói karának Bruckner Vilmos képviselő utján beadott kérvényei helyzetük javitása iránt;

Lőrincz Mózes volt pénzügyőri szemlésznek Nagy György képviselő utján beadott kérvénye fegyelmi ügyének ujabb megvizsgálása iránt;

az állami végrehajtóknak gr. Batthyány Tivadar képviselő által beadott kérvénye fizetésük rendezése és előmenetelük biztositása érdekében;

Zenta rendezett tanácsu városnak Lovászy Andor képviselő utján benyujtott emlékirata Zenta városnak törvényhatósági joggal való felruházása iránt.

Elnök: Javaslom, hogy e feliratok és kérvények adassanak ki tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József király megkoronáztatása negyvenedik évfordulójának emlékére alkotandó művekről szólótörvényjavaslat (Irom. 522, 526.) harmadszori olvasása.

Kérem Egry Béla jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentem ki. Egyszersmind javaslom, hogy miután a törvényjavaslat most már harmadszori olvasásban is elfogadtatott a ház által, határozza el a ház, hogy a törvényjavaslatot tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz átküldi. Méltóztatik ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a koronaérték megállapitásáról szóló 1892. évi XVII. t.-cz. további kiegészitéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 524, 527.) harmadszori olvasása.

Kérem Egry Béla jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentem ki, és javaslom, hogy a törvényjavaslat most már, miután harmadszori olvasásban is elfogadtatott, tétessék át a főrendiházhoz tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik az 1892. évi XVIII. törvényczikk alapján a magyar szent korona országainak kormánya és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormánya között az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötött szerződést kiegészitő ujabb pótszerződésről szóló törvényjavaslat (Irom. 525, 528.) harmadszori olvasása.

Egry Béla jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentem ki. Javaslom a t. háznak, hogy a törvényjavaslat, miután a ház által már harmadszori olvasásban is elfogadtatott, tétessék át a főrendiházhoz tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Most nagyon kérném a t. házat, szíveskedjék ezen három törvényjavaslatra vonatkozó részét mai jegyzőkönyvünknek nyomban hitelesiteni, hogy azután a törvényjavaslatokat azonnal átküldhessük a főrendiházhoz. *(Helyeslés.)*

Kérem Ráth Endre jegyző urat, hogy mai jegyzőkönyvünknek vonatkozó részét felolvasni szíveskedjék.

Ráth Endre jegyző *(olvassa az ülés jegyzőkönyvének idevonatkozó részét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a mai ülés jegyzőkönyvének most felolvasott része ellen, igen vagy nem? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a mai ülés jegyzőkönyvének most felolvasott részét hitelesitettnek jelentem ki.

Következik a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 451, 475, 476.) tárgyalásának folytatása, még pedig a 46. §. Kérem azt felolvasni.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 46. §-t).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni. Van valaki feljegyezve?

Darányi Ferencz jegyző: Förster Ottó!

Förster Ottó: T. képviselőház! A 46. §. *i)* pontjához vagyok bátor egy módositványt beadni. Ez a pont t. i. összefüggésben a szakasz bekezdésével igy hangzik *(olvassa)*: »Felmondás nélkül elhagyhatja a cseléd a szolgálatot, ha a gazda, családtagja, intézkedésre vagy felügyeletre jogositott megbizottja: *i)* a cselédet hatósági figyelmeztetés után is éhezésnek teszi ki azáltal, hogy rossz ételt vagy kelleténél kevesebbet juttat neki«.

Az ilyen figyelmeztetésnek nézetem szerint nincsen helye, mert ha tényleg bebizonyul az, hogy valaki éhezteti a cselédet, akkor felesleges a figyelmeztetés és akkor beáll az intézkedésnek az ideje. Azért kérném, hogy ebben az utolsó bekezdésben ezen szó helyett »figyelmeztetés« tétessék »intézkedés«. Ezáltal világosabbá válik a szöveg, mert normális viszonyok között nem a figyelmeztetésnek, hanem az intézkedésnek kell bekövetkeznie. *(Helyeslés.)*

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos! *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Pető Sándor!

Pető Sándor: T. ház! Inditványozom, hogy a 46. §. *b)* pontjának első szava után következő ezen szavak: »házi fegyelem alatt nem álló« hagyassanak ki.

Ezen inditványomnak az az oka, hogy a t. ház a 3. §. tárgyalásánál jónak látta megtartani azt a szöveget, mely szerint a cseléd 18 éves koráig a gazda házi fegyelme alatt áll. Méltóztatik tudni, hogy ez a házi fegyelem a mi gyakorlatunk szerint egyuttal kiterjed esetleg a testi bántalmazásra is annyiban, hogy a házi fegyelem gyakorlása közben bekövetkezett testi bántalmazás ellen a házi fegyelem alatt álló cseléd a büntetőbiróságnál oltalmat és elégtételt nem kereshet, illetve nem találhat. Ez irányban már határozattal állván szemben, nem kivánok felszólalásomban erre kiterjeszkedni. Meg kell nyugodnom abban, hogy az ilyen testi bántalmazással szemben 18 éven aluli cseléd a büntetőbiróságnál nem talál elégtételt és orvoslást az ellene elkövetett sérelemért.

Itt azonban a 46. §. *b)* pontja még tovább megy, mert azt is megállapitja, hogy mig a 18

éven felüli cseléd tettleges bántalmazás esetében jogositva van szolgálatát azonnal ott hagyni, a 18 éven aluli cselédre nézve ez nem áll, sőt egyenesen megállapitja a 46. §., hogy a 18 éven aluli cseléd részére még a magánjogi téren jelentkező elégtétel utja sem marad nyitva, vagyis akármilyen indokolatlanul, alaptalanul — mert ilyen eset is fordulhat elő — történik a testi bántalmazás az ilyen gyermekcseléd ellen, ennek még az a regresszusa sincsen meg, hogy apjának vagy gyámjának beleegyezésével ott hagyhassa a szolgálatot.

Én azt hiszem, t. ház, hogy talán igen messze megyünk e tekintetben és épen azért azt javaslom, hogy ezeket a szókat »fegyelem alatt nem álló« a szakaszból hagyjuk ki és ne tegyünk különbséget a 18 éven felüli és 18 éven aluli cseléd közt, hanem tegyük lehetővé, hogy az olyan gazdával szemben, a ki ok nélkül és indokolatlanul s talán többször is, mint a mennyiszer a szükség, vagy a fegyelem, vagy a gyermek magaviselete megkivánná, bántalmazza a cselédet, jogositva legyen a szülő vagy gyám, szóval a ki a 18 éven aluli gyermek felett rendelkezik, legalább a szerződéses viszonyt felbontani.

Ajánlom módositványomat a t. háznak elfogadásra. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Pető Sándor képviselő ur módositását nem fogadhatom el. *(Helyeslés.* És pedig azért nem, mert ezt az ügyet már megtárgyaltuk a 3. §-nál és a 3. §-nak utolsó bekezdésébe felvétetett az az intézkedés, hogy a kiskoru cseléd 18 éves koráig a gazda házi fegyelme alatt áll. Tehát ezt a vitát, azt hiszem, ujra kezdeni nem szükséges. *(Igaz! Ugy van!)*

A másik javaslatot, a melyet Förster Ottó képviselő ur adott be, hajlandó vagyok elfogadni, mivel az a rendelkezést szabatosabbá teszi. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó urak közül kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha az előadó urak nem kivánnak szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Elsősorban kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 46. §-nak meg nem támadott részét változatlanul elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház a 46. §-nak meg nem támadott részét változatlanul elfogadja, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint.

A 46. §. *b)* pontjához Pető Sándor képviselő ur adott be módositványt. Azt hiszem, ezt a módositványt nem is lehet szavazás alá bocsátani, mert e tárgyban a képviselőház ezen törvényjavaslatnak egy előbbi szakaszánál már határozott, a házszabályok pedig tiltják, hogy ily esetben a ház ugyanazon ülésszak alatt ujabb határozatot hozzon. Ennélfogva én Pető Sándor képviselő ur módositását a házszabályok értelmében szavazás alá nem bocsátom. *(Helyeslés.)*

Az *i)* ponthoz Förster Ottó képviselő ur azon módositást nyujtotta be, hogy ezen szó helyett: »figyelmeztetés«, tétessék: »intézkedés«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az *i)* pontot változatlanul elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Förster Ottó képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház nem fogadja el az *i)* pontot változatlanul, hanem elfogadja azt Förster Ottó képviselő ur módositásával.

Következik a 47. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 47. §-t).*

Elnök: Az előadó urak közül kiván valamelyik szólni? *(Nem!)* Az előadó urak nem kivánnak szólni és ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 47. §-t változatlanul, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a 47. §-t változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 48. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 48. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 48. §-t változatlanul, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen.)* Ha igen, akkor a 48. §-t, változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 49. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 49. §-t).*

Hammersberg László!

Hammersberg László: Inkább stiláris természetű módositást inditványozok ezen szakaszhoz, és pedig az első és a harmadik bekezdéshez.

Az első bekezdésnél a második sorban azon szó után: »cselédtől« beszúratni inditványozom ezt a négy szót: »a szerződés megszüneséből folyólag«, azon okból, nehogy félreértés támadjon abból, hogy esetleg egyéb, a cseléd által a gazdának okozott kárért is ki legyen zárva a kártérítési igény. Ezért tartom szükségesnek, hogy kimondassék itt, hogy a szerződés megszüneséből kifolyólag nincsen igénye kártérítésre a gazdának, kivéve természetesen a bekezdés többi része szerinti eseteket.

A szakasz harmadik bekezdésének utolsó sorában pedig ezen szó elébe: »megszünik«, felveendőnek inditványozom azt a szót, hogy: »azonnal«. Ez a dolog természetéből folyik, és azt hiszem, csak félreértéseket fog eloszlatni, ha beveszszük a törvénybe. *(Helyeslés).*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az

előadó urak kivánnak szólni? *(Nem!)* Minthogy nem kivánnak szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 49. §. meg nem támadott részét elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint? igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Az első bekezdéshez Hammersberg László képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy ezen szó után »cselédtől« beszúrassék: »a szerződés megszünéséből folyólag«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 49. §. első bekezdését változatlanul elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Hammersberg László képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul kivánják fentartani az első bekezdést, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Ennélfogva kijelentem, hogy a képviselőház a 49. §. első bekezdését Hammersberg László képviselő ur módositásával fogadja el.

A szakasz harmadik bekezdéséhez ezen szó előtt »megszünik« ugyancsak Hammersberg László képviselő ur azt kivánja, hogy ezen szó vétessék be: »azonnal«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az eredeti szöveget elfogadni, szemben Hammersberg László képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Kijelenthetem, hogy a képviselőház az eredeti szöveget nem fogadja el, hanem azt elfogadja Hammersberg László képviselő ur módositásával.

Következik az 50. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 50. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 50. §-t változatlanul elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 51. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 51. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 51. §-t változatlanul elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 52. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 52. §-t).*

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos! *(Nincs itt!)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni az 52. §-t változatlanul, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 53. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 53. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 53. §-t változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 54. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 54. §-t).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni.

Egry Béla jegyző: Förster Ottó!

Förster Ottó: T. ház! *(Élénk felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)* Eddigi sikereim arra biztatnak, hogy bátorkodom még egy módositással a t. ház elé jönni és hiszem, hogy méltóztatnak azt elfogadni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 54. §. ezeket mondja *(olvassa)*: »Az elbocsátó bizonyitvány kiadása után a szolgálatból való kilépésig a gazda köteles a cselédnek a munkaszüneti napokra és ezeken felül a gazda által megjelölt két munkanapra szabadságot adni, hogy helyet kereshessen.« stb. Módositásom abban áll, hogy kérem e szakasz második sorában ezen szavak után: »napokra és«, ezt a kifejezést tenni: »az éves cselédeknek«. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Ezért voltam bátor felszólalni. *(Éljenzés.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha senki nem kiván szólni, a vitát bezárom.

Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Az 54. §-hoz Förster Ottó képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy a szakasz második sorában »és« után felveendő »az éves cselédeknek«.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 54. §-t változatlanul elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Förster Ottó képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház a szakaszt a munkásügyi bizottság szövegezésében nem fogadja el, hanem elfogadja azt Förster Ottó képviselő ur módositásával.

Következik az 55. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 55. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 57. §-t változatlanul elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 56. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 56. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e az 56. §-t változatlanul elfogadni, a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 57. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 57. §-t).*

Elnök: A munkásügyi bizottság előadója kiván szólni.

Bernát István a munkásügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Alig kell mondanom, mert mindnyájan tudjuk, hogy az 57. §. tulajdonképen a legfontosabb szakasza az egész törvényjavaslatnak. Ez statuálja t. i. azon büntetéseket, a melyeket a törvény alapján az illető hatóságok ki fognak szabni akkor, ha valaki a törvény rendelkezései ellen vét. Az 57. §. ellensulyozza tulajdonképen azon humánus intézkedéseket, a melyeket a törvény kimond, és a melyekre a gazdát kötelezi. Ez az u. n. sztrájkparagrafus, a mely a nemzeti munka folytonosságát igyekszik védeni.

Ezt a szakaszt összehasonlitva a legszabadabb államnak, Angliának idevágó intézkedéseivel, a magam részéről el kell ezt fogadnom; s azt találom, hogy ezen 57. §. intézkedései körülbelül megegyeznek az angol törvénynek idevonatkozó intézkedéseivel, annyira, hogy pl. a büntetéseknek a maximuma ő náluk körülbelül ugyanannyi, mint minálunk.

A sztrájknak a jogosultságát többen — köztük Giesswein kanonok ur is — vitatták. Ő azt mondotta, hogy a két szerződő fél közül a szerződés kötésekor rendszerint a munkás, illetőleg a cseléd a gyengébb, tehát rosszabb helyzetben van, és ebből ő levonta azt a konzekvenciát, hogy ennélfogva a sztrájk jogosultsága megvan és igy azt hiszem, ő ezen az alapon ezt az 57. §-t nem fogja elfogadni. A földmivelésügyi miniszter ur már utalt arra, hogy ha ezen okoskodás elfogadtatnék, ebben az esetben egész kötelmi jogunk, illetőleg szerződési jogunk nem érne semmit, mert hiszen szerződések kötése esetében rendszerint az egyik fél a gyengébb és ha ezt később valaki érvényesiteni akarná, akkor ez a szerződéseknek nullifikációjához vezetne.

Én a magam részéről szintén ezen nézetben vagyok; de bizonyos fokig talán Giesswein kanonok urnak is igaza van. *(Felkiáltások balfelől: Képviselő!)* Hát kérem, kanonok és képviselő. Igaza van, a midőn az u. n. szocziális igazságra hivatkozik és ennek az alapján érvel. Azonban én azt vagyok bátor figyelmébe ajánlani, hogy ez a szocziális igazságtalanság nem csak itt, hanem más esetekben is még pregnánsabb módon nyilvánul meg az életben és hogy tulajdonképen egész életünk nem egyéb, mint küzdelem a szocziális igazságért, nem pedig pusztán a létért. Igy pl. én bátor vagyok rámutatni arra, a mit Magyarországon nagyon kevesen szoktak figyelembe venni, a mi pedig közállapotaink fejlődésénél rendkivül fontos szerepet játszik, hogy a szocziális igazságtalanság pl. a fogyasztókkal szemben most a kartelleknek, még pedig az osztrák kartelleknek az idejében a legnagyobb mértékben megvan s ez ellen küzdenünk általános és nemzeti kötelesség volna. És mindennek daczára nem teszszük ezt és tűrjük, a mit Magyarország négyszáz éven keresztül tűrni nem akart, hogy az osztrákok nélkülünk adót vessenek nyakunkba és a pénzt behajtsák, a nélkül, hogy ellene tiltakoznánk.

Nagy Dezső: Külön vámterület!

Bernát István a munkásügyi bizottság előadója: De bátor vagyok arra is hivatkozni ennél a kérdésnél, hogy a legnagyobb szocziális és közgazdasági igazságtalanság az, a melyben a földbirtok, a mezőgazdaság van az ingó tőkével szemben. Mindnyájan tudjuk, t. képviselőház, hogy nagyon könnyű, négy-öt százalékig menő tiszta jövedelmet biztositani magunknak papirokba fektetett tőke után; ellenben a mezőgazdaságnál, még ha az illető összes intelligenciáját, szorgalmát és tehetségét is beléhelyezi, még akkor is a legritkább esetben érhet el öt százalékot, a mit máskülönben könnyen elér.

Én tehát ezekre hivatkozom és azt tartom, hogy a t. képviselőháznak és a nemzetnek elsősorban ezeknek a sokkal nagyobb és mélyebbre menő szocziális és közgazdasági igazságtalanságoknak a kijavitására kell a figyelmüket forditaniok, nem pedig azon kisebb jelentőségüekre, a melyek itt talán érvényesithetők.

Ezen az alapon vagyok bátor a szakasz elfogadását ajánlani. *(Helyeslés.)*

Elnök: A földmivelésügyi bizottság előadója nem kiván szólni.

Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos: *(Felkiálltások: Nincs itt!)*

Egry Béla jegyző: Gr. Thorotzkai Miklós!

Gr. Thorotzkai Miklós: T. képviselőház! Kérem a t. házat, méltóztassék az 57. §. második bekezdéséhez a következő módositásokat elfogadni:

A harmadik sorban a »cselédet« szó után felveendő: »azért, mert elszerződött vagy elszegődni akart«.

A negyedik sorban »bántalmazza« után felveendő: »fenyegeti«.

A hatodik és hetedik sorban e szavak: »ilyen összebeszélésnek előmozditójává és részesévé válik, nemkülönben a ki« szavak törlendők és ezek helyébe felveendő: »összebeszélés folytán«.

Azt hiszem, e módositások elfogadása által a szakasz szövege szabatosabbá válik, mint a milyen most.

Igy aztán a második bekezdés következőleg hangzanék:

»II. Kihágást követ el és az 1898: II. t.-cz. 65. §-ának alkalmazásával 60 napig terjedhető elzárással és 400 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, a ki az elszegődő vagy elszegődni óhajtó cselédet azért, mert elszerződött vagy elszegődni akart, szóval vagy tettel bántalmazza, fenyegeti, vagy az elszegődött cselédeket arra ösztönzi, csábitja, hogy elvállalt kötelezettségeik teljesitésének megtagadásával a gazdát engedmények megadására kényszeritsék

Az a cseléd pedig, a ki összebeszélés folytán ilyen okból szerződésének teljesitését megtagadja« . . . stb.

Kérem, méltóztassék módositásomat elfogadni.

Elnök: Ki következik szólásra?

Darányi Ferencz jegyző: Giesswein Sándor!

Giesswein Sándor: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Jól tudom azt, hogy a midőn a mezei munkások és a gazdák között előforduló bérharczokról van szó, itt bizonyos tekintetben egy általános nemzeti érdek is figyelembe veendő; egy érdek, a melyet mindnyájunknak szem előtt kell tartanunk, mert Magyarország agrárállam lévén, a mezei munka körül előforduló zavarok csakugyan nagy és káros befolyással lehetnek népességének fejlődésére és általános gazdasági állapotára. Mindazonáltal én a jelen törvényjavaslatban foglalt, az e téren mutatkozó bajok és zavarok orvoslását czélzó eszközöket e bajok szanálására alkalmasaknak nem találom. Ezt már az általános vita alkalmával is volt szerencsém jelezni.

Nézetem szerint akkor, midőn a bérharczok rendezéséről van szó, nem szabad, legalább elsősorban nem szabad represszáliákhoz folyamodnunk. Az ipar terén Nyugat-Európa egy már félszázad vagy hosszabb idő óta tartó harcz állapotát mutatja a tőke és a munkás, illetve a munkás és a munkaadó között, és még a konzervativ irányu nemzetgazdák is — például egy Schmoller is — kénytelenek elismerni, hogy ámbár ezen bérharczok, a melyeket a sztrájkok alakjában folytattak, időnként bizonyos krizist okoztak az egyes iparágakban, mégis az általános fejlődés iránya az volt, hogy e bérharczok a munkásoknak és a munkásokkal együtt az iparnak, nevezetesen a nagyiparnak helyzetét javitották.

A külföldön is érvényesülni látjuk azt a törekvést, a mely azokat az eredményeket, a melyeket eddig a kapitalisztikus befolyás alatt csak a sztrájkokkal tudtak elérni, más módon, nevezetesen békés uton iparkodik előmozditani. Régi idő óta datálódik ez a törekvés és különösen olyan munkanemeknél, a melyeknek munkásai már régebben szervezkedtek, mutatkozik a vitás kérdések békés uton való elintézésére való igyekezet. Igy pl. 1848-ban a németországi nyomdászok, a kik akkor Mainzban tartottak kongreszszust, a frankfurti nemzetgyűléshez fordultak egy olyan törvényjavaslat alkotását czélzó előterjesztésükkel, a mely megegyezést képes létrehozni a munkaadó és a munkás között. Azonban 25 évig kellett küzdeniök, a mig ezen a téren el tudtak valamit érni. De Angolország, a mely a nagyipar terén előljárt, már a 60-as években létrehozta az egyeztető bizotttágokat, a Mundella- és Kettle-féle tipusok szerint.

Ujabb időben azonban azt látjuk, hogy más államok törvényhozása is foglalkozik ezzel a kérdéssel. Erre mutat nevezetesen az 1892 deczember 22-én kelt franczia törvény. Utóbb 1902-ben Spanyolországban is hoztak egy törvényt, *(Zaj.)* a melynél fogva egy állandó munkás-bizottság szervezendő minden nagyobb városban, vagy pedig kerületi városban, a hol spanyol törvény szerint hivatalból részt vesz benne az alguazi, vagyis az előljáró, a lelkész és mindkét részről, tehát a munkások és munkaadók részéről hat-hat bizottsági tag.

Romániában is van, az 1902. évi márczius hó 5.-iki törvény szerint, állandó munkás-egyeztető és békéltető-bizottság, a melynek elnöke a kormánybiztos és a melyben mindkét részről szintén szerepel két-két tag.

Dániában az 1900. január 27-iki törvénynyel egy hattagu állandó bizottság szerveztetett, a melybe munkaadók és munkások három-három tagot küldenek ki három évre. Ezek kölcsönösen választanak ezenkivül egy elnököt, rendesen Dánország előkelő jogászai közül.

Mindezekből látjuk, t. képviselőház, hogy mindenfelé foglalkoznak a törvényhozások azzal a gondolattal, azzal az eszmével, hogy a munkaadók és munkások közötti differencziákat lehetőleg békés uton, egyeztetéssel kell elintézni.

Erre azt lehetne mondani, hogy az emlitett példák inkább az ipari munkára vonatkoznak. De bár elismerem azt, hogy a mezei munkának a természete más, mégis az alapelvek, a melyeknek irányadóknak kell lenniök, egyformák, akár ipari, akár mezei munkáról van szó. *(Ellenmondások a baloldalon.)* Legfeljebb azt lehetne mondani, hogy mezei munkásaink még nincsenek ugy kiképezve, még nincsenek azon a müveltségi fokon, a melyen ipari munkásaink vannak. De hiszen ha megadjuk nekik az alkalmat arra, hogy ők is mint emberek tárgyalhassanak az ő munkabéreikről, szerintem akkor fognak csak igazi nevelést kapni és nem akkor, a mikor — mint ma — odadobjuk őket idegeneknek, a kik ugyan törődnek a munkások ügyeivel, de mégis távolabb állanak tőlük.

Ezért, t. képviselőház, én azt hiszem, hogy mi, mint agrárállam, hivatva vagyunk arra, hogy azt, a mit a külföld megtett az ipar terén, mi iparkodjunk megvalósitani mezőgazdasági munkásaink: az agrármunkásság körében. Hiszen e tekintetben hivatva vagyunk egész Európának előljárni.

Hivatkozhatom arra is, t. képviselőház, hogy Amerikának egyik-másik államában már a mezei munkásokra nézve is vannak ilyen törvény szerint előirt és elrendelt békéltető- és egyeztetőbizottságok. Igy pl. az északi Dahota államnak 1891-ik év törvényében.

Mindezeket egybefoglalva, t. képviselőház, csak arra akarok konkludálni, hogy az előttünk lévő törvényjavaslatnak intézkedései, a melyek azt mondhatnám a sztrájkolók irányában eléggé merev szigorusággal járnak el: abban a tekin-

tetben különösen szigoruak, hogy a törvényjavaslat abszolute semmiféle gondoskodást nem tartalmaz arra, hogy mielőtt ezeket a szigoru intézkedéseket alkalmazná, mielőtt kimondaná a 60 napi vagy a 10 napi elzárást, hatóságilag megvizsgáltassék, *(Zaj. Elnök csenget.)* vajjon nincs-e a sztrájk csakugyan provokálva a rendesen alul való bér, túlszigoru munkaviszonyok, vagy esetleg inhumánus bánásmód által?

Ezekből kiindulva, én ugyan, mint már az általános vita alkalmával kijelentettem ezt a szakaszt egyáltalán nem fogadom el, mindazonáltal, ha a t. ház azt elfogadni hajlandó volna, egy határozati javaslatot fogok előterjeszteni.

Én e törvényjavaslatot elfogadása esetén is csak ideiglenesnek tartom, vagyis abban a nézetben vagyok, hogy ez csak ideiglenesen fog megállani, a miért is nem várható tőle áldás, nem várható tőle az, a mit sokan reménylenek, hogy t. i. ez a mezei munkások között a béremelésre, a munkaviszonyok javitására irányuló törekvést meg tudja szüntetni. Ezzel legfeljebb azt lehet elérni, hogy azok a törekvések visszanyomatnak, de a melyek egyik-másik helyen aztán nagyobb erővel, nagyobb vehemencziával fognak kitörni, a mi csak annál több kárt fog okozni az agrárviszonyok fejlődésében.

Ezért azt a határozati javaslatot vagyok bátor benyujtani, hogy utasitsa a ház a földmivelésügyi miniszteriumot, hogy hat hónapon belül terjeszszen a ház elé törvényjavaslatot a mezőgazdasági munkások bérharczainak rendezésére felállitandó állandó munkatanácsok szervezése ügyében. *(Mozgás.)* Ezt vagyok bátor javasolni.

Elnök: Következik?

Egry Béla jegyző: Nagy György!

Nagy György: T. ház! Kérem a t. ház türelmét, hogy néhány perczre igénybe vehessem szives figyelmét és az 57. §. második bekezdéséhez rövid indokolással a következő módositványt adjam be.

Inditványozom, hogy a második szakasz helyébe iktattassék a következő: »Kihágást követ el és az 1898: II. t.-cz. 65. §-ának alkalmazásával hatvan napig terjedhető elzárással és 400 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, a ki az elszegődött vagy elszegődni hajlandó cselédet e miatt szóval vagy tettel bántalmazza, vagy az elszegődött cselédeket arra ösztönzi, csábitja, hogy elvállalt kötelezettségeik teljesitésének megtagadásával a gazdát engedmények megadására kényszeritsék. Azzal a cseléddel szemben, ki ilyen okból szerződésének teljesitését megtagadja, a gazdának joga van a szolgálati viszonyt a 45. §. *e)* pontja alapján előzetes felmondás nélkül felbontani és kárkövetelését a 49. §. alapján érvényesiteni.«

Elismerem a helyzet nehézségét, a melyben akkor vagyok, a mikor e szakasz rendelkezései ellen szólalok fel. A földmivelésügyi miniszter ur kijelentette korábbi beszédében, hogy e szakaszhoz változatlanul ragaszkodik és annak elfogadását, vagy pedig egészben való eldobását kéri. Azzal indokolta a t. miniszter ur állásfoglalását, hogy a szakasz előzetes kompromisszum eredménye. Legyen szabad, t. ház, kifejezést adni azon nézetemnek, hogy akkor, a mikor egy helytelen, rossz gyakorlat folytán, a melyen a jövőben feltétlenül változtatni kell, a törvényhozás elé kerülő javaslatokat előzetesen is jóváhagyás végett a királynak bemutatják és itt a törvényhozás munkakörét, elhatározási szabadságát ezáltal szükebb keretekbe szoritják, akkor e megszoritást még nehezebbé ne tegyék azzal, hogy az érdekelt körökkel, érdekelt felekkel előzetesen kompromisszumokat kötnek.

Igaz, jól tudom, hogy ezzel szembem fennáll az ellenvetés, hogy a kompromisszum nem kötelezi a képviselőház tagjait, nem köti meg az egyes tagokat szabad elhatározásukban. De ki meri magára venni azt a nagy történelmi felelősséget, hogy a kompromisszum megtörésével, a kompromisszumban foglalt elvek megváltoztatásával esetleg oly válságot idézzen elő, a melynek végzetes következményei lehetnek; akkor idézzen elő ily válságot, a mikor nincs ereje, nincs hatalma, nincs tehetsége később utólag a gátakat elsöprő hullámokat a »Quos ego« békitő szavával lecsendesiteni, nincs módjában az igy okozott hibát, ha hiba, jóvátenni, mulasztását, ha mulasztás, helyrepótolni.

Épen azért mikor e szakasznál felszólalok, mert az általam imént kifejtettek alapján a nagy felelősséget magamra vállalni nem akarom, módositványomat is ilyen értelemben, ilyen irányban terjesztem elő, mert az én véleményem az, és azt hiszem, hogy ez megfelel a helyes tényállásnak, hogy a kompromisszum elsősorban az izgatók, a csábitók ellen irányul. Épen azért a törvényszakasznak azt a rendelkezését, a mely az izgatók, a csábitók megbüntetésére, az ellenük irányuló intézkedésre vonatkozik, a módositásomban is változatlanul benthagytam, épen csak a szöveg világossága kedvéért az »a miatt« szót szurtam közbe a mondatszerkezetbe. A magam részéről még az izgatókkal szemben is itt, e törvényben az intézkedést azért tartanám feleslegesnek, mert a büntetőtörvény 177. §-a intézkedik ilyen esetekről. Nevezetesen a büntetőtörvény 177. szakasza kimondja, hogy magánosok elleni erőszak vétségét követi el, és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő, a ki a munkabér felemelése vagy leszállitása végett valamely munkás vagy munkaadó ellen erőszakot követ el, azt szóval vagy tettel bántalmazza, vagy erőszakkal fenyegeti.

Nem lenne semmi kifogásom az ellen, sőt

örömmel üdvözölném a büntetőtörvény novellája keretében azt az intézkedést, a mely a sztrájkot szabályozza, a bérharczoknak kérdését a büntetőtörvénykönyv keretében is megoldani igyekeznék.

Mivel azonban ezen szakaszban a gazdasági bérharcz felidézője, a gazdasági cselédek csábitója ellen nincs megfelelő világos intézkedés, a büntetőtörvény novellájában kellene erről intézkedni.

Abban, azt hiszem, mindnyájunknak megegyezik a véleménye, hogy elérkezett az idő, ütött már a tizenkettedik óra, mikor a nemzet méltóságának megfelelően kell elbánni azon izgatókkal, csábitókkal, kik a nemzeti termelés munkáját rosszhiszeműleg, rosszakarattal csökkenteni, annak kedvező áldásos eredményét befolyásolni akarják. *(Helyeslések.)* Áldásos termelés csak ugy várható, ha azzal a termőfölddel közvetlenül érintkezik az azt megmivelő ekevas. Ha akár az ekevasra rozsda ülepedik, akár a földben érdes kő rejtőzik, ez a szántás eredményét kétségessé, a jövő eredményét bizonytalanná teszi. Épen igy a termőföld birtokosa, a gazda és ennek munkása, cseléde közötti viszonyt oda betolakodott idegen, odaférkőzött, hivatlan elemek nem szabad, hogy megzavarják, megrontsák. Nem szabad engednünk, hogy egyfelől a cselédek szivének tisztaságát megrontsák a gyülölet, a szeretetlenség, a bosszúvágy rozsdájával, másfelől a gazdák szivét izgága munkájukkal a cselédekkel szemben megkeményitsék. Épen azért én az ilyen idegen, önző, sivárlelkü elemekkel szemben, kiknek a cseléd és gazda közötti pátriarchális viszonyba semmi beleszólásuk nem lehet, a legszigorubb intézkedést is elfogadnám.

Én ezen izgatók munkáját a mesebeli légy szerepléséhez tartom hasonlatosnak. A szántóvető munkásnak, a cselédnek homlokára szállott a légy, és mig a szegény munkás verejtékezve dolgozott, ott vigan szivta a vérét. Egy arra repülő társa kérdezte, hogy mit csinál? Nagy büszkén, diadalmasan felelte a légy, hogy szántunk. A milyen a »szántása« ezen légynek, épen olyan az izgatók munkája. Azon a czimen, hogy a népet boldogitják, hogy a szegény cseléd javát akarják előmozditani, hogy ők igaz, önzetlen jóakarói, utolsó fillérét képesek elrabolni a cselédnek.

Egy hang *(balfelől)*: Azt fogják mondani, hogy reakciós vagy!

Nagy György: Ebben a részben mindig ezen felfogáson voltam. Mikor azt látom, hogy nem a szeretetet, hanem a gyülöletet igyekeznek hirdetni, mindig felemelem szavam. Én szivesen megyek ugy gazdák, mint cselédek közé, mert egyiket sem fogom a másik ellen izgatni, hanem mindig az őszinte, egyenes és tiszta igazságot fogom hirdetni. Hogy Nagy Emil képviselőtársam szavaira hivatkozzam, terrorizálni magamat nem engedem, én a magam legjobb meggyőződését önzetlenül, becsülettel, hittel hirdetni fogom ezután is. Hirdetem a szeretetet, a békét, a megértést, az igazságot. Küzdök édes hazám szebb jövőjéért, minden gyermeke, minden hü fia boldogságáért.

T. ház! A sztrájknak bizonyos körülmények közt való jogosultsága minden kétségen felül áll. Az előadó ur hivatkozott arra, hogy az ebben a szakaszban lefektetett intézkedések körülbelül megfelelnek az angol hasonló törvény intézkedéseinek. Én ezt tisztelettel bátorkodom kétségbe vonni. Angolországban a megfelelő intézkedést 1896-ban hozták, de ott a bérharczok nem gazdasági bérharczok és a gazdasági sztrájk különben is Amerikán kivül máshol tételes intézkedésekkel szabályozva nincs, bár a bérharcz elleni intézkedéseknek legfontosabbika épen a békéltető, egyeztető eljárás, a mi az 57. §-ból hiányzik. Ez az egyeztető eljárás képezi alapját az érdekviták elintézésének. Nálunk is van egy hasonló intézkedés a mi ipartörvényünkben, az 1884 : XVII. t.-czikkben, mely nem egyéb mint az észak-német szövetség 1869. junius 21-iki iparrendtartás vonatkozó részének szószerinti leforditása. Ez a mi ipartörvényünk kimondja, hogy összebeszélések, melyekkel a munkások odatörekszenek, hogy közös munkaszünet által a munkaadót magasabb bér megadására kényszeritsék, jobb munkafeltételeket csikarjanak ki, jogérvénynyel nem birnak. Ezen törvény azonban 164. §-ában nem a munkást bünteti, hanem azokat, kik szabad akarata érvényesitésében fenyegetéssel vagy tettleges bántalmazással akár a munkaadót, akár a munkást befolyásolni igyekeznek. Ezeket ez a törvény szigoruan büntetni rendeli.

De, hogy eltekintsünk Angliától, a külföldi törvényhozásoknak sztrájkra vonatkozó rendelkezéseit röviden egy pár szóval ismertetni fogom. A mint Giesswein t. képviselőtársam erre hivatkozott, Francziaország 1892. deczember 27-én hozott törvényt, mely szabályozta a sztrájkkérdést. Olaszország 1893. junius 15-én hozta meg a törvényt, Hollandia pedig 1897. május 2-án a »Kamers van Arbeid«-ot. De mindezen törvényeknek egyik kiemelkedő mozzanata, hogy a büntetés előfeltételéül irja elő a békéltető, az egyeztető eljárást. Erre nézve azt hiszem, az egész világon irányadó az uj-zeelandi rendszer, mely kettős békéltető-bizottságot állit fel, a helybelit és a központit, és megengedi, hogy mindkét fél ugy a munkaadó, mint a munkás, ha a helybeli békéltető-bizottság itéletével nincs megelégedve, a központi békéltető-bizottsághoz felebbezhessen. Én abban a részben Giesswein t. képviselőtársammal nem érthetek egészen egyet, hogy a gazdasági bérharcz természete, illetve alapoka teljesen megfelel az ipari bérharcz alapokának.

Nem értek egyet azért, mert a gyáripar

hatalmas fellendülése folytán az ipari munka kollektiv természetű, a munkás a maga egyéni individualitását elvesztette, beolvadt az egészbe, és ennek természetszerű következménye, hogy az a viszony, mely a munkaadó és a munkás közt fenáll, nem oly természetű, nem oly jellegű, mint a gazdaságié, hol a munkás a maga individualitását, a maga jellegét a mai napig is, hála Istennek, megőrizte, hol az egyes gazdaságok külön világot, külön életet képeznek, a hol nincsenek szerves összefüggésben más gazdasággal, ugy hogy az ipari bérharczot és a gazdasági bérharczot nem lehet ugyanazon elvek és tételek szerint rendezni. De más a két munkának természete is, mások az érdekek.

De abban már teljesen egyetértek, hogy a megoldást oly irányban kell keresni, hogy itt is felállitsuk azt a békéltető-bizottságot, hogy megtaláljuk annak a módját és szervezni tudjuk annak a formáját. Elismerem, hogy ennek a kérdésnek megoldása nem olyan könnyű, mint az ipari sztrájkoknál, a hol — hogy csak a mi példánkra hivatkozzam — az ipartörvény rendelkezése szerint résztvesznek a békéltetésnél felerészben az iparosok, felerészben pedig a segédek és azok az iparhatósági biztos elnöklete alatt tárgyalnak. A gazdasági sztrájknál nem olyan egyszerű a megoldás, mert a munkásnál nem lehet ugyanezt ilyen értelemben megalkotni, hiszen nem tudjuk, hogy ha egy gazdaságban, egy nagy uradalomban kiüt a sztrájk, honnan válaszszuk ugy a munkaadókat, a birtokosokat, mint a munkásokat, a cselédeket.

De módját meg kell találni és a megtalálásnak módját azután nem itt kell fixirozni ebben a törvényjavaslatban, ugy incidentaliter odadobva, hanem meg kell teremteni a sztrájktörvényt és ennek keretében a többi intézkedéssel okvetlenül összhangzásban, harmoniában ezt a kérdést is rendeznünk, szerveznünk kell.

Nem idegen a magyar törvényhozásban az az intézkedés, hogy ha időközben a viszonyok, az életfeltételek változtak, akkor a szerződés is módositható. Hogy csak egy-két példára hivatkozzam, az 1899 : XLI. t.-cz. 16. §-a azt mondja, hogy ha a munkások a változott munkáltatási viszonyok, a szerződésben meghatározott egységárak mellett a munkát teljesithetőnek nem találják, uj egyezkedésnek van helye. A mostani cseléd-törvényjavaslatnak ősapja, az 1840 : IX. t.-cz., a mezei rendőrségről intézkedő törvény 37. §-ának második bekezdésében szintén hasonló szellemben, hasonló értelemben intézkedik. Azt mondja e szakasz *(olvassa)*: »Azon esetben pedig, midőn jégeső, vagy más elemi viharok által az aratásra, nyomtatásra, vagy cséplésre felfogadott gabonában oly tetemes kár okoztatott, hogy a beállott munkások a kötött szerződéshez képest béröket ki nem kereshetik, az eredetileg köttetett szerződés a munkásokra nézve kötelező erővel birónak nem tekintetik!..«

Elnök: Kérem, most a cselédtörvényről tárgyalunk és nem az aratómunkásokról.

Nagy György: Erre később térek majd át.

Elnök: Én csak figyelmeztetem a képviselő urat.

Nagy György: Ezt a törvényes intézkedést azért is olvastam fel, mert fényes tanubizonysága az 1840. évben törvényhozói tisztséget viselt elődeink nemes, humánus felfogásának, hogy a törvénybe ilyen magas szellemre, ilyen nemes lélekre való intézkedést vettek fel.

A mint a szerződött munkással szemben állhatnak elő olyan viszonyok, a melyek jogossá teszik, hogy a szerződés feltételeit módositsa, ép ugy állhatnak elő a gazdasági cseléddel szemben is. Hiszen pl. a törvényjavaslat 26. §-a szerint a bér egy részét a gazda földben adhatja, szegődményes földet ad át cselédjének. Megtörténhetik az, hogy egy határnak csak egyik részét veri el a jég. Mondjuk már most, hogy annak a cselédnek, a kinek a nagyobb bére épen ebben a földben van, elveri az egész termését a jég, még pedig ugy, hogy a gazda termését érintetlenül hagyja. Vajjon lehet-e akkor rossz néven venni attól a cselédtől, ha az életösztönnek parancsa arra kényszeriti, hogy a gazdájától ujabb engedményeket, a megélhetés ujabb feltételeit igyekezzék megnyerni? Én is azt mondom, hogy nem erőszakkal, nem durvasággal, hanem kéréssel, szép szóval igyekezzék boldogulni, de ha ez a jogos kérése siket fülekre találna, azt kérdem: marad-e más fegyver kezében, mint a sztrájk, marad-e más menekvése, minthogy a bérharczhoz folyamodjék? *(Zaj.)*

Ezen lehet vitatkozni, de most már az egész müvelt világon elismerték, hogy az élet maga teremt olyan helyzeteket, a mikor a gyengébbnek egyetlen fegyvere a sztrájk, melylyel a maga életét biztositani tudja. A megoldás módjáról gyakorlati szempontból lehet vitatkozni, de a kérdés megoldását igenis keresni kell, mert egyszerűen szemet hunyni előtte, egyszerűen megtagadni ezt a jogot nem lehet. Ezzel magunknak, nemzetünknek tennénk kárt. A kérdéssel foglalkozni kell és azt meg kell oldani. *(Helyeslések a középen.)* Minthogy pedig Giesswein Sándor t. képviselőtársam oly inditványt tett, hogy utasittassék a földmivelésügyi miniszter a sztrájktörvényre vonatkozó javaslat beterjesztésére, én örömmel csatlakozom ezen határozathoz, mert tényleg ezen kérdés megoldása szükséges. Addig is azonban tisztelettel kérem a t. képviselőházat, hogy az én módositásomat méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés.)*

Darányi Ferencz jegyző: Pető Sándor!

Pető Sándor: T. képviselőház! Az 57. §-t én sem fogadhatom el azon okokból, a melyeket már az előttem szólottak is kifejtettek. Legyen szabad azonban rámutatnom elsősorban arra, hogy az 57. §. első pontjának szövegezése túlságos laza, mert egyáltalában nem láttam még

olyan magánjogi viszonyokat szabályozó törvényt, a mely általánosságban, egyszerűen azt állapitaná meg, hogy kihágást követ el az a gazda, vagy cseléd, a ki ezen törvény rendelkezései vagy tilalma ellen vét. Meg szokás, t. ház, jelölni a törvénynek azon rendelkezéseit és tilalmait, a melyeknek meg nem tartása vagy áthágása, kihágást képez, különben a közigazgatási hatóságok minden egyes esetben kihágást statuálhatnak egy magában véve csekély jelentőségü rendelkezésére vagy tilalmára a törvénynek, a melynél a törvényhozó egyáltalában nem is gondolt arra, hogy annak meg nem tartása kihágás jellegével birjon. Minthogy tehát ezen laza szerkezet folytán, a melylyel az első pont meg van szövegezve, bármilyen értéktelen és jelentéktelen rendelkezésnek meg nem tartása kihágásnak minősithető, én már ezen laza szerkezeténél fogva sem támogathatom az első pontot.

De nem fogadom el a második bekezdést sem és teljes mértékben csatlakozom azokhoz, a miket e tekintetben különösen Giesswein Sándor t. képviselő ur előadott. Az 57. §. második pontjánál, teljesen objektive birálva a kérdést és annak jelentőségét, legelsősorban is felmerül az a szempont, hogy van-e szükség általában ezen rendelkezésekre és hogy a mezőgazdaság üzemében előforduló abnormitások, veszedelmek és munkászavarok szükségessé tették-e, hogy a jogrendünkkel, de nemcsak a mienkkel, hanem mindenféle jogrenddel ellentétes ilyen rendelkezések a törvénybe kerüljenek?

Én magam nem gazdálkodom és nem ismerem a kérdésnek gyakorlati részét, *(Felkiáltások balfelől: Látszik!)* de próbáltam azt megismerni, még pedig a földmivelésügyi miniszterium hivatalos kiadványaiból. A magyar királyi földmivelésügyi miniszterium által kiadott »Mezőgazdasági munkabérek Magyarországon« czimü vaskos könyvet, a mely az 1905. évről szól, átolvastam. Ebben van egy hatalmas fejezet, a mely az országban előfordult munkászavarokat és a munkáshiányokat tárgyalja. Ebben a könyvben egy igen érdekes összeállitást talál az ember. Nevezetesen arra a kérdésre, hogy mi okozta a munkáshiányt Magyarország 63 vármegyéjének összes járásaiban, a gazdasági tudósitók, szóval hivatalos személyek adnak hivatalos értesitést és felvilágositást.

Ezen jelentés szerint 63 vármegyének összes járásaiban mindössze csak három volt olyan, a honnan az a jelentés érkezett, hogy a munkáshiányt a munkássztrájk okozta. Egyetlenegy járás volt olyan, a honnan az a jelentés érkezett be, hogy a munkáshiánynak a szocziálizmus volt az oka. A munkássztrájk volt oka a siklósi, tamási és igali járásokban, a szocziálizmus a sárbogárdi járásban. A többi járásban a földmivelésügyi miniszteriumnak az 1905. évre vonatkozó jelentése szerint a munkáshiányt legnagyobb részt a kivándorlás okozta, azután a munkatorlódás, a keletkezett ipari üzem, a dohánytermelés, a czukorrépatermelés stb. Az ok tehát sokféle volt, köztük azonban elsősorban a kivándorlás áll, és csak négy járás van olyan, a hol olyan jelenségek mutatkoznak, a melyek esetleg indokolttá tennének ilyen intézkedéseket. Hogy ha pedig megállapitjuk azt, hogy Magyarország 63 vármegyéjének összes járásai közül, a földmivelésügyi miniszterium hivatalos megállapitása szerint, csak négy járásban fordultak elő olyan jelenségek, a melyek indokolttá tennének ilyen rendkivüli intézkedéseket, akkor talán szabad nekem azt állitanom, hogy a törvényjavaslat 57. §.-a 2. bekezdésének instituálása legalább is felesleges.

Különösen felesleges ez akkor, ha eddigi jogrendünket figyelembe véve megállapithatjuk azt, hogy ez a szabadságjogok, a munkások szabadságjogainak szempontjából az eddigi jogrendhez képest tetemes rosszabbodást jelent.

Nagy Emil: Javulást!

Pető Sándor: Méltóztassék megengedni, hogy én rosszabbodásnak tartsam és hogy meg is mondjam, miért? Elsősorban figyelembe véve az ipartörvény 164. és az eddigi cselédtörvény 110. §-át, rögtön szembetünik az, hogy a mig eddig az ipartörvény és cselédtörvény csak az u. n. izgatókat, vagyis azokat büntette, a kik fenyegetéssel, erőszakkal, bántalmazással igyekeztek befolyásolni a tömeget, a kik sztrájkra izgatták, kényszeritették vagy hajtották a munkásokat, addig ez a törvényjavaslat tovább megy — a mire különben Nagy György t. képviselőtársam mutatott rá és mert e tekintetben módositása igen lényeges javulást jelentene, azt szükség esetén el is fogadom, — a mennyiben ez a szakasz már nemcsak az izgatókat és felbujtókat, hanem a sztrájknak egyszerű részeseit, az egyszerű munkásokat is bünteti, holott minden egyébtől eltekintve az az egy szempont teljesen elegendő volna ezen intézkedés mellőzésére, hogy, a mint méltóztatnak a tömegek pszichológiáját, a tömegmozgalmaknak lefolyását ismerni, ott az egyéni elhatározásnak, az egyéni szabad akaratnak, az egyéni kezdeményezésnek igen csekély, a felelősség mértékét semmi esetre el nem érő szerepe van, ugy hogy arról az egyes emberről, a kit a tömeg magával visz sokszor talán akarata ellenére, egyáltalában nem mondható, hogy a büntetőjog, vagy bármilyen más jog fogalmai szerint büntetendő cselekményt követne el.

E szerint abban van a sérelem, hogy bár semmiféle aktivitást megállapitani nem lehet sem a sztrájk kezdeményezésében, sem a sztrájk lefolyásában, mégis bünteti a törvény az egyes résztvevőket.

Ezért mondtam rosszabbaknak az eddigi dispozicziókat. De rosszak azok azért is, — és erre Nagy György és Giesswein Sándor t. képviselőtársaim már rámutattak — mert teljesen

elzárkózunk a munkásmozgalmak és munkásviszonyok törvényes szabályozásának európai irányzatától akkor, a midőn sztrájk esetén mindjárt az elzárással és büntetésekkel kezdjük, holott, a mint ez másutt történik s a mint ez eddig nálunk is igy volt az ipartörvény szerint, különös figyelemmel arra, hogy a sztrájkban résztvevőknek nem mindegyikére nézve lehet megállapitani az aktivitást, a békéltetésnek kellett volna a büntetést megelőznie, a miről ebben a szakaszban nincsen intézkedés. Ezek azok a szempontok, a melyek miatt megállapitható, hogy sokkal rosszabb az állapot ezen törvény szerint, mint a milyen eddig volt.

Arra hivatkoznak azok, a kik a sztrájk ilyen rendkivüli erélyes letörését vélik a törvény által elérhetőnek, hogy tisztelnünk kell a szerződés szentségét, a szerződés szabadságát. Más érvük azoknak, a kik e szakasz fentartását kivánják nincs. Ismeretes tény, hogy a jog és a jogszabályok tulajdonképen a gazdasági élet produktumai. Nagyon természetes ily körülmények között, hogy mivel azok alkotják a jogszabályokat, a kik a gazdasági élet rendjén a munkaadó kategoriájába tartoznak, a jognak is olyan a képe nemcsak nálunk, hanem az egész világon, és nemcsak most hanem igy volt mindig, a milyen megfelel a munkaadó gazdasági érdekeinek. Igy volt ez még a római jogban is, és különösen a római jog tradicziói folytán igy van a mai napig is a modern jogrendszerekben. Innen van az azután, hogy a vagyoni érdek, a tulajdonjog szentségének az érdeke, szóval, a munkaadók érdeke biztositására száz és ezer törvényt találunk, a szerződés szabadságát és a szerződés szentségét is ebből az okból találták ki, de kezdve a római jogtól, a melynek tanai alatt, és a melynek hatása alatt élünk, sajnos, még ma is, végig a mi jogunkban is igen kevés jogszabályt találunk olyant, a mely beszélne a munka szentségéről, a mely beszélne a munka jogáról. A vagyon szentségét mindig halljuk, de a munka szentségéről sohasem hallunk. És a kik a szerződés szentségének elvével kivánják a sztrájkot minden áron megakadályozni, azok egy rettenetes jogi csalódásban élnek, t. i. a munkát azonositják minden egyéb áruczikkel.

És a mikor az igen t. miniszter ur azt mondta, hogy, a mennyiben nem tudjuk megvédeni a munkarend tekintetében kötött szerződés szentségét a szerződésszegés ellen, akkor csukjuk be a boltot, mert akkor semmiféle szerződésnek biztositéka nem lesz. Bocsánatot kérek, igen lényeges különbség van abban, hogy áruczikkre vagy munkára köt-e az ember szerződést. A munkaadó áruczikket ad a munkásnak, mikor bért ad neki, de a munkás nem áruczikket visz bele a szerződésbe, hanem önnönmagát. Beviszi az ő egyéniségét; a munkaadó azért szerződik, hogy vagyonát megtartsa vagy szaporitsa, a munkás pedig azért, hogy exisztencziáját, életföltételeit megtalálja. *(Ellenmondások.)* Kis üzemnél persze ez a munkaadóra is áll. És igy nagyon könnyen meg tudom érteni, hogy az a munkás, a ki azért szerződik, hogy létének feltételeit megtalálja a szerződés tartama alatt, ha később ugy találja, hogy nincsenek meg létének feltételei, vagyis nincsen meg az az alap, a melyért szerződést kötött, akkor kénytelen arra a területre lépni, a melyet szerződésszegésnek nevez a mai jog. Ne méltóztassék hinni, hogy ez valami rettenetes, anarchisztikus tan; ennek nyomait megtaláljuk a mi törvényeinkben, nevezetesen az 1899: XLI. t.-cz.-ben, a mely a vasuti munkásokról szól. E törvény 15. §-a a következőleg szól a többek között: »ha a munkások a változott munkáltatási viszonyok mellett a szerződésben meghatározott egységárak mellett a munkát teljesithetőnek nem találják, ugy egyezkedésnek van helye«.

Hát hol van itt a szerződés szentsége, t. ház, a mikor maga a törvény is azt mondja, hogy ha a munkás azokat a viszonyokat, a mely viszonyok előfeltételezése mellett kötött szerződést, meg nem találja, uj szerződésnek van helye?

Ernszt Sándor: Akkor nincs szerződés!

Pető Sándor: Vagy itt van a polgári törvénykönyv tervezete, a mely természetesen még nem törvény, csak előmunkálat, s a melynek 957. §-a ilyképen szól *(olvassa)*: »Semmis különösen minden olyan szerződés, a mely által az egyik fél a másik fél tapasztalatlanságának, könnyelműségének vagy szorult helyzetének felhasználásával . . .« *(Zaj a baloldalon. Elnök csenget.)*

Okolicsányi László: Ez a római jogból van véve!

Pető Sándor: ». . . a saját szolgáltatásának értékét aránytalanul meghaladó ellenszolgáltatást köt ki magának.«

Nem tartozom azok közé, a kik látni szeretik és látni kivánják a sztrájkot, hanem csak a sztrájk lehetőségének a szabadságáról beszélek, és a mikor én a sztrájk szabadságáról, a sztrájk lehetőségéről szólok, ugyanilyen esetet képzelek magam elé, hogy t. i. a szerződés megkötésekor az a gyengébb fél nem értette meg, nem látta át a helyzetet, azt hitte, hogy a munkaszerződésben meg fogja találni létfeltételeit, és nem találta meg, azt hitte, hogy a szerződés, a melyet köt, és a mely neki bizonyos bért igér, arányban áll az ő szolgáltatásával, és csak később jön annak a tudatára, hogy nem áll arányban. Én az ilyen eseteket tartom szem előtt, és az ilyen esetekre képzelem a sztrájk lehetőségének szabadságát. Annál is inkább számitásba kell venni az ily eseteket, mert megvan ennek a törvénynek az a lényeges hibája is, hogy a munkaadónak és a munkásnak öt vagy még több évre szóló szerződést is szabad kötni.

Bocsánatot kérek, de azt hiszem, nem kell prófétának lenni, és nem kell a jóslás területére lépni, hogy elképzelje az ember azt a helyzetet, hogy az a szerződés, a melyet pl. öt évre kötnek — mert hiszen a polgári törvénykönyv tervezete a szolgálati szerződések idejét maximális öt évben állapitja meg, ez a törvényjavaslat pedig még hosszabb időt is megenged — de ismétlem, csak öt évet véve számitásba, könnyen elképzelhető az az eset, hogy a mi ma megfelelő a szolgáltatás és ellenszolgáltatás tekintetében a szerződést kötő feleknek, az két-három, négy vagy öt esztendő mulva a munkás hátrányára nem lesz megfelelő.

Ha ilyen eseteket képzelünk el, akkor nem lehet ridegen elzárkózni annak a jognak elismerésétől, hogy végső esetben, ultima ratio gyanánt, ha egyéb módon az a munkás magán segiteni nem tud, a sztrájk jogát vegye igénybe; *(Zaj a baloldalon.)* a sztrájk jogát a mezőgazdasági munkástól sem vagyok hajlandó elvenni.

Egy másik hibája ennek a szakasznak, hogy csak a munkásokról beszél. Ha a ma-holnap jelentkező szükségek szempontjából biráljuk el a kérdést, akkor talán igaza van a javaslatnak, hogy nem szükséges itt másról intézkedni, mint a munkások sztrájkjáról, a munkások összebeszéléséről. Azonban, t. ház, a mint az ipari munka terén jelentkező káros vagy hasznos jelenségek átcsapnak a mezőgazdasági életre, — mert hiszen az ipari munka terén jelentkező sztrájkok nyomán keletkeznek legalább ujabban a mezőgazdasági élet terén is a sztrájkok — a mint a munkások tekintetében az ipar teréről átmentek bizonyos szokások a mezőgazdasági térre, meg fog ez történni a munkaadóknál is, és a mint az előadó ur is rámutatott, — és ebben vele teljesen egyetértek — hogy a fogyasztást milyen hátrányosan befolyásolják a kartellek stb., szóval az ipari munkaadók összebeszélése: megtörténhetik az is, hogy ezt a szép szokást is ellesik majd a mezőgazdasági munkaadók az ipari munkaadóktól.

De találjuk már ennek nyomait is. P. o. tavaly olvastam, *(Mozgás a középen.)* — hogy mennyi alapja van, mennyi nem, azt nem tudom, mert ezt sohasem ellenőriztem — hogy a békésmegyei gazdasági egyesület tanácskozás tárgyává tette azt a kérdést, hogy tekintettel a békésmegyei munkások folyton növekedő igényeire, kulikat hozzanak be az országba a gazdasági munkák elvégzésére. *(Mozgás a jobboldalon.)* Szóval, el tudom képzelni azt az esetet, t. ház, hogy a munkaadók jogtalan összebeszélései viszont a munkásoknak lesznek ártalmára. És ha már intézkedés történik arra nézve, hogy büntetéssel sujtassék az a munkás, a ki sztrájkra izgat és a ki sztrájkban részt vesz, elvárhattuk volna a kölcsönösség okából és azért is, mert nincs kizárva, hogy erre is szükség lesz, hogy a munkaadók olyan összebeszélései és megállapodásai, a melyekkel esetleg a munkások ellen kivánnak kártokozó módon fellépni, hasonló módon büntettessenek, a minthogy az ipartörvény sem tesz különbséget a munkások és a munkaadók összebeszélései között. *(Mozgás és ellenmondások a baloldalon.)* Mindezen okokból nem fogadom el a szakaszt.

Elnök: Ki következik szólásra?

Egry Béla jegyző: Ernszt Sándor!

Ernszt Sándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én Giesswein Sándor t. képviselőtársamnak ezen szakaszra vonatkozó argumentációját nem fogadom el. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Előttem szólott Pető Sándor t. képviselőtársamnak csak egy rövid mondattal akarok válaszolni. Midőn ő a tömegsztrájkról és a tömegpszichológiáról beszél, akkor ő a szabadakaratot és a szabadakarat felelősségét a minimumra redukálja. Ha igy áll a dolog, mit szólna ő ahhoz, ha a tömeg őt meg akarná lincselni ezen argumentáczió alapján? *(Derültség jobbfelől. Mozgás a középen.)*

Pető Sándor: Az is megtörténhetik!

Egy hang *(balfelől)*: Nem is megy oda!

Ernszt Sándor: Azokra nézve, a miket Giesswein Sándor t. képviselőtársam előadott, megjegyzem, hogy ő maga is érezte, — a mint ezt ő ki is fejezte — hogy mindazok, a miket mondott, legnagyobbrészt az ipari munkásokra és az ipari munkaviszonyokra vonatkoznak. Az ipari sztrájkról, az ipari sztrájk létjogosultságáról most egyáltalában nem kivánok nyilatkozni, mert azt gondolom, hogy messze vezetne és nem tartozik ehhez a témához.

Midőn ő az egyeztető bizottságokat emlegeti, nekem az a meggyőződésem, hogy »de lana caprina« szól, olyan dologról, a minek a mezőgazdasági üzemben nem lehet hasznát venni. Méltóztassék elképzelni, hogy az árpa megérett *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* és a 40 fokos melegben elkezd peregni és akkor az egyeztető-bizottságok akcióba lépnek és heteken keresztül működnek, a mikor pereg az árpa. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon és jobbfelől. Derültség.)*

Hammersberg László: Ez az élet!

Ernszt Sándor: Méltóztassék elgondolni, hogy sürgősen vetni kell: a tavaszi vetéssel elkéstek és beszüntetik a munkát, a munkások és munkaadók egyeztető bizottsága pedig megalakul és megkezdi az egyezkedést akkor, a mikor a vetés már égetően szükséges. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon és balfelől.)* Mindezeknek a konsziderálása engem mindig azok közé vezetett, a kik a mezőgazdasági üzem tekintetében egészen másképen gondolkoznak a sztrájk kérdéséről, mint az ipari üzem sztrájkjáról. *(Élénk helyeslés és tapsok a jobboldalon és balfelől.)*

Én a munkásügyi bizottságban több izben kifejezést adtam eme meggyőződésemnek. *(Hall-*

juk! Halljuk!) De, t. ház, e szakaszban nemcsak általánosságban a sztrájkról van szó, hanem ezt a szakaszt köteles vagyok elfogadni azért is, mert az a dolgozni akaró munkást megvédelmezi. *(Ugy van! Taps a középen.)* Ebből én sohasem csináltam titkot. Mindig azon az állásponton voltam és vagyok, hogy meg kell védeni a dolgozni akaró munkást, *(Élénk helyeslés.)* és nem szabad tűrni, hogy azt, a ki dolgazni akar, a ki a munkába be akar állni, bárki is terrorizálhassa vagy e jogától megfoszsza. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)* Ez az én álláspontom, s én ezt mindig, mindenütt — ugy itt, mint a népgyüléseken — hangoztattam, helytálltam érte. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Azt is mondták, hogy ez nemzeti érdek és én akceptálom, hogy itt nagy nemzeti érdekről van szó. Ha t. képviselőtársam abba a helyzetbe jutott volna, hogy tudott volna distinkcziót tenni az aratási sztrájk és másnemü sztrájkok között, a midőn könnyen és nyugodtan folyik a munka: akkor talán magam is gondolkodóba estem volna. De t. képviselőtársam az aratási sztrájkra vonatkozólag semmit sem mondott. *(Igaz! Ugy van!)* Most már én kérdem a t. képviselőtársamtól és mindazoktól, a kik sztrájkról beszélnek, vajjon azon a nézeten vannak-e ők az aratási sztrájkot illetőleg . . .

Elnök *(csenget)*: Bocsánatot kérek, Giesswein képviselő ur azért nem szólt az aratási sztrájkról, mert itt most nem lehet arról beszélni. *(Nagy zaj.)* Itt most a cselédtörvény van tárgyalás alatt, az aratási sztrájkról tehát beszélni nem lehet. *(Nagy zaj és ellenmondások a ház minden oldalán. Felkiáltások: Összefügg a kettő! Halljuk! Halljuk!)* Én tehát kérem a képviselő urat, hogy méltóztassék a tárgyalás alatt lévő szakaszhoz szólni. *(Folytonosan tartó zaj. Felkiáltások a középen: Összefügg vele!)*

Zboray Miklós *(a baloldalra mutatva)*: Azok mindig beszélnek róla! *(Zaj.)*

Elnök: Engedelmet kérek, én Nagy György képviselő urat is figyelmeztettem!

Zboray Miklós: A multkor Kelemen is beszélt, Emődy pedig személyes kérdésben felelt neki. *(Folytonos zaj.)*

Ernszt Sándor: Mivel én azon meggyőződésben vagyok, hogy a mezőgazdasági munkásokat aratáskor is alkalmazzák, ugy véltem tehát, hogy az aratáskor sztrájkoló gazdasági munkások dolga szintén szóba hozható. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a középen.)* Azonban, t. ház, nem foglalkozom tovább ezzel a kérdéssel.

Nagy György: Azt külön törvény szabályozza, az 1898-ik évi törvény. *(Zaj.)*

Ernszt Sándor: Még csak egyetlenegy momentumra akarok kitérni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nevezetesen arra, hogy miben áll az uzsora és a visszaélés az anyagi életben, a gazdasági téren? Semmi másban, minthogy egy embernek szorult helyzetét kiaknázza egy másik ember, a ki vele szemben áll, midőn látja, hogy az annyira szorult helyzetben van, hogy kénytelen magát megadni a körülmények kényszere folytán. Ilyen helyzetben van a munkaadó akárhányszor a mezőgazdasági üzemekben. Az ipari üzemben ugyszólván sohasem áll ez be, a mezőgazdasági üzemben azonban gyakran előfordul, s azt kell mondanom, hogy itt valóban igazságtalanul és jogtalanul gazdagodik az, a ki másnak szorult helyzetét kihasználja. *(Igaz! Ugy van!)* Ez a zsarolásnak és az uzsorának egyetlen korrekt definicziója.

Igy állván a dolog, t. képviselőház, kell hogy a mezőgazdasági, különösen pedig az aratás idején való sztrájkot a legteljesebb mértékben elitéljem. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Nem óhajtom a t. ház türelmét hosszasabban igénybe venni. *(Élénk helyeslés. Felkiáltások balfelől: Jó is lesz!)* De ha óhajtja a ház, egy óra hosszat is bizonyithatom azt, hogy a mit kivánok, az feltétlenül jogos. *(Mozgás. Zaj.)* Azt hiszem azonban, hogy ez felesleges, mert már az általános vita során kifejtettem elvi álláspontomat, és feleslegesnek tartom, hogy hosszasabban időzzem e szakasznál, azért is, mert az igen t. földmivelésügyi miniszter ur ismételten kijelentette, hogy bármilyen módositásba belemegy, de ezt az aranyos, ezt a kedves, ezt a jó szakaszt semmi szin alatt el nem ejti. *(Élénk helyeslés. Felkiáltások: Éljen Darányi!)*

Igy tehát én nem óhajtok elvi szempontból e kérdéshez hozzászólni, nem óhajtok Ernszt Sándor előttem szólott t. képviselőtársammal vitatkozni, *(Mozgás.)* mert nagyban és egészben osztozom felfogásában annyiban, hogy a mezőgazdasági sztrájk és az ipari sztrájk különböző szempontból itélendő meg. *(Mozgás.)* Csak arra óhajtok reflektálni, hogy szerinte azért kell a szakaszt elfogadni, mert meg kell védeni a dolgozni akaró munkást.

Tisztelettel kérdem Ernszt Sándor t. képviselő urat, a kinek szocziálpolitikai tudása előtt meghajlok, hogy hogyan védi meg e szakasz a dolgozni akaró munkást, a mikor azt, a ki részesévé és előmozditójává válik oly összebeszélésnek, a mely magasabb munkabért akar kikényszeriteni, tiz napi fogsággal és 100 koronáig terjedő pénzbüntetéssel sujtja? Ez a dolgozni akaró munkást nem védi meg. *(Mozgás.)* De azt cselekszi, hogy elmérgesiti a helyzetet és a viszonyokat minden gazdaságban, a hol a legkisebb elégületlenség éreztetik. *(Mozgás.)*

Mert eddig mi történt és mi történik? Olvastam a lapokban, hogy Nyitra megyében, azt hiszem, a nagysurányi gazdaságban 600—700 cseléd sztrájkba lépett. Ki ment oda? Az alispán. Békitette a munkásokat és a munkaadó megbizottját, és olvasom, ma rendben megy a

munka s azt is olvasom, hogy egy-két izgatót eltolonczoltak. *(Nagy mozgás és zaj. Felkiáltások: Ezért lett rend! Elnök csenget.)* Nem ez az eltolonczolás eredményezte a munkának ujból való felvételét, de az, hogy az alispán közbejöttével a munkaadó javitotta a cselédek bérét, és erre nyugodtan hozzáfogtak a munkához.

De ha ez az 57. szakasz életbe lép, akkor a szolgabirónak joga van mind a 600—700 cselédet azért, mert részesei a nagy tömegmozgalomnak, büntetni. Méltóztassék ennek lélektani oldalát jól megérteni. Hiszen egy munkatelepen, a hol több száz ember dolgozik, lehetetlenség megkövetelni a munkások egy részétől, a kik közös életviszonyok között élnek, közös a nyomoruságuk, közös az óhajuk, mondom, lehetetlen elvárni, hogy a hol 500—600 munkás bizonyos czélt óhajt, ott 200—300 munkás kiváljon és azt mondja: nem vagyok veletek szolidáris. *(Ellenmondás.)* Ez a legtermészetesebb szolidáris érzés. *(Ellenmondás.)*

Mikor az alkotmányért küzdött ez a képviselőház, akkor is szolidáris volt minden képviselő és megvetésben részesült, a ki e küzdelemben nem vett részt. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Nagy különbség!)*

Elnök: Csendet kérek.

Mezőfi Vilmos: Méltóztassék elképzelni az egy telepen dolgozó 500—600—700 munkás helyzetét, hogy ezek közt akadna egy kis rész, a mely azt mondja: nem megyek veletek. *(Nagy mozgás.)* A többi lenézi, megveti, gyalázza, sztrájktörőknek mindeneknek elmondja őket, ugy hogy a szolidaritás érzése rá viszi a többi munkást, ha a többség mozgalmat indit, hogy abban részt vegyenek. *(Nagy mozgás.)*

Ily körülmények közt igazságtalanság, hogy a törvény minden egyest, a ki e mozgalomban részt vesz, egyaránt 100 koronával, vagy tiz napi elzárással büntet. Igazságtalanság, mert a törvényhozásnak tekintetbe kell vennie, hogy a szolidaritás érzése a legszentebb, legnemesebb, érzés az ember keblében, mely érzés dolgozik a cselédben, a munkásban is, és ha a többség valahol elhatároz egy mozgalmat, a kisebbség nem tudja magát kivonni belőle akkor sem, ha nem fenyegetik agyonveréssel. *(Nagy zaj.)* Egymással élnek, közösek viszonyaik. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek.

Mezőfi Vilmos: Igy akarva, nem akarva nem a terrornak, de a szolidáris érzésnek kénytelenek lesznek engedni.

De, t. ház, felesleges is e szakasz.

Ez a szakasz tisztán azért készült, hogy azt a sulyos büntetést minden részesre kiterjeszsze. Mert ha nem arra készült volna, akkor ez az egész szakasz felesleges. Felesleges azért, mert az 1898 : II. t.-cz. 65. és 66. §-aiból szószerint át vannak véve ide is a rendelkezések. Ez tehát felesleges. A 65. §. ugyanis azt mondja *(olvassa):* »Kihágást követ el s 60 napig terjedhető elzárással és 400 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, a ki összebeszélések, egyezmények létesitése, terjesztése vagy foganatositása czéljából a munkásokat, napszámosokat, cselédeket szabad akaratuk érvényesitésében akadályozza vagy akadályozni törekszik.« A 66. §. pedig ezt mondja *(olvassa):* »Kihágást követ el s 60 napig terjedhető elzárással és 400 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, a ki az elszerződött vagy elszerződésre hajlandó munkást, napszámost, cselédet ezért fenyegeti, szóval vagy tettel bántalmazza.« Tehát benne van az 1898 : II. t.-czikkben szószerint ennek a szakasznak a rendelkezése, csak hiányzik belőle az a rendelkezés, hogy ugyanilyen sulyos büntetéssel büntetendő az az ártatlan cseléd is, a ki egy tömegmozgalom hatása alól magát kivonni nem volt képes, és nem lesz képes, ha tizszer ilyen szigoru büntetést méltóztatik hozni, mert rá mindig nagyobb hatással lesz az ő pajtása, a kivel együtt él és a kinek gyalázkodását folyton érezni fogja, mint a törvényhozásnak ezer szigoru intézkedése.

Ezért ezt helytelennek, igazságtalannak, feleslegesnek és ismétlem, czélhoz nem vezetőnek tartom. Meg fog a t. képviselőház róla győződni, a mint a földmivelésügyi miniszter ur meggyőződött, mikor az 1898-ik évi II. t.-cz. daczára 5000 munkást kellett a mult évben felelősségre vonni, mert ennek a sztrájkparagrafusnak rendelkezését áthágták, hogy bármilyen drákói szigorral fogják ezen szakaszt beiktatni, a sztrájkot kiküszöbölni nem fogják, *(Zaj és mozgás.)* mert az élet fejleményeit mesterséges eszközökkel elnyomni nem lehet.

Befejezem felszólalásomat, és kérem, hogy ezen szakaszt ne méltóztassék elfogadni, mert az 1898 : II. t.-cz. teljesen megvédi a munkaadó gazdát a cselédsztrájkkal szemben. Hivatkozni akarok a t. földmivelésügyi miniszter urnak egy igen szép kijelentésére, a ki azzal állt a t. képviselőház elé, midőn ezt a törvényjavaslatot elfogadásra ajánlotta, hogy egyenlő eszközökkel akar mérni a munkaadóknak és a cselédeknek. Nagyon szép, nagyon helyes. Az eredeti szövegében a szakasznak ezen egyenlő mértéket látom, mikor nemcsak a munkások összebeszélését sujtja, hanem a gazdák összebeszélését is, ha szerződésszegésre akarják csábitani a gazdákat. Ebben megvan az egyenlő igazság, legalább a papiron, mert hiszen az életből tudjuk, hogy igen kevés olyan gazda lesz, a ki a szomszéddal összebeszél, hogy hallod-e, szegjük meg kölcsönösen a cselédekkel kötött szerződést.

Már most tisztelettel kérdem a t. miniszter urat, miért méltóztatott hozzájárulni a földmivelésügyi bizottság szövegezéséhez, a mely ezen egyenlő igazságot a leghallatlanabb módon halomra dönti, egyoldaluvá teszi a törvényt ezen szakasznál is, mert nem bünteti a gazdát, mikor

ő szerződésszegést követ el, ellenben sulyosan bünteti azt a szerencsétlen cselédet, a ki — mint Pető Sándor t. képviselőtársam kifejtette — öt évre leszerződik és a harmadik évben megváltozván az életkörülményei, magasabb bért követel, s a kire ezt a szakaszt rögtön rá lehet huzni?

Befejezem felszólalásomat egy nagy hazafi szavaival. Ezzel tartozom magamnak és a t. képviselőháznak már azért a sok tolakodó felszólalásért is, a melyet okoztam.

B. Wesselényi Miklós, ez a nagy hazafi, a ki az 1832-ik évi országgyülésen, mikor a jobbágyság felszabaditásáról volt szó, szószerint a következőket mondta *(olvassa)*:

»Nem nézhetem tovább azt az igazságtalanságot, a mely a parasztot a földesurával való viszonyban sujtja; csak a munka övé, de gyümölcséből semmi sem. A paraszt hordja földesura helyett a terheket, sőt nincs egy kalász buzám, a melyre a perzselő nap heve az ő verejtékét nem száritotta volna, neki kell az idő viszontagságaival küzdeni, ő tikkad nehéz munkában a forró nyár hevében és didereg a csattogó hidegtől száraz kenyere és szigoru ebedele mellett, a mig én a hüs árnyékban henyélek és az ő munkája után szerzett pénzzel ékesitett szobában vendégeskedem abból, a mit ő szántott, kapált, aratott.« *(Mozgás és zaj.)*

Ha ezt szivükbe vésik, t. ház, akkor ezt a szigoru sztrájkparagrafust, a mely lehetetlenné teszi, hogy a mezőgazdasági munkás valaha is helyzetén javitson, nem fogják megszavazni. *(Mozgás és zaj.)*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Ki következik? Szólásra senki sincsen feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván nyilatkozni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Mindenekelőtt Mczőfi Vilmos t. képviselő ur szavaira kivánok reflektálni. *(Halljuk!)* Magát az egész kérdést nem akarom felölelni; teljesen egyetértünk t. i. abban, hogy ez a kérdés kimeritően meg lett tárgyalva az általános vita alkalmával, *(Helyeslés.)* és e szerint nincsen szükség arra, hogy ezt a tárgyalást megismételjük. *(Helyeslés.)*

T. képviselőtársam nagy tévedésben van, a mikor minden szolidaritást kivétel nélkül magasztal. Én azt hiszem, t. ház, hogy tiszteletet érdemel és kalapot kell emelni a jó és nemes dolgokban való szolidaritás előtt, *(Igaz! Ugy van!)* de hogy ha a szolidaritás előtt feltétlenül meg kellene hajolni, akkor a büntettekre való összebeszélést is honorálni kellene. *(Helyeslés.)* Ennélfogva én azt hiszem, disztingválnunk kell, s a jóban el kell ismernünk és meg kell hajolnunk a szolidáris eljárás előtt, de annál inkább kell hibáztatnunk a rosszban és gonoszban való szolidaritást. *(Igaz! Ugy van!)*

T. képviselőtársam azt emlitette, hogy nem tartja méltányosnak, hogy a részes az 57. §. szerint külön büntettessék. A képviselő ur ugy látom nem volt jelen akkor, a mikor gr. Thorotzkai Miklós képviselőtársunk beszélt. Gr. Thorotzkai Miklós t. képviselőtársam azt az inditványt tette, hogy a tárgyalás alatt lévő szakasz második részének ide vonatkozó passzusa igy szóljon *(olvassa)*: »az a cseléd pedig, a ki összebeszélés folytán ilyen okból szerződésének teljesitését megtagadja«. Ezáltal ez a rendelkezés mindenesetre szabatosabb kifejezést nyer.

Azt mondja t. képviselőtársam, miért nem mérünk egyenlő mértékkel a gazdáknak és cselédeknek? Én azt hiszem, hogy ha végigtekintünk a törvényjavaslat egész tárgyalásán és azt látjuk, hogy a cselédek mennyi humánus kivételes kedvezményben és intézkedésben részesülnek, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* és a másik oldalon nincs egyéb, mint hogy a szerződési jognak adjunk nagyobb erőt és nagyobb hatályt, akkor ezt az egyenletességet a gazda szempontjából nagyon is megtartottuk.

A mi azt illeti, hogy nem intézkedtem arról, mi történik akkor, ha a gazda sztrájkba lép, — mert azt jogellenes sztrájknak nevezni a gazda részéről, hogy összeállanak a gazdák és szervezkednek, hogy maguknak munkásokat honnan szerezzenek, nem lehet, ezt én egyáltalában jogtalan eljárásnak nem tartom, *(Helyeslés balfelől.)* — megjegyzem, hogy az intézkedést arra az esetre, ha a gazdák egyesülnének arra, hogy szerződéseiket cselédeikkel szemben megszegjék, azért hagytuk ki, mert eddig még ilyen eset nem fordult elő, *(Felkiáltások balfelől: Nem is fog előfordulni!)* és nem is fog egyhamar előfordulni.

Visontai Soma: De feltételezni lehet!

Okolicsányi László: Amugy is büntettetik!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Amugy is büntettetik. De hogy ha minden feltevés ellenére ez tömegesen előfordulna, legyen meggyőződve t. képviselőtársam arról, hogy akkor e tekintetben is intézkedni fogunk. *(Helyeslés.)*

Giesswein Sándor t. képviselőtársam és utána Pető Sándor képviselő ur is ugy fogták fel a dolgot, mint hogyha arról volna itt szó, és az volna czélja ennek a szakasznak, hogy a gazdáknak munkásokat biztositsunk.

Erről egyáltalán nincs szó. Ezen szakaszokban arról van szó, hogy a szerződések erejét biztositsuk. Arról van szó, hogy azokat, a kik a szerződés felbontására lázitanak, sujtsuk. És — mert Pető Sándor t. képviselőtársam felvetette azt a kérdést, hogy hol van itt a munka szentségének védelme, — arról is van szó igenis, a mit már Ernszt Sándor t. képviselőtársam is igen helyesen kifejtett, hogy a dolgozni akaró

munkásokat saját társai terrorizmusa ellen megvédelmezzük. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Mert ha mi kutatjuk és nyomozzuk, hogy micsoda indokok vezetnek sokakat Amerikába, akkor ezreket fogunk találni, a kik azért mennek ki oda, mert saját munkatársaik által terrorizáltatván, itt nyugodtan nem dolgozhatnak. *(Élénk helyeslés és taps balfelől.)*

Én Giesswein Sándor képviselőtársam inditványát nem fogadhatom el. *(Helyeslés.)* Ő t. i. azt kivánja, hogy hat hónap alatt kötelezzem magam arra, hogy beterjesztek egy törvényjavaslatot, a mely szerint az 57. §. esetében egyeztető-bizottságok, vagy munkatanácsok tartoznak müködni. Mi nekünk már Magyarországon ezekkel az egyeztetésekkel tapasztalataink vannak, mert a régi törvények idejében aratáskor mindig, mikor a differencziák felmerültek, egyezkedési tárgyalások folytak, és azt találtuk, hogy ezek az egyezkedési tárgyalások képtelen helyzetre vezetnek. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Minden felett lehet egyezkedni; lehet a munkabér felett egyezkedni annak idején, lehet egyezkedni a felett, hogy egy cseléd belépjen-e a szolgálatba vagy nem, de a szerződés érvénye felett egyezkedni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Épen azért alkottuk az 1898. évi II. t.-czikket is, hogy aratás idejében ne kerüljön a sor ilyen egyezkedésekre, a melyek a helyzetet teljesen lehetetlenné tették és elmérgesitették. Ennélfogva visszatérni arra a régi szuperált álláspontra, hogy a szerződés érvénye felett abban a pillanatban, a mikor sürgős és döntő az ügy és a mikor hirtelen kell végezni, hogy akkor ilyen egyeztetési tárgyalások folytattassanak: abba én bele nem mehetek, és a mibe belemenni nem akarok, arra kötelezettséget sem vállalhatok. *(Helyeslés.)*

Ez az egyik. A másik Nagy György t. képviselőtársam inditványa, a mely szerint a cselédeket általában az 57. §. intézkedése alól kivétetni óhajtja. Nem volna helyes és nem volna méltányos, mert az 57. §. czélját illuzóriussá tenné. Egy erős megkülönböztetés a résztvevő cselédek közt egyfelől s másfelől az izgatók közt. Az izgatók sokkal sulyosabban vannak büntetve, a cselédek büntetését, a mennyire méltányosan lehetett, mérsékelni és leszállitani iparkodtam.

Mindezek után, miután e szakasz a törvényjavaslat egyik sarkköve, a melytől a kormány el nem tekinthet, kérem, hogy azt gr. Thorotzkai Miklós módositásával együtt változatlanul méltóztassék elfogadni. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Elnök: A munkásügyi bizottság előadóját illeti a szó.

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: T. ház! Én ugy vettem észre, hogy azok az urak, a kik e szakasz intézkedései ellen felszólaltak, egy tévedést közösen követtek el, hogy t. i. a sztrájk jogosultságát vitatták és kiindultak az ipari munkásokból, azután áttértek a mezőgazdasági munkásokra, de nem vették észre, hogy itt tulajdonképen a cselédekről van szó, a kikre tehát nem hozható fel az, a mi felhozható az ipari és mezőgazdasági esetlegesen rövidebb időre szerződött munkásoknál, hogy ezeknek talán a megélhetése sincsen tökéletesen biztositva, mert ez itt teljesen ki van zárva, hiszen a cselédeknek egész évre szóló szerződése van, mely nekik a megélhetést többé-kevésbbé biztositja.

Továbbá azt a hibát is elkövették — és ebben a tekintetben az én szerény véleményem szerint Mezőfi Vilmos képviselő ur ment legmesszebbre, — hogy azokat a büntetéseket, a melyek itt fakultative vannak felvéve, hogy t. i. tiz napig terjedhető elzárás és 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sujtható bizonyos esetekben a cseléd, hogy ezt ők ugy vették, hogy minden esetben kiszabatnék ez a büntetés, holott az eljáró hatóság fogja megállapitani, hogy a büntetendő cselekmény kritériumai fenforognak-e és a hol fenn nem forognak, ott az eljáró hatóság büntetést kiszabni egyáltalán nem fog.

A mi Giesswein Sándor képviselő urnak azt a kijelentését illeti, mintha volnának nagyon sokan ebben a képviselőházban, a kik azt vélik, hogy az 57. §. erejével a munkabérkövetelések emelkedését meg lehet gátolni, ebben a nézetben nem osztozhatom. Én a munkabérek helyes, és mondjuk progressziv emelkedését örvendetesnek tartom nem csupán a munkások és cselédek, de az egész közgazdaság érdekében; de meg kell adnunk azt a lehetőséget, hogy ezek az emelkedések a gazda rovására ne történjenek. Ma, t. képviselőház, a helyzet az, hogy a magyar gazda az ő cselédjeivel és munkásaival meglehetős szerényen teritett asztal mellett ül. Akkora az asztal mellett ülők étvágya, hogy az, a mi az asztalra kerül, nekik nem elég. Ha arról gondoskodunk a jövőben, hogy böven legyen az az asztal teritve, hogy a magyar mezőgazdaság böven ontsa munkájának jövedelmezőségét, akkor meg vagyok győződve, hogy sem sztrájkok nem lesznek, sem pedig nem lesz elégedetlenség abban a formában és mértékben, a mint az ma mutatkozik. Ez tulajdonképen a helyzet egyetlen gyökeres és igazi orvoslása.

A mi illeti Nagy György képviselő urnak azt a megjegyzését, hogy tévesen hivatkoztam volna az angol törvényre, ezt vissza kell utasitanom. Ő, ugy gondolom, 1899-ből . . .

Nagy György: 1896-ból!

Bernát István, a munkásügyi bizottság előadója: . . . 1896-ból eredő törvényre hivatkozik és a békéltető-bizottságokra vonatkozó eljárást idézi. Én ezt a kérdést nem is érintettem. Én azt érintettem, hogy az 1875-iki Conspiracy Act-ben husz fontig terjedhető pénzbüntetéssel,

illetőleg három hóig terjedhető fegyházzal büntetendő az, a ki bizonyos esetekben a szerződést megszegi, illetőleg sztrájkba lép. Ez a kérdés. S ebben tulajdonkép ellentét közöttünk nincsen, de én másra vonatkozólag mondottam azt, a mit mondottam, és másra mondotta Nagy György képviselő ur.

A mi Pető Sándor képviselő urnak azt a megokolását illeti, hogy a mezőgazdasági statisztikai adatok szerint Magyarországon csak három járásban mutatkozott sztrájkok miatt munkáshiány, én nem tudom megérteni, hogyan lehet ezt argumentumul felhozni ezen szakasznak intézkedései ellen. Hiszen kérem, ha nincsen is szó ténylegesen beálló munkáshiányról, azért sztrájkok lehetnek és azért kénytelen lehet az a gazda olyan feltételek mellett szerződni az ő cselédeivel és munkásaival, a mely feltételek rá nézve és a gazdaság vitelére nézve veszthozók.

Egyébiránt legyen szabad szavaimnak befejezéseként örömömet kijelentenem azon ténynyel szemben, hogy ugy Mezőfi, mint Pető képviselő urak és Bródy Ernő kollégájuk akkor, a mikor valami nagyot, imponálót és szépet akarnak nekünk felmutatni, kénytelenek visszanyulni az általuk sötétnek nevezett, nem ugyan közép-, de jobbágykorba, czitálják Wesselényit és másokat, és ezáltal olyan ideálokat akarnak elibénk állitani, a melyeket mi szivesen fogadunk el, a mely ideálok azonban az ő munkásságukba és életirányukba abszolute nem illenek bele. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Ezeket voltam bátor megjegyezni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: A földmivelésügyi bizottság előadója nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Elsősorban kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 57. §-nak meg nem támadott részét változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház az 57. §-nak meg nem támadott részét változatlanul elfogadja a munkásügyi bizottság szövegezése szerint.

Most már az 57. §. második pontjával szemben Nagy György képviselő ur ellenindítványt nyujtott be, és ugyanezen második ponthoz gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositásokat nyujtott be. Először az eredeti szöveggel szembe fogom állitani Nagy György képviselő ur ellenindítványát, és a mennyiben méltóztatnak az eredeti szöveget elfogadni, akkor fel fogom tenni a kérdést gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositására nézve. Ha pedig nem méltóztatnak elfogadni az eredeti szöveget, akkor Nagy György képviselő urnak az ellenindítványát fogom elfogadottnak kijelenteni és egyszersmind ki fogom jelenteni azt is, hogy gr. Thorotzkai Miklós képviselő urnak a módositásai, melyeket az eredeti szöveg második pontjához benyujtott, elesnek. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak a kérdés ilyetén feltételébe belenyugodni? *(Felkiáltások: Igen!)*

Kérdem tehát a t. házat: méltóztatik-e az 57. §. 2. pontját változatlanul elfogadni a munkásügyi bizottság szövegezése szerint, szemben Nagy György képviselő ur ellenindítványával, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik változatlanul fogadják el a második pontot, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a képviselőház a második pontot elfogadja és ennélfogva Nagy György képviselő urnak ellenindítványa elesik.

Most fel fogom tenni a kérdést gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositásaira. Ő a 2. ponthoz három módositást hozott javaslatba. Azt hiszem, legczélszerűbb lesz, ha módositásait egyenként fogom szavazás alá bocsátani. *(Helyeslés.)*

Nevezetesen az első módositása az, hogy a 2. pont harmadik sorában a »cselédet« szó után felveendő: »azért, mert elszerződött, vagy elszegődni akart«.

Kérdem a t. házat, méltóztatik a 2. pontot az eredeti szövegben elfogadni, szemben gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Felkiáltások. Nem!)*

Kérem azokat a kik változatlanul fogadják el az eredeti szöveget, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség.

Kijelentem ennélfogva, hogy a képviselőház az eredeti szöveget elfogadja gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositásával.

Most már következik gr. Thorotzkai Miklós képviselő urnak másik módositása, melyben azt javasolja, hogy a 2. pont negyedik sorában »bántalmazza« szó után felveendő: »fenyegeti«.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az eredeti szöveget, szemben gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositásával elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a képviselőház az eredeti szöveget gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositásával fogadta el.

A harmadik módositás most már az, hogy a hatodik és hetedik sorban e szavak: »ilyen összebeszélésnek előmozditójává és részesévé válik, nemkülönben a ki« hagyassanak ki, ennek helyébe pedig tétessenek e szavak: »összebeszélés folytán«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az eredeti szöveget elfogadni, szemben gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a szakaszt változatlanul fogadják el, szemben gr. Thorotzkai Miklós módositásával, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennélfogva kijelentem, hogy a képviselőház elfogadja gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositását.

Ugyanehhez a szakaszhoz Giesswein Sándor képviselő ur határozati javaslatot nyujtott be. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Giesswein Sándor képviselő urnak határozati javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a határozati javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Ennélfogva kijelentem, hogy a képviselőház Giesswein Sándor képviselő ur határozati javaslatát nem fogadja el.

Következik az 58. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 58. §-t).*

Elnök: Az előadó urak nem kívánnak szólni. Ki következik szólásra?

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: Nem kívánok szólni.

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 58. §-t a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 59. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa az 59. §-t).*

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: Nem kívánok szólni.

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 59. §-t a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 60. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 60. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 60. §-t a munkásügyi bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 61. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 61. §-t).*

Elnök: Az előadó urak nem kívánnak szólni.

Egry Béla jegyző: Hammersberg László!

Hammersberg László: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A törvényjavaslat ezen szakasza taxative sorolja fel azon szakaszokat, a melyek esetében a bennük foglalt rendelkezésekbe ütköző cselekmények vagy mulasztások miatt hivatalból van helye az eljárásnak, valamint azon szakaszokat, a melyek alá tartozó esetek fenforgása esetén csak a sértett fél panaszára van helye a hatóság előtti eljárásnak.

Azt gondolom, hogy e rendelkezések azon alapelvből indulnak ki, hogy ott, a hol közérdek, az általános humanitás, a jogrend vagy a közerkölcsiség érdeke forog szóban, ott legyen joga a hatóságnak beavatkozni és hivatalból észlelni a kihágásokat, mulasztásokat vagy cselekményeket; olyan esetekben pedig, a melyek csak az illető egyénnek magánérdekét érintik, az illető magánegyén panaszára legyen helye a hatóság előtti eljárásnak.

Talán több olyan rendelkezése is van a törvényjavaslat eddig letárgyalt részeinek, melyben igazán nincsen a közérdek veszélyeztetve, hanem csak a magánérdek, melyekben tehát nem volna hivatalból való eljárásnak helye, hanem csakis a magánfél panaszára lehetne azt meginditani. Azt gondolom azonban, hogy a legtöbb inkonvenienczia abból származnék, ha a 22. §-nak, vagyis a betegápolásról és gyógyitásról szóló szakasznak rendelkezéseit is azok közé soroznók, a mely rendelkezésekbe ütköző cselekmények vagy mulasztások miatt a hatóságnak joga legyen hivatalból beleavatkozhatni a cseléd és gazda közötti viszonyba.

Ha a hatóságnak megadnók ezt a jogot, ez mende-mondák, pletykák, vagy Isten tudja mi alapján zaklatásokra vezethetne. Másrészt pedig a cselédnek, a ki a betegápolást illetőleg sértve érzi magát jogaiban, a ki ugy véli, hogy a gazda e részben nem teljesitette vele szemben kötelességeit, módjában legyen panaszra menni és a hatóság segélyét igénybe venni. De nézetem szerint túllőnénk a czélon azzal, hogy a hatóság hivatalból is beavatkozhassék az ilyen ügyekbe.

Ezért azt a módositást vagyok bátor javasolni, hogy a szakasz első sorából ezen szám: »28« hagyassék ki. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Egry Béla jegyző: Okolicsányi László!

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos!

Okolicsányi László: T. képviselőház!... *(Zaj.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, Mezőfi Vilmos képviselő urat illeti előbb a szó.

Mezőfi Vilmos: T. ház! Mindenekelőtt jelzem, hogy az előttem szólott t. képviselőtársamnak módositványát nem fogadhatom el. Ha azonban a ház azt elfogadná és kivenné ezt a hivatalból üldözendő cselekmények sorából, magánérdeknek deklarálván azt, akkor nekem is volna egy hasonló kérésem az igen t. földmivelésügyi miniszter urhoz. *(Halljuk!)* Az t. i., hogy az 57. §. második pontjából azokat a szavakat, a melyeket a földmivelésügyi bizottság szúrt be a szakasz rendelkezésébe, szintén méltóztassék kihagyni.

Én ugyanis azzal, a mit Hammersberg László a köz- és magánérdekről elmondott, teljesen egyetértek, ahhoz hozzájárulok, de az 57. §. második pontjában én nem köz-, hanem magánérdeket látok. *(Ellenmondások balfelől.)* Mert magánérdeke a gazdának, hogy ha a cselédei elégedetlenkednek, sztrájkolnak, ő jelentse ezt be a szolgabirónál és követelje azokra nézve a törvényben megszabott eljárást és büntetést.

Ha tehát a Hammersberg László t. képviselőtársam inditványát, a mely a gazdákra nézve előnyös, a cselédekre nézve pedig rossz, el méltóztatnak fogadni, akkor legalább tessék a cselédek javára is kihagyni azt, a mit a föld-

mivelésügyi bizottság szurt be, vagyis hogy a sztrájkmozgalmat csak a gazda feljelentésére lehessen a hatóság elé vinni. *(Zaj.)*

Módositásom ugy hangzik, hogy a szakasz második sorából e szavak: »az 57. §. második pontjában« hagyassanak ki, vagyis az eredeti szöveg állittassék helyre, szemben a földmivelésügyi bizottság szövegével.

Elnök: Ki következik?

Egry Béla jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: T. képviselőház! Ugy Hammersberg László t. barátommal, valamint Mezőfi Vilmos t. képviselőtársammal is tökéletesen egyetértek abban, hogy a hivatalból való eljárásnak csak akkor szabad helyt adni, ha valóban közérdek van veszélyeztetve. A mikor azonban kizárólag a gazda és a cseléd közötti, egészen magántermészetű érdekekről van szó, akkor hatósági beavatkozást engedélyezni, hivatalból való eljárásnak helyt adni, csakugyan nem volna helyes.

Mondhatom, nem szivesen látnám, ha épen a jelenlegi többség, a mely a multban olyan gyakran és igen kellemetlenül érezte azokat a törvény keretein belül mozgó szekaturákat, a melyeket a szolgabirák *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* és egyáltalában a közigazgatási hatóságok a vidék lakosságával szemben akár politikai okokból, akár bizonyos személyes indokok által vezettetve, alkalmaztak, ha most ez a többség iktatná törvénybe és megállapitaná a kihágásoknak egy olyan egész sorozatát, a melyekkel azután a hatóság tetszése szerint ugy agyon vexálhatja a gazdaközönséget, a hogy neki tetszik. *(Ugy van!)*

Ha ezen eseteket, a melyek e szakaszban fel vannak sorolva, egyenként vizsgálat tárgyává teszem, elismerem a közérdek fenforgását például a 3. §. esetében, a mely arról szól, hogy 12 éven aluli cselédet megfogadni nem szabad. Igenis, itt közérdek forog fenn.

A 6. §. esetében is elismerem a közérdek fenforgását, a mely a cselédkönyvek átvételéről szól. Ezáltal biztosittatik az, hogy a cselédkönyvek kezelése, használata rendes módon folyik, ugy, a mint a törvény kivánja és a cselédkönyvnek használata nemcsak a gazdának érdekében áll, a ki megfogadja a cselédet, de annak is, a ki jövőben meg akar maradni, mert a cselédkönyv annak a cselédnek egész multját, élete folyását igazolja.

Elfogadom a 7. §-nál is, a mely megtiltja, hogy bizonytalan időre köttessék le valamely cseléd szabadsága, tehát bizonytalan időre szóljon a cseléd szerződése.

Elfogadom a 8. §-nál, a mely az ugynevezett robotot tilalmazza.

Elfogadom a 9. §-nál, mert itt is a közérdeket látom megvédve, a mely azokról a bizonyos jancsibankókról szól, *(Helyeslés.)* a járandóságoknak előre való eladásáról.

A 10. §-ban is közérdeket látok megvédve, a mely a gazdánál való vásárlás vagy bizonyos czégnél való nem vásárlás kikötésének tilalmazását mondja ki.

A törvényjavaslatnak e felsorolt szakaszai mind olyan esetekre vonatkoznak, melyekben ilyen kikötések folytán a törvény szerint a szolgálati szerződés érvénytelenné válik.

A közérdek fenforgását látom általánosan kulturai szempontból a 29. §-ban is, a mely a gazdának kötelességévé teszi a cseléd gyermekeinek iskoláztatását. Tehát a 29. §-ra való hivatkozást fentartandónak vélem.

Továbbá közérdek szempontjából a 34. §-t is meg tudnám védeni, a mely a cselédnek kamattal, váltóval való kiuzsorázása ellen szól, talán oly viszonyok közt, a mikor a cseléd nagyon megszorult anyagi helyzetben hajlandó volna magát minden ilyen sulyos feltételnek, kamatnak, váltónak alávetni. Ebben az esetben az a cseléd nem volna képes a saját megvédéséről gondoskodni. Itt tehát helyet engedek a hivatalból való eljárásnak és büntetésnek.

Továbbá közérdek fenforgását látom az 51. §-ban is, a mely a cselédkönyvek kitöltéséről szól. De bocsánatot kérek, ha a cselédkönyv kitöltésére vonatkozó szakaszt itt felveszszük, akkor ellenmondás van magában a törvényben. Mert az 51. §. azt mondja, hogy ha a bejegyzés nem mond igazat, a hatóság azt kiigazitja a cseléd panaszára meginditott eljárás eredményéhez képest. Ennek következtében itt tulajdonképen mégis csak a cseléd panaszára van helye az eljárásnak, és ennek következtében az 51. §-t el kell ejteni. *(Mozgás.)*

De az 52. §. a minősitésre vonatkozik, ott a hatóság hivatalból obszerválhatja, hogy a gazda helytelen minősitést irt be a cselédkönyvbe, a mi nézetem szerint nem helyesen, de a törvényjavaslat által tilalmazva van. Ily esetben tehát megindithatja hivatalból az eljárást. Az 52. §-ban tehát még szintén látom a közérdeket fenforogni.

A legnagyobb közérdeket látom azonban fenforogni abban a szakaszban, a melyben Mezőfi t. képviselőtársam nem akarja azt látni. De én azt a tapasztalatot szereztem mindenféle sztrájkügyben, hogy a sztrájkoknak rendezése rendszerint nem válik azoknak a felizgatott munkásoknak sem hasznára. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Nagyon sok olyan embert láttam én, a ki kenyerét vesztette a sztrájk miatt és hosszu időkön át a legnagyobb nyomoruságnak volt kitéve azért, mert egyszer akarata ellenére sztrájkolt. Épen ez az, a miben iszonyu lelkiismeretlenség nyilatkozik meg azok részéről, a kik ezeket a sztrájkokat rendezik, a munkásokat felizgatják, őket ilyen módon munkától és kenyértől megfosztják, és mikor bajba jutnak, a faképnél hagyják. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ezek ellenében is közérdekből meg kell védel-

mezni nemcsak a gazdát, hanem a cselédeket is. Épen ezért az 57. §. második pontjára és az 58. §. *a)* és *b)* pontjára való hivatkozást a szakaszban benthagyandónak vélem. *(Helyeslés balfelől.)*

Ellenben a többi szakaszok, a melyekre itt hivatkozás történik, tökéletesen a cseléd s a gazda közti magánérdekekre vonatkoznak, és ha ezekben helyt adunk a hivatalból való beavatkozásnak, akkor a szekaturáknak egészen nyilt utat készitünk elő, és pedig olyan esetekben is, mikor nem is ellenőrizhető és pontosan meg sem határozható, hogy csakugyan forog-e fenn kihágás vagy nem, mikor maga a sértett fél nem is panaszol. Ilyen az 5. §., a mely a szerződésnek, a bérlevélnek irásban való kiadását foglalja magában. Hiszen ez nincs is kötelezőleg kimondva a törvényjavaslatban, csak a cseléd kivánságára kell irásban kiadni a bérlevelet. Ha tehát a cseléd nem kivánja azt a bérlevelet, akkor miért adjunk bárkinek is jogot arra, hogy kihágási eljárást indithasson? Ilyen a 13. §., a mely a cseléd befogadására vonatkozik. Ilyen a 24. §., a mely az élelmezésre vonatkozik, a mi teljesen ellenőrizhetetlen. Hiszen lehetséges, hogy a cseléd megeszik olyan ételt, a mit más ember a világért sem tudna megenni. De ha ő megeszi, ha jóllakik vele, ha meg van elégedve vele, miért adjunk akkor bárki másnak beavatkozási jogot egy ilyen tökéletesen belső és magántermészetü kérdésben?

Ilyennek tartom azt is, a mit Hammersberg László barátom felhozott, a gyógykezeltetés ügyét. Ilyennek tartom továbbá a munkasziinetre vonatkozó 30. §-t is, valamint a 33. §-t, a mely a dorgálásról szól, és a mely a tegnap elfogadott Návay-féle módositással iktattatik most be a törvényjavaslatba.

A büntetőtörvénykönyv maga csakis a sértett fél inditványára ad helyet a bünvádi eljárásnak becsületsértés és rágalmazás esetében. Már most itt, a gazda és a cseléd közötti viszonyban egy esetleges becsületsértés esetén hivatalból, vagy egy teljesen érdekeletlen harmadik személy feljelentésére lehessen kihágási eljárást meginditani, azért, mert az a gazda esetleges dorgálásában bizonyos határon túl ment. Azt hiszem, ez is oly eset, hogy ha magának a sértett félnek nincs panasza, senki másnak nem lehet köze hozzá.

Ide tartozik a 35. §. is, a melyre való hivatkozásnak itt azért sem lehet helye, mert a 35. §-ban arról van szó, hogy a mikor a gazda a leszámoláskor a cseléd által okozott kárt érvényesiti, vagyis azt beszámitja a cseléd követelésébe, akkor az illetékes hatóság előtt köteles a gazda követelésének megállapitása végett az eljárást meginditani. Ezen 35. §., ugy tudom, azzal a módositással fogadtatott el, hogy a gazda csak azon esetben köteles a hatóság előtt megállapittatni követelését, ha ezt a cseléd kivánja. Ennek következtében nincs helye többé a 61. §-ban a 35. §-ra való hivatkozásnak, mert ha a cseléd nem kivánja a hatóság előtt megállapittatni, hivatalból nem lehet a gazda ellen e miatt a kihágási eljárást meginditani.

Továbbá a 41. §., a mely arról szól, hogy ha a cseléd meghal, a gazda köteles az ő családját még egy hónapig lakással és egy hónapra való járandósággal ellátni. Azt hiszem, ez is olyan rendelkezése a törvénynek, a melynek megtartására maga a sértett fél kötelezheti a gazdát, ezek egészen magántermészetü követelések, ez joga a hátramaradottaknak, és nem lehet helye ebben az esetben a hivatalból való eljárásnak.

Epen igy csak magánpanaszra üldözhetőnek tartom a cselédkönyv hamis kitöltését is, vagyis az 51. §-ban foglalt kihágást, melyről előbb szóltam, a melyről az 51. §. kimondja, hogy csak a cseléd panaszára meginditott eljárás alapján van helye a kiigazitásnak.

Végre az 53. §., mely a szolgálati bizonyitványra vonatkozik, szintén olyan, a mely semmiféle közérdeket nem érint. Ha ez a bizonyitvány oly természetü, hogy azt a cseléd magára nézve sérelmesnek találja, akkor ő maga tegyen panaszt e miatt; ez is tehát csak a sértett fél inditványára volna üldözhető.

Ennélfogva én annak az elvnek, a melyet előttem Hammersberg barátom és Mezőfi képviselő ur kifejtettek, hogy csak közérdekből legyen megengedhető bizonyos esetekben a hivatalból való eljárás, konzekvens keresztülvitelét óhajtanám elérni azáltal, hogy a 61. §-ban a hivatkozás az 5., 13., 24., 28., 30., 33., 35., 41., 51. és 53. szakaszokra töröltessék, vagyis hagyassék ki. Ajánlom ezen módositást elfogadásra.

Elnök: Szólásra ki következik?

Egry Béla jegyző: Gr. Thorotzkai Miklós!

Gr. Thorotzkai Miklós: T. ház! Én épen ellenkező helyzetben vagyok, mint előttem felszólalt két t. képviselőtársam, mert én nem törölni akarnék azokból az esetekből, a melyekben a 61. §. szerint hivatalból üldözendő a kihágás, hanem arra kérném a t. házat, méltóztassék ezt a jegyzéket még egy ponttal megtoldani. Ugyanis kimaradt, szerintem helytelenül, azok közül az esetek közül, a melyeknek fenforgásánál a kihágás hivatalból üldözendő, az 58. §. *c)* pontja, t. i. az az eset, mikor a gyermekcseléddel kegyetlenkedik a gazda. Én azt hiszem, hogy ha mi humánusak akarunk lenni, azt az esetet, mikor a gyermekkel kegyetlenkedik a gazda, elsősorban kell hogy hivatalból üldözendő cselekménynek minősitsük, *(Helyeslés.)* mert nem lehet a gyermekre bizni, hogy a hatósághoz szaladjon és igazát keresse. *(Helyeslés.)*

Kérem ennélfogva a t. házat, méltóztassék a következő módositványomat elfogadni: »A 61. §. harmadik sorában az »*a)* és *b)* pontjaiban«

szavak törlendők; a második sor végére ellenben »58. §.« helyett »58. §-ban« teendő. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni . . .

Hammersberg László *(szólásra jelentkezik)*.

Elnök: Milyen czimen kiván a képviselő ur szólni?

Hammersberg László: Kijelenteni kivánom, hogy visszavonom módositásomat, miután az benne van Okolicsányi László módositványában.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

Gr. Thorotzkai Miklós: Én magamévá teszem Hammersberg László inditványát. *(Helyeslés.)*

Elnök: Joga van a képviselő urnak.

Az előadó urak nem kivánnak szólni.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Előrebocsátom, hogy gr. Thorotzkai képviselő urnak azon inditványát, mely szerint a gyermekcseléddel való kegyetlenkedés esetére is kiterjesztessék a hivatalból való üldözés rendelkezése, elfogadom; *(Helyeslés.)* nemkülönben elfogadom azt az inditványt is, a melyet Hammersberg László képviselőtársam neve alatt óhajtottam volna elfogadni, de miután ő azt visszavonta, és gr. Thorotzkai Miklós képviselőtársam tette magáévá, ennélfogva gr. Thorotzkai inditványát vagyok kénytelen elfogadni.

Mezőfi t. képviselőtársamnak azt az inditványát, hogy az 57. §. II. pontját töröljük ki innét, elfogadhatónak nem tartom, és pedig azon okból, mert gyakran megtörténik ilyen szerződésszegések esetén, hogy a gazdával szemben olyan terrorizmust gyakorolnak, pl. felgyujtással fenyegetik, hogy egy gyengébb lelkületü ember képtelen arra, hogy a feljelentést megtegye. Ilyen esetekre is kell gondolni, és azért a törvényjavaslat azon intézkedéséhez, hogy az 57. §. II. pontjában körülirt esetekre nézve is hivatalból való eljárásnak legyen helye, mindenképen ragaszkodnunk kell.

Okolicsányi László t. képviselőtársamnak pedig megjegyzem, hogy ha már az 57. §. II. pontjához, mint egy lényeges rendelkezéshez ragaszkodunk, hogy t. i. hivatalbóli eljárásnak legyen helye a gazda érdekében, akkor ne méltóztassék bolygatni azon szakaszokat, a melyek viszont a cselédek érdekében vétettek fel. *(Helyeslés.)*

Ezen ügyet mi alaposan megtárgyaltuk — azon előzetes tárgyalásokban t. képviselőtársam, Okolicsányi is résztvett — egyenként, szakaszonként határoztunk a közös értekezleten ezen kérdések felett és a hogy ez a szakasz szövegezve van, az azon megállapodásoknak eredménye. Az a cseléd sokszor igazán nagyon függő helyzetben van és akkor aztán pl. éjjeli nyugvás, rossz élelmezés, a vasárnapi szünet megsértése esetén ne legyen hivatalbóli eljárásnak helye? Ez ellenkeznék azon humánus szellemmel, a mely a törvényjavaslatot vezeti és a melyet mindenképen szem előtt tartani kivánunk. *(Helyeslés.)*

Ennélfogva kérem, hogy Okolicsányi László t. képviselőtársam módositásától eltekinteni méltóztassék. *(Helyeslés)*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kovács Ernő: Kérem a határozatképesség megállapitását. *(Mozgás és zaj.)*

Elnök: A képviselő ur kivánja a határozatképesség konstatálását. Ezt tehát a házszabályok értelmében elrendelem és felkérem a jegyző urakat, méltóztassanak a képviselő urakat összeszámlálni.

Kérem Egry Béla és Darányi Ferencz jegyző urakat, hogy a jelenlévő képviselőket együttesen összeolvasni méltóztassanak. *(Egry Béla és Darányi Ferencz jegyzők összeszámlálják a jelenlévőket.)*

A jegyző urak jelentése szerint csak 94-en vannak jelen. *(Felkiáltások: Jöttek még be!)* Ennélfogva az ülést egy negyed órára felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Felkérem Egry Béla és Darányi Ferencz jegyző urakat, hogy sziveskedjenek a képviselő urakat megszámlálni.

Kovács Ernő: Nem kivánom a megszámláltatást. *(Zaj.)*

Elnök: Nem értem. Mit nem kiván a képviselő ur?

Kovács Ernő: Nem kivánom már a határozatképesség megállapitását.

Elnök: A 61. §-hoz több módositás nyujtatott be. Elsősorban arra fogom feltenni a kérdést, hogy méltóztatik-e a 61. §-t változatlanul elfogadni? Ha nem méltóztatnak változatlanul elfogadni a 61. §-t, akkor egyenkint fogom feltenni a kérdést a beadott módositásokra vonatkozólag. *(Helyeslés.)*

Kérdem a t. házat: hogy méltóztatik-e a 61. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem méltóztatnak a 61. §-t változatlanul elfogadni, akkor most már felteszem a kérdéseket az egyes benyujtott módositásokra nézve. *(Halljuk!)*

Azt hiszem, leghelyesebb lesz, hogy ha először Hammersberg László, illetőleg most már gr. Thorotzkai Miklós képviselő urnak azon módositására nézve teszem fel a kérdést, hogy a 61. §. első sorából hagyassék ki ez a szám: 28. Kérdem a t. házat: méltóztatnak-e ezen módositást elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház ezen módositást elfogadta.

Okolicsányi László képviselő ur a 28-on kivül ki akarja még hagyatni az 5., 13., 24., 30., 33., 41., 51. és 53. számokat. Kérdem a t. képviselőházat: méltóztatik-e Okolicsányi László képviselő urnak ezt a módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház Okolicsányi képviselő urnak módositását nem fogadja el.

Következik Mezőfi Vilmos képviselő urnak az a módositása, hogy a 61. § második sorából ezek a szavak: »az 57. §. II. pontjában« hagyassanak ki. Kérdem a t. képviselőházat: méltóztatik-e Mezőfi Vilmos képviselő urnak ezt a módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kijelentem, hogy a képviselőház Mezőfi Vilmos képviselő ur módositását nem fogadja el.

Hátra van még gr. Thorotzkai Miklós képviselő urnak módositása, a mely azt czélozza, hogy a harmadik sorból az »*a)* és *b)* pontjaiban« hagyassék ki és az »58. §.« helyett tétessék: »58. §-ban«. Kérdem a t. képviselőházat: méltóztatik-e gr. Thorotzkai Miklós képviselő urnak ezt a módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem ennélfogva, hogy gr. Thorotzkai Miklós képviselő ur módositása elfogadtatik.

Következik a 62. §.

Egry Béla jegyző *(olvassa a 62. §-t).*

Elnök: Az előadó urak nem kivánván szólni, ki következik?

Egry Béla jegyző: Mérey Lajos!

Mérey Lajos: T. képviselőház! Ezen szakaszhoz módositványt ajánlok a t. ház figyelmébe, a melynek czélja az, hogy a jelen törvényjavaslatban meghatározott, legsürübben csak az illető egyénekre nézve érdekes, különben pedig fontossággal nem biró viták, peres ügyek ne legyenek a végtelenségig felebbezhetők olyan esetben, mikor a két alsófoku hatóság egybehangzóan itélkezett. Törvényhozásunkban tudvalévőleg külön törvényt hoztunk arra, hogy a kisebb ügyekben, és pedig ugy a polgáriakban, mint a bünvádiakban két egybehangzó határozat ellen további felebbezésnek helye ne legyen. Ezen törvényjavaslat szerint azonban, ha itt a 62. §-ban erről intézkedés nem történnék, az a lehetőség maradna fenn, hogy a legkisebb dologban a miniszterig lehetne felebbezni.

Legyen szabad egy példával, hogy ugy mondjam, ad absurdum vinnem e lehetőséget. *(Halljuk!)* E törvény szerint, ha az eddig elfogadott szakaszok életbelépnek, előfordulhat az a kérdés, hogy egy lakásban, a melybe egy cselédnek be, vagy a melyből ki kell vonulnia, van-e ragadós betegség vagy sem; hogy valamely szolga, cseléd szolgálatképtelen-e vagy sem; hogy a bért a gazda a törvényben előirt mennyiségben és minőségben kiszolgáltatta-e vagy nem, hogy a cseléd valamely rovott előéletü vagy büntetendő cselekményt elkövetett egyént vagy köztudomás szerint csirkefogót, tolvajt jogosultan vagy jogtalanul fogadott-e be a lakásba, a gazda tilalma ellenére vagy nem; hogy a gazda elég időt adott-e a cselédnek az éjjeli nyugvásra; hogy kapott-e a nem lakásba befogadott, mondjuk, ostoros legény elegendő élelmezést; hogy a gazda adott-e elegendő szegődményes földet: nem kevesebb-e az egy pár négyszögöllel; adott-e neki elég tüzifát vagy pl. a tegnap vitatott 33. §. esetében fenforog-e a becsületsértés vagy sem; hogy túllépte-e a gazda a dorgálási határt, vagy hogy egyhavi felmondás eseteiben vajjon az a cseléd engedély nélkül távozott-e el; vagy ivásnak adta-e magát; vagy hogy a felmondás nélküli elbocsátások esetében vajjon vigyázatlanul járt-e el a cseléd, vagy rosszra csábitott-e valakit a szolgálatadó családjából?

Mindezen esetekben, t. képviselőház, a mostani szövegezés szerint a miniszterig lehetne felebbezni. Akár a sommás eljárásban, akár a bünvádi eljárásban tudjuk, hogy bizony nem ilyen csekély jelentőségü, hanem sokkal fontosabb ügyekben is korlátozta már a törvényhozás a felebbezés jogát. Én tehát azt hiszem, hogy ezen esetek mind olyanok, a melyek nem érdemlik meg, hogy három hatóság foglalkozzék velük két egybehangzó alsófoku határozat esetén.

A törvény egyetlen esetét azonban kivenném ez alól; ez a most megszavazott 57. §., a mely a sztrájkra való izgatásról szól, a mely szakasz tudvalevőleg az 1898 : II. törvényczikk 65. §-ának alkalmazásával fogadtatott el és a mely lehetőséget enged arra nézve, hogy valakit a szolgabiró személyes szabadságától megfoszszon és azonnal becsükathasson, mielőtt még jogerős itélete volna hozzá.

Az ilyen esetben csakugyan meg kell engednünk, hogy a felebbezés a miniszterig történhessék; de a többi esetet olyannak tartom, a melyekre nyugodt lélekkel kimondhatja a képviselőház, hogy két egybehangzó határozat esetén további felebbezésnek helyé ne legyen.

Igaz ugyan, hogy e javaslat 64. §-a szerint az eljárási szabályokat a földmivelésügyi miniszter a belügyi és az igazságügyminiszterrel egyetértve rendeletben állapitván meg, hallottam azt az ellenvetést, hogy hiszen majd a miniszter ezt, hogy két egybehangzó határozat ellen mely esetekben ne lehessen felebbezni, rendeletben is megállapithatja; de én a miniszternek ezt a jogot nem vagyok hajlandó megadni, nemcsak azért, mert hiszen ha az egyik miniszter rendeletben ezt elrendeli, akkor a másik miniszter egy pár év, egy pár hónap mulva meg is változtathatja, de nem adom meg a jogot különösen azért, mert hogy ha polgári

ügyekben az 1893:XVIII. t.-czikk szerint, bünvádi ügyekben pedig az uj bünvádi perrendtartás szerint, sőt, tovább megyek, már az 1907-ben hozott és szentesitett törvények szerint is a törvény szövegében kifejezetten benn van ez, nem látom okát, hogy épen a cseléd-törvényből miért hagyjuk ki?

Ettől az indoktól vezérelve a következő módositvány elfogadását mély tisztelettel ajánlom és kérem: *(Halljuk! Halljuk!)*

»Mondja ki a képviselőház, a 62. §-ban uj bekezdés gyanánt, hogy a másodfoku hatóságnak az elsőfoku hatóság határozatát helybenhagyó határozata ellen, további felebbezésnek az 57. §. 2. pontjába ütköző esetek — ezek a sztrájkra izgató esetek — kivételével, helye nincs.« *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Egry Béla jegyző: Návay Lajos!

Návay Lajos: T. ház! Örvendek, hogy előttem szólott t. képviselőtársammal általában egyetértek a fórum-rendszerre vonatkozólag, azonban azt hiszem, hogy némi tekintetben félreértés áll fenn magyarázatában. Nevezetesen az 1901: XX. t.-cz., a mely a közigazgatási eljárás egyszerüsitéséről intézkedik, már magában foglalja, hogy közigazgatási ügyekben két egybehangzó határozat ellen felebbezésnek helye nincs. Tehát azokban az ügyekben, a melyek a cseléd és gazda jogviszonyának megállapitására vonatkoznak, két egybehangzó határozattal szemben további felebbezésnek igy sem lehet helye, és ez a paragrafus nem is kontemplálja, hogy ebben a tekintetben kivételt statuáljon általános, szentesitett és érvényben levő törvénynyel szemben.

A kihágási eljárásra vonatkozólag az egyszerüsités ez intézkedése azonban nincs még életbeléptetve; a nevezett törvény 13. §-a, a mely a kihágási eljárásra vonatkozik, eddig ugyanis még életbe nem lépett. A kihágásra vonatkozólag tehát a hármas fokozatu felebbezési rendszer az egész közigazgatási vonalon fennáll. A sztrájkparagrafus tekintetében, a melyre a t. képviselő ur hivatkozott, maga is szükségesnek tartja a háromfoku felebbezés lehetőségét.

A magam részéről kérem tehát a szakasz változatlan fentartását, mert egészen helyes és megfelel a jelenlegi állapotnak. A kihágásokra vonatkozólag, a mennyiben életbe fog léptetni az egyszerüsitési törvény 13. §-a, ez magától értetődőleg ez ügyekre is ki fog terjesztetni. Addig is nagy sulyt kell fektetnünk arra, hogy az adminisztativ tisztviselők egyforma szabályok szerint járjanak el. Ez az egyszerüsités legfontosabb feltétele.

Minthogy ez a szakasz teljesen megfelel a jelenlegi jogrendszernek, és megnyugtathatja a t. képviselő urat az iránt, hogy az eljárás a gazda és a cseléd között lévő kontencziózus ügyekben most is két egyforma határozattal befejezést fog nyerni: nem látom szükségét annak, hogy a szakasz jelen szövege módosittassék és kérem annak változatlan elfogadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. ház! Teljesen hozzájárulok Návay Lajos t. képviselő ur felszólalásához. E szakasz a munkásügyi bizottságban alapos vita tárgyát képezte. *(Zaj. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk! Nem lehet hallani!)* Ez teljesiti azt a kivánságot, hogy minden egyes esetben legyen három fórum és meglegyen a kellő felebbezés. Én is kérem a munkásügyi bizottság szövegének teljes egészében való fentartását.

Elnök: Ki következik?

Egry Béla jegyző: Horváth József (marosujvári)!

Horváth József *(marosujvári)*: T. ház! Az én kérésem és módositásom nincs összefüggésben Mérey Lajos t. képviselő ur inditványával. *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Horváth József *(marosujvári)*: Kérésem vonatkozik a szakasznak azon passzusára, a mely ekként szól: »az egyénenként száz koronát meg nem haladó kárkövetelések elbirálását is«. Ez t. i. a 63. §-ra vonatkozik, a melyre nézve bátor leszek majd inditványt tenni, hogy a szolgabiráknak egyáltalán ne adjuk meg a jogot, hogy ily kártéritési perekben itélkezzenek, mert a szolgabirák, kik a polgári törvénykezési rendtartást és a magánjogot annyira nem ismerik, maguk sem kivánják ezt, sőt a munkatorlódás folytán sem tartják kivánatosnak, hogy a közigazgatási hatóságok elé utaltassanak ezek a magánügyi kérdések. A 63. §-nál bátor leszek ezért inditványozni, hogy e tekintetben . . .

Elnök: Kérem, méltóztassék az inditványt akkor előterjeszteni, mikor a 63. §-nál leszünk, előbb azt meg nem engedhetem.

Horváth József *(marosujvári)*: Bocsánatot kérek, én most vagyok kénytelen ezt megtenni, mert hivatkozás van a 62. §-ban a 63. §-ra.

Elnök: Most csak a 62. §-hoz nyujthat be a képviselő ur módositást.

Horváth József *(marosujvári)*: Ezt meg kell indokolnom, mert különben nem lehet megérteni, miért javaslom ezen szavak kihagyását. A 62. §-ban benne van az, hogy az egyénenként száz koronát meg nem haladó kárkövetelések elbirálása az itt felsorolt hatóságok hatáskörébe tartozik. A 63. §. pedig azt mondja, hogy az egyénenként száz koronát meghaladó kártérités iránti ügyek elbirálása a királyi biróságok hatáskörébe tartozik. Tehát kénytelen vagyok megindokolni, miért kérem ezen passzus kihagyását a 62. §-ból. Inditványom igy hangzik: Inditványozom, hogy a 62. §. első bekezdésének utolsó soraiban ezen szavak: »az egyénenként száz koronát meg nem haladó kárkövetelések elbirálását is« hagyassanak ki.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve.

Kovács Ernő *(szólásra jelentkezik)*.

Elnök: Tessék.

Kovács Ernő: T. ház! Ezen 62. §. az, melyre nézve némely tekintetben nekem aggályaim vannak. Általában véve most az az irányzat, hogy mikor becsületsértésről van szó, akkor iparkodik a társadalom azt választott bíróság elé vinni. Ezen szakaszokban csak a kihágási ügyekben való büntető bíráskodási jogra vonatkozólag történik rendelkezés. Nézetem szerint helyes volna, ha ezen szakasz keretén belül megtétetnék az intézkedés arra vonatkozólag is, hogy ezek az ügyek csak ideiglenesen maradjanak meg a királyi bíróságok hatáskörében, vagy pedig már ennek a paragrafusnak határozmányai közé foglaltatnék oly pont, a mely szerint ezek az ügyek egy békebíróság elé vitetnek, és ezen békebíróságok szervezete már ezen szakaszban megállapittatnék.

Már azon javaslat során, melyet Návay Lajos t. képviselőtársam terjesztett volt a ház elé, bátor voltam utalni arra, hogy micsoda bajokkal jár az, mikor a cseléd és gazda közti ügyben oly bíróság dönt, a mely bíróság nem ismeri a viszonyokat, a mely bíróság nincs ahhoz hozzászokva, hogy mérlegelje az egyes ügyeket, hanem ahhoz van csak szokva, hogy osztályozza, osztályok szerint utalja az ügyeket akár egyik, akár másik osztályba.

Tapasztaljuk ezt a becsületügyi kihágási bíráskodásnál, hogy ebben különösen a vidéki bíróságok meglehetős könnyedséggel járnak el. Nekem egy biró barátom beszélte el azt, hogy Kecskeméten egy biró, mikor becsületsértési ügyben jöttek eléje, nem vette ezt tárgyalás alá, hanem megkérdezte az illető felet, vajjon sértette-e a másik őt becsületében. Mikor aztán ez azt mondta: igen, akkor jegyzőkönyv felvétele nélkül egyszerűen felállott a biró, odanyujtotta kezét annak a félnek és azt mondta: nohát birói kézből visszaadom a becsületét. Igy el volt intézve a dolog ott nagyon sok esetben. De ez, a mennyire mutatja annak a birónak józan belátását, épen annyira mutatja, hogy ezekben az ügyekben nincsen meg a bíróságoknál a kellő komolyság.

Farkasházy Zsigmond: Nagyon okosan csinálta az illető!

Kovács Ernő: Már most a biró ilyen ok miatt esetleg fegyelmi alá kerülhetett volna, ha valaki feljelentést tesz. Megtörténhetett volna, hogy mikor legjobb indulattal iparkodik a felek között békét létesiteni . . . *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Kovács Ernő: . . . ugyanakkor beleütközve az eljárási szabályokba, a büntetőtörvénykönyvbe, kihivja maga ellen a felsőbb hatóság eljárását. Ez egy ok arra, a miért keresnünk kell olyan bíróságot, a melyet nem kötnek szigoru eljárási szabályok, a hol meg van adva a mód arra, hogy az a bíróság iparkodjék a feleket egymással kibékiteni, iparkodjék az eljárási szabályoknak mellőzésével olyan határozatot hozni, mely határozatban mindkét fél megnyugodhatik, és a határozat hátrányos következményeket nem von maga után egyikkel szemben sem.

Ha csupán csak ez az egy ok volna arra, hogy iparkodjunk elvonni a rendes bíróságok hatásköréből ezt a kérdést, akkor talán még nem tartanám ezt olyan fontosnak; azt mondanám, hogy lehetséges a becsületsértésekre vonatkozólag a bíróságoknál olyan eljárási szabályokat hozni, a melyek szerint a bíróságok könnyebb modorban, a bizonyitékok szabad mérlegelésével járnának el, a melyek szerint esetleg nem is kellene nekik itéleteket hozni. Ezt meg lehetne csinálni.

Azonban vegyük tekintetbe azt, hogy vidéken sokszor 50—60 kilométernyire esik a járásbíróságtól egy-egy hely; vegyük tekintetbe azt, hogy annak a cselédnek nincs meg a fuvara arra, hogy odamehessen; ha tehát elmegy, kénytelen gazdájától elszökni, a minek következtében magára vonja a törvény bizonyos szakaszait. Viszont a gazda kénytelen oda való elmenéssel vagy mulasztani a munkaidőben, esetleg a legnagyobb munkaidőben sok időt, kénytelen otthagyni a felügyeletet, vagy pedig kénytelen ügyvédet megbizni ügyének vitelével és viselni az azzal az ügygyel járó nagy költségeket.

Mikor ilyen viszonyokat látunk, akkor önkéntelenül is meg kell lenni bennünk annak a törekvésnek, hogy ezekben az ügyekben ne a rendes bíróságok járjanak el, hanem iparkodjunk olyan bíróságokat létesiteni, a melyek a két fél bizalmát egyaránt képesek magukban egyesiteni és a melyek nem lévén kötve szoros szabályokhoz, képesek jobban létesiteni a békét, mint azok a királyi járásbíróságok. Mert akkor, mikor a királyi járásbíróság megbünteti azt a...

Elnök: Bocsánatot kérek, a 62. §-nál nincs szó járásbíróságról. Nagyon kérem, hogy méltóztassék a 62. §-hoz hozzászólni. Járásbíróságokról a 63. §. szól. Az pedig még nincs tárgyalás alatt.

Kovács Ernő: T. ház! Épen azt kifogásolom, hogy nem terjed ki ez a szakasz azoknak az ügyeknek egész körére, a melyek a gazdálkodással kapcsolatosan előfordulnak; kifogásolom, hogy a kihágások körében olyan ügyek, — és ezek elég gyakoriak — a melyek voltaképen a becsületsértéssel nagyon határosak, a szolgabíróságoknak hatáskörébe tartoznak.

Ezeket az ügyeket is ki kellene a szolgabíróságok hatásköréből venni és olyan bíróságokra kellene bizni, a melyek magukban egyesitik mindkét fél bizalmát. Mert a mikor akár a kir. járásbiróság, akár a szolgabiró megbünteti a panaszlottat, akkor nem lesz meg az elégtétel érzése mindkét félben. A panaszos

részéről megvan az elégtétel érzése, de a panaszlott kebelében megvan a keserűség; viszont ha a panaszló eljárása sikerre nem vezet, akkor meg a panaszlónak a lelkében marad meg a keserüség. Ha azonban olyan biróság jön létre, a mely mindkét félnek bizalmát egyesiti magában és ha annak sikerül a feleket kibékitenie, akkor mindkét fél lelkében meglesz az elégtételnek érzése, akkor meglesz a béke.

Nekem az a meggyőződésem, hogy ezeket a kérdéseket egyszerre, rögtönzötten megoldani nem lehet, sőt természetes az is, hogy nem lehet olyan szabályokat hozni, a melyek az egész országra nézve mindenütt helyesek volnának.

Mert azokon a vidékeken, a hol értelmes magyar nép van, lehetséges volna létesiteni azt, hogy pl. a király nevezzen ki a faluban a gazdálkodó közönségből királybirót, válaszszanak a körjegyzőségnek népei két birót és válaszszon a vármegyei közgyülés is szintén két birót és igy jőjjön létre egy ötös biróság, a mely havonként bizonyos időben összeülne és odajönnének panaszaikkal ugy a gazdák, mint a cselédek. De ez csak olyan vidékeken lehetséges, a hol a cselédnépnek már megvan a maga érettsége, müveltsége; olyan vidékeken azonban a hol az általános müveltség még nincs elég magas fokra fejlődve, az ilyen biróság létesitése nem lehetséges.

Ezuttal csak utalni akartam arra, hogy e tekintetben a törvényben hiány van és hogy ezen a hiányon szükséges javitani. Hogy azután ez a javitás most, ezzel a törvényjavaslattal kapcsolatosan történjék-e s ezen és egy másik létrehozandó törvény között junktim létesitessék-e, vagy pedig ebben a paragrafusban csak az ideiglenesség mondassék ki: az már a konkrét megbirálásra tartozik.

Egry Béla jegyző: Reők Iván! *(Felkiáltások: Holnap!)*

Reök Iván: Csak röviden kivánom igénybe venni a t. ház figyelmét. Azért nem is kérem a házszabályok alapján felszólalásomnak a következő ülésre való elhalasztását, mert rövid felszólalásommal ma is végezhetek. A vita eddigi folyamán azért nem szólaltam fel, mert hivatottabbaknak véltem az én nagyobb tapasztalással biró gazdatársaimat a felszólalásra, és különösen azokat, a kik ennek a törvényjavaslatnak bizottsági letárgyalásakor annyi eszmét cseréltek és olyan mélyen befolytak a részletekbe. Azonban a tegnapi szavazás eredménye egyesek részéről személyemet illetőleg nem egészen helyes, sőt mondhatnám: becsmérlő nyilatkozatoknak tétetett tárgyává. És mert tudom, hogy másokra nézve is szintén történtek ilyen téves inszinuációk, kötelességet vélek teljesiteni ugy kerületemmel, mint önmagammal szemben, a mikor egész röviden felszólalok és egyénisémet illetőleg kijelentem, hogy 30 esztendeje müködöm részben mint tisztviselő, részben mint gazda, ujabban pedig mint képviselő a közpályán, de soha, sehol, semmi kérdésben nem tettem mást, mint azt, a mit a legjobbhiszemüleg a közérdekben állónak tartottam. *(Élénk helyeslés.)*

A jelen esetben is igy jártam el, ámbár fenforgott rám nézve a lehetőség, hogy az ügyet kényelmesen intézzem el, ugy hogy a kecske is jóllakjék és a káposzta is megmaradjon. Kerületemben ugyanis az a sajátságos eset áll fenn, a mely különben nem ritkaság máshol sem, hogy a t. szocziáldemokrata-párt ott óriási hóditásokat vitt véghez.

Elnök: Kérem a kepviselő urat, méltóztassék a tárgyhoz szólni. *(Zaj.)*

Reök Iván: Kérem a t. ház engedelmét, hogy a tárgytól igen röviden eltérhessek.

Elnök: Megadja a t. ház az engedelmet? *(Megadjuk!)* A ház az engedélyt megadja; akkor méltóztassék.

Reök Iván: Hálás köszönetemet fejezem ki az engedélyért, s egész röviden előadom, hogy három helyről is kaptam igen erős, sőt fenyegető leveleket a szocziáldemokraták részéről, hogy ezt a rabszolgatörvényt ne szavazzam meg, mert különben kiteszem magamat annak az eshetőségnek, hogy a munkásnép elfordul tőlem.

Másrészt köztudomásu, hogy épen az ilyen vidéki kerületekben a választók zömét kisbirtokosok alkotják, a kik az óriási terhek és a folyton rosszabbodó közgazdasági viszonyok sulya alatt az ilyen vonatkozásu törvényekkel nem igen rokonszenveznek. Mondom, hogy igen könnyen végezhettem volna oly módon, hogy távoltartom magamat a törvényjavaslattól. Ezzel semmiféle ódiumot nem vettem volna magamra, sőt talán ellenkezőleg, a jövőt illetőleg kedvezőbb kilátásaim nyilhatnának. De kötelességemnek tartottam mint egyszerü közkatona, hogy a törvényjavaslat tárgyalásán résztvegyek és szavazatommal sok észszerü és helyes pótláshoz hozzájáruljak, mert meg vagyok győződve ennek a törvénynek szükségességéről elsősorban közgazdasági szempontból épen a gazdaközönség érdekében, hogy a szerződés megbizhatósága törvényileg megőriztessék, de másrészt a humanizmus szempontjából is a cselédséggel szemben, a mely cselédség igényeinek kiegészitését nem tehetjük függővé egyes olyan törvényalkotásoktól, a melyeknek létesülése még igen sok jelentékeny nehézséggel járhat. *(Helyeslés.)* A mi pedig a 33. §-t illeti . . .

Elnök: Nem a 33. §-t tárgyaljuk! *(Felkiáltások: Megengedtük!)*

Reök Iván: . . . arra nézve meggyőződésem az volt, hogy a dorgálási joghoz hozzájárulok, de ahhoz, hogy kodifikáltassék a gazdának az a joga, hogy becsületsértéseket követhessen el, káromolhassa, szidja azt a népet, ahhoz a szo-

cziális felvilágosodás mai áramlata mellett hozzá nem járulhatok. *(Helyeslés.)*

Még csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy terror alatt már azért sem állok, mert vidékünkön, én meggyőződtem róla, hogy a munkásnép igényei még a mai nehéz viszonyokhoz képest is kellőképen ki vannak elégitve.

Nem akarom a ház szives türelmét hosszasabban igénybe venni és a részletekkel untatni, hanem kijelentem, hogy a törvényjavaslat 62. §-át eredeti szövegében elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki következik?

Darányi Ferencz jegyző: Gr. Zichy Vladimir!

Gr. Zichy Vladimir: T. ház! *(Nagy zaj és felkiáltások: Holnap! Elnök csenget. Felkiáltások a jobb- és a baloldalon: Szavazzunk! Holnap! Nagy zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Zichy Vladimir: Ugy látszik, a t. ház összes tagjaival egy véleményen vagyok, mivel épen azt akarom kérni, hogy az idő előrehaladottsága miatt méltóztassék megengedni, hogy beszédemet holnap mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, a képviselőház megadja a képviselő urnak az engedélyt arra, hogy beszédét a legközelebbi ülésen mondhassa el. *(Helyeslés.)*

Most már, t. ház, a ház legközelebbi ülésének idejére és napirendjére nézve kivánok a háznak javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, szerdán, 1907. évi junius hó 5-én délelőtt 10 órakor tartsa és ezen ülésnek napirendje legyen: először elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; másodszor az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása és azután a most félbeszakitott törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Azután kérném kitűzni a holnapi ülés napirendjére a Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet létesitése iránt 1905. évi junius 7-én Rómában kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről szóló földmivelésügyi miniszteri törvényjavaslatot; továbbá a m. kir. államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezéséről szóló törvényjavaslatot, a vasuti szolgálati rendtartásról szóló törvényjavaslatot és az ezzel kapcsolatos kérvényeket. *(Helyeslés.)*

Egyuttal, ha méltóztatnak ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni, *(Felkiáltások: Igen!)* már most javaslom a t. háznak, hogy ezen két vasuti törvényjavaslat általános tárgyalása egybefoglaltassék. *(Általános helyeslés.)* Erre már igen sok preczedens van és ez semmiféle hátránynyal nem jár azért is, mivel a kereskedelemügyi miniszter ur kijelentette, hogy junktim van e két törvényjavaslat között. *(Helyeslés.)*

Lengyel Zoltán: Talán napirendi inditvány alakjában még sem határozhatjuk el ezt igy, hanem talán az erre vonatkozó inditványt magának a két törvényjavaslatnak tárgyalása alkalmával kellene beterjeszteni. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Én csak azért hoztam ezt fel most, mert helyesebbnek tartom, hogy erről a szándékról előbb legyen értesülve a képviselőház. *(Helyeslés.)*

Mert formaszerint igaza van a képviselő urnak; sokkal helyesebb, ha a tárgyalást megelőzőleg fog ez a kérdés eldöntetni. Azonban én a magam részéről már most kivántam jelezni, hogy ezt javaslatba kivánom hozni. *(Helyeslés.)* Ha méltóztatnak kivánni, hogy erre nézve ne most határozzunk . . . *(Felkiáltások a baloldalon: Határozzunk! Zaj. Elnök csenget.)*

Lengyel Zoltán: Ez érdemi cselekmény! Ezt nem lehet napirendi inditvány alakjában elintézni!

Elnök: Akkor csak jelzem, hogy ez inditványt akkor fogom előterjeszteni, a mikor ezen két törvényjavaslat tárgyalása napirendre kerül. *(Helyeslés.)*

Kérdem már most a t. házat: méltóztatik-e napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Gratz Gusztáv s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

NÉVMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Justh Gyula **148, 151, 152, 154—162, 164—167.**
Návay Lajos **150, 155, 156, 160, 163, 165.**
Rakovszky István **149, 153, 156—159, 161, 163.**

Jegyzők:

Darányi Ferencz **158—167.**
Egry Béla **161—167.**
Hammersberg László **148—160.**
Raisz Aladár **148—153.**
Ráth Endre **166, 167.**
Thorotzkai Miklós gr. **148—152, 154—157.**
Várady Károly **153—165.**

Előadók:

Baloghy Ernő
Hodzsa Milán ment. ügye **158.**
Ifj. Madarász József ment. ügye **158.**
Petrovics István ment. ügye **158.**
Mentelmi ügyekben való megkeresés szabályozása **158.**

Becsey Károly
Kérvények XXX. sorjegyzéke **154.**
Kérvények XLI. sorjegyzéke **160.**

Bernát István
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása **153.**
Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet létesitése iránt 1905. évi junius 7-én Rómában kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése **153.**

Brázay Zoltán
Ház számadásai 1906. év II. felére **160.**

Csizmazia Endre
Ház számadásai 1904-ben; az 1905. junius 5-én kelt s a Perczel Dezső volt házelnökkel és Csávosy Béla volt háznagygyal szemben anyagi felelősséget megállapitó házhatározat érvényesitésének módja **153.**
Moson vármegye stb. kérvénye a Magyarország és Ausztria közötti határ kiigazitása tárgyában **153.**

Farkasházy Zsigmond
Zárszámadás 1903-ra **149.**

Giesswein Sándor
Kérvények XXVII. sorjegyzéke: névszerint felemlitve:
1—31. Kassa sz. kir. város, Maros-Torda, Háromszék, Csik, Jász-Nagykun-Szolnok, Torda-Aranyos, Szolnok-Doboka, Hont, Szatmár, Szilágy, Esztergom, Győr, Szepes, Heves, Szabolcs, Sopron, Liptó, Csongrád, Zólyom, Arad és Ung vármegyék, Győr, Arad, Baja, Székesfehérvár, Pozsony, Szeged, Hódmező-Vásárhely, Sopron, Zombor és Szabadka sz. kir. városok feliratai a katonaságnak szolgálaton kivüli fegyver viselése ellen, a tisztikarnak szolgálaton kivüli polgári öltözet viselése mellett és a nem katonai jellegü büntetteknek polgári törvénykezés által való elintézése iránt **150.**
32—38. Hont, Máramaros, Zemplén, Bács-Bodrog, Esztergom, Heves és Zólyom vármegyék feliratai az egy-gyermekrendszer orvoslása tárgyában. Az eredeti inditvány (Hont) azt kivánja, hogy az érdekelt vidékek egy-egy kiküldöttjének belevonásával hivjon össze a kormány ankétet **150.**

39—87. Zombor sz. kir. város, Somogy vármegye, Arad sz. kir. város, Csanád vármegye, Kolozsvár, Baja, Székesfehérvár, Kecskemét és Szatmárnémeti sz. kir. városok, Borsod vármegye, Szeged sz. kir. város, Esztergom vármegye, Sopron és Hódmező-Vásárhely sz. kir. városok, Liptó, Heves, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Baranya, Háromszék és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék, Budapest székesfőváros, Szepes, Udvarhely és Alsó-Fehér vármegyék, Debreczen sz. kir. város, Turócz, Ung, Ugocsa, Hont, Komárom, Sopron, Bars, Szeben és Bács-Bodrog vármegyék, Szabadka sz. kir. város, Árva, Abauj-Torna, Gömör-Kishont, Pozsony, Zemplén és Nógrád vármegyék, Pozsony sz. kir. város, Máramaros, Arad, Győr, Bars és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék, Kolozsvár és Baja sz. kir. városok feliratai a nélkülözhetetlen élelmi czikkek árának mesterséges, kartellszerü megdrágitását akadályozó törvény alkotása iránt **150.**

88—107. Székesfehérvár sz. kir. város, Fejér, Jász-Nagykun-Szolnok, Hont, Beszterecze-Naszód, Baranya, Liptó, Sopron, Nyitra, Háromszék, Szeben, Somogy (két rendbeli), Borsod, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Vas és Trencsén vármegyék, Baja sz. kir. város, nagyváradi és Budapest székesfővárosi ipartestületek kérvényei sztrájktörvény alkotása iránt **150.**

108. Sopron sz. kir. város kérvénye a gazdasági munkásoknak kizsákmányolását megakadályozó munkásjóléti törvény megalkotása iránt **150.**

109, 110. Szepes és Baranya vármegyék felirata a kóbor-czigányügy országos rendezése tárgyában **150.**

111. Fiume város kérvénye két parlamenti képviselő küldése iránt **150.**

112—114. Hont vármegye, Versecz th. város, Komárom vármegye kérvénye Pancsova városnak önálló választó kerületté alakitása iránt **150.**

115—117. Torda-Aranyos, Fejér és Heves vármegyék felirata a tüzkárbiztositás kötelezővé tétele és állami kezelésbe vétele, avagy a tüzbiztositó-intézetek bruttojövedelmeinek megadóztatása és az ekként befolyó bevételnek tüzrendészeti czélokra való forditása iránt **150.**

118. Reisz Sája hrábszkei lakos kérvénye régi katonáskodása alapján korlátolt italmérési jog engedélyezése iránt **150.**

119. Aurélháza és Németszentmihály kincstári telepes községek kérvénye belvizlecsapoló csatorna létesitése és a telepesek terhére előirt telepváltságtartozásnak 50%-kal való leszállitása iránt **150.**

Kérvények XXXI. sorjegyzéke **154.**

Hermán Ferencz

Kérvények XLIII. sorjegyzéke **160.**

Héderváry Lehel

Hajdu Frigyes ment. ügye **157.**
Hermán Ferencz ment. ügye **157.**
Hódy Gyula ment. ügye **157.**
Hodzsa Milán ment. ügyei **157.**
Kardos Samu ment. ügyei **157.**
Lovászy Márton ment. ügye **157.**
Markos Gyula ment. ügye **157.**
Serbán Miklós ment. ügye **157.**
Szabó Isván ment. ügye **157.**
Zanella Richárd ment. ügye **157.**

Hoitsy Pál

Államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezése **160.**

Dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József király megkoronáztatása negyvenedik évfordulójának megörökitésére alkotandó müvek **164.**

Koronaérték megállapitásáról szóló 1892: XVII. t.-cz. további kiegészitése **164.**

Érme- és pénzrendszerre vonatkozólag Ausztriával kötött szerződést kiegészitő ujabb pótszerződés **164.**

Tanári nyugdij- és gyámintézet mathematikai mérlege **164.**

Jankovich Marczell

Vasuti szolgálati rendtartás **165.**

Kállay Lipót

Vasuti szolgálati rendtartás **165.**

Markhot Aladár

Ország szent koronája egyik őrének megválasztása **153.**

Moskovitz Iván

Kérvények XXVIII. sorjegyzéke; névszerint felemlitve:

1—63. A liptószentmiklósi, a zsolnai, a zombori, a zentai, az ujvidéki, a temesvári, a székesfehérvári, a szekszárdi, a szegedi, a szatmárnémetii, a szabadkai, a rózsahegyi, a pozsonyi, a perlaszi, a paksi, az óbecsei, a nyitrai, a nyiregyházai, a nagyszebeni, a nagykikindai, a mosoni, a miskolczi, a marosvásárhelyi, a máramarosszigeti, a makói, a torontál-tordai, az ungvári, a verseczi, a zalaegerszegi, a zilahi, a pápai, a soproni, a szarvasi, a szigetvári, a kolozsvári, a komáromi, a munkácsi, a nagybecskereki, a hartai, a hódmezővásárhelyi, a jászberényi, a kassai, a kecskeméti, a kerecsendi, a kiskunhalasi, a klekki, a győri, a gyöngyösi, a gyertyámosi, a felnémeti, az egri, a budapesti fuvaripari, a budapesti VIII. és IX. kerületi, a budapesti, a budai, a buda-

pesti V. és VI. kerületi, a budapesti VII. belső kerületi, a budapesti VII. külső kerületi, a budapest-kőbányai, a békésgyulai, a békéscsabai, a bajai és az aradi munkások gyülései kérvényei a választói jogról, az egyesülés, gyülekezés, költözködés és a sajtószabadság biztositásáról törvényjavaslat alkotása, a betegség és baleset elleni biztositásról szóló törvényjavaslatban a biztositásra kötelezettek önrendelkezési jogának törvénybe iktatása iránt **151.**

64. Zemplén vármegye a bortermelők érdekeinek istápolását és részükre kedvezőbb agrárkölcsönök, a szükséghez képest moratoriumok és kölcsönelengedések biztositását kéri **151.**

65, 66. Hódmezővásárhely és Komárom sz. kir. városok kérik, hogy a törvényhatósági joggal felruházott városok tisztviselőinek fizetését a végleges rendezés előtt az állam pótlékokkal egészitse ki a vármegyék hasonrangu tisztviselői fizetésének összegéig **151.**

67. Csiktaplocza község lakosainak gyülése a csiktaploczai és egyéb folyamatban levő arányositások fölfüggesztése és az uj e tárgyu törvény sürgős megalkotása iránt folyamodik **151.**

68. Szatmárnémeti sz. kir. város a III. egyetemnek Debreczenben való felállitását kéri **151.**

69, 70. Sopron és Hajdu vármegyék vármegyei tisztviselőknek titkos szavazással való választását kérik **151.**

71, 72. Szatmárnémeti és Baja sz. kir. városok a virilizmusnak választással kombinált alakban való föntartását kérik **151.**

73, 74. Hont vármegye és Pancsova th. város a sajtószabadság legteljesebb épségben tartását és a vonatkozó büntetési tételek szigoritását kérik **151.**

75, 76. Szatmárnémeti és H.-M.-Vásárhely sz. kir. városok a lapszerkesztőknek minden lapjaikban megjelenő közleményért való föltétlen sajtójogi felelősségét kérik megállapittatni **151.**

77—80. Máramaros és Bars vármegyék a budapesti könyvkötők, nyergesek, szijgyártók, keztyüsök, sérvkötészek, bőröndösök és timárok ipartestülete és Sopron vármegye a sztrájktörvény megalkotását kérik **151.**

81. Csanád vármegye felirata a fedezetlen gabona-határidő üzlet megszüntetése iránt **151.**

82, 83. A szepsii és a sztropkói r. kath. kerületi papság kérvénye az alkoholizmus terjedésének meggátlása tárgyában **151.**

84—89. Sopron, Vas és Nyitra vármegyei gazdasági egyesületek, Borsod, Somogy és Fejér vármegyék kérvényei a munkásbajok orvosolása iránt **151.**

90. Somogy vármegye a védkötelesek és a szabályszerüen munkára elszerződöttek kivándorlásának korlátozását és a kivándorlási tanács gyors szervezését kéri **151.**

91. Csanád vármegye felirata a munkásbajoknak a közszabadságok, különösen a sajtószabadság teljes épségben tartásával való orvoslása tárgyában **151.**

92. Bars vármegye kérvénye a vagyontalan kiszolgált katonák segélyezése ügyében **151.**

93—97. Bars vármegye, Baja és Szeged sz. kir. városok, Turócz és Hunyad vármegyék felirata a magyar nyelvü czégfeliratok kötelező használata iránt **151.**

98—104. Somogy vármegye, Pozsony sz. kir. város, Sopron, Pozsony, Borsod és Zala vármegyék és Győr sz. kir. város felirata a hadügyi terhek további emelése ellen **151.**

105. Pancsova sz. kir. város felirata magyar katonai földrajzi intézet felállitása iránt **151.**

106. Zala vármegye felirata a sajtószabadság szabályozása tárgyában **151.**

107, 108. Zala és Pozsony vármegyék felirata a czukor-surtaxe eltörlése végett **151.**

109—114. Zemplén, Turócz, Sopron, Pozsony, Hont és Bars vármegyék felirata az 1848/49-iki honvédek és özvegyeik nyugdijainak fölemelése ügyében **151.**

115. Bars vármegye kérvénye a husdrágaság megszüntetése iránt **151.**

116—119. Arad, Baja és Hódmezővásárhely sz. kir. városok és Csanád vármegye feliratai az állategészségügyi törvény reviziója tárgyában **151.**

120—123. A törvényhatósági joggal felruházott városok polgármestereinek, Pozsony, Szatmárnémeti és Győr sz. kir. városoknak kérvényei külön városi törvény alkotása és az állami közigazgatás költségeinek megtéritése iránt **151.**

124—132. Baja, Arad és Komárom sz. kir. városok, Zala, Torontál, Borsod, Hajdu és Csanád vármegyék és Szatmárnémeti sz. kir. város feliratai sztrájk vagy egyéb végveszély esetén katonáknak kivezénylését kérik aratási munkálatokra **151.**

133. Hunyad vármegye a honvédség magyar jellegü egyenruhájának visszaállitását kéri **151.**

134. A Jánoshalmán 1907. márczius 3-án tartott népgyülés progressziv adórendszer behozatalát és a létminimum adómentesitését kéri **151.**

135. A hontvármegyei gazdasági egyesület a boritaladó leszállitását kéri **151.**

136. A Magyar Szőllősgazdák Országos Egyesülete uj bortörvény hozatalát kéri **151.**

137. A pécsi állami alkalmazottak a pécsi kiállitás idejére drágasági pótlékot kérnek **151.**

138. Bereg vármegye az automobil-forgalom szabályozását kéri **151.**
Kérvények XXIX. sorjegyzéke; névszerint felemlitve:
1—10. Sopron sz. kir. város, Pozsony, Sopron, Szeben, Moson, Békés, Hont, Hunyad vármegyék, Hódmezővásárhely és Debreczen sz. kir. városok felirata az 1883 : XX. t.-cz. — a vadászati törvény — módositása iránt **151.**
11—22. Udvarhely, Tolna, Moson, Besztercze-Naszód, Baranya, Pozsony, Torda-Aranyos, Báes-Bodrog, Győr, Ung, Trenesén és Liptó vármegyék feliratai kérik a városokban és községekben elhelyezett katonaságnak a tüzoltás czéljaira való kiképzésére és igénybevételére szükséges törvény alkotását **151.**
23, 24. Hajdu vármegye, Zemplén vármegye a magyar nyelvü czég- és czimfeliratok kötelező használatának törvényhozási szabályozását kérik **151.**
25. Sopron sz. kir. város a rábaszabályozási költségekhez való hozzájárulás kötelezettsége alól leendő fölmentését kéri **151.**
26. Ifj. Habron Imre tiszaföldvári lakos a szolnoki 68. gyalogezrednél szolgált és öngyilkossá lett öescsének ügyében uj vizsgálat elrendelését kéri **151.**
27. Zemplén vármegye Árpád fejedelem emlékére szobor felállitását sürgeti **151.**
28—44. Vágás, Atya, Farczád, Felsősófalva, Gyergyóujfalu, Kápolnásfalu, Korond, Lövéte, Nyikómalomfalva, Mátisfalva, Miklósvár, Nagyajta, Parajd, Recsenyéd, Ülke, Zetelaka és Agyagfalva székelyföldi községek kérvényei az 1879. évi XXXI. és az 1898. évi XIX. törvényezikkek — erdőtörvények — megfelelő reviziója, valamint az állami erdőkezelés megszüntetése és e kérvényekben foglalt sérelmek orvoslása tárgyában **151.**
45. A kolozsvári nemzeti kaszinó a lóversenyfogadások lehetetlenné tétele ezéljából az 1894. évi XXIX. t.-cz. olyan módositását kéri, hogy a lóversenynyel kapesolatos mindennemü fogadás szerenesejátéknak nyilvánittassék **151.**
46. A gálszécsi r. kath. egyházkerületi esperesség kéri, hogy a koresmák és italmérési helyiségek szombaton este 6 órától hétfőn reggel 6 óráig zárva tartassanak, esetleg, hogy azokban az italmérés ez idő alatt eltiltassék **151.**
47. Nagykőrös r. t. város a boritaladó eltörlését, illetve tetemes leszállitását kéri **151.**
48. Nagy János nyug. m. kir. posta- és távirdaszolga, nagykanizsai lakos, munkaképtelenné válván, kéri nyugdijának fölemelését, illetve kegydij engedélyezését **151.**
Kérvények XXXII. sorjegyzéke **154.**
Kérvények XXXIII. sorjegyzéke **154.**
Kérvények XXXIV. sorjegyzéke **154.**
Kérvények XXXV. sorjegyzéke **154.**
Kérvények XXXVI. sorjegyzéke **158.**
Kérvények XXXVII. sorjegyzéke **158.**
Kérvények XXXVIII. sorjegyzéke **158.**
Kérvények XXXIX. sorjegyzéke **159.**
Kérvények XL. sorjegyzéke **160.**
Kérvények XLII. sorjegyzéke **160.**

Nagy Sándor
Erdélyi János ügyvéd kérvénye a panaszszal megtámadott nagyilondai képviselőválasztás ügyében fölmerült költségeinek megállapitása iránt **153.**
Damián Vazul kérvénye a panaszszal megtámadott kőrösbányai képviselőválasztás ügyében felmerült költségeinek megállapitása iránt **153.**

Szmrecsányi György
Statisztikai — központi — hivatal 1907. évi munkatervének kiegészitése **153.**
Péesi mező- és erdőgazdasági, ipari és művészeti országos kiállitás állami támogatása **153.**

Thorotzkai Miklós gr.
Gazdasági munkásházak épitésének állami támotása **152.**

Szónokok:

Andrássy Gyula gr.
Vajda Sándor interpelláeziójára: Nagysomkuti, krassói és szilágycsehi választásokon elkövetett visszaélések tárgyában 287.
Hodzsa Milán interpellácziójára: Nyitravármegyei képviselőválasztási névjegyzékek tárgyában 290.
Szkicsák Ferenez interpelláeziójára: Bevándorolt külföldiek kiutasitása tárgyában 298.

Apponyi Albert gr.
Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai 3, 6, 9, 10, 13, 14, 15, 18.
Tanári — országos — nyugdij- és gyámintézet állapota 1903—1905-ben 183.
Tanitói országos nyugdij- és gyámalap állapota 1903—1905-ben 183.

Babó Mihály
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 345.

Baloghy Ernő
Hodzsa Milán ment. ügye *(előadó)* 209.
Ifj. Madarász József ment. ügye *(előadó)* 209.
Petrovics István ment. ügye *(előadó)* 209.
Mentelmi ügyekben való megkeresés szabályozása *(előadó)* 209.

Barta Ödön
Interpelláczió elhalasztása 459.

Batthyány Tivadar gr.
Brankovics György pátriárchának a görögkeleti szerb egyházi kongresszussal felmerült viszálya; interp. 395, 454.

Becsey Károly
Kérvények XXX. sorjegyzéke *(előadó)* 103.
Kérvények XLI. sorjegyzéke *(előadó)* 264.

Beniczky Elemér
Gazdasági munkásházak épitésének állami támogatása 118, 122.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 334.

Bernát István
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása *(előadó)* 99, 127, 314, 347, 354, 376, 377, 379, 406, 416, 432, 470, 489, 500.
Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet létesitése iránt 1905. évi junius 7-én Rómában kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése *(előadó)* 99.

Bottlik István
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 238.

Bozóky Árpád
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 326, 331, 333, 339.

Brázay Zoltán
Ház számadásai 1906. év II. felére *(előadó)* 264.

Bresztyenszky Kálmán
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 341.

Bródy Ernő
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása. 165, 340, 353.
Személyes ügye Darányi Ignáczczal 209.
Személyes ügye Buza Barnával 274.

Buday Barna
Mesterséges borok készitésének és azok forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893 : XXIII. t.-cz. végrehajtása tárgyában kiadott rendelet módositása, illetőleg kiegészitése *(előadó)* 65.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 190.

Buza Barna
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 268, 355, 420.
Személyes ügye Bródy Ernővel 275.
Interpelláczió elhalasztása 459.

Buzáth Ferencz
Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai 13.

Csernoch János
Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai 10, 14, 16.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 229.

Csitáry Béla
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 443.

Csizmazia Endre
Ház számadásai 1904-ben; az 1905. junius 5-én kelt s a Perczel Dezső volt házelnökkel és Csávosy Béla volt háznagygyal szemben anyagi felelősséget megállapitó házhatározat érvényesitésének módja *(előadó)* 100.
Moson vármegye stb. kérvénye a Magyarország és Ausztria közötti határ kiigazitása tárgyában *(előadó)* 100.

Csizmazia Ferencz
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 480.

Czobor László
Párkánynána-balassagyarmati vonalon a vasuti menetrend megváltoztatása; interp. 296, 388.

Darányi Ignácz
Gazdasági munkásházak épitésének állami támogatása 114, 118, 119, 120, 121, 123.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 193, 318, 327, 333, 346, 350, 351, 352, 357, 359, 362, 367, 371, 373,

376, 377, 378, 405, 415, 423, 426, 475, 477, 479, 481, 483, 487, 499, 505.
Személyes ügye Bródy Ernővel 210.
Szabó István interpellációjára: győrmegyei Alsószigetközben a belvizek áradása által okozott károk tárgyában 235.

Emödy József
Ház határozatképessége 89.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 436.

Ernszt Sándor
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 320, 339, 346, 357, 370, 373, 404, 427, 496.

Esterházy Móricz gr.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 400.

Éber Antal
Hont vármegye stb. kérvénye a sajtószabadság megvédelmezése tárgyában 88.
Szatmárnémeti sz. kir. város stb. kérvénye a lapszerkesztők feltétlen sajtójogi felelősségének megállapitása tárgyában 89.
Gazdasági munkásházak épitésének állami támogatása 119, 120, 121.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 475, 477.

Farkasházy Zsigmond
Zárszámadás 1903-ra *(előadó)* 28.
Bizottsági előadó különvéleménye; házszabályok 133. és 138. §-a 116.
Kérdés feltevésének módja 472.

Fábry Károly
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 159.

Fenyvesi Soma
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 325, 441.

Förster Ottó
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 483, 486, 488.

Gaal Gaszton
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 302, 343, 350, 353, 362, 372, 377, 379, 384, 405, 421, 426.

Giesswein Sándor
Kérvények XXVII. sorjegyzéke *(előadó)* 72, 73, 74, 75, 76.
Kérvények XXXI. sorjegyzéke *(előadó)* 104.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 153, 442, 490.

Goldis László
Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai 10, 11, 15.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 248.

Günther Antal
Lányi Mór interpellációjára: Bácsbodrogmegyei kiházasitó szövetkezetek visszaélései tárgyában 388.
Lengyel Zoltán interpellációjára: Uzsoraszövetkezetek megszüntetése tárgyában 392.

Halász Lajos
Személyes ügye Moskovitz Ivánnal 90.
1899: XXII. t.-cz. hatályának fentartása; interp. 298, 392, 394.

Hammersberg László
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 318, 319, 357, 359, 369, 371, 374, 378, 400, 414, 475, 487, 502, 505.

Hellebronth Géza
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 278.

Hencz Károly
Bizottsági előadó különvéleménye; házszabályok 133. és 138. §-a 104.

Hermán Ferencz
Kérvények XLIII. sorjegyzéke *(előadó)* 264.

Hédervári Lehel
Hajdu Frigyes ment. ügye *(előadó)* 183.
Hermán Ferencz ment. ügye *(előadó)* 183.
Hódy Gyula ment. ügye *(előadó)* 183.
Hodzsa Milán ment. ügyei *(előadó)* 183.
Kardos Samu ment. ügye *(előadó)* 183.
Lengyel Zoltán ment. ügye *(előadó)* 71.
Lovászy Márton ment. ügye *(előadó)* 183.
Markos Gyula ment. ügye *(előadó)* 183.
Serbán Miklós ment. ügye *(előadó)* 183.
Szabó István ment. ügye *(előadó)* 183.
Zanella Richárd ment. ügye *(előadó)* 183.

Hódy Gyula
Napirend 124.

Hodzsa Milán
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 275.

Nyitravármegyei képviselőválasztási névjegyzékek; interp. 291.
Dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József király megkoronáztatása negyvenedik évfordulójának megörökitésére alkotandó művek 461.

Hoffmann Ottó
Interpelláczió elhalasztása 296.

Hoitsy Pál
Közösügyi kiadásokból a magyar szent korona országaira eső, de törvényhozásilag még nem engedélyezett összegeknek törvénybe iktatása *(előadó)* 79, 85, 86.
Államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezése *(előadó)* 264.
Dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József király megkoronáztatása negyvenedik évfordulójának megörökitésére alkotandó művek *(előadó)* 396, 460, 461, 462.
Koronaérték megállapitásáról szóló 1892. évi XVII. t.-cz. további kiegészitése *(előadó)* 396, 462.
Érme- és pénzrendszerre vonatkozólag Ausztriával az 1892 : XVIII. t.-cz. alapján kötött szerződést kiegészitő ujabb pótszerződés *(előadó)* 396, 463.
Tanári — országos — nyugdij- és gyámintézet mathematikai mérlege *(előadó)* 397.

Holló Lajos
Államvasutak és a posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök s ezek költségeinek fedezése 25.
Közösügyi kiadásokból a magyar szent korona országaira eső, de törvényhozásilag még nem engedélyezett összegeknek törvénybe iktatása 80.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 132, 314.

Horváth József *(marosujvári)*
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 219, 474, 507.

Irsay József
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 300.

Jankovics Marczell
Vasuti szolgálati rendtartás *(előadó)* 426.

Jekelfalussy Lajos
Sziklay Ottó interpellácziójára: pozsonyi tölténygyár ügyében 452, 454.

Justh János
Marokkói sáska irtása *(előadó)* 20, 21.

Kardos Samu
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 444.

Kaufmann Géza
Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai 19.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 341.

Kállay Lipót
Vasuti szolgálati rendtartás *(előadó)* 425.

Kállay Tamás
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 337.

Kelemen Samu
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 243, 332.
Személyes ügye Emődy Józseffel 439.

Kossuth Ferencz
Államvasutak és a posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök és ezek költségeinek fedezése 23.
Közlekedési — országos — tanács 67, 68, 69.
Fiume város és Susák község vasárnapi munkaszünete 103.
Fogaras—brassói h. é. vasut engedélyezése 103.
Szlavóniai—drávavidéki h. é. vasut engedélyokiratának és ehhez kiadott függelékének egyesitése, valamint a Belisczétől—Eszékig és Moslavinától—Vörösmajorig tervezett h. é. vasut engedélyezése 103.
Vasuti szolgálati rendtartás 103.
Államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezése 103.

Kovács Ernő
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 465, 508.
Ház határozatképessége 505.

Kubik Gyula
Államvasutak és a posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök s ezek költségeinek fedezése 43, 64.

Kuszka István
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 240, 374, 402.

Lányi Mór
Gazdasági munkásházak épitésének állami támogatása 107.
Bácsbodrogmegyei kiházasitó szövetkezetek visszaélései; interp. 291, 385, 388.

Lázár Pál
Közlekedési — országos — tanács 69.
Jánoshalmán tartott népgyülés kérvénye a progressziv adórendszer behozatala iránt 92.

Leitner Adolf
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 412, 420, 428, 476.

Lengyel Zoltán
Uzsoraszövetkezetek megszüntetése; interp. 296, 390.
Napirend; vasutas javaslatok együttes tárgyalása 510.

Lindner Gusztáv
Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai 12.

Ifj. Madarász József
Gazdasági munkásházak épitésének állami támogatása *(előadó)* 105, 117, 121.

Maniu Gyula
Gazdasági munkásházak épitésének állami támogatása 111, 122, 123.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 183.
Szó megvonása Vlád Auréltól 397, 399.

Markhot Aladár
Ország szent koronája egyik őrének megválasztása *(előadó)* 99.

Máriássy Mihály
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 363.

Mezőfi Vilmos
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 134, 261, 318, 320, 332, 336, 350, 351, 352, 354, 355, 358, 362, 363, 368, 369, 372, 373, 374, 377, 378, 379, 381, 409, 418, 426, 428, 444, 475, 476, 478, 482, 497, 502, 507.
Személyes ügye Hellebronth Gézával 287.

Mezössy Béla
Közlekedési — országos — tanács 68, 69.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 253, 429, 435.

Mérey Lajos
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 466, 506.

Molnár János
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 327, 412, 420, 427.

Molnár Jenő
Államvasutak és a posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök s ezek költségeinek fedezése *(előadó)* 22.
Budapesti h. é. vasutak r.-t. erzsébetfalvai h. é. vasutvonalának engedélyezése *(előadó)* 71.
Rózsahegy—korytniczai h. é. vasut engedélyezése *(előadó)* 71.

Moskovitz Iván
Kérvények XXVIII. sorjegyzéke *(előadó)* 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94.
Kérvények XXIX. sorjegyzéke *(előadó)* 94, 95, 96.
Kérvények XXXII. sorjegyzéke *(előadó)* 104.
Kérvények XXXIII. sorjegyzéke *(előadó)* 104.
Kérvények XXXIV. sorjegyzéke *(előadó)* 104.
Kérvények XXXV. sorjegyzéke *(előadó)* 104.
Kérvények XXXVI. sorjegyzéke *(előadó)* 209.
Kérvények XXXVII. sorjegyzéke *(előadó)* 209.
Kérvények XXXVIII. sorjegyzéke *(előadó)* 209.
Kérvények XXXIX. sorjegyzéke *(előadó)* 237.
Kérvények XL. sorjegyzéke *(előadó)* 264.
Kérvények XLII. sorjegyzéke *(előadó)* 264.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 480.

Nagy Dezső
Gazdasági munkásházak épitésének állami támogatása 124.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 468.

Nagy Emil
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 161, 469.

Nagy György
Gazdasági munkásházak épitésének állami támogatása 117.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 265, 321, 325, 365, 369, 380, 418, 479, 491.

Nagy Sándor
Erdélyi János ügyvéd kérvénye a panaszszal megtámadott nagyilondai képviselőválasztás ügyében fölmerült költségeinek megállapitása iránt *(előadó)* 100.
Damián Vazul képviselő kérvénye a panaszszal megtámadott kőrösbányai képviselőválasztás ügyében fölmerült költségeinek megállapitása iránt *(előadó)* 100.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 335, 370.

Návay Lajos
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 172, 345, 372, 433, 507.

Nemes Bertalan
Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai 19.

Okolicsányi László
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 210, 366, 445, 503.

Olay Lajos
Ház határozatképessége 371.

Pető Sándor
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 199, 322, 338, 347, 443, 481, 486, 493.

Petrogalli Oszkár
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 335, 347.

Philipp János
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 344, 364, 402.

Pogány Lajos
Sopron—kőszegi h. é. vasut engedélyezése *(előadó)* 70.
Eger-putnoki h. é. vasut engedélyezésének megtörténte *(előadó)* 71.
Pétervárad—beocsini h. é. vasut engedélyezése *(előadó)* 71.

Pop Cs. István
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 440.

Posgay Miklós
Pestmegyei vadvizek leesapolása; interp. 76.

Rakovszky Béla
Szerb radikálisok politikai törekvéseinek a Brankovics pátriárka ügyével való összefüggése; interp. 291.

Reök Iván
Államvasutak és a posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök s ezek költségeinek fedezése 46.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 509.

Simonyi-Semadam Sándor
Államvasutak és a posta- és távirda intézet részére beszerzendő forgalmi eszközök s ezek költségeinek fedezése 42.
Közlekedési — országos — tanács 66.

Somogyi Aladár
Államvasutak és a posta- és tárvirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök s ezek költségeinek fedezése 29, 63.

Somssich Tihamér gr.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 464, 474.

Suciu János
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 429.

Sümegi Vilmos
Hont vármegye stb. kérvénye a sajtószabadság megvédelmezése tárgyában 88.

Szabó István
Győrmegyei Alsószigetközben a belvizek áradása által okozott károk; interp. 235, 236.

Szappanos István
Érme- és pénzrendszerre vonatkozólag Ausztriával az 1892 : XVIII. t.-cz. alapján kötött szerződést kiegészitő ujabb pótszerződés 463.

Szatmári Mór
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 403.

Szász József
Közlekedési — országos — tanács *(előadó)* 66, 67.

Szereday Aladár
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 483.

Sziklay Ottó
Pozsonyi tölténygyár ügye; interp. 395, 450, 453.

Szilassy Zoltán
Közlekedési — országos — tanács 67.

Szkicsák Ferencz
Bevándorolt külföldiek kiutasitása; interp. 296.

Szmrecsányi György
Statisztikai — központi — hivatal 1907. évi munkatervének kiegészitése *(előadó)* 99.

Pécsi mező- és erdőgazdasági, ipari és művészeti országos kiállitás állami támogatása *(előadó)* 99.

Szterényi József
Államvasutak és a posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök s ezek költségeinek fedezése 49, 52.
Közlekedési — országos — tanács 68.
Székesfehérvár sz. kir. város stb. kérvénye sztrájktörvény alkotása iránt 75.

Szmnyog Mihály
Államvasutak és a posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök s ezek költségeinek fedezése 34, 63.

Teleki Arvéd gr.
Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai 7.

Thaly Ferencz
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 358, 480.

Thorotzkai Miklós gr.
Gazdasági munkásházak épitésének állami támogatása *(előadó)* 97, 117, 120, 121, 122.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 326, 489, 504, 505.

Tóth János
Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai 6.

Ugron Gábor
Bizottsági előadó különvéleménye; házszabályok 133. és 138. §-a 104.

Vásárhelyi Dezsö
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása *(előadó)* 318, 320, 334, 418, 433, 478.

Vázsonyi Vilmos
Személyes ügye Nagy Györgygyel 325.

Veres József
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 225, 408.

Vertán Endre
Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai *(előadó)* 5, 8, 11, 19.

Visontai Soma
»Szabadság« cz. amerikai lap kitiltása; interp. 395, 448.

Vizy Ferencz
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 339, 351, 369, 371.

Vlád Aurél
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 216, 370.
Ház határozatképessége 371.

id. Wekerle Sándor
Jánoshalmán tartott népgyülés kérvénye a progressziv adórendszer behozatala iránt 93.
Zemplén vármegye kérvénye Árpád fejedelem emlékszobrának felállitása iránt 95.
Dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József király megkoronáztatása negyvenedik évfordulójának megörökitésére alkotandó müvek 299.
Állami vasgyárak beruházási költségeinek fedezése 299.
Koronaérték megállapitásáról szóló 1892. évi XVII. t.-cz. további kiegészitése 299.
Érme- és pénzrendszerre vonatkozólag Ausztriával az 1892 : XVIII. t.-cz. alapján kötött szerződést kiegészitő ujabb pótszerződés 299, 463.
Halász Lajos interpellációjára: 1899 : XXII. t.-cz. hatályának fentartása tárgyában 394.

Zichy Vladimir gr.
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása 356, 383, 447, 510.

TÁRGYMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Bizottsági jelentések:

Igazságügyi bizottság jelentései:

Ország szent koronája egyik őrének megválasztása *(Előadó:* Markhot Aladár) **153.**

Ház számadásai 1904. évre; az 1905. évi junius 5-én kelt s a Perczel Dezsővel és Csávosy Bélával szemben anyagi felelősséget megállapitó házhatározat érvényesitésének módja *(Előadó:* Csizmazia Endre) **153.**

Moson vmegye stb. kérvénye a Magyarország és Ausztria közötti határ kiigazitása tárgyában *(Előadó:* Csizmazia Endre) **153.**

Erdélyi János ügyvéd kérvénye a panasszszal megtámadott nagyilondai képviselőválasztás ügyében fölmerült költségeinek megállapitása iránt *(Előadó:* Nagy Sándor) **153.**

Damián Vazul képviselő kérvénye a panasszszal megtámadott kőrösbányai képviselőválasztás ügyében fölmerült költségeinek megállapitása iránt *(Előadó:* Nagy Sándor) **153.**

Vasuti szolgálati rendtartás *(Előadó:* Jankovich Marczell) **165.**

Kérvényi bizottság jelentései:

Kérvények XXX. sorjegyzéke *(Előadó:* Becsey Károly) **154.**

Kérvények XXXI. sorjegyzéke *(Előadó:* Giesswein Sándor) **154.**

Kérvények XXXII. sorjegyzéke *(Előadó:* Moskovitz Iván) **154.**

Kérvények XXXIII. sorjegyzéke *(Előadó:* Moskovitz Iván) **154.**

Kérvények XXXIV. sorjegyzéke *(Előadó:* Moskovitz Iván) **154.**

Kérvények XXXV. sorjegyzéke *(Előadó:* Moskovitz Iván) **154.**

Kérvények XXXVI. sorjegyzéke *(Előadó:* Moskovitz Iván) **158.**

Kérvények XXXVII. sorjegyzéke *(Előadó:* Moskovitz Iván) **158.**

Kérvények XXXVIII. sorjegyzéke *(Előadó:* Moskovitz Iván) **158.**

Kérvények XXXIX. sorjegyzéke *(Előadó:* Moskovitz Iván) **159.**

Kérvények XL. sorjegyzéke *(Előadó:* Moskovitz Iván) **160.**

Kérvények XLI. sorjegyzéke *(Előadó:* Becsey Károly) **160.**

Kérvények XLII. sorjegyzéke *(Előadó:* Moskovitz Iván) **160.**

Kérvények XLIII. sorjegyzéke *(Előadó:* Hermán Ferencz) **160.**

Közgazdasági bizottság jelentései:

Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet létesitése iránt 1905. évi junius 7-én Rómában kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése *(Előadó:* Bernát István) **153.**

Statisztikai — központi — hivatal 1907. évi munkatervének kiegészitése *(Előadó:* Szmrecsányi György) **153.**

Pécsi mező- és erdőgazdasági, ipari és művészeti országos kiállitás állami támogatása *(Előadó:* Szmrecsányi György) **153.**

Közlekedésügyi bizottság jelentései:

Vasuti szolgálati rendtartás *(Előadó:* Kállay Lipót) **165.**

Mentelmi bizottság jelentései:

Hajdu Frigyes ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **157.**

Hermán Ferencz ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **157.**

Hódy Gyula ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **157.**

Hodzsa Milán ment. ügyei *(Előadók:* Hédervári Lehel és Baloghy Ernő) **157, 158.**

Kardos Samu ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **157.**

Lovászy Márton ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **157.**
Ifj. Madarász József ment. ügye *(Előadó:* Baloghy Ernő) **158.**
Markos Gyula ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **157.**
Petrovics István ment. ügye *(Előadó:* Baloghy Ernő) **158.**
Serbán Miklós ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **157.**
Szabó István ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **157.**
Zanella Richárd ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **157.**
Mentelmi ügyekben való megkeresés szabályozása *(Előadó:* Baloghy Ernő) **158.**

Munkásügyi bizottság jelentései:

Gazdasági munkásházak építésének állami támogatása *(Előadó:* ifj. Madarász József) **152.**
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása *(Előadó:* Bernát István) **153.**

Pénzügyi bizottság jelentései:

Gazdasági munkásházak építésének állami támogatása *(Előadó:* Thorotzkai Miklós gr.) **152.**
Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása (l. a Munkásügyi bizottságnál.) **153.**
Államvasutak évi fizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezése *(Előadó:* Hoitsy Pál) **160.**
Dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József király megkoronáztatása negyvenedik évfordulójának megörökitésére alkotandó művek *(Előadó:* Hoitsy Pál) **164.**
Koronaérték megállapitásáról szóló 1892. évi XVII. t.-cz. további kiegészitése *(Előadó:* Hoitsy Pál) **164.**
Érme- és pénzrendszerre vonatkozólag Ausztriával kötött szerződést kiegészitő ujabb pótszerződés *(Előadó:* Hoitsy Pál) **164.**
Tanári — országos — nyugdij- és gyámintézet mathematikai mérlege *(Előadó:* Hoitsy Pál) **164.**

Számvizsgáló-bizottság jelentése:

Ház számadásai 1906. év II. felére *(Előadó:* Brázay Zoltán) **160.**

Zárszámadás-vizsgáló bizottság jelentése:

Zárszámadás 1903-ra *(Előadó:* Farkasházy Zsigmond) **149.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek:

Adóreform, progressziv adórendszer behozatala; jánoshalmi népgyülés kérvénye (l. Kérvények XXVIII. sorjegyzéke. — Irom. 454.) **151.** — *Hozzászóltak:* Lázár Pál 92. — id. Wekerle Sándor 93.

Alsószigetközi belvizek áradása (l. Interp. Szabó István) **158.**

Anyagi felelősség érvényesitése Perczel Dezső volt házelnökkel és Csávosy Béla volt háznagygyal szemben: igazságügyi bizottság jelentése az érvényesités tárgyában (Irom. 481) **153.**

Hozzászólt:
Csizmazia Endre *(előadó)* 100.

Ausztriával az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötött szerződést kiegészitő pótszerződés (l. Érme) **161.**

Automobilforgalom szabályozása; *Bereg vármegye kérvénye* (l. Kérvények XXVIII. sorjegyzéke. — Irom. 454) **151.**

Állami elemi népiskolai tanitók illetményeinek szabályozása és az állami népiskolák helyi felügyelete. (Irom, 410, 432) **154.**

Állami vasgyárak beruházási költségeinek fedezése (Irom. 523) **161.**

Hozzászólt:
Id. Wekerle Sándor 299.

Államtitkár helyettesiti a minisztert **165.**

Államvasutak és a posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszözök, valamint az államvasutak állomásain és vonalain szükséges beruházások költségeinek fedezése (Irom. 440, 469) **148—151, 154.**

Hozzászóltak:
Holló Lajos 25.
Kossuth Ferencz 23.
Kubik Gyula 43, 64.
Molnár Jenő *(előadó)* 22.
Reök Iván 46.
Simonyi-Semadam Sándor 42.
Somogyi Aladár 29, 63.
Szterényi József 49, 52.
Szunyog Mihály 34, 63.

Államvasutak évi fizetéssel való alkalmazottai illetményeinek rendezése (Irom. 485, 521) **154, 160.**

Hozzászóltak:
Hoitsy Pál *(előadó)* 264.
Kossuth Ferencz 103.

Árpád fejedelem emlékének megörökitése; Zemplén vármegye kervénye (l. Kérvények XXIX. sorjegyzéke. — Irom. 459) **151.**

Árriz (l. Pestmegyei vadvizek) **150.** (l. Győrmegyei Alsószigetközben a belvizek áradása) **158.**

Bartóky József miniszteri tanácsos jelenléte **161.**

Báesbodrogmegyei kiházasitó szövetkezetek visszaélései (l. Interp. Lányi Mór) **163.**

Beliscze-eszéki h. é. vasut (l. szlavóniai) **154.**

Beruházások az állami vasgyáraknál (l. Állami) **161.**

Beszéd elhalasztása **149, 167.**

Hozzászóltak:
Szterényi József 49. Zichy Vladimir gr. 510.

Beszéd közben szünet, l. Gazda és gazdasági cseléd. — Mezőfi Vilmos (141) **155.**

Bevándorolt külföldiek kiutasitása (l. Interp. Szkicsák Ferencz) **160.**

Bizottsági előadó különvéleménye; házszabályok 133. és 138. §-a (elnöki kijelentés 104) **154.**

Hozzászóltak:
Farkasházy Zsigmond 116. Hencz Károly 104.
Ugron Gábor 104.

Bizottsági jelentés visszautasitása a bizottsághoz **154.**

Bizottságoknak ellentétes jelentései ugyanazon tárgyról (l. Gazdasági munkásházak) **154.** — (l. Gazda és gazdasági cseléd) **155.**

Bocskay István szobrának leleplezése Hajduböszörményben **151, 166.**

Brankovics pátriárka ügye és a szerb radikális párt politikai törekvései (l. Interp. Rakovszky Béla) **160.** — (l. még Interp. Batthyány Tivadar gr.) **165.**

Brassó—fogarasi h. é. vasut engedélyezése (l. Fogarasi) **154.**

Bródy Ernő—Buza Barna-féle személyes ügy (Bródy Ernő 274. — Buza Barna 275) **160.**

Bródy Ernő—Darányi Ignácz-féle személyes ügy (Bródy Ernő 209. — Darányi Ignácz 210) **158.**

Budapesti h. é. vasutak r.-t. budapest—erszébetfalva—dunaharaszti vonalából kiágazólag Erzsébetfalva község belterületére vezetendő h. é. vasutvonal engedélyezése (Irom. 397, 467) **150, 154.**

Hozzászólt:
Molnár Jenő *(előadó)* 71.

Buza Barna—Bródy Ernő-féle személyes ügy (Buza Barna 275 — Bródy Ernő 274) **160.**

Cseléd-törvény (l Gazda és gazdasági cseléd) **153.**

Damián Vazul képviselő kérvénye a panasszal megtámadott kőrösbányai képviselőválasztás ügyében fölmerült költségeinek megállapitása iránt (Irom. 484) **153.**

Hozzászólt:
Nagy Sándor *(előadó)* 100.

Darabontok — képviselőház rendkivüli alkalmazottjainak — költségei; anyagi felelősség érvényesitése Perczel Dezső volt házelnökkel és Csávosy Béla volt háznagygyal szemben (l. Anyagi felelősség) **153.**

Darányi Ignácz—Bródy Ernő-féle személyes ügy (Darányi Ignácz 210. — Bródy Ernő 209) **158.**

Diesőségesen uralkodó I. Ferencz József király megkoronáztatása negyvenedik évfordulójának megörökitésére alkotandó müvek (Irom. 522, 526) **161, 164, 166, 167.**

Hozzászóltak:
Hoitsy Pál *(előadó)* 396, 460, 461, 462.
Hodzsa Milán 461. id. Wekerle Sándor 299.

Eger—putnoki h. é. vasut engedélyezésének megtörténte (Irom. 450, 463) **150, 154.**

Hozzászólt;
Pogány Lajos *(előadó)* 71.

Egy-gyermekrendszer orvoslása; Hont vármegye stb. kérvénye (l. Kérvények XXVII. sorjegyzéke 32—38. sz. — Irom. 453) **150.**

Előadó különvéleménye (l. Bizottsági) **154.**

Előadóválasztás bejelentése **159.**

Emlékmüvek a koronázás 40-ik évfordulója alkalmából (l. Dicsőségesen uralkodó) **161.**

Emődy József—Kelemen Samu-féle személyes ügy (Kelemen Samu 439) **165.**

Erdélyi János ügyvéd kérvénye a panasszal megtámadott nagyilondai képviselőválasztás ügyében felmerült költségeinek megállapitása iránt (Irom. 483) **153.**

Hozzászólt;
Nagy Sándor *(előadó)* 100.

Erzsébetfalvai h. é. vasutvonal engedélyezése (l. Budapesti h. é. vasutak) **150.**

1892 : XVII. t.-cz. további kiegészítése (l. Koronaérték) **161.**

1892 : XVIII. t.-cz. alapján a magyar szent korona országainak kormánya és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormánya között az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötött szerződést kiegészitő újabb pótszerződés (l. Érme) **161.**

1899 : XXII. t.-cz. hatályának fentartása (l. Interp. Halász Lajos) **163.**

Érme- és pénzrendszerre vonatkozólag Ausztriával kötött szerződést kiegészitő újabb pótszerződés ; az 1892 : XVIII. t.-czikk alapján a magyar szent korona országainak kormánya és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormánya között az érme- és pénzrendszerre vonatkozólag kötött szerződést kiegészitő ujabb pótszerződés (Irom. 525, 528) **161, 164, 166, 167.**

Hozzászóltak :

Hoitsy Pál *(előadó)* 396, 463. Szappanos István 463. id. Wekerle Sándor 299, 463.

Ferencz József királyunk megkoronáztatásának 40-ik évfordulója alkalmából állitandó emlékmüvek (l. Dicsőségesen uralkodó) **161.**

Fiume város és Susák község vasárnapi munkaszünete (Irom. 487.) **154.**

Hozzászólt :

Kossuth Ferencz 103.

Fizetésrendezés (l. Államvasutak) **154.**

Fogaras—brassói h. é. vasut engedélyezése (Irom. 488) **154.**

Hozzászólt :

Kossuth Ferencz 103.

Förendiház módositásai törvényjavaslaton (l. Közlekedési — országos — tanács) **154.**

Függőben lévő interpellácziók jegyzéke **154, 165.**

Gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozása : névszerinti szavazás (471) (Irom. 451, 475, 476) **153, 155—169.**

Hozzászóltak :

Babó Mihály 345.
Beniczky Elemér 334.
Bernát István *(előadó)* 99, 127, 314, 347, 354, 376, 377, 379, 406, 416, 432, 470, 489, 500.
Bottlik István 238.
Bozóky Árpád 326, 331, 333, 339.
Bresztyenszky Kálmán 341.
Bródy Ernő 165, 274, 340 353.
Buday Barna 190.
Buza Barna 268, 275, 355, 420.
Csernoch János 229.
Csitáry Béla 443.
Csizmazia Ferencz 480.
Darányi Ignácz 193, 318, 327, 333, 346, 350, 351, 352, 357, 359, 362, 367, 371, 373, 376, 377, 378, 405, 415, 423, 426, 475, 477, 479, 481, 483, 487, 499, 505.
Emődy József 436.
Ernszt Sándor 320, 339, 346, 357, 370, 373, 404, 427, 496.
Esterházy Móricz gr. 400.
Éber Antal 475, 477.
Fábry Károly 159.
Fenyvesi Soma 325, 441.
Förster Ottó 483, 486, 488.
Gaal Gaszton 302, 343, 350, 353, 362, 372, 377, 379, 384, 405, 421, 426.
Giesswein Sándor 153, 442, 490.
Goldis László 248.
Hammersberg László 318, 319, 357, 359, 369, 371, 374, 378, 400, 414, 475, 487, 502, 505.
Hellebronth Géza 278.
Hodzsa Milán 275.
Holló Lajos 132, 314.
Horváth József (marosujvári) 219, 474, 507.
Irsay József 300.
Kardos Samu 444.
Kaufmann Géza 341.
Kállay Tamás 337.
Kelemen Samu 243, 332, 439.
Kovács Ernő 465, 508.
Kuszka István 240, 374, 402.
Leitner Adolf 412, 420, 428, 476.
Maniu Gyula 183.
Máriássy Mihály 363.
Mezőfi Vilmos 134, 261, 287, 318, 320, 332, 336, 350, 351, 352, 354, 355, 358, 362, 363, 368, 369, 372, 373, 374, 377, 378, 379, 381, 409, 418, 426, 428, 444, 475, 476, 478, 482, 497, 502, 507.
Mezőssy Béla 253, 429, 435.
Mércy Lajos 466, 506.
Molnár János 327, 412, 420, 427.
Moskovitz Iván 480.
Nagy Dezső 468.
Nagy Emil 161, 469.
Nagy György 265, 321, 325, 365, 369, 380, 418, 479, 491.
Nagy Sándor 335, 370.
Návay Lajos 172, 345, 372, 433, 507.
Okolicsányi László 210, 366, 445, 503.
Pető Sándor 199, 322, 338, 347, 443, 481, 486, 493.
Petrogalli Oszkár 335, 347.
Philipp János 344, 364, 402.
Pop Cs. István 440.
Reök Iván 509.
Somssich Tihamér gr. 464, 474.
Suciu János 429.
Szatmári Mór 403.
Szereday Aladár 483.
Thaly Ferencz 358, 480.
Thorotzkai Miklós gr. 326, 489, 504, 505.
Vásárhelyi Dezső *(előadó)* 318, 320, 334, 418, 433, 478.
Veres József 225, 408.
Vizy Ferencz 339, 351, 369, 371.
Vlád Aurél 216, 370.
Zichy Vladimir gr. 356, 383, 447, 510.

Gazdasági munkásházak épitésének állami támogatása (Irom. 452, 473, 474) **152, 154, 155.**

Hozzászóltak :

Beniczky Elemér 118, 122.
Darányi Ignácz 114, 118, 119, 120, 121, 123.
Éber Antal 119, 120, 121.
Lányi Mór 107.
ifj. Madarász József *(előadó)* 105, 117, 121.
Maniu Gyula 111, 122, 123.
Nagy Dezső 124.
Nagy György 117.
Thorotzkai Miklós gr. *(előadó)* 97, 117, 120, 121, 122.

Gyorsiroda ellen inditott fegyelmi eljárás beszüntetése **154.**

Győrmegyei Alsószigetközben a belvizek áradása által okozott károk (l. Interp. Szabó István) **158.**

Halálozások ; képviselők elhunytának bejelentése :

Filep Albert **157.**
Pildner Ferencz **156.**

Halász Lajos — Moskovitz Iván-féle személyes ügy (Halász Lajos 90. — Moskovitz Iván 89) **151.**

Határ kiigazitása Magyarország és Ausztria között (l. Moson vmegye stb. kérvénye) **153.**

Ház határozatképessége **151, 163, 167.**

Hozzászóltak:

Emődy József 89. Olay Lajos 371.
Kovács Ernő 505. Vlád Aurél 371.

Ház hódolata Ő felsége előtt a koronázás negyvenedik évfordulója alkalmából **166.**

Házszabályviták: 133., 138. §. (l. Bizottsági előadó különvéleménye) **154.**

Ház számadásai 1904-ben; az 1905. junius 5-én kelt s a Perczel Dezső volt házelnökkel és Csávosy Béla volt háznagygyal szemben anyagi felelősséget megállapitó házhatározat érvényesitésének módja (Irom. 481) **153.**

Hozzászólt:

Csizmazia Endre *(előadó)* 100.

Ház számadásai 1906. év II. felére (Irom. 520) **160.**

Hozzászólt:

Brázay Zoltán *(előadó)* 264.

Hellebronth Géza—Mezőfi Vilmos-féle személyes ügy (Mezőfi Vilmos 287) **160.**

Igazolási ügyek:

Hainrikffy Pál **157.**
Ivánka Milán **154, 157.**
Muzsa Gyula **157.**
Popovics György **154.**

Interpellácziók elhalasztása **160, 163, 165.**

Barta Ödön 459.
Batthyány Tivadar gr. 395.
Buza Barna 459.
Czobor László 296.
Halász Lajos 298.
Hoffmann Ottó 296.
Lányi Mór 291.
Lengyel Zoltán 296.
Sziklay Ottó 395.
Visontai Soma 395.

Interpellácziók — függőben lévők — jegyzéke **154, 165.**

Interpellácziókra adandó válasz bejelentése **159.**

Juriga Nándor fogházbüntetésének megkezdése **154.**

Kaufmann Géza képviselő családi nevének »Csóthi«-ra változtatása **164.**

Király üdvözlése megkoronáztatásának negyvenedik évfordulója alkalmából **166.**

Kiskomlós község meghivása dlhunyt tanitója, Bősz István emlékének megünneplésére **157.**

Kelemen Samu—Emődy József-féle személyes ügy (Kelemen Samu 439) **165.**

Kérdés feltevése (l. Gazda és gazdasági cseléd. — *Hozzászóltak:* Éber Antal 477. — Hammersberg László 371) **163, 166.**

Kérdés feltevésének módja **166.**

Hozzászólt:

Farkasházy Zsigmond 472.

Kérvények, a melyekhez az előadón kivül más is szólt:

Hont vmegye stb. kérvénye a sajtószabadság megvédelmezése tárgyában (Kérvények XXVIII. sorjegyzéke 73, 74. sz. — Irom. 454) **151.**

Hozzászóltak:

Éber Antal 88. Moskovitz Iván *(előadó)* 88.
Sümegi Vilmos 88.

Jánoshalmán tartott népgyülés kérvénye a progressziv adórendszer behozatala iránt (Kérvények XXVIII. sorjegyzéke. — Irom. 454) **151.**

Hozzászóltak:

Lázár Pál 92. id. Wekerle Sándor 93.

Szatmárnémeti sz. kir. város stb. kérvénye a lapszerkesztők feltétlen sajtójogi felelősségének megállapitása tárgyában (Kérvények XXVIII. sorjegyzéke 75, 76. sz. — Irom. 454) **151.**

Hozzászóltak:

Éber Antal 89. Moskovitz Iván *(előadó)* 89.

Székesfehérvár sz. kir. város stb. kérvénye sztrájktörvény alkotása iránt (Kérvények XXVII. sorjegyzéke 88—107. sz. Irom. 453) **150.**

Hozzászóltak:

Giesswein Sándor *(előadó)* 74. Szterényi József 75.

Zemplén vmegye kérvénye Árpád fejedelem emlékszobrának felállitása iránt (Kérvények XXIX. sorjegyzéke. — Irom. 459) **151.**

Hozzászóltak:

Moskovitz Iván *(előadó)* 95. id. Wekerle Sándor 95.

Kérvények XXVII. sorjegyzéke (Irom. 453) **150.**

Hozzászólt:

Giesswein Sándor *(előadó)* 72, 73, 74, 75, 76.

Kérvények XXVIII. sorjegyzéke (Irom. 454) **151.**

Hozzászólt:

Moskovitz Iván *(előadó)* 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94.

Kérvények XXIX. sorjegyzéke (Irom. 459) **151.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 94, 95, 96.

Kérvények XXX. sorjegyzéke (Irom. 490) **154.**

Hozzászólt:
Becsey Károly *(előadó)* 103.

Kérvények XXXI. sorjegyzéke (Irom. 491) **154.**

Hozzászólt:
Giesswein Sándor *(előadó)* 104.

Kérvények XXXII. sorjegyzéke (Irom. 492) **154.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 104.

Kérvények XXXIII. sorjegyzéke (Irom. 493) **154.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 104.

Kérvények XXXIV. sorjegyzéke (Irom. 494) **154.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 104.

Kérvények XXXV. sorjegyzéke (Irom. 495) **154.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 104.

Kérvények XXXVI. sorjegyzéke (Irom. 512) **158.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 209.

Kérvények XXXVII. sorjegyzéke (Irom 513) **158.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 209.

Kérvények XXXVIII. sorjegyzéke (Irom. 514) **158.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 209.

Kérvények XXXIX. sorjegyzéke (Irom. 515) **159.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 237.

Kérvények XL. sorjegyzéke (Irom. 516) **160.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 264.

Kérvények XLI. sorjegyzéke (Irom. 517) **160.**

Hozzászólt:
Becsey Károly *(előadó)* 264.

Kérvények XLII. sorjegyzéke (Irom. 518) **160.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 264.

Kérvények XLIII. sorjegyzéke (Irom. 519) **160.**

Hozzászólt:
Hermán Ferencz *(előadó)* 264.

Koronaérték megállapitásáról szóló 1892: XVII. t.-cz. további kiegészitése (Irom. 524, 527) **161, 164, 166, 167.**

Hozzászóltak:
Hoitsy Pál *(előadó)* 396, 462. id. Wekerle Sándor 299.

Koronázás 40-ik évfordulója alkalmából állitandó emlékművek (l. Dicsőségesen uralkodó) **161.**

Koronázás 40-ik évfordulója alkalmából szünet **166.**

Koronaőr megválasztásának törvénybe iktatása (l. Ország) **153.**

Kossuth Lajos szobrának leleplezése Karczagon **155, 158.**

Közlekedési — országos — tanács (Irom. 448, 462) **150, 151, 154.**

Hozzászóltak:
Kossuth Ferencz 67, 68, 69. Simonyi-Semadam Sándor 66.
Lázár Pál 69. Szász József *(előadó)* 66, 67.
Mezőssy Béla 68, 69. Szilassy Zoltán 67.
Szterényi József 68.

Közlekedési — országos — tanácsról szóló törvényjaraslaton a főrendiház által eszközölt módositások (Irom. 496) **154.**

Közösügyi kiadásokból a magyar szent korona országaira eső, de törvényhozásilag még nem engedélyezett összegeknek, mint a magyar szent korona országait terhelő kiadásoknak törvénybe iktatása (Irom. 446, 460) **151, 152, 154.**

Hozzászóltak:
Hoitsy Pál *(előadó)* 79, 85, 86. Holló Lajos 80.

Külföldiek kiutasitása az ország területéről (l. Interp. Szkicsák Ferencz) **160.**

Különrélemény az előadó részéről: házszabályok 133. és 138. §-a (l. Bizottsági) **154.**

Lemondás a képviselői megbizatásról:
Molnár Albert **158.**

Magyar kir. államvasutak és a magyar kir. posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök (l. Államvasutak) **148.**

Magyar kir. államvasutak évifizetéssel biró alkalmazottai illetményeinek rendezése (l. Államvasutak) **154.**

Marokkói sáska irtása (Irom. 431, 466) **148, 149, 154.**

Hozzászólt:
Justh János *(előadó)* 20, 21.

Megbizólevél megsemmisitése:
Udvary Ferencz **154.**

Meghivások: Rákóczi Ferencz fejedelem zólyomi szobrának leleplezésére **151.** — Bocskay István fejedelem hajduböszörményi szobrának leleplezésére **151.** — Pécsi kiállitás megnyitási ünnepélyére **152, 156.** — Kossuth Lajos karczagi szobrának leleplezésére **155.** — Kiskomlós község elhunyt tanitója, Bősz István emlékének megünneplésére **157.**

Megkeresés módjának szabályozása a mentelmi ügyekben (l. Mentelmi) **158.**

Mentelmi esetek:
Hajdu Frigyes (Irom. 498) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Hermán Ferencz (Irom. 499) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Hódy Gyula (Irom. 497) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Hodzsa Milán (Irom. 500) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Hodzsa Milán (Irom. 501) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Hodzsa Milán (Irom. 510) **158.**
Hozzászólt:
Baloghy Ernő *(előadó)* 209.

Kardos Samu (Irom. 502) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Lengyel Zoltán (Irom. 444) **150.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 71.

Lovászy Márton (Irom. 503) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Ifj. Madarász József (Irom. 508) **158.**
Hozzászólt:
Baloghy Ernő *(előadó)* 209.

Markos Gyula (Irom. 504) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Petrovics István (Irom. 509) **158.**
Hozzászólt:
Baloghy Ernő *(előadó)* 209.

Serbán Miklós (Irom. 505) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Szabó István (Irom. 506) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Zanella Richárd (Irom. 507) **157.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 183.

Mentelmi ügyekben való megkeresés szabályozása; Ház határozata, melyben a mentelmi bizottságot megfelelő javaslat tételére utasitja **97.** — (Irom. 511) **158.**
Hozzászólt:
Baloghy Ernő *(előadó)* 209.

Mesterséges borok készitésének és azok forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893. évi XXIII. t.-cz. végrehajtása tárgyában kiadott rendelet módositása, illetőleg kiegészitése (Irom. 69, 457) **150, 154.**
Hozzászólt:
Buday Barna *(előadó)* 65.

Mezőfi Vilmos—Hellebronth Géza-féle személyes ügy (Mezőfi Vilmos 287) **160.**

Mezőssy Béla államtitkár helyettesiti a minisztert **165.**

Miniszter szólásra jelentkezése tanácskozás berekesztése után (l. Gazda és gazdasági cseléd. — Darányi Ignácz 352) **162.**

Moskovitz Iván—Halász Lajos-féle személyes ügy (Moskovitz Iván 89. — Halász Lajos 90) **151.**

Moslavina—vörösmajori h. é. vasut (lásd Szlavóniai) **154.**

Moson vmegye stb. kérvénye a Magyarország és Ausztria közötti határ kiigazitása tárgyában (Irom. 482) **153.**

Hozzászólt:
Csizmazia Endre *(előadó)* 100.

Munkásházak épitésének állami támogatása (l. Gazdasági) **152.**

Nagy György—Vázsonyi Vilmos-féle személyes ügy (Nagy György 325. — Vázsonyi Vilmos 325) **161.**

Nagysomkuti, szilágycsehi és krassói választásokon elkövetett visszaélések (l. Vajda Sándor interpellációjára belügyminiszter válasza) **160.**

Napirend **154, 167.**

Hozzászóltak:
Hódy Gyula 124. Lengyel Zoltán 510.

Napló kiigazitása (28) **149.**

Nem állami elemi népiskolák jogviszonyai és a községi és hitfelekezeti néptanitók járandóságai (Irom. 411, 442) **148, 149, 154.**

Hozzászóltak:
Apponyi Albert gr. 3, 6, 9, 10, 13, 14, 15, 18.
Buzáth Ferencz 13.
Csernoch János 10, 14, 16.
Goldis László 10, 11, 5.
Kaufmann Géza 19.
Lindner Gusztáv 12.
Nemes Bertalan 19.
Teleki Arvéd gr. 7.
Tóth János 6.
Vertán Endre *(előadó)* 5. 8, 11, 19.

Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet létesitése iránt 1905. évi junius 7-én Rómában kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése (Irom. 416, 478) **153.**

Hozzászólt:
Bernát István *(előadó)* 99.

Névszerinti szavazás a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló tcj. 33. §-ára **166.**

Nyitravármegyei képviselőválasztási névjegyzékek (l. Hodzsa Milán interpellációjára belügyminiszter válasza) **160.**

Nyugdij- és gyámintézet (l. Tanári) **157.** — (l. Tanitói) **157.**

Országos közlekedési tanács (l. Közlekedési) **150.**

Országos tanári nyugdij- és gyámintézet állapota 1903., 1904. és 1905-ben (l. Tanári) **157.**

Országos tanári nyugdij- és gyámintézet mathematikai mérlege (l. Tanári) **164.**

Országos tanitói nyugdij- és gyámalap állapota 1903., 1904. és 1905-ben (l. Tanitói) **157.**

Ország szent koronája egyik őrének megválasztása (Irom. 455, 477) **153.**

Hozzászólt:
Markhot Aladár *(előadó)* 99.

Összeférhetlenségi állandó bizottság itélete, melyben az összeférhetlenségi itélő bizottság kisorsolása alkalmával távol volt Ivánka Oszkárt igazolta **166.**

Összeférhetlenségi állandó bizottság itélete, melyben Udvary Ferencz képviselői megbizatását megszüntnek jelenti ki **154.**

Összeférhetlenségi bejelentések:

Luby Géza (Terézvárosi takarékegyesület bejelentése) **154.**
Udvary Ferencz **154.**

Panasz választás ellen:

Ivánka Milán **154.**

Párkánynána—balassagyarmati vonalon a vasuti menetrend megváltoztatása (l. Interp. Czobor László) **163.**

Pestmegyei vadrizek lecsapolása (l. Interp. Posgay Miklós) **150.**

Pécsi kiállitás megnyitási ünnepsége **152, 156.**

Pécsi mező- és erdőgazdasági, ipari és müvészeti országos kiállitás állami támogatása (Irom. 456, 461, 480) **153.**

Hozzászólt:
Szmrecsányi György *(előadó)* 99.

Pétervárad—beocsini h. é. vasut engedélyezése (Irom. 30, 465) **150, 154.**

Hozzászólt:
Pogány Lajos *(előadó)* 71.

Posta- és távirdaintézet részére beszerzendő forgalmi eszközök (l. Államvasutak) **148.**

Pozsonyi tölténygyár ügye (l. Interp. Sziklay Ottó) **165.**

Progressziv adórendszer behozatala; jánoshalmi népgyülés kérvénye (l. Kérvények XXVIII. sorjegyzéke. — Irom. 454) **151.**

Rákóczi Ferencz (II.) fejedelem szobrának leleplezése Zólyomban **151, 166.**

Rózsahegy—korytniczai h. é. vasut engedélyezése (Irom. 399, 468) **150, 154.**

Hozzászólt:
Molnár Jenő *(előadó)* 71.

Sajtószabadság védelme; Hont vm. stb. kérvénye (l. Kérvények XXVIII. sorjegyzéke. — Irom. 454) **151.**

Sáska irtása (l. Marokkói) **148.**

Sopron—köszegi h. é. vasut engedélyezése (Irom. 449, 464) **150, 151, 154.**

Hozzászólt:
Pogány Lajos *(előadó)* 70.

Statisztikai — központi — hivatal 1907. évi munkatervének kiegészítése (Irom. 403, 479) **153.**

Hozzászólt:
Szmrecsányi György *(előadó)* 99.

»Szabadság« cz. amerikai lap kitiltása (l. Interp. Visontai Soma) **165.**

Szabadságolás:

Jánoky-Madocsányi Gyula **161.**

Szerb radikálisok politikai törekvéseinek a Brankovics pátriárka ügyével való összefüggése (l. Interp. Rakovszky Béla) **160.**

Szeszkontingens felosztása az ipari és mezőgazdasági szeszgyárak között; 1899: XXII. t.-cz. hatályának fentartása (l. Interp. Halász Lajos) **163.**

Szlavóniai-drávavidéki h. é. vasut engedélyokiratának és ehhez kiadott függelékének egyesitése, valamint a Beliszcétől—Eszékig és Moslavinától—Vörösmajorig tervezett h. é. vasut engedélyezése (Irom. 489) **154.**

Hozzászólt:
Kossuth Ferencz 103.

Szolgálati rendtartás (l. Vasuti) **154.**

Szó mellőzése Vlád Auréltől **163.** — *(Hozzászólt:* Maniu Gyula 397, 399) **164.**

Szövetkezetek — uzoráskodók — megszüntetése (l. Interp. Lengyel Zoltán) **163.**

Sztrájktörvény alkotása; Székesfehérvár sz. kir. város stb. kérvénye (l. Kérvények XXVII. sorjegyzéke 88—107. — Irom. 453) **150.**

Szünet ház határozatképtelensége miatt **167.**

Tanári — országos — nyugdij- és gyámintézet állapota 1903—1905-ben **157.**

Hozzászólt:
Apponyi Albert gr. 183.

Tanári — országos — nyugdij- és gyámintézet mathematikai mérlege (Irom. 125, 529) **164.**

Hozzászólt:
Hoitsy Pál *(előadó)* 397.

Tanitói — országos — nyugdij- és gyámalap állapota 1903—1905-ben **157.**

Hozzászólt:
Apponyi Albert gr. 183.

Törvényczikkek; szentesitések bejelentése:

1907: XVII. Polgári törvénykezési rendtartásnak és a sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. t.-czikknek módositása **150.**

1907: XVIII. Bünvádi perrendtartásról szóló 1896: XXXIII. t.-cz. módositása és kiegészítése **150.**

1907: XIX. Ipari, gyári és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztositása **150.**

1907: XX. Balatonvidéki vasut megépitése **150.**

1907: XXI. Kisküküllővölgyi h. é. vasut részvénytársaság küküllőszög—sóváradi és sóvárad—parajdi vasutvonalainak építésére és üzletére kiadott engedélyokiratnak és engedélyokirati függeléknek egyesitése **150.**

1907: XXII. Közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt Görögországgal 1904. évi deczember 21/8. napján kötött államszerződés becikkelyezése **160.**

Udvary Ferencz képviselői megbizatásának megszünése; összeférhetlenségi állandó bizottság itélete **154.**

Urnapján mise és körmenet **160.**

Uzoraszövetkezetek megszüntetése (l. Interp. Lengyel Zoltán) **163.**

Vadászati törvény — 1883: XX. t.-cz. — módositása; Sopron sz. kir. város stb. kérvénye (l. Kérvények XXIX. sorsjegyzéke. — Irom. 459) **151.**

Vasárnapi munkaszünet Fiume városban és Susák községben (Irom. 487) **154.**

Hozzászólt:
Kossuth Ferencz 103.

Vasárnapi munkaszünet (fürdőhelyek és Holics nagyközség munkaszünete) ügyében kiadott két rendelet (Irom. 73, 367, 441) **154.**

Vasgyárak beruházási költségei (l. Állami) **161.**

Vasutak (l. az illető czimeken):

Beliscze—eszéki,
Budapesti h. é. vasutak,
Eger—putnoki,
Erzsébetfalvai,
Fogaras—brassói,
Moslavina—vörösmajori,
Pétervárad—beocsini
Rózsahegy—korytniczai,
Sopron—kőszegi
Szlavóniai—drávavidéki.

Vasutas javaslatok együttes tárgyalása; elnök napirendi indítványa **167.**

Hozzászólt:
Lengyel Zoltán 510.

Vasutasok fizetésrendezése (l. Államvasutak) **154.**

Vasuti szolgálati rendtartás (Irom. 486, 530) **154, 165.**

Hozzászóltak:
Jankovics Marczell *(előadó)* 426.
Kállay Lipót *(előadó)* 425. Kossuth Ferencz 103.

Vázsonyi Vilmos—Nagy György-féle személyes ügy (Vázsonyi Vilmos 325. — Nagy György 325) **161.**

Zárszámadás 1903-ra (Irom. 472) **149.**

Hozzászólt:
Farkasházy Zsigmond *(előadó)* 28.

Interpellácziók:

Batthyány Tivadar gr: Brankovics György pátriárkának a görög keleti szerb egyházi kongresszussal felmerült viszálya tárgyában a miniszterelnökhöz **165.**

Czobor László: Párkánynána—balassagyarmati vonalon a vasuti menetrend megváltoztatása tárgyában a kereskedelemügyi miniszterhez **163.**

Halász Lajos: 1899 : XXII. t.-cz. hatályának fentartása tárgyában a pénzügyminiszterhez **163.**

Lányi Mór: Bácsbodrogmegyei kiházasitó szövetkezetek visszaélései tárgyában az igazságügyminiszterhez **163.**

Lengyel Zoltán: Uzsoraszövetkezetek megszüntetése tárgyában az igazságügyminiszterhez **163.**

Posgay Miklós. Pestmegyei vadvizek lecsapolása tárgyában az földmivelésügyi miniszterhez **150.**

Rakovszky Béla: Szerb radikálisok politikai törekvéseinek a Brankovics pátriárka ügyével való összefüggése tárgyában **160.**

Szabó István: Győrmegyei Alsószigetközben a belvizek áradása által okozott károk tárgyában a földmivelésügyi miniszterhez **158.**

Sziklay Ottó: Pozsonyi tölténygyár ügyében a honvédelmi miniszterhez **165.**

Szkicsák Ferencz: Bevándorolt külföldiek kiutasitása ügyében a belügyminiszterhez **160.**

Visontai Soma: »Szabadság« czimü amerikai lap kitiltása tárgyában a belügyminiszterhez **165.**

Interpellácziókra adott miniszteri válaszok.

Belügyminiszter (Andrássy Gyula gr.) válaszai:

Hodzsa Milánnak: Nyitravármegyei képviselővalasztási névjegyzékek tárgyában **160.**

Szkicsák Ferenczne k: Bevándorolt külföldiek kiutasitása tárgyában **160.**

Vajda Sándornak: Nagysomkuti, szilágycsehi és krassói választásokon elkövetett visszaélések tárgyában **160.**

Földmivelésügyi miniszter (Darányi Ignácz) válasza:

Szabó Istvánnak: Győrmegyei Alsószigetközben a belvizek áradása által okozott károk tárgyában **158.**

Igazságügyminiszter (Günther Antal) válaszai:

Lányi Mórnak: Bácsbodrogmegyei kiházasitó szövetkezetek visszaélései tárgyában **163.**

Lengyel Zoltánnak: Uzsoraszövetkezetek megszüntetése tárgyában **163.**

Honvédelmi miniszter (Jekelfalussy Lajos) válasza:

Sziklay Ottónak: Pozsonyi tölténygyár ügyében **165.**

Miniszterelnök, mint pénzügyminiszter (id. Wekerle Sándor) válasza:

Halász Lajosnak: 1899 : XXII. t.-cz. hatályának fentartása tárgyában **163.**

Naplószerkesztő: Endrődi Sándor.

1930/31 1023

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
328.4391 H891ON C001 1906:9
Orszaggyules Kepviselohazanak naploja :
3 0112 087738875